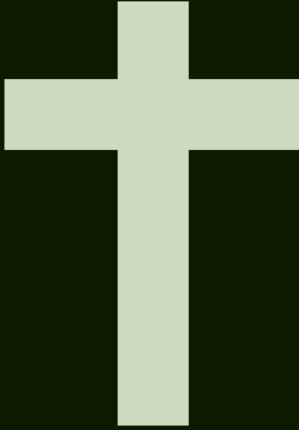

Ndose Kɔɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔɔ to Lɔmu

La'ja 'Ba Yɛsu Kurisitɔ Ɔjere Ze

Jur Modo: Ndose Kɔɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔɔ to Lɔmu

La'ja 'Ba Yɛsu Kurisitɔ Ɔjere Ze New Testament+

**Ndose Kɔɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔɔ to
Lömu La'ja 'Ba Yësu Kurisitö Nere Ze
Jur Modo: Ndose Kɔɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔɔ to
Lömu La'ja 'Ba Yësu Kurisitö Nere Ze New Testament+**

copyright © 1998 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Jur Modo)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
4cdbc69b-5207-55d8-8df2-e743cba8dc07

Contents

Tisaki	1
Tɔdɔ	72
Matayo	127
Marako	181
Luka	214
Yowani	267
Ndɔbɔ 'Ba Bɔ Laja	313
Romo	366
1 Korinito	388
2 Korinito	408
Galatiya	421
Epeso	429
Pilipöyi	436
Kɔlɔse	442
1 Tesalonika	447
2 Tesalonika	452
1 Timatiyo	455
2 Timatiyo	462
Tito	467
Pilemona	470
Ebere	472
Yakoba	488
1 Pītörö	495
2 Pītörö	502
1 Yowani	507
2 Yowani	513
3 Yowani	514
Yuda	515
Tileme	517

Buku 'Ba TISAKI

To'ba Doliŋo

I Di bi tisaki mo Boko'ba o'ba mitoro ni ti doliŋo. II Tine doliŋo ngi du tara kinza bi to mo, mandolu ma do kiteli na kutu'bo do matiri 'ba mini. Kina Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba na koloma ro tilingere kebe bi do mini. III Tine Boko'ba iya te, "I'di bi koro kedı." Kina bi koro kodo ngi. IV Boko'ba ti mi keyi go ame bo konjo 'deni kedı laka, na bo koza bi koro yaga di ro mandolu. V Bo ideki bi koro ro bi kezı kina bo ideki mandolu nima ngi ro korondo. Tine na dokopiyari kiteli donjo kuyi roni. Ama na ro to'do ma dogba.

VI Tine Boko'ba iya te, "I'di a moto kedı mi zana mini 'do koza mi mini yaga bi riyö." VII Kina bo ko'do a moto koza mini ame beri di ro ma koloma to ro 'do ka'di nima. Kina ko'do roni ngi tara. VIII Boko'ba ideki wa nima ro mitoro. Tine na dokopiyari kiteli donjo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do riyö.

IX Tine Boko'ba iya te, "I'di mini ma beri nime kototo kpenni bi koto, kina i'di yayi ma sari kodo." Kina ko'do roni ngi tara. X Bo ideki yayi ma sari ro dayayi, kina bo ideki mini ma kototo kpenni bi koto naga nima ro yopo. Boko'ba ti mi keyi go ame bo konjo 'deni kedı laka. XI Tine Boko'ba iya te, "I'di dayayi koja dokomali wa ma kedı koto naga, dokomali wa ma kedı kana ro 'jo ti ma kedı kana 'benni ro dongeri naga." Kina ko'do roni ngi tara. XII Dayayi oja dokomali wa ma kedı koto naga, dokomali wa ma kedı kana ro 'jo ti ma kedı kana 'benni ro dongeri naga 'do lije pili kana go kinı lije ga. Boko'ba ti mi keyi go ame bo konjo 'deni kedı laka. XIII Tine na dokopiyari kiteli donjo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do mota.

XIV Tine Boko'ba iya te, "I'di bi koro kedı mitoro go koza bi kezı di ro korondo. I'di lije kedı ro akileme bi kezı ti komo koo gbi ti to'do 'ba 'do karama pili kisaki roni. XV I'di lije toyi bi di mitoro kako dayayi." Kina ko'do roni ngi tara. XVI Boko'ba i'di bi koro lobu kedı riyö. Bo i'di kada 'beni ro ma lobu ro nere 'ba do bi kezı, tine nyepe 'beni ro nere 'ba do korondo. Kina bo ki'di kelo ni gbi. XVII Bo i'di bi koro naga nime mitoro 'do koyi bi dayayi XVIII 'do kedı ro nere 'ba do bi kezı ni ti korondo, go koza bi koro yaga di ro bi kolu. Boko'ba ti mi keyi go ame bo konjo 'deni kedı laka. XIX Tine na dokopiyari kiteli donjo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do sowa.

XX Tine Boko'ba iya te, "I'di wa ame ga ti didi yimo ne konzi koso mi mini, kina i'di yali kopu ti kebe to ro." XXI Kina Boko'ba ko'ba dokomali kuruku lobu 'ba mi mini ti wa moto ga ame ti didi yimo ne ame ga pili kedı kele kebe mi mini ti dokomali yali pili. Boko'ba ti mi keyi go ame bo konjo 'deni kedı laka. XXII Kina bo ko'do ye yi zinni, iya te, "Arake konzi kogba mi mini, kina yali go kara konzi mi dayayi." XXIII Tine na dokopiyari kiteli donjo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do muyi.

XXIV Tine Boko'ba iya te, "I'di dayayi koja dokomali yeri pili, yeri 'ba lijo ti 'ba moko, ti wa ma titi ma kedı kele kebe beri naga." Kina ko'do roni ngi tara. XXV Boko'ba o'ba dokomali yeri 'ba lijo pili ti 'ba moko, ti wa ma titi ame ga pili kedı kele kebe beri mi dayayi naga. Boko'ba ti mi keyi go ame bo konjo 'deni kedı laka.

^{XXVI} Tine Boko'ba iya te, "I'di do'ba bilaka lesi kɔɔ ze te, 'do lijɛ kɛdɛ ti kɔzi kakpa do kenze 'ba mi mini, do yali ma kɛdɛ kɔpu kebe tɔɔ, do yɛri 'ba liɔ ti 'ba mɔkɔ, pili do wa ma kɛdɛ kele kebe bɛri mi doyyayi naga." ^{XXVII} Kina bo ko'ba bilaka lesi go kinɛ abo 'ba Boko'ba 'do lijɛ kɛdɛ kɔɔ bo tara. Bo o'ba lijɛ ro botɔni ni ti 'ja. ^{XXVIII} Kina bo ko'do yɛyɛ zinni, iya te, "Arake konzi kogba mi doyyayi pili, kinda'bake kɔzi kakpa 'ba domo. Mi'di ye tɛdi ti kɔzi kakpa do kenze 'ba mi mini, do yali ma kɛdɛ kɔpu kebe tɔɔ, do wa pili ma ti didi ame ga kɛdɛ kilingere mi doyyayi." ^{XXIX} Bo iya te, "Mi'di wa ame ga kɛdɛ kana ro 'jo ne 'deni ziye mi doyyayi pili gbɛ ti ma kɛdɛ kana ro dɔngɛri naga ziye ro akonyo. ^{XXX} Tine zi yɛri 'ba mi doyyayi pili, ti yali ma kɛdɛ kɔpu kebe tɔɔ, ti wa ma titi kɛdɛ kele kebe bɛri mi doyyayi ame ga pili ti didi yimo ne, mi'di mbili wa ma kunzi 'deni zinni ro akonyo." Kina ko'do rɔni nɔgi tara. ^{XXXI} Boko'ba ongo wa ame ga pili bo ko'ba ne, kina bo ti mi kɛyi gomo. Tine na dokɔpiyari kiteli dɔngɔ kuyi rɔni. Ama na ro tɔ'do ma do modɔkɔɔ.

II

^I Tine ote to'ba mitɔɔ ni ti doyyayi 'deni pili ti wa mo ga ame bo kiyija ne. ^{II} Mi tɔ'do do modɔmoriyɔ tine Boko'ba ote ndɔbo pili abo ga ma bo ko'do 'deni, na bo kindawo ro bo mi tɔ'do nima. ^{III} Go kɔ'du mo na bo ko'do yɛyɛ zi tɔ'do do modɔmoriyɔ koweli yaga ro tɔ'do ma laka, rɔmɔyi mi kada nima na bo Boko'ba kindawo ro bo di pɔtɔ ndɔbo pili abo ga ame bo ko'do 'ba to'ba wa pili ne. ^{IV} Tisaki ame 'do ki'di mitɔɔ ni ti dɔliɔ ko'ba rɔni ne na kɔɔ wa nima tara.

Mi kada ma nɛre Boko'ba ko'ba mitɔɔ ni ti dɔliɔ, ^V a mɔto ro ngɛri ni inza kina kupɔ ɔtu dɛ gbɛ rɔmɔyi bo i'di tɔɔ dɛ gba ka'di, kina botɔ mɔto inza gbɛ ma 'do korɔ'do yayi. ^{VI} Tine mini oloma tunzu'di kako di mi yayi bɛri kiyajɛ doyyayi. ^{VII} Tine na nɛre Boko'ba kogba yayi di mi doyyayi ko'ba ro bilaka, kina bo kome lili 'ba ti'di didi kano mo kina bilaka nima nɔgi ti didi yimo.

Nyaka 'Ba Edene

^{VIII} Tine na nɛre Boko'ba kidiyɛ nyaka mi Edene kapa kari yibi. Kina bo ki'di bilaka tɔnɛ bo ko'ba ne koloma yimo yayi. ^{IX} Bo i'di dokomali ngɛri ma kinɛ kele ame ga kɛdɛ kana dɔngɛri ma kele ro akonyo ne kɔtu di mi yayi mi go bi nima yayi. Mi zana nyaka nima ngɛri ɛdi yayi ro ngɛri 'ba ti'di didi tine mɔto ro ngɛri 'ba ti'di 'do tikali wa ma laka ni ti wa ma kɛnyɛ. ^X Yɔpɔ oga rɔni kɔɔ kebe mi Edene kiyajɛ mi nyaka nima. Di gɔnyɛ Edene yayi na koza dɔni sowɔ. ^{XI} Yɔpɔ ma dɔgba mo na ro ame kidɛki ro Pisona ne, ɔɔ 'bɛni kebe mi doyyayi 'ba Awila. ^{XII} Go bi nima na ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ ma laka kulɔwɔ teyi gbɛ ti ama kato kele ti lele ma kinɛ kɔbɔ naga. ^{XIII} Yɔpɔ ma mi riyo mo na ro Giyona, ɔɔ 'bɛni kebe mi doyyayi 'ba Kusa pili. ^{XIV} Tine yɔpɔ ma mi mota mo na ro Idekele, ɔɔ 'bɛni kebe kapa Asura ma kari yibi. Yɔpɔ ma mi sowɔ mo na ro Epurate.

^{XV} Kina nɛre Boko'ba ki'di bilaka tɔnɛ mi nyaka 'ba Edene yayi to'do ndɔbo yimo gbɛ tongo gomo. ^{XVI} Nɛre Boko'ba ose gomo zi bo nima, iya te, "Dɔngɛri 'ba mi nyaka nime pili onyo ro do ngɔlɔ, ^{XVII} tine ngɛri 'ba 'do ti'di tikali wa ma laka ni ti wa ma kɛnyɛ nima kinza konyo dɛ, ɔdo konyo mi kada mo to nima yo na kɛddi kɔlɛ nɔgi yaga."

^{XVIII} Tine nɛre Boko'ba iya te, "Ele dɛ 'do bo nime koloma nɛre kutu ni te, mɛdi mo'do lɛpi bo ma koriya ti bo 'do ko'do ndɔbo ti bo." ^{XIX} Kina

Boko'ba kogba yayi di mi doyyayi ko'ba dokomali yeri pili ro gomo ti yali pili ko'de kako zi bilaka tone 'do konggo odo bo ti kideki moyi mo ga ro wa'di. Go ko'du mo na moyi ame ga pili bo kideki wa naga nima timo ne na koro ngi ro moyi mo ga. ^{XX} Kina bo nima koyi moyi ngi do yali pili kpaki ti yeri pili. Tine ma koto moto mo te inza du ro lepi ma laka ame ngi 'do ko'do ndobo ti bo.

^{XXI} Tine na nere Boko'ba ki'di to'do ma kinza kiya kinda'ba bo tone ngi. Kina odo bo nima ko'do 'deni tara tine na bo kogba komo liye mo ma koto di kpa yoki mo kololi pototo mo teyi. ^{XXII} Kina bo ko'ba liye tone bo kogba ne ro 'ja ko'de kako zi bo nima. ^{XXIII} Bo tone iya te, "Ee, ame na 'deni ro kilinba di mi kilinba ma, yida di mi yida roma, ti kideki moyi ni ro 'ja, romoyi ogba loko di ro botoni."

^{XXIV} Go ko'du mo na me 'do ko'bo 'deni zi botoni keddi kenyi di yoki 'bu ni ni ti moni, kari kodo'bo roni ti 'ja 'beni kina lijje kpaki riyi 'deni ro a koto.

^{XXV} Mi kada nima bo nima lijje ti 'ja mo nima kpaki ro go nbululu, tine ronni aya de.

III

Tako 'Ba Lende Kenye

^I Murè na ro yeri ma kenyè kandi kebe yeri ma laki moto ga ame pili nere Boko'ba ko'ba ne. Bo ititi 'ja nima, iya te, "Boko'ba iya ngi ziye ro ma laka tegè kinza konyoke dongeri 'ba mi nyaka nime de?"

^{II} 'Ja nima iya te, "Dongeri 'ba mi nyaka nime pili deddi donyo, ^{III} tine ngeri ma mi zana nyaka nime 'de Boko'ba iya te kinza donyo de, kina kinza dosa romo de gbi. Odo donyo deddi dolè."

^{IV} Murè iya zi 'ja nima, iya te, "Beti na, oleke de. ^V Boko'ba iya tara romoyi bo ikali odo konyoke komoye edi koro keddi ke gbi koro bo Boko'ba tara tikali wa ma laka ni ti wa ma kenyè."

^{VI} Kina odo 'ja nima konggo ngeri tone ngi ro akonyo ma laka, kinè mo gbi ro ma kele, kina gbi ro ngeri ame keddi ki'di wa tikali lende tine, loko ite'de ma kana mo ngi konyo, kina loko ki'di moto gbi zi me'de ni konyo.

^{VII} Kina odo lijje konyo 'deni tine komonni odo ngi lijje kikali ma lijje keddi ro go nbululu. Kina lijje kuru mbili kèlu ngi kutu'bo gonni.

^{VIII} Mi dokopiyari 'deni tine na lijje kuwo biro nere Boko'ba keddi kilingere kebe mi nyaka yayi. Kina lijje kusu donni ngi yaga di zi bo mi longgo ngeri.

^{IX} Tine nere Boko'ba ideki bo nima, iya te, "Eddi yala?"

^X Bo iya te, "Muwo biro yi di mi nyaka bine na ma ro tikere romoyi medi ro go nbululu kina me musu doma yaga di ziya."

^{XI} Boko'ba iya te, "Ye na kiya ziya kiya te eddi ro go nbululu? Dongeri tone mose gomo ziya miya te kinza konyo de ne na konyo 'deni?"

^{XII} Bo nima iya te, "'Ja nime ki'di loko to bine ne loko i'di dongeri nima 'deni zo monyo."

^{XIII} Kina nere Boko'ba kititi 'ja nima, iya te, "Wa'di na me ko'do te ne?" 'Ja nima iya te, "Murè na ku'bolu ma ki'di monyo."

Sono

^{XIV} Nere Boko'ba ilende zi murè, iya te, "Go ko'du nime ko'do ne ni 'deni ti sono di mi longgo yeri ma laki naga nime pili. Ti kele 'beyi ti do miyi. Ti konyo 'beyi ro lupu mi kada 'ba loma 'bi pili. ^{XV} Medi mi'di ye ko'jike

roye ti 'ja nime. Mi löngö kupö yi ti kö'bö ro ya ti 'bëni. Lijë ti kututu döyi kina ti kuyi kpëyi koga burutu lijë."

^{XVI} Tine Boko'ba iya zi 'ja nima, iya te, "Mëdi mi'di gomo ma löbu këdi ziyi mi löyö, kina ti köyö kole ngi ro ma ko'ö ti gomo. Tine pele tara ni gba 'biri to'doko më'dë yi. Kina bo ti këdi ro bo döyi."

^{XVII} Tine zi botöni mo bo iya te, "Ebe kuwö dö 'ja 'bi ki'di konyo döngëri nime mose gomo ziyi, miya te, kinza konyo dö ne. Go kö'du mo sönö ëdi 'deni mi yayi. Ti ko'do ndöbo ti gomo ti'di yayi koja akonyo ziyi mi kada 'ba loma 'bi pili. ^{XVIII} Yayi ti koja kono ti wuru kina ti konyo döyilo 'ba yi mökö. ^{XIX} Ti ko'do ndöbo ti tende 'ba röyi ti'di yayi koja akonyo ziyi nbö kömö mi kada 'bi kileki mi yayi nime kogba yi di yimo ne. Ni yayi na kina ti kileki gbi mi yayi."

Möyi Awa

^{XX} Bilaka nima ro Adama ne idëki möyi 'ja abo nima ro Awa, 'jo 'ba lende mo tégë "Ma didi," römöyi loko na ro ma 'ba bilaka lesi pili. ^{XXI} Kina nere Boko'ba ko'do kilaka ro bönge zi Adama ni ti 'ja abo kusu gönni.

Toga Adama Ni

^{XXII} Tine nere Boko'ba omeri iya te, "Bilaka nime 'deni kozo ze tikali wa ma laka ni ti ma kënyë. Ola bo dö kpe bine kinza bo kari koja közi bo kite'de döngëri ma 'ba ti'di didi nima ra gbi konyo kinza ki'di bo koloma kö'bö ro nburunburu." ^{XXIII} Kina bo koga Adama ni ngi yaga di mi nyaka 'ba Edene kari toro'do yayi ma tönë kogba bo di yimo ne. ^{XXIV} Bo oga bilaka nima yaga di mi nyaka nima yayi kina bo ki'di malayika 'ba toda bi kapa ma kari yibi gbi ti mbele ma köbö ro pa'do kö'bö tuyi kpëni kungunngu dö bi toko toda bi di ro ngëri 'ba ti'di didi nima.

IV

Kayina Ni Ti Abele

^I Adama ni inda'ba dönni ti 'ja abo Awa kina loko komo köyö kole botöni. Loko iya te, "Mo'ja kole 'deni ti konyi 'ba Boko'ba." Kina loko kidëki möyi mo ngi ro Kayina, ame kiya te "Mo'ja 'deni." ^{II} Di pötö mo 'böwu na loko köyö löndö mo Abele. Tine Abele ro bo koda kamölö, Kayina 'ba bo ro bo korö'do nyaka.

^{III} Mi kada motö tine na Kayina ko'de wa 'ba mi nyaka abo ro kpa közi zi Boko'ba. ^{IV} Abele o'de 'ba bo ro kole kamölö abo ame ga ro dö tapi ne, kumu ko'de bi ma lakalaka mo ga ro kpa közi zi Boko'ba. Kina Boko'ba ti mi këyi ro Abele kuti go kpa közi ki'di mo, ^V tine ilagi yaga di ro Kayina ti kpa közi ki'di ma 'ba bo. Go kö'du mo na Kayina kënyi ngi ro 'diri koworo roni.

^{VI} Boko'ba iya te zi Kayina, "Wa'di na ni ro 'diri tara gomo? Wa'di na koworo röyi kulöwö tara gomo? ^{VII} Ma këdi ko'do ra laka dëne inza kuti göyi? Kina me ödö ko'do dö laka lende kënyë orö dön 'deni noli kpadöri 'bi, o'doko 'do ka'da yi ne tine ti ka'da bo ngi."

^{VIII} Kayina iya te zi bo löndö bo Abele, "Ako dari mi nyaka." Di mi nyaka yayi na Kayina kuyi kpëni ngi dö löndö bo Abele kupö yaga.

^{IX} Boko'ba ititi bo, iya te, "Löndö yi Abele ëdi yala?"

Bo iya te, "Mikali dö. Ma na ro mambilëni 'ba löndö ma mo?"

^X Boko'ba iya te, "Go wa'di na ko'do wa nime te? Birc 'ba roma löndö yi udu 'deni di mi yayi nbö kömö mbili ma kozo birc ame këdi kudu 'do kopi dokolo mo ne. ^{XI} Usönö yi 'deni di mi yayi nime kobe kpëni 'deni tuwë

roma löndö yī di köziyī ne. ^{XII} Ɔdo koro'do pele inza koja wa kpe zīyī. Ti koloma rɔ bo kinza liŋɔ tulē kebe mī dɔyayī.”

^{XIII} Kayina iya zi Boko'ba, iya te, “Karama nime kodo dɔma ne 'deni ngi rɔ do kiteli mɔ'bo dē 'do tombi mo. ^{XIV} Oga ma 'deni tɔne yaga di rɔ toro'do yayi, kina gbī 'deni yaga di kōmōyī. Ma 'deni rɔ bo kinza liŋɔ tulē kebe mī dɔyayī, bɔtɔ mɔtɔ ame kondɔsɔ tō ne ti kupō ma ngī.”

^{XV} Boko'ba iya te, “Inza tara, ɔdo bɔtɔ mo kupō yi, mēdi modɔ karama ma do kiteli dɔmo n̄bō mī modɔmoriyō kpa dɔkolo mo.”

Kina Boko'ba ko'do kinē rɔ Kayina 'do kota gomo di zi bɔtɔ ame kondɔsɔ timo ne di bi tupō mo. ^{XVI} Kina Kayina kēnyī ngī kari yaga di komo Boko'ba kari koloma mī dɔyayī mɔtɔ kidēki rɔ “Tulē” kapa Edene ma kari yībī.

Kupō Kayina

^{XVII} Kayina ni inda'ba dōnni ti 'ja abo di yayi na loko komo köyō Enoka. Mī kada nima na Kayina kubō gawo koyi möyī kole abo Enoka dɔmo.

^{XVIII} Kina Enoka köyō Irada, Irada öyō Mēkuyëlē, Mēkuyëlē öyō Mētusēla, Mētusēla öyō Lemeke. ^{XIX} Tine Lemeke ogbe 'ja riyo rɔ Ada ni ti Zila.

^{XX} Ada öyō Yabala, bo na rɔ yī liŋgī 'ba ya ma kinda'ba kabi 'ba yēri kēdi koloma mī rō kilaka naga. ^{XXI} Möyī löndö bo rɔ Yubala, bo na rɔ yī liŋgī 'ba ya ame ga rɔ bo komba tɔmo gbī rɔ bo tome more ne. ^{XXII} Zila öyō Tubalakayina, bo na rɔ bo kuku wa pili di mī 'bilēŋi ni ti yamo. Lēmī bo möyī mo rɔ Nama.

^{XXIII} Lemeke oba zi 'ja abo ga, iya te, “Ada kpe ti Zila, uwōke dɔma.

Ojēke mbili ye gɔ wa ma mēdi miya.

Mupō bilaka mɔtɔ 'deni gɔ to'do wētō roma.

Mupō yɔbi 'deni rōmōyī bo omba ma.

^{XXIV} Ne ɔdo topi dɔkolo Kayina kēdi ti karama mī modɔmoriyō, dɔkolo 'ba Lemeke ti kēdi ngi kulōwō mī konzi.”

^{XXV} Di pōtō tölē 'ba Abele nima Adama ni inda'ba dōnni 'deni 'böwu ti 'ja 'bēni, kina loko köyō kole ki'di möyī mo rɔ Sete, ame tēgē “Oja gomo,” rōmōyī loko iya te, “Boko'ba oja gɔ kole mɔtɔ 'deni zō pōtō Abele ame Kayina kupō ne.” ^{XXVI} Kina Sete köyō kole ki'di möyī mo rɔ Enosa. Mī kada naga nima tine na 'jaa bilaka kisaki tidēki möyī kɔtɔ laka 'ba Boko'ba mī mōtu ko'do.

V

Kupō Adama

^I Kupō Adama ga na kɔzɔ a nime te.

Mī kada ma Boko'ba ko'ba bilaka lesi, bo o'ba lijē kɔzɔ bo tara. ^{II} Bo o'ba lijē rɔ bɔtɔni ni ma ti 'ja. Kina bo ko'do yēyī zinnī kidēki möyī dōnni rɔ bilaka lesi.

^{III} Kina ɔdo Adama koloma 'deni ko'do komo kɔɔ kuluku riyo kɔdo dɔmo 'butē mota (130) tine, bo öyō kole gbī kɔzɔ kinē bo tara. Kina bo ki'di möyī mo rɔ Sete. ^{IV} Di pōtō tōyō Sete nime, Adama oloma ko'do komo kɔɔ 'böwu kuluku 'butē dōomu dɔɔkɔtɔ (800) bo köyō kole bɔtɔni mɔtɔ ga gbī ti yitōti. ^V Mī kada ma bo kēdi kōlē tine komo kɔɔ 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōomu dɔɔmota kɔdo dɔmo 'butē mota (930).

^{VI} Kina ɔdo Sete koloma 'deni ko'do komo kɔɔ kuluku riyo kɔdo dɔmo muyī (105) tine, na bo köyō Enosa. ^{VII} Di pōtō tōyō Enosa nime Sete oloma ko'do komo kɔɔ 'böwu kuluku 'butē dōomu dɔɔkɔtɔ kɔdo dɔmo

modomoriyö (807) bo köyö kole botōni mōto ga gbī ti yītōtī. ^{VIII} Mī kada ma bo kēdī kōlē tine kōmō kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōōmu dōōmota kōdo dōmo 'butē dōmoriyö (912).

^{IX} Kina odo Enosa koloma 'deni ko'do kōmō kōo kuluku kōto kōdo dōmo 'butē sowo (90) tine, na bo köyö Kenana. ^X Di pōtō tōyö Kenana nime Enosa oloma ko'do kōmō kōo 'böwu kuluku 'butē dōōmu dōōkōto kōdo dōmo 'butē dōōmu (815) bo köyö kole botōni mōto ga gbī ti yītōtī. ^{XI} Mī kada ma bo kēdī kōlē tine kōmō kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōōmu dōōmota kōdo dōmo muyi (905).

^{XII} Kina odo Kenana koloma 'deni ko'do kōmō kōo kuluku kōto kōdo dōmo 'butē riyö (70) tine, na bo köyö Makalele. ^{XIII} Di pōtō tōyö Makalele nime Kenana oloma 'böwu ko'do kōmō kōo kuluku 'butē dōōmu dōōkōto kōdo dōmo 'butē sowo (840) bo köyö kole botōni mōto ga gbī ti yītōtī. ^{XIV} Mī kada ma bo kēdī kōlē tine kōmō kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōōmu dōōmota kōdo dōmo 'butē (910).

^{XV} Kina odo Makalele koloma 'deni ko'do kōmō kōo kuluku kōto kōdo dōmo 'butē dōōmu (65) tine, na bo köyö Yarada. ^{XVI} Di pōtō tōyö Yarada nime Makalele oloma ko'do kōmō kōo 'böwu kuluku 'butē dōōmu dōōkōto kōdo dōmo 'butē mota (830) bo köyö kole botōni mōto ga gbī ti yītōtī. ^{XVII} Mī kada ma bo kēdī kōlē tine kōmō kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōōmu dōmoriyö kōdo dōmo 'butē sowo dōōmu (895).

^{XVIII} Kina odo Yarada koloma 'deni ko'do kōmō kōo kuluku mota kōdo dōmo 'butē dōmoriyö (162) tine, na bo köyö Enoka. ^{XIX} Di pōtō tōyö Enoka nime Yarada oloma ko'do kōmō kōo 'böwu kuluku 'butē dōōmu dōōkōto (800) bo köyö kole botōni mōto ga gbī ti yītōtī. ^{XX} Mī kada ma bo kēdī kōlē tine kōmō kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōōmu dōmosowō kōdo dōmo 'butē dōmoriyö (962).

^{XXI} Kina odo Enoka koloma 'deni ko'do kōmō kōo kuluku kōto kōdo dōmo 'butē dōōmu (65) tine, na bo köyö Metosela. ^{XXII} Di pōtō tōyö Metosela nime Enoka o'bō nduwē mī rō kodo'bo ti Boko'ba ḡbō kōmō kōo kuluku modōkōto (300), kina bo köyö kole botōni mōto ga gbī ti yītōtī. ^{XXIII} Kada 'ba loma 'ba Enoka pili kōmō kōo kuluku modōmoriyö kōdo dōmo 'butē dōōmu (365). ^{XXIV} Bo oloma kō'bō mī rō kodo'bo ti Boko'ba, kina tine bo ari kindā dē kpe bo ōlu ḡgī liwo rōmōyī Boko'ba ogba bo 'deni.

^{XXV} Kina odo Metosela koloma 'deni ko'do kōmō kōo kuluku mota kōdo dōmo 'butē mota dōōmu dōmoriyö (187) tine, na bo köyö Lemeke. ^{XXVI} Di pōtō tōyö Lemeke nime Metosela oloma ko'do kōmō kōo 'böwu kuluku 'butē dōōmu kōdo dōmo 'butē mota dōmoriyö (782) bo köyö kole botōni mōto ga gbī ti yītōtī. ^{XXVII} Mī kada ma bo kēdī kōlē tine kōmō kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōōmu dōmosowō kōdo dōmo 'butē dōōmu dōmosowō (969).

^{XXVIII} Kina odo Lemeke koloma 'deni ko'do kōmō kōo kuluku mota kōdo dōmo 'butē mota dōmoriyö (182) tine, na bo köyö kole. ^{XXIX} Kina bo ki'di mōyī mo rō Nowa, ame kiya te "Kōnyi," rōmōyī bo iya te, "Kole nime ti ko'de kōnyi zize di mī gomō 'ba ndōbo ze ga ame dēdī do'do mī yayi nime Boko'ba kusōnō 'deni ne." ^{XXX} Di pōtō tōyö Nowa nime Lemeke oloma ko'do kōmō kōo 'böwu kuluku 'butē dōōkōto kōdo dōmo 'butē sowo dōōmu (595) bo köyö kole botōni mōto ga gbī ti yītōtī. ^{XXXI} Mī kada ma bo kēdī kōlē tine kōmō kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōōmu kōdo dōmo 'butē riyö dōōmu dōmoriyö (777).

^{XXXII} Kina odo Nowa koloma 'deni ko'do kōmō kōo kuluku 'butē (500) tine, na bo köyö kole mota rō Seme ni ti Ama ti Yepete.

VI

Kada 'Ba Loma

^I Kina ɔɔɔ bilaka lesi kara 'deni mĩ dɔyayi kɔyɔ yitɔtĩ tine, ^{II} kole ame ga rɔ 'ba Bɔko'ba ne ɔngɔ yitɔtĩ 'ba bilaka lesi ele ɳgi rɔ mbɛmbɛ, kina lijɛ kako kigeli ma kele mo ga rɔ 'ja zinnĩ. ^{III} Gɔ kɔ'du mo na Bɔko'ba kiya te, "Minza mola didi ma kpe koloma rɔ ɳburunburu mĩ bilaka, lijɛ yida rɔ 'ba dɔyayi na. Kada 'ba loma 'bɛnnĩ ti kɔrɔ ɳge kuluku riyo kɔɔɔ dɔmo 'butɛ riyo (120)."

^{IV} Mĩ kada naga nima kina gbi di pɔtɔ mo kolowani 'ba bilaka mɔtɔ ga oloma mĩ dɔyayi, lijɛ na rɔ kupɔ kɔyɔ 'ba kole 'ba Bɔko'ba ga ma ti yitɔtĩ 'ba bilaka lesi. Lijɛ na koloma rɔ gɔɳga ma dɔ kilɛbi mĩ kada ma molo tɔnɛ ga.

^V Kina ɔɔɔ Bɔko'ba kɔɳgɔ lende kɛnyɛ kirasi 'ba bilaka 'deni ɳgi rɔ mbɛmbɛ mĩ dɔyayi tine, meri 'ba mĩ bilaka kɔ'bɔ ɳgi rɔ ma kɔlu kote kada pili, ^{VI} bo ti meri gɔ ame bo kɔ'ba bilaka ka le ndɛɳi ki'di mĩ dɔyayi ne. Kɔ'du mo ɔ'ɔ ɳbɔ kɔɔɔ dɔki'di bo ^{VII} kina bo kiya te, "Mɛdi mote dɔ bilaka naga nime mo'ba ne yaga di mĩ dɔyayi nime, kpaki ti dɔkomali yɛri ti wa ma titi ti ma kɛdi kele kebe mĩ dɔyayi bɛri naga ti yali pili. Ma ti meri gɔ ame mo'ba lijɛ ka le ndɛɳi."

^{VIII} Tine Bɔko'ba ti mĩ kɛyi rɔ Nowa.

Nowa

^{IX-X} Ame na rɔ lende 'ba Nowa. Kole abo ga mota rɔ Seme ni ti Ama ti Yepete. Nowa na rɔ bɔ lende laka ame ɳge kɔtɔ kpɔki di mĩ lɔɳgɔ bilaka 'ba mĩ kada naga nima kinza lende kirasi mɔtɔ. Bo ɔ'bɔ nduwɛ mĩ rɔ kɔɔɔ'ɔ ti Bɔko'ba. ^{XI} Tine ya ma laki pili lende kɛnyɛ mo ga idari 'deni kɔmɔ Bɔko'ba, kɔzi kasi kɔ'dɔ 'bɛnnĩ ɔgba mĩ dɔyayi 'deni ɳgi kpaki ti rɔni. ^{XII} Bɔko'ba ɔngɔ dɔyayi irasi rɔni 'deni ti lende kɛnyɛ, rɔmɔyi loma 'ba bilaka 'ba dɔyayi pili 'deni ɳgi rɔ ma kɛnyɛ.

^{XIII} Kina Bɔko'ba kilende zi Nowa, iya te, "Mo'dɔkɔ 'deni tote dɔ kupɔ bilaka lesi pili yaga, rɔmɔyi kɔzi kasi kɔ'dɔ 'bɛnnĩ ɔgba mĩ dɔyayi 'deni. Gɔ kɔ'du mo mɛdi mote dɔnni kpaki yaga ti dɔyayi. ^{XIV} O'dɔ sorope ma lɔbu ziyi di mĩ ɳgɛri ma kandi. Oke mĩ rɔ mo ga kolo yimo ti zibiti gbi kele gɔmo yaga. ^{XV} Sorope mo nima o'dɔ kɔzɔ a nime te. Gɔ ma kapka mo i'di kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu kuluku riyo kɔɔɔ dɔmo 'butɛ mota dɔɔmɔta (133). Gɔmo ma kɔ'bɔ mo i'di kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyo dɔmoriyɔ. Tiyɔbu ma kari tɔrɔ mo i'di kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ dɔɔmɔta. ^{XVI} Ubɔ dɔmo kola bi gbɔɳɔ mbowa mĩ lɔɳgɔ dɔ ma tɔrɔ mo. O'dɔ kpadɔri mo kebe yɔki mo. Oke mĩ rɔ ma kalo mo bi mota rɔ dɔ kudɔ'du.

^{XVII} Mɛdi mi'di mini koso dɔyayi kote dɔ wa ma ti didi yimo naga nime dɔyayi bɛri bine ne pili yaga. Wa 'ba mĩ dɔyayi nime pili ɛdi kɔlɛ yaga. ^{XVIII} Tine mɛdi mo'dɔ pɔri lɔɳgɔ ze tui. Ni 'dɔ kɛki mĩ sorope ti 'ja 'bi ti kole 'bi ga ti 'ja 'ba kole 'bi ga. ^{XIX-XX} ɔgba dɔkomali wa ma ti didi yimo naga nime me rɔ riyo'riyo tui mĩ sorope gɔ lijɛ kɔmɔ. ɔgba dɔkomali yali pili ti yɛri mo ga ti wa ma titi ti ma kɛdi kele kebe bɛri mĩ dɔyayi naga. ɔgba botɔni mo kɔtɔ ti 'ja mo tɛyi. Dɔkomali wa naga nime pili rɔ riyo'riyo i'di kɛki kɔtɔ tui mĩ sorope gɔ lijɛ kɔmɔ. ^{XXI} ɔgba dɔkomali akonyo pili kikeki mĩ sorope ziyi gbi zinnĩ."

^{XXII} Kina Nowa kɔ'dɔ ɳgi pili kɔzɔ wa ma Bɔko'ba kose gɔmo zi bo.

VII

Mini Koso

^I Kina Boko'ba kilende zi Nowa, iya te, "Èkì mī sorope ti bilaka 'bì ga pili, römöyì mōngɔ 'deni nī na nge kɔtɔ kpòkì rɔ ma laka di mī lōnggò bilaka pili 'ba dɔyayi nime. ^{II} Ogba di mī dɔkomali yèrì ma kɔpɔ rɔ akumu naga nime modɔmoriyò pili rɔ riyòriyò, bɔtɔni mo kɔtɔ ti 'ja mo teyi. Tine ma kinza rɔ ma kɔpɔ rɔ akumu naga ogba bɔtɔni mo kɔtɔ ti 'ja mo teyi pili di mī dɔkomali lijè nima rɔ gɔmo. ^{III} Kina ogba di mī dɔkomali yali pili gbì modɔmoriyò rɔ riyòriyò 'dɔ lijè nima pili kɔmɔ rɔ dɔ kupò mī dɔyayi. ^{IV} Di pòtò tò'dò dɔ modɔmoriyò kisaki di mī kada nime tɔne mèdì mī'di tɔrɔ ka'di mī dɔyayi kote kada kote korɔndɔ ñbò tò'dò mo dɔ 'butè sowɔ. Wa ma ti didì yimo naga nime pili mo'ba mī dɔyayi nime bine ne mèdì mote dɔmo yaga di mī dɔyayi." ^V Kina Nowa ko'dɔ ñgì pili kɔzɔ wa ma Boko'ba kose gɔmo zi bo.

^{VI} Mī kada nima mini koso kako dɔyayi ne, kɔmɔ kɔɔ 'ba loma 'ba Nowa 'deni kuluku 'butè dɔmoriyò (600). ^{VII} Kina Nowa ni ti 'ja abo ti kole abo ga kpaki ti 'ja 'ba kole abo ga kèkì ñgì mī sorope tɔmɔ di zi mini koso nima. ^{VIII-IX} Tine dɔkomali yèrì ma kɔpɔ rɔ akumu naga kpaki ti ma kinza rɔ ma kɔpɔ naga ti yali ni pili, dɔkomali wa naga nime èkì pili mī sorope rɔ riyòriyò, bɔtɔni mo kɔtɔ ti 'ja mo teyi kɔzɔ wa ma Boko'ba kose gɔmo zi Nowa. ^X Di pòtò tò'dò dɔ modɔmoriyò tine na mini koso kako ñgì dɔyayi.

^{XI} Mī kɔmɔ kɔɔ kuluku 'butè dɔmoriyò (600) 'ba loma 'ba Nowa mī tò'dò dɔ 'butè dōòmú dɔmoriyò 'ba nyepè ma mī riyò tine na kɔmɔ mini lóbu ame ga pili bìcì yayi bèrì ne kulómò ñgì yaga, bi gbòñjò 'ba mītɔrɔ pili urögò rónnì ñgì yaga, ^{XII} tɔrɔ kinda'ba ta'di mī dɔyayi kote kada kote korɔndɔ ñbò tò'dò mo dɔ 'butè sowɔ. ^{XIII} Mī kada kɔtɔ mo nima na Nowa nī kèkì ñgì mī sorope ti 'ja abo ti kole mota abo ga, Seme ni ti Ama ti Yepete ti 'ja 'bènnì ga kpaki mota. ^{XIV} Dɔkomali yèrì 'ba linɔ pili ti 'ba mòkò ti wa ma titi ti ma kèdì kele kebe mī dɔyayi bèrì naga kpaki ti yali mo ga èkì kɔtɔ tinnì mī sorope. ^{XV-XVI} Wa ame ga pili ti didì yimo ne me rɔ riyòriyò, bɔtɔni mo kɔtɔ ti 'ja mo teyi di mī dɔkomali mo ga pili rɔ gɔmo ako zi Nowa kèkì kɔtɔ mī sorope ti bo kɔzɔ wa ma Boko'ba kose gɔmo zi bo. Kina Boko'ba kurögò kpadòrì 'ba sorope ñgì teyi.

^{XVII} Mini nima oso ñbò tò'dò mo dɔ 'butè sowɔ mī dɔyayi, kina koso ñgì kombi sorope kiyòkò tɔrɔ. ^{XVIII} Mini ozoli rónì ñgì kalo rɔ ma kènyè kina sorope kiyòkò ñgì koloma tilingere kebe dɔ mini. ^{XIX} Tine na kozoli rónì ñgì rɔ mbémbé dɔ dɔyayi kɔlo kindiyɔ dɔ dōku ma lóbu 'ba dɔlinɔ naga nime pili. ^{XX} Kina koto ñgì nduwè tozoli rónì ñbò kalo kindiyɔ dɔ dōku ma lóbu naga dɔkɔmɔ kumògu modɔmoriyò. ^{XXI-XXII} Tine dɔkomali wa ame ga pili mī dɔyayi ti didì yimo ne òlè 'deni kote, dɔkomali yali pili ti yèrì mo ga kpaki ti bilaka lesi. Wa ame ga pili mī dɔyayi ti tawo yimo ne òlè kote dónnì me yaga. ^{XXIII} Nere Boko'ba ote dɔ wa 'ba mī dɔyayi nime ame ga pili ti didì yimo ne me yaga, bilaka lesi kpaki ti dɔkomali yèrì pili ti wa ma titi ma kèdì kele kebe mī dɔyayi bèrì naga ti yali mo ga, bo ote dɔmo pili yaga di mī dɔyayi. Nowa na nge kɔmɔ ti ya ame ga ti bo mī sorope yayi ne.

^{XXIV} Mini nima ò'bò rɔ ma koso dɔ dɔyayi ñbò tò'dò mo dɔ kuluku mota (150).

VIII

Tulòku 'Ba Mini Koso

^I Tine Boko'ba ēdī nduwē komeri Nowa ni ti dɔkomali yēri 'ba mōkō kpaki ti 'ba lijɔ ame ga ti bo mī sorope yayi ne. Kina Boko'ba ki'di lili ma kembe koloma tome mī dɔyayi, na mini ki'di ngi tulōku. ^{II} Kɔmɔ mini lōbu ame ga bīci yayi kpaki ti bi gbōŋō 'ba mītorɔ urōgō rōnni ngi teyi, kina tɔrɔ ma kēdī ka'di koya ngi yaga. ^{III} Kina mini koloma ngi nduwē toto kari bēri di mī dɔyayi. Di pōtō tō'dō dɔ kuluku mota (150) tine mini otɔ 'deni.

^{IV} Mī tō'dō dɔ 'butē dōomu dɔmoriyō 'ba nyepe ma modɔmoriyō na sorope kari kīkētī rōni dɔ dōku lōbu 'ba Ararata. ^V Kina mini koloma ngi nduwē rɔ toto ŋbō kōmō mī nyepe ma 'butē. Mī tō'dō ma dɔdende 'ba nyepe 'butē tine na dɔ dōku ma lōbu naga kindā yaga.

^{VI} Di pōtō tō'dō dɔ 'butē sowɔ na Nowa kurōgō bi gbōŋō 'ba sorope ma tōnē bo ko'do ne ^{VII} kina bo koja gora kari yaga. Tine gora ari kō'bō ē'bēni ngi nduwē tōpu kebe bi tɔ tɔne ga yayi ŋbō mini kulōku kote di dɔyayi. ^{VIII} Kina Nowa koja matukpuru 'bōwu kari tonɔ mo ɔdɔ mini otɔ 'deni kote di dɔyayi. ^{IX} Tine matukpuru ari ko'ja bi motɔ dē ame gɔ ki'di ndini teyi. Kina matukpuru kileki ngi kari zi bo mī sorope rōmōyi mini ēdī gba mī dɔyayi pili. Nowa oja kōzi bo gɔ matukpuru koto kileki mī sorope gōni yayi. ^X Bo oloma ko'do tō'dō 'bōwu dɔ modɔmoriyō na bo kileki koja matukpuru 'bōwu kari yaga. ^{XI} Mī dɔkɔpiari 'deni tine na matukpuru kuyi dōni kileki kako zi bo mī sorope yayi ti mbili 'jōwu na kunzi kpēni. Gɔ kō'du mo na Nowa kikalī ngi mini ulōku 'deni kote di dɔ dɔyayi. ^{XII} Bo oloma ko'do tō'dō 'bōwu dɔ modɔmoriyō na bo koja matukpuru 'bōwu kari yaga. Ama tine matukpuru uyī dōni dē kpe kileki kako zi bo mī sorope.

^{XIII} Mī kɔmɔ kɔɔ kuluku 'butē dɔmoriyō kɔdɔ dɔmo kɔtɔ (601) 'ba loma 'ba Nowa, mī tō'dō ma dɔdende 'ba nyepe ma dɔgba tine mini ulōku 'deni yaga di dɔ dɔyayi. Kina Nowa kunyē dɔ sorope konɔ bi kari yaga tine, bo o'ja dɔyayi kēlē 'deni. ^{XIV} Mī tō'dō dɔ 'butē riyō dōomu dɔmoriyō 'ba nyepe ma mī riyō tine, dɔyayi ēlē 'deni kututu yaga. ^{XV} Kina Boko'ba kilende zi Nowa, iya te, ^{XVI} “ɔdɔ yaga di mī sorope ti 'ja 'bi ti kole 'bi ga ti 'ja 'ba kole 'bi ga. ^{XVII} Oja dɔkomali yali naga nima ti yēri mo ga pili ti wa ma titi ti ma kēdī kele kebe mī dɔyayi bēri naga nima tiyi mī sorope yayi ne kɔdɔ yaga 'dɔ lijē kari kara konzi kogba mī dɔyayi.”

^{XVIII} Kina Nowa kɔdɔ yaga di mī sorope ti 'ja abo ti kole abo ga ti 'ja 'ba kole abo ga. ^{XIX} Dɔkomali wa ame ga kēdī kilingere kebe mī dɔyayi ne, yēri pili rɔ gomo kpaki ti wa ma titi ti ma kēdī kele kebe mī dɔyayi bēri naga ti yali pili ɔlɔ pili yaga di mī sorope gɔ kinē mo ga ma gege.

Akumu 'Ba Nowa

^{XX} Kina Nowa ko'ba bi 'ba akumu zi Boko'ba na bo kogba rɔ kɔtɔkɔtɔ di mī dɔkomali yēri ma kɔpɔ rɔ akumu naga nima gbī ti yali mo ga konɔma rɔ akumu zi Boko'ba. ^{XXI} Kina ɔdɔ Boko'ba kumē tato kele mo 'deni tine, bo iya ti mī bo, kiya te, “A motɔ minza musōnō yayi kpe gɔ lende ko'do 'ba bilaka, rōmōyi meri 'ba mī bilaka lesi rɔ 'ba kō'du kēnyē kisaki molo rɔ dɔ kole titi. A motɔ minza mote dɔ wa pili 'ba dɔyayi kpe kɔzɔ ame mo'do giri nime ne. ^{XXII} Dɔyayi ti koloma nduwē kō'bō ti kada 'ba tidiyē wa gbī ti kada 'ba tumu mo, kada 'ba bi kēyi gbī ti bi kututu, yē'bu gbī ti lɔwa kina kada gbī ti korɔndɔ.”

IX

^I Kina Boko'ba ko'do yëyi zi Nowa ni ti kole abo ga, iya te, “Arake konzi kogba mi dɔyayi. ^{II} Dɔkomali yëri 'ba mi dɔyayi pili ti yali mo ga kpaki ti wa ma titi ti ma kedi kele kebe mi dɔyayi beri naga ti kenze 'ba mi mini ti ko'bo ro ma kere ye. Mi'di lijë pili 'deni komo köziye. ^{III} Mi'di lijë 'deni kpaki ti mbili wa ma kunzi naga nime ziye ro akonyo tonyo mo. ^{IV} Wa ma nge 'do konyoke de na ro yida ame gba ti roma mo romo ne. Mota gomo romöyö didi edi mi roma. ^V Ddo bilaka mo koja didi 'ba lepï ni, medï modɔ karama mo do bo mo. Kuruku ame ga pili koja didi 'ba bilaka medï modɔ karama mo domo ro töle. ^{VI} Boto ame kupö bilaka lesi lepï ni, ti bilaka motɔ kupö bo gbï tara. Ma Boko'ba mo'ba bilaka 'deni go kinë ma 'ba Boko'ba. ^{VII} Kina arake ti konzi kogba mi dɔyayi nime pili.”

^{VIII} Boko'ba ilende gbï zi Nowa ni ti kole abo ga, iya te, ^{IX} “Medï 'deni mo'do lömu ma mi löngö ze tiye kpaki ti kupö ye ga ma di pötö ye, ^X kina gbï ti dɔkomali wa ma ti didi yimo, dɔkomali yali pili ti yëri mo ga 'ba lijɔ ti 'ba mökö pili ro gönni, dɔkomali wa konzi naga nime kodɔ yaga di mi sorope kotɔ tiyi ne. ^{XI} Mo'do lömu 'deni mi löngö ze tiye a motɔ minza naga do wa ma ti didi yimo naga nime kpe ti mini koso. A motɔ ro mini koso inza kako kpe kote do dɔyayi yaga. ^{XII} Medï mi'di akileme 'ba lömu ma nburunburu mo nime mo'do mi löngö ze tiye kpaki ti dɔkomali wa ma ti didi yimo naga nime nduwë kala go kupö ma di yi'böwu naga, ^{XIII} ti muruwö kanya ma azumuli mitoro ro kinë 'ba pori ma, ma ti dɔyayi. ^{XIV} Ddo kiya te mi'di poli kutu'bo do dɔyayi na kanya nime kileme roni 'deni yimo, ^{XV} medï momeri lömu ma nime mo'do 'deni tiye kpaki ti dɔkomali wa ma ti didi yimo naga nime ne ngi. Kina a motɔ ro mini koso inza kpe kako kote do wa ma ti didi yimo naga nime yaga. ^{XVI} Ddo azumuli ma kodɔ 'deni kileme roni mi poli medï momeri lömu ma nburunburu ma nime mo'do 'deni mi löngö ze ma ti dɔkomali wa ma ti didi yimo naga nime mi dɔyayi pili ne ngi. ^{XVII} Ame na ro kinë lömu ma mo'do 'deni mi löngö ze ma ti dɔkomali wa ma ti didi yimo pili.”

Nowa Ni Ti Kole Abo Ga

^{XVIII} Kole 'ba Nowa ame ga kodɔ ti bo yaga di mi sorope na ro Seme ni ti Ama ti Yepete. Kole 'ba Ama na ro Kanana. ^{XIX} Kole mota 'ba Nowa naga nime lijë na ro yi lijgi 'ba bilaka 'ba dɔyayi nime pili.

^{XX} Nowa ro bo korodɔ nyaka, kina bo kidiyë mowö kedi ko'do ro layi naga. ^{XXI} Mi kada motɔ na bo kuwë layi mo ngi kupö bo kö'do ro go nbululu mi ro kilaka abo. ^{XXII} Ama 'bu 'ba Kanana ako'ja 'bu ni ro go nbululu, kina bo kari kiyöyö gomo zi löndö bo ma riyö naga nima. ^{XXIII} Kina Seme ni ti Yepete kogba bonjo ngi kuruwö dɔpora lijë kari ti gönni kutu'bo do sari 'ba ro 'bu nni, ti komonni ro ma kuyi mökö kinza lijë ko'ja ra.

^{XXIV} Kina ddo Nowa kindini 'deni di pötö layi abo kikali wa ma kole abo ma titi ko'do zi bo tine, ^{XXV} bo iya te, “Sönö kedi do Kanana. Bo ti kö'bo ro atöli zi löndö bo ga.”

^{XXVI} Bo ileki gbï kiya te, “Akilëlu kedi zi Boko'ba ma konjo go Seme. Kanana ti koloma ro atöli zi Seme. ^{XXVII} Boko'ba ki'di Yepete kara, kupö bo ga ti koloma ti bilaka 'ba Seme ga. Kanana ti koloma ro atöli zi bo.”

^{XXVIII} Di pötö mini koso nima Nowa oloma ko'do komo koo 'böwu kuluku modomoriyö (350). ^{XXIX} Mi kada ma bo kedi köle tine komo koo abo 'deni pili kuluku 'butë döomu dɔmosowö (950).

X

Kupö Nowa

^I Ame na rɔ kupö kole 'ba Nowa ga ma lijë Seme ni ti Ama ti Yepete köyö di pötö mini koso.

^{II} Kole ma 'ba Yepete ga na rɔ Gomere ni ti Magogo ti Madayi ti Yawana ti Tubala ti Maseke ti Tirasa. ^{III} Kole ma 'ba Gomere ga na rɔ Asekenaza ni ti Ripata ti Togaruma. ^{IV} Kole ma 'ba Yawana ga na rɔ Elisa ni ti Sepaniya ti Kupuriyö ti Rodo. ^V Ya naga nime lijë na rɔ yi lĩngĩ 'ba ya ma koloma dɔ kpa yöpö gbĩ mi döötu naga. Ame na rɔ kupö Yepete ga mi kpa goli mo ga ma koloma mi doliŋɔ 'bënni ga ma gege kilende kpënni ga pili rɔ 'beri'beri.

^{VI} Kole ma 'ba Ama ga na rɔ Kusa ni ti Ezipeto ti Libiya ti Kanana. ^{VII} Kole ma 'ba Kusa ga na rɔ Seyiba ni ti Awila ti Sabeta ti Rama ti Sabeteka. Kole ma 'ba Rama ga na rɔ Seba ni ti Dedana. ^{VIII} Kusa ari köyö Nimoroda, ame bo na koloma dɔgba rɔ bɔ tigo ma ka'da yayi mi dɔyayi nime. ^{IX} Bo na koloma rɔ riri ma dɔ kiteli kɔmɔ Boko'ba tupö yëri. Gɔ kö'du mo na 'dɔ kedi kiya te, "Kɔzɔ Nimoroda rɔ riri ma dɔ kiteli kɔmɔ Boko'ba bi tupö yëri." ^X Kpa yayi abo na kisaki di Babele kala Ereke kebe Akada pili mi dɔyayi 'ba Babele. ^{XI} Di mi dɔyayi nima yayi na bo kari Asura kari kubö gawo 'ba Ninëwë ni ti Robotayira ti Kala ^{XII} ti Resene mi lõngö Ninëwë ni ti gawo löbu 'ba Kala.

^{XIII} Ezipeto na köyö kupö bilaka naga nima kidëki rɔ Ludiya ni ti Anama ti Laba ti Napetuma ^{XIV} ti Paterusa ti Kasulu ti Kurëtë ame kupö bilaka 'ba Pilisitiya kɔdɔ kako di teyi ne.

^{XV} Kole ma dɔndende 'ba Kanana ga na rɔ Sidona ni ti Ete. ^{XVI} Kanana na gbĩ köyö kupö bilaka naga nima kidëki rɔ Yebusa ni ti Amora ti Girigasa ^{XVII} ti Iwa ti Aruka ti Sina ^{XVIII} ti Aruwa ti Zemara ti Amata. Kupö Kanana naga nime pili iyëyi rönni rɔ gege ^{XIX} kina dɔ maga 'ba e'be Kanana kala ŋgi di Sidona ŋbö kömö Gerara ŋgosi ŋgila Gaza di kapa ma kari dɔ rɔ'ɔ. Tine kapa ma kari yibi ala ŋbö kebe Sodomu ni ti Gomora ti Adoma ti Zeboyimo ŋbö kömö ŋgosi ŋgila Lasa. ^{XX} Ame na rɔ kupö Ama ga mi kpa goli mo ga ma koloma mi doliŋɔ 'bënni ga ma gege kilende kpënni ga pili rɔ 'beri'beri.

^{XXI} Seme bo lõndö 'ba Yepete ni ma löbu na köyö kupö bilaka pili ame kidëki rɔ Ebere ne. ^{XXII} Kole ma 'ba Seme ga na rɔ Elama ni ti Asura ti Arupakasada ti Ludu ti Arama. ^{XXIII} Kole ma 'ba Arama ga na rɔ Uzu ni ti Ulu ti Getere ti Mesa. ^{XXIV} Kole ma 'ba Arupakasada na rɔ Sela, kina Sela köyö Ebere. ^{XXV} Ebere öyö kole riyö, möyi ma kɔtɔ rɔ Pelege, ame kiya te "Rɔ koza," römöyi mi kada abo na bilaka 'ba dɔyayi koza minni. Möyi lõndö bo na rɔ Yekotana. ^{XXVI} Kole 'ba Yekotana ga na rɔ Alimodada ni ti Selepa ti Azalamaweta ti Jera ^{XXVII} ti Adorama ti Uzala ti Dikala ^{XXVIII} ti Obala ti Abimayeke ti Seba ^{XXIX} ti Opira ti Awila ti Jobaba. Ya naga nime pili rɔ kupö Yekotana ga. ^{XXX} Dɔyayi ma lijë koloma teyi na kala ŋbö di Mesa kömö Separa mi dɔyayi kurungu ma kileki kapa kari yibi. ^{XXXI} Ame na rɔ kupö Seme ga mi kpa goli mo ga ma koloma mi doliŋɔ 'bënni ga ma gege kilende kpënni ga pili rɔ 'beri'beri.

^{XXXII} Ya naga nime na rɔ kupö kole 'ba Nowa ga mi kpa goli mo ga ma gege pili gɔ yi lĩngĩ mo ga. Kupö lijë na me kiyëyi rönni mi dɔyayi di pötö mini koso rɔ bilaka 'ba doliŋɔ nime pili.

XI

Babele

^I Ma dɔgba tɔnɛ bine bilaka 'ba dɔliɔ nime pili ilende kpa nge kɔtɔ, mi 'bɔ 'ba lende mo ga inza rɔ 'beri'beri. ^{II} Kina ɔɔɔ bilaka lesi koloma 'deni rɔ tilaki kebe yibi tine, lijɛ ari kɔmɔ mi bi pɛpɛlɛ mi dɔyayi 'ba Babele kina lijɛ koloma nɔɔi yayi. ^{III} Tine lijɛ ilende rɔ gɔ rɔnni, iya te, "Ako do'bake tɔ bu gɔ doɔmake kele kandi."

Kina lijɛ ko'ba tɔ'bu nɔɔi tine zibiti na rɔ wa 'ba 'do tora kɔmɔ mo timo. ^{IV} Lijɛ iya te, "Ako do'bake gawo zize gbi ti tɛli ndende ma kakpa nɔbɔ kota mitɔrɔ 'do ki'di mɔyi ze kilɛbi kinza dita'bake ra kote mi dɔyayi pili."

^V Kina Boko'ba kako bɛri tɔngɔ gawo ti tɛli ndende nima bilaka naga nima ko'ba ne. ^{VI} Na bo kiya ti mi bo, kiya te, "Ya naga nima lijɛ pili rɔ bilaka kɔtɔ, kina lijɛ ilende kpa gbi nge kɔtɔ. Ame na 'deni rɔ tisaki 'ba wa ma lijɛ kɛdi ko'dɔ kada mɔtɔ. A mɔtɔ ame lijɛ ko'dɔkɔ to'dɔ mo inza konya dɔnni kpe. ^{VII} Ako dari bɛri tudɔlɔ mi kpɛnni yaga kinza lijɛ kuwɔ mi lende kiya 'bɛnni ga ra kpe rɔ gɔ rɔnni."

^{VIII} Kina Boko'ba kiyɛyi lijɛ nɔɔi di yayi kita'ba kote mi dɔyayi nime pili lijɛ kola to'ba gawo tɔnɛ. ^{IX} Gɔ kɔ'du mo na kidɛki mɔyi mo rɔ Babele, ame kiya te "Kudɔlɔ," rɔmɔyi di yayi na Boko'ba kudɔlɔ mi kpa bilaka 'ba dɔyayi nime pili, kina di yayi na gbi bo kiyɛyi lijɛ kita'ba kote mi dɔyayi nime ne.

Kupɔ Seme

^X Ame na rɔ kupɔ Seme ga. Kina ɔɔɔ Seme koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku riyo (100) tine, na bo kɔyo Arupakasada. Ama na 'deni rɔ riyo 'ba kɔɔ ma di pɔtɔ mini koso. ^{XI} Di pɔtɔ tɔyo Arupakasada nime bo oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku 'butɛ (500) bo kɔyo kole bɔtɔni mɔtɔ ga gbi ti yitoti.

^{XII} Kina ɔɔɔ Arupakasada koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ mota dɔomu tine, na bo kɔyo Sela. ^{XIII} Di pɔtɔ tɔyo Sela nime Arupakasada oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku modɔmota kɔɔɔ dɔmo mota (403) bo kɔyo kole bɔtɔni mɔtɔ ga gbi ti yitoti.

^{XIV} Kina ɔɔɔ Sela koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ mota tine, na bo kɔyo Ebere. ^{XV} Di pɔtɔ tɔyo Ebere nime Sela oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku modɔmota kɔɔɔ dɔmo mota (403) bo kɔyo kole bɔtɔni mɔtɔ ga gbi ti yitoti.

^{XVI} Kina ɔɔɔ Ebere koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ mota dɔmosowɔ tine, na bo kɔyo Pelege. ^{XVII} Di pɔtɔ tɔyo Pelege nime Ebere oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku modɔmota kɔɔɔ dɔmo 'butɛ mota (430) bo kɔyo kole bɔtɔni mɔtɔ ga gbi ti yitoti.

^{XVIII} Kina ɔɔɔ Pelege koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ mota tine, na bo kɔyo Ru. ^{XIX} Di pɔtɔ tɔyo Ru nime Pelege oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku sowɔ kɔɔɔ dɔmo modɔmosowɔ (209) bo kɔyo kole bɔtɔni mɔtɔ ga gbi ti yitoti.

^{XX} Kina ɔɔɔ Ru koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ mota dɔmoriyɔ tine, na bo kɔyo Seruga. ^{XXI} Di pɔtɔ tɔyo Seruga nime Ru oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku sowɔ kɔɔɔ dɔmo modɔmoriyɔ (207) bo kɔyo kole bɔtɔni mɔtɔ ga gbi ti yitoti.

^{XXII} Kina ɔɔɔ Seruga koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ mota tine, na bo kɔyo Nawura. ^{XXIII} Di pɔtɔ tɔyo Nawura nime Seruga oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku sowɔ (200) bo kɔyo kole bɔtɔni mɔtɔ ga gbi ti yitoti.

XXIV Kina ɔɔ Nawura koloma 'deni ko'do kɔmɔ kɔɔ 'butē riyō dōōmu dɔmosowɔ tine, na bo kōyō Tera. **XXV** Di pōtō tōyō Tera nime Nawura oloma 'bōwu ko'do kɔmɔ kɔɔ kuluku riyō kɔɔɔ dɔmo 'butē dōōmu dɔmosowɔ (119) bo kōyō kole bɔtɔni mɔto ga gbī ti yītōti.

XXVI Kina ɔɔ Tera koloma 'deni ko'do kɔmɔ kɔɔ kuluku kɔto kɔɔɔ dɔmo 'butē riyō (70) tine, na bo kōyō Abarama ni ti Nawura ti Arana.

Kupō Tera

XXVII Ame na rɔ kupō Tera ga. Kole abo ga na rɔ Abarama ni ti Nawura ti Arana. Kole ma 'ba Arana na rɔ Lɔto. **XXVIII** Arana ɔlē di mī gawo 'bēnnī Ura mī dɔyayi 'ba Babele gba kota 'bu nnī kēdi ti kōmōni. **XXIX** Abarama ogbe Sarayi, tine Nawura ogbe 'ba bo rɔ Mileka nyiti 'ba Arana. Kole 'ba Arana mɔto na gbī rɔ Yiseka. **XXX** Tine lōyō i'di rōni dē zi Sarayi loko ɔto gbo ngi rɔ koto.

XXXI Tera ogba kole abo Abarama ni ti kole 'ba kole abo Lɔto kole 'ba Arana ti Sarayi 'ja 'ba kole abo Abarama kēnyī tinnī di Ura di mī dɔyayi 'ba Babele tari mī dɔyayi 'ba Kanana. Tine lijē ari kōmō Arana na lijē koloma ngi kileke bina. **XXXII** Tera ari kōlē di Arana yayi ko'ja kɔmɔ kɔɔ 'ba loma abo kēdi 'deni pili kuluku sowo kɔɔɔ dɔmo muyi (205).

XII

Dēki 'Ba Abarama

I Boko'ba ilende zi Abarama, iya te, “Ēnyī di mī dɔyayi 'be di mī lōngō bilaka 'bī ga, di mī lijō 'ba 'bu yi kari mī dɔyayi ame mēdi mileme ziyi ne. **II** Ti mi'di kupō bilaka ma konzi kɔɔɔ di mīyi. Ti mo'do yēyi ma laka ziyi mi'di mōyi yi kilēbī, 'do kēddi rɔ yēyi zi bilaka. **III** Ti mo'do yēyi ma laka zi bilaka ame ga kēdi ko'do yēyi ziyi. Tine ti mulōmu bɔto ma kulōmu yi. Ti mo'do yēyi ma laka tiyi pili do bilaka 'ba dɔyayi.”

IV Kina Abarama kēnyī ngi kari kɔɔɔ ma Boko'ba kiya zi bo tara. Kina Lɔto ɔnyī gbī kari kɔto ti bo. Mī kada nima Abarama kēnyī di Arana ne kɔmɔ kɔɔ abo ēdi 'deni kuluku kɔto kɔɔɔ dɔmo 'butē riyō dōōmu (75). **V** Abarama ogba 'ja abo Sarayi ni ti Lɔto kole 'ba lōndō bo ti wa ame ga pili lijē kēdi timo kpaki ti atōli ame ga lijē ko'ja di Arana yayi ne tari timo mī dɔyayi 'ba Kanana.

Kina ɔɔ lijē kōmō 'deni mī dɔyayi 'ba Kanana yayi tine, **VI** bo ari nduwē kebe mī dɔyayi nima nbō bo kōmō ngila ngērī koro 'ba Mōre mī Sekeme. Mī kada mo nima e'be Kanana ēdi gba koloma mī dɔyayi nima yayi. **VII** Kina Boko'ba kileme rōni zi Abarama, kiya te, “Yayi nime na mēdi mi'di zi kupō yi ga.” Kina Abarama ko'ba bi 'ba akumu yayi zi Boko'ba ame kileme rōni 'deni zi bo ne.

VIII Di pōtō mo tine na bo kololɔ nduwē kari kapa do rɔ'ɔ kari dɔyayi kurungu ma kileki kapa Betele ma kari yībī. Kina bo kari koga taya abo yayi mī lōngō Betele ni ti Ayi. Betele kebe kapa ma kari do tɔto tine Ayi kebe kapa mo ma kileki yībī. Di yayi bo o'ba bi 'ba akumu gbī bo koloma tumōtu Boko'ba di teyi. **IX** Kina bo koloma tololɔ ngi nduwē di yayi kari kapa dɔyayi 'ba Kanana ma kileki do rɔ'ɔ.

Abarama Ari Ezipeto

X Tine sēyi ma kēnyē ari kila'ba ngi mī dɔyayi nima yayi. Gɔ kō'du mo na Abarama kari nbō Ezipeto 'do toloma titi mbowa yayi. **XI** Kina ɔɔ bo kari kōmō 'deni do maga 'do tari ngi Ezipeto tine, bo iya zi 'ja abo Sarayi, bo iya te, “Ni na me kele kulōwō te, **XII** ɔɔ Ezipeto ko'ja yi lijē ēdi kiya te

nī 'ja ma na, kina lijë ti kupö ma ngī yaga kola yi koloma. ^{XIII} Iya zinni, iya te, nī lēmi ma na kina lijë ti kola ma moloma 'dö ko'dö ma laka gö kö'du 'bi."

^{XIV} Kina ödö bo kumu dö maga nima 'deni ködö Ezipeto tine, bilaka 'ba Ezipeto ngö 'ja nima ele ngī rö ma kënyë. ^{XV} Kina ödö turu ma löbu mōto ga 'ba bö döliņo ma löbu 'ba Ezipeto nima ko'ja löko 'deni tara tine, lijë ari ngī kubī gö tele mo zi bo. Kina koto löko ngī kari liņo abo. ^{XVI} Gö kö'du mo na bö nima koloma ngī rö to'dö Abarama rö ma laka ki'di dötumumu 'ba kamölö ni ti banya teyi ti sa ni ti akaca gbī ti atöli ni ti gamele. ^{XVII} Tine gö kö'du nima bo kogba Sarayi 'ja 'ba Abarama ne, na Böko'ba kodö rökö'ö ma kinza kiya naga ngī dö bo kpaki ti bilaka 'ba mi liņo abo ga. ^{XVIII} Kina bo koja laja gö Abarama, kiya teyi, iya te, "Wa'di na me kö'dö zö te ne? Gö wa'di na kiya dö zö te, löko 'ja 'bi na? ^{XIX} Gö wa'di na kiya te löko lēmi yi na ki'di mogba löko rö 'ja zö? 'Ja 'bi na me, ogba löko kënyī kari yaga di bine."

^{XX} Bö döliņo nima i'di lende mo zi bilaka abo ga kogba Abarama koja yaga di mi döyayi nima kari ti 'ja abo Sarayi kpaki ti wa ame ga 'deni rö 'ba bo ne.

XIII

Abarama Ni Ti Loto

^I Kina Abarama ködö yaga di mi döyayi 'ba Ezipeto ti 'ja abo kpaki ti wa ame ga pili rö 'ba bo ne. Loto ari gbī koto ti bo, lijë kari mi döyayi 'ba Kanana ma kileki kapa dö ro'ö. ^{II} Tine Abarama 'deni rö bö wa ti dötumumu 'ba yēri ame ga pili rö 'ba liņo ne rö ma konzi gbī ti yamo rö mbëmbë. ^{III} Di yayi na bo kënyī nduwë tolölo kari yōki Betele, n̄bō bo kari kömō gö bi ma tönë mi löngö Betele ni ti Ayi bo koga taya abo pa döpara teyi ne. ^{IV} Gö bi nima na gbī tönë bo ko'ba bi 'ba akumu zi Böko'ba teyi, na bo kari kumötu Böko'ba yayi.

^V Loto ma tönë kari ti Abarama ne ëdi 'deni gbī ti dötumumu 'ba yēri rö ma konzi ti bilaka ma 'ba bo ga. ^{VI} Gö kö'du mo na gö bi inza kpe ngölö rōnni di mi döyayi nima yayi 'dö toloma bi koto, rōmöyi yēri 'bënni ga onzi 'deni ngī rö mbëmbë, gö bi 'ba mōli ö'bo dö kpe zinni todo'bo dönni teyi. ^{VII} Kina lamo ku'du rōni ngī mi löngö bö koda yēri 'ba Abarama ga ti bö koda yēri ma 'ba Loto ga.

Mi kada nima e'be Kanana ti e'be Pereze ga ëdi gba koloma mi döyayi nima. ^{VIII} Kina Abarama kilende zi Loto, iya te, "Ze rö löndö, kinza di'di lamo dö këdi mi löngö ze ma ze tūyi ala gbī mi löngö bö koda yēri 'bama ga ma ti 'bëyi. ^{IX} Döyayi na me pili kömöyi, oza röyi gbo yaga di röma. Oza kapa ma kö'döko, ödö kö'döko tari dö kapa gali ti mileki 'bama te dö kapa döri. Ne ala ari te dö kapa döri ti mileki 'bama te dö gali."

^X Loto ombi kömöni konjö yayi ame pili mi bi kilädë 'ba kpa yöpö Yaradene n̄bō kala Zora na ti mini teyi rö mbëmbë közo nyaka 'ba Böko'ba tönë mi Edene, gbī közo döyayi 'ba Ezipeto. Wa nime mōlo gba kota kinza ma Böko'ba kote dö Sodomu ni ti Gomora dö. ^{XI} Kina Loto koza 'ba bo rö yayi ame pili mi bi kilädë 'ba yöpö Yaradene, na bo kënyī kari ngī nduwë kapa ma kileki yibi. Toza rö ma ya riyo naga nime koza rōnni na közo wa nima tara. ^{XII} Abarama oloma 'ba bo mi döyayi 'ba Kanana, tine Loto ari 'ba bo koloma mi löngö gawo ma mi bi kilädë naga nima, kina bo kari koga taya abo ngösi ngila Sodomu. ^{XIII} Tine bilaka 'ba mi gawo nima lende kënyë mo ngī rö dö kiteli kömō Böko'ba.

Abarama Ĕnyē Eborona

^{XIV} Di pötö Loto kari 'deni tine na Boko'ba kilende zi Abarama, iya te, "Di mi gō bi nima kēddi teyi ne, ombi kōmōyi konḡo bi toko dō kapa 'ba bi pili. ^{XV} Yayi nime konḡo ne mēdi mi'di pili zīyi ti kupō yī ga 'dō kō'bo ḡburu rō ē'bi. ^{XVI} Ti mi'di kupō yī ga konzi kōzō lupu 'ba dōyayi. Ɔdō bo mo kitētē lupu 'ba mi dōyayi nime 'deni kote tine na bo ti kō'bo 'jaa tūtētē kupō yī ga. ^{XVII} Ĕnyē kilinḡere kote mi dōyayi nime pili rōmōyi mēdi mi'di zīyi."

^{XVIII} Kina Abarama kololo taya abo ḡḡi kari ḡḡila ḡḡēri koro 'ba Mamore mi Eborona. Kina bo kari ko'ba bi 'ba akumu yayi zi Boko'ba.

XIV

Aka'da 'Ba Abarama

^I Mi kada 'ba Amrapela ḡere 'ba Babele ni liḡē ti Ariyoko ḡere 'ba Elesara ti Kedarolamera ḡere 'ba Elama ti Tidala ḡere 'ba Goyima, ḡere sowo naga nime ^{II} alo ya dō Bera ḡere 'ba Sodomō ni liḡē ti Birasa ḡere 'ba Gomora ti Sinaba ḡere 'ba Adoma ti Semebere ḡere 'ba Zeboyimo ti ḡere 'ba Bela ame kidēki mōyi mo ḡbi rō Zora ne. ^{III} ḡere muyi naga nime inda'ba minni kodo'bo rōnni kpa ya mi bi kilēdē 'ba Sidimi ame 'deni le'jete rō Pōpō Mēlō ne. ^{IV} Kōmō kōo mo 'deni 'butē dōmoriyō ame Kedarolamera na koloma rō bo dōnni pili. Tine mi kōmō kōo ma 'butē dōmota na liḡē kēnyi tonyo burutu bo.

^V Mi kōmō kōo 'butē dōmosowō na Kedarolamera ni ti ḡere ame ga ti bo ne kalo ti bo ya 'bēnni ga ka'da e'be Repa ga di Asetoro Karanayima, kina ḡbi ti e'be Zuza ga di Ama ti e'be Eme ga di mi bi pēpēlē 'ba Kiriyatayima ^{VI} ti e'be Ori ga di dō kurunḡu 'ba Edome koga ḡomo ḡbō kala Eleparana kapa ma kari yī mōkō. ^{VII} Kina liḡē kuyi kpēnni 'bōwu di yayi kileki kari te mi Kadesa ame kidēki mōyi mo pa rō Enemisapata ne. Di yayi na liḡē ka'da e'be Amaleke ga pili di mi dōyayi 'bēnni ḡbi ti e'be Amora ame ga koloma 'bēnni mi Azazona Tamara ne.

^{VIII} Kina ḡere 'ba Sodomō ni ti 'ba Gomora ti 'ba Adoma ti 'ba Zeboyimo ti 'ba Bela ame ḡbi kidēki rō Zora ne kotōtō bo ya 'bēnni ga ḡḡi kari kpa ya mi bi kilēdē 'ba Sidimi. ^{IX} ḡere muyi naga nime alo ya dō ḡere ma sowo ame ga rō Kedarolamera ḡere 'ba Elama ni liḡē ti Tidala ḡere 'ba Goyima ti Amrapela ḡere 'ba Babele ti Ariyoko ḡere 'ba Elesara. ^X Tine bi kilēdē 'ba Sidimi mo nima ḡḡi lo ti ḡō 'ba zibiti. Kina Ɔdō ḡere 'ba Sodomō ni ti 'ba Gomora kēdi ko'dō tirinḡa yaga di zi ya tine, liḡē ila'ba ḡḡi mi ḡō tōnē ga. ḡere ma mota na ḡe kololo kōmō kari dō kurunḡu.

^{XI} Kina ḡere sowo naga nima kolō wa ame ga pili mi Sodomō ni ti Gomora ne ḡḡi kpaki ti wa ma konyo kari timo. ^{XII} Liḡē inda'ba Loto kole 'ba löndō 'ba Abarama ma tōnē kēdi koloma Sodomō yayi ne ḡḡi ḡbi kpaki ti wa mo ga kari timo. ^{XIII} Tine bo mōtō ame kōmō di mi ya nima na kako kiya lende mo zi Abarama bo Ebere tōnē kēdi koloma ḡḡila ḡḡēri koro 'ba Mamore e'be Amora ne. Mamore ni ti löndō bo ga Esekole ni ti Anera na kinda'ba minni 'deni ti Abarama.

^{XIV} Kina Ɔdō Abarama kuwō 'deni kiya te inda'ba kole 'ba löndō bo 'deni kōzō a nima tara tine, na bo kotōtō bo to'do ya abo ga ame pili mi liḡo abo yayi ne ḡḡi. Liḡē ēdi pili kuluku modōkōtō kōdō dōmo 'butē dōōmu dōmota (318). Kina liḡē kari tozi ḡo ya naga nima ḡbō kōmō Dana. ^{XV} Rō mi korōndō 'deni tine na bo koza bilaka abo ga rō dōtumū kuru dō ya naga nima ko'dō ya timo ka'da koga ḡomo ḡbō kala Oba kapa Damaseke

ma kileki dɔ tugbu tɔrɔ. ^{XVI} Kina bo kotɔtɔ wa ame ga pili ya naga nima kolo ne kileki timo gbɛ ti Lɔtɔ kole 'ba lɔndɔ bo ti wa mo ga ti 'ja ma kinda'ba kpaki ti 'bɔki mɔtɔ ga.

Abarama Ni Ti Malekisedeke

^{XVII} Di pɔtɔ tileki 'ba Abarama di bi ta'da ɲere Kedarolamera ni na ɲere 'ba Sodomo kari turɛ dɔ bo mi bi kilɛdɛ 'ba Sawe ame kidɛki mɔyi mo gbɛ rɔ bi kilɛdɛ 'ba ɲere. ^{XVIII} Kina Malekisedeke ɲere 'ba Salema ame bo gbɛ rɔ bɔ akumu 'ba Bɔko'ba ma mɛtɔrɔ ne kako ti maŋgolo'bo ni ti layi ^{XIX} ko'dɔ yɛyi dɔ Abarama, kiya te, "Bɔko'ba 'ba mɛtɔrɔ ame ko'ba mɛtɔrɔ ni ti dɔyayi ne ko'dɔ yɛyi zi Abarama. ^{XX} Akilɛlu kɛdi zi bo Bɔko'ba 'ba mɛtɔrɔ ame ki'di yi ka'da bɔ ya 'bi ga ne."

Kina Abarama ki'di kapa ma 'butɛ 'ba wa pili zi Malekisedeke.

^{XXI} ɲere 'ba Sodomo nima ilende zi Abarama, iya te, "Ileki bilaka ma ga zɔ, tine wa naga nima pili ogba zɛyi."

^{XXII} Tine Abarama ileki dɔmo zi ɲere 'ba Sodomo nima, iya te, "Mulɔmu rɔma kɔmɔ ɲere Bɔko'ba 'ba mɛtɔrɔ bɔ ko'ba mɛtɔrɔ ni ti dɔyayi, ^{XXIII} a mɔtɔ minza mogba alato 'bi ala kabi 'ba wari 'bi ala ɛ'bi ma kɔtɔ mɔtɔ te, kinza kari kiya ra te, 'Ma na mi'di Abarama rɔ bɔ mɔri.' ^{XXIV} Minza mogba ɛ'bi ma kɔtɔ mɔtɔ te, tine ɲge rɔ wa ame ga bilaka ma ga konyo 'deni. Ne i'di bɔ pɔri ma ga Anera ni ti Esekole ti Mamore kogba bi gomɔ 'ba rɔnni."

XV

Lɔmu Ti Abarama

^I Di pɔtɔ mo na lende 'ba Bɔko'ba kako zi Abarama ti nyi ko'de dɔ bo, iya te, "Abarama, kinza kere dɛ. Ma na rɔ makɛti 'ba titata yi di zi wa ma kɛnyɛ. Mɛdi mi'di kpa kɔzi zɛyi rɔ mbɛmbɛ."

^{II} Tine Abarama ileki dɔmo, iya te, "Yɔ, ɲere Bɔko'ba, lende laka wa'di na ti kpa kɔzi 'bi mo nima ko'dɔ zɔ ko'ja mɔ'bo 'deni ɲgi kinza kole ɔtɔ ne ya? Bɔ ma kɛdi kari kinda'ba apɔtɔ ma na ɲgi ti kɛdi rɔ Elizara 'ba Damaseke nime. ^{III} I'di kole ɔtɔ dɛ gbɛ zɔ yɔ, atɔli nime kɔyɔ mi linɔ ma ne na ɲgi kɛdi kari kinda'ba apɔtɔ ma."

^{IV} Kina bo kuwɔ Bɔko'ba kilende 'bɔwu zi bo, iya te, "Atɔli nima inza kinda'ba apɔtɔ yi. Kole 'ba gbagba yi na ko kɛdi kinda'ba apɔtɔ yi."

^V Kina Bɔko'ba koto bo kari yaga, iya te, "Ombi kɔmɔyi mɛtɔrɔ kiyɔzɔ titɛtɛ kɛlu naga nime te, kupɔ yi ga na ti konzi tara."

^{VI} Abarama i'di dɔ bo gɔ lende 'ba Bɔko'ba kina me ki'di Bɔko'ba kidɛki Abarama rɔ bɔ lende laka. ^{VII} Bɔko'ba ilende zi bo, iya te, "Ma na rɔ Bɔko'ba ame ko'de yi di Ura di mi dɔyayi 'ba Babele 'dɔ ti'di yayi nime zɛyi gɔ kɛddi rɔ bɔ dɔmo."

^{VIII} Abarama iya te, "Yɔ, ɲere Bɔko'ba, ti mikali tondo ma mɛdi moloma rɔ bɔ dɔmo?"

^{IX} Bɔko'ba iya te, "O'de roko sa ti roko banya ti kole kamɔlɔ, yɛri naga nime pili rɔ ma kɔmɔ kɔɔ mo ga ɲge gba mota ti matukpuru gbɛ ti kole matukpuru."

^X Kina Abarama ko'de yɛri naga nime kumu kotopa yimo riyo, bo kiyija kapa mo ga pili rɔ ma koriya mindalo riyo rɔ lɔmu lɔŋgɔ liɲɛ ti Bɔko'ba. Tine bo otopa mi yali mo ga dɛ. ^{XI} Raŋga ako ko'dɔkɔ togo yida naga nima, tine Abarama oga liɲɛ ɲgi yaga di teyi.

^{XII} Kina ɔdɔ kada kɛdi kɔsɔ 'deni tine na tɔ'dɔ ma kinza kiya kinda'ba Abarama ɲgi. Mandɔlu ma dɔ kiteli utu'bo bo ɲgi gbɛ ti tikere ma

mbëmbë. ^{XIII} Kina Boko'ba kilende zi bo, iya te, "Ro ma laka kupö yî ga ti koloma ro bo löwö mi döyayi löwö. Lijë ti koloma ro atoli yayi ko'do kponji rönni njob koma koo kuluku modoomota (400). ^{XIV} Tine ti modoo karama do bilaka 'ba döyayi mo naga nima ko'do kponji rönni ne. Kina odo lijë këdi kodo 'deni yaga di mi döyayi löwö nima, lijë ti kogba wa ngi tinni ro mbëmbë. ^{XV} Ne 'bëyi ti kari ë'bi 'jaa liya zi 'bu yî ga ti mi këyi. Ti kusu yi 'jaa ndo ko'ja köndë ë'bi 'deni kote. ^{XVI} Kupö yî ga ti kileki 'jaa kako bine mi kada 'ba kupö ma mi sowo ma koloma mi döyayi löwö nima yayi römöyî minza moga e'be Amora ga titi yaga di bine, tine 'jaa njob odo lende kirasi 'bënni 'deni ro mbëmbë 'do kodo karama mo dönni."

^{XVII} Kina odo kada köso 'deni go bi kölu tine, na Boko'ba kako ngi ti kete pa'do ti pa'do do kali kako ngi kudö kebe mi löngö yida naga nima. ^{XVIII} Mi kada nima na Boko'ba ko'do lömu ti Abarama, iya te, "Mi'di yayi nime 'deni pili zi kupö yî ga, kisaki molo di kpa do maga 'ba Ezipeto kala kpa yöpö 'ba Epurate, ^{XIX} ame ro döyayi 'ba bilaka naga nima kidëki ro Kene ti Keneze ti Kadamono ^{XX} ti Ete ti Pereze ti Repa ^{XXI} ti Amora ti Kanana ti Girigasa kina gbi ti Yebusa."

XVI

Sarayi Ni Ti Agara

^I Sarayi 'ja 'ba Abarama öyö kole ma koto te de du zi bo. Tine loko edî ti atoli 'bëni yayi ro yitö 'ba Ezipeto kidëki möyî mo ro Agara. ^{II} Kina loko kilende zi më'dë ni Abarama, iya te, "Boko'ba na me ko'jonjo ma 'deni kinza töyö kole. Atoli ma nima o'do timo, motoga loko na ti köyö kole zö."

Kina Abarama kuti ngi go lende 'ba Sarayi nima. ^{III} Di pötö ma Abarama koloma 'deni ko'do koma koo 'butë mi döyayi 'ba Kanana tine, na 'ja abo Sarayi ki'di atoli 'bëni Agara yitö 'ba Ezipeto nima ngi ro 'ja zi bo. ^{IV} Abarama o'do ti Agara kina koma ngi.

Kina odo loko konjo 'deni loko koma koo wa nima tara tine, loko ngi ro do kombi kebe tongo Sarayi ngi koo wa ma yawa. ^V Sarayi iya zi Abarama, iya te, "Ee, lende kënyë nime ko'do roma ne ti kileki döyi. Ma na tönë mi'di atoli ma nime ziyi, kina me loko ko'ja 'deni loko koma, loko onjo ma 'deni ngi koo wa ma yawa. Boko'ba ko'do burë nime mi löngö ze tiyi, odo 'ba ye na laka."

^{VI} Tine Abarama ileki zi Sarayi, iya te, "Loko atoli 'bi na, ni ti közi kakpa döni. O'do loko ngi koo wa ma ko'doko to'do mo tara."

Kina Sarayi koloma ngi to'do Agara ro ma kënyë, na Agara kënyî kirina ngi di zini.

Malayika Ni Ti Agara

^{VII} Malayika 'ba Boko'ba ari kondoso ti Agara di kpa daa di mi mökö go kori kari Surö, ^{VIII} kilende zini, iya te, "Agara atoli 'ba Sarayi, ako di yala kina eddi kari yala?"

Loko iya te, "Mëdi mirina di zi Sarayi bo doma."

^{IX} Malayika nima iya zini, iya te, "Ileki kari zi Sarayi bo döyi kuwö döni."

^X Kina malayika kileki gbi kiya te, "Mëdi mi'di kupö yî ga kara konzi ro mbëmbë bi 'ba titëtë mo konya do. ^{XI} Kole nima miyi ne eddi köyö ro kole botoni kidëki möyî mo ro Yisamele, ame kiya te 'Boko'ba uwö 'deni,' römöyî Boko'ba uwö lisa 'bi 'deni. ^{XII} Bo ti koloma ro kuruku koo akaca 'ba mökö naga tara. Bo ti koloma kö'bö ro ya ti bilaka pili kina bilaka pili ti kö'bö gbi ro ya ti bo. Bo ti koloma 'beri yaga di mi löngö wado abo ga pili."

^{XIII} Agara ititi rōnī, iya te, “Boko'ba na me ŋgī mo'ja rō ma laka? Mēdi moloma gba rō ma kīdīdī di pōtō mo ne?”

Gō kō'du mo na loko kīdēkī mōyī Boko'ba ame kileme rōnī zīnī ne rō “Boko'ba ma koŋgō ma.” ^{XIV} Kina ma 'dō ki'di bilaka kīdēkī mōyī daa nima mī lōŋgō Kadesa ni ti Berede ne rō “Daa 'ba bō dīdī ame koŋgō ma ne.”

^{XV} Agara öyō kole zi Abarama kina bo ki'di mōyī mo rō Yisamele. ^{XVI} Mī kada mo nima kōmō kōō 'ba Abarama ēdī 'deni kuluku kōtō kōdō dōmo 'butē mota dōōmu dōōkōtō (86).

XVII

Lōmu Ti Yēyī

^I Kina odo kōmō kōō 'ba Abarama kēdī 'deni kuluku kōtō kōdō dōmo 'butē sowō dōōmu dōmosowō (99) tine, na Boko'ba kileme rōnī zi bo, iya te, “Ma na rō Boko'ba bō tīgō dō kiteli. Uwō dōma, kina o'bō nduwē to'dō wa ma kodōrō gō kōmō ma. ^{II} Mēdi mo'dō lōmu ma tīyī mī'di kupō yī ga konzi rō mbēmbē.”

^{III} Kina Abarama kudē dō bo bēri mēmē mo kosa yayi. Boko'ba iya te, ^{IV} “Mo'dō lōmu ma 'deni tīyī, ti kēddī rō 'bu lōbu 'ba bilaka 'ba dō'be ma konzi. ^V Mōyī yī inza kpe rō Abarama, tine 'deni rō Abarayama, ame kiya te “Bu 'ba dō'be, rōmōyī mo'dō yī 'deni rō 'bu lōbu 'ba bilaka 'ba dō'be ma konzi. ^{VI} Ti mī'di kupō ma konzi kōdō di mīyī motō ga koloma rō bō dōlīŋō ma lōbu. Mēdi mī'di kupō yī ga konzi koloma rō bilaka 'ba dō'be ma konzi. ^{VII} Ti mī'di lōmu ma kō'bō mī lōŋgō ze tīyī gbī ti kupō yī ga nduwē kala gō kupō lījē ga ma di yī'bōwu yayi. Ti mī'di lōmu nime kō'bō rō ŋburuŋburu, moloma rō Boko'ba zīyī kina gbī zi kupō yī ga. ^{VIII} Mēdi mī'di yayi nime kēddī koloma yīmo rō bō lōwō ne zīyī kina gbī zi kupō yī ga. Dōyayi 'ba Kanana nime pīli ti koloma kō'bō ŋburu rō yayi 'ba kupō yī ga, kina ti mō'bō gbī rō Boko'ba zīnī.”

^{IX} Kina Boko'ba kilende gbī zi Abarayama, iya te, “Nī gbī 'dō kuti toro lōmu nime mī lōŋgō ze tīyī ne, nī Abarayama kpaki ti kupō yī ga nduwē kala gō kupō lījē ga ma di yī'bōwu yayi. ^X Lōmu ame 'dō koro gō kō'bō mī lōŋgō ze tīyī gbī ti kupō yī ga ne, kina me. Bōtōni pīli ame ga rō kupō yī ne 'dō kō'dō dōlētī 'ba akilele. ^{XI} Zīye pīli tilele dō 'bana 'ba rōye 'dō kō'bō rō kinē 'ba lōmu nime mī lōŋgō ze tīyī ne. ^{XII-XIII} Kisaki di mī kada nime tōne nduwē kari dōgba, zīye tilele kole bōtōni pīli mī tō'dō dō modōōmota di pōtō kada 'ba tōyō mo. Kole bōtōni ame ga nduwē kala gō kupō yī ga ma di yī'bōwu yayi kpaki ti atoli ma kōyō mī līŋō 'bī ala ma kugō ti yamo 'bī ga ame lījē rō bō lōwō kinza rō kupō 'ba mīyī ne pīli 'dō tilele mo. Ame na rō kinē 'ba lōmu ma mī yida rōye 'dō kileme lōmu nime mo'dō tīyī ne o'bō 'deni rō ŋburuŋburu. ^{XIV} Bōtōni ame kilele dē ne inza kpe rō 'bama rōmōyī bo oro lōmu ma dē.”

^{XV} Kina Boko'ba kilende 'bōwu zi Abarayama, iya te, “Kinza kīdēkī mōyī 'ja 'bī Sarayi dē kpe rō Sarayi, tine mōyī nī 'deni rō Sara. ^{XVI} Mēdi mo'dō yēyī ma laka zīnī loko kōyō kole zīyī. Mēdi mo'dō yēyī zīnī loko koloma rō ma 'ba bilaka 'ba dō'be ma konzi. Bō dōlīŋō ma lōbu ti kōdō di mī kupō nī ga.”

^{XVII} Kina Abarayama kudē dō bo bēri mēmē mo kosa yayi. Tine bo ögō kiya ti mī bo, iya te, “Bōtōni ame kōmō kōō mo 'deni kuluku rīyō (100) ne, ti kōyō kole yō? Sara ame kōmō kōō mo 'deni kuluku kōtō kōdō dōmo 'butē sowō (90) ne ti kōyō kole yō?”

XVIII Kina bo kiya zi Boko'ba, iya te, "Dëne 'do ki'di Yisamele ra gbo 'do koloma ro bi doma."

XXIX Boko'ba iya te, "Inza tara, 'ja 'bi Sara ëdi köyö kole ziyi ki'di möyi mo ro Yisika. Kina ti mulömu lömu ma nime kö'bö ti bo nduwë ro nburunburu kala go kupö bo ga ma di yi'böwu. **XX** Ne muwö akititi 'bi ma go lende 'ba Yisamele 'deni, ti mo'do yëyi zi bo mi'di kole konzi zi bo, kupö bo kara ro mbëmbë. Bo ti kedi ro 'bu 'ba nje 'butë damoriyö. Kina ti mi'di kupö bo ngi kara ro bilaka 'ba do'be ma löbu. **XXI** Tine ti mulömu lömu ma kö'bö ti Yisika ame Sara kedi köyö ziyi ti koo kabate ne."

XXII Kina odo Boko'ba kote tilende 'deni zi Abarayama koo a nime te tine, na bo kari ë'bëni ngi.

XXIII Mi kada koto mo nima na Abarayama kuwö do Boko'ba, bo kogba kole abo Yisamele kilele kpaki ti botoni ame ga pili mi lijo abo ne ti atoli ma köyö mi lijo abo ga pili ti ma bo kugö ti yamo abo naga. **XXIV** Mi kada nima kilele Abarayama ne komo koo abo ëdi 'deni kuluku koto kodo domo 'butë sowo döomu domosowo (99). **XXV** Tine komo koo 'ba kole abo Yisamele ëdi 'deni 'butë döomota. **XXVI** Mi kada koto nima na kilele Abarayama ni kpaki ti kole abo Yisamele pili **XXVII** ti atoli ma köyö mi lijo abo ga kpaki ti ame ga bo kugö ti yamo di zi bo löwö ne.

XVIII

Boko'ba Ako Tori Abarayama

I Boko'ba ileme röni zi Abarayama di ngila ngëri koro 'ba Mamore ko'ja Abarayama kedi koloma kpadöri 'ba rö kilaka abo 'deni mi zana kada ma kata. **II** Bo ombi komo bo ko'ja bilaka mota kedi koro yayi. Kina odo bo ko'ja lijë 'deni tara tine, na bo kirinja ngi kurë dönni, bo kudë do bo bëri mëmë bo kosa yayi. **III** Bo iya te, "Nere ma ga, moma'jo roma ziye kinza kitelike dë di dolijo ma. Ma na me bine toja laja ziye. **IV** I'dike mo'de mini kurögöke ndiye timo, kindawoke roye mbowa bici ngëri nime bine **V** do moma akonyo oto ga ziye konyoke. Di pötö mo tine ti karike e'be 'jaa nduwë do lijgere 'be, koo ame kutike 'deni tako tonjo ma bo laja 'be ne, i'dike moja laja ziye."

Na ya naga nima kiya te, "Ele, o'do koo ma kiya."

VI Kina Abarayama köpu welo kari rö zi Sara 'dë yayi, iya te, "Ogba sapiya welo kiyari ruzu ma kele konja ro mangolo'bo."

VII Kina bo kirinja kari mi jolo kope kole sa ma komo laka, ki'di zi bo laja ko'do welo. **VIII** Kina bo kogba wi ma këri gbi ti ma kara ti yida mo tönë ko'de kutë komo ya naga nima. Kina bo koloma ngi ro toja laja zinni di bici ngëri nima yayi, lijë konyo kpënni.

IX Lijë ititi bo, iya te, "'Ja 'bi Sara ëdi yala?"

Bo iya te, "Loko ëdi rö bine."

X Bo ma koto di mi löngö ya naga nima, iya te, "Mëdi mileki mako kabate ti koo, kina 'ja 'bi Sara ti köyö kole ngi."

Sara ëdi kpadöri kebe go bo yayi kedi kuwö lende nime. **XI** Abarayama ni kpaki riyö ti Sara öndë 'deni gomo kowo. Kina Sara inza gbi kpe ti a do 'ja. **XII** Go kö'du mo na loko kögö, kiya te, "Ze ame döndë 'deni ro koro'bo koo a nime te kpaki riyö ti më'dë ma ne, ti mebe 'böwu to'doko tö'dö ti më'dë?"

XIII Kina Boko'ba nima kititi Abarayama, iya te, "Go wa'di na Sara kögö kiya te, "Ti möyö kole ngi ko'ja möndë ama 'deni?" **XIV** A moto ëdi ma to'do

mo konya dɔ Boko'ba? Kɔzɔ kada ame mose kɔ'du mo ne, mɛdɪ mileki mi kpa dɔkɪkɛrɪ, kina Sara ti kɔmɔ kole ŋgɪ."

^{XV} Tine Sara 'deni rɔ tikere, na lɔko kandi gɔmo, iya te, "Mɔgɔ dɛ."

Bo iya te, "Inza tara, ɔgɔ ko rɔ ma laka."

Akititi Gɔ Sodom

^{XVI} Ya naga nima ɛnyɪ di yayi kuyɪ kɔmɔnnɪ kari dɔ Sodom. Kina Abarayama kari tɪnnɪ koto gɔnnɪ gɔ kari. ^{XVII} Boko'ba iya ti mi bo, iya te, "Minza musu dɔ wa ma mɛdɪ mari to'dɔ mo nime di zi Abarayama. ^{XVIII} Kupɔ bo ga na ti kɛdɪ rɔ bɔ tigɔ gbɪ rɔ ma dɔ kiteli. Kina ti bo na ti ko'dɔ yɛyɪ ma laka zi bilaka pili. ^{XIX} Bo na rɔ bo ame migeli 'deni 'dɔ bo ki'di kole abo ga kpaki ti kupɔ bo ga kuwɔ dɔma gɔ lijɛ ko'dɔ wa ma kodɔrɔ ame rɔ ma laka ne. Kina ɔdɔ lijɛ ko'dɔ 'deni tine ti mo'dɔ wa ame ga mulɔmu 'dɔ to'dɔ mo zi Abarayama ne ŋgɪ."

^{XX} Kina bo kiya zi Abarayama, iya te, "Lɛbɪ 'ba lende kɛnyɛ 'ba Sodom ni ma ti Gomora udu 'deni kɔmɔ mbili ma. Lende kɛnyɛ 'bɛnnɪ 'deni ŋgɪ rɔ dɔ kiteli. ^{XXI} Mɛdɪ mari tongɔ mo, ɔdɔ ɛdɪ ŋgɪ kɔzɔ lɛbɪ mo ame muwɔ ne tara ya. Ne ɔdɔ kinza tara ti mikali gbɪ."

^{XXII} Kina ya ma riyo kɛnyɪ ŋgɪ nduwɛ kari kapa yɔki Sodom, tine Boko'ba ileke 'ba bo ti Abarayama yayi. ^{XXIII} Kina Abarayama kese ŋgɔsi ŋgila Boko'ba kititi, kiya te, "Ti kote dɔ bɔ lende laka gbɪ yaga kɔtɔ ti bɔ lende kɛnyɛ? ^{XXIV} ɔdɔ bɔ lende laka kɛdɪ kuluku kɔtɔ mi gawo nima, ti kote dɔmo gbɪ yaga? Ti kɔmɔ gawo nima dɛ gɔ kɔ'du 'ba bilaka kuluku kɔtɔ naga nima yimo yayi ne? ^{XXV} Rɔ ma laka mikali inza kote dɔ bɔ lende laka pili yaga kɔtɔ ti bɔ lende kɛnyɛ. To'dɔ mo tara inza kari du te laka. ɔdɔ ko'dɔ kɔzɔ a nima tara ɛddɪ kodɔ gomo dɔ bɔ lende laka kpaki ti bɔ lende kɛnyɛ. To'dɔ mo tara inza du te rɔ ma laka. Ni bɔ ko'dɔ burɛ 'ba dɔyayi pili na rɔ bɔ ko'dɔ wa ma kodɔrɔ."

^{XXVI} Boko'ba iya te, "ɔdɔ mo'ja bɔ lende laka kɛdɪ kuluku kɔtɔ mi Sodom yayi, mɛdɪ mɔmɔ gawo nima pili gɔ kɔ'du 'bɛnnɪ."

^{XXVII} Abarayama ileki 'bɔwu kiya zi Boko'ba, iya te, "Moma'jo rɔma ziyyɪ Boko'ba ola ma gɔ tilende ziyyɪ rɔ dɔ kitɛwu. Minza rɔ ɔtɔ, ma ŋgɪ rɔ lupu ni ma ti buruku. ^{XXVIII} Ne ɔdɔ ma muyɪ konye rɔnnɪ yaga di kɔmɔ bɔ lende laka naga nima, ti kote dɔ gawo nima pili yaga gɔ kɔ'du 'ba ya ma muyɪ naga nima kinza kpe teyi ne?"

Bo iya te, "ɔdɔ mo'ja bɔ lende laka yayi 'butɛ sowɔ dɔɔmu, minza mote dɔmo."

^{XXIX} Abarayama ititi 'bɔwu, iya te, "Ne ɔdɔ ko'ja bɔ lende laka ŋge 'butɛ sowɔ yayi?"

Bo iya te, "ɔdɔ bɔ lende laka kɛdɪ yayi 'butɛ sowɔ, minza mote dɔmo."

^{XXX} Abarayama iya te, "Boko'ba, moma'jo rɔma ziyyɪ, kinza kɛnyɪ dɛ rɔ 'dirɪ tɔ, i'di milende gbɪ. Ne ɔdɔ ko'ja ŋge 'butɛ mota?"

Bo iya te, "ɔdɔ mo'ja bɔ lende laka 'butɛ mota yayi minza mo'dɔ."

^{XXXI} Abarayama iya te, "Boko'ba, moma'jo rɔma ziyyɪ, ola ma gɔ tilende ziyyɪ rɔ dɔ kitɛwu. Ne ɔdɔ ko'ja kɛdɪ ŋge 'butɛ riyo yayi?"

Bo iya te, "Minza mote dɔ gawo nima ɔdɔ ma 'butɛ riyo kɛdɪ yayi."

^{XXXII} Abarayama iya te, "Boko'ba, kinza kɛnyɪ dɛ rɔ 'dirɪ tɔ, i'di ma milende ŋge mi kɔtɔ na ti. Ne ɔdɔ ko'ja ŋge 'butɛ?"

Bo iya te, "Minza mote dɔmo ɔdɔ kɛdɪ ŋge 'butɛ."

^{XXXIII} Di pɔtɔ bo kote tilende 'deni ti Abarayama na Boko'ba kari abo ŋgɪ tine na Abarayama kileki ŋgɪ liŋɔ.

XIX

Loto Ni Ti Malayika

^I Malayika riyö naga nima ari kömö Sodomö rö mī dōkōpiyari, ko'ja Loto kēdi koloma kpa reki yayi. Kina ɔdɔ bo ko'ja lijē 'deni tara tine na bo kēnyī ngī kurē dōnni kudē dɔ bo bēri kōmōnni. ^{II} Bo iya te, “Nere ma ga, ma na me bine 'dɔ toja laja ziye. Moma'jo rōma ziye aka ke liŋo ma go kurögōke ndiye kō'dōke, molo nbo tine ti karike e'be 'jaa.”

Lijē iya te, “Inza tara, dēdi dō'dō eze yaga bi kōpo nime bine.”

^{III} Tine bo oloma to'dɔ atiri gönni rö gögö na lijē kari ngī gbo liŋo abo. Bo i'di koŋma mangolo'bo ko'dɔ akonyo ma koŋmi zi ya naga nima konyo kpēnni.

^{IV} Tine gba kota kinza lijē kō'dō bēri na botōni 'ba mī gawo nima kototo rōnni ngī pili yayi, yobi kpaki ti bulōbu mo ga ototo rōnni ngī me kuru dō rö nima toko teyi. ^V Kina lijē kidēki Loto kititi, iya te, “Bilaka naga nime kako mī dōkōpiyari nime liŋo 'bi bine ne lijē ēdi yala? Oja lijē yaga zize daiy go dō'dō tinni.”

^{VI} Loto ɔdɔ kari zinni yaga yayi, kurögö kpadōri teyi ti göni, ^{VII} kilende zinni, iya te, “Löndö ma ga, moma'jo rōma ziye, kinza ko'dōke lende ma kēnyē ma tara ga dē. ^{VIII} Mēdi ti yitōti riyö bine ame lijē gba kikali a moto rö botōni dē, i'dike moja lijē ziye bine ko'dōke ɔto nima miye ne zinni. Ne kinza ko'dōke a moto dē zi ya naga nime, rōmōyi lijē ako 'deni rö nba mī go bi 'ba loma ma.” ^{IX} Tine lijē iya te, “Ese yaga di kōmōze, ni bo löwö nime, ni yē na 'dɔ kebe ti'di lende zize? Dēdi do'dɔ wa kēnyē tone ziyī kebe ma do'dōko 'dɔ to'dɔ mo zinni.”

Kina lijē ki'di tūtiŋi Loto ngī rö ma kēnyē, lijē kese 'deni 'dɔ todowe kpadōri.

^X Tine na nba naga nima koja kōzinni ngī go Loto koto kileki rö, kurögö kpadōri teyi. ^{XI} Kina nba tönē ga kiyölu kōmō bilaka naga nima go kpadōri yayi ne ngī pili yaga kinza lijē ko'ja kpadōri nima ra gbi.

^{XII} Nba naga nima ititi Loto, iya te, “Eddi ti bilaka 'bi moto ga bine? ɔdɔ bo lanzo yi ga ti kole 'bi ga ti yitōti 'bi ga ti ma wado 'bi ga kēdi mī gawo nime bine, ototo lijē koja yaga, ^{XIII} rōmōyi dēdi do'dōko tote dɔ go bi nime yaga. Lēbi 'ba lende kēnyē mbēmbē 'ba bilaka 'ba go bi nime omö 'deni zi Boko'ba, kina me koja ze 'deni tote dɔ go bi nime.”

^{XIV} Loto ēnyi kari zi bo lanzo bo ga ame kēdi ko'dōko togbe yitōti abo ga ne, iya te, “Ēnyi kōdōke yaga welo di mī go bi nime, Boko'ba o'dōko 'deni tote dɔ gawo nime.”

Tine lijē iya te bo ēdi ka kindēndē dōnni.

'Ja 'Ba Loto

^{XV} Mī kano bi 'deni tine malayika naga nima iya te, “Loto, ēnyi welo kogba 'ja 'bi ni ti yitōti riyö 'bi naga nime kōdōke yaga di bine, kinza kote dōye ra koto mī karama nime kēdi kodo dɔ gawo nime ne.”

^{XVI} Tine Loto ēdi gba kicayi kina malayika naga nima kinda'ba kōzi bo ti 'ja abo kpaki ti yitōti abo ga koja yaga di mī gawo nima, rōmōyi Boko'ba ti mī kēyi rö mbēmbē rö bo. ^{XVII} Kina ɔdɔ malayika koja lijē 'deni go kori tine, bo ma koto iya te, “Irinake tōmō didi ye. Kinza koŋgoke bi dē kileki yi'bōwu kina kinza korōke dē gbi mī bi kilēdē bine. Irinake nbo dɔ dōku tōmō rōye kinza kote dōye.”

^{XVIII} Loto iya te, “Inza tara, nere ma ga, ^{XIX} o'dōke ma 'deni keke kulöwö kōmōke didi ma. Dɔ dōku nima ɔwō kēnyē, tolē löbu nime ēdi kuru dōma kupō ma gba kota kinza mōmō yayi. ^{XX} Ma laka mo gawo titi nime na nɔli

'do tirija teyi, i'di ma mirija yayi, kɔzɔ ame konɔ bo ka ŋɔ rɔ gɔ bi ma titiyi kina ti mɔmɔ ŋɔ yayi."

^{XXI} Malayika iya te, "Ele, muti 'deni gɔ lende kiya 'bī, minza mote dɔ bi nima kpe yaga. ^{XXII} O'do rɔyī welo kirija yayi, minza mo'do a mɔtɔ titi gba kɔta kinza kɔmɔ yayi."

Gɔ kɔ'du nima Lɔtɔ kɔya te bi nima ŋge titiyi ne, na ki'di kidēki mɔyī mo ŋɔ rɔ Zora, ame kiya te "Titi." ^{XXIII} Lɔtɔ ari kɔmɔ yayi 'deni ti kada kēdi ki'di kpēni. ^{XXIV} Kina Bɔko'ba kɔdɔ pa'do ŋɔ ti kulugbi dɔku ma kēdi kilanma kako di mitorɔ dɔ gawo 'ba Sodomɔ ni ti Gomora. ^{XXV} Kina kote dɔ gawo naga nima ŋɔ pili yaga kpaki ti bi kilēdē mo pili ti bilaka mo ga ti wa ame ga kɔtu mī gɔ bi nima yayi. ^{XXVI} Tine 'ja 'ba Lɔtɔ uyī kɔmɔni kileki yi'bɔwu na lɔko kɔzɔ ŋɔ kiyi yayi rɔ dɔku 'ba mēlɔ.

^{XXVII} Mɔlo mī dɔŋbo mo nima na Abarayama kēnyī kari gɔ bi tɔnē bo kɔzɔ pa kɔmɔ Bɔko'ba di teyi ne. ^{XXVIII} Bo onɔ bo bi kari dɔ Sodomɔ ni ti Gomora ti dɔyayi pili ma mī bi kilēdē nima, tine bo o'ja kɔtu na ŋɔ kēdi kanyo guliyi di dɔyayi nima yayi kɔzɔ kɔtu 'ba lindi tara. ^{XXIX} Mī kada nima Bɔko'ba kēdi kote dɔ gawo 'ba mī bi kilēdē naga nima Lɔtɔ koloma teyi ne, bo i'di akititi 'ba Abarayama tɔnē dē du te kudɔlu di dɔ bo. Bo oja Lɔtɔ ŋɔ yaga di mī tɔlē lɔbu nima.

Kupɔ Lɔtɔ

^{XXX} Lɔtɔ rɔ tikere di bi toloma mī Zora, kina bo kēnyī ŋɔ yaga di yayi ti yitɔti riyɔ abo naga nima kari koloma mī ti'bɔrɔ 'ba dɔku. ^{XXXI} Tine na nyiti ma lɔbu mo kēnyī kiya zi lēmī nī ma titi, iya te, "Bu ze na me kɔndē 'deni. Kina me bɔtɔni ɔtɔ inza gbī mī dɔyayi nime bine yɔ 'dɔ kogbe ze kɔzɔ dɔlētī 'ba bilaka lesi pili. ^{XXXII} Ako di'di 'bu ze kuwē layi gɔ dɔ'dɔ tɔni 'dɔ dɔyɔ kole ti bo."

^{XXXIII} Mī korɔndɔ nima na lijē ki'di bo kuwē layi, na nyiti ma lɔbu mo kari kɔ'dɔ ti bo. Tine layi upɔ bo 'deni ŋɔ i'di bo ikali gɔmo dē.

^{XXXIV} Mī bi kēzē ma di gomo na, nyiti ma lɔbu mo tɔnē kako kiya zi lēmī nī ma titi, iya te, "Mɔ'dɔ ti 'bu ze ti korɔndɔ ene, ako di'di bo gbī kuwē layi tɔne gɔ kari kɔ'dɔ tɔni 'dɔ dɔyɔ kole ti bo."

^{XXXV} Kina lijē ki'di bo kuwē layi gbī mī korɔndɔ ama, na nyiti ma titi mo kari kɔ'dɔ ŋɔ ti bo, tine layi upɔ bo 'deni gbī i'di bo ikali gɔmo dē.

^{XXXVI} Wa nime na ki'di yitɔti 'ba Lɔtɔ ga kɔmɔ kpaki riyɔ kɔyɔ kole ti bo. ^{XXXVII} Nyiti ma lɔbu mo ɔyɔ kole bɔtɔni ki'di mɔyī mo rɔ Mowaba, bo na rɔ yi liŋgī 'ba bilaka naga nima kidēki rɔ Mowaba ame ga le'jete ne. ^{XXXVIII} Nyiti ma titi mo ɔyɔ gbī rɔ kole bɔtɔni, na lɔko ki'di mɔyī mo rɔ Benami. Bo na rɔ yi liŋgī 'ba bilaka naga nima kidēki rɔ Amona ame ga le'jete ne.

XX

Abarayama Ni Ti Abimeleke

^I Abarayama ɛnyī di Mamore yayi kolɔɔ kari kapa dɔ ro'ɔ. Kina bo kari koloma mī liŋgɔ Kadesa ni ti Surɔ. Ko'ja bo koloma 'deni mī Gerara yayi tine ^{II} na bo kiya te 'ja abo Sara nima lēmī bo na. Gɔ kɔ'du mo na Abimeleke ŋere 'ba Gerara koja laja gɔ Sara kogba koto kari liŋɔ abo rɔ 'ja zi bo.

^{III} Mī korɔndɔ ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ na Bɔko'ba ki'di nyī ko'de dɔ Abimeleke, iya te, "Eddi kɔlē, 'ja nima kogba ne lɔko 'ja 'ba bɔ mɔtɔ na."

^{IV} Tine Abimeleke osa ro Sara de gba, na bo kileki kiya zi Boko'ba, iya te, "Boko'ba, ti kupo ma ngi ti bilaka ma ga kinza ma mirasi lende oto? ^V Abarayama na kiya te 'ja nimelemi bo na. Kina loko iya gbi te bo nima londö ni na. Döki'di ma ti közo ro ma kopo di mi lende nime mo'do ne. Inza du te ro lende kirasi zo."

^{VI} Kina Boko'ba kilende zi bo di mi nyi nima, iya te, "Mikali 'deni döki'di yi ro ma kopo di mi lende nima. Go kö'du mo na ma mota yi di bi tirasi lende zo ki'di kosa ro 'ja nima de ne. ^{VII} Ileki loko kari zi me'de ni. Bo bo kumelende ma na kina bo ti kititi ma ngi göyi 'do komo. Ne odo kileki loko de ro ma laka eddi kole pili ti bilaka 'bi ga."

^{VIII} Molo mi donjo mo na Abimeleke kideki bo laja abo ga kyeti go kö'du nime teyi. Kina lije ngi pili ro tikere. ^{IX} Abimeleke ideki Abarayama kititi, iya te, "Wa'di na me ko'do zize te ne? Wali kenyé wa'di na mo'do ziyi ki'di ko'de tole lobu nime doma kpaki ti bilaka 'ba dolijo ma nime? Wa nime ko'do zo ne boto moto ame ngi go ko'do lende ma tara inza du te."

^X Abimeleke ititi Abarayama, iya te, "Wa'di na komeri ki'di ko'do lende nime zo te?"

^{XI} Abarayama iya te, "Mo'do tara romoyi momeri 'bama miya te bilaka 'ba mi dayayi nime ere Boko'ba de kina motoga lije ti kupo ma ngi 'do lije kogba 'ja ma. ^{XII} Ne ro ma laka loko ngi ro lemi ma, nyiti 'ba baba tine moni na 'beri kina me mogbe loko ro 'ja ma. ^{XIII} Go kö'du mo na mi kada ma Boko'ba koja ma yaga di mi lijo 'ba 'bu ma tari tule mi dayayi lowo ne na miya zini, miya te, 'Ako' ma 'do kileme zo na me. Mi go bi pili ame ga domo teyi iya zi bilaka mo ga te ma londö yi na."

^{XIV} Kina Abimeleke kileki Sara ngi zi Abarayama kogba kamolo ni ti sa ti atoli ki'di zi bo. ^{XV} Abimeleke iya te, "Dayayi ma na me pili komoyi. Oloma kapa ma ko'doko."

^{XVI} Bo ileki kiya zi Sara, iya te, "Onjo, mi'di yamo 'deni kuluku 'buté riyö (1,000) zi londö yi 'do kileme yi ro ma kopo komo bilaka naga nime pili. Bilaka pili ti kicali ngi irasi lende oto de du te."

^{XVII} Abarayama ititi Boko'ba go Abimeleke na Boko'ba kileno Abimeleke ngi pili ti 'ja mo ga kpaki ti yitoti ma ro atoli abo ga, ^{XVIII} romoyi Boko'ba odo 'ja lijo 'ba Abimeleke 'deni pa me kinza koyö kole go kö'du nima bo kogba Sara 'ja 'ba Abarayama ne.

XXI

Töyö Yisika

^I Boko'ba o'do yeyi zi Sara kozo ame bo ki'di kö'du mo tara. ^{II} Kina loko komo koyö kole zi Abarayama mi tondé abo nima mi kada ma Boko'ba kose gomo zi bo tone. ^{III} Abarayama ideki moyi kole nima Sara koyö zi bo ne ro Yisika. ^{IV} Kina bo kilele kole abo Yisika mi 'to'do do modoomota kozo ma Boko'ba kose gomo zi bo tara. ^V Komo koo 'ba Abarayama 'deni kuluku riyö (100) mi kada nima koyö Yisika ne. ^{VI} Sara iya te, "Boko'ba i'di ma 'deni togö ro lono. Boto ame pili kuwo lende nime ti kogö gbi koto to."

^{VII} Loko iya te, "Ye na ti kiya 'bowu te zi Abarayama, Sara ti ki'di mba kpa kole yo? Kina me moyö kole 'deni zi bo mi tondé abo nime."

Toga Agara

^{VIII} Kina odo kole kyöbu 'deni tine na Abarayama ko'do karama ma lobu ngi mi kada 'ba tola go mba 'ba kole.

IX-X Sara ari ko'ja Yisamele kole ame Agara yitö 'ba Ezipeto köyö zi Abarayama ne kēdi ko'do dede ro kole 'bēni Yisika. Kina loko kiya zi Abarayama, iya te, "Oga 'ja atoli nime yaga ti kole 'bēni nime. Kole 'bēni nime inza koloma ro bo do apötö yi koto ti kole ma Yisika."

XI Kina Abarayama ngi ro meri go lende 'ba kole abo Yisamele. XII Tine Boko'ba iya zi bo, iya te, "Kinza koloma de ro meri go lende 'ba kole 'bi ti 'ja atoli 'bi nime. O'do wa ame ga Sara kiya ziyi ne, romöyö Yisika na kēdi koja do kupö yi. XIII Kina ti mi'di kupö kole 'ba 'ja atoli nima gbi kara ro do'be ma löbu romöyö bo kole 'bi na gbi."

XIV Kina Abarayama kēnyī molo mi donbo kogba kilaka 'ba mini ti mangolo'bo ki'di zi Agara kowe dokonyo mo koga kari bito ga yayi ti kole nima gomo. Kina loko kari ngi tilaki kebe mi mökö 'ba Berasaba.

XV Kina odo mini 'ba mi kilaka nima kote rōni 'deni tine, na loko kola kole tōnē ngi yi 'jowu moto yayi. XVI Kina loko kēnyī di domo kari koloma caki ro ma kowo kozo bi 'ba to'be komo naga tara, romöyö loko iya te, "Mo'doko de 'do mongo kole ma kēdi kolē di komo ma."

Ko'ja loko koloma 'deni caki yayi na loko kebe tudu.

XVII Boko'ba uwö kole nima kēdi kudu na malayika 'ba Boko'ba kilende zi Agara di mitoro, iya te, "Agara, go wa'di? Kinza kere de. Boko'ba uwö do kole nima 'deni di go bi ma bo kēdi teyi. XVIII Ënyī kari kinda'ba közi bo toro. Mēdi mi'di do'be ma löbu kodo di mi bo."

XIX Kina Boko'ba kiyoro komo Agara ki'di loko ko'ja daa 'ba mini, kina loko kari kunö mini mi kilaka tōnē ki'di zi kole nima kuwē.

XX Boko'ba oloma laka ti kole tōnē nbo kiyöbu. Bo oloma mi mökö kutu ro bo ro bo ko'be kanya közi kikaka. Mi mökö 'ba Parana na bo koloma teyi. XXI Ma bo ari kogbe 'ja zi bo di mi yitöti 'ba Ezipeto.

Pori Mi Löngö Abarayama Ni Ti Abimeleke

XXII Mi kada nima na Abimeleke ni ti Pikolo bo do bo kanya abo kako kiya zi Abarayama, iya te, "Boko'ba edi nduwē tiyi mi wa ame ga pili kēddi ko'do ne. XXIII Kina me ulömu röyi zö koma Boko'ba bine kinza ko'do 'bölu moto de zö ala zi kole ma ga. Moloma do mi koto tiyi kina me gbi 'do koloma do mi koto tö pili ti bilaka 'ba doyayi nime kēddi koloma yimo ne."

XXIV Abarayama iya te, "Mēdi mulömu roma."

XXV Kina Abarayama kēnyī konyo kö'du 'ba daa moto bo laja 'ba Abimeleke ga kolo 'deni di zi bo. XXVI Tine Abimeleke iya te, "Mikali bo ko'do wa naga nime de. Iya lende mo de gbi zö yo, tuwö mo na 'jaa me tone zö."

XXVII Kina Abarayama ki'di kamölo ni ti sa zi Abimeleke, kina lijē kpaki riyo ko'do pori ngi. XXVIII Abarayama oza roko kamölo modomoriyö 'beri yaga di mi dotumu yeri abo ga. XXIX Abimeleke iya te, "Jo 'ba roko kamölo modomoriyö naga nime koza yaga ne ro wa'di?"

XXX Abarayama iya te, "Roko kamölo modomoriyö naga nime ako kogba di közo, 'do kēddi ro bo kodoro yi lende ma, ame ma na mole daa nime."

XXXI Kina kidēki möyi bi nima ngi ro Berasaba, ame kiya te "Daa 'ba lömu," romöyö bi nima na lijē ko'do lömu di teyi. XXXII Kina Abimeleke ni ti Pikolo bo do bo kanya abo kēnyī ngi kileki mi doyayi 'ba Pilisitiya.

XXXIII Abarayama ari kidiyē ngēri moto Berasaba yayi go lömu nima, bo koloma to'do motu zi Boko'ba ma nburunburu di ngila mo. XXXIV Abarayama oloma kada do konzi mi doyayi 'ba Pilisitiya.

XXII

Tumu Yisika

^I Di pötö mo 'deni yayi na Boko'ba kiyɔɔ meri 'ba Abarayama kidëki kiya te, "Abarayama."

Tine Abarayama ileki dɔmo, iya te, "Ma na me."

^{II} Boko'ba iya te, "Ogba kole kɔtɔ 'bɪ nima rɔ Yisika kɔ'ɔ bo kulöwö ne kari timo dɔ dökü 'ba Moriya. Ari ti bo 'dɔ kumu bo zö yayi rɔ akumu mi gɔ bi ame mëdi mileme ziyi ne."

^{III} Molo nɔbo mi bi kězë ma di gɔmo na Abarayama koga ngëri 'ba tonma akumu kudödu gɔ akaca. Bo ogba Yisika ni ti bo koja laja riyö ti bo. Kina lijë kënyi ngi dɔmo tari gɔ bi ame Boko'ba kiya 'deni zi bo ne. ^{IV} Mi tö'dö dɔ mota 'deni tine na Abarayama kombi kɔmɔ bo ko'ja dɔ dökü nima kinda rɔ ma kɔwɔ. ^V Bo iya zi bo laja abo naga nima, bo iya te, "Olomake tötɪ ti akaca nime bine. Ze ti kole titi nime dëdi dari dɔgba to'dɔ mötu zi Boko'ba ti dileki 'jaa dako ziye bine."

^{VI} Abarayama ogba ngëri 'ba tonma akumu nima ki'di dɔ kole abo Yisika, tine bo inda'ba 'ba bo rɔ kulu ni ti kpa kololo pa'do 'ba 'dɔ tulö'jɔ mo. Kina ɔdɔ lijë këdi kari 'deni tara tine, ^{VII} Yisika iya te, "Baba."

Abarayama iya te, "Tondo ya, kole ma?"

Yisika ititi, iya te, "Mo'ja pa'do ëdi bine ti ngëri, ne yida 'ba tumu mo ëdi yala?"

^{VIII} Abarayama iya te, "Kole ma, Boko'ba ti koja gɔmo zize."

Kina Abarayama ni kari ngi nduwë ti Yisika. ^{IX} Kina ɔdɔ lijë kari kômö 'deni dɔ gɔ bi nima Boko'ba kiya zi bo ne tine na Abarayama ko'ba bi 'ba akumu kiyija kpa ngëri mo ga dɔmo. Kina bo kudödu Yisika ngi ku'du dɔ kpa ngëri 'ba akumu nima. ^X Abarayama ombi közi bo 'dɔ tumu kole abo, ^{XI} tine na malayika 'ba Boko'ba kidëki bo di mitɔrɔ, iya te, "Abarayama, Abarayama."

Bo iya te, "Ma na me."

^{XII} Malayika nima iya te, "Kinza kosa köziyi dë rɔ kole titi nima. Kinza ko'dɔ wa ma kɔto mɔto dë zi bo, römöyi mikali 'deni ngi oro Boko'ba. Ame mo'ja 'deni kilagi dë di bi tumu kole kɔtɔ 'bɪ nime zö ne."

^{XIII} Abarayama onɔɔ bi kileki gɔ bo na bo ko'ja kamölö 'deni kazo mo kilaka mi morogo yayi. Kina bo kari kogba kamölö nima ngi konɔma rɔ akumu gɔ bi 'ba kole abo Yisika.

^{XIV} Abarayama idëki möyi gɔ bi nima rɔ "Boko'ba ti koja gɔmo." Kina me nduwë kômö mi kada nime tɔne, bilaka këdi kiya te, "Di dɔ dökü 'ba Boko'ba bo ti koja gɔmo."

^{XV} Kina malayika 'ba Boko'ba kidëki Abarayama 'böwu di mitɔrɔ, ^{XVI} iya te, "Wa nime ko'dɔ 'deni ame ko'jonɔ kole kɔtɔ 'bɪ nime dë di zö ne, gɔ kö'du mo mulömu rɔma ti möyi ma Boko'ba ^{XVII} mëdi mo'dɔ yëyi ziyi kupö yi ga konzi kɔzɔ këlu 'ba mitɔrɔ kina gbɪ kɔzɔ yayi lida 'ba kpa mini löbu. Kupö yi ga ti ka'da bo ya 'bënni ga. ^{XVIII} Kina ti kupö yi ga na ti ko'dɔ yëyi zi bilaka ma konzi 'ba dɔyayi nime pili, römöyi uwö dɔma 'deni."

^{XIX} Abarayama ileki kari zi bo laja abo naga nima, kina lijë kënyi di yayi bo kari koloma Berasaba.

Kupö Nawura

^{XX} Di pötö lende naga nime na Abarayama kuwö lende mo, iya te, "Mileka öyö kole 'deni gbɪ ti löndö yi Nawura. ^{XXI} Lijë na rɔ Uzu kole ma dɔgba ti bo löndö bo Buzu, ti Kemuwele 'bu 'ba Arama ^{XXII} ti Kesede ti Azo ti Pilidasi ti Jidalapa ti Betowele." ^{XXIII} Betowele na köyö Rebeka.

Kole modɔɔmota naga nime Mileka ni na kɔyɔ ti Nawura lɔndɔ 'ba Abarayama. ^{XXIV} Tine 'ja 'ba Nawura mɔtɔ ame kɔdɛkɛ mɔyɔ mo rɔ Rewoma ne na kɔyɔ 'bɛni Teba ni ti Gama ti Takasa ti Maka.

XXIII

Tɔlɛ 'Ba Sara

^I Sara oloma ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku riyɔ kɔdɔ dɔmɔ 'butɛ riyɔ dɔɔmu dɔmoriyɔ (127) tine ^{II} na lɔko kɔlɛ ngɛ di mi Eborona mi dɔyayi 'ba Kanana yayi. Abarayama ari tudu 'ja abo Sara, ^{III} kina bo kɛnyɔ di dɔ ngila tɔku nima yayi kari zi Ete bɔ dɔyayi naga nima, kiya te, ^{IV} "Ma na me rɔ bɔ lɔwɔ mɛdi moloma mi lɔnggɔ ye bine, i'dike yayi mɔtɔ zɔ 'dɔ musu tɔku ma nime teyi."

^V Ete naga nima ileki dɔmɔ zi Abarayama, iya te, ^{VI} "Lɔbu ze, uwɔ dɔze, ni rɔ ɛere ma lɔbu mi lɔnggɔ ze bine. Usu tɔku 'bi mi gɔ 'ba tusu tɔku ame ko'dɔkɔ ne bɔtɔ mɔtɔ inza ma 'dɔ kota gɔ gɔ 'ba tusu tɔku di ziyi."

^{VII} Kina Abarayama kɛnyɔ kudɛ dɔ bo bɛri kɔmɔ Ete naga nima, ^{VIII} kiya te, "Ɔdɔ kutike ngɛ dɔmɔ zɔ 'dɔ musu tɔku ma nime bine, uwɔke dɔma, ititike Eporona kole 'ba Zora ^{IX} 'dɔ bo kugɔ ti'bɔrɔ 'ba Makapela ame rɔ abo dɔ kpa nyaka abo 'dɛ yayi ne zɔ. Ititike bo 'dɔ bo kugɔ zɔ gɔ ndɔgɔ mo ma gɔ kɔmɔ bo di kɔmɔye pili bine 'dɔ kɔ'bɔ rɔ ama tusu tɔku ma ga teyi."

^X Eporona gbagba bo ɛdi gbɛ koloma mi lɔnggɔ Ete mɔtɔ naga nima kpa reki nima yayi. Kina bo kɛnyɔ kilende kiya rɔ ma kembe mbili bilaka kuwɔ pili, iya te, ^{XI} "Uwɔ te, lɔbu ma, mɛdi mi'di nyaka nime pili ziyi ti ti'bɔrɔ mo. Mɛdi mi'di ziyi di kɔmɔ bilaka ma naga nime bine kusu tɔku 'bi yimo."

^{XII} Tine Abarayama ɛnyɔ kudɛ dɔ bo bɛri kɔmɔ bilaka bɔ dɔyayi naga nima ^{XIII} kilende rɔ ma kembe bilaka kuwɔ pili, kiya zi Eporona, iya te, "Moma'jo rɔma ziyi, uwɔ dɔma. I'di ma mugɔ nyaka nime pili rɔ tugɔ. Utɛ dɔ ndɔgɔ mo 'dɔ musu tɔku ma nime yayi."

^{XIV} Eporona ileki dɔmɔ zi Abarayama, iya te, ^{XV} "Lɔbu ma, uwɔ te. Ndɔgɔ 'ba nyaka nge ti yamo kuluku sowɔ. Ama ti ko'dɔ wa'di mi lɔnggɔ ze tiyi? Usu tɔku 'bi ngɛ yimo."

^{XVI} Abarayama utɛ dɔmɔ tara na bo kiyija yamo zi Eporona kɔzɔ ame bo kiya mbili Ete naga nima pili kuwɔ ne tara. Yamo nima pili rɔ kinɛ ame kiyari 'deni mɔlo rɔ 'ba ndɔgɔ ne.

^{XVII} Wa nime na 'dɔ ki'di nyaka 'ba Eporona ame mi Makapela kapa Mamore ma kari yibi ne kɔ'bɔ rɔ wa 'ba Abarayama. Nyaka nima ti ti'bɔrɔ mo kpaki ti ngɛri mo ga ma yimo yayi nɔbɔ kɔmɔ dɔ kpa nyaka. ^{XVIII} Ete naga nima pili kpa reki yayi ne ikali rɔ nyaka 'ba Abarayama. ^{XIX} Kina Abarayama kusu 'ja abo Sara mi ti'bɔrɔ 'ba tusu tɔku nima yayi mi dɔyayi 'ba Kanana.

^{XX} Gɔ kɔ'du nime na 'dɔ ki'di nyaka 'ba Ete naga nima ti ti'bɔrɔ 'ba tusu tɔku mo koloma ngɛ kɔ'bɔ rɔ nyaka 'ba Abarayama tusu tɔku teyi.

XXIV

Gbe 'Ba Yisika

^I Mi kada nime tine Abarayama ɔndɛ 'deni gɔmɔ kɔwɔ. Kina Bɔko'ba o'dɔ yɛyi 'deni zi bo mi wa pili. ^{II} Kina bo kilende zi bɔ laja abo ma lɔbu mo ame rɔ bɔ dɔ wa 'ba mi liɛɔ abo ga ne, bo iya te, "Ulɔmu rɔyi ti mbola ma, usu kɔziyi teyi. ^{III} Mo'dɔkɔ 'dɔ kulɔmu rɔyi ti mɔyɔ ɛere Bɔko'ba 'ba

mītoro ni ma ti doƳayi kinza kogbe 'ja dē zi kole ma Yisika di mī yītōti 'ba Kanana doƳayi nime mēdi moloma teyi ne. ^{IV} Tine ileki kari mī doƳayi ma kōyō ma teyi zi wado ma ga 'do kogbe 'ja zi kole ma di yayi."

^V Bō laja nima ititi bo, iya te, "Ne odo nyiti mo ko'doko dē tako tō mī doƳayi nime bine, 'do moja kole 'bī kileki kari mī doƳayi ma kako di teyi nima?"

^{VI} Abarayama iya te, "Onḡo, kinza koja kole ma dē du te kileki yayi.

^{VII} Nere Boko'ba 'ba mītoro ame kogba ma di mī liḡo 'ba 'bu ma di mī doƳayi ma kōyō ma teyi ne, ilende ko'do lōmu zō, iya te, 'Mēdi mī'di yayi nime zi kupō yī ga.' Kina bo ti koja malayika abo ḡḡi doḡba kōmōyī, 'do ko'ja 'ja zi kole ma di yayi. ^{VIII} Ne odo nyiti mo na ko'doko dē tako tīyī tine lōmu nime inza kpe dōyī. Tine kinza ki'di kole ma dē du te kileki kari yayi."

^{IX} Kina bō laja nima kusu kōzī bo mī mbola Abarayama kulōmu ro bo to'do wa ma Abarayama kose ḡomo nima.

^X Bō laja nima ogba gamele 'ba lōbu abo Abarayama ga 'butē gbī ti kpa kōzī ma kele di zi bo, kina bo kēnyī di yayi kari mī gawo amē Nawura kēdi koloma teyi kapa Mesopotamiya ma kari do tugbu toro. ^{XI} Kina odo bo kōmō 'deni yayi tine na bō ki'di gamele abo ga kō'dō bēri kpa daa nima do kpa gawo nima yayi ne.

Mī doƳopiyari 'deni ro bi 'ba tako 'ba 'ja ḡo mini tine, ^{XII} na bo kebe to'do mōtu, kiya te, "Nere Boko'ba 'ba lōbu ma Abarayama, i'di wa nime tōne ne ko'do rōni laka zō. Mititi yi i'di wa ma laka ko'do rōni zi lōbu ma kozo ame ki'di kōdu mo ne tara. ^{XIII} Ma na me 'deni kpa daa ame yītōti 'ba bilaka 'ba mī gawo nime pili kēdi kano tunō mini di teyi. ^{XIV} Odo miya zi ma koto mōto, miya te, 'Unō mini ki'di zō muwē,' kina odo loko kiya te, 'Me uwē, kina mēdi mī'di gbī zi gamele 'bī ga,' loko na ḡo ki'di kēdi ro ame kigeli 'deni ro 'ja zi bō laja 'bī Yisika ne. Odo ko'do rōni te, na ti mikali ḡḡi kō'du 'bī ma tōnē kose ḡomo zi lōbu ma ne uyī yimo dē."

^{XV} Tine gba kota kinza bo kote lende nime na Rebeka kōmō ḡḡi. Loko na ro nyiti 'ba Betoweale ame Mileka kōyō zi Nawura lōndō 'ba Abarayama ni ne. Kina loko kōmō ḡḡi ti kete mini doƳonyo nī. ^{XVI} Loko ro nyiti ma kele ro do kiteli ame gbī gba kikali bōtōni dē. Loko ēki mī daa kunō mini 'bēni loko kēkī yaga. ^{XVII} Kina bō laja nima kirija kurē dōnī, iya te, "I'di mini zō muwē di mī kete 'bī nima."

^{XVIII} Loko iya te, "Lōbu ma, me uwē."

Kina loko kombi welo di doƳonyo nī ki'di kpa bō nima kuwē. ^{XIX} Kina odo loko ki'di mini 'deni zi bō nima kuwē ko'bo bo tine, loko iya te, "Mēdi mī'di gbī zi gamele 'bī ga kuwē ko'bo lijē."

^{XX} Kina loko kōpu welo kodo mini mī ḡo bi 'ba tuwē mini 'ba yēri, loko kileki 'bōwu welo kari mī daa ḡbō loko kunō mini ko'bo gamele 'ba bō nima. ^{XXI} Tine bō nima ēdi koro le yayi tonḡo mo odo Boko'ba o'do lende laka 'deni ḡḡi mī lingere abo nima ya.

^{XXII} Kina odo gamele kote tuwē mini 'deni na bō nima kogba wa 'ba kano ma kele ame ndōḡo mo kitigō kulōwō ne ki'di zi nyiti nima gbī ti ḡbēlē ma kele riyo 'do, kolo konyo mo ga. ^{XXIII} Bo ititi loko, iya te, "Nī nyiti 'ba yē na? Ti do'ja bi 'ba tō'do ḡḡi di liḡo 'ba 'bu yī yayi?"

^{XXIV} Loko iya te, "Ma nyiti 'ba Betoweale ame Mileka kōyō zi Nawura ne na. ^{XXV} Dēdi ti akonyo 'ba yēri gbī ti mōli zinnī 'do tō'do dōmo. Kina rō ēdi gbī zi yī tō'do teyi."

^{XXVI} Kina bō nima kolodo bēri ko'do mōtu zi Boko'ba, iya te, ^{XXVII} "Yē'di kēdi zi yī Boko'ba 'ba lōbu ma Abarayama ḡo ame kuyī mī kō'du ma kose

zi löbu ma Abarayama dë ne. O'de ma 'deni te dɔ wado 'ba löbu ma Abarayama naga nime."

XXVIII Nyiti nima ãnyĩ kiriŋa kileki kari liŋɔ zi möni, loko kari kiyëti go kö'du naga nime ko'do röni ne pili zi ya 'bënni ga. **XXIX** Loko ëdi ti löndö ni yayi möyi mo rɔ Labana. Kina bo kënyi ngi kiriŋa kari kpa daa tongɔ bo laja 'ba Abarayama nima. **XXX** Labana o'ja wa 'ba kano ni ti ñbëlë naga nima konyɔ lëmi bo ne 'deni kina bo uwó lende ma bo nima kiya loko koloma rɔ tiyëti mo ne 'deni gbi. Bo ari ko'ja bo nima këdi korɔ ngila gamele abo ga kpa daa yayi. **XXXI** Bo iya te, "Ako liŋɔ, ni ame Boko'ba ko'do yëyi ma laka 'deni döyi ne. Eddi korɔ mökö bine go wa'di? Mëdi ti rɔ ndó ziyi mi liŋɔ ma 'dë yayi kina go bi ëdi gbi zi gamele 'bi ga."

XXXII Kina bo nima kari ngi liŋɔ, na Labana kope akombi yaga di go gamele naga nima ki'di akonyo ti möli 'ba tó'dó dɔmo teyi. Kina bo ko'de mini zi bo nima lijë kurögö ndinni ti ya ame ga ti bo ne. **XXXIII** Kina ɔdɔ ko'de akonyo 'deni zinni tine bo nima iya te, "Minza monyo kpama titi, tine 'jaa ñbô ɔdɔ miya lende ame mako timo ne 'deni."

Labana iya te, "Iya lende 'bi."

XXXIV Bo nima iya te, "Ma bo laja 'ba Abarayama na. **XXXV** Boko'ba o'do yëyi 'deni rɔ mbëmbë zi löbu ma ko'do bo rɔ bo wa. Boko'ba i'di dɔtumu ma konzi 'ba kamölö ni ti banya ti sa ti yamo rɔ mbëmbë ti atoli ma konzi 'deni zi bo gbi ti gamele ni ti akaca. **XXXVI** Sara 'ja 'ba löbu ma Abarayama ari köyö kole zi bo ko'ja bo köndë 'deni. Kina me bo ki'di wa ame ga pili bo këdi timo ne 'deni teyi. **XXXVII** Bo i'di mulömu rɔma 'dɔ muwö dɔ kö'du ki'di abo. Bo iya te, 'Kinza kogbe 'ja dë zi kole ma di mi yitöti 'ba Kanana dɔyayi nime mëdi moloma yimo ne. **XXXVIII** Tine ileki kari liŋɔ 'ba 'bu ma ni löngö wado ma ga 'dɔ kari kogbe 'ja zi kole ma di yayi."

XXXIX Mititi bo, miya te, "Ne ɔdɔ nyiti mo ko'dokɔ dë tako tö?"

XL Bo ileki dɔmo zö, bo iya te, 'Boko'ba ame mö'bö tuwö dɔmo ne ti koja malayika abo kari tiyi ki'di wa ko'do röni pili ziyi rɔ ma laka. Eddi kari ko'ja 'ja zi kole ma di mi löngö wado ma ga ame rɔ bilaka 'ba 'bu ma ga ne. **XLI** Tine ɔdɔ kari zi wado ma naga nima kina ɔdɔ kiya te lijë na kilagi tine, ti këddi ë'bi rɔ ma korɔ di mi lömu nime."

XLII Kina me mömö kpa daa bine ti kada ne, na mititi ñere Boko'ba, miya te, 'Ñere Boko'ba 'ba löbu ma Abarayama, moma'jo rɔma ziyi wa nime mëdi mo'do tɔne ne i'di ko'do röni laka zö. **XLIII** Ma na me 'deni kpa daa bine. ɔdɔ nyiti mɔtɔ kako tunö mini nime mëdi midëki mini di zini go loko ki'di zö muwë di mi kete 'bëni. **XLIV** ɔdɔ loko kuti dɔmo kina loko ko'dokɔ gbi ti'di mini zi gamele ma ga, loko na go ki'di këdi rɔ nyiti ame kigeli 'deni rɔ 'ja zi kole 'ba löbu ma ne."

XLV Tine gba kota ma kinza mote mötu nime di yimö, na Rebeka kömö ngi ti kete mini dɔkonyɔ ni, loko këki kari mi daa tunö mini. Midëki mini di zini, miya te, 'I'di mini zö muwë."

XLVI Kina loko kodi dɔkonyɔ ni ngi welo ki'di mini zö, kiya te, 'Me uwë, kina ti mi'di mini gbi zi gamele 'bi ga."

Kina muwë mini, loko ki'di gbi zi gamele ma ga kuwë. **XLVII** Kina mititi loko, miya te, 'Ni nyiti 'ba yë na?"

Loko iya te, loko nyiti 'ba Betowele kole 'ba Nawura ame Mileka köyö ne na. Kina musu wa kano ni, molɔ ñbëlë konyɔ ni. **XLVIII** Tine na molɔdɔ mo'do mötu milëlu Boko'ba 'ba löbu ma Abarayama, go ame bo ko'de ma 'deni kori ma laka ki'di mo'ja nyiti 'ba wado 'ba löbu ma 'deni rɔ 'ja zi kole mo ne.

XLIX Kina me ɔɔɔ ko'dɔkɔke nɔɔi to'dɔ mo 'dɔ kɛdɪ laka zi lɔbu ma, iyake zɔ, ne ɔɔɔ dɔmo kinza, iyake gbɪ zɔ 'dɔ muyi kɔmɔ ma mari te dɔ dɔri ala mɔto mileki te dɔ gali."

L Labana ni ti Betowele ileki dɔmo, iya te, "Kɔ'du nime ako di zi Bɔko'ba dinza ti a mɔto 'dɔ tiya mo. **LI** Rebeka na me kɔmɔyɪ, ogba lɔko kari tɪni. I'di lɔko rɔ 'ja zi kole 'ba lɔbu 'bi kɔzo ame Bɔko'ba kiya ne tara."

LII Kina ɔɔɔ bɔ laja 'ba Abarayama nima kuwɔ lende nima 'deni tara tine na bo kolɔɔɔ nɔɔi bɛri bo ko'dɔ mɔtu zi Bɔko'ba. **LIII** Kina bo koja bɔnɔɔ ni ti sitɛri ti wa 'ba mbili ma kileɔo di mi yamo ma kɔbɔkɔbɔ naga, bo ki'di zi Rebeka. Bo i'di kpa kɔzi ma ndɔgɔ mo kitigɔ kulɔwɔ naga gbɪ zi lɔndɔ 'ba Rebeka ni ti ma mo.

LIV Kina bɔ nima ti bilaka ame ga ti bo ne konyo kpɛnni kuwɛ wa lijɛ kɔ'dɔ yayi. Mi dɔnɔbɔ tine na bo kiya te, "I'dike ma mileki mari zi lɔbu ma."

LV Tine lɔndɔ 'ba Rebeka ni ti ma mo iya te, "I'di nyiti nime koloma titi ko'dɔ tɔ'dɔ kɔzo dɔ ndɔ tara, ala dɔ 'butɛ tize bine. Di pɔtɔ mo tine ti lɔko kari 'jaa."

LVI Tine bɔ nima ileki dɔmo zinni, iya te, "Kinza ki'dike ze dɛ digabi bine. Bɔko'ba i'di lingere ma 'deni kɛdɪ laka, i'dike mari zi lɔbu ma."

LVII Lijɛ iya te, "I'di didɛki nyiti gɔ dititi lɔko."

LVIII Kina lijɛ kidɛki Rebeka kititi, iya te, "Ti kari ti bɔ nime?"

Lɔko iya te, "Yɛɛ, mɛdɪ mari."

LIX Kina lijɛ ki'di Rebeka ni ti nyiti ame mɔlo rɔ bɔ laja 'bɛni ne kari kɔto ti bɔ nima kpaki ti bilaka abo ga. **LX** Kina lijɛ ko'dɔ lɔmu ma laka zi Rebeka, iya te, "Ni lɛmi ze, ti koloma rɔ ma 'ba tɪndi 'ba bilaka ma konzi. Kupɔ yi ga ti kɔ'bɔ ta'da bɔ ya 'bɛnni ga."

LXI Kina Rebeka ni ti yitɔti bɔ laja 'bɛni naga nima kileɔo rɔnni nɔɔi kɛki dɔ gamele kari kɔto ti bɔ laja 'ba Abarayama nima. Kina lijɛ kɛnyi nɔɔi dɔmo di yayi.

Tɔmɔ Ti Rebeka

LXII Yisika ako 'deni di kpa daa ame kidɛki rɔ, "Daa 'ba Bɔko'ba bɔ didi ame kɔnɔɔ ma ne." Bo ɛdi koloma mi dɔyayi 'ba Kanana ma kapa kileki dɔ ro'ɔ. **LXIII** Bo ɛnyi 'deni rɔ mi dɔkɔpiyari kari bi lingere mi nyaka na bo ko'ja gamele nɔɔi kɛdɪ rɔ tako.

LXIV Kina ɔɔɔ Rebeka ko'ja Yisika 'deni tara tine na lɔko kɛki nɔɔi bɛri di dɔ gamele, **LXV** lɔko ititi bɔ laja 'ba Abarayama nima, iya te, "Yɛ mo na me 'dɛ kɛdɪ kako rɔ mi nyaka zize yɔyi ne?"

Bɔ nima iya te, "Bo na rɔ lɔbu ma." Kina lɔko kogba bɔnɔɔ 'ba dɔni nɔɔi lɔko kolo kɔmɔni timo.

LXVI Bɔ laja nima iyɛti gɔ wa ame ga bo ko'dɔ ne pili zi Yisika. **LXVII** Kina Yisika kogbe Rebeka rɔ 'ja abo ko'dɛ mi rɔ ma tɔnɛ ma bo Sara koloma pa teyi ne. Yisika ɔ'ɔ Rebeka rɔ mbɛmbɛ kina kiyɛyi dɔki'di bo nɔɔi di gɔ meri 'ba tɔlɛ 'ba ma bo.

XXV

Tɔlɛ 'Ba Abarayama

I Abarayama ogbe 'ja mɔto mɔyi mo rɔ Ketora. **II** Lɔko na kɔyɔ Zimarana ni ti Yohezana ti Medana ti Midiyana ti Yisebaka ti Suwa. **III** Yohezana na rɔ 'bu 'ba Seba ni ti Dedana. Kupɔ Dedana ga na rɔ bilaka naga nima kidɛki rɔ Asura ni ti Letosa ti Luma. **IV** Kole ma 'ba Midiyana ga na rɔ Epa ni ti

Epera ti Anoko ti Abida ti Elida. Ya naga nime pili rɔ kupö ma kɔdɔ di zi Ketora ga.

^V Yisika na Abarayama ki'di 'dɔ kɛdi rɔ bɔ dɔ apötö bo ga. ^{VI} Tine ko'ja bo kɛdi gba ti kɔmɔ bo, bo i'di kpa közi zi kole 'ba 'ja abo mɔtɔ naga nima, kina bo koga lijè ngi yaga di ngila kole abo Yisika yayi, lijè kari mi dɔyayi ma kileki kapa kari yibi.

^{VII-VIII} Abarayama ari köle 'jaa ko'ja bo köndè 'deni kote, kɔmɔ kɔɔ abo kɛdi 'deni kuluku mota kɔdɔ dɔmo 'butè riyo döomu (175). ^{IX} Kole abo ga Yisika ni ti Yisamele usu bo mi ti 'börö 'ba Makapela kapa Mamore ma kari yibi mi nyaka 'ba Eporona kole 'ba Zora ame di e'be Ete ne. ^X Nyaka nime na tönè Abarayama kugö di zi e'be Ete ga. Kina kusu Abarayama gbi yayi ngila 'ja abo Sara.

^{XI} Di pötö tölè 'ba Abarayama na Boko'ba ko'dɔ yèyi zi kole abo Yisika ko'ja bo kɛdi koloma ngila daa ame kidèki rɔ "Daa 'ba Boko'ba bɔ didi ame konɔ ma" ne.

Kupö Yisamele

^{XII} Yisamele ma tönè Agara yitö 'ba Ezipeto atoli 'ba Sara köyö zi Abarayama ne na köyö kole naga nime. ^{XIII} Ame na rɔ möyi kole mo ga ma kiyya pili go töyö mo. Nebayota na rɔ kole ma dɔgba 'ba Yisamele, kina Kedara ni ti Adabele ti Mibesama ^{XIV} ti Misama ti Duma ti Masa ^{XV} ti Adada ti Tema ti Yetora ti Napisa ti Kedema. ^{XVI} Kole 'ba Yisamele naga nime lijè na rɔ yi lingi 'ba kpa goli ma 'butè dɔmoriyö ame möyi lijè na pili kilèbi dɔ dolingɔ mo ga gbi ti bi 'ba toda yèri mo ga ne.

^{XVII} Kɔmɔ kɔɔ 'ba loma 'ba Yisamele pili kuluku riyo kɔdɔ dɔmo 'butè mota döomu dɔmoriyö (137) kina bo köle ngi. ^{XVIII} Kupö Yisamele ga oloma 'benni mi dɔyayi 'ba Awila ni ti Surö kapa Ezipeto ma kari yibi mi löngö mo ma ti Asura. Ya naga nime oloma 'benni kö'bö caki yaga di dɔ ngila kupö Abarayama mɔtɔ naga nima.

Töyö Esawu Ni Ti Yakoba

^{XIX} Ame na rɔ lende 'ba Yisika kole 'ba Abarayama. ^{XX} Kɔmɔ kɔɔ 'ba Yisika èdi 'deni 'butè sowo mi kada ma bo kogbe Rebeka nyiti 'ba Betowele bɔ Arama tönè koloma Padanarama ne. Löndö 'ba Rebeka na rɔ Labana. ^{XXI} Tine Rebeka öyö kole dè kina Yisika kititi Boko'ba go kö'du mo. Kina Boko'ba kileki dɔ akittiti abo ngi ki'di Rebeka kɔmɔ. ^{XXII} Kole roŋa na mini, tine gba kinza löko köyö dè na kole naga nima koloma ngi tunyöpö di mini. Löko iya te, "Go wa'di na wa ma te ga ko'dɔ röni zö?"

Löko ari kititi Boko'ba go kö'du mo. ^{XXIII} Kina Boko'ba kileki dɔmo zini, iya te, "Dɔ'be riyo na ma miyi. Èddi köyö bilaka riyo mɔtɔ ga ma kö'bö to'ji rönni. Bɔ ma kɔtɔ ti kɛdi ti tigo kebe bɔ mɔtɔ. Bɔ ma löbu mo ti koja laja zi ma titi mo."

^{XXIV} Kina ɔdɔ kada 'ba löyö kömò 'deni zini tine, löko öyö rɔ kole roŋa. ^{XXV} Kole ma dɔgba mo rɔ ma kasi rɔmo pili rɔ sunè kɔzɔ sunè 'ba rɔ yèri tara. Kina lijè ki'di möyi mo rɔ Esawu, ame kiya te "Rɔ köyu." ^{XXVI} Tine na köyö kole ma mi riyo mo közimo kind'a'ba burutu Esawu 'deni könyö teyi. Kina ki'di möyi bo ngi rɔ Yakoba, ame kiya te "Inda'ba." Mi kada nima köyö lijè ne kɔmɔ kɔɔ 'ba Yisika 'deni kuluku kɔtɔ kɔdɔ dɔmo 'butè (60).

Esawu Rɔ 'Bö

^{XXVII} Kina ɔdɔ kole naga nima kiyyöbu 'deni tine, Esawu 'ba bo rɔ bɔ ko'be kanya goti mo kö'bö rɔ laki mökö. Tine Yakoba 'ba bo le rɔ ma këyi goti

mo ro loma liŋo. ^{XXVIII} Esawu na Yisika ko'ɔ laka römöyī bo ro loŋo go tonyo yida ame ga Esawu kēdī kupō ne. Tine Rebeka ɔ'ɔ 'bēnī ro Yakoba.

^{XXIX} Mī kada ma dɔ kɔto mɔto tine Esawu ömō di bi laki mökō kako ko'ja Yakoba kēdī tu'dī monzo. 'Bō o'do bo 'deni ngī sowa ^{XXX} kina bo kiya zi Yakoba te, "Bō upō ma 'deni, wa kasi nima ku'di ne i'di zō."

Go kö'du nime na kīdēki möyi bo ro Edome, ame kiya te "Akasi."

^{XXXI} Yakoba iya te, "Ti mi'di zīyī ɔdo kiya te ki'di ro löbu 'bī 'ba tēdī ro kole ma dɔgba nima zō."

^{XXXII} Esawu iya te, "Bō na me kɔdo 'deni roma, ro löbu ma 'ba tēdī ro kole ma dɔgba nime ti ko'do wa'di zō?"

^{XXXIII} Yakoba iya te, "Ulömu röyī titi dɔgba zō."

Kina bo kulömu ro bo ngī kugō ro löbu abo 'ba tēdī ro kole ma dɔgba nima zi Yakoba. ^{XXXIV} Kina Yakoba ki'di mangolo'bo zi bo ti monzo nima bo konyo, bo kuwē wa, na bo kēnyī ngī nduwē kari abo. Wa ma Esawu ki'di ko'ɔ ro bo kulöwō di do ro löbu abo 'ba tēdī ro kole ma dɔgba nima na nge nime.

XXVI

Yisika Ĕnyī Gerara

^I 'Bō mɔto ari kila'ba 'böwu mī dɔyayi nima 'beri di go ma tönē pa mī kada 'ba Abarayama ne. Kina Yisika kēnyī ngī kari Gerara zi Abimeleke ɲere 'ba Pilisitiya. ^{II} Boko'ba ɔdo kileme rōni zi Yisika, iya te, "Kinza kari dē ɲbo Ezipeto, oloma mī dɔyayi nime miya zīyī toloma teyi ne. ^{III} Oloma mī dɔyayi nime bine kina ti mō'bō nduwē tūyī. Ti mo'do yēyī zīyī römöyī yayi nime na mēdī mi'di pili zīyī ti kupō yī ga. Mēdī mo'do wa ma tönē ga mulömu molo zi 'bu yī Abarayama bine ne. ^{IV} Mēdī mi'di kupō yī ga kara konzi kɔzo kēlu 'ba mitoro. Kina ti mi'di yayi nime pili zinnī. Kina ti kupō yī ga na ti ko'do yēyī do bilaka pili 'ba dɔyayi nime. Mēdī mo'do yēyī zīyī ^V römöyī Abarayama uwō doma koro kö'du ki'di ma ga pili ro gomo."

^{VI} Mī kada ma Yisika kēdī koloma Gerara yayi na ^{VII} bilaka ma yayi kititi 'ja abo Rebeka di zi bo, tine bo iya te, "Loko lēmī ma na." Bo ere tūya mo ro 'ja abo kinza bilaka naga nima kupō bo ra go kö'du 'bēnī römöyī loko ele kulöwō.

^{VIII} Kina ɔdo bo koloma 'deni gomo kɔwo yayi tine, mī kada mɔto na Abimeleke ɲere 'ba Pilisitiya kuyī kɔmo bo konjo bi di bi gböŋö 'ba rö ko'ja Yisika ni kind'a'ba közinnī 'deni ti Rebeka. ^{IX} Kina Abimeleke kīdēki Yisika kititi, iya te, "Dēmba loko 'ja 'bī na? Ne go wa'di na kiya te loko lēmī yī na?"

Yisika iya te, "Römöyī momeri miya te mɔtoga bilaka ti kupō ma ɔdo miya te loko 'ja ma na."

^X Abimeleke iya te, "Wa'di na me ko'do zize te ne? Mɔtoga dēne bilaka ma naga nime ö'dō 'deni ti 'ja 'bī. Ma kēdī ra tara dēne nī na ti koro ro bo ki'di ze do'do lende kēnyē nime."

^{XI} Tine na Abimeleke kose gomo zi bilaka pili, iya te, "Boto ame kosa közinnī ro bo nime ala ro 'ja mo ēdī kupō yaga."

^{XII} Yisika oro'do nyaka mī dɔyayi nima yayi. Kina mī kɔmo kɔo mo nima bo kumu ngī ro mbēmbē kebe do kupō ma bo kīdiyē römöyī Boko'ba o'do yēyī 'deni zi bo. ^{XIII} Kina mɔri abo nima koto ngī nduwē tūyöbu ɲbo bo kari kēdī ro bo mɔri. ^{XIV} Bo 'deni ti dotumu 'ba kamölö ni ti sa gbī ti atoli ma konzi. Go kö'du mo na bilaka 'ba Pilisitiya naga nima kombi mīnnī ngī

rɔ bo. ^{XV} Kina lijè kidiŋi daa ame ga bɔ laja 'ba 'bu bo Abarayama ga kole gba kota bo kedi ti komoni ne ŋgi me teyi.

^{XVI} Abimeleke ilende zi Yisika, iya te, “Enyi yaga di mi doiyayi ze nime. Ni 'deni rɔ bɔ tigo ma do kiteli kebe ze pili.”

^{XVII} Kina Yisika kenyi ŋgi kari koga taya abo mi bi pepelè 'ba Gerara, bo koloma yayi. ^{XVIII} Bo ole daa ma tone ga kole pa mi kada 'ba 'bu bo Abarayama ne, ame bilaka 'ba Pilisiya kidiri 'deni teyi di potò tolè 'ba Abarayama. Moyi ame ga molo 'bu bo ki'di do daa naga nima na gbi bo kidèki timo.

^{XIX} Bɔ laja 'ba Yisika ga ole daa mi bi pepelè nima yayi na lijè ko'ja mini di teyi. ^{XX} Tine bɔ koda kamolò ma mi doiyayi 'ba Gerara yayi ako kamo tinni, iya te, “Mini ze na me.”

Gɔ kò'du mo na Yisika ki'di moyi daa nima rɔ “Lamo.” ^{XXI} Bɔ laja 'ba Yisika ga ari kole daa motò 'bòwu, kina lamo ku'du roni gbi gɔ lende mo na bo kidèki moyi mo rɔ “Ndo'ji.” ^{XXII} Bo ololo di yayi kari kole daa motò. Ama tine na lamo kinza kpe teyi. Kina bo ki'di moyi mo rɔ “Do ŋgölò.” Bo iya te, “Boko'ba i'di do ŋgölò 'deni zize toloma mi doiyayi nime bine gɔ do'jake wa laka nduwè di teyi.”

^{XXIII} Di yayi na bo kenyi kari Berasaba. ^{XXIV} Kina Boko'ba kodò kileme roni zi bo mi korondo mo nima, iya te, “Ma na rɔ Boko'ba 'ba 'bu yi Abarayama. Kinza kere dè, mèdi tiyi. Mèdi mo'do yèyi zi'yi mi'di kupò yi kara konzi gɔ kò'du ki'di ma ame mose zi bɔ laja ma Abarayama ne.”

^{XXV} Kina Yisika ko'ba bi 'ba akumu yayi ko'do motu zi Boko'ba di teyi. Bo oga taya abo yayi na bɔ laja abo ga kole daa motò gbi.

Yisika Ni Ti Abimeleke

^{XXVI} Njere Abimeleke ni enyi di Gerara lijè ti Awuzata bɔ ti'di lende zi bo ti Pikolo bɔ do bɔ kanya abo lijè kari tongo Yisika. ^{XXVII} Tine bo iya zinni, iya te, “Akoke tongo ma tone gɔ wa'di? O'ja tone o'jike ma kogake ma yaga di mi doiyayi 'be 'di.”

^{XXVIII} Lijè iya te, “Le'jete dikali 'deni rɔ ma laka Boko'ba èdi tiyi. Kina me diya te gɔ do'do pori tiyi. Do'doko yi gɔ kulomu royi ^{XXIX} kinza ko'do wa ma kényè motò dè zize, gbi kozo ame do'do wa ma kényè motò dè zi'yi ne tara. Doloma do'do komo kele dōyi doja yi kari liya ti mi këyi. Kina me dikali 'deni rɔ ma laka Boko'ba o'do yèyi 'deni zi'yi.”

^{XXX} Yisika o'do karama zinni lijè konyo kpenni kuwè wa. ^{XXXI} Molo mi bi kezè ma di gomo tine na lijè ko'do lomu mi longgò lijè. Yisika o'do motò gɔ zinni kina lijè kari ŋgi di rɔ bo liya ti mi këyi.

^{XXXII} Mi kada mo nima na bo koja laja 'ba Yisika ga kako kiya lende 'ba daa ame lijè kole ne zi bo, iya te, “Do'ja mini 'deni.”

^{XXXIII} Kina bo ki'di moyi mo rɔ Saba, ame 'jo 'ba lende mo tégè, “Lomu.” Wa nime na 'do ki'di kidèki moyi gawo nima rɔ Berasaba ne.

'Ja 'Ba Esawu Ga

^{XXXIV} Tine Esawu komo koo abo 'deni 'butè sowo na bo kogbe 'ja ŋgi riyò di mi yitoti 'ba e'be Ete, Yudita nyiti 'ba Beri ti Basemata nyiti 'ba Elone.

^{XXXV} Tine lende ko'do 'benni i'di Yisika ni ti Rebeka ŋgi kò'bò rɔ meri.

XXVII

Yakoba Na Ti Yèyi

^I Kina odo Yisika kondè 'deni komo mo kolu tine, na bo kidèki Esawu kole abo ma dondende mo kako zi bo. Bo idèki, iya te, “Kole ma.”

Esawu iya te, “Ma na me.”

^{II} Bo iya te, “Ongɔ ma na me möndë 'deni motɔga ti mölë girī naga nime.

^{III} Ogba kanya ti bölö 'bī kɔdɔ kari mökō to'be yida zö. ^{IV} Kina gɔ ko'dɔ akonyo koŋmi tönë ga mo'dɔkɔ ne ko'de kako zö monyo 'dɔ mo'dɔ yëyi zīyi gba kota kinza mölë.”

^V Tine Rebeka ëdi kuwö lende nima Yisika këdi kiya zi Esawu ne. Kina ɔdɔ Esawu kari 'deni toma yida to'be mo di yi mökō tine, ^{VI} na lɔko kiya zi Yakoba, iya te, “Muwö 'bu yi koloma tiya mo zi löndö yi Esawu girī nime, iya te, ^{VII} 'O'de yida ko'dɔ akonyo koŋmi tönë ga ko'de zö monyo 'dɔ mo'dɔ yëyi zīyi kɔmɔ Boko'ba gba kota kinza mölë.” ^{VIII} Kina me kole ma, uwö dɔma ko'dɔ wa ame ga miya zīyi ne. ^{IX} Ari mī jɔlɔ ko'de kole banya ma kɔnɔ riyö 'dɔ mo'dɔ rɔ akonyo koŋmi ma 'bu yi ko'dɔkɔ nima ^X 'dɔ koto kari zi bo konyo gɔ bo ko'dɔ yëyi zīyi gba kinza bo kölë.”

^{XI} Tine Yakoba ileki dɔmo, iya te, “Löndö ma Esawu rɔmo rɔ sunë, ma 'bama rɔma kinza sunë, ^{XII} motɔga 'bu ma ti komomo rɔma kikali mëdi mindëndë bo. Kina mëdi mo'de ngī rɔ sönö na za dɔma kola yëyi mo tönë.”

^{XIII} Ma bo iya te, “Kole ma, sönö nima kileki dɔma. Lende ma nime na nge kuwö dɔmo kari ko'de banya naga nima kako zö.”

^{XIV} Kina bo kari ngī gɔmo ko'de kako zi ma bo ko'dɔ rɔ akonyo koŋmi ame 'bu bo ko'dɔkɔ ne. ^{XV} Kina lɔko kogba bɔngɔ ma laka 'ba Esawu ame lɔko këdi kikeki rö göni yayi ne, kolɔ rɔ Yakoba. ^{XVI} Kina lɔko kogba kilaka banya tönë ga kolo kɔnyɔ bo ga gbī kebe gɔ bi 'ba mugu bo ma kinza sunë teyi. ^{XVII} Kina lɔko ki'di akonyo koŋmi tönë ti manɔgolɔ'bo mo ga ame lɔko ko'dɔ ne közi kole 'bëni Yakoba kari timo.

^{XVIII} Yakoba ari zi 'bu bo Yisika, kiya te, “Baba.”

'Bu bo iya te, “Ma na me. Nī kole ma, ma rɔ yë mo na?”

^{XIX} Yakoba iya te, “Ma Esawu kole dɔndende 'bī na. Mo'dɔ 'deni kɔzɔ ma kiya zö. Ënyī tɔrɔ konyo yida ma mo'dɔ 'deni zīyi nime 'dɔ ko'dɔ yëyi zö.”

^{XX} Tine Yisika ititi, iya te, “Ari ko'ja ngī welo te tondo ga ya, kole ma?” Yakoba ileki dɔmo, iya te, “Nere Boko'ba 'bī na ki'di ko'dɔ rōni ngī laka zö.”

^{XXI} Yisika iya zi Yakoba, iya te, “Ese ngɔsi ngila ma bine 'dɔ momomo röyi, gɔ mikali ɔdɔ nī kole ma Esawu na ngī.”

^{XXII} Yakoba ese ngɔsi zi 'bu bo. Yisika omomo rɔ bo, iya te, “Mugu yi udu rɔ mugu Yakoba, tine konyo yi ga rɔ konyo Esawu.”

^{XXIII} Yisika ikali dë kpe rɔ Yakoba römöyi konyo bo ga 'deni rɔ sunë kɔzɔ konyo löndö bo Esawu. Tine gba kinza bo ko'dɔ yëyi nime zi Yakoba, ^{XXIV} bo ileki kititi, iya te, “Nī Esawu na ngī?”

Yakoba iya te, “Ma na ngī.”

^{XXV} Yisika iya te, “Kole ma, o'de yida nima zö monyo 'dɔ mo'dɔ yëyi zīyi.”

Kina Yakoba ko'de yida tönë ngī zi 'bu bo konyo, bo ko'de layi gbī zi 'bu bo kuwë. ^{XXVI} Yisika iya zi bo, iya te, “Kole ma, ese ngɔsi kome mbili ma.”

^{XXVII} Kina Yakoba kese ngɔsi kome mbili 'bu bo. Yisika umë tato 'ba bɔngɔ 'ba kole abo na bo kiya te, “Tato kele 'ba rɔ kole ma ngī kɔzɔ nyaka ame Boko'ba ko'dɔ yëyi teyi ne. ^{XXVIII} Boko'ba koja solɔrɔ zīyi di mitɔrɔ ki'di nyaka 'bī kolɔ'bo. Bo koja gɔ nyönyu rɔ mbëmbë zīyi ti layi. ^{XXIX} Bilaka pili ti koja laja zīyi. Kina lijë pili ti kolɔdɔ bëri kömöyi. Ti këddi ti közi kakpa dɔ löndö yi ga pili. Kupö e'be möyi ga ti kolɔdɔ bëri kömöyi.”

Lömu kēdi dō bilaka ame ga pili kulömu yi, tine yēyi kēdi dō bilaka ame ga pili ko'do yēyi ziyi."

Monɔ 'Ba Esawu

^{XXX} Yisika ote to'do yēyi nime. Kina mbowa di pötö Yakoba kēnyi kari 'deni tine na löndö bo ma löbu Esawu kömö ngi di bi to'be yida. ^{XXXI} Bo o'do akonyo ma konjmi gbi ko'de kako zi 'bu bo Yisika. Bo iya zi 'bu bo, iya te, "Baba, ēnyi tōro konyo yida nime mo'de ziyi ne go ko'do yēyi zō."

^{XXXII} Yisika ititi, iya te, "Ni yē mo na?"

Bo iya te, "Ma Esawu, kole dōndende 'bi na."

^{XXXIII} Kina rō Yisika ki'di tilē'di ngi pili rō ma kēnyē. Yisika iya te, "Yē mo na me pa kupō yida ko'do ko'de zō bine monyo ga kinza kako dē mo'do yēyi 'deni teyi ne? Yēyi nima ö'bō 'deni nburu rō abo."

^{XXXIV} Lende nime Esawu kuwō te na bo kudu ngi rō ma kembe rō monɔ ma kēnyē. Bo ileki kiya zi 'bu bo, iya te, "O'do yēyi gbi zō, baba."

^{XXXV} Yisika iya te, "Löndö yi ako bine kindēndē ma 'deni kogba yēyi 'bi."

^{XXXVI} Esawu iya te, "Wa nime na dē ngi kidēki möyi bo rō Yakoba gōmo ne? Mi riyō abo ma bo ku'bōlu ma na 'deni me. Bo ogba rō löbu ma 'ba tēdi rō kole ma dōgba bine kina me bo kogba yēyi ma 'deni gbi. Yēyi mōto inza kpe zō?"

^{XXXVII} Yisika ileki domo zi Esawu, iya te, "Mo'do bo 'deni rō löbu 'ba dōyi. Kina mi'di löndö bo ga 'deni pili rō bo laja zi bo. Mi'di nyōnyu ni ti layi 'deni zi bo. Tine wa'di na go mo'do gbo ziyi ya, kole ma?"

^{XXXVIII} Esawu iya te, "Baba, ēddi nge ti yēyi kōto kpōki? O'do yēyi gbi zō."

Kina Esawu koloma ngi tudu rō ma kembe. ^{XXXIX} Yisika ileki domo zi bo, iya te, "Nyaka 'bi inza kolobō. Solorō inza kako ziyi di mitōrō. ^{XL} Tine ti koloma 'bēyi gō mbele 'ba köziyi, ti kēddi rō bo laja zi löndö yi. Ne odo konyo burutu bo, ti kolō rōyi ngi yaga di komō közi bo."

Esawu Rō Tiyeli

^{XLI} Esawu o'ji Yakoba ngi rō ma kēnyē gō ame 'bu bo ki'di yēyi abo zi Yakoba ne. Bo omeri ti mi bo, iya te, "Kada 'ba tölē 'ba 'bu ze owo dē kpe, kina 'do mupō Yakoba yaga."

^{XLII} Lende kiya 'ba Esawu nime ari kömö zi Rebeka, kina loko koja laja gō Yakoba kiya teyi, iya te, "Löndö yi Esawu ēdi kiteri 'do tupō yi gō wa nime ko'do zi bo ne. ^{XLIII} Kina me kole ma, o'do wa ame ga miya ne. ēnyi welo kirija kari zi löndö ma Labana mi Arana ^{XLIV} koloma titi yayi njobō tiyeli 'ba löndö yi kote rōni. ^{XLV} Odo ya 'ba löndö yi kote rōni 'deni dō bo kudölu di gō wa ma ko'do zi bo nime tine, na ti moja laja 'jaa göyi. Gō wa'di na 'do kpe kole ma ga koteke dōye ngi kpaki riyō di zō mi kada kōto teyi?"

Tari 'Ba Yakoba

^{XLVI} Rebeka iya zi Yisika, iya te, "Lende 'ba 'ja 'ba Esawu rō yitōti 'ba e'be Ete naga nime odo 'deni rōma. Odo kiya te Yakoba kogbe yitōti 'ba Ete ya naga nime gbi ti mölē gbo yaga."

XXVIII

^I Kina Yisika kidēki Yakoba ko'do yēyi teyi, iya te, "Kinza kogbe yitōti 'ba Kanana naga nime dē. ^{II} ēnyi kari Padanarama liñɔ 'ba 'bu yi löbu Betowele 'do kogbe nyiti 'ba lano yi Labana ma kōto. ^{III} Boko'ba bo tigō dō kiteli ko'do yēyi ziyi ki'di kole konzi ziyi gō kēddi rō yi liñgi 'ba bilaka 'ba

do'be ma konzi. ^{IV} Bo ko'do yēyi zīyi ti kupō yī ga kɔzɔ ma bo ko'do yēyi zi Abarayama. Yayi nime kēddi koloma yimo ame Boko'ba ki'di 'deni zi Abarayama ne ti kēddi rɔ bo dɔmo."

^V Yisika oja Yakoba kari Padanarama zi Labana kole 'ba Betowele bo Arama tōnē. Labana na rɔ lōndō 'ba Rebeka ma 'ba Yakoba ni ti Esawu.

Esawu Ogbe Nyiti 'Ba Yisamele

^{VI} Esawu ikali Yisika o'do yēyi 'deni zi Yakoba koja kari Padanarama 'do kogbe 'ja di yayi. Kina gbī di bi to'do yēyi nima Yisika iya zi Yakoba kinza kogbe 'ja dē di mi lōngō yītōti 'ba Kanana. ^{VII} Kina me Yakoba kuwō do 'bu bo ni ti ma bo 'deni kēnyi kari Padanarama. ^{VIII} Gɔ kō'du nime na Esawu kikali ngī 'bu bo Yisika o'doko wa mɔtɔ rɔ yītōti 'ba Kanana naga nima dē du te. ^{IX} Kina bo kari zi Yisamele kole 'ba Abarayama, bo kari kogbe nyiti mo Malata lēmī 'ba Nebayota 'bōwu rɔ 'ja abo mɔtɔ.

Nyi 'Ba Yakoba

^X Yakoba ēnyi di Berasaba kari nduwē kapa Arana. ^{XI} Kada ari kōsō do bo bi mɔtɔ na bo kō'dō ngī yī mōkō yayi. Bo ogba kulugbī dōku mɔtɔ bo kitaka do bo timo. Kina ɔdo bo kō'dō 'deni tine ^{XII} na nyī ko'de do bo tēgē, bo o'ja bi tēki kidēyi di dɔyayi dɔndende mo kōmō n̄bō mītɔrɔ. Kina malayika koloma tilēlē rōnnī kebe gomo kako bēri, kari tɔrɔ. ^{XIII} Tine na bo ko'ja Boko'ba kēdi kɔrɔ ngila bo yayi, kina Boko'ba kilende zi bo, iya te, "Ma na rɔ n̄ere Boko'ba ma konḡo gɔ 'bu yī lōbu Abarayama ni ti 'bu yī Yisika. Dɔyayi nime kēddi kō'dō teyi ne mēdi mi'di zīyi ti kupō yī ga. ^{XIV} Lijē ti konzi kɔzɔ lupu kogba mī kapa 'ba dɔyayi pili. Kina ti kupō yī na ti ko'do yēyi zi bilaka pili 'ba dɔyayi. ^{XV} Mēdi mō'bō tiyi monḡo gōyi di mī gɔ bi ame ga pili kēddi kari teyi ne, mo'de yi kileki mī dɔyayi nime bine. Minza mola yī du kinza ma mo'do wa ame mi'di kō'du mo 'do to'do mo ne."

^{XVI} Yakoba indinji di bi tō'dō, kiya te, "Wu, Boko'ba ēdi ngī mī gɔ bi nime, ma na mikali dē."

^{XVII} Bo rɔ tikere, na bo kiya te, "Gɔ bi wa'di na koro te? Ala mɔtɔga lin̄o 'ba Boko'ba na, ala kpadōri 'ba mītɔrɔ na?"

^{XVIII} Yakoba ēnyi molo mī dɔn̄bɔ kogba kulugbī dōku nima bo kitaka do bo pa timo ne kidēyi dɔmo tɔrɔ, kina bo kogba 'bu kodo dɔmo. ^{XIX} Bo i'di mōyi gɔ bi nima rɔ Betele, tine gawo ma ngosi ngila gɔ bi mo nima yayi, mōyi mo idēki pa rɔ Luza.

^{XX} Yakoba o'do lōmu zi Boko'ba, iya te, "Ɔdo nī Boko'ba koloma ngī tō konḡo goma di mī lingere ma nime mēdi mari teyi ne, koja gɔ akonyo zō gbī ti bongɔ tusu mo roma, ^{XXI} kileki ma n̄bō mī lin̄o 'ba 'bu ma ti mī kēyi, nī na ti kō'bō ngī rɔ n̄ere Boko'ba ma rɔ n̄burun̄buru. ^{XXII} Kina dōku nime midēyi dɔmo ne ti kēdi ngī rɔ bi 'ba to'do mōtu zīyi di teyi. Wa ame ga pili ki'di zō ti mi'di kapa ma 'butē mo zīyi."

XXIX

Yakoba Ōmō Arana

^I Yakoba ari nduwē mī lingere abo nima kala mī dɔyayi ma kapa kari yībi. ^{II} Bo ari kōmō mī lōwu mɔtɔ ti daa teyi dɔtumy 'ba kamōlō mota kō'dō 'deni bēri kpamo yayi. Daa nima na kēdi ki'di mini zi kamōlō naga nima di teyi. Tine dōku ma kutu'bō kpa daa mo nima timo rɔ ma lōbu, ^{III} ɔdo bo koda kamōlō naga nima kotɔtɔ rōnnī 'deni pili tine, na 'jaa lijē

koloma tululu döku nima yaga ki'di mini zi kamölö 'bënni ga, kina lijë kululu 'jaa 'böwu kileki gò bi mo.

^{IV} Yakoba ititi bò koda kamölö naga nima, iya te, “Kpe di gò bi ma yala ga ya, löndö?”

Lijë iya te, “Ze di Arana.”

^V Bo ileki kititi lijë, iya te, “Ikalike bò mótò rò Labana kole 'ba Nawura?”

Lijë iya te, “Yëë, dikali bo.”

^{VI} Bo ititi lijë, iya te, “Bo ëdi le?”

Lijë iya te, “Bo ëdi le. Nyiti abo Rayile na me 'dë këdi rò tako ti kamölö abo ga.”

^{VII} Bo iya te, “Kada gba mbiri bi 'ba tototò dò kamölö mi jòlò na dë gba. I'dike mini zinni lijë kari tonyo kpënni.”

^{VIII} Lijë iya te, “Inza tara, dëdi doda bò koda kamölö mótò ga kototò rönni pili titi kako tine, na 'jaa gò dululu döku yaga di'di mini zi kamölö.”

^{IX} Ko'ja Yakoba këdi gba tilende ti ya naga nima, na Rayile kómò ngi ti kamölö 'ba 'bu nì römöyì loko na rò bò koda mo. ^X Kina ódò Yakoba ko'ja Rayile kómò 'deni ti kamölö 'ba lano bò Labana ga tara tine, na bo kari ngi kululu döku tönè yaga di kpa daa nima ki'di mini zi kamölö naga nima. ^{XI} Kina bo kumötò Rayile bo kudu rò ma kembe. ^{XII} Bo iya te, “Ma lano 'ba 'bu yi na. Ma kole 'ba Rebeka na.”

Kina Rayile kirinja ngi kari kiya lende mo zi 'bu nì. ^{XIII} Kina ódò Labana kuwò lende 'ba kole 'ba lëmi bò 'deni tara tine, na bo kirinja kurè dómo kiramo kome mbili mo, bo ko'de kako linjò.

Yakoba iyëti gò lende naga nime pili zi Labana. ^{XIV} Tine Labana ileki dómo, iya te, “Rò ma laka nì roma ma na.”

Aranda Gò Leya Ni Ti Rayile

Yakoba oloma ko'dò nyepe kòtò yayi, ^{XV} kina Labana kiya zi bo, iya te, “Èddi ko'dò ndòbò zò rò ma sari gò ame ze rò wado ne, tine mo'dòkò dë 'dò kò'bò to'dò mo tara. Iya wa ame ko'dòkò ne gò mopì ziyi.”

^{XVI} Labana ëdi ti yitòti riyò, möyì ma löbu mo rò Leya, tine ma titi mo möyì mo rò Rayile. ^{XVII} Leya ele nge di kómò mo, tine Rayile ele 'bëni ngi rò mbëmbë kpaki ti yida rómo. ^{XVIII} Yakoba ó'ò Rayile, gò kò'du mo na bo kiya te, “Mëdi mo'dò ndòbò kómò kòò modòmoriyò ziyi 'dò ki'di Rayile zò mogbe.”

^{IX} Labana ileki dómo, iya te, “Ma laka mo na 'dò mi'di loko ziyi di dò ame 'dò mi'di loko zi bilaka mótò ne. Oloma tò bine.”

^{XX} Yakoba ó'dò ndòbò kómò kòò modòmoriyò gò Rayile, tine inda ngi di zi bo kòzò tò'dò dò ndò tara römöyì bo ó'ò loko rò mbëmbë. ^{XXI} Kina Yakoba kiya zi Labana, iya te, “Kòò 'ba ndòbò ma ote rönì 'deni, i'di 'ja ma zò.”

^{XXII} Labana oja karama 'ba gbe kose bilaka 'ba mi gò bi nima yayi pili kototò rönni kako yimo. ^{XXIII} Tine mi koròndò mo nima, Leya na za Labana ko'de kòga gò Yakoba kò'dò timo. ^{XXIV} Labana i'di nyiti atòli abo mótò möyì mo rò Zilepa zi nyiti abò Leya rò bò laja.

^{XXV} Mi dònjò tine, na Yakoba konjò za 'böwu rò Leya. Kina bo kënyi kari kititi Labana, iya te, “Wa'di na me ko'dò zò te ne? Mo'dò ndòbò nime ziyi gò Rayile, gò wa'di na kebe kindëndë ma?”

^{XXVI} Labana iya te, “Mi dölëti 'beze bine, ogbe nyiti ma titi dë dögba kola nyiti na löbu. ^{XXVII} Ne oda tò'dò dò modòmoriyò 'ba karama 'ba gbe nime kote rönì titi 'dò mi'di Rayile gbi ziyi, ódò ko'dòkò to'dò ndòbò gbi zò kómò kòò modòmoriyò mótò.”

XXVIII Yakoba uti gomo. Kina odo tö'dö do modomoriyö 'ba karama 'ba gbe nima kote röni 'deni tine, na Labana kogba nyiti abo Rayile ki'di gbi ro 'ja zi Yakoba. XXIX Labana i'di nyiti atöli abo mato möyi mo ro Bila zi Rayile ro bo laja. XXX Yakoba ö'dö gbi ti Rayile, tine Rayile na bo k'o ro do kiteli kebe Leya. Kina bo ko'do ndobo 'böwu zi Labana komo koo modomoriyö.

Töyö Kole 'Ba Yakoba Ga

XXXI Kina odo Boko'ba konjo Yakoba k'o Leya de laka kozo a nima tara tine, na Boko'ba koja go löyö ngi zini. Rayile o ro 'beni ngi ro koto. XXXII Leya omo köyö ro kole botoni, kina loko ki'di möyi mo ro Rubeni, ame kiya te "Onjo lisa," römöyi loko iya te, "Boko'ba onjo lisa ma 'deni, me'de ma ti k'o ma nati."

XXXIII Kina loko komo 'böwu köyö kole mato. Loko iya te, "Boko'ba uwö 'deni ma k'o ma de kina me bo ki'di kole nime 'deni gbi zo." Kina loko ki'di möyi mo ro Simona, ame kiya te "Uwö."

XXXIV Loko omo 'böwu köyö kole mato. Kina loko kiya te, "Ame tine, me'de ma edi kodo'bo röni kö'bo tö römöyi möyö kole 'deni mota zi bo." Na loko ki'di möyi mo ro Lewe, ame kiya te "Odo'bo."

XXXV Loko omo 'böwu köyö kole mato. Kina loko kiya te, "Ame tine ti milölu Boko'ba." Na loko ki'di möyi mo ro Yuda, ame kiya te "Lelu." Tine na loko koro ngi, loko öyö kole mato de kpe titi di go ama.

XXX

I Kina odo Rayile konjo 'deni loko köyö kole de zi Yakoba kozo a nima tara tine, na loko kombi mini ngi ro lemi ni. Go kö'du mo na loko kiya zi Yakoba, iya te, "Odo ki'di kole de zo ti möle yaga."

II Yakoba enyi ro 'diri tini, kiya te, "Ma na ro Boko'ba? O'ja Boko'ba na ki'di löyö de ziyi."

III Loko iya te, "Bila nyiti bo laja ma na me, ö'dö timo 'do loko köyö kole zo. Tini na ti mede ro ma 'ba kole."

IV Kina loko ki'di Bila ro 'ja zi me'de ni, kina bo kö'dö timo. V Bila omo köyö kole zi Yakoba, VI kina Rayile kiya te, "Boko'ba o'do bure ma 'deni laka. Bo uwö akititi ma 'deni bo ki'di kole zo." Kina loko ki'di möyi mo ro Dana, ame kiya te "Bure."

VII Bila omo 'böwu köyö kole mato zi Yakoba. VIII Rayile iya te, "Mo'do ya 'deni ti lemi ma ro ma kenyé njö ma'da." Kina loko ki'di möyi mo ro Napatali, ame kiya te "Ya."

IX Kina odo Leya konjo loko koro 'deni di bi töyö kole tara tine na loko kogba Zilepa bo laja 'beni ki'di zi Yakoba ro 'ja. X Kina Zilepa köyö kole zi Yakoba. XI Leya iya te, "Mede ti go kele." Kina loko ki'di möyi mo ro Gada, ame kiya te "Go kele."

XII Zilepa omo 'böwu köyö kole mato zi Yakoba. XIII Leya iya te, "Ma 'deni ro lonjo. 'Ja ma laki pili ti kideki ma ro bo lonjo." Kina loko ki'di möyi mo ro Asera, ame kiya te "Lonjo."

XIV Mi kada 'ba tumu nyönyu na Rubeni kari ko'ja linga 'ba löyö di mi nyaka kogba kako timo lijo ki'di zi ma bo Leya. Rayile iya zi Leya, iya te, "I'di linga nima kole 'bi ko'ja ne zo."

XV Tine Leya ileki domo, iya te, "Me'de ma nima kolo ne o'bo yi de gba? Kina me keddi kiteri 'böwu 'do togba linga nime kole ma ko'ja ne?"

Rayile iya te, "Odo ki'di linga nima zo, Yakoba edi kö'dö göyi mi korondo nime tone."

XVI Kina mi dɔkɔpiyari ko'ja Yakoba kedi kileki 'deni kako di mi nyaka tine na, Leya kure do bo, kiya te, "Eddi kako ko'do tɔne gɔma romoyi mugɔ yi 'deni di zi Rayile ti linga nime kole ma ko'ja ne."

Kina Yakoba ko'do tini mi korɔndo nima. **XVII** Boko'ba ileki do akititi 'ba Leya ki'di loko kɔmɔ koyɔ kole ma mi muyi 'beni zi Yakoba. **XVIII** Loko iya te, "Boko'ba i'di kpa kɔzi 'deni zo romoyi mi'di bo laja ma zi me'de ma." Kina loko ki'di moyi mo ro Yisakara, ame kiya te "Kpa kɔzi."

XX Leya ɔmɔ 'bowu koyɔ kole ma mi modɔɔkɔto zi Yakoba. **XX** Loko iya te, "Boko'ba i'di kpa kɔzi ma do kiteli 'deni zo. Me'de ma edi ko'dɔko ma, romoyi moyɔ kole 'deni modɔɔkɔto zi bo." Kina loko ki'di moyi mo ro Zebolona, ame kiya te "To'dɔko." **XXI** Di gɔmo na loko koyɔ nyiti ki'di moyi mo ro Dina.

XXII Boko'ba ongo Rayile koja go loyo teyi. **XXIII** Kina loko kɔmɔ koyɔ kole. Loko iya te, "Boko'ba ogba ro kaya 'deni yaga di dɔma. **XXIV** Boko'ba koja go kole mɔto to kpe gbi zo." Kina loko ki'di moyi mo ro Yesepa, ame kiya te "Mɔto gbi."

Labana Ni Ti Yakoba

XXV Di potɔ toyɔ Yesepa na Yakoba kiya zi Labana, iya te, "I'di mileki mari mi dɔyayi ze. **XXVI** I'di 'ja ma ga ti kole ma ga ame mo'do ndɔbo gɔmo ziyi ne 'do mari. Ikali ndɔbo ame mo'do ziyi ne 'deni."

XXVII Tine Labana iya te, "I'di miya lende nime. Mumɛ 'deni ti 'bɔsi ma, Boko'ba edi ko'do yeji dɔma nime go ko'du 'bi. **XXVIII** Iya wa ma ko'dɔko 'do mopi ziyi. Kina medi mi'di ngi pili ziyi."

XXIX Yakoba iya te, "Ikali ndɔbo laka ame mo'do ziyi ne 'deni kina ikali ma yeri 'bi ga kara 'deni gbi mi ndɔbo ko'do ma. **XXX** Mi kada ma tonɛ mako ne yeri 'bi ga ngi ndo te, ne ongo te kina me kara 'deni ngi le'jete konzi ro mbembɛ. Kina Boko'ba o'do yeji 'deni gbi nduwɛ ziyi di mi go bi ame ga moloma tari teyi. Kina me kada ma 'bama omɔ 'deni 'do mongo go wa ma ro 'ba gbagba ma ga."

XXXI Labana ititi, iya te, "Wa'di na go mopi ziyi?"

Yakoba iya te, "Mo'dɔko a mɔto de go kɔpi zo. Medi mo'bɔ nduwɛ tongo go yeri 'bi ga doo kuti go lende nime. **XXXII** I'di milaki kebe mi longo yeri 'bi naga nima 'do migeli kole kamolo ma kolu naga ti kole banya ma kumoru naga. Wa naga nime na nge mo'dɔko. **XXXIII** Ti kikali laka ma 'jaa doo kako tongo yeri ame ga mogba 'deni ne kada mɔto. Doo ko'ja banya ame ga kinza ro ma kumoru ne ti kamolo ame ga kinza ro ma kolu ne mi longo bama naga nime ti kikali ngi ro 'bogo."

XXXIV Labana iya te, "Ele, do'do kɔzo ame kiya ne tara."

XXXV Tine mi kada mo nima na Labana kigeli banya ma kumoru naga kpaki ti ame ga ti kinɛ ma kanmi romo ne ti kamolo ma kolu naga me yaga. Kina bo ki'di kole abo ga toda mo **XXXVI** tine na bo kenyi kari tinni kilingere nbɔ to'do do mota koto yaga ro ma kɔwo di ngila ama ga ti Yakoba ne. Yakoba oloma nduwɛ toda kɔso yeri 'ba Labana naga nima.

XXXVII Kinɛ ngɛri mota mɔto ga yayi Yakoba enyi koke dɔngila ma ka'ji mo ga ro nyigbara kopepe yoko mo yaga kola romo ro ma kumoru. **XXXVIII** Bo ako timo kuruwɔ kɔmɔ yeri naga nima kpa go bi ame lijɛ kedi kuwɛ mini di teyi. Bo uruwɔ yayi romoyi yeri naga nima bi 'ba teki mo na di kpa mini. **XXXIX** Go ko'du mo na banya ame ga keki di yayi kuyi komonni do ngɛri naga nima ne koyɔ kole ngi me ro ma kumoru.

XL Yakoba oza kamolo mo ga yaga di ro banya kina bo ki'di lijɛ kuyi komonni kari do yeri ma kumoru ti ma kolu ame ga mi longo yeri 'ba

Labana ga yayi ne. Wa nime na ki'di Yakoba kēdi ti dotumu 'ba yēri koza 'beri yaga di rō 'ba Labana ga.

XL1 Ɔdo yēri ma kōno naga kēdi kēki na Yakoba kuruwō ngērī naga nima kōmo mo di kpa gō bi 'ba tuwē mini yayi 'do lijē kēki di mī lōnggō mo.

XLII Tine bo uruwō dē kōmo yēri ma kilike naga. Gō kō'du mo na yēri ma kilike naga ngī me rō 'ba Labana, tine ma kōno naga ngī me rō 'ba Yakoba.

XLIII Kina Yakoba koloma ngī rō bo mōri ti dotumu 'ba kamōlō ni ti banya rō ma konzi, gbi ti atōli ti gamele ti akaca.

XXXI

Riŋa 'Ba Yakoba

I Yakoba ari kuwō kō'du mo kole 'ba Labana ga kēdi rō tiya mo, iya te, "Yakoba otōto wa 'ba 'bu ze ga 'deni kote. Wa 'ba 'bu ze ga na me bo ko'do mōri 'deni timo."

II Bo ongo gbi Labana inza kpe rō ma laka ti bo kōzo ma dogba. **III** Kina Boko'ba kilende zi Yakoba, iya te, "Ileki kari mi dōyayi 'be mī lōnggō e'be 'bu yi ga. Mēdi mō'bō tiyi."

IV Kina Yakoba koja laja gō Rayile ni ti Leya kako zi bo mī lōwu nima bo kēdi koda kamōlō abo ga yīmo yayi ne. **V** Kina bo kiya zīnni, iya te, "Moŋgō 'deni 'bu ye inza kpe rō ma laka tō kōzo ma dogba. Ne Boko'ba 'ba 'bu ma ni ēdi tō. **VI** Ikalike 'deni ma mo'do ndobo zi 'bu ye ti ti gō ma pili. **VII** Tine pele tara bo o'bō nduwē tuyi dōngala zō. Kpa kōzi 'ba ndobo ame mēdi mo'do ne bo uyi yīmo mī 'butē, tine Boko'ba na kēdi kitata ma di zi bo. **VIII** Ɔdo bo kiya te, 'Banya ma kumōru naga nima kēdi pili rō kpa kōzi zīyi,' kina banya kōyō ngī me rō ma kumōru. Kina ɔdo bo kiya te, 'Banya ma ku'du kinē kaŋmi naga nima kēdi pili rō kpa kōzi zīyi,' kina banya kōyō ngī me rō ma ku'du kinē kaŋmi. **IX** Boko'ba ogba yēri 'deni me di zi 'bu ye ki'di zō.

X Mī kada ame rō bi 'ba tōyō ma laka 'ba yēri ne, nyi o'de dōma mombi kōmo ma mo'ja mo'de banya ame ga kēdi kēki ne 'deni me rō ma kumōru ti ma ku'du kinē kaŋmi. **XI** Malayika 'ba Boko'ba idēki ma di mī nyi nima, iya te, 'Yakoba.' Miya te, 'Ma na me.' **XII** Malayika nima iya zō, iya te, 'Ombi kōmōyi kōngō mo'de ame ga pili kēdi kēki ne 'deni me rō ma kumōru ti ma ku'du kinē kaŋmi, rōmōyi mo'ja wa ma Labana kēdi ko'do zīyi 'deni. **XIII** Ma na rō Boko'ba ma tōnē kōdo kileme rōni zīyi di Betele, tōnē 'do kidēyi dōku yayi kōdo 'bu dōmo kulōmu rōyi „gbi zō ne. Ēnyi di mī dōyayi nime kileki kari mī dōyayi ma kōyō yi teyi."

XIV Rayile ni ti Leya ileki dōmo zi Yakoba, iya te, "Wa mōto inza kpe zize ame gō dogba rō apōtō di zi 'bu ze. **XV** Bo o'do ze kōzo bo lōwō, bo kugō ze mōkō. Kina me bo kiyōlu yamo 'ba dōze 'deni pili yaga. **XVI** Wa naga nime pili Boko'ba kogba yaga di zi 'bu ze ne, eze gā na zi kole ze ga. Wa ame Boko'ba kiya zīyi ne o'do ngi."

XVII Yakoba i'di kole abo ga ti 'ja abo ga dō gamele **XVIII** bo kēnyi dōmo di yayi ti wa ame ga pili bo ko'ja di Padanarama yayi ne, kina bo koga dotumu 'ba yēri abo ga pili kōmo bo tari mī dōyayi 'ba Kanana zi 'bu bo Yisika.

XIX Tine mī tēnyi 'bēnni Labana ari 'deni mōlo bi kōwo tumu sunē kamōlō abo ga kina Rayile ku'bōgō akoro 'ba 'bu nī ngī kari timo. **XX** Yakoba indēndē Labana kēnyi ngī kinza ma bo kose gō bo kiya te bo ēdi 'deni kari. **XXI** Bo iriŋa di yayi ti wa ame ga pili rō 'ba bo ne bo kumu dō yōpō Epurate bo kuyi kōmo bo kari yoki dōyayi kuruŋgu 'ba Gilada.

Boko'ba Iyandi Labana

XXII Di pötö tö'dö dö mota tine na Labana kuwö kö'du mo 'jaa iya te, Yakoba irinḡa 'deni. **XXIII** Kina bo kototo bilaka abo ga lijë kozi go Yakoba ḡbö tö'dö dö modomoriyö kari kota gomo mi döyayi kurunḡu 'ba Gilada. **XXIV** Mi korondo mo nima na Boko'ba kako kilende zi Labana ti nyi, iya te, "T'di kömöyi kandi laka kinza kiya wa ma kënyë motö dö zi Yakoba."

XXV Yakoba oga taya abo 'deni dö kurunḡu yayi tine na Labana ni ti bilaka ma 'ba bo ga koga taya gbï yayi. **XXVI** Labana iya zi Yakoba, iya te, "Wa'di na me ko'do te ku'bölu ma kogba yitöti ma ga kënyi timo kozo 'böki ma kinda'ba di mi ya? **XXVII** Go wa'di na ku'bölu ma kusu röyi kinza kose göyi zö? Ma këdi kiya ra dene 'do moja yi go kori ti lonḡo ti ḡgala ti biro 'ba tomo ni ti leri. **XXVIII** Ne go wa'di na kënyi ḡḡi kinza ma ki'di mome mbili yitöti ma ga ti kole 'benni ga mo'do mötö zinni? Lende dö rumö nime ko'do ne. **XXIX** Mëdi ti tigö 'ba 'do to'do yi ro ma kënyë, ne Boko'ba 'ba 'bu yi ilende zö ti korondo ene, iya te, mi'di komo ma kandi laka kinza miya wa ma kënyë motö dö ziyi. **XXX** Mikali 'deni lende 'ba linḡo 'be na ko'co röyi ki'di yi këddi kari. Ne go wa'di na ku'bögö akoro ma?"

XXXI Yakoba iya te, "Ma ro tikere römöyi miya te motoga ti kolo yitöti 'bi ga yaga di zö. **XXXII** Ne odo kiya te ko'ja akoro 'bi nima di zi bilaka motö bine, bo mo to nima ëdi köle tōne yaga. Bilaka ze ga na me, oma wa ame ga ro 'bëyi ne kigeli yaga 'do kömönni pili ko'ja."

Yakoba ikali dë ma Rayile na ku'bögö akoro 'ba Labana nima. **XXXIII** Labana odo koma mi rö kilaka 'ba Yakoba, bo kololo kari koma mi 'ba Leya, bo kari 'böwu koma mi 'ba Bila ni ti Zilepa. Tine bo o'ja akoro abo naga nima dë du te. Kina bo kari kodo mi rö 'ba Rayile toma yimo. **XXXIV** Rayile oga akoro naga nima 'deni kusu domo mi kilaka bi loma 'ba go gamele ki'di 'deni rö yayi loko koloma domo. Labana oma mi rö nima pili tine o'ja akoro abo dë du te. **XXXV** Rayile iya zi 'bu ni, iya te, "Nere ma, kinza kënyi dë ro 'diri tö go ame mënyi dë toro ziyi ne, römöyi mëdi ti a do 'ja."

Go kö'du mo na Labana koma ḡḡi le ko'ja akoro naga nima dë. **XXXVI** Kina Yakoba kënyi ḡḡi ro 'diri ti Labana kititi, iya te, "Lende kënyë wa'di na mo'do? Wa ma mirasi ziyi ki'di koga goma kulowö ro ma kututu gomo ne na ro wa'di? **XXXVII** Wa ma ga na me koma yimo 'deni me, ne ë'bi ma ko'ja di mi lonḡo mo ga bine ëdi yala? Ne odo këdi, oja yaga bine komo bilaka 'bi ga ti 'bama ga konḡo go lijë kiya lende ma laka mo mi lonḡo ze tiyi.

XXXVIII Mi komo koo 'butë riyö naga nime mo'do tiyi ne kamölö ti banya 'bi ga ö'bö dë kinza töyö, monyo muruku ma koto te dë di mi lonḡo dotumu 'ba yeri 'bi ga. **XXXIX** Ame ga kuruku kinda'ba mopi go bi mo ḡḡi teyi mo'de lende mo dë gbï yo kako ziyi. Ame ga ku'bögö ro mi korondo ala ro mi kada ne mopi go bi mo teyi kozo ma kiya zö to'do mo. **XL-XLI** Mi komo koo 'butë riyö naga nime mo'do tiyi ne, kada onma ma ro go bi këzë pili, bi këyi okpe yimö kote korondo a motö ro tö'dö kinda'ba komo ma dë. Mo'do ndobo ziyi komo koo 'butë domosowo go yitö riyö 'bi naga nime, kina me mo'do 'böwu komo koo modokoto go ki'di dotumu 'ba yeri 'bi motö ga zö. Ne pele ö'bö tuyi mi kpa közi ma mi 'butë. **XLII** Ma kiya te Boko'ba 'ba 'bu ma Abarayama ame bo na gbï Yisika kere ne kinza goma dene me oja ma 'deni mari ro közi sari. Boko'ba onḡo gomo ma ti ndobo ame mo'do ziyi ne kina ma bo kamo döyi ti korondo ene."

XLIII Labana ileki domo zi Yakoba, iya te, "Yitöti ma ga na pili ma. Kole naga nima pili ro kole ma ga. Dotumu 'ba yeri naga nima pili ro ama ga. Wa naga nime pili këddi konḡo ne me ro ama ga. Tine a motö inza ma

'do mo'do tota go yitöti ma naga nime ti kole ma lijë köyö naga nime di ziyi. ^{XLIV} Ako do'do lömu tüyi. Ako dototo kulugbi döku dulu domo bine 'do koloma ro kinë 'ba lömu nime do'do 'deni mi löngö ze tüyi ne."

^{XLV} Kina Yakoba kogba döku kidëyi domo toro. ^{XLVI} Bo i'di bilaka abo ga kototo kulugbi döku kulu domo. Kina lijë konyo kpenni di ngila döku nima kulu domo yayi ne. ^{XLVII} Labana idëki möyi go bi nima ro Yegara Saduta, tine Yakoba idëki ro Galede.

^{XLVIII} Labana iya zi Yakoba, iya te, "Döku nime 'deni ro lende kileme mi löngö ze tüyi." Go kö'du mo na kidëki möyi go bi nima ngi ro Galede, ame kiya te "Döku 'ba akileme." ^{XLIX} Labana ileki gbi, kiya te, "Boko'ba ki'di kömoni nduwë kö'bö tonjo ze mi ro koza ze nime." Go kö'du nime na kidëki möyi go bi nima ngi ro Mizapa, ame kiya te "Kilanga koda wa."

^L Labana iya te, "Jdo ko'do yitöti ma naga nime ro ma kënyë ala ebe kogbe 'ja moto ga ame muwö kö'du mo de pele, ziyi tikali mo laka komo Boko'ba edi tonjo ze. ^{L1} Döku nime mulu domo ti ma midëyi domo nime ^{LII} ti kö'bö ro lende kileme mi löngö ze tüyi. A moto minza miteli do döku nime mari mo'do ya tüyi kina a moto inza kiteli do döku nime gbi ala ma midëyi domo nime kako ko'do ya tö. ^{LIII} Boko'ba 'ba Abarayama ti 'ba Nawura ti Boko'ba 'ba 'bu nni ga konjo lende nime mi löngö ze tüyi."

Yakoba ulömu ro bo ti möyi Boko'ba ame 'bu bo Yisika kere ne ^{LIV} kina bo kumu roma zi Boko'ba do döku nima yayi. Bo idëki bilaka abo ga kako tonyo akonyo nima lijë kö'do do kurungu nima yayi.

^{LV} Molo mi donjo na Labana kome mbili yito abo ga ti kole 'benni ga bo kumoto lijë gbo na bo kuyi do bo ngi kileki linjo.

XXXII

Yakoba Ni Ti Esawu

^I Yakoba enyi di yayi kari nduwë mi lingere abo nima, kina malayika moto ga 'ba Boko'ba kako kondoso ti bo. ^{II} Kina odo Yakoba ko'ja lijë 'deni tara tine, bo iya te, "Dotaya 'ba Boko'ba na me." Kina bo kidëki möyi go bi nima ngi ro Manama, ame kiya te "Taya riyö."

^{III} Yakoba oja bo laja abo moto ga kari dogba komo bo zi löndö bo Esawu mi doyyayi 'ba Edome. ^{IV} Bo ose zinni 'do lijë kiyeti kpa bo zi Esawu, kiya te, "Ma Yakoba bo laja 'bi, moloma 'deni migabi ti Labana nbo komo mi kada nime tone. ^V Ma 'deni ti sa ti akaca ti dotumu 'ba kamölo ni ti banya gbi ti atoli, kina me medii mose lende nime ziyi löbu ma 'do ki'di miyi keyi roma."

^{VI} Bo laja naga nima ileki kako zi Yakoba, kiya te, "Dari 'deni domo zi bo löndö yi Esawu. Bo edi 'deni ndo go kori tako turë doyi. Bo edi ti bilaka abo ga kuluku modoomota (400) ti bo." ^{VII} Kina Yakoba ngi ro tikere ro mbembë, na bo koza bilaka abo ga ti kamölo abo ga ti banya ti sa ti gamele kpaki bi riyö. ^{VIII} Bo omeri odo kiya te Esawu komo dotumu ma koto kote domo ma koto nima ti komo kirija yaga.

^{IX} Yakoba ititi Boko'ba, iya te, "Boko'ba 'ba 'bu ma löbu Abarayama ti 'ba 'bu ma Yisika, uwö akititi ma. Iya 'deni tonë zö 'do mileki mari mi doyyayi ze zi e'be 'bu ma ga, kina go ko'do wa ma laka gbi zö. ^X Ma bo laja 'bi nime, ma ngi woti ro bo lende kënyë, mi keyi 'bi ti kö'du laka 'bi ame kileme zö ne ma gbagba ma mo'bo de. Mi kada ma tonë mumu do yöpö 'ba Yaradene medii mari ne, ma nge ti peri adokotoni közo. Ne kina me tone medii mileki 'deni ti dotumu riyö naga nime. ^{XI} Moma'jo roma ziyi, okonyi ma di zi bo löndö ma Esawu. Ma ro tikere ro mbembë motoga bo

ēdi kako kote dɔze kpaki ti 'ja ti kole titi. ^{XII} Ne nī Boko'ba iya 'deni tōnē bine, iya te, ēddi ki'di wa ko'do rōni pili laka zō ki'di kupō ma konzi kozo 'jo yayi lida 'ba kpa mini lōbu ame bōto ko'bo dē titētē mo ne."

^{XIII} Yakoba o'dō mī go bi nima yayi, na bo koza wa ame ga bo kēdi timo ne ki'di rō kpa kōzi zi Esawu. ^{XIV} Bo oza ma banya kuluku sowo (200) ti mo'de 'butē riyō, ma kamōlō kuluku sowo (200) ti mo'de 'butē riyō, ^{XV} ma gamele 'butē mota ti kole mo ga, ma sa 'butē sowo ti ngulō 'butē, ma akaca 'butē riyō ti bōtoni mo ga 'butē. ^{XVI} Bo oza rō dōtumu ki'di bo laja abo ga rō bo dōmo. Bo iya zinni, iya te, "Arike nduwē dōgba kōmo ma. Olake lōngō dōtumu mo naga nime kēdi rō ma kōwo ti ma kēdi kako di gōmo."

^{XVII} Bo ose zi bo laja ma dōgba nima, iya te, "Ɔdo bo lōndō ma Esawu kondōso tiyi kititi yi, kiya te, 'Nere 'bi rō yē? Kina ēddi kari yala? Yēri 'ba yē ga na me kōmōyi ne?' ^{XVIII} Ieki dōmo zi bo, iya te, 'Wa 'ba bo laja 'bi Yakoba ga na, kina me bo koja rō kpa kōzi ki'di zi nere abo Esawu. Kina Yakoba gbagba bo mo ēdi yi'bōwu."

^{XIX} Bo ose kō'du nime gbī te zi bo laja ma mī riyō mo ti ma mī mota mo nduwē kala rō gōnni nima pili kēdi kona yēri naga nima ne, bo iya te, "Ɔdo kondōsoke ti Esawu, iyake tara zi bo. ^{XX} Kina iyake gbī te, Yakoba gbagba bo mo ēdi yi'bōwu."

Bo omeri, bo iya te, "Mōtoga ti mīyēyi dōki'di Esawu ti wa naga nime 'do ɔdo mēdi mōmō pele zi bo yayi tine mī bo ēyi 'deni."

^{XXI} Bo oja kpa kōzi ki'di naga nima tōti kari dōgba kōmo bo, tine bo ileke 'ba bo titi tō'dō mī taya yayi.

Nyōpō 'Ba Yakoba

^{XXII} Mī korōndo koto mo nima na bo kēnyi dōmo kogba 'ja riyō abo ga ti 'ja ma riyō ame ga rō bo laja ne ti kole 'butē dōkoto abo ga lijē kumu tōro 'ba Yaboko.

^{XXIII} Bo oja lijē pili kumu do tōro nima ti wa ame ga pili bo kēdi timo ne, ^{XXIV} tine bo na kileke 'ba bo kutu bo yi'bōwu. Kina bilaka mōto kako kunyōpō ti bo n̄bō kōmō mī kano bi kēzē. ^{XXV} Kina ɔdo bo nima kon̄go 'deni bo ka'da Yakoba dē kpe tara tine na bo kokpe do'bōtōru mo ngī, na kpa do'bōtōru Yakoba kogba rōni ngī. ^{XXVI} Bo iya te, "Ola ma mari, go bi ēdi 'deni kēzē."

Yakoba iya te, "Minza mola yi titi. O'do yēyi zō."

^{XXVII} Bo iya te, "Mōyi yi rō yē?"

Yakoba iya te, "Mōyi ma rō Yakoba."

^{XXVIII} Bo iya te, "Mōyi yi inza kpe rō Yakoba, tine 'deni rō Yisarele, ame kiya te 'Nyōpō ti Boko'ba,' rōmōyi unyōpō 'deni ti Boko'ba gbī ti bilaka lesi n̄bō ka'da."

^{XXIX} Yakoba ititi bo, iya te, "Moma'jo rōma zīyi, iya mōyi yi zō."

Bo iya te, "Wa'di na ko'doko tikali mōyi ma gōmo?" Kina bo ko'do yēyi zi Yakoba.

^{XXX} Yakoba iya te, "Boko'ba na me mo'ja mēdi moloma gba di pōtō mo ti kōmo ma?" Kina bo kīdēki mōyi go bi nima rō Penowele, ame kiya te "Kōmo Boko'ba."

^{XXXI} Yakoba ēnyi di Penowele yayi kēdi kiteli pele tine kada ēdi 'deni ki'di kpēni. Tine bo ēdi 'deni kujē ka'bo rōmōyi do'bōtōru bo. ^{XXXII} Go kō'du mo na me nduwē n̄bō ko'ja kabate kupō Yisarele konyo lēri ame kpa dōmoso 'ba do'bōtōru ne dē, rōmōyi kpa dōmoso nima na kokpe Yakoba di teyi.

XXXIII

Esawu Urë Dɔ Yakoba

^I Yakoba ombi kɔmɔ bo ko'ja Esawu kɛdi rɔ tako ti bilaka abo ga kuluku modɔɔmota (400). Kina Yakoba koza kole abo ga ngi zi 'ja abo ga Leya ni ti Rayile ti 'ja ma riyo ma rɔ bo koja laja mo naga nima. ^{II} Bo i'di bo laja naga nima na kɔsɔ dɔgba ti kole ma 'benni ga, tine na bo ki'di Leya ti kole ma 'benni ga Rayile na yi'bowu ti kole 'benni Yesepa. ^{III} Yakoba gbagba bo mo na kɔsɔ dɔgba zinni kari turɛ dɔ bo londɔ bo Esawu ti tudɛ dɔ bo bɛri nbɔ mi modɔmoriyɔ.

^{IV} Tine Esawu iriɲa kurɛ dɔ bo kiramo bo kome mbili mo. Kina lijɛ kpaki riyo koloma ngi tudu. ^V Kina ɔdɔ Esawu kuyi kɔmɔ bo ko'ja 'ja naga nima kɛdi kako ti kole titi tara tine, bo ititi, iya te, "Yɛ mo ga na me tiyi ne?"

Yakoba iya te, "Nere ma, ya naga nime kole ma Boko'ba ko'dɔ mi kɛyi koja gɔmo zɔ na."

^{VI} Kina 'ja ma rɔ bo laja naga nima kɔmɔ ngi ti kole ma 'benni ga kako kolɔdɔ bɛri. ^{VII} Na Leya kɔmɔ ti kole ma 'benni ga, rɔ nburunburu mo na Rayile ni ti Yesepa kɔmɔ lijɛ kolɔdɔ pili bɛri.

^{VIII} Esawu ileki kitti, iya te, "Ne dɔtumu ame ga mondɔsɔ timo di dɔgba 'dɛ yayi ne 'jo 'ba lende mo tɛgɛ rɔ wa'di?"

Yakoba iya te, "Nere ma, mo'dɔ ama 'dɔ tɛyɛyi dɔki'di yi timo."

^{IX} Esawu iya te, "Inza tara, londɔ ma, mɛdi ti 'bama ga, i'di ame ga koloma rɔ 'bɛyi."

^X Yakoba iya te, "Inza tara, moma'jo rɔma ziyi, ɔdɔ miyɛyi dɔki'di yi 'deni ngi uti dɔ kpa kɔzi ki'di ma naga nime, kogba di kɔzɔ. Rɔ ma laka to'ja kinɛ yi nime ngi zɔ kɔzɔ to'ja kinɛ Boko'ba rɔmɔyi inda'ba ma 'deni ti mi kɛyi. ^{XI} Moma'jo rɔma ziyi uti dɔ kpa kɔzi ki'di ma naga nime mo'dɛ ziyi ne. Boko'ba o'dɔ mi kɛyi 'deni ki'di wa ma mɛdi rɔ leri mo naga pili zɔ."

Yakoba oloma nduwɛ to'dɔ atiri mo nbɔ Esawu kuti dɔmo. ^{XII} Esawu iya te, "Dɛnyi ti dari, mɛdi mɔsɔ dɔgba ziyi."

^{XIII} Yakoba iya te, "Ikali gbɛ kole titi rɔ ma kenme kina mɛdi gbɛ momeri kamɔlɔ ti sa ame ga kole mo ga kɛdi gba kulu mba ne, ɔdɔ debe toga lijɛ kulɔwɔ rɔ ma kembe pele nge mi tɔ'dɔ dɔ kɔtɔ nime lijɛ pili ɛdi kolɛ ngi kote. ^{XIV} Moma'jo rɔma ziyi, ari tɔti ti mokokɔ rɔma 'jaa mozi ndɔ go lingere 'ba yɛri naga nime gbɛ ti kole titi ti dari dota gɔyi Edome."

^{XV} Esawu iya te, "Ne ɔdɔ kɛdi tara i'di mola bilaka ma mɔtɔ ga kileke tiyi bine."

Tine Yakoba iya te, "'Dɔ lijɛ kileke bine gɔ wa'di? Mo'dɔkɔ nge tɛyɛyi dɔki'di yi."

^{XVI} Kina Esawu kileki ngi mi kada nima kari Edome ^{XVII} tine Yakoba ari 'ba bo za Sukɔta bo kubɔ rɔ zi bo yayi, kina bo kubɔ jɔlɔ gbɛ zi yɛri abo ga. Gɔ kɔ'du mo na kidɛki mɔyi bi nima ngi rɔ Sukɔta, ame kiya te "Jɔlɔ."

^{XVIII} Di mi tileki 'ba Yakoba di Padanarama nima bo ako laka nbɔ kɔmɔ Sekeme mi dɔyayi 'ba Kanana na bo koga taya abo mi nyaka mɔtɔ ngɔsi dɔ ngila gawo nima yayi. ^{XIX} Bo ugɔ kapa 'ba nyaka nima bo koloma yimo ne di zi bo Amoro mɔtɔ 'bu 'ba Sekeme. Ndɔgɔ mo ti yamo kisi kɔtɔ. ^{XX} Kina bo ko'ba bi 'ba akumu yayi kidɛki mɔyi mo rɔ bi 'ba akumu 'ba Boko'ba 'ba Yisarele.

XXXIV

^I Mi kada ma do koto moto na Dina nyiti 'ba Yakoba ame Leya köyö ne kënyī kari tongo 'ja moto ga 'ba mi doyyai 'ba Kanana yayi. ^{II} Sekeme kole 'ba Amoro e'be Iwa o'ja loko di yayi. Amoro na ro nere 'ba doyyai nima. Kina Sekeme kari ngi kinda'ba loko ro gbörökötö kö'dö timo. ^{III} Döki'di bo o'doko nyiti nima kina bo koloma ngi tilende teyi 'do tūyēyi döki'di mo. ^{IV} Bo iya zi 'bu bo Amoro, iya te, "Mo'doko 'do kogbe nyiti nime zö ro 'ja."

^V Yakoba ari kuwö kö'du mo odo laja 'deni ro nyiti abo. Tine kole abo ga edi toda yeri abo ga mi löwu, go kö'du mo na bo kogbo döki'di bo nbö koda lijé. ^{VI-VII} Kö'du mo ari köm'zi kole 'ba Yakoba ga di mi löwu kina lijé kënyī ngi kako. Lende mo ilé'di ngi rönni minni kata ro ma kënyé go ti 'ja nima Sekeme ko'do rönni lijé e'be Yisarele ti to'do kö'du ma yawa ma tara ga zi nyiti 'ba Yakoba ne.

Amoro enyi kari zi Yakoba 'do tiya lende nima, ^{VIII} bo iya zi Yakoba ni, iya te, "Kole ma Sekeme o'o nyiti 'be sowa. Moma'jo roma ziye, i'dike loko zi bo kogbe. ^{IX} Do'doke pari mi löngö ze go dogbeke roze nduwé tiye. ^X Kina gbi 'do kolomake tize mi doyyai nime bine. Ti kolomake mi go bi ame ga pili ko'dokoke kugöke ndögö ro do ngölö go keddike gbi ro bo mori."

^{XI} Sekeme ileki gbi kiya zi 'bu 'ba nyiti ti löndö mo ga, iya te, "I'dike miye këyi roma. Mēdi mopi wa ame ga pili ko'dokoke ne ziye. ^{XII} Iyake wa ma ko'dokoke 'do mi'di zini kina odoweke gbe 'be gbi kozo ame miye ko'doko ne tara. Wa ame ga pili kitētēke mēdi mopi ziye odo kiya te ki'dike loko ngi zö mogbe."

^{XIII} Kole 'ba Yakoba ga ileki domo ro dangala zi Sekeme ni ti 'bu bo Amoro römöyi bo odo laja 'deni ro lēmi nni Dina. Go kö'du mo na lijé kiya te, ^{XIV} "Di'di lēmi ze de zi bilaka ame kilele de ne kogbe, kinza ko'de ro kaya roze. ^{XV} Ti duti nge domo odo ko'doke gbi kozo 'beze kileleke botoni pili ro gomo. ^{XVI} Odo kēdi 'deni tara tine na ti duti 'jaa togbe roze tiye. Ti doloma mi löngö ye bine dodob'bo roze ro bilaka koto tiye. ^{XVII} Ne odo kutike de go lende ze nime kileleke botoni 'be ga dedī dogba nyiti ze dēnyī yaga di bine."

^{XVIII} Amoro ni ti kole abo Sekeme ngi ti mi këyi go lende nima. ^{XIX} Go ame Sekeme ko'o Dina nyiti 'ba Yakoba kulöwö ne i'di bo de kpe kicayi to'do dölēti nima. Bo na gbi ro bo ame bilaka 'bēni ga pili koro ro do kiteli. ^{XX} Kina lijé kako mi kpa reki 'ba gawo 'bēnni kilende zi bilaka 'bēnni ga, iya te, ^{XXI} "Ya naga nime ro ma laka tize. Di'dike lijé koloma mi doyyai nime bine kugö ndögö ro do ngölö. Yayi nime iyöbu kënyé edi ko'bo ze kpaki tinni. Dogbeke yitö 'bēnni ga go lijé kogbe yitö 'beze ga gbi. ^{XXII} Tine ya naga nime o'doko tolama todob'bo rönni tize ro bilaka koto odo kiya te do'doke ngi gbi kozo 'bēnni dileleke botoni pili ro gomo. ^{XXIII} Do'doke tara 'do yeri 'bēnni naga nima ti wa 'bēnni ga kēdi pili ro eze ga. Dutike domo zinni go lijé koloma mi löngö ze bine."

^{XXIV} Bilaka 'ba mi gawo nima pili uti ngi go lende 'ba Amoro ni ti kole abo Sekeme, kina kilele botoni ma mi löngö lijé yayi ngi pili ro gomo.

^{XXV} Mi tö'dö do mota ko'ja ya naga nima kēdi gba do wētö 'ba akilele nima na kole 'ba Yakoba ga ma riyö, Simona ni ti Lēwē ame lijé na ro löndö 'ba Dina ne, kogba mbele 'bēnni ga ngi lijé kusu rönni kari mi gawo nima kupö botoni mo ga me yaga. ^{XXVI} Lijé upö Amoro ni gbi ti kole abo Sekeme. Kina lijé kogba Dina di rö 'ba Sekeme yayi lijé kënyī kari e'bēnni.

^{XXVII} Di pötö löpö nima na kole 'ba Yakoba moto ga kako kolo wa 'ba mi gawo nima ngi pili kpa dokolo laja nime kodö ro lēmi nni ne. ^{XXVIII} Lijé ototo kamölö mo ga ti sa ni ti akaca kpaki ti wa 'ba mi gawo nima pili ti

'ba mi nyaka. ^{XXIX} Lijè ogba wa ame ga ro 'ba mōri 'ba ya naga nima ngi pili ti 'ja mo ga ti kole titi kpaki ti wa 'ba mi liṅṅo mo ga liṅṅo kari timo.

^{XXX} Yakoba iya zi Simona ni ti Lèwè, iya te, "O'deke wali 'deni dōma, Kanana naga nime ti Pereze 'bèni kpaki ti bilaka ame ga pili kèdì koloma mi dōyayi nime èdì kényi to'ji ma. Bilaka ma ga na me konzi dè, odo kiya te ya naga nima kototo rōnni kalo ya dōma, liṅṅo èdì kote dōze ngi pili ti bilaka ma ga."

^{XXXI} Tine Simona ni ti Lèwè ileki dōmo, iya te, "Do'doko dè go ko'do lèmi ze kōzo 'ja ame ga ro bo lende yawa ne tara."

XXXV

Tusu Akoro

^I Boko'ba ilende zi Yakoba, iya te, "Ènyì kari Betele go koloma yayi. O'ba bi 'ba akumu zō yayi, ma na ro Boko'ba ma tōnè kileme rōni zīyì mī kada ma kèdì kirinṅa di zi lōndō yì Esawu ne."

^{II} Yakoba iya zi bilaka abo ga ti ya ame ga pili ti bo ne, iya te, "U'duke akoro 'ba bo lōwō naga nime kogbake ne mōkō. Urōgōke rōye kusuke boṅṅo ma kōpō rōye. ^{III} Dèdì dènyike di bine darike Betele go mari mo'ba bi 'ba akumu yayi zi Boko'ba ame kokonyi ma mī kada 'ba gomō ma bo kō'bō nduwè tō di mī go bi ame ga pili mari teyi ne."

^{IV} Kina liṅṅo kototo akoro ame ga pili liṅṅo kèdì timo ne ngi ko'de zi Yakoba kpaki ti kaga mo ga kina bo kusu ngi bīcì ngèrì nima yayi ngōsi ngila Sekeme.

^V Mī tēnyì 'bènni na Boko'ba ki'di tikere ma lōbu ngi kila'ba zi bilaka 'ba mī gawo ma ngōsi yayi naga nima, go kō'du mo na liṅṅo oga go e'be Yakoba ga dè. ^{VI} Yakoba ako ti bilaka abo ga pili mī Luza ame 'deni le'jete ro Betele ne, mī dōyayi 'ba Kanana. ^{VII} Bo o'ba bi 'ba akumu zi Boko'ba yayi na bo ki'di mōyì Boko'ba 'ba Betele dōmo rōmōyì Boko'ba odo pa kileme rōni zi bo di yayi mī kada ma bo kèdì kirinṅa di zi lōndō bo Esawu.

^{VIII} Di yayi na Debora bo laja 'ba Rebeka kōlè kina kusu loko bīcì ngèrì nima yayi kapa Betele ma kari do ro'ō. Kina kīdèkì mōyì go bi nima ngi ro "Ngèrì 'ba Monō."

^{IX} Boko'ba odo kileme rōni 'bōwu zi Yakoba ko'ja bo kilekì 'deni di Padanarama. Kina Boko'ba ko'do yèyì zi bo, ^X iya te, "Mōyì yì ro Yakoba, tine kisaki di mī kada nime tōne nduwè kari dōgba ti kīdèkì mōyì yì ro Yisarele." Kina kīdèkì mōyì bo ngi ro Yisarele. ^{XI} Boko'ba iya zi bo, iya te, "Ma na ro Boko'ba bo tīgō dō kiteli. Ōyō kole kara konzi ro mbèmbè. Kupō bilaka ma konzi ti kōdō di miyì. Ti kèdì ro yì liṅṅi 'ba bo dōliṅṅo ma konzi. ^{XII} Mèdì mi'di yayi nime mi'di zi Abarayama ni ti Yisika ne zīyì kina gbì zi kupō yì ga ma di yì'bōwu."

^{XIII} Kina Boko'ba kényi ngi kari è'bèni. ^{XIV} Go bi nima Boko'ba kilende ti bo di teyi ne na bo kogba dōku kīdèyì dōmo yayi, bo kodō layi gbì ti 'bu dōmo bo kulōmu zi Boko'ba. ^{XV} Kina bo kīdèkì mōyì go bi nima ngi ro Betele.

Tölè 'Ba Rayile

^{XVI} Yakoba ni ènyì ti bilaka abo ga di Betele yayi tari, tine gba kota liṅṅo kèdì ro ma kōwo di ngila Eporata na kada 'ba lōyō kōmō ngi zi Rayile, tine 'deni ngi ro gomō ma lōbu zīnì. ^{XVII} Kina odo gomō 'bèni 'deni ngi ro ma kényè tine, 'ja bo buli mo iya te, "Rayile, kinza kere dè kole botōni mōto na."

XVIII Tine loko ɛdɛ 'deni kolɛ. Ko'ja loko kɛdɛ 'deni kulɔku na loko ki'di mɔyɛ kole 'bɛnɛ nima ŋgɛ rɔ Benoni, tine 'bu mo i'di mɔyɛ mo rɔ Benyimona.

XIX Rayile ɔlɛ na kusu loko kɔri kari Eporata yayi. Gɔ bi mo nima na me 'deni le'jete rɔ Beteleme ne. **XX** Kina Yakoba kogba dɔku kɛdɛyɛ rɔ raba dɔ dɔgɔ Rayile yayi ame kɛdɛ gba nduwɛ ko'ja kabate ne.

Kole 'Ba Yakoba Ga

XXI Yakoba iteli nduwɛ ŋbɔ bo kari koga taya abo ŋgila Migidala Edere. **XXII** Mɛ kada nima Yakoba kɛdɛ koloma mɛ dɔyayi nima yayi ne na Rubɛnɛ kari kɔ'dɔ ti Bila ame rɔ 'ja 'ba 'bu bo mɔtɔ ne. Yakoba uwɔ lende mo kina bo ŋgɛ rɔ 'dirɛ.

Yakoba ɛdɛ 'deni ti kole 'butɛ dɔmorɛyɔ. **XXIII** Kole ma kɔyɔ 'ba Leya ga na rɔ Rubɛnɛ kole ma rɔ dɔndende 'ba Yakoba, kina ti Simona ni ti Lɛwɛ ti Yuda ti Yisakara ti Zebolona. **XXIV** Kole ma kɔyɔ 'ba Rayile ga na rɔ Yesepa ni ti Benyimona. **XXV** Kole ma kɔyɔ 'ba Bila nyiti bɔ laja 'ba Rayile ga na rɔ Dana ni ti Napatali. **XXVI** Kole ma kɔyɔ 'ba Zilepa nyiti bɔ laja 'ba Leya ga na rɔ Gada ni ti Asera. Kole naga nime ɔyɔ pili di Padanarama.

XXVII Yakoba ari zi 'bu bo Yisika mɛ Mamore ŋgɔsi ŋgila Eborona, gɔ bi ma tɔnɛ pa Abarayama ni koloma teyi ti Yisika ne. **XXVIII** Kɔmɔ kɔɔ 'ba loma 'ba Yisika 'deni kuluku mota kɔdɔ dɔmo 'butɛ mota (180) mɛ kada ma bo kɛdɛ kolɛ. **XXIX** Bo ɔlɛ ko'ja bo kɔndɛ 'deni kote kina kole abo ga Esawu ni ti Yakoba kusu bo ŋgɛ.

XXXVI

Kupɔ Esawu

I Ame na rɔ mɔyɛ kupɔ Esawu ga ame kɛdɛki bo gbɛ rɔ Edome ne. **II** Esawu ogbe 'ja di mɛ lɔŋgɔ yitɔti 'ba Kanana. Lijɛ na rɔ Ada nyiti 'ba Elone di e'be Ete ni ti Olibama nyiti 'ba Ana kole 'ba Zibeyona di e'be Iwa. **III** Esawu ogbe 'ja mɔtɔ gbɛ rɔ Basemata nyiti 'ba Yisamele ame rɔ lɛmɛ 'ba Nebayota ni ne. **IV** Ada na kɔyɔ Elipaza. Basemata ɔyɔ Ruwɛlɛ, **V** tine Olibama na kɔyɔ 'bɛnɛ Yusa ni ti Yalama ti Kora. Kole 'ba Esawu naga nime ɔyɔ pili di mɛ dɔyayi 'ba Kanana.

VI Kina Esawu kotɔtɔ 'ja abo ga ti kole abo ga ti yitɔti abo ga kpaki ti bilaka ame ga pili mɛ liŋɔ abo ne ti yɛrɛ pili ti wa ame ga bo ko'ja di mɛ dɔyayi 'ba Kanana yayi ne, kina bo kɛnyɛ kari mɛ dɔyayi mɔtɔ rɔ ma kɔwɔ di dɔ ŋgila lɔndɔ bo Yakoba. **VII** Bo ɛnyɛ di yayi rɔmɔyɛ dɔyayi nima lijɛ koloma teyi ti lɔndɔ bo Yakoba ne ɔ'bo lijɛ dɛ kpe, yɛrɛ 'bɛnɛ ga onzi 'deni ŋgɛ rɔ mbɛmbɛ gɔ bi ɔ'bo lijɛ dɛ kpe todɔ'bo dɔnnɛ. **VIII** Kina Esawu kari koloma mɛ dɔyayi kurunɔu 'ba Seyira ame kɛdɛki gbɛ rɔ Edome ne.

IX Ame na rɔ kupɔ Esawu yɛ liŋgɛ 'ba kupɔ bilaka naga nime kɛdɛki lijɛ rɔ Edome ma kɛdɛ koloma mɛ dɔyayi kurunɔu 'ba Seyira. **X-XXIII** Ada 'ja 'ba Esawu ɔyɔ kole kɔtɔ zi bo rɔ Elipaza. Elipaza ɔyɔ kole bɔtɔni muyɛ rɔ Temana ni ti Omara ti Zepo ti Gatama ti Kenaza. 'Ja abo mɔtɔ ame rɔ Timina ne na kɔyɔ Amaleke. Basemata 'ja 'ba Esawu ɔyɔ kole kɔtɔ zi bo rɔ Ruwɛlɛ. Ruwɛlɛ ɔyɔ kole sowɔ rɔ Nata ni ti Zera ti Sama ti Miza. **XIV** 'Ja 'ba Esawu ame rɔ Olibama nyiti 'ba Ana kole 'ba Zibeyona ne ɔyɔ kole mota zi bo rɔ Yusa ni ti Yalama ti Kora.

XV Dɔ'be ame ga pili kɔdɔ di zi Esawu ne na me ga. Elipaza kole dɔndende 'ba Esawu na rɔ yɛ liŋgɛ 'ba bilaka naga nime, Temana ni ti Omara ti Zepo ti Kenaza **XVI** ti Kora ti Gatama kina gbɛ ti Amaleke. Ya naga nime pili rɔ kupɔ bilaka ma kɔdɔ di zi Ada 'ja 'ba Esawu. **XVII** Ruwɛlɛ kole

'ba Esawu na rɔ yī līngī 'ba dɔ'be naga nime, Nata ni ti Zera ti Sama kina gbī ti Miza. Ya naga nime pili rɔ kupō bilaka ma kɔdɔ di zi Basemata 'ja 'ba Esawu. ^{XVIII} Dɔ'be naga nime na rɔ ma kɔdɔ di zi 'ja 'ba Esawu ame rɔ Olibama nyiti 'ba Ana. Lijē na rɔ Yusa ni ti Yalama ti Kora.

^{XIX} Ya naga nime pili rɔ kupō bilaka ma kɔdɔ di zi Esawu.

Kupō Seyira

^{XX} Ame na rɔ kupō Seyira e'be Ori ame lijē na rɔ bɔ dɔyayi nima ne. Lotana ni ti Sobala ti Zibeyona ti Ana ^{XXI} ti Disona ti Ezere ti Disana. Ya naga nime na rɔ yī līngī 'ba e'be Ori mī kpa goli mo ga ma gege ame koloma mī dɔyayi 'ba Edome. ^{XXII} Lotana na rɔ 'bu 'ba Ori ni ti Emanā. Lēmī 'ba Lotana na rɔ Timina. ^{XXIII} Sobala na rɔ 'bu 'ba Alawana ni ti Manata ti Ebalā ti Sepō ti Onama.

^{XXIV} Kole ma 'ba Zibeyona ga riyō rɔ Aya ni ti Ana. Ana nime na tōnē kɔ'ja mini kututu kēdī kulōwū di mī yayi mī kada ma bɔ kēdī yī mōkō toda akaca 'ba 'bu bɔ ga ne. ^{XXV} Kole 'ba Ana na rɔ Disona kina nyiti abo na gbī rɔ Olibama. ^{XXVI} Kole 'ba Disona ga na rɔ Amedana ni ti Ezebana ti Yiterana ti Korana.

^{XXVII} Kole 'ba Ezere ga na rɔ Bilana ni ti Zawana ti Akana. ^{XXVIII} Disana na rɔ 'bu 'ba Uzu ni ti Arana. ^{XXIX} Kpa goli 'ba e'be Lotana ni ti Sobala ti Zibeyona ti Ana ^{XXX} ti Disona ti Ezere ti Disana na rɔ kupō e'be Ori ma koloma mī dɔyayi 'ba Edome.

Bɔ Doliŋɔ 'Ba Edome

^{XXXI} Molo gba kinza bɔ doliŋɔ kēdī mī dɔyayi 'ba Yisarele ya naga nime na koloma rɔ bɔ doliŋɔ 'ba Edome nduwē rɔ ma kololo. ^{XXXII} Bela kole 'ba Bora di mī gawo 'ba Dinaba na koloma rɔ bɔ doliŋɔ 'ba Edome. ^{XXXIII} Di pōtō tōlē 'ba Bela na Jobaba kole 'ba Zera di mī gawo 'ba Bozara kinda'ba kitī 'ba bɔ doliŋɔ nima. ^{XXXIV} Di pōtō tōlē 'ba Jobaba na Usama di mī dɔyayi 'ba Temana kinda'ba kitī nima. ^{XXXV} Di pōtō tōlē 'ba Usama na Adada kole 'ba Bedada di mī gawo 'ba Awita kinda'ba kitī nima. Adada na ka'da bilaka 'ba Midiyana mī ya ma di mī dɔyayi 'ba Mowaba. ^{XXXVI} Di pōtō tōlē 'ba Adada na Samala di mī gawo 'ba Meseraka kinda'ba kitī nima. ^{XXXVII} Di pōtō tōlē 'ba Samala na Sawola di mī Robota di kpa yōpō Epurate kinda'ba kitī nima. ^{XXXVIII} Di pōtō tōlē 'ba Sawola na Bala Anana kole 'ba Akobora kinda'ba kitī nima. ^{XXXIX} Di pōtō tōlē 'ba Bala Anana na Adara di mī gawo 'ba Pawu kinda'ba kitī nima. Mōyī 'ja abo na rɔ Metabele nyiti 'ba Matorede nyiti 'ba Mesaba.

Yi Līngī 'Ba Edome

^{XL} Esawu na rɔ yī līngī 'ba kupō bilaka naga nima kīdēkī lijē rɔ Edome ne. Mōyī nni ga na me pili ti kpa goli 'bēnnī ga ti gɔ bi ma lijē koloma teyi. Lijē na rɔ e'be Timina ni ti Alawana ti Yetete ^{XLI} ti Olibama ti Ela ti Pinona ^{XLII} ti Kenaza ti Temana ti Mibizara ^{XLIII} ti Magadile ti Irama. Esawu na rɔ yī līngī 'ba bilaka 'ba Edome naga nime, gɔ bi ma lijē koloma teyi di mī dɔyayi nima yayi idēkī pili ti mōyī kpa goli 'bēnnī ga ma gege.

XXXVII

Yesepa

^I Di pōtō tōlē 'ba Yisika kole abo Yakoba oloma nduwē kō'bō mī Kanana doliŋɔ ma 'bu bɔ koloma molo teyi. ^{II-III} Tine lende 'ba kole 'ba Yakoba ga na kɔzɔ a nime te.

Yesepa na ɔ kole ma Yakoba kɔyɔ ko'ja ɔ bo kandi 'deni. Kina bo ko'ɔ Yesepa ngi ɔ ɔ kiteli pili di ɔ kole abo mɔto naga nima. Kina ɔɔ Yesepa kɔmɔ koɔ abo kedi 'deni 'butɛ dɔomu domoriyɔ tine bo oloma tilingere ti lɔndɔ bo ga ame Yakoba kɔyɔ ti 'ja abo ga Bila ni ti Zilepa ne. Lijɛ ɛdi koda kamɔlɔ ni ti banya 'ba Yakoba, tine lende ko'dɔ 'benni ele dɛ. Kina Yesepa kɔ'bɔ nduwɛ to'de lende mo zi 'bu nni.

Gɔ ko'du 'ba ako'ɔ ame bo ko'ɔ Yesepa kulɔwɔ ne mi kada mɔto tine na bo ki'di bɔngɔ kele kakpa kilala yayi ngi zi Yesepa. ^{IV} Kina ɔɔ ya mɔto naga nima kɔngɔ 'bu nni ko'ɔ Yesepa 'deni ngi ɔ ɔ kiteli tara tine lijɛ i'di ngi tombi minni ɔ Yesepa. Lijɛ ilende dɛ kpe zi bo ɔ mugu kɛyi.

^V Mi kada mɔto na nyi ko'de ɔ Yesepa, kina ɔɔ bo kiyɛti gɔmo zi lɔndɔ bo ga tine i'di lijɛ ko'ji bo ngi ɔ mbɛmbɛ. ^{VI} Bo iya te zinni, "Uwɔke ɔ ma, nyi o'de dɔma ti korɔndɔ ene ^{VII} tɛgɛ dɛdike pili mi nyaka tudɔdu kolokɔ. Kina ɔ kolokɔ ma 'bama kɛnyi kɔro ngi tɔro kɔzo bilaka lesi tara, kina ɔ kolokɔ ma 'beye ga kako ngi kuru ɔ 'bama tɔnɛ lijɛ kolɔɔ ngi pili bɛri kɔzo bilaka ame kolɔɔ bɛri kɔmɔ ɔere ne tara."

^{VIII} Bo lɔndɔ bo ga iya te, "Mi nyi 'bi nima iya te o'dɔko to'dɔ rɔyi ɔ ɔere dɔze? Inza ko'dɔ du te." Kina lijɛ ko'ji bo ngi ɔ ma kɛnyɛ gɔ ko'du 'ba nyi nima kina gbɛ gɔ ame bo kiya lende 'ba rɔnni ne.

^{IX} Mi kada mɔto na nyi ko'de 'bɔwu ɔ Yesepa. Kina bo kiyɛti gɔmo gbɛ zi bo lɔndɔ bo ga. Bo iya te, "Nyi mɔto o'de dɔma gbɛ tɛgɛ kada ni ti nyepe ako ti kɛlu 'butɛ dɔokɔto kolɔɔ bɛri kɔmɔ ma."

^X Bo ari kiyɛti gɔ lende nima gbɛ zi Yakoba. ɔɔ Yakoba kuwɔ lende nima 'deni tara tine, bo iya te, "Kole ma, wa'di na tara? Mi nyi 'bi nima iya te ze ti mɔyi ti lɔndɔ yi ga ti dolɔɔ bɛri kɔmɔyi?"

^{XI} Kina lɔndɔ 'ba Yesepa ga kombi minni ngi ɔ bo ɔ ma kɛnyɛ. Tine Yakoba ɔ'bɔ 'ba bo nduwɛ tomeri gɔ lende nima.

Tugɔ Yesepa

^{XII} Mi kada mɔto na lɔndɔ 'ba Yesepa ga kɛnyi kari yi mɔkɔ bi lingere toda yɛri 'ba Yakoba ga. Lijɛ ari ɔbɔ mi dɔyayi 'ba Sekeme. ^{XIII} Kina Yakoba kiya te zi Yesepa, "Lɔndɔ yi ga ɛdi toda yɛri ma ga mi dɔyayi 'ba Sekeme. Mɛdi moja yi kari tɔngɔ lijɛ."

Yesepa iya te, "Ele, muwɔ 'deni."

^{XIV} Yakoba iya te, "Ari kɔngɔ lɔndɔ yi ga ti yɛri ma ga 'ɔ kako kiyɛti lende mo zɔ."

Kina Yakoba koja bo ngi di kpa tɔro 'ba Eborona yayi kari dɔyayi 'ba Sekeme.

^{XV} Di mi tɔmɔ abo Sekeme bo mɔto o'ja bo kedi kilingere ngi sowa kebe yi mɔkɔ. Bɔ nima iya te, "Wa'di na kɛddi koma?"

^{XVI} Bo iya te, "Mɛdi moma gɔ lɔndɔ ma ga, lijɛ oloma toda yɛri 'benni pa bine. Iya zɔ te 'di, baba, lijɛ ɛdi yala?"

^{XVII} Bɔ nima iya te, "Lijɛ ɛnyi 'deni di bine. Muwɔ lijɛ koloma tiya mo tɛgɛ lijɛ o'dɔko tari Dotana."

Kina Yesepa kari ngi nduwɛ gɔ lɔndɔ bo ga, bo kari ko'ja lijɛ Dotana.

^{XVIII} Kina ɔɔ bo kɔmɔ 'deni lijɛ o'ja bo mɔlo di bi kowɔ na lijɛ kususɔ kpɛnni ngi ɔ bo 'ɔɔ tupɔ mo yaga. ^{XIX} Lijɛ iya te, "Bɔ tɔnɛ ko'dɔ ɔ bo ɔ bo nyi ko'de ɔ bo ne, bo na me 'dɛ kedi kako. ^{XX} Bi abo nati, dupɔke bo yaga du'duke tɔku bo mi daa bine, 'ɔ dari diyake te kuruku na kindɔ 'ba bo 'deni konyo bo. Ti dɔngɔke ɔɔ wa'di na ti ko'dɔ rɔni gɔ nyi abo nima ya?"

^{XXI} Kina ɔɔ bo lɔndɔ bo Rubɛni kuwɔ lende nima 'deni tara, bo o'dɔko tokonyi Yesepa di zi lijɛ. Kina bo kiya te, "Kinza dupɔke bo dɛ ɔ tupɔ,

XXII du'duke bo mi daa kalo nime mi mökö bine. Kinza dosake közize de ro bo."

Bo o'doko tokonyi Yesepa di zi lijë 'do bo koja kileki kari zi 'bu nni.

XXIII Kina odo Yesepa komö 'deni zinni yayi tine lijë inda'ba bo ngi kolo bonggo yaga di ro bo, bonggo kele kakpa kilala yayi tonë. XXIV Kina lijë kogba bo ngi ku'du mi daa nima mini mo kulöku 'deni yaga molo di yimo ne.

XXV Tine mbowa di potö mo kota bo löndö 'ba Yesepa naga nima kedä gba tonyo akonyo na lijë ko'ja e'be Yisamele motö ga ngi kedä kari do lingere kebe yayi. Ya naga nima edä kilingere ro ma konzi kako di Gilada kedä kari Ezipeto ti gamele 'benni ga kombi a 'ba ndögö 'benni ga ame ti dokomali wowa ma kato kele kulöwö yimo. XXVI Kina Yuda kiya zi bo löndö bo ama ga, iya te, "Odo dupöke Yesepa pele dandike gomo, wa'di na ti do'jake di gomo? XXVII Bo löndö ze na, kinza do'dake oto de zi bo, ze ame aa ro kole 'ba 'bu koto ne. Zize ngi togba bo tugö bo zi Yisamele naga nime."

Kina löndö bo ama ga kuti ngi pili go lende nima.

XXVIII E'be Yisamele naga nima omö yayi ti Midiyana motö ga ame ro bo ndögö ne. Kina kole 'ba Yakoba ga koto Yesepa ngi yaga di mi daa kari kugö zi ya naga nima ti yamo 'butë riyö. Kina bilaka naga nima kogba Yesepa ngi kari timo Ezipeto.

XXIX Kina odo Rubeni kileki kari yayi tine bo o'ja Yesepa inza kpe mi daa. Kina bo ngi ti meri ro ma kënyë, bo kirica bonggo yaga di ro bo römöyi lende nima ata 'deni dökü'di bo sowa. XXX Kina bo kari zi löndö bo ga, bo iya te, "Bo titi nime inza kpe 'de, ti mo'do roma tone tondo?"

XXXI Kina lijë kënyi kupö banya kusu bonggo 'ba Yesepa mi roma mo.

XXXII Kina lijë kari ti bonggo nima kileme zi 'bu nni Yakoba, iya te, "Do'ja a nime di mökö, odo tara ne bonggo 'ba kole 'bi Yesepa na de ya?"

XXXIII Kina Yakoba kikali bonggo nima ngi. Bo iya te, "Bu'bu, bonggo 'ba kole ma na. Kuruku to ne ga upö bo 'deni ngi kirica mi bo ro kotokoto."

XXXIV Kina Yakoba kudu ngi kirica bonggo ma laka yaga di ro bo kolo ro bonggo 'ba monö. Kina bo koloma ngi tudu kole abo Yesepa ro go kawö. XXXV Kole abo ga ako pili ti yitöti mo ga tuyë komö bo. Tine bo o'doko abo lende 'ba komö kuyë 'benni de. Bo iya te, "Inza tara, kole ma na me köle 'deni, mo'doko gbi 'do möle yaga. Meri abo edä kupö ma."

Kina bo koloma ngi ro komö tolo go lende 'ba Yesepa.

XXXVI Dëmba mi kada mo nima ne bilaka 'ba Midiyana naga nima oto Yesepa 'deni nbö kari Ezipeto kugö zi Potiparo ro atoli. Potiparo nima na ro bo laja 'ba bo dolinjö ma löbu 'ba Ezipeto, bo na ro bo do bo kanya 'ba bo dolinjö.

XXXVIII

Yuda Ni Ti Tamara

I Mi komö kaw mo nima na Yuda kënyi di mi lönggö löndö bo ga kari koloma ti bo motö möyi mo ro Ira bo Adolama motö. II Di lijö 'ba bo nima yayi na bo kari ko'ja nyiti motö ro yitö 'ba Kanana. Möyi 'bu mo idëki ro Suwa. Bo ogbe nyiti nima III tine na loko komö ngi köyö kole botöni kina ki'di möyi mo ro Ere. IV Loko omö 'böwu gbi di gomo köyö ro kole botöni kina loko ki'di möyi mo ro Onana. V Di gomo 'böwu loko ari köyö kole ma mi mota gbi ro kole botöni kina loko ki'di möyi mo ro Sela. Mi kada nima Yuda edä koloma Keziba.

VI Kina odo Ere kole ma dändende nima këyöbu 'deni tine Yuda ogbe 'ja teyi möyi mo ro Tamara. VII Tine Ere o'do lende kënyë ngi ro mbëmbë.

Kina ɔɔɔ Bɔko'ba konɔɔ lende kɛnyɛ 'ba Ere 'deni nɔɔ kulɔwɔ tara yɔ na kupɔ bo nɔɔ yaga.

^{VIII} Kina Yuda kilende zi kole abo ma mi riyo mo nima kidɛki moyi mo ro Onana ne. Bo iya te, "Jɔko yi nima ɔɔɔ go mo kinda'ba kɔzimo 'dɔ kɔyɔke kole 'dɔ ki'di dɔ lɔndɔ yi ame kolɛ ne kudu timo."

^{IX} Tine Onana ikali kole naga nima bo kedɛ kɔyo ti 'ja 'ba lɔndɔ bo nima inza kilɛbi dɔ bo kada mɔɔ. Go kɔ'du mo na ɔɔɔ lijɛ kedɛ kɔ'dɔ ti Tamara bo ebe ti'di wa dɔ bɔtoni abo kolɔɔ za bɛri mi yayi, rɔmoyi kinza bo kɔyo kole ra ti 'ja 'ba lɔndɔ bo nima. ^X Kina Bɔko'ba kɛnyi nɔɔ ro 'diri ti Onana go lende ko'dɔ abo nima kina kupɔ bo nɔɔ gbɛ yaga.

^{XI} Yuda ro meri go lende 'ba kole riyo abo naga nime. Go kɔ'du mo na ki'di bo kere nɔɔ kinza Sela kari kolɛ ra gbɛ kɔzo a nima tara. Kina bo kiya te zi Tamara, "Ileki kari linɔ 'ba 'bu yi koloma yayi ro makuru'bɛ nɔbo Sela kiyɔbu." Kina Tamara kileki nɔɔ kari koloma linɔ 'ba 'bu ni.

^{XII} Mi kɔmɔ kɔɔ mɔɔ 'bɔwu yayi na 'ja 'ba Yuda tɔnɛ ro nyiti 'ba Suwa ne kolɛ nɔɔ. Kina ɔɔɔ bo kote tudu 'ja abo 'deni tine lijɛ ɛnyi ti bɔ murɛ bo Ira tari Timana tonɔɔ bilaka abo ga ame kedɛ tumu sunɛ kamɔlɔ abo ga yayi ne.

^{XIII} Kina ɔɔɔ Tamara kuwɔ lende mo kiya te lango ni Yuda ɛdi ko'dɔko tari Timana tumu sunɛ kamɔlɔ abo ga tine, ^{XIV} loko ikali Sela kole 'ba lango ni iyɔbu 'deni kɔmɔ mo kɔɔ, kina me lango ni o'dɔko dɛ todɔ kpɛni zi kole nime 'dɔ kɔɔ gɔni. Tine na loko kolo bɔnɔɔ 'ba monɔ nɔɔ yaga di rɔni, loko kisali rɔni kolo bɔnɔɔ rɔni kolo mɔɔ dɔni kola nɔɔ ro kɔmɔni. Kina loko kɛnyi nɔɔ kari koloma kpa kari nɔli nɔgila gawo 'ba Enayima kpa go kari kari Timana.

^{XV} Kina ɔɔɔ Yuda kɔmɔ 'deni ko'ja loko kedɛ koloma kpa kari tine bo omeri 'ba bo, bo iya te bo rɔnyɔ na, rɔmoyi loko olo kɔmɔni 'deni liyo teyi ti bɔnɔɔ. ^{XVI} Bo ikali dɛ kpe ro 'ja 'ba kole abo. Kina bo kilende zini, iya te, "Ako zɔ, mo'dɔko yi."

Loko iya te, "Wa'di na ti ki'di zɔ?"

^{XVII} Bo iya te, "Ti moja kole banya kako ziyi."

Loko iya te, "Wa'di na ti ki'di zɔ tɔti 'dɔ mikali timo ɛddi koja banya kako zɔ?"

^{XVIII} Bo iya te, "Wa'di na ko'dɔko?"

Loko iya te, "I'di wa 'ba tugu moyi yi nima zɔ pili ti kabi mo. Kina i'di pɛri adɔkotɔni 'bi nima gbɛ zɔ."

Kina ɔɔɔ bo ki'di wa naga nime 'deni pili zini tine na bo kɔ'dɔ nɔɔ tɔni na loko kombi mi nɔɔ. ^{XIX} Kina loko kɛnyi nɔɔ di go bi nima yayi kari ɛ'bɛni. Loko ari kope bɔnɔɔ kolo 'bɛni nima nɔɔ yaga, loko kolo 'ba monɔ tɔnɛ kileki rɔni. ^{XX} Kina Yuda koja bo murɛ bo Ira kari ti banya 'dɔ tari ti'di mo zi bo rɔnyɔ tɔnɛ lijɛ ko'ja di go kari ne 'dɔ bo kotɔɔ wa ma tɔnɛ ga bo ki'di tɔti teyi ne kako timo. Tine Ira ari ko'ja loko kinza kpe yayi. ^{XXI} Bo ititi bilaka 'ba go bi nima yayi, bo iya te, "'Ja bo rɔnyɔ nime koloma kpa kari nɔli nɔgila gawo 'ba Enayima bine ne, loko ari 'deni yala?"

Lijɛ iya te, "'Ja bo rɔnyɔ ɔɔ inza go bi ze nime bine."

^{XXII} Kina Ira kileki nɔɔ kari zi Yuda. Bo iya te, "Mari mo'ja loko dɛ. Bilaka ame ga yayi ne iya zɔ tɛgɛ, 'ja bo rɔnyɔ ɔɔ inza du te mi go bi 'bɛnni nima."

^{XXIII} Yuda iya te, "I'di loko kogba wa naga nima ka yayi. Doma gɔni dɛ towa kinza ko'dɛ ro kaya rɔze. Moja banya zini kina me kari ko'ja loko dɛ, embe dɛ gbɛ."

XXIV Mī mota 'ba nypepe ma di pötö lende tönë na bo mōto kako zi Yuda, kiya te, "Tamara 'ja 'ba kole 'bī o'dō rōnī 'deni ngī rō bo rōnyo kina me loko kōmo 'deni di mī kōri 'ba yēri ko'do 'bēni nima."

Yuda iya te, "Ari kinda'ba nī kupō yaga ku'du loko mī pa'do ma löbu kilanma yaga."

XXV Kina odo lijë kogba nī 'deni kēdi kari 'do tupō mo tine, loko oja laja kari go Yuda. Loko iya te, "Ongō wa naga nime te, wa 'ba tugu möyī ti kabi mo ga pili ti pēri adokotōni nime. Ikali bo dōmo? Bo do wa naga nime na me ki'di kole yimō."

XXVI Yuda ikali wa naga nima na bo kodō kpa bo ngī go lende mo. Bo iya te, "Lende 'bēni ele 'deni kiteli 'bama. Dēne 'do mi'di loko ra zi kole ma Sela, ne kina me mi'di loko dē yo." Tine Yuda ileki dē kpe kō'dō ti Tamara.

XXVII Kina odo kōmō 'deni mī kada 'ba löyō 'bēni tine ikali ngī kole rōna na mīni. **XXVIII** Tine ko'ja loko kēdi ko'do tōyō 'deni yo na kole ma koto koja kōzini ngī yaga. Kina bo buli mo kudōdu kabi kasi kōzimo. Loko iya te, "Kole nime na köyō dōgba."

XXIX Tine kole mo tönë ēnyī koto ē'bēni kōnyo nī 'bōwu kileki miyō, kole mōto na za 'bōwu köyō dōgba. Bo buli nima iya te, "Awo, o'do 'bēyi ka ngī ti tigo na ma ki'di kitiri kpa kōri ziyi."

Go kō'du mo na lijë ki'di möyi bo rō Pereze. 'Jo 'ba lende mo tēgē, "Titiri kpa kori." **XXX** Tine mbowa di pötō mo na köyō kole ma tönë kudōdu kabi kasi kōzimo ne ngī. Kina lijë ki'di möyi mo rō Zera.

XXXIX

Yesepa Ni Ti Potiparo

I Yisamele tönë ga oto Yesepa ḡbō kari Ezipeto kari kugō zi bo mōto rō Potiparo löbu 'ba turu ma koto 'ba bo dōliḡo 'ba Ezipeto nima rō bo do bo kanya ne. **II** Tine Boko'ba ēdi nduwē ti Yesepa di yayi tokōnyi mo 'do wa pili ame ga bo kēdi ko'do ne kari nduwē rō ma kodōro. Kina Yesepa koloma ngī rō atōli 'ba mī liḡo 'ba Potiparo. **III** Kina odo Potiparo kongō 'deni Boko'ba kēdi kokōnyi Yesepa mī ndōbo ko'do abo ga pili ki'di ndōbo abo kēdi kari rō ma kodōro tine, **IV** lende mo oḡmi ngī dōki'di Potiparo rō mbēmbē. Kina bo ki'di Yesepa ngī rō bo laja abo kose go liḡo abo pili zi Yesepa 'do kongō go wa pili ame ga kēdi mī liḡo yayi ne. **V** Mī kada nima Potiparo ki'di Yesepa 'deni rō bo kongō go wa pili 'ba mī liḡo abo ga ne, Boko'ba okōnyi Potiparo ḡbi ki'di lende mo ga pili kari rō ma kodōro kpaki ti wa 'ba mī liḡo pili ti 'ba mī nyaka. Bo okōnyi Potiparo go kō'du 'ba Yesepa. **VI** Kina Potiparo ki'di abo ga ngī pili kōzi Yesepa 'do kongō gomo bo omeri a mōto dē kpe go lende 'ba wa 'ba mī liḡo abo ga tine ḡge koto rō akonyo ma bo ko'dōko tonyo mo.

Yesepa Ni Ti 'Ja 'Ba Potiparo

Yesepa rō kole ma kele rō ma kēnyē, **VII** go kō'du mo na mbowa te yo 'ja 'ba Potiparo i'di kōmōni ngī do bo. Mī kada mōto tine na loko kēnyī kiya zi Yesepa, tēgē, "Ako kō'dō tō." **VIII** Tine Yesepa ilagi abo ngī. Bo iya te, "Bu'bu, ma ame aa mī liḡo bine, mē'dē yi na ḡbi rō ḡere ma ame le'jete bo komeri a mōto dē kpe go wa 'ba mī liḡo abo. Bo kose go abo ga 'deni pili zō, **IX** bo ki'di ma 'deni ti kōzi kakpa mbiri do liḡo abo nime ḡbi kōzo 'ba bo. Bo o'ḡoḡo go wa ma koto mōto te dē di zō tine ḡge koto rō nī 'ja abo. Lende ame 'deni te ne 'do mari mo'do kō'du ma yawa ma tara ga totondo? Ti kinza rō lende kēnyē ma löbu kōmo Boko'ba?"

^X Bo ilagi abo ngi koto a nima tara. Kina odo 'ja nima ko'bo pele tokpasi bo kote kada pili 'do to'do tini bo o'doko abo de.

^{XI} Mi kada ma do koto moto ko'ja Yesepa kodo 'deni ro moto bi ndobo, kina bo laja moto ga inza gbi ti bo yayi, ^{XII} na 'ja tone kényi kikapo bonggo ma kakra 'ba ro bo ngi, loko iya te, "Ako ko'do to."

Na bo kolo ro bo ngi kola bonggo 'ba ro bo kosi 'ja tone bo kirija abo kodo yaga.

^{XIII} Kina odo loko konggo Yesepa kirija 'deni kari yaga kola bonggo nima tara tine ^{XIV} na loko kulori ngi ro ma kembe kideki bo laja 'benni ga. Loko iya te, "Wuwu, atoli Ebere nima me'de ma ko'de bine ne, bo edi 'deni le'jete kuyi do giliti kuruku zize. Bo odo goma bine giri nime tegé 'do bo ko'do to. Kina me mulori ro ma kembe, ^{XV} bo kuwo medi mulori yo na ma bo kirija ngi kari yaga yayi kola bonggo 'ba ro bo me bine."

^{XVI} Loko ikeki bonggo 'ba Yesepa nima nbö kidabi me'de ni Potiparo kileki kako lijo. ^{XVII} Kina loko kiyeti lende mo zi bo, iya te, "Atoli Ebere 'bi nima ko'de bine ne, bo enyi ngi tone kodo kari goma ro ma 'de yayi to'do lende yawa roma. ^{XVIII} Mulori doni ro ma kembe na bo kirija ngi kodo yaga kola bonggo abo to bine."

^{XIX} Lende nime i'di Potiparo ngi ro 'diri ^{XX} ki'di bo kanya kinda'ba Yesepa koto kari mi maboso 'ba bo dolijo. Kina Yesepa koloma ngi yayi tara.

^{XXI} Tine pele di mi maboso yayi Boko'ba edi nduwe kokonyi bo. Kina odo bo do maboso nima konggo ndobo 'ba Yesepa ga 'deni ngi pili ro ma laka tara tine, ^{XXII} bo i'di Yesepa ngi mbiri do bilaka ame ga kedí mi maboso yayi ne tonggo go ndobo ko'do 'benni ga. ^{XXIII} Bo do maboso nima omeri a moto de kpe go lende 'ba wa ame ga bo kose gomo 'deni pili zi Yesepa ne. Bo ikali ngi ro ma laka Boko'ba edi ti Yesepa tokonyi mo ki'di ndobo ko'do mo ga kedí kari pili ro ma kodoro.

XL

Nyi 'Ba Bo Maboso

^{I-II} Mi kada ma do koto moto na bo dolijo 'ba Ezipeto ame kideki ro Paro 'benni mo ne kényi ngi ro 'diri ti bilaka lobu riyö moto ga ma kedí ko'do ndobo zi bo. Bo ma koto ro bo do bo koti layi zi bo, tine bo moto ro lobu 'ba do ya ma kedí konma mangolo'bo zi bo. Bo enyi tinni ro 'diri go lende ko'do 'benni ^{III} kina bo ki'di lijé ngi mi maboso mi lijo 'ba bo do bo kanya abo. Maboso nima na gbi Yesepa kedí yimo. ^{IV} Kina bo do bo kanya nima ki'di Yesepa ngi 'do koja laja zi bilaka lobu riyö naga nima di mi maboso yayi. Kina Yesepa koloma ngi ro toja laja zinni.

Kina odo lijé koloma 'deni yayi tara tine, ^V mi kada ma do koto moto ro mi korondo na nyi ko'de ngi do bilaka lobu riyö tone ga di mi maboso yayi. Nyi mo ga pili ro 'beri'beri, kina 'jo 'ba lende mo ga gbi pili ro 'beri'beri. ^{VI} Yesepa ako ro mi donjo ko'ja lijé koloma 'deni ngi ro do lisa. ^{VII} Bo iya te, "Wa'di na keddi kongoko bi 'bawo tone tara gomo?"

^{VIII} Lijé iya te, "Nyi na ko'de doze ti korondo ene kina me boto bo kikali tiyeti 'jo 'ba lende mo ga zize inza."

Bo iya te, "Ro ma laka Boko'ba na kedí ki'di bilaka kikali tiyeti 'jo 'ba nyi. Iyétike go nyi 'be mo naga nima te zo."

^{IX} Kina bo ma tone ro bo do bo koti layi zi bo dolijo ne kényi ngi tiyeti go nyi ma 'ba bo zi Yesepa, iya te, "Mo'ja mowo kedí ko'do ro layi, ^X dongila mo ga mota. Tine mari mo'ja kedí 'deni ro tomo. Tegé me mbowa te yo kina kumöru ngi kana ngi kasi welo. ^{XI} Kösu 'ba bo dolijo edi közo kina

mite'de ma kana mo ngi muzi tolo mo kolodo mi kosu kina mari mi'di ngi zi bo dolinjo."

^{XII} Yesepa iya te, "Jo 'ba lende 'ba nyi 'bi nima kina me, dangila ngeri mota naga nima ko'ja ne, to'do do mota na. ^{XIII} Tine di potö to'do do mota nime bo dolinjo edi koja yi yaga di mi maboso bine kileki yi mi ndobo 'bi ma molo kari toti layi zi bo kozo ma dogba tara. ^{XIV} Ne odo kope yi 'deni yaga di mi gomö mbembë 'ba maboso nime, moma'jo roma ziyi kinza ki'di lende ma de kudölu di döyi. Ari kokonyi ma ti tiyëti go lende ma zi bo dolinjo 'do ki'di bo kope ma ghi yaga di mi maboso nime. ^{XV} Ma 'bama mo'do lende kënyë oto de yo, inda'ba ma di dayai ze 'ba Ebere ko'de ma Ezipeto bine. Di bine ghi mo'do lende kënyë oto de ghi yo kina me ko'de ma ngi kako mi maboso bine."

^{XVI} Kina bo ma löbu motö nima ame pa ro bo ko'do mangolo'bo zi bo dolinjo ne, odo bo kongö 'deni nyi nima 'jo 'ba lende mo kiyëti roni ngi ro ma kele tara tine, bo iya te zi Yesepa, "Nyi o'de ghi doma tégë mëdi mombi gbërë 'ba mangolo'bo mota doma. ^{XVII} Tine mi gbërë ame do ama ga ne dokomali mangolo'bo edi yimo ame ko'de 'deni zi bo dolinjo ne. Kina yali kako ngi koloma togo mangolo'bo mo naga nima."

^{XVIII} Yesepa iya te, "Jo 'ba lende 'ba nyi 'bi nima kina kozo a nime te. Gbërë mota naga nima kombi ne to'do do mota na. ^{XIX} Tine di potö to'do do mota bo dolinjo edi koja yi yaga di mi maboso nime kari kosi mugu yi do ngeri toro köle yaga. Kina yali ti kako ngi kogo yida yi pili yaga."

^{XX} Mi to'do do mota na bo dolinjo koja nbele 'ba kada 'ba töyö bo ngi yaga, bo kidëki bilaka löbu abo ga pili kako yimo. Kina bo ki'di ko'de ya riyö tonë ga ngi di mi maboso kako koro komo nba abo naga nima. ^{XXI} Bo ma tonë ro bo koti layi ne bo ileki ngi mi ndobo mo ma molo kisaki toti layi mi kada nima. ^{XXII} Tine bo ma tonë ro bo konjma mangolo'bo ne bo i'di ngi kupö yaga ti tosi mugu mo do ngeri toro.

Lende naga nime o'do rönni ngi zi ya riyö tonë ga te kozo lende tonë ga Yesepa kiya zinni ne. ^{XXIII} Tine bo ma tonë ro bo koti layi ne omeri a motö de kpe go lende 'ba Yesepa. Do bo udölu ngi di go lende 'ba Yesepa.

XLI

Nyi 'Ba Bo Dolinjo

^I Mi riyö 'ba koo ma di potö mo na nyi ko'de ngi do bo dolinjo 'ba Ezipeto nima mi kada ma do koto motö. Nyi o'de do bo tégë bo edi koro kpa yöpö ame kidëki möyi mo ro Nayile ne. ^{II} Kina sa ma kono modomoriyö motö ga kodo ngi di mi yöpö kari tonyo molé. Sa naga nima ti yëyi rönni ro ma laka kono ro mbembë. ^{III} Tine na sa modomoriyö motö ga ro ma kilike go'dogo'do kodo ngi ghi di mi yöpö kari koro ngila ma kono tonë ga. ^{IV} Kina sa ma kilike naga nima kindiyö sa ma kono tonë ga ngi pili yaga. Kina bo kindinji ngi yaga di bi to'do.

^V Bo ileki ko'do kina nyi motö ko'de 'böwu do bo, tégë bo o'ja do nyönyu modomoriyö köyö pili do kumögu koto. Do nyönyu mo ga ro ma löbu gbölögbölö. ^{VI} Tine na do nyönyu modomoriyö motö ga köyö ngi ghi yayi. Nyönyu mo naga nima lili ma kututu o'do 'deni kolomba yaga, lijë 'benni titititi yiliyili. ^{VII} Kina do nyönyu ma yiliyili naga nima kënyë kindiyö do nyönyu ma löbu tonë ga ngi pili yaga.

Bo dolinjo indinji di bi to'do kikali ngi ro nyi na ko'de do bo. ^{VIII} Mi dangbo mo na bo ngi ti meri ro mbembë go lende 'ba nyi nima ko'de do bo ne.

Kina bo kädēki bo kikalilende abo ga pili kako zi bo ti bo 'bösi ma kata naga. Kina bo kiyēti go nyi abo tönē ga ngi pili zinni. Tine böto ma koto mato te di mi löngö lije nima pili ikali 'jo 'ba lende mo de du te.

^{IX} Mi kada mo nima na bo ma tönē ro bo koti layi zi bo ne kako kiya zi bo, iya te, "Nere, mi kada tönē mirasi lende ziyi ^X 'do kényi ro 'diri tize ze ti bo ma tönē ro löbu 'ba bo konjma manjolo'bo kinda'ba ze ki'di mi maboso linjo 'ba bo do bo kanya ne, ^{XI} mi kada nima dede yayi nyi o'de doze kpaki riyö mi korondo koto. Nyi mo ga pili ro 'beri'beri kina 'jo 'ba lende mo ga gbi pili ro 'beri'beri. ^{XII} Tine bo Ebere mato edi tize mi maboso yayi ro bo laja 'ba bo do bo kanya mo nima. Kina diyeti go nyi ze naga nima zi bo na bo kiya 'jo 'ba lende mo ga ngi pili zize. ^{XIII} Kina lende tönē ga ko'do rönni ngi pili kozo wa ame ga bo kiya zize ne tara. 'Bama ileki ma ngi mi ndobo ma, ma molo kina 'ba bo ma tönē osi mugu mo ngi do ngeri toro kole yaga."

^{XIV} Kina odo bo dolinjo kuwo lende 'ba bo koti layi abo nima 'deni tara tine, bo oja laja ngi kari go Yesepa 'do ko'de kako zi bo. Kina kari ngi welo go Yesepa koja yaga di mi maboso kumu sunē yaga di domo ki'di kisali ro bo kolo bonjo ma la'ja. Kina ko'de bo ngi kako koro koma bo dolinjo.

^{XV} Bo dolinjo iya te, "Nyi o'de doma kina me bo kiyeti 'jo 'ba lende mo zo inza. Kina me bilaka mato kiya lende 'bi zo bine tegē odo bilaka kiyeti go nyi 'benni ga ziyi, iya 'jo 'ba lende mo ga ngi pili zinni."

^{XVI} Yesepa iya te, "Ti gbagba ma mikali de, ne Boko'ba na kikalilenyeti 'jo 'ba lende ro ma laka."

^{XVII} Kina bo dolinjo kényi ngi tyeti go nyi abo tönē ga zi Yesepa. Bo iya te, "Nyi nime o'de doma tegē mede mero kpa yöpö Nayile. ^{XVIII} Kina sa modomoriyö kodo ngi di mi yöpö kari tonyo do moli di kpa yöpö yayi. Sa mo naga nima ti yeyi rönni ro ma kono. ^{XIX} Kina sa ma modomoriyö mato ga kodo gbi di mi yöpö kozi kari go ama ga yayi. Lije 'benni ro ma kilike go'dogo'do koma rojbo mo ga kinda ngi yaga sanjiyi. Kinē sa ma kilike kozo a nime te mo'ja de gba molo mi doyayi nime bine. ^{XX} Kina sa ma kilike tönē ga kindiyö sa ma kono tönē ga ngi pili yaga. ^{XXI} Tine ikali de gbi kozo iya te lije indiyö ma kono naga nima tara, lije o'bo ngi te ro ma kilike. Kina mindinji yaga di bi to'do.

^{XXII} Nyi mato o'de 'bowu doma tegē mo'ja do nyönyu modomoriyö köyö 'deni do kumögo koto pili ro ma löbu gbölögbölö. ^{XXIII} Kina do nyönyu modomoriyö mato ga köyö 'bowu gbi yayi. Lije 'benni titi yiliyili lili ma kututu o'do 'deni kolomba yaga. ^{XXIV} Kina do nyönyu ma titi tönē ga kényi kindiyö do nyönyu ma löbu tönē ga ngi pili yaga.

Nyi naga nime ko'de doma ne na kozo a nima tara. Kina me miyeti gomo zi bo 'bösi ma kata naga tine lije ikali 'jo 'ba lende mo de du te."

^{XXV} Yesepa iya te, "Nyi riyö naga nima ko'de döyi ne 'jo 'ba lende mo nge koto. Wa ame ga Boko'ba ko'doko to'do mo ne na ma kileme 'deni ziyi.

^{XXVI} Sa modomoriyö ma kono naga nima ileme koma koo modomoriyö. Kina do nyönyu ma löbu gbölögbölö naga nima ileme koma koo gbi modomoriyö. 'jo 'ba lende mo nge koto. ^{XXVII} Sa ma kilike naga nima kodo di mi yöpö kozi go ya ama ga ne ileme koma koo gbi modomoriyö. Kina do nyönyu ma titi ro ma kolomba di zi lili ma kututu naga nima ileme koma koo gbi modomoriyö. Seyi edi kako ko'do njo koma koo modomoriyö.

^{XXVIII} Lende nima na kozo wa nima miya ziyi ne tara, nere. Boko'ba edi kileme wa ame ga bo ko'doko to'do mo ne ziyi. ^{XXIX} Dogba mo akonyo edi kodo ro mbembē njo koma koo modomoriyö mi dolinjo pili 'ba Ezipeto. ^{XXX} Kina di potö mo na seyi ma löbu kedē kila'ba ngi doyayi. Mi kada mo

nima dɔ bilaka ti kudölu me di gɔ bi konyo löbu, kina 'bö ti kirasi dɔliŋɔ ngĩ mĩ kɔtɔ. ^{XXXI} 'Bö ti ko'dɔ bilaka 'deni ngĩ rɔ mbëmbë, dönni kudölu di gɔ kada ma tönë ga akonyo kedi rɔ ma konya ne. ^{XXXII} Nyi nima o'de döyi mĩ riyö gɔ kileme ngĩ ziyi rɔ ma laka Boko'ba o'dɔkɔ 'deni to'dɔ lende nima, bo uyi yimo dë kpe. Kina kada mo ɔwɔ dë gbĩ."

^{XXXIII} Yesepa ileki gbĩ kiya zi bɔ dɔliŋɔ, kiya te, "Kina ma 'deni kɔzɔ wa nima tara, ɲere, ma laka mo na 'dɔ kɔŋgɔ bilaka mɔtɔ ame kikali lende ne gɔ ki'di bo kedi mbiri dɔ dɔliŋɔ nime. ^{XXXIV} O'dɔkɔ ziyi gbĩ tɔŋgɔ bilaka löbu mɔtɔ ga gɔ kɔŋgɔ gɔ wa laka mĩ kɔmɔ kɔɔ modɔmoriyö ame ga akonyo kedi kɔdɔ teyi rɔ mbëmbë ne. Mĩ kɔmɔ kɔɔ naga nima i'di bilaka koza kapa ma muyi 'ba ë'bënni ga 'dɔ bilaka löbu naga nima kotɔtɔ ^{XXXV} kikeki mĩ mata kote mĩ gawo pili 'ba dɔliŋɔ nime. Kina 'dɔ lijë kedi ti közi kakpa 'ba toda bi rɔmo laka mĩ kɔmɔ kɔɔ ame ga akonyo kedi gba rɔ mbëmbë ne. ^{XXXVI} Tine ɔdɔ sëyi nima kila'ba 'deni mĩ dɔliŋɔ gɔ ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ modɔmoriyö, nyönyu nima na ti kokonyi bilaka 'ba dɔyayi nime kinza 'bö kote dɔ dɔliŋɔ nime ra."

Yesepa Mĩ Turu

^{XXXVII} Kina bɔ dɔliŋɔ ni kpaki ti bilaka ma löbu abo ga kuti ngĩ gɔ lende 'ba Yesepa nime. Lijë iya te, "Lende nima ëdi laka."

^{XXXVIII} Tine bɔ dɔliŋɔ iya zi bilaka naga nima, iya te, "Bɔ nime Boko'ba ëdi ti bo. O'jake bɔtɔ mɔtɔ ra kɔzɔ bo te?"

^{XXXIX} Kina bo kileki zi Yesepa, bo iya te, "Dɔŋgɔ 'deni Boko'ba na me kileme lende nime ziyi ne tine bɔtɔ mɔtɔ ame gɔ kikali lende kulöwö rɔ dɔ kiteli di döyi ne inza. ^{XL} Nĩ na mi'di yi 'deni gɔ kedi mbiri dɔ dɔliŋɔ ma nime. Bilaka pili 'ba dɔliŋɔ nime ti koro yi ngĩ. Bɔtɔ mɔtɔ inza mbiri di döyi nge kɔtɔ rɔ ma bɔ dɔliŋɔ. ^{XLI} Tɔne mi'di yi 'deni gɔ kedi ti közi kakpa dɔ dɔliŋɔ 'ba Ezipeto nime."

^{XLII} Kina bɔ dɔliŋɔ kogba wa 'ba dɔkole közi bo ngĩ kolo dɔkole közi Yesepa. Wa nima na rɔ a 'ba tugu möyi 'ba ɲere abo timo. Bo ogba bɔŋgɔ ma kele rɔ dɔ kiteli kolo rɔ Yesepa gbĩ ti amugu ame kileŋɔ di mĩ yamo ma köbö ne. ^{XLIII} Aribiya abo ame kosani na kedi kɔtɔ ne bo i'di ma kɔtɔ gbĩ zi Yesepa. Kinë aribiya nima mɔtɔ ma kele kiteli inza nge kɔtɔ rɔ ame rɔ 'ba bo ne. Bo i'di zi Yesepa gɔ kilingere timo. ɔdɔ kiya te Yesepa kedi kari bi mo nima bilaka mɔtɔ ga kari tɔfi dɔgba tuwöwö mo, kiya te, "Ilenjoke kori laka."

Ti'di ma bɔ dɔliŋɔ ki'di Yesepa rɔ turu ma löbu tɔŋgɔ gɔ dɔyayi pili 'ba Ezipeto na kɔzɔ a nima tara. ^{XLIV} Bo ileki kiya gbĩ zi Yesepa, iya te, "Ma bɔ dɔliŋɔ miya 'deni zi bilaka pili 'ba Ezipeto nime, bɔtɔ mɔtɔ inza ko'dɔ wa ma titi mɔtɔ te, pele nge rɔ tombi közi ala tombi ndi, tine nge kɔtɔ ɔdɔ ni na kiya zi bɔ mɔ tɔ nima 'dɔ ko'dɔ."

^{XLV} Kina bo ki'di möyi Yesepa ngĩ rɔ Zepenata Peneya rɔ kpënni Ezipeto. Kina bo ki'di Asenata nyiti 'ba Potipera bɔ kata ame koloma mĩ gawo 'ba Ono ne ngĩ rɔ 'ja zi Yesepa.

Kina Yesepa koloma ngĩ tilingere kote mĩ dɔyayi 'ba Ezipeto tɔŋgɔ gɔmo.

^{XLVI} Mĩ kada nima Yesepa kisaki to'dɔ ndɔbɔ nime ti bɔ dɔliŋɔ 'ba Ezipeto ne kɔmɔ kɔɔ abo ëdi 'deni 'butë mota. Bo ënyi kilingere kote bi pili mĩ dɔyayi nima tɔŋgɔ gɔmo. ^{XLVII} Kina mĩ kada 'ba kɔmɔ kɔɔ modɔmoriyö naga nima wa 'ba mĩ nyaka ɔdɔ ngĩ rɔ mbëmbë. ^{XLVIII} Mĩ kada nima nyönyu kedi kɔdɔ rɔ mbëmbë ne, Yesepa ototɔ kikeki mĩ mata kote dɔ gawo pili. Mĩ gawo pili rɔ kɔtɔkɔtɔ ototɔ rɔ nyönyu ma mĩ nyaka ma

ɲɔliɲɔli ɲgila mo. ^{XLIX} Kina nyönyu ame kulu mi mata ne ɲgi ro mbëmbë kɔzo yayi lida 'ba kpa mini löbu. Lijë ikali dë kpe tiyari mo.

^L Mi kada naga nima gba kinza sëyi kila 'ba dë Yesepa öyö kole 'deni riyo ti 'ja abo Asenata. ^{LI} Bo iya te, "Boko 'ba i'di dɔma 'deni kudölu di go gomɔ pili ame ga mo'ja ne. Bo i'di dɔma kudölu 'deni gbi di go lende 'ba liɲɔ 'ba 'bu ma." Go kö'du mo na 'dɔ bo ki'di möyi kole abo ma dɔndende mo ro Manase, ame kiya te "Udölu." ^{LII} Bo iya gbi te, "Boko 'ba i'di ma 'deni möyö kole mi dɔyayi nime mo'ja gomɔ kulöwö di teyi ne." Go kö'du mo na bo ki'di möyi kole abo ma mi riyo mo ro Eporima, ame kiya te "I'di löyö."

Sëyi

^{LIII} Kɔmɔ kɔɔ modɔmoriyö naga nima wa 'ba mi nyaka këdi kɔdɔ kulöwö teyi ne ari kote rönni gbo ɲgi. ^{LIV} Kina kɔmɔ kɔɔ modɔmoriyö 'ba sëyi tönë kisaki ɲgi to'dɔ bilaka kɔzo lende tönë Yesepa kiya ne. Mi kada naga nima 'bö ila'ba 'deni mi doliɲɔ mɔtɔ ga pili, tine Ezipeto na ɲge gba akonyo këdi teyi. ^{LV} 'Bö isaki ɲgi gbi to'dɔ bilaka 'ba Ezipeto tine na lijë kari zi bo doliɲɔ tokpasi bo go bo ki'di akonyo zinni. Bo iya te, "Arike zi Yesepa, wa ame ga pili bo kiya ziye ne o'doke."

^{LVI} Kina ɔdɔ sëyi kila'ba 'deni mi dɔyayi pili tine na Yesepa kope kpa mata tönë ga pili bo kikeki nyönyu yimo ne ɲgi yaga tugö mo zi Ezipeto. Bo ugö zinni römöyï 'bö ëdi 'deni ko'dɔ lijë ro ma kënyë. ^{LVII} Mi kada naga nima bilaka ako Ezipeto di doliɲɔ mɔtɔ ga pili tugö nyönyu di zi Yesepa römöyï sëyi ila'ba 'deni gbi mi doliɲɔ ma 'bënni ga.

XLII

Tugö Nyönyu Di Ezipeto

^I Yakoba 'bu 'ba Yesepa uwö läbi mo gbi di liɲɔ abo ma nyönyu këdi mi dɔyayi 'ba Ezipeto. Bo iya zi kole abo ga, bo iya te, "Wa'di na këddi kolomake 'beye te gomo? ^{II} Muwö lende mo tégë nyönyu ëdi Ezipeto. Ënyi kari kugöke nyönyu zize di yayi kinza 'bö kupö ze."

^{III} Kina kole 'ba Yakoba ga ma 'butë kënyï ɲgi kari Ezipeto tugö nyönyu di yayi. ^{IV} Tine Yakoba ota go kole abo Benyimona bo löndö Yesepa di bi tari. Bo ere römöyï kinza wa ma kënyë mɔtɔ kari kömö ra gbi dɔmo di yayi. Go kö'du mo na bo ko'dokɔ dë ti'di Benyimona kari ti löndö bo naga nima.

^V Kole 'ba Yakoba ga ari ti bilaka 'ba doliɲɔ mɔtɔ ga tari tugö nyönyu di Ezipeto. Lijë ari römöyï sëyi ame kila'ba 'deni dɔyayi 'bënni 'ba Kanana ne.

Tolɔdɔ Bëri 'Ba Kole 'Ba Yakoba Ga

^{VI} Mi kada nima Yesepa na 'deni ro turu löbu mbiri dɔ dɔyayi 'ba Ezipeto. Bo na ro bo kugö nyönyu zi bilaka pili. Kina bo löndö bo tönë ga kako kɔdɔ ɲgi mi go bi ame bo këdi teyi ne. Tine na lijë kako ɲgi kolɔdɔ bëri kɔmɔ bo. ^{VII} Kina ɔdɔ Yesepa ko'ja lijë 'deni tine, bo ikali lijë ɲgi ro löndö bo ga. Tine bo o'dɔ abo ro bo le kɔzo iya te bo ikali lijë dë tara. Bo ilende ro ma kisili gönni, bo iya te, "Akoke di yala?"

Lijë iya te, "Dako di Kanana 'dɔ tugö nyönyu di bine."

^{VIII} Kina Yesepa kikali ɲgi ro ma laka omba ya naga nima löndö bo ga na, tine lijë ikali bo dë kpe. ^{IX} Kina bo komeri go lende 'ba nyi ma tönë ga ko'de dɔ bo mɔlo go lende 'ba löndö bo ga ne ɲgi. Kina bo kiya te zinni, "Kpe bo kore na, akoke tonjo doliɲɔ ze nime go kikalike kori ame 'dɔ kaloke ya dɔze timo ne."

X Lijë iya te, “Nere, inza tara. Ze 'beze ngi kozo kole 'bi ga tara. Dako eze nge go nyönyu 'do dugö di bine. XI Ze nime pili ro kole 'ba 'bu koto, ro ma laka ze bo do kindëndë na dë. Dako dë binë kozo bo kore tara.”

XII Bo iya te, “Inza tara, mikali ro ma laka akoke tongo kori ame go kaloke ya timo doze ne.”

XIII Lijë iya te, “Nere, ze nime dëdi 'butë domoriyö pili ro kole 'ba 'bu koto. Ze kole 'ba bulöbu moto këdi koloma Kanana na. Löndö ze ma koto ölä 'deni kina tundu mo na kileke linjo ti 'bu ze.”

XIV Bo iya te, “Mikali 'deni ro ma laka ëdi kozo lende nime miya bine ne kpe bo kore na 'biri. XV Ne ti miyozo lende 'be nima. Mulömu roma komöye pili ti möyi ntere, odo kiya te ko'deke löndö ye ma titi to nima dë a moto inza kombike ndiye di go bi nime bine. XVI Kina ongoke bo moto le'jete di mi löngö ye bina go kileki kari ko'de bo löndö ye nima kako bine. Kpe ya moto mo naga nima ilekeke 'beye bine ro 'boki nbö bo kuyi do bo. Odo kiya te ko'deke dë te mëdi mikali ngi ro ma laka, omba kpe bo kore na.”

XVII Kina bo ki'di lijë ngi pili mi maboso koloma yayi nbö tö'dö do mota. XVIII Mi tö'dö do mota na bo kiya zinni, bo iya te, “Ma ro bo koro Boko'ba. Wa ame ga pili mëdi miya ziye ne o'doke kina ti komoke ngi. XIX Odo kiya te kinzake ngi ro ma laka ro bo do kindëndë i'dike bo ma koto kileke bine ro 'boki, kina go kpe ya moto mo naga nima kotoke nyönyu ame ga kugöke 'deni ne kari zi bilaka 'be ame ga ro 'bö di pötö ye 'dë ne. XX Kina go kari kakoke ti bo löndö ye ma titi nima ko'deke bo kako bine. Tine na ti mikali ngi ro ma laka omba lende 'be ëdi ro ma kodoro kina minza mupö ye kpe.”

Kina lijë kuti ngi go lende abo nima. XXI Lijë ebe tiya mo ro go rönni, tégë, “Ro ma laka Boko'ba ëdi 'deni ki'di gomö nime doze go kö'du 'ba lende kënyë tönë do'doke molo zi bo löndö ze Yesepa ne. Mi kada nima bo oloma toma'jo ro bo zize go dolake bo gbo. Ne duwöke lende 'ba ro koma'jo abo dë gbi yo, ma dongoke gomö 'ba ro bo pele ro mbëmbë dititike lende mo dë gbi yo. Kina me le'jete do'jake gomö mo 'deni.”

XXII Rubëni iya te, “Miya dë su ziye mi kada tönë miya te kinza ko'doke oto dë zi bo titi nima? Ne o'ja uwöke lende ma dë 'di. Kina ma dokolo 'ba löpö tönë na me Boko'ba këdi 'deni ki'di gomö mo doze.”

XXIII Dëmba Yesepa uwö lende kiya 'bënni nima 'deni le, tine lijë ikali dë römöyi pa bo moto na koloma tiyari kpënni zi bo ro kpa Ezipeto. XXIV Kina odo bo kuwö lende 'bënni nima 'deni tara tine, bo ënyi ngi kodo yaga bi mono. Bo ileki kako kilende 'böwu zinni kina bo kigeli Simona ngi di mi löngö lijë, bo ki'di kudödu di komö lijë pili te.

XXV Kina Yesepa koja bo laja abo ga kari tiyari nyönyu mi sorowali 'ba löndö bo naga nima. Bo iya gbi zi bo laja naga nima go kogba yamo ame ga lijë kugö nyönyu timo ne kileki ki'di kpa sorowali mo ga. Kina bo koja bo laja abo ga ngi kari ki'di akonyo zinni go lijë konyo di go kori. Kina ko'do ngi pili kozo lende nima tara.

Yamo Mi Nyönyu

XXVI Bo löndö Yesepa naga nima udödu sorowali 'bënni ga ngi go akaca 'bënni ga lijë köso dömo. XXVII Lijë ilingere nbö kari kömö go bi ame lijë ko'doko tö'dö teyi ne. Bo moto ope kpa sorowali 'ba bo togba nyönyu ti'di mo zi akaca abo. Tine bo ongo te, yamo abo ëdi kpa sorowali yayi. XXVIII Bo iya te zi bo löndö bo ga, “Yamo ma tönë mugö nyönyu timo ne lijë ileki 'deni 'böwu zö. Ongoke toma kina me kpa sorowali ma dayi.”

Kina odo lijë konggo wa nima 'deni tara lijë ënyi ngi pili ro tikere. Lijë iya te, “Wë, wa'di na Boko'ba këdi ko'do kulöwö zize te nime?”

XXXIX Kina lijë kari ngi nduwë liņo zi 'bu nni Yakoba mi Kanana. Ɔdo lijë kōmō 'deni yayi tine lijë iyēti gō wa ame ga ko'do rōnni zinni di Ezipeto ne pili zi bo. Lijē iya te, XXX "Bo ame ro lōbu 'ba do Ezipeto mo ne ilende ngi ro ma kisili gōze, bo iya te tēgē ze bo kore na do'doko tonjo kori ame gō dalo ya timo do dōyayi 'bēnni ne. XXXI Kina dileki diya zi bo, diya te, ze bo kore na dē, ze bilaka ma sari na. XXXII Diya te ze nime pili ro lōndō kōto 'butē dōmoriyō ro kole 'ba 'bu kōto, kina lōndō ze ma kōto olē 'deni tundu mo na kileke liņo 'dē yayi ti 'bu ze mi dōyayi 'ba Kanana. XXXIII Kina bo lōbu mo nima omeri dē du te mi lende kiya ze. Bo iya te, 'Ti miyozo lende 'be nima, Ɔdo kēddike ro bilaka ma sari i'dike bo ma kōto kileke tō bine. Kpe ya mōto mo naga nima ileki karike ti nyōnyu tokonyi bilaka 'be ga timo kinza 'bō kupō lijë ra. XXXIV Kina ari ko'deke bo lōndō ye ma titi nima kakoke timo bine gō mikali omba kpe e'be ro bilaka ma sari. Kina ti mileki bo lōndō ye ame kileke bine ro 'bōki ne ngi ziye gō kugōke ndōgō nduwē di bine.' "

XXXV Lijē iyēti gō lende nime pili te zi 'bu nni, kina lijë kope kpa sorowali 'bēnni ga ngi. Tine lijë o'ja yamo 'bēnni ga pili di kpa sorowali 'bēnni ga ro kōtokōto. Kina Ɔdo lijë ko'ja yamo 'bēnni ga 'deni pili tara tine, lijë ngi ro tikere ro ma kēnyē gō lende mo. 'Bu nni gbī ngi ro tikere, XXXVI bo iya te zinni, "Wa'di na kēddi koloko kole ma naga nime kari mōkō di rōma teyi? Yesepa ōlu 'deni gbī kina me Simona kōlu 'deni gbī, kina me 'bōwu ko'dokoke 'deni gbī gō kogbake Benyimona gbī yaga di zō. Wa'di na kēddi kodoke gomō rōma kulōwō te gomō?"

XXXVII Rubēni iya te, "I'di Benyimona kōzō mari timo. Mēdi moņgō gō bo laka mileki ti bo ziyi bine. Minza mola a mōto kōmō ro bo. Kina Ɔdo kiya te mileki bo dē kako ziyi bine ogba kole bōtōni riyo ma naga nime kupō yaga kpa dōkolo mo."

XXXVIII Tine 'bu nni uti dē gō lende nima. Bo iya te, "Kole ma nime inza kari tiye. Lōndō bo olē 'deni gbī, bo na me kola nge kōto. Ɔdo a mōto kari kōmō do bo di bi liņgere nima yayi lisa ma kēnyē na ko'deke 'deni zō. Mōndē ama 'deni, meri mo na ngi kēdi kosōso ma."

XLIII

Toto Benyimona Ezipeto

I Tine sēyi nima kila'ba mi dōyayi 'ba Kanana ne 'deni ngi ro ma kēnyē.

II Kina Ɔdo e'be Yakoba ga konyo nyōnyu ma tōnē kugō kako timo di Ezipeto ne 'deni kote tine, bo iya zi kole abo ga, bo iya te, "Arike Ezipeto tugō nyōnyu zize."

III Kole abo Yuda iya te, "Turu lōbu 'ba Ezipeto mo nima tōnē dari yayi ne bo ilende zize ro ma kisili. Bo iya te Ɔdo do'de bo lōndō ze ma titi nime dē, a mōto bo o'doko dē kpe gō bo ko'ja kinē ze kōmō bo. IV Kina me Ɔdo kiya te kodō kpa bo lōndō ze ma titi nima 'deni gō kari tize, dēdi dari ngi dugō nyōnyu dako timo ziyi. V Ne Ɔdo kuti dē gō lende ze nime ti dari yayi ro ma totondo ga? Bo nima iya te a mōto bo o'doko dē gō bo ko'ja kinē ze kōmō bo, Ɔdo kiya te do'de bo lōndō ze ma titi nime dē."

VI Yakoba iya te, "Ne 'di, wa'di na kiyake zi bo kiyake te ēddike ti lōndō ye mōto gomō? Gō wa'di na ko'doke lende tara, kēddi ki'dike ma ngi milisa kulōwō te gomō?"

VII Lijē iya te, "Bo mo nima oloma ngi tititi ze ro aliri gō lende 'ba bilaka ze ga pili. Bo ititi ze tēgē Ɔdo 'bu ze ēdi. Kina bo kititi ze gbī tēgē Ɔdo dēdi ti lōndō ze mōto. Gō kō'du mo na me ki'di 'do diya lende 'ba Benyimona

zi bo gomo ne, go akittiti ame bo kedi kititi ze timo. Ne dikali tondo ma bo ko'doko go do'de bo londö ze kako zi bo?"

^{VIII} Yuda iya te, "Baba, i'di bo titi nima közö go bo kari tize. Kina go denyi dari 'do dako domo bilaka ze ga di zi seyi löbu nime. Ne odo kinza tara 'bö edi kote doze kpaki ti kole titi ze ga. ^{IX} Medi mongo go kole 'bi Benyimona laka, medi mi'di didi ma gbi kedi kozo 'ba bo tara. Odo kiya te, mileki de mo'de bo kako ziyi bine i'di lende mo koro doma nbö möle. ^X Ongo te, ma kiya te dako de ngi dumu doze bine kozo a nime te, dene me dileki 'deni mi riyö na me."

^{XI} Yakoba iya te, "Ele, ilenoke roye kozo ame medi miya ziye ne. Ogbake wa ma laka 'ba doyayi nime go ki'dike mi akombi 'be ga go kotoke kari zi turu löbu nima ro kpa közi ki'di. Ogbake tagi ti dokomali wowo ma kato kele moto ga ti dongeri ma kana moto ga kozo pisitaki ni ti alomonda. ^{XII} Arike ti yamo ro mbembé kebe do ma dogba toné 'do kilekike ma toné ga ki'di kpa sorowali 'be ga ne. Motoga do bo moto na kudölu ki'di yayi kinza kikali gomo. ^{XIII} Kina arike ti londö ye Benyimona laka zi turu löbu nima. ^{XIV} Mi Boko'ba tigo do kiteli keyi roye bo nima konggo ye ngi ro bo lisa. Kina go bo ki'di Benyimona kileki kako tiye ti Simona ame kileke yayi ne. Ne ongo 'bama, odo kiya te Boko'ba bo kogba kole pele di roma ama ndobo abo na."

Mi Riyö 'Ba Tari Ezipeto

^{XV} Kina kole 'ba Yakoba ga kogba wa toné ga ngi kari timo ro kpa közi ki'di zi turu ma löbu 'ba Ezipeto nima. Lijé ogba yamo gbi mbiri kebe do ma dogba toné. Kina lijé keyi ti Benyimona tari Ezipeto. Odo lijé kömö 'deni yayi tine lijé ari ngi tonggo bo löbu mo toné ame ro Yesepa ne.

^{XVI} Kina odo Yesepa ko'ja Benyimona 'deni kedi tinni tine, bo iya zi bo laja ame kedi konggo go wa 'ba mi lijo abo ne, tegé, "Oto ya naga nime kari lijo ma. Omba kole yeri oto ga ko'do akonyo go dari donyo tone tinni mi zana kada."

^{XVII} Kina bo laja nima ko'do ngi kozo ma Yesepa kiya, koto ya naga nima ngi kari lijo 'ba Yesepa.

^{XVIII} Kina odo lijé konggo bo laja nima kedi koto lijé 'deni kari lijo 'ba bo löbu toné lijé ngi ro tikere. Lijé ebe tiya mo ro go rönni, iya te, "Edi ko'de ze 'deni bine ga lende 'ba yamo toné ga kileki kpa sorowali ze ga ne. Bo löbu nima o'doko 'deni 'do kinda'ba ze ko'do ze ro bo ndobo 'ba mi lijo abo kpaki ti akaca ze ga."

^{XIX} Kina odo lijé kömö 'deni kpa reki 'ba lijo nima lijé iya zi bo laja nima, iya te, ^{XX} "Nere, toné dako dogba bine tugö nyönyu ne ko'ja dedí dileki 'deni dari lijo, ^{XXI} dari dömö go bi ame do'doko tö'dö teyi na dope kpa sorowali ze ga do'ja yamo ma toné ga dugö nyönyu timo ne 'böwu di kpa sorowali ze ga. Yamo ma dugö nyönyu timo ne pili ro gomo, kina me dileki 'deni timo. ^{XXII} Kina dako 'deni gbi ti yamo moto ame go dugö nyönyu moto gbi timo. Dikali de odo ye mo na kileki yamo ze naga nima kpa sorowali ze ga mi kada nima."

^{XXIII} Bo laja nima iya te, "Olomake ti mi keyi, kinza kereke de. Boko'ba ma kedi konggo goye ti 'bu ye na ma kileki yamo 'be ga pili kpa sorowali ne. Yamo ma toné ga kugöke nyönyu timo ne mogba 'deni mölo mi kada mo nima."

Kina bo kari ngi ko'de Simona kako zinni.

^{XXIV} Bo laja toné ogba londö 'ba Yesepa naga nima koja rö 'ba Yesepa, bo ko'de mini zinni turögö ndinni timo go doléti 'benni, bo ki'di akonyo

gbī zi akaca 'bēnnī ga. ^{XXV} Lijē oloma yayi ṅbō kōmō mī zana kada tilenjo rōnni ti kpa kōzī 'bēnnī ga rōmōyī lijē uwō 'deni tēgē bō lōbu nima ēdī kako tonyo akonyo bi kōto tinnī.

^{XXVI} Kina ɔɔo Yesepa kileki 'deni kako liṅo tine, lijē ēnyī ṅgī ti kpa kōzī ki'di 'bēnnī ga kōɔo timo go bō rō ma bō kēdī yimo kari ki'di zi bō. Kina lijē kolɔɔo ṅgī bēri kōmō bō. ^{XXVII} Bō iya te, “Ēddike tondo? Kina 'bu ye ma tōnē 'deni rō bulōbu kōndē kiyake lende mo zō bine ne, bō ēdī tondo? Bō ēdī gba ti kōmō bō?”

^{XXVIII} Lijē iya te, “Yēē ṅere, 'bu ze ēdī laka gba ti kōmō bō.” Kina lijē kolɔɔo 'bōwu bēri kōmō bō.

^{XXIX} Yesepa ileki kōṅgo dōnnī, kina ɔɔo bō ko'ja bō lōndō bō Benyimona ame rō kole 'ba ma bō ko ne tine, bō iya te, “Bō nime na rō bō lōndō ye ma titi mo tōnē kiyake lende mo zō bine ne?”

Kina bō kiya te zi Benyimona, “Kole ma, Boko'ba koloma tiyī laka.”

^{XXX} Kina bō kēnyī ṅgī welo kōɔo kari yaga. Dōki'di bō ata 'deni rō ma kēnyē go lende nima bō ko'ja kinē bō lōndō bō ne. Bō i'di toma go bi ame go bō kari kudu di teyi, kina bō kōɔo ṅgī rō 'ba tō'dō abo kari tudu yayi.

^{XXXI} Bō urōgō kōmō bō kogbo dōki'di bō, kina bō kōɔo kako yaga. Bō iya zi bō laja abo, iya te, “O'de akonyo kako zize.”

^{XXXII} Bō oloma dō go bō loma ma 'ba bō ki'di lōndō bō ga koloma dō tarabiza mōto kuyi kōmōnnī kari dō bō. Tine Ezipeto ame ga kēdī konyo akonyo gbī tinnī yayi ne oloma 'bēnnī gbī 'berī. Dōlētī 'bēnnī 'ba Ezipeto na tara. Lijē oloma dē tonyo kpēnnī bi kōto ti Ebere, ēdī rō lende ma koro zinnī. ^{XXXIII} Kina Yesepa kiyija lōndō bō ga ṅgī koloma bēri. Dōgba bō i'di kole ma lōbu mo kina bō ki'di bō ma kōyō gōmō ṅbō kari kōmō zi kole ma rō tundu mo. Kina ɔɔo lijē kōṅgo Yesepa kēdī kiyija lijē 'deni ṅgī koko tine lende mo igayi lijē ṅgī.

^{XXXIV} Bō laja naga nima ombi akonyo di dō tarabiza ma 'ba Yesepa ko'de kako zi lōndō bō ga. Tine akonyo ma ki'di zi Benyimona ebe 'ba ya ama ga ṅbō mī muyī. Kina lijē koloma ṅgī yayi tonyo akonyo, tuwē layi ṅgī rō lōṅo.

XLIV

Kōsu 'Ba Yesepa

^I Yesepa i'di lende mo zi bō laja abo ma lōbu mo, iya te, “Ari kunzō nyōnyu mī sorowali 'ba ya naga nime, unzō koso yīmo kōzō wa ame lijē ko'dōkō tombi mo ne tara. Ilekī yamo ma lijē kugō nyōnyu timo naga nima ki'di kpa sorowali 'bēnnī ga me rō kotokoto. ^{II} Kina ogba kōsu sitērī ki'di mī sorowali 'ba bō ma titi nima ti yamo abo ame bō kugō nyōnyu timo ne.”

Kina bō laja tōnē ko'do ṅgī kōzō a nima tara.

^{III} Kina ɔɔo bi kēzē 'deni tine lōndō 'ba Yesepa naga nima ősō ṅgī kōri tari ti akaca 'bēnnī ga. ^{IV} Kina ɔɔo lijē kari 'deni gba mbowa yo na Yesepa kēnyī kiya te zi bō laja abo, “Ēnyī kozi go ya naga nime 'dē, ari kiya zinnī, iya te, 'Nere ma o'do lende laka ziye, wa'di na ko'doke lende kēnyē zi bō gōmō? ^V Wa'di na ku'bōgōke kōsu abo nima kilenjo di mī sitērī ne gōmō? Kōsu nima na ṅere ma kēdī kuwē wa timo, kina gbī rō 'bosi abo. Lende ko'do 'be nima ele dē.”

^{VI} Bō laja nima ozi gōnnī kari kota gōnnī kiya lende tōnē ga Yesepa kose ne ṅgī pili zinnī. ^{VII} Lijē iya te, “Nere, wa'di na kiya lende tara gōmō? Dulōmu rōze, a ma tara do'do dē du te. ^{VIII} Ikali dē me tōnē dari do'ja

yamo di kpa sorowali ze ga ne dako timo di dɔyayi 'ba Kanana dileki ziyi bine? Ne gɔ wa'di na kari kiya te du'bɔgɔ wa ma kilenjo di mi sitɛri ma kele gɔmo di mi liɲɔ 'ba ɲere 'bi? ^{IX} ɔdo kiya te ko'ja di zi bo mɔto di mi lɔɲgɔ ze bine, bo mo ti kolɛ kpamo. Kina ze mɔto mo ga ti dɔ'bɔ bine ro bo ndɔbo ziyi."

^X Bo laja nima iya te, "Ti kɛdi ɲgi tara. Tine bo ame mo'ja kɔsu nima di zi bo ne, bo na ɲge ti kileki ro bo ndɔbo zɔ bine, kpe ya mɔto mo naga nima ti karike e'be, rɔmɔyi o'dɔke 'beye wa ma kɛnyɛ mɔto dɛ."

^{XI} Kina lijɛ kɛnyi ɲgi welo kutɛ sorowali 'bɛnni ga pili bɛri kope kpamo ga yaga. ^{XII} Kina bo laja nima ki'di ɲgi toma yimo. Bo isaki dɔgba di do sorowali 'ba bo ma lɔbu mo kari timo ɲbɔ kɔmɔ dɔ 'ba bo ma titi mo, kina kari ko'ja kɔsu nima ɲgi di mi sorowali ma 'ba Benyimona. ^{XIII} Kina ɔdo lijɛ kɔɲgɔ 'deni tara tine, lijɛ ɲgi ro meri, kirica bɔɲgɔ yaga di rɔnni gɔ lende 'ba gɔmo mbɛmbɛ nime kɛdi ko'dɔ rɔni zinni ne. Kina lijɛ kudɔdu sorowali 'bɛnni ga ɲgi gɔ akaca, lijɛ kuyi dɔnni kileki mi gawo.

^{XIV} Kina ɔdo Yuda ni ti bo lɔndɔ bo ga kuyi dɔnni 'deni kamo mi gawo, lijɛ ileki 'bɔwu kari liɲɔ 'ba Yesepa. Lijɛ ari ko'ja Yesepa kɛdi gba liɲɔ. Kina lijɛ kari kolɔdo ɲgi bɛri kɔmɔ bo. ^{XV} Bo iya te, "Wa'di ga na me ko'dɔke bine te ne? Ma nime, ma bo kumɛ lende kɔzo 'bosi na, ikalike dɛ?"

^{XVI} Yuda iya te, "Nɛre, tine gɔ diya tondo? Dikali dɛ kpe tiya a mɔto. Dikali dɛ kpe ma 'dɔ dileme laka ze ziyi. Lende kɛnyɛ nime ze na dɛ do'dɔ, Bɔko'ba na kɛdi kɔdo karama dɔze gɔ lende 'ba wa ma kɛnyɛ ame ga do'dɔ 'deni molo ne. Kina me 'deni do'dɔko ɲgi gɔ dileke pili ziyi bine ro bo ndɔbo 'bi ga tine dɛ ɲge kɔto ro bo ame ko'ja kɔsu nima di teyi ne."

^{XVII} Yesepa iya te, "Inza tara, minza mo'dɔ tara. Bo nima ko'ja kɔsu di zi bo ne bo na kɛdi kileke ɲge bine. Kpe ya mɔto naga nima inzake ti lende ɔto, ileki karike zi 'bu ye."

^{XVIII} Kina Yuda kese ɲgi ɲɔli do ɲgila bo, kiya te, "Nɛre, i'di milende to kpe mbowa tiyi 'di. Kinza kɛnyi dɛ ro 'diri tɔ. Mongɔ 'deni ɲgi ni na ro ɲere ma lɔbu mbiri kɔzo bo dɔliɲɔ 'ba Ezipeto nime. ^{XIX} Lende ma na kɔzo a nime te. Mi kada tɔnɛ dɔgba bine ne gɔ koloma tititi ze kiya te, ɔdo 'bu ze ɛdi kina dɛdi ti lɔndɔ mɔto, ^{XX} diya te 'bu ze ɛdi kina dɛdi gbɛ ti lɔndɔ ze ame ro tundu mo ne ame 'bu ze kɔyɔ ko'ja ro bo kandi 'deni. Lɔndɔ 'ba kole nime ɔlɛ 'deni, bo na ɲge ma kola kɔto zi ma bo. Kina 'bu ze ko'ɔ bo ɲgi ro mbɛmbɛ. ^{XXI} Kina me tɔnɛ kiya te gɔ do'dɛ kole nima kako ziyi gɔ kɔɲgɔ bo. ^{XXII} Dileki ziyi diya te, 'Bo inza kɛnyi di do ɲgila 'bu ze. ɔdo bo kɛnyi di do ɲgila 'bu ze, 'bu ze inza kɔmɔ.' ^{XXIII} Ne iya zize mi kada nima yayi, iya te ɔdo kiya te bo titi nime kako dɛ tize a mɔto o'dɔko dɛ gɔ ko'ja kinɛ ze dɔro kpe kɔmɔyi.

^{XXIV} Kina dileki dari diyɛti gɔ lende kiya 'bi tɔnɛ ga ɲgi pili zi 'bu ze. ^{XXV} Kina me 'bɔwu 'bu ze kiya te gɔ dako tugɔ nyɔnyu di Ezipeto bine. ^{XXVI} Diya te zi bo ɔdo kole titi nime kari dɛ tize a mɔto dinza dari. Inza ko'dɔko gɔ dɔro kɔmɔ turu lɔbu 'ba dɔliɲɔ nima ɔdo kiya te kole nime kari dɛ tize. ^{XXVII} 'Bu ze iya te, 'Kɔzo ikali 'ja ma ama ɔyɔ kole ɲge riɔyɔ zɔ. ^{XXVIII} Kina me mɔto kari ɛ'bɛni 'deni molo bitɔ to ne ga mo'ja kɔmɔ mo dɛ gbɛ yo molo nime. Mɔto ga kuruku 'ba yi mɔkɔ ti konyo 'deni. ^{XXIX} Kina me ko'dɔko ke 'deni gbɛ togba ma titi nime yaga di zɔ. ɔdo a mɔto kɔmɔ domo di yayi lisa ma lɔbu na ko'dɛke 'deni zɔ. Mɔndɛ ama 'deni meri abo na ɲgi kɛdi kɔsɔso ma.' Lende ma 'bu ze kiya zize na kɔzo a nime te.

^{XXX-XXXI} Kina me ɔdo kiya te dari dileki ra ro ma sari kinza kole nime, kina ɔdo 'bu ze ko'ja bo kinza tize bo ɛdi kolɛ ɲgi. ɛdi 'deni ɲgi kɔzo iya te

didi abo ti 'ba kole nime 'deni ngi ro akoto. Odo bo ko'ja kole nime kinza tize yo na bo kedii kolé ngi. Lisa nime do'de 'deni do bo ne na kedii kupó bo ngi. ^{XXXII} Njere, ma na medii monjo go kole nime, miya 'deni molo zi 'bu ma, miya te, 'Odo mileki de ti bo, lende mo ti koró doma nbó mölé.' ^{XXXIII} Kina me moma'jo roma ziyi i'di ma na mileke bine to'do ndobo ziyi potó bo nime. I'di kole nime kileki kari lijo ti löndó bo ga. ^{XXXIV} Ne ma 'bama go mileki tondo mari zi 'bu ze ro ma sari kinza kole nime? Roma aga 'deni di bi tari tonjo lisa 'ba 'bu ze."

XLV

Yesepa Ileme Ro Bo Zinni

^I Kina odo Yesepa kuwo lende kiya 'ba Yuda nime 'deni te tine, bo ikali de kpe togbo dokii'di bo di komo bo laja abo ga. Kina bo kapi ngi ro ma kembe donni, tegé, "Odoke yaga di goze bine."

Bilaka naga nima odo ngi pili yaga kola Yesepa ni nge yayi ti bo löndó bo ga. Kina bo kebe ngi tileme ro bo zinni, bo iya te, "Ma löndó ye na."

^{II} Kina bo ki'di ngi tudu ro ma kembe na Ezipeto naga nima kuwo monó 'ba do bo ngi nbó di yaga. Go ko'du mo na lende mo kari ngi nbó komó lijo 'ba bo dolijo.

^{III} Yesepa iya zi löndó bo naga nima, iya te, "Ma Yesepa na. 'Bu ze edii gba ti komoni?"

Tine lije ikali de kpe tileki do lende abo, ronni edii 'deni ngi kilé'di go ko'du ame lende mo kigayi lije 'deni ne.

^{IV} Kina odo Yesepa konjo ronni kedii kilé'di 'deni kulowo tara tine bo iya zinni go lije kiyese ngosi do ngila bo. Bo iya te, "Ma Yesepa na, ma löndó ye ma tone kugoke molo zi bo ndogo ne na. Kina me ko'de ma kako mi doayai 'ba Ezipeto bine. ^V Ne kinza kereke de komerike kaga roye, kina kinza ki'dike dokii'di ye de kata roye go lende kényé tone ko'doke zo mi kada nima yayi ne. Boko'ba na koja ma kako dogba komoye bine 'do tokonyi ye kozo a nime te kinza 'bo kupó ye ra. ^{VI} Komo koo mo 'deni riyó ame 'bo kila'ba 'deni mi doayai nime. Kina ola koso mo ga 'deni gba muyi ame bilaka inza kikali gbi toro'do nyaka ala tumu nyonyu. ^{VII} Ro ma laka Boko'ba na me ko'do lende lobu abo nime, bo koja ma kako dogba komoye bine go ki'di ye ti bilaka pili 'be ga komoke di zi gomó nime 'do ki'di kupó ye kara gba nduwé. ^{VIII} Kpe na de me kojake ma bine, tine Boko'ba na koja ma. Bo o'do ma ro lobu mi lijo 'ba bo dolijo, kina me bo ko'do ma 'deni ro turu lobu mbiri do doayai 'ba Ezipeto nime."

^{IX} Bo ileki gbi kiya zinni, bo iya te, "Kina enyike ti, kilekike welo karike zi 'bu ze. Ari kiyake zi bo, iyake te ma kole abo Yesepa na. Kina me le'jete medii mose kpama kari zi bo, miya te, 'Boko'ba o'do ma 'deni ro lobu 'ba do doayai 'ba Ezipeto. Ako welo go koloma to bine. ^X Ako ti kole 'bi ga pili ti kole 'ba kole 'bi ga, ti yeri 'ba mi lijo 'bi ga pili ti wa ame ga keddi timo ne. Go bi edii ziyi bine toloma teyi kapa Gosene. Bi nime na ngosi ngila lijo ma go kako kolomake teyi. ^{XI} Ti mo'bo nduwé ti'di wa ame ga keddi ro leri mo ne ziyi di yayi, romoyi seyi nime edii gba ko'do komo koo muyi. Dene motoga 'bo lobu nime ti kote doye pili ti bilaka 'bi ga, kpaki ti yeri 'ba mi lijo 'bi ga."

Ndose ma nime ari kiyake tara zi 'bu ze. ^{XII} Ro ma laka ikalike ma 'deni pili, kina ni bo löndó ma Benyimona ikali 'deni ma Yesepa bo löndó yi na. ^{XIII} Ari kiyake zi 'bu ze, iyake te medii 'deni ti kooi kakpa mbiri do Ezipeto. A motó ga ame pili ko'jake bine ne iyake lende mo gbi zi bo. Ari ko'deke bo kako welo bine."

^{XIV} Tine na Yesepa kiramo Benyimona ngi bo kudu ro ma kënyë. Kina Benyimona kiramo bo gbi kebe tudu. ^{XV} Kina Yesepa kebe ngi tiramo löndö bo ama ga pili ro kotokoto nduwë ti monö. Kina lijë ki'di ngi tilende ti bo. ^{XVI} Lende nima ari kömö zi bo dolinjö tégë löndö 'ba Yesepa ga ako 'deni, kina bo dolinjö ni ngi pili ti mi këyi ti bo laja abo ga.

^{XVII} Bo iya zi Yesepa, iya te, "Iya zi löndö yi naga nima go lijë kudödu akombi 'bënni ga go akaca lijë kileki kari linjo 'bënni mi döyayi 'ba Kanana. ^{XVIII} Kina go lijë kari ko'de 'bu nni ti bilaka 'bënni mato ga pili kileki timo bine. Ti mi'di kapa yayi 'ba Ezipeto ma laka ro do kiteli zinni go lijë koloma teyi. Kina ti mi'di akonyo ma laka gbi zinni ro mbëmbë. ^{XIX} Mi döyayi nime bine dëdi ti aribiya ame ga sa na këdi koto ne, kina 'do lijë kogba kari timo go 'ja ti kole titi 'bënni ga pili këki yimo kako bine, kina 'do 'bu yi kako gbi bine kozo a nima tara. ^{XX} Iya zinni kinza lijë ki'di minni kombi dë go lende 'ba wa 'bënni ga. ^{XXI} Odo kiya te lijë kömö Ezipeto bine wa ma laka 'ba döyayi nime lijë ti këdi pili timo."

^{XXI} Kole 'ba Yakoba ga o'do pili kozo lende kiya 'ba bo dolinjö nima tara. Yesepa i'di aribiya nima zinni kozo lende kiya 'ba bo dolinjö tara. Kina bo ki'di akonyo gbi zinni go lijë konyo di go kori. ^{XXII} Bo i'di bonjo ma kele me zinni. Tine 'ba Benyimona bo i'di yamo kuluku modokoto ti bonjo ma kele muyi. ^{XXIII} Kina bo kako gbi ti wa naga nime ko'de zi 'bu bo, ame akaca 'butë na kombi wa ma kele 'ba mi döyayi 'ba Ezipeto, kina akaca gbi 'butë ame ga kombi nyönyu zi bo ti a mato ga ame go bo konyo di go kori ne.

^{XXIV} Bo oja lijë go kori, bo iya te, "Kinza kamoke dë ro go roye di go kori."

Löngö 'Ba Yakoba

^{XXV} Bo löndö 'ba Yesepa naga nima ënyï di Ezipeto yayi kileki kari Kanana. Lijë ari kömö linjo zi 'bu nni ^{XXVI} na lijë kiya te, "Yesepa ëdi gba ti kömöni, bo na 'deni ro turu löbu mbiri do Ezipeto."

Kina odo Yakoba kuwö lende nime te tine bo oto ngi ro go bo. Bo i'di do bo dë go lende kiya 'bënni nima. ^{XXVII} Lijë iyëti go lende ame ga pili Yesepa kose ne zi bo. Tine njö bo kari ko'ja aribiya ame ga Yesepa koja go bo tari timo Ezipeto ne, tine na 'jaa döki'di bo këyi. ^{XXVIII} Bo iya te, "Ee, kina 'deni, ro ma laka kole ma Yesepa ëdi gba ngi ti kömöni. Mëdi mari tonjo bo du titi ti komo ma gba kinza mölë dë."

XLVI

Tari 'Ba Yakoba Ezipeto

^I Yakoba ototo abo ga pili kënyï ngi di yayi kari njö kömö Berasaba. Kina odo bo kömö 'deni Berasaba tine na bo kumu roma ngi zi Boko'ba 'ba 'bu bo Yisika. ^{II} Kina Boko'ba kileme rönï ngi zi Yakoba ro mi korondo kidëki bo, kiya te, "Yakoba, Yakoba."

Yakoba uti, iya te, "Ma na me bine."

^{III} Boko'ba iya te, "Ma Boko'ba na, ma na moloma tonjo go 'bu yi Yisika bine. Kinza kere dë di bi tari Ezipeto. Go bi nima na mëdi mari mi'di kupö yi kara di teyi ro mbëmbë. ^{IV} Kina ti moloma gbi tiyi yayi go mileki kupö yi ga 'jaa kako mi yayi nime bine. Tine ni 'bëyi odo kölë kada mato Yesepa na ti kokoko yi."

^V Kina Yakoba kënyï ngi di Berasaba yayi. Kole abo ga i'di bo mi aribiya ma tonë bo dolinjö 'ba Ezipeto koja ne. Lijë i'di 'ja 'bënni ga kpaki ti kole titi mi aribiya naga nima go kilingere timo. ^{VI} Kina lijë kënyï ngi pili ti yëri 'ba mi linjo 'bënni ga ti wa ame ga pili lijë ko'ja di Kanana ne, lijë

kari Ezipeto. Yakoba ari pili ti bilaka abo ga, ^{VII} kole abo ga ti kole 'ba kole abo ga ti yitōti abo ga pili ti yitōti 'ba kole abo ga. Lijē pili ōsō gō bo kari Ezipeto.

^{VIII} Yakoba nime na kīdēki möyī mo mōto gbī rō Yisarele. Möyī bilaka abo ga ame kari ti bo Ezipeto ne kina me ga. Rubēni ame rō kole 'ba Yakoba ma dōndende mo ne, ^{IX} ti kole abo ga Anoko ni ti Palo ti Ezerona ti Karomi. ^X Simona ti kole abo ga Yemowele ni ti Yamina ti Oda ti Yakina ti Zowara kina gbī ti Sawola ame yitō 'ba dōyayi 'ba Kanana na kōyō ne. ^{XI} Lēwē ti kole abo ga Gerosona ni ti Kowata ti Merari. ^{XII} Yuda ti kole abo ga Sela ni ti Pereze ti Zera. Kole abo mōto mo ga Ere ni ti Onana ōlē 'deni mōlo di dōyayi 'ba Kanana yayi. Kina Pereze kari kōyō kole riyō rō Ezerona ni ti Amola. ^{XIII} Yisakara ti kole abo ga Tola ni ti Puwa ti Yabo ti Simerona. ^{XIV} Zebolona ti kole abo ga Serede ni ti Elone ti Yalele. ^{XV} Kole 'ba Yakoba naga nime ma bo kōyō ti Leya ko'ja bo kēdi koloma Padanarama na. Bo öyō nyiti gbī ti Leya möyī mo rō Dina. Kina kupō bilaka lesi ame ga pili kōdo di zi Leya ne ēdi 'butē mōta dōmōta.

^{XVI} Kole 'ba Yakoba mōto ga ame kari ti bo Ezipeto ne kina me ga. Gada ti kole abo ga Zipeyona ni ti Agi ti Suni ti Eziboni ti Eri ti Arodi ti Areli. ^{XVII} Asera ti kole abo ga Yimena ni ti Yisewa ti Yisewi ti Beriya ti nyiti abo Sera ti kole 'ba Beriya ga ame ga rō Eberi ni ti Malekele. ^{XVIII} Kole 'ba Yakoba naga nime ma bo kōyō ti Zilepa ame Labana ki'di gō kari koja laja zi nyiti abo Leya na. Kina kupō bilaka lesi ame ga pili kōdo di zi Zilepa ne ēdi 'butē dōōmu dōokōto.

^{XIX} Yakoba öyō kole gbī riyō ti 'ja abo ame rō Rayile ne, möyī mo ga na rō Yesepa ni ma ti Benyimona. ^{XX} Tine Yesepa öyō kole 'deni riyō di Ezipeto rō Manase ni ti Eporima. Bo öyō lijē ti 'ja abo Asenata nyiti 'ba Potipera bo kata ame kēdi koloma mī dōyayi 'ba Ōno ne. ^{XXI} Benyimona öyō kole gbī rō Bela ni ti Bekere ti Asebele ti Gera ti Namana ti Eyī ti Rose ti Mupīma ti Wupīma ti Arada. ^{XXII} Kina kupō bilaka lesi ame ga pili kōdo di zi Rayile ne ēdi 'butē dōmōsowō.

^{XXIII} Kole 'ba Yakoba mōto ga ame kari ti bo Ezipeto ne kina me ga. Dana ti kole abo Wusima. ^{XXIV} Napatali ti kole abo ga Jazele ni ti Gunī ti Jereze ti Silema. ^{XXV} Kole 'ba Yakoba naga nime ma bo kōyō ti Bila ame Labana ki'di gō kari toja laja zi nyiti abo Rayile na. Kina kupō bilaka lesi ame ga pili kōdo di zi Bila ne ēdi mōdōmōriyō.

^{XXVI} Kupō Yakoba ga ame kari ti bo Ezipeto ne ēdi pili bi kōto kuluku kōto kōdo dōmo 'butē dōōmu dōokōto (66) rō dōnni kinza 'ja 'ba kole abo ga teyi. ^{XXVII} Tine Yesepa öyō kole 'deni riyō di Ezipeto yayi kina ki'di bilaka 'ba Yakoba ga ame ga kari Ezipeto ne kōdo'bo rōnni pili bi kōto kuluku kōto kōdo dōmo 'butē riyō (70).

Loma 'Ba Yakoba Ezipeto

^{XXVIII} Yakoba oja Yuda kari dōgba kiya zi Yesepa gō kurē dōnni Gosene. Kina ōdo lijē kōmō 'deni Gosene tine ^{XXIX} Yesepa ēnyi ngi kilenjo aribiya abo ma tōnē kosani na kēdi koto ne bo kari tileme rō bo zi 'bu bo di Gosene yayi. To'ja ma bo ko'ja 'bu bo na bo kiramo ngi bo kudu rō ma kēnyē. ^{XXX} Yakoba iya zi bo, iya te, "Mo'ja kōmōyī 'deni kina mikali 'deni ngi rō ma laka ēddi gba ti kōmōyī. Ne ōdo tōlē kōmō pele dōma yimō ēyi 'deni."

^{XXXI} Kina Yesepa kebe ngi tilende zi löndō bo ga ti bilaka pili mōto ga 'ba 'bu bo. Bo iya te, "Mēdi mari miya zi bo dōlijo 'ba Ezipeto, miya te, 'Löndō ma ga ako 'deni zō ti bilaka pili 'ba 'bu ma ga ame kēdi mōlo mī dōyayi 'ba Kanana ne.' ^{XXXII} Mēdi mari miya zi bo, miya te, kpe bo koda

kamölö ni ti sa na kina me kakoke 'deni ti sa 'be ga pili ti kamölö mo ga pili ti wa 'be ga. ^{XXXIII} Kina ɔɔɔ kiya te bɔ dɔlɔŋɔ kɪdɛkɪ ye bo ɛdɪ kari kititi ye, kiya te, ɔɔɔ ndɔbɔ 'be ga rɔ wa'di? ^{XXXIV} Kina gɔ kiyake zi bo, iyake te, ndɔbɔ 'be mɔlo kɛddike gba rɔ ma titi ŋbɔ kɔmɔ mɪ kada nime tɔne na rɔ toda kamölö ni ma ti sa. Kina 'bu ye löbu ga o'dɔ ndɔbɔ nima gbɪ tara bine. Ari kiyake zi bo tara kina bo ti ki'di ye ŋgɪ kolomake mɪ yayi 'ba Gosene nime."

Yesepa iya tara römöyɪ Ezipeto lende 'bɛnnɪ lɪjɛ o'dɔkɔ dɛ toloma bi koto ti bɔ koda yɛrɪ.

XLVII

^{I-II} Kina Yesepa kigeli löndö bo ga ma muyɪ kari timo zi bɔ dɔlɔŋɔ. Bo iya zi bɔ dɔlɔŋɔ, iya te, "'Bu ma ni ti löndö ma ga ɛnyɪ 'deni di Kanana kako bine. Lijɛ ako 'deni ti yɛrɪ 'bɛnnɪ ga kpaki ti wa 'bɛnnɪ ga kina me lɪjɛ kɔmɔ 'deni Gosene."

Kina bo kileme löndö bo ga ma muyɪ nima zi bɔ dɔlɔŋɔ. ^{III} Bɔ dɔlɔŋɔ ititi lɪjɛ, iya te, "Ndɔbɔ 'be rɔ wa'di?"

Lijɛ iya te, "Nɛre, ze rɔ bɔ koda yɛrɪ, kina 'bu ze löbu ga ma mɔlo gbɪ tara. ^{IV} Dako 'deni gɔ doloma titi mbowa bine römöyɪ sɛyɪ ila'ba 'deni rɔ ma kɛnyɛ mɪ dɔyayi 'ba Kanana, mɔli inza kpe yayi zi kamölö ze ga gɔ konyo. Kina me dɛne gɔ ki'di ze doloma Gosene bine."

^V Bɔ dɔlɔŋɔ iya zi Yesepa, iya te, "'Bu yɪ ni ti löndö yɪ ga na me kako 'deni zɪyɪ bine, ^{VI} mo'dɔkɔ gɔ lɪjɛ koloma mɪ gɔ bi ame lɪjɛ ko'dɔkɔ toloma teyi di mɪ dɔyayi 'ba Ezipeto nime ne. Ne ŋgɔ, yayi ma laka di mɪ dɔyayi 'ba Ezipeto nime na rɔ Gosene, zɪnnɪ 'dɔ toloma yayi. Kina ɔɔɔ bɔ mɔtɔ kɛdɪ mɪ löŋgɔ lɪjɛ ame kikali ndɔbɔ 'ba tɔŋgɔ gɔ yɛrɪ rɔ ma laka i'di bo kɔŋgɔ gɔ yɛrɪ 'ba ma naga nime gbɪ."

^{VII} Yesepa o'de 'bu bo Yakoba gbɪ kako kileme zi bɔ dɔlɔŋɔ. Kina Yakoba ko'dɔ yɛyɪ zi bɔ dɔlɔŋɔ. ^{VIII} Bɔ dɔlɔŋɔ ititi bo, iya te, "Kɔmɔ kɔɔ 'bi ɛdɪ 'deni ndö?"

^{IX} Yakoba iya te, "Kɔmɔ kɔɔ ma onzi dɛ gba laka, ɛdɪ 'deni ŋge kuluku rɪyɔ kɔɔɔ dɔmɔ 'butɛ mota (130). Ne gomɔ na mo'ja 'deni ŋgɪ rɔ ma kɛnyɛ. Kɔmɔ kɔɔ ma ame moloma dɔyayi bine ne onzi dɛ kɔzɔ 'ba 'bu ma löbu ni tara."

^X Kina Yakoba ko'dɔ yɛyɪ ŋgɪ gbɪ 'bɔwu zi bɔ dɔlɔŋɔ kina bo kɔɔɔ ŋgɪ yaga.

^{XI} Yesepa i'di 'bu bo ni ti löndö bo ga koloma Ezipeto yayi mɪ gɔ bi mɔtɔ ŋgɔsɛ ŋgɪla gawo 'ba Ramese. Bo i'di nyaka zɪnnɪ di yayi gɔ koloma ŋburu rɔ ɛ'bɛnnɪ kɔzɔ lende ame bɔ dɔlɔŋɔ kiya ne tara. Gɔ bi nima na yayi mo keke ŋgɪ rɔ dɔ kiteli pili kebe dɔyayi mɔtɔ ga 'ba Ezipeto nima. ^{XII} Bo i'di akonyo gbɪ zi 'bu bo ni ti löndö bo ga pili ti bilaka mɔtɔ ga ame 'ba 'bu bo ne rɔ mbɛmbɛ kɔzɔ wa ame ga lɪjɛ ko'dɔkɔ ne tara.

Zana 'Bö Ma Kata

^{XIII} Sɛyɪ nima 'deni ŋgɪ rɔ mbɛmbɛ a mɔtɔ rɔ akonyo inza kpe mɪ dɔyayi pili. Kina bilaka ma Kanana ti ma mɪ Ezipeto 'bɔ ɔɔɔ 'deni ŋgɪ romo rɔ ma kɛnyɛ. ^{XIV} Kina lɪjɛ koloma ŋgɪ nduwɛ tugɔ nyönyu di zi Yesepa rɔ mbɛmbɛ, bo kototo yamo 'bɛnnɪ ga ŋgɪ pili kikeki lɪŋɔ 'ba bɔ dɔlɔŋɔ. ^{XV} Tine na kari kɔmɔ mɪ kada ame ga yamo kote rɔnnɪ 'deni di zi bilaka pili, a mɔtɔ rɔ yamo inza kpe mɪ dɔyayi 'ba Ezipeto pili ti 'ba Kanana. Kina Ezipeto kototo rɔnnɪ kako zi Yesepa tokpasi bo, iya te, "Yamo ze ga ote rɔnnɪ 'deni pili, i'di akonyo zize kinza kola ze dɛ dölɛ."

XVI Bo iya te, “Ɔɔɔ yamo 'be ga kote rōnī 'deni o'deke yēri 'ba liŋɔ 'be ga ɔɔ kugōke akonyo timo ziye.”

XVII Mī kōmɔ kɔɔ nima na bilaka ko'de kosani 'bēnnī ga ti kamōlō ni ti banya ti sa ti akaca zi Yesepa kutē di zīnnī ti akonyo.

XVIII Kina ɔɔɔ kari kōmō 'deni mī kōmɔ kɔɔ mɔɔ 'bōwu tine na bilaka tōnē ga kako gbī zi Yesepa. Lijē iya te, “Nere, oŋɔ le'jete kɔɔɔ ikali yamo ze ga ote rōnī 'deni me. Kina me yēri ze ga di'di 'deni kpaki zīyī. Dinza kpe ti a mɔɔ, ame kileke zize bine ɔɔ dugō akonyo timo di zīyī ola 'deni nge kɔɔɔ rɔɔ yida rɔze ni ti nyaka ame ga dēdī timo ne. **XIX** Kinza kola ze dē dōlē, ɔɔɔ kiya te 'bō kupō ze nyaka ze ga ēdī kulē ngī kada mɔɔ rɔ wa ma yawa. Doma'jo rɔze zīyī i'di akonyo zize dugō ti yida rɔze ni ma ti nyaka ame ga dēdī timo ne. Kina ze mo ti doloma ngī rɔ bɔ ndɔbɔ zi bɔ dōliŋɔ, tine nyaka ze ga ti koloma rɔ wa 'ba bɔ dōliŋɔ. I'di nyōnyu zize ɔɔ dɔmɔ rɔze timo kina ɔɔ dari dulī mɔɔ ga gbī mī nyaka ze ga. Kina nyaka ze ga inza kikali kpe tulē rɔ wa ma yawa.”

XX Kina Yesepa kugō nyaka 'ba Ezipeto naga nima ngī 'doyi rɔ ɔɔmɔ pili rɔ a 'ba bɔ dōliŋɔ. Lijē ugō nyaka 'bēnnī ga mōkō rōmōyī 'bō 'deni ngī rɔ ma kēnyē tinnī. Kina nyaka ngī pili rɔ nyaka 'ba bɔ dōliŋɔ. **XXI** Kina Yesepa kugō bilaka naga nima ngī pili di mī dōyayi 'ba Ezipeto yayi rɔ bɔ ndɔbɔ zi bɔ dōliŋɔ.

XXII Nyaka 'ba bɔ kata na nge Yesepa kugō dē rōmōyī bɔ dōliŋɔ ēdī nduwē ki'di akonyo zīnnī. Ɔɔ kō'du mo na ma ki'di lijē kinza kugō nyaka ma 'bēnnī ga ne. **XXIII** Tine na Yesepa kiya zi bilaka naga nima, bo iya te, “Oŋɔke te, le'jete mugō yida rōye 'deni pili ti nyaka 'be ga rɔ wa 'ba bɔ dōliŋɔ. Kupō na me mēdī mī'di ziye arike timo kulike mī nyaka 'be ga, **XXIV** kina ɔɔɔ kiya te kpa dōlilī kōmō 'deni ozake kapa ma muyī 'ba wa ame ga pili kɔɔɔ ziye di mī nyaka 'be ga ne ɔɔ ki'dike zi bɔ dōliŋɔ. Tine ɔɔ kɔɔɔ mo ga koloma rɔ e'be 'dɔ kēdī rɔ kupō gbī rɔ akonyo ziye ti bilaka 'be ga ti kolē titi 'be ga.”

XXV Bilaka naga nima iya te, “Nī na me kōmɔ ze 'deni di mī tōlē 'ba 'bō lōbu nime, ti doloma ngī rɔ bɔ ndɔbɔ zi bɔ dōliŋɔ.”

XXVI Wa nime na Yesepa ki'di kō'du zi bilaka pili ɔɔ koza kapa ma muyī 'ba wa ame ga lijē kotɔɔ di mī nyaka ne ki'di zi bɔ dōliŋɔ. Kō'du ki'di nime ō'bō nduwē te zi Ezipeto. Nyaka 'ba bɔ kata na nge kileke kinza rɔ 'ba bɔ dōliŋɔ.

Yakoba Iteri Bi 'Ba Tusu Bo

XXVII Tine Yisarele oloma 'bēnnī mī yayi 'ba Gosene di Ezipeto yayi. Lijē ari ko'do rōnī ngī rɔ bɔ wa di yayi, lijē kōyō kole rɔ mbēmbē. **XXVIII** Yakoba oloma Ezipeto yayi n̄bō kōmɔ kɔɔ 'butē dōomu dōmoriyō, n̄bō kōmɔ kɔɔ abo kari kōmō kuluku rīyō kɔɔɔ dōmo 'butē sowɔ dōomu dōmoriyō (147).

XXIX Kina ɔɔɔ bo kɔ'bo tōlē 'deni tine na bo kīdēkī kole abo Yesepa kako ngī zi bo. Kina bo kiya zi Yesepa, bo iya te, “Ɔɔɔ kɔ'ɔ ma ngī ako kusu kōziyī mī mbola ma kulōmu rōyī timo. Ulōmu ɔɔ ko'do wa ame ga pili mititi yi to'do mo ne. Ulōmu rōyī kiya te a mɔɔ inza kusu ma Ezipeto bine, **XXX** tine ɔɔ kari kusu ma bi kɔɔ ti baba lōbu ni. Ɔɔɔ mōlē 'deni ombi tōku ma di Ezipeto bine kari kusu ma ɔɔ bi ame kusu 'bu ma lōbu ga teyi ne.”

Yesepa iya te, “Ti mo'do ngī kɔɔɔ lende kiya 'bī tara.”

XXXI Yakoba iya te, “Ulōmu 'do ko'do kɔɔɔ wa nima tara.”

Tine na Yesepa ko'do lōmu ngī. Kina Yakoba ko'do yēē'di ngī zi Boko'ba di dɔ laŋgiri yayi.

XLVIII

Manase Ni Ti Eporima

^I Yesepa uwò lende mo tégè 'bu bo Yakoba èdì dɔ rɔkɔ'ɔ, kina bo kényi ngí kari ti kole abo ga Manase ni ti Eporima kari tonɔɔ Yakoba. ^{II} Kina ɔdɔ Yakoba kuwò kiya te Yesepa òmò 'deni tine na bo kinzinzi rɔ bo ngí kényi koloma tɔrɔ dɔ lanɔgiri.

^{III} Bo ilende zi Yesepa, iya te, “Mɔlo bine Bɔko'ba bɔ tigɔ dɔ kiteli ileme rɔni zò. Mí kada nima mèdì Luza mí dɔyayi 'ba Kanana. Bɔko'ba o'do lomu ma laka zò, ^{IV} iya te, “Ti mi'di yi kòyò kole konzi gɔ kupò yí ga kara koloma rɔ kpa dɔ'be ma konzi. Ti mi'di yayi nime zi kupò yí ga kò'bò nɔburu rɔ è'bènni.” Lende ma Bɔko'ba kiya zò na tara. ^V Kina me mèdì miya zìyì kole rìyò 'bì naga nime, Eporima ni ti Manase, ti koloma rɔ kole ma ga. Òyò lījè Ezipeto bine gba kinza mako dè zìyì bine, ne lījè ti koloma rɔ kole ma ga rɔ ma koriya ti Rubèni ni ti Simona. ^{VI} Kina ɔdɔ kiya te kari kòyò kole mɔtɔ ga gbì 'bòwu tine, lījè ti koloma rɔ kole 'bì ga inza kpe rɔ 'bama. Lījè ti kò'ja apòtò di zi Eporima ni ti Manase. ^{VII} Mèdì mo'do lende nime gɔ kò'du 'ba mòyì Rayile ame kòlè mí dɔyayi 'ba Kanana 'dè yayi mí kada ma dèdì dako di Padanarama. Kò'ja dómò 'deni ngɔsi ngila Eporata na loko kòlè ngí tine ma rɔ meri rɔ mbèmbè gɔ lende mo. Musu nì yayi kpa kori kari Eporata.”

Eporata nima, mòyì mo ma le'jete na 'deni rɔ Beteleme.

^{VIII} Kina ɔdɔ Yakoba kò'ja kole rìyò 'ba Yesepa naga nima tine, bo ititi, iya te, “Yè mo ga na me nè?”

^{IX} Yesepa iya te, “Kole ma ga na. Lījè ame Bɔko'ba ki'di zò di Ezipeto bine ne na.”

Yakoba iya te, “O'de lījè kako ngɔsi zò bine gɔ mo'do yèyì dònñi.”

^X Yakoba 'deni rɔ bulòbu kòndè kɔmɔ mo o'ja bi dè kpe laka. Kina Yesepa kò'de kole rìyò abo naga nima ngí kako nɔli zi 'bu bo. Yakoba iramo lījè kome mbili mo. ^{XI} Bo iya zi Yesepa, iya te, “Mɔlo momeri miya te minza mo'ja yi kpe. Ne kina me mo'ja yi 'deni ti kole 'bì ga, Bɔko'ba na kò'do lende laka nime 'deni zò.”

^{XII} Kina Yesepa kiyese kole abo naga nima yaga di rɔ Yakoba na bo kèrè bèrì kɔmɔ 'bu bo. ^{XIII} Tine na bo kò'de kole abo ga kako 'bòwu nɔli zi Yakoba, bo i'di Eporima dɔ gali Yakoba, Manase na bo ki'di dɔ dɔrì. ^{XIV} Tine Yakoba oja kòzi bo ma dɔrì na ki'di dɔ Eporima ame za rɔ kole ma titi ne. Kina bo ki'di kòzi bo ma gali dɔ Manase ma tònè rɔ kole ma lòbu mo ne. ^{XV} Kina bo koloma ngí kɔzɔ wa nima tara to'do yèyì zi Yesepa. Bo iya te, “Bɔko'ba kò'do lende laka zi kole naga nime. Bo ame 'bu ma lòbu Abarayama ni ti Yisika koro bo ne. Bo na me koloma tonɔɔ goma nɔbò kòmò mí kada nime tɔne, bo kò'do lende laka abo gbì zi kole naga nime. ^{XVI} Malayika 'ba Bɔko'ba kò'do lende laka gbì zinnì. Bo na kɔmɔ ma kinza lende kényè ɔtɔ kòmò dɔma. Kole naga nime na ti ki'di mòyì ma ti mòyì baba lòbu Abarayama ni ti Yisika kilèbì. Kupò lījè ti kara konzi rɔ mbèmbè.”

^{XVII} Kina ɔdɔ Yesepa konɔɔ Yakoba ki'di kòzi bo ma dɔrì za dɔ Eporima tine mí bo indili dè kpe. Kina bo kombi kòzi Yakoba ma dɔrì yaga di dɔ Eporima 'dɔ ti'di mo dɔ Manase. ^{XVIII} Bo iya te, “Baba, inza tara, onɔɔ te kole ma dɔndende mo na me. Bo na gɔ ki'di kòziyì ma dɔrì dɔ bo.”

^{XIX} Tine Yakoba utì dè gɔ lende nima. Bo iya te, “Kole ma, mikali 'deni ngí Manase na rɔ kole ma dɔndende, bo ti koloma rɔ 'bu 'ba kpa roba ma

löbu. Tine bo löndö bo Eporima ame ro kole ma titi ne ti kedi ngi mbiri di do bo. Kupö Eporima ti kedi ro kpa roba ma konzi.”

^{XX} Yakoba o'do yei 'böwu zi kole naga nima, iya te, “Kupö Yisarele pili ti ko'do yei kada moto ti moyi ye, kiya te, 'Boko'ba ko'do lende laka ziiyi kozo ma ko'do zi Eporima ni ti Manase.”

Kori ma Yakoba ki'di Eporima kedi dogba zi Manase na me te.

^{XXI} Yakoba iya zi Yesepa, iya te, “Le'jete mo'bo tole 'deni, ne Boko'ba ti koloma tiye. Bo ti kogba ye kileki ye yi'böwu kari dayayi 'ba 'bu ye löbu ga. ^{XXII} Yayi 'ba Sekeme mi'di 'deni ziiyi Yesepa, de zi löndö yi ga. Go bi ko'do nima e'be Amora ga na pa ro bo domo, kina molo di zinni ti ya.”

XLIX

Yakoba Ose Kpa Bo Zi Kole Abo Ga

^I Yakoba ideki kole abo ga pili kako zi bo, bo iya te, “Ototoke roye kakoke go miya wa ame ga pili kedi komo ziye kada moto ndo yayi ne ziye.” Kina bo koloma ngi toba ngala nime zinni.

^{II} “Kole 'ba Yakoba ga ako kojeke mbili ye.

Ako kuwoke lende kiya 'ba 'bu ye Yisarele.

^{III} Rubeni kole dandende ma, ni na ro tigo ma.

Ni na moyo yi dogba gba ti tigo ma ame 'ba do yobi ma.

Ni na mbiri di do kole ma ama ga pili, tigo 'bi iteli 'benni.

^{IV} Tigo 'bi kozo dololo 'ba mini koso tara.

Tine inza keddi kpe mbiri kiteli ya ama ga.

Romoyi ebe kodö ti 'ja 'ba 'bu yi kodö ro kaya ro 'bu yi.

^V Simona kpe ti Lewe, kpe ro löndö doki'di ye koto.

Inda'bake mbele 'be ga ngi ko'doke ya.

^{VI} Minza modo'bo roma tiye mi kpa kususu 'be.

Minza moloma tiye do kototoke kpeye.

E'be ro ya kupoke bilaka.

Okeke ndi ngulo sa ngi beri ro ma sari.

^{VII} Ya kenyé 'be nima ti doki'di kenyé 'be nima ti ko'do ye nduwé ro kpa sonö.

Ti miyeyi ye ro kotokoto mi dayayi 'ba Yisarele.

Ti moza mi kpa roba 'be ga titititi.

^{VIII} Yuda, löndö yi ga pili ti kilélu yi.

Ti ka'da bo ya 'bi ga.

Löndö yi ga ti kolodo beri ziiyi.

^{IX} Ni kozo tabiyö 'bo'bi ame kinda'ba yida.

Bo ileki kako timo liho na bo kodö ngi beri.

Ye na ti kilaña roni kari konbenbe kpa bo?

Ye na ti kilaña roni kari konbenbe kpeyi?

^X Yuda, peri 'ba nere ti ko'bo kiziiyi.

Kupö yi na ti ko'bo nburu ro nere nbö bo do nere mo kako.

Bilaka pili ti koro bo.

^{XI} Bo ti kedi ro bo mori ma löbu.

Mowo kedi ko'do ro layi ti kedi zi bo ro mbembé.

Bo ti kosi do akaca abo yoki moto ga.

Layi mo ti kedi ro mbembé.

Bo ti kurögö böngö abo ga timo.
 XII Kómó bo ö'bö ngi rö ma kasi di zi layi.
 Kiliñba kpa bo añmi ngi ñböwö di bi tuwë wí.

XIII Zebolona, ti koloma kö'bö kpa mini löbu.
 Sorope ti kö'bö tusuru kpa götö abo.
 Dó maga abo ti kedi rö ma köwö ñbö kömö Sidona.

XIV Yisakara ngi közö akaca ma kitigö ame kö'dö mi löngö akombi abo ga.
 XV Tine dö bo köngö bi 'ba rö kindawo mo kele, döyayi mo kele
 na bo kodi gö bo tombi akombi.
 Ö'bö tutöri bo mi ndöbö közö atöli.

XVI Dana ti kedi rö ñere dö bilaka abo ga.
 Lijë roba kötö 'ba Yisarele naga na.
 XVII Bo közö murë ame kö'dö kpa kori ne.
 Bo oga ndi kosani bö dömo kilä'ba bëri.
 XVIII Böko'ba, mëdi molö'bö 'bama ngi gö ni na kómó ma.

XIX Gada, bö akoló ti kota kpëyi,
 tine ti kuyi kpëyi koga lijë.

XX Asera, akonyo 'bi ti kö'bö rö a ma laka.
 Akonyo 'bi ti kö'bö rö ma köñmi közö akonyo 'ba ñere.

XXI Napatali, ni 'bëyi közö gole riña mbëmbë,
 ame köyö kole ma kele ne.

XXII Yesepa, ni 'bëyi közö ñgëri ame kötu kpa daa ne.
 Döngila mo ga a'ba kari dö reki.
 Bo ana rö mbëmbë.
 XXIII Bö ya 'bi ga ti kota kpëyi.
 Lijë ti koga göyi ti kanya.
 XXIV Tine ti kinda'ba kanya 'bëyi kitigö.
 Köziyi inza kilë'di.
 Tigo abo 'ba Böko'ba ti ki'di könyö yi kö'bö rö ma kitigö.
 Bo na rö Böko'ba ame koloma töngö gö Yakoba bine ti tigo abo,
 közö bö koda kamölö tara ne.
 Bo na rö döku 'ba könyi zi Yisarele.
 XXV Böko'ba 'ba 'bu yi na kökönyi yi.
 Bo na ti tigo dö kiteli.
 Bo kö'dö yëyi ziyi.
 Bo ki'di töro ka'di ziyi.
 Bo ki'di mini kulöwu ziyi di mi yayi.
 Bo koja gö löyö zi 'ja 'bi ga.
 Bo ki'di mba mo ga kilëri.
 XXVI Yëyi ma 'ba 'bu yi ele kiteli yëyi 'ba mini këyi ma kölö di mi döku
 löbu.
 Lijë döku naga nime ëdi mölö bine di bi tisaki 'ba döliño nime.
 Yëyi naga nime kötöñi rönni pili ti dö Yesepa.
 Oza bö 'deni di mi löngö löndö bo ga.

XXVII Benyimona 'ba bo rɔ bilö wöliwöli ma kembe.
Bo ö'bö 'ba bo tupö yida tonyo mo ngi rɔ kɔmɔ kada pili."

XXVIII Ngala ma Yakoba ko'do lömu timo do kole 'butë dömoriyö abo ga na me. Ya naga nime lijë na rɔ yi lingi 'ba kpa roba 'butë dömoriyö 'ba Yisarele. Bo o'do lömu pili zinni rɔ kotokoto go wa ame ga koriya tinni.

Tölë 'Ba Yakoba

XXIX-XXX Kina Yakoba kose kpa bo ma nburunburu mo ngi zi kole abo ga, bo iya te, "Mëdi mozi 'deni go töku ne baba ni. Tine mo'doko 'do kombike töku ma kilekike timo mi döyayi 'ba Kanana. Ari kusuke ma bi koto ti baba ni mi ti'börö ma tönë mi nyaka 'ba Makapela ne. Eädi kebe kapa Mamore ma kari yibi. Go bi nima pa molo bine rɔ bi 'ba Eporona e'be Ete. Tine Abarayama ugö 'deni di zini tusu bilaka abo ga yimo. XXXI Bi nima na kusu Abarayama ni ti 'ja abo Sara teyi, gbi ti Yisika ni ti 'ja abo Rebeka. Kina musu 'ja ma Leya gbi yayi. XXXII Nyaka nima 'bu ze löbu ugö 'deni di zi e'be Ete kpaki ti ti'börö mo."

XXXIII Kina doo Yakoba kote tose go lende naga nime 'deni zi kole abo ga koozo a nime te tine, bo o'do ngi bëri yo na bo kulöku ngi.

L

I Yesepa ulöru do töku 'bu nni kiramo koloma tudu. II Bo ënyi ki'di lende mo zi bilaka ame ga kikali ndobo 'ba wowo ne 'do kosa 'bu ti wowo rɔ töku 'bu bo go koloma kinza kato. III Bilaka naga nima oloma to'do mo nduwë nbo tö'do do 'butë sowo, römöyi kada 'ba to'do mo na tara. Ezipeto gbi udu Yakoba nbo tö'do do kuluku koto kodo dömo 'butë riyö (70).

IV Kina doo kada 'ba monɔ kote röni 'deni tine, Yesepa iya zi bilaka löbu 'ba bo döliɔ naga nima, iya te, "Ari kiyake lende ma zi bo döliɔ. Ari kiyake te, V mi kada ma 'bu ma këdi ko'do 'deni tölë bo i'di ma mulömu rɔma go mari musu bo nbo go bi ame bo kileɔ 'deni mi döyayi 'ba Kanana ne. Itutike bo döliɔ go bo kodo kpama mari tusu 'bu ma, ti muyi döma 'jaa mako bine."

VI Bo döliɔ uti dömo zi Yesepa, iya te, "Ari kusu 'bu yi koozo ame kulömu röyi 'deni molo ne tara."

VII Kina Yesepa kënyi ngi kari Kanana tusu 'bu bo. Bilaka löbu 'ba bo döliɔ naga nima ari koto ti Yesepa gbi ti bilaka ma koozo koozo 'ba Ezipeto motɔ ga, VIII gbi ti bilaka abo ga pili ti bo löndö bo ga kpaki ti bilaka 'ba 'bu bo ga. Kole titi na nge kileke Gosene yayi ti yeri 'bënni ga. IX Kina bilaka motɔ ga ari gbi tinni këki 'bënni do kosani ti ya motɔ ga ame këki 'bënni mi aribiya ma kosani këdi koto naga. Lijë pili rɔ tindi ma löbu.

X Lijë umu yöpö 'ba Yaradene kari kömö bi 'ba tomba nyönyu 'ba Atada. Lijë oloma bina tö'do do modömoriyö tudu Yakoba ti monɔ rɔ mbëmbë.

XI Kina doo Kanana ame mo ga këdi koloma yayi ne ko'ja lijë këdi kudu rɔ mbëmbë tine lijë iya te, "Wu, Ezipeto ëdi 'deni tudu rɔ ma kënyë." Kina lijë kidëki möyi go bi nima ngi rɔ Abele Misarima, ame 'jo 'ba lende mo tégë "Monɔ 'ba Ezipeto." Bi mo nima owo dë di ngila yöpö 'ba Yaradene.

XII Kole 'ba Yakoba ga o'do koozo ame bo kose gomo zinni ne tara. XIII Lijë ombi töku bo kari timo döyayi 'ba Kanana kari kusu mi ti'börö mi nyaka 'ba Makapela, ame kebe kapa Mamore ma kari yibi ne. Nyaka nima ti ti'börö mo na rɔ ame Abarayama kugö di zi Eporona bo Ete tönë tusu töku abo ga yimo. XIV Kina doo Yesepa kusu 'bu bo 'deni yayi tine, bo ileki

kari Ezipeto ti löndö bo ga pili ti bilaka ame ga kari ti bo bi 'ba mono nima yayi ne.

Tere Dokolo

^{XV} Di pötö Yakoba kölä 'deni löndö 'ba Yesepa ga ngi rö tikere. Lijë oloma tiya mo rö gö rönni, iya te, "Mötöga Yesepa ti kënyi komeri gö lende kënyë ma tönë ga dö'döke zi bo ne, bo kileki kö'dö dokolo ma gbi zize."

^{XVI} Kina lijë koja laja zi Yesepa, iya te, "Gba bine kinza 'bu ze kölä dë bo ose gö lende zize ^{XVII} tégë gö diya ziyi 'dö kola ze gö lende kënyë ame dö'dö ziyi ne. Kina me le'jete doma'jo röze ziyi 'dö kola ze gö lende kënyë ze. Ze gbi dorö Boko'ba ma kongö gö 'bu ze."

Kina ödö Yesepa kuwö lende nime te tine na bo kudu ngi. ^{XVIII} Kina löndö bo ga kako zi bo kolödö bëri kömö bo, kiya te, "Ni na rö bö döze."

^{XIX} Bo iya te, "Kinza kereke dë. Ma Boko'ba na dë gö miya burë 'be.

^{XX} Rö ma laka kpe na kö'döke lende kënyë zö. Tine Boko'ba i'di lende laka 'deni ködö di mü lende kënyë nima gö bilaka ma konzi kömö di mü tölä.

^{XXI} Kinza kereke dë, mëdi monö göye ti bilaka 'be ga pili."

Lende nime na Yesepa këyëyi döki'di löndö bo ga timo ki'di lijë koloma dë kpe rö tikere.

Tölë 'Ba Yesepa

^{XXII} Yesepa oloma kö'dö kömö köö konzi ti e'be 'bu bo ga mü Ezipeto yayi. Mi kada 'ba tölä abo tine kömö köö abo 'deni kuluku riyö ködö dömo 'butë (110). ^{XXIII} Bo o'ja kole 'ba kole 'ba Eporima ga ti kömö bo. Kina gbi Makira kole 'ba Manase öyö kole tine Yesepa oga rö kole 'ba mü lijö abo ga.

^{XXIV} Bo iya te zi löndö bo ga, "Mö'bo tölä 'deni, ne Boko'ba ti kongö göye. Bo ti kako kogba ye 'jaa di döyayi nime bo kileki ye karike döyayi ma tönë bo kulömu 'dö ti'di mo zi Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ne."

^{XXV} Kina bo ki'di ya ë'bënni ga kulömu rönni. Bo iya te, "Ulömuke röye ödö Boko'ba kako kogba ye këdi kileki ye kari döyayi nima ombike töku ma karike timo."

^{XXVI} Tine na bo kölä ngi. Kömö köö abo 'deni kuluku riyö ködö dömo 'butë (110). Kina bilaka abo ga kosa 'bu ngi ti wöwö rö töku bo gö koloma kinza kato. Kina lijë ki'di töku bo ngi mü sandu di Ezipeto yayi.

Buku 'Ba Tɔɔɔ

Gomɔ 'Ba Yisarele Di Ezipeto

^I Kole 'ba Yakoba tönë ga kari ti bo Ezipeto, mɔɔɔ ni ti bo bɔyi 'bi ga ne möyi lijë na me. ^{II} Rubëni ti Simona ti Lëwë ti Yuda ^{III} ti Yisakara ti Zebolona ti Benyimona ti ^{IV} Dana ti Napatali ti Gada ti Asera. ^V Kupö Yakoba ame ga kari ti bo kömö yayi ne ëdi pili kuluku kɔɔɔ kɔɔɔ dɔmɔ 'butë riyö. Tine Yesepa ëdi 'ba bo 'deni mɔlo yayi.

^{VI} Kina ɔɔɔ lijë koloma 'deni Ezipeto yayi kɔmɔ kɔɔ mo konzi tine tölë ari kupö Yesepa ni ti löndö bo naga nima ngi kpaki ti ya ma kako tinni tönë ga. ^{VII} Tine kupö lijë ara 'deni ngi konzi kogba mi dɔyayi 'ba Ezipeto.

Tu'du Kole 'Ba Yisarele Gɔ Mini

^{VIII} Kina bo dɔliɔɔ mɔɔɔ 'ba Ezipeto ame 'beri kinza kikali Yesepa dë ne na 'deni dɔ kitii. ^{IX} Bo dɔliɔɔ mo nima kidëki gbï rɔ Paro 'bënni mo ne ënyi kilende zi bilaka abo ga, iya te, "Ongɔke te, Yisarele naga nima lijë na ma kara 'deni ngi konzi rɔ ma kënyë rɔ lende rɔze. ^X O'dɔkɔ zize 'dɔ tonɔɔ bi dönni do'dɔke a mɔɔɔ zinni römöyi lijë ëdi koto tara ngi nduwë rɔ mbëmbë kina ɔɔɔ ya na kömö yɔ na lijë këdi kɔdɔ'bo rönni ngi ti bo ya kileki 'böwu tupö ze gɔ lijë kënyi kirina ë'bënni ngi."

^{XI} Kina Ezipeto naga nima ki'di turu 'ba tonɔɔ gɔ Yisarele ngi kota kpamo ti ndobo ma kirindi tidiri mo timo. I'di lijë ko'ba gawo 'ba Pitomo ni ti Ramese rɔ bi 'ba tikeki wa abo 'ba bo dɔliɔɔ 'ba Ezipeto mo nima. ^{XII} Tine gomɔ löbu nime këdi kɔdɔ pele rönni rɔ mbëmbë te nime na lijë kara ngi rɔ dɔ kiteli nati kogba mi dɔyayi 'ba Ezipeto nima ti rönni ki'di Ezipeto ngi rɔ tikere. ^{XIII} Kina kɔdɔ ngi zi Ezipeto nati rɔ tupö Yisarele ti ndobo ma kinza kiya naga. ^{XIV} Ari kömö ngi mi lende ma kata kulöwö mo zi Yisarele ki'di ye 'beye ngi rɔ bo to'dɔ ndobo 'ba to'ba rö 'bënni ga ti nyaka 'bënni ga ko'dɔ ye dë kpe ngi nati ko'de bilaka lesi.

^{XV} Kina bo dɔliɔɔ mo nima ënyi kilende zi bo buli ma löbu riyö mɔɔɔ ga 'ba Ebere kidëki möyi mo rɔ Sipora ni ti Powa, iya te, ^{XVI} "ɔɔɔ këddi kindabake kole 'ba Ebere naga nima, ɔɔɔ ko'jake köyö rɔ bɔtoni upöke yaga tine ɔɔɔ këdi rɔ nyiti na kolake."

^{XVII} Tine bo buli naga nima ere ë'bënni Boko'ba gbï lijë ari dë ngi ko'dɔ kɔɔɔ lende nima bo dɔliɔɔ kiya zinni ne. ɔɔɔ köyö pele rɔ kole bɔtoni lijë ola ngi. ^{XVIII} Tine na bo dɔliɔɔ kidëki bo buli riyö naga nima kititi, iya te, "Wa'di na këddi ko'dɔke tara këddi kolake kpa kole bɔtoni 'ba Ebere naga nima këdi gba 'biri konzi ne?"

^{XIX} Ja tönë ga ileki kiya te, "Nere, 'ja 'ba Ebere naga nime inza kɔɔɔ 'ja 'beye ga 'ba Ezipeto. Löyö 'bënni idësi dë. ɔɔɔ dëdi dömö pele dako do'ja köyö 'deni mɔlo."

^{XX-XXI} Boko'ba ti mi këyi rɔ bo buli naga nima römöyi lijë ere bo. Kina bo ki'di kupö ngi gbï zinni lijë kara konzi. Kina Yisarele koto tara ngi nduwë rɔ mbëmbë. ^{XXII} Kina bo dɔliɔɔ ki'di kö'du mo ngi zi bilaka abo ga pili, iya te, "Kole 'ba Ebere ame ga ko'jake köyö rɔ kole bɔtoni ne, ogbake ku'duke gɔ yöpö. Tine ɔɔɔ këdi rɔ nyiti olake."

II

Töyö Musa

^I Mi kada mo naga nima na bo moto di mi kupö e'be Lëwë, 'ja abo ghi di mi kupö lijë koto nima ^{II} köyö ngi ro kole botoni. Kina odo loko kongö kole 'bëni nima kele ngi kulöwö tara tine na loko kogba ngi koloma ro tusu domo nbö nyepe mota. ^{III} Kina odo kole kari kandi 'deni loko ko'bo de kpe tusu domo tara tine na loko ko'de kee ma ku'jö di mi molli riti ngi loko kora komo mo teyi ti zibiti. Na loko ko'ba kole tönë ngi yimo loko kari kutë mi liya mi yöpö. ^{IV} Tine lëmi mo oro caki yaga ro ma kowo tongo wa ma këdi ko'do tömö dö kole nima.

^V Kina nyiti 'ba bo doliño kari ngi kpa yöpö yayi turögö rönì. Kina ko'ja bo laja 'bëni ga këdi kilingere kebe dö kpa götö yayi yo na kömöni kila'ba ngi ro kee tönë. Na loko koja nyiti ma ro bo laja 'bëni mo ngi kari ko'de.

^{VI} Nyiti nima ari ko'de zini na loko kombi domo kina ko'ja ngi ro kole na yimo këdi kudu ko'de lisa ngi kömöni. Loko iya te, "Kole 'ba Ebere naga nime na."

^{VII} Lëmi mo tönë ako kititi loko iya te, "Dö moma bo ki'di mba kpmo ziye di mi löggö 'ja 'ba Ebere ya?"

^{VIII} Nyiti 'ba bo doliño mo tönë iya te, "Yëë, ari ko'de." Kina loko kari ngi ko'de ko ro ma mo.

^{IX} Nyiti 'ba bo doliño iya zi 'ja nima te, "Ogba kole nime kulu ama zö. Mëdi mopi girisi ziyi gomo." Kina 'ja nima kogba kole nima ngi kari timo kulu.

^X Kina odo kole kilingere 'deni kandi tine na loko kogba ngi koto ki'di zi nyiti 'ba bo doliño ro kole 'bëni. Loko i'di möyi mo ro Musa. 'Jo 'ba lende mo tégë, "Moto ama di yi mini."

Musa Iriña Midiyana

^{XI} Mi kada ma dö koto moto yayi ko'ja Musa kiyöbu 'deni na bo kënyi kari tongo bilaka 'bëni ga Yisarele. Bo ari ko'ja lijë këdi mi ndobo kirindi. Tine na bo kari ko'ja bo Ezipeto moto ngi këdi ro tomba bo Yisarele moto, bilaka 'bëni ga. ^{XII} Bo ongo boto inza ngosi yayi yo na bo kupö bo Ezipeto nima ngi bo kusu dö töku mo mi yayi lida.

^{XIII} Mi bi kèzë ma di pötö mo na bo kari ko'ja Yisarele ma riyö moto ga këdi bi 'diri. Bo ënyi kititi bo ma koma 'diri mo nima, bo iya te, "Eddi komba Yisarele lepì yi tara go wa'di?"

^{XIV} Bo nima ileki domo zi Musa, iya te, "Ni, yë na ko'do yi ro nere doze to'do burë ze? Eddi ko'do 'do kupö ma ghi kozo ma tönë kupö bo Ezipeto nima bine ne?"

Kina Musa ngi ro tikere. Bo omeri iya te, "Wa nime mo'do ne ëdi kinda yaga."

^{XV} Kina odo lende mo kömö mbili bo doliño tine bo iteri ngi 'do tupö Musa yaga. Tine na Musa kënyi kiriña ngi kari Midiyana. Bo ari kömö yayi bo koloma kpa daa. ^{XVI} Tine bo akumu moto 'ba Midiyana yayi ëdi ti yitöti modomoriyö. Kina yitöti naga nima kömö ngi tunö mini ghi todo mini mi wöri zi kamölö 'ba 'bu nni ga tuwë mo. ^{XVII} Bo koda kamölö moto ga ömö ngi ghi yayi koloma ro toga yitöti tönë ga yaga. Kina Musa kako ngi ko'do kperi gönni kunö mini zi kamölö ma 'bëni ga.

^{XVIII} Kina odo yitöti naga nima kuyi dönni ngi kömö welo liño zi 'bu nni Yetoro tine bo ënyi kititi lijë iya te, "Ma t'one ömöke ngi molo te go wa'di?"

^{XIX} Lijë iya te, "Bo Ezipeto moto na kokonyi ze bo kunö mini zize ghi zi kamölö ze ga."

^{XX} Bo ileki kititi yitoti abo naga nima, bo iya te, “Ne bo edi yala? Olake bo mokö go wa'di? O'deke bo kako lino go bo konyo kpa bo.”

^{XXI} Musa uti ngi domo toloma ti bulöbu nima. Kina bo kogba nyiti abo moto ro Zipora ngi ki'di ro 'ja zi Musa. ^{XXII} Zipora öyö ro kole botoni zi Musa kina bo ki'di möyi mo ngi ro Geresomö, ame kiya te “Bo löwö”, römöyi bo omeri bo iya te, “Ma 'deni ro bilaka mi döyayi löwö nime.”

Monö 'Ba Yisarele

^{XXIII} Di pötö komo koo konzi 'deni yayi tine na bo dolino 'ba Ezipeto mo toné kari kolé ngi. Tine pele Yisarele gba nduwé mi ndobo kirindi nima tileri di kpmo topapa konyi. Kina monö 'benni di kpa közi lisa ma kedí ko'do rönni ne komö ngi mbili Boko'ba. ^{XXIV} Boko'ba uwö monö 'benni na bo komeri lömu abo ma toné bo ko'do molo ti Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ne ngi. ^{XXV} Bo ongo lisa 'ba bilaka abo ga Yisarele kina lende mo ko'c ngi ro bo.

III

Deki 'Ba Musa

^I Mi kada ma do koto moto ko'ja Musa kedí ro toda kamölö 'ba Yetoro bo lanzo bo bo akumu 'ba Midiyana nima tine, na bo kona kamölö ngi kari timo ro ma kowo nbö yi mokö ndi döku koro moto yayi kidéki möyi mo ro Sinayi. ^{II} Di yayi na malayika 'ba Boko'ba kodö ngi zi bo ro pa'do köbö mi zana morogo. Musa ongo lende nima pa'do nima öbö pele tara tine morogo mo ilanma de gbi ya. ^{III} Bo omeri bo iya te, “Ségé wa'di ga na te? Morogo mo ilanma de ro ma totondo mo ga tara? I'di mari te ngosi tongo mo.”

^{IV} Kina odo nere Boko'ba kongo bo kese 'deni ngosi tongo mo tara tine, na kidéki bo ngi di mi morogo yayi iya te, “Musa, Musa.”
Musa iya te, “Ma na me.”

^V Boko'ba iya te, “Kinza kese de kpe kulöwö 'de. Oto wari yaga di ndiyi römöyi bi nima keddi koro teyi, yayi koro na.” ^{VI} Boko'ba enyi kileki 'böwu gbi kiya te, “Ma na ro Boko'ba 'ba 'bu yi löbu Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba.” Kina Musa kusu komo bo ngi beri römöyi bo ere di bi tongo Boko'ba.

^{VII} Nere Boko'ba iya te, “Ro ma laka mo'ja lisa 'ba bilaka ma ga 'deni di Ezipeto. Muwö 'deni ma lijé kedí kudu di kpa közi gomö 'ba turu bo kongo gönni ga. Kina lende 'benni o'c 'deni roma. ^{VIII} Kina me mako 'deni beri tomö lijé di közi Ezipeto naga nima 'do mo'de lijé kako yaga di mi döyayi nima kako mi yayi ma laka ame tagi ni ti wi sa kambi di teyi kozo ségé ne. Bi nima Kanana naga nima ti Ete ti Amora ti Perezé ti Iwa ti Yebusa kedí koloma teyi ne. ^{IX} Monö 'ba bilaka ma ga Yisarele ömö 'deni mbili ma kina mo'ja kponji ame Ezipeto kedí ko'do rönni ne 'deni. ^X Kina me ari, medí moja yi kari zi bo dolino 'benni 'ba Ezipeto mo nima 'do ko'de lijé bilaka ma ga yaga di mi döyayi abo nima.”

^{XI} Tine Musa enyi kileki domo zi Boko'ba iya te, “Ma yé na go mari zi bo dolino mo'de Yisarele yaga di Ezipeto?”

^{XII} Boko'ba iya te, “Ti medí tüyi. Akileme 'ba ame ma na medí moja yi ne ti kedí kozo a nime te, odo kari ko'de lijé 'deni ti kako kumötuke ma do döku nime bine.”

^{XIII} Musa iya te, “Ne odo mari zinni miya te, 'Boko'ba 'ba 'bu ye löbu ga ma molo na me koja ma ziye, ne odo lijé kënyi kititi ma kiya te, 'Möyi bo ro yé? go miya tondo ga zinni?”

XIV Boko'ba iya te, "Ma na rɔ bo ame rɔ ma mo ne. Kina 'dɔ kiya zinni kɔzɔ a nime te, 'Bo ame kidɛki rɔ ma mo ne, bo na me koja ma ziye.'

XV Kina 'dɔ kiya gbɛ zinni Yisarele, 'Bo ma kidɛki rɔ ma mo tɔnɛ, ɲere Boko'ba 'ba 'bu ye lɔbu Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba na me koja ma ziye.' Mɔyi nime na 'dɔ dɔ kupɔ pili ame ga kɛdi kɔyɔ pele kɔwɔ yayi ne kidɛki ma nduwɛ timo rɔ ɲburunburu. XVI Ari kotɔɔ dɔ lɔbu 'ba Yisarele kilende zinni kiya te, 'Nere Boko'ba 'ba 'bu ye lɔbu ga Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ɔɔɔ kileme rɔni zɔ kiya te, "Monɔɔ ye 'deni kina mo'ja wa ame Ezipeto kɛdi ko'dɔ ziye ne 'deni. XVII Ne momeri 'deni gɔ mo'de ye yaga di mi kponɔ nima Ezipeto kɛdi ko'dɔ kulɔwɔ rɔye ne mo'de ye kako mi dɔyayi 'ba Kanana 'ba Ète 'ba Amora 'ba Pereze 'ba Iwa ti 'ba Yebusa ni. Yayi ma laka ame wi sa ni ti tagi kambi ɲgi di teyi kɔzɔ sɛgɛ ne."

XVIII Lɔbu 'ba Yisarele ti kuwɔ dɔyi. Kina 'dɔ karike tinni zi bo dɔliɲɔ 'ba Ezipeto mo nima kiyake zi bo te, 'Nere Boko'ba ze 'ba Ebere ɔɔɔ 'deni kileme rɔni zize. I'di ze dari yi mɔkɔ rɔ liɲgere 'ba tɔ'dɔ dɔ mota tumu roma zi bo ɲere Boko'ba ze. XIX Ne rɔ ma laka mikali bo dɔliɲɔ nima inza kɔdɔ kpeye tari, tine 'jaa ɲbɔ ɔɔɔ kpa kɔzɔ Boko'ba na kɔdɔ 'deni rɔ bo. XX Ti moja kɔzɔ ti tigo ma modɔ karama dɔ Ezipeto ti wa ame ga pili lende mo ga kigayi wa ne. Di pɔtɔ mo tine na bo ti kɔdɔ kpeye 'jaa karike.

XXI Mi kada mo nima ti mi'di Ezipeto koro ye 'dɔ ɔɔɔ kɛddi kɔdɔke kinza bilaka ma ga kari ra rɔ kɔzi sari kinza a 'ba mɔri. XXII 'Ja 'ba Yisarele pili ti kari kokpasi yamo ma kɔbɔkɔbɔ ti sitɛri ni ti bɔɲɔɔ di zi 'ja 'ba Ezipeto ame ga liɲɔ mo ɲɔɔsi tinni ne ala ma kɛdi tinni liɲɔ kɔtɔ. Kina ti ki'di ɲgi zinni. Kina 'dɔ ki'dike dɔ kole 'be ga ti yitɔti 'be ga kombi a 'ba mɔri 'ba Ezipeto naga nime konake karike timo."

IV

Toja Musa

I Musa ititi iya te, "Ne ɔɔɔ liɲɛ ki'di dɔnni dɛ gɔ lende ma kuwɔ lende ma dɛ gbɛ gɔ mo'dɔ tondo? ɔɔɔ liɲɛ kiya te, 'Bɛti 'bi na ka, Boko'ba ɔtɔ ɔɔɔ dɛ ziyi?"

II Nere Boko'ba iya te, "Wa'di na ma kinda'ba kɔziyi ne?"

Bo iya te, "Pɛri na."

III Boko'ba iya te, "U'du bɛri."

Bo ogba ku'du bɛri kina kuyi rɔni ɲgi rɔ murɛ na bo kirina ɲgi yaga di teyi. IV Boko'ba iya te, "Oja kɔziyi kinda'ba di dɔ giliti mo."

Kina bo koja kɔzi bo ɲgi gɔmo kinda'ba di dɔ giliti mo na kuyi rɔni ɲgi kileki yaga rɔ pɛri kɔzi bo. V Boko'ba iya zi bo te, "Na 'dɔ kari ko'dɔ te zinni gɔ kileme zinni ɲere Boko'ba 'ba 'bu nni lɔbu ga Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ɔɔɔ 'deni ɲgi kileme rɔni ziyi."

VI Boko'ba iya 'bɔwu zi bo te, "Usu kɔziyi mi bɔɲɔɔ 'bi."

Bo usu kɔzi bo tine ɔɔɔ bo kɔtɔ yaga dayi o'be'be 'deni ɲgi me yaga rɔ mɔnyu ma kinza kiya. VII Boko'ba iya te, "Usu kɔziyi kileki mi bɔɲɔɔ 'ba rɔyi."

Bo usu tine ɔɔɔ bo kɔtɔ yaga dayi a tɔnɛ kora gɔ kɔzi bo ne olɔ 'deni ɲgi pili yaga kɔzi bo kileki gɔ bi mo kɔzɔ yida rɔ bo ma laki.

VIII Boko'ba iya zi Musa te, "ɔɔɔ kiya te liɲɛ ki'di dɔnni dɛ liɲɛ kuti dɛ pele gɔ, gɔ kɔtɔ ma dɔndende nima ma mi riyo nime liɲɛ ti ki'di dɔnni gɔmo. IX Ne ɔɔɔ liɲɛ ki'di dɔnni dɛ gɔmo kpaki riyo liɲɛ kuwɔ lende 'bi dɛ, ogba mini di mi yɔpɔ nima yayi kɔdɔ bɛri dɔ yayi ma kɛlɛ. Kina ti mini nima kuyi rɔni ɲgi rɔ roma."

X Musa ɛnyɛ kileki zi Boko'ba, iya te, “Yɔ, ɛre, ma mo'bo dɛ tilende laka. Lende ma ndɔ. Kpama rɔ ma kilali. Mɔlo pele gba kinza kilende dɛ zɔ ɛbo kɔmɔ mi kada nima tɔne ma bo kpa kitigo ɔto na dɛ.”

XI Boko'ba iya zi bo te, “Yɛ na ki'di kpa dɔ bilaka lesi? Kina yɛ na kɛdi ku'bɛ mbili bilaka ala kudɔdu kpamo teyi? Yɛ na ki'di kɔmɔ dɔ bilaka lesi ala kiyɔlu yaga? Tara ne ma ɛre Boko'ba nime na dɛ? XII Ari ti mokɔnyi yi tilende kina ti miyandi yi ti wa ma 'dɔ kiya.”

XIII Tine Musa iya te, “Yɔ, ɛre, moma'jo roma ziyi oja rɔ bilaka mɔto na 'dɔ kari to'dɔ wa nime.”

XIV Dɔki'di Boko'ba ɛnyɛ kata ɛgi rɔ Musa kiya te, “Ne bo lɔndɔ yi Arona kupɔ Lɛwɛ mo nima tondo? Mikali bo rɔ bo kpa kikali lende. Bo ɛdi 'deni rɔ tako turɛ dɔyi, bo ti kɛdi ti dɔki'di kɛyi ɔdɔ bo ko'ja yi. XV Ti kilende zi bo ki'di lende kpa bo. Ti mokɔnyi ye kpaki riyɔ tilende kina ti miyandi ye gbi ti wa ma 'dɔ ko'dɔke. XVI Bo na ti kilende zi bilaka naga nima tine ti kɛdi kɔzo ni na kilende kina ti kɛdi 'bɛyi kɔzo Boko'ba tilende zi bo. XVII Ogba pɛri nime kɔziyi kari timo 'dɔ koto to'dɔ go koto nduwɛ timo.”

Tileki 'Ba Musa Ezipeto

XVIII Kina Musa kɛnyi ɛgi kileki kari zi Yetoro bo lanzo bo kari kiya teyi te, “T'di mari tonɔgo ya e'be ze ga di Ezipeto, ɔdɔ lijɛ ɛdi ɛgi na ya.”

Yetoro iya te, “Ari, kari ti kɔbɔ ziyi.”

XIX Tine Boko'ba iya 'deni zi Musa di Midiyana yayi iya te, “ɛnyɛ kileki kari Ezipeto. Bilaka tɔnɛ ga kiteri tupɔ yi ne lijɛ ɔlɛ 'deni pili.”

XX Kina Musa kogba 'ja abo ni ɛgi ti kole abo ga ki'di dɔ akaca lijɛ kɛnyi dɔmo tari Ezipeto. Bo ogba pɛri 'ba Boko'ba tɔnɛ kɔzi bo.

XXI Boko'ba iya zi Musa te, “ɔdɔ kileki 'deni kɔmɔ Ezipeto go koto ame ga mi'di tigo mo 'deni ziyi ne o'dɔ pili kɔmɔ bo dɔliɛ 'bɛnni mo nima. Ne ti mogbo dɔki'di bo 'dɔ bo kota go bilaka ma ga Yisarele. XXII Ari kiya zi bo te, 'Yisarele na rɔ kole dɔndende ma 'ba Boko'ba. XXIII Kina me mɛdi miya ziyi, “T'di kole ma nime kari 'dɔ bo kari kumɔtu ma.” Ne ni ebe kota go bo kina ti mupɔ kole dɔndende ma 'bɛyi.”

Arona Urɛ Dɔ Musa

XXIV Di bi ma Musa ni kɔ'dɔ teyi di go kari yayi na Boko'ba kalo ya ɛgi dɔ Musa ko'dɔ tupɔ mo. XXV Tine na 'ja abo Zipora kogba dɔku ma kapa ɛgi koke kpa 'bana 'ba kole abo timo loko kogba kosa ndi Musa timo. Loko iya te, “Rɔ ma laka ni ɛgi rɔ mɛ'dɛ 'ba roma zɔ.”

XXVI Loko iya tara rɔmɔyi go kɔ'du 'ba dɔlɛti 'bɛnni 'ba akilele. Kina Boko'ba kola Musa ɛgi.

XXVII ɛre Boko'ba iya 'deni zi Arona te, “ɛnyɛ kari yi mɔkɔ turɛ dɔ Musa.”

Kina bo kɛnyi ɛgi dɔnni kari kondɔɔ ti Musa dɔ dɔku koro mo tɔnɛ na lijɛ koloma ɛgi gbo rɔ tumɔtɔ rɔnni ti tiramo rɔnni. XXVIII Kina Musa kiyɛti go wa ame ga pili Boko'ba kiya zi bo go tileki abo Ezipeto 'dɔ bo kari kiya ne ɛgi pili zi Arona. Go koto ame ga gbi Boko'ba kose gɔmo 'deni zi bo 'dɔ bo kari ko'dɔ ne bo iya gɔmo gbi pili zi Arona.

XXIX Kina Musa ni ti Arona kari kotɔtɔ dɔ lɔbu 'ba Yisarele ɛgi pili bɛri. XXX Kina Arona kora go wa ame ga ɛre Boko'ba kose zi Musa ne ɛgi pili zinni. Kina bo ko'dɔ go koto mo tɔnɛ ga ɛgi kɔmɔ lijɛ Yisarele naga nima pili. XXXI Kina lijɛ ki'di dɔnni ɛgi gɔmo. Kina ɔdɔ lijɛ kuwɔ 'deni Boko'ba ɛgi ti lende 'bɛnni sowa konɔgo lisa 'bɛnni 'deni tara tine kina lijɛ kolɔdɔ ɛgi bɛri tilɛlu Boko'ba.

V

Minyi 'Ba Bo Dolijo

I Di pötö mo 'deni na Musa ni ti Arona kënyî ngî kari zi bo dolijo 'ba Ezipeto mo nima, kiya te, "Ame na ro lende ma nêre Boko'ba ze 'ba Yisarele kiya. 'Ola bilaka ma naga nime kari 'do lijê ko'do karama zô di yî mökö."

II Bo dolijo iya zinnî te, "Nêre Boko'ba mo bo ro yê go muwö do bo mola Yisarele kari? Mikali a motö ro nêre Boko'ba dë kina a motö ngî ro Yisarele 'do kombi ndinnî di bine kari bitö inza."

III Musa ni ti Arona ileki kiya te, "Boko'ba ze 'ba Ebere odo kileme ro bo 'deni zize. Kina me ola ze nge dari ro lingere 'ba tö'dö do mota mi mökö tumu roma zi bo nêre Boko'ba ze kinza bo kote doze ti rok'o motöga ti ya."

IV Bo dolijo 'ba Ezipeto nima ileki zinnî iya te, "Musa kpe ti Arona, o'doköke toto bilaka naga nime yaga di kpa ndöbo 'bënnî ga go wa'di? Kpe, ilekike mi ndöbo 'be ga. V Kpe nima kupö ye kara 'deni ngî mi doyyai 'ba Ezipeto nime kozo molî ne. Kina me kpe këddi kiterike 'böwu 'biri go lijê koro di mi ndöbo."

VI Mi kada kotö mo nima na bo dolijo ki'di kö'du mo ngî zi turu 'ba gönnî ga ti makunju mo ga, iya te, VII "Kinza ki'dike ko'de wuyö dë kpe zinnî to'ba tö'bu timo. I'dike lijê na kari koma wuyö 'bënnî ga zinnî. VIII Tine i'dike bo kotö ko'ba ko kozo ma molo tönê lijê koloma pa ro to'ba mo ko'ja këdi ko'de wuyö zinnî bine ne tara, komo mo kileke dë ro cologaki. Ndöbo o'bo lijê dë ro to'bo na ma lijê këdi kititi ma tégé go mi'di lijê kari tumu roma zi Boko'ba 'bënnî to nima ne. IX I'dike ndöbo ma kinza kiya na zinnî kinza lijê kebe ra ti'di dönnî go bëti go'de'de mbëmbë to naga nima."

X Kina turu 'ba gönnî mo naga nima ti makunju mo ga kari ngî kiya te, "Bo dolijo iya te kinza di'di ko'de wuyö dë kpe ziye. XI Kpe na 'do kari komake e'be di bi to ame ga ko'jake di teyi. Tine ndöbo 'be nburu kozo ma dogba kola dë ro cologaki."

XII Kina Yisarele naga tönê kita'ba ga ngî kpaya kote mi doyyai 'ba Ezipeto nima toma a ma 'do ko'do ro wuyö. XIII Turu 'ba gönnî mo ga ö'bö ngî nburu ro tembe dönnî go lijê ko'ba tö'bu konzi mi kada kotö kozo ma tönê lijê koloma pa ro to'do mo ko'ja këdi ko'de wuyö zinnî ro to'de ne. XIV Makunju 'ba do ndöbo ame ga ki'di di mi Yisarele ne ote dë komö kozo ma kiya röni mo nima. Kina komba ya ga ngî ro ma kënyê kititi kpënnî, iya te, "I'dike dë ko'ba tö'bu tipiyara ene kina gbî tönê komö go ma molo go wa'di?"

XV Makunju naga nima ënyî kari kititi bo dolijo, iya te, "O'do ze atöli 'bi ga kulöwö te go wa'di? XVI Botö o'de wuyö dë gbî yo zize, ze na dedî doma eze go doze. Tine pele tara lijê iteri tégé go do'ba tö'bu konzi kozo ma dogba tönê ga. Onjo lende nime te, këdi komba ze atöli 'bi ga dëmba tine bilaka 'bi ga na domo kele dë."

XVII Bo dolijo ënyî kiya zinnî iya te, "Tikëpi. A nima na tönê kako kititike ma bine tégé go mi'di ye karike tumu roma zi nêre Boko'ba 'be ne. XVIII Tikëpi. Ilekike mi ndöbo. Botö ko'de wuyö dë ziye. Ne a motö ro komo tö'bu ma kotö kinza kö'bö dë ro cologaki."

XIX Makunju 'ba Yisarele naga nima ari konjo ngî te wa ënyê 'deni ame kiteri 'deni zinnî di mi wuyö nime ko'de dë pele zinnî go komo tö'bu 'ba mi kada do kotö motö ame kose zinnî ne kö'bö dë ro cologaki ne. XX Kina odo lijê kodo 'deni yaga di mi lijö 'ba bo dolijo yayi tine lijê o'ja Musa

ni ti Arona ngi yayi kedi ro toda lijē. ^{XXI} Na lijē kiya zi Musa ni te, “Kpe, lende 'be nima nere Boko'ba o'ja 'deni. Bo ti kodo karama mo 'basi dōye. Ososoke bo doliṅo ni ti turu abo ga 'deni ngi ko'ji ze le'jete kozo oto kedi kupō ze 'deni yaga nati.”

^{XXII} Musa enyi kileki zi nere Boko'ba, iya te, “Yō nere, o'de gomo kulowō do bilaka naga nime te go wa'di? Ne oja ma ka le mako go wa'di? ^{XXIII} Molo tonē go mari milende zi bo doliṅo ti moyi yi ne kina me bo kedi kodo gomo 'deni ngi ro ma kenyē ro bilaka 'bi ga. Ne ni 'do kokonyi lijē bilaka 'bi ga to yo ne inza yo.”

VI

^I Nere Boko'ba enyi kileki kilende zi Musa iya te, “Ti konggo wa ma medi mo'do zi bo doliṅo 'ba Ezipeto nima 'deni. Ti tigo ma bo ti kope kōzi bo di gōnni 'do lijē kari. Ti tigo ma bo ti koga lijē yaga di mi dōyayi abo nima.”

Ndose Zi Musa

^{II} Boko'ba enyi 'bowu gbi kiya zi Musa te, “Ma na ro nere Boko'ba. ^{III} Mōdo 'deni tonē ga bine mileme roma zi Abarayama zi Yisika zi Yakoba ro Boko'ba tigo do kiteli. Ne mi kada naga nima yayi mileme roma dē zinni ti moyi koro ma nime kideki ro ‘Ma na ro bo ame ro ma mo ne.’ ^{IV} Mo'do lōmu ma 'deni gbi tinni go mi'di dōyayi 'ba Kanana zinni ame lijē kedi koloma teyi kozo bo lōwō ne. ^V Kina me gbi tine tileri 'ba Yisarele di kpa kōzi gomo 'ba Ezipeto omō 'deni mbili ma. Kina ma momeri go lōmu ma tonē 'deni.

^{VI} Ne ongo, ari kiya zinni Yisarele te, ‘Ma na ro nere Boko'ba 'be ti moja ye yaga di mi akirindi nima Ezipeto kedi kidiri ye timo ne. Ti mope ye yaga ro do ngolo di mi atoli nima keddike yimo zinni ne. Ti moja kozo ti tigo wa modō karama ma kinza kiya donni momo ye timo yaga. ^{VII} Ti mogba ye ro 'bama ga moloma ro Boko'ba 'be. Kina ti kikalike ma ngi ma na ro nere Boko'ba 'be ame ko'de ye yaga di mi akirindi 'ba Ezipeto ame lijē koloma ro tidiri ye timo ne. ^{VIII} Ti mo'de ye mi yayi ma tonē mombi kozo toro mulōmu 'deni lipo ti'di mo zi Abarayama zi Yisika zi Yakoba ne. Ti mi'di ziye ro e'be. Ma na ro nere Boko'ba.”

^{IX} Musa ari kora go wa naga nime pili zi Yisarele tine lijē uwō do bo dē kpe rōmōyi dōki'di nni idaki 'deni ngi di zi kōzi kenyē ame Ezipeto kedi ko'do rōnni ne. ^X Boko'ba iya zi Musa te, ^{XI} “Ari kiya zi bo doliṅo nima 'do bo ki'di Yisarele kenyi yaga di mi doliṅo abo.”

^{XII} Tine Musa ileki kiya zi Boko'ba, iya te, “Yisarele mo ga na me 'deni bine kuwō doma dē, tine bo doliṅo na ti kari kuwō 'ba bo lende ma totondo ko'ja medi milende ro kpa kilali?”

Kpa Goli 'Ba Yisarele

^{XIII} Boko'ba ose 'deni zi Musa ni ti Arona te, “Ari kiyake zi Yisarele ti bo doliṅo 'ba Ezipeto nima te ma na mose ziye 'do kojake Yisarele yaga di mi dōyayi 'ba Ezipeto.”

Yi Lijgi 'Ba Musa

^{XIV} Kpa goli 'benni mo ga na me.

Rubēni kole dōdende 'ba Yisarele ēdi ti kole botoni sowo, Anoka, Palo, Ezerona kina ti Karomi. Lijē na ro kpa goli 'ba e'be Rubēni ga.

^{XV} Simona ēdi ti kole botoni modokoto, Yemowele, Yamina, Oda, Yakina, Zowara kina ti Sawola ame yito 'ba Kanana na kōyō ne. Lijē na ro kpa goli 'ba e'be Simona ga.

XVI Lɛwɛ ɛɔi ti kole bɔtɔni mota, Gerosona, Kowata kina ti Merari. Lijɛ na rɔ kpa gɔli 'ba e'be Lɛwɛ ga. Kɔmɔ kɔɔ 'ba loma 'ba Lɛwɛ pili kuluku riyo kɔɔɔ dɔmɔ 'butɛ mota dɔɔmu dɔmoriyɔ (137).

XVII Gerosona ɛɔi ti kole bɔtɔni riyo, Libini ni ti Simi, lijɛ gbɛ ti kpa gɔli 'bɛnni ga. **XVIII** Kowata ɛɔi ti kole bɔtɔni sowo 'do, Amarama, Yisara, Eborona kina ti Uziyɛlɛ. Kɔmɔ kɔɔ 'ba loma 'ba Kowata pili kuluku riyo kɔɔɔ dɔmɔ 'butɛ mota dɔɔmota (133). **XIX** Merari ɛɔi ti kole bɔtɔni riyo, Mali ni ti Musi. Lijɛ ya naga nime na rɔ kpa gɔli 'ba e'be Lɛwɛ ga kari nduwɛ rɔ yi roba 'bɛnni.

XX Amarama ari kogbe Yɔkobede lɛmi 'ba 'bu nnɛ ni kina ma 'dɔ kɔyo Arona ni ti Musa ne. Kɔmɔ kɔɔ 'ba loma 'ba Amarama pili kuluku riyo kɔɔɔ dɔmɔ 'butɛ mota dɔɔmu dɔmoriyɔ (137). **XXI** Yisara ɛɔi ti kole bɔtɔni mota, Kora, Nepege kina ti Zikiri. **XXII** Uziyɛlɛ ɛɔi ti kole bɔtɔni mota, Misale, Elisapana kina ti Siteri.

XXIII Arona ari kogbe Eliseba nyiti 'ba Aminadaba lɛmi 'ba Nasona ni. Lɔko na kɔyo Nadaba ni ti Abiwu ti Elizara gbɛ ti Itomara.

XXIV Kora ɛɔi ti kole bɔtɔni mota, Asira, Elikana ni ti Abisapa. Lijɛ na rɔ kpa gɔli 'ba e'be Kora ga.

XXV Elizara kole 'ba Arona ari kogbe nyiti 'ba Pitiyele ma kɔtɔ mɔtɔ kina ma 'dɔ kɔyo Pinasa ne.

Kupɔ e'be Lɛwɛ naga nima 'bu nnɛ lɔbu mo ga na kiyija rɔni kɔɔɔ a nime te, mɔtɔ ni ti kpa gɔli 'bi.

XXVI Arona ni lijɛ ti Musa kɔtɔ nime na me 'dɔ Boko 'ba kiya zinni te, "Oja dɔ kupɔ Yisarele yaga di mi dɔyayi 'ba Ezipeto ne." **XXVII** Arona ni lijɛ ti Musa kɔtɔ mo nime lijɛ na tɔnɛ kari kiya lende 'ba toja Yisarele yaga di mi dɔyayi 'ba Ezipeto zi bɔ dɔliɔ mo ne.

Kɔzi Kakpa 'Ba Arona

XXVIII Mi kada nima ɛere Boko 'ba kilende zi Musa di Ezipeto ne, iya te, **XXIX** "Ma na rɔ ɛere Boko 'ba. Iyɛti wa ame ga miya zi yi ne pili zi bɔ dɔliɔ 'ba Ezipeto nima."

XXX Tine Musa ɛnyi kileki kiya te, "Ko'ja mɛdi milende rɔ kpa kilali nime bɔ dɔliɔ mo ti kuwɔ dɔmɔ totondo mo ga?"

VII

I Nere Boko 'ba ilende zi Musa iya te, "Oɔɔɔ, mɔ'dɔ yi 'deni kɔɔɔ Boko 'ba tara zi bɔ dɔliɔ. Kina Arona bɔ lɔndɔ yi na ti kɛdi kɔɔɔ bɔ kumɛ lende tara tilende zi bo. **II** Iyɛti gɔ wa ame ga mose zi yi ne pili zi Arona 'dɔ bo kari kiya zi bɔ dɔliɔ 'dɔ ki'di Yisarele kɔɔɔ yaga di mi dɔyayi abo nima. **III** Tine ti mi'di dɔki'di bɔ dɔliɔ kɛddi. Gɔ kɔtɔ mbɛmbɛ naga nime ɔɔɔ mo'dɔ pele, **IV** bo inza konyɔ lende mo bo kuti gɔ lende 'bi. Kina ti mutu'bɔ kɔzɔ dɔ Ezipeto ti tigo ma moja bilaka ma ga Yisarele yaga rɔ dɔtumu mi kpa gɔli mo ga di mi dɔyayi 'bɛnni nima. **V** Kina ti lijɛ Ezipeto kikali ngi ma na rɔ ɛere Boko 'ba gɔ ame mileme kpa kɔzɔ 'deni zinni moja bilaka ma ga Yisarele yaga di mi dɔyayi 'bɛnni nime ne."

VI Musa ni ti Arona ari ko'dɔ kɔɔɔ ma Boko 'ba kose gɔmɔ zinni tara.

VII Mi kada naga nima lijɛ kɛdi kilende zi bɔ dɔliɔ ne, kɔmɔ kɔɔ 'ba Musa ɛɔi 'deni kuluku kɔtɔ kɔɔɔ dɔmɔ 'butɛ mota, 'ba Arona 'deni kuluku kɔtɔ kɔɔɔ dɔmɔ 'butɛ mota dɔɔmota.

Pɛri 'Ba Arona

^{VIII} Boko'ba iya zi Musa ni ti Arona te, ^{IX} “Ɔdo bo doliŋɔ kiya ziye te, ‘O’doko go koto te,’ iya zi Arona kogba pəri abo ku'du bəri koma bo doliŋɔ. Kina ti kuyi roni ŋgi ro murè.”

^X Kina Musa ni ti Arona kari ko'do ŋgi kozo ma Boko'ba kose zinni. Arona ogba pəri abo ku'du bəri koma bo doliŋɔ ni lijë ti turu abo ga kina pəri nima kuyi roni ŋgi ro murè. ^{XI} Bo doliŋɔ i'di kototo bo kata 'ba mi dɔyayi 'ba Ezipeto yayi ko'de kako kina lijë ko'do ŋgi gbi kozo 'ba Arona tara ti dɔŋgala ma 'benni ga. ^{XII} Lijë u'du pəri ma 'benni ga bəri na kuyi roni ŋgi gbi ro murè. Tine pəri ma 'ba Arona tonè enyi kindiyɔ ma 'benni naga nima ŋgi pili yaga. ^{XIII} Pele tara, doki'di bo doliŋɔ eddi ŋgi bo kuwo lende 'benni de kozo ko'du tonè Boko'ba kiya molo zi Musa ne tara.

Roma

^{XIV} Boko'ba iya zi Musa te, “Bo doliŋɔ doki'di mo eddi kulowo bo o'doko de tope kosi bo di go Yisarele 'do kari. ^{XV} Enyi nbo kure do bo kori mini. Ari koda bo kpa yopo yayi. Ogba pəri kuyi roni ro murè tonè tiyi. ^{XVI} Kina 'do kiya zi bo te, ‘Nere Boko'ba 'ba Yisarele na me koja ma tiya mo ziyi te, ‘Ola bilaka ma ga kari 'do lijë kari kumotu ma di yi moko. Ne molo nime ni, uwö domo de yo.” ^{XVII} Ne ni, nere Boko'ba iya te ti kikali bo 'deni ŋgi ro nere Boko'ba mo go wa ma bo keddi ko'do ziyi. Kina me ongo meddi momba do mini ti pəri nime. Ti mini pili 'ba mi yopo nime kuyi roni yaga ro roma. ^{XVIII} Ti kenze ni kole, mini kato, Ezipeto inza ko'bo kpe tuwe mini 'ba yopo nime.”

^{XIX} Boko'ba iya zi Musa te, “Ilende zi Arona bo kombi pəri nima toro do yopo kpaki ti gbogbo mo ga ti puti ni ro go mini ame ga pili mi dɔyayi 'ba Ezipeto ne. Kina ti mini kuyi roni me ro roma ma mi 'boro kpaki ti ma mi bi nɔŋaŋi 'ba doku.”

^{XX} Musa ni ti Arona ari ko'do ŋgi kozo ma Boko'ba kose zinni. Arona ombi pəri tonè toro komba do mini 'ba mi yopo nima timo di koma bo doliŋɔ ni ti turu abo ga te kina mini kuyi roni ŋgi ro roma. ^{XXI} Kenze 'ba mi yopo kole ŋgi pili mini kato kenyè boto ko'bo de kpe tuwe mo. Roma ŋgi kote go bi pili mi dɔyayi 'ba Ezipeto yayi.

^{XXII} Tine bo kata 'ba Ezipeto yayi ako ko'do gbi tara ti dɔŋgala ma 'benni ga. Kina doki'di bo doliŋɔ ko'bo ŋgi ro ma keddi. Bo uwö lende 'ba Musa ni ti Arona de kpe nati kozo ma tonè Boko'ba kiya 'deni molo zi Musa ne tara. ^{XXIII} Bo enyi abo za kuse kileki kari liŋɔ abo bo konyo lende mo de. ^{XXIV} Kina Ezipeto kebe ŋgi ro tiyagba mini di mi yayi lida romoyi mini 'ba yopo ele de kpe.

Nyo'do

^{XXV} Kina odo to'do mo kiteli 'deni do modomoroyo di potö a lobu nime Boko'ba ko'do mi yopo nima ne tine,

VIII

^I na Boko'ba kenyi kilende zi Musa iya te, “Ari zi bo doliŋɔ kiya zi bo te, ‘Nere Boko'ba iya te, ‘Ola bilaka ma ga kari 'do lijë kumotu ma. ^{II} Odo kilagi meddi modö karama do doliŋɔ 'bi nime pili ti nyo'do koso lo yimo. ^{III} Nyo'do ti koso lo mi yopo kpaki kebe mi liŋɔ 'bi pili kebe ro 'bi kebe do a to'do 'bi ga kote mi liŋɔ 'ba turu 'bi naga nima ro go bilaka 'bi ga pili kpaki kebe mi akirisi wa 'ba 'ja 'bi kebe mi sele ni kpaki. ^{IV} Lijë ti ko'bo toro ruyi ro bilaka 'bi ga ti turu 'bi ga pili.”

^V Kina Boko'ba kilende zi Musa iya te, “Iya zi Arona kombi pəri abo toro do yopo ni ti gbogbo ti puti mo ga pili koja nyo'do mi dɔyayi 'ba Ezipeto.”

^{VI} Kina Arona koja kɔnyɔ bo ɔɔɔ kɔmbi tɔɔɔ dɔ mini pili 'ba mɔ Ezipeto. Kina nyo'dɔ ɔɔɔ setiyi kote mɔ dɔyayi nima. ^{VII} Tine bɔ kata ni ako gbɔ kɔ'dɔ dɔɔɔgala ma 'bɛnnɔ ga lijɛ koja nyo'dɔ gbɔ tara.

^{VIII} Bɔ dɔliɔɔ idɛkɔ Musa ni ti Arona kilende teyi, iya te, "Ilendeke zi ɔɔɔ Bɔkɔ'ba kogba nyo'dɔ naga nime yaga di rɔma ti bilaka ma ga. Kina ti mola bilaka 'be ga ɔɔɔ kari tumu roma zi bo Bɔkɔ'ba."

^{IX} Musa ileki zi bo dɔliɔɔ, iya te, "Ma ti mɔ kɛyɔ 'dɔ tititi Bɔkɔ'ba gɔ lende 'bɔ gbɔ ti turu 'bi ga kpaki ti bilaka 'bi ga. Tine kada mo na koza zɔ. Nyo'dɔ naga nima ti kɔlu ɔɔɔ pili liwo yaga kola ɔɔɔ rɔ ma mɔ yɔpɔ."

^X Bɔ dɔliɔɔ ileki dɔmo, iya te, "Ilende zi Bɔkɔ'ba tilɛndɔ."

Musa iya te, "Ti mo'dɔ ɔɔɔ tara kɔzɔ ame kititi ne kina nɔ ti kikali ɔɔɔ rɔ ma laka Bɔkɔ'ba 'beri mɔɔɔ inza kɔzɔ ɔɔɔ ɔɔɔ Bɔkɔ'ba ze 'ba Yisarele. ^{XI} Nɔ, kpe ti turu 'bi ga ti bilaka 'bi ga pili inza kɔ'jake kinɛ a mɔɔɔ rɔ nyo'dɔ kpe ɔɔɔga ye, tine ɔɔɔ rɔ ame ga mɔlo mɔ yɔpɔ ne."

^{XII} Kina Musa ni ti Arona kɛnyɔ ɔɔɔ di yayi. Tine na Musa kari kilende ɔɔɔ zi Bɔkɔ'ba 'dɔ kona nyo'dɔ tɔnɛ ga bo kɔ'de dɔ bo dɔliɔɔ ne yaga.

^{XIII} Kina Bɔkɔ'ba kɔ'dɔ ɔɔɔ kɔzɔ ame Musa kititi ne tara. Nyo'dɔ tɔnɛ ga ma kebe rɔ ti ma kpa liɔɔ ni ti ma mɔ nyaka naga ɔlɛ ɔɔɔ me yaga. ^{XIV} Kina bilaka koloma ɔɔɔ rɔ tulu dɔmo kɔzɔ kurugumu tara kato kogba mɔ dɔyayi.

^{XV} Tine ɔɔɔ bo dɔliɔɔ kɔɔɔ nyo'dɔ tɔnɛ ga kɔlɛ 'deni tara tine dɔkɔ'dɔ bo ileki kɛddɔ ɔɔɔ ɔɔɔ 'bɔwu yaga kɔzɔ lende tɔnɛ Bɔkɔ'ba kiya mɔlo zi Musa ne tara.

Duru Gɔ Banyɔ

^{XVI} ɔɔɔ Bɔkɔ'ba iya zi Musa te, "Iya zi Arona kɔmbi pɛrɔ abo tɔɔɔ kɔmba lupu timo. Kina lupu 'ba mɔ dɔyayi 'ba Ezipeto nime pili ti kuyɔ rɔnɔ ɔɔɔ rɔ duru gɔ banya."

^{XVII} Musa ni ti Arona o'dɔ kɔzɔ a nime te. Arona ombi kɔzi bo tɔɔɔ kɔmba lupu ti pɛrɔ kina duru gɔ banya kɔdɔ ɔɔɔ setiyi tonyo bilaka kpaki ti yɛrɔ mo ga. Lupu 'ba mɔ dɔyayi 'ba Ezipeto nima pili ɛnyɔ kuyɔ rɔnɔ ɔɔɔ yaga rɔ duru gɔ banya. ^{XVIII} Tine ɔɔɔ bo kata ni kako gbɔ kiyɔzɔ to'dɔ mo ti dɔɔɔgala ma 'bɛnnɔ ga tine pele lijɛ ɔ'bo dɛ. Kina duru gɔ banya koloma ɔɔɔ rɔ tonyo bilaka kpaki ti yɛrɔ mo ga.

^{XIX} Bɔ kata naga nima ileki kiya zi bo dɔliɔɔ te, "Ako'dɔ 'ba Bɔkɔ'ba na." Tine bo dɔliɔɔ dɔkɔ'dɔ mo ɛddɔ ɔɔɔ kuwɔ dɔ Musa ni dɛ kɔzɔ lende tɔnɛ Bɔkɔ'ba kiya mɔlo zi Musa ne tara.

Kɔɔɔ

^{XX} Kina Bɔkɔ'ba kɛnyɔ kilende zi Musa, iya te, "ɛnyɔ mɔlo mɔ dɔɔɔbɔ kurɛ dɔ bo dɔliɔɔ kɔrɔ mini kiya zi bo te, 'Bɔkɔ'ba iya te, "Ola bilaka ma ga kari 'dɔ lijɛ kumɔtu ma. ^{XXI} ɔɔɔ ɔɔɔ kope kɔziyɔ dɛ di gɔnnɔ kola lijɛ kari mɛdɔ moja kɔɔɔ dɔyɔ nɔ kpe ti turu 'bi naga nima ti bilaka 'bi ga pili. Mɔ liɔɔ 'be ga 'ba Ezipeto ti koso lɔ rɔ kɔɔɔ me'de kote dɔyayi. ^{XXII} Tine minza mɔ'dɔ lijɛ kɔmɔ Gosene gɔ bi 'ba bilaka ma ga Yisarele 'dɔ kikali ɔɔɔ omba ma ɔɔɔ Bɔkɔ'ba mɛdɔ ɔɔɔ mɔ dɔyayi nime. ^{XXIII} Ti mo'dɔ geli lɔɔɔgɔ ye ti bilaka ma ga. Kɔɔɔ nime miya ne ɛdɔ kodowe bi tilɛndɔ."

^{XXIV} Kina Bɔkɔ'ba koja sɛyɔ 'ba kɔɔɔ ma kinza kiya ɔɔɔ mɔ dɔyayi 'ba Ezipeto koso kebe mɔ liɔɔ 'ba bo dɔliɔɔ mo ti 'ba turu abo ga kɔɔɔ kirasi mɔ dɔyayi nima ɔɔɔ. ^{XXV} Kina bo dɔliɔɔ kidɛkɔ Musa ni ti Arona ɔɔɔ kilende teyi, iya te, "Ari kumuke roma zi Bɔkɔ'ba 'be tɔ nima mɔ dɔyayi 'ba Ezipeto bine."

^{XXVI} Tine Musa ileki zi bo, iya te, "Tara inza kako rɔmɔyɔ yɛrɔ ame dɛdɔ dɔmu rɔ roma zi Bɔkɔ'ba ze ne inza kɔ'dɔ dɔkɔ'dɔ bilaka 'bi ga 'ba Ezipeto

laka. Ɔɔɔo lijë kari ko'ja ze dɛdɛi to'do wa ame ko'do dɔki'di nni dɛ laka kɔzo a nime te mɔtɔga lijë ti ku'du ze gɔmo ti dɔku kupɔ ze yaga. XXVII To'do mo o'dɔko go dari ŋbɔ mi zana mɔkɔ rɔ lingere 'ba kada do mota na go dari dumu roma zi nɛre Boko'ba ze di yayi kɔzo ame mo bo kose zize ne tara."

XXVIII Bɔ dɔliŋɔ iya te, "Ti mi'di ye karike tumu roma zi Boko'ba 'be nima yi mɔkɔ yayi. Tine kinza karike dɛ kowo. Kina ititi Boko'ba ti goma."

XXIX Musa iya te, "Tari ma di bine na ti mititi nɛre Boko'ba gɔyi 'do kɔŋɔ kita'ba yaga tilɛndɔ di rɔyi gbɛ di rɔ turu 'bi ga ti bilaka 'bi ga pili. Tine kinza kebe kindɛndɛ dɔze dɛ kpe gbɛ rɔ tindɛndɛ kebe 'bɔwu kota go bilaka ze ga di bi tari tumu roma zi nɛre Boko'ba ze."

XXX Kina Musa kɛnyi ŋgi di yayi kari kititi Boko'ba. XXXI Kina Boko'ba ko'do ŋgi zi bo kɔzo a ma bo kititi. Kɔŋɔ tɔnɛ ga ita'ba ŋgi di rɔ bɔ dɔliŋɔ ni ti turu abo ga ti bilaka abo ga pili. Kinɛ kɔŋɔ ma gɔko 'do ko'ja te, ari kinza kpe. XXXII Tine bɔ dɔliŋɔ ebe kogbo dɔki'di bo 'bɔwu gbɛ kebe kilagi tola ya naga nima kari.

IX

Tɔlɛ 'Ba Yɛri

^I Kina Boko'ba kilende zi Musa iya te, "Ari kilende zi bɔ dɔliŋɔ, iya te, 'Nɛre Boko'ba 'ba Ebere iya te, "Ola bilaka ma ga kari go lijë kumɔtu ma.

^{II} Ɔɔɔo kɔ'bɔ nduwɛ tota gɔnni kope kɔziyi dɛ di gɔnni, ^{III} ti tigo ma 'ba Boko'ba ti mo'de rɔko'ɔ ame ŋgi rɔ sɛyi ma kinza kiya ne do yɛri 'ba mi dɔyayi 'bi nime. Rɔko'ɔ nima ti kila'ba do kosani 'be ga ti akaca 'be ga ti gamele ti sa ti kamɔlɔ gbɛ ti banya 'be ga. ^{IV} Ti mo'do geli mi lɔŋgɔ yɛri ma 'ba Yisarele ti ma 'beye 'ba Ezipeto. Yɛri 'ba Yisarele ma kɔto mɔto te inza kɔlɛ. ^V Ma nɛre Boko'ba mi'di kada mo 'deni 'do kisaki rɔni di mi tilɛndɔ." ' ' "

^{VI} Kina mi bi kɛzɛ mo nima yo na Boko'ba ko'do ŋgi ko tara. Yɛri 'ba Ezipeto pili ɔlɛ tine 'ba Yisarele ma kɔto te ɔlɛ dɛ. ^{VII} Bɔ dɔliŋɔ oja bilaka kari liŋɔ 'ba Yisarele tɔŋgo lende nima, tine lijë ari ko'ja yɛri 'ba Yisarele ma kɔto te kɔlɛ dɛ. Pele tara dɔki'di bɔ dɔliŋɔ o'do dɛ gbɛ yo ma kpiti bo kola ya naga nima kari.

Kurɛkurɛ

^{VIII} Kina Boko'ba kilende zi Musa ni ti Arona iya te, "Unzɔke kɔtu ma kɛdi kululu rɔni kumu rɔ naga lɔ kɔziye 'do Musa kuli tɔro mi lili di kɔmo bɔ dɔliŋɔ te. ^{IX} Ti kanyo kɔzo lupu tara kote mi dɔyayi 'ba Ezipeto. Kina ti kuyi rɔni ŋgi rɔ kurɛkurɛ ame 'bɔŋɔ mo kunyɔlɔ kɔzo ɔto ne rɔ bilaka lesi kpaki ti yɛri mo ga."

^X Kina lijë kuzɔ buruku ŋgi di kɔmo pa'do lijë kɔro timo kɔmo bɔ dɔliŋɔ. Musa uli tɔro mi lili kina kurɛkurɛ kebe ŋgi to'be bilaka lesi kpaki ti yɛri mo ga. ^{XI} Bɔ kata mo ga tɔnɛ ɔmɔ dɛ kpe nati kɔmo Musa rɔmɔyi kurɛkurɛ naga nima ko'be bilaka 'ba Ezipeto pili ne o'be lijë 'deni gbɛ. ^{XII} Tine Boko'ba ogbo dɔki'di bɔ dɔliŋɔ kuwɔ do Musa ni dɛ kɔzo a tɔnɛ Boko'ba kiya 'deni zi Musa ne tara.

'Dɛ'di

^{XIII} Kina Boko'ba kilende zi Musa iya te, "ɛnyi mɔlo ŋbo kurɛ do bɔ dɔliŋɔ 'do kiya zi bo te, 'Lende ma nɛre Boko'ba 'ba Ebere kiya na kɔzo a nime te, "Ni, ola bilaka ma ga kari go lijë kumɔtu ma. ^{XIV} Dɛne ame mo tine ti mɔdo karama ma kirindi dɔyi gbɛ do turu 'bi naga nima rɔ go bilaka 'bi ga pili ti tigo ma 'do kikali ŋgi rɔ ma laka bɔto ma kɔzo ma te inza mi

doliŋo nime. ^{XV} Dēne ma mēdi mombi kōzō ra mokōso ye kpe ti bilaka 'bī naga nima ti rōkō'o ma kinza kiya naga mona ye 'deni 'doyi yaga di mī doliŋo nime. ^{XVI} Ne mogbo yi 'deni tōti go mileme tigō ma zīyi 'dō mōyi ma kilēbī kote mī dōyayi nime. ^{XVII} Ne nī ēddī kogbo rōyi gba dō bilaka ma ga ko'doko dē tola lijē kari. ^{XVIII} Tilēndō ngī kabate ti moja 'dē'dī ti pīwu ma kinza kiya ame ko'dō rōni dē molo mī dōyayi 'ba Ezipeto nime dī bi tisaki mo ne. ^{XIX} Iya 'dō ko'de yēri ame ga yaga mī lōwu ne ti wa pili ma yaga naga kako rō. Rōmōyi 'dē'dī nime ēdī ko'be bilaka kpaki ti wa ame ga pili kola yaga ne kolē 'doyi.' " "

^{XX} Turu 'ba bō doliŋo mo nima mōto ga ma rō ma koro lende 'ba Boko'ba naga ari ngī welo ko'de yēri ti atoli 'bēnni ga ame ga kēdī yaga ne kako rō. ^{XXI} Tine ya ma kudōli lende 'ba Boko'ba naga ola wa ma 'bēnni ga ngī yaga.

^{XXII} Kina Boko'ba kiya zi Musa te, "Oja kōziyi kari mītōro 'dō 'dē'dī ka'di te mī dōyayi 'ba Ezipeto nime dō bilaka lesi mo ga kpaki ti yēri mo ga ti a 'ba mī nyaka ni."

^{XXIII} Kina odo Musa kombi pēri tōnē koja tōro tine, na Boko'ba koja tōro kēbī ngī ti 'dē'dī tōro kunyi kapi ko'be mī yayi. ^{XXIV} Nere Boko'ba oja pīwu ma kinza kiya ngī ti 'dē'dī ti tōro kapi kunyi kilaka kote bi toko. Ame na rō pīwu ma kinza kiya ma ko'dō rōni mī dōyayi 'ba Ezipeto. ^{XXV} Kote mī dōyayi 'ba Ezipeto pīli 'dē'dī nima o'be wa ame ga kola yaga ne ngī 'doyi, bilaka lesi kpaki ti yēri mo ga. Omba nyōnyu 'doyi bēri di mī nyaka kurō ngērī me. ^{XXVI} Gosene ame Yisarele kēdī koloma teyi ne na nge koto pīwu lōbu nima kōmō dē teyi.

^{XXVII} Kina bō doliŋo mo tōnē koja laja go Musa ni ti Arona, iya te, "Ame mo tine ma na mo'do lende kēnyē 'deni. Lende 'ba Boko'ba na rō ma laka. Ma mo gbī ze ti bilaka ma ga dōlu lende 'deni. ^{XXVIII} Ititi Boko'ba goze. Tōro kapi ti 'dē'dī lōbu nime o'bo ze 'deni. Miya 'deni ngī mēdi mī'di ye karike. Olomake dē kpe bine."

^{XXIX} Musa iya te, "Odo mēdi mōdo 'deni yaga kpa reki tine ti mombi kōzō 'jaa milende zi Boko'ba. Kina ti tōro kapi nima ti 'dē'dī mo kōro ngī 'dō nī kikali ngī doliŋo nime a 'ba Boko'ba na. ^{XXX} Ne rō ma laka mikali ngī nī kpe ti turu 'bī ga ereke nere Boko'ba dē gba."

^{XXXI} Kirilewo ni ti mana 'dē'dī nima irasi ngī mī koto yaga. Rōmōyi ota mana kōyō 'deni tine kirilewo kumōru 'bēni 'deni. ^{XXXII} Tine tala ni ti dēri na kōmō rōmōyi lijē ēdī 'bēnni gba kiyōbu.

^{XXXIII} Musa ēnyi di mī liŋo 'ba bō doliŋo yayi bo kōdo 'deni yaga kpa reki na bo kombi kōzi bo ngī tōro kititi Boko'ba. Kina tōro kapi tōnē ti 'dē'dī mo ti tōro ma kēdī ka'di koya ngī wiŋi yaga. ^{XXXIV} Tine odo bō doliŋo kōngo tōro koya 'deni odo kinza kpe tara tine, lijē ebe ko'do lende kēnyē 'bōwu ti turu abo ga lijē kogbo dōki'di nnī. ^{XXXV} Dōki'di bo ebe kitigo ngī 'bōwu go Yisarele bo kope kōzi bo dē di gōmo go kari kōzo lende tōnē Boko'ba kiya 'deni molo zi Musa ne.

X

Mōmī

^I Nere Boko'ba ēnyi kilende zi Musa iya te, "Ari zi bō doliŋo. Mi'di dōki'di nnī lijē ti turu abo naga nima 'deni kēddi 'dō mo'do go koto ma naga nime mī lōngō lijē ^{II} 'dō kiyēti rōni 'jaa zi kole 'be ga gbī zi kole 'ba kole 'be ga ma, ma nere Boko'ba mileme wa zi Ezipeto mo'do go koto ma mī lōngō lijē 'dō kikalike ngī ma na rō nere Boko'ba."

^{III} Kina Musa ni ti Arona kënyí ngí kari zi bo dɔlɔŋo kiya te, “Ame na ɔ lende ma ɔere Boko'ba 'ba Ebere kiya, 'Ni, ti kɔ'bɔ nɔbɔ kinza tileki rɔyí bəri zɔ nyanya ga? Ola bilaka ma ga kari go lijé kumɔtu ma. ^{IV} Ɔɔɔ kota gönni di bi tari mëdi moja mömi kako mi dɔlɔŋo 'bi nime tilëndö. ^V Ti mömi kora dɔyayi miyöwö kiné yayi kindá dè. Ti lijé kitene kɔsɔ wa ame ga kɔmɔ di kpa 'dè'di tönè ti ngèrì ma kunzi mi nyaka 'be ga 'doyi yaga. ^{VI} Mömi ti koso lo mi rɔ 'bi ti rɔ 'ba turu 'bi naga nime ɔ go rɔ 'ba bilaka 'bi ga 'ba Ezipeto pili. Wa ame mɔlo 'bu yi ni ti 'bu yi löbu ga kɔ'ja dè ti kɔ'ja mi kada ma tɔne.’” Kina Musa kënyí ngí di ngila bo dɔlɔŋo yayi kari abo.

^{VII} Ya ma mi turu 'ba bo dɔlɔŋo mo nima ënyí kilende zi bo iya te, “Bo nima 'dɔ bo kɔ'bɔ togba dɔ bilaka nduwé tara nɔbɔ nyanya ga? I'di lijé kari tumɔtu ɔere Boko'ba 'benni nima. Dɔyayi 'ba Ezipeto nime kirasi rɔni 'deni ne ikali dè gba?”

^{VIII} Kina kɔ'de Musa ni ti Arona 'böwu kileki kako zi bo dɔlɔŋo. Na bo kiya zinní te, “Ari kumɔtuke ɔere Boko'ba 'be nima.” Tine bo ileki kiya te, “I'di mititi ye titi, yé ga na këdi kari?”

^{IX} Musa iya te, “Dèdi dɔlo 'doyi ti bo boyi ze ga ti bulöbu kpaki ti yɔbi mo ga ti yitöti pili ti yéri ze ga rómöyi 'dɔ dari dɔ'dɔ karama zi ɔere Boko'ba.”

^X Bo dɔlɔŋo iya te, “Ee, ti mulömu ziye ti möyi Boko'ba, minza mola ye karike ti 'ja 'be ga ti bo boyi 'be ga. Mikali 'deni ëddi kɔ'dɔke ténýi mökò to'dɔ ya. ^{XI} Ɔɔɔ kɔ'dɔkɔke, bɔtɔni na nge ti kari tumɔtu ɔere Boko'ba.”

Lende nime na lijé koga Musa ni ti Arona ngí timo yaga di kɔmɔ bo dɔlɔŋo. ^{XII} Kina Boko'ba kiya zi Musa te, “Ombi köziyi tɔɔ dɔ dɔyayi 'ba Ezipeto 'dɔ mömi kokpayi rɔni mi dɔyayi 'benni nima 'dɔ kitene kɔsɔ wa ame ga kɔmɔ di kpa 'dè'di a ma kunzi naga nima me 'doyi yaga.”

^{XIII} Musa ombi közi bo yɔ na Boko'ba ki'di lili ma kembe ngí kebe tome di yibi kako mi dɔyayi kote kada nima kpaki ti korɔndɔ mo. Mi dɔnɔbo mo tine lili nima o'de mömi 'deni ngí ɔ ma kënyé. ^{XIV} Ako ngí ɔ dɔtumu ma konzi ɔ tindi koso lo mi dɔyayi nima. Ame na ɔ dɔtumú 'ba mömi ame bɔto kɔ'ja dè mɔlo kina inza kɔ'ja gbí kpe di go ame. ^{XV} Ora dɔ yayi ngí mi kɔto kiyölu kiné yayi yaga. Kina lijé kitene kɔsɔ wa ame ga kɔmɔ di kpa 'dè'di ne ngí 'doyi yaga kpaki ti dɔngèrì ma kana ni. Kiné a mɔto ɔ ma kunzi ɔ ma ka'ji te kari kindá dè kpe ma kɔto te mi dɔyayi 'ba Ezipeto.

^{XVI} Kina bo dɔlɔŋo kirénggè ngí welo kidèki Musa ni ti Arona kiya teyi te, “Mirasi lende 'deni kënyé zi ɔere Boko'ba 'be gbí ziye. ^{XVII} Ne olake ma go lende kënyé ma ame mi kɔto 'böwu. Ititike ɔere Boko'ba 'be goma 'dɔ bo kombi gomo löbu kirindi nime yaga di dɔma.”

^{XVIII} Musa ni ënyí di ngila bo dɔlɔŋo yayi na lijé kititi Boko'ba. ^{XIX} Kina Boko'ba ki'di lili tönè ngí kuyi tome 'bato ɔ ma kembe kako di dɔ tɔɔ. Kina kome mömi tönè ga ngí kote kona koto kari mi mini löbu kola mi dɔyayi 'ba Ezipeto ngí nati ɔ ma sari kiné mömi ma kɔto te kindá dè kpe. ^{XX} Tine Boko'ba i'di dökí'di bo dɔlɔŋo kɔ'bɔ ɔ ma këddi kɔ'dɔkɔ dè tope közi bo di go Yisarele 'dɔ kari.

Mandölu

^{XXI} Kina Boko'ba kilende zi Musa iya te, “Oja köziyi mitɔɔ 'dɔ mandölu kako mi dɔyayi 'ba Ezipeto nime ɔ mandölu ame komomo te kikali ngí te.”

^{XXII} Musa ombi közi bo tɔɔ na mandölu ma kinza kiya kutu'bö dɔyayi 'ba Ezipeto ngí nɔbɔ tó'dö mo dɔ mota. ^{XXIII} Bɔto kɔ'ja kiné lépí ni dè ala koja ndiyi mbowa kari bi mɔto nɔbɔ tó'dö mo dɔ mota. Tine bi ame Yisarele këdi teyi ne le ɔ ma kɔɔo.

XXIV Kina bo doliŋo kidēki Musa kilende teyi iya te, “Arike pili ti 'ja 'be ga ti bo boyi 'be ga tumötu Boko'ba. Tine yēri 'be ga pili ro gomo olake kileke bine.”

XXV Musa ileki domo iya te, “Ola ze dogba yēri tize go dari donma ro akumu zi Boko'ba ze. **XXVI** Yēri ze ga pili ro gomo kari tize ma koto moto kileke dē bine. Römöyi mato mo ga na dēdi dari dumötu nere Boko'ba ze timo. Tine odo dari dömö 'deni yayi tine, na 'jaa dēdi dikali ma yala ga na go dumötu nere Boko'ba timo.”

XXVII Tine Boko'ba i'di dōki'di bo doliŋo ngi kö'bö ro ma kēddi ko'doko dē tola Yisarele kari. **XXVIII** Bo ēnyi kiya zi Musa te, “Ēnyi yaga di kōmō ma bine. Kīnē yī nima kinza ki'di mo'ja dē kpe kōmō ma. Mī kada mo to nima kēddi ko'ja kōmō ma tolē 'bi na 'deni.”

XXIX Musa iya te, “Ngi kōzo lende kiya 'bi, minza mako kpe kōmōyi bine.”

XI

Ro Kileŋo 'Ba Yisarele

I Nere Boko'ba iya 'deni zi Musa te, “Mēdi moja gomo nge mī koto nati do bo doliŋo 'ba Ezipeto nima lijē ti bilaka abo ga. Di pōtō mo na ti bo kola ye ngi karike. Bo ti koga ye yaga di bine nburu mī koto. **II** Ari kiya zi Yisarele, bōtoni mo ga kpaki ti 'ja kokpasi wa ma kileŋo di mī sītēri ni ti yamo ma kōbōkōbō naga di zi pōri 'bēnni ga.”

III Boko'ba i'di dōki'di Ezipeto pili ngi ro ma koŋmi ro Yisarele. Turu 'ba Ezipeto ti bilaka ma sari mo ga pili oŋgo Musa ngi ro a löbu.

IV Kina Musa kiya zi bo doliŋo te, “Ame na ro lende kiya 'ba nere Boko'ba, bo iya te, 'Mī zana korōndo 'deni ti milaki kote mī Ezipeto toko. **V** Kole dōndende pili ma mī Ezipeto ti kolē yaga kisaki di do kole dōndende 'bi 'ba bo doliŋo ame 'do kindā'ba kiti 'ba bo doliŋo ne n̄bō kōmō do kole dōndende 'ba atōli bo lisa ame kēdi kuwu ndōwu 'bēni ti kōzini ne gbī ti dōndende kole 'ba yēri ni pili. **VI** Birō ti kuwu ma kinza kiya ti kogba mī Ezipeto, kuwu ame kinza te molo di bi tisaki mo kina mato kinza kpe gbī te ne. **VII** Tine ma mī lōnggō Yisarele bi pele inza kugbō ala lijē ti yēri 'bēnni ga kudu. Kina ti kikalike ngi omba ma nere Boko'ba mo'do geli löbu 'deni mī lōnggō Ezipeto di ro Yisarele.’”

VIII Musa ileki gbī kiya te, “Turu 'be naga nima pili ti kako kolodo bēri kōmō ma kiya te, 'Arike ti bōto 'bi ame pili kōsō göyi ne.' Kina ti mēnyi mari ngi.”

Lende nima ata 'deni ngi dōki'di Musa sowa na bo kēnyi ngi di yayi kari abo. **IX** Boko'ba iya 'deni molo zi Musa te, “Bo doliŋo nima ti kö'bō tilagi lende 'bi tara 'do mo'do go koto ma mī konzi mī dōyayi 'ba Ezipeto.”

X Musa ni ti Arona o'do go koto naga nime pili kōmō bo doliŋo, tine Boko'ba i'di dōki'di bo kö'bö ro ma kēddi. Bo o'doko dē tope kōzi bo di go Yisarele kola kari yaga di mī dōyayi abo.

XII

Pasaka

I Boko'ba ose zi Musa ni ti Arona di Ezipeto yayi iya te, **II** “Nyepē nime na 'do kēdi ro nyepē ma dōndende mī kōmō kōo ziye. **III** Ari kiyake ndose nime zi Yisarele pili. Mī tō'dō do 'butē 'ba nyepē nime ni mato ogba kamölō 'bo'bi ala banya ziye do kulumutu 'bi. **IV** Ne odo kiya te konzike dē di kpa kulumutu 'be odo'bōke roye ti ya ma ngōsi ngila ye naga nima. Ame odo koŋgoke do 'bō mo koriya 'deni laka ziye 'do konyoke yēri nima pili ko'bo

ye ne. ^V Yèrì ma 'dɔ kɔŋgɔke mo ga rɔ ma kɔmɔ kɔɔ mo 'deni kɔtɔ naga rɔmo piyɔpiyɔ kinza a mɔtɔ rɔmo. Tine 'dɔ kèdì nge rɔ banya ti kamòlò. ^{VI} Oŋgɔke gomo laka nɔbò kòmò mì tò'dò dɔ 'butè dɔmosowɔ mo. Kina gɔ Yisarele pili kumu ɔɔɔ kada kòsò 'deni kpɔki bèrì nima. ^{VII} Tine gɔ lijè kogba roma mo kosa gɔ kpadòrì ti lè'bèrè 'bènni ga ame lijè kèdì konyo yida nima yimo ne.

^{VIII} Mì korɔndɔ mo nima lijè konyo yida nima rɔ ma kilanɔma ti akanɔga gɔmo ti mangolɔ'bo ame kinza lanɔga gɔmo ne. ^{IX} Kinza bɔtɔ mɔtɔ konyo yida nima dè rɔ ma kídídì ala ku'di rɔ tu'di ti tɔlɔ gɔmo. Tine oŋma nge rɔ toŋma dɔ pa'do, dɔmo ga ti kolɔŋbɔ mo ga pili ti a 'ba yimo kɔŋma rɔ toŋma. ^X Kinza kola kɔsɔ mo dè bi kèzè dɔmo. Ɖɔɔ kɔsɔ mo kola gba omɔ pa'do dɔmo kilanɔma kulòtò yaga. ^{XI} Ɖɔɔ kèddì konyoke 'deni nima mɔtɔ nì ti bɔŋgɔ 'bì ga ndò røyì kusu a ndiyì ga 'deni pèrì 'bì kòzìyì. Kina 'dɔ konyoke welowelo. Karama ma kídèkì rɔ Pasaka 'ba toro ma, ma nɔre Bɔkò'ba timo na.

^{XII} Mì korɔndɔ kɔtɔ mo nima mèdì milaki kebe mì Ezipeto pili tupò kole dɔndende 'bènni ga ti 'ba bilaka lesi kpaki ti 'ba yèrì mɔ ga. Kina tì modɔ karama dɔ akoro 'bènni 'ba Ezipeto naga nima pili rɔ gɔmo. Ma na rɔ nɔre Bɔkò'ba. ^{XIII} Roma nima na ti kèdì rɔ akileme zò tikali rò 'be ga timo. Ɖɔɔ mo'ja roma yɔ na ti miteli ngì nduwè dɔgba. Gomɔ kényè nime mèdì modɔ dɔ Ezipeto ne inza kosa rɔye.

^{XIV} Ame na ti kèdì rɔ kada ma löbu ziye toro mo nduwè kala gɔ kole 'be ga ma kɔwɔ yayi kò'dɔke karama mo nduwè rɔ nɔburunburu zò ma nɔre Bɔkò'ba. ^{XV} Mì tò'dò dɔ modɔmorìyò nima onyoke nge rɔ mangolɔ'bo ame kinza lanɔga gɔmo ne. Mì dɔndende 'ba kada mo nima ototɔke lanɔga pili yaga di mì rò 'be ga. Bɔtɔ ame konyo a ma ti lanɔga gɔmo mì tò'dò dɔ modɔmorìyò nime koga yaga di mì löŋgò Yisarele bo kèdì rɔ bɔ löwò.

^{XVI} Mì dɔndende 'ba kada mo nima akoke pili mì mòtu ma löbu kina gbì mì tò'dò dɔ modɔmorìyò mo. Mì kada dɔ riyò naga nime kinza kò'dɔke a mɔtɔ rɔ ndɔbɔ dè, tine nge rɔ ndɔbɔ 'ba akonyo 'ba kpeye.

^{XVII} O'dɔke karama nime kèdì konyo mangolɔ'bo mo kinza lanɔga gɔmo ne nduwè römöyì bo na rɔ kada ame moja dɔ kupò ye yaga di mì Ezipeto yimo. O'dɔke karama nime nduwè kala zi dɔ kupò ye ga ma kɔwɔ yayi nɔbò rɔ nɔburunburu. ^{XVIII} Mì dɔndende 'ba nyepè mo nima onyoke nge rɔ mangolɔ'bo ma kinza lanɔga gɔmo, kisasi di mì tò'dò dɔ 'butè dɔmosowɔ nɔbò kòmò mì tò'dò dɔ 'butè riyò dɔɔkɔtɔ mo. ^{XIX} Dɔ modɔmorìyò nime pili a mɔtɔ rɔ lanɔga kudò dè mì rò 'be ga. Bɔtɔ mɔtɔ ame konyo a ma ti lanɔga gɔmo di miye ala rɔ bɔ loma 'be koga ngì yaga di mì kupò Yisarele nɔburu rɔ bɔ löwò. ^{XX} Ɖɔɔ kèddì koloma pele nɔbò rɔ ma kɔwɔ bitɔ tɔ ne, a ma ti lanɔga gɔmo kinza konyo dè."

Karama 'Ba Pasaka

^{XXI} Kina Musa kototɔ dɔ löbu 'ba Yisarele ngì pili kiya teyi te, "Nì mɔtɔ ari kɔŋgɔ kole yèrì ziye kpa kulumutu 'bì 'dɔ kumuke karama 'ba Pasaka. ^{XXII} O'dɔ roma mo mì lebe. Ogba kuyu kusu yimo 'dɔ kosa roma nima kpadòrì 'bì ti rɔ lè'bèrè mo ga. Kina kinza bɔtɔ mɔtɔ kɔɔ dè yaga mì korɔndɔ mo nima nɔbò bi kèzè titi. ^{XXIII} Römöyì ɔɔɔ nɔre Boko'ba kèdì kozi tupò kole dɔndende 'ba Ezipeto, bo ko'ja roma kpadòrì 'be ga yɔ na bo ti kifeli ngì dɔgba. Bo inza ki'di malayika 'ba tölè nima kpe kɔɔ rò 'be ga kupò ye.

^{XXIV} Kö'du ki'di nime ziye toro mo nduwè kala gɔ kupò ye ga rɔ nɔburunburu. ^{XXV} Kina ɔɔɔ kiya te kari kòmòke 'deni mì dɔyayi ame bo

Boko'ba kulömu ti'di mo ziye ne, o'döke lende koro nime. ^{XXVI} Kina ödö kole 'be ga kititi ye kiya te, 'Lende 'ba wa'di na?' ^{XXVII} İyëti ke zınnı te, 'Lende 'ba toro ñere Boko'ba na. Römöyü mĩ kada nima bo kote dö kole döndende 'ba Ezipeto ne bo onye ze kiteli di döze.' "

Kina Yisarele naga nima kolodö ñgi bëri kilëlu Boko'ba. ^{XXVIII} Kina lijë kari ko'dö wa nima Boko'ba kose zi Musa ni ti Arona ne ñgi.

Tölë 'Ba Kole Döndende

^{XXIX} Mĩ zana koröndö mo nima na Boko'ba kote dö kole döndende 'ba Ezipeto ñgi pili yaga kisaki di dö kole 'ba bo döliño ame mo ñgi ko go na kind'a'ba kiti di pötö 'bu bo ne ñbö kömö dö kole 'ba ya ma kudödu 'deni ku'du mĩ maboso naga ti kole 'ba yëri 'bënni ga pili. ^{XXX} Kina bo döliño ni ti turu abo ga ti bilaka 'ba mĩ Ezipeto pili kindiñi ñgi mĩ koröndö mo nima kuwu kudu ñgi kogba mĩ Ezipeto pili. Römöyü liño ma kötö te ileke dë kinza töku teyi.

^{XXXI} Mĩ koröndö mo nima na bo döliño kidëki Musa ni ti Arona ñgi kilende teyi iya te, "Ënyı ti Yisarele 'bi naga nima yaga di mĩ döyayi ma nime kari kumötuke Boko'ba 'be nima közo ame kiteri ne. ^{XXXII} Ogbake yëri 'be ga pili tiye karike timo. Tine ititi Boko'ba ko'dö yëyi zö."

^{XXXIII} Ezipeto ututu ñgi kpa bëci ya naga nima 'dö kënyı welo ködö yaga di mĩ döyayi 'bënni. Lijë iya te, "Arike, kinza dölë kote."

^{XXXIV} Kina Yisarele ñgi göligöli, mötö otopo lagini 'bi ame ködö lanğa dë gba gömo ne ñgi mĩ kole sele kudödu mĩ böñgö kukölö dökönyo yi.

^{XXXV} Yisarele o'dö 'deni közo ma tönë Musa kiya zınnı ne kidëki yamo ma köbököbö ti sitëri ni ti böñgö di zi Ezipeto naga nima. ^{XXXVI} Boko'ba i'di mĩ bilaka naga nima ñgi këdi rö ma köñmi rö Yisarele. Kina ki'di wa ame ga lijë kidëki ne ñgi pili zınni. A nime na 'dö ki'di Yisarele kombi wa 'ba mörı 'ba mĩ döyayi 'ba Ezipeto ñgi kari timo ne.

Tënyı 'Ba Yisarele

^{XXXVII} Yisarele ënyı ñgi dömo ti ndınni di Ramese tari Suköta. Bötöni 'beri rö dönni ëdi közo kuluku kpa mota bi sowö ködö dömo kuluku kpa riyö bi 'butë sowö (600,000) kola 'ja ni ma ti kole titi kitëtë dë yimo.

^{XXXVIII} Bilaka ma konzi mötö ga ame kinza rö kupö Yisarele ne ti yëri ma konzi közo öto ölo ñgi kötö tınni. ^{XXXIX} Lagini kinza lanğa gömo tönë ga na lijë koloma rö to'bo mo rö mangolo'bo römöyü toga lijë di Ezipeto yayi nima ömö ñgi tugu'du kinza ma lijë kileño rönni togba akonyo ma laka zınni.

^{XL} Loma 'ba Yisarele mĩ Ezipeto yayi nima ñbö kömö köö kuluku modöömota ködö dömo 'butë mota (430). ^{XLI} Di pötö kömö köö nime kote röni 'deni mĩ kada mo nima na bilaka 'ba Boko'ba kënyı ñgi dömo di Ezipeto rö dötumu go kpa göli mo ga. ^{XLII} Koröndö nima na rö ame Boko'ba koda lijë yimo koja yaga di Ezipeto. Kina kulömu koröndö nima ñgi ñburu zi Yisarele rö koröndö 'ba bi koda.

Kö'du Ki'di 'Ba Pasaka

^{XLIII} Ñere Boko'ba iya zi Musa ni ti Arona te, "Kö'du ki'di 'ba karama 'ba Pasaka nime na közo a nime te. Bilaka ame ga rö bo löwö ne konyo akonyo mo dë. ^{XLIV} Tine atöli ame ga ödö kpe na kugöke e'be 'deni ne ti konyo ödö kilele bo 'deni. ^{XLV} Bilaka ame kako rö ñba ala mĩ ndöbö ne konyo dë.

^{XLVI} Akonyo mo konyo aa mĩ rö mo ame ku'di yimo ne kombi dë kari timo yaga bi mötö. Yida mo tö nima kinza kodowe mĩ kilinba mo ma kötö

te dɛ. ^{XLVII} Kupɔ Yisarele pili rɔ gomo ko'dɔ karama nime. ^{XLVIII} Tine bilaka ame kilele dɛ gba ne konyo akonyo mo dɛ. Ɔɔɔ bɔ lɔwɔ ma koloma 'deni mɔ lɔngɔ ye naga nima kiteri to'dɔ karama nime, ileleke bɔtɔni mo ga titi dɔgba yaga gɔ lɔjɛ kɛdɔ yaga rɔ kupɔ Yisarele gɔ lɔjɛ kako ti tonyo karama 'ba Pasaka. ^{XLIX} Lende nime ziye kupɔ Yisarele kpaki ti bɔ lɔwɔ ma koloma 'deni mɔ lɔngɔ ye naga."

^L Yisarele pili rɔ gomo uwɔ dɔ lende ame ga pili Bɔko'ba kose zi Musa ni ti Arona ne nɔgɔ koro ko'dɔ ko tara. ^{LI} Mɔ kada nima na Bɔko'ba ko'de Yisarele nɔgɔ yaga di mɔ Ezipeto rɔ dɔtumu gɔ kpa goli mo ga.

XIII

Kole Bɔtɔni Ma Rɔ Dɔndende

^I Nɛre Bɔko'ba iya zi Musa te, ^{II} "Kole dɔndende ame ga rɔ bɔtɔni ne pili kulɔmu zɔ. Kole dɔ tapi 'ba Yisarele pili ama ga na, di mɔ bilaka lesi kpaki ti yɛri mo ga."

^{III} Kina Musa kilende zi bilaka 'ba Yisarele iya te, "Kada 'ba tɔɔɔ di mɔ Ezipeto di mɔ loma rɔ atɔli nime ziye ti'di mo kɛdɔ nɔburu dɔye. Rɔmɔyɔ Bɔko'ba na koja ye di yimo ti tigɔ dɔ kiteli abo. Wa ame ti lanɔa gomo ne kinza konyoke dɛ mɔ kada mo nima. ^{IV} Tɔne mɔ nyepe ma dɔgba nime kɛdɛki mɔyɔ mo rɔ Abibi ne tɛnyɔ 'be na 'deni. ^V Bɔko'ba ti koto ye mɔ yayi 'ba Kanana ni ti Ete ti Amora ti Iwa ti Yebusa yayi ma tɔnɛ bɔ kulɔmu 'deni molo ti'di mo zi 'bu ye lɔbu ga 'dɔ ti'di mo ziye ne, yayi ma laka ame tagi ni ti wɔ sa kambi di teyi kɔzɔ sɛgɛ ne. Ɔɔɔ bo koto ye 'deni yayi ziye to'dɔ karama nime mɔ nyepe mo nima. ^{VI} Mɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ mo naga nima onyoke nɔge rɔ mangolo'bo ame kinza lanɔa gomo ne. Mɔ kada ame mo 'deni rɔ dɔ modɔmoriyɔ mo na 'dɔ ko'dɔke karama mo zi Bɔko'ba. ^{VII} Mɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ mo nima onyoke nɔge rɔ wa ma sari kinza lanɔa gomo naga. Wa ame ga ti lanɔa gomo ne kinɛ mo kinda dɛ mɔ rɔ 'be ga ala mɔ dɔyayi 'be. ^{VIII} Mɔ kada mo nima iyake zi kole 'be ga te, 'Mo'dɔ a nime te gɔ wa ma nɛre Bɔko'ba ko'dɔ zɔ gɔ tɔɔɔ ma yaga di mɔ Ezipeto.' ^{IX} Lende koro nime i'dike kɛdɔ dɔye kɔzɔ mberɔ ame kore dɔyɔ ala kɔziyi kɔ'bɔ kinza kɔlu dɛ ne tara. 'Dɔ kɔ'du ki'di abo kɔ'bɔ nɔburu dɔ kpeye. Rɔmɔyɔ nɛre Bɔko'ba na koja ye yaga di mɔ Ezipeto ti tigɔ dɔ kiteli abo. ^X Karama nime ziye nduwɛ to'dɔ mo rɔ kɔmɔ kɔɔ mɔ kada mo ame Bɔko'ba koza 'deni.

^{XI} Di pɔtɔ ma Bɔko'ba ko'de ye 'deni mɔ dɔyayi 'ba Kanana ki'di ziye kɔzɔ ame bo kulɔmu 'deni ziye ti 'bu ye lɔbu ga ne, ^{XII} ziye ti'di kole dɔ tapi pili ame ga rɔ bɔtɔni ne zi bo. Dɔ tapi 'ba yɛri 'be ga ame ga rɔ bɔtɔni ne gbɔ pili rɔ abo 'ba Bɔko'ba. ^{XIII} Dɔ tapi 'ba akada ziye tutɛ gomo ti kole kamɔlɔ. Ne ɔɔɔ kutɛ gomo dɛ upɔ yaga. Kole ma dɔndende 'be ga gbɔ tara tutɛ gomo rɔ tutɛ.

^{XIV} Tine kɔwɔ kada mɔtɔ yayi ɔɔɔ kole 'be ga kititi ye, kiya te, 'Wa'di mo ga na tara?' Iyake te, 'Nɛre Bɔko'ba na ko'de ze dɔɔɔ yaga di mɔ Ezipeto ti tigɔ dɔ kiteli abo di mɔ loma rɔ atɔli. ^{XV} Mɔ kada nima bɔ dɔlɔɔ 'ba Ezipeto kota goze tɛgɛ kinza dari dɛ ne na nɛre Bɔko'ba kupɔ kole dɔndende nɔgɔ 'doyi yaga di mɔ Ezipeto, 'ba bilaka lesi kpaki ti 'ba yɛri mo ga. Gɔ kɔ'du mo na me 'dɔ ki'di dɛdɔ dumu kole dɔndende 'ba wa pili zi bo nɛre Bɔko'ba rɔ roma ne. Tine ma rɔ bilaka lesi mo ga dutɛ gomo yaga.'

^{XVI} Kina 'dɔ kɔ'bɔ kɔzɔ mberɔ kɔziye ala kpa dɔye naga tara ame lende mo kudɔlu dɛ ne, Bɔko'ba na koja ze yaga di mɔ Ezipeto ti tigɔ dɔ kiteli abo."

Pɔli Pa'do

^{XVII} Mɪ kada mo nima bɔ dɔliŋɔ 'ba Ezipeto kope kɔzi bo di gɔ Yisarele kola kari ne, Boko'ba oto lijɛ dɛ kudɔ kebe gɔ kari ma ŋɔɔsi ame kebe mɪ dɔyayi 'ba Pilisitiya ne. Rɔmɔyi Boko'ba iya te, "Ɔɔɔ ya naga nime kari kɔŋgɔ ya kɛnyɛ 'deni tinni lijɛ ti kɛnyi kebe 'bɔwu kuyi dɔnni kileki Ezipeto."

^{XVIII} Kina Boko'ba koto lijɛ ŋɔi koga tinni za te rɔ mɪ mɔkɔ kari kpa Yɔpɔ Kasi. Yisarele mɪ tɛnyi 'bɛnni di Ezipeto lijɛ ndɔ ti jama 'ba kɔzinni ga.

^{XIX} Musa i'di kombi kilɪŋba Yesepa teyi rɔmɔyi Yesepa i'di bilaka 'bɛnni ga 'deni kulɔmu rɔnni mɔlo gɔ lijɛ kombi kilɪŋba bo kileki timo. Bo iya zinni te, "Rɔ ma laka ŋere Boko'ba ti kako kokɔnyi ye. Kina gɔ kombike kilɪŋba ma di mɪ dɔyayi nime karike timo."

^{XX} Tɛnyi 'bɛnni di Sukɔta lijɛ ari koga taya Etama ŋɔɔsi dɔ kpa mɔkɔ.

^{XXI} Rɔ mɪ kada Boko'ba ɔsɔ dɔgba zinni rɔ poli kakpa tokɔkɔ lijɛ mɪ lingere nima. Tine ma rɔ mɪ korɔndɔ bo ɔsɔ dɔgba zinni rɔ pa'do ma kakpa toyi bi zinni. O'dɔ tara zinni rɔmɔyi gɔ lijɛ kilɪŋgere kote kada kpaki ti korɔndɔ mo gɔmo. ^{XXII} Pɔli kakpa rɔ mɪ kada ti pa'do mo ma rɔ mɪ korɔndɔ nima oloma ŋɔi nduwɛ kɔ'bɔ ŋburu dɔgba kɔmɔnni.

XIV*Tumu Dɔ Yɔpɔ Kasi*

^I Kina Boko'ba kiya zi Musa te, ^{II} "Iya zi Yisarele kileki koga taya ŋɔɔsi ŋɔila Pirota mɪ lɔŋgɔ Mighedola ni ma ti Yɔpɔ Kasi. Lijɛ koga taya 'bɛnni yayi rɔ ma koriya ti Bala Zepona. ^{III} Rɔmɔyi bɔ dɔliŋɔ 'ba Ezipeto ti komeri kari te, 'Yisarele tɔnɛ ga ɛdi kilikɔ dɔnni 'deni konyɔpi rɔnni bina yayi lida ukpɛ kpɛnni 'deni.' ^{IV} Kina ti mi'di mɪ bɔ dɔliŋɔ nima kɛddi bo ki'di koga gɔye. Tine ma na ti mo'dɔ a lɔbu zi bo ti bɔ ya abo naga nima. Kina ti lijɛ Ezipeto kikali ŋɔi ma na rɔ ŋere Boko'ba." Kina Yisarele ko'dɔ ŋɔi kɔzɔ a nime te.

^V Tine ɔɔɔ kari kiya zi bɔ dɔliŋɔ 'ba Ezipeto mo nima kiya te Yisarele iriŋa 'deni tine na lijɛ ti turu abo ga kuyi meri mɔɔɔ ŋɔi. Lijɛ iya te, "Wa'di ga na me do'dɔke te dolake Yisarele naga nime kari? Yɛ ga na ti ko'dɔ ndɔbɔ zize?"

^{VI} Kina bo kiyija aribiya 'ba ya ŋɔi ndɔ bo kogba bɔ ya abo ga ti bo. ^{VII} Bo igeli rɔ aribiya ma laka naga kuluku 'butɛ dɔmoriyɔ (600) gbɪ ti aribiya mɔɔɔ ga 'ba Ezipeto ti bɔ kɛlu pili dɔmo. ^{VIII} Boko'ba i'di mɪ bo kɛddi kebe toga gɔ Yisarele ko'ja ya naga nima kɛdi kari ɛ'bɛnni 'deni yaga rɔ dɔ mɔri. ^{IX} Bɔ kanya 'ba Ezipeto naga nima ma dɔ aribiya ti ma dɔ kosani gbɪ ti bɔ kanya ma ti ndɔnni mo ga ari kota gɔ Yisarele ko'ja lijɛ koga taya 'deni Pirota kɔmɔ Bala Zepona ŋɔɔsi kpa yɔpɔ yayi.

^X Tine ɔɔɔ bɔ dɔliŋɔ ni kɔmɔ 'deni ŋɔɔsi yayi tine na Yisarele ko'ja lijɛ ŋɔi kɛdi rɔ tozi gɔnni. Kina tikere kinda'ba Yisarele ŋɔi kebe tudu zi Boko'ba. ^{XI} Lijɛ iya zi Musa te, "Dɔgɔ na kinza mɪ dɔyayi 'ba Ezipeto na me ko'dɛ ze tɔlɛ yi mɔkɔ bine? Gɔ wa'di na ko'dɔ lende nime te zize ko'dɛ ze bine di Ezipeto? ^{XII} Diya dɛ du tɔnɛ mɔlo ziyi diya te ola ze do'dɔ ndɔbɔ ka zi Ezipeto? To'dɔ ndɔbɔ zinni ti ame 'dɔ dɔlɛ mɔkɔ bine ne, ma yala na laka?"

^{XIII} Musa iya zinni te, "Kinza kereke dɛ. Ogbɔke dɔki'di ye. Ti kɔŋgɔke tɔne ma Boko'ba kɛdi kɔmɔ ye. Ezipeto naga nima inza ko'jake kinɛ mo kpe. ^{XIV} Boko'ba na kɛdi ko'dɔ ya tinni gɔye. 'Beye ogbɔke le rɔ dɔki'di ye."

XV Tine na Boko'ba kileki zi Musa iya te, “Eddi kudoku zö go wa'di? Iya zi Yisarele lijë kari nduwë dɔgba. XVI Ombi përi nima köziyi ne tɔɔɔ koja kari dɔ yöpö nima 'dɔ mini koza mini yaga riyö go Yisarele kumu kebe mi dɔyayi ma këlë. XVII Mëdi mogbo dök'i di Ezipeto naga nima go lijë kozi nduwë gɔye. Kina ti mileme tigo 'ba aka'da ma ti bo dɔliɔɔ ni ti bo kanya abo naga nima bo kona ti bo ne kpaki ti kosani mo ga. XVIII Kina ti lijë Ezipeto kikali ngi ma na rɔ nɛre Boko'ba ɔɔɔ kiya te mileme tigo ma 'deni ngi zinni ti bo dɔliɔɔ 'bënni mo kpaki ti aribiya 'ba ya abo naga nima ti worota ma dɔ kosani mo ga.”

Yisarele Ti Ezipeto

XIX Kina malayika 'ba Boko'ba mo tönë kösö dɔgba kɔmɔ Yisarele ne kuyi roni ngi kileki kebe gönni yi'bowu. Poli kakpa mo tönë dɔgba ne ileki ngi gbi kebe gönni XX kuruwö roni mi löngö lijë ti Ezipeto. Mi korɔndɔ nima pili poli nima o'dɔ mandölu kapa ma zi Ezipeto tine kiyɔɔ bi zi Yisarele. Kina ki'di ngi bɔɔ bo ya mɔɔ kесе dë ngɔsi rönni mi korɔndɔ nima.

XXI Musa ombi közi bo tɔɔɔ dɔ yöpö kina mi korɔndɔ mo nima na Boko'ba ki'di lili ma kembe ngi kënyi tome kako di yi'bi kulöku mini nima tɔ yaga kola dɔyayi rɔ ma këlë. XXII Mini löbu nima oza mini ngi riyö Yisarele kumu kebe dɔyayi sari. Kpa mini këdi ngëñj te kapa dɔ gali gbi dɔ döri. XXIII Ezipeto tönë ga oga gönni ngi nduwë. Kina kosani 'ba bo dɔliɔɔ tönë ga ti aribiya mo ga kpaki ti worota mo ga kɔɔɔ ngi go Yisarele mi zana mini löbu nima yayi.

XXIV Mɔlo mi kano bi na Boko'ba kuyi kɔmɔ bo ngi dɔ bo kanya 'ba Ezipeto naga nima di mi poli pa'do tönë kilikö dɔmo yaga. XXV Boko'ba i'di ndi aribiya 'bënni ga kingi dɔ dɔ yayi tari koloma yaga zinni rɔ gomɔ. Ezipeto naga nima iya te, “Dënyi'ke yaga di rɔ Yisarele naga nime Boko'ba na këdi ko'dɔ ya 'deni tize gönni.”

XXVI Kina Boko'ba kiya zi Musa te, “Ombi köziyi tɔɔɔ 'dɔ mini nima kileki kutu'bö roni dɔ Ezipeto naga nima ti aribiya 'bënni ga kpaki ti worota 'ba dɔ kosani mo naga nima.”

XXVII Kina Musa kombi közi bo ngi tɔɔɔ dɔ mini nima. Kina ko'ja bi këzë 'deni yaga nima na mini kileki ngi pi'di bi 'bënni ma mɔlo. Ezipeto tönë ga 'deni ngi nziki dɔ mini nɛre Boko'ba ona lijë 'deni pili go mini löbu nima. XXVIII Mini ɔɔ ngi ko'boli dɔ aribiya 'bënni tönë ga kpaki ti worota mo ga. Ezipeto naga nima kozi go Yisarele nɔbö mi zana mini yayi ne ma kɔɔɔ mɔɔ mo te ɔmɔ dë. XXIX Tine Yisarele umu ma 'bënni le kebe mi dɔyayi sari ko'ja mini këdi ngëñj dɔ gali nni gbi kapa dɔ döri.

XXX Mi kada nima na nɛre Boko'ba kɔmɔ Yisarele ngi di zi Ezipeto lijë ko'ja ti kömönni te, ma Ezipeto kölë ngi kote dönni mi mini kiyökö 'jaa kebe kpa götö. XXXI Kina ɔɔɔ Yisarele ko'ja tigo löbu nima nɛre Boko'ba ko'dɔ zi Ezipeto ne 'deni tara tine, lijë pili ngi rɔ ma kere Boko'ba ki'di dönni gomɔ gbi ti Musa bo laja abo.

XV

Ngala 'Ba Musa

I Kina Musa ni ti Yisarele pili koloma ngi rɔ toba ngala nime zi nɛre Boko'ba, kiya te,

“Ti moba ngala zi Boko'ba go aka'da ti tigo dɔ kiteli abo.

Kosani ni ti bo dɔmo ga bo ululu 'deni mi mini löbu.

II Boko'ba na rɔ tigo ma gbi rɔ ngala zö.

Bo ako 'deni bo kɔmɔ ma. Bo na rɔ nɛre Boko'ba ma.

Kina ti milëlu bo.

Ñere Boko'ba 'ba 'bu ma ti moba rɔ löbu dɔ kiteli abo.

III Boko'ba na rɔ bo ya.

Möyï bo na rɔ ñere Boko'ba.

IV Bo ululu aribiya 'ba bɔ dɔliɲɔ 'deni ti bɔ kanya mo ga gɔ mini löbu.

Bɔ këlu ma lakalaka mo ga ari 'deni ɲgï pili gɔ mini.

V Mini kalo nima indiyɔ dönnï 'deni.

Lijë önzɔ ɲgï bici mini bëri kɔzɔ kulugbi doku.

VI Yö, ñere Boko'ba, döri yï embe sowa.

Döri yï iyëyï mï bɔ kɔ'dɔ ya tiyï ga ɲgï kɔtɔkɔtɔ.

VII Ti tigo dɔ kiteli 'bi na kitinï bɔ ɲböri 'bi ga 'deni bëri.

Okpeke kpa ya 'bi 'deni rönni köbö konma lijë yaga kɔzɔ wuyö.

VIII Tawo 'bi i'di mini löbu ɲgï kɔrɔ kulu döni bi kɔtɔ kɔzɔ teli.

Mï zana mini ma kalo kulöwö tönë ileki ɲgï këlë yaga.

IX Kuruku bɔ ya ze naga nima ögö iya te,

'Dëdi doga gönni dota kpenni.

Ti doza mï a 'ba mɔri 'benni ga dogba kɔzɔ ma do'dɔkɔ togba mo.

Ti dotɔ mbele ze ga dotɔtɔ ë'benni ga 'doyi.'

X Ne öngɔ Boko'ba, tawo 'bi ma mï kɔtɔ le te na kona Ezipeto ɲgï gɔ mini löbu.

Lijë önzɔ ɲgï kɔzɔ yamo mï mini löbu.

XI Boko'ba ma yala na këdi kɔzɔ ni ñere Boko'ba? Ni ma koro rɔ mbëmbë nime.

Yë na ti kɔ'bɔ to'dɔ gɔ kɔtɔ kɔzɔ 'bëyï?

XII Ombi köziyï tɔrɔ

na yayi kindiyɔ bɔ ya ze ga ɲgï.

XIII Ti akɔ'ɔ 'bi ame lipo mï kɔtɔ ne ti kokɔkɔ bilaka ame ga kutë gomo ne ɲgï.

Ti kogbɔ lijë ɲgï ti tigo 'bi koto lijë mï döyayi ma laka 'bi.

XIV Laki ti kuwö kina ti rönni kilë'di ɲgï

tikere kindi'ba Pilisitiya ɲgï.

XV Ñere 'ba Edome ti këdi dɔ tikere.

Rɔ kilë'di ti kindi'ba ñere 'ba Mowaba.

Bilaka ame ga rɔ Kanana mo ga ne ti kolɔkpo ɲgï yaga.

XVI Tikere ni ti rɔ kilë'di ti kindi'ba lijë ɲgï.

Ti tigo 'bi lijë ti kɔrɔ ɲgï te kɔzɔ doku ɲbö bilaka 'bi ga kiteli,

ɲbö bilaka 'bi ga ame kutë gomo 'deni ne kiteli lijë.

XVII Kina ti ko'de lijë bilaka 'bi ga kako

koloma dɔ doku koro 'bi,

gɔ bi ame ni na kileɲɔ 'deni rɔ bi 'ba loma 'bi ne.

Bi 'ba mötu mo köziyï na kileɲɔ.

XVIII Rɔ löbu 'bi 'ba ñere Boko'ba ti kö'bö rɔ ɲburunburu."

Ngala 'Ba Miriyama

XIX Mï kada nima ko'ja kosani 'ba Ezipeto ti aribiya mo ga kɔdɔ 'deni mï zana mini löbu yɔ na Boko'ba ki'di mini löbu kileki ɲgï ko'boli dönni. Tine

Yisarele umu 'benni 'deni kari kebe mï döyayi ma këlë. XX Kina Miriyama

bɔ kumë lende 'ba Boko'ba lëmi 'ba Arona ni kogba kaliseye ɲgï 'ja mɔtɔ

ga kulöli gönï toba ɲgala tomba kaliseye tusi mo. XXI Loko oba iya te,

"Oba ɲgala zi Boko'ba gɔ aka'da ti tigo dɔ kiteli abo.

Kosani ni ti bɔ domo ga bo ululu 'deni mï mini löbu."

Mini Kata

XXII Kina Musa kokɔko Yisarele ngi di kpa Yöpo Kasi yayi lijë kari mi mökö 'ba Surö. Lijë ilingere nbö kada do mota ko'ja a moto ro mini dö.

XXIII Lijë ari kömö Mara, tine mini mo ro ma kata bɔto ko'bo tuwë mo dö. Go kö'du mo na ma 'do ki'di kidëki möyi mo ro Mara ne ama kiya te "Ata".

XXIV Kina bilaka naga nima kebe ngi tilende ro Musa, iya te, "Wa'di na go duwë?"

XXV Musa udu zi Boko'ba na Boko'ba kileme ngëri moto ngi zi bo. Bo oga ngëri tönë ku'du mi mini nima na këyi ngi yaga.

Kina Boko'ba ki'di kö'du ki'di ngi zi Yisarele toloma gomo, bo kiyozo lijë gbi di yayi. **XXVI** Nere Boko'ba ose zinni te, "ɔdo kuwöke doma laka ma nere Boko'ba 'be koroke kö'du ki'di ma ame ga mose ziye ne pili a moto ro roko'c ma tönë ga mo'de do Ezipeto ne minza modö döye. Römöyi ma na ro Boko'ba bo yëyi 'ba yida röye."

XXVII Di yayi na lijë kënyi kari Elima bi ma ti daa teyi 'butë domoriyö ngëri mbere kuluku koto kodö domo 'butë riyö korö kpamo yayi. Kina lijë koga taya 'bënni ngi yayi ngosi kpa mini nima.

XVI

Mani

I Mi tö'dö do 'butë döömu 'ba nyepe ma mi riyö di pötö tɔɔ 'ba dotumu 'ba Yisarele naga nima yaga di mi Ezipeto na lijë kënyi ngi pili domo di Elima yayi kari mi mökö 'ba Sini mi löngö Elima ni ma ti Sinayi. **II** Di yi mökö 'deni yayi na bilaka naga nima pili kebe ga tilende ro Musa ni ma ti Arona. **III** Lijë iya te, "Ma këddi kolake ze ra dölë eze di kpa közi Boko'ba mi Ezipeto dëne ëdi kele sowa. Doloma ngosi te döngila kete 'ba yida donyo akonyo ame ga pili do'doko ne. Ne kpe ari kugbë'duke goze ko'deke ze mi mökö bine zi 'bö tote döze."

IV Kina Boko'ba kiya zi Musa te, "Ti mi'di mangolo'bo ka'di kako ziye di mitoro. Kina 'do bilaka pili kodö kari kutö'du akonyo 'ba mi kada do koto nima nge zinni. Ti miyozo lijë kozo a nime te go mongo odo lijë ti kuwö doma na ngi ya. **V** Mi tö'dö do modokoto lijë ti kutö'du kebe ma mi kada ma laki naga nima pili nbö mi riyö."

VI Kina Musa ni ti Arona kari kiya ngi zi Yisarele pili iya te, "Ti dokopiyari ti kikalike ngi nere Boko'ba na ko'de ye di Ezipeto. **VII** Mi dönbö dayi ti ko'jake tigo 'ba Boko'ba ngi römöyi bo uwö lende 'be ame këddi kilendeke ro bo ne 'deni. Ze yë na 'do kebeke tilende röze?"

VIII Musa ileki gbi zinni iya te, "Ti kikalike ngi ro ma laka nere Boko'ba ëdi ki'di yida ziye mi dokopiyari tonyo mo. Kina bo ti ki'di mangolo'bo ziye mi dönbö kozo ma ko'dokoke. Römöyi bo uwö lende 'be ame këddi kilendeke ro bo ne 'deni. Ze yë na? Lende 'be nima inza kilendeke röze, tine ëddi kilendeke ro bo nere Boko'ba."

IX Kina Musa kiya zi Arona te, "Iya zi Yisarele pili kako komo nere Boko'ba römöyi bo uwö lende 'bënni ma lijë këdi kilende ro bo 'deni."

X Ko'ja Arona këdi gba ro tilende zi Yisarele naga nima na lijë kombi kömönni kari yoki mökö te na lijë ko'ja bi nzari 'ba ro Boko'ba ngi kiyöpo mi poli 'deni. **XI** Boko'ba iya zi Musa te, **XII** "Muwö lende 'ba Yisarele ma lijë këdi kilende roma 'deni. Iya zinni, mi bi pipiri lijë ti konyo yida. Tine ro mi dönbö lijë ti kitëkpë ti mangolo'bo. Kina ti lijë kicali ngi ma na ro nere Boko'ba 'bënni."

XIII Mi dokopiyari mo nima na matikipiri kako ngi kutu'bö taya nbuku. Tine mi dönbö mo soloro na köyö 'deni ngi kuru do taya 'bënni nima toko teyi. **XIV** Kina odo soloro nima koya 'deni na kola ngi ro a moto kozo kulötu

naga tara kora do yayi 'deni. ^{XV} Tine odo lijē ko'ja tara lijē ebe tititi rōnni iya te, "Wa'di ga na te?" Rōmōyi lijē ikali dē wa'di mo ga na tara.

Kina Musa kiya zinni te, "Maṅgolo'bo mo tōnē ṅere Boko'ba ki'di ziye tonyo mo ne na. ^{XVI} Lende ma bo kose mo na te, 'Ni bo mato utō'du ko'bo go miyi. ^{XVII} Jdo kēddike ndō kpa linjo 'be utō'duke gbērē me ro kotokoto koriya ti goye.' "

^{XVIII} Yisarele o'do ṅgi kozo ma kiya rōnni zinni nima tara. Mato ga utō'du ṅbanji tine ya mato ga utō'du 'bēnni ṅge mbowa. ^{XIX} Tine odo kebe 'bōwu tiyari mo ti gbērē ni mato ame 'bēyi pele mbiri oriya aa ti 'ba bo ame kutō'du 'bēni ṅge mbowa ne. Mato utō'du ṅgi kozo a ma miyi ko'doko.

^{XX} Kina Musa kose gomo zinni pili iya te, "Kinza ni mato kikeki koso mo dē kō'dō ṅbō koda dṅṅbo."

^{XXI} Tine ya mato ga uwō dē ikeki koso mo ṅbō koda ṅbo. Kina odo bi kēzē ṅbo dayi oyō kuru 'deni kato dē kpe kele. Kina dōki'di Musa kata ṅgi rōnni kozo oto.

^{XXII} Ro koma lēndō löbu nime pili, mato ari kutō'du 'bēni ṅgi ziyi kozo ma miyi ko'doko. Tine odo kada kata 'deni koso ma kileke mōkō naga ebe kara ṅgi yaga. ^{XXIII} Mi tō'dō do modokoto tine na bo koto kutō'du ṅgi ṅbō gbērē riyo ziyi. Kina bo dōnni mo ga kako kiya lende mo zi Musa. ^{XXIV} Kina bo kileki zinni, iya te, "Lende kiya 'ba ṅere Boko'ba na te, 'Tilēndō kada 'ba ro kindawo na, kada ma koro ro do kiteli zō Boko'ba. Wa ame ga ro 'ba tilēndō ne u'dike molo tōne. Koso mo ame ga kēdi ne olake koda tilēndō.' "

^{XXV} Kina lijē kola ṅgi kō'dō koda bi kēzē mato kozo ame Musa kiya zinni ne tara. Tine ato dē gbi ala köyō kuru. ^{XXVI} Mi dṅṅbo mo nima na Musa kiya zinni te, "Onyoke ti yaga tōne rōmōyi tōne kada 'ba ro kindawo na zi Boko'ba inza ko'jake oto kpe bēri. ^{XXVII} Ziyē tutō'du mo ṅge mi tō'dō do modokoto. Tine mi tō'dō do modomoriyō ame ro kada 'ba ro kindawo ne inza ko'jake oto."

^{XXVIII} Tine pele ya mato ga ēnyi 'biri mi tō'dō do modomoriyō mo nima kari tonjo bi mo. Tine lijē ari ko'ja oto kinza. ^{XXIX} Kina Boko'ba kiya zi Musa te, "Ti kō'bōke ulagi kō'du ki'di ma ti ndose ma ṅbō nyanya? ^{XXX} I'dike kēdi dōye ma Boko'ba moza kada 'ba ro kindawo 'deni yaga ziye na ma 'do mi tō'dō do modokoto mi'di ye kutō'duke akonyo 'ba kada do riyo 'do ne. Mi kada 'ba ro kindawo ni mato ziyi toloma go bi 'bi ma kēddi teyi. Boto kodo dē yaga."

^{XXXI} Mi tō'dō do modomoriyō na bilaka kindawo rōnni ṅgi.

^{XXXII} Yisarele idēki mōyi maṅgolo'bo 'bēnni nima ro mani. Wa aṅmi ṅgi kozo kōlu kaṅmi naga tara tine ro ma kindili kozo lēmbērē ma kaṅma ti tagi gomo.

^{XXXIII} Musa iya te, "Ame na ro ndose 'ba Boko'ba, 'Ogba gbērē koto 'ba mani 'do kikeki zi do kupō ye ma di yi'bōwu naga nima 'do lijē ko'ja kinē maṅgolo'bo ma, ma Boko'ba moloma ti'di mo ziye di yi mōkō mi kada ma mo'de ye di Ezipeto.' "

^{XXXIV} Kina Musa kilende zi Arona iya te, "Ogba kete kodo gbērē 'ba mani yimo 'do kutē go bi 'ba tumōtu ṅere Boko'ba 'do kikeki koda do kupō ze ga ma di yi'bōwu."

^{XXXV} Kina kozo wa ame Boko'ba kose 'deni zi Musa ne tara, Arona ogba mani nima ṅgi kideyi koma sandu koro 'ba kō'du ki'di yayi tikeki mo.

^{XXXVI} Yisarele onyo mani ṅbō koma kozo 'butē sowo ṅbō lijē kari kōmō dōyayi ma lijē kēdi kari koloma teyi mo tōnē. Lijē ako ti tonyo mani ṅbō

lijè kòmò timo kpa dɔ maga 'ba Kanana. ^{XXXVI} Gbèrè 'bènni mo naga nima 'butè na kèdì koso mī lɔ'di.

XVII

Mini Di Mī Döku

^I Kina Yisarele pili kényi ngi dɔmo di mőkò 'ba Sini yayi kari nduwè rɔ ma kolɔɔ kɔzɔ ma Boko'ba kose zinni. Lijè ari koga taya Rapidimi, tine mini ari kinza 'bòwu bi mo. ^{II} Kina lijè kebe ngi tamo ti Musa iya te, "I'di mini zize duwè."

Musa ileki dɔmo zinni iya te, "Èddi kamoke tɔ gɔ wa'di? Gɔ wa'di na kèddi kiyɔzɔke ɲere Boko'ba te?"

^{III} Tine koda o'dɔ lijè 'deni ngi sowa na lijè koloma ngi rɔ tamo ti Musa, iya te, "Gɔ wa'di na kari kugbè'du gɔze kò'de ze di Ezipeto 'dɔ dèdì dölè 'deni dote dɔze mī mőkò te ti bɔyi titi ze ga kpaki ti yèri ze ga?"

^{IV} Kina Musa kudu zi Boko'ba, iya te, "Dɔ mo'dɔ tondo zi bilaka naga nime? Lijè 'deni ngi ndò 'dɔ tu'du ma ti dökü."

^V Boko'ba ènyi kileki dɔmo zi Musa iya te, "Ari dɔgba kɔmo Yisarele naga nima. Ogba bulöbu 'bènni mɔtɔ mo ga tiyi. Kina ogba pèri 'bī tönè komba dɔ yöpò timo ne tiyi. ^{VI} Ari. Ti mɔrɔ dɔgba ziyi yayi ngila dökü mɔtɔ di Sinayi. Omba yɔki mo kina ti mini kɔdɔ ngi di yimo zi bilaka tuwè mo."

Kina Musa kari kò'dɔ ngi kɔzɔ a nime te di kɔmɔ löbu 'ba Yisarele naga nima pili. ^{VII} Kina Musa koyi möyi bi nima ngi rɔ Masa ame kiya te "Iyɔzɔ" gbī rɔ Meriba ame kiya te "Lamo" römöyi bi nima na Yisarele kamo ti Musa di teyi kiyɔzɔ Boko'ba koloma tititi mo, iya te, "Boko'ba èdì ngi tize na ala bo inza?"

Ya 'Ba Yisarele Ti Amaleke

^{VIII} Kò'ja Yisarele kèdì koloma Rapidimi yayi na Amaleke kalo ya ngi dönni. ^{IX} Musa iya zi Yèsuwa te, "Ogba bilaka tiyi kari kò'dɔ ya ti Amaleke naga nime tilèndò. Mèdì mari ma 'bama mɔrɔ dɔ dökü tɔrɔ ti pèri tönè Boko'ba kose zò 'dɔ mombi ne."

^X Yèsuwa o'dɔ ngi kɔzɔ ma Musa kiya zi bo kari to'dɔ ya ti Amaleke naga nima. Tine Musa ni ti Arona ti Uru ari kèki ga ma 'bènni tɔrɔ dɔ dökü. ^{XI} Dɔɔ Musa kombi közi bo tɔrɔ na Yisarele ki'di ngi ta'da bo ya 'bènni Amaleke naga nima. Tine ɔdɔ bo kileki közi bo bèri na Amaleke naga nima kuyi ngi 'bòwu gburu tinni 'dɔ ta'da lijè. ^{XII} Kina ɔdɔ konyɔ Musa kidaki 'deni Arona ni ti Uru o'de dökü ngi ki'di bo koloma dɔmo lijè kɔrɔ 'bènni ngila bo togbo konyɔ bo kö'bò tɔrɔ ɲbò kada kòsò. ^{XIII} Kina Yèsuwa ka'da Amaleke naga nima ngi.

^{XIV} Kina ɲere Boko'ba kiya zi Musa te, "Aka'da nime ugu bèri 'dɔ kö'bò kinza kudölu. Iya gɔmo zi Yèsuwa. Ma Boko'ba mèdì mote dɔ Amaleke naga nima pili yaga."

^{XV} Musa o'ba bi 'ba akumu yayi bo ki'di möyi mo rɔ "Boko'ba na rɔ bero ma." ^{XVI} Bo iya te, "Ombike bero 'ba Boko'ba ɲbò tɔrɔ. Bo ti kö'bò to'dɔ ya nduwè ti Amaleke rɔ ɲburunburu."

XVIII

Tako 'Ba Yetoro

^I Yetoro bo akumu 'ba Midiyana bo lanzo Musa tönè uwö lende 'ba wa ame ga Boko'ba kò'dɔ zi Musa gbī ti bilaka abo ga Yisarele ne 'deni. Kina bo uwö 'deni gbī ma Boko'ba koja Yisarele 'deni yaga di mī dɔyayi 'ba Ezipeto. ^{II} Kina bo kako ngi kò'de gɔ nyiti abo Zipora 'ja 'ba Musa mo tönè

bo koja 'deni pa kari zi bo lanzo bo yayi bine ne III-IV ti kole riyö mo tönë ga Geresomo ni ti Elizara. Musa i'di möyi kole abo mato nima ro Geresomo ame kiya te, "Bo löwö" römöyi bo iya te, "Ma moloma 'deni ro bo löwö mi dayayi löwö." Kina bo ki'di möyi mato mo nima ro Elizara ame kiya te "Boko'ba okonyi ma 'deni" römöyi bo omeri bo iya te, "Boko'ba 'ba 'bu ma ni na ro bo konyi ma. Bo omo ma 'deni di kpa kulu 'ba bo dolinjo 'ba Ezipeto."

V Yetoro ni ti nyiti abo ti kole mo naga nima ako kota Musa ni koga taya 'deni mi mökö ngosi ngila döku koro 'ba Boko'ba. VI Musa uwö go kose 'ba Yetoro ni ma lijë kedi kako 'deni molo na bo kari VII ngi turë dönni. Bo ari kudë do bo bëri komo bo lanzo bo, bo kiramo na lijë koloma ngi ro tumötö rönni. Kina bo ko'de lijë ngi linjo mi bi loma ma 'ba bo. VIII Kina Musa koloma ngi ro tiyëti go wa ame ga Boko'ba ko'do zi Ezipeto gbi ti bo dolinjo 'bënni mo go lende 'ba bilaka abo ga Yisarele ne ngi zi bo lanzo bo Yetoro kina gbi ti gomö ame ga ko'ja lijë di go kori ti ma Boko'ba kokonyi lijë di yimo.

IX Yetoro ngi ti mi këyi di bi tuwö lende laka nime Boko'ba ko'do 'deni zi Yisarele komo, koja yaga di mi Ezipeto ne. X Yetoro iya te "Akilëlu kedi zi bo Boko'ba bo komo ye di kpa közi Ezipeto ti bo dolinjo 'bënni mo. Akilëlu kedi zi bo Boko'ba ame bo komo bilaka abo ga Yisarele 'deni di mi loma ro atoli ne. XI Ro ma laka mikali 'deni bo nere Boko'ba na ro do kiteli kebe akoro ni pili. Römöyi bo ileme wa 'deni zi Ezipeto bo ko'do kponji ro bilaka abo tönë ga."

XII Kina Yetoro ko'de akonma ngi gbi ti a mato ga tumu mo zi Boko'ba. Kina Arona ni ti löbu 'ba Yisarele mato ga kari ngi tonyo akonyo koro nima koto ti bo komo Boko'ba.

Ti'di Bo Burë

XIII Mi bi këzë ma di gomö na Musa kutë kiti abo ngi to'do burë 'ba bilaka ma kirasi lende naga. Kina bo koto ngi tara nbö kada köso do bo. XIV Kina do bo lanzo bo Yetoro kongö lende nima 'deni tara tine, bo ititi Musa iya te, "Wa'di ga na këddi ko'do tara? Go wa'di na ni nge koto kutu yi bi to'do burë ki'di bilaka konzi naga nime kedi kolobö nbö kada köso domo?"

XV Musa ileki zi bo, iya te, "Römöyi bilaka naga nime lijë ako zö toma ako'doko 'ba Boko'ba. XVI Do mato ga kedi ti lende mbowa mi löngö nni na ma ga kedi ko'de zö 'do modoro ndimo zinni miyëti go ndose ti kö'du ki'di 'ba Boko'ba zinni."

XVII Bo lanzo bo Yetoro ileki domo zi bo, iya te, "Wa nima këddi ko'do ne ele dë. XVIII Loma nima edi kodö gomö roye kiyëndë ye. Ndobö nima irindi sowa. Do bo dë nge zi bo koto na 'do ko'do kutu ni. XIX Uwö lende 'bama ma mëdi miya ziyi. Boko'ba koloma koto tiyi, ni 'bëyi oloma nge ro bo komo bilaka naga nima mi löngö lijë ti Boko'ba to'de lende 'bënni komo bo. XX Iyandi bilaka naga nima ti ndose ti kö'du ki'di 'ba Boko'ba kileme loma ma laka zinni ti a ma go lijë ko'do. XXI Tine igeli ya mato ga di minni ro ya ame ga bilaka ki'di dönni go lende mo gbi ro bo koro Boko'ba ne ko'doko a mato ro komo kugö dë gbi, go koza lijë kedi ro bo dotumu 'ba bilaka ma kuluku 'butë riyö ti ma kuluku riyö ti ma kuluku koto ti ma 'butë. XXII Lijë na go kedi ro bo ko'do burë 'ba bilaka, tine lende ma kirindi ka'da lijë naga na 'jaa 'do ko'de ziyi. Ma mbowa naga lijë kote yayi 'do ki'di röyi kawo. Lijë kokonyi yi kombi akirindi nima mbowa yaga di döyi. XXIII Do ko'do ngi te kina do kedi ro ndose abo 'ba Boko'ba mo gomö inza kodö kulöwö röyi. Kina gbi bilaka pili ti kileki ngi linjo 'bënni ga ti mi këyi."

XXIV Musa uwö lende kiya 'ba bɔ lanzo bo nime na bo ko'do ngi tara. XXV Bo oŋɔ bilaka ma laka naga di mi löŋgö Yisarele koza rɔ bɔ dɔtumu 'ba bilaka ma kuluku 'butë riyö, ma kuluku riyö, ma kuluku koto ti ma 'butë. XXVI Lijë na koloma nati rɔ bɔ to'do burë 'ba bilaka. Lende ma kitigɔ naga na 'jaa koto kari dɔgba zi Musa, tine ma mbowa naga lijë ote ngi yayi. XXVII Kina Musa koto gɔ bɔ lanzo bo Yetoro ngi kari bo kileki kari mi dɔyayi 'bënni.

XIX

Sinayi

I Mi mota 'ba nyepe 'bënni 'ba Yisarele ma lijë kɔɔ timo yaga di mi Ezipeto mi tɔ'do ma dɔndende 'ba nyepe mo nima na rɔ tomö 'bënni Sinayi. II Di pötö tɔnyɔ 'bënni di Rapidimi kako mi mökö ngila dɔ dökü Sinayi na lijë koga taya ngi yayi.

III Kina Musa këki ngi kari tɔrɔ dɔ dökü tilende ti Boko'ba. Kina Boko'ba këdëki bo di dɔ dökü tɔrɔ yayi, iya te, "Ari kiya kɔzɔ a nime te zi Yisarele kupö e'be Yakoba naga nima, IV 'Kpe, o'jake wa ma mo'do zi Ezipeto 'deni ti komoye. Kina o'jake 'deni gbï ma mombi ye kɔzɔ yagi tara dɔ kakala ma mo'de ye zö. V ɔɔ kiya te kuwöke dɔma ngi kinda'bake lömu ma nime tiye ne, kpe na ti këddike rɔ a löbu zö di mi löŋgö bilaka konzi 'ba doliŋɔ nime. Doliŋɔ nime pili a ma na. VI Tine kpe ti këddike zö rɔ 'bama ga ame moweli 'deni rɔ bɔ akumu ma.' Lende naga nime ari timo kiya zinni lijë Yisarele."

VII Kina Musa kileki ngi kako kototo dɔ bulöbu 'ba Yisarele pili bëri kora gɔ lende naga nime Boko'ba kose ne teyi. VIII Kina lijë pili kuti ngi gomo, iya te, "Wa ame ga pili nɛre Boko'ba kose ne ti do'do ngi tara." Kina Musa kuyi dɔ bo ti kpënni nima kari kiyëti zi Boko'ba.

IX Boko'ba ileki zi Musa, iya te, "Mëdi mako ziye yayi mi zana poli ma këddi, 'dɔ bilaka naga nima kuwö ma mëdi milende tiyi gɔ lijë ki'di dönni gɔ lende 'bi."

Kina Musa kileki kiyëti gɔ wa ame bilaka naga nima kiya ne ngi zi Boko'ba. X Kina Boko'ba kiya zi bo te, "Ari kileŋo bilaka naga nima ndö rɔ ma kɔpɔ kisaki di mi tɔne gbï tilëndö. I'di lijë kurögö bɔŋgɔ 'bënni ga lijë kiyada rönni ndö XI koda tɔ'do dɔ mota mo nima. Römöyi mi kada mo nima ma nɛre Boko'ba mëdi mako bëri dɔ dökü 'ba Sinayi komo Yisarele pili te. XII Tine iya gomo zinni ko'do maga zinni kinza bɔtɔ kese dë kulöwö ŋgɔsi 'de ngila dökü nime. Iya zinni, kinza lijë këki dë dɔmo ala kosa ndimo ma di bëri. Bɔtɔ ame kosa rɔ dökü nima, kupö ngi yaga. XIII U'du bo yaga ti dökü motɔga ko'be bo ti komo, kinza bɔtɔ kosa rɔ bo dë ti közini. Rɔ gɔ wa ame ga pili kosa rɔ dökü nima, ala bo rɔ yëri ala bilaka lesi, kupö ngi yaga. Tine ɔɔ kiya te kome mi tɔtɔti 'deni rɔ ma kembe na 'jaa 'dɔ bilaka naga nima këki tɔrɔ dɔ dökü bine."

XIV Kina Musa kileki kari ki'di bilaka tönë ga ngi kileŋo rönni, lijë kurögö bɔŋgɔ 'bënni ga. XV Bo iya zinni gɔ lijë këdi ndö rɔ ma kɔpɔ mi tɔ'do ma rɔ dɔ mota mo. Kinza bɔtɔ kö'dö dë ti 'ja.

Boko'ba Urë Dɔ Musa Dɔ Dökü Sinayi

XVI Mi dɔŋbɔ 'ba tɔ'do ma rɔ dɔ mota mo nima yo na birɔ tɔrɔ këbi ti tɔrɔ kapi kudu ngi poli ma këddi ko'boli dɔ dökü tönë ngi. Kina kome tɔtɔti ngi rɔ ma kembe, bilaka ame ga pili mi taya yayi ne rɔmo kebe ngi tilë'di. XVII Kina Musa kösö ngi dɔgba zinni tari turë dɔ Boko'ba lijë kari

kɔɔɔ ndi dɔku bɛri yayi. ^{XVIII} Dɔku kidɛki rɔ Sinayi mo nima kɔtu utu'bo dɔmo 'deni ngi ɛbuku rɔmɔyi Boko'ba ɛki 'deni kako dɔmo yayi mi pa'do. Kɔtu anyo ngi di dɔmo kɔɔɔ kɔtu 'ba lindi dɔku lɔbu nima kiyaya rɔni ngi pili rɔ ma kɛnyɛ. ^{XIX} Kina birɔ tɔtɔti mo tɔnɛ kɔɛbeki bi ngi nati nduwe rɔ dɔ kiteli. ^{XX} Musa ilende, kina birɔ mugu Boko'ba kudu ngi kileki dɔmo.

^{XX} Boko'ba ɛki kako dɔ dɔku 'ba Sinayi tɔɔɔ yayi na bo kidɛki Musa ngi kari zi bo. Musa ɛki kari tɔɔɔ yayi ^{XXI} na Boko'ba kiya zi bo te, "ɛki kileki bɛri kiya zinni lijɛ bilaka naga nima kinza bɔtɔ kese dɛ kako ɛɔsi ndi dɔku tɛgɛ tɔɛɔ ma Boko'ba. Ame kako ti kolɛ yaga. ^{XXII} Ya ame ga pele rɔ bɔ akumu kɛdi kese ɛɔsi ɛgila ma ne lijɛ kilɛɔ rɔnni kɔɔɔ kinza modɔ karama dɔnni."

^{XXIII} Musa ileki zi Boko'ba, iya te, "Lijɛ inza kɛki tɔɔɔ dɔ dɔku bine rɔmɔyi ose gɔmo 'deni mɔlo zinni ko'dɔ maga 'deni mɔlo kpa bi 'bi ame koweli 'deni rɔ ma koro ne."

^{XXIV} Boko'ba iya te, "ɛki kileki bɛri kari ko'de Arona tiyi tɔɔɔ bine. Tine kinza bɔ akumu ni ti bilaka ma laki naga nima kumu dɔ maga nima dɛ tako zɔ bine kinza modɔ karama dɔnni." ^{XXV} Kina Musa kɛki ngi kileki kari bɛri zi bilaka naga nima kiyɛti gɔ wa ame ɛere Boko'ba kiya zinni ne.

XX

Kɔ'du Ki'di Ma 'Butɛ

^I Kina Boko'ba koloma ngi rɔ tiya lende naga nime zinni te, ^{II} "Ma na rɔ ɛere Boko'ba 'be ame koja ye yaga di mi Ezipeto di mi loma rɔ atɔli.

^{III} Kinza ko'doke a mɔtɔ dɛ rɔ Boko'ba ziye 'beri di gɔma.

^{IV} Kinza ko'doke a mɔtɔ dɛ rɔ akoro ziye kɔɔɔ kinɛ a mɔtɔ ame mitɔɔɔ ala mi dɔyayi bɛri bine ala mi mini lɔbu tara. ^V Kina kinza kolɔdɔke dɛ bɛri kulɔmuke kpeye zinni. Rɔmɔyi ma ɛere Boko'ba 'be ma ti mi kombi gɔye. Ti modɔ karama 'ba lende kɛnyɛ dɔ 'bu ma ko'ji ma naga kala gɔ kole mo ga ma mi mota ɛbɔ kala gɔ ma mi sowɔ mo ga. ^{VI} Tine ti mileme akɔ'ɔ ma zi dɔ kupɔ ma konzi ame ga ko'ɔ ma koro ko'du ki'di ma gbɛ ne.

^{VII} Kinza kirasi mɔyi ma ɛere Boko'ba 'bi dɛ rɔ ma sari mi lende kɛnyɛ. Rɔmɔyi bɔtɔ ame kirasi mɔyi ma ɛere Boko'ba mi lende kɛnyɛ ne minza mola du tara di bi tɔdɔ karama dɔmo.

^{VIII} Tɔ'dɔ 'ba kada 'ba rɔ kindawo i'di kɛdi dɔyi ziyyi rɔ tɔ'dɔ ma koro gbɛ kɔtɔ laka. ^{IX} O'dɔ ndɔbɔ 'bi ga ɛge mi tɔ'dɔ dɔ modɔkɔtɔ. ^X Tine tɔ'dɔ dɔ modɔmɔriyɔ mo nima kada 'ba rɔ kindawo na zɔ ma ɛere Boko'ba. Mi kada mo nima kinza kosa ndɔbɔ mɔtɔ dɛ. Ni gbagba yi mo ala kole 'bi ala nyiti 'bi ala atɔli 'bi ga ala yɛri 'bi ga ala bɔtɔ ma rɔ bɔ lɔwɔ ame kɛdi tiyi lijɛ ne kinza kosa ndɔbɔ mɔtɔ dɛ. ^{XI} Rɔmɔyi mi tɔ'dɔ dɔ modɔkɔtɔ na ma Boko'ba mote to'ba mitɔɔɔ ni yimo ti dɔyayi ti mini lɔbu ni pili ti wa mo ga ame yimo ne. Tine ma Boko'ba mindawo rɔma mi tɔ'dɔ ma rɔ dɔ modɔmɔriyɔ mo. Kina me mulɔmu tɔ'dɔ dɔ modɔmɔriyɔ 'deni mi'di kɛdi rɔ ma koro.

^{XII} Oro 'bu yi ni ti mɔyi. Rɔmɔyi 'dɔ koloma gɔyi kɔwɔ mi dɔyayi nime ma ɛere Boko'ba 'bi mi'di ziyyi ne.

^{XIII} Kinza ko'dɔ rɔyi dɛ rɔ bɔ kɔzi roma.

^{XIV} Kinza ko'dɔ yɛri dɛ.

^{XV} Kinza ko'dɔ 'bɔgɔ dɛ.

^{XVI} Kinza kunzɔ lende dɛ rɔ bɛti kpa lɛpi yi mɔtɔ.

^{XVII} Kinza kombi miyi de ro lijo 'ba lepi yi moto. Kinza kombi miyi de ro 'ja abo ala ro atoli abo ala ro ngulo sa abo ala ro akaca abo ala ro oto ame ga pili ro abo ne."

Boko'ba Ilende Zi Yisarele

^{XVIII} Kina odo bilaka naga nima ko'ja toro kebi ti ma kapi mo nime 'deni lije kuwo biru tototi kotu kanyo kutu'bo do doku 'deni tara tine na ronni kebe ngi tile'di di zi tikere. Lije oro nboro ro ma kowo ^{XIX} kiya zi Musa te, "Ni mo na nge do'doko go kilende zize, Musa. Ti duwo doyi. Tine kinza ki'di Boko'ba na de kpe kako kilende zize kinza dole."

^{XX} Musa ileki zinni te, "Kinza kereke de. Boko'ba ako tiyozo ye go tikere abo keddi miye kitata ye di mi to'do lende kenyee."

^{XXI} Bilaka naga nima ileke 'benni nboro ro ma kowo. Musa na nge kese kari ngila bi kolu kozo poli nima Boko'ba keddi yimo ne. ^{XXII} Kina Boko'ba kilende zi Musa, iya te, "Ari kiya zinni Yisarele te, 'Kpe, o'jake 'deni ti komoye ma milende ziye di mitoro. ^{XXIII} Kinza ko'doke oto moto de kpe ro Boko'ba ziye 'beri di goma di mi siteri ala di mi yamo ma kobokobo."

^{XXIV} Yayi na ko'bake ro bi 'ba tonma akumu zo 'do konmake akumu 'be ga domo zo. Yeri ma keddi konma pili ko'do ti ma keddi konma nge ro bi koro mo naga go konmake zo domo. Go bi ame pili migeli 'deni ziye tidedi moyi ma di teyi ti mako ngi mo'do yeyi daye. ^{XXV} Odo keddi ko'bake bi 'ba akumu zo ti doku kinza ko'bake de ti doku ame ga kite'di do kparamo ne. Romoyi odo kosa romo 'deni ti jama irasi 'deni yaga ro ti da di zo. ^{XXVI} Tine kinza ko'bake bi 'ba akumu de zo ti bi teki teyi. Romoyi odo keddi kombi ndiyi teki domo a titi 'ba royi ga ti kebe kinda za 'bowu yaga pili domo.'

XXI

Atoli Ebere

^I Ame na ro ko'du ki'di ma, ma Boko'ba, go ni Musa ki'di zinni lije Yisarele.

^{II} Odo ni moto kugoro Ebere ro atoli ziyi, i'di bo ko'do ndobo nge ziyi komo koo modokoto. Tine mi modomoroyo 'ba koo mo nima ope bo kari abo kinza topi oto ziyi gomo. ^{III} Odo ko'de bo nge koto kutu bo, i'di bo gbi kileki kari abo kutu bo. Ne odo bo kako molo ti 'ja abo i'di bo kari timo. ^{IV} Ne odo kiya te ni na 'jaa kogbe 'ja zi bo, kole ti yito ma bo koyo nima kpaki ti 'ja mo e'bi na, ogba yaga i'di bo kari abo nge kutu bo. ^V Ne odo bo kiya ti kpa bo te lende 'ba kole abo ga ti 'ja abo o'oro bo, bo ko'doko yi lobu abo nima gba nduwu, ^{VI} ni bo do bo mo nima oto bo kari ro 'ba Boko'ba ki'di bo koro go kpadori ala le'beru kumo mbili bo. Kina go bo ko'bo ngi nati nburu ro atoli ziyi.

^{VII} Ni moto odo bo mo kugoro nyiti abo ziyi ro atoli kinza kope de kpe kola kari kozo 'ba botoni. ^{VIII} Tine odo loko na kari kele de komoyi ro 'ja ni bo kugoro ni mo nima i'di 'bu ni kutu gonni yaga di ziyi ro tute. Kinza kebe kugoro ni de zi bo lowo romoyi odo ko'do tara irasi lende 'deni ti a nima ko'do zini ne. ^{IX} Tine odo kiteri ni molo ro 'ja zi kole 'bi, inda'ba ni laka kozo nyiti 'bi tara.

^X Ni moto odo kebe kogbe 'ja moto 'bowu kinza ki'di 'ja 'bi ma dogba nima kileri oto moto de pele ro akonyo ni ti bonjo 'ba roni gbi ti ako'doko ame tone koloma pa to'do mo zini ne. ^{XI} Odo ko'do a mota naga nime de zini loko kenyi e'benni yaga. Kina kinza kopi oto de gbi ziyi.

Dokolo

XII Bɔtɔ ame kupɔ bilaka ne, kupɔ bo gbɛ yaga. **XIII** Ne ɔɔɔ kiya te kɔzi bo na kɔmɔ rɔ tɔmɔ rɔmɔ bo kirɪŋa abo kari mɛ bi ame ma Boko'ba na mileme ziye ne. **XIV** Ne bo ame kupɔ bilaka ŋɔ ti lende 'ba mɛ bo kinza kɔzi bo na dɛ kɔmɔ rɔmɔ ne, otoke bo yaga ala pele di ŋgila bi 'ba akumu ma kupɔke bo yaga.

XV Bɔtɔ ame komba 'bu bo ni ti ma bo kupɔ bo yaga.

XVI Bɔtɔ ame kinda'ba lɛpi bo mɔtɔ rɔ 'bɔki 'dɔ tugɔ mo mɔkɔ ala kogba rɔ atɔli ne kupɔ bo yaga.

XVII Bɔtɔ ame kulɔmu 'bu bo ni ti ma bo ne, kupɔ yaga.

XVIII-XIX ɔɔɔ ya mɔtɔ ga kamo liŋe komba rɔnnɛ koga dɔ bo ma kɔtɔ ti kɔzi ala ti dɔku bo mo kɔlɛ dɛ, bo lamba nima inza ti a mɔtɔ 'dɔ ko'dɔ teyi. Tine bo kɔŋɔ ŋge rɔ go bo ma bo koga dɔmɔ nima bo kopi dɔ tɔ'dɔ ame ga bo nime ko'dɔ bɛri di kpa ndɔbɔ ne. Bo kɔŋɔ go bo nima ŋbɔ rɔmɔ keke kokɔko rɔni.

XX Bɔtɔ ame komba atɔli abo ti ŋgɛri kulɔku ŋɔ kɔlɛ kɔzi bo ne, ɔɔɔ karama dɔmɔ. **XXI** Ne ɔɔɔ atɔli mo nima kɛnyi di dɔ lamba nima mɛ tɔ'dɔ dɔ kɔtɔ ala dɔ riyo kinza kodɔ karama dɛ dɔ bo rɔmɔyi atɔli abo na.

XXII ɔɔɔ ya mɔtɔ ga ame kɛdi komba ga rɔnnɛ ne kɔzimo kɔmɔ rɔ 'ja kɔmɔ, na ɔɔɔ 'ja mo nima koja kole ŋɔ yaga tine ɔtɔ kosa rɔni dɛ, liŋe bɔtɔ mo naga nima kopi wa ame mɛ'dɛ 'ba 'ja nima kiteri di zinni burɛ kuti 'deni gbɛ go mɔ ne. **XXIII** Ne ɔɔɔ kiya te wɛtɔ kɛdi rɔ 'ja nima topi mo kɔzɔ wa ame liŋe ko'dɔ ne. Ala rɔ tɔlɛ dɔmɔ konyo gbɛ ti tɔlɛ. **XXIV** ɔɔɔ kɛdi rɔ kɔmɔ gbɛ ti kɔmɔ, kilɪŋba kpa gbɛ ti kilɪŋba kpa, konyo dɔmɔ konyo gbɛ ti konyo, ndi gbɛ ti ndi, **XXV** tilaŋma gbɛ ti tilaŋma, wɛtɔ gbɛ ti wɛtɔ, kina tibi gbɛ ti tibi.

XXVI ɔɔɔ bo mo komba atɔli abo kitikɔ kɔmɔ mo bo kope ŋɔ kola kari kpa dɔkolo kɔmɔ mo nima bo kitikɔ 'deni ne. **XXVII** Kina ɔɔɔ bo kɔtɔ rɔ kpamo gbɛ tara bo kope ŋɔ kola kari.

Wali

XXVIII ɔɔɔ ŋgulɔ sa 'bi 'ba mɔtɔ koga bilaka kupɔ ku'du ti dɔku kɔlɛ yaga. Kina kinza bɔtɔ konyo yida mo dɛ. Tine kinza ko'dɔ ɔtɔ dɛ zi bo bo dɔmɔ. **XXIX** Ne ɔɔɔ ŋgulɔ mo nima kɛdi pa to'dɔ ya ti bilaka bo dɔmɔ kuwɔ lende mo tine bo na ko'dɔkɔ dɛ tosi dɔmɔ bɛri, na ɔɔɔ kari kupɔ bilaka tara u'du ŋgulɔ mo nima ti dɔku kupɔ yaga kina bo bo dɔmɔ mo nima kupɔ bo gbɛ yaga. **XXX** Ne ɔɔɔ kiteri zi bo topi mo rɔ yamo bo kopi go bo kɔzɔ ame kiteri di zi bo ne tara. **XXXI** ɔɔɔ ŋgulɔ sa mo nima koga pele rɔ kole ma titiyi ala nyiti kina 'dɔ ko'dɔ pili tara. **XXXII** Ne ɔɔɔ kiya te ŋgulɔ mo nima kari koga rɔ atɔli bo dɔmɔ kopi yamo 'butɛ mota zi bo dɔ atɔli nima. Kina ŋgulɔ mo nima ku'du ti dɔku kupɔ yaga.

XXXIII ɔɔɔ bɔtɔ mɔtɔ kari kombi toto yaga di dɔ go kola rɔ gbɔŋɔ ala bo na kole kola tara, ɔɔɔ sa ala akaca 'ba bɔtɔ kila'ba yimo **XXXIV** bo kopi yamo zi bo dɔ yɛri mo nima. Tine yida ma kɔlɛ mo nima bo bo go mo nima kogba abo.

XXXV ɔɔɔ ŋgulɔ 'bi 'ba mɔtɔ kari koga 'ba lɛpi yi kupɔ, ŋgulɔ ma koga wa mo nima ugɔke mɔkɔ kozake mɛ yamo mo ti bo lɛpi yi nima koga 'ba bo 'deni kɔlɛ ne. Kina yida ma kɔlɛ mo nima ozake yimo kpe ti bo. **XXXVI** Ne ɔɔɔ ŋgulɔ mo nima kɛdi 'deni molo rɔ bo 'dirɛ, tine ni bo dɔmɔ na ko'dɔkɔ dɛ tosi dɔmɔ bɛri opi ŋgulɔ mɔtɔ zi bo dɔmɔ kpa 'ba bo nima kogba yida ma kɔlɛ nima ziyi.

XXII

Akopi

^I Ɖɔɔ bo mo kari ku'bögö sa 'ba bo mɔto kugö mökö ala kumu bəri bo kopi sa muyi kpamo. Ne ɔɔ bo ku'bögö rɔ kamölö bo kopi kamölö gbɛ sowɔ kpamo.

^{II} Ɖɔɔ ko'ja bo 'bögö kedi kodowe kpadöri 'bi rɔ mi korɔndo na komba ngi köle, roma bo inza kileki rɔ lende kënyë döyɛ. ^{III} Ne ɔɔ kiya te kedi rɔ mi kada ti kedi ngi rɔ lende kënyë ziyi.

Bo 'bögö kopi wa ame ga bo ku'bögö ne. Tine ɔɔ ɔto kinza zi bo, bo mo na ko kugö bo mökö 'do kopi timo.

^{IV} Ɖɔɔ bo ku'bögö rɔ yeri na kari kota gba kedi rɔ ma kididi ɔɔ kedi rɔ sa ala akaca ala kamölö bo kopi bi mo teyi riyö.

^V Ɖɔɔ bo mɔto kola yeri abo ga kari konyo wa di mi nyaka 'ba bo mɔto bo kopi ti a ma laka 'ba mi nyaka ma 'ba bo.

^{VI} Ɖɔɔ bo mɔto kusu pa'do na kololo kari konma nyönyu 'ba bo mɔto di bəri ala gba di mi nyaka botɔ bo kusu pa'do mo nima kopi.

^{VII} Ɖɔɔ bo mɔto ki'di yamo ala abo mɔto ga gɔ lèpi bo mɔto tikeki mo na kari ku'bögö, ɔɔ kinda'ba bo 'bögö mo bo kopi mi riyö. ^{VIII} Ne ɔɔ kinda'ba bo 'bögö mo de bo ma ku'bögö di zi bo mo nima kari rö 'ba Boko'ba kulömu rɔ bo a nima bo na de konyo tine u'bögö ngi rɔ tu'bögö.

^{IX} Wa ame ga pili kölu kɔzo sa ala akaca ala kamölö ala bonjo, bo ama kari te, 'Ama na,' lije nima kpaki riyö kari rö 'ba Boko'ba. Kina bo ame kari ko'ja kinza rɔ abo ne kopi mi riyö zi bo ma rɔ bo dömo mo nima.

^X Ɖɔɔ bo mɔto ki'di yeri abo toti zi bo mɔto tonjo gɔmo, na kari kölu ala a mɔto ko'do ala ku'bögö botɔ ko'ja gɔmo de, ^{XI} lende mo kote roni löngö nni ti lömu kɔmo Boko'ba, kiya te, bo na de kö'dö do a 'ba lèpi bo nima. Kina bo kopi ɔto de teyi. Kina kinza bo dömo kititi de gbɛ kpe. ^{XII} Ne ɔɔ kiya te ku'bögö rɔ tu'bögö bo kopi zi bo dömo. ^{XIII} Ne ɔɔ kuruku na konyo, sɔzo mo bo ko'de 'do ko'ja. Kina bo inza kopi ɔto kpe gɔmo.

^{XIV} Ne ɔɔ ni mɔto ko'de yeri 'ba lèpi yi mɔto toti ziyi, ɔɔ ɔto mɔto ko'do ala köle kinza kɔmo bo ko'ja de, ziyi topi mo zi bo bo dömo nima.

^{XV} Ne ɔɔ bo bo dömo mo kedi teyi, opi ɔto de. Kina gbɛ tara ɔɔ ko'de 'do topi tö'dö mo naga nima ti girisi, ɔɔ ɔto mɔto kari kömö dömo girisi ma kopi nima na kote lende mo 'deni molo.

Akolö Ni Ti Tata

^{XVI} Ɖɔɔ bo mɔto kari kirasi nyiti ame gba kilibö de ne kö'dö timo, i'di bo ko'do gbe mo ngi bo kogbe abo rɔ 'ja. ^{XVII} Ne ɔɔ 'bu 'ba nyiti mo na ko'doko de bo kö'dö ti nyiti abo nima kopi yamo zi bo kɔzo gbe 'ba do nyiti tara.

^{XVIII} 'Ja ame ko'do roni rɔ bo kata ne, upöke yaga.

^{XIX} Botoni ame kari kö'dö za ti yeri ne, upöke yaga.

^{XX} Botɔ ame kari kumu roma za zi akoro kola ma nere Boko'ba ne, odöke karama dömo kupöke bo yaga.

^{XXI} Kinza ko'döke kponji de rɔ bo löwö. Römöyi kpe olomake gbɛ tonë bine rɔ bo löwö mi Ezipeto. ^{XXII} Kinza ko'döke kponji de rɔ makuru'bë ni ti kiri'bala mo ga. ^{XXIII} Ɖɔɔ ko'döke na lije kudu zö ma nere Boko'ba ti mileki do mono 'benni ^{XXIV} mupö ye yaga mi ya 'do 'ja ma 'beye ga koloma gbɛ rɔ makuru'bë kole 'be ga kileki yaga rɔ kiri'bala.

^{XXV} Ɖɔɔ ki'di yamo rɔ toti zi bo lisa ma mɔto kinza ki'di bo de kopi ziyi ti a mɔto dömo. ^{XXVI} Ɖɔɔ kinda'ba bonjo kolö rɔ bo mɔto kpa wali 'bi ileki

zi bo gba kota kada kinza kɔsɔ dɛ. ^{XXVII} Rɔmɔyɔ gɔmo na ma nge kɔtɔ zi bo tutu'bɔ mo dɔ bo. Kina ɔɔɔ kogba 'deni yaga bo ti kutu'bɔ wa'di dɔ bo? Ɔɔɔ bo kudu zɔ mɛdi muwɔ rɔmɔyɔ ma rɔ bo mi kɛyi.

^{XXVIII} Kinza kiya kpa kɛnyɛ dɛ rɔ ma Bɔko'ba. Kina kinza kulɔmu bo ame rɔ lɔbu 'ba dɔye ne dɛ gbi.

^{XXIX} I'di kpa kɔzi zɔ di mi wa ame ga pili kɛddi kumu di mi nyaka 'bi kɔzɔ nyɔnyu ni ne. Kole bɔtoni 'bi ame rɔ dɔndende mo ne i'di zɔ. ^{XXX} Kina kole ma rɔ dɔndende 'ba yɛri 'bi ga gbi tara. Kole bɔtoni ame kɔyɔ rɔ dɔndende ne ko'dɔ tɔ'dɔ nge dɔ modɔmoriyɔ ti ma mo, tine mi tɔ'dɔ dɔ modɔmota mo nima ko'de zɔ.

^{XXXI} Kpe 'deni rɔ bilaka ma koro ma ga. Kina kinza konyoke yida kpa kuruku dɛ. U'duke zi bi.

XXIII

Burɛ Kodɔrɔ

^I Kinza kebe dɛ tilaki ti lende rɔ bɛti. Kina kinza kunzɔ bɛti dɛ gbi tandi gɔ lende ti bo lende kɛnyɛ. ^{II} Kinza kebe dɛ tɔsɔ gɔ bilaka ma konzi ɔɔɔ lijɛ kɛdi ko'dɔ lende kɛnyɛ ala kpɛnni kɛdi kandi di mi burɛ. ^{III} Kinza ko'dɔ mi kɔnɔmi dɛ nge rɔ bo lisa ni di kɔmɔ kiti 'ba burɛ.

^{IV} Ɔɔɔ kari kɔmɔ dɔ sa ala akaca 'ba bo ya 'bi kɔlu ra mɔkɔ ogba kileki zi bo. ^V Kina ɔɔɔ ko'ja akaca abo kidaki ra di biɔi akirindi okɔnyi kombi domo torɔ. Kinza kebe kiteli dɛ nɔi di dɔngila mo kari e'bi nduwɛ.

^{VI} Kinza kandi dɛ gɔ lende laka 'ba bo lisa ɔɔɔ bo kako 'deni kɔmɔ kiti 'ba burɛ. ^{VII} Kinza kebe kususu bɔtɔ dɛ rɔ bɛti. Kina kinza ki'di dɛ kupɔ bilaka ame abo nɔi rɔ ma sari kinza lende ɔtɔ ne. Rɔmɔyɔ ma nɛre Bɔko'ba ti modɔ karama dɔ bɔtɔ ame pili kɛdi ko'dɔ kinɛ lende kɛnyɛ ma kɔzɔ a naga nime te ne. ^{VIII} Kinza kuti dɛ dɔ kɔmɔ kugɔ. Rɔmɔyɔi kɔmɔ kugɔ ndɔbɔ abo rɔ tɔyɔlu kɔmɔyɔi nɔi di dɔ lende laka kirasi kɔri di zi ya ame ga rɔ bo lende laka ne.

^{IX} Kinza kebeke dɛ to'dɔ kpɔnɔi rɔ bo lɔwɔ. Rɔmɔyɔi kpe ikalike kpa loma rɔ bo lɔwɔ 'deni tɔnɛ bine di yida rɔye di mi Ezipeto.

Kɔɔ Ni Ti Tɔ'dɔ Dɔ Modɔmoriyɔ

^X Nyaka 'bi ɔrɔ'dɔ nge kɔmɔ kɔɔ modɔkɔtɔ kumu a mo ga. ^{XI} Tine mi modɔmoriyɔ 'ba kɔɔ mo nima ola kari mɔkɔ 'dɔ kindawo rɔni. Kina kinza kebe kumu tanɔa ame ga kɔtu yimo ne dɛ. Rɔmɔyɔi 'dɔ bo lisa ni kumu kɔɔ ma kileke mo ga koloma 'jaa zi yɛri ni. Rɔ gɔ nyaka 'be ga pili na ko'dɔke lende mo ga te.

^{XII} O'dɔ ndɔbɔ 'bi nge dɔ modɔkɔtɔ mi tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ. Tine mi tɔ'dɔ ma rɔ dɔ modɔmoriyɔ mo nima kinza ko'dɔ ndɔbɔ ɔtɔ dɛ. Rɔmɔyɔi 'dɔ atɔli 'bi ga ti bo lɔwɔ 'bi ame ga kɛdi ko'dɔ ndɔbɔ ziiyi ne kpaki ti yɛri 'bi ga kindawo rɔnni.

^{XIII} Wa ame ga pili ma nɛre Bɔko'ba mɛdi miya ziye ne, uwɔke. Kinza kebe kulɔmuke kpeye dɛ zi akoro ni ala kidɛkike mɔyɔi nni dɔ kpeye.

Karama Lɔbu Ma Mota

(TD 34:18-26)

^{XIV} O'dɔke karama mi mota zɔ mi kɔmɔ kɔɔ kɔtɔ toro ma nɛre Bɔko'ba timo. ^{XV} Mi nyeye ma dɔgba 'ba tɔɔɔ 'be di Ezipeto mo tɔnɛ kidɛki mɔyɔi mo rɔ nyeye 'ba Abibi ne, o'dɔke karama 'ba mangolɔ'bo kinza lanɔa gomo zɔ ti kɔri mo tɔnɛ ga mose ziye ne. Kinza konyoke mangolɔ'bo ma ti lanɔa gomo dɛ mi tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ mo nima. Kina kinza kako dɛ nɔi rɔ ma sari zɔ tumɔtu ma nɛre Bɔko'ba 'bi. Ako ti kpa kɔzi ki'di.

^{XVI} O'doke karama 'ba kpa dolili ti wa la'ja ma kumuke di mi nyaka.

O'doke karama 'ba loma mi ngongöbö zö di pötö tototo wa 'deni kote yaga di mi nyaka. ^{XVII} Mi kada 'ba karama mota naga nime ro go komo koo pili kpe botoni koloke me tumötu ma, ma nere Boko'ba 'be.

^{XVIII} Jdo kumu roma zö kinza ko'de mangolo'bo mo de ti lanja gomo. Yeri ame ga kumu zö mi karama naga nime ne kinza kola 'bu mo ga de kö'do nbö bi kèzè domo.

^{XIX} Ro go koo pili dandende 'ba nyönyu ma kumuke di mi nyaka o'deke kako mi ro ma 'ba Boko'ba.

Kinza ku'di kole banya ala kole kamölö de ti mba 'ba ma mo.

Ndose 'Ba Boko'ba Zi Yisarele

^{XX} Ongoke, ti moja malayika ma dogba ziye komoye tokoko ye nbö ko'de ye mi go bi ma milejo 'deni ziye. ^{XXI} Ojeke mbili ye kuwoke do bo. Kinza kamoke de do bo romöyi ma na moja bo kari ti möyi ma. Kina mi bo inza keyi ro boto ame kamo do bo ne. ^{XXII} Ne odo kiya te kuwoke do bo ko'doke wa ma mose naga, ma na ti mo'do ya goye ti bo ya 'be ga pili. ^{XXIII} Bo na ti kosö dogba ziye ko'de ye mi döyayi 'ba Amora ni ti 'ba Ete ti 'ba Pereze ti 'ba Kanana ti 'ba Iwa gbi ti 'ba Yebusa. Ti mona lijè 'doyi yaga. ^{XXIV} Tine kpe kinza kolodoke de beri kulömuke kpeye zi akoro 'benni ga. Kina kinza kinda'bake mötu ko'do 'benni ga de gbi. Tine icacake domo kitikoke mi toto koro 'benni mo ga yaga.

^{XXV} Ma nere Boko'ba 'be na nge kumötuke. Kina yeyi ma ti kedii ngi ziye do akonyo ni ti mini. Ti mogba rokoko yaga di mi longö ye. ^{XXVI} Kina 'ja ma koto moto te di mi longö ye ti yeri 'be ga roma inza kolodo di romo ala koro ro koto. Ti mi'di go loma 'be ga kowo. ^{XXVII} Ti modö tikere minni lijè bo kiteri ya tiye naga nima. Ti milikö donni yaga ro go ronni. Ti mi'di lijè kuyi kpenni kirina yaga di ziye. ^{XXVIII} Ti moja makaligbögbö ma dogba komoye mi Iwa naga nima ti Kanana 'benni pili ti Ete mo ga 'do koga lijè yaga di kori ziye. ^{XXIX} Tine minza moga lijè ngi yaga mi komo koo koto romöyi kinza döyayi nima kari koloma ra ro yi mökö kuruku köyö koso yimo ziye. ^{XXX} Tine ti moga lijè yaga mbowambowa ziye nbö karake titi kö'bake tinda'ba döyayi nima pili.

^{XXXI} Ti mi'di kpa do maga 'ba yayi 'be kedii nbö kebe kpa Yöpö Kasi kala kpa mini löbu koga ro yi mökö kudö te kala kpa yöpö Epurate. Ti mi'di közi kakpa ziye donni lijè bilaka 'ba mi döyayi mo naga nima pili. Kina ti kogake lijè ngi yaga mi tari 'be nima. ^{XXXII} Kinza ko'doke lömu de tinni ala ti akoro 'benni mota ga. ^{XXXIII} Kinza ki'dike lijè bilaka naga nima de koloma ga mi döyayi 'be. Jdo kolake lijè ti ki'di ye ko'doke lende kënyè zö ma nere Boko'ba. Jdo kebe kulömuke kpeye zi akoro 'benni ga ti kedii ro lanja ma löbu ziye."

XXIV

Ndose 'Ba Kö'du Ki'di

^I Nere Boko'ba iya zi Musa te, "Ni Musa kpe ti Arona ti Nadaba ti Abiwu ti löbu 'ba Yisarele ma kuluku koto kodö domo 'butè riyö mota ga, akeke zö do doku toro bine. Lijè ama ga kumötu 'benni nbö ro ma kowo yayi.

^{II} Tine ni Musa na nge koto go kese ngosi zö. Kina kinza boto moto këki de kako tiyi toro bine."

^{III} Kina odo Musa kileki kari kiya lende naga nime zinni Yisarele tine lijè pili uti ngi gomo, iya te, "Wa ame ga pili nere Boko'ba kose ne ti do'do ngi." ^{IV} Kina Musa kugu wa ame ga pili nere Boko'ba kiya ne ngi beri.

Molo mi dɔŋbo na bo kɛnyi ŋgi kari ko'ba bi 'ba akumu ndi doku yayi. Bo idɛyi dɔ doku 'butɛ dɔmoriyɔ yayi kileme kpa gɔli 'ba Yisarele mo tɔnɛ ga. ^V Kina bo koja kole yɔbi ŋgi kari koŋma akumu ma ko'do gbi ti ma koŋma ŋge rɔ bi koro mo zi Boko'ba. ^{VI} Roma sa ma kumu mo nima Musa ogba mbowa mi gberi tine kɔso mo bo uli rɔ bi 'ba akumu mo nima. ^{VII} Kina bo kogba buku 'ba lɔmu mo tɔnɛ bo kebe tidɛki kɔ'du ki'di mo ga zi bilaka naga nima kina lijɛ pili kuti ŋgi kiya te, "Ti do'do wa pili ame ga ŋere Boko'ba kose ne ŋgi. Kina ti duwɔ dɔmo gbi."

^{VIII} Roma mo tɔnɛ Musa ogba kuli rɔnni, kiya te, "Ame na rɔ roma 'ba lɔmu ma bo Boko'ba ko'do 'deni tiye kɔzo ame bo kiya bine ne."

^{IX} Kina Musa ni ti Arona ti Nadaba ti Abiwu ti lɔbu 'ba Yisarele ma kuluku kɔto kɔdo dɔmo 'butɛ riyo mo tɔnɛ ga kari ŋgi ^X ko'ja kinɛ Boko'ba 'ba Yisarele ti kɔmɔnni. Bi ndi bo bɛri ŋgi kɔzo olo 'deni ti a mɔto ga kɔzo kinɛ kilidɛ 'dɔyi naga tara kese kɔzo mitɔto. ^{XI} Tine Boko'ba o'do o'to dɛ zi bilaka naga nima. Lijɛ o'ja kinɛ Boko'ba lijɛ koloma gba tonyo kpɛnni.

Lere 'Ba Kɔ'du Ki'di

^{XII} Boko'ba iya zi Musa te, "Ako zɔ tɔto dɔ doku bine, koloma bine. Kina ti mi'di lere 'ba ndose ma ti kɔ'du ki'di ma dɔmo ŋgi zi yi, ame ma na mugu 'deni zinni to'do mo."

^{XIII} Kina Musa ni kɛnyi ŋgi dɔmo lijɛ ti Yɛsuwa bo go bo. Kina Musa kɛki ŋgi tari tɔto dɔ doku koro 'ba Boko'ba nima. ^{XIV} Bo iya zi lɔbu 'bɛnni mo ga te, "Odake ze bine ŋbɔ dileki. Arona ni ti Uru na me tiye bine. Boto ame kɛdi ti lende kako zinni."

^{XV} Kina o'do Musa kɛki 'deni dɔ doku koro 'ba Sinayi mo nima tɔto yayi tine na poli kutu'bɔ dɔmo ŋgi. ^{XVI} Rɔ lɔbu 'ba Boko'ba oloma ŋgi dɔ doku yayi. Poli utu'bɔ dɔ doku nima ŋbɔ tɔ'do mo dɔ modɔkɔto. Mi dɔ modɔmoriyɔ mo tine na Boko'ba kidɛki Musa ŋgi di mi poli nima. ^{XVII} Ma di zinni Yisarele ma laki 'dɛ rɔ lɔbu 'ba Boko'ba nima inda ŋgi kɔzo pa'do ma kɛdi kilanma naga tara dɔ doku tɔto yayi. ^{XVIII} Kina Musa kɛki ŋgi kɔdo mi poli nima tɔto dɔ doku yayi. Kina bo kari ko'do ŋgi yayi ŋbɔ tɔ'do dɔ 'butɛ sowo, kpaki ti kada mo ti korɔndo 'bɛni.

XXV

Kpa Kɔzi Ki'di 'Ba Yisarele

(TD 35:4-9)

^I Ŋere Boko'ba ilende zi Musa iya te, ^{II} "Iya zi Yisarele, lijɛ ko'de kpa kɔzi ki'di zɔ. Wa ame ga pili lijɛ ko'de ne ogba kɔzo ame mɔto mi bo ko'doko ti'di mo tara. ^{III} Kpa kɔzi ki'di ame 'dɔ kogba di zinni ne na me ga, yamo ma kɔbɔkɔbɔ, sitɛri, 'bilɛŋi, ^{IV} sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'do kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ŋbɔwo ti ma kasi ti alato kirilewo, ti sunɛ banya, ^V ti kilaka kamɔlɔ ma kinyanyi 'deni kasi liyi, ti kilaka ma kinyanyi 'deni keŋme laka, ti ŋgɛri kono, ^{VI} ti 'bu 'ba toyi mo, agba'ji 'ba mi 'bu kondi rɔ gbi ti 'ba akato kele, ^{VII} gbɛyi ma ŋbɔwo ti lele ma kele mɔto ga ame 'dɔ kulɔli rɔ nyama 'ba bo akumu mo tɔnɛ gbi ti bɔŋgo 'ba kpa dɔŋgo'do bo.

^{VIII} I'di lijɛ ko'do rɔ kilaka ma koro zɔ ma ŋere Boko'ba 'dɔ moloma mi lɔŋgo lijɛ. ^{IX} Rɔ nime ti jama 'ba yi mo ga o'do pili go wa ame mɛdi mileme zi yi ne.

Sandu 'Ba Kɔ'du Ki'di

(TD 37:1-9)

^X I'di lijɛ ko'do sandu zɔ di mi ngɛri kono. Gɔmo ma kakpa dɔkɔmɔ kolɔkɔ 'butɛ dɔɔkɔtɔ. Tɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ. Kina ma kakpa kari tɔrɔ mo gbɛ tara. ^{XI} Yimo ma di miyɔ ora ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ nɔbɔ kala kebe gɔmo ma yaga. Kina gɔ kiyɔru dɔ kpamo ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ.

^{XII} Onɔgo yamo kɔbɔkɔbɔ rɔ kano mo kutɔti rɔ riyɔriyɔ gɔ ndimo naga nima kpaki sowɔ rɔ bi 'ba tombi mo timo.

^{XIII} Ngɛri 'ba tombi mo o'do di mi kono kina 'do komba rɔmo ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ. ^{XIV} Kina 'do kusu mi kano mo tɔnɛ ga gɔ kapa ndimo ga ne. ^{XV} Ngɛri mo naga nime koloma 'bɛnni nɔburu kɔ'bɔ yimo bɔtɔ kɔtɔ dɛ yaga. ^{XVI} Kina 'do ki'di lere riyɔ mo tɔnɛ ga mugu kɔ'du ki'di ma 'deni dɔmo ne mi sandu nima.

^{XVII} O'do a dɔmo di mi yamo ma kɔbɔkɔbɔ. Gɔmo ma kakpa dɔkɔmɔ kolɔkɔ 'butɛ dɔɔkɔtɔ. Kina ma kɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ. ^{XVIII} Uku bikoro sasa riyɔ ti kakala dɔmo di mi yamo ma kɔbɔkɔbɔ. ^{XIX} Ma kɔtɔ kebe kapa a 'ba dɔmo ma kileki te mɔtɔ kebe kapa ma bine. O'do lijɛ kambɛ kɔtɔ ti a dɔmo. ^{XX} Sasa mo naga nima o'do mɔtɔ kuyi kɔmɔni kari dɔ lɛpi ni tine konɔgo bi bɛri. O'do dɔ a dɔmo tɔrɔ kakala lijɛ kutu'bɔ sandu nima.

^{XXI} I'di lere riyɔ mo tɔnɛ ga mi sandu yayi kutu'bɔ dɔmo teyi ti a dɔmo. ^{XXII} Kina ti mako mondɔsɔ tiyi mi lɔngɔ sasa naga nima mi'di kɔ'du ki'di ma pili ziyi zi Yisarele.

Tarabiza 'Ba Bɔko'ba (TD 37:10-16)

^{XXIII} O'do tarabiza zɔ di mi ngɛri kono. Gɔ ma kakpa mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmosowɔ. Gɔ ma kɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ muyi. Ma kakpa kari tɔrɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ. ^{XXIV} Ora rɔmo ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ kiyɔru dɔ kpamo ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ. ^{XXV} Dɔtara kpamo ma ko'do kari tɔrɔ o'do koriya ti dɔkole kɔzi ma zana nime. Kina 'do kiyɔru dɔ kpamo gbɛ ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

^{XXVI} O'do kano 'ba 'do tombi mo timo kɛdi di mi yamo kɔbɔkɔbɔ. Utɔti kano mo naga nime gɔ ndimo ga ma sowɔ naga nima. ^{XXVII} O'do bi mo ga ngɔsi ngila dɔtara 'ba kpamo tɔrɔ. ^{XXVIII} O'do ngɛri 'ba tombi mo di mi kono komba rɔmo teyi ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

^{XXIX} O'do gata mo ga ti kɔsu mo ti gberi mo ti lebe 'ba todo layi mo. Wa naga nime pili o'do di mi yamo ma kɔbɔkɔbɔ. ^{XXX} Kina mangolo'bɔ koro kɔ'bɔ nɔburu ti'di mo zɔ dɔ tarabiza mo nime.

Akidɛyi Lamba (TD 37:17-24)

^{XXXI} O'do a 'ba tidɛyi lamba di mi yamo ma kɔbɔkɔbɔ. Uku ndimo ti dɔdɔrɔ mo rɔ tuku. Dɔwɔru ma kiyada timo mo ga ti mbili ma kɛdi komo mo ga o'do kambɛ kɔtɔ timo. ^{XXXII} Kapa mo ga kpaki riyɔ o'do ti dɔngila rɔ motamota teyi. ^{XXXIII} Dɔngila ma konza mo naga nima kɛdi ti dɔwɔru me rɔ motamota ti ma komo mo ga teyi. ^{XXXIV} Dɔdɔrɔ mo kɛdi ti dɔwɔru sowɔ teyi ti ma komo mo ga. ^{XXXV} Dɔngila ma konza mo naga nima kɛdi pili ti mbili ma komo kpa ngoriya mo ga. ^{XXXVI} Mbili mo ma komo nima ti dɔngila mo ga ti akidɛyi lamba mo nima kuku kambɛ kɔtɔ di mi yamo ma kɔbɔkɔbɔ.

XXXVII O'do lamba modomoriyö do akidëyi mo nima 'do lijë kiyöpo bi ma dögba nima. XXXVIII O'do makara mo ti akunzö buruku mo di mi yamo köbököbö.

XXXIX Kilö 'ba yamo köbököbö 'butë mota döömu na 'do ko'do pili ro wa naga nime. XL Onḡo laka 'do ko'do röni közo wa ame tönë mileme ziyi di do döku bine ne.

XXVI

Rö Koro

(TD 36:8-38)

I O'do rö kilaka zö, yimo ma miyö di mi böḡḡo ma kele kudö'bö 'butë ku'jö di mi sunë kamölö ma kopiri 'deni ko'do kinë mo ga ro ma kese, ma ḡbowo ti ma kasi ti alato kirilewo. İyöru ti kinë sasa tönë ga ti kakala domo ne. II O'do böḡḡo mo naga nima takpa mo ga këdi pili ro ma koriya dökomö kumögu 'butë dömoriyö. Tö'bö mo dökomö kumögu riyö. III Ma muyi iyoso kpamo pili bi köto ro mindalo. Kina 'do ko'do kapa ma muyi mōto nima ḡbi tara. IV O'do böḡḡo kese ro kano teyi kora ro ḡo mindalo 'ba do kpamo ma yaga nima. V O'do ro ma dögba mo kuluku köto. Kina 'do ko'do mōto ga ḡbi kuluku köto ro mindalo ma mi riyö mo, tulöli mo timo. VI O'do monḡo kuluku köto di mi yamo köbököbö tiyoso kpa ma dögba nima ti ma mi riyö mo timo 'do këdi ro akoto.

VII O'do ḡomo ma yaga di mi böḡḡo kudö'bö 'butë döökoto ma ku'jö di mi sunë banya. VIII O'do lijë pili ro ma koriya. Takpa mo dökomö kumögu 'butë döömota tö'bö mo dökomö kumögu riyö. IX Uru kpa ma muyi kiyoso bi köto ro mindalo. Kina ma modöökoto ama uru kiyoso kpamo 'beri ro mindalo mōto. Kapa ma ro modöökoto mo nima uköku yimo teyi mi riyö kebe kapa kpadöri mo. X Kapa ma ro mindalo ma yi'böwu mo nima o'do kano römo kuluku köto. Kina 'do ko'do kano ḡbi kuluku köto ro mindalo mōto mo nima. XI O'do monḡo kuluku köto di mi 'bilëḡi tiyoso kpamo timo ro akoto. XII Köso kapa mo ma kola nima owe kileki kebe kapa mo ma yikundö. XIII Köso ma dökomö kolöko muyi mo naga nima o'do kolöko kuru kapa mo ga toko ḡo kutu'bö dömo.

XIV O'do akutu'bö dömo mōto ga ḡbi 'böwu riyö teyi. Ma köto di mi kilaka kamölö ame kinyanyi 'deni römo kasi liyi ne. Kina mōto ro kilaka ma kinyanyi 'deni keḡme laka naga 'do bo na këdi kebe ḡomo ma yaga.

XV O'do nzora 'ba rö kilaka nime ma ro dödoḡo mo di mi ḡḡeri kono. XVI Takpa mo ga këdi pili dökomö kumögu sowo. Ma kö'bö mo dökomö kolöko modöomoriyö. XVII O'do lösi riyö ndimo ga 'do kidëyi timo. Nzora naga nima pili ro ḡomo këdi ti lösi teyi.

XVIII O'do nzora 'butë riyö kapa mo ma kari do ro'ö. XIX Kina o'do akidëyi mo ga 'butë sowo tutöti mo timo di mi sitëri. Nzora köto këdi ti akidëyi mo riyö ndimo. XX O'do nzora 'butë riyö kapa mo ma kari do tugbu. XXI Kina o'do akidëyi mo ga 'butë sowo tidëyi mo timo. Nzora köto këdi ti akidëyi mo riyö ndimo. XXII Yikundö mo ame kileki te kapa do töro ne o'do nzora teyi modöökoto. XXIII Kina ḡo do kumu mo ga o'do nzora riyö teyi. XXIV Nzora 'ba ḡo do kumu mo naga nima iyoso kpamo di bëri di zana mo kina ḡbi di dömo ma töro. Nzora ma riyö 'ba toza mi do kumu mo naga nime na ko'do tara. XXV Nzora modöömota ti akidëyi mo di mi sitëri 'butë döömu döökoto ndimo ga pili ro riyöriyö.

^{XXVI} O'do mo'ba teyi 'butē döömu di mi ngēri kono. Muiyī kapa ma koto, ^{XXVII} muiyī kapa ama, kina ma muiyī moto kebe yikundö mo ame kileki te kapa do tɔɔ ne. ^{XXVIII} Mo'ba ma zana mo kisaki molo di bine kunjungu njö kala kapa mo ma 'dē.

^{XXIX} Nzora mo naga nima omba yoki mo ti yamo köbököbö ko'do kano yoki mo susu mo'ba mo ga kebe yimo. Mo'ba mo ga omba yoki mo gbi ti yamo ma köbököbö.

^{XXX} Rö kilaka nime ziyi to'do mo go kinē mo ame mileme ziyi di do döku tɔɔ bine ne.

^{XXXI} O'do böngɔ di mi sunē kamölö ma kopiri 'deni ko'do kinē mo ga ro ma kese, ma njɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ro böngɔ kuröbö. Kina 'do kiyöru romo ti kinē sasa naga tönē ti kakala domo ne. ^{XXXII} Owe do lē'bērē sowo ma mi zana mo yayi komba romo teyi ti yamo ma köbököbö. Iyoso kpamo ti mongo kutöti ndimo bēri ti akidēyi mo sowo di mi sitēri. ^{XXXIII} Osi kpamo ma di tɔɔ do mindalo 'ba mongo ma kiyija nima. Kina 'do kutē sandu 'ba lömu ma mo tönē gönyi mo ma kari yikundö. Böngɔ kuröbö nima na koza bi ma koro timo di ro bi ma koro ro do kiteli mo.

^{XXXIV} Sandu 'ba lömu nima utu'bö domo teyi ti a domo tönē. ^{XXXV} Kebe kɔmɔ bi koro ro do kiteli mo nima ma kileki kapa yaga na 'do kidēyi tarabiza mo tönē teyi kapa mo ma kileki do tugbu. A 'ba tidēyi lamba mo na kidēyi te kapa kileki do ro'ɔ.

^{XXXVI} Akpadöri mo o'do ro böngɔ kuröbö di mi sunē kamölö ma kopiri 'deni ko'do kinē mo ga ro ma kese, ma njɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyada kiyöru laka. ^{XXXVII} Böngɔ kuröbö ame o'do lē'bērē muiyī teyi di mi ngēri kono komba yamo köbököbö romo kiyoso kpamo ti mongo yamo köbököbö. O'do akidēyi mo muiyī di mi 'bilēñi teyi.

XXVII

Bi 'Ba Akumu (TD 38:1-7)

^I O'do bi 'ba akumu di mi ngēri kono ro do 'baga kapa mo ga kpaki ro ma koriya dokomɔ kumögu riyö. Tine takpa mo ma kari tɔɔ kēdi dokomɔ kumögu koto. ^{II} O'do do do kumu mo ga kpaki sowo ro ma kapa kozo biti. O'ba kambu koto timo kora romo ti 'bilēñi.

^{III} O'do akunzö buruku mo ti körē ti lebe ti jakira 'ba tuyi go yida mo timo ti gata 'ba tombi pa'do mo. Jama naga nime pili o'do di mi 'bilēñi.

^{IV} O'do kayikayi kɔmɔ ngurögbö di mi 'bilēñi ti kano 'ba tombi mo timo sowo teyi. ^V Kayikayi mo nima usu kebe bicī domo ma ko'do mo tönē njö kömö zana mo.

^{VI} O'do ngēri kombi mo ga di mi kono komba 'bilēñi romo. ^{VII} Kina 'do kusu mi kano mo tönē ga ro do kumu sowo 'ba bi 'ba akumu mo nima yayi ne, 'do tombi mo timo.

^{VIII} O'do bi 'ba akumu nime di mi ngēri kola yimo ro gböñö di mi zana mo kozo ame tönē mileme ziyi di do döku bine ne.

Kali 'Ba Ro Rö Koro (TD 38:9-20)

^{IX} Tine 'ba rö ma mo tönē o'do kali 'ba romo di mi böngɔ ro böngɔ kuröbö ma kele. Kapa mo ma kari do ro'ɔ o'do kēdi dokomɔ kumögu 'butē sowo domosowo. ^X Kikēti gomo ti dadorɔ 'bilēñi 'butē riyö ti akidēyi mo ga gbi 'butē riyö ndimo. Mongo mo ga ti bi kiyöru mo ko'do di mi sitēri. ^{XI} Kapa mo ma kari te do tugbu 'dē kēdi gbi tara. ^{XII} Kapa mo ma kileki te do tɔɔ

kɛdɛ dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyɔ dɔmoriyɔ ti dɔdɔrɔ mo ga 'butɛ gbɛ ti akidɛyɛ mo ga. ^{XIII} Kapa mo ame kileki te yɛbi ti kpadɔrɛ mo teyi ne kɛdɛ gbɛ tara dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyɔ dɔmoriyɔ. ^{XIV-XV} Kapa kpadɔrɛ mo naga nima kpaki riyɔ kɛdɛ dɔkɔmɔ kumɔgu modɔmoriyɔ ti dɔdɔrɔ mota ti akidɛyɛ mo ga.

^{XVI} Akpadɔrɛ mo o'dɔ go ma kakpa mo dɔkɔmɔ kumɔgu modɔmota di mɛ sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyɔru rɔmo kumɔru. Kikɛti gɔmo ti dɔdɔrɔ sowɔ ti akidɛyɛ mo ga teyi.

^{XVII} Dɔdɔrɔ 'ba kali mo ga ame kiyija toko ne iyɔru rɔmo pili ti sɛtɛrɛ. Monɔgo mo ga kɛdɛ di mɛ sɛtɛrɛ tine akidɛyɛ mo ga na di mɛ 'bilɛnɛ. ^{XVIII} Go ma kakpa mo kɛdɛ dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ sowɔ dɔmosowɔ. Tɔ'bɔ mo kɛdɛ dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyɔ dɔmoriyɔ. Ma kakpa kari tɔrɔ mo kɛdɛ dɔkɔmɔ kumɔgu riyɔ. Bɔnɔgo kurɔbɔ nime ko'dɔ di mɛ bɔnɔgo ma kele tine akidɛyɛ mo ga na di mɛ 'bilɛnɛ. ^{XX} Jama 'ba ndɔɔ tɛmo mɛ rɔ nime ti akutɔti mo ga ti 'ba kali 'ba rɔmo ga kɛdɛ di mɛ 'bilɛnɛ.

'Bu 'Ba Mɛ Lamba

^{XX} Ose zɛnnɛ Yisarele lijɛ ko'de 'bu ma laka ziyɛ 'dɔ koyi nduwɛ rɔ kɔmo lɛndɔ ɔɔɔ bi kɔlu 'deni. ^{XXI} Arona ni ti kole abo ga kidɛyɛ lamba nime mɛ rɔ ma yayi kebe kɔmɔ bɔnɔgo kurɔbɔ mo tɔnɛ ma yaga kɔmɔ sandu 'ba lɔmu. Lamba nima kɔ'bɔ nɔburu rɔ tɔbɔ tara kɔmɔ ma di mɛ rɔ ma yayi kɛzɛ dɔmo tayi. Kɔ'du ki'di nime Yisarele kɔ'bɔ nduwɛ toro mo to'dɔ mo te rɔ go dɔ kupɔ nnɛ ga rɔ nɔburunɔburu.

XXVIII

Bɔ Akumu (TD 39:1-7)

^I Ogba bɔ lɛndɔ yɛ Arona ni ti kole abo ga Nadaba ni ti Abiwu ti Elezara ti Itomara koza lijɛ yaga di mɛ lɔngɔ Yisarele rɔ bɔ akumu toja laja zɔ ma nɛre Boko'ba.

^{II} O'dɔ bɔnɔgo 'ba bɔ akumu zi Arona go ki'di bo koyo rɔ bo gɔmo gbɛ ti tele mo. ^{III} Ose bɔ miri ame ga pili mɛ'di akikali mo 'deni teyi ne. Kina 'dɔ kiya zɛnnɛ lijɛ ko'dɔ bɔnɔgo rɔ Arona nime go kulɔmu bo rɔ bɔ akumu toja laja zɔ mɛ ndɔɔ ma nime. ^{IV} Iya zɛnnɛ go lijɛ ko'dɔ bɔnɔgo 'ba kpa dɔngɔ'dɔ ti nyama mo ti bɛbɛ ma lɔbu kakpa mo ti ma kolo rɔ kiyɔru rɔmo kele ti yima 'ba dɔ ti lapo mo ma 'dɔ bo koga gɔmo. Bɔnɔgo 'ba bɔ akumu nime ko'dɔ zi bɔ lɛndɔ yɛ Arona ni ti kole abo ga go lijɛ kɛdɛ rɔ bɔ akumu toja laja zɔ. ^V Bɔ ko'dɔ mo naga nima kogba sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

Nyama

^{VI} O'dɔ nyama mo di mɛ sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyɔru rɔmo laka. ^{VII} Kabi riyɔ 'ba dɔkɔnyɔ mo ga ma 'dɔ kosi kpamo tɛmo bɛrɛ kuru kpamo. ^{VIII} Gasi ma kele ku'jɔ di mɛ kinɛ kɔtɔ mo nima gbɛ kiyoso kpamo yɔki nyama mo 'dɔ kambɛ kɔtɔ tɛmo.

^{IX} Ogba lele ma nɔɔwɔ ne riyɔ ko'de bɔ miri koga mɔyɛ kole 'ba Yakoba ga rɔmo, ^X rɔ ma kiyija go tɔyɔ mo ga, modɔkɔtɔ rɔ ama kina gbɛ modɔkɔtɔ rɔ mɔtɔ. ^{XI} O'de bɔ miri koga mɔyɛ kole 'ba Yakoba ga rɔ lele naga nime ko'ba'ba ti yamo kɔbɔkɔbɔ. ^{XII} Kina 'dɔ kuru rɔ kapa kabi 'ba dɔkɔnyɔ mo

naga nima kpa nyama ne gɔ kileme kpa gɔli 'butɛ dɔmoriyɔ 'ba Yisarele gɔ Arona kombi mɔyi lijɛ dɔkɔnyɔ bo 'dɔ dama ma nɛrɛ Bɔko'ba kɔ'bɔ nɔburu gɔnni kinza kudɔlu lijɛ bilaka ma ga ra.

^{XIII} O'dɔ yamo kɔbɔkɔbɔ rɔmo ^{XIV} kosi kpa nyɔri rɔmo kopi kɔzɔ ga'da naga tara.

Bɔngɔ 'Ba Kpa Dɔngɔ'do
(TD 39:8-21)

^{XV} O'dɔ bɔngɔ 'ba kpa dɔngɔ'do zi bɔ dɔ bɔ akumu rɔ akileme ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba. Kinɛ mo kɛdi gbɛ di mi a kɔtɔ nima ko'dɔ rɔ nyama ne gbɛ kpaki ti tɔyɔru mo ga. ^{XVI} Gɔmo kɛdi rɔ ma kɔ'bɔ rɔ ma koriya dɔkɔmɔ kolokɔ riyo rɔ dɔ 'baga gɔ kukɔku mini riyo.

^{XVII} Dɔku ndɔgɔ kitigɔ kulɔwu naga ulɔli rɔ mindalo sowɔ dɔ kpamo. Mindalo ma dɔgba mo i'di mborɔ ni ti ma kinɛ dɔngɛte ti ma kesɛ teyi.

^{XVIII} Mindalo ma mi riyo mo i'di ma kinɛ biliwa ti ma rɔ yɛwɛ ti ma kilindekilinde teyi. ^{XIX} Mindalo ma mi mota mo i'di ma kesɛ tɔyɔtiyo ti ma kumɔru ti ma liyi teyi. ^{XX} Mindalo ma mi sowɔ mo i'di ma kididi ti ma kinɛ wɔliwɔli ti ma kasi kilidi 'dɔyi teyi. Ko'ba'ba pili ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

^{XXI} Lele 'butɛ dɔmoriyɔ naga nime pili rɔ gɔmo rɔ kɔtɔkɔtɔ koga mɔyi kole 'butɛ dɔmoriyɔ 'ba Yakoba ga rɔmo 'dɔ kileme kpa gɔli 'ba Yisarele.

^{XXII} Bɔngɔ 'ba kpa dɔngɔ'do mo nima o'dɔ nyɔri yamo kɔbɔkɔbɔ rɔmo kɔzɔ ga'da naga tara. ^{XXIII} O'dɔ magbaya riyo kuru dɔ kpamo ma tɔrɔ nima, ^{XXIV} 'dɔ kosi kpa nyɔri riyo mo tɔnɛ ga rɔmo. ^{XXV} Kpamo ma kapa mɔtɔ osi rɔ yamo kɔbɔkɔbɔ mo tɔnɛ ga. Osɛ rɔ ma kileki te dɔ kapa mo ma kɔmɔ dɔkɔnyɔ kabi 'ba nyama mo nima. ^{XXVI} O'dɔ magbaya yamo kɔbɔkɔbɔ mɔtɔ ga gbɛ kuru kpa dɔgali bɔngɔ 'ba dɔngɔ'do mo tɔnɛ ngɔsi kpa nyama ma kapa bɛri kebe miyo. ^{XXVII} O'dɔ magbaya mɔtɔ ga gbɛ 'bɔwu riyo kuru kpa kabi 'ba dɔkɔnyɔ nyama mo nima ngɔsi kpa dɔmoso mo tine mbowa tɔrɔ bi dɔ gasi ku'jɔ kele mo tɔnɛ. ^{XXVIII} Magbaya 'ba kpa bɔngɔ 'ba dɔngɔ'do mo tɔnɛ osi kpamo rɔ 'ba nyama ti kabi kesɛ 'dɔ ma 'ba dɔngɔ'do mo nima kɛdi kebe dɔ gasi mo, kinza koloma ra rɔ ma kunjɔlɔ.

^{XXIX} ɔdɔ Arona kɛdi kɔdɔ kari mi bi ma koro mo nima bo kolɔ bɔngɔ 'ba kpa dɔngɔ'do mo nima ti mɔyi kpa gɔli 'ba Yisarele mo tɔnɛ ga rɔmo ne. Rɔmɔyi 'dɔ ma nɛrɛ Bɔko'ba mɔ'bɔ nduwɛ kinza dɔma kudɔlu lijɛ bilaka ma ga ra. ^{XXX} Dɔku 'jɔ lɔzɔ mo tɔnɛ ga kidɛki rɔ Urɛmu ni ti Tumimi ne i'di mi bɔngɔ 'ba kpa dɔngɔ'do mo nima 'dɔ Arona kombi ti bo ɔdɔ bo kɛdi kako zɔ mi bi koro ma rɔ akileme ako'dɔkɔ ma zinni Yisarele.

Bɛbɛ
(TD 39:22-31)

^{XXXI} Bɛbɛ ma lɔbu mo nima na 'dɔ kusu titi gba bɛri mi nyama mo yayi ame ko'dɔ di mi sunɛ ma kesɛ. ^{XXXII} Tine kola bi gbɔngɔ teyi 'ba dɔ, kolɔ dɔtara kpamo kitigɔ kinza kirica. ^{XXXIII-XXXIV} Dɔ kpamo ma kɔngɔ kebe kapa mo ma bɛri nima iyija ngolonɔgolo kesɛ ti ma nɔbɔwɔ ti sunɛ kasi kujɔlu yimo ti lalaɲa yamo kɔbɔkɔbɔ. ^{XXXV} ɔdɔ Arona kɛdi kari mi ndɔbɔ 'ba akumu zɔ bo kolɔ bɔngɔ nime rɔ bo. ɔdɔ bo kɛdi kako zɔ mi bi ma koro ma ala ɔdɔ bo kɛdi kɔdɔ yaga gɔ kuwɔ birɔ bo, lalaɲa kɛdi kɔzɔ. Kina inza kupɔ bo kpe.

^{XXXVI} O'dɔ dɔkulɛ yamo kɔbɔkɔbɔ kugu rɔmo te, 'Ulɔmu 'deni zi Bɔko'ba. ' ^{XXXVII} Kina 'dɔ kudɔdu dɔ yima ma tɔnɛ kpa dɔ Arona ti kabi kesɛ. ^{XXXVIII} Arona kolɔ wa naga nime kpa dɔ bo 'dɔ ma nɛrɛ Bɔko'ba muti gɔ kpa kɔzi ki'di ame ga pili Yisarele kɛdi ki'di zɔ ne. ɔdɔ lijɛ kɔzɔ ra pele zɔ di bi ti'di mo ti muti ngi dɔmo.

XXXIX U'jɔ bɔŋɔ kolo rɔ zi Arona di mi alato kirilewo ko'dɔ yima mo gbɪ di mi kinɛ kɔtɔ mo nima kina 'dɔ ko'dɔ lapo mo gbɪ teyi kiyada rɔmo kiyɔru kele.

XL O'dɔ bɔŋɔ ma kolo rɔ ti lapo mo ga ti adɔ zi kole 'ba Arona ga ɔɔ lijɛ koyo rɔnnɪ ɔmo gbɪ ti tele mo.

XLI Olo bɔŋɔ nime rɔ lɔndɔ yɪ Arona ni lijɛ ti kole abo ga. Kina 'dɔ kondi 'bu rɔnnɪ ko'dɔ lijɛ rɔ bɔ akumu toja laja zɔ.

XLII O'dɔ ridi zɪnnɪ di bi kabi ŋbɔ kɔmɔ ɔɔ ɔlɔ bɛrɪ kinza atiti 'ba rɔnnɪ ga kinda ra yaga. XLIII Bɔŋɔ naga nime Arona ni ti kole abo ga kɔ'bɔ tolo mo ɔɔɔ lijɛ kɛdɪ kari mi rɔ ma mo tɔnɛ ala kese ŋgila bi 'ba akumu to'dɔ mo mi bi koro mo nima. Rɔmɔyɪ kinza mupɔ lijɛ ra ɔɔ tola atiti 'ba rɔnnɪ ga kinda yaga. Kɔ'du ki'di nime kɔ'bɔ ŋburu tara zi Arona ni ti kole abo ga.

XXIX

Ti'di Bɔ Akumu

I A ma 'dɔ ko'dɔ ti'di lijɛ timo rɔ bɔ akumu zɔ na me. Ogba ŋgulɔ sa ame kɛdɪ gba kɛnyɪ ne ti mo'de kamɔlɔ riyɔ pili rɔ ame ga kinza bɔti mɔtɔ rɔmo ne. II Ogba ruzu ma kele tine kinza ki'di laŋga dɛ ɔmo. O'dɔ maŋgolo'bɔ ti 'bu ɔmo. Kina 'dɔ ko'dɔ mɔtɔ gbɪ kinza 'bu ɔmo. Tine mɔtɔ ga ko'dɔ kɔzɔ lɛmbɛrɛ naga tara kosa 'bu rɔmo. III I'di maŋgolo'bɔ naga nime mi kee koto zɔ ɔɔɔ kɛdɪ kumu ŋgulɔ mo tɔnɛ ti kamɔlɔ riyɔ mo naga nima 'deni.

IV O'de Arona ni ti kole abo ga kako kpadɔrɪ 'ba rɔ ma mo tɔnɛ. Kina 'dɔ kiya zɪnnɪ lijɛ kurɔgɔ rɔnnɪ yaga kɔɔɔ. V Kina 'dɔ kolo bɔŋɔ 'ba bɔ akumu mo nima rɔ Arona, ma kolo rɔmo ti bɛbɛ ma lɔbu mo tɔnɛ kɛdɪ kolo kebe mi nyama mo titi dɔgba ne. Kina 'dɔ kolo nyama mo dɔmo ki'di gasi mo ti 'ba dɔŋgo'do mo ɔmo. VI I'di yima mo tɔnɛ dɔ bo kudɔdu dɔkulɛ koro mo nima kugu 'deni rɔmo te 'Ulɔmu 'deni zi Bɔko'ba' ne dɔmo. VII Kina 'dɔ kogba 'bu kondi mo tɔnɛ kodɔ dɔ bo kondi rɔ bo. VIII Kina 'dɔ ko'de kole abo mo ga kolo bɔŋɔ kolo rɔ rɔmo. IX Lapo mo tɔnɛ ga oga 'bɔmbɔ lijɛ kudɔdu adɔ dɔnnɪ. Ti'di Arona ni ti kole abo ga zɔ rɔ bɔ akumu ni 'dɔ ko'dɔ te. Lijɛ nime nduwɛ rɔ kupɔ nnɪ ga kɔ'bɔ rɔ bɔ akumu zɔ toja laja ma.

X Kina 'dɔ ko'de ŋgulɔ sa mo tɔnɛ kako kpadɔrɪ ma yayi. Kina 'dɔ kiya zi Arona ni ti kole abo ga ki'di kɔzɪnnɪ dɔmo. XI Upɔ ŋgulɔ sa nima kɔmo ma yayi kpadɔrɪ 'ba rɔ ma. XII Ogba roma mo kusu dɔkole kɔzɪyɪ yimo kosa dɔ bitɪ 'ba bi 'ba akumu. Kina 'dɔ kodɔ kɔsɔ roma mo bɛrɪ bi ndimo yayi. XIII Tine ogba 'bu mo ma kambɪ ame ga kora rɔnnɪ kebe rɔ a 'ba yimo ga ne ti kapa luru mo ma laka ti dɔ'jɔ mo ga kpaki riyɔ ti 'bu mo ga rɔmo koŋma zɔ dɔ bi 'ba akumu yayi. XIV Tine yida mo ga ti kilaka mo ti tokpe mo ga ari koŋma ŋbɔ yaga mɔkɔ di mi taya. Kina rɔ kpa kɔzi ki'di 'ba tombi lende kɛnyɛ 'ba bɔ akumu.

XV Ogba mo'de kamɔlɔ ma kɔtɔ kiya zi Arona ni ti kole abo ga ki'di kɔzɪnnɪ dɔmo. XVI Upɔ kogba roma mo kulɪ kapa bi 'ba akumu nima kpaki sowɔ. XVII Ilele yimo kurɔgɔ tokpe mo ga ti wato mo ga kodɔ'bɔ pili bi koto ti dɔmo ni ti kapa mɔtɔ mo ga. XVIII Kina 'dɔ koŋma pili dɔ bi 'ba akumu yayi rɔ koŋma zɔ ma ŋere Bɔko'ba. Tato kele mo ti kiyɛyɪ dɔki'di ma ŋɔi.

XIX Ogba mo'de kamɔlɔ mɔtɔ mo nima kiya zi Arona ni ti kole abo ga ki'di kɔzɪnnɪ dɔmo. XX Upɔ kogba roma mo kosa monda mbili Arona ni ma

kapa dōri lijē ti kole abo ga. Ondi rɔ dɔkole ndinnī ga ti dɔkole kōzinnī ga mā lōbu mā dɔ kapa dōri. Kɔsɔ roma mo nima uli rɔ bi 'ba akumu kebe dɔ kapa mo ga pili sowo. **XXI** Ogba kɔsɔ roma mo ame dɔ bi 'ba akumu ne ti 'bu kondi rɔmo tōnē kinzanza rɔ Arona kebe rɔ bɔŋgɔ 'bēnnī ga pili lijē ti kole abo ga. Kina 'dɔ kulōmu bo pili ti kole abo ga ti bɔŋgɔ abo zō.

XXII Bi kambī 'ba kamōlō mo nima umu yaga, giliti ma kambī mo nima ti 'bu ma kora rɔ a 'ba yīmo ga ti kapa luru mo ma laka mo ti dɔ'jɔ mo ga kpaki riyō ti 'bu mo ga rɔmo ti wato mo ma kapa dōri. **XXIII** Kina 'dɔ kogba dɔkomali maŋgolo'bo mo tōnē ga ki'di 'deni zō yayi ne di yīmo rɔ kɔtɔkɔtɔ. Ma ko'do ti 'bu gomo nima ogba kɔtɔ, ma kinza 'bu gomo mo nima ogba gbī kɔtɔ kina ma kɔzɔ lēmbērē mo tōnē ogba gbī kɔtɔ. **XXIV** I'di akonyo naga nime kōzī Arona ni ti kole abo ga, kina 'dɔ kiya zinnī lijē kulōmu zō rɔ kpa kōzī ki'di zō ma ɲere Boko'ba. **XXV** Kina 'dɔ kogba di kōzinnī koŋma dɔ bi 'ba akumu yayi kɔtɔ ti akonjma mo tōnē. Tato kele mo iyēyī dōki'di ma, ma ɲere Boko'ba ŋgī. **XXVI** Ogba dɔŋgo'do kamōlō mo nima kulōmu zō rɔ kpa kōzī ki'di ma koro. Dɔŋgo'do mo nime abo ma 'bēyi na.

XXVII Dɔdɔ kēdi ki'di bo akumu, oweli dɔŋgo'do ti wato kamōlō ma kulōmu 'deni zō rɔ kpa kōzī ki'di ma koro mo tōnē 'beri zi bo akumu. **XXVIII** Meri ma ame 'dɔ kō'bō ɲburu kinza kuyī yīmo na me zinnī lijē bilaka ma ga Yisarele. Dɔdɔ lijē kumu akumu dɔŋgo'do mo ga ti wato mo ga 'ba bo akumu mo na. Ame na rɔ kpa kōzī ki'di 'bēnnī 'ba bilaka zō ma ɲere Boko'ba.

XXIX Bɔŋgɔ 'ba Arona nime di pōtō tōlē abo kolɔlɔ 'jaa nduwē ki'di zi kole abo ga. Zinnī tusu mo 'jaa dɔdɔ ki'di lijē 'deni rɔ bo akumu. **XXX** Kole 'ba Arona mo ame kindā'ba pōtō bo rɔ bo akumu tari mī rō koro ma 'ba ɲere Boko'ba toja laja zō mī bi koro ma mo nima ne kolɔ bɔŋgɔ nima titi ɲbō dɔ modɔmoriyō.

XXXI Ogba yida kamōlō mo nima kumu rɔ Arona ni ti kole abo ga mī ti'di lijē rɔ bo akumu ne ki'di kilē'di mī bi koro mo yayi. **XXXII** Kina 'dɔ lijē konyo di kpadōri mo bine ti kɔsɔ maŋgolo'bo mo tōnē ga mī kee yayi ne. **XXXIII** Lijē konyo wa ma kumu rōnnī tileŋo lijē kɔpɔ rɔ bo akumu nima. Bo akumu ni na ɲge 'dɔ konyo rōmōyī bi ma koro mo na. **XXXIV** Dɔdɔ kɔsɔ yida mo ti maŋgolo'bo mo ga kileke konyo rōnnī dē kote kinza kola dē kpe kō'do 'dɔ konyo 'jaa ɲbo. Oŋma yaga rōmōyī a koro na.

XXXV Dōlētī 'ba ti'di wa rɔ bo akumu nime o'do rɔ Arona ni ɲbō dɔ modɔmoriyō kō'do kɔzɔ ame mose zīyī ne. **XXXVI** Bi kēzē ma dɔ kɔtɔ kiteli dē kinza ma kumu ɲgulō yīmo rɔ akumu. Rōmōyī 'dɔ kola lijē gɔ lende kēnyē 'bēnnī ga. Kina gɔ kilēŋo dɔ bi 'ba akumu gbī timo yaga rɔ ma kɔpɔ. Ondi 'bu rɔ bi 'ba akumu nima gɔ kēdi yaga rɔ ma kɔpɔ. **XXXVII** Oto to'do mo nduwē te ɲbō dɔ modɔmoriyō gɔ bi 'ba akumu kēdi ŋgī rɔ ma koro. Kina ɔtɔ ame kako kosa rɔmo ti kēdi rɔ ma koro.

Toŋma Akumu

XXXVIII Ziyē kpe dɔ kupō ame ga kēdi kako ne, umuke kole kamōlō ma kɔmɔ kɔɔ mo ga 'deni kɔtɔ ne nduwē rɔ riyōriyō zō rɔ kɔmɔ lēndō dɔ bi 'ba akumu ma. **XXXIX** Kumu kɔtɔ rɔ mī dɔŋbɔ tine kɔtɔ rɔ mī dɔkɔpiyari. **XL** Kamōlō ma dɔgba mo o'de ti kilɔ kɔtɔ 'ba ruzu ma kele kuturō ti 'bu kizaza riyō. Odɔ kizaza layi riyō bēri rɔ yēyī zi Boko'ba. **XLI** Kamōlō mɔtɔ mo nima umu rɔ mī dɔkɔpiyari. Kina gɔ ko'de wa naga nime gbī ŋgila mo zō ma ɲere Boko'ba. Tato kele mo iyēyī dōki'di ma, ma ɲere Boko'ba ŋgī.

XLII Kina 'dɔ kɔ'bɔ nduwɛ tara zi dɔ kupɔ ame ga kɛdɪ kako ne, akɔŋma zɔ ma ɲere Bɔko'ba nime ko'dɔ zɔ kpadɔri ma nime. Di bina na ti mondɔsɔ ti bilaka ma ga milende tɪyɪ. **XLIII** Ti mondɔsɔ tɪnnɪ lijɛ bilaka ma ga Yisarele bina. Bi nzari 'ba kɔmɔ ma ti ko'dɔ bi nima ŋɔi yaga rɔ ma koro.

XLIV Ti mo'dɔ rɔ nima ti bi 'ba akumu mo yaga rɔ ma koro. Kina ti moweli Arona ni ti kole abo ga zɔ rɔ bɔ akumu toja laja zɔ. **XLV** Ti moloma mi lɔŋgɔ lijɛ Yisarele mɛdɪ rɔ ɲere Bɔko'ba 'bɛnnɪ. **XLVI** Kina lijɛ ti kikali ma ŋɔi rɔ ɲere Bɔko'ba 'bɛnnɪ ame koja lijɛ yaga di Ezipeto 'dɔ moloma mi lɔŋgɔ lijɛ. Ma na rɔ ɲere Bɔko'ba 'bɛnnɪ.

XXX

Bi Koŋma Akato Kele

(TD 37:25-28)

I O'dɔ bi 'ba akumu toŋma akato kele dɔmo di mi ŋɛri kono **II** rɔ dɔ 'baga rɔ ma koriya dɔkɔmɔ kolɔkɔ muyɪ. Takpa mo ma kari tɔrɔ kɛdɪ dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmosowɔ. Gɔ dɔ kumu mo ga kpaki sowɔ o'dɔ rɔ ma kapa kɔzɔ biti kambɪ kɔtɔ timo. **III** Ora rɔmo pili kebe dɔmo ma di tɔrɔ ti biti mo ga ti yamo kɔbɔkɔbɔ. Kina gɔ kɪyɔru dɔ kpamo ga gbɪ ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

IV O'dɔ kano riyo rɔmo di mi yamo kɔbɔkɔbɔ kebe kpa bɪci ma kɪyɔru mo nima kebe gɔ dɔ kapa mo ga kpaki riyo tombɪ mo timo. **V** O'dɔ ŋɛri kombɪ mo ga di mi kono komba rɔmo ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

VI ɪdɛyi bi 'ba akumu ame yaga kebe kɔmɔ bɔŋgɔ kurɔbɔ mo tɔnɛ kɔmɔ sandu 'ba lɔmu yayɪ ne. Bi nima na ti mako mondɔsɔ tɪyi teyi.

VII Rɔ gɔ dɔŋbɔ 'ba kɔmɔ lɛndɔ lobu nime pili Arona kɔ'bɔ toŋma akato kele dɔ bi 'ba akumu nime ɔdɔ bo kɛdɪ kako tileŋo lamba naga nime. **VIII** Kina gɔ bo ko'dɔ gbɪ tara mi dɔkɔpiyari mo ga ɔdɔ bo kɛdɪ ki'di pa'do dɔ lamba mo naga nime. Toŋma akato kele nime kɔ'bɔ ŋburu tara rɔ kɔmɔ lɛndɔ lobu nime kɔrɔ dɛ. **IX** Kinza kebe koŋma kinɛ agba'ji ame ma ɲere Bɔko'ba mo'dɔkɔ dɛ ne dɛ dɔ bi 'ba akumu nime. Kinza koŋma yida ma kumu rɔ kpa kɔzi ala nyɔnyu mo ga dɛ gbɪ dɔmo. A mɔtɔ rɔ layɪ kinza kodɔ dɛ gbɪ dɔmo.

X Arona kondi roma kamɔlɔ ma kumu gɔ tombɪ lende kɛnyɛ naga rɔ biti mo naga nime ŋge mi kɔtɔ mi kɔmɔ kɔɔ kɔtɔ. Kina 'dɔ kɔ'bɔ to'dɔ mo nduwɛ te rɔ gɔ dɔ kupɔ ma kɛdɪ kako naga nime rɔ gɔ kɔmɔ kɔɔ lobu nime pili. Bi 'ba akumu nime kulɔmu yaga mi kɔtɔ rɔ ma koro zɔ ma ɲere Bɔko'ba."

Mɔyi Kugu

XI ɲere Bɔko'ba iya zi Musa te, **XII** "ɔdɔ kɛddɪ kugu mɔyi Yisarele tɪtɛtɛ mo, iya zɪnnɪ mɔtɔ kopi gɔ didi ni di zɔ ti yamo kinza ko'de dɔ kututu dɔnnɪ mi mɔyi kugu nime. **XIII** Bɔtɔ ame kɔ'bɔ 'deni 'dɔ kugu mɔyi mo ne kopi kɔzɔ ma kiteri mo nima gɔ ndɔgɔ mo ma kɔrɔ 'deni dɔmo. Lijɛ pili kopi rɔ kpa kɔzi ki'di zɔ ma ɲere Bɔko'ba. **XIV** Bilaka ame pili kitɛtɛ 'deni mi mɔyi kugu nime kisaki di dɔ ma kɔmɔ kɔɔ mo 'butɛ riyo nduwɛ kala dɔgba kopi yamo nime zɔ. **XV** Kinza ki'di dɛ bɔ mɔri kopi kebe bɔ ma rɔ lisa tine lijɛ pili kopi rɔ ma koriya.

XVI Ogba yamo nime lijɛ Yisarele kɛdɪ kopi ne ko'dɔ ndɔbɔ ma timo mi rɔ ma bɪne. Awada nime 'ba tutɛ gɔ didi nni timo na. Kina ti mi'di lende mo ŋɔi kɛdɪ dɔma zɔ tɔmɔ lijɛ."

Dɔlɛti 'Ba Akurɔgɔ

^{XVII} Nere Boko'ba iya zi Musa te, ^{XVIII} “O'do wöri 'bilëñi ti bi kidedyi mo teyi gb̄i di mi 'bilëñi. Utë mi löngö rö ma nima ma ti bi 'ba akumu. Kina gɔ kunö mini yimo. ^{XIX} Arona ni ti kole abo ga kurögö közinni ti ndinni ti mini mo nime ^{XX} ɔɔɔ lijë kedi ko'do tɔɔɔ tari mi rö ma ala ngila bi 'ba akumu mo tojma kpa közi ki'di mo ga zö. ^{XXI} Lijë kurögö közinni ti ndinni kinza mupö lijë ra. Kö'du ki'di nime lijë kinda'ba nduwë koro kö'bö rɔ ɔɔ ɔɔ kupö nni ga.”

'Bu Kondi

^{XXII} Nere Boko'ba iya zi Musa te, ^{XXIII} “Ogba agba'ji kato kele naga nime ko'do 'bu kondi rɔ. Ogba a kideki rɔ muri ne kilo modɔɔkɔto, yɔkɔ ngëri kideki rɔ girifa ne ma kato konji mo kilo mota, matuɔɔburu kilo mota, ^{XXIV} kono kilo modɔɔkɔto kiyari gɔ ndögö mo ma kɔɔɔ 'deni dɔmo. Odo kizaza riyö 'ba 'bu ma kele gomo ^{XXV} ko'do 'bu kato kele rɔ a 'ba tondi mo.

^{XXVI} 'Bu kondi mo nime na 'do kondi rɔ rö ma, rɔ sandu 'ba lömu, ^{XXVII} rɔ tarabiza mo pili ti jama mo ga, rɔ akidedyi lamba ni pili ti jama mo ga, rɔ bi 'ba akumu ma 'ba tojma akato kele mo nima, ^{XXVIII} kina ma 'ba tojma yida mo nima gb̄i kpaki ti jama ma 'ba bo ga, rɔ wöri kurögö közi mo tönë kpaki ti bi kidedyi mo. ^{XXIX} Ulömu kɔɔɔ a nime te zö kina ti lijë kedi ngi pili rɔ ma koro. Kina bɔto ala ɔto ame kako kosa rɔmo ti toro mo ko'be ngi. ^{XXX} Kina ondi 'bu mo nime gb̄i rɔ Arona ni ti kole abo ga 'do lijë kedi rɔ bɔ akumu zö mi ndɔɔɔ ma.

^{XXXI} Iya zinni lijë Yisarele, “Bu kondi koro ma nime kö'bö nduwë to'do mo tara mi ndɔɔɔ ma rɔ ɔɔburuɔburu. ^{XXXII} Tine kinza kinzanzake dë rɔ bilaka ma sari. Kina kinza ni mɔto kotɔto dɔ amo naga nime dë gb̄i ko'do 'bëyi ziyi tara. 'Bu koro na. Kina i'dike kö'bö rɔ ma koro. ^{XXXIII} Bɔto ame ko'do kinë mo ala kosa rɔ bɔto ame kinza rɔ bɔ akumu ne bo inza kpe rɔ bilaka ma.’”

Akato Kele

^{XXXIV} Nere Boko'ba iya zi Musa te, “Ogba dɔkomali agba'ji kato kele naga nime pili rɔ gomo rɔ ma koriya, tagi 'ba lökpɔ, yɔkɔ kilid, akilëri ti 'bonja ma kato kele naga, ^{XXXV} ko'do akato kele kɔɔɔ riyä. Odo tiko'do gomo 'do kö'bö rɔ ma laka rɔ ma koro. ^{XXXVI} U'bë mɔto yaga rɔ ruzu kari timo kinzanza mi rö ma yayi kɔmo sandu 'ba lömu mo nima. Bi nima na ti mako mondɔɔ tiyi teyi. Akato kele nime kedi rɔ a koro ziye.

^{XXXVII} Kinza ko'doke agba'ji mɔto dë ziye kɔɔɔ a nime te. I'dike nge kedi rɔ a ma koro ame kulömu 'deni zö ne. ^{XXXVIII} Bɔto ame ko'do kinë mo zi bo ala rɔ riyä bo inza kpe rɔ bilaka ma.”

XXXI

Bo Miri

(TD 35:30-36:1)

^I Nere Boko'ba iya zi Musa te, ^{II} “Moza Bezalele kole 'ba Uri kole 'ba kole 'ba Uru 'deni di mi kupö e'be Yuda. ^{III} Mi'di Nyi Kɔto Laka ma 'deni lö mi bo. Mi'di akikali ti miri 'ba to'do wa pili 'deni zi bo, ^{IV} tose wa rɔ miri to'do mo di mi yamo köbököbö ni ti sitëri gb̄i ti 'bilëñi ^V kina mɔto gb̄i toga lele ti tose ngëri ni pili rɔ gɔ ndɔɔɔ 'ba közi. ^{VI} Moza Oliba kole 'ba Asamaka di mi kupö e'be Dana 'deni 'do kedi rɔ bɔ gɔ Bezalele to'do ndɔɔɔ nime ti bo. Kina mi'di akikali mo ti tigo 'deni gb̄i zi bɔ miri mɔto naga nima 'do lijë ko'do wa ma tönë ga pili mose gomo ziyi tiya mo zinni 'do to'do mo ne, ^{VII} rö kilaka ma nime ti sandu mo ti a dɔmo ti jama mo ga

pili, VIII ti tarabiza mo ti jama mo ga pili, ti akidëyi lamba mo tönë di mi yamo köbököbö ne ti jama mo ga pili, ti bi 'ba akumu ma 'ba toŋma akato kele mo tönë IX gbī ti ma 'ba toŋma yida 'ba akumu mo dɔmo nima kpaki ti jama mo ga pili, ti wöri 'ba turögö közi mo tönë ti bi 'ba tädëyi mo, X ti bonḡo koro 'ba rɔ bɔ akumu zi Arona ni ti kole abo ga zinnī tolo mo ɔɔɔ lījē kēdi kari toja laja ma, XI ti 'bu kondi mo tönë ti agba'ji kato kele mo tönë gbī mī gɔ bi ma koro mo ne. Wa naga nime to'dɔ mo kēdi pili kɔzo ma tönë miya zi yi ne."

Kada 'Ba Rɔ Kindawo

XII Boko'ba ose zi Musa XIII gɔ bo kiya zi Yisarele te, "Oroke kada 'ba rɔ kindawo ma. Römöyi na rɔ akileme mī lōnggö ye tō ma nɛre Boko'ba nduwē mī kada ma kēdi kako naga nime 'dē gɔ kinda ngī omba moza ye 'deni rɔ 'bama ga. XIV Ziyē toro kada 'ba rɔ kindawo römöyi kada ma koro koto laka ma na. Boto ame koro dē kebe ko'dɔ ndobo mī kada nime ne kupö ngi yaga. XV Tö'dö ēdi 'do ziyi dɔ modɔkoto to'dɔ ndobo yimo. Tine tö'dö ma rɔ dɔ modomoriyö mo nima 'ba rɔ kindawo na nge, ulömu 'deni zö. Boto ame kosa ndobo közi bo mī kada nime kupö yaga.

XVI Kpe Yisarele inda'bake lende 'ba kada nime rɔ akileme 'ba lömu ma, ma nɛre Boko'ba. XVII Akileme ma nɛburunburu na mī lōnggö ze tiye kpe Yisarele. Römöyi ma nɛre Boko'ba mo'ba mitoro ni ti dɔyayi 'deni pili mī tö'dö dɔ modɔkoto. Tine mī tö'dö ma rɔ dɔ modomoriyö mo mɔro ndobo pili 'deni mindawo roma."

XVIII Kina ɔɔɔ Boko'ba kote tilende 'deni ti Musa di dɔ doku Sinayi yayi na bo ki'di lere riyö 'ba kö'du ki'di mo tönë ga bo kugu 'deni ti közi bo ne ngi zi Musa.

XXXII

Akoro Sa

I Tine ɔɔɔ Yisarele naga nima lījē konḡo 'deni Musa kigabi ngi dɔ doku bito to ne ga yayi kileki dē kpe welo tine, na lījē kototo rōnni ngi kari zi Arona kiya te, "Ako ko'dɔ akoro zize 'dɔ kokoko ze. Musa bɔ ko'de ze yaga di mī Ezipeto mo nime dikali abo dē wa'di na kömō 'deni zi bo di bito yayi."

II Arona ileki zinnī te, "Ari kototake yamo köbököbö di mbili 'ja 'be ga ti yitöti 'be ga ti kole 'be ga ko'deke kako zö dayi."

III Kina lījē pili kari kototo ambili ngi ko'de kako zi Arona. IV Kina bo kogba a tönë ga ngi ko'dɔ rɔ akoro zinnī. Bo uku kɔzo kinē kole sa naga nima tara. Kina lījē kebe nati tiya mo rɔ gɔ rōnni tēgē, "Yisarele, mitoro 'be mo tönë ko'de ye yaga di mī Ezipeto ne bo na me."

V Tine ɔɔɔ Arona konḡo 'deni tara bo o'ba bi 'ba akumu kebe kɔmo a nima yayi. Na bo kuwöwö zinnī te, "Tilëndö, karama ma löbu ēdi bine zi nɛre Boko'ba."

VI Kina ngi molo mī bi kēzē mo nima na bilaka naga nime ko'de akonma ngi kako gbī ti akumu. Kina lījē koloma ngi nati rɔ tonyo kpēnni tuwē mo. Tine ari kuyi rōni za 'böwu ngi yaga di dɔmo rɔ lende yawa.

VII Boko'ba iya zi Musa te, "Ēki kileki kari bēri. Bilaka 'bī tönë ga ko'de lījē kako yaga di mī Ezipeto ne dönni ele dē kpe. VIII Lījē ebe 'deni ngi kuyi kpēnni yaga welo di zö lījē ko'dɔ akoro zinnī kuku kɔzo kinē kole sa naga nima tara. Kina me lījē kēdi 'deni rɔ tumötu mo lījē kumu roma teyi. Lījē ebe 'deni bi tiya mo te, 'Yisarele, mitoro 'be mo tönë ko'de ye yaga di mī Ezipeto ne bo na me."

^{IX} Boko'ba iya zi Musa te, “Bilaka naga nima mikali lende 'bënni 'deni. Lijë ngi ro a do kitigo to ne ga. ^X Kina me ni, kinza ko'do kpëri dë kpe zö. Ola lijë zö go mileme wa zinni mote dönni yaga. Kina ti mi'di yi ngi kara ro kpa do'be ma kinza kiya.”

^{XI} Tine Musa ebe toma'ja ro bo zi nere Boko'ba abo, iya te, “Yö nere Boko'ba, i'di miyi ngi kata kulowö te go wa'di rönni lijë bilaka 'bi naga nime komo lijë 'deni ti tigo 'bi koja lijë yaga di mi Ezipeto ne? ^{XII} Go wa'di na 'do ki'di Ezipeto kebe 'böwu togora gönni kiya te o'de lijë ka tote dönni yi mökö komo döku bine? I'di miyi to kpe këyi rönni. Kinza ko'de do kote dë dönni lijë bilaka 'bi ga. ^{XIII} Lömu 'bi ma tönë ko'do ti bo laja 'bi ga Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ne, omeri gomo te. Lömu 'bi ma tönë ko'do 'deni zinni 'do ki'di kupö lijë kara kozo këlu 'ba mitoro ne, omeri gomo te. Kina gbi lömu 'bi ma tönë ko'do go yayi nime ti'di mo zi do kupö lijë ga ro ë'bënni ro nburunburu ne, omeri gomo te.”

^{XIV} Kina Boko'ba kola a tönë ga bo komeri 'do tote do bilaka abo ga yaga timo ne ngi gbo.

Do Kilikö 'Ba Yisarele

^{XV-XVI} Musa ënyi 'deni këdi ro tiki tako bëri di do döku ti lere riyö mo tönë ga Boko'ba kugu kö'du ki'di abo ga 'deni domo ne. Boko'ba na ko'do lere nima kugu kö'du ki'di abo ga domo ti közi bo kebe kapa mo ga kpaki riyö.

^{XVII} Yësuwa uwö birö do kudu, na bo kiya zi Musa te, “Ya ëdi mi taya.”

^{XVIII} Musa ileki zi bo te, “Birö ya inza tara. Römyi udu dë kozo birö aka'da ala birö go koga. Birö ngala ma këdi koba na za muwö 'bama.”

^{XIX} Kina odo Musa ni kako kömö 'deni ngosi ngila taya bo ko'ja kinë kole sa nima ti ngala kusi tara tine na mi bo kata ngi bo ku'du lere tönë ga ngi bëri kila'ba kitiko yaga ndi döku yayi. ^{XX} Kina bo kako kogba kole sa 'bënni mo tönë lijë kuku ne ngi ku'du do pa'do kilanma yaga. Na bo kosono ngi kodö mi mini ki'di kpa Yisarele naga nima kuwë.

^{XXI} Bo ititi Arona, iya te, “Wa'di na ya naga nime ko'do ziyi ki'di yi kusu kpënni mi lende kënyë löbu do kiteli nime?”

^{XXII} Arona iya te, “Kinza kembe dë ka ro 'diri tö. Bilaka naga nime ndörö 'bënni ma go lende kënyë ikali ë'bi 'deni gbi molo. ^{XXIII} Lijë na kalo doma bine, kiya te, 'O'do akoro zize go kösö dogba zize. Musa bo ko'de ze yaga di Ezipeto nime dikali abo dë wa'di na kömö 'deni zi bo di bito yayi.' ^{XXIV} Kina me mënyi miya zinni te, 'Ni bo ame këddi ti ambili yamo köbököbö ogba yaga ko'de kako.' Kina ma lijë ko'de kako zö mogba mu'du mi pa'do na kodö ngi ro kole sa nima.”

^{XXV} Musa ongo Arona ola bilaka naga nima 'deni domo kaya kebe toda laja rönni komo bo ya 'bënni ga. ^{XXVI} Kina bo koro ngi yaga kpa reki bo kuwöwö do bo ro ma kembe kiya te, “Lijë ame ga ro 'ba Boko'ba ne kako bine.”

Kina kupö e'be Lëwë ga kolo ngi kuru bo bëri. ^{XXVII} Kina bo kiya zinni te, “Ni mato nere Boko'ba 'ba Yisarele i'di kö'du mo 'deni ziyi, inda'ba mbele 'bi kisaki di kapa taya ma bine njobö kala 'dë, upö löndö yi, bo murë yi ti bo pori yi.”

^{XXVIII} Kina e'be Lëwë naga nima pili ko'do ngi kozo ma Musa kiya zinni. Bilaka ma kupö mi kada nima ëdi pili kozo kuluku 'butë bi modocokoto (3000) tara. ^{XXIX} Musa ileki zi e'be Lëwë naga nima te, “Tone, ulömuke roye 'deni ro bo akumu zi nere Boko'ba ti löpö nime kupöke kole 'be ga ti löndö ye ga ne. Boko'ba o'do yëyi 'deni doye.”

XXX Mi bi kèzè ma di pötö mo na Musa kiya zi bilaka naga nima te, "O'doke lende kënyè ma do kiteli 'deni. Mèdi mileki mari do döku tɔɔ zi jere Boko'ba. Mɔtɔga ti mi'di bo kola ye go lende kënyè 'be nime."

XXXI Kina Musa kuyi do bo kileki kari zi jere Boko'ba kiya te, "Bilaka tönè ga o'do lende kënyè ma ro do kiteli 'deni. Lijè uku akoro zinni di mi yamo köbököbö lijè koloma ro tumötu mo. XXXII Moma'jo roma ziyi ola lijè gomo. Ne odo kola lijè dè kpe go lende kënyè nime, möyi ma mo na kore gbo yaga di mi buku 'bi amè kugu möyi bilaka 'bi ga yimo ne."

XXXIII Nere Boko'ba ileki domo zi Musa te, "Lijè bɔtɔ bo kirasi lende mo naga nima na ti more möyi nni yaga di mi buku ma. XXXIV Ne ari kokoko lijè koto bi mo tönè miya ne. Malayika ma ti koda bi di roye. Ne kada mo ti kömò 'deni amè 'do modɔ karama dönni lijè bilaka naga nima go lende kënyè 'bènni ga."

XXXV Kina Boko'ba koja rɔkɔ'o ngi do Yisarele römöyi lijè ebe ki'di Arona ko'do akoro zinni di mi yamo köbököbö kɔzɔ kinè kole sa naga tara.

XXXIII

Tënyi 'Ba Yisarele Di Sinayi

I Kina jere Boko'ba kilende zi Musa iya te, "Ènyi di bine tinni lijè bilaka naga nima ko'de lijè di Ezipeto ne karike mi doyayi ma mulömu ti'di mo ziye mo tönè, doyayi mo tönè mulömu ti'di mo zi Abarayama zi Yisika zi Yakoba gbi zi do kupö lijè ga ne. II Ti moja malayika kari do gba komoye 'do koga Kanana naga nima ti Amora ti Ete ti Pereze ti Iwa ti Yebusa mo ga pili yaga. III Èddi karike nime mi yayi ma laka amè wi sa ni ti tagi kambidi teyi kɔzɔ sègè. Tine minza mari tiye römöyi kpe ro bilaka do kitigo to ne ga. Odo mari tiye ti mote doye go kori."

IV Kina odo bilaka naga nima kuwö 'deni te tine na lijè kudu ngi kolali yamo ma köbököbö 'doyi yaga di rönni. V Römöyi jere Boko'ba i'di kö'du mo 'deni zi Musa kiya zinni te, "Kpe ro bilaka do kitigo to ne ga. Ma mèdi mari ra tiye pele ngosi te dène ti mote doye ngi yaga. Kina me ti olalike yamo köbököbö 'ba tiyada roye timo naga nime 'doyi yaga di roye go momeri doma go wa ma 'do mo'do ziye."

VI Kina Yisarele kolali yamo köbököbö ngi 'doyi yaga di rönni di ndi döku Sinayi yayi.

Rö Koro

VII Tine Musa èdi nduwè ro tombi rö kilaka kilingere timo. Bi amè lijè koga taya teyi bo ogba rö kilaka nima kutöti mbowa sege yaga di ngila mo. Bo idèki möyi mo ro "Rö 'ba tondɔɔ." Bo amè ko'doko tikali ako'doko 'ba Boko'ba kako teyi bina.

VIII Odo Musa kèdi kari 'deni teyi yayi bilaka pili odo koro yaga kpadöri 'bènni ga tongo go bo nbö bo kɔdɔ yimo. IX Odo bo kɔdɔ 'deni yimo na poli kakpa mo tönè kako kutu'bö röni ngi kpadöri mo. Kina jere Boko'ba ti kebe ngi ro toloma tilende ti bo di yimo yayi. X Tine odo lijè kongɔ poli nima 'deni kutu'bö röni kpadöri do Musa tara na lijè kënyi kolodo ngi bëri.

XI Kina jere Boko'ba koloma ngi ro tilende ti Musa di do komo do komo te, kɔzɔ ni bilaka amè kèddi kilende ti lèpi yi mɔto ne. Di pötö mo tine Musa ileki 'jaa kako mi taya. Tine kole yobi amè ro bo go bo mo kidèki möyi mo ro Yèsuwa, kole 'ba Nunu ne oloma ma 'ba bo ngi kö'bö nburu mi rö 'ba Boko'ba yayi.

Boko'ba Na Kokoko Yisarele

^{XII} Musa ɛnyɛ kileki zi Boko'ba iya te, “Ɛdi ngi ro ma laka kɔzo lende kiya 'bi tara zɔ 'do mokoko bilaka naga nime mi dɔyayi nima. Ne ongo a mɔto ɛdi gba kɔto bine ame kola kinza kiya dɛ. Yɛ na kɛdi kari tize? Iya 'deni te ikali ma laka, ni Boko'ba ti mi kɛyi tɔ. ^{XIII} Ne ɔdo kiya te kɛdi ngi tara iyɛti go meri 'bi ga ma ko'doko to'do mo zɔ, rɔmɔyi go mɔ'bɔ toja laja ziya iyɛyi dɔki'di yi. Kina omeri gbi te ni na koza do kupɔ nime 'deni ziya ro ɛ'bi ga.”

^{XIV} Nere Boko'ba iya te, “Ti mari tiye mi'di ye ka'dake bo ya 'be ga.”

^{XV} Musa iya zi Boko'ba te, “Ɔdo tari 'bi tize kinza, kinza ki'di dombi ndize dɛ dari bito di mi go bi nime bine. ^{XVI} Ti kicali tondo ma kɛddi ti mi kɛyi ro bilaka 'bi ga gbi tɔ, ɔdo kiya te kari dɛ tize? Kinɛ yi mo ɔdo kɛdi tize na ti koza ze 'beri yaga di ro bilaka ma laki 'ba dɔyayi nime.”

^{XVII} Boko'ba iya zi Musa te, “Ti mɔ'do ngi ziya kɔzo ma kititi. Rɔmɔyi ni mikali yi 'deni laka ma ti mi kɛyi tiyi.”

^{XVIII} Musa iya te, “Ti'di ma mongo bi nzari 'ba kɔmɔyi te.”

^{XIX} Boko'ba iya te, “Ti mi'di ro lɔbu ma kinda kɔmɔyi kidɛki mɔyi koro ma ziya. Ma na ro nɛre Boko'ba. Ti mileme mi konji ma ti mi kɛyi ma zinni lijɛ ame ga migeli 'deni ne. ^{XX} Tine minza mi'di yi ko'ja kɔmɔ ma. Rɔmɔyi bɔto ma kɔto mɔto te o'ja kɔmɔ ma dɛ kebe koloma gba 'bɔwu 'biri ro ma kididi.”

^{XXI} Nere Boko'ba iya gbi zi Musa te, “Ne ame na ro bi ma ngɔsi ngila ma, ziya torɔ do doku nime. ^{XXII} Ɔdo tigo do kiteli ma kudɔ kebe bina ti midɛyi yi mi bi nɔnɔ 'ba doku mutu'bo yi ti kɔzo nɔbo miteli di rɔyi. ^{XXIII} Kina ɔdo miteli yi 'deni tine na ti mombi kɔzo 'jaa yaga di dɔyi go ko'ja nge ro go ma tine kɔmɔ ma ko'ja dɛ.”

XXXIV

Lere 'Ba Kɔ'du Ki'di

^I Nere Boko'ba iya zi Musa te, “Ose lere riyo kɔzo ma dɔgba tɔnɛ ga. Kina ti mugu lende tɔnɛ ga do ma dɔgba kitiko tɔnɛ ga ne dɔmo. ^{II} Ileno rɔyi ndɔ mi dɔnɔ tɔlɛndɔ kako kota ma torɔ do doku Sinayi. ^{III} Kinza bɔto mɔto kako dɛ tiyi. Kina a mɔto ro kinɛ bɔto kinda dɛ kapa do doku nima yayi. Yɛri ma kɔzo kamɔlɔ ni ti banya ni konyo kpɛnni dɛ gbi ndi doku yayi.”

^{IV} Kina Musa kose lere ngi riyo kɔzo ma dɔgba tɔnɛ ga na bo kari ngi timo torɔ do doku Sinayi yayi mɔlo ro mi dɔnɔ kɔzo ma nɛre Boko'ba ki'di ko'du mo zi bo tara. ^V Kina Boko'ba kako ngi bɛri di mitɔro ti poli kɔro ngila Musa yayi kidɛki mɔyi koro abo mo tɔnɛ ro nɛre Boko'ba ne. ^{VI} Bo udɔ kebe kɔmɔ Musa yayi bo iya te, “Ma nɛre Boko'ba ma na ro Boko'ba 'ba mi konji bo tonjo lisa. Mɛnyi dɛ gbi welo ro 'diri. Mileme akɔ'ɔ ma do kiteli ma ame kinza kote rɔni dɛ ne 'deni. ^{VII} Akɔ'ɔ ma na ko'bɔ 'deni nɔburu tara tola wa go lende kirasi ni ti lende kɛnyɛ. Tine minza mola karama 'ba lende kirasi 'ba 'bu lɔbu ni gbi di bi todo mo do kole 'ba kole mo ga ma mi mota nɔbo kala go ma mi sowo mo ga.”

^{VIII} Kina Musa kolodo ngi bɛri kumotu ^{IX} kiya te, “Ɔdo kiya te miyi kɛyi 'deni ngi rɔma moma'jo rɔma ziya ari tize. Bilaka naga nime uwɔ mbili dɛ. Tine ola ze go lende kirasi ti lende kɛnyɛ ze ga. Kina uti kogba ze ro ma 'bɛyi ga.”

Boko'ba Nge Kɔto
(TD 23:14-19)

^X Kina n̄ere Boko'ba kileki zi Musa iya te, “Mēdi mo'do lömu ma tiye kpe bilaka ma ga Yisarele. Go koto ame ga ko'do rönni dē m̄olo m̄i löngö do kupö ma koto m̄oto di m̄i döyayi nime ne ti mo'do ziye ko'jake ti komöye. Bilaka ame ga kēddi kolomake m̄i löngö mo ne ti ko'ja tuw̄i 'ba ako'do ma 'ba Boko'ba ma mēdi mo'do göye 'deni.

^{XI} Kö'du ki'di nime mēdi mi'di ziye tone ne uwöke dömo. Ti moga lijē boto naga nima pili yaga di komöye, Amora ni ti Kanana mo ga ti Ete ti Pereze ti Iwa kpaki ti Yebusa 'bēni ti moga yaga. ^{XII} Tine i'dike komöye kandi laka kinza ko'doke lömu dē tinni lijē bilaka 'ba m̄i döyayi mo nima kēddi karike teyi ne. Römöyi lende kēnyē 'bēnni ti kari koloma yaga ziye ro abari. ^{XIII} Ma laka mo ziye titiko bi 'ba toŋma akumu zi akoro 'bēnni ga yaga, kicacake m̄i toto koro mo ga yaga kogake sari 'ba akoro Asera 'bēnni mo bēri. ^{XIV} Kinza kebeke dē tulömu kpeye zi a m̄oto römöyi ma Boko'ba ame möyi ma ro Mi Kombi ne ma ti m̄i kombi göye.

^{XV} I'dike komöye kandi laka kinza ko'doke lömu dē tinni lijē bilaka 'ba m̄i döyayi nima. Römöyi odo kiya te lijē kēdi tulömu kpēnni zi akoro 'bēnni naga nima lijē kumu roma teyi, lijē ti kose ye gb̄i todo'bo röye tinni konyoke akonyo mo ga. ^{XVI} Kina ti kole 'be ga kogbe yitöti 'bēnni ga nḡi gb̄i ki'di kole 'be ga pele koro ma, ma n̄ere Boko'ba dē kpe kebe za tulömu kpēnni zi akoro 'ba ya naga nima. ^{XVII} Kinza ko'doke akoro yamo dē ziye kumötuke gb̄i.

^{XVIII} Karama 'ba tonyo mangolo'bo kinza lan̄ga gömo tönē na 'do kinda'bake lende mo ki'dike kēdi döye. Kozo ma mose ziye tönē tara konyoke mangolo'bo ma kinza lan̄ga gömo do modomoriyö m̄i nyepe 'ba Abibi. Römöyi nyepe nime na kēnyike yimo di Ezipeto.

^{XIX} Kole döndende 'be ga pili ti 'ba yēri 'be ga ma 'bama na. ^{XX} Tine ma ro akaca naga utēke gömo yaga ti kamölö. Ne odo kutē gömo dē, upö yaga. Kole döndende 'be ga pili utēke gömo yaga. Kina kinza boto m̄oto kako dē komo ma ro ma sari kinza kpa közi ki'di.

^{XXI} Tö'dö ēdi do modokoto ziyi to'do ndobo 'bi ga yimo. Tine tö'dö ame ro do modomoriyö mo ne kinza ko'do ndobo dē yimo. Odo kēdi pele ro bi do ro'do ala kpa dolili ziyi tindawo röyi m̄i kada nime.

^{XXII} Karama 'ba kpa dolili ame kēdi ko'do ti bi do tumu nyönyu ne i'dike lende mo kö'bö döye. Kina gb̄i karama ma tönē ro 'ba loma b̄ici ngöngöbö kēdi ko'do di pötö tototo wa 'deni kote yaga di m̄i nyaka ne kinza ki'dike lende mo dē kudölu di döye.

^{XXIII} Ro göye botoni pili, akoke tilēlu ma, ma n̄ere Boko'ba 'be 'ba Yisarele m̄i mota m̄i komo koo koto. ^{XXIV} Kina odo moga do kupö bilaka naga nima 'deni yaga di komöye miyese go do maga 'be 'deni kowo, boto m̄oto inza ko'bo kpe 'do tiyozo talo ya döye 'do ta'da ye m̄i kada 'ba karama mota naga nime.

^{XXV} Odo kumuke roma zö kinza ko'deke mangolo'bo ma ti lan̄ga gömo dē teyi. Kina kinza kola koso akonyo 'ba karama 'ba Pasaka nime dē gb̄i kö'dö n̄bö bi kēzē dömo.

^{XXVI} Ro go komo koo pili ziyi to'de a la'ja 'ba m̄i nyaka 'bi kako m̄i ro koro 'ba n̄ere Boko'ba 'bi.

Tine kinza kebe ku'di kole banya ala kole kamölö dē ti mba 'ba ma mo.”

^{XXVII} Kina Boko'ba kiya zi Musa te, “Lende naga nime ugu bēri, römöyi na mo'do lömu ma 'deni gomo tiyi gb̄i zinni lijē Yisarele pili.”

^{XXVIII} Musa oloma ko'do tö'dö n̄bö do 'butē sowo ti n̄ere Boko'ba yayi kinza konyo a m̄oto ro akonyo ala kuwē mini. Kina Boko'ba kugu lömu abo mo nḡi do lere. İdēki möyi mo 'deni ro kö'du ki'di 'butē.

Dɔ Kɔmɔ Musa

^{XXIX} Tine ɔɔ Musa kuyi dɔ bo 'deni kɔmɔ di dɔ dɔku Sinayi ti lere mo tɔnɛ ga kugu kɔ'du ki'di mo ga 'deni dɔmo ne bo ikali dɛ dɛmba dɔ kɔmɔ bo 'deni rɔ ma kɔbɔ rɔmɔyɛ bo oloma rɔ tilende ti Bɔko'ba. ^{XXX} Kina ɔɔ Arona ni ti Yisarele pili kɔngɔ te dɔ kɔmɔ bo 'deni ŋɔi rɔ ma kɔbɔ, kina liɛ kere ŋɔi di bi tese ŋɔli rɔ bo. ^{XXXI} Tine bo iɔɔkɛ liɛ na Arona ni ti lɔbu mo ga kuyi dɔnnɛ kako zi bo, bo koloma rɔ tilende tɔnnɛ. ^{XXXII} Di pɔtɔ mo tine na bilaka pili kako 'jaa nati zi bo, bo kebe tiya gɔ kɔ'du ki'di nima Bɔko'ba ki'di zi bo di dɔ dɔku Sinayi ne pili zɔnnɛ.

^{XXXIII} Kina ɔɔ Musa kote tilende 'deni pili tɔnnɛ tara tine na bo kogba bɔngɔ kolo ŋɔi kutu'bɔ dɔ kɔmɔ bo. ^{XXXIV} Tine ɔɔ bo kari 'deni kɔɔɔ mi rɔ koro mo tɔnɛ tilende zi Bɔko'ba bo ogba bɔngɔ nima ŋɔi yaga ŋbɔ ɔɔ bo kɛdi kileki 'deni tine na 'jaa bo kolo kileki teyi. ɔɔ bo kɔɔɔ 'deni yaga na bo kebe gbɔ tɔyɛti gɔ wa ame ga ŋere Bɔko'ba kose ne zɔnnɛ Yisarele. ^{XXXV} Kina liɛ kɔngɔ dɔ kɔmɔ bo ma kɛdi kɔbɔ ŋɔi. Musa ɔ'bɔ ŋburu ti bɔngɔ nima rɔ ma kutu'bɔ kpa dɔ bo ŋbɔ ɔɔ bo kɛdi kɔɔɔ 'deni mi rɔ koro 'ba Bɔko'ba tine na 'jaa bo kogba yaga.

XXXV

Kada 'Ba Rɔ Kindawo

^I Musa ɔtɔɔ dɔ Yisarele pili kiya teyi te, "Wa ma ŋere Bɔko'ba kose ziye tɔ'dɔ mo na me. ^{II} Nɛ mɔtɔ zɔyɛ tɔ'dɔ ndɔbɔ 'bi ga ŋge mi tɔ'dɔ dɔ modɔkɔtɔ. Tine tɔ'dɔ ma rɔ dɔ modɔmoriyɔ mo nima i'di kɛdi rɔ kada ma koro zɔyɛ, kada 'ba rɔ kindawo 'ba ŋere Bɔko'ba na. Bɔtɔ mɔtɔ ame kebe kɔ'dɔ ndɔbɔ mi kada nime kupɔ yaga. ^{III} Pele ŋge rɔ pa'dɔ, kinza kulɔ'jɔke dɛ mi rɔ 'be ga mi kada nime."

Kpa Kɔzi Ki'di (TD 25:1-9)

^{IV} Musa iya zi Yisarele te, "Wa ma 'dɔ kɔ'dɔke na me. ^V Nɛ mɔtɔ wa ame kɛddi timo ogba ki'di rɔ kpa kɔzi ki'di zi ŋere Bɔko'ba 'bi. Nɛ ame miyi kɔ'dɔkɔ ne o'de yamo kɔbɔkɔbɔ rɔ kpa kɔzi ki'di zi Bɔko'ba gbɛ ti wa ma kɔzɔ sɛtɛri ni ti 'bilɛŋi ^{VI} ti sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni kɔ'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ŋbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ti sunɛ banya, ^{VII} ti kilaka kamɔlɔ ma kinyanyi 'deni kasi liyi, ti kilaka ma kinyanyi 'deni keŋme laka, ti ŋgɛri kono ^{VIII} ti 'bu 'ba toyi mo, agba'ji 'ba mi 'bu kondi rɔ ti 'ba akato kele, ^{IX} ti gbɛyi ma ŋbɔwɔ ti lele ma kele mɔtɔ ga ame gɔ kulɔli kpa nyama mo ne ti bɔngɔ 'ba kpa dɔngɔ'do mo tɔnɛ.

^X Bilaka ame ga rɔ bo miri di mi lɔngɔ ye kako kɔ'dɔ wa naga nime pili Bɔko'ba kose ne, ^{XI} rɔ koro 'ba Bɔko'ba mo tɔnɛ ti a 'ba dɔmo ga gbɛ ti a 'ba gɔmo ma kebe yaga ti mɔngɔ mo ga gbɛ ti nzora mo ga ti mo'ba mo ga ti dɔdɔrɔ mo ga ti akidɛyi mo ga, ^{XII} sandu 'ba lɔmu mo tɔnɛ ti ŋgɛri 'ba tombi mo ga, a dɔmo ti bɔngɔ kurɔbɔ 'ba turɔbɔ mo koke bi ma koro mo nima timo yaga mo tɔnɛ, ^{XIII} tarabiza mo ti ŋgɛri mo ga kpaki rɔ gɔ jama mo ga, maŋgolɔ'bɔ ma ki'di zi Bɔko'ba ^{XIV} ti akidɛyi lamba 'ba toyi mi rɔ mo nima tɔnɛ kpaki ti jama mo ga, lamba mo ga ti 'bu mo, ^{XV} bi 'ba akumu 'ba 'dɔ tɔŋma akato kele dɔmo mo ti ŋgɛri 'ba tombi mo ga, 'bu kondi mo ti agba'ji kato kele mo tɔnɛ ga ti bɔngɔ kurɔbɔ 'ba kpadɔri mo, ^{XVI} bi 'ba akumu 'ba tɔŋma akumu dɔmo ti kayikayi 'bilɛŋi mo tɔnɛ teyi, ti ŋgɛri 'ba tombi mo kpaki rɔ gɔ jama mo ga, ti wɔri kurɔgɔ kɔzi mo tɔnɛ ti bi kidɛyi mo, ^{XVII} ti bɔngɔ kurɔbɔ ma kurɔbɔ rɔ kali 'ba rɔmo mo tɔnɛ

ga kpaki ti dɔdɔrɔ mo ga pili ti akidɛyɛ mo ga, gbɛ ti 'ba kpadɔrɛ mo, ^{XVIII} ti akutɔtɔ mo ga ti kabi 'ba rɔ koro nime ti 'ba kali 'ba rɔmo ga, ^{XIX} kina gbɛ ti bɔŋgɔ koro ma 'dɔ bɔ akumu mo ga kolɔ rɔnnɛ ɔdɔ lijɛ kɛdi kari toja laja mɛ bi ma koro mo nima, ti bɔŋgɔ koro rɔ Arona ni ti kole abo ga."

^{XX} Kina ɔdɔ Yisarele naga nime pili kita'ba 'deni kari di ŋgila Musa bina tine, ^{XXI} mɔtɔ ame yɛmo ko'dɔkɔ ne ari ko'de wa ŋgɛ rɔ kpa kɔzi ki'di to'dɔ ndɔbɔ 'ba rɔ koro 'ba Bɔko'ba 'bɛnnɛ timo. Wa ame ga pili ko'dɔkɔ 'dɔ tumɔtu Bɔko'ba timo ti ma 'dɔ ko'dɔ rɔ bɔŋgɔ koro 'ba rɔ bɔ akumu mo ga, lijɛ o'de ŋgɛ pili kako. ^{XXII} Bilaka ame ga pili dɔki'di mo ko'dɔkɔ ne ala rɔ bɔtɔni ala rɔ 'ja o'de wa ma kɔzɔ yamo kɔbɔkɔbɔ ni ti a mbili ti a dɔkole kɔzi ni ti a mugu ti dɔkomali wa ma kele naga ŋgɛ pili ki'di rɔ kpa kɔzi zi Bɔko'ba. ^{XXIII} Bilaka ame ga pili kɛdi ti sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ŋbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ti sunɛ banya ti kilaka kamɔlɔ ma kinyanyi 'deni kasi liyi naga ti kilaka ma kinyanyi 'deni kenjme laka naga o'de ŋgɛ kako. ^{XXIV} Ya ame ga pili kɔ'bo tireke wa ma kɔzɔ sɛtɛrɛ ni ti 'bilɛŋɛ ni ne o'de kpa kɔzi ki'di ma 'bɛnnɛ ga ŋgɛ gbɛ kako zi Bɔko'ba. Bilaka ame ga kɛdi ti ŋgɛrɛ kono ma kele kɔ'bo rɔ to'dɔ ndɔbɔ nima timo ne o'de ŋgɛ gbɛ kako.

^{XXV} 'Ja ame ga pili rɔ bɔ kopiri alato ne o'de dɔkomali sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ŋbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ŋgɛ. ^{XXVI} Sunɛ banya ma kopiri naga lijɛ o'de gbɛ kako.

^{XXVII} Lɔbu mo ga o'de lele ma ndɔgɔ kitigɔ naga ŋgɛ ma kinɛ mo ŋbɔwɔ ti ma kele mɔtɔ ga gbɛ tulɔli mo kpa nyama mo tɔnɛ ti bɔŋgɔ ma 'ba kpa dɔŋgɔ'do mo. ^{XXVIII} Lijɛ o'de agba'ji ŋgɛ ti 'bu 'ba mɛ lamba ti ma kondi mo tɔnɛ ti akato kele mo ga. ^{XXIX} Rɔ gɔ bilaka ame ga pili yɛmo ko'dɔkɔ ti'di kpa kɔzi ki'di zi Bɔko'ba kɔzɔ ma Musa kose ne o'de ŋgɛ kako.

Bɔ Kubɔ Rɔ Koro (TD 31:1-11)

^{XXX} Kina Musa kileki kiya gbɛ zinnɛ te, "Bɔko'ba oweli Bezalele kole 'ba Uri kole 'ba kole 'ba Uru di mɛ kupɔ e'be Yuda 'deni. ^{XXXI} Bɔko'ba ɔdɔ Nyɛ Kɔtɔ Laka abo 'deni lɔ mɛ Bezalele ki'di miri 'ba to'dɔ wa naga nime ti akikali mo 'deni pili teyi. ^{XXXII} Kina ti bo ko'dɔ wa naga nime di mɛ yamo kɔbɔkɔbɔ ni ti sɛtɛrɛ ti 'bilɛŋɛ ^{XXXIII} toga mɛ lele ti to'ba'ba wa ti tose ŋgɛrɛ ni pili rɔ gɔ ndɔbɔ 'ba kɔzi. ^{XXXIV} Bɔko'ba i'di ndɔbɔ naga nime 'deni zi Bezalele ni ti Oliba kole 'ba Asamaka di mɛ kupɔ e'be Dana kina 'dɔ lijɛ kiyandi ya mɔtɔ ga gbɛ to'dɔ mo tara. ^{XXXV} Akikali ti miri pili 'ba akose ti akopiri ti lɔ'jɔ ame gɔ ku'jɔ bɔŋgɔ ko'dɔ kele di mɛ sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ŋbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo pili rɔ gɔ kinɛ bɔŋgɔ mɔtɔ ga, Bɔko'ba i'di 'deni pili zinnɛ. Lijɛ ti kɔ'bo ŋgɛ to'dɔ ndɔbɔ 'ba kɔzi pili rɔ gɔmo.

XXXVI

^I Kina Bezalele ni ti Oliba ti bɔ miri mɔtɔ mo naga nima Bɔko'ba ki'di tigo 'ba akikali 'ba ndɔbɔ nime 'deni teyi ne kako ŋgɛ. Kina gɔ lijɛ ko'dɔ wa ame pili kɔ'bo 'dɔ to'dɔ rɔ koro nima timo ne ŋgɛ ko kɔzɔ ndose mo ma Bɔko'ba kose tɔnɛ tara."

^{II} Kina Musa kotɔtɔ dɔnnɛ lijɛ bɔ miri mo naga nima ŋgɛ, Bezalele ni ti Oliba gbɛ ti bɔ miri pili mɔtɔ mo ga tɔnɛ, lijɛ ma Bɔko'ba ki'di akikali ti tigo 'ba ndɔbɔ nima 'deni zinnɛ mo tɔnɛ ga lijɛ kutɛ 'deni 'dɔ tako to'dɔ mo ne. ^{III} Wa mo ga ame pili Yisarele kireke dɔmo 'deni 'dɔ to'dɔ ndɔbɔ

nima timo ne lijë ako ngi kogba di zi Musa kari timo. Tine Yisarele ö'bö ngi to'de kpa közi ki'di rö kömō kada löbu nime, ^{IV} njbö bö miri mo naga nima kënyi kako ^V kiya zi Musa te, "Bilaka o'de kpa közi 'deni kebe dö ame dö'dökō gō dö'dō ndōbö nime timo közō ma Bökö'ba kose."

^{VI} Kina Musa ki'di kari kuwöwö lende mo ngi kote mi taya pili kinza böto kireke wa dö kpe dömöyi ndōbö 'ba rö koro nima. ^{VII} Wa ame ga pili kireke ne ö'bo ndōbö nima 'deni kebe gbi.

Kinë Rö Koro (TD 26:1-37)

^{VIII} Bö miri ma rö dö kiteli di mi löngö lijë bö ndōbö mo naga nima na kö'dō rö koro mo tönë. Lijë o'dō di mi böngō ma kudö'bö 'butë ku'jö di mi sunë kamölö ma kopiri 'deni kö'dō kinë mo ga rö ma kese, ma njöwō ti ma kasi ti alato kirilewo kiyöru ti kinë sasa ti kakala dömo tönë ga. ^{IX} Takpa mo ga pili rö ma koriya dökömō kumögu 'butë dömoriyö tö'bö mo dökömō kumögu riyö. ^X Ma muyi lijë uru kpamo kiyoso pili teyi rö mindalo köto. Kina lijë kö'dō gbi tara ti kapa ma muyi möto nima. ^{XI} Lijë o'dō kano römo di mi böngō kese kiyija kebe dö kpa mindalo mo ga ma yaga. ^{XII} Lijë iyija kano mo ga kuluku köto gō mindalo ma dögba kina gbi tara gō mindalo ma rö mi riyö mo. ^{XIII} Lijë o'dō möngō teyi kuluku köto di mi yamo köbököbö tosi kpamo timo bi köto.

^{XIV} A dömo ma kebe gömo ma yaga lijë o'dō di mi böngō kudö'bö 'butë dököto ma ku'jö di mi sunë banya. ^{XV} Lijë o'dō pili rö ma koriya takpa mo dökömō kumögu 'butë döömota, tö'bö mo dökömō kumögu riyö. ^{XVI} Ma muyi lijë uru kpamo kiyoso bi köto rö mindalo, kina ma modököto ama gbi 'beri rö mindalo möto. ^{XVII} Lijë o'dō kano kuluku köto kiyija kpa mindalo ma dögba mo nima kebe kapa dö kpamo ma kileki yi'böwu. Kina lijë kö'dō kano möto ga gbi 'böwu kuluku köto kiyija kpa mindalo möto mo nima. ^{XVIII} Lijë o'dō möngō kuluku köto di mi 'bilëni 'dō kosi kpamo timo kiyoso bi köto. ^{XIX} Kina lijë kö'dō a dömo ma kebe yaga 'böwu gbi riyö teyi, ma köto di mi kilaka kamölö ame kinyanyi 'deni römo kasi liyi ne, kina möto gbi di mi kilaka ma kinyanyi 'deni këjme laka naga 'dō bö na këdi kebe gömo ma yaga.

^{XX} Nzora 'ba rö koro nima lijë o'dō di mi ngëri kono. ^{XXI} Takpa mo ga pili dökömō kumögu sowō, tö'bö mo dökömō kolöko modömoriyö. ^{XXII} Lösi këdi rö riyöriyö mi ndimo ga gō kidëyi timo. Nzora naga nime pili rö gömo këdi ti lösi teyi. ^{XXIII} Lijë o'dō nzora 'butë riyö zi kapa mo ma kileki te dö rö'ö ^{XXIV} ti akidëyi mo ga 'butë sowō di mi sitëri tutöti mo timo. Akidëyi mo ga këdi rö riyöriyö ndi ma köto. ^{XXV} Lijë o'dō nzora 'butë riyö dö kapa mo ma kileki te dö tugbu ^{XXVI} ti akidëyi mo ga 'butë sowō di mi sitëri rö riyöriyö ndi nzora köto. ^{XXVII} Ma kebe yikundö mo kileki te kapa dö töro lijë o'dō nzora teyi modököto. ^{XXVIII} Tine gō dö kumu mo ga lijë o'dō nzora teyi kpaki rö riyöriyö. ^{XXIX} Nzora ma riyö 'ba dö kumu mo naga nima iyoso kpamo di bëri njbö kala töro. Rö gō nzora 'ba dö kumu mo naga nima kpaki rö gömo na lijë kö'dō tara. ^{XXX} Nzora pili modöömota ti akidëyi mo ga di mi sitëri 'butë döömu dököto rö riyöriyö ndimo ga.

^{XXXI} Lijë o'dō mö'ba teyi 'butë döömu di mi ngëri kono, ^{XXXII} muyi gō nzora ma kapa ama, muyi gō ma kileki te kapa dö rö'ö kina gbi muyi gō kapa ma rö yikundö mo tönë kileki te kapa dö töro ne. ^{XXXIII} Mö'ba ma zana mo ame kuruwö mi löngö nzora mo naga nime ne kungungu di bine njbö kala gō kapa mo ma 'dë. ^{XXXIV} Lijë omba rö nzora mo ga teyi ti yamo

kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ̀ ti kano yɔ̀ki mo tusu mo 'ba mo ga kebe yimo ame komba rɔmo ra gbɔ̀ ti yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ̀ ne.

^{XXXV} Lijɛ o'dɔ bɔ̀ŋɔ kurɔ̀bɔ mo tɔ̀nɛ di mɔ̀ sunɛ kamɔ̀lɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔ̀bɔ̀wɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyɔ̀ru ti kinɛ sasa ti kakala dɔmo naga. ^{XXXVI} Lijɛ o'dɔ lɛ'berɛ sowɔ di mɔ̀ nɔ̀gɛrɔ kono komba rɔmo teyi ti yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ towe bɔ̀ŋɔ kurɔ̀bɔ mo tɔ̀nɛ dɔmo, kosi kpamo ga ti moŋɔ yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ. Kina lijɛ ko'dɔ akidɛyi mo ga di mɔ̀ sitɛrɔ sowɔ tutɔ̀ti lɛ'berɛ mo naga nima timo.

^{XXXVII} Akpadɔri 'ba rɔ koro nima lijɛ o'dɔ rɔ bɔ̀ŋɔ kurɔ̀bɔ di mɔ̀ sunɛ kamɔ̀lɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔ̀bɔ̀wɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyɔ̀ru rɔmo kiyada. ^{XXXVIII} Lijɛ o'dɔ lɛ'berɛ muyi zi bɔ̀ŋɔ kurɔ̀bɔ ame kosi kpamo ti moŋɔ. Dɔmo ma tɔ̀rɔ ti ndimo ma di berɔ komba yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ teyi ti akidɛyi mo ga muyi rɔ 'bilɛŋi.

XXXVII

Kinɛ Sandu Mo

(TD 25:10-22)

^I Bezalele o'dɔ sandu 'ba lɔmu nima di mɔ̀ nɔ̀gɛrɔ kono. Gɔmo ma kakpa mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ 'butɛ dɔkɔtɔ. Tɔ̀'bo mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ. Takpa mo ma kari tɔ̀rɔ gbɔ̀ tara. ^{II} Yimo ti gomo ma yaga bo ora ti yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ bo kiyɔ̀ru dɔ kpamo.

^{III} Bo o'dɔ kano 'ba tombi mo timo ga sowɔ teyi di mɔ̀ yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ kosi kapa gɔ ndimo ga kpaki sowɔ rɔ riyɔriyɔ. ^{IV} Bo o'dɔ nɔ̀gɛrɔ 'ba tombi mo ga di mɔ̀ kono bo komba yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ rɔmo, ^V bo kusu kebe mɔ̀ kano mo tɔ̀nɛ ga kapa 'ba sandu mo nima kpaki riyɔ ne.

^{VI} Bo o'dɔ a dɔmo di mɔ̀ yamo ma kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ, takpa mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ 'butɛ dɔkɔtɔ, tɔ̀'bo mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ. ^{VII} Bo uku sasa ti kakala dɔmo naga riyɔ di mɔ̀ yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ, ^{VIII} kɔtɔ kapa ame kɔtɔ kapa ama. Bo uku kambɔ kɔtɔ ti a dɔmo nima. ^{IX} Sasa mo naga nime mɔtɔ kuyi kɔmɔni kari dɔ lɛpi ni tine koŋɔ bi berɔ kakala mo ga kutu'bo dɔ sandu nima.

Kinɛ Tarabiza Mo

(TD 25:23-30)

^X Bo o'dɔ tarabiza mo di mɔ̀ nɔ̀gɛrɔ kono, takpa mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmosowɔ, tɔ̀'bo mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ muyi, takpa mo ma kari tɔ̀rɔ dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ. ^{XI} Bo ora rɔmo ti yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ bo kiyɔ̀ru dɔ kpamo ga. ^{XII} Bo o'dɔ dɔtara kpamo ma ko'dɔ koriya ti dɔkole kɔzi ma zana nime bo kiyɔ̀ru dɔ kpamo ti yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ.

^{XIII} Bo o'dɔ kano 'ba tombi mo timo sowɔ teyi di mɔ̀ yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ bo kosi kebe gɔ ndimo naga nima kpaki sowɔ. ^{XIV} A 'ba tombi tarabiza nima bo o'dɔ nɔ̀gɛrɔ kpa dɔtara mo tɔ̀rɔ. ^{XV} Bo o'dɔ nɔ̀gɛrɔ 'ba tombi mo timo di mɔ̀ kono bo komba rɔmo ti yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ.

^{XVI} Bo o'dɔ lebe yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ zi tarabiza nima, gata mo ga ti kɔsu mo ga ti gberɔ mo ga ti lebe 'ba todo layi mo ga timo.

Kinɛ Akidɛyi Lamba Mo

(TD 25:31-40)

^{XVII} Bo o'dɔ akidɛyi lamba mo di mɔ̀ yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ. Bo uku ndimo ti dɔdɔrɔ mo di mɔ̀ yamo kɔ̀bɔ̀kɔ̀bɔ ti dɔwɔru 'ba tiyada mo ga ti mbili ma kɛdi komo mo ga kambɔ kɔtɔ timo. ^{XVIII} Dɔŋgila konza pili rɔ motamota di gɔ dɔ kapa mo ga kpaki riyɔ. ^{XIX} Dɔŋgila mo naga nima pili rɔ gomo

ma kɔɔ ti dɔwɔru ma kiyada timo mo tɔnɛ ga mota dɔmo ti ma komo mo ga teyi. ^{XX} Dɔdɔɔ mo ti dɔwɔru 'ba tiyada mo timo mo tɔnɛ sowɔ teyi ti ma komo mo ga. ^{XXI} Kpa dɔŋgoriya ma konza mo naga nima rɔ motamota ne kpaki ti ma komo mo teyi. ^{XXII} Ma komo mo nima ti dɔŋgila mo ga ti akidɛyi lamba mo nima ambi pili rɔ akɔɔ kuku 'deni di mi yamo kɔbɔkɔbɔ.

^{XXIII} Bo o'dɔ lamba modɔmoriyɔ dɔ akidɛyi mo nima. Kina bo kuku makara mo ga ŋgi ti akunzɔ buruku mo ga di mi yamo kɔbɔkɔbɔ. ^{XXIV} Kilo 'butɛ mota dɔomu 'ba yamo kɔbɔkɔbɔ na ma bo kote dɔ ndɔɔ 'ba akidɛyi lamba nima ti jama mo ga.

Kinɛ Bi 'Ba Toŋma Akato Kele

(TD 30:1-5)

^{XXV} Bo o'dɔ bi 'ba toŋma akato kele dɔmo di mi ŋgɛri kono rɔ dɔ 'baga dɔ kapa mo ga pili rɔ ma koriya dɔkɔmɔ kolɔkɔ muyi. Tine takpa mo ma kari tɔɔ dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmosowɔ. Biti 'ba gɔ dɔ kumu sowɔ mo naga nima bo o'dɔ kambɔ kɔɔ timo. ^{XXVI} Dɔmo ma di tɔɔ ti rɔmo ga kpaki ti bitɔ mo ga bo ora rɔmo ti yamo kɔbɔkɔbɔ bo kiyɔru dɔ kpamo ga toko teyi.

^{XXVII} Bo o'dɔ kano 'ba tombɔ mo riyɔ teyi di mi yamo kɔbɔkɔbɔ. Bo o'dɔ kano mo naga nima ŋgɛsi kpa bicɔ ma kiyɔru mo nima kebe gɔ dɔ kapa mo ga kpaki riyɔ tusu ŋgɛri 'ba tombɔ mo ga yimo. ^{XXVIII} Bo o'dɔ ŋgɛri 'ba tombɔ mo di mi kono bo komba rɔmo ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

^{XXIX} Kina bo ko'dɔ 'bu koro 'ba tondɔ mo rɔmo tɔnɛ ŋgi gbi ti akato kele mo ga kudɔlɔ yimo kɔɔ rɔya tara.

XXXVIII

Kinɛ Bi 'Ba Akumu

(TD 27:1-8)

^I Bo o'dɔ bi 'ba toŋma akumu mo di mi ŋgɛri kono rɔ dɔ 'baga, kapa mo ga dɔkɔmɔ kumɔgu riyɔ. Tine takpa mo ma kari tɔɔ dɔkɔmɔ kumɔgu kɔɔ. ^{II} Bo o'dɔ bitɔ teyi kebe kapa gɔ dɔ kumu mo ga kpaki sowɔ kambɔ kɔɔ timo. Bo ora rɔmo pili ti 'bilɛŋi. ^{III} Kina bo ko'dɔ jama mo ga gbi teyi. Bo o'dɔ akunzɔ buruku mo ga ti kɔrɛ mo ga ti lebe mo ga ti jakira mo ga ti gata 'ba pa'do mo ga. Jama naga nime pili bo o'dɔ di mi 'bilɛŋi. ^{IV} Bo o'dɔ kayikayi di mi 'bilɛŋi kusu kebe bicɔ dɔmo ma ko'dɔ mo nima ŋbɔ kɔmɔ mi zana mo.

^V Bo o'dɔ kano 'ba tombɔ mo timo ga sowɔ ki'di kebe gɔ dɔgali mo ga. ^{VI} Bo o'dɔ ŋgɛri 'ba tombɔ mo timo ga gbi teyi bo komba rɔmo ti 'bilɛŋi. ^{VII} Kina bo kusu ŋgi mi kano mo naga nima. Bi 'ba toŋma akumu ame liɛ o'dɔ di mi ŋgɛri kola yimo rɔ gbɔŋɔ.

^{VIII} Bo o'dɔ wɔri kurɔgɔ kɔzi mo tɔnɛ ti akidɛyi mo di mi mandara 'ba 'ja ma kɛdi ko'dɔ ndɔɔ kpadɔri 'ba rɔ koro nima.

Kinɛ Kali Mo

(TD 27:9-19)

^{IX} Tine 'ba rɔ koro mo nima liɛ ari ko'dɔ kali rɔmo di mi bɔŋgɔ ma kele naga. Kapa mo ma kari te dɔ ro'ɔ dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ sowɔ dɔmosowɔ ^X kikɛti ti dɔdɔɔ 'bilɛŋi 'butɛ riyɔ gbi ti akidɛyi mo ga. Moŋgɔ mo ga gbi teyi ti bi kiyɔru mo ga di mi sitɛri. ^{XI} Kali nima kapa mo ama gbi rɔ ma koriya ti ame kileki te kapa dɔ tugbu ne. ^{XII} Kapa mo ma kileki te dɔ tɔɔ liɛ o'dɔ dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyɔ dɔmoriyɔ ti dɔdɔɔ mo ga ti akidɛyi

mo ga gbī teyi. Kina gbī ti monḡo ti kabi mo ga teyi ko'do di mī sītēri. ^{XIII} Kapa ma kileki te yībī ti kpadōrī mo teyi ne gbī dōkōmō kumōgu 'butē riyō dōmorīyō. ^{XIV} Kapa kpadōrī mo ma kileki te lijē o'do bōḡo kurōbō mo ga teyi dōkōmō kumōgu modōmorīyō. Dōdōrō mo ga mota ti akidēyi mo ga teyi. ^{XV} Kina lijē ko'do kapa mo ma kari 'dē nima gbī tara ti dōdōrō ti akidēyi mo ga teyi.

^{XVI} Bōḡo kurōbō mo naga nima lijē ko'do toko rō kali nima ne pili di mī bōḡo ma kele. ^{XVII} Akidēyi 'ba ndī dōdōrō mo ga di mī 'bilēḡi, tine monḡo mo ga ti bi kiyōru mo ga ti a ma komba dō dōdōrō mo ga di mī sītēri. Dōdōrō mo naga nima pili rō ḡomo ti bi kiyōru rōmo di mī sītēri.

^{XVIII} Bōḡo kurōbō ma rō akpadōrī mo di mī sunē kamōlō ma kopiri 'deni ko'do kinē mo ga rō ma kese, ma ḡbōwō ti ma kasi ti alato kirilēwō kiyada kiyōru rōmo kele. Tō'bō mo dōkōmō kumōgu modōmota tine takpa mo dōkōmō kumōgu riyō koriya ti dō bōḡo kurōbō ma laki mōto ga 'ba kali mo nima. ^{XIX} Ikētī ti dōdōrō sowō ti akidēyi mo ga teyi pili di mī 'bilēḡi. Tine monḡo mo ga ti a ma komba dō dōdōrō mo ga na di mī sītēri. ^{XX} Akutōtī rō koro nima ti 'ba kali mo ga pili o'do di mī 'bilēḡi.

Dokomali Wa Mo Ga

^{XXI} Akiyija 'ba wa ame ga ko'do rō rō koro nima ki'di lere riyō 'ba kō'du ki'di 'butē mo tōnē ga yīmo ne na me ga. Musa na kose ḡo wa naga nime pili zi kupō e'be Lēwē tītētē mo kōzō a nime te. Itomara kole 'ba Arona na ki'di mbiri rō bō dōnnī tītētē mo.

^{XXII} Bezalele kole 'ba Urī kole 'ba kole 'ba Uru di mī kupō e'be Yuda na ko'do wa naga nime pili Boko'ba kose zi Musa ne. ^{XXIII} Bō ḡo bo Oliba kole 'ba Asamaka di mī kupō e'be Dana na rō bō tose mo ga gbī rō bō toga yīmo gbī rō bō tu'jō bōḡo di mī sunē kamōlō ma kopiri 'deni ko'do kinē mo ga rō ma kese, ma ḡbōwō ti ma kasi ti alato kirilēwō.

^{XXIV} Yamo kōbōkōbō ame ga pili kireke kulōmu zi Boko'ba ne ēdī kilo kuluku 'butē riyō ḡo akiyari mo. ^{XXV} Sītēri ēdī pili kilo kuluku 'butē bi modōkōtō kōdō dōmo kuluku modōmota kora dōmo 'butē mota (3,430) ḡo akiyari mo ma bilaka ma kugu mōyi mo naga nima kireke. ^{XXVI} Wa naga nime pili ma bilaka mo ga kireke na, mōto opī kōzō ma ko'doko ziyī tara ḡo akiyari mo. Bōtōni ame ga kōmō kōo mo kisasi 'deni di dō 'butē riyō kugu mōyi mo ne ēdī pili kuluku kpa mota bi sowō kōdō dōmo kuluku kpa riyō bi 'butē sowō dōkōtō kora dōmo kuluku 'butē riyō dōkōtō (603,550).

^{XXVII} Di mī sītēri mo nima ma kilo kuluku 'butē bi modōkōtō kōdō dōmo kuluku modōmota (3,400) na ko'do pili rō akidēyi mo ma kuluku riyō 'ba rō rō koro mo nima ti 'ba bōḡo kurōbō mo ga, ma kōtō ombi ḡbō kilo 'butē mota dōmosowō, pili rō ḡomo. ^{XXVIII} Kōsō mo ma kileke kilo 'butē mota nima na Bezalele ko'do bi kiyōru ti monḡo 'ba ḡo dōdōrō mo ga di yīmo. Kina gbī bo ko'do rō a 'ba dō dōdōrō mo ga.

^{XXIX} 'Bilēḡi ma kireke kulōmu zi Boko'ba ēdī pili kilo kuluku 'butē sowō dōōmu dōmota kora dōmo 'butē riyō dōōmu (2,425). ^{XXX} Kina Bezalele ko'do akidēyi 'ba kpadōrī 'ba rō koro mo nima gbī di yīmo ti bi 'ba tōḡma akumu ma di mī 'bilēḡi mo nima ti kayikayi 'bilēḡi mo tōnē ti jama pili 'ba bi 'ba akumu. ^{XXXI} Kina ma bo ko'do akidēyi kali mo tōnē ga gbī di yīmo ti 'ba kpadōrī mo ga ti akutōtī rō koro nima pili ti 'ba kali mo.

XXXIX

Kinē Bōḡo 'Ba Bō Akumu
(TD 28:1-14)

^I Di mi sunē kamölö ma kopiri 'deni ko'do kinē mo ga ro ma kese, ma ḡbowo ti ma kasi ti alato kirilewo mo tönē ga na lijē ko'do bonḡo 'ba ro bo akumu mo ga ḡgi ma 'do lijē kolo odo lijē kēdi kari toja laja mi bi ma koro mo. Lijē o'do bonḡo koro 'ba bo akumu ro Arona ni kozo ma Boko'ba kose zi Musa tara.

^{II} Lijē o'do nyama mo di mi sunē kamölö ma kopiri 'deni ko'do kinē mo ga ro ma kese, ma ḡbowo ti ma kasi ti alato kirilewo gbi ti yamo köbököbö.

^{III} Lijē uku yamo köbököbö kore yaga ndendendende ku'jö kotö ti sunē kamölö ma kopiri 'deni ko'do kinē mo ga ro ma kese, ma ḡbowo ti ma kasi ti alato kirilewo mo tönē. ^{IV} Lijē o'do kabi 'ba dokonyo riyo kpa nyama mo nima kosi kpamo do kapa mo ga 'do kuru kpamo timo. ^V Gasi ku'jö kele mo tönē ko'do ra gbi di mi kinē wa kotö mo nima ne iyoso kpamo gbi yaki nyama mo nima 'do kambi kotö timo kozo ma Boko'ba kose zi Musa.

^{VI} Lele kinē ḡbowo mo tönē ga lijē ileḡo koga möyi kole 'butē domoriyo 'ba Yakoba ga romo ko'ba'ba ti yamo köbököbö. ^{VII} Lijē uru ro kapa kabi 'ba dokonyo nyama mo nima go kileme kpa goli 'butē domoriyo 'ba Yisarele, kozo ma Boko'ba kose zi Musa.

Kinē Bonḡo 'Ba Dḡḡo'do Mo (TD 28:15-30)

^{VIII} Lijē o'do bonḡo ma kpa dḡḡo'do mo gbi di mi kinē akotö nima ko'do nyama mo di yimo ne gbi ti kinē akiyöru kotö mo nima. ^{IX} O'do yaga ro ma kö'bö ro do 'baga kuköku yimo riyo teyi. Takpa mo ti tö'bö mo pili dokomö koloko riyo.

^X Lijē ulöli mindalo 'ba döku ndögö kitigö naga sowo romo. Mindalo ma dḡgba mo lijē i'di mboro ni ti ma kinē dḡḡöte ti ma kese na teyi. ^{XI} Mindalo ma riyo mo lijē i'di ma kinē biliwa ti ma yewē ti ma kilindekilinde teyi.

^{XII} Mindalo ma mota mo lijē i'di ma kese tiyötioyi ti ma kumöru ti ma liyi teyi. ^{XIII} Mindalo ma ro mi sowo mo lijē i'di ma kididi ti ma kinē wöliwöli ti ma kinē kilid'i döyi teyi. Lijē ko'ba'ba pili ti yamo köbököbö. ^{XIV} Di mi döku 'butē domoriyo naga nima pili oga möyi kole 'butē domoriyo 'ba Yakoba ga romo ro kotökotö 'do kileme kpa goli 'butē domoriyo 'ba Yisarele.

^{XV} Lijē o'do nyöri yamo köbököbö kpa bonḡo 'ba dḡḡo'do mo nima ko'do kozo ga'da naga tara. ^{XVI} Lijē o'do yamo köbököbö ko'ba'ba mo ga riyo gbi ti magbaya riyo. Magbaya riyo mo naga nima lijē uru kpa bonḡo 'ba dḡḡo'do mo ma tōro. ^{XVII} Kina lijē kosi kpa nyöri yamo köbököbö mo tönē ga ḡgi romo. ^{XVIII} Tine kapa 'ba kpamo ama lijē osi ro yamo köbököbö ko'ba'ba mo tönē ga ro kabi 'ba dokonyo mo yayi kebe komo ne. ^{XIX} Lijē o'do magbaya yamo köbököbö riyo kuru kpa bonḡo 'ba dḡḡo'do mo nima ma kapa bēri kebe miyo ḡḡosi kpa nyama. ^{XX} Lijē o'do magbaya motö ga 'böwu gbi riyo kuru kpa kabi 'ba dokonyo nyama mo ma bēri ḡḡosi kpa dḡgali mo tine mbowa tōro bi do gasi ku'jö kele mo tönē. ^{XXI} Kozo ame Boko'ba kose 'deni zi Musa ne tara na lijē kosi kpa magbaya 'ba bonḡo 'ba dḡḡo'do mo ḡgi ti ma 'ba nyama mo ti kabi kese 'do bonḡo ma 'ba dḡḡo'do nima koloma tōro do gasi mo kinza kungölö ra.

Kinē Bēbē Mo (TD 28:31-43)

^{XXII} Bēbē ma löbu mo ame kebe mi nyama mo yayi ne o'do pili di mi sunē ma kese. ^{XXIII} Bi gböḡö 'ba domo uru kpamo kitigö teyi kinza kirica ra. ^{XXIV-XXV-XXVI} Do kpamo ma konḡo kebe kapa mo ma bēri lijē

iyija ngolongolo kese ti ma ṅbɔwɔ ti ma kasi kujölu yimo ti lalaṅa yamo köbököbö kɔzɔ ame Boko'ba kose zi Musa ne.

^{XXVII} Lijë o'do bɔṅɔ kolo rɔ zi Arona ni ti kole abo ga, ^{XXVIII} ti yima kolo dɔmo ga ti a dɔmo ga ti ridi mo ga ^{XXIX} gbï ti lapo di mi sunë kamölö ma kopiri 'deni ko'do kinë mo ga rɔ ma kese, ma ṅbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyöru rɔmo kele ne kɔzɔ ma Boko'ba kose zi Musa.

^{XXX} Lijë o'do dökulë 'ba tileme tulömu wa zi Boko'ba di mi yamo köbököbö. Lijë kugu rɔmo te, "Ulömu 'deni zi Boko'ba." ^{XXXI} Lijë udödu kpa do yima mo nima ti kabi kese kɔzɔ ma Boko'ba kose zi Musa.

Jama 'Ba Rɔ Rö Koro (TD 35:10-19)

^{XXXII} Ndɔbɔ 'ba to'do rö koro 'ba Boko'ba ote röni ṅgï pili kɔzɔ a nime te. Yisarele o'do wa pili ṅgï ko kɔzɔ ma Boko'ba kose zi Musa. ^{XXXIII} Lijë o'do rö koro nima koto kari zi Musa ti jama mo ga pili, moṅɔ mo ga ti nzora mo ga ti mo'ba mo ga ti dɔdɔrɔ mo ga ti akidëyi mo ga, ^{XXXIV} kilaka kamölö ma kuti rɔmo kasi liyi rɔ 'ba dɔmo mo tönë ga ti a 'ba dɔmo ma rɔ kilaka ma kinyanyi kenme laka mo tönë ga, ti bɔṅɔ kuröbö mo ga ^{XXXV} ti sandu 'ba lömu mo tönë ti lere riyo 'ba ko'du ki'di mo tönë ga yimo, ṅgëri kombi mo ga ti a dɔmo, ^{XXXVI} tarabiza mo ti jama mo ga pili ti mangolo'bo ma ki'di zi Boko'ba mo, ^{XXXVII} akidëyi lamba mo di mi yamo köbököbö ne ti lamba mo ga ti jama mo ga pili ti 'bu mo ga, ^{XXXVIII} bi 'ba akumu ma di mi yamo köbököbö ti 'bu kondi rɔmo tönë ti agba'ji kato kele mo ga ti bɔṅɔ kuröbö 'ba kpadöri mo, ^{XXXIX} bi 'ba akumu ma di mi 'bilëṅi mo ti kayikayi mo ti ṅgëri 'ba tombi mo ga ti jama mo ga pili, wöri kurögö közi mo ti akidëyi mo, ^{XL} bɔṅɔ kuröbö 'ba kali mo ti dɔdɔrɔ mo ga ti akidëyi mo ga, bɔṅɔ kuröbö ma 'ba kpadöri 'ba kali mo ti kabi mo ga ti akutöti mo ga pili, ^{XLI} gbï ti bɔṅɔ koro ma 'do bɔ akumu mo ga kolo di mi bi ma koro mo nima, bɔṅɔ koro rɔ Arona bɔ akumu ni lijë ti kole abo ga.

^{XLII} Yisarele o'do wa naga nime 'deni pili kɔzɔ ma Boko'ba kose zi Musa. ^{XLIII} Musa ṅṅo ḡɔmo lijë o'do 'deni ko kɔzɔ ma Boko'ba kose zi bo. Kina bo ko'do yëyi ṅgi zinni.

XL

Tulömu Mo

^I Kina ṅere Boko'ba kiya zi Musa te, ^{II} "Mi tö'dö ma dɔndende 'ba nyepe ma dɔgba nime ziyi tutöti rö 'ba tondɔɔ, rö koro ma 'ba Boko'ba nime. ^{III} Utë sandu 'ba lömu mo tönë ti kö'du ki'di 'butë yimo ne mi zana mo yayi. Kina 'do kowe bɔṅɔ kuröbö mo tönë kebe kɔmɔ mo. ^{IV} O'de tarabiza mo tönë yimo kiyija jama mo ga dɔmo. O'de akidëyi lamba mo tönë yimo yayi kiyija lamba mo ga dɔmo. ^V Utë bi 'ba akumu ma di mi yamo köbököbö mo tönë kɔmɔ sandu 'ba lömu mo nima yayi. Kina 'do kowe bɔṅɔ kuröbö 'ba kpadöri mo teyi. ^{VI} Utë bi 'ba akumu ma 'ba toṅma kpa közi ki'di dɔmo nima kɔmɔ rö koro nima ma yaga. ^{VII} Utë wöri kurögö közi mo tönë mi löṅṅö bi 'ba akumu ni ti rö koro kunö mini lo yimo. ^{VIII} Utöti kali 'ba romo ga toko kowe bɔṅɔ kuröbö 'ba kpadöri mo teyi.

^{IX} Kina 'do kulömu rö koro nima kpaki ti jama mo ga ti tondi 'bu koro mo tönë rɔmo kina ti këdi ṅgï pili rɔ ma koro. ^X Kina 'do kulömu bi 'ba akumu mo ga pili ti jama mo ga ti tondi 'bu rɔmo. Kina ti lijë këdi ṅgï rɔ ma koro. ^{XI} Kina 'do kulömu wöri kurögö közi nima gbï tara ti akidëyi mo.

^{XII} O'de Arona ni ti kole abo ga kpadōrī 'ba rō koro bina kina 'dɔ ki'di lijē kurōgō rōnnī tilenjo rōnnī kɔɔ. ^{XIII} Olo bɔngɔ 'ba bɔ akumu mo tōnē rɔ Arona kondi 'bu mo rɔ bo. Kina 'dɔ ki'di bo kɔzɔ a nime te toja laja rɔ bɔ akumu ma zō. ^{XIV} O'de kole abo mo ga kolo bɔngɔ kolo rɔ rōnnī. ^{XV} Kina 'dɔ kondi 'bu gbī rōnnī kɔzɔ ma kondi rɔ 'bu nni, 'dɔ lijē koja laja zō rɔ bɔ akumu ma ga. 'Bu kondi nime ti ki'di kupō lijē kō'bō rɔ bɔ akumu zō nduwē mī kada ma kēdī kako naga nime 'dē."

^{XVI} Kina Musa ko'do wa pili ngi kɔzɔ ma nɛre Boko'ba kose zi bo.

Akiyija Mo Ga

^{XVII} Mī tō'do ma dɔndende mī nyepɛ ma dɔgba 'ba mī kɔmɔ kɔɔ ma rɔ riyō mo di pōtō tɔɔ 'bēnnī yaga di mī Ezipeto na rō koro 'ba Boko'ba kutōtī rōnī ngī. ^{XVIII} Musa utōtī akidēyī mo ga bēri kiyija nzora mo ga kudōdu mo'ba mo ga kidēyī dɔdɔrɔ mo ga. ^{XIX} Bo urōbō dɔ rō nima ti ma kebe gɔmo ma yaga kɔzɔ ma Boko'ba kose zi bo. ^{XX} Kina bo kogba lere riyō 'ba kō'du ki'di mo tōnē ga ngī ki'di mī sandu mo. Bo usu ngērī 'ba tombi mo mī kano mo tōnē ga ko'do yaki sandu mo nima ne. Kina bo kogba a dɔmo kutu'bō teyi. ^{XXI} Kina bo kutē sandu 'ba kō'du ki'di nima mī rō koro yayi bo kowe bɔngɔ kurōbō mo koza bi ma 'ba sandu mo nima timo yaga kɔzɔ ma Boko'ba kose.

^{XXII} Bo idēyī tarabiza mo yīmo yayi kebe kapa mo ma kileki te dɔ tugbu gōnyī bɔngɔ kurōbō mo tōnē ma kako te yaga. ^{XXIII} Kina bo ki'di mangolo'bo mo ga ngī dɔmo yayi kɔmɔ Boko'ba, kɔzɔ ma Boko'ba kose zi bo.

^{XXIV} Bo i'di akidēyī lamba mo tōnē kebe ngila tarabiza mo nima kapa ma kari te dɔ rɔ'ɔ. ^{XXV} Kina bo ki'di lamba mo ga ngī dɔmo yayi kɔmɔ Boko'ba, kɔzɔ ma Boko'ba kose zi bo.

^{XXVI} Bo i'di bi 'ba akumu ma di mī yamo kōbōkōbō tōnē rō yayi kebe kɔmɔ bɔngɔ kurōbō mo nima. ^{XXVII} Kina bo konɛma agba'ji kato kele mo tōnē ngī dɔmo kɔzɔ ma Boko'ba kose zi bo. ^{XXVIII} Kina bo kowe bɔngɔ kurōbō 'ba kpadōrī mo ngī teyi.

^{XXIX} Bo utē bi 'ba tonɛma akumu ma 'ba kpa kōzi ki'di nima yaga kebe gɔ bɔngɔ kurōbō 'ba kpadōrī mo. Kina bo kumu kpa kōzimo ga dɔmo yayi ti a ma kɔzɔ nyōnyu ni kɔzɔ ma Boko'ba kose zi bo.

^{XXX} Bo idēyī wōrī 'ba turōgō kōzi mo tōnē mī lōngō bi 'ba akumu ni ti rō koro nima, ti mini lo yīmo. ^{XXXI} Musa ni ti Arona ti kole 'ba Arona ga urōgō ga kōzinnī ti ndinnī bina ^{XXXII} ɔɔ lijē kēdī ko'do tɔɔ mī rō koro 'ba Boko'ba kɔzɔ ma Boko'ba kose.

^{XXXIII} Musa utōtī kali toko rɔ rō koro nima ti bi 'ba akumu mo. Kina bo kowe bɔngɔ kurōbō 'ba kpadōrī mo ngī teyi. Bo kote ndɔbɔ mo pili kɔzɔ a nime te.

Poli Utu'bō Dɔ Rō Koro

^{XXXIV} Kina pōli kako kutu'bō dɔ rō koro nima ngī bi nzari 'ba bi kɔɔ 'ba Boko'ba kogba yīmo ngī ti rōnī. ^{XXXV} Kina ki'di Musa ngī kɔɔ dē rō yayi.

^{XXXVI} Yisarele ɔ'bō tunyē taya 'bēnnī nge kololo dɔgba ɔɔ kiya te pōli nima kēnyī kokpe mīnī 'deni tɔɔ di dɔ rō koro nima. ^{XXXVII} Ne ɔɔ koloma le lijē ogbɔgɔ rōnnī dē. ^{XXXVIII} Mī kada 'ba lingere 'bēnnī nima pili lijē ɔ'bō to'ja pōli 'ba Boko'ba dɔ rō koro nima rɔ mī kada. Tine ma rɔ mī korɔndɔ pa'do na kōbō dɔmo mī pōli mo nima.

Laja Laka Ma MATAYO Kugu

*Yi Lिंगi 'Ba Yēsu Ga
(LK 3:23-38)*

^I Ame na rɔ möyi 'bu löbu 'ba Yēsu Kurisitò kupò Dawidi kupò Abarayama.

^{II} Abarayama na köyö Yisika, Yisika na köyö Yakoba, Yakoba na köyö Yuda ni ti löndö bo ga. ^{III} Yuda na köyö Pereze ni ti Zera ame mönni na rɔ Tamara ne. Pereze na köyö Ezerona, Ezerona na köyö Rami. ^{IV} Rami na köyö Aminadaba, Aminadaba na köyö Nasona, Nasona na köyö Salamonò. ^V Salamonò na köyö Bɔwaza ame ma mo rɔ Raba ne. Bɔwaza na köyö Obede ame ma mo rɔ Ruta ne. Obede na köyö Yisayi. ^{VI} Yisayi na köyö Dawidi bɔ dɔlɔŋɔ.

Dawidi na köyö Solomo ame ma mo rɔ makuru'bē pötö Uriya ne. ^{VII} Solomo na köyö Rebama, Rebama na köyö Abiya, Abiya na köyö Asa. ^{VIII} Asa na köyö Yesopata, Yesopata na köyö Yorama, Yorama na köyö Uzīya. ^{IX} Uzīya na köyö Yotama, Yotama na köyö Aza, Aza na köyö Ezikiya. ^X Ezikiya na köyö Manase, Manase na köyö Amona, Amona na köyö Yosiya. ^{XI} Yosiya na köyö Yekoniya ni ti löndö bo ga mī kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele.

^{XII} Di pötö tinda'ba bilaka kari Babele na Yekoniya köyö Salatele, Salatele na köyö Zerobabele, ^{XIII} Zerobabele na köyö Abiyuda, Abiyuda na köyö Elekima, Elekima na köyö Azora, ^{XIV} Azora na köyö Zadoka, Zadoka na köyö Akimi, Akimi na köyö Eliyuda, ^{XV} Eliyuda na köyö Elezara, Elezara na köyö Matana, Matana na köyö Yakoba, ^{XVI} Yakoba na köyö Yesepa ame bo na rɔ mè'dè 'ba Mariya ma 'ba Yēsu ma kidèki rɔ Kurisitò ne.

^{XVII} Tine 'bu löbu ma kisasi di zi Abarayama ñbò kòmò zi Dawidi èdī pili 'butè dɔmosowɔ. Kina ma kisasi di zi Dawidi ñbò kòmò mī kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele èdī pili 'butè dɔmosowɔ. Kina ma kisasi di mī kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele ñbò kòmò zi Kurisitò èdī gbī pili 'butè dɔmosowɔ.

*Töyö Yēsu
(LK 2:1-7)*

^{XVIII} Tine töyö Yēsu Kurisitò na kɔzɔ a nime te. ɔdɔ kilibò ma bo Mariya 'deni 'dɔ togbe mo zi Yesepa tine gba kinza lijè kodo'bo dönni dè loko ari kikali rōni loko ɔmɔ 'deni ti tigɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka. ^{XIX} Tine mè'dè nī Yesepa rɔ bɔ lende laka, kina bo o'dɔkɔ dè 'dɔ tuburu loko kɔmɔ bilaka ma konzi. Kina bo komeri ñgī 'dɔ tope loko lowo. ^{XX} Kina ɔdɔ bo ko'dɔ meri mo 'deni tara tine, Bɔkɔ'ba i'di nyi ko'de ñgī dɔ bo kina malayika 'ba Bɔkɔ'ba kilende zi bo, iya te, "Yesepa kupò Dawidi, kinza kere dè di bi togba Mariya zīyī liŋɔ rɔ 'ja 'bī. Römöyī kole nima mīni ne Nyi Kɔtɔ Laka na ki'di loko kɔmɔ. ^{XXI} Loko ti köyö kole kina ti kidèki möyī mo rɔ Yēsu. Römöyī bo na ti kɔmɔ bilaka abo ga yaga di mī lende kényè 'bènni ga."

^{XXII} Wa naga nime o'dɔ rōnni 'deni 'dɔ kèdī kɔzɔ wa ma tönè ga Bɔkɔ'ba ki'di bɔ kumè lende abo ga kiya 'deni molo ne tara. Ame kiya te, ^{XXIII} "Nyiti

moto gba ro yito ti komo 'deni koyo kole. Kina ti kidēki moyi mo ro Imanuwelē." Ame 'jo 'ba lende 'ba moyi nima iya te, "Boko'ba edi tize."

^{XXIV} Kina do Yesepa kongo bi tine bo ogbe Mariya ngi kozo ma malayika 'ba Boko'ba kiya zi bo. ^{XXV} Tine Yesepa ni inda'ba donni de titi ti Mariya nbō loko koyo kole. Kina bo ki'di moyi mo ngi ro Yesu.

II

Tako 'Ba Bo Lende Kikali

^I Oyō Yesu 'deni Beteleme mi doyyai 'ba Yudayi mi kada 'ba Erode bo dolijo. Kina bo lende kikali moto ga ako ra di bici toro nbō komō Yerosalema. ^{II} Lijē ititi, tēgē, "Kole nime koyo bine ro nere 'ba Yudayi ne, bo edi yala ga? Kēlu abo do'ja 'deni di bici toro, kina me dako tilēlu bo."

^{III} Kina do Erode kuwō lende nime 'deni te tine, mi bo enyi kombi ngi kina bilaka 'ba Yerosalema moto ga yimo ombi 'deni gbi. ^{IV} Kina bo kari kidēki lōbu 'ba bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba ko'du ki'di ni ngi pili go kako zi bo, kina bo kititi lijē, bo iya te, "Do tara ne Kurisitō ame Boko'ba kedi koja kako di mitoro ne edi koyo bo yala ga ya?"

^V Lijē iya te, "Edi koyo Kurisitō mi Beteleme mi doyyai 'ba Yudayi bine. Rōmōyi bo kumē lende 'ba Boko'ba moto ugu lende nime 'deni molo ame kiya te, ^{VI} 'Ni, Beteleme, doyyai 'ba Yudayi nime, inza 'bēyi kulōwō wōti titiyi bēri di mi doyyai 'ba Yudayi nime. Bilaka ma lōbu ti kodo 'deni di miyi ame go kokoko bilaka ma ga 'ba Yisarele.' "

^{VII} Kina Erode kidēki bo lende kikali tōnē ga ngi lowo kako zi bo go lijē kiya kada 'ba tado 'ba kēlu nima zi bo. ^{VIII} Kina bo kēnyi koja lijē ngi kari, bo iya te, "Arike Beteleme toma go kole nima. Do ko'jake bo 'deni ako kiyake lende mo zō go mari gbi tilēlu bo."

^{IX-X} Kina do lijē kuwō lende kiya 'ba Erode nima 'deni tine lijē enyi ngi tari. Kina lijē ko'ja kēlu mo tōnē lijē ko'ja molo di yi bi ne ngi. Kina do lijē ko'ja 'deni tara tine lijē ngi ti mi kēyi ro mbembē.

Kēlu nima osō nduwē dogba zinni nbō kari koro do bi ame kole Yesu kedi teyi ne. ^{XI} Kina lijē kodo ngi kari ko'ja kole ni kedi rō yayi ti ma mo. Kina lijē kolodo ngi bēri tilēlu bo. Kina lijē kunyē kpa sandu 'bēnni ga ngi, lijē ki'di kpa kōzi ki'di 'bēnni ga zi kole nima. Kpa kōzi ki'di mo ga ro yamo kōbōkōbō, ti akato kele ti wawo kele moto kidēki moyi mo ro muri.

^{XII} Tine na Boko'ba kiyandi lijē ngi ti nyi kinza lijē kileki de kpe kebe do Erode. Kina lijē kileki ngi kari doyyai 'bēnni ti kori ma lōwō moto.

Tiriya Ti Yesu Ezipeto

^{XIII} Kina do ya naga nima kari 'deni tine, Boko'ba i'di nyi ko'de ngi do Yesepa, kina malayika kiya zi bo, iya te, "Erode o'doko toma go kole nime 'do bo kupō yaga. Enyi ti kole nime ti ma mo kirija kari Ezipeto. Oloma yayi nbō ma na 'jaa ti miya ziyi go kileki."

^{XIV} Kina Yesepa kēnyi ngi mi korondo nima kirija kari Ezipeto ti kole tōnē ti ma mo. ^{XV} Lijē ari 'do toloma Ezipeto yayi nbō komō mi kada 'ba tolē 'ba Erode.

Loma 'bēnni yayi nima edi 'deni kozo lende 'ba Boko'ba ame tōnē bo kiya 'deni molo ti bo kumē lende abo moto, kiya te, "Midēki kole ma 'deni kako di Ezipeto."

Tupō Kole Botoni Di Mi Beteleme

XVI Kina ɔɔo Erode kikali 'deni bo lende kikali naga nima indëndè dɔ bo 'deni kɔzɔ a nima tara tine, mi bo ɛnyɛ kata ngi. Kina bo koja bo kanya abo ga ngi kari mi dɔliɛɔ pili 'ba Beteleme tupɔ kole titi ame ga pili ro bɔtɔni ne, ame kɔmɔ kɔɔ mo ga kɛdi 'deni riyɔ ɲbɔ kɔmɔ dɔ ame ga kɔyɔ mi kɔmɔ kɔɔ mo nima ne. Tisaki mo di dɔ ame ga kɔmɔ kɔɔ mo ga kɛdi 'deni riyɔ ne rɔmɔyɛ gɔ lende 'ba kada 'ba tɔdɔ 'ba kɛlu ame bo kuwɔ lende mo di zi bo lende kikali naga nima ne.

XVII Tupɔ kole titi 'ba Beteleme naga nime ɛdi 'deni kɔzɔ lende 'ba Boko'ba ame bo kiya 'deni molo ne tara, ame Yeremaya kumɛ 'deni molo kiya te, **XVIII** "Birɔ ɛdi kudu mi Rama, birɔ 'ba monɔ ni ti kuwu. Rayile na kɛdi kudu gɔ kole 'ba kole 'bɛnni ga. Lijɛ ɔlɛ 'deni pili kina loko o'dɔko dɛ kpe go kuyɛ kɔmɔni."

Loma Mi Nazareta

XIX Tine Yesepa ni ɛdi 'deni koloma mi Ezipeto. Kina ɔɔo Erode kɔlɛ 'deni tine, na Boko'ba ki'di nyi ko'de ngi dɔ Yesepa, kina malayika kɔdɔ ngi zi bo, **XX** kiya te, "ɛnyɛ di bine ti kole titi nime ti ma mo kileki kari mi dɔyayi 'ba Yisarele. Bilaka ma tɔnɛ ga yayi ko'dɔko tupɔ kole nime ne lijɛ ɔlɛ 'deni."

XXI Kina bo kɛnyɛ ngi ti kole tɔnɛ ti ma mo, bo kileki kari mi dɔyayi 'ba Yisarele.

XXII Tine bo ari kuwɔ 'bɔwu tɛgɛ kole 'ba Erode, ame kidɛki mɔyɛ mo rɔ Arokelawo ne, na 'deni rɔ ɲere 'ba Yudayi. Kina bo kere ngi di bi tari toloma mi Yudayi. Kina Boko'ba ki'di nyi mɔtɔ ko'de gbɛ dɔ bo, kiya zi bo gɔ bo kari koloma Galilaya. **XXIII** Kina ɔɔo bo kɔmɔ 'deni yayi tine, bo ari koloma 'deni mi gawo mɔtɔ kidɛki rɔ Nazareta. Loma mi Nazareta nima ɛdi 'deni kɔzɔ lende 'ba Boko'ba ame bo kiya 'deni molo ne tara, ame bilaka mɔtɔ ga kumɛ lende mo 'deni, kiya te, "Bo nima ti kidɛki bo 'deni rɔ bilaka 'ba Nazareta."

III

Yowani Bɔ Bapatisi

(MK 1:1-8; LK 3:1-18; YN 1:19-28)

I Mi kada naga nima yayi Yowani bo bapatisi ɔɔo 'deni yi mɔkɔ mi dɔyayi 'ba Yudayi. Kina bo kisaki 'deni tuwɔwɔ laja 'ba Boko'ba zi bilaka. **II** Iya te, "Otɔke dɔye di mi lende kɛnyɛ 'be ga rɔmɔyɛ ɲere lɔbu 'ba Boko'ba ɛdi 'deni ɲɔli."

III Yowani nime na tɔnɛ Yesaya bo kumɛ lende 'ba Boko'ba kiya lende molo go kɔ'du mo, ame bo kiya te, "Bo mɔtɔ ɛdi kuwɔwɔ dɔ bo di yi mɔkɔ kiya te, 'Ilejoke kɔri zi ɲere. Oɔrɔke go kɔri zi bo.' "

IV Bɔngɔ 'ba rɔ Yowani o'dɔ di mi sunɛ gamele. Kina kilaka na bo kudɔdu 'bɔmbɔ bo rɔ gasi. Akonyo abo ga rɔ mɔmi ni ti tagi 'ba mi 'bɔrɔ. **V** Bilaka ɔɔo 'deni kari zi bo di mi Yerosalema, di mi dɔliɛɔ 'ba Yudayi pili kina gbɛ di mi liɛɔ ame ga pili ɲgɔsi kpa yɔpɔ 'ba Yaradene ne. **VI** Lijɛ ɔdɔ kpɛnni go lende kɛnyɛ 'bɛnni ga kina bo kɔdɔ mini 'ba bapatisi ngi dɔnni mi yɔpɔ 'ba Yaradene.

VII Tine ɔɔo bo kɔngɔ ya ma kidɛki rɔ Parosi ni ti Sadoke ma konzi 'deni kɛdi kako zi bo mi bapatisi tine, bo iya te, "Kpe kole 'ba murɛ naga nime, yɛ na ku'bɔlu ye tiraɲa di kpa ya nime kɛdi kako dɔye ne? **VIII** O'dɔke wa ame ga 'dɔ kileme otɔke dɔye 'deni di mi lende kɛnyɛ 'be ga ne. **IX** Kinza kebeke dɛ tomeri mo ti kɔmɔke di mi gomɔ nima gɔ amɛ kiyake te kpe kupɔ Abarayama na ne. Rɔ ma laka miya ziye Boko'ba ti kikali ngi togba dɔku naga nime ko'dɔ rɔ kupɔ zi Abarayama. **X** Goroɲa ɛdi 'deni ndɔ ndi

ngëri toga mo bëri ti ngira'da mo. Ngëri ame ga pili kana a ma laka dë ne ti koga bëri ku'du mi pa'do. ^{XI} Mëdi mo'do 'bama bapatisi nge dɔye ti mini 'do kileme do koto. Tine bo ma këdi kako di pötö ma nime, bo na mbiri di döma, pele ro tombi wari abo mo'bo dë. Bo ti ko'do 'ba bo bapatisi dɔye ti Nyi Koto Laka gbi ti pa'do. ^{XII} Bo ëdi ti kizëri abo 'do tubö nyönyu timo. Bo ti kotowa dokandilere abo, bo ki'di nyönyu abo ga mi mata tine turu mo bo ti konja yaga ti pa'do ame kinza kölu dë ne."

Bapatisi 'Ba Yësu

(MK 1:9-11; LK 3:21-22)

^{XIII} Kina Yësu kako di Galilaya kömö kpa yöpö 'ba Yaradene zi Yowani 'do ko'do bapatisi do bo. ^{XIV} Tine Yowani oma tota bo, iya te, "Ako za 'böwu zö, o'ja ma na 'do mari ziyi 'do ko'do bapatisi döma 'di?"

^{XV} Tine Yësu ileki dömo iya te, "I'di këdi töti tara. Römöyi ti to'do mo te na ti do'do ngi közo ako'doko abo 'ba Boko'ba tara." Kina Yowani kuti ngi gömo.

^{XVI} Kina dödo ko'do bapatisi 'deni do Yësu bo këdi ködo yaga di mi mini tine na mitoro kurögö rönï ngi zi bo. Kina bo ko'ja Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba këdi kako bëri do bo di mitoro közo matukpuru tara. ^{XVII} Kina birö kudu ngi di mitoro kiya te, "Ame na ro kole ma. Mo'bo 'deni kulöwö. Ma ti mi këyi ro mbëmbë go lende abo."

IV

Akiyozo Ma Kömö Zi Yësu

(MK 1:12-13; LK 4:1-13)

^I Kina Nyi Koto Laka koto Yësu ngi kari yi mökö 'do Satani kiyozo bo.

^{II} Kina dödo bo ko'do tö'dö 'deni do 'butë sowo bo konyo oto dë tine bo 'deni ro 'bö. ^{III} Kina Satani kako ngi zi bo kiya te, "Dödo këddi ngi ro kole 'ba Boko'ba ilende zi kulugbi döku naga nime 'do kuyi rönni ro mangolo'bo ziyi."

^{IV} Tine Yësu ileki dömo, iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bilaka oloma dë nge koto go akonyo tine ti lende ame ga pili këdi ködo di kpa Boko'ba ne."

^V Kina Satani koto Yësu ngi kari Yerosalema gawo koto laka nima, kina ki'di bo nbö do kumu rö löbu 'ba Boko'ba, ^{VI} kina kiya zi bo, iya te, "Dödo këddi ngi ro kole 'ba Boko'ba ola röyi bëri. Römöyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bo ti ki'di lende zi malayika abo ga go kö'du 'bi 'do lijë kikapo yi kinza koga ndiyi ra yoki döku ma koto mato."

^{VII} Tine Yësu ileki dömo iya te, "Ugu 'deni gbi iya te, 'Kinza kiyozo nere Boko'ba 'bi dë."

^{VIII} Kina Satani koto bo 'böwu nbö do döku ma kakpa ro do kiteli kina kileme dolinjo nime ti tele mo ga pili zi bo, ^{IX} iya te, "Wa naga nime pili ti mi'di ziyi dödo kolodo bëri zö kumötu ma."

^X Yësu ileki dömo zi bo, iya te, "Ese yaga di röma Satani. Römöyi ugu 'deni iya te, 'Nere Boko'ba 'bi na nge koto 'do kumötu kulömu kpëyi teyi."

^{XI} Kina Satani kola bo ngi na malayika kako ngi tokonyi bo.

Tisaki Ndobo 'Ba Yësu

(MK 1:14-15; LK 4:14-15)

^{XII} Kina dödo Yësu kuwö 'deni kiya te i'di Yowani 'deni mi maboso tine, na bo kënyi ngi kari Galilaya. ^{XIII} Tine bo oloma dë Nazareta bo ari ngi nduwë Kaparanoma. Ame ro gawo ma kpa pöpö 'ba Galilaya mi döyayi 'ba

Zebolona ni ti Napatali. ^{XIV} O'do rōnī 'deni 'do kēdī kɔzɔ ma tōnē Yesaya bɔ kumē lende 'ba Boko'ba kiya ne tara. Ame kiya te, ^{XV} "Ya ma mī dɔyayi 'ba Zebolona ni ti Napatali, ti ya ma kpa kari mini lōbu ti ya ma gōnyī yōpō 'ba Yaradene ti bilaka 'ba Galilaya dɔyayi ma ti bɔ lōwō yīmo, ^{XVI} lījē ame ga pili kēdī koloma mī bi kōlu ne o'ja bi kɔpɔ ma lōbu 'deni. Bi kɔpɔ oyi rōnī 'deni dɔ ya ma kēdī koloma mī mandōlu 'ba tōlē naga."

^{XVII} Mī kada nima yayi Yēsu isaki 'deni tuwōwō laja abo zi bilaka, iya te, "O'ɔke dɔye di mī lende kēnyē 'be ga rōmōyī nɛre lōbu 'ba Boko'ba ēdī 'deni nɔli."

Tōsō 'Ba Atoyi Gɔ Yēsu

(MK 1:16-20; LK 5:1-11)

^{XVIII} Kina ɔdɔ Yēsu kēdī 'deni kilingere kebe kpa pōpō 'ba Galilaya tine, na bo kari ko'ja atoyi riyo mɔto ga ngī, Simona ma kidēki rɔ Pitōrō ni ti lōndō bo Andareya kēdī ga rɔ tugu kenze di mī pōpō ti duru. ^{XIX} Kina Yēsu kiya zīnnī, iya te, "Ōsōke goma, ti mi'di ye rɔ atoyi 'ba to'de bilaka kako zi Boko'ba."

^{XX} Kina lījē kola duru 'bēnnī ga ngī lījē kōsɔ go bo. ^{XXI} Kina ɔdɔ bo kari nduwē dɔgba di yayi tine bo ari ko'ja lōndō ma riyo mɔto ga gbī, Yakoba ni ti Yowani kole 'ba Zebedayo ga kēdī mī sorope ti 'bu nnī tilenjo duru 'bēnnī. Kina ɔdɔ Yēsu kidēki lījē tine, ^{XXII} lījē ēnyī ngī kola sorope ti 'bu nnī yayi, lījē kōsɔ go Yēsu.

^{XXIII} Yēsu ilingere kote mī Galilaya toko tiyandi kɔmɔ bilaka mī rō 'ba mōtu 'ba Yudayi, tuwōwō laja laka 'ba nɛre lōbu 'ba Boko'ba, gbī tilenjo bilaka ame ga pili kēdī ti dɔkomali rɔkɔ'o mɔto ga ne. ^{XXIV} Lēbī abo ote mī dɔyayi 'ba Suriya 'deni, kina bilaka koloma ngī rɔ to'de bɔ rɔkɔ'o pili kako zi bo. Bilaka ame ga pili ti dɔkomali rɔkɔ'o ma gege ti ya ma ti abērī naga kpaki ti bɔ nōki ni ti ya ma kenɛme bēri naga o'de 'deni pili kako zi bo kina bo kilenjo lījē 'deni pili. ^{XXV} Tīndī ma konzi 'ba bilaka ōsō 'deni go bo di Galilaya ni ti Gawo 'Butē, gbī di Yerusalemā gbī di mī Yudayi, kina gbī di mī dɔyayi ma gōnyī Yaradene.

V

Akiyandi 'Ba Yēsu

^I Kina ɔdɔ Yēsu konjo tīndī 'deni tara tine bo ēki ngī kari koloma dɔ dōku tɔrɔ. Bɔ kōsɔ go bo ga ako zi bo ^{II} na bo koloma ngī rɔ tiyandi lījē kpaki ti tīndī naga nima, kiya te,

^{III} "Lījē ame ga rɔ rumō na laka rōmōyī nɛre lōbu 'ba Boko'ba nime na rɔ 'bēnnī. ^{IV} Lījē ame ga ti monɔ na laka rōmōyī ti kiyēyī lījē 'deni. ^V Lījē ame ga ko'do dɔ kombi dē na laka rōmōyī lījē ti ko'ja wa ma Boko'ba kulōmu 'deni zi bilaka abo ga ne ngī. ^{VI} Lījē ame ga mīnnī lōbu go to'do ako'doko 'ba Boko'ba na laka rōmōyī Boko'ba ti ki'di 'deni ngī ko'bo lījē. ^{VII} Lījē ame ga rɔ bɔ mī konɛmi na laka rōmōyī Boko'ba ti ko'do mī konɛmi gbī zīnnī. ^{VIII} Lījē ame ga dōki'di nnī nɛge kɔto go lende 'ba Boko'ba na laka rōmōyī lījē ti ko'ja Boko'ba ngī. ^{IX} Lījē ame ga rɔ bɔ lata to'do lende kēyī mī lōngō bilaka na laka rōmōyī Boko'ba ti kidēki lījē 'deni rɔ kole abo ga. ^X Lījē ame ga bilaka kēdī ko'do kōzi kasi zīnnī go lende laka 'ba Boko'ba na laka rōmōyī nɛre lōbu 'ba Boko'ba na rɔ 'bēnnī.

^{XI} Kpe ame bilaka kēdī kiti'ja ye ko'do kōzi kasi ziye kiya kpa kēnyē roye rɔ mbēmbē rōmōyī kpe bɔ kōsɔ goma ga na ne, kpe na laka. ^{XII} Kina

olomake rɔ lɔŋɔ ti mi këyi römöyi Boko'ba ulu kpa közi ma löbu 'deni koda ye mitorɔ. Bɔ kumë lende 'ba Boko'ba ma tönë ga koloma dɔgba bine bilaka o'dɔ közi kasi gbɛ teyi kɔzɔ 'beye te."

Tikɔ'dɔ Ni Ti Bi Kɔpɔ
(MK 9:50; LK 14:34-35)

^{XIII} "Kpe 'beye ëddike kɔzɔ tikɔ'dɔ tara zi bilaka lesi 'ba mi dɔyayi nime. Ne tine ɔɔɔ tikɔ'dɔ kote tulôwu ma kiyɔkɔ 'bëni 'deni ti ko'dɔ 'bôwu kileki kiyɔkɔ totondo mo ga ya? Ele dë kpe ŋburu mi kɔto, tine 'deni ŋgi 'dɔ tu'du mo mökɔ tututu dɔmo ti ndi. ^{XIV} Kina ëddike gbɛ kɔzɔ bi kɔpɔ 'ba dɔlɔŋɔ nime. Gawo ame kubô 'deni dɔ kurunɔ ne ikali dë kpe tusu dɔmo. ^{XV} Kina bilaka i'di pa'do dë gbɛ dɔ lamba kogba kutu'bô dɔmo ti kete. Tine ëdi ki'di lamba ŋgi dɔ a 'ba tädëyi mo 'dɔ kiyɔpɔ gɔ bi pili mi rô yayi. ^{XVI} Kina gbɛ tara 'dɔ bi kɔpɔ 'be kiyɔpɔ gɔ bi kɔmɔ bilaka gɔ lijë ko'ja wa ma laka ame ga këddi ko'dɔke ne. Römöyi 'dɔ lijë kilëlu 'bu ye ame mitorɔ ne gɔ kö'du mo."

Kö'du Ki'di

^{XVII} "Kinza komerike dë te mako 'deni tuburu kö'du ki'di 'ba Musa ni ti akiyandi 'ba bɔ kumë lende 'ba Boko'ba. Mako dë tuburu mo tine mako 'dɔ to'dɔ mo këdi ŋgi kɔzɔ ame lijë kiya ne. ^{XVIII} I'dike lende nime këdi dɔye, kɔzɔ mitorɔ ni ma ti dɔyayi ame kö'bô 'deni ŋburu ne tara, gɔ bi ma titi 'deki mɔto di mi kö'du ki'di nime inza kölu kɔto te. Tine ŋbô ko'dɔ röni ko kɔzɔ ame kiya röni ne.

^{XIX} Gɔ kö'du mo na bilaka ame kuwô dɔ kö'du ki'di nime dë ala pele ŋge rɔ kapa ma mbowa mo mɔto, kina bo kutu ya mɔto ga gbɛ to'dɔ mo tara ne ti kidëki bo ŋgi wôti titiyi di mi ŋere löbu 'ba Boko'ba. Kina gbɛ tara, bɔ ame kuwô dɔmo kina bo kutu ya mɔto ga gbɛ to'dɔ mo tara ne bo ti këdi ŋgi rɔ löbu mi ŋere löbu 'ba Boko'ba. ^{XX} Kina me miya ziye inza kɔ'bɔke to'dɔ mi ŋere löbu 'ba Boko'ba ɔɔɔ kiya te kogbɔke rɔye dë ŋgi laka kebe bo kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti Parosi ni bi to'dɔ wa ame ga pili Boko'ba ko'dɔkɔ ne."

'Diri
(LK 12:57-59)

^{XXI} "Uwôke 'deni tönë molo bine, iya te, 'Kinza ko'dɔ röyi dë rɔ bɔ közi roma. Bɔto ame kupô bilaka ti koto ŋgi mi bi 'ba burë.' ^{XXII} Tine kina me miya ziye, bɔto ame rɔ 'diri ti löndô mɔto ti ko'de ŋgi mi gɔ bi 'ba burë. Bɔto ame kiya zi löndô mɔto kiya te, 'Ni wa yawa nime,' ti ko'de ŋgi kɔmɔ kiti 'ba burë ma löbu. Bɔto ame kiya zi löndô mɔto kiya te, 'Ni rumô yawa nime,' bo irasi lende 'deni 'dɔ tu'du bo mi pa'do 'ba Gehena.

^{XXIII} Gɔ kö'du mo na ni bɔ mɔto ɔɔɔ këddi koto kpa közi 'bi 'deni ti'di mo dɔ bi 'ba akumu zi Boko'ba kina lende mo köyô miyi lende mɔto këdi mbowa mi löngö ye ti löndô mɔto, ^{XXIV} ola kpa közi 'bi tötï yayi kileki titi kari koteke lende nima yaga. Kina 'dɔ kako 'jaa ki'di kpa közi 'bi zi Boko'ba. ^{XXV} ɔɔɔ bɔ mɔto kinda'ba yi toto yi mi bi 'ba burë, ote lende nima welo yaga ti bo gba koto kinza kômô mi bi 'ba burë. Römöyi ɔɔɔ kiya te kômô 'deni yayi bo ëdi ki'di yi ŋgi közi bɔ burë kina lijë këdi ki'di yi ŋgi közi bɔ kanya kina këdi koto yi ŋgi mi maboso. ^{XXVI} Kina ti koloma ŋgi yayi ŋbô kopi taripa 'ba karama ma kodɔ döyi nima ŋgi titi du. Rɔ ma laka mëdi miya ziye."

Kinza Ko'dɔ Yëri Dë

XXVII “Uwöke 'deni iya te kinza ko'do yëri dë. **XXVIII** Tine kina me mëdi miya ziye, boto mato ame konḡo 'ja mato pele nḡe ti kamo bo kina meri 'ba mi bo kiteri 'ja nima 'deni, bo o'do yëri 'deni ti 'ja nima ti mi bo.

XXIX Go kö'du mo na, odo kömöyi ma döri na ki'di yi ko'do lende kënyë, iyagba bo yaga ku'du mökö. Tu'du nḡe ro kapa yi ma koto mökö ëdi laka ro do kiteli di do ame 'do ku'du yi pili mi pa'do 'ba Gehena ne. **XXX** Kina odo közyi ma döri na ki'di yi ko'do lende kënyë, oke bo yaga ku'du mökö. Tu'du nḡe ro kapa yi ma koto mökö ëdi laka ro do kiteli di do ame 'do koto yi pili mi pa'do 'ba Gehena ne.”

Toga 'Ja

(MT 19:9; MK 10:11-12; LK 16:18)

XXXI “Iya 'deni gbi te odo bo mato koga 'ja abo 'do bo kugu waraga 'ba tÿyi ki'di teyi. **XXXII** Tine kina me miya ziye, odo boto mato koga 'ja abo go lende mato 'beri di go kamo kololo 'ba tö'do ti ro, bo irasi lende 'deni. Bo na ki'di 'ja nima 'deni 'do ko'do yëri odo loko kari kogbe më'dë mato 'böwu. Kina më'dë mato mo ame kari kogbe loko 'böwu ne o'do yëri 'deni gbi.”

Kinza Kulömuke Röye Dë

XXXIII “Uwöke 'deni tönë molo bine, iya te, 'Kinza kiyëyi mi lömu 'bi dë. Tine o'do wa ame kulömu röyi 'deni zi Boko'ba 'do to'do mo ne.’ **XXXIV** Kina me mëdi miya ziye, odo ki'dike kö'du 'ba a mato kinza ko'doke lömu dë teyi. Kinza kulömuke röye dë ti mitoro römöyi kiti 'ba Boko'ba na. **XXXV** Kina kinza kulömuke röye dë ti doyyai römöyi bi tÿdÿi ndi bo na. Tine kinza kulömuke röye dë gbi ti Yerusalem römöyi gawo 'ba Boko'ba bo dolinḡo ma löbu na. **XXXVI** Kinza kulömuke röye dë gbi ti doyye ga römöyi inza ko'bake tuyi sunë ma koto kanmi yaga ala kileki 'böwu kölu. **XXXVII** I'dike lende kiya 'be kö'bö nḡe ro, 'Yëë' ala 'Ee'. Wa mato ame 'beri di go ame ako di zi Satani.”

Dokolo

(LK 6:29-30)

XXXVIII “Uwöke 'deni, iya te, 'Odo kitiko kamo bo mato 'do kitiko kömöyi gbi. Kina odo koto kpa bo mato 'do koto kpëyi gbi.’ **XXXIX** Tine kina me mëdi miya ziye. Ni bo mato, odo boto mato kiras lende mato ziyi kinza kopi dokolo mo dë. Odo boto mato kokoso lo'bo yi ma kapa döri uyî kapa ma gali gbi zi bo 'do bo kokoso. **XL** Odo boto mato koto yi zi bo burë 'do kogba bonḡo 'ba röyi i'di bo kogba ma këdi kolo domo gbi. **XLI** Odo bo kanya ki'di yi tombi wa tari timo mayile koto, tine ombi koto nḡbo mayile riyö. **XLII** I'di wa zi bilaka ame ko'doko wa di ziyi ne. Kina i'di gbi zi bo ma ko'doko togba mo töti 'do kileki 'jaa ne.”

Ak'o

(LK 6:27-28, 32-36)

XLIII “Uwöke 'deni iya te, 'O'o lëpi yi ga kina o'ji bo ya 'bi ga.’ **XLIV** Tine kina me mëdi miya ziye, o'oke bo ya 'be ga kina o'doke motu go ya ma këdi ko'do közi kasi ziye naga. **XLV** Odo ko'doke te ti këddike nḡi ro kole 'ba 'bu ye ame mitoro ne. Römöyi bo i'di kada abo 'deni keze do bo lende kënyë ni kpaki ti bo lende laka. Kina bo i'di toro ka'di 'deni zi bo ko'do lende kënyë ni kpaki ti bo ko'do lende laka. **XLVI** Ne odo ko'oke nḡe ro ya ame ga ko'o ye ne, 'do Boko'ba ki'di kpa közi ziye go wa'di? Bo kireke awada ni o'do gbi tara. **XLVII** Ne odo löndö ye ga na nḡe kumötöke ro ma

laka, lende laka wa'di na ko'doƙe kulöwö bine di do 'ba ya ma laki? Ya ma kicali Boko'ba de naga o'do gbi tara.

^{XLVIII} Kina me olomake ti mi koto ro ma laka kozo 'ba 'bu ye ame mitoro ne tara."

VI

Aki'di

^I "Ziye tikali mo laka, kinza kebeke de to'do lende laka 'be komo bilaka 'do ko'ja. Do ko'doƙe tara inza ko'jake a moto du te gomo di zi 'bu ye ame mitoro ne.

^{II} Tine odo ni moto keddi ki'di wa zi bo lisa kinza kome more de domo kozo 'ba bo komo kandi naga nima keddi ko'do mi ro 'ba motu ala go kori 'do bilaka koro lijje gomo ne tara. Ro ma laka miya ziye kpa kosi 'benni na 'deni pili ma. ^{III} Tine odo keddi ki'di wa zi bo lisa kinza ki'di boto ame pele ngosi ngila yi ne kicali gomo de. ^{IV} Ne 'do keddi ngi liwo. Kina 'bu yi Boko'ba ame ko'ja wa ma ko'do liwo nima ne ti ki'di kpa kozimo ngi ziyi."

Mötu Ko'do

(LK 11:2-4)

^V "Tine odo keddi ko'doƙe motu kinza keddiƙe de kozo bo komo kandi naga nima. Römoƙe ako'doko 'benni ma do kiteli mo na ro toro to'do motu mi ro 'ba motu ala kpa dokoka kori 'do bilaka ko'ja lijje. Ro ma laka miya ziye kpa kosi 'benni na 'deni pili ma. ^{VI} Ne odo keddi ko'do motu odo ro 'bi kurögö kpadöri teyi 'do ko'do motu zi 'bu yi Boko'ba ame boto ko'ja de ne. Kina 'bu yi Boko'ba ame ko'ja wa ma ko'do liwo nima ne ti ki'di kpa kozimo ngi ziyi.

^{VII} Kina odo keddi ko'do motu kinza kebe de tojolo lende ma kinza 'jo mo naga ro go kowo kozo 'ba ya ma kinza kicali Boko'ba de naga. Römoƙe lijje omeri 'benni tegé ti kuwo lijje go lende konzi 'benni naga nima. ^{VIII} Kinza keddiƙe de gbi kozo lijje römoƙe 'bu ye Boko'ba ikali wa ma ko'doƙe nima 'deni molo gba kinza kititike de. ^{IX} Tine na 'do kumötuƙe kozo a nime te,

"Bu ze ni ame mitoro ne, möyi yi kö'bö ro ma koro. ^X I'di nere löbu 'bi kako, ako'doko 'bi ko'do röni mi dolinjo kozo ma keddi ko'do röni mitoro. ^{XI} Oja go akonyo 'ba mi kada ma tone zize. ^{XII} Ola ze go lende kirasi ze ga kozo ma deddi dola lepi ze ga ma kirasi lende zize naga tara. ^{XIII} Kinza koto ze de mi bi 'ba akiyozo. Tine olo ze di zi bo bo ma kenye nime.'

^{XIV} Römoƙe odo kolake bilaka go lende ame lijje kirasi ziye, 'bu ye ame mitoro ne ti kola ye gbi go lende kirasi 'be ga. ^{XV} Ne odo kolake bilaka de go lende kenye 'bu ye ame mitoro ne inza kola ye gbi go lende kenye 'be ga."

Kpa Koro

^{XVI} "Do keddi koroke kpeye kinza kebeke de tirasi komoye kozo 'ba bo komo kandi naga nima. Lije upupu rönni tulétulé 'do laki pili kicali lijje edi ro toro kpenni. Ro ma laka miya ziye kpa kosi 'benni na 'deni pili ma. ^{XVII} Tine odo keddi koroke kpeye, urögöke komoye kosake 'bu, kujéke doƙe, ^{XVIII} kinza ya ma laki kicali ra ma keddi koroke kpeye 'do 'bu ye ame ko'ja kiné mo de ne na nge kicali. Kina 'bu ye ame ko'ja wa ma ko'doƙe liwo nima ti ki'di kpa kozimo ngi ziye."

Ulu Kpa Wa Ziyi Mitoro

(LK 12:33-34)

XIX “Kinza kuluke kpa wa dē ziye mī dōliṅɔ nime bine, ame madōbōndī ni kēdī kirasi wa di teyi, kina gbī ame a mo ga kēdī koromaro ne, kina gbī ame bō 'bōgō kēdī ku'bōgō wa di teyi ne. **XX** Tine ma laka mo 'dō kuluke kpa wa ziye mītōrō gō bi ame madōbōndī kirasi wa dē di teyi a mo ga koromaro dē bō 'bōgō ku'bōgō dē gbī ne. **XXI** Rōmōyī gō bi ame kulu kpa wa 'deni teyi ne na dōkī'dī yī ti kō'bō ṅburu gōmo.”

XXII “Kōmōyī na rō lamba 'ba rōyī. Ɔdō kōmōyī kēdī rekereke, yida rōyī pili ti kēdī ṅgī mī bi kōrō ma lōbu. **XXIII** Ne ɔdō kōmōyī kele dē, yida rōyī pili ti kēdī ṅgī mī bi kōlu. Tine ɔdō dōkī'dī ame rō bi kōrō 'ba rō dīdī yī ne na kēdī 'deni za rō bi kōlu ti kēdī ṅgī zīyī rō mandōlu ma kinza kiyā.”

Boko'ba Ni Ti Yamo
(LK 16:13; 12:22-31)

XXIV “Bilaka kōtō ikali dē 'dō kēdī rō bō laja zi ṅere rīyō. Bo ti kō'ɔ ṅge rō ma kōtō tine bo ti kō'ji mōtō. Bo ti kodō mī bo zi mōtō tine rō yōgō zi ma kōtō. Kina gbī tara, inza kō'bō toja laja zi Boko'ba gbī zi a 'ba dōliṅɔ nime.

XXV Gō kō'du mo na me mēdī miya ziye, kinza kolomake dē ti kōmō kilē'dī gō kō'du 'ba akonyo ni ti akuwē ame rō a 'ba tulu yida rōye timo ne. Kina gbī kinza kolomake dē ti kōmō kilē'dī gō kō'du 'ba bōṅgō tusu mo rōye. Ma komerike 'beye, dīdī na dē kebe akonyo? Kina gbī yida rō na dē kebe bōṅgō? **XXVI** Oṅgōke yali ni te, lijē orō'dō ɔtō dē gbī, kina lijē umu ɔtō dē gbī kī'dī mī mata. Tine pele tara 'bu ye ame mītōrō ne na kēdī kulu lijē. Ma komerike, kpe na dē kulōwō mbiri rō dō kiteli di dō yali? **XXVII** Bōtō mōtō ikali dē 'dō tiyese gō loma abo kōwō mbowa mī dōyayi nime ti kōmō kilē'dī 'ba gō wa.

XXVIII Tine ēddī kolomake ti kōmō kilē'dī gō kō'du 'ba bōṅgō gō wa'di? Oṅgōke dōwōru ni te, lijē o'dō ndōbō dē gbī toma bōṅgō rōnnī. **XXIX** Tine rō ma laka miya ziye, bō dōliṅɔ Solomo pele ti wa mbēmbē abo naga nima usu bōṅgō ma kele kebe dōwōru ni dē. **XXX** Ne ɔdō Boko'ba na kēdī kiyada mōli ni ame kēdī kō'ja tōne bine, tine tīlēndō dayi kusu pa'do 'deni yīmo kilanma yaga ne bo ti kola ye kinza tusu bōṅgō rōye? Kpe bō kinza kī'dike dōye laka gō lende 'ba Boko'ba naga nime.

XXXI Kina me miya ziye, kinza kolomake dē ti kōmō kilē'dī tiya mo te, ‘Ti monyo tōne di yala?’ ala, ‘Ti muwē di yala? Kina gbī ti mō'ja bōṅgō di yala?’ **XXXII** Wa naga nime na ya ma kinza kikali Boko'ba dē naga kēdī kulō dōnnī ṅburu gōmo. 'Bu ye Boko'ba ame mītōrō ne ikali 'deni ma kō'dōkōke wa naga nime pili. **XXXIII** Tine wa ma 'dō kulō dōyī rō mbēmbē toma kōri mo na rō ṅere lōbu 'ba Boko'ba nime gbī ti wa ma bō kō'dōkō di zīyī. Kina bo ti kōja gō wa mōtō naga nima ṅgī pili zīyī. **XXXIV** Kina gbī kinza kolomake dē ti kōmō kilē'dī gō wa 'ba tīlēndō. Kōmō kilē'dī ma tīlēndō koloma ē'bēnī gbī tōtī koda bo yayi. Kinza kō'deke gomō 'ba kada mōtō dē korake dō a ma kada nima kēdī kō'de ne.”

VII

Ni Gbī Tara
(LK 6:37-38, 41-42)

I “Kinza kō'dō burē 'ba bōtō mōtō dē. Ɔdō kō'dō ti kō'dō burē 'bī gbī.
II Rōmōyī kōri ame kēddī kō'dō burē 'ba bilaka timo ne na gbī Boko'ba ti kō'dō burē 'bī timo. Ndī lende ame kēddī kodōrō rō bilaka ne na ti kodōrō 'bēyī gbī timo tara.

^{III} Ne go wa'di na kebe tonjo pori di komo lepi yi moto konyo lende 'ba kpa kulugbu ma lobu nima komoyi ne de? ^{IV} Ti kiya ro ma tondo zi londö nima, kiya te, 'di miyagba pori nima yaga di komoyi,' ko'ja keddi 'beyi ti kpa kulugbu komoyi?' ^V Ni bo komo kandi nime, iyagba kpa kulugbu nima titi dogba yaga di komoyi 'do ko'ja bi laka tiyagba pori nima yaga di komo londö yi moto.

^{VI} Kina kinza ki'di laja ma koto laka de zi bi, romoyi lijé ti kileki kuyi kpenni kirica miyi yaga. Kinza ku'du wa ma kele 'bi de beri komo ba'do, lijé ti kututu domo ti ndinni kirasi yaga."

Ɔdo Koma Ti Ko'ja Ngä (LK 11:9-13)

^{VII} "Ititi kina ti ki'di ngä ziyi. Oma kina ti ko'ja ngä. Uköko kina ti kurögö kpadöri ngä ziyi. ^{VIII} Romoyi lijé ame ga pili kititi ne, i'di ngä teyi. Kina lijé ame ga pili koma ne, o'ja ngä. Kina zi ame ga kuköko ne, urögö ngä.

^{IX} Ye na Ɔdo kole abo kidëki mangolo'bo bo kënyi kogba za ro kulugbi döku ki'di teyi? ^X Ala moto Ɔdo kole abo kidëki kenze bo kogba za ro muré ki'di teyi? ^{XI} Ne Ɔdo kpe ame ro bo lende kënyé ne kikalike ti'di wa ma laka zi kole 'be ga tara, 'bu ye ame ro ma laka mitoro ne ti ki'di wa ma laka ro do kiteli ngä zinni lijé ame ga kititi di zi bo ne.

^{XII} Wa ame ga ko'doko 'do lepi yi ga ko'do ziyi ne o'do gbi zinni. Romoyi wa nime na ko'du ki'di ni kpaki ti bo kumé lende 'ba Boko'ba ni koro domo."

^{XIII} "Arike tado kebe kpadöri ma titiyi romoyi ma lobu nima ari mi go bi 'ba tolé do kote. Kina kori mo gbi ngä ro ma kitewu. Ya ma kedé kari kebe gomo lijé ro ma konzi. ^{XIV} Tine kpadöri ma kedé kari mi go bi 'ba didi ma nburunburu nge titiyi, kina kori mo gbi ro gomo. Ya ma ko'ja mo ga nge mbowa."

I'dike Komoye Kandi Laka (LK 6:43-44)

^{XV} "I'dike komoye kandi laka di zi bo kumé lende ma do kindendé naga nima. Romoyi lijé édi kako ziye kozo kamölö di rönni ma yaga, tine di minni lijé ro kuruku wöliwöli ma kënyé. ^{XVI} Ti kikalike lijé di mi wa ma lijé kedé ko'do. Romoyi kono ana maa de, kina ngopolinga ana kélü de gbi. ^{XVII} Kina gbi tara, ngéri ma la'ja ana 'beni gbi ro döngéri ma laka. Kina ngéri ame ro götö ne ana 'beni gbi ro döngéri ma kënyé. ^{XVIII} Ngéri ma la'ja ikali de tana döngéri ma kënyé, kina ngéri ma götö ikali de tana döngéri ma laka. ^{XIX} Ngéri ame ga pili kana döngéri ma laka Ɔdo de ne ti koga yaga ku'du mi pa'do. ^{XX} Kina me 'do kikalike bo kumé lende ma do kindendé naga nima di mi wa ma lijé kedé ko'do."

^{XXI} "Bilaka ame ga kö'bo to'do kpa konmi tidëki ma ro nere nere ne inza komo koto te mi nere lobu 'ba Boko'ba. Tine ya ame ga nge kedé ko'do wa ame 'bu ma, ma mitoro nime ko'doko ne na nge ti komo yimo. ^{XXII} Mi kada 'ba buré nima bilaka ma konzi ti kiya 'deni zö te, 'Nere, nere, ze na de toné doloma tiya laja 'ba Boko'ba ti möyi yi ne ya? Kina ti möyi yi na de gbi toné doloma ti'di nöki ma konzi kita'ba yaga di do bilaka, kina doloma gbi to'do go koto ma lobu naga ya?"

^{XXIII} Tine ti mileki miya zinni, miya te, 'Mikali ye de koto te, arike yaga di roma, kpe bo ko'do lende kënyé naga nime.' "

Rö Ko'ba Rüyö
(LK 6:47-49)

XXIV “Kina me 'deni, bo ame kuwö lende ma nime kina ko'do ngi tara ti kedi kozo bo ma kandi ame ko'ba rö abo do döku ne. XXV Ame toro ka'bo mini koso, kina lili piwu kome kiketi roni yoki rö nima, tine ulöru de römöyi isaki to'ba gbondo mo 'deni di do döku. XXVI Ne bo ame kuwö lende ma nime tine ko'do de tara ne edi kozo bo rumö ame ko'ba rö abo do yayi lida ne. XXVII Ame toro ka'di mini koso, kina lili piwu kome kiketi roni yoki rö nima yo na kurö ngi. Tine tulöru mo ti kedi ngi ro ma kenyë ro do kiteli.”

XXVIII Kina odo Yësu kote tiya lende naga nime 'deni tine tindi naga nima oto ngi ro gönni ro mbembë go kö'du 'ba akiyandi abo. XXIX Römöyi bo iyandi wa 'deni ngi kozo bo közi kakpa, tine inza kozo 'ba bo komo kiyandi ni tara.

VIII

Yësu Ilenjo Bo Mönyu
(MK 1:40-45; LK 5:12-16)

I Kina odo Yësu këki 'deni beri di do döku tine tindi ma konzi ösö ngi go bo. II Kina bo moto ame roma kila'ba 'deni romo ne kako ngi kolodo beri komo Yësu, kiya te, “Nere, odo ko'doko ngi ti kilenjo ma ngi yaga ro ma kopö.”

III Kina Yësu koja közi bo kosa ro bo nima, kiya te, “Mo'doko 'deni ngi, ilenjo yi 'deni.”

Kina rokö'ö tönë kola bo nima ngi welo. IV Kina Yësu kose zi bo, iya te, “Uwö te, kinza kari kiya lende nime de zi botö motö, tine ari zi bo akumu 'do bo kinyeli röyi. Kina 'do ki'di kpa közi 'ba akilenjo kozo ame Musa ki'di kö'du mo molo ne tara. Ame 'do kileme zi bilaka pili ilenjo yi 'deni.”

Bo Laja 'Ba Bo Do Bo Kanya
(LK 7:1-10)

V Kina odo Yësu kodö 'deni mi Kaparanoma bo do bo kanya motö 'ba Romo ako zi bo koma'jo ro bo zi Yësu, VI kiya te, “Nere, bo laja ma edi ro rokö'ö do sora linjo ma 'de yayi. Edi ngi kilisa sowa, uyi roni de gbi.”

VII Yësu iya te, “Ti mari tilenjo bo.”

VIII Tine bo do bo kanya nime ileki domo, iya te, “Nere, mo'bo de 'do ti'di yi kako mi go bi 'ba loma ma. Tine iya nge ti kpëyi kina ti kilenjo bo laja ma nima ngi. IX Römöyi mikali közi kakpa 'bi edi gbi kozo 'bama ame medi bici közi kakpa ti bo kanya nbanji kpa bicö ne. Jodo milende zi motö, miya te, 'Ari,' kina kari ngi. Jodo milende zi motö, miya te, 'Ako,' kina kako ngi. Kina gbi odo milende zi bo laja ma, miya te, 'O'do wa nime,' kina ko'do ngi.”

X Kina odo Yësu kuwö lende 'ba bo nime 'deni te tine, lende mo igayi bo ngi. Kina bo kiya zi bo kösö go bo ga, iya te, “Ro ma laka miya ziye, mo'ja botö de di mi bilaka 'ba Yisarele ame ki'di dönö go lende ma kozo bo nime te. XI Ro ma laka medi miya ziye, ma konzi ti kako di mi do yayi ma kapa yibi ti do toro kodö'bo rönni ti Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba mi lojo 'ba nbele 'ba nere löbu 'ba Bokö'ba. XII Tine ya ame ga molo ro kole 'ba mi nere löbu nima ne ti ku'du 'deni nbö yaga mi go bi kölu ame ro bi 'ba monö ni ti kpa kunyi.”

XIII Kina Yēsu kileki kiya zi bo do bo kanya tōnē, iya te, “Ari liṅo, wa ame komeri 'deni miyi go tigo ma ne ti ko'do rōni 'deni ngi tara ziyi.”

Kina kileṅo bo laja 'ba bo do bo kanya tōnē ngi mi saa nima.

Yēsu Ileṅo Bo Rokɔ'ɔ Ma Konzi

(MK 1:29-34; LK 4:38-41)

XIV Kina do Yēsu kari 'deni kodo rō 'ba Pītōrō tine bo ari ko'ja mese 'ba Pītōrō kēdi kō'do do sora yayi ti zēyi. **XV** Kina bo kosa kōzimo yo na zēyi nima kola ngi, na loko kēnyi ngi kari toja laja zi bo.

XVI Mi do kōpiyari tine na ko'de ya ma konzi ame ga kēdi ti nōki ne ngi kako zi bo. Kina bo kamo ngi do nōki ni kita'ba yaga di do mo. Kina bo kileṅo ya ame ga pili ro rokɔ'ɔ ne ngi gbī. **XVII** Bo o'do wa nime 'deni 'do kēdi kozo ma tōnē Yesaya bo kumē lende 'ba Boko'ba kiya ne. Ame kiya te, “Bo gbagba bo na kombi rokɔ'ɔ ze ga 'deni kpaki yaga.”

Gomɔ Mi Tōsō Go Yēsu

(LK 9:57-62)

XVIII Kina do Yēsu konḡo tindi 'deni kēdi kuru bo bēri tara tine na bo kilende ngi zi bo kōsō go bo ga 'do kumu kari gōnyi pōpō ma kapa mato.

XIX Kina bo komo kiyandi mato 'ba kō'du ki'di kako ngi zi bo, kiya te, “Bo komo kiyandi, ti mōsō ngi nduwē gōyi ṅbo bi to ame kēddi kari pele teyi.”

XX Yēsu ileki do mo, iya te, “Kiraba ni pele ēdi ti gō 'bēnni ga, kina yali ni gbī ēdi ti rō 'bēnni ga. Tine kole 'ba bilaka lesi inza 'ba bo ti bi mato ame go bo ko'ba do bo teyi tindawo ro bo.”

XXI Bo mato ame ro bo kōsō go bo ne ako kiya te, “Lōbu ma, i'di mileki titi tusu 'bu ma.”

XXII Yēsu iya te, “Osō goma, ola tōku ni kusu tōku lēpi nni ga.”

Yēsu Oga Pīwu

(MK 4:35-41; LK 8:22-25)

XXIII Kina Yēsu ni kēki ngi mi sorope ti bo kōsō go bo ga tari ro do mini.

XXIV Mbowa yo na pīwu ki'di ngi tome kebe do pōpō yayi. Lili pīwu nima i'di ngi tonbenbe sorope ko'do 'do kōnzu bēri. Tine Yēsu ēdi bi tō'do.

XXV Kina lijē kari ngi kindinji bo, kiya te, “Nere, okonyi ze, dēdi 'deni dōlē.”

XXVI Tine bo iya te, “Ēddi kereke go wa'di? Kpe bo kinza ki'dike doye laka go lende ma naga nime.”

Kina bo kēnyi toro kamo do lili ni ti mini kikagba nima 'do koro. Kina koro ngi liwo. **XXVII** Kina lijē pili koto ngi ro gōnni, iya te, “Bo nime, bo wa'di ga na? Lili ni ti mini lōbu ni kpaki ro wa kuwō do bo.”

Nōki Ni Ti Ba'do

(MK 5:1-20; LK 8:26-39)

XXVIII Kina do Yēsu kōmō 'deni kapa pōpō mato mi do yayi 'ba Gadara tine na ya mato ga riyo ro bo nōki kondoso ngi ti bo di yayi. Ya riyo naga nima ēdi kako di kpa ti'bōrō 'ba tusu tōku. Ya naga nima nōki ila'ba 'deni do mo koworo ngi ro ma kēnyē. Go kō'du mo na boto ilaṅa rōni dē kpe tudō kebe yayi. **XXIX** Kina lijē kulōri ngi ro ma kembe, iya te, “Ni kole 'ba Boko'ba nime, wa'di na ko'doko di zize? Ako 'deni tote doze tōti gba kinza kada mo kōmō?”

XXX Tindi 'ba ba'do 'ba liṅo ēdi tonyo kpenni ṅoli yayi, **XXXI** kina nōki naga nima koma'jo rōnni ngi zi Yēsu, iya te, “Do kēddi koga ze yaga oja ze dari mi ba'do naga nime 'dē.”

XXXII Kina bo kiya zinnī, iya te, “Arike.” Kina ɔɔo lijjē kari kila'ba ngi do ba'do tōnē ga yo, kina ba'do naga nima kēnyī ngi pili kirinja kari bi kulunji 'ba pōpō kila'ba mī mini kote dōnnī pili yaga.

XXXIII Bɔ koda ba'do naga nima irinja kari kiya kō'du mo mī gawo. Kina lijjē kiyētī go wa ma kō'dō rōnī nima gbī pili ti lende 'ba bɔ nōkī tōnē ga.

XXXIV Kina bilaka 'ba mī gawo nima kɔlo ngi pili kako tonɔgo Yēsu. Kina ɔɔo lijjē kō'ja bo 'deni tine lijjē ititi bo 'do bo kēnyī kari yaga di mī dɔyayi 'bēnni.

IX

Yēsu Ilenjo Bɔ Keɲme Bērī Mɔto

(MK 2:1-12; LK 5:17-26)

I Kina Yēsu kēki ngi mī sorope kumu do pōpō kileki kari mī gawo 'bēnni.

II Di yayi na ya mɔto ga kō'de bɔ mɔto ame keɲme 'deni bēri ne ngi kako zi bo. Bɔ nima rɔ ma kō'dō do sora. Kina ɔɔo Yēsu koɲgo 'deni lijjē kikali ngi bo ēdī ti tigɔ tileɲo bɔ nima tine, bo ilende zi bɔ nima, iya te, “Kole ma, ogbo dōkī'dī yī, ola yi 'deni go lende kēnyē 'bi ga.”

III Kina bɔ kɔmɔ kiyandi mɔto ga ame kēdī yayi ne kēnyī ngi tomeri mo ti mīnnī, iya te, “Bɔ nime ēdī kudōli Bɔko'ba.”

IV Tine Yēsu ikali meri 'bēnni nima ngi na bo kiya te, “Ēddi komerike lende ma kēnyē ma tara ga mīye go wa'di? V Ma yala na kītewu 'do tiya mo? 'Ola yi 'deni go lende kēnyē 'bi,' ala 'do kiya te, ‘Ēnyī kilingere?’

VI Ne ziye tikali mo rɔ ma laka kole 'ba bilaka lesi ēdī ti tigɔ dɔlinɔ bine tola bilaka go lende kēnyē.”

Kina bo kiya zi bɔ keɲme bēri nima, iya te, “Ēnyī tɔrɔ kombi sora 'bi kari liɲɔ.”

VII Kina bɔ tōnē kēnyī ngi tɔrɔ kari liɲɔ. VIII Tine ɔɔo tindī kō'ja bɔ nima 'deni tara tine lijjē ngi rɔ tikere. Na lijjē kebe ngi tilēlu Bɔko'ba go ti'di kōzi kakpa ma kɔzo a nima tara zi bilaka lesi.

Bɔ Rɔkɔ'ɔ Na Nge Kō'dɔkɔ Wɔwɔ

(MK 2:13-17; LK 5:27-32)

IX Kina ɔɔo Yēsu kiteli 'deni di yayi na bo kari kō'ja Matayo bo kireke awada koloma 'deni mī go bi 'ba tūreke awada. Kina Yēsu kiya zi Matayo, iya te, “Ōsō goma.” Kina Matayo kēnyī ngi kōsō go Yēsu.

X Tine ɔɔo Yēsu ni ti bɔ kōsō go bo ga koloma 'deni tonyo akonyo di liɲɔ 'ba Matayo yayi na bo kireke awada ma konzi ti bɔ lende kēnyē mɔto ga kotɔtɔ rōnnī ngi yayi kōdɔ'bo rōnnī ti Yēsu ni. XI Kina ɔɔo Parosi mɔto ga kō'ja 'deni tara tine lijjē ititi bɔ kōsō go Yēsu ga, iya te, “Bɔ kɔmɔ kiyandi 'be nima ēdī konyo wa bi koto ti bilaka ma tara ga go wa'di?”

XII Tine ɔɔo Yēsu kuwō lende 'bēnni nima 'deni tara, bo iya te, “Bɔ rɔkɔ'ɔ na nge kari zi bɔ ki'di wɔwɔ. Ya ma kinza ti rɔkɔ'ɔ naga ari ē'bēnni dē.

XIII Ari koɲɔke 'jo 'ba lende nime kugu mī buku 'ba Bɔko'ba kiya te, ‘Mī kēyī na mō'dɔkɔ di zi bilaka, tine inza rɔ akumu.’ Kina me ma mako dē tīdēki bɔ lende laka, mako go bɔ lende kēnyē.”

Lende 'Ba Kpa Koro

(MK 2:18-22; LK 5:33-39)

XIV Bɔ kōsō go Yowani bɔ bapatisi ga ako zi Yēsu kititi, kiya te, “Ze 'beze ti Parosi ni dēdī doro kpeze nduwē, ne go wa'di na bo kōsō gōyī ga koro 'bēnni kpēnni dē?”

XV Yēsu iya te, “Ma komerike 'beye, n̄ba 'ba mī gbe ti koloma r̄o meri ko'ja mē'dē 'ba nyiti kēdi gba t̄inni? Tine inza tara, kada mo ti kōmō 'deni ame 'd̄o kogba mē'dē 'ba nyiti yaga di mī lōnggō lījē. Kina lījē ti koro kp̄enni 'jaa mī kada mo nima.

XVI Kina gb̄i b̄ot̄o m̄ot̄o uru b̄on̄ḡo ma la'ja dē ȳoki b̄on̄ḡo ma m̄olo. R̄öm̄oȳi b̄on̄ḡo ma la'ja ti k̄os̄on̄ji r̄on̄i nḡi kirica ma m̄olo nima ko'd̄o bi gb̄on̄j̄o ma l̄obu. **XVII** Kina b̄ot̄o m̄ot̄o ōd̄o layi ma la'ja dē gb̄i mī kilaka ma m̄olo 'ba layi. R̄öm̄oȳi kilaka ti kot̄opa nḡi yaga layi nima kol̄ōd̄o m̄ök̄o. Kina kilaka mo kēdi k̄irasi r̄on̄i nḡi. Tine layi ma la'ja ēd̄i kod̄o gb̄i mī kilaka ma la'ja kina 'd̄o lījē p̄ili koloma laka.”

Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa R̄o B̄on̄ḡo 'Ba Yēsu

(MK 5:21-43; LK 8:40-56)

XVIII Ko'ja Yēsu kēdi gba r̄o tiya lende nime na b̄o m̄ot̄o r̄o turu 'ba Yudayi kako nḡi zi bo kila'ba b̄ēr̄i k̄om̄o bo k̄il̄el̄u bo, iya te, “Nyiti ma ol̄ē 'deni gir̄i nime tine ako ki'di k̄ōziȳi r̄on̄i na l̄oko ti k̄id̄id̄i nḡi 'b̄owu.”

XIX Kina Yēsu ni k̄enȳi nḡi ti b̄o k̄ōs̄o ḡo bo ga kari ti b̄o nima. **XX** Kina 'ja m̄ot̄o ame roma k̄ō'b̄o tol̄ōd̄o nḡi di r̄om̄o k̄om̄o k̄ōo mo 'deni n̄j̄b̄o 'but̄ē d̄om̄or̄iȳo ne kako nḡi kosa k̄pa b̄on̄ḡo 'ba r̄o Yēsu. **XXI** R̄öm̄oȳi l̄oko omeri kiya ti m̄in̄i te, “Ōd̄o mosa pele n̄ge r̄o k̄pa b̄on̄ḡo 'ba r̄o bo, ti kilen̄o ma nḡi k̄op̄o.”

XXII Kina Yēsu kuȳi k̄om̄o bo ko'ja 'ja nima. Na bo kiya te, “Nyiti ma, oḡb̄o d̄ōki'di yi. Ti'di d̄oȳi ḡo t̄iḡo ma na kilen̄o yi 'deni.” Kina kilen̄o 'ja nima nḡi mī saa nima.

XXIII Kina ōd̄o Yēsu kari k̄om̄o mī līn̄o 'ba turu t̄on̄ē, bo ari ko'ja b̄o kome more ni ti t̄ind̄i ma kēdi kome kuwu ni ti b̄o tonyo k̄ōk̄o ni p̄ili yayi. **XXIV** Kina bo kiya z̄inn̄i, iya te, “K̄pe nima p̄ili ōd̄oke yaga, nyiti titi nime ol̄ē dē r̄o t̄ol̄ē tine l̄oko ēd̄i bi t̄ō'd̄o.”

Tine lījē ōḡo bo nḡi r̄o lāna. **XXV** Kina ōd̄o koga t̄ind̄i naga nima 'deni yaga tine, na Yēsu kod̄o nḡi r̄o ḡo t̄oku nima kinda'ba k̄ōz̄imo. Kina l̄oko k̄enȳi nḡi t̄or̄o.

XXVI Kina lēb̄i 'ba lende nime k̄iȳel̄ē r̄on̄i nḡi kote mī d̄olin̄o nima toko.

Yēsu Iȳop̄o K̄om̄o K̄ölu

XXVII Kina ōd̄o Yēsu k̄enȳi 'deni di yayi na b̄o k̄om̄o k̄ölu ma r̄iȳo m̄ot̄o ga k̄ōs̄o nḡi ḡo bo ti tul̄ōr̄i kiya te, “Kole 'ba Dawidi b̄o d̄olin̄o, i'di m̄iȳi k̄pe k̄eyi r̄oze.”

XXVIII Kina ōd̄o bo kari kod̄o 'deni r̄o tine na b̄o k̄om̄o k̄ölu t̄on̄ē ga kako nḡi zi bo. Kina bo kititi lījē, bo iya te, “Ik̄alike nḡi r̄o ma laka ti m̄o'b̄o tilen̄o ye?”

Lījē iya te, “Yēē, n̄ere.”

XXIX Kina bo kosa k̄om̄on̄ni, bo kiya te, “Ko'd̄o r̄on̄i ziye k̄oz̄o ame ki'dike d̄oye 'deni ḡomo ne tara.”

XXX Kina k̄om̄on̄ni k̄op̄o nḡi yaga. Tine Yēsu ose ḡomo kitiḡo z̄inn̄i, iya te, “Kinza kari k̄iyake lende nime dē zi b̄ot̄o m̄ot̄o.”

XXXI Tine lījē ari k̄iȳel̄ē lēb̄i 'ba Yēsu nḡi kote mī d̄olin̄o nima toko.

Yēsu Ilen̄o B̄o K̄pa Kud̄odu

XXXII Ko'ja ya t̄on̄ē ga kēdi k̄enȳi 'deni tari tine na ya m̄ot̄o ga ko'de bo n̄ōki m̄ot̄o ame kp̄amo kud̄odu r̄on̄i 'deni teyi ne nḡi kako zi Yēsu. **XXXIII** Tine ōd̄o koga n̄ōki nima 'deni yaga ȳo na b̄o t̄on̄ē ki'di tilende nḡi. Kina k̄ō'du mo k̄igaȳi t̄ind̄i naga nima nḡi p̄ili. Lījē iya te, “Do'ja a ma te dē m̄olo mī d̄oyayi 'ba Yisarele.”

XXXIV Tine Parosi ni iya te, “Njere 'ba nöki na ki'di közi kakpa nima zi bo toga nöki timo.”

XXXV Yësu ënyī kilingere pili toko kote mī gawo ti doliŋo ma titi naga tiyandi kōmō bilaka mī rō 'ba mötu, kina gbī tuwōwō laja laka 'ba njere löbu 'ba Boko'ba. Bo ileŋo ya ma kēdi ti dōkomali rōkō'ō ma konzi naga 'deni pili. XXXVI Kina ɔdɔ bo ko'ja tindi 'deni tine meri 'ba lisa 'bēnni ma bo koŋgɔ oso ŋgī lɔ dōki'di bo. Rōmōyi ilikō dōnni 'deni ŋgī kinza bo kokoko lijē kɔzɔ kamölō ame bo koda mo kinza ne tara. XXXVII Kina bo kiya zi bo kōsō gɔ bo ga, bo iya te, “Wa 'ba kpa dōlili nime ŋgī kpaya. Tine bo ndɔbo 'ba rōmo ga onzi dē. XXXVIII Ititike bo njere bo dōmo 'dɔ bo koja bo ndɔbo mī nyaka abo nime.”

X

Bɔ Kōsō Gɔ Yësu Ga (MK 3:13-19; LK 6:12-16)

I Yësu idēki bo kōsō gɔ bo ga ma 'butē dōmoriyō naga nima bi kɔtɔ. Kina bo ki'di közi kakpa zinni 'dɔ toga nöki kita 'ba yaga timo di dɔ bilaka, kina gbī 'dɔ tileŋo rōkō'ō ma konzi. II Bɔ laja ma 'butē dōmoriyō naga nime möyi mo ga na me. Ma dɔgba mo Simona ame kidēki möyi mo gbī rɔ Pitōrō ne, kina ti löndö bo Andareya ti Yakoba kole 'ba Zebedayo ti löndö bo Yowani. III Pilipō ni ti Batolimayo ti Tōma ti Matayo bo kireke awada ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Tadayo IV ti Simona bo ko'dɔ ya gɔ dɔyayi 'bēnni ti Yuda Isikarita ame kususū Yësu ne.

Laja 'Ba Ya Ma 'Butē Dōmoriyō (MK 6:7-13; LK 9:1-6)

V Yësu oja ya 'butē dōmoriyō naga nima kari ti ndose nime kiya te, “Kinza kɔdɔke dē mī doliŋɔ 'ba bo löwō ma kinza rɔ Yudayi naga. Kina kinza kɔdɔke dē gbī mī gawo 'ba Somorona ni. VI Tine arike ŋge zi kamölō 'ba Yisarele naga nime kōlu 'deni ne. VII Kina 'dɔ kari kuwōwōke zinni, kiya te, ‘Njere löbu 'ba Boko'ba ēdi 'deni ŋgōsi.’ VIII Kina 'dɔ kileŋoke bo rōkō'ō kindiŋike tōku ni. Ileŋoke bo mönyu ni, kina 'dɔ kogake nöki gbī kita 'ba yaga di dɔ bilaka. Ogbake 'deni di zō rɔ ma sari kinza topi ɔtɔ teyi, kina 'dɔ kari ki'dike gbī rɔ ma sari kinza topi ɔtɔ gōmo. IX Kinza kogbake girisi dē tiye. X Kina kinza kogbake mbo'da 'ba kpasi dē teyi. Kina kinza kogbake boŋgɔ mɔtɔ ala wari mɔtɔ ala pēri adɔkotoni mɔtɔ dē tiye. Rōmōyi bo ndɔbo pili ēdi ti bi gomo 'ba rōnni.

XI ɔdɔ kōmōke mī gawo ala liŋɔ mɔtɔ omake rɔ bilaka ame laka ko'dɔko tota ye rɔ ŋba ne. Kina 'dɔ kolomake liŋɔ abo ŋbō kënyike di gɔ bi nima. XII Tine ɔdɔ kōmōke mī liŋɔ iyake te, ‘Lende këyi koloma tiye.’ XIII ɔdɔ bilaka 'ba liŋɔ mo nima kɔta ye rɔ ŋba olake lende këyi 'be nima koloma tinni. Ne ɔdɔ lijē kɔta ye dē ogbake e'be yaga di zinni. XIV Kina ɔdɔ kōmōke mī gawo ala liŋɔ mɔtɔ ga ame bilaka mo ga koga ye ko'dɔko dē tuwō lende 'be ënyike di teyi. Kina 'dɔ kombake lupu mo yaga di ndiye rɔ lömu rōnni. XV Rɔ ma laka miya ziye mī kada 'ba burē mī Boko'ba ti këyi rɔ mbēmbē rɔ bilaka 'ba Sodomō ni ti Gomora di dɔ bilaka 'ba gɔ bi mo tɔ nima.”

Gomɔ 'Ba Gɔ Laja 'Ba Boko'ba (MK 13:9-13; LK 21:12-17)

XVI “Uwōke te, mēdi moja ye nime kɔzɔ kamölō tara mī löŋgō wōliwōli ma konzi. Tine i'dike kōmōye kandi kɔzɔ kōmō murē kina gbī liya rɔ rumō

kɔɔ matukpuru. ^{XVII} Onɔɔke roye laka rɔmɔyɔ ya mɔto ga ɛdɛ ame lijɛ ti kind'a'ba ye koto ye mi go bi 'ba burɛ. Kina lijɛ ti komba ye gbɛ di mi rɔ 'ba mɔtu 'bɛnnɪ ga. ^{XVIII} Ti kususɔ ye ko'de ye kɔmɔ kiti 'ba bo dolɔɔ ni ti turu ma lɔbu naga go lende ma kina ti kiyɛtɔke laja kɔto laka ma nime zɪnnɪ kina gbɛ zi bo lɔwɔ. ^{XIX} Tine ɔɔ ko'de ye mi go bi 'ba burɛ kinza ki'dike kɔmɔye kilɛ'di dɛ go wa ma 'do kiyake ala kiyɛtɔke zɪnnɪ. Rɔmɔyɔ wa ame ga kɛddɪ kiyake ne Boko'ba ti ki'di nɔɔ ziye mi saa mo nima. ^{XX} Rɔmɔyɔ kpe na dɛ kɛddɪ kilendeke tine Nyi Kɔto Laka 'ba 'bu ye na kɛdi ki'di lende ma kɛddɪ kiyake mo ga kpeye.

^{XXI} Mi kada mo nima bilaka ti kebe togba lɔndɔ lijɛ ga ki'di mi tɔlɛ. Kina 'bu ti ko'do gbɛ tara zi kole 'bɛnnɪ ga. Kina kole ti kebe gbɛ tuyi kpɛnnɪ do 'bu nni ga ti mɔnnɪ ga ti'di mo mi tɔlɛ. ^{XXII} Laki pili ti ko'ji ye go ko'du ma. Ne bo ame ki'di mi bo kɛddɪ teyi nɔbo kɔmɔ mi kada 'ba tote mo ti kɔmɔ nɔɔ di mi tɔlɛ. ^{XXIII} Kina ɔɔ lijɛ kɛdi ko'do kɔzi kasi ziye di mi gawo mɔto olɔloke kirinake gbɛ karike mi gawo mɔto. Rɔmɔyɔ ro ma laka miya ziye inza koteke mi gawo 'ba Yisarele pili gba kota kinza kole 'ba bilaka lesi kileki kako dolɔɔ nime.

^{XXIV} Kina onɔɔke, kole 'ba sukulu inza mbiri di do bo kɔmɔ kiyandi abo, kina bo laja inza gbɛ mbiri di do bo ma ro bo do bo. ^{XXV} Kina 'do kole 'ba sukulu kɛdi ti mi kɛyi tɛdi kɔɔ bo kɔmɔ kiyandi abo, kina 'do bo laja gbɛ kɔɔ bo ma ro bo do bo nima. Kina me ɔɔ kiti'ja bo dolɔɔ 'deni kidɛki ro Belezebola, tine bilaka 'ba linɔ abo ga ti kidɛki nɔɔ ti mɔyɔ ma kɛnyɛ ro do kiteli."

Ere Boko'ba (LK 12:2-7)

^{XXVI} "Kina kinza kereke bilaka dɛ. Wa ame ga pili ro ma kusu le'jete ne ti kiyagba 'deni nɔɔ yaga. Kina wa ame ga pili ro mulugu ne ti kumɔ yimo 'deni kikali yaga. ^{XXVII} Wa ame ga mɛdi miya liwo ziye ne ti kileki kiyake gɔmo 'deni yaga bi kɔɔ. Kina wa ame ga kuwɔke liwo ne ti kuwɔwɔke 'deni nɔɔ di do rɔ tɔrɔ. ^{XXVIII} Kina me kinza kereke ya ma kɛdi kupɔ nɔɔ ro yida ro kinza kupɔ didi naga nima dɛ. Tine Boko'ba ame kɛdi kote 'ba bo do yida ro ni kpaki ti didi mi pa'do 'ba Gehena ne na nɔɔ 'do kereke.

^{XXIX} Ne onɔɔke, ndɔgɔ 'ba silo riyo nɔɔ te taripa kɔto. Tine pele silo ma kɔto mɔto ɔlu dɛ lowo kinza ma 'bu ye kikali gɔmo. ^{XXX} Kina sunɛ 'ba doye gbɛ bo ikali gɔmo me. ^{XXXI} Kinza kereke dɛ. Kpe na ro do kiteli zi bo kebe silo ma konzi."

^{XXXII} "Lijɛ ame ga kiya yaga bi kɔɔ, kiya te lijɛ 'bama na ne, ti mo'do gbɛ tara zɪnnɪ kɔmɔ 'bu ma ame mɔtɔrɔ ne. ^{XXXIII} Ne lijɛ ame ga kilagi ma yaga bi kɔɔ ne ti milagi lijɛ gbɛ tara kɔmɔ 'bu ma ame mɔtɔrɔ ne."

Ya Na Yɛsu Ko'de Mi Dolɔɔ (LK 12:51-53; 14:26-27)

^{XXXIV} "Kinza komerike dɛ te mako to'do lende kɛyi mi dolɔɔ. Tine inza tara, mako dɛ to'de lende kɛyi mi dolɔɔ tine ya na mo'de. ^{XXXV} Mako toso kpa kole tɛnyɔ ro 'dirɔ ti 'bu nni ga, kina yitɔti gbɛ 'do kɛnyɔ ro 'dirɔ ti mɔnnɪ ga. Kina 'ja 'ba kole ni 'do kɛnyɔ ro 'dirɔ ti mese lijɛ ga. ^{XXXVI} Bo ya ma kɛnyɛ 'bɛyi 'ba bo mɔto ti kɛdi aa ro bilaka 'ba mi linɔ 'bi. ^{XXXVII} Kina me bilaka ame kɔ'ɔ 'bu bo ni ti ma bo ro do kiteli di do ma ne ɔ'bo dɛ tɛdi ro bo kɔsɔ goma. Kina gbɛ tara bo ame kɔ'ɔ kole abo ala nyiti abo ro do kiteli di do ma ne ɔ'bo dɛ tɛdi ro bo kɔsɔ goma. ^{XXXVIII} Bo ame ko'dokɔ dɛ tilɔɔ ro bo tɔlɛ go lende ma ɔ'bo dɛ tɛdi ro bo kɔsɔ goma. ^{XXXIX} Bo ame

ko'dokɔ tɔmɔ didi bo ti kiyölu dɔmo ngi yaga. Tine bo ma kiyölu dɔ didi bo go lende ma ti komo ngi.”

Kpa Közi
(MK 9:41)

^{XL} “Bo ame kota ye ro nba ota ma 'deni gbi. Kina bo ame kota ma ro nba bo ota bo ame koja ma ne 'deni gbi. ^{XLI} Bo ame kota bo laja 'ba Boko'ba ro nba ne ti ko'ja kpa közimo gbi kɔzo 'ba bo laja nima. Kina gbi bo ame kota bo lende laka römöyɔ bo nima edi ro ma laka ne ti ko'ja kpa közi mo gbi kɔzo 'ba bo lende laka. ^{XLII} Ti kikalike 'deni ngi ro ma laka botɔ ame ki'di pele nge ro mini kuwɛ zi bo kɔsɔ goma ma titi otɔ motɔ römöyɔ bo bo kɔsɔ goma na ne ti ko'ja kpa közimo ngi.”

XI

Akititi 'Ba Yowani
(LK 7:18-23)

^I Kina dɔɔ Yɛsu kote tose ndose naga nime 'deni zi bo kɔsɔ go bo ga tine, na bo kɛnyɔ ngi di yayi kari tiyandi komo bilaka gbi ti tuwöwö laja laka abo mi dolingɔ ma ngɔsingɔsi yayi.

^{II} Dɔɔ Yowani bo bapatisi kuwö wa ame ga Kurisito kedɔ ko'do ne 'deni tara di mi maboso yayi tine na bo koja bo laja abo ga ngi kari zi Yɛsu.

^{III} Kina lijɛ kititi Yɛsu, iya te, “Ni mo na ro bo ma tonɛ kedɔ kako di pötɔ ma ne? Ala 'do doje komɔze gba go bo motɔ?”

^{IV} Yɛsu ileki dɔmo zinni, iya te, “Ilekike zi Yowani kiyɛtike wa ame ga kuwöke kina ko'jake gbi ne zi bo kɔzo a nime te. ^V Iyɔpɔ komo bo komo kölu ni 'deni. Kina bo ka'bo ni ilingere 'deni. Ilenjo bo mönyu ni 'deni yaga ro ma kɔpɔ. Bo mbili ku'bɛ ni uwö bi 'deni. Töku ni indiji 'deni kina laja laka uwöwö roni 'deni zi bo lisa ni. ^{VI} Lijɛ ame ga lende ma kilikö dɛ dönni ne na ti yɛyi.”

Yɛ Na Mbiri?
(LK 7:24-35)

^{VII} Di pötɔ bo laja 'ba Yowani ga kari 'deni na Yɛsu koloma tiya lende 'ba Yowani zi tindɔ naga nima. Bo iya te, “Me karike yi mökö zi Yowani ne wa'di na karike tonjo mo? Mbili molɔ ma kedɔ kudɛ döni di zi lili?

^{VIII} Wa'di na karike tonjo mo? Bo kusu bonjo kele? Tine bo kusu bonjo kele ni edi koloma 'benni mi linjo 'ba bo dolingɔ. ^{IX} Ne arike tonjo wa'di? Bo kumɛ lende 'ba Boko'ba? Yɛɛ, ro ma laka o'jake bo ame kebe bo kumɛ lende 'ba Boko'ba pili ne 'deni. ^X Römöyɔ Yowani na tonɛ kugu lende mo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Boko'ba iya te, “Medi moja bo laja ma kari dogba kömöyɔ tilenjo kori ziyi.”

^{XI} Ro ma laka miya ziye, kole köyö 'ba 'ja motɔ inza mbiri di dɔ Yowani. Tine bo ame titiyi mi nɛre löbu 'ba Boko'ba ne na mbiri di dɔ Yowani. ^{XII} Di mi kada ma Yowani kisaki tuwöwö lende 'ba Boko'ba nbö kömɔ mi kada nime tone, ma konzi edi ko'do 'deni ngi ro ya 'do tɔdɔ mi nɛre löbu 'ba Boko'ba. Lijɛ edi ko'dokɔ 'do tinda'ba mo 'deni ngi ro gbörökötɔ. ^{XIII} Kina molo nbö kömɔ mi kada 'ba Yowani bo kumɛ lende 'ba Boko'ba ga pili ti kö'du ki'di 'ba Musa ileme lende 'ba nɛre löbu 'ba Boko'ba nime 'deni. ^{XIV} Ma keddi ko'dokoke ra ngi ti'di dɔye go lende 'benni, Yowani na ro Eliya bo kumɛ lende ame kedɔ kileki kako dogba ne. ^{XV} Bo ame kedɔ ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime.

^{XVI} Ti miyari ye kpe bilaka ma le'jete naga nime ti wa'di? Kpe ngi kɔzo kole titi ame ga koloma mi go bi 'ba ndögö. Ame dotumu motɔ kulöri zi

moto kiya te, ^{XVII} 'Domba dokole mbili pele ziye, odoweke goye de gbi yo. Kina me duci leri 'ba tole pele ziye, uduke de gbi yo.' ^{XVIII} Romoyi Yowani ako bine koro kpa bo, kuwe a ma kata naga de, iyake te, 'Yowani bo noki na.' ^{XIX} Kina me kole 'ba bilaka lesi kako konyo kpa bo kuwe wa iyake te, 'Onjoke yayi, bo ngi ro bo kpa nbobbo bo kuwe layi bo pari 'ba bo kireke awada ni ti bo lende kenyé moto ga.' Ne tine akikali 'ba Boko'ba ti kinda 'deni yaga di mi ndobo mo."

Bu'bu

(LK 10:13-15)

^{XX} Bilaka 'ba mi gawo naga nime Yesu ko'do go koto kulowo yimo ne oto donni de du te. Kina bo kényi tose kpa gawo naga nima, ^{XXI} kiya te, "Bu'bu ziyi Korazina, kina bu'bu gbi ziyi Betesayida. Romoyi ma kiya te kedí ko'do go koto naga nime ko'do miyi ne ra mi Tura ni ti Sidona dene, bilaka mo ga oto donni 'deni molo kolo bonjo 'ba mono ronni, kosa buruku ronni 'do kileme ma lijé koto donni 'deni di mi lende kényé 'benni ga. ^{XXII} Ro ma laka miya ziye mi kada 'ba buré kada moto Boko'ba ti ki'di mi bo keyi ro mbembé ro Tura ni ti Sidona di doye.

^{XXIII} Ne ni 'beyi Kapanoma o'doko tombi royi 'deni nbó mitoro? Ne ti ku'du yi 'deni ngi beri mi pa'do 'ba Gehena. Romoyi ma kiya te go koto naga nime ko'do miyi ne na kedí ko'do ra mi Sodomó dene Sodomó edi gba ko'ja kabate. ^{XXIV} Kina 'do kikali ro ma laka mi kada 'ba buré Boko'ba ti ki'di mi bo keyi ro mbembé ro Sodomó di doyi."

Akoke, Kina Ti Momo Ye Ngi

(LK 10:21-22)

^{XXV} Mi kada nima yayi Yesu iya te, "Milélu yi 'bu ma, nere 'ba do mitoro ni ti doyayi romoyi wa ame kusu domo di zi bo akikali ni ne ileme 'deni zi ma kinza kikali oto de naga. ^{XXVI} 'Bu ma, ro ma laka wa nime na ko'doko 'do ko'do roni te."

^{XXVII} Kina bo kiya te zi bilaka naga nima, "Bu ma i'di wa pili 'deni zo tine boto ikali ma kole de, 'bu ma na nge kikali. Kina boto ikali 'bu ma de gbi tine ma kole ma na nge mikali ti ya ame ga migeli 'deni 'do tileme bo teyi ne.

^{XXVIII} Kpe ame ga 'deni pili ro gomo di zi akirindi ne akoke zo. Kina ti momo ye ngi. ^{XXIX} Ombike kpa kulugbu ma mugu ye ame ro akiyandi ma ne. Romoyi doki'di ma na liya ro rumo kinza do kombi. Kina ti ko'jake ro kindawo ngi. ^{XXX} Romoyi kpa kulugbu ma nime mi'di ziye ne embe de kina tombi mo ngi kinza gomo."

XII

Ko'du Ki'di 'Ba Kada 'Ba Ro Kindawo

(MK 2:23-28; LK 6:1-5)

^I Mbowa di potó mo mi kada 'ba ro kindawo na Yesu ni kedí kilingere kebe mi nyaka 'ba nyonyo. Bo kosó go bo ga 'deni ro 'bo kina lijé ki'di ngi taborozí do nyonyo tonyo 'jo mo. ^{II} Kina odo Parosi ni ko'ja 'deni tara tine na lijé kebe ngi tititi Yesu, iya te, "Onjo te, wa nima bo kosó goyi ga kedí ko'do ne lijé édi ro tiyeyi mi ko'du ki'di 'ba kada 'ba ro kindawo."

^{III} Bo ileki zinni, iya te, "Idékike wa ma toné Dawidi ko'do mi kada nima yayi ne de? Ame lijé ro 'bo ti bilaka abo ga ne. ^{IV} Bo ari ngi mi ro lobu 'ba Boko'ba kina lijé ti bilaka abo ga konyo mangolo'bo koro ame ki'di zi Boko'ba ne ngi di yayi. Wa nima inza ro ma laka zinni mi ko'du ki'di 'ba Boko'ba 'do tonyo mo. Tine bo akumu ni na nge 'do konyo. ^V Kina idékike

dë gbî di mî kö'du ki'di 'ba Musa? Ame kiya te mî kada 'ba rɔ kindawo pili bɔ akumu ame mî rɔ lõbu 'ba Boko'ba ne iyëyi kö'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo. Tine pele inza rɔ lende kënyë zinnî. ^{VI} Kina me mëdi miya ziye wa mɔto ma kebe rɔ lõbu 'ba Boko'ba ëdi bine. ^{VII} Ugu 'deni mî buku 'ba Boko'ba iya te, 'Mî këyi na mo'doko di zi bilaka tine inza rɔ akumu.' Ma këddi kikalike 'jo 'ba lende nime ra, dëne inza kodoke karama dɔ bilaka ame kirasi ɔto dë ne. ^{VIII} Römöyî kole 'ba bilaka lesi na rɔ ɲere 'ba dɔ kada 'ba rɔ kindawo."

Bɔ Kɔnyɔ Keɲme Rɔ Kilawo
(MK 3:1-6; LK 6:6-11)

^{IX} Yësu ënyî 'deni di yayi kari mî rɔ 'ba mɔto mɔto. ^X Kina bo kari ko'ja bɔ mɔto kɔzimo keɲme 'deni rɔ kilawo ɲgi di yayi. Tine ya mɔto ga ëdi yayi ame këdi koma kɔri 'ba 'dɔ tususu Yësu gɔ tirasi wa mɔto. Kina lijë kititi bo, iya te, "Ëdi ɲgi rɔ ma laka mî kö'du ki'di ze 'dɔ tilenjo bilaka tɔne mî kada 'ba rɔ kindawo?"

^{XI} Yësu ileki dɔmo zinnî iya te, "Ɔdɔ kamölö 'bî 'ba bɔ mɔto kila'ba mî gö ma kalo mî kada 'ba rɔ kindawo, ti kari dë kinda'ba koto yaga di mî gö mî kada 'ba rɔ kindawo nima? ^{XII} Tine bilaka lesi ni ma ti kamölö, yë na mbiri? Ɔdɔ këdi 'deni tara kö'du ki'di ze i'di ze 'deni tokonyi bilaka mî kada 'ba rɔ kindawo."

^{XIII} Kina bo kiya zi bɔ kɔnyɔ keɲme rɔ kilawo nima, bo iya te, "Oja gɔ köziyi."

Kina bɔ nima koja ɲgi na kileki ɲgi rɔ ma laka kɔzɔ ma kapa ama. ^{XIV} Tine Parosi ni ënyî ɲgi di yayi kari tususu kpënnî 'dɔ tupö Yësu.

Yësu Na Boko'ba Koweli 'Deni

^{XV} Kina ɔdɔ Yësu kuwö 'deni këdi kusuwa kpa rɔ bo tara tine na bo kënyi ɲgi kari abo yaga di yayi. Kina tindi ma konzi kösö ɲgi gɔ bo. Tine bo ilenjo ya ame ga ti rɔkɔ'ɔ ne ɲgi pili. ^{XVI} Kina bo kose zinnî kinza lijë kiyëlë lende abo dë zi ya mɔto ga. ^{XVII} Bo o'dɔ wa nime 'deni 'dɔ këdi kɔzɔ wa ma tönë Yesaya bɔ kumë lende 'ba Boko'ba kiya ne tara. ^{XVIII} Ame kiya te, "Bo na rɔ bɔ laja ma ame moweli 'deni ne. Bo na mɔ'ɔ 'deni kulöwö kina ma gbî ti mî këyi rɔ mbëmbë gɔ kö'du abo. Ti mi'di Nyî Kɔto Laka ma koloma dɔ bo kina bo ti kuwöwö burë ma mëdi mo'dɔ dɔ, dɔ kupö pili. ^{XIX} Bo inza ko'dɔ kowasa ala kulöri rɔ ma kembe. Bɔto inza kuwö mugu bo këdi kulöri kebe gɔ kɔri. ^{XX} Bo ti kiliya rɔ bo zi lijë ame ga pili rɔ rumö ne, mî këyi abo ti këdi zi lijë ame ga pili rɔ lisa ne. Bo ti kö'bö to'dɔ mo ɲbɔ bo ko'de ako'doko kodɔrɔ 'ba Boko'ba nime ndimo këddi. ^{XXI} Kina bilaka pili 'ba dɔlɔɲɔ nime ti ki'di kömönni ɲgi dɔ bo."

Yësu Ilenjo Bɔ Nöki
(MK 3:20-30; LK 11:14-23)

^{XXII} Kina ya mɔto ga ko'de bɔ nöki kɔmɔ kölu mɔto ame kpamo kudödu rönî 'deni gbî teyi ne ɲgi zi Yësu. Kina Yësu kilenjo bɔ nima ɲgi kpamo kope rönî yaga tilende. Kina kɔmɔ mo kɔpɔ ɲgi gbî yaga. ^{XXIII} Kina tindi naga nima pili koto ɲgi rɔ gönni gɔ wa ame Yësu ko'dɔ ne. Lijë ititi rönni rɔ gɔ rönni, iya te, "Bo nima bo na ti këdi rɔ kupö Dawidi bɔ dɔlɔɲɔ mo tönë?"

^{XXIV} Tine ɔdɔ Parosi ni kuwö 'deni tara tine, lijë iya te, "Bo oga nöki naga nima yaga römöyî ɲere 'bënni Belezebola na ki'di tigɔ mo zi bo to'dɔ mo."

^{XXV} Yësu ikali wa nima lijë këdi komeri ne 'deni kina bo kiya te, "Dɔlɔɲɔ ame koza minî 'deni riyo to'dɔ ya rɔ gɔ rönni ne igabi dë kpe ëdi kiyëyi rönî ɲgi. Kina gawo ala liɲɔ mɔto ame koza minî 'deni to'dɔ ya rɔ gɔ rönni

ne ëdi kita'ba ngi. ^{XXVI} Kina me ɔɔo Satani na 'deni koga bo laja abo ga yaga di ɔɔ bilaka bo oza rɔ bo 'deni to'do ya ti gbagba bo kina lijë kedi kita'ba ngi. ^{XXVII} Ne ɔɔo mēdi 'deni moga nōki ti kōzi kakpa 'ba Belezebola tine, lēpi ye naga nima ēdi koga 'bēnni ti wa'di? Ndɔbo 'bēnni nima na ti kodɔɔo bici lende rɔye. ^{XXVIII} Tine ɔɔo moga nōki 'deni ti tigo 'ba Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba, rɔ ma laka n̄ere löbu abo ako 'deni mi ɔɔoyai.

^{XXIX} On̄goke te, bo moto ti kari kodo tondo mi rō 'ba bo tigo moto kolo wa mo ga? Ro ma laka ɔɔo bo kudodu bo nima dē titi dogba bo inza kolo wa mo.

^{XXX} Bo ame ko'doko ma dē ēdi rɔ ndo'ji tō. Kina bo ame kototo kpamo dē tō ēdi 'ba bo tiyēyi yimo. ^{XXXI} Go kö'du nime na 'do miya ziye, ti kola bilaka go kö'du kēnyē pili, kina gb̄i go wa ma kēnyē ame ga pili lijë kiya ne. Tine bo ame kiya kpa kēnyē rɔ Nyi Koto Laka ne, inza kola du te go lende kēnyē nime. ^{XXXII} Bo ame kiya kpa bo go kole 'ba bilaka lesi ne ti kola go lende kēnyē, tine bo ame kiya kpēni go Nyi Koto Laka ne inza kola pele giri nime ala mi kada ma n̄burun̄buru.

Dɔngala 'Ba Dɔngeri

(LK 6:43-45)

^{XXXIII} “On̄goke te, nḡeri ma la'ja ēdi kana 'bēni rɔ dɔngeri ma laka, kina nḡeri ma götō ēdi kana 'bēni rɔ dɔngeri ma kēnyē. Ēdi kikali nḡeri go kinē ame bo kēdi kana ne.

^{XXXIV} Kpe kole 'ba murē naga nime, ti ko'boke tiya wa ma laka tondo ko'ja kēddike rɔ wa kēnyē? Rōmōyi kpa ēdi koja 'bēni wa ame koso 'deni mi dōki'di ne. ^{XXXV} Bo lende laka ēdi koja gb̄i rɔ wa ma laka di mi mata 'ba lende laka abo. Kina bo lende kēnyē ēdi koja 'bēni gb̄i rɔ wa ma kēnyē di mi mata 'ba lende kēnyē abo.

^{XXXVI} Rɔ ma laka miya ziye, mi kada 'ba burē ēdi kititi kpa bilaka pili 'do kiyēti go lende yawa ame ga pili lijë kiya ne. ^{XXXVII} Lende 'bi 'ba bo moto na ti kileme yi di mi burē nima rɔ ma laka ala rɔ ma kēnyē.”

Bo Titi Ma Le'jete

(MK 8:11-12; LK 11:29-32)

^{XXXVIII} Kina bo kōmo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti Parosi moto ga kēnyē kiya zi Yēsu iya te, “Bo kōmo kiyandi, do'doko 'do ton̄go lende 'ba go koto ma kēddi ko'do.”

^{XXXIX} Tine bo ileki dōmo iya te, “Kpe bo titi ma le'jete nime kpe ngi rɔ ma kēnyē, ereke Boko'ba dē. Go wa'di na kiterike 'do to'ja go koto? Ne inza kilēme du te ziye. Tine go koto ma 'do kilēme ziye na n̄ge tōnē rɔ 'ba Yona bo kumē lende 'ba Boko'ba. ^{XL} Kɔzo ame Yona ko'do tō'dō do mota mi kenze löbu ne, ti kole 'ba bilaka lesi ko'do tō'dō gb̄i do mota tara bici yayi bēri. ^{XLI} Mi kada 'ba burē bilaka 'ba Ninēwē ti kēnyi kɔɔo kōmo kiti 'ba burē tususu ye kpe bo titi ma le'jete naga nime. Rōmōyi mi kada ma Yona kuwōwō laja nima zinni lijë oto dōnni ngi di mi lende kēnyē 'bēnni ga. Kina me rɔ ma laka mēdi miya ziye wa moto ēdi bine ame kebe Yona.

^{XLII} Mi kada 'ba burē 'ja bo dōlin̄o 'ba Seba tōnē ti kɔɔo kōmo kiti 'ba burē todɔɔo bici lende rɔye kpe bo titi ma le'jete naga nime. Rōmōyi loko ako tōnē n̄bo rɔ ma kōwo di dōlin̄o 'bēni tuwō akikali mbēmbē 'ba Solomo. Kina me rɔ ma laka mēdi miya ziye bo moto ēdi bine ame kebe Solomo.”

Tileki 'Ba Nōki

(LK 11:24-26)

^{XLIII} “ɔɔo nōki kita'ba 'deni di do bilaka ēnyī kari mi goki toma bi 'ba rɔ kindawo zi bo. Tine ɔɔo bo ko'ja dē yo, ^{XLIV} na bo kiya zi gbagba bo, iya

te, 'Ti mileki mari mi rö ma nime mënyä di yimo ne.' Bo ileki kari ko'ja mi rö tönë 'deni rö ma sari kotowa yimo 'deni kəpə kiyija wa mo ga pili rö ma laka. ^{XLV} Kina bo kileki ngi kari ko'de nöki ma modomoriyö motə ga ame kënyë ngi rö dö kiteli kebe bo ne. Kina lijë kako koloma ngi yayi. Tine na kəso loma 'ba bo nima këdi kënyë ngi rö dö kiteli kebe ma dögba. Wa nime na këdi ko'də rönä tara zi bilaka bö lende kënyë ma le'jete naga nime."

Yë Na Rö Iya?

(MK 3:31-35; LK 8:19-21)

^{XLVI} Yësu ëdi gba kilende na ma bo ni ti löndö bo ga kömö ngi. Lijë ɔɔ yaga koja laja gə bo 'dö bo kako kilende tinni. ^{XLVII} Kina bö motə yayi kiya zi Yësu, iya te, "Onḡo te, möyi ni ti löndö yi ga na me 'dë yaga lijë o'dəko tilende tiyi."

^{XLVIII} Yësu ileki dömo, iya te, "Yë na rö iya? Kina yë mo ga na rö löndö ma ga?"

^{XLIX} Kina bo kileme bö kösö gə bo ga, na bo kiya te, "Iya ni ti löndö ma ga na rö ya naga nime. ^L Bo ame ko'də wa ame 'bu ma, ma mitəɔ ko'dəko 'dö bo ko'də ne na rö löndö ma ti lëmi ma ga gbä rö iya."

XIII

Dəngala 'Ba Bö Kulä Kupö

(MK 4:1-9; LK 8:4-8)

^I Mi kada kəto mo nima na Yësu kënyä di liḡo kari kpa pöpö, bo koloma tiyandi bilaka di yayi. ^{II} Kina bilaka kotəto rönni ngi zi bo yayi rö tindi ma kinza kiya. Na bo kari këki abo ngi koloma mi sorope dö mini. Tine na tindi naga nima kəɔ 'bënni ngi yaga dö kpa götö. ^{III} Kina bo koloma ngi tiya wa ma konzi zinni rö döngala.

Bo iya te, "Bö motə ɔɔ 'deni kari tulä kupö abo. ^{IV} Kina ɔɔ bö këdi koto 'deni tulä mo tine kupö motə ga ila'ba ngi dö kpa kori. Kina yali kako kəgə ngi yaga. ^V Motə ga ila'ba 'bënni dö kirigəyə ame yayi mo kalo dë ne. Kina kötu ngi welo römöyi yayi mo alo dë. ^{VI} Tine ɔɔ kada keze mbowa yə na koḡma ngi kututu yaga römöyi ngira'da mo alo dë. ^{VII} Kupö motə ga ila'ba 'bënni biči kono. Kina ɔɔ kono kiyöbu yə na kuböwu ngi. ^{VIII} Tine kupö motə ga ila'ba 'bënni mi yayi ma laka, kina kiyöbu ngi kana. Motə ga ana nbanji, motə ga ana laka, motə ga ana mbowa.

^{IX} Bö ame këdi ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime."

Jö 'Ba Dəngala 'Ba Kupö

(MK 4:10-20; LK 8:9-15)

^X Kina bö kösö gə bo ga kako zi bo kititi bo, iya te, "Ëddi kiya lende rö döngala zi bilaka naga nime gə wa'di?"

^{XI} Bo ileki dömo zinni, iya te, "'Beye Böko'ba i'di akikali 'ba nere löbu abo ame rö ma kusu ne 'deni ziye. Tine 'bënni i'di dë zinni. ^{XII} Römöyi bö ame këdi pele timo Böko'ba ti ki'di gbä dömo, 'dö bö këdi timo rö mbëmbë. Tine bö ame kinza timo ne ti kogba yaga di teyi. ɔɔ ma titi motə këdi pele yayi ti kopepe yaga di zi bo.

^{XIII} Wa nime 'dö ki'di ma mëdi milende zinni rö döngala ne, römöyi lende 'ba Böko'ba nime lijë onḡo pele tine lijë o'ja dë, lijë uwö pele tine lijë uwö dë laka kina ɔɔ dë gbä dönni. ^{XIV} Ëdi 'deni kəɔ lende tönë Yesaya kumë gə kö'du 'bënni ne tara. Ame kiya te, 'Bilaka naga nima ti kuwö ngi rö tuwö tine inza kodə du te dönni. Lijë ti koḡo ngi rö tonḡo tine lijë inza

ko'ja du te. ^{XV} Römöyī kpa kōri 'ba dōku dōnnī idiri 'deni teyi. Mbili lijē u'bē 'deni, kina lijē otomo kōmōnnī 'deni gbī teyi. Ma kiya te kinza tara dēne lijē ēdī ko'ja ti kōmōnnī kuwō gbī ti mbili nnī lende mo kōdō dōnnī gō lijē koto dōnnī kako zō 'dō mileŋo lijē.'

^{XVI} Tine kpe 'beye na laka rōmōyī komōye o'ja 'deni kina mbili ye uwō 'deni gbī. ^{XVII} Rō ma laka miya ziye bō kumē lende 'ba Boko'ba ti bō lende laka ma konzi oloma 'deni ti kōmō ki'di 'dō to'ja wa naga nime kēddī ko'jake ne, tine lijē o'ja dē du te. Kina lijē oloma 'deni gbī ti kōmō ki'di 'dō tuwō mo kōzō ame kēddī kuwōke ne, tine lijē uwō dē du te.

^{XVIII} Kina me ojeke mbili ye ti kuwōke 'jo 'ba dōŋgala 'ba bō kuli kupō nime. ^{XIX} Bō ame kuwō lende 'ba ŋere lōbu 'ba Boko'ba pele tine kōdō dē dōmo ne, bō na kōzō kupō ame kila'ba dō kpa kōri ne. Kina Satani kako ŋgī kolo lende nima yaga di mī dōki'di bō. ^{XX} Kupō ma kila'ba dō kirigoyō na rō ya ame ga kinda'ba lende 'ba Boko'ba ŋgī ti mī kēyī di bi tuwō mo. ^{XXI} Tine ŋgira'da mo alo dē mīnnī. Kina ki'di ŋgī kigabi dē. Kina odo gomō ala kōzī kasi ma ko'dō zīnnī gō laja nime kōmō yō, na lijē koga kpēnnī ŋgī gomō. ^{XXII} Kina kupō ma kila'ba bīci kono na rō ya ame ga kuwō laja laka nime pele tine kōmō kilē'di 'ba gō wa 'ba dōliŋo nime ti tō'ō mōri ko'dō ubōwu ŋgī yaga di mīnnī. Kina ki'di lijē ŋgī kana odo dē kpe. ^{XXIII} Kupō ma kuli mī yayi ma laka na rō ya ame ga kuwō laja nime ki'di kōdō dōnnī. Kina lijē kana ŋgī mōto ga rō mbēmbē, mōto ga ana laka, mōto ga ana mbowa."

Dōŋgala 'Ba Beli

^{XXIV} Yēsu iya dōŋgala mōto zīnnī, iya te, "Ŋere lōbu 'ba Boko'ba ēdī kōzō wa nime te. Bō mōto ari kuli kupō nyōnyu ma laka mī nyaka abo. ^{XXV} Mī korōndō 'deni tine na bō ya kako ŋgī kuli 'jo beli mī lōŋgō mo. Kina bō kari abo ŋgī. ^{XXVI} Kina odo nyōnyu kiyōbu 'deni kēdi kōyō tine na beli kinda ŋgī ki'di gbī tōyō mī lōŋgō mo. ^{XXVII} Kina bō laja 'ba bō tōnē kako kiya zi bō, iya te, 'Kupō ma laka na tōnē kuli mī nyaka 'bī, ne beli naga nima ako di yala?'

^{XXVIII} Bō ileki dōmo, iya te, 'Bō ya na ko'dō lende nima.'

Lijē ititi bō, iya te, 'O'doko 'dō dari doto beli naga nima yaga?'

^{XXIX} Bō iya te, 'Inza tara. Odo kari kotōke ēddī kotōke nyōnyu ma laka gbī timo. ^{XXX} Tine olake nyōnyu ni ti beli naga nima kana kpaki bi kōto ŋbō kōmō mī kada 'ba tumu wa di mī nyaka. Kina ti miya 'jaa zi bō kumu nyōnyu 'dō lijē kotōto kpa beli naga nima titi dōgba kudōdu bi kōto rō dō koŋma yaga. Kina 'dō lijē kumu nyōnyu ma ki'di mī mata.'"

Dōŋgala 'Ba 'Jo Titiyi

(*MK 4:30-32; LK 13:18-19*)

^{XXXI} Yēsu iya dōŋgala mōto gbī zīnnī, iya te, "Ŋere lōbu 'ba Boko'ba ēdī kōzō 'jo 'ba ŋgērī mōto ame wōtī titiyi ne tara tine odo bilaka kogba kari kuli mī nyaka ^{XXXII} na kiyōbu ŋgī rō ŋgērī ma lōbu ame yali ni kako kubō rō 'bēnnī ga ŋgī dōŋgila mo."

^{XXXIII} Yēsu iya dōŋgala mōto gbī zīnnī, iya te, "Ŋere lōbu 'ba Boko'ba ēdī kōzō laŋga ame 'ja kogba pele mbowa kuturō ti ruru koso mī a ma mbiri ki'di ŋgī pili kō'bu ne."

^{XXXIV} Wa naga nime pili Yēsu oloma 'deni rō tiya mo rō dōŋgala zi tīndī naga nima. Bō iya a mōto dē zīnnī du te kinza dōŋgala teyi. ^{XXXV} Bō o'dō 'deni tara 'dō kēdī kōzō wa ma tōnē bō kumē lende 'ba Boko'ba kiya ne, "Ti milende zīnnī rō dōŋgala. Wa ame ga kikali dē mōlo di bi tisaki 'ba dōliŋo nime ne ti miya zīnnī."

'Jo 'Ba Dɔŋgala 'Ba Beli

XXXVI Kina ɔɔo Yēsu kēnyī 'deni di mi lōŋgō tīndī naga nima bo kari 'deni liŋɔ tine na bo kōsō gɔ bo ga kako ŋgī zi bo kititi bo, iya te, “Ųyētī 'jo 'ba dɔŋgala 'ba beli 'ba mī nyaka nime te zize.”

XXXVII Yēsu ileki domo, iya te, “Bo kuli kupō nima na rɔ kole 'ba bilaka lesi. **XXXVIII** Tine nyaka mo nima na rɔ dɔliŋɔ, kina kupō nyōnyu mo nima na rɔ bilaka 'ba ŋere lōbu 'ba Boko'ba, kina beli mo nima na rɔ bilaka 'ba Satani. **XXXIX** Kina bo ya ma kako kuli kupō beli mo nima na rɔ Satani. Kada 'ba tumu wa di mī nyaka na rɔ ŋburuŋburu 'ba dɔliŋɔ. Kina bo kumu nyōnyu mo ga na rɔ malayika. **XL** Kina gbī kɔzɔ ame kēdī kotɔtɔ kpa beli koŋma yaga ne tara, ti kēdī gbī kɔzɔ wa nima tara mi ŋburuŋburu 'ba dɔliŋɔ. **XLI** Kole 'ba bilaka lesi ti koja malayika abo ga kari kutō'du bo dɔ kirasi ni ti bo lende kēnyē ni yaga di mi ŋere lōbu abo. **XLII** Kina malayika ti ku'du lijē ŋgī mī pa'do 'ba tōlē dɔ kote 'dɔ lijē kudu kunyī kpēnnī yayi. **XLIII** Tine bo lende laka ni ti kēdī rɔ lōbu ma dɔ kiteli ame kōbō kɔzɔ kada tara mī dɔliŋɔ 'ba 'bu nni. Bo ame kēdī ti mbili ne i'dike bo kuwō lende nime.”

Dɔŋgala 'Ba Ŋere Lōbu 'Ba Boko'ba

XLIV “Ŋere lōbu 'ba Boko'ba ēdī kɔzɔ wa nime te. Bo mɔtɔ ari kōmō ŋgī dɔo yamo adalamini sōkōwō kusu domo 'deni mī nyaka. Kina bo kitiri domo ŋgī tōtī teyi. Bo 'deni ŋgī rɔ lɔŋɔ na bo kari kugō wa ame ga bo kēdī timo ne ŋgī me mōkō, kina bo kileki ŋgī kari kugō nyaka tōnē ti yamo yimo ne rɔ abo.

XLV Kina ŋere lōbu 'ba Boko'ba ēdī gbī kɔzɔ wa nime te. Bo ndōgō mɔtɔ i'di toma tiyi nyileki ma kele. **XLVI** Tine ɔɔo bo kari ko'ja ame kele ŋgī rɔ dɔ kiteli ne 'deni tine, bo ari ŋgī kugō abo ga me mōkō na bo kileki ŋgī kari kugō tiyi nyileki tōnē.

XLVII Kina ŋere lōbu 'ba Boko'ba ēdī gbī kɔzɔ wa nime te. Atoyi mɔtɔ ga u'du duru 'bēnnī mī mini na kunzō kenze ŋgī rɔ ma kēnyē. **XLVIII** Kina ɔɔo koso 'deni yimo tine na lijē koto ŋgī yaga dɔ kpa gōtō lijē koloma bēri tigeli ma laka mo ga. Ma laka mo ga u'du mi kee tine ma kēnyē mo ga u'du ŋgī mōkō. **XLIX** Kina ti kēdī gbī tara mī kada 'ba ŋburuŋburu 'ba dɔliŋɔ. Malayika ti kako kigeli bo lende kēnyē yaga di mi lōŋgō bo lende laka. **L** Kina lijē ti ku'du bo lende kēnyē ŋgī mī pa'do 'ba tōlē dɔ kote 'dɔ lijē kudu kunyī kpēnnī yayi.”

LI Yēsu ititi lijē, iya te, “Ikalike wa naga nima ra?”

Lijē iya te, “Yēē.”

LII Kina bo kileki kiya zīnnī, bo iya te, “Bo kɔmɔ kiyandi 'ba kō'du ki'di ame ga pili kuyi rōnnī 'deni rɔ bo laja mī ŋere lōbu 'ba Boko'ba ne ēdī kɔzɔ bo mɔri ame koja wa ma molo ni ti ma la'ja yaga di mī mata abo ne tara.”

Yēsu Iyandi Wa Mī Dɔyayi 'Bēnnī (MK 6:1-6; LK 4:16-30)

LIII Kina ɔɔo Yēsu kote tiya dɔŋgala naga nime 'deni tine na bo kēnyī ŋgī di gɔ bi nima **LIV** bo kileki kari Nazareta mī dɔyayi 'bēnnī. Bo oloma tiyandi kɔmɔ bilaka mī rō 'ba mōtu kina bilaka pili koto ŋgī rɔ gōnnī. Lijē iya te, “Bo nima o'ja akikali ma te di yala? Kina bo ikali to'do gɔ koto lōbu naga nime di yala? **LV** Bo nime bo na dē rɔ kole 'ba bo kose ŋgērī tōnē? Ma bo na dē rɔ Mariya? Lōndō bo ga na dē rɔ Yakoba ni ti Yesepa ti Simona

ti Yuda? ^{LVI} Lëmi bo ga na dë me gbï këdi koloma tize bine ne? Ne bo o'ja wa naga nime te di yala?" ^{LVII} Kina lijë kilagi lende abo ngï.

Yësu ileki kiya zinni te, "Rɔ ma laka, bilaka 'ba mï gɔ bi ma laki pili rɔ ma koro bo kumë lende. Tine bilaka 'ba dɔyayi abo ga ti ma wado abo ga oro bo dë."

^{LVIII} Kina ngï bo o'dɔ gɔ koto ma konzi dë kpe di yayi römöyï lijë i'di dönni dë gɔ lende abo.

XIV

Tupö Yowani Bɔ Bapatisi

(MK 6:14-29; LK 9:7-9)

^I Mï kada nima yayi na Erode bɔ dɔliŋɔ 'ba Galilaya kuwö lëbi 'ba Yësu. ^{II} Kina bo kiya zi bɔ laja abo ga, iya te, "Yowani bɔ bapatisi na. Bo na kënyï 'deni 'böwu kɔdɔ yaga di mï tölë. Kina me ki'di bo këdi kɔ'dɔ gɔ koto naga nime ne."

^{III} Römöyï Erode bo na kind'a'ba Yowani tönë mɔlo bine ki'di kudödu ku'du mï maboso. Bo o'dɔ gɔ kö'du 'ba Erodiya 'ja 'ba bɔ löndö bo Pilipö.

^{IV} Römöyï Yowani oloma tiya mo zi Erode, iya te, "Tuyï kɔmɔ 'ja 'ba löndö ele dë. Tiyëyï mï kö'du ki'di 'ba Boko'ba na."

^V Bo o'dɔkɔ tupö Yowani yaga tine bo ere bilaka 'bënni ga 'ba Yudayi römöyï lijë iya Yowani rɔ bɔ kumë lende 'ba Boko'ba. ^{VI} Tine mï kada 'ba karama 'ba tøyö Erode na nyiti 'ba Erodiya kari kusi ŋgala ngï kɔmɔ ŋba 'ba mï karama naga nima pili. Kina tusi ŋgala 'bëni ki'di Erode ngï këdi ti mï këyi rɔ mbëmbë. ^{VII} Gɔ kö'du mo na bo kulömu rɔ bo zini, iya te, "Mulömu rɔma 'deni, wa mɔtɔ ame kititi ne ti mï'di ngï ziyï."

^{VIII} Kina möni kiya ngï zini 'dɔ lɔko kari kititi Erode, kiya te, "Dɔ Yowani bɔ bapatisi na ki'di zö giri nime mï kita'ba."

^{IX} Lende nime i'di Erode ngï rɔ meri. Tine gɔ lömu ame bo kulömu rɔ bo 'deni kɔmɔ ŋba abo ga pili ne, na bo ki'di lende mo ngï 'dɔ kɔ'dɔ kɔzɔ wa ma lɔko kɔ'dɔkɔ nima tara. ^X Kina bo ki'di ngï kari koke dɔ Yowani di mï maboso, ^{XI} kina kɔ'de ngï mï kita'ba ki'di zi nyiti tönë koto kari zi möni.

^{XII} Kina bɔ kösö gɔ bo ga kako kombi töku bo ngï kari kusu. Na lijë kari kiya lende mo ngï zi Yësu.

Yësu I'di Akonyo Kɔ'bɔ Bilaka Kuluku 'Butë Bi 'Butë

(MK 6:30-44; LK 9:10-17; YN 6:1-14)

^{XIII} Kina ɔdɔ Yësu kuwö meri 'ba Erode nima bo kiya ne 'deni tara tine na lijë kënyï ngï di yayi këki mï sorope kari rɔ dönni mï gɔ bi ame bɔtɔ kinza teyi ne. Tine ɔdɔ bilaka kuwö lende abo 'deni tara na lijë kënyï ngï di mï liŋɔ kozi 'bënni ti ndinni kebe dɔ kpa götö. ^{XIV} Kina ɔdɔ Yësu këki 'deni yaga di mï sorope tine bo oŋgɔ bilaka ëdi 'deni ngï kako rɔ tündi. Kina ɔdɔ bo koŋgɔ lisa 'bënni 'deni tara tine, na bo kileŋo ya ma rɔ rɔkɔ'o naga ngï pili.

^{XV} Kɔ'ja kada këdi kösö 'deni tine na bɔ kösö gɔ bo ga kako zi bo kiya te, "Kada inza kpe, bi nime rɔ yi mökö. Oja bilaka naga nime kari mï liŋɔ mɔtɔ ga ma ŋgɔsi bine 'dɔ lijë kari kugö akonyo zinni di yayi."

^{XVI} Bo iya te, "Lijë kari dë bi tɔ, kpe na 'dɔ ki'dike akonyo zinni."

^{XVII} Lijë iya te, "Dinza ti ɔtɔ bine tine ŋge rɔ manɔgolo'bɔ muyi ti kenze riyo."

^{XVIII} Bo iya te, "O'deke kako zö dayi."

XIX Kina bo kiya ngi 'do bilaka naga nima pili koloma bəri do moli. Kina bo kogba mangolo'bo muyi toné ngi ti kenze riyö mo naga nima, na bo konço bi kari mitoro, bo kileki ye'di mo zi Boko'ba. Na bo konye yimo ki'di zi bo kösö go bo ga kari koza zi tündi toné ga. **XX** Kina lijé pili konyo ngi kitékpé lijé. Kina bo kösö go bo ga kari kutö'du koso ma kileke bəri mo ga ngi koso mi kee 'buté domoriyö. **XXI** Bilaka naga nima konyo ne botoni mo ga édi pili kuluku 'buté bi 'buté (5000). Kina 'ja édi gbi ti kole titi ame kitété dé yimo.

Yésu Ilingere Kebe Do Mini
(MK 6:45-52; YN 6:15-21)

XXII Yésu i'di bo kösö go bo ga kēki mi sorope 'do lijé kumu tōti kari dogba gönyí pöpö. Tine na bo kileke 'ba bo tōti tiyēyi tündi naga nima go lijé kari e'bēnni ti. **XXIII** Di pötö mo ko'ja bo kiyēyi tündi naga nima 'deni kari tine na bo kēnyí ngi kari do dōku ro do kutu bo tilende ti Boko'ba. Mi kpalila 'deni tine bo édi 'deni ngi nge kutu bo yayi. **XXIV** Kina sorope édi e'bēni 'deni gbi nbö ro ma kowö mi zana mini lili kēdi konbenbe ro ma kēnyé. Römöyi lili nima édi kome kako di komo mo.

XXV Mi kano bi 'deni na Yésu kari kōmō ngi zinni yayi bo kēdi kilingere kebe do mini. **XXVI** Tine odo lijé ko'ja bo 'deni kēdi kilingere kebe do mini tara tine na ko'de tikere ngi zinni. Kina lijé kulōri ro ma kembe ro komo 'ba tikere, kiya te, "Ségé na."

XXVII Kina Yésu kēnyí kilende zinni, iya te, "Ogbake dōki'di ye. Ma na. Kinza kereke dé."

XXVIII Kina Pitörö kēnyí kiya zi bo, iya te, "Nere, odo kēdi ngi ro ni na, idēki ma te milingere kebe do mini mari ziyi yayi."

XXIX Yésu iya te, "Ako."

Kina Pitörö kēki ngi di mi sorope ki'di tilingere kebe do mini kari zi Yésu. **XXX** Tine odo bo ko'ja lili 'deni tara na ko'de tikere ngi zi bo. Kina bo ki'di ngi tonzu kari bəri mi mini, na bo kulōri kopapa kiya te, "Nere, okonyi ma."

XXXI Kina Yésu koja kōzi bo ngi welo kikapo bo, kiya te, "Go wa'di na ki'di döyi dé gba laka go lende ma? Ikali dé ma mēdi mōmo yi?"

XXXII Kina odo lijé kēki 'deni mi sorope yo na lili toné korö ngi. **XXXIII** Kina ya ma mi sorope yayi naga nima koloma ngi tilēlu bo, iya te, "Ro ma laka ni na ngi ro kole 'ba Boko'ba."

XXXIV Lijé umu do pöpö nima nbö lijé kōmō mi dōyayi 'ba Genesareta.

XXXV Kina bilaka mo ga kicali Yésu ngi, na lijé koja laja ngi go bo rōko'ö ame ga pili toko mi dōyayi nima yayi ne 'do ko'de zi Yésu. **XXXVI** Lijé oma'jo rōnni zi bo 'do ya ma ro rōko'ö naga kosa nge pele ro do kpa bonço abo. Kina bo rōko'ö ma konzi ame ga kosa do kpa bonço 'ba ro bo nima ne kilenjo ngi pili di do rōko'ö mo ga.

XV

Dölēti 'Ba Yudayi
(MK 7:1-13)

^I Parosi motö ga ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ako di Yerosalema zi Yésu kititi, iya te, ^{II} "Go wa'di na bo kösö göyi ga koro akiyandi 'ba 'bu ze löbu ga dé? Römöyi lijé édi 'deni konyo akonyo ngi tara kinza to'do dölēti 'ba kōzi kurögö."

^{III} Yēsu ileki dōmo zinnī, iya te, “Ne go wa'di na kiyēyike mī kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'do to'do akiyandi 'ba gbagba ye ga? ^{IV} Rōmōyī Boko'ba iya te, 'Oro 'bu yī ni ti mōyi,' kina mōto gbi, 'Boto ame kumu kpa bo go 'bu bo ni ti ma bo ne kolē yaga.' ^V Tine ebe kiyake te, odo bo mōto kēdi ti wa ame 'do bo kokonyi ma bo ni ti 'bu bo timo kina odo bo kiya 'deni te, 'Wa nima mulōmu 'deni 'do ti'di mo zi Boko'ba,' ^{VI} bine iyandike bo 'deni za 'bōwu 'do bo koro 'bu bo ni ti ma bo dē kpe tokonyi mo ti wa nima. A nime na kiyēyike mī kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni 'do to'do kō'du ki'di 'ba gbagba ye ga.

^{VII} Kpe bo kōmo kandi naga nime, Yesaya umē lende ngī rō ma laka go kō'du 'be ame kiya te, ^{VIII} 'Bilaka naga nime lijē oro ma nere Boko'ba nge ti kpēnnī tine minnī n̄bō rō ma kōwo di zō. ^{IX} Mōtu 'bēnnī ka rō a yawa, rōmōyī kō'du ki'di 'bēnnī 'ba bilaka lesi na za lijē kebe tiyandi mo kiya rō lende ma 'ba Boko'ba.' ”

A Ma Rō Tī'da

(MK 7:14-23)

^X Kina Yēsu kidēki tīndī naga nima ngī kako zi bo kilende teyi, iya te, “Ojeke mbili ye kuwōke lende nime 'do kōdo dōye. ^{XI} Wa ma kēdi kari mī bilaka i'di bilaka dē kēdi rō ma kēnyē kōmo Boko'ba. Tine wa ma kēdi kōdo di kpa bilaka na kēdi ki'di bilaka rō ma kēnyē di kōmo bo.”

^{XII} Kina bo kōsō go bo ga kako zi bo, iya te, “Ikali ra? Lende nima kiya ne ila'ba ngī rō ma kēnyē mī Parosi ni.”

^{XIII} Bo ileki dōmo zinnī, iya te, “Ngērī ame ga pili kinza rō ma kidiyē 'ba 'bu ma ame mitoro ne ti koto yaga. ^{XIV} Kinza kupōke rōye dē go lende 'bēnnī. Lijē 'bēnnī nima bo kōmo kōlu ma kēdi kiteri tokoko bo kōmo kōlu lēpī nni ga na. Ne odo bo kōmo kōlu kebe tokoko bo kōmo kōlu mōto, lijē nima kpaki riyō ti kila'ba ngī mī gō.”

^{XV} Kina Pītōrō kēnyī kititi bo, iya te, “Iyēti 'jo 'ba dōngala nime kiya ne zize.”

^{XVI} Yēsu ileki dōmo zinnī, iya te, “Kpe gba gbī tara ikalike oto dē? ^{XVII} Ikalike dē wa ame kōdo kari di kpa bilaka ne ari ngī mī tokpe kuwu rōni di yayi kiteli ē'bēni kōdo yaga di mī yida rō? ^{XVIII} Tine wa ame kēdi kōdo yaga di kpa bilaka ne odo 'bēni kako di mī dōki'di. Lijē na rō wa ma kēdi ki'di bilaka kēdi rō ma kēnyē kōmo Boko'ba. ^{XIX} Rōmōyī wa ma kēdi kōdo di mī dōki'di na rō meri ma kēnyē naga ti akupō ti yērī ti tō'dō ti rō ame rō ma kēnyē ne ti 'bōgō ti susu bēti ti ti'ja. ^{XX} Wa naga nime na rō wa ma kēdi ki'di bilaka kēdi rō ma kēnyē kōmo Boko'ba. Ne tonyo akonyo tara kinza turōgō kōzi kōzo ame lijē Parosi ni kiya ziye ne i'di bilaka dē kēdi koto te rō ma kēnyē kōmo Boko'ba.”

Nyiti 'Ba 'Ja Kanana Mōto

(MK 7:24-30)

^{XXI} Kina Yēsu kēnyī ngī di yayi kari mī go bi ma ngōsi ngila gawo 'ba Tura ni ti Sidona. ^{XXII} Di yayi na 'ja mōto rō bilaka 'ba Kanana ame kēdi koloma mī dōyayi nima yayi kako ngī zi bo ti tulōri, iya te, “Nere kole 'ba Dawidi, i'di miyi kēyi rōma. Nōki ēdi 'deni ngī konberbe nyiti ma rō ma kēnyē.”

^{XXIII} Tine Yēsu ileki lende mōto dē kiya zini. Kina bo kōsō go bo ga kako kilende zi bo, iya te, “Oja 'ja nime kari yaga di rōze. Loko ēdi kōzi nduwē goze ti tulōri.”

^{XXIV} Bo ileki dōmo, iya te, “Oja ma nge mako mī dōlijo nime go kamōlō 'ba Yisarele ma kōlu 'deni.”

XXV Kina ɔɔɔ 'ja tönë kuwö 'deni tara na loko kako kila'ba ngi kolodo bëri kɔmɔ Yësu, kiya te, "Nere, okonyi ma."

XXVI Bo ileki dɔmo zini, iya te, "Tu'du akonyo 'ba kole ziye bi ele dë."

XXVII 'Ja tönë ileki dɔmo, iya te, "Nere, rɔ ma laka, pele tara bi ëdi konyo ruzuru ma këdi kilayi bëri di dɔ tarabiza 'ba bɔ dönni ga."

XXVIII Kina Yësu kileki dɔmo zini, iya te, "'Ja, i'di döyi 'deni rɔ ma laka gɔ lende ma, ne ko'dɔ röni ngi ziyi tara."

Kina kileŋo nyiti 'bëni tönë ngi mi saa nima.

Yësu I'di Akonyo Kɔ'bo Bilaka Kuluku 'Butë Bi Modɔmota (MK 8:1-10)

XXIX Yësu ënyi di yayi kari nduwë kebe kpa pöpö 'ba Galilaya. Kina bo kari këki ngi dɔ kurunɔ bo koloma bëri. XXX Kina tindi ma kinza kiya kɔlo ngi kako zi bo. Lijë o'de ya ma rɔ ka'bo naga ti bɔ kɔmɔ kôlu ni ti ya ma keŋme bëri naga ti bɔ kpa kudödu ni ti bɔ rɔkɔ'ɔ motɔ ga. Lijë o'de pili ko'ba kɔmɔ Yësu. Kina bo kileŋo lijë ngi pili. XXXI Kina ɔɔɔ bilaka naga nima kongɔ bɔ kpa kudödu ni këdi kilende 'deni, ya ma keŋme bëri naga 'deni laka, bo ka'bo ni këdi kilingere 'deni, bɔ kɔmɔ kôlu ni këdi ko'ja bi 'deni, lende mo igayi lijë ngi. Kina lijë kebe ngi tilëlu Boko'ba 'ba Yisarele.

XXXII Kina Yësu kidëki bɔ kôsö gɔ bo ga kako zi bo, iya te, "Monɔɔ lisa 'ba rɔ bilaka naga nime 'deni, lijë o'dɔ tɔ'dɔ 'deni dɔ mota tɔ bine, akonyo 'bënni ga ote röni 'deni. Mo'dɔkɔ dë toja lijë ngi kari tara ti 'bɔ kinza ma lijë konyo ɔɔɔ, römöyi kinza lijë kari kidaki gɔ kori."

XXXIII Bɔ kôsö gɔ bo ga ititi bo, iya te, "Ti do'ja akonyo di yala di yi mökö nime ma 'dɔ kɔ'bo tindi 'ba bilaka naga nime?"

XXXIV Bo ileki kititi lijë, iya te, "Akonyo wa'di ga na këddike timo bina?"

Lijë iya te, "Dëdi nge ti maŋgolo'bo modɔmoriyö, ti kole kenze titi tɔ ne ga."

XXXV Kina Yësu ki'di 'dɔ tindi naga nima koloma bëri. XXXVI Kina bo kogba maŋgolo'bo modɔmoriyö tönë ga ngi ti kenze mo ga, bo kileki yëe'di mo zi Boko'ba. Kina bo konye yimo ngi ki'di zi bɔ kôsö gɔ bo ga kari ki'di zi bilaka tönë ga. XXXVII Kina lijë pili konyo ngi kɔ'bo lijë. Kina bɔ kôsö gɔ bo ga kako ngi kotɔɔ kɔsɔ ma kileke mo ga koso mi kee modɔmoriyö.

XXXVIII Bilaka naga nima konyo ne bɔtoni mo ga ëdi pili kuluku 'butë bi modɔmota (4000). Kina 'ja ëdi gbɔ ti kole titi ame kitëtë dë yimo.

XXXIX Kina ɔɔɔ Yësu kiyëyi bilaka naga nima 'deni kari tine, na bo këki ngi mi sorope kari mi döyayi 'ba Magadana.

XVI

Bo Titi Ma Le'jete

(MK 8:11-13; LK 12:54-56)

I Parosi motɔ ga ti Sadoke ako zi Yësu 'dɔ to'ba bo. Kina lijë kititi bo 'dɔ bo ko'dɔ gɔ koto ame 'dɔ kileme tigɔ 'ba Boko'ba di mitɔɔ ne. II Tine Yësu ileki dɔmo zini, iya te, "Kpe bilaka, ɔɔɔ kada këdi kôsö ë'bëni 'deni iyake te, 'Ma tilëndö kada ëdi keze römöyi mitɔɔ rɔ ma kasi.' III Kina gbɔ mɔlo mi dɔŋbɔ iyake te, 'Tɔɔ ëdi ka'di tɔne römöyi mitɔɔ 'deni rɔ ma kasi gbɔ ti poli kôlu.' Kina me 'deni ikalike tiyëti kɔmɔ poli ma këdi kuyi röni tilëndö rɔ ma kasi ala rɔ ma kôlu. Tine inza kɔ'bɔke tiyëti wa ma këdi ko'dɔ röni mi kada naga nime. IV Gɔ wa'di na kpe bɔ titi ma le'jete nime ngi rɔ ma kënyë kereke Boko'ba dë te? Ebeke tititi ma 'dɔ to'dɔ gɔ koto ziye, tine minza mileme du te ziye. Gɔ koto ma 'dɔ kileme ziye na nge tönë rɔ 'ba Yona bɔ kumë lende 'ba Boko'ba."

Kina Yēsu kēnyī ngī kari abo di ngila lijē.

Langa 'Ba Parosi Ni Ti Sadoke
(MK 8:14-21)

^V Kina ɔɔ Yēsu ni kari 'deni kumu ɔɔ pɔpɔ kɔmɔ gōnyī ma kapa mɔtɔ tine, bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ari kɔngɔ dōnni udōlu 'deni di bi togba maɔngolɔ' bɔ kako timo. ^{VI} Yēsu iya zīnni, iya te, "I'dike kɔmɔye kandi laka di zi langa 'ba Parosi ni ti Sadoke ni."

^{VII} Kina bɔ kɔsɔ gɔ bo tōnē ga koloma ngī rɔ tiya mo rɔ gɔ rōnni, lijē iya te, "Bo ēdī kiya lende nima tara gɔ ame dakoke dē ti maɔngolɔ' bɔ ne ya?"

^{VIII} Tine Yēsu ikali wa nima lijē kēdī kiya ne 'deni mɔlo. Kina bo kiya zīnni, iya te, "Kpe bɔ kinza ki'dike dɔye dē gba laka gɔ lende ma naga nime. Gɔ wa'di na kēddi kiya lende 'ba maɔngolɔ' bɔ ame kakoke dē timo ne rɔ gɔ rɔye gɔmo? ^{IX} Lende nime ɔɔ dē gba dɔye? Omerike lende 'ba maɔngolɔ' bɔ muyi tōnē monye yīmo ki'dike zi bilaka kuluku 'butē bi 'butē (5000) ne dē? Utɔ'duke kɔsɔ mo koso mī kee ndɔ? ^X Kina gbī maɔngolɔ' bɔ modɔmoriyɔ tōnē ga mi'di zi bilaka kuluku 'butē bi modɔmota (4000) ne, utɔ'duke kɔsɔ mo koso mī kee ndɔ? ^{XI} Ne gɔ wa'di na ki'dike dē kēdī dɔye, lende 'ba maɔngolɔ' bɔ na dē me mēdī miya ziye bine ne? I'dike kɔmɔye kandi laka di zi langa 'ba Parosi ni ti Sadoke ni."

^{XII} Kina lende mo kɔɔ 'jaa dōnni Yēsu inza kiya zīnni 'dɔ lijē ki'di kōmōnni kandi laka di zi langa 'ba gɔ maɔngolɔ' bɔ, tine 'dɔ lijē ki'di kōmōnni kandi laka di zi akiyandi 'ba Parosi ni ti Sadoke ni.

Kole 'Ba Bilaka Lesi Yē Na?
(MK 8:27-30; LK 9:18-21)

^{XIII} Kina ɔɔ Yēsu ni kari 'deni mī dɔyayi ma ngɔsi ngila gawo 'ba Kayisariya Pilipɔ, na bo kititi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, iya te, "Bilaka ēdī kiya kole 'ba bilaka lesi rɔ yē?"

^{XIV} Lijē ileki dɔmo, iya te, "Ya mɔtɔ ga iya te ni Yowani bɔ bapatisi na. Ya mɔtɔ ga iya te ni Eliya mo na, mɔtɔ ga iya te ni Yeremaya ala bɔ kumē lende 'ba Boko'ba ma kɔtɔ mɔtɔ na."

^{XV} Bo ileki kititi lijē, iya te, "Ne kpe 'beye iyake ma rɔ yē?"

^{XVI} Simona Pitōrɔ ileki dɔmo, iya te, "Ni na rɔ Kurisitɔ kole 'ba Boko'ba ame koja kako di mītɔrɔ ne."

^{XVII} Yēsu ileki dɔmo, iya te, "Yē'di kēdī zīyī Simona kole 'ba Yowani. Rōmōyī akikali kodɔrɔ nime bilaka lesi na dē ki'di zīyī, tine ako di zi 'bu ma ame mītɔrɔ ne. ^{XVIII} Pitōrɔ, rɔ ma laka miya zīyī, ni na rɔ dōku. Dōku nime na ti mɔ'ba kanisa ma dɔmo ame pele rɔ tōlē dɔ kote inza kikali ta'da mo. ^{XIX} Ti mi'di kpadōrī 'ba ɔere lōbu 'ba Boko'ba zīyī. Lende ame kēddi kudōdu zi bilaka 'ba mī dɔyayi bine Boko'ba udōdu 'deni gbī mɔlo di mītɔrɔ. Kina wa ame kɔɔ kpamo di mī dɔyayi bine, Boko'ba ɔɔ kpamo 'deni gbī mɔlo di mītɔrɔ."

^{XX} Tine Yēsu ose gɔmo zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kinza lijē kari kiya dē zi bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ kiya te, bo na rɔ Kurisitɔ ame Boko'ba koja kako di mītɔrɔ ne.

Yēsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tōlē Abo
(MK 8:31-9:1; LK 9:22-27)

^{XXI} Mī kada nima na Yēsu kisaki ngī tiya mo yaga bi kɔpɔ zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, kiya te, "Ti mari mī Yerosalema kina lōbu 'ba bilaka ni ti 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi mo ga kpaki ti kɔɔ gɔmɔ rɔma ɔbɔ lijē kupɔ ma. Tine mī tō'dɔ dɔ mota Boko'ba ti ki'di ma mēnyī mɔɔ yaga di mī tōlē."

XXII Kina Pītörö kogba Yēsu ngi kese timo sege yaga, bo kowasa lende nima yaga di kpa Yēsu, iya te, "Nere, Boko'ba kitata yaga di röyi, ko'do röni dē ziyi."

XXIII Kina Yēsu kuyi komo bo do Pītörö, iya te, "Ni Satani nime, ese yaga di roma. Ni 'béyi wa 'ba turökpö röni go kori ma na. Meri 'bi nima 'ba bilaka lesi na, 'ba Boko'ba na dē."

XXIV Kina Yēsu koloma ngi ro tiya mo zi bo kösö go bo ga, iya te, "Boto ame ko'doko tösö goma ne, i'dike bo komba go bo zi gbagba bo, bo kombi gomo abo bo kösö goma pele nbö mi tölä. **XXV** Römöyi bo ame kiteri tomo didi bo ne ti kupö ngi. Tine ame kupö didi bo go lende ma ne ti komo ngi. **XXVI** Odo bo moto komomi dolinjo löbu nime pele pili zi bo, tine bo kupö do didi bo, wa'di na bo ti ko'ja gomo? Bo inza ko'ja wa moto gomo. Odo bo kölä 'deni wa moto inza kpe ame 'do bo ki'di tuté go didi bo timo. **XXVII** Tine kole 'ba bilaka lesi ti kako ti malayika abo ga mi tigo 'ba 'bu bo. Kina bo ti kopu ngi ziyi ni bo moto go ndobo 'bi ma ko'do. **XXVIII** Ro ma laka miya ziye, ya moto ga edä mi löngö ye bine ame tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ame bo kedi kako ro nere 'ba do wa pili ne, ti kako kota lijé gba kinza kinene wa moto möyi mo ro tölä."

XVII

Kinë Yēsu Uyi Röni

(MK 9:2-13; LK 9:28-36)

I Mi tö'do do modokoto di pötö mo na Yēsu kënyi ngi kogba Pītörö ni ti Yakoba ti löndö bo Yowani, bo koto lijé kari do doku ma löbu ro dönni.

II Kina ngi ko'ja lijé kedi konggo Yēsu tine kiné bo uyi röni 'deni 'beri. Komo bo öbö 'deni ngi kozo kada. Kina bonggo 'ba ro bo anmi 'deni ngi köbö yaga kozo mandara. **III** Kina lijé ko'ja Musa ni ti Eliya kodo 'deni yayi kedi kilende ti bo. **IV** Kina Pītörö kënyi kilende kiya zi Yēsu, iya te, "Nere, ele sowa ame dedä 'deni bine. Odo ko'doko ngi, ti mubö ngöngöbö mota bine, koto ziyi koto zi Musa kina ma koto 'do kedi zi Eliya."

V Kota bo kedi gba tilende na poli moto ro ma köbö kako ngi kutu'bö lijé. Kina biro kudu ngi di mi poli nima, iya te, "Bo na ro kole ma ame mo'c kulöwö ne, ma ti mi këyi go lende abo. Uwöke do bo."

VI Kina odo bo kösö go Yēsu naga nima kuwö biro nima 'deni tara odo tikere ngi minni lijé kënyi kila'ba kutu'bö kömönni bëri. **VII** Yēsu ako kosa rönni, kiya te, "Enyike toro. Kinza kereke dē."

VIII Kina lijé kombi kömönni toro tine lijé o'ja boto dē kpe, Yēsu na 'deni nge kutu bo yayi.

IX Kina odo lijé kedi këki 'deni kako bëri di do doku tine, Yēsu ose zinni, iya te, "Kinza kari kiyake lende 'ba wa naga nime ko'jake ne dē titi zi boto ma koto moto. Tine 'do kiyake 'jaa odo Boko'ba ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni 'böwu kënyi kodo yaga di mi tölä."

X Lijé ititi bo, iya te, "Ne go wa'di na bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni kiya te, Eliya na kedi kako titi dogba kina 'jaa ti Kurisito kako?"

XI Yēsu ileki domo zinni, iya te, "Ro ma laka Eliya na kedi kako titi dogba 'do bo kiyija wa pili ndö. **XII** Tine ro ma laka miya ziye, Eliya ako 'deni bine, tine bilaka ikali bo dē. Lijé o'do bo ngi kozo wa ma lijé ko'doko e'benni to'do mo tara. Kina lijé ti ko'do kole 'ba bilaka lesi gbi kilisa di közinni tara."

XIII Kina bo kösö go bo töné ga kikali ngi Yowani bo bapatisi na bo kedi kiya lende mo.

*Kole Mɔto Ti Abəri Dɔmo**(MK 9:14-29; LK 9:37-43)*

^{XIV} Kina ɔɔo lijë kileki 'deni kako kɔmɔ zi tindi naga nima na bo mɔto kako nŋi kolɔɔo bəri kɔmɔ Yɛsu, ^{XV} kiya te, "Nere, i'di miyi kɛyi rɔ kole ma. Kole ma ɛdi ti abəri kedi koŋa nŋi rɔ ma kɛnyɛ kebe mi pa'do ni, kebe mi mini ni. ^{XVI} Kina me mo'de bo kako zi bo kɔsɔ gɔyi naga nime tine lijë ɔ'bo dɛ tilɛŋo mo."

^{XVII} Yɛsu ileki dɔmo, iya te, "Kpe bilaka ma le'jete naga nime, kpe bo kinza ki'dike dɔye dɛ gɔ lende ma naga nime, kpe bo lende kɛnyɛ naga nime. 'Do mɔ'bo tiye bine nɔbo nyanya? Kina 'dɔ mogbo dɔki'di ma di zi gomɔ 'be nime nɔbo nyanya? O'deke kole nima kako zɔ dayi."

^{XVIII} Kina Yɛsu kamo nŋi dɔ nɔki nima na kɛnyi nŋi di dɔ kole tɔnɛ. Kina kileŋo kole tɔnɛ nŋi mi saa nima. ^{XX} Kina bo kɔsɔ gɔ Yɛsu ga kako liya zi bo, kiya te, "Dɔ'bo 'beze dɛ toga mo yaga gɔ wa'di?"

^{XX-XXI} Yɛsu ileki dɔmo, iya te, "Rɔmɔyi i'dike dɔye dɛ gba laka gɔ lende ma. Rɔ ma laka miya ziye, ɔɔo ki'dike dɔye 'deni pele nŋe mbowa gɔ lende ma ti kiyake nŋi zi dɔku nime, kiyake te, 'Ese di bine kari 'dɛ.' Kina dɔku nime ti kese nŋi. Kina gbɛ wa mɔto inza konya dɔye kpe."

*Yɛsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tɔɔo Abo Di Mi Tɔlɛ**(MK 9:30-32; LK 9:43-45)*

^{XXII} Kina ɔɔo bo kɔsɔ gɔ Yɛsu ga kedi 'deni pili bi kɔto Galilaya tine na Yɛsu kiya zinni, iya te, "Ti kususɔ kole 'ba bilaka lesi ki'di zi bilaka, ^{XXIII} kina lijë ti kupɔ bo nŋi. Tine mi tɔ'dɔ dɔ mota Bɔko'ba ti ki'di bo kɛnyi kɔɔo yaga di mi tɔlɛ."

Gɔ kɔ'du mo na bo kɔsɔ gɔ bo ga nŋi dɔ meri rɔ kɔmɔ tɔlɔ.

Yɛsu Opi Awada 'Ba Rɔ Lɔbu 'Ba Bɔko'ba

^{XXIV} Kina ɔɔo Yɛsu ni kɔmɔ 'deni Kaparanoma, bo kireke awada 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba ako kititi Pitɔrɔ, iya te, "Bo dɔye nima bo kopi awada 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba na?"

^{XXV} Pitɔrɔ iya te, "Kina nŋi tara."

Kina ɔɔo Pitɔrɔ kɔɔo 'deni rɔ, tine na Yɛsu kititi bo dɔgba, iya te, "Simona, meri 'bi tondo ga? Ɛdi kireke awada 'ba bo dɔliŋɔ 'ba dɔyayi nime di zi yɛ mo ga? Di zi kole 'ba bo dɔliŋɔ ala di zi bo lɔwɔ?"

^{XXVI} Pitɔrɔ iya te, "Ɛdi kireke di zi bo lɔwɔ."

Yɛsu iya te, "Tine kole 'ba bo dɔliŋɔ ireke ɔɔo dɛ di teyi. ^{XXVII} Ne do'dɔko dɛ 'dɔ bilaka naga nime komeri lende kɛnyɛ rɔze. Ari kpa pɔpɔ ku'du jibada yimo. Oɔo kenze ma dɔgba ame kinda'ba jibada ne yaga. Kina ɔɔo kobonye kpamo ɛddi ko'ja yamo di kpamo. Kina 'dɔ kogba yamo nima kari timo kopi zinni rɔ awada ze 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba."

XVIII*Yɛ Na Rɔ Dɔ Kiteli?**(MK 9:33-37; LK 9:46-48)*

^I Mi kada nima na bo kɔsɔ gɔ Yɛsu ga kako zi bo kititi bo, iya te, "Yɛ na rɔ dɔ kiteli mi nere lɔbu 'ba Bɔko'ba?"

^{II} Kina bo kidɛki kole titi mɔto nŋi ki'di kɔrɔ kɔmɔnni. ^{III} Kina bo kiya te, "Rɔ ma laka miya ziye, ɔɔo kilekike rɔye dɛ nŋi kɔzɔ kole titi nime tɔɔo ziye mi nere lɔbu 'ba Bɔko'ba inza du te. ^{IV} Bo ame kileki rɔ bo 'deni titiyi kɔzɔ kole titi nime ne na rɔ dɔ kiteli mi nere lɔbu 'ba Bɔko'ba. ^V Bo ame

kota kole titi ma kɔzɔ a nime te rɔ ŋba gɔ kɔ'du ma ne, ma na bo kota ma 'deni.

^{VI} Ne bo ame kɛdɛ ki'di kole titi ma kɔzɔ a nime te ame ga ki'di dɔnnɛ 'deni gɔ lende ma ne kebe kila'ba mɛ lende kɛnyɛ, ma laka mo dɛne ɔ'bo 'dɔ kudɔdu toto kuwu ndɔwu ma lɔbu mugu bo tɔ nima 'dɔ kitɛŋi bo timo mɛ mini lɔbu ma kalo. ^{VII} Bu'bu ziye kpe bilaka 'ba dɔliŋɔ gɔ wa ma konzi ame ga kɛdɛ ki'di bilaka kɔzɔ yaga di mɛ kɔri ma nime ne. Eɔdi ŋgɛ tara 'dɔ liŋɛ wa naga nima kɛdɛ bine. Tine bu'bu zi bo ame ki'di bilaka tɔzɔ yaga ne. ^{VIII} Ɔdɔ kɔziyɛ ala ndiyɛ na ki'di yi ko'dɔ lende kɛnyɛ, oke yaga ku'du mɔkɔ. Ti kɛdɛ rɔ ma laka ziyyi 'dɔ kɛddɛ ti didi ma ŋburuŋburu rɔ bo kɔzi kɔzɔ ala rɔ bo ndi kɔzɔ di dɔ ame 'dɔ ku'du yi mɛ pa'do ma ŋburuŋburu kpaki ti kɔziyɛ ga ti ndiyɛ ga ne. ^{IX} Kina ɔdɔ kɔmɔyɛ na ki'di yi ko'dɔ lende kɛnyɛ iyagba yaga ku'du mɔkɔ. Ti kɛdɛ rɔ ma laka ziyyi 'dɔ kɛddɛ ti didi ma ŋburuŋburu rɔ bo kɔmɔ kɔzɔ di dɔ ame 'dɔ ku'du yi mɛ pa'do 'ba tɔlɛ dɔ kote ti kɔmɔyɛ ga kpaki riyɔ ne.”

Kamölö Kɔzɔ Ɔdɔ Kɔlu (LK 15:3-7)

^{X-XI} “Ōŋgɔke laka kinza kudɔlike liŋɛ wa titi naga nime dɛ. Rɔ ma laka miya ziye malayika 'bɛnni ga ɔ'bɔ ŋgɛ ŋburu kɔmɔ 'bu ma Bɔko'ba di mitorɔ. ^{XII} Ti komerike tondo? Ɔdɔ bo mɔzɔ kɛdɛ ti kamölö kuluku riyɔ, kina ma kɔzɔ mɔzɔ kɔlu yaga di kɔmɔ mo, tara ne bo ti kola ma konzi naga nima dɛ ŋgɛ mɔkɔ mɛ lɔwu yayi bo kari toma ma kɔzɔ nima kɔlu ne ya? ^{XIII} Rɔ ma laka miya ziye, ɔdɔ bo kari ko'ja 'deni, bo ti kɛdɛ ŋgɛ ti lɔŋɔ rɔ mbɛmbɛ rɔ dɔ kiteli gɔmo di dɔ lɔŋɔ ma bo kɛdɛ timo gɔ ma konzi naga nima kɔlu dɛ ne. ^{XIV} Kina gbɛ tara 'bu ye ame mitorɔ ne o'dɔkɔ dɛ 'dɔ liŋɛ wa titi naga nime ma kɔzɔ mo kɔlu yaga.”

Tote Lende Ti Löndö

^{XV} “Ɔdɔ löndö yi mɔzɔ kirasi lende ziyyi ari kiyɛti gɔ lende kirasi abo liya zi bo. Tine iyake ŋge dɔye riyɔ ti bo. Kina ɔdɔ bo kuwɔ dɔyɛ 'deni ɔmɔ bo 'deni di mɛ lende kirasi. ^{XVI} Ne ɔdɔ bo kuwɔ dɔyɛ dɛ ogba bo mɔzɔ ala bilaka ma riyɔ mɔzɔ ga ŋgila yi rɔmɔyɛ 'dɔ bo kodɔzɔ biɛi lende mo kɛdɛ riyɔ ala mota, kɔzɔ ma buku 'ba Bɔko'ba kiya tara. ^{XVII} Tine ɔdɔ bo kuwɔ dɔnnɛ dɛ gbɛ ari kiyɛti gɔmo pili mɛ kanisa. Kina ɔdɔ bo kuwɔ dɔ kanisa dɛ gbɛ tine o'dɔ bo ŋgɛ nati kɔzɔ bo löwɔ kɔzɔ bo lende kɛnyɛ naga tara.

^{XVIII} Rɔ ma laka miya ziye lende ame kɛddɛ kudɔduke di mɛ dɔyayi bine Bɔko'ba udɔdu 'deni gbɛ mɔlo di mitorɔ. Kina gbɛ lende ame kodɔke kpamo di mɛ dɔyayi bine Bɔko'ba ɔdɔ kpamo 'deni gbɛ di mitorɔ. ^{XIX} Kina ne mɛdi miya gbɛ ziye, ɔdɔ bilaka ma riyɔ di mɛ löŋgɔ ye bine kuti 'deni gɔ wa mɔzɔ ame 'dɔ kititike 'bu ma ame mitorɔ ne gɔmo bo ti ko'dɔ ŋgɛ. ^{XX} Rɔmɔyɛ ɔdɔ bilaka riyɔ ala mota kotɔzɔ kpɛnni dɔmɔyɛ ma, ti mɛdi ŋgɛ mɛ löŋgɔ liŋɛ.”

Tola Löndö Gɔ Lende Kirasi

^{XXI} Kina Pitörö kako zi Yɛsu kititi, iya te, “Nɛre, ɔdɔ löndö mɔzɔ kɔ'bɔ nduwɛ tɔ'dɔ lende kɛnyɛ zɔ, 'dɔ mola bo gɔmo ŋbɔ mɛ ndɔ? Mi modɔmoriyɔ?”

^{XXII} Yɛsu iya te, “Inza tara, ola dɛ ŋge mɛ modɔmoriyɔ, tine ola bo nduwɛ gɔmo ŋbɔ mɛ kuluku ma kinza kiya. ^{XXIII} Rɔmɔyɛ nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba eɔdi kɔzɔ lende 'ba bo dɔliŋɔ mɔzɔ ame ko'dɔkɔ tonŋɔ gɔ akikeki 'ba bo laja abo ga ne. ^{XXIV} Kina ɔdɔ bo kisaki tɔ'dɔ mo 'deni tara tine na ko'de bo mɔzɔ ame konyo yamo 'deni ŋgɛ ame titɛtɛ mo ŋgɛ rɔ kuluku ma kinza kiya ne. ^{XXV} Bɔ laja nima inza ti wa mɔzɔ ma 'dɔ kɔ'bo topi wali nima timo.

Kina bo dolinjɔ nima ki'di lende mo ngɔ 'do tugɔ bo nima pili mɔkɔ ti 'ja mo ga ti kole mo ga kpaki ti wa mo ga 'do kopi kpa wali nima. ^{XXVI} Tine bo laja tɔnɛ ɛnyi kolɔɔɔ bɛri kɔmɔ bo dolinjɔ nima, kiya te, 'Nɛre, i'di miyi kɛdi liya rɔ ma kɛyi rɔma. Ti mopi wa 'bi naga nima 'deni ngɔ pili zi'yi.'

^{XXVII} Mi bo dolinjɔ ɛyi ngɔ rɔ bo laja nima kina kola bo ngɔ gɔ wali tɔnɛ kope bo kari abo. ^{XXVIII} Tine bo tɔnɛ ari kondɔɔɔ ti bo laja lɛpi bo mɔɔ amɛ wali abo kɛdi gɔmɔ nge kuluku ndɔ tara. Kina bo kinda 'ba ngɔngɔrɔ bo nima ngɔ, iya te, 'Opi wali ma tɔnɛ gɔyi ne.'

^{XXIX} Tine bo laja lɛpi bo nima olɔɔɔ bɛri koma 'jo rɔ bo zi bo tɔnɛ, iya te, 'I'di miyi kɛdi liya rɔ ma kɛyi rɔma. Ti mopi wa 'bi naga nime 'deni ngɔ pili zi'yi.'

^{XXX} Pele bo upupu mi bo ngɔ bɛri bo koto bo tɔnɛ ku'du mi maboso, 'do koloma yayi nɔbɔ ɔɔɔ bo nima kopi wali nima pili.

^{XXXI} Kina ɔɔɔ bo laja mɔɔɔ ga ko'ja 'deni tara lijɛ ngɔ rɔ meri rɔ mbɛmbɛ, kina lijɛ kari kiyɛti gɔmɔ ngɔ pili zi bo dolinjɔ tɔnɛ. ^{XXXII} Kina bo dolinjɔ kideki bo tɔnɛ ngɔ, iya te, 'Ni bo laja kɛnyɛ kulɔwɔ nime, mola yi bine gɔ wali tɔnɛ ga rɔmɔyi oma 'jo rɔyi zɔ. ^{XXXIII} Ne gɔ wa'di na ki'di miyi dɛ kɛyi rɔ bo laja lɛpi yi nima kɔzɔ amɛ mi'di yimɔ kɛyi rɔyi ne tara?'

^{XXXIV} Bo dolinjɔ ngɔ rɔ 'diri ti bo kina ki'di lende ngɔ zi bo kanya 'ba gɔ maboso 'do ku'du bo nima mi maboso komba nɔbɔ bo kopi wali nima kote."

^{XXXV} Kina Yɛsu kileki zinni, iya te, "Wa nime na ti 'bu ma amɛ mitɔrɔ ne ko'do gbɛ tara ziye ɔɔɔ kolake lɛpi ye ga dɛ di mi dɔki'di ye."

XIX

Akititi 'Ba Toga 'Ja (MK 10:1-12)

^I Kina ɔɔɔ Yɛsu kote tiya wa naga nime 'deni tine, na bo kɛnyi ngɔ di Galilaya kari mi kapa dɔyayi 'ba Yudayi amɛ gɔnyi yɔpɔ 'ba Yaradene ne.

^{II} Kina tindi 'ba bilaka kozi ngɔ gɔ bo, na bo kilɛɔ ya ma ti rɔkɔ'ɔ naga ngɔ di yayi.

^{III} Parosi mɔɔɔ ga ako zi bo tiyɔzɔ bo ti akititi, iya te, "Tara ne kɔ'du ki'di ɔɔɔ kpamo ngɔ 'do bo mɔɔɔ koga 'ja 'bi ngɔ gɔ lende mɔɔɔ ga pili ya?"

^{IV} Yɛsu ileki dɔmɔ zinni, iya te, "Idɛkike dɛ du di mi buku 'ba Boko'ba? Amɛ kiya te, di bi tisaki mo bo ma ko'ba lijɛ i'di lijɛ rɔ botɔni ni ma ti 'ja.

^V Kina bo kiya te gɔ kɔ'du nime, 'Botɔni ti kolɔɔ di yɔki 'bu bo ni ti ma bo, lijɛ kari kodɔ'bo rɔnni ti 'ja abo. Kina lijɛ kpaki riyo 'deni rɔ akɔɔ.' ^{VI} Lijɛ inza kpe riyo tine 'deni rɔ akɔɔ. Kina wa amɛ Boko'ba kodɔ'bo 'deni rɔ akɔɔ ne kinza bilaka kebe koza yimo dɛ kpe yaga."

^{VII} Parosi naga nima ɛnyi kititi bo, iya te, "Ne gɔ wa'di na Musa ki'di kɔ'du mo kiya te ɔɔɔ bo mɔɔɔ koga 'ja abo 'do bo kugu waraga 'ba tɛyi ki'di tɛyi?"

^{VIII} Yɛsu iya te, "Musa ɔɔɔ kpamo ziye 'do kogake 'ja 'be ga yaga rɔmɔyi minyi 'be idari 'deni. Tine ma di bi tisaki mo inza tara. ^{IX} Rɔ ma laka miya ziye, bo amɛ koga 'ja abo gɔ lende mɔɔɔ 'beri di gɔ kɔmɔ kolɔɔ 'ba tɔ'dɔ ti rɔ ne o'do yɛri 'deni ɔɔɔ bo kebe kari kogbe 'ja mɔɔɔ gbɛ."

^X Kina bo kɔsɔ gɔ bo ga kititi bo, iya te, "Ne ɔɔɔ kɔ'du 'ba mi lɔngɔ 'ja ni ti botɔni na 'deni tara tine, 'do bilaka kogbe 'ja dɛ kpe ma?"

^{XI} Yɛsu ileki dɔmɔ zinni, iya te, "Akiyandi 'ba tɔ'bo kinza togbe 'ja nime iya rɔni dɛ zi bilaka pili rɔ buru, tine nge zi lijɛ amɛ ga Boko'ba ki'di 'deni zinni ne. ^{XII} Rɔmɔyi kari 'ba lende mo ga ɛdi nɔɔni amɛ ki'di bilaka kɛdi koloma kinza togbe 'ja ne. 'Ba ya mɔɔɔ ga ɔyo lijɛ mɔlo tara. 'Ba ya mɔɔɔ

ga bilaka na ko'do lijë tara. Kina ya moto ga o'doko 'bënni togbe 'ja dë go kö'du 'ba n̄ere löbu 'ba Boko'ba. Kina i'dike lijë ame ga ko'bo tuti go akiyandi nime ne, ko'do ngi tara."

Yësu O'do Yëyi Dɔ Kole Titi
(MK 10:13-16; LK 18:15-17)

XIII Bilaka moto ga o'de kole titi kako zi Yësu 'do bo ki'di közi bo dönni, bo ko'do motu go lende 'bënni. Tine bo kösö go bo ga ota bilaka naga nima. **XIV** Kina Yësu kiya te, "Kinza kotake kole titi naga nime dë, olake lijë kako zö. Römöyī lijë ame ga kɔzɔ a nime te ne n̄ere löbu 'ba Boko'ba na ro 'bënni."

XV Kina bo ki'di közi bo ngi dönni na bo kiteli ngi nduwë di yayi.

Bɔ Mori
(MK 10:17-31; LK 18:18-30)

XVI Kina bo moto kako zi Yësu kititi, iya te, "Bɔ komɔ kiyandi, wa ma laka wa'di na go mo'do 'do mo'ja didi ma n̄burun̄buru?"

XVII Yësu iya te, "Tititi ma go wa ma laka go wa'di? Boko'ba na n̄e koto ro ma laka. Ɔdo ko'doko tedi ti didi ma n̄burun̄buru oro kö'du ki'di abo."

XVIII Bɔ nima iya te, "Kö'du ki'di ma tondo mo ga?"

Yësu iya te, "Kinza ko'do röyi dë ro bo közi roma. Kinza ko'do yeri dë. Kinza ko'do 'böğ dë. Kinza kususu boto moto dë ro bëti. **XIX** Kina oro 'bu yi ni ti möyi. Kina gb̄i ɔ'ɔ bilaka lesi lëpi yi moto kɔzɔ ame ko'ɔ yida röyi ne tara."

XX Yɔbi nima iya te, "Moro kö'du ki'di naga nima 'deni molo kpaki ro gomo. Tine wa'di na kola gba zö 'do mo'do?"

XXI Yësu iya zi bo, iya te, "Ɔdo ko'doko ngi 'do këddi ro ma laka kinza a ma kënyë moto miyi ari kugö wa 'bi ga me yaga 'do koza girisi mo zi bo lisa. Kina ti këddi ngi ti wa ro mbëmbë mi döyayi 'ba mitoro. Kina ti 'do kako kösö goma."

XXII Kina ɔdo yɔbi tönë kuwö lende nima 'deni tara tine, bo ënyi abo ngi kari ti meri, römöyī bo bo wa mbëmbë na.

XXIII Kina Yësu kebe tiya mo zi bo kösö go bo ga, bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, ti këdi ro gomo zi bo wa go kɔdo mi n̄ere löbu 'ba Boko'ba.

XXIV Kina me mëdi mileki gb̄i miya gomo ziye, tɔdo mi n̄ere löbu 'ba Boko'ba ti këdi ro ma kitigo zi bo wa ni kɔzɔ tɔdo 'ba gamele di bi gb̄on̄o 'ba bici libira tara."

XXV Kina ɔdo bo kösö go bo ga kuwö lende nime 'deni te tine, lende mo igayi lijë ngi sowa. Kina lijë kebe tititi mo, iya te, "Tine yë na ti komɔ ti di mi tölë ya?"

XXVI Yësu on̄go bi dönni, iya te, "Wa nime bilaka lesi ɔ'bo dë to'do mo, tine Boko'ba na ko'bo to'do wa pili."

XXVII Kina Pitörö kënyi kileki domo, iya te, "On̄go te, ne ze 'beze nime dola wa pili 'deni döso göyi. Tine wa'di na ti do'ja di gomo?"

XXVIII Yësu ileki domo zinni, iya te, "Kina me ziye 'do kikalike laka, ɔdo kole 'ba bilaka lesi kari koloma 'deni do kiti ma do kiteli abo mi doliŋo ma kilenjo ro ma la'ja nime tine, kpe bo kösö goma ma 'butë domoriyö naga nime ti kolomake 'deni gb̄i do kiti ro löbu do kpa goli ma 'butë domoriyö 'ba Yisarele. **XXIX** Kina ti lijë ame ga pili kola liŋo ala löndö ala lëmi ala 'bu ni ti ma ala kole ala nyaka go lende ma ne, ti ko'ja 'deni ngi ro mbëmbë kebe do ame ga lijë kola ne. Kina lijë ti ko'ja kpa közimo 'deni ngi ro didi ma n̄burun̄buru. **XXX** Tine ame ga ro löbu ne ti kileki 'deni titiyi. Kina ame ga titiyi ne ti këdi 'deni ngi ro löbu."

XX

Dəngala 'Ba Bə Ndəbə Mī Nyaka

I “Nere löbu 'ba Bəko'ba ēdī kəzə lende 'ba bə nyaka mətə ame kənyī molo mī dəngəbə kari toma bilaka 'ba 'də ko'də ndəbə mī nyaka abo ne tara.

II Kina ədə lījē kutī də lende 'bənnī 'deni bi kətə ti bə ndəbə abo ga 'də bə kopi yamo kuluku kətəkətə zīnnī mī kada kətə tine, bə oja lījē ngī kari bi ndəbə mī nyaka abo nima.

III Kina bə kənyī kari 'böwu mī gə bi 'ba ndögö ko'ja ndī kada kēdī 'deni modomosowə. Kina bə kari ko'ja ya mətə ga ngī kēdī kəzə le yayi rə ma sari kinza ndəbə. IV Kina bə kənyī kilende zīnnī, bə iya te, 'Kpe nime gbī, arike to'də ndəbə mī nyaka ma 'dē yayi, ti mopi wa ma kə'bə gə kəməye ngī ziye.' V Kina lījē kari ngī.

Kina mī zana kada 'deni bə ari ko'də gbī tara. Mī kəmə kada 'deni bə ari ko'də gbī tara. VI Kina ko'ja ndī kada kēdī 'deni kəzə muyi tara tine, na bə kari ko'ja ya mətə ga gbī kēdī gba kəzə le rə ma sari mī gə bi 'ba ndögö yayi. Kina bə kənyī kilende zīnnī, bə iya te, 'Əddi kəzəke kada kəsö dəye bine rə ma sari kinza ndəbə mo gə wa'di?'

VII Lījē iya te, 'Bətə i'di ndəbə də du te zize.'

Bə iya te, 'Laka, arike gbī to'də ndəbə mī nyaka ma.'

VIII Kina ədə kada kəsö 'deni tine bə də nyaka tönə ilende zi makunğu abo, iya te, 'Ari kideki bə ndəbə naga nime 'dē 'də kopi yamo 'bənnī zīnnī. Isaki di də ya ma ko'de di yi'böwu naga nima nḡbə kəmə də ya ma ko'de dəgba naga nima.'

IX Ya ma tönə ga kisaki ndəbə ko'ja ndī kada kēdī 'deni muyi ne, inda'ba yamo kuluku kətəkətə kpaki rə gönni. X Kina ədə ya ma ko'de dəgba tönə ga kəmə 'deni tine, lījē omeri 'bənnī tēgə lījē ēdī kunzə yamo tənə rə ma kənyē. Tine lījē pili rə gönni inda'ba ga me kuluku kətəkətə.

XI Kina ədə lījē kinda'ba yamo 'deni pili tine lījē ebe ngī tonḡboro rənni zi bə də nyaka tönə. XII Lījē iya te, 'Ya ma ko'de 'jaa di yi'böwu naga nime o'də 'bənni ndəbə nḡe saa kətə. Ne ze 'beze nime dupə rəze timo loyi də kada kata nime ebe kopi yamo 'bənni gbī aa koriya ti 'beze.'

XIII Bə də nyaka nima iya zi bə ma kətə mətə di mī löngö lījē yayi, iya te, 'Bə nḡba ma, uwö te. Mu'bölu ye də rə tu'bölu. Kpe na kutike də lende nime kətə tō 'də ko'dəke ndəbə kada kəsö də yamo kuluku kətə. XIV Kina me 'deni, ogbake yamo 'be ga ma kinda'bake, karike liḡə. Ma na mo'dəko 'də topi mo zi ya ma ko'de di yi'böwu naga nima gbī kəzə 'beye. XV Mēdi ti kəzi kakpa 'də to'də wa ame mo'dəko to'də mo ne ti yamo ma. Mī koḡmi ma nime mo'də ne na kənyē miye? "

XVI Yəsu iya te, "Kina gbī tara, ame ga le'jete yi'böwu ne ti kēdī 'deni dəgba. Kina ame ga le'jete dəgba ne ti kileki 'deni yi'böwu."

Yəsu Iya Gə Lende 'Ba Tinda'ba Bo
(MK 10:32-34; LK 18:31-34)

XVII Kina ədə Yəsu ni kēdī kari 'deni Yerosalema tine, bə ogba bə kəsö gə bo ga yaga 'beri rə dönni. Kina bə koloma rə tiya mo zīnni di gə kori yayi, XVIII bə iya te, "Uwöke te, dēdi darike nime mī Yerosalema kina ti kinda'ba kole 'ba bilaka lesi ki'di zi löbu 'ba bə akumu ni ti bə kəmə kiyandi 'ba kō'də ki'di ni. Kina lījē ti kodə karama ngī də bə rə tölē. XIX Kina lījē ti kogba bə ngī ki'di zi bə löwö todə laḡa rə bə komba bə kina ti kutöti bə ngī. Tine mī tō'də də mota bə ti kənyī kəzə 'deni ngī yaga di mī tölē."

Tileki Rɔ Bēri
(MK 10:35-45)

^{XX} 'Ja 'ba Zebedayo ɛnyī kako ti kole riyō 'bēni ga zi Yēsu. Kina loko kolodɔ ngi bēri koma'jo rōni zi Yēsu. ^{XXI} Yēsu iya te, "Wa'di na ko'dokɔ?"

Loko iya te, "Rɔ ma laka ɔdo kari koloma 'deni rɔ bɔ dɔliɲɔ, i'di kole riyō ma naga nime ma kɔto koloma dɔ dōri yī kina mɔto dɔ gali yī."

^{XXII} Yēsu ileki dɔmo zīnni, iya te, "Wa nima kititike ne ikalike dē. Ti ko'boke tuwē wa di mī kōsu 'ba gomo ame mēdi muwē wa di yimo ne?"

Lijē iya te, "Dēdi do'bo."

^{XXIII} Yēsu iya te, "Rɔ ma laka ti kuwēke wa ngi di mī kōsu ma. Tine ti'di wa toloma dɔ dōri ma ti dɔ gali ma nima ndɔbɔ ma na dē, 'bu ma na kēdi ki'di ya ame ga bo kileɲo 'deni ne koloma teyi."

^{XXIV} Kina ɔdo bɔ kōsɔ gɔ bo ma 'butē naga nima kuwō lende nime 'deni, lijē ɛnyī ngi rɔ 'diri ti lōndō riyō naga nima. ^{XXV} Kina Yēsu kidēki lijē ngi pili bi kɔto, kina bo kiya te, "Ikalike 'deni laka lōbu ma 'ba bɔ lōwō ni o'do ga rōnni ngi rɔ ɲere rɔ a lōbu dōnni. ^{XXVI} Ne ma 'beye inza tara. Boto ame ko'dokɔ gɔ bo kēdi rɔ lōbu di mī lōngō ye ne, bo kileki rɔ bo yaga rɔ bɔ laja ziye. ^{XXVII} Kina ɔdo bɔ ma kɔto di mī lōngō ye ko'dokɔ 'dɔ bo na kēdi rɔ bɔ dɔye, ma laka na 'dɔ bo kēdi rɔ atoli ziye pili. ^{XXVIII} Kina 'dɔ kēdi gbī kɔzo tako nime kole 'ba bilaka lesi kako ne, bɔ ako dē 'dɔ bilaka koja laja zi bo, tine bo ako toja laja zi bilaka kina gbī 'dɔ ti'di didi bo 'dɔ tutē gɔ bilaka ma konzi timo di mī tōlē."

Bɔ Kɔmɔ Kōlu 'Ba Yereko
(MK 10:46-52; LK 18:35-43)

^{XXIX} Kina ɔdo Yēsu ni kēdi kēnyī 'deni ti bɔ kōsɔ gɔ bo ga di Yereko yayi tine, na tindi ma kinza kiya kōsɔ ngi gōnni. ^{XXX} Tine bɔ kɔmɔ kōlu ma riyō mɔto ga ame kēdi koloma kpa kari yayi ne uwō 'deni Yēsu na ma kēdi kari ne. Kina lijē ki'di ngi tulōri rɔ ma kembe, kiya te, "Nere, kole 'ba Dawidi, i'di miyi kēyi rɔze."

^{XXXI} Tine tindi naga nima amo dōnni gɔ lijē kudumō yaga. Tine pele na lijē kulōri ngi rɔ ma kembe rɔ dɔ kiteli, kiya te, "Nere, kole 'ba Dawidi, i'di miyi kēyi rɔze."

^{XXXII} Kina Yēsu kɔrɔ ngi kidēki lijē, bo iya te, "O'dokoke 'dɔ mo'do wa'di ziye?"

^{XXXIII} Lijē ileki dɔmo zi bo iya te, "Nere, do'dokɔ 'dɔ kiyɔpɔ kɔmɔze yaga."

^{XXXIV} Yēsu oɲgɔ lisa 'ba rōnni kina bo kosa kōmōnni ngi, kina kōmōnni kɔpɔ ngi yaga ko'ja bi. Kina lijē kōsɔ ngi gɔ bo.

XXI

Tɔdo 'Ba Yēsu Mī Yerosalema
(MK 11:1-11; LK 19:28-40; YN 12:12-19)

^I Kina ɔdo Yēsu ni kōmō 'deni ngɔsi ngila Yerosalema tine, na lijē kari ngi Betepage ame ngila dōku 'ba Bilaya ne. Di yayi na Yēsu koja ya ma riyō mɔto ga di mī lōngō bɔ kōsɔ gɔ bo ga kari dɔgba ^{II} ti ndose nime, iya te, "Arike mī liɲɔ nime 'dē dɔgba kɔmɔye ne, ti kari ko'jake akaca kosi dɔmo 'deni bēri yayi ti kole mo ngila mo. Kina 'dɔ kopeke ko'deke kako zō bine. ^{III} Kina ɔdo bɔto mɔto kiya a mɔto ziye gomo, iyake te, 'Nere na ko'dokɔ lijē.' Kina bo ti kola ngi karike timo."

^{IV} Wa nime o'do rōni 'deni 'dɔ kēdi kɔzo lende ma tōnē bɔ kumē lende kiya ne. ^V Ame kiya te, "Iya te zi bilaka 'ba Yerosalema, 'Oɲgɔke te, bɔ

doliŋo 'be na me 'dë kedi ro tako ziye. Bo abo le liya, bo eki 'deni do akaca. Bo oloma 'deni do kole akaca.' "

^{VI} Kina ya tone ga Yesu koja ne kari ko'do wa ame bo kiya zinni ne ngi. ^{VII} Lije o'de akaca nima ti kole mo, lije ko'ba bonjo 'benni ga gomo. Kina Yesu keki ngi koloma domo tari timo. ^{VIII} Tindi ma konzi o'ba bonjo kileno mi kori timo tine ya moto ga oga 'benni ro 'jowu ko'ba teyi. ^{IX} Kina tindi ame ga kosö kebe go Yesu ti ya ma dogba mo ga pili ulori kiya te, "Yee'di kedi zii kole 'ba Dawidi. Yeyi kedi do bo ame kako ti moyi jere Boko'ba ne. Akilelu kedi zi Boko'ba mitoro."

^X Kina odo Yesu kedi kodo 'deni mi Yerosalema tine, bilaka 'ba mi gawo yayi pili enyi kozo timo, iya te, "Ye mo na ya?"

^{XI} Tine tindi naga nima ileki domo, iya te, "Ame na ro Yesu bo kume lende di mi Nazareta 'ba Galilaya."

Yesu Odo Mi Reki 'Ba Rö Löbu

(MK 11:15-19; LK 19:45-48; YN 2:13-22)

^{XII} Kina Yesu kodo ngi mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba, na bo keni ngi toga bilaka ame ga kedi tugö wa yayi ne me yaga. Bo kitiji do tarabiza 'ba bo kutë girisi ni beri, gbi ti gba'da 'ba bo kugö matukpuru ni. ^{XIII} Bo iya zinni, iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Rö löbu ma nime ti kideki ro rö 'ba motu.' Ne kina kebe kuyike 'deni za ro bi 'ba bo 'bögo."

^{XIV} Tine bo komo kölu ni ti bo ka'bo ni ako zi bo mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi, kina bo kileno lije ngi.

^{XV} Kina odo löbu 'ba bo akumu ni ti bo komo kiyandi ni ko'ja go koto naga nima bo ko'do ne 'deni tara tine, kina gbi ti ame kole titi kedi kulori 'deni timo di yayi, kiya te, "Yee'di kedi zii kole 'ba Dawidi," ne tine lende mo enye ngi minni. ^{XVI} Kina lije keni kititi bo, iya te, "Uwo wa nima lije kedi kiya ne ra?"

Yesu iya te, "Yee, muwo ra. Ne lende nime kugu mi buku 'ba Boko'ba ne idekike de su? Ame kiya te, 'Ni Boko'ba i'di akilelu ma laka 'deni kodo di kpa kole titi ni ti kole kuru ame ga gba do mba ne.' "

^{XVII} Kina Yesu keni ngi di ngila lije yayi kari abo yaga di mi gawo nima. Bo ari Betaniya, bo kodo yayi.

Yesu Ulömu Ngëri Këlu

(MK 11:12-14, 20-24)

^{XVIII} Di bi tileki abo kako mi gawo ro mi donjo tine, bo 'deni ro 'bö. ^{XIX} Kina bo ko'ja ngëri këlu do kpa kori yayi. Kina bo koco ngi kari tongo mo. Tine bo o'ja oto de domo, nge ro mbili mo. Kina bo kilende zi ngëri nima, bo iya te, "Ni, inza kana a moto kpe dõyi bina." Kina ngi ngala te yo na ngëri tone kole ngi.

^{XX} Bo kosö go bo ga o'ja lende nime kina lende mo kigayi lije ngi. Lije iya te, "Ngëri këlu nime ututu ngi ngala te totondo mo ga?"

^{XXI} Bo ileki domo zinni, iya te, "Ro ma laka miya ziye, odo ki'dike dõye ngi ro ma laka go lende ma kinza kilikoke dõye de, ti ko'boke ngi to'do wa ame kebe ma ko'do roni zi ngëri këlu nime. Odo kiyake pele te zi doku nime, 'Ni, enyi ku'du royi mi mini löbu.' Ro ma laka, ti ko'do roni ngi.

^{XXII} Odo ki'dike dõye 'deni ngi go lende ma, wa ame ga pili keddi kititike ti motu ti ko'jake ngi."

Közi Kakpa 'Ba Yesu

(MK 11:27-33; LK 20:1-8)

^{XXIII} Kina odo Yesu kodo 'deni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba kedi kiyandi komo bilaka tine, na löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kako ngi

zi bo. Lijë kititi bo iya te, “Közi kakpa 'ba yë na me këddi ko'do wa naga nime timo ne? Yë mo na ki'di közi kakpa nime ziyi?”

XXIV Bo iya te, “Ti mititi ye gbi ti akititi mato koto bine, odo kilekike domo 'deni zo ti miya go közi kakpa 'ba boto nime medii mo'do wa naga nime timo ne 'jaa zije.”

XXV Kina bo kititi lijë, bo iya te, “Közi kakpa 'ba todo mini 'ba bapatisi do bilaka nime Yowani koloma to'do mo ne ako di zi yë? Ako di zi Boko'ba ala di zi bilaka lesi?”

Kina lijë koloma ngi ro towasa mo ro go rönni, lijë iya te, “Odo diyake te ako di zi Boko'ba, bo ti kiya te, 'Ne i'dike doye de go lende abo go wa'di?”

XXVI Ne odo diyake te ako di zi bilaka lesi, ele de gbi. Ze ro tikere di zi tindi konzi naga nime. Römöyi lijë pili omeri 'deni Yowani na ro bo kumë lende 'ba Boko'ba.” **XXVII** Kina lijë kileki ngi kiya zi Yësu tégë, “Dikali de.”

Kina bo kileki zinni, bo iya te, “Ma gbi minza miya közi kakpa to nime medii mo'do wa naga nime timo ne zije.”

Kole Ma Ko'do Ako'doko 'Ba 'Bu

XXVIII “Kina me omerike dangala nime te. Bo mato edi ti kole abo ga riyö. Kina bo kënyi kari zi kole abo ma löbu mo bo kiya te, 'Kole ma, ari tone to'do ndobo mi nyaka ze.’

XXIX Tine kole nima iya te, 'Mo'doko ama de.’ Ne di potö mo 'böwu bo ari komeri do bo kina bo kënyi ngi kari.

XXX Kina 'bu nni tonë kënyi kari kiya lende nima gbi tara zi kole ma titi mo. Bo iya te, 'Yëë, baba, medii mari.’ Tine bo ebe kari abo de du te.

XXXI Ma komerike 'beye di mi löngö ya riyö naga nime kole ma yala na ko'do ako'doko 'ba 'bu nni?”

Löbu tonë ga iya te, “Kole ma dogba nima.”

Yësu iya te, “Ro ma laka miya zije, bo kireke awada ni ti 'ja bo ronyo ni na ti kodo dogba di zije mi nere löbu 'ba Boko'ba. **XXXII** Römöyi Yowani bo bapatisi ako 'deni kileme kori ma laka zije 'do kösoke gomo. Tine i'dike e'be doye de yo go lende abo. Ne bo kireke awada ni ti 'ja bo ronyo ni i'di dönni 'deni gomo. Wa naga nime ko'jake pele tara otöke doye de yo ki'dike doye go lende mo.”

Dangala 'Ba Bo Ndobo

(MK 12:1-12; LK 20:9-19)

XXXIII Yësu iya te, “Uwöke dangala mato to ma. Bo mato idiyë mowo kedii ko'do ro layi naga ngi ro nyaka. Kina bo kigaga reki kuru domo toko, bo ko'do bi 'ba tuzi layi mo yayi, bo kole kilanga 'ba toda mo, bo ki'di bo ndobo to'do ndobo yimo yayi, bo kënyi abo kari mi doyayi mato.

XXXIV Kina odo kada 'ba tite'de mo kömö 'deni tine, bo oja bo laja abo ga kari 'do ko'de döngëri ma 'ba bo. **XXXV** Kina bo ndobo tonë ga kinda'ba bo laja abo naga nima ngi komba ma koto, kupö mato kina ku'du ma koto ti doku. **XXXVI** Kina bo kënyi koja bo laja mato ga 'böwu konzi kiteli ma dogba tonë. Kina bo ndobo naga nima ko'do lijë ngi gbi tara. **XXXVII** Ro nburunburu mo na bo koja kole abo ngi kari zinni, bo iya te, 'Ame kole ma na lijë edi koro.’

XXXVIII Tine odo bo ndobo naga nima lijë ko'ja kole nima 'deni, lijë iya ro go rönni, iya te, 'Bo nime bo na kedii koloma ro bo do nyaka nime kada mato di potö 'bu bo. Ako dupöke bo yaga 'do nyaka nime kö'bö ngi nburu ro eze.’ **XXXIX** Kina lijë kinda'ba bo ngi ku'du nbo yaga di mi nyaka nima na lijë kupö bo ngi.

XL Ma komerike 'beye ɔɔɔ bɔ ɔɔ nyaka kako wa'di na ti bo ko'do zi ya naga nima?"

XLI Lijë iya te, "Bo ëdi kote ɔɔ bilaka dök'i'di kënyë naga nima ngi pili yaga. Kina bo ti kari ko'de bilaka mɔto ga 'jaa 'do kako ko'do ndɔɔɔ yimo. Ya ame ga 'do kuti ti'di dɔngëri ma 'ba bo ko mi kada mo ne."

XLII Yësu iya te, "Idëkike dë su di mi buku 'ba Boko'ba? Ame kiya te, 'Döku tönë bɔ ko'ba rö ni kilagi pa di rɔmo ne na kileki 'deni rɔ döku ma laka rɔ ɔɔ kiteli mi gbɔndɔ 'ba rö. Ame wa ko'do 'ba Boko'ba na. Dotöke ngi rɔ goze.' "

XLIII-XLIV Kina Yësu kileki gbï kiya zinni, bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, ti kogba nere löbu 'ba Boko'ba yaga di ziye ki'di zi bilaka ma laka ame ga kuti to'do ako'dokɔ mo ne."

XLV Kina ɔɔɔ löbu 'ba bɔ akumu ni ti Parosi ni kuwö lende nime 'deni te tine, lijë ikali ngi Yësu ëdi rɔ tiya lijë. **XLVI** Kina lijë ko'dokɔ ngi tinda'ba bo, tine lijë ere tindi naga nima römöyï tindi naga nima pili iya Yësu rɔ bɔ kumë lende 'ba Boko'ba.

XXII

Dɔngala 'Ba Karama 'Ba Gbe (LK 14:15-24)

I Yësu ebe ngi tilende zi bilaka naga nima rɔ dɔngala. **II** Bo iya te, "Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kɔzɔ a nime te. Mi kada ma ɔɔ kɔto mɔto bɔ dɔliŋɔ mɔto ëdi 'deni ko'do karama 'ba gbe 'ba kole abo. **III** Kina bo koja bɔ laja abo ga ngi kari tiya mo zi nba ame ga pili 'do kako mi karama nima ne go lijë kako. Tine lijë ilagi ë'bënni ngi tako. **IV** Kina bo koja bɔ laja abo mɔto ga 'böwu ti ndose nime, kiya te, 'Ari kiyake zi nba naga nima, mileŋɔ rɔma 'deni ndö. Mumu ngulö 'deni gbï ti muruku ma kɔnɔ naga. Wa pili ëdi 'deni ndö, lijë kako ti mi karama nime.'

V Tine nba mo naga nima onyɔ lende abo nima dë kɔto te, lijë usë ë'bënni za ti kori 'bënni ga. Mɔto ari abo za mi nyaka abo, mɔto ari abo za mi ndɔɔɔ abo, **VI** kina yo ya mɔto mo ga inda'ba 'bënni bɔ laja naga nima ngi komba kupö yaga. **VII** Kina kata ngi mi bɔ dɔliŋɔ bo koja bɔ kanya abo ga ngi kari kote ɔɔ bɔ kupö wa naga nima kɔnma gawo mo yaga. **VIII** Kina bo kidëki bɔ laja abo ga ngi, bo kiya zinni, bo iya te, 'Wa 'ba karama 'ba gbe ma ëdi 'deni ndö tine nba ma tönë ga kose ne ɔ' bɔ dë 'do kɔɔɔ yimo.

IX Arike kpa dokoka kori 'do kotɔtɔke ma konzi kako mi karama nime kɔzɔ ame ko'jake ne tara.'

X Kina bɔ laja naga nima kari ngi dokoka kori kotɔtɔ bilaka ame ga pili lijë ko'ja ne, ma laka kpaki ti ma kënyë. Kina mi rö 'ba karama nima koso ngi lo ti nba.

XI Kina ɔɔɔ bɔ dɔliŋɔ kari 'deni tonŋɔ nba abo naga nima tine bo ari ko'ja bɔ mɔto yayi rɔ ma sari kinza bɔnŋɔ 'ba gbe rɔ bo. **XII** Kina bo kititi bɔ nima iya te, 'Bɔ pɔri ma, ako 'bëyï di yala kɔɔɔ bine kinza bɔnŋɔ 'ba gbe röyï tara?'

Tine bɔ nima ileki dɔmo dë du te. **XIII** Kina bɔ dɔliŋɔ kiya ngi zi bɔ laja abo ga, iya te, 'Inda'bake bo kudöduke közi bo ti ndi bo ku'duke bo yaga mi bi kölu 'do bo kari kudu kunyï kpa bo yayi.' "

XIV Yësu iya te, "Ti kidëki 'deni ngi nbanji tine ma ndö na nge ti kigeli di yimo."

Lende 'Ba Awada Kopi (MK 12:13-17; LK 20:20-26)

XV Parosi mato ga ari kususu kpenni 'do to'ba Yesu ti akititi mato ga. XVI Kina lijē koja bo koso gonni mato ga ti bilaka 'ba Erode ga ngi kari zi bo. Kina lijē kari kiya te, "Bo komo kiyandi, dikali ngi ni na ro bo kiya lende ma kodoro. Kina ni na ngi ro bo kiyandi kori 'ba lende 'ba Boko'ba nime ro ma kodoro zi bilaka, kugo kpēyi dē gbi zi boto. Römöyi di ziyi bilaka pili ro ma koriya. XVII Kina me iya te zize, tara ne edī ngi ro ma laka mi kori 'ba kö'du ki'di 'ba Boko'ba 'do topi awada zi bo dolinjo ma löbu 'ba Romo, ala tondo?"

XVIII Tine Yesu ikali dongala 'benni nima 'deni molo, kina bo kiya te, "Kpe bo komo kandi naga nime, eddi kiyozoke ma go wa'di? XIX Ilemeke girisi 'ba topi awada nime te zo."

Kina lijē ko'de kinē girisi mo ngi zi bo. XX Kina bo kititi lijē, iya te, "Kinē yē mo ti möyi yē na me romo ne?"

XXI Lijē iya te, "Kinē ti möyi bo dolinjo 'ba Romo na."

Yesu iya te, "Kina me, wa ame ga ro 'ba bo dolinjo ne opike abo zi bo. Kina wa ame ga ro 'ba Boko'ba ne opike zi Boko'ba."

XXII Kina odo lijē kuwo 'deni tara tine lijē oto ngi ro gonni. Kina lijē kēnyi ngi kari di ro bo.

Lende 'Ba Todo 'Ba Toku Di Mi Tole

(MK 12:18-27; LK 20:27-40)

XXIII Mi kada koto mo nima na Sadoke mato ga kako kiya zi Yesu tegē a mato ro todo 'ba toku di mi tole inza. XXIV Kina lijē kititi bo, iya te, "Bo komo kiyandi, Musa ugu lende iya te, odo bo mato kole ngi kinza koyō kole dē, bo löndö mo kodo go 'ja mo nima 'do lijē koyō kole poto bo ma kole nima. XXV Ne ongo te, ya mato ga modomoriyō ro löndö koto oloma pa bine. Kole ma dogba mo ogbe 'ja kina bo kole ngi kola 'ja nima kinza koyō kole. Kina bo kola makuru'bē abo tonē ngi zi löndö bo. XXVI Kina lende koto nime ko'do röni ngi gbi tara zi löndö bo ma mi riyō mo nbō kömō zi ma mi modomoriyō mo. XXVII Kina di poto lijē nima pili na 'ja tonē kole ngi gbi. XXVIII Tine mi todo 'ba toku di mi tole loko ti kedī ro 'ja 'ba yē? Ame ya naga nime pili modomoriyō kogbe loko 'deni ne ya?"

XXIX Yesu ileki domo zinni, iya te, "Kpe oluke lende 'deni sowa. Römöyi ikalike buku 'ba Boko'ba dē kina tigo abo 'ba Boko'ba ikalike dē gbi. XXX Mi kada ame odo toku ni kodo 'deni di mi tole lijē ogbe 'ja dē kpe kina 'ja gbi ogbe mē'dē dē kpe. Lijē pili 'deni ngi kozo malayika 'ba mitoro.

XXXI Idēkike lende nime Boko'ba kiya ziye go lende 'ba todo 'ba toku ne dē du? Ame bo kiya te, XXXII 'Ma na ro Boko'ba 'ba Abarayama, Boko'ba 'ba Yisika kina gbi ro Boko'ba 'ba Yakoba.' Go kö'du mo na dikali ngi lijē inza kpe ro toku Boko'ba ididi lijē 'deni."

XXXIII Kina odo tindi naga nima kuwo lende nime 'deni te tine lende 'ba akiyandi abo nima igayi lijē ngi.

Kö'du Ki'di Ma Ro Do Kiteli

(MK 12:28-34; LK 10:25-28)

XXXIV Kina odo Parosi ni kuwo 'deni Yesu ka'da Sadoke naga nima tara tine, na lijē kototo rönni ngi. XXXV Kina bo ma koto di mi löngö lijē ame bo na ro bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ne kari ngi tiyozo Yesu ti akititi. XXXVI Bo iya te, "Bo komo kiyandi, kö'du ki'di 'ba Boko'ba ma yala na kulöwō ro do kiteli?"

XXXVII Yesu iya te, " 'O' nere Boko'ba 'bi ti miyi pili ti tigo 'bi pili kina gbi ti meri 'ba döyi pili.' XXXVIII Ame na ro kö'du ki'di ame kulöwō ro do

kiteli ne. **XXXIX** Kina kò'du ki'di mɔtɔ ma kulöwö ame rɔ ma mĩ riyö mo na me, 'Ɔ'ɔ lèpĩ yĩ mɔtɔ kɔzɔ ame k'ɔ'ɔ yida røyĩ ne tara.' **XL** Kò'du ki'di riyö naga nime na kò'du ki'di 'ba Musa ni pili ti akiyandi 'ba bɔ kumè lende ni kɔrɔ domo."

Kurisitö Di Mi Kupö Dawidi
(MK 12:35-37; LK 20:41-44)

XLI Kina ɔɔo Parosi mɔtɔ ga kotɔtɔ rönni 'deni bi kotɔ tine, Yèsu ititi lijè, **XLII** iya te, "Ma di mĩ meri 'be Kurisitö ame Boko'ba kèdĩ koja ne bo di mĩ kupö yè mo ga?"

Lijè iya te, "Bo di mĩ kupö Dawidi."

XLIII Yèsu ènyĩ kileki zinnĩ, iya te, "Ne ɔɔo kèdĩ tara gɔ wa'di na Nyi Kɔtɔ Laka ki'di Dawidi 'böwu kideki bo rɔ nɛre abo? Römöyĩ Dawidi iya te, **XLIV** 'Nere Boko'ba iya zi nɛre ma, iya te, "Oloma dɔ dõri ma bine nɔbõ mi'di yi ka'da bɔ ya 'bi ga." ' **XLV** Ne ɔɔo Dawidi kebe kideki bo 'deni 'böwu rɔ nɛre abo tine bo ti kileki 'böwu rɔ kole zi Dawidi totondo mo ga?"

XLVI Botɔ mɔtɔ ɔ'bo dè kpe tileki dɔ lende nime zi Yèsu. Kina ngi di gɔmo pele botɔ mɔtɔ ilanɔ roni dè kpe tititi kpa Yèsu.

XXIII

Kinza Kogbake Görö Dɔ Parosi Ni Dè
(MK 12:38-39; LK 11:43, 46; 20:45-46)

I Kina Yèsu kilende zi tindi naga gbi ti bɔ kösö gɔ bo ga. **II** Bo iya te, "Parosi ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kò'du ki'di ni na 'deni rɔ bɔ dɔ kò'du ki'di 'ba Musa. **III** Kina laka 'dɔ kuwöke dönni ti, kösöke gɔ wa ame ga pili lijè kèdĩ kiya ziye ne. Tine kinza kogbake görö 'ba wa ma lijè kèdĩ kò'dɔ naga nima dè. Römöyĩ lijè o'dɔ wa ame ga lijè kèdĩ kiyandi kɔmɔ bilaka timo ne dè kotɔ te.

IV Lijè i'di akirindi ame ga botɔ k'bo dè tombi mo ne dɔ bilaka. Pele tara 'dɔ lijè koja dɔkole kózinnĩ ma kotɔ ra pele nge kokonyi tombi mo timo ne inza yɔ. **V** Lijè ö'bõ to'dɔ wa pili nge 'dɔ bilaka konɔ lijè gomo. Onɔgɔ ma lijè kò'dɔ dökulè 'bènni ga ame lijè kèdĩ kulöli rɔ makpɔtɔ titi ame lende 'ba mĩ buku 'ba Boko'ba na kugu yimo ne kudö'bõ te, gbi ti ma kudödu konyɔ mo ga. Kina onɔgɔ gbi bi nziya 'ba kpa bonɔgɔ 'bènni ga ma kidakpa te. **VI** Ako'dɔkɔ 'bènni mĩ kada 'ba karama rɔ tikiti rönni ngila bɔ dɔ karama 'dɔ bilaka koro lijè. Kina gbi di mĩ rø 'ba mötu bi kò'dɔkɔ 'bènni rɔ kitĩ ma laka naga nima dɔgba ne. **VII** Kina ɔɔo lijè kèdĩ kilingere kebe mĩ bi 'ba ndögö ako'dɔkɔ 'bènni 'dɔ bilaka pili kumötö lijè kɔzɔ bɔ rɔ koro, kideki lijè rɔ bɔ kɔmɔ kiyandi.

VIII Kinza ki'dike dè bilaka kebe tidèki ye rɔ bɔ kɔmɔ kiyandi römöyĩ kpe pili rø löndö, kina bɔ kɔmɔ kiyandi 'be èdĩ nge kotɔ. **IX** Kina kinza kidekike botɔ mɔtɔ dè di dɔyayi bine rɔ baba. Römöyĩ èddike nge ti 'bu kotɔ kpöki mitorɔ. **X** Kinza ki'dike botɔ kideki ye dè gbi rø löbu. Römöyĩ löbu 'be na nge kotɔ kpöki rø Kurisitö ame Boko'ba kèdĩ koja ne. **XI** Römöyĩ bɔ ame mbiri löbu di mĩ löngö ye ne bo na gɔ kèdĩ rø bɔ laja ziye. **XII** Kina bɔ ma kò'bõ to'dɔ rɔ bo rɔ wa löbu ti kileki 'deni bèri, kina bɔ ma kileki rø bo bèri ti kombi 'deni torɔ."

Parosi Ni Ti Bɔ Kɔmɔ Kiyandi
(MK 12:40; LK 11:39-42)

XIII-XIV "Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bɔ kɔmɔ kandi naga nime. U'bèke kpadõri 'ba dɔyayi 'ba mitorɔ ka le rɔ ma sari di

zi bilaka kinza ma kodoke dē teyi yō. Kina me olake ya ma ko'doko tōdo teyi naga dē kpe gbī yō 'dō kodō.

XV Bu'bu ziye kpe bō kōmō kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bō kōmō kandi naga nime. Ilakike kpaki kebe gōnyī mini lōbu kebe mī dōyayi pili toma bilaka kotō nge ame 'dō ki'di dōnī gō lende 'be. Kina ɔdō ko'jake 'deni kina ki'dike bō ngī kila'ba mī lende kēnyē ame rō dō kiteli kebe 'beye ma 'dō ku'du ye gōmō mī pa'do 'ba Gehena ne.

XVI Bu'bu ziye kpe bō kōmō kōlu kiterike tokōkō lēpī ye naga nime. Mī akiyandi 'be iyake te ɔdō bō mōtō kulōmu rō bo ti rō lōbu 'ba Boko'ba lōmu nima o'dō ɔtō dē. Ne ɔdō bō kulōmu rō bo ti yamo kōbōkōbō 'ba mī rō lōbu 'ba Boko'ba nima, lōmu nima udōdu bō 'deni. **XVII** Kpe bō kōmō kōlu rumō naga nime. Wa ma yala na kulōwō rō dō kiteli? Yamo kōbōkōbō 'ba yīmo ala rō lōbu 'ba Boko'ba mo na ma ki'di yamo mo nima kēdī kulōwō rō ma koro? **XVIII** Kina gbī iyake te ɔdō bō mo kulōmu rō bo ti bi 'ba akumu lōmu abo nima o'dō ɔtō dē. Ne ɔdō bō kulōmu rō bo ti kpa kōzī ma ki'di dōmō mo, lōmu nima udōdu bō 'deni. **XIX** Kpe bō kōmō kōlu naga nime, wa ma yala na kulōwō rō dō kiteli? Kpa kōzī ma ki'di dōmō, ala bi 'ba akumu mo na ma ki'di kpa kōzī ki'di mo kēdī rō ma koro? **XX** Rōmōyī bō ame kulōmu rō bo 'deni ti bi 'ba akumu, bō ulōmu rō bo 'deni timo kpaki ti kpa kōzī ki'di ma dōmō. **XXI** Kina gbī ɔdō bō kulōmu rō bo ti rō lōbu 'ba Boko'ba, bō ulōmu rō bo 'deni timo gbī ti Boko'ba ame bo na kēdī koloma yīmo yayi ne. **XXII** Kina gbī ɔdō bō mo kulōmu rō bo ti mītorō bō ulōmu rō bo 'deni ti kitī lōbu 'ba Boko'ba gbī ti bō Boko'ba mo ma kēdī koloma dōmō.

XXIII Bu'bu ziye kpe bō kōmō kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bō kōmō kandi naga nime, dōdorō ame ga pele wōtī ne i'dike kapa ma 'butē mo gbī zi Boko'ba. Tine akiyandi ma dō kiteli di mī kō'du ki'di ame rō to'dō burē rō ma kodōrō gbī ti mī koŋmī ti lende ko'dō laka ne na kolake za yaga. Wa naga nime na 'dō ko'doke ra pili kinza tola mōtō mo. **XXIV** Kpe bō kōmō kōlu kiterike tokōkō lēpī ye naga nime. Kina ngī tara, ebeke toga koŋo na yaga di dō mini ziye tine gamele na kuwēke kindiyoke timo.

XXV Bu'bu ziye kpe bō kōmō kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bō kōmō kandi naga nime. Gō kōsu ti gō kita'ba 'be ga na nge kurōgōkē rō ma kōpō, tine yīmo lō ti wa ame ga ko'deke ti kōzī kasi ti mī kututu 'be ga ne. **XXVI** Kpe Parosi kōmō kōlu naga nime, mī kōsu 'be ga na 'dō kurōgōkē titi dōgba kina gōmō ti kēdī ngī gbī rō ma kōpō.

XXVII Bu'bu ziye bō kōmō kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bō kōmō kandi naga nime. Kpe ngī kōzō dōgō ma ko'ba koŋmī kele naga tara. Ame kindi rō ma kele di yaga tine yīmo yayi lō ti kilīŋba tōku ma koŋme 'deni. **XXVIII** Kina gbī tara di rōye yaga indake rō bilaka ma laka tine mīye lō ti kōmō kandi ni ti lende kēnyē.

XXIX Bu'bu ziye bō kōmō kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bō kōmō kandi naga nime. Ilenjoke dōgō bō kumē lende 'ba Boko'ba kele rō dō kiteli, kina kiyōruke raba 'ba ya ma rō bō lende laka naga ngī rō mbēmbē. **XXX** Kina gbī iyake te ma kēddike ra ti 'bu ye lōbu ga mī kada nima yayi dēne inza kodō'bake rōye tinnī to'dō wa naga nime lijē ko'dō ne. Ame lijē kupō bō kumē lende naga nime ne. **XXXI** Kina me kilemeke rōye 'deni rō kole 'ba kole 'ba bō akupō tōnē ga. **XXXII** Kina ti oteke kōsō e'be ame 'bu ye lōbu ga kisaki bīci mo 'deni mōlo ziye ne.

XXXIII Kpe kole 'ba murē naga nime, rō ma tondo mo na 'dō kōmōke kinza ma kodō karama 'ba Gehena dōye? **XXXIV** Ne kina me mēdī miya ziye, ti moja bō kumē lende ti bō kikalī lende ti bō kōmō kiyandi mōtō ga kako

ziye. Kina ti kupöke mato ga, kutötike mato ga gbi kina ti kombake mato ga di mi rö 'ba mötu kuwütike nduwë rö ma kololo di mi gawo. ^{XXXV} Kina go kö'du mo roma bo lende laka pili ti kileki doye, kisasi molo di rö roma Abele bo lende laka nbö kömö mi roma Zakariya kole 'ba Barakiya ame kupöke mi löngö rö löbu 'ba Boko'ba ma ti bi 'ba akumu ne. ^{XXXVI} Rö ma laka miya ziye roma bo lende laka naga nime ti kileki doye kpe bilaka ma le'jete naga nime."

*Ni Yerosalema
(LK 13:34-35)*

^{XXXVII} "Bu'bu ziyi ni Yerosalema, Yerosalema, ote do bo kumë lende ni 'deni ku'du bo laja 'ba Boko'ba ma koja ziyi naga ti döku. Ti moipi roma ngi nbö mi ndö göyi na 'jaa 'do mokoko kole 'bi naga nima yi soromo ma kozo 'ba töru ame kokoko kole 'beni ga ne tara? Tine ö'bo tu'döngi döyi mökö. ^{XXXVIII} Kina me ti kola rö 'bi 'deni ziyi rö roba. ^{XXXIX} Rö ma laka miya ziyi, inza ko'ja ma kpe nbö kiya te, 'Yeyi këdi do bo ame kako ti möyi nere Boko'ba ne.'"

XXIV

*Loma Ti Bi Koda
(MK 13:1-13; LK 21:5-19)*

^I Kina doo Yësu kodo 'deni yaga di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba bo këdi kari 'deni tine, na bo köso go bo ga kebe ngi tubi go rö ko'ba nima zi bo. ^{II} Tine bo iya te, "Ongöke 'deni laka? Rö ma laka mëdi miya ziye, mi kada mo dayi döku ma koto inza kileke mi go bi 'beni. Bo ya ti kitinji 'doyi bëri."

^{III} Kina doo Yësu kari 'deni do döku 'ba Bilaya tine na bo köso go bo ga kako zi bo rö dönni tititi bo. Lijë iya te, "Iyëti te zize, wa naga nime ti ko'do rönni nyanya ga? Kina wa'di mo ga na ti ko'do rönni ame 'do këdi rö akileme 'ba tako 'bi ame rö nburunburu 'ba dolinjo ne?"

^{IV} Yësu ileki domo zinni, iya te, "Olomake ti bi koda kinza ki'dike boto ku'bölu ye dë. ^V Römöyi ma konzi ti kako ti möyi ma kiya te, 'Ma na rö Kurisitö.' Kina lijë ti ku'bölu ma konzi mato ga ngi. ^{VI} Ti kuwöke biro ya di ngosi kina gbi ti lëbi mo ma di bi kowa. Tine kinza kereke dë römöyi wa naga nime pili ti ko'do rönni titi, tine nburunburu 'ba dolinjo na dë gba. ^{VII} Römöyi bilaka ame ga rö kupö koto ne ti kënyi 'deni to'do ya ti bilaka mato. Kina dolinjo ti kënyi gbi to'do ya ti dolinjo mato. Kina sëyi ti kizikizi ti këdi 'deni ngi mi go bi pili. ^{VIII} Wa naga nime pili ti ko'do rönni ngi tara rö tisaki 'ba gomo kozo tisaki 'ba to'o 'ba kole.

^{IX} Kina lijë ti kebe tinda'ba ye koto zi bo burë ni 'do kodo karama doye kupö ye yaga. Laki pili ti ko'ji ye go lende ma. ^X Kina ma konzi mato ga di miye ti koga kpënni goma kebe tususu lëpi nni ga ko'ji gbi. ^{XI} Kina bo kumë lende do kindëndë ma konzi ti kënyi ngi ku'bölu ma konzi mato ga. ^{XII} Lende kënyë ti kita'ba 'deni kote go bi kina ti ako'o 'ba ya ma konzi koto ngi yaga. ^{XIII} Tine bo ame ki'di mi bo këddi teyi nbö kömö mi kada 'ba tote mo ti komo ngi di mi tölë. ^{XIV} Kina laja laka 'ba nere löbu 'ba Boko'ba nime ti këyélé röni 'deni ngi toko mi dolinjo nime, römöyi 'do boto ga pili kuwö, kina 'jaa ti nburunburu 'ba dolinjo nime kömö."

*Kuruku Kënyë
(MK 13:14-23; LK 21:20-24)*

XV “Kina ti ko'jake kuruku kënyë tönë Danyeले бo kumë lende 'ba Boko'ba kiya kö'du mo ne 'deni. Bo ti kari koro mi rö löbu 'ba Boko'ba kirasi yaga. (Ame ugu zi bo kidëki mo ga 'do kikali.) XVI Kina 'do ya ame ga mi Yudayi ne kirija ti kusu dönni mi döku. XVII Bo ame këdi yaga tindawo ro bo ne kinza do bo kilëyi dë kpe tado titi rö togba wa abo ga. XVIII Kinza bo ame këdi 'deni mi nyaka ne kileki dë kpe kari linjo togba boŋgo abo.

XIX Ti këdi ro gomo ma löbu mi kada mo nima zi 'ja ame ga ro ma komo ne. Kina ti këdi gbi ro gomo ma löbu zi 'ja ame ga ti kole gba këdi kulu mba ne. XX Tine ititike Boko'ba kinza bo ki'di kada 'ba riŋa 'be nime dë këdi mi kada 'ba bi këyi ame ro aliri ne. Kina kinza ki'di dë gbi këdi mi kada 'ba ro kindawo. XXI Römöyi gomo 'ba mi kada mo nima ti këdi ngi ro do kiteli di do gomo moto ga ame pele këdi ko'do rönni bine molo di bi tisaki mo ne tara nbo komo mi kada nime tone. Kina a moto ma kozo ame te inza kpe nati. XXII Tine Boko'ba ileki go tö'do mo 'deni nge mbowa. Ma kinza tara, dene boto inza komo. Tine Boko'ba ti kileki go tö'do mo 'deni nge tara go kö'du 'ba ya ame ga bo kigeli 'deni ne.

XXIII Kina odo boto kiya pele ziye, kiya te, 'Ongo te, Kurisitö na me,' ala 'Kina me 'dë,' kinza ki'di döyi dë gomo koto te. XXIV Römöyi ya moto ga ti kebe 'deni tidewo rönni tégë lijë na ro Kurisitö. Kina bo kumë lende do kindëndë moto ga ti kënyë 'deni gbi, kina lijë ti ko'do go koto ma kinza kiya naga 'deni gbi ti wa ame ga kö'du mo ga kigayi bilaka ne, römöyi 'do tiyozo tu'bölu ya ame ga pele ro ma Boko'ba kigeli 'deni ne timo. XXV Kina me uwöke laka mëdi miya ame 'deni ziye molo gba töti te.

XXVI Kina 'do odo bilaka këdi kiya pele te, 'Bo edi yi mökö 'dë yayi,' kinza karike e'be dë. Ala kiya te, 'Bo edi rö bine,' kinza ki'dike e'be döye dë gomo. XXVII Römöyi tako 'ba kole 'ba bilaka lesi edi kako kozo kpa toro kunyi ame köbö di yi bi nbo kala do toro ne tara. XXVIII Bi ame ti töku teyi ranja ti kototo kpenni ngi teyi.”

Tako 'Ba Kole 'Ba Bilaka Lesi
(MK 13:24-27; LK 21:25-28)

XXIX “Tine welo di pötö gomo 'ba mi kada mo naga nima na kada ti kuyi röni ngi ro ma kölu kina nyepe gbi anmi dë kpe. Kina ti kiyaya këlu ni 'deni kilayi bëri di mitoro. XXX Kina kinë akileme 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti kindi ngi mitoro. Kina do kupö pili 'ba dolinjo nime ti ko'ja kinë kole 'ba bilaka lesi 'deni këdi kako ti poli 'ba mitoro mi tigo 'ba löbu do kiteli abo kina ti lijë kudu ngi. XXXI Birö tototi ma kembe ti kudu. Kina bo ti koja malayika abo ga mi do kumu sowo 'ba dolinjo nime tutö'du ya ame ga bo kigeli 'deni ne. Kina lijë ti kutö'du ngi di mi kapa dolinjo ma te nbo komo 'dë.”

Dongala 'Ba Ngëri Këlu
(MK 13:28-31; LK 21:29-33)

XXXII “I'dike ngëri këlu kiyandi ye. Odo konggo ro dongila mo ga këdi köyö soloro 'deni mbili mo këdi kunzi nima ikali ngi kpa dokikëri owo dë kpe. XXXIII Kina gbi tara odo kongoke wa naga nime 'deni këdi ko'do rönni nima ziye tikali mo ngi kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi owo dë kpe.

XXXIV Ro ma laka mëdi miya ziye, wa naga nime ti ko'do rönni gba koto bilaka ma le'jete naga nime kote dönni dë. XXXV Mitoro ni ti dolinjo ti kiteli tine lende ma inza kote röni du koto te.”

Kada Mo Boto Ikali Dë
(MK 13:32-37; LK 17:26-30, 34-36)

XXXVI “Tako 'ba kada mo nima bōto ma kōto ikali dē. Malayika 'ba mītoro pele ikali dē. Kina kole 'ba Boko'ba pele ikali dē gbī. Bo Boko'ba 'bu na nge kikali abo. XXXVII Tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti kēdi nḡi kōzo wa ma kō'do rōni mī kada 'ba Nowa. XXXVIII Rōmōyi gba kinza mini koso kako dē dōyayi, bilaka oloma 'deni rō tonyo kpēnni tuwē wa gbī togbe rōnni kala nḡbō kōmō mī kada nima Nowa kēki mī sorope ne. XXXIX Lijē ikali a mōto ma kēdi kō'do rōni dē nḡbō mini koso kudi lijē pili yaga. Kina ti kēdi nḡi gbī tara mī kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi.

XL Mī kada mo nima bilaka riyō ti kēdi 'deni mī nyaka tine ti kogba mōto kola ma kōto. XLI Kina gbī tara 'ja riyō ti kēdi 'deni dō toto, tine ti kogba mōto kola ma kōto.

XLII Kina ti olomake ti bi koda rōmōyi ikalike kada ame nḡere 'be kēdi kako yīmo ne dē. XLIII Kina kōzo ma kikalike, ma kiya te bō dō liṅḡ kēdi kikali kada ame bō 'bōgō kēdi kako yīmo ne ra, dēne bo inza kō'dō. Bo ti koloma rō ma koṅḡo bi ti bi koda kinza bō 'bōgō kodowe bi ra mī rō abo. XLIV Kina kpe gbī tara olomake ndō ti bi koda rōmōyi kole 'ba bilaka lesi ēdi kako mī kada ame komerike dē 'dō bo kako yīmo ne.”

Bō Laja Ma Rō Bō Lende Kikali (LK 12:41-48)

XLV “Omerike lende 'ba bō laja ma laka rō bō lende kikali tō ma. Bo na rō bō ame bō dōnni ki'di bo mbiri dō lēpi bo ga tonḡo gōmo 'dō ti'di akonyo 'bēnni zīnni mī saa ma laka mo. XLVI Ti kēdi rō lōḡo ma lōbu zi bō laja nima odo bō dōnni kako ko'ja bo kēdi to'do mo tara. XLVII Rō ma laka miya ziye, bo ti ki'di bō laja nima nḡi 'dō kēdi mbiri dō wa 'ba mī liṅḡ abo ga pili. XLVIII Ne odo bō laja nima kēdi rō bō laja ma kēnyē bo ti kiya zi gbagba bo, bo kiya te, 'Aa, lōbu ma ēdi kigabi yayi, bo inza kako ca.' XLIX Kina bo kebe nḡi tomba bō laja lēpi bo naga nima, bo konyo kpa bo kari tuwē mo ti bō layi ni. L Kina lōbu ti kōmō nḡi mī kada ame bo komeri dē 'dō lōbu abo nima kōmō yīmo ne. LI Kina lōbu abo nima ti komba bo nḡi ku'du bo mī lōṅḡo bō kōmō kandi ni mī bi 'ba monō ni ti kpa kunyi.”

XXV

Dōṅgala 'Ba Yītōti 'Butē

I Yēsū iya te, “Mī kada mo nima nḡere lōbu 'ba Boko'ba ti kēdi kōzo dōṅgala 'ba yītōti 'butē mōto ga tara, ame lijē kogba lamba 'bēnni ga lijē kari turē dō 'jōkō ne. II Tine ma muyi rō rumō, ma muyi mōto ga na rō bō lende kikali. III Ya ma rō rumō naga nime ogba lamba 'bēnni ga tine ogba 'bu mōto dē teyi. IV Tine ya ma rō bō lende kikali mo ga ogba 'bu 'bēnni ga teyi mī guru.

V Kina odo 'jōkō nima kigabi 'deni kōmō dē titi welo tine, lijē pili i'di ga tinano nḡi, kina kō'dō ga nḡi. VI Mī zana bi 'deni tine na birō kudu nḡi, iya te, “'jōkō ōmō 'deni. Ōdoke turē dōmo.”

VII Kina yītōti 'butē tōnē ga kēnyē nḡi tilenḡo lamba 'bēnni ga. VIII Kina ya ma rō rumō tōnē ga kēnyē kiya zi ya ma rō bō lende kikali naga nima, iya te, 'I'dike 'bu 'beye mōto zize, rōmōyi lamba 'beze ga ēdi 'deni kōlu.’

IX Tine ya ma rō bō lende kikali naga nima ileki dōmo, iya te, 'Ame o'bo ze dē kpaki tiye, ne laka arike zi bō ndōgō 'dō kugōke zi gbagba ye.’

X Kina yītōti ma rumō tōnē ga kēnyē nḡi kari tugō 'bu. Tine di pōtō lijē kari 'deni yo na 'jōkō kōmō nḡi. Kina yītōti ma muyi tōnē ga kēdi 'bēnni

'deni ndö ne kodo ngi koto ti bo mi karama 'ba gbe kina kurögö kpadöri ngi teyi.

^{XI} Mbowa 'deni tine na yitöti ma tönë ga kömö ngi kina lijë kidëki, iya te, 'Nere, nere, urögö kpadöri zize.'

^{XII} 'Joko ileki domo, iya te, 'Mikali ye de koto te.' "

^{XIII} Yësu ileki gomo, iya te, 'Kina ti olomake ti bi koda römöyi kada 'ba tako 'ba nere 'be ikalike de."

Dongala 'Ba Bo Märi Mäto
(LK 19:11-27)

^{XIV} "Mi kada mo nima nere löbu 'ba bokob'a ti kedä kozo bo möri mato ame kënyi kari do lingere ne tara. Di mi tēnyi abo bo idëki bo laja abo ga kako zi bo. Kina bo kose go wa abo ga ngi pili zinni. ^{XV} Bo oza yamo me zinni ro gege kozo ame 'do lijë ko'bo tonjo gomo ne tara. Bo i'di 'ba bo mato kisi 'butë, 'ba bo mato kisi sowo kina 'ba bo mato kisi riyö. Kina bo kënyi ngi kari do lingere abo nima.

^{XVI} Kina bo ma tönë kogba 'ba bo kisi 'butë ne koloma ngi to'do ndobo nduwë timo bo ki'di domo köyö teyi 'böwu kisi 'butë. ^{XVII} Kina bo ma kogba kisi sowo tönë ko'do gbi tara, bo i'di domo köyö gbi teyi kisi sowo. ^{XVIII} Tine bo ma tönë kogba 'ba bo kisi riyö ne, ari kole gö ngi na bo kusu yamo 'ba nere abo nima koloma le te yimo yayi.

^{XIX} Kina ko'ja gomo kigabi 'deni tara tine na bo dönni tönë kileki ngi kako tititi go yamo tönë ga di zinni. ^{XX} Kina bo laja ma tönë kogba kisi 'butë ne kako ngi komo bo, kina bo ko'de kisi 'butë mato ngi gbi ki'di domo, iya te, 'Nere ma, i'di yamo tönë zö kisi 'butë, onjo te kina me mi'di domo köyö 'deni teyi gbi kisi 'butë.'

^{XXI} Nere abo iya te, 'Ele sowa, ni bo laja ndobo laka nime, oloma 'deni laka tonjo go wa mbowa nime, na laka ti mi'di yi keddi ti közi kakpa tonjo go wa ma mbiri. Ako koloma koto tö bine mi lonjo ma nime.'

^{XXII} Kina bo laja ma tönë kogba kisi sowo ne kako ngi komo bo, iya te, 'Nere ma, i'di yamo tönë zö kisi sowo, onjo te kina me mi'di domo köyö 'deni teyi gbi kisi sowo.'

^{XXIII} Nere abo iya te, 'Ele sowa, ni bo laja ko'do ndobo laka nime, oloma 'deni laka tonjo go wa ma mbowa nime, ne laka ti mi'di yi keddi ti közi kakpa tonjo go wa ma mbiri. Ako koloma koto tö bine mi lonjo ma nime.'

^{XXIV} Kina bo laja ma tönë kogba kisi riyö ne kako ngi komo bo, iya te, 'Nere ma, mikali yi ni ro bo mi kata, go bi ame ga ni na de pele kuli kupö teyi ne, umu amo ga ngi ziyi. Wa ame ga ni na de pele kubö yimo ne omomi ngi ziyi. ^{XXV} Mere lende 'bi ga kina mari mole gö ngi mikeki yamo 'bi tönë yimo. Kina me, e'bi na me ogba yayi.'

^{XXVI} Tine nere abo ileki domo, iya te, 'Ni bo laja do kënye bo tikëpi nime. Ikali ma mumu wa di go bi ame ga ma na de muli kupö mo ne? Kina ikali ma momomi wa ame ga ma na de mubö ne? ^{XXVII} Ne ma kedä tara oto yamo ma nime de go wa'di zi bo ndögö 'do bo kugö wa timo 'do mako mo'ja domo köyö 'deni mbowa teyi?' ^{XXVIII} Kina nere kilende ngi zi bo laja abo ga, iya te, 'Ogbake yamo nima yaga di zi bo 'do ki'dike zi bo nime ti kisi 'butë riyö ne. ^{XXIX} Römöyi bo ame kedä pele timo ro mbëmbë ti kogba gbi ki'di dorodo domo 'do bo kedä timo ro do kiteli. Ne bo ame kinza timo ma mbowa ame zi bo yayi ne ti kogba yaga. ^{XXX} Kina ogbake bo laja yawa nime ku'duke bo yaga mi bi kölu bi 'ba mono ni ti kpa kunyi.' "

Tako 'Ba Kole 'Ba Bilaka Lesi

XXXI “Kina me miya ziye, odo kole 'ba bilaka lesi kedi kako 'deni mi lobu abo ti malayika pili, bo ti koloma 'deni do kiti do kiteli abo. XXXII Kina ti kototo bilaka 'ba do kupo naga nime 'deni pili di mi do kumu sowo 'ba dolingo nime ko'de kako komo bo. Kina bo ti koza lijje 'deni di ro lepi nni kozo bo koda wa ma kedi koza kamolo di ro banya tara. XXXIII Bo ti ki'di bo lende laka do dori bo tine bo ti ki'di ama ga do gali bo.

XXXIV Kina bo ti kilende zi lijje ame ga do dori bo ne, iya te, 'Akoke kpe ame 'bu ma Boko'ba ko'do yei 'deni doye ne. Ako kinda'bake dolingo ame kilejo 'deni ziye molo di bi tisaki 'ba dolingo nime ne. XXXV Romoyi ma ro 'bo kpe na ki'dike akonyo zo. Ma ti koda mini kpe na ki'dike zo muwe. Ma ro bo lowo kpe na kotake ma ro nba. XXXVI Ma ro ma sari ro go nbululu kpe na kusuke bonggo roma. Kina medi do roko'o kpe na kakoke tonggo goma, mi maboso kpe na kakoke tori ma.'

XXXVII Tine bo lende laka naga nima ti kanyi kititi bo, iya te, 'Wu nere, do'ja yi ro 'bo ala ti koda mini nyanya mo ga na di'di akonyo ziyi ala mini ziyi kuwe ya? XXXVIII Do'ja yi ro bo lowo nyanya mo ga na dota yi ro nba lingo ze, ala ro ma sari ro go nbululu na dusu bonggo royi ya? XXXIX Do'ja yi do roko'o nyanya mo ga ala mi maboso na dako tori yi ya?'

XL Tine nere ti kileki domo, iya te, 'Ro ma laka miya ziye, wa naga nime kolomake to'do mo pele zi londoo ma koto moto ame ga woti ro lisa ne ma na ko'doke 'deni zo.'

XLI Kina bo ti kanyi kilende zi ya ama ga do gali ne, iya te, 'Enyike karike yaga di roma, kpe ame kulomu ye 'deni tari mi pa'do ma nburunburu ame kilejo 'deni zi Satani ni ti malayika ma 'ba bo ga ne. XLII Romoyi medi pele ro 'bo i'dike oto de zo, ma ti koda mini i'dike de zo muwe. XLIII Ma ro bo lowo kina otake ma de yo ro nba, ma ro ma sari ro go nbululu usuke bonggo de roma. Ma do roko'o kina gbi mi maboso orike ma de.'

XLIV Tine lijje ti kititi gbi, iya te, 'Wu nere, do'ja yi nyanya mo ga ro 'bo ala ti koda mini ala ro bo lowo ala ro ma sari ro go nbululu ala do roko'o ala mi maboso kina dokonyi yi de ya?'

XLV Kina nere ti kileki domo, iya te, 'Ro ma laka miya ziye, wa naga nime o'doke de du zi londoo ma koto moto ga ame woti ro lisa ne, ma na ma ko'doke de 'deni gbi zo.'

XLVI Kina lijje ti kari 'benni ngi mi pa'do ma nburunburu, tine bo lende laka ni ti kari 'benni ngi mi didi ma nburunburu."

XXVI

I Kina odo Yesu kote tiyandi wa naga nime 'deni pili tine na bo kiya zi bo kosoo go bo ga, iya te, II "Kozo ma kikalike to'do 'ba karama 'ba Pasaka ala 'deni nge do ryo. Kina ti ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni ngi koozi ya moto ga kutoti bo."

III Mi kada mo nima na lobu 'ba bo akumu ni ti lobu 'ba bilaka ni kototo kpenni ngi lingo 'ba Kayapa bo do bo akumu. IV Kina lijje kususu kpenni ngi 'do tinda'ba Yesu lowo kupo yaga. V Tine lijje iya te, "Kinza do'doke de mi kada 'ba karama nime kinza bilaka ko'do ayayi."

'Ja Moto Inzanza 'Bu Do Yesu

(MK 14:3-9; YN 12:1-8)

VI Kina odo Yesu kedi 'deni Betaniya mi lingo 'ba bo moto kidiki ro Simona Bo Monyu tine, VII na 'ja moto kako ngi ti kizaza ma kele 'ba 'bu ame ndogo kitigo kulowo naga. Kina loko kinzanza ngi do Yesu di kpa akonyo yayi.

VIII Tine ɔɔ bo kɔsɔ go bo ga ko'ja tara lijɛ ɛnyi ŋɔi ro 'diri. Lijɛ iya te, "Iraŋi wa nime te go wa'di? IX 'Bu nime o'ja dɛne 'ɔɔ kugɔ ra mɔkɔ go ko'ja yamo timo ro mbɛmbɛ 'ɔɔ kokonyi bo lisa timo."

X Tine Yɛsu ikali lende 'bɛnni nima 'deni molo, kina bo kileki zinni, bo iya te, "Eddi konɛnɛbeke 'ja nima go wa'di? Loko o'ɔɔ wa ma kele ro mbɛmbɛ 'deni zɔ. XI Rɔmɔyɛ bo lisa ni ɛdi koloma nduwɛ tiye bine. Ne ma 'bama minza mɔ'bo tiye bine. XII Loko ɔɔ 'bu nime 'deni roma 'ɔɔ kileŋo roma ndo koda ɔɔ tusu ma. XIII Ro ma laka mɛdi miya ziye, go bi ame ga pili laja laka ma nime kɛdi kiyɛlɛ rɔni teyi mi dolɔŋo nime ne, wa nime loko ko'ɔɔ ne ti kiya 'deni nduwɛ tomeri gɔni timo."

Ti'di Kɔzi Yɛsu

(MK 14:10-26; LK 22:3-23; YN 13:21-30)

XIV Kina bo ma koto di mi lonɔgo ya ma 'butɛ domoriyo tonɛ ga ame mo kideki moyi mo ro Yuda Isikarita ne kɛnyi ŋɔi kari zi lobu 'ba bo akumu ni. XV Bo iya te, "Wa'di ga na ti ki'dike zɔ ɔɔ mi'di kɔzi Yɛsu ziye?"

Kina lijɛ kitɛtɛ gurisi siliŋi ŋɔi 'butɛ mota ki'di zi bo. XVI Kina ŋɔi mi saa mo nima na Yuda ki'di ŋɔi toma kori ma laka ame 'ɔɔ bo ki'di kɔzi Yɛsu timo zinni ne.

Yida Ro Ti Roma Yɛsu

(MK 14:12-26; LK 22:7-23; YN 13:21-30; 1KT 11:23-25)

XVII Kina mi kada ma dɔndende 'ba karama ma kɛdi konyo maŋolo'bo mo kinza lanɔa gomo nima na bo kɔsɔ go Yɛsu ga kako zi bo kiya te, "O'ɔɔko 'ɔɔ dileŋo go bi 'ba tonyo karama nime ziya yala?"

XVIII Bo iya te, "Arike mi gawo yayi zi bo tonɛ 'ɔɔ kiyake zi bo te, 'Bo kɔmo kiyandi iya te, kada abo 'deni ŋɔli bo ti ko'ɔɔ karama nime liŋo 'bi ti bo kɔsɔ go bo ga."

XIX Kina lijɛ kari ko'ɔɔ ŋɔi kɔzo lende ame bo kose gomo zinni ne tara. Lijɛ ileŋo a 'ba karama ŋɔi yayi.

XX Mi dɔkɔpiyari 'deni na Yɛsu ni koloma ŋɔi bɛri kpa akonyo lijɛ ti bo kɔsɔ go bo ga ma 'butɛ domoriyo. XXI Kina ɔɔ lijɛ kɛdi 'deni kpa akonyo tine na bo kiya te, "Ro ma laka mɛdi miya ziye, bo ma koto mɔto di mi lonɔgo ye nima bina na kɛdi kari kususu ma."

XXII Kina lijɛ ŋɔi pili ro meri lijɛ kebe tititi bo me ro kotokoto, iya te, "Ma mo na dɛ ŋɔi ɔto ya, ɛre?"

XXIII Yɛsu iya te, "Bo ame ŋɔi kɛdi kusu kɔzi bo aa mi lebe koto to ne na ŋɔi kɛdi kususu ma. XXIV Kole 'ba bilaka lesi ɛdi kolɛ ŋɔi kɔzo lende ma tonɛ kugu mi buku 'ba Boko'ba go ko'du abo ne tara. Tine bu'bu zi bo ma kususu bo nima. Ma laka mo dɛne 'ɔɔ kɔyo bo dɛ ka ndɛŋi."

XXV Kina Yuda bo ma kari kususu bo mo tonɛ kɛnyi kititi iya te, "Ma na dɛ ŋɔi ɔto ya, ɛre?"

Yɛsu iya te, "Ni na kiya ɛ'bi tara."

XXVI Kina ɔɔ lijɛ kɛdi 'deni kpa akonyo yayi tine, na Yɛsu kogba maŋolo'bo ŋɔi kileki ye'ɛ'di mo zi Boko'ba na bo konye ŋɔi ki'di zi bo kɔsɔ go bo ga. Bo iya te, "Me, ogba konyo. Ame na ro yida roma."

XXVII Kina bo kogba kɔsu bo kileki ye'ɛ'di mo. Kina bo ki'di zinni, bo iya te, "Ro goye pili uwɛke di yimo. XXVIII Rɔmɔyɛ ame na ro roma ma ame kulowu 'deni go ma konzi tola mo go lende kɛnyɛ. Ame kina lommu 'ba Boko'ba kɔzo 'deni domo ne. XXIX Minza muwɛ akuwɛ nime kpe, tine ti muwɛ ma la'ja 'jaa tiye mi kada mo di mi ɛre lobu 'ba 'bu ma."

Yēsu Iya Kpa Koga 'Ba Pītōrō**(MK 14:27-31; LK 22:31-34; YN 13:36-38)**

XXX Kina ɔɔo lijē koba ŋgala 'deni na lijē kari ŋgī dɔ dōku 'ba Bilaya.

XXXI Kina Yēsu kiya zinnī, iya te, “Mī korɔndɔ nime tɔne ɛddī kirinjake me di rɔma. Rɔmōyī ugu 'deni mɔlo mī buku 'ba Boko'ba iya te, “Ti mupɔ bɔ koda kamölö yaga, kina dɔtumɔ 'ba kamölö ti kita'ba ŋgī.” XXXII Ne ɔɔo mēnyī mɔɔo 'deni yaga di mī tölē ti mari dɔgba kɔmɔye mī Galilaya.”

XXXIII Pītōrō ɛnyī kiya zi bo, iya te, “Ma 'bama minza mola göyī ɔɔo ya ma laki pili kola göyī pele.”

XXXIV Yēsu ileki dɔmo zi Pītōrō, iya te, “Rɔ ma laka mēdi miya zīyī, mī korɔndɔ nime tɔne gba kinza gɔŋgɔ kidapa dē, ɛddī koga kpēyī gɔ lende ma ŋbō mī mota, kiya te ikali ma dē.”

XXXV Pītōrō iya te, “Ɔɔo kɔ'dɔkɔ pele tupō ma kɔtɔ tīyī minza moga kpama.”

Kina bɔ kōsō gɔ Yēsu mɔtɔ mo naga nima kiya gbī pili tara.

Yēsu Ititi Boko'ba Gɔ Gomɔ Ma Kēdi Kōmō Zi Bo**(MK 14:32-42; LK 22:39-46)**

XXXVI Kina Yēsu kēnyī kari ŋgī tinnī mī gɔ bi mɔtɔ kidēki rɔ Getesemane. Kina bɔ kiya zinnī, bo iya te, “Olomake totī bine, mēdi mari mbowa dɔgba tilende zi Boko'ba.”

XXXVII Bo ogba Pītōrō ni ti kole rīyō 'ba Zebedayo ga kari timo. Kina meri ki'di toso ŋgī mī bo kumikī bo. XXXVIII Kina bɔ kiya ŋgī zinnī, bo iya te, “Meri oso 'deni ŋgī yīmō kɔzɔ ɛdī kupō ma. Olomake bine ti bi koda kɔtɔ tō.”

XXXIX Kina bo kari mbowa dɔgba na bo kolɔɔo bēri kutu'bō kɔmɔ bo bēri tilende zi Boko'ba. Bo iya te, “Baba, ɔɔo 'dɔ kɔ'bo ŋgī to'dɔ mo tara, iyese kōsu 'ba gomɔ nime yaga di kɔmɔ ma. Tine kinza kɔ'dɔ dē gɔ ako'dɔkɔ ma tine o'dɔ ŋge gɔ ako'dɔkɔ 'bī.”

XL Kina ɔɔo bo kileki kako zi bɔ kōsō gɔ bo tōnē ga tine bo ako ko'ja lijē kō'dɔ 'deni. Kina bɔ kiya zi Pītōrō, bo iya te, “Kpe nime, gɔ wa'di na kɔ'boke dē toda bi tō pele ŋge mī saa kɔtɔ ya? XLI Olomake ti bi koda ti mōtu kɔ'dɔ kinza koto ye ra mī akiyɔzɔ. Rɔ ma laka mī o'dɔkɔ ŋgī tine yida rɔ tigo mo inza.”

XLII Kina bɔ kari 'bōwu 'deni rɔ mī rīyō mo nati tilende zi Boko'ba. Bo iya te, “Baba, ɔɔo kiya te tiyese kōsu nima yaga kɔ'dɔ rōnī rɔ a ma kinza ne 'dɔ muwē ŋgī titi du, i'di ako'dɔkɔ 'bī kɔ'dɔ rōnī.”

XLIII Kina bo kileki 'bōwu kako ko'ja bɔ kōsō gɔ bo tōnē ga kēdi gbī bi tō'dɔ. Rɔmōyī lijē ɛdī 'deni ŋgī kinano rɔ tinano. XLIV Kina bɔ kēnyī 'bōwu kari tilende zi Boko'ba 'deni rɔ mī mota mo nati, gbī tiya lende kɔtɔkɔtɔ tōnē ga. XLV Kina bo kileki kako gbī zinnī, bo kiya te, “Ɛddīke gba bi tō'dɔ tindawo rɔye? Saa mo ɔ'bo 'deni ame 'dɔ ki'di kole 'ba bilaka lesi kōzi bɔ lende kēnyē. XLVI Ɛnyīke tɔrɔ darike. Ōŋgoke te, bɔ ma kususɔ mo tōnē bo omō 'deni.”

Tinda'ba Yēsu**(MK 14:43-50; LK 22:47-53; YN 18:3-12)**

XLVII Kina ɔɔo Yēsu kēdi gba kilende te tine, na Yuda kōmō ŋgī. Bo rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mī lōŋgɔ ya ma 'butē dɔmoriyō naga nima. Bo ako ti tindī 'ba bilaka ma konzi gɔ bo, ya mɔtɔ ga 'bēnnī ti mbele mɔtɔ ga ti mɔbɔ. Ya naga nima lōbu 'ba bɔ akumu ni ti lōbu 'ba bilaka na koja lijē. XLVIII Yuda bo iya dɔŋgala mo ga 'deni mɔlo zinnī te, “Bɔ ame ɔɔo kɔŋgɔke mari mome mbili mo nima bo na. Kina 'dɔ kinda'bake bo ŋgī.”

XLIX Kina bo kako zi Yësu, bo kiya te, “Nere ma, môtô ziyi.” Kina bo kome mbili Yësu ngi.

L Yësu iya te, “Bo pəri ma, ako titi go wa'di?”

Kina lijë kako kinda 'ba Yësu ngi nyowi. **LI** Kina bo mato ame kedi ti Yësu yayi ne kënyi ngi koto mbele abo koga do bo laja mato 'ba bo do bo akumu timo. Kina koke mbili mo ngi yaga. **LII** Tine Yësu iya te, “Ileki mbele 'bi go bi mo. Römöyi lijë ame ga pili kinda 'ba mbele ti kolë do mbele. **LIII** Omeri 'bëyi iya te, do mititi 'bu ma bo ti kokonyi ma de? Do mititi, bo edi koja tindi 'ba malayika ma konzi ngi kako welo zo. **LIV** Ne do kedi 'deni tara 'böwu dene ti ko'do roni tondo kozo lende ame kugu mi buku 'ba Boko 'ba ame kiya te 'do ko'do roni te ne?”

LV Kina Yësu kilende zi tindi tonë ga, iya te, “Akoke ti mbele ni ti mabo tinda 'ba ma kozo bo 'bögo tara ya? Me moloma tiyandi bilaka ro komo kada mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko 'ba ne inda 'bake ma de di yayi go wa'di?”

LVI Ne ame o'do roni 'deni 'do kedi kozo lende ma tonë bo kumë lende ni kugu mi buku 'ba Boko 'ba ne.”

Kina bo kosö go bo ga kita 'ba ë'benni ngi kirija kola bo.

Oto Yësu Lijo 'Ba Kayapa

(MK 14:53-65; LK 22:54-55, 63-71; YN 18:13-14, 19-24)

LVII Bo kinda 'ba Yësu naga nima oto bo kari lijo 'ba Kayapa bo do bo akumu. Go bi nima na bo komo kiyandi 'ba ko'du ki'di ni ti lobu 'ba bilaka ni kototo donni 'deni teyi. **LVIII** Tine Pitöro ozi nduwë go Yësu ro ma kowo ngbo bo kodo mi lijo 'ba bo do bo akumu nima. Bo do mi lijo koloma ngila bo kanya naga nima yayi tonjo nburunburu 'ba lende nima.

LIX Kina lobu 'ba bo akumu ni ti turu naga nima pili kotonji ronnä ro yayi ne koloma ngi toma lende beti mato ame 'do kodoro bici lende timo ro Yësu ne, 'do kupö bo gomo. **LX** Tine bo kodoro bici lende ma beti ma konzi mato ga ako pele lijë o'ja lende ma kodoro oto mo de du te. Kina ro nburunburu mo na ya ma riyö mato ga kako **LXI** kiya te, “Bo nime iya te, bo edi ko'bo tiyeyi ro lobu 'ba Boko 'ba yaga kina bo ti ko'ba kileki teyi mi tö'do do mota.”

LXII Kina bo do bo akumu nima kënyi kititi bo, iya te, “Inza ti do lende kileki mato go susu nime ya naga nime kedi ko'do royi ne?”

LXIII Tine Yësu uti abo de. Kina bo do bo akumu nima kileki kiya zi bo, iya te, “Ulömo royi di komo ma bine ti möyi Boko 'ba bo do didi, kiya zize do ni na ngi ro Kurisito kole 'ba Boko 'ba ame koja di mitoro ne.”

LXIV Yësu iya te, “Ni na kiya ë'bi tara. Ne ro ma laka medä miya ziye, ti ko'jake kole 'ba bilaka lesi 'deni koloma kada mato do dori Boko 'ba tigo do kiteli kedi kako beri di mitoro ti poli.”

LXV Kina do bo do bo akumu nima kuwo lende nime te yo na bo kirica bonjo ngi yaga di ro bo, bo iya te, “Uwoke doli abo nima 'deni? Do'doko a mato ro bo kodoro bici lende ro bo de kpe. Kpe nime pili uwoke doli abo nima 'deni. **LXVI** Tine wa'di na komerike 'beye gomo?”

Lijë iya te, “Bo irasi lende 'deni, bo kolë ngi yaga.” **LXVII** Kina lijë koto 'bi woro ngi komo bo kina komba bo ngi. Ya ma kokoso bo naga nima ebe tiya mo tégë, **LXVIII** “Ni Kurisito, umë te zize, ye na kokoso yi?”

Kpa Koga 'Ba Pitöro

(MK 14:66-72; LK 22:56-62; YN 18:15-18, 25-27)

LXIX Tine Pitöro edi gba mi lijo yayi. Kina nyiti mato ame ro bo laja 'ba bo do bo akumu ne kako kiya te, “O'ja ni gbi ti Yësu 'ba Galilaya 'di?”

LXX Tine Pitörö andi gomo di koma lijë pili, iya te, "Mikali e'be to nima kèddi kiyake ne dè."

LXXI Kina bo kënyì kari yaga kpa reki. Kina nyiti moto ame gbi ro bo laja yayi ne kako gbi ko'ja bo. Kina loko kiya zi ya ama ga yayi ne tégè, "Bo nime bo gbi ti Yèsu 'ba Nazareta."

LXXII Kina bo kileki domo gbi kandi gomo kiya te, "Mulömu roma, ro ma laka mikali bo nima dè."

LXXIII Kina mbowa 'böwu na ya ma këdi korö yayi naga nima kako zi bo, iya te, "Ro ma laka ni lèpì 'ba bo nima na gbi römöyi kpa nima kèddi kilende timo ne na kileme yi 'deni."

LXXIV Tine Pitörö iya te, "Ece mitorö ne, mikali bo nima dè."

Kina gongö kidapa ngi. LXXV Kina Pitörö komeri go lende 'ba Yèsu tonè ngi, ame bo kiya te, "Gba kinza gongö kidapa dè ti koga kpèyi goma mi mota." Kina bo kënyì ngi kari kudu ro ma kënyè.

XXVII

I Molo mi donbo mo nima na löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kusuus kpènni ngi ro Yèsu 'do kupö yaga. II Kina lijë kudödu bo ngi koto kari zi Pilato turu bo dolinö 'bènni.

Tölè 'Ba Yuda (NDB 1:18-19)

III Kina ödö Yuda bo susu tonè kuwö 'deni kodö kpa Yèsu 'deni tupö mo tara tine, bo oto dö bo ngi di mi lende kënyè abo nima. Kina bo kari ngi ti girisì 'butè mota tonè kileki zi löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni. IV Bo iya te, "Mo'do lende kënyè 'deni sowa ti tususu bo kinza kirasi oto nime 'do kupö yaga."

Lijè iya te, "Ama ndöbo ze na dè kpe, 'bèyi na 'deni yayi."

V Kina Yuda kuli girisì nima ngi bèri mi rö löbu 'ba Boko'ba yayi. Kina bo kodö ngi kari kosi mugu bo yaga.

VI Löbu 'ba bo akumu ni utö'du girisì nima, tine lijë iya te, "Girisì nime 'deni ro girisì 'ba roma. Inza kpe ro ma laka mi kori 'ba kö'du ki'di ze 'do ti'di mo mi yamo 'ba rö löbu 'ba Boko'ba."

VII Kina ödö lijë kote lende mo 'deni korö domo tine, lijë ari kugö nyaka kënyè 'ba bo la'ba moto ngi timo, 'do këdi ro bi 'ba tusu bo löwö teyi. VIII Go kö'du mo na 'do kidèki nyaka nima ro nyaka 'ba roma nduwè nbö ko'ja kabate ne. IX Kina me o'do rönì 'deni 'do këdi kozo wa ma tonè Yeremaya bo kumè lende 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Lijè ogba girisì silinbi 'butè mota ko go ndögö ame bilaka mo ga Yisarele ni korö 'deni domo 'do kugö bo timo ne. X Kina lijë ki'di kugö nyaka 'ba bo la'ba ngi timo kozo ame ngi Boko'ba ki'di kö'du mo zö ne."

Yèsu Öro Komo Pilato (MK 15:2-5; LK 23:3-5; YN 18:33-38)

XI Tine Yèsu öro 'deni koma Pilato turu bo dolinö yayi. Kina bo kënyì kititi Yèsu, iya te, "Ni na ro nere bo dolinö 'ba Yudayi?"

Yèsu iya te, "Ni na kiya è'bi tara."

XII Kina ödö löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kepe pele tususu bo tine bo ileki domo dè. XIII Kina Pilato kiya te, "Uwö lende naga nime këdi kusuus yi timo ne dè?"

XIV Tine Yèsu ileki dö lende nima dè kotö te. Go kö'du mo na lende mo kigayi Pilato ngi.

XV Römöyī mī kada 'ba karama 'ba Pasaka pili turu bō dōliṅṅo nima ō'bō nduwē tope bilaka koto yaga di mī maboso rō bō ame bilaka kiteri 'dō koja ne. XVI Tine mī kada nima yayi bō maboso ma dō kilēbi mōto kīdēki mōyī mo rō Yēsu Baraba ēdī mī maboso yayi. XVII Kina odo tūndi kototo rōnni 'deni yayi Pilato ititi lījē, iya te, "Bo ma yala na ko'dokoke 'dō moja ziye? Yēsu Baraba, ala Yēsu ame kīdēki rō Kurīsītō ne?" XVIII Römöyī bo ikali rō ma laka löbu 'ba Yudayi ni ombi mīnni rō Yēsu na ma lījē ki'di kōzimo zi bo ne.

XIX Kina kota Pilato kēdi gba dō kīti 'ba burē yayi tine na 'ja abo koja laja ṅgī zi bo, iya te, "Kinza ko'do a ma koto mōto te dē zi bō kinza kirasi oto nima, römöyī ti korōndo ene nyi oṅbenṅbe ma sowa gō kō'du abo."

XX Tine löbu 'ba bō akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni oco ṅgī zi tūndi naga nima 'dō kititi Baraba na 'dō kope, tine 'dō kupō Yēsu yaga. XXI Pilato ēnyi kititi tūndi naga nima 'böwu gbi, iya te, "Di mī lōṅgō ya riyō naga nime, bō ma yala na ko'dokoke 'dō mope ziye?"

Lījē iya te, "Baraba."

XXII Pilato iya te, "Ne 'dō mo'do wa'di zi Yēsu ame kīdēki rō Kurīsītō ne ya?"

Lījē pili iya te, "Utōti bo."

XXIII Tine Pilato ileki kititi, iya te, "Ne lende kēnyē wa'di na bo kirasi ya?"

Tine lījē ulōri ṅgī rō ma kembe, iya te, "Utōti bo."

XXIV Kina odo Pilato kōṅṅo lende nima 'deni ṅgī dōmo kinza tara tine, za 'dō ko'de ayayi, kina bō kogba mini ṅgī kurōgō kōzi bo timo di kōmo tūndi naga nima. Bo iya te, "Kōzō rō ma kōpo di mī roma bō nime. Omake e'be rōye timo."

XXV Tūndi naga nima pili ileki dōmo, iya te, "Roma bō kōro ka ṅgī dōze gbi dō kole ze ga."

XXVI Kina Pilato kope Baraba ṅgī zīnni. Tine bo i'di komba Yēsu ṅgī ti nyo'bo, bo ki'di zi bō kanya 'dō kari kutōti.

Tögō Yēsu

(MK 15:16-20; YN 19:2-3)

XXVII Kina bō kanya naga nima koto Yēsu ṅgī kari mī liṅṅo 'ba turu bo dōliṅṅo nima. Kina dōtumu 'ba bō kanya kototo rōnni ṅgī pili kuru dō bo yayi. XXVIII Kina lījē kolō bōṅṅo 'ba rō bo ṅgī yaga lījē kolō bōṅṅo kasi 'ba ṅere rō bo. XXIX Kina lījē ko'do kono ṅgī kōzo a 'ba dō ṅere tara kutu'bō dō bo. Kina lījē ki'di kulōru kōzi bo ma dōri. Kina lījē kolōdo bēri kōmo bō tögō bo rō laṅa, kiya te, "Mōtō ziyi, bō dōliṅṅo 'ba Yudayi."

XXX Lījē oto'bi woro rō bo lījē kogba kulōru nima komba dō bo timo.

XXXI Kina odo lījē kote tögō bo 'deni rō laṅa tine, lījē olō bōṅṅo tōnē ṅgī yaga di rō bo na lījē kileki kolō bōṅṅo ma mōlo 'ba bō tōnē ṅgī rō bo. Kina lījē kari ṅgī ti bo tutōti bo.

Tutōti Yēsu

(MK 15:21-32; LK 23:26-43; YN 19:17-27)

XXXII Di gō kōri na dōnni kondōso ṅgī ti bō mōto di Kurēnē mōyī mo rō Simona. Kina bō kanya naga nima kutōri bo ṅgī tombi ṅgēri 'ba tari tutōti Yēsu dōmo nima. XXXIII Kina lījē kōmō ṅgī gō bi mōto ame kīdēki rō Gōlogota, 'jo 'ba lende mo tēgē, "Kulōṅbō dō." XXXIV Kina lījē ki'di layi mōto kudōlō yimo ti wōwo 'ba rō kīdiki ṅgī kpa Yēsu. Tine odo bō kinene 'deni tara bo uwē dē kpe. XXXV Kina lījē kutōti bo ṅgī, lījē kōza bōṅṅo abo ga rō gō rōnni ti tu'du mo ti bōdō. XXXVI Kina lījē koloma ṅgī yayi toda bo.

XXXVII Lijë i'di akugu ame rɔ susu 'ba rɔ bo ne bi dɔ bo dɔ nggëri tɔrɔ yayi, ame kugu 'deni, kiya te, "Yësu Nere Bɔ Dɔliŋɔ 'Ba Yudayi." XXXVIII Ya mɔto ga riyò rɔ bo akolɔ utòtì gbì ngila bo yayi. Mɔto dɔ dõri bo kina mɔto dɔ gali bo.

XXXIX Bilaka ame ga pili kèdì kudò kebe gɔ kɔri nima ne ombamba dõnni zi bo kiti'ja bo, XL iya te, "Nì bɔ kiteri titikɔ rò lòbu 'ba Boko'ba 'dɔ kubò kileki teyi mî tò'dò dɔ mota nime, ɔdɔ kèddì ngì rɔ kole 'ba Boko'ba olò røyi kèkì bèri di dɔ nggëri nima."

XLI Kina lòbu 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti lòbu 'ba bilaka ni koloma gbì tógò bo rɔ laɲa tara. XLII Lijë iya te, "Bo ɔmɔ ya ma laki tine bo ikali dè tɔmɔ gbagba bo. Bo na dè rɔ bɔ dɔliŋɔ 'ba Yisarele mo tònè? Ɔdɔ bo kèkì 'deni bèri di dɔ nggëri nima ti di'di dɔze ngì pili gɔ lende abo. XLIII Bo i'di dɔ bo 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba, bo kiya rɔ bo tégè bo kole 'ba Boko'ba na. Ne ti dongɔke tɔne ɔdɔ Boko'ba ti kɔmɔ bo ya."

XLIV Kina gbì tara bɔ akolɔ ame pele kutòtì ngila bo yayi ne ènyì gbì kiti'ja bo kɔzɔ a nima tara.

Tölë 'Ba Yësu

(MK 15:33-41; LK 23:44-49; YN 19:28-30)

XLV Mì zana kada kodɔrɔ 'deni tine na mandòlu kutu'bò dɔliŋɔ ngì kòmò ñbò ndì kada mota. XLVI Kina ɔdɔ ndì kada kòmò 'deni mota rɔ mî dɔkɔpiyari tine, na Yësu kapi ngì rɔ ma kembe, tégè, "Eli, eli, lama sabakatani." Ame 'jo 'ba lende mo tégè, "Boko'ba ma, Boko'ba ma, ola ma 'deni gɔ wa'di ga?"

XLVII Ya mɔto ga ame kèdì kɔrɔ yayi ne uwò kò'du ko'dɔ nima, na lijë kiya te, "Bo èdì kidèki Eliya."

XLVIII Kina bɔ mɔto kirinɲa ngì kogba lipɔ kusu mî layi ma ko'ba'ba, kogba kiraki dɔ kolɔkɔ ki'di kpa bo tégè 'dɔ bo kuzulu. XLIX Tine ya mɔto ga iya te, "Ɔrɔ te. Ti dongɔke ɔdɔ Eliya ti kako kɔmɔ bo ya."

L Kina Yësu kapi ngì gbì rɔ ma kembe kina bo kulòku ngì. LI Kina bɔngɔ ma koke mî rò lòbu 'ba Boko'ba timo tònè kotopa ngì di tɔrɔ ñbò kòmò bèri. Dɔyayi iyaya rònì kina dòku ma konzi kitikɔ ngì. LII Dògò ni unyè rònni ngì rɔ gbòŋò kina tòku bilaka ma konzi ame ga rɔ bɔ ki'di dõnni gɔ lende 'ba Boko'ba ne kènyì kɔdɔ ngì kididì yaga. LIII Lijë ɔdɔ yaga di mî dògò 'bènni ga. Kina ɔdɔ Yësu kɔdɔ 'deni di mî tölè tine na lijë kari ngì mî Yerusalemawo gawo kɔtɔ laka tònè, ame bilaka ma konzi ko'ja lijë 'deni di yayi.

LIV Tine ɔdɔ bɔ dɔ bɔ kanya naga nima ti bɔ kanya abo ga ame kèdì koda Yësu yayi ne ko'ja kizikizi nima 'deni tara ti wa ame ga pili ko'dɔ rònì ne tine, lende mo o'de tikere ngì zinnì. Lijë iya te, "Rɔ ma laka bɔ nime ngì rɔ kole 'ba Boko'ba."

LV 'Ja ma konzi mɔto ga èdì gbì yayi tonɔgɔ Yësu di bi kɔwɔ. Lijë nima na rɔ ame ga kòsò gɔ bo di Galilaya koloma toja laja zi bo ne. LVI 'Ja mɔto mo ga na rɔ Mariya Magadala ti Mariya ma 'ba Yakoba ni ti Yesepa gbì ti 'ja mɔto ame rɔ ma 'ba kole 'ba Zebedayo ga ne.

Tusu Yësu

(MK 15:42-47; LK 23:50-56; YN 19:38-42)

LVII Mì dɔkɔpiyari 'deni na bɔ mɔri mɔto di Arimataya kòmò ngì. Bɔ nima mòyi bo rɔ Yesepa, bo gbì rɔ bɔ kòsò gɔ Yësu. LVIII Kina bo kari ngì zi Pilato tititi tòku Yësu. Kina Pilato ki'di kò'du mo ngì 'dɔ ki'di tòku nima zi Yesepa kombi. LIX Kina bo kogba ngì kolo mî bɔngɔ kanmi ame rɔ ma la'ja ne. LX Kina bo koto ngì kari kusu mî ti'börò 'ba tusu tòku abo ame

bo koga 'deni ro ma la'ja yoki doku ne. Kina bo kululu doku ma lobu ngi kparamo na bo kari abo ngi.

^{LXI} Mariya Magadala ni ti Mariya moto mo tone edi ga koloma ro ma koriya ti kpa ti'boro nima yayi.

^{LXII} Kina odo komo 'deni mi bi keze moto ame ro kada 'ba ro kindawo ne tine lobu 'ba bo akumu ni ti Parosi ni ototo ronni ngi zi Pilato. ^{LXIII} Lije iya te, "Nere, domeri tone bine bo beti nima kedi gba ti komo bo, bo iya te, 'Mi to'do do mota ti menyi modo bowu di mi tole.' ^{LXIV} Kina me ma laka mo ziyi 'do ki'di ko'du mo go koda bi laka di ro dogo nima nboko mo di pototo to'do do mota, romoyi kinza bo kosog bo ga kari ku'bogo toku bo ra yaga lije kebe tiya mo zi bilaka teger, 'Bo odo 'deni di mi tole.' Kina odo ko'do roni ngi tara beti ma di yi'bowu nime edi kenyere ngi kebe ma dogba tone."

^{LXV} Pilato iya te, "Ogbake bo kanya kari ki'dike koda bi laka di ro dogo nima kozo ame kikalike tara."

^{LXVI} Kina lije kari ngi toda dogo nima laka gbi ti tora go doku 'ba kparamo teyi. Kina lije ki'di bo kanya ngi gbi yayi toda bi.

XXVIII

Todo 'Ba Yesu Di Mi Tole

(MK 16:1-10; LK 24:1-12; YN 20:1-10)

^I Kina molo mi kano bi 'ba to'do ma dandende 'ba di pototo kada 'ba ro kindawo nima na Mariya Magadala ni ti Mariya moto mo nima kari ga ngi tongo kpa ti'boro tone. ^{II} Kina teger me tondo te yo na kizikizi ma kinza kiyi ki'di doni ngi. Malayika 'ba Boko'ba ako beri di mitoro, kina kululu doku tone kpa ti'boro nima ne ngi yaga bo koloma domo. ^{III} Kine bo ngi ro ma koboko kozo toro kunyi tara, kina bonggo 'ba ro bo anmi ngi kozo paro. ^{IV} Tikere abo i'di bo kanya bo kedi koda bi naga nima ngi romo ga kil'edi kila'ba beri kozo toku.

^V Tine malayika nima ilende zi 'ja naga nima, iya te, "Kinza kereke de romoyi mikali eddike ro toma Yesu tone kutoti ne. ^{VI} Bo inza kpe bine, bo enyi 'deni kodo yaga di mi tole ko kozo ma tone bo kiyi 'deni molo ne tara. Ako kongoke go bi ame ko'ba toku bo pa teyi ne. ^{VII} Kina arike welo kiyake zi bo kosog bo ga, iyake te, bo enyi 'deni kodo yaga di mi tole. Kina me bo kedi kari 'deni toti dogba komonni mi Galilaya, ti lije kari ko'ja bo 'jaa yayi. Ame na ro wa ma 'do miya zije."

^{VIII} Kina lije kenyere ngi di kpa ti'boro yayi ro rikamba gbi ti tikere. Tine lije lo ti lono na lije kirina ngi tiya mo zi bo kosog bo ga. ^{IX} Kina teger me tondo te yo na Yesu kondoso ngi tinni di go kori yayi. Bo iya te, "Moto zije."

Kina lije kako kinda'ba ndi bo na lije kil'elu bo ngi. ^X Tine bo iya te, "Kinza kereke de. Ari kiyake zi londoo ma ga 'do lije kari Galilaya, kina lije ti ko'ja ma ngi di yayi."

Tugoko Komo Bo Kanya

^{XI} Kina odo 'ja naga nima kari ebenni 'deni tine na bo kanya ma tone ga kedi koda bi yayi ne moto ga kenyere ngi kari mi gawo kiyeti go wa naga nima pili ko'do roni ne zi lobu 'ba bo akumu ni. ^{XII} Kina lobu 'ba bo akumu ni kototo ronni ngi ti lobu 'ba bilaka ni tususu kpenni. Lije odo girisi ngi ro mbembere zi bo kanya naga nima ^{XIII} kina lije kusus kpa bo kanya naga nima, iya te, "Arike, odo boto kititi ye iyake te, bo kosog bo ga na kako

ku'böggö töku bo ɾɔ mi korɔndɔ ko'ja tö'dö kinda'ba ye 'deni. ^{XIV} Kina ɔɔɔ kiya te lëbi mo kömö kɔzɔ a nime te mbili Pilato, ti diyeyi kpa lende nima ngi ko'dɔ ɔɔɔ dë kpe ziye.”

^{XV} Kina bo kanya naga nima kogba girsisi tönë ngi lijë kari ko'dɔ kɔzɔ ame kiya 'deni zinni ne tara. Gɔ kö'du mo na lende nime kedi gba nduwë kilëbi mi löngö Yudayi ko'ja kabate ne.

Yësu Ileme Rɔ Bo Zi Bɔ Kösö Gɔ Bo Ga

(MK 16:14-18; LK 24:36-49; YN 20:19-23; NDB 1:6-8)

^{XVI} Kina bo kösö gɔ Yësu ma 'butë dɔɔkɔɔ naga nima kënyi ngi kari dɔ dökü tönë mi Galilaya gɔ bi ma Yësu kiya zinni tari teyi. ^{XVII} Kina ɔɔɔ lijë ko'ja bo 'deni tine, lijë ilëlu bo ngi. Tine pele lende nima gba ɾɔ ma kilikö dɔ ya mɔɔ ga. ^{XVIII} Kina Yësu kese ngɔsi kiya te, “Boko'ba i'di közi kakpa pili 'ba mitɔɔɔ ti 'ba dɔyayi 'deni zö. ^{XIX} Kina arike ti ki'dike dɔ kupö bilaka 'ba dɔliɔɔ nime pili kedi ɾɔ bo kösö gɔma. O'dake bapatisi dönni mi möyi 'bu ma Boko'ba gbɔ ti kole ti Nyi Kɔɔ Laka. ^{XX} Iyandike lijë tuwö dɔ wa ame ga pili mose gɔmo 'deni ziye ne. Kina ti mö'bö ngi tiye nbö mi kada ma nburunburu 'ba dɔliɔɔ.”

Laja Laka Ma MARAKO Kugu

Yowani Bɔ Bapatisi

(MT 3:1-12; LK 3:1-18; YN 1:19-28)

^I Ame na rɔ tisaki 'ba laja laka 'ba Yēsu Kurīsītō kole 'ba Boko'ba. ^{II} Kina kisaki kɔzɔ ma tōnē Yesaya bɔ kumē lende 'ba Boko'ba kugu ne tara. Ame tōnē Boko'ba kiya te, “Oŋgɔ, ti moja bɔ laja ma kari dɔgba kōmōyī tilenjo gɔ kori ziya. ^{III} Bo na kēdī kuwōwō dɔ bo di yī mōkō kiya te, ‘Ilenoke kori zi n̄ere. Odɔroke gɔ kori zi bo.’ ”

^{IV} Kina Yowani kɔdɔ ŋgī yī mōkō tobatipati bilaka, gbī tuwōwō mo zīnnī gɔ lijē kɔtɔ dōnnī di mī lende kēnyē 'bēnnī ga kobapatisi lijē gɔ Boko'ba kola lijē gɔmo. ^V Kina bilaka kɔlɔ ŋgī di Yudayi, pili di mī Yerosalema kari zi bo. Lijē ari kodɔ kpēnnī ŋgī pili gɔ lende kēnyē 'bēnnī ga na bo kobapatisi lijē ŋgī mī yōpō Yaradene.

^{VI} Yowani, bɔŋgɔ 'ba rɔ bo u'jō di mī sunē gamele, ti gasi 'bana bo koga 'bōmbō bo. Akonyo abo ga rɔ mōmī ni ti tagi 'ba mī 'bɔrɔ. ^{VII} Kina bo kiya zi bilaka naga nima te, “Bɔ mɔtɔ ēdī kɔzi kako di gɔma. Bo na mbiri lōbu di dɔma. Pele rɔ kabī 'ba wari ndī bo ma mɔ'bo dē tēdē bēri tope kpamo. ^{VIII} Mo'dɔ ma 'bama bapatisi 'deni dɔye ti mini. Tine ma 'ba bo, bo ti kobapatisi ye ti Nyī Kɔtɔ Laka.”

Bapatisi 'Ba Yēsu

(MT 3:13-4:11; LK 3:21-22; 4:1-13)

^{IX} Mī kada nima na Yēsu kako ŋgī di Nazareta di mī Galilaya zi Yowani, kina kobapatisi bo ŋgī mī yōpō Yaradene. ^X Tine ɔdɔ Yēsu kēdī kɔdɔ 'deni yaga di mī mini bo oja mitorɔ konye rōnī 'deni yaga rɔ gbōŋjō, Nyī Kɔtɔ Laka kēdī kɔkɔ ŋgī kako dɔ bo kɔzɔ matukpuru tara. ^{XI} Kina birɔ kudu ŋgī kako di mitorɔ kiya te, “Nī na rɔ kole ma. Mɔ'ɔ yī 'deni kulōwō. Ma ti mī kēyī rɔ mbēmbē gɔ lende 'bī.”

^{XII} Kina Nyī Kɔtɔ Laka koto Yēsu ŋgī kari yī mōkō, ^{XIII} bo ko'dɔ tō'dō dɔ 'butē sowɔ yī mōkō yayi. Kina Satani koloma ŋgī rɔ tiyɔzɔ bo. Bo oloma ŋgī mī lōŋgō wa 'ba yī mōkō. Tine malayika na koloma rɔ toja laja zi bo tokonyi bo.

Tisaki Ndɔbɔ 'Ba Yēsu

(MT 4:12-22; LK 4:14-15; 5:1-11)

^{XIV} Kina di pōtō mo ko'ja ki'di Yowani 'deni mī maboso na Yēsu kako ŋgī mī Galilaya tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba, ^{XV} kiya te, “Kada mo ōmō 'deni. Kina n̄ere lōbu 'ba Boko'ba ēdī 'deni ŋɔli. Otoko dɔye di mī lende kēnyē 'be ga ki'dike dɔye gɔ laja laka 'ba Boko'ba.”

^{XVI} Mī tudō abo kebe kpa pōpō 'ba Galilaya na bo kari ko'ja Simona ni ŋgī yayi ti bo lōndō bo Andareya kēdī ga rɔ tu'du duru mī pōpō, rōmōyī lijē atoyi na. ^{XVII} Kina bo kilende zīnnī, iya te, “Ōsōke gɔma, ti mi'di ye rɔ atoyi 'ba to'de bilaka kako zi Boko'ba.” ^{XVIII} Kina lijē kola duru 'bēnnī ga ŋgī yayi lijē kōsɔ gɔ bo.

^{XIX} Mī tari abo mbowa dɔgba di bina na bo kari ko'ja kole 'ba Zebedayo ga ŋgī, Yakoba ni ti bo lōndō bo Yowani. Lijē oloma 'deni mī sorope kēdī ga

ro tileño duru 'bënni. ^{XX} Bo idëki lijë, na lijë kënyî kola 'bu nni Zebedayo ngî mî sorope yayi ti bo ndɔbo, lijë kôsɔ ngî go bo.

Yësu Ni Ti Bɔ Nöki Mɔto
(LK 4:31-37)

^{XXI} Yësu ni ari Kaparanoma. Mi kada 'ba ro kindawo na bo kari ngî kɔdɔ mî rö 'ba mötu bo ki'di tiyandi kɔmɔ bilaka. ^{XXII} Tine lijë oto ngî ro gönni. Römöyî akiyandi abo ngî kɔzɔ 'ba bo közi kakpa, inza kɔzɔ ma 'ba bo kɔmɔ kiyandi ni tara.

^{XXIII} Bɔ mɔto ro bo nöki ëdi mî rö 'ba mötu yayi. Kina bo kënyî kulörî ngî ro ma kembe kiya te, ^{XXIV} "Wa'di 'bi tize, ni Yësu 'ba Nazareta nime? Ako 'deni tote dɔze nati? Mikali yi 'deni. Ni na ro bo laja ma koto laka 'ba Boko'ba."

^{XXV} Yësu amo dɔ nöki nima, iya te, "Udumö yaga. Kina ita'ba yaga di dɔ bo nima." ^{XXVI} Kina nöki mo nima koŋma bo nima ngî kulörî ro ma kembe, kina kɔdɔ ngî yaga di dɔmo. ^{XXVII} Kina lende mo kigayi lijë ngî pili ki'di lijë ngî kebe tütü rönni ro go rönni, kiya te, "Wa'di ga na te? Akiyandi la'ja nati? Bɔ nime ngî ti közi kakpa bo kamo dɔ nöki te yɔ kuwö dɔ bo ngî."

^{XXVIII} Tine na lëbi 'ba lende 'ba Yësu kita'ba ngî welo kote mî dɔyayi 'ba Galilaya yayi.

Yësu Ileno Bɔ Rɔko'ɔ Ma Konzi
(MT 8:14-17; LK 4:38-41)

^{XXIX} Yësu ni ɔdo di mî rö 'ba mötu yayi ti Yakoba ni ti Yowani kari lijɔ 'ba Simona ni ti Andareya. ^{XXX} Tine lijë ömö yayi ko'ja mese 'ba Simona këdi ti zëyî kö'dö 'deni bëri dɔ sora. Iya lende mo zi Yësu, ^{XXXI} kina bo kari ngî kinda'ba közimo kombi dɔmo tɔrɔ. Kina zëyî nima kita'ba ngî yaga di roni loko kënyî toja laja zinni.

^{XXXII} Mi dɔkɔpiyari mo nima ko'ja kada kôsö 'deni na ko'de bo rɔko'ɔ ngî pili kako zi bo kpaki ti bo nöki ni. ^{XXXIII} Bilaka pili 'ba mî tiri ototo rönni ngî lijɔ 'ba Simona yayi. ^{XXXIV} Kina Yësu kilenjo bilaka ame ga pili ti dɔkomali rɔko'ɔ ma gege ne ngî, bo ki'di nöki kita'ba ngî yaga di dɔ ma konzi ame ga ro bo nöki ne. Tine bo ota go lende di zi nöki ni römöyî lijë ikali bo.

Yësu Ilingere Kote Mi Galilaya
(LK 4:42-44)

^{XXXV} Mi bi këzë ma di gɔmo mɔlo mî kano bi na bo kënyî ngî kari abo yi mökö ro dɔ kutu bo tumötu. ^{XXXVI} Kina Simona ni ti ya mɔto mo naga nima koloma ngî ro toma bo. ^{XXXVII} Lijë ari ko'ja bo na lijë kiya zi bo te, "Bilaka pili ëdi ro toma göyî." ^{XXXVIII} Tine bo ileki dɔmo kiya zinni te, "Darike mî lijɔ ma dɔgba naga 'dɔ mari muwöwö laja nime gbî yayi, römöyî kina ro ndɔbo ma mako dömöyî mo."

^{XXXIX} Kina bo kilingere ngî kote mî dɔyayi 'ba Galilaya nima toko ti tuwöwö lende 'ba Boko'ba mî rö 'ba mötu 'bënni ga pili, bo ki'di nöki kita'ba ngî yaga di dɔ bo nöki ma konzi.

Yësu Ileno Bɔ Mönnyu
(MT 8:1-4; LK 5:12-16)

^{XL} Kina bo mönnyu mɔto kako ngî zi Yësu kolodɔ bëri koma'jo rönni zi bo, iya te, "ɔdo ko'doko ngî ti kilenjo ma ngî yaga ro ma kɔpɔ."

^{XLI} Yësu ongo lisa 'ba ro bo nima, na bo koja közi bo ngî kosa rɔmo, kiya te, "Mo'doko 'deni ngî, ilenjo yi 'deni."

XLII Kina mönyu kilayi ngi di ro bo nima romo koporo ngi yaga. XLIII Tine Yesu ose gomo kitigo zi bo nima koja kari, kiya te, XLIV “Kinza kari kiya lende nime de zi boto, ari kileme royi zi bo akumu 'ba Boko'ba ni. Kina 'do ki'di a 'ba akileŋo mo tonë Musa ki'di kô'du mo ne, 'do kileme ileŋo yi 'deni koporo.”

XLV Tine pele bo nima ari ngi koloma ro tÿyëti mo, tÿyëlë lende 'ba Yesu. Kina ngi i'di bi 'ba tado mi gawo kari kele de kpe zi Yesu. Kina bo koloma abo ngi kô'bô yaga mökô di mi gawo. Na bilaka koloma ngi ro tolo kari zi bo di mi go bi pili.

II

Yësu Ileŋo Bo Keŋme Bëri Moto (MT 9:1-8; LK 5:17-26)

I Mi tö'dô do ndô tara di pötô mo na bo kileki ngi kari Kaparanoma. Kina lëbi mo kote go bi nima ngi toko ma bo këdi 'deni liŋo moto yayi. II Kina bilaka kolo ngi ro tindî kako zi bo koso lo mi rô nima bi gböŋô ma titi te kari kinza kpe ro bo. Kina bo koloma ngi ro tuwôwô lende 'ba Boko'ba zinni. III Na kô'de bo moto ame keŋme 'deni molo bëri ne ngi kako zi bo, bilaka sowo na kombi. IV Tine bilaka oso 'deni ngi bi gböŋô ma titi te inza kpe zinni 'do tado timo toto bo nima kari ngosi zi Yesu. Kina lijë këki ngi do rô toro kitenje go bi koja bo nima kebe teyi kpaki ti lanba ma kô'dô domo mo ko'ba bëri te komo Yesu. V Kina odo Yesu konŋo 'deni lijë ki'di dönni go lende abo tara tine, na bo kilende ngi zi bo keŋme bëri nima, kiya te, “Kole ma, ola yi 'deni go lende kënyë 'bi ga.”

VI Dëmba tine bo komo kiyandi 'ba kô'du ki'di moto ga edi yayi, na lijë kebe ngi ro tomeri mo ti minni, kiya te, VII “Bo nime ilaŋa ro bo kiya lende tara go wa'di zi Boko'ba? O'ja dôli na 'di. Boko'ba na nge koto ro bo tola wa go lende kënyë.”

VIII Yësu ikali meri 'bënni nima ngi, na bo kiya zinni te, “Kpe, eddi komerike lende nima tara miye go wa'di? IX Ma yala na kitëwu 'do tiya mo zi bo keŋme bëri nima? 'Ola yi 'deni go lende kënyë 'bi,' ala 'do kiya te, 'Ënyi kombi lanba 'bi kilingere.’ X Ne ziye tikali mo ro ma laka kole 'ba bilaka lesi edi ngi ti tigo dolinjo bine tola bilaka go lende kënyë.” Kina bo kiya ngi te zi bo keŋme bëri nima, XI “Ni, milende ziyi, ënyi kombi lanba 'bi kari liŋo.”

XII Kina bo nima kënyi ngi di komönni pili te kombi lanba abo kari timo. Lende mo igayi lijë ngi pili na lijë kebe ngi ro tilëlu Boko'ba, kiya te, “Wa ma te do'ja de gba molo.”

Bo Rokô'ô Na Nge Ko'doko Wowo (MT 9:9-13; LK 5:27-32)

XIII Yësu ileki 'böwu kari kpa pöpö 'ba Galilaya, na tindî kototo rönni ngi zi bo yayi. Na bo koloma ngi ro tiyandi lijë. XIV Kina odo bo kënyi 'deni tilingere kebe yayi tine na bo kari ko'ja bo kireke awada moto kidëki ro Lëwë kole 'ba Alapayo, koloma 'deni mi bi 'ba tireke awada. Bo iya te, “Ösô goma.” Kina Lëwë kënyi ngi kôsô go bo.

XV Kina lijë kari ngi tonyo kpënni liŋo 'ba Lëwë. Bo kireke awada ma konzi ti bo lende kënyë moto ga edi gbi yayi tonyo wa bi koto ti Yësu ni ti bo kôsô go bo ga. Römöyi ma konzi 'bënni ösô 'deni go bo. XVI Kina odo bo komo kiyandi 'ba kô'du ki'di moto ga ame lijë gbi ro Parosi ne ko'ja Yësu 'deni këdi ro tonyo wa bi koto ti bo lende kënyë ni ti bo kireke awada tara

tine, lijjë ënyī kititi bɔ kɔsɔ gɔ bɔ ga, kiya te, “Yësu ëdī konyo wa bi kɔtɔ ti bɔ lende kënyë ni ti bɔ kireke awada gɔ wa'di?”

^{XVII} Yësu uwɔ lende 'bënni nima 'deni, na bo kileki zinnī, kiya te, “Bɔ rokɔ'ɔ na nge kari zi bɔ ki'di wɔwɔ. Ya ma kinza ti rokɔ'ɔ naga ari ë'bënni dë. Kina me ma mako dë tidëki bɔ lende laka, mako gɔ bɔ lende kënyë.”

Lende 'Ba Kpa Koro
(*MT 9:14-17; LK 5:33-39*)

^{XVIII} Bɔ kɔsɔ gɔ Yowani bɔ bapatisi ga ti Parosi ni ëdī koro kpënnī. Kina ya mɔtɔ ga kako zi Yësu kititi bɔ, iya te, “Gɔ wa'di na bɔ kɔsɔ gɔ Yowani ga ti bɔ kɔsɔ gɔ Parosi ni këdī koro kpënnī, tine ma 'bëyī ga koro kpënnī dë gɔmo?”

^{XIX} Yësu ileki dɔmo zinnī, iya te, “Ma komerike 'beye nɔba 'ba mī karama 'ba gbe ti koro kpënnī ko'ja mē'dë 'ba nyiti këdī mī lɔngɔ lijjë? Inza tara. ^{XX} Tine kada mo ti kɔmɔ 'deni ame gɔ kinda'ba mē'dë 'ba nyiti yaga di mī lɔngɔ lijjë, kina ti lijjë koro kpënnī 'jaa.

^{XXI} Rɔ ma laka bɔtɔ uru bɔngɔ ma la'ja dë yoki bɔngɔ ma mɔlo. ɔdɔ ko'dɔ tara ma la'ja nima ti kosoŋi rɔnī kirica ma mɔlo mo ngī yaga ko'dɔ bi gbɔŋɔ ma löbu kulöwö. ^{XXII} Kina bɔtɔ mɔtɔ ɔdɔ layi ma la'ja dë gbī mī kilaka 'ba layi ame köndë 'deni ne. ɔdɔ ko'dɔ tara layi ti kotopa kilaka köndë nima ngī, kina layi ni kpaki ti kilaka mo nima ti kirasi rɔnnī ngī yaga. Tine ma laka mo tɔdɔ layi ma la'ja gbī mī kilaka ma la'ja 'ba layi.”

Lende 'Ba Kada 'Ba Rɔ Kindawo
(*MT 12:1-8; LK 6:1-5*)

^{XXIII} Mī kada 'ba rɔ kindawo ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ, Yësu ni këdī kudɔ ti bɔ kɔsɔ gɔ bɔ ga kebe mī nyaka 'ba nyönyu, na bɔ kɔsɔ gɔ bɔ ga koloma ngī rɔ tomborozɔ dɔ nyönyu ma kana kebe tonyo mo. ^{XXIV} Parosi ni ënyī kiya zi Yësu te, “Ongɔ te, gɔ wa'di na bɔ kɔsɔ göyī ga këdī ko'dɔ wa ame kari dë gɔ kö'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo ne tara gɔmo?”

^{XXV} Yësu ënyī kileki dɔmo zinnī iya te, “Kpe, wa tönë 'bu ze löbu Dawidi ko'dɔ mī kada ma lijjë ti ya ma ti bo këdī rɔ 'bö ne, idëki'ke dë? ^{XXVI} Ame tönë ko'dɔ rɔnī mī kada ma Abiyatara na këdī rɔ bɔ dɔ bɔ akumu ne. Mangolɔ'ɔ koro mo tönë ki'di 'deni zi Boko'ba, mī kö'du ki'di mo 'dɔ bɔ akumu na nge konyo, bilaka ma sari konyo dë ne, Dawidi ɔdɔ ngī mī rɔ 'ba Boko'ba konyo, kogba mɔtɔ ga ki'di gbī zi ya ma ti bo.”

^{XXVII} Kina Yësu kileki gɔmo gbī kiya zinnī te, “I'di kada 'ba rɔ kindawo rɔ a laka zi bilaka lesi. Tine i'di bilaka lesi dë gɔ kö'du 'ba kada 'ba rɔ kindawo. ^{XXVIII} Kina kole 'ba bilaka lesi na gbī rɔ nɔere 'ba dɔ kada 'ba rɔ kindawo.”

III

Bɔ Kɔnyɔ Kɛŋme Rɔ Kilawo Mɔtɔ
(*MT 12:9-14; LK 6:6-11*)

^I Yësu ileki kari mī rɔ 'ba mötu. Tine bɔ mɔtɔ ëdī yayi közimɔ kölä 'deni rɔ kilawo. ^{II} Ya mɔtɔ ga ëdī gbī yayi, lijjë oloma 'deni ngī rɔ tongɔ mo ɔdɔ Yësu kileŋɔ bɔ nima mī kada 'ba rɔ kindawo nima gɔ lijjë kari kususɔ bo timo. ^{III} Yësu idëki bɔ közi kölä rɔ kilawo nima kiya teyi te, “Ako kɔrɔ kɔmɔze pili bine.”

^{IV} Kina bɔ kënyī kititi bilaka naga nima, bo iya te, “Ma yala na rɔ ma laka mī kö'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo 'dɔ tɔ'dɔ mo? Tɔ'dɔ lende laka ala tɔ'dɔ a ma rɔ ma kënyë na teyi? Tɔmɔ didī, ala tupɔ mo yaga?” Tine lijjë udumɔ ngī pili liwo.

^V Kina bo kuyi kɔmɔ bo konɔɔ dɔnni pili toko, dɔki'di bo ga ata 'deni rɔnni. Tine lende kinza kuwɔ 'benni nima i'di bo ngi kedii rɔ meri. Kina bo kilende ngi zi bo nima, iya te, "Oja gɔ kɔziyi." Bo nima oja yɔ na kileki ngi rɔ ma laka gɔ bo.

^{VI} Kina Parosi ni kɔdɔ ngi di mi rɔ 'ba mɔtu yayi kari kotɔtɔ ga kpenni ti bilaka 'ba Erode ga toma kori 'ba 'dɔ tupɔ Yɛsu timo.

Tindi Ako Zi Yɛsu

^{VII} Yɛsu ɛnyi ngi ti bo kɔsɔ gɔ bo ga kari kpa pɔpɔ, na bilaka kɔlɔ ngi rɔ tindii kari zinni yayi. Lijɛ ɔlɔ kako di Galilaya yayi, di Yudayi, ^{VIII} di Yerosalema, di Edome, di gɔnyi yɔpɔ 'ba Yaradene, ya mɔtɔ ga ako di mi dɔliɔ 'ba Tura ni ti Sidona. Lijɛ ɔlɔ kako zi bo gɔ lɛbi 'ba wa ame lijɛ kuwɔ bo kedii ko'dɔ ne.

^{IX} Bilaka ngi rɔ tindii ma kinza kiya. Na Yɛsu kiya ngi zi bo kɔsɔ gɔ bo ga 'dɔ lijɛ ko'de sorope gɔ bo kɛki yimo kinza komoti bo ra. ^X Rɔmɔyi bo ileɔ bo rɔko'ɔ ma konzi ngi, kina ma konzi mɔtɔ ga kedii gba nduwɛ komoti rɔnni tari tosa rɔ bo. ^{XI} Kina ɔdɔ ya ma rɔ bo nɔki ni ko'ja ma 'benni kinɛ bo te na kila'ba ngi bɛri kɔmɔ bo ti tulɔri, kiya te, "Ni na rɔ kole 'ba Boko'ba." ^{XII} Tine bo amo ngi dɔnni kinza lijɛ kuwɔwɔ gɔ bo dɛ yaga.

Bo Kɔsɔ Gɔ Yɛsu Ga (MT 10:1-4; LK 6:12-16)

^{XIII} Yɛsu ɛnyi ngi kɛki kari dɔ kurunɔ tɔrɔ, na bo kidɛki bilaka ma bo ko'dɔkɔ naga ngi kako zi bo. ^{XIV} Na bo koza ma 'butɛ dɔmoriyɔ ngi di yimo rɔ ame mo ga bo kidɛki rɔ bo laja abo ne. Kina bo kiya zi lijɛ te, "Kpe nime, moza ye 'deni 'dɔ kɛddike tɔ, 'dɔ moja ye gbi tari tuwɔwɔ lende zi bilaka, ^{XV} mi'di kɔzi kakpa ziye toga nɔki timo yaga." ^{XVI} Lijɛ ma 'butɛ dɔmoriyɔ ma bo koza mɔ ga na me, Simona ame Yɛsu ki'di mɔyi bo mɔtɔ gbii rɔ Pitɔrɔ ne, ^{XVII} ti Yakoba ni ti lɔndɔ bo Yowani kole 'ba Zebedayo ga. Yɛsu i'di mɔyi dɔnni rɔ Bonerega, ame 'jo 'ba lende mo tɛgɛ, "Bo tɔrɔ kapi." ^{XVIII} Kina ti Andareya ni ti Pilipɔ ti Batolimayo ti Matayo ti Tɔma ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Tadayo ti Simona bo ko'dɔ ya gɔ dɔyayi 'benni. ^{XIX} Kina ti Yuda Isikarita ame kina kari kususɔ Yɛsu zi turu ne.

Yɛsu Ni Ti Bezebola (MT 12:22-32; LK 11:14-23)

^{XX} Yɛsu ileki kari liɔ, na tindii ma kinza kiya kotɔtɔ rɔnni ngi gbii kako zi bo kola bi 'ba tonyo akonyo pele kari kinza kpe zinni ti bo kɔsɔ gɔ bo ga. ^{XXI} Kina ɔdɔ lɛbi mo kari kɔmɔ 'deni kɔzɔ a nime te zi e'be ma bo ga tine, na lijɛ kɛnyi ngi kako gɔ bo. Rɔmɔyi bilaka ɛdi 'deni ngi rɔ tiya mo te, "Rumɔ na kila'ba 'deni dɔ bo."

^{XXII} Bo kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di mɔtɔ ga ame kako di Yerosalema ne oloma ngi rɔ tiya mo te, "Bezebola nɛre 'ba nɔki na kila'ba 'deni dɔ bo. Nɛre 'ba nɔki ni na ki'di kɔzi kakpa nima zi bo toga nɔki ma laki timo yaga."

^{XXIII} Kina Yɛsu kidɛki bilaka naga nima ngi kako zi bo, bo koloma rɔ tiya mo zinni rɔ dɔngala. Bo iya te, "Ti Satani kebe koga Satani lɛpi bo mɔtɔ tondo ga? ^{XXIV} ɔdɔ dɔliɔ kɔtɔ kebe koza mɔni 'deni kebe to'dɔ ya rɔ gɔ rɔnni dɔliɔ nima ɛdi kita'ba ngi. ^{XXV} ɔdɔ kpa gɔli kɔtɔ koza mɔni kebe to'dɔ ya rɔ gɔ rɔnni, kpa gɔli nima ɛdi kita'ba ngi. ^{XXVI} Kina gbii tara ɔdɔ Satani koza mɔni 'deni kebe to'dɔ ya rɔ gɔ rɔnni, gɔmo inza kɔwɔ kpe dɔliɔ 'benni nima ɛdi kita'ba giri nime.

^{XXVII} Boto moto ikali de ma 'do kari kodo mi ro 'ba bo tigo moto kolo amo ga. Tine nge odo kudödu bo tigo nima 'deni titi gba beri tine na 'jaa ti kolo amo ga.

^{XXVIII} Kpe omerike lende nime laka. Dokomali lende kénye ma laki naga nima pili ti kola bilaka ngi gomo kpaki ti kpa kénye ma lijé ko'do. ^{XXIX} Ne boto ame kirasi lende kiya kpéni ro ma kénye go Nyi Koto Laka ne, inza kola ngi du lipo. Lende kénye ma nburunburu na bo ko'do 'deni."

^{XXX} Yésu iya lende nime te romöyi lijé iya te nöki na kedí ko'do bo.

Yé Na Ro Iya?

(MT 12:46-50; LK 8:19-21)

^{XXXI} Kina ma 'ba Yésu ni ti löndö bo ga kömö ngi. Lijé odo yaga koja laja kari go bo. ^{XXXII} Tindi oloma 'deni kuru bo beri na kari kiya zi bo te, "Möyi ni ti löndö yi ga édi yaga 'de yayi, lijé o'doko yi 'do kari zinni."

^{XXXIII} Yésu ileki domo zinni iya te, "Yé ga na ro iya ni ma ti löndö ma mo ga?"

^{XXXIV} Bo uyi komo bo kongo do bilaka naga nima koloma yayi ne, na bo kileki kiya te, "Lijé nime na ro iya ni ma ti löndö ma ga. ^{XXXV} Boto ame ko'do ako'doko 'ba Boko'ba ne na ro löndö ma ga, ro lémi ma ga gbi ro iya ma."

IV

Dɔngala 'Ba Bo Kuli Kupö

(MT 13:1-9; LK 8:4-8)

^I Yésu ako 'böwu gbi koloma ro tiyandi bilaka di kpa pöpo 'ba Galilaya. Bilaka ako ngi zi bo ro tindi ma kinza kiya, kina bo kari kéki koloma ngi mi sorope mbowa mi zana mini. Tindi naga nima odo ngi yaga kpa gotö yayi, ^{II} kina bo koloma ngi ro tiyandi lijé ti dɔngala ma konzi.

Mi akiyandi abo, bo iya te, ^{III} "Uwöke, bo kuli kupö moto odo 'deni kari tuli kupö abo mi nyaka. ^{IV} Di bi tuli mo moto ga ila'ba ngi do kpa kori, kina yali kako ngi kogo yaga. ^V Kupö moto ga ila'ba ma 'benni do kirigoyo ame yayi mo kalo de laka ne. Kina kotu ngi welo romöyi yayi mo alo de. ^{VI} Tine odo kada keze yo na konjma ngi kututu yaga romöyi ngira'da mo alo de. ^{VII} Kupö moto ga ila'ba ma 'benni ngi mi löngö kono. Tine odo kono kebe kiyöbu yo na kuböwu ngi yaga kö'bö ro azurupu. ^{VIII} Kina kupö moto ga kila'ba ma 'benni ngi mi yayi ma laka. Na kotu ngi kiyöbu laka nbo kana. Moto mo ga ana nge mbowa, moto ga ana laka tine moto ga ana ngi kulöwö."

^{IX} Kina Yésu kileki gomo kiya zinni te, "Bo ame ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime."

'Jo 'Ba Dɔngala 'Ba Kupö

(MT 13:10-23; LK 8:9-15)

^X Di pötö mo ko'ja Yésu kedí 'deni kutu bo tine, na ya moto ga ame kuwö lende nima ne ti bo kösö go bo ga kako ngi zi bo. Lijé ako kititi bo 'do bo kiyéti mi 'jo 'ba dɔngala naga nima zinni. ^{XI} Yésu ileki domo zinni iya te, "Kpe, akikali 'ba a ma ro ma kusu mi nere löbu 'ba Boko'ba nime i'di 'deni ziye. Tine ma 'benni 'ba ya moto ga naga nima ti milende zinni nduwé ro dɔngala. ^{XII} Romöyi kozo ma toné kugu ne, 'Go lijé kongo pele, tine lijé ko'ja de. Lijé kuwö ze, tine lijé kikalí de. Romöyi kinza lijé kebe koto dönni ra lijé kileki kako zo ma nere Boko'ba, kinza mola lijé ra go lende kénye 'benni ga."

XIII Kina Yēsu kititi lijē kiya te, “Kpe gb̄i ikalike m̄i 'jo 'ba dɔŋgala nime dē? Tine gɔ kikalike m̄i 'jo 'ba dɔŋgala mɔtɔ mo ga 'jaa tondo mo ga? **XIV** Bɔ kul̄i kupō nima na rɔ bɔ kuwōwō lende 'ba Boko'ba. **XV** Kupō ma kila'ba dɔ kpa kori na rɔ ya ame ga kuwō nḡi tine, Satani ako nḡi welo kogba yaga di m̄i dōki'di mo ne. **XVI** Kupō ma kila'ba dɔ kirigɔyɔ na rɔ ame ga kuwō yɔ kinda'ba nḡi ti m̄i kēyi ne. **XVII** Tine nḡira'da mo na kalo dē m̄inni kina nḡi gɔmo igabi dē. Ɔdɔ gɔmo ni ti kōzi kasi 'ba gɔmo kōmō yɔ na lijē koga kp̄enn̄i nḡi gɔmo. **XVIII** Kupō ma kila'ba m̄i lōngō kono na rɔ ame ga kuwō nḡi kinda'ba laka, **XIX** tine kōmɔ kilē'di 'ba gɔ wa 'ba dɔliŋɔ, m̄ari ni ti m̄i lōbu gɔ ama konzi mɔtɔ ga kubōwu nḡi yaga kana ɔtɔ dē. **XX** Tine kupō ma kila'ba m̄i yayi ma laka na rɔ ame ga kuwō kuti nḡi kinda'ba laka ne. Kina lijē na ma kana nḡi, mɔtɔ ga mbowa, mɔtɔ ga laka, tine mɔtɔ mo ga kulōwō.”

Lamba B̄ici Sora
(LK 8:16-18)

XXI Kina Yēsu koloma nḡi nduwē rɔ tiya mo zinn̄i te, “Me bɔtɔ mɔtɔ ebe kogba lamba ra kutu'bō dɔmo yaga teyi ti lō'di ala kusu b̄ici sora? Rɔ ma laka lamba ēdi kutē dɔ a 'ba tidēyi mo. **XXII** Kina me 'deni ɔtɔ ame yaga rɔ ma kusu ne ti koja nḡi yaga bi kɔpɔ. Ɔtɔ ame kutu'bō dɔmo teyi ne ti kombi dɔmo 'deni nḡi yaga. **XXIII** Kina ti, bɔ ame ti mbili ne, i'dike bo kuwō lende nime.”

XXIV Bo ileki gb̄i kiya zinn̄i te, “Wa ame kēdi kiya ziye ne ojeke mbili ye laka gɔmo tuwō mo. Wa ma kēddi kiyarike timo na ti Boko'ba kiyari gb̄i timo ziye. Kina ti bo ki'di dɔmo 'deni nḡi teyi ziye. **XXV** Rōmōyi bɔ ame kēdi timo ne ti ki'di gb̄i teyi. Kina bɔ ame kinza timo ne ma titi tɔ nima zi bo ne ti kopepe 'deni nḡi yaga.”

Dɔŋgala 'Ba Tiyōbu 'Ba Kupō

XXVI Bo ileki gb̄i 'bōwu kiya zinn̄i te, “Nere lōbu 'ba Boko'ba ēdi kɔzɔ lende 'ba bɔ mɔtɔ ame kul̄i kupō m̄i nyaka bo kari koloma abo nḡi kō'dō nati ne. **XXVII** Tine kupō naga nima ɔtu ē'bēnni nḡi gɔ dōnni kiyōbu kinza ma bo kikal̄i gɔmo. **XXVIII** Yayi na nḡi koja ē'bēni. Dɔgba mo ɔtu rɔ dɔ biti kina kiyōbu nḡi kōyō kana dɔmo. **XXIX** Tine ɔdɔ bo kɔŋgɔ kandi 'deni yɔ na bo ki'di kulu nḡi mugu mo rōmōyi bo ikali kada 'ba tumu mo na 'deni.”

Dɔŋgala 'Ba 'Jo Titiyi
(MT 13:31-32; LK 13:18-19)

XXX Kina bo kileki kiya gb̄i te, “Nere lōbu 'ba Boko'ba nime ti kiyari nḡi ti wa'di ga? Dɔŋgala ma tondo mo ga na nḡi gɔ kiyari timo? **XXXI** Ti kēdi nḡi kɔzɔ 'jo 'ba a mɔtɔ ame titiyi 'dek̄i ne. Tine ɔdɔ kogba kul̄i m̄i yayi, **XXXII** na kebe kiyōbu nḡi yaga rɔ nḡeri ma lōbu. Kina dɔŋgila mo ga konza nḡi yali ni kako kubō rō 'bēnni ga dɔ mbēli mo.”

XXXIII M̄i akiyandi 'ba Yēsu ga pili bo ilende zinn̄i ti dɔŋgala. Bo o'de dɔŋgala 'ba lende mo zinn̄i ti wa ma lijē kikal̄i laka. **XXXIV** Zi ma laki naga nima bo iya wa pili zinn̄i rɔ dɔŋgala. Tine ɔdɔ lijē kēdi 'deni rɔ dōnni ti bɔ kōsō gɔ bo ga tine na bo kebe 'jaa tiyēt̄i m̄i 'jo 'ba lende mo ga pili zinn̄i.

Yēsu Oga P̄iwu
(MT 8:23-27; LK 8:22-25)

XXXV M̄i dɔkɔpiyari mo nima na Yēsu kiya nḡi te zi bɔ kōsō gɔ bo ga, “Ēnyike, dumuke darike gōnȳi pōpō ma 'dē.”

XXXVI Kina lijë kënyî ngî kola tîndî naga nima yayi lijë këki gɔ bo mi sorope, tumu dɔ mini nima kari gɔnyî pɔpɔ ma kapa mɔtɔ. Sorope mɔtɔ ga ari gbi tînnî yayi. **XXXVII** Kina lili ma kembe rɔ piwu ki'di ngî tome, na mini ki'di ngî rɔ tikagba 'dɔ koso gɔnnî mî sorope. **XXXVIII** Yêsu êdî kebe kapa sorope ma yî'bôwu yayi kô'dô 'deni kitaka dɔ bo ti bɔngɔ. Kina bɔ kôsô gɔ bo ga kari kindiŋi bo ngî kiya zi bo te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, ma 'bëyi omeri lende ze dɛ kpe ɔdɔ dɛdî pele dölêke nati?"

XXXIX Kina bo kindiŋi ngî yaga, bo kamo dɔ lili nima, bo kilende zi mini kikagba nima kiya te, "Ɔrɔ yaga." Kina lili ni ti mini kikagba nima kɔrɔ ngî bi kô'dɔ liwo. **XL** Bo ileki kiya zînnî te, "Kpe, êddî kereke gɔ wa'di? Kpe gba i'dike dɔye dɛ gɔ lende ma?"

XLI Kina lijë ngî rɔ ma kere bo. Lijë ebe tititi rɔnnî kiya te, "Bɔ nime bo wa'di ga na? Lili ni ti mini ni ngî kpaki rɔ akuwô dɔ bo?"

V

Nôki Ni Ti Ba'do

(MT 8:28-34; LK 8:26-39)

I Lijë umu ngî kari kômô gɔnyî pɔpɔ mî dɔyayi 'ba Gerasa. **II** Kina ko'ja Yêsu kɛdî këki di mî sorope kako yaga yɔ na dɔ bo kondɔsɔ ngî ti bo nôki mɔtɔ kɛdî rɔ tako di mî lɔngɔ dɔgɔ yayi. **III** Bɔ nima nôki ila'ba 'deni ngî mɔlo dɔmo ki'di kɛdî koloma 'deni ngî ŋburu kô'bô mî lɔngɔ dɔgɔ. Bɔtɔ mɔtɔ inza kpe ame 'dɔ kɔ'bo togbɔ bo bɛrî. Pele rɔ tudôdu bo ti zingiri onya dɔ 'deni. **IV** Rômôyi pa oloma rɔ tudôdu kôzi bo ga komba zingiri ndi bo. Tine bo ô'bô ngî tîyëyi wa naga nima di rɔ bo, bo kodowe zingiri ni yaga di ndi bo. Kina ngî bɔtɔ mɔtɔ inza kpe ame 'dɔ kɔ'bo togbɔ bo bɛrî. **V** Kote kada lôbu nime kpaki ti korɔndɔ mo ga bo ô'bô ngî mî lɔngɔ dɔgɔ dɔ doku tulôri, bo kore rɔ bo ga ti doku.

VI Tine ɔdɔ bo ko'ja Yêsu ngî ŋbô di bi kɔwɔ yɔ na bo kirinɔ ngî kurê dɔmo bo kari kolodɔ bɛrî kɔmɔ Yêsu. **VII** Kina bo kulôri ngî rɔ ma kembe kiya te, "Wa'di 'bi na tɔ, nî Yêsu kole 'ba Boko'ba tigɔ dɔ kiteli? Moma'jo rɔma zîyi ti môyi Boko'ba, kinza kodɔ gomɔ dɛ dɔma." **VIII** Bo iya tara rômôyi Yêsu ilende zi nôki nima iya te, "Nî nôki nime ɔdɔ yaga di mî bo nime."

IX Yêsu ititi bo iya te, "Nî, môyi yî rɔ yê?" Bo iya te, "Môyi ma rɔ Tîndî. Ze rɔ ma konzi." **X** Kina nôki naga nima kebe ngî toma'jo rɔnnî zi Yêsu kinza bo koga lijë dɛ yaga di mî dɔlinɔ nima.

XI Tine tîndî 'ba ba'do 'ba liŋɔ êdî rɔ tonyo kpenni ndi doku yayi. **XII** Kina nôki naga nima koma'jo rɔnnî ngî zi Yêsu, iya te, "Oja ze dari dila'ba dɔ ba'do naga nime 'dɛ."

XIII Yêsu uti dɔmo zînnî, iya te, "Ɔdɔke karike." Kina nôki naga nima kɔdɔ ngî lijë kari kila'ba dɔ ba'do tɔnɛ ga. Tumu 'ba ba'do nima tîtêtê mo êdî pili kɔzɔ kuluku 'butê sowo tara (2000). Kina kënyî kirinɔ ngî di dɔ kulɔngɔ kô'do nima kari kila'ba mî pɔpɔ kote dɔnnî ngî pili yaga.

XIV Kina bɔ koda ba'do mo naga nima kirinɔ ngî kari kiya lende mo mî gawo pili zi ya ma kebe gɔ nyaka naga. Kina bilaka kɔlɔ ngî kako tongɔ wa ma kô'dɔ rɔnnî nima. **XV** Lijë ako ngî ko'ja Yêsu ni ti bɔ tɔnɛ pa ti tîndî 'ba nôki dɔmo ne koloma 'deni yayi ti bɔngɔ rɔnnî dɔmo kele 'deni. Kina lende mo kô'dɛ tikere ngî za zînnî. **XVI** Tine ya ame ga ko'ja ti kômônni ne na kebe 'jaa rɔ tîyëtî wa ma kô'dɔ rɔnnî zi bo nôki nima gbi ti tîndî 'ba ba'do naga nima zînnî. **XVII** Kina lijë koloma ngî rɔ toma'jo rɔnnî zi Yêsu 'dɔ bo kënyî kari yaga di mî dɔyayi 'benni.

XVIII Kina ɔɔ bo kedi ko'do 'deni tari teki mi sorope tine na bo noki tone kako ngi koma'jo roni zi bo 'do tari koto tinni. **XIX** Tine bo ileki kiya zi bo nima te, "Ari liɔ zi bilaka 'be ga, kina 'do kiyeti go wa ame ga nɛre Boko'ba ko'do zii ne zinni, gbi ti mi keyi ame bo ko'do 'deni zii ne."

XX Kina bo tone pa ro bo noki ne kari ngi koloma ro tiyeti wa ame Yesu ko'do zi bo ne pili kote mi doyai nima kideki moyi mo ro Gawo 'Butē ne. Kina bilaka mo ga koto ngi ro gonni.

Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa Ro Bɔngɔ 'Ba Yesu
(*MT 9:18-26; LK 8:40-56*)

XXI Kina ɔɔ Yesu kumu 'deni kileki kako gonyi popo ama tine na tindi kototo ronn̄i ngi zi bo kpa goto yayi. **XXII** Kina ɔɔ bo mato moyi mo ro Yayiro ro bo do ro 'ba motu kako ko'ja Yesu tine na bo kila'ba ngi beri bi ndi Yesu, **XXIII** koma'jo roni zi bo, kiya te, "Nyiti titi ma 'deni ngi ngosi tole, ako to kpe ki'di kozii romo 'do kileɔ ni, loko komo yaga di do roko'ɔ nime."

XXIV Kina Yesu kenyi ngi tari koto ti bo nima. Tine tindi ma kinza kiya ari ngi koto tinni kedi komoti bo. **XXV** 'Ja mato edi yayi roma ko'bo toloɔo ngi di romo komo koo mo 'deni nb̄o 'butē domoriyo. **XXVI** Loko ilisa 'deni timo kulowo kebe zi bo wowa ma konzi kote girisi 'deni ngi di kozini. Tine ma koto mato mo okonyi ni de du te, kina ko'do ngi konye. **XXVII** Loko uwō lebi 'ba Yesu 'deni na loko kako ngi kebe go bo ro mi longo bilaka konzi nima, na loko kosa kpa bɔngɔ 'ba ro bo ngi. **XXVIII** Romoyi loko omeri 'deni kiya te, "ɔɔo kiya te mosa pele nge ro kpa bɔngɔ 'ba ro bo ti kileɔ ma ngi."

XXIX Mi tosa nima loko kosa kpa bɔngɔ nima yo na roma 'beni tone koke kpēni ngi, loko kikali gomo di mi yida roni, ileɔ ni 'deni. **XXX** Tine Yesu ikali gomo ngi ma tigo koo di mi yida ro bo, kina bo kuyi komo bo ngi kititi bilaka konzi naga nima, kiya te, "Ye na kosa ro bɔngɔ ma?"

XXXI Bo kosō go bo ileki domo zi bo iya te, "Tindi nime kuru yi ne ongo te, ne ro ma tondo mo ga na keddi kititi ma 'beyi 'bowu kiya te, 'Ye na kosa ro bɔngɔ ma? "

XXXII Tine Yesu edi nduwē gba ro tongo boto nima kosa ro bo ne. **XXXIII** 'Ja tone ikali go wa ma ko'do roni nime 'deni na loko kako ngi ti tikere ti ro kile'di kila'ba beri bi ndi Yesu, loko kiyeti go wa ma ko'do roni zini. **XXXIV** Yesu ileki zini iya te, "Nyiti ma, ti'di doyi go tigo ma na kileɔo yi 'deni. Ari ti, ti mi keyi roko'ɔ nima kola yi yaga."

XXXV Kota Yesu kedi gba ro tilende zi 'ja nima na bo laja komo ngi di liɔo 'ba bo tone ro Yayiro ne. Lije iya zi bo te, "A 'ba nyiti 'bi tone, bilaka enye 'deni kinza koma'jo bo komo kiyandi de ka kpe ndeni."

XXXVI Yesu uyi mbili bo le moko di zi lende 'beni nime. Bo ileki kiya zi Yayiro te, "Kinza kere de, tigo ma na ki'di doyi gomo."

XXXVII Yesu ola bilaka ma konzi naga nima de kpe kari tinni, bo ogba nge ro Pitoro ni ti Yakoba ni ti bo londō bo Yowani. **XXXVIII** Lije ari ngi komo liɔo 'ba Yayiro bo do ro 'ba motu nima yayi kari ko'ja bilaka ngi kedi bi mono, lende konya ngi nban̄i, kedi kome kuwu ni konyo koko. **XXXIX** Kina ɔɔo Yesu koo ngi 'deni mi liɔo yayi tine, bo iya zinni te, "Wa'di ga na lende konya ngi nban̄i te gomo? Eddi kudoku go wa'di? Nyiti titi nime ole de ro tole tine loko edi nge ko'do."

XL Kina lije kogō bo ngi ro laɔa. Bo oga lije ngi pili koo yaga. Kina bo kogba 'bu mo ni ti ma mo ti bo kosō go bo ga ma mota mo tone ga ngi lije

kɔdɔ rɔ ɔ tɔku nima yayi. ^{XLI} Bo inda 'ba kɔzimo kilende teyi te, "Talita kumɪ." Ame 'jo 'ba lende mo tɛgɛ, "Nyiti titi, milende ziyi, ɛnyi tɔrɔ."

^{XLII} Kina tɔku tɔnɛ kindiɲi nɔgi kɛnyi tɔrɔ kebe tilingere. Kɔmo kɔɔ 'bɛni 'deni 'butɛ dɔmoriyɔ. Kina lende mo kigayi bilaka nɔgi. ^{XLIII} Tine Yɛsu ose ɔmo kitigo zinni kinza lijɛ kiya lende mo dɛ zi bɔtɔ mɔtɔ. Kina bo kiya zi ma mo ni te, "I dike akonyo zini lɔko konyo."

VI

Bilaka 'Ba Nazareta Ilagi Lende 'Ba Yɛsu

(*MT 13:53-58; LK 4:16-30*)

^I Yɛsu ɛnyi di yayi kileki kari mi dɔyayi 'bɛnni. Tine bɔ kɔsɔ ɔ bo ga ozi nɔgi kɔtɔ kari ti bo. ^{II} Mi kada 'ba rɔ kindawo na bo koloma nɔgi rɔ tiyandi wa mi rɔ 'ba mɔtu yayi. Kina ma konzi ame ga pili kuwɔ ne kɔtɔ nɔgi rɔ ɔgɔnni. Lijɛ ebe rɔ tititi mo kiya te, "Bo nime bo o'ja a naga nime kulɔwɔ te di yala? Bo o'ja akikali naga nime te di yala ga? ɔ kɔtɔ lɔbu naga nime bo ɛdi kɔ'dɔ nɔgi te totondo ga? ^{III} Tara ne bo na dɛ rɔ bɔ kose nɔgɛri tɔnɛ kole 'ba Mariya? Lɔndɔ bo mɔtɔ mo ga na dɛ me rɔ Yakoba ni ti Yose ti Yuda ti Simona ne? Lɛmi bo ga na dɛ me gbɪ tize bine ne?" Kina lijɛ kilagi lende abo nɔgi.

^{IV} Yɛsu ɛnyi kileki kiya zinni te, "Rɔ ma laka, bilaka 'ba mi ɔ bo bi ma laki pili rɔ ma koro bo kumɛ lende. Tine bilaka 'ba dɔyayi abo ga, ti ma wado abo ga oro bo dɛ."

^V Kina nɔgi bo o'dɔ ɔ kɔtɔ ma lɔbu dɛ kpe kulɔwɔ yayi, tine bɔ rɔkɔ'ɔ ma ndɔ te na nɔge bo ki'di kɔzi bo rɔmo kileɲo. ^{VI} Lende 'bɛnni lijɛ ame ga rɔ 'ba bo ne ki'di dɔnni dɛ ɔ lende abo ne ebe kigayi bo nɔgi yaga.

Laja 'Ba Ya ma 'Butɛ Dɔmoriyɔ

(*MT 10:5-15; LK 9:1-6*)

Bo ɛnyi nɔgi kari mi tiri mɔtɔ ga yayi koloma rɔ tiyandi kɔmo bilaka. ^{VII} Kina bo kidɛki lijɛ ma 'butɛ dɔmoriyɔ mo tɔnɛ ga nɔgi bi kɔtɔ koja lijɛ kari rɔ riyɔriyɔ tuwɔwɔ lende 'ba Bɔko'ba. Bo i'di tigo nɔgi zinni ta'da nɔki ni timo. ^{VIII} Tine bo ose zinni kinza lijɛ kogba a mɔtɔ dɛ kari timo mi lingere 'bɛnni nima. Tine lijɛ kogba nɔge rɔ pɛri. Kinza lijɛ kogba mangolo'bo dɛ tinni ala mbo'da 'ba kpasɪ ala yamo kingali dɔmo kpa bɔnɔ. ^{IX} Lijɛ kusu wari nɔge ndinni, kogba mɔtɔ dɛ rɔ tɔti teyi.

^X Bo ose zinni te, "Linɔ ame kolomake 'deni teyi, olomake yimo nɔbɔ kɛnyike di mi gawo nima. ^{XI} Tine ɔ bo bi ame ga kɔ'dɔkɔ dɛ tuwɔ lende 'be kilagi ye koga ye ne, ɛnyike ombake lupu mo yaga di ndiye rɔ lɔmu rɔnni."

^{XII} Kina lijɛ kari nɔgi koloma rɔ tuwɔwɔ mo zi bilaka 'dɔ kɔtɔ dɔnni di mi lende kɛnyɛ. ^{XIII} Lijɛ i'di nɔki nɔgi kita'ba yaga di dɔ ma konzi. Kina lijɛ kondi 'bu nɔgi kileɲo bɔ rɔkɔ'ɔ ma konzi timo.

Tupɔ Yowani Bɔ Bapatisi

(*MT 14:1-12; LK 9:7-9*)

^{XIV} Kina bɔ dɔlinɔ Erode kuwɔ lende mo nɔgi gbɪ rɔmɔyi lɛbi 'ba Yɛsu ɔgba mi dɔyayi nima 'deni. Ya mɔtɔ ga iya te, "Yowani bɔ bapatisi na kɔdɔ 'deni yaga di mi tɔlɛ, kina ma ki'di bo nɔgi kɛdi ti tigo kulɔwɔ tara ne."

^{XV} Tine ya mɔtɔ ga iya ma 'bɛnni te, "Eliya na." Kina ya mɔtɔ ga iya ma 'bɛnni te, "Bo kumɛ lende 'ba Bɔko'ba ma kɔzɔ ma dɔgba tɔnɛ ga mɔlo bine ne na."

^{XVI} Kina ɔdɔ Erode kuwɔ lende mo 'deni tara tine, bo iya te, "Yowani ma tɔnɛ mi'di koke dɔmo yaga ne bo na me kɔdɔ 'deni gbɪ."

XVII Erode bo na tönë ki'di kinda'ba Yowani kudödu ku'du mi maboso ne. Erode bo o'do lende nima tara go kö'du 'ba Erodiya 'ja 'ba bo löndö bo Pilipö ame bo Erode kebe kuyi koma mo 'deni yaga ne. **XVIII** Römöyi Yowani oloma ro tiya mo nduwë zi bo te, "Tuyi koma 'ja 'ba löndö ele de. Tiyëyi mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba na."

XIX Kina Erodiya mo tönë kinda'ba tiyeli ngi ro Yowani kiteri tupö mo yaga. Tine kori 'ba tupö bo loko o'ja de, **XX** römöyi Erode gbi ro ma kere Yowani. Bo ikali ngi Yowani bo lende laka 'ba Boko'ba na. Kina bo kogba Yowani ngi nge ku'du tara mi maboso. Tine lende kiya 'ba Yowani ga kedä ki'di bo pele ngi ro meri, bo o'doko tuwö mo nduwë.

XXI Tine kina kari ko'do roni ngi yaga ro go kele zi Erodiya. Mi kada mo nima Erode oja karama 'ba kada 'ba töyö bo ngi kose bilaka ma ro löbu mi turu abo nima ngi pili ti bo do bo kanya ni ti bo mori ma mi Galilaya.

XXII Kina nyiti 'ba Erodiya kako kusi ngala ngi koma nba naga nima. Kina lende mo konmi ngi sowa döki'di Erode ni pili ti nba abo naga nima. Kina bo dolinj Erode kënyi ngi kiya zi nyiti nima te, "Oto ame ko'doko ne, idëki di zö, kina ti mi'di ngi ziyi." **XXIII** Bo o'do lömu ngi yimo zini kiya te, "Oto ame kidëki di zö ti mi'di ngi ziyi. Ala edä pele ro kapa 'ba dolinj ma nime na kidëki, ti mi'di ngi ziyi."

XXIV Kina loko kari ngi kititi möni kiya te, "Do wa'di na midëki?"

Möni iya te, "Do Yowani bo bapatisi na kari kidëki."

XXV Kina loko kirija ngi welo kari kiya zi bo dolinj Erode te, "Do Yowani bo bapatisi na ki'di zö giri nime bine mi kita'ba."

XXVI Erode ngi ro meri go lende mo, tine go lömu ame bo ko'do 'deni koma nba abo ga ne bo o'bo de kpe tuyi yimo. **XXVII** Kina bo koja bo kanya ngi kari ko'de do Yowani. Bo kanya nima ari ngi mi maboso yayi koke do Yowani **XXVIII** ko'de mi kita'ba ki'di zi nyiti nima. Kina loko koto ngi kari zi möni.

XXIX Tine odo bo köso go Yowani ga kuwö lende mo 'deni tara yo na lijë kako ngi go töku bo kombi kari kusu.

Yësu I'di Akonyo Ko'bo Bilaka Kuluku 'Butë Bi 'Butë

(MT 14:13-21; LK 9:10-17; YN 6:1-14)

XXX Bo laja tönë ga ileki ngi kako kiyëti go wa ame ga pili lijë ko'do kiyandi gbi ne ngi zi Yësu. **XXXI** Tine tindi o'bo ngi nburu nbanji tinni kedä kari moto ga kedä kako nduwë yimo, kola bi 'ba tonyo oto ga de kpe zi Yësu ni ti bo köso go bo ga. Kina bo kiya ngi zi bo köso go bo ga te, "Ënyike, darike titi mbowa yaga bi moto ro doze go kindawoke roye."

XXXII Kina lijë kënyi ngi këki mi sorope tari titi mbowa yaga ro dönni. **XXXIII** Tine ma konzi o'ja lijë ngi kedä ro tari na kikali lijë ngi. Kina bilaka kënyi ngi pili di mi gawo ma yayi naga nima kirija kurë dönni komo ngi gba go bi ma lijë kedä kari teyi mo tönë. **XXXIV** Kina odo Yësu këki di mi sorope tine bo o'ja bilaka 'deni ngi yayi ro tindi ma kinza kiya. Lende 'bënni o'de lisa ngi koma bo römöyi lijë ngi kozo kamölö ame ga bo koda mo kinza ne tara. Na bo koloma ngi ro tiyandi lijë ti lende ma konzi.

XXXV Kina odo kada kedä ko'do 'deni töso tine na bo köso go bo ga kako ngi zi bo kiya te, "Onjo te, go bi nime bine ro yi mökö, kada inza kpe.

XXXVI Oja bilaka naga nima lijë kari mi lijë ti mi tiri ma ngosi bine go lijë kari kugö oto ga zinni tonyo mo."

XXXVII Bo ënyi kileki domo zinni te, "Kpe na ki'dike zinni lijë konyo."

Lijë ititi bo iya te, "O'doko go dari dugö akonyo ti kisi riyo ti'di mo zinni?"

XXXVIII Bo ititi lijê iya te, “Ëddike ti manɔolo'bo ndô bina? Ari koŋɔke te.”

Kina ɔdo lijê kari koŋɔ 'deni tine lijê ako kiya te, “Dëdî timo muyi, ti kinze mo ga riyo teyi.”

XXXIX Bo iya zinni lijê kiyija bilaka naga nima koloma bëri ro dotumu do moli ma kunzi. XL Bilaka naga nima oloma ŋgi ro dotumu, mato ga kuluku riyo mato ga kuluku koto. XLI Kina bo kogba manɔolo'bo muyi tonê ga ŋgi ti kinze riyo mo tonê ga, bo koŋɔ bi mitoro kileki yê'di zi Boko'ba. Kina bo konye yimo ŋgi bo ki'di zi bo koso go bo ga lijê kari koza zi bilaka naga nima. Kina bo koza kinze riyo mo tonê ga ŋgi gbi pili gomo. XLII Kina bilaka naga nima pili ro gomo konyo ŋgi kitêkpê lijê. XLIII Bo koso go bo ga ari kutô'du koso ma kileke bëri mo ga ŋgi koso mi kee 'butê domoriyo. XLIV Bilaka naga nima konyo a nima ne titêtê mo botoni mo ga ŋbo kuluku 'butê bi 'butê (5000).

Yësu Ilingere Kebe Do Mini

(MT 14:22-33; YN 6:15-21)

XLV Kina bo ki'di bo koso go bo ga ŋgi këki mi sorope 'do lijê kari tôte dogba gönyî pöpö mi Betesayida. Bo ileke ma 'ba bo ŋgi titi ti'di bilaka naga nima go kori. XLVI Di pötö lijê kari 'deni na bo kari ŋgi do doku tumötu.

XLVII Mi dokopiyari mo tine sorope 'deni ŋgi ŋbo mi zana mini, bo këdi ma 'ba bo gba kutu bo yi mökö. XLVIII Bo ongo lijê ëdi ŋgi ro tilisa ti tugê sorope, römöyi lili ëdi kome za kako di kömönni. Mi kano bi 'deni tine na bo ki'di tako ŋgi zinni bo këdi kilingere kebe do mini. Bo iteri 'do bo kiteli kebe ŋgila lijê. XLIX Tine lijê o'ja bo ŋgi na lijê kembe ŋgi ro tulöri, kiya te, “Sëgê na.” L Römöyi lijê nima pili o'ja bo na ko'de tikere ŋgi sowa zinni. Tine bo ënyi kileki zinni te, “Ogböke döki'di ye. Ma na. Kinza kereke dë.”

LI Bo ëki ŋgi mi sorope gönni yayi na lili tonê koro ŋgi. Kina lende mo kepe kigayi lijê ŋgi, LII römöyi minyi 'bënni lende 'ba manɔolo'bo nima pele ɔdo dë dönni.

Yësu Ilenjo Bo Roko'ɔ Di Genesareta

(MT 14:34-36)

LIII Di yayi na lijê kako kömö ŋgi kpa götö mi doyayi 'ba Genesareta kudödu sorope yayi. LIV Ko'ja lijê këdi këki gba ro tiki yaga di mi sorope te, na bilaka kikali Yësu ŋgi. LV Kina lëbi abo kita'ba ŋgi kote mi go bi nima, na koloma ŋgi ro tombi bo roko'ɔ ni ti lanba kolo kari timo bi ame kuwö 'deni bo këdi teyi ne. LVI Mi linjo ti gawo ame ga pili bo kudö kepe teyi ne, o'de bo roko'ɔ ŋgi ko'ba nduwê ro kpa kori. Lijê oma'jo rönni ŋgi zi bo 'do bo ki'di lijê to kpe kosa kpa bonjo 'ba ro bo. Kina ame ga pili kosa kpa bonjo 'ba ro bo ne, ilenjo ŋgi di do roko'ɔ mo ga.

VII

Dölëti 'Ba Yudayi

(MT 15:1-9)

I Kina Parosi ni ti bo komo kiyandi mato ga ame kako di Yerusalem ne kototo ga rönni ŋgi ŋgila Yësu. II Lijê o'ja 'deni bo koso go bo mato ga këdi konyo wa ŋgi tara kinza ma lijê ko'do dölëti 'ba közi kurögö dë. III Römöyi Parosi ni ti Yudayi pili onyo wa dë tara kinza ma kurögö közi titi dogba go dölëti mo ma molo tonê. IV Wa ame ga pele kugö di mi bi 'ba ndögö

ne, urögö titi dögba na 'jaa konyo. Dölëti ma konzi mato ga ëdi gbï zinni nbanji toro mo, kozo 'ba turögö rö kösu ni ti kete ni ti gata.

^V Kina Parosi ni ti bo koma kiyandi naga nima kënyi kititi Yësu, kiya te, "Gö wa'di na bo kösö göyi ga koro dölëti ma molo 'ba 'bu ze löbu ga dë, lijë këdi konyo wa ngi tara kinza ma lijë kurögö közinni dë?"

^{VI} Yësu ileki domo zinni, iya te, "Kpe bilaka bo koma kandi naga nime, Yesaya na ngi kikali tumë lende gö kö'du 'be. Ame tönë bo kugu kiya te, 'Bilaka naga nime lijë oro ma nere Boko'ba nge ti kpënni, tine minni nbo rö ma kowo di zö. ^{VII} Mötü 'bënni ka rö a yawa, römöyi kö'du ki'di 'bënni 'ba bilaka lesi na za lijë kebe tiyandi mo kiya rö lende ma 'ba Boko'ba na.' ^{VIII} Kpe ebe kolake kö'du ki'di 'ba Boko'ba za yaga kösöke gö dölëti 'ba bilaka lesi.

^{IX} Koma kandi nima ziye ne, ebeke tilagi lende 'ba Boko'ba le yaga rö ma këyi, tine dölëti 'be ga na kubike gomo liki. ^X Römöyi Musa ugu 'deni mi kö'du ki'di iya te, 'Oro 'bu yi ni ti möyi. Boto ame kumu kpa bo gö 'bu bo ni ti ma bo ne kölä yaga.' ^{XI} Ne ma 'beye ebe kiyake te, odo ni mato këddi pele ti wa 'do kokonyi 'bu yi ni ti möyi timo, odo kiya 'deni te ëdi rö Korobano, ame 'jo 'ba lende mo tégë 'deni rö 'ba Boko'ba ne, ^{XII} i'di bo ngi dë kpe tokonyi lijë. ^{XIII} Kina ki'di ye ngi kirasike mi lende 'ba Boko'ba gö kö'du 'ba dölëti 'be ga ti wa ma konya mato ga ame këddi ko'doke ne."

A Ma Rö Ti'da

(MT 15:10-20)

^{XIV} Kina Yësu kidëki bilaka ma konzi ngi kako zi bo, bo kiya zinni te, "Kpe pili ojeke mbili ye kuwöke doma laka. ^{XV-XVI} Wa ame ga pili këdi kari di yaga mi bilaka ne i'di boto dë këdi rö ti'da di koma Boko'ba. Tine wa ame ga këdi kodo kako yaga di mi bilaka ne na këdi ki'di bilaka rö ti'da."

^{XVII} Kina odo bo kënyi 'deni di mi löngö tindä naga nima bo kari kodo 'deni rö tine, na bo kösö gö bo ga kako ngi zi bo tititi bo gö 'jo 'ba donjala nima. ^{XVIII} Bo ileki zinni iya te, "Kpe gbï gba tara ikalike lende dë kebe lijë ma laki mo naga nima? Ikalike dë su, wa ame këdi kodo di yaga kari mi bilaka ne i'di boto dë rö ti'da di koma Boko'ba. ^{XIX} Römöyi ari dë mi dök'i'di, tine ari nge mi tokpe na koja ngi kodo yaga di mi yida rö."

Mi lende kiya nime bine, Yësu odoro gomo 'deni akonyo pili rö gomo rö ma kele zi bilaka tonyo mo.

^{XX} Kina bo koto nati ngi nduwë tiya mo zinni te, "Wa ame ga këdi kodo kako yaga di mi bilaka ne na këdi ki'di bilaka rö ti'da di koma Boko'ba. ^{XXI} Römöyi di mi dök'i'di bilaka na meri kënyë 'ba to'do 'bögo ni ti löpö ^{XXII} ti yeri ti mi kombi ti dokomali wa ma rö ti'da naga pili këdi kodo ti 'bölu ni ti lende kinza rö kaya ti mi kututu ti kore ti do kombi ni ti lende ko'do do rumö. ^{XXIII} Wa kënyë naga nime pili ëdi kodo di mi bilaka lesi, kina lijë na këdi ki'di bilaka rö ti'da di koma Boko'ba."

Nyiti 'Ba 'Ja Kanana Moto

(MT 15:21-28)

^{XXIV} Kina Yësu kënyi ngi di yayi kari mi doyyayi 'ba Tura. Bo ari koloma linjo mato, tine bo o'doko dë gö bilaka ma konzi kikali ma bo këdi yayi. Pele na lebi abo kita'ba ngi welo.

^{XXV} 'Ja mato yayi nyiti mo rö nöki uwö lende 'ba Yësu na loko kako ngi kila'ba bëri bi ndi Yësu. ^{XXVI} Loko inza rö Yudayi, öyö ni mi Pönikë mi doyyayi 'ba Suriya. Loko ako koma'jo röni zi Yësu 'do koga nöki yaga di do nyiti 'bëni. ^{XXVII} Tine Yësu ileki domo zini iya te, "Ma laka mo zize ti'di

akonyo gba zi kole titi. Inza rɔ ma laka togba akonyo 'ba kole titi tu'du mo zi bi."

XXVIII Loko ileki dɔmo te, "Nere, pele rɔ ruruzu ame ga kedi kilayi beri di kpa kole titi ne ola ngi zi bi."

XXIX Kina Yesu kileki dɔmo ngi zini iya te, "Rɔ ma laka go do lende kileki 'bi nima, ari ti liɔ, noki ita'ba 'deni di do nyiti 'bi."

XXX Loko ari ko'ja nyiti 'beni tone ko'do 'deni do bi 'ba to'do. Rɔ ma laka noki mo tone ola 'deni.

Yesu Ileso Bo Mbili Ku'be

XXXI Yesu enyi ngi di mi dɔyayi 'ba Tura yayi kumu kebe mi Sidona kari nduwe kpa popo 'ba Galilaya. Bo ari ti kori ame kudɔ te kebe mi dɔyayi ma kideki rɔ Gawo 'Bute ne. **XXXII** Ya motɔ ga o'de bo motɔ mbili mo ku'be e'beni 'deni malo teyi kpmo kudodu ngi kako zi Yesu. Lije oma'jo ranni zi bo 'do bo ki'di kɔzi bo romo bo kileɔ. **XXXIII** Kina Yesu kogba bo nima ngi kari timo mbowa yaga di mi longo tindi, bo ki'di dokole kɔzi bo mbili mo. Bo oto'bi woro kosa rɔ dande'de bo nima. **XXXIV** Kina bo kombi komo bo ngi mitoro bo kawo rɔ ma kembe, bo kiya te, "Epata." Ame 'jo 'ba lende mo tɛgɛ, "Urogo royi yaga rɔ gbogbo." **XXXV** Kina mbili bo tone kapi ngi kpmo kope roni yaga, kebe ngi tilende rɔ ma laka.

XXXVI Tine Yesu ose gomo zinni kinza lije kari kiya lende mo de zi botɔ motɔ. Bo ose gomo pele kitigo te nime, lije ari kiyele lende abo ngi kulowo rɔ do kiteli. **XXXVII** Kina lende mo kigayi lije ame ga pili kuwo ne ngi rɔ mbembɛ. Kina lije kebe ngi rɔ tiya mo te, "Yesu o'do lende kele sowa, bo i'di bo mbili ku'be ni kuwo bi yaga, bo kpa kudodu ni kilende."

VIII

Yesu I'di Akonyo Ko'bo Bilaka Kuluku 'Bute Bi Modomota (MT 15:32-39)

I Mi kada naga nima yayi 'bowu gbi na tindi ma kinza kiya kototo ranni ngi kako zi Yesu. Kina odo oto kinza kpe zinni tonyo mo tine na Yesu kideki bo kosɔ go bo ga ngi kako zi bo. Na bo kiya zinni te, **II** "Ma rɔ meri go lende 'ba bilaka naga nime romoyi lije o'do to'do 'deni nbɔ do mota to bine, oto inza kpe zinni tonyo mo. **III** Odo kiya te moja lije ngi kari tara ti 'bo motɔ ga edi kidaki go kori. Ya motɔ ga di mi longo lije nima bina ako nbɔ di bi kowo."

IV Bo kosɔ go bo ga ileki zi bo iya te, "Bi na me rɔ yi moko, ti ko'ja akonyo di yala 'do ko'bo bilaka konzi naga nime?"

V Bo ileki kititi lije, iya te, "Eddike ti mangolo'bo ndo bina?"

Lije iya te, "Modomoriyɔ."

VI Kina bo kiya ngi zi bilaka naga nima 'do koloma beri. Kina bo kogba mangolo'bo modomoriyɔ mo tone ga ngi, bo kileki yee'di mo zi Boko'ba, na bo konye yimo ngi ki'di zi bo kosɔ go bo ga, lije kari koza zi bilaka naga nima. Kina lije kari koza ngi. **VII** Lije edi gbi ti kole kenze mbowa yayi. Kina bo kogba ngi gbi kileki yee'di mo, na bo kiya gbi zi bo kosɔ go bo ga 'do lije kari gbi timo koza zi bilaka naga nima.

VIII-X Bilaka naga nima pili rɔ gomo onyo ngi kitɛkpɛ. Titete mo edi pili kɔzo kuluku 'butɛ bi modomota (4000) tara. Kina bo kosɔ go bo ga kari kutu'du kɔso ma kileke beri mo ga ngi koso mi kee modomoriyɔ. Yesu i'di bilaka naga nima ngi go kori, **X** kina lije ti bo kosɔ go bo ga keki ngi mi sorope tumu tari mi dɔyayi 'ba Dalamanta.

Bɔ Titi Ma Le'jete

(*MT 16:1-4*)

^{XI} Kina Parosi ni kako ngi koloma ro to'do kowasa ti Yesu, to'ba bo timo. Lije iteri bo go bo ko'do go koto ame go kileme tigo 'ba Boko'ba di mitoro ne. ^{XII} Tine bo awo ngi ro ma kembe, bo kiya zinni te, "Go wa'di na do kupo ma le'jete nime kedii kiteri ma 'benni go koto di mi do'yayi 'ba mitoro? Ro ma laka medii miya ziye, inza kileme du te zinni, lije bilaka naga nima."

^{XIII} Kina bo kanyi ngi kedii mi sorope lije kileki gonyi popo ma kapa moto.

^{XIV} Do bo kosoo go bo ga udolu 'deni di bi togba mangolo'bo zinni. Koso mo ola 'deni nge koto mi sorope yayi. ^{XV} Bo iya zinni te, "Kpe, i'dike komoye kandi laka di zi lannga 'ba Parosi ni ti 'ba Erode."

^{XVI} Kina lije kebe ngi ro tiya mo ro go ronni te, "Bo edii kiya tara go ame dinzake ti mangolo'bo ne?"

^{XVII} Tine Yesu ikali meri 'benni nima ngi. Na bo kiya zinni te, "Kpe nime, go wa'di na keddi kiyake lende 'ba mangolo'bo ma kinza gomo? Kpe gba ikalike tigo ma de ki'dike doye gomo? Kpe ngi ro wa do kirindi to ne ga?"

^{XVIII} Eddike ngi ti komo, tine o'jake de? Eddike ngi ti mbili, tine uwoke de? ^{XX} Me tone monye mi mangolo'bo muyi zi bilaka kuluku 'buti bi 'buti (5000) konyo ne lende mo udolu 'deni di doye? Utoduke koso ma kileke mo ga koso mi kee ndo?"

Lije iya te, "Kee 'buti domoriyo."

^{XX} Bo iya te, "Kina me ma tone gbi monye mi mangolo'bo modomoriyo zi ma kuluku 'buti bi modomota (4000) tone ga ne, utoduke koso mo koso mi kee ndo?"

Lije iya te, "Kee modomoriyo."

^{XXI} Kina bo kileki zinni te, "Pele te nime gba kpe i'dike doye de go tigo ma?"

Bɔ Komo Kolu 'Ba Betesayida

^{XXII} Lije ari komo Betesayida na ya moto ga yayi ko'de bo komo kolu moto ngi kako zi Yesu. Lije oma'jo ronni zi bo 'do bo kosa ro bo nima kilenjo.

^{XXIII} Tine bo inda'ba koozi bo komo kolu nima ngi kokoko kari timo mbowa yaga di mi gawo. Bo oto'bi woro komo mo bo ki'di koozi bo domo, na bo kititi kiya te, "O'ja oto?"

^{XXIV} Bo nima ure komo bo kongoo, na kiya te, "Yee, mo'ja bilaka tine lije inda ngi kozo ngeri naga tara kedii kilingere."

^{XXV} Yesu ileki 'bowu ki'di koozi bo komo bo nima. Bo nima uloo komo bo ngi kongoo go bi na komo mo koozi ngi yaga. ^{XXVI} Yesu oja bo kileki kari linjo kose gomo zi bo te, "Ni, kinza kileki de kari mi gawo nime."

Kole 'Ba Bilaka Lesi Ye Na?

(*MT 16:13-20; LK 9:18-21*)

^{XXVII} Yesu ni ti bo kosoo go bo ga enyi ngi tari mi do'yayi 'ba Kayisariya Pilipo. Di go kori na bo koloma ngi ro tititi lije kiya te, "Iyake zo te. Bilaka edii kiya ma ro ye?"

^{XXVIII} Lije iya te, "Ya moto ga iya te ni Yowani bo bapatisi na. Ya moto ga iya te ni Eliya na. Tine ya moto ga iya ma 'benni te ni bo kume lende ma koto moto na."

^{XXIX} Kina bo kileki kititi lije kiya te, "Ne kpe ma 'beye iyake ma ro ye?"

Pitoro enyi kileki domo ngi iya te, "Ni na ro Kurisito mo tone Boko'ba kedii koja ne."

^{XXX} Tine bo enyi kose gomo ngi kitigo zinni kinza lije kari kiya lende mo de zi boto.

*Yēsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tölē Abo**(MT 16:21-28; LK 9:22-27)*

^{XXXI} Yēsu ebe ŋɔi rɔ tiyandi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga. Mɔ akiyandi abo, bo iya te, “Rɔ ma laka, kole 'ba bilaka lesi ti kombi gomɔ 'deni ŋɔi rɔ mbɛmbɛ. Lɔbu 'ba bilaka ni ti bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni ti kilagi 'deni ŋɔi yaga di rɔ bo. Kina ti kupɔ bo ŋɔi. Tine mɔ tɔ'dɔ dɔ mota bo ti kɔdɔ 'deni ŋɔi yaga di mɔ tölē.”

^{XXXII} Lende nima bo iya ŋɔi zinnɔ yaga bi kɔpɔ kɔzɔ a nime te. Kina Pɔtɔrɔ kako kogba bo ŋɔi kese ti bo mbowa yaga tileki lende zi bo.

^{XXXIII} Tine na bo kɛnyɔ kuyi kɔmɔ bo ŋɔi bo kɔŋgɔ dɔ bɔ kɔsɔ gɔ bo ga toko, na bo kamo ŋɔi dɔ Pɔtɔrɔ, kiya te, “Ese yaga di rɔma, nɔ Satani. Meri 'bi nima 'ba bilaka lesi na, 'ba Bɔkɔ'ba na dɛ.”

^{XXXIV} Bo idɛki bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ŋɔi kako kɔzɔ zi bo kpaki ti tɔndi naga nima, na bo koloma ŋɔi rɔ tiya mo zinnɔ te, “Bɔtɔ ame kɔ'dɔkɔ tɔsɔ gɔma ne, i'dike bo komba gɔ bo zi gbagba bo, bo kombi gomɔ abo bo kɔsɔ gɔma pele ŋbɔ mɔ tölē. ^{XXXV} Rɔmɔyɔi bɔ ame kiteri tɔmɔ didi bo ne ti kupɔ ŋɔi. Tine ame kupɔ didi bo gɔ lende ma gbɔ ti laja laka nime ne ti kɔmɔ ŋɔi.

^{XXXVI} Wa'di na ti nɔ mɔtɔ kɔ'ja di gɔmo ɔdɔ kiya te kɔmɔmi dɔliŋɔ lɔbu nime pele 'doyi tine kupɔ dɔ didi yɔ? ^{XXXVII} A mɔtɔ inza ame 'dɔ nɔ mɔtɔ ki'di topi gɔ didi yɔ timo.

^{XXXVIII} Bɔtɔ ame rɔmo kaya ma mɔ kada 'ba bɔ lende kɛnyɔ kinza koro Bɔkɔ'ba naga nime ne, ti rɔ kole 'ba bilaka lesi kaya gbɔ 'deni tara di rɔmo mɔ kada ma bo kɛdi kako 'deni mɔ rɔ lɔbu 'ba 'bu bo ti malayika kɔzɔ laka abo ga.”

IX

^I Kina bo kileki kiya zinnɔ te, “Rɔ ma laka mɛdi miya ziye, ya mɔtɔ ga di mɔ lɔŋgɔ ye nima inza kinene a mɔtɔ rɔ tölē titi du gba kota kinza ma nɛre lɔbu 'ba Bɔkɔ'ba kako ra ti tigo mo.”

*Kinɛ Yēsu Uyi Rɔni**(MT 17:1-13; LK 9:28-36)*

^{II} Di pɔtɔ tɔ'dɔ dɔ modɔkɔzɔ na Yēsu kɛnyɔ kogba Pɔtɔrɔ ni ti Yakoba ti Yowani, lijɛ kɛki ŋge rɔ dɔnnɔ nime kari dɔ dɔku tɔrɔ. Tine di yayi na ɔdɔ lijɛ kɔŋgɔ Yēsu tine, kinɛ bo uyi rɔni 'deni ŋɔi 'beri, ^{III} bɔŋgɔ 'ba rɔ bo kanmi ŋɔi kɔbɔ kebe akurɔgɔ 'ba bilaka 'ba dɔliŋɔ nime pili. ^{IV} Ya mota ma rɔ bɔ kɔsɔ gɔ bo naga nima o'ja Eliya ni ŋɔi ti Musa kɛdi 'deni rɔ tilende ti Yēsu. ^V Kina Pɔtɔrɔ kɛnyɔ kiya zi Yēsu te, “Bɔ kɔmɔ kiyandi, ele sowa ame dɛdi bine ne. I'di dɔ'dɔ ŋgɔŋgɔbɔ mota, kɔzɔ ziyyi, kɔzɔ zi Musa kina kɔzɔ zi Eliya.” ^{VI} Lijɛ pili 'deni ŋɔi rɔ tikere, lende naga nima bo kɛdi kiya pele ne bɔ ikali gɔmo dɛ.

^{VII} Kina pɔli kako kutu'bɔ lijɛ ŋɔi ŋbuku. Kina birɔ kudu ŋɔi di mɔ pɔli nima, kiya te, “Ame na rɔ kole ma. Mɔ'ɔ bo kulɔwɔ, uwɔke dɔ bo.”

^{VIII} Tine ɔdɔ lijɛ kɛnyɔ kuyi kɔmɔnni kɔŋgɔ bi toko 'bɔwu yayi, bɔtɔ inza kpe, Yēsu na 'deni ŋge kola kɔzɔ tinni yayi.

^{IX} Kina ɔdɔ lijɛ kɛdi kɛki 'deni kako bɛri di dɔ dɔku yayi, Yēsu ose gɔmo kitigɔ zinnɔ kinza lijɛ kari kiya lende nime lijɛ kɔ'ja ne dɛ zi bɔtɔ ma kɔzɔ mɔtɔ. Tine gɔ lijɛ kiya 'jaa ŋbɔ ɔdɔ kole 'ba bilaka lesi kɔdɔ 'deni yaga di mɔ tölē. ^X Kina lijɛ ki'di lende nime ŋɔi kɔ'bɔ ŋge mɔ lɔŋgɔ lijɛ. Tine lijɛ oloma rɔ tititi mo rɔ gɔ rɔnni, kiya te, “Wa'di ga na rɔ tɔdɔ di mɔ tölē?”

^{XI} Lijɛ ititi Yēsu, kiya te, “Gɔ wa'di na bo kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni kiya te Eliya na kɛdi kako titi dɔgba di zi Kurisɔtɔ ma Bɔkɔ'ba kɛdi koja?”

^{XII} Yēsu ileki dōmo zīnni te, “Rō ma laka Eliya ako 'deni titi dōgba tilenjo wa pili ndō. Kina me buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Kole 'ba bilaka lesi ti kombi gomo rō mbēmbē bilaka kilagi di rōmo.’ ^{XIII} Ne rō ma laka ti miya ziye, Eliya ako 'deni tine bilaka o'do wa 'deni ngi zi bo kozo ma lijē ko'doko to'do mo, kozo ma tōnē mo kugu ne tara.”

Kole Mōto Ti Abēri Dōmo
(MT 17:14-21; LK 9:37-43)

^{XIV} Kina odo Yēsu ni kēki 'deni bēri kako kōmō zi bō kōsō gō bo ma laki naga nima tine, lijē ako ko'ja tīndi ma kinza kiya koso 'deni ngi yayi ti bō kōmō kiyandi ni kēdi ko'do kowasa tinnī. ^{XV} Bilaka naga nima lijē o'ja Yēsu kēdi kako na lijē koto ngi rō gōnni kiriya kurē dō bo tumōtō bo. ^{XVI} Yēsu ititi bō kōsō gō bo ga iya te, “Wa'di na kēddi ko'doke kowasa mo tinnī?”

^{XVII} Bō mōto di mi lōngō tīndi naga nima ēnyī kileki kiya te, “Bō kōmō kiyandi, kole ma nime nōki udōdu kpamo 'deni ngi teyi, kina me mo'de kako zīyi. ^{XVIII} Nōki nime odo kebe to'do bo, oŋma bo ngi bēri koja surupu di kpa bo, bo konyo dō tunjo bo ngi teyi ndīndīnī, rō bo kitigo ngi yaga gbōrōkōtō. Kina me mititi bō kōsō gōyi naga nime 'dō lijē koga nōki nime yaga tine lijē o'bo dē.”

^{XIX} Yēsu ileki kiya zīnni te, “Kpe bilaka ma le'jete naga nime bō kinza kikali ti'di dōye gō lende ma nime. Gō moloma ngi n̄bō nyanya ga tiye na? 'Dō mogbo dōki di ma ngi n̄bō nyanya ga di ziye na? O'deke kole nima kako zō dayi.”

^{XX} Lijē o'de kole nima kako zi bo. Kina nōki ko'ja kinē Yēsu te, na koŋma kole nima ngi bēri, kululu, surupu kō'bu di kpamo. ^{XXI} Yēsu ititi 'bu 'ba kole nima, iya te, “Nōki nime isaki bo nyanya ga?”

Bo ileki dōmo tēgē, “Molo gba rō dō kole titi. ^{XXII} Mi kada mōto ga ebe tu'du bo mi pa'do, mōto ga oŋma bo ngi mi mini, 'dō kupō bo ngi yaga. Ne odo kō'bo ngi to'do mo, oŋgō lisa 'ba rōze kokonyi ze.”

^{XXIII} Yēsu ileki kiya zi bo te, “Gō wa'di na kiya te odo mō'bo ngi? A mōto inza ame 'dō konya dō bilaka ame ga pili ki'di dōnni 'deni gō tigo 'ba Boko'ba ne.”

^{XXIV} Kina 'bu 'ba kole nima kēnyī ngi kulōri rō ma kembe kiya te, “Ma mi'di dōma 'deni ngi gōmo, tine okonyi ma kogbo ma laka yīmo.”

^{XXV} Yēsu oŋgō bilaka ēdi 'deni ngi kōsoŋi kulōwō kako ngila lijē. Kina bo kamo ngi dō nōki nima kiya te, “Ni nōki ku'bē mbili kudōdu kpa nima, moga yi, odo yaga n̄buru mi koto kinza kileki dē kpe dō bo nime.”

^{XXVI} Kina nōki kēnyī kapi ngi rō ma kembe koŋma bō nima ngi rō ma kēnyē, kina kita'ba ngi yaga di dōmo. Bō nima o'dō ngi yayi kozo tōku. Kina bilaka ama ga yayi ne kebe ngi rō tiya mo tēgē, “Bō olē 'deni.” ^{XXVII} Tine Yēsu inda'ba kōzi bo, na bo kēnyī ngi tōro.

^{XXVIII} Kina odo Yēsu ni kēdi 'deni rō dōnni rō ti bō kōsō gō bo ga tine, na lijē kebe tititi bo iya te, “Gō wa'di na dō'bo ma 'beze dē toga nōki yaga?”

^{XXIX} Yēsu ileki dōmo zīnni iya te, “A mōto inza ame 'dō kō'bo toga mo timo, tine nge koto ti mōtu.”

Yēsu Iya Lende 'Ba Tōdo Abo Di Mi Tōlē
(MT 17:22-23; LK 9:43-45)

^{XXX} Lijē ēnyī ngi di bi nima yayi kudō te kebe mi Galilaya. Yēsu o'doko dē 'dō bilaka kikali gō bi ma lijē kēdi teyi, ^{XXXI} rōmōyi bo o'doko tiyandi bō kōsō gō bo ga. Mi akiyandi abo zīnni bo iya te, “Ti ki'di kōzi kole 'ba bilaka

lesi 'deni ngi zi bilaka mɔto ga, kupɔ bo yaga. Tine mi tɔ'dɔ do mota bo ti kɔdo ngi yaga di mi tɔlɛ."

XXXII Akiyandi abo nima bo kɔsɔ go bo ga ikali mi 'jo 'ba lende mo dɛ. Tine lijɛ ere 'deni di bi tititi bo.

XXXIII Lijɛ ako kɔmɔ Kaparanoma, kina ɔdo lijɛ kɛdi 'deni liɲɔ tine, Yɛsu tititi bo kɔsɔ go bo ga iya te, "Wa'di na kolomake ro to'dɔ kowasa mo di go kori yayi ne?"

XXXIV Lijɛ ileki domo dɛ rɔmɔyi pa di go kori yayi lijɛ oloma ro towasa mo yɛ na ro lɔbu di mi lɔngɔ lijɛ nima bina.

XXXV Yɛsu oloma bɛri kidɛki ma 'butɛ domoriyɔ naga nima kako zi bo. Kina bo kiya zinni te, "Bɔto ame ko'dɔko tɛdi ro lɔbu ne, i'dike bo kileki ro bo bɛri yaga ro bo laja zi ya ma laki."

XXXVI Bo ogba kole titi mɔto ki'di kɔro kɔmɔnni yayi, bo kinda'ba rɔmo na bo kiya zinni te, **XXXVII** "Bɔto ame koja laja zi kole ma te dɔmɔyi ma ne, ma na bo koja laja 'deni zɔ. Kina bɔto ame koja laja zɔ, bo ame koja ma ne na ma 'deni gbɛ bo koja laja teyi."

XXXVIII Yowani ɛnyi kiya zi bo te, "Do'ja bo mɔto kɛdi koga nɔki ti mɔyi yi, kina dota gomo 'deni di zi bo diya te kinza bo ko'dɔ dɛ rɔmɔyi bo inza ro ma kɔto 'beze mɔto."

XXXIX Yɛsu iya te, "Kinza kotake gomo dɛ di zi bo. Rɔmɔyi bɔto ame kɛdi ko'dɔ go kɔto 'deni ti mɔyi ma ne inza kileki 'bɔwu kiya ma ro ma kɛnyɛ.

XL Bɔto ame ko'ji ze dɛ ne kina ro 'beze. **XLI** Omerike go lende nime laka. Bɔto ame ki'di pele nge ro mini kuwɛ ziye rɔmɔyi kpe 'ba Kurisitɔ na ne ti ko'ja kpa kɔzi 'ba gomo ngi.

XLII Bɔto ame kebe ki'di a titi ma kɔzo a naga nime te ame ki'di dɔnni 'deni go lende ma ne kebe kila'ba mi lende kɛnyɛ, ma laka mo dɛne go kudɔdu ro toto kuwu ndɔwu ma lɔbu mugu bo mo go kitinji bo timo mi mini lɔbu.

XLIII-XLIV ɔdo kɔziyi na ki'di yi ko'dɔ lende kɛnyɛ, oke yaga. Ti kɛdi ro ma laka ro do kiteli ziyi tɔdo mi didi ma nburunburu ti kɔzi kɔto, di do ame 'do kari ku'du yi mi Gehena pa'do kinza kɔlu nima ti kɔziyi kɛdi riyo ne. **XLV-XLVI** ɔdo ndi yi na ki'di yi ko'dɔ lende kɛnyɛ, oke yaga. Ti kɛdi ro ma laka zi yi 'do tɔdo mi didi ma nburunburu ro bo ndi kɔto di do ame 'do kari ku'du yi mi Gehena ti ndi yi kɛdi riyo ne. **XLVII** ɔdo kɔmɔyi na ki'di yi ko'dɔ lende kɛnyɛ, iyagba yaga. Ti kɛdi ro ma laka zi yi tɔdo mi nɛre lɔbu 'ba Boko'ba ro bo kɔmɔ kɔto di do ame 'do kari ku'du yi mi Gehena ti kɔmɔyi kɛdi riyo ne. **XLVIII** Go bi nime ro Gehena ne kuru ma kɛdi konyo bilaka mo ga olɛ dɛ kina pa'do mo o'bɔ nburu tara kɔlu dɛ."

XLIX Kina bo kiya gbɛ te, "Ti kileɲo bilaka pili 'deni ngi ti pa'do go kɛdi laka kɔzo tiko'dɔ ame kɛdi kileɲo wa ne tara.

^L Tiko'dɔ ele ma. Ne ɔdo tiko'dɔ kote tulɔwu ma kiyɔko mo 'deni ti ko'bo 'bɔwu ti'di mo kileki ro ma kiyɔko tondo ga? Ni mɔto i'di gbagba yi kɛdi ro tiko'dɔ. Olomake ti mi kɛyi ro go roye."

X

Lende 'Ba Toga 'Ja (*MT 19:1-12; LK 16:18*)

¹ Di yayi na bo kɛnyi ngi kari mi dɔyayi 'ba Yudayi. Bo umu kari gɔnyi yɔpɔ 'ba Yaradene, na bilaka kɔlo ngi ro tundi kako zi bo. Kina bo koloma ngi ro tiyandi lijɛ kɔzo ma mɔlo tara. ^{II} Kina Parosi ni kako ma 'bɛnni ngi

tititi bo to'ba bo timo. Lijë ititi bo, iya te, "Tara ne ëdi ngi ro ma laka mi kô'du ki'di na 'do toga 'ja?"

III Bo ileki kititi lijë te, "Wa'di na Musa kiya mi kô'du ki'di?"

IV Lijë iya te, "Musa odo kpamo zi botoni 'do kugu waraga 'ba tëyi ki'di zi 'ja ame bo këdi koga ne."

V Yësu ileki domo zinni te, "Musa ugu kô'du ki'di nima tara ziye, römöyi minyi 'be idari 'deni. **VI** Tine ma di bi tisaki mo inza tara. Ugu 'deni, iya te, 'Boko'ba o'ba lijë ro botoni ni ma ti 'ja. **VII** Go kô'du mo na ki'di botoni këdi kënyi kololo di yoki 'bu bo ni ti ma bo, lijë kari kodo'bo ga rónni ti 'ja abo. **VIII** Kina lijë kpaki riyö 'deni ro akoto.' Lijë inza kpe riyö, tine 'deni yaga ngi ro akoto. **IX** Kina wa ame Boko'ba kodo'bo 'deni ro a koto ne kinza boto moto kebe koza yimo de kpe yaga."

X Kina ko'ja lijë kileki 'deni kari liño tine, na bo kôsö go bo ga kënyi kititi bo go lende nima. **XI** Bo iya zinni te, "Ni moto ame koga 'ja 'bi kebe kari kogbe moto ne, o'do yëri 'deni. **XII** Kina gbi 'ja ame kënyi di go më'dë ni kari kogbe më'dë moto ne, yëri na loko ko'do 'deni."

Yësu O'do Yëyi Do Kole Titi

(MT 19:13-15; LK 18:15-17)

XIII Ya moto ga o'de kole titi kako zi bo 'do bo ki'di közi bo domo. Tine bo kôsö go bo ga ota gomo kinza ki'di lijë de kako zi bo. **XIV** Kina odo Yësu ko'ja lende nima tara tine, bo ënyi ngi ro 'diri. Bo iya zi bo kôsö go bo ga te, "Olake kole titi kako zö kinza kotake lijë de, römöyi lijë ame ga te ne ñere löbu 'ba Boko'ba na ro 'hënni. **XV** Ro ma laka miya ziye, boto ame kinda'ba ñere löbu 'ba Boko'ba de kozo kole titi ne inza kodo du te yimo."

XVI Kina bo kogba kole titi naga nima ngi bo ki'di közi bo domo ko'do yëyi zinni.

Bo Märi Moto

(MT 19:16-30; LK 18:18-30)

XVII Tine ko'ja Yësu ni këdi ko'do 'deni tösö domo tari yo, na bo moto kako ngi ro riña kolodo bëri komo bo te, koma'jo róni zi bo, kiya te, "Bo komo kiyandi ma laka, wa'di na go mo'do 'do mo'ja didi ma ñburunburu?"

XVIII Yësu ileki kiya zi bo te, "Go wa'di na kidëki ma ro ma laka? Boto moto inza laka, tine Boko'ba na nge koto kpöki laka. **XIX** Ikali kô'du ki'di 'deni, ame kiya te, 'Kinza ko'do röyi de ro bo közi roma. Kinza ko'do yëri de. Kinza ko'do 'bögo de. Kinza kususu boto de ro bëti. Kinza ko'do 'bölu de. Oro 'bu yi ni ti möyi.' "

XX Bo nima ileki domo, iya te, "Bo komo kiyandi, wa naga nima pili mo'do 'deni molo do yobi ma."

XXI Yësu ongo do bo nima, bo o'bo bo nima. Na bo kileki kiya teyi te, "A moto ëdi koto ame komo gba di ziyi 'do to'do mo. Ari kugö akonzi 'bi naga nima mökö koza girisi mo ga zi bo lisa. Kina ti kulu kpamo 'deni ngi ziyi mitoro. Kina 'do kako ti kôsö goma."

XXII Lende nime bo nima kowö kozo a nime te yo, na bo kuyi komo ma löwö ngi bo kari abo. Römöyi bo nima bo ro bo märi ti wa ñbanj.

XXIII Yësu uyï komo bo kongö do bo kôsö go bo ga, na bo kiya zinni te, "Ti këdi ro ma kitigo zi bo wa ni 'do kodo mi ñere löbu 'ba Boko'ba."

XXIV Lende nime igayi bo kôsö go bo ga ngi. Tine Yësu oto nduwë tiya mo zinni te, "Kole ma ga, todo mi ñere löbu 'ba Boko'ba ti këdi ro ma kitigo. **XXV** Todo mi ñere löbu 'ba Boko'ba ti këdi ro ma kitigo zi bo wa ni kebe todo 'ba gamele kebe mi bi gböñö 'ba bëci libira."

XXVI Lende nime igayi lijë ngi mi koto, kina lijë kileki gomo kiya zi bo te, "Ne ma 'deni tara tine ne, ye ga na ti komo di mi tole?"

XXVII Yesu ongo donni kina bo kileki kiya zinni te, "Wa naga nime ma di zi bilaka lesi na nge kinda ro a ma 'do ko'do roni de. Tine ma di zi boko'ba embe de romoyi bo na ko'bo to'do wa pili."

XXVIII Pitoro enyi kiya zi bo te, "Ongo te, ze 'beze nime dola wa pili 'deni me doso goyi."

XXIX Yesu iya te, "Ye'e, ro ma laka miya ziye, boto ame kola lijo, kola londö, kola lemi, kola ma bo ni ti 'bu bo, kola kole, kola nyaka domoyi ma gbi go laja koto laka nime ne, **XXX** ti ko'ja ngi mi kada ma giri naga nime ro do kiteli. Bo ti ko'ja wa naga nime pili ro mbembé kebe do ame gbi ti kosi kasi 'ba gomo. Kina mi kada ma kedí kako nime 'de bo ti kedí ngi ti didi ma nburunburu. **XXXI** Tine ma konzi ame ga pa dogba ne ti kileki 'deni yi'böwu, kina ma yi'böwu na ti kedí 'deni dogba."

*Yesu Iya Go Lende 'Ba Tinda'ba Bo
(MT 20:17-19; LK 18:31-34)*

XXXII Di go kori lijë kedí 'deni ro tari Yerosalema, Yesu na kosö ngi dogba. Kina lende mo kigayi bo kosö go bo ga ngi, ko'de tikere ngi pili zi bilaka ame ga kedí kozi go bo ne. Tine bo ari kogba lijë ma 'buté domoriyo mo naga nima ngi 'beri yaga ro donni, bo koloma ro tiya go wa ma kedí kari ko'do roni zi bo zinni, **XXXIII** bo iya zinni te, "Kpe, uwöke toma. Dedi darike nima nbö mi Yerosalema. Kina di yayi na ti ki'di kosi kole 'ba bilaka lesi ngi zi bo do bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba ko'du ki'di ni. Tine na ti lijë kodo karama mo ngi do bo ro tole. Lije ti ki'di bo zi ma ro bo lowö mo ga **XXXIV** kodo laja ro bo, koto'bi woro ro bo, komba bo kupö bo yaga. Tine mi to'do do mota bo ti kenyi kodo 'deni ngi yaga di mi tole."

XXXV Yakoba ni ti Yowani, kole 'ba Zebedayo ga ako zi Yesu kiya te, "Bo komo kiyandi, a moto edi bine do'doko yi 'do ko'do zize."

XXXVI Yesu iya te, "Wa'di na ko'dokoke go mo'do ziye?"

XXXVII Lije iya te, "Do kari koloma 'deni do kiti mi nere löbu 'bi, do'doko 'do ki'di ze doloma tiyi, ma koto do dori yi, ma koto do gali yi."

XXXVIII Yesu ileki zinni te. "Wa nima kititike ne ikalike de. Kpe, ti ko'böke tuwe wa di mi kosu 'ba gomo nime medí mari muwe ne? Ti ko'böke go kobapatisi ye ti kori nime kobapatisi ma timo ne?"

XXXIX Lije iya te, "Ti do'bo ngi."

Yesu iya te, "Ro ma laka kpe ti kuweke ngi di mi kosu mo ma medí muwe di yimo, kina ti kobapatisi ye ngi kozo ma 'bama. **XL** Tine lende 'ba ti'di wa toloma do dori ma ala do gali ma nima, ndobo ma na de. Boko'ba na kedí ki'di go bi nima zi bilaka mo ga ame bo kilejo 'deni domoyi mo ne."

XLI Kina do do koso ya ma 'buté naga nima kuwö lende nima 'deni tara tine, lijë enyi ngi ro 'diri ti Yakoba ni ti Yowani. **XLII** Kina Yesu kidéki lijë ngi pili kako bi koto zi bo. Bo iya zinni te, "Ikalike 'deni laka, löbu ma 'ba bo lowö ni o'do ga roni ngi ro nere ro a löbu donni. **XLIII** Tine ma 'beye inza tara. Boto ame ko'doko go bo kedí ro löbu di mi longö ye ne, bo kileki ro bo yaga ro bo laja ziye. **XLIV** Kina bo ame kiteri 'do bo na kedí ro bo doye ne, bo kileki ro bo yaga ro atöli ziye pili. **XLV** Romoyi kole 'ba bilaka lesi pele ako de 'do koja laja teyi, tine bo na 'do koja laja zi bilaka, kina gbi ti'di didi bo tuté go ma konzi timo di mi tole."

XLVI Lijë ako kômö Yereko. Tine ko'ja Yësu ni ti bo kôsö go bo ga ti tindi ma kedi kari tinni naga nima kedi kiteli 'deni kebe yayi tine, bo kômö kölu môtô yayi möyi mo ro Batimayo kole 'ba Timayo, edi kolo'bo kpa go kori yayi tokpasi wa. **XLVII** Kina odo bo kuwö 'deni kiya te, Yësu 'ba Nazareta na, kina bo kulöri ngi ro ma kembe, kiya te, "Yësu kole 'ba Dawidi, i'di miyi keyi roma."

XLVIII Bilaka ma konzi i'di tamo do bo go bo kudumö yaga. Tine na bo kulöri ngi kulöwö ro ma kembe, kiya te, "Yësu kole 'ba Dawidi, i'di miyi keyi roma."

XLIX Kina Yësu koro ngi kiya te, "I'dike bo kako dayi."

Kina lijë kidëki bo kômö kölu tonë ngi, iya te, "Ögö ti, enyi toro, bo edi kidëki yi."

L Kina bo nima kogbagba ngi kuli bonjo yaga di do bo, kënyi kari zi Yësu. **LI** Yësu ititi bo iya te, "Wa'di na ko'doko go mo'do ziyi?"

Bo kômö kölu nima iya te, "Bo kômö kiyandi, ma mo'doko to'ja go bi."

LII Yësu iya te, "Laka, ari ti, ti'di döyi go tigo ma ilejo yi 'deni." Kina kômö bo nima koro ngi yaga, bo kôsö go Yësu di go kori yayi.

XI

Todo 'Ba Yësu Mi Yerosalema

(MT 21:1-11; LK 19:28-40; YN 12:12-19)

I Kina odo lijë kari 'deni kômö ngosi ngila Yerosalema mi gawo 'ba Betepage ni ti Betaniya tine, na lijë kari ngi do doku 'ba Bilaya. Yësu oja bo kôsö go bo ga ma riyö **II** kari dogba ti ndose nime, kiya te, "Kpe arike mi gawo nima dogba komoye ne. Di bi tömö 'be yayi ti kari ko'jake kole akaca kosi domo 'deni beri, ro ame gba boto keki de domo ne. Opeke ko'deke kako bine. **III** Odo boto kititi ye kiya te, 'Eddi kopeke go wa'di?' Iyake te, 'Nere na ko'doko, bo edi kileki giri naga nime.'"

IV Lijë ari ngi ko'ja kole akaca kosi domo 'deni yaga kpa reki yayi. Kina odo lijë kedi ko'do tope mo tine, **V** ya môtô ga ame kedi koro yayi ne ititi lijë iya te, "Wa'di na keddi ko'doke tara, kedi kopeke akaca nima?"

VI Lijë ileki domo ngi koro ma tonë Yësu kose zinni ne tara. Kina bilaka naga nima kola ngi lijë kari timo.

VII Lijë o'de akaca nima kako zi Yësu na lijë ko'ba bonjo 'benni ga ngi gomo. Kina Yësu keki ngi koloma domo. **VIII** Tine bilaka ma konzi môtô ga o'ba bonjo ma 'benni ga mi go kori, ya môtô ga oga ma 'benni ro mbili mbiro ni di mi nyaka ko'ba go kori. **IX** Kina bilaka konzi naga nima môtô ga kôsö 'deni dogba môtô ga kebe go bo yi'böwu ne ki'di ngi tulöri timo ro ma kembe, kiya te, "Akilëlu kedi zi Boko'ba. Yeyi kedi do bo ame kako ti möyi bo nere Boko'ba ne. **X** Yeyi 'ba Boko'ba kedi do nere löbu ame kedi kako ne koro 'ba 'bu ze löbu Dawidi. Akilëlu kedi zi bo Boko'ba."

XI Yësu odo Yerosalema na bo kiteli ngi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina odo bo konjo wa mo naga nima 'deni pili tine, na bo kari ngi ti bo kôsö go bo ga ma 'butë domoriyo naga nima mi Betaniya, römöyi kada inza kpe.

Yësu Ulömu Ngëri Këlu

(MT 21:18-19)

XII Mi bi këzë ma di gomo ko'ja lijë kedi kileki 'deni kako di Betaniya tine 'bö o'do Yësu 'deni. **XIII** Bo o'ja ngëri këlu kindi di bi koro ti mbili domo. Kina bo koro ngi kari tonjo mo, bo iya te môtôga bo ti ko'ja ma kana mo. Tine bo ari ko'ja nge ro mbili na kutu e'benni römöyi kada 'ba tana 'ba

këlu na dë gba. ^{XIV} Kina bo kiya ngi zi ngëri këlu nima te, “Ni, botò inza konyo ɔ̀to mɔ̀to kpe di dɔ̀yì.” Lende nima bo iya pili mbili bɔ̀ kòsò gɔ̀ bo ga kuwò.

^{XV} Lijè ako kòmò Yeroselema na bo kari ngi kɔ̀dɔ̀ mi reki 'ba rò lóbu 'ba Bòko'ba. Bo ari ko'ja bɔ̀ ndɔ̀gò koso 'deni yayi na bo koloma ngi rɔ̀ toga lijè yaga, bo kitinì dɔ̀ tarabiza 'ba bɔ̀ kutè girisi ni ti gba'da 'ba bɔ̀ kugò matukpuru ni bèrì. ^{XVI} Bo embe ngi kola botò dè kpe kombi wa dònni kudò timo kebe yayi. ^{XVII} Kina bo koloma ngi rɔ̀ tiyandi lijè kiya zinni te, “Uwòke dè me tònè kugu ne? Iya te, 'Rò lóbu ma nime ti kidèki rɔ̀ rò 'ba mòtu zi dɔ̀ kupò pili.' Ne kina me 'bòwu kpe kebe kuyike yaga rɔ̀ ti'borò 'ba bɔ̀ 'bògò.”

^{XVIII} Bɔ̀ dɔ̀ bɔ̀ akumu ni ti bɔ̀ kɔ̀mɔ̀ kiyandi ni uwò lende mo na lijè ki'di ngi toma kòri 'ba 'dɔ̀ tupò Yèsu timo. Tine lijè ere di rɔ̀ bo ròmòyì akiyandi abo igayi ma konzi 'deni ngi pili.

^{XX} Mì dɔ̀kɔ̀piyari 'deni na Yèsu ni kényi ngi di mì gawo yayi ti bɔ̀ kòsò gɔ̀ bo ga lijè kileki kari.

Andi Di Gɔ̀ Ngëri Këlu (MT 21:20-22)

^{XX} Mɔ̀lo mì dɔ̀ɔ̀bɔ̀ ma di pòtò mo ko'ja lijè kèdì kudò rɔ̀ gɔ̀ kòri nima, lijè o'ja ngëri këlu tònè kòlè 'deni. ^{XXI} Pitòrò omeri gɔ̀ lende tònè ngi, na bo kiya zi Yèsu te, “Bɔ̀ kɔ̀mɔ̀ kiyandi, oɔ̀gɔ̀ te. Ngëri këlu tònè kulòmu ne olè 'deni.”

^{XXII} Yèsu ileki dɔ̀mo zinni iya te, “Rɔ̀ ma laka miya ziye, i'dike dɔ̀ye gɔ̀ lende 'ba Bòko'ba. ^{XXIII} Botò ame kiya zi doku nime te, 'Ni, ènyì kari ku'du rɔ̀yì mì mini lóbu,' ɔ̀dɔ̀ kiya te dòki'di bo kidaki dè bo ki'di dɔ̀ bo ngi gɔ̀mo, rɔ̀ ma laka ti ko'do róni ngi tara. ^{XXIV} Kina me mèdì miya ziye, wa ame ɔ̀dɔ̀ kititike ti mòtu ziye ti'di dɔ̀ye gɔ̀mo, o'jake 'deni, kina èdì 'deni rɔ̀ e'be. ^{XXV-XXVI} Kina ɔ̀dɔ̀ kɔ̀rɔ̀ke 'deni kèddì kumòtuke, olake lèpi ye ga ame kirasi lende 'deni ziye, ròmòyì 'dɔ̀ 'bu ye ame mìtɔ̀rɔ̀ ne kola ye gbì gɔ̀ lende kirasi 'be ga.”

^{XXVII} Lijè ako kòmò mì Yeroselema, kina ko'ja Yèsu kèdì kilingere 'deni kebe mì reki 'ba rò lóbu 'ba Bòko'ba yayi, na bɔ̀ dɔ̀ bɔ̀ akumu ni ti bɔ̀ kɔ̀mɔ̀ kiyandi ni ti lóbu 'ba bilaka ni ^{XXVIII} kako kititi bo kiya te, “Kòzì kakpa 'ba yè na me kèddì ko'do wa naga nime timo ne? Yè na ki'di kòzì kakpa 'ba to'do wa naga nime te ziyi?”

^{XXIX} Yèsu iya te, “I'dike mititi ye nge kɔ̀tɔ̀, ɔ̀dɔ̀ kilekike dɔ̀mo 'deni zò na 'jaa ti mileki dɔ̀ akititi 'be nima. ^{XXX} Iyake zò te, kòzì kakpa 'ba bapatisi nime Yowani koloma tònè rɔ̀ to'do mo ne ako di yala? Yè na ki'di zi bo, Bòko'ba na ki'di ala bilaka lesi na ki'di?”

^{XXXI} Kina lijè koloma ngi rɔ̀ towasa mo rɔ̀ gɔ̀ rònni. Lijè iya te, “ɔ̀dɔ̀ diyake te ako di zi Bòko'ba bo ti kiya te, 'Ne gɔ̀ wa'di na kpe ki'dike dɔ̀ye dè gɔ̀ lende 'ba Yowani?' ^{XXXII} ɔ̀dɔ̀ diyake te ako di zi bilaka lesi ele dè gbi.”

Lijè èdì kere di zi bilaka konzi naga nima ròmòyì lijè pili omeri ngi rɔ̀ ma laka Yowani rɔ̀ bɔ̀ kumè lende 'ba Bòko'ba. ^{XXXIII} Kina lijè kileki dɔ̀mo ngi zi Yèsu te, “Dikali dè.”

Yèsu iya zinni te, “Kina gbì ma minza miya ziye kòzì kakpa 'ba yè na me mèdì mo'do wa naga nime timo.”

XII

Dɔŋgala 'Ba Bɔ Ndɔbɔ (MT 21:33-46; LK 20:9-19)

^I Kina Yēsu koloma ngi rɔ tilende zinni rɔ dɔŋgala, bo iya te, “Bo mɔto idiyē mɔwɔ kēdi ko'do rɔ layi naga ngi rɔ nyaka, bo kigaga reki kuru domo, bo kole gō 'ba tuzi layi mo, bo kole kilanɔa 'ba toda mo. Kina bo ko'de bɔ ndɔbɔ ngi ki'di yimo bo kényi kari dɔ gawo ma kɔwɔ. ^{II} Kina ɔdo kada 'ba tite'de mo kōmō 'deni tine, na bo koja bɔ laja abo mɔto ngi kari 'dɔ ko'de ma 'ba bo. ^{III} Tine bɔ ndɔbɔ naga nima omba bɔ laja nima ngi koga kileki rɔ kōzi sari. ^{IV} Bo oja bɔ laja mɔto gbi kari. Kina bɔ ndɔbɔ naga nima komba ngi koga dɔmo ko'do kényē kōmɔ. ^V Bo oja mɔto gbi kari. A ma tine lijē omba ngi kupō yaga. Kina lijē koloma ngi nduwē rɔ to'do bɔ laja ma konzi mɔto ga nduwē tara, mɔto ga lijē omba rɔ tomba, mɔto ga lijē upō ngi yaga.

^{VI} Rɔ nburunburu mo tine bɔto mɔto ari kinza kpe zi bo 'deni nge rɔ kole kɔto abo ame bo kɔ'ɔ kulōwō ne, na bo koja ngi. Bo omeri, bo iya te, ‘Ame rɔ kole ma ne lijē ēdi koro.’ ^{VII} Tine bɔ ndɔbɔ naga nima iya ngi rɔ gɔ rōnni te, ‘Bɔ kēdi kari koloma rɔ bɔ dɔ nyaka nime kada mɔto di pōtō 'bu bo mo tōnē ne bo na me, ako dupōke bo yaga 'dɔ nyaka nime koloma ngi nburu rɔ eze.’ ^{VIII} Kina lijē kinda'ba bo ngi kupō bo ku'du tōku mo yaga di mi nyaka nima.”

^{IX} Yēsu ileki kititi bilaka naga nima yayi ne kiya te, “Ma komerike 'beye, wa'di na ti bɔ dɔ nyaka nima kari ko'do? Rɔ ma laka bo ti kari ngi kote dɔ bɔ ndɔbɔ naga nima pili yaga, bo ko'de rɔ bilaka na lōwō na kako to'do ndɔbɔ yimo.

^X Idēkike dē su me tōnē kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, ‘Dōku tōnē bɔ ko'ba rō ni kilagi pa di romo ne na kileki 'deni rɔ dōku ma laka rɔ dɔ kiteli mi gbɔndo 'ba rō.’ ^{XI} Ame wa ko'do 'ba nɛre Boko'ba na. Dotoke ngi rɔ goze.”

^{XII} Kina lōbu 'ba Yudayi ni koloma ngi rɔ toma kori 'ba 'dɔ tupō bo timo. Rōmōyi lijē iyēni rōnni tēgē Yēsu ēdi rɔ tiya dɔŋgala nima rōnni. Tine lijē ere tindi naga nima yayi ne. Kina lijē kita'ba ngi yaga di ngila bo.

^{XIII} Kina lijē kari koja Parosi mɔto ga ngi ti bilaka mɔto ga 'ba Erode ngi kako zi bo toko kpa bo. ^{XIV} Lijē ako kititi bo kiya te, “Bɔ kōmɔ kiyandi, dikali ngi nī lende 'bi ga na rɔ ma kodɔɔ. Mi lende kiya 'bi zi bilaka ere bɔto dē, lende 'bi ga pili rɔ ma koriya zi ma titi kpaki ti ma lōbu mo ga. Kō'du 'ba Boko'ba na kēddi kiyandi bilaka timo rɔ ma kodɔɔ. Iya zize te, tara ne ēdi ngi rɔ ma laka mi kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'dɔ topi awada zi bo dōliɔ ma lōbu 'ba Romo? Ala tondo?”

^{XV} Yēsu ikali dɔŋgala 'bēnni nima 'deni molo na bo kileki kiya zinni te, “Kpe, ēddi ko'bake ma gɔ wa'di? O'deke girisi siliɔbi mo te dayi monɔa te.”

^{XVI} Lijē o'de zi bo na bo kititi lijē iya te, “Kinē yē ti mōyi yē na me kugu romo ne?”

Lijē iya te, “Bɔ dōliɔ 'ba Romo na.”

^{XVII} Bo iya zinni te, “Laka, wa ame rɔ 'ba bɔ dōliɔ ne opike zi bɔ dōliɔ. Tine ame rɔ 'ba Boko'ba ne opike zi Boko'ba.” Kina lende abo kigayi lijē ngi.

Lende 'Ba Tɔdɔ 'Ba Tōku (MT 22:23-33; LK 20:27-40)

XVIII Kina ya ma ro Sadoke ni lijè ma komeri 'bènni kiya te a mato inza ro tado 'ba töku di mi tölè naga kako ngi zi Yèsu. Lijè ititi bo iya te, **XIX** "Bo komo kiyandi, Musa ugu iya te odo löndö yi mato kölä kola 'ja abo kinza ti kole, inda 'ba közimo 'do köyöke bi do löndö yi nima. **XX** Tine ya mato ga pa bine ro löndö koto modomoriyö. Bo ma löbu mo ogbe 'ja kina kölä ngi kola kinza ti kole. **XXI** Kole ma mi riyö mo inda 'ba közimo kina bo kölä ngi gbi kola ni kinza ti kole. Bo ma ro mi mota mo inda 'ba közimo, **XXII** kina ngi gbi tara nduwè ro gönni nima pili kpaki modomoriyö kinza ma köyö kole. Ro nburunburu mo na 'ja mo tonè kari kölä ngi gbi. **XXIII** Tine mi kada 'ba tado 'ba töku di mi tölè ti loko këdi ro 'ja 'ba yè, ya modomoriyö naga nima na ma 'deni pili ro mè'dè ni?"

XXIV Yèsu ileki domo zinni iya te, "Kpe, öluke lende 'deni ngi sowa. Buku 'ba Boko 'ba ikalike dè. Ikalike a mato ro tigo abo dè gbi yo. **XXV** Bilaka ame ga këdi kodo di mi tölè ne a mato inza kpe zinni ro, ro kogbe. Lijè 'deni ngi kozo malayika 'ba mi doyyayi 'ba mitoro naga tara. **XXVI** Kina ma go lende 'ba tado 'ba töku di mi tölè, kpe idèkike dè su di mi akugu 'ba Musa ma tonè pa 'do köbö zi bo do morogo Boko 'ba kiya zi bo te, 'Ma na ro Boko 'ba 'ba Abarayama, Boko 'ba 'ba Yisika, Boko 'ba 'ba Yakoba.' **XXVII** Ne kina me dikali ngi lijè inza kpe ro töku, Boko 'ba ididi lijè 'deni. Kpe öluke lende 'deni sowa."

Kö'du Ki'di Ma Ro Do Kiteli (MT 22:34-40; LK 10:25-28)

XXVIII Bo komo kiyandi mato ame këdi yayi ro tuwö kowasa 'bènni nima ne, ènyi ngi kako ngosi. Kina odo bo kongö Yèsu ngi kileki do lende ro ma kodoro zi ya naga nima kozo a nima tara tine, bo ènyi kititi Yèsu iya te, "Kö'du ki'di 'ba Boko 'ba ma yala na kulöwö ro do kiteli?" **XXIX** Yèsu ileki domo te, "Kö'du ki'di ma kulöwö ro do kiteli mo na tonè kiya te, 'Kpe Yisarele, uwöke. Nere Boko 'ba ze na nge koto ro Boko 'ba. **XXX** Ziyè to'o nere Boko 'ba 'be ti dök'i'di ye pili ti didi ye pili ti meri 'ba doye pili ti tigo 'be ga pili.' **XXXI** Ma ro mi riyö mo na me, 'Ziyè to'o lèpi ye ga gbi kozo ma kö'oke yida roye ga tara.' Kö'du ki'di mato ma kulöwö ro do kiteli di do ame inza."

XXXII Bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di nima ènyi kileki domo ngi zi Yèsu iya te, "Bo komo kiyandi, ele sowa. Ro ma laka kozo a kiya 'bi, nere Boko 'ba nge koto, Boko 'ba 'beri mato inza. **XXXIII** Kina go ze bilaka lesi do'oke Boko 'ba ti dök'i'di ze pili, ti meri 'ba doze pili, ti tigo 'ba müze ga pili. Kina go ni mato kö'oke lèpi yi gbi kozo ma kö'oke yida royi tara. Kö'du ki'di riyö naga nime na ro do kiteli kebe tumu roma ni pili zi Boko 'ba."

XXXIV Yèsu ongo do lende kileki 'ba bo nima ngi ti lende kikali mo kulöwö. Na bo kënyi kiya zi bo nima te, "Ni, inza kpe gba nbö ro ma kowo di ro nere löbu 'ba Boko 'ba." Di pötö lende nime boto mato ilana roni dè kpe tititi Yèsu.

Lende 'Ba Kurisito (MT 22:41-46; LK 20:41-44)

XXXV Kina odo Yèsu këdi 'deni ro tiyandi wa di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko 'ba tine, bo iya te, "Ro ma tondo mo ga na bo komo kiyandi ni këdi kiya te Kurisito ame Boko 'ba këdi koja ne di mi kupö Dawidi? **XXXVI** Dawidi na tonè kiya ti Nyi Koto Laka teyi te, 'Nere Boko 'ba iya zi nere ma te, "Oloma do döri na bine nbö mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga." **XXXVII** Dawidi mo na me kidèki bo 'deni ro nere. Ne ro ma tondo mo na 'do nere 'ba Dawidi mo tonè kileki 'böwu ro kole zi bo?"

XXXVIII Mī akiyandi abo zīnni bo iya te, “Kpe i'dike kómoye kandi laka di zi bō kómō kiyandi 'ba kō'du ki'di ni. Ako'dokō 'bēnni rō tilingere ti bōngō kidakpa 'bēnni naga nima rōnni. Tumōtō lijē kōzō bō rō koro naga tara di mī bi 'ba ndōgō na lende mo kō'ō rōnni. XXXIX Akiteri 'bēnni rō kīti ma lōbu naga di mī rō 'ba mōtu ti bi ma laka di mī nbele. XL Lijē bō kēdi kōdō gomō rō makuru'bē tote dō amo naga nima. Mōtu ko'dō 'bēnni rō gōgō fileme rōnni timo. Lijē nime, kada mōtō karama ma kēdi kōdō dōnni na rō dō kiteli.”

XLI Yēsu ari koloma nḡosi nḡila sandu 'ba tu'du kpa kōzi ki'di di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba yayi. Tīndi kēdi kōlō rō tu'du kpa kōzi ki'di 'bēnni ga ne bo ēdi le rō tōngō mo. Ma rō bō mōri ma konzi ni ako ku'du yamo nḡi nbanji. XLII Tine 'ja ma rō makuru'bē bō lisa mōtō ako ku'du ma 'bēni rō taripa riyo. XLIII Bo idēki bō kōsō gō bo ga kako zi bo, na bo kiya zīnni te, “Rō ma laka miya ziye, makuru'bē, 'ja bō lisa nime, loko na ku'du kpa kōzi ki'di kebe bilaka naga nime pili. XLIV Rōmōyi lijē ma laki naga nima onye nḡe mbowa di rō wa mbēmbē 'bēnni ga. Ne ma 'bēni inza tara, gō rōmo na ma 'deni pili loko ku'du ne, mōtō inza kpe.”

XIII

Loma Ti Bi Koda

(MT 24:1-14; LK 21:5-19)

I Kina ɔdɔ Yēsu ni kēdi kōdō 'deni yaga di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba yayi tine, bō kōsō gō bo ga ma kōtō ako kiya zi bo te, “Bō kómō kiyandi, onḡo te. Onḡo dōku naga nime ma kiyija ko'ba kele te.”

II Yēsu ileki dōmo zīnni iya te, “Rō lōbu naga nima kēdi kōngōke ko'ba tara ne, kada mo ɔdɔ kōmō 'deni dayi dōku ma kōtō mōtō mo te inza kileke rō ma kudō'du dō lēpi nī. Bō ya ēdi kītiḡi 'doyi bēri.”

III Kina ɔdɔ bo kari koloma 'deni bēri dō dōku 'ba Bilaya ame kuyi kōmōni kari te dō rō lōbu 'ba Boko'ba ne tine, na Pītōrō ni ti Yakoba ti Yowani ti Andareya kako rō dōnni kititi bo kiya te, IV “Iya zize. Kada nima ti kēdi nyanya ga? Kina akileme mo ame gō kinda timo kada mo ēdi 'deni nḡosi na rō wa'di?”

V Yēsu oloma rō tiya mo zīnni te, “I'dike kómoye kandi laka kinza bōtō mōtō ku'bōlu ye ra. VI Ma konzi mōtō ga ti kako ti mōyi ma kiya te, ‘Ma na rō Kurisitō.’ Kina ti lijē ku'bōlu ma konzi nḡi. VII Tine ɔdɔ kuwōke birō ya di nḡosi ti lēbi mo ma di bi kōwō kinza kereke dē. Wa naga nima pili ēdi ko'dō rōnni tine nburunburu 'ba dōliḡo na dē gba. VIII Rōmōyi dōyayi ti kēnyi 'deni to'dō ya rō gō rōnni, kina dōliḡo ti kēnyi 'deni to'dō ya rō gō rōnni. Kizikizi ti kēdi 'deni mī gō bi ma konzi. Kina 'bō ni ti séyi ti kēdi 'deni. Wa naga nime pili te gba tisaki mo na kōzō mī kō'ō 'ba lōyō naga tara.

IX Ne kpe i'dike kómoye kandi laka. Ti kinda'ba ye 'deni koto ye kómō kīti 'ba burē. Ti komba ye 'deni di mī rō 'ba mōtu. Kina ti lijē koto ye 'deni ki'di ye kōrōke kómō nḡere ni ti bō dōliḡo ni gō kō'du ma, todōrō bici lende 'ba laja laka nime. X Tine dōgba mo laja laka na ti kuwōwō rōni titi toko. XI Kina ɔdɔ lijē kinda'ba ye koto ye kómō kīti 'ba burē, kinza ki'dike kómoye kilē'di dē gō wa ma 'dō kari kiyake. Wa ame ki'di rōni ziye 'dō tiya mo mī kada nima ne na kiyake. Rōmōyi wa ame kēdi kari kiyake ne ti kēdi pili rō ma kako di zi Nyi Kōtō Laka.

XII Bilaka ti ki'di lōndō nnī ga 'deni tupō mo yaga. Kina ti 'bu ni ko'dō 'deni gbī tara zi kole 'bēnni ga. Kina ti kole kebe kuyi kpēnni 'deni gbī rō

ma köyö lijë ga tupö mo yaga. ^{XIII} Laki pili ti ko'ji ye go lende ma. Tine bo ame ki'di mi bo keddä teyi ñbö kömö mi kada 'ba tote mo ti komo ñgi di mi tölä."

Kuruku Kënyë

(*MT 24:15-28; LK 21:20-24*)

^{XIV} "Kina odo kiya te kongoke kuruku kënyë tönë kodo 'deni mi go bi ame molo kinza ro bi abo ne tine, (ame ugu zi bo kidëki mo ga 'do kikali) i'dike lijë ame ga mi Yudayi ne kirina ti kusu dönni mi döku. ^{XV} Kinza bo ame kedä yaga tindawo ro bo ne kilëyi do bo de kpe kodo titi rö togba abo ga. ^{XVI} Kinza bo ame kedä 'deni mi nyaka ne kileki de kpe kari liño togba bonjo abo. ^{XVII} Mi kada mo nima gomo 'ba 'ja ame ga ro ma komo ti ma kedä ti kole do közinni naga na ti kënyë ma 'bënni ñgi kulöwö. ^{XVIII} Umötuke zi Boko'ba kinza bo ki'di ko'do rönni de mi kada 'ba bi këyi ame ro aliri ne. ^{XIX} Römyöi gomo 'ba mi kada nima ti kënyë 'bëni 'deni ñgi ro do kiteli kebe gomo moto ga ame pele kedä ko'do rönni mi dolinjo nime bine molo kako di bi tisaki mo ñbö kömö mi kada nime tone. Kina gomo moto ma 'do kedä kozo ame te inza kpe nati. ^{XX} Tine Boko'ba ileki go kada mo 'deni ñge mbowa. Ma kiya te kinza tara dene boto moto inza komo. Bo ileki go kada mo ñge 'deni mbowa tara go kö'du 'ba bilaka abo ga ame bo koweli 'deni ne.

^{XXI} Kina odo kiya te boto moto kako kiya pele ziye te, 'Onjo te, Kurisito na me bine,' ala 'Kina ma 'dë,' kinza ki'dike dnye de gomo. ^{XXII} Römyöi ya moto ga ma kidewo rönni tégë lijë ro Kurisito ti bo kumë lende ma do kindëndë moto ga ti kodo 'deni. Kina ti lijë ko'do go koto ma kinza kiya naga ñgi tiyozo tu'bölu ame ga pele Boko'ba koweli 'deni ne timo. ^{XXIII} Kpe, i'dike komoye kandi laka. Wa pili na me ga miyëti gomo 'deni molo ndö te ziye."

^{XXIV} "Di pötö kada 'ba gomo naga nima, kinë kada ti kuyi rönni 'deni ñgi yaga ro ma kölu, kina nyepé gbi inza kanmi kpe. ^{XXV} Kina ti kiyaya këlu ni 'deni kilayi kako bëri di mitoro. ^{XXVI} Kina ti kole 'ba bilaka lesi ti kodo ñgi tako ti poli mi tigo 'ba löbu do kiteli abo. ^{XXVII} Kina ti bo koja malayika ñgi kari mi do kumu sowo 'ba dolinjo nime tutö'du bilaka ame ga pili ro 'ba Boko'ba ne. Kina ti lijë kutö'du ñgi yaga 'doyi di mi dolinjo nime.

^{XXVIII} I'dike ñgeri këlu kiyandi ye. Odo kongoro ro dangila mo ga kedä köyö soloro 'deni, mbili mo kedä kunzi nima ikali ñgi kpa dökiëri owo de kpe. ^{XXIX} Kina gbi tara odo kongoke wa naga nime 'deni kedä ko'do rönni nima, ziye tikali mo ñgi kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi owo de kpe. ^{XXX} Omerike lende nime laka. Wa naga nime ti ko'do rönni kota bilaka ma le'jete naga nime moto ga kolë de gba. ^{XXXI} Mitoro ni ti dolinjo ti kiteli 'deni. Tine lende ma inza kiteli du ma koto te.

^{XXXII} Tako 'ba kada mo nima boto ma koto moto ikali de. Pele ro malayika 'ba mi döyayi 'ba mitoro ikali de. Kina kole 'ba Boko'ba pele ikali de gbi. Bo Boko'ba 'bu na ñge kikali abo. ^{XXXIII} Kina i'dike komoye kandi laka kolomake ti bi koda römyöi kada mo ikalike de. ^{XXXIV} Ti kedä kozo lende 'ba bo moto ame kënyë ñgi kari do ñba ne tara. Mi tari abo bo ose go liño zi bo laja abo ga. Bo oza ndobo pili ro kotokoto zinni to'do mo, bo ki'di bo ma 'do koda go bi ñgi toda bi laka di ro liño. ^{XXXV} Kina ti, odake bi laka römyöi kada 'ba tako abo 'ba ñere 'be ikalike de. Odo ti bo kömö mi dokopiyari ala mi zana korondo, ala mi kano bi, ala ro mi donbo, kpe ikalike de. ^{XXXVI} Odake bi laka kinza bo kako kömö ra ñgi tugu'du kota

ye keddike bi tö'dö. XXXVII Tine a ma mose ziye pili na me, olomake ti bi koda."

XIV

'Ja Məto Inzanza 'Bu Də Yəsu

(MT 26:1-16; LK 22:1-6; YN 11:45-12:8)

I Ame tine kada 'ba karama 'ba Pasaka mo tönə ola tö'dö mo 'deni nge dö riyö nati. Karama 'ba tonyo manğolo'bo kinza lanğa gomo mo tönə. Tine bo dö bo akumu ni ti bo kəmə kiyandi 'ba kö'du ki'di ni edī rə toma kori 'ba 'dö tinda'ba Yəsu nği liwo kupö yaga. II Römöyü lījə omeri iya te, "Do'doke edī mī kada 'ba karama kinza tindi kənyī ra ko'dö ayayi."

III Kina ədö bo kədi 'deni Betaniya liņə 'ba bo məto kədəki rə Simona Bo Mönü tine, lījə kədi 'deni kpa akonyo na 'ja məto kako nği ti kizaza ma kele 'ba 'bu kato ndögö kitigö kulöwö naga. Ləko itiko kpa mo nği yaga ləko koloma rə tinzanza mo dö Yəsu. IV Tine ənyə nği mī ya məto ga yayi kebe tomeri mo te, "Ləko edī kirasi 'bu nima gə wa'di? V Ma ləko kədi kugö ra mökö o'ja dəne edī ko'de yamo nğö kuluku modəokəto gbī ti dəmo teyi 'di gə ləko kəkənyī bo lisa ni timo." Kina lījə koloma nği rə togba dökī'di 'ja nima timo.

VI Kina Yəsu kileki zinnī te, "Kpe, əddi kogbake dökī'di 'ja nima gə wa'di? Olake nī. A ma laka kulöwö na me ləko ko'dö 'deni zö. VII Bo lisa ni edī koloma nduwə tiye bine, ədö ko'dəkəke ti ko'dəke lende laka 'deni nği zinnī. Ne ma 'bama minza mö'bö tiye bine. VIII Wa ame nği ləko ko'bo to'dö mo ne na ma ləko ko'dö 'deni zö. Ləko ileņo yida rəma 'deni molo ndö koda dö tusu ma. IX Ne rə ma laka miya ziye, wa nime ləko ko'dö ne ti kiyələ rönī 'deni nği kote mī gə bi ame ga pili laja laka ma nime kədi kuwöwö rönī teyi ne tomeri göni timo."

X Kina Yuda Isikarita ma kəto di mī löngö ya ma 'butə dəmoriyö mo naga nima ne kənyī nği kari zi bo dö bo akumu ni tususu Yəsu zinnī. XI Kina ədö lījə kuwö lende ma bo kiya zinnī tara tine na mīnni kəņmi nği lījə kose 'dö topi yamo zi bo. Kina Yuda koloma nği nati rə toma kori ma laka ame gə bo ki'di közi Yəsu timo zinnī ne.

Yəsu O'də Karama Ti Bə Kösö Gə Bo Ga

(MT 26:17-19; LK 22:7-14)

XII Mī kada ma dəndende 'ba karama ma kədi konyo manğolo'bo mo kinza lanğa gomo nima tine, mī kada ame 'deni rə 'ba tumu kamölö mo ne, na bo kösö gə bo ga kako kititi bo, iya te, "O'dəko gə dari dilenə gə bi 'ba tonyo karama ziyi yala?"

XIII Kina bo koja ya ma riyö di mī löngö lījə nği kari ti ndose nime, bo iya te, "Arike mī gawo yayi, di bi tömö 'be dəye ti kondəso ti bo məto ti kete mini dōni. Ozike gə bo. XIV Liņə ame bo kədo teyi ne ari kiyake zi bo dö liņə mo te, 'Bo kəmə kiyandi iya te, "Rö ma yala na 'dö dako donyo karama 'ba Pasaka nime yimo ti bo kösö goma ga?" XV Kina ti bo kileme rə tərə löbu nği ziye ti jama mo ga kiyija 'deni ndö ziye kina gə kilenəke gə bi zize yayi." XVI Kina bo kösö gə bo naga nima kari nği mī gawo yayi ko'ja wa pili nği kəzo ma bo kose zinnī. Kina lījə kilenə bi 'ba tonyo karama nği zinnī yayi.

Akonyo 'Ba Nere

(MT 26:20-29; LK 22:14-20; YN 13:21-30; 1KT 11:23-25)

XVII Mī dəkəpiyari 'deni na Yəsu ni ti bo kösö gə bo ga ma 'butə dəmoriyö kako nği yayi. XVIII Kina ədö lījə kədi 'deni kpa akonyo tine, bo iya zinnī te,

“Rɔ ma laka mēdi miya ziye, bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi lɔnggɔ ye nima bina na kēdi kari kususu ma. Bɔ ma kɔtɔ ame ngi kēdi konyo wa bi kɔtɔ tɔ ne.”

XIX Kina lijē ngi rɔ meri lijē kebe rɔ tititi bo pili rɔ gɔnni nima kiya te, “Ma mo na dē ngi ɔtɔ ya?”

XX Bo ileki dɔmo te, “Bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ngi di mi lɔnggɔ ye kpe ma 'butē dɔmoriyɔ naga nime. Bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ame ngi kēdi kusu kɔzini mi lebe kɔtɔ tɔ ne. **XXI** Kole 'ba bilaka lesi ēdi kolē ngi kɔzɔ lende ma tɔnē kugu mi buku 'ba Bɔko'ba gɔ kɔ'du abo ne tara. Tine bu'bu zi bɔ ma kususu bo nima. Ma laka mo dēne 'dɔ kɔyɔ bo dē ka ndenji.”

XXII Kina ɔdɔ lijē kēdi 'deni kpa akonyo yayi tine, na Yēsu kogba mangolɔ'bo ngi bo kileki yēē'di mo zi Bɔko'ba bo konye yimo ki'di zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga. Bo iya te, “Mē, ogba konyo. Ame na rɔ yida rɔma.”

XXIII Kina bo kogba kɔsu gbɛ kileki yēē'di mo bo ki'di ngi zinni lijē pili kuwē di yimo. **XXIV** Bo ileki kiya zinni te, “Ame na rɔ roma ma ame kulɔwu 'deni gɔ ma konzi, lɔmu 'ba Bɔko'ba kɔrɔ 'deni dɔmo ne. **XXV** Rɔ ma laka miya ziye akuwē nime minza muwē kpe titi tine 'jaa nɔbɔ rɔ ma la'ja di mi nere lɔbu 'ba Bɔko'ba.”

Yēsu Iya Kpa Koga 'Ba Pitōrɔ

(MT 26:30-35; LK 22:31-34; YN 13:36-38)

XXVI Kina ɔdɔ lijē koba ngala 'deni tine na lijē kari ngi dɔ dɔku 'ba Bilaya.

XXVII Yēsu iya zinni te, “Kpe pili ti kirinake 'deni ngi kolake ma. Rɔmoyi buku 'ba Bɔko'ba iya 'deni tɔnē mɔlo bine te, ‘Ti mupɔ bɔ koda kamɔlɔ mo yaga kina ti kamɔlɔ kita'ba ngi.’ **XXVIII** Tine ɔdɔ mɔdɔ 'deni yaga di mi tɔlē mēdi mari nduwē tɔti dɔgba kɔmɔye mi Galilaya.”

XXIX Pitōrɔ iya te, “ɔdɔ kiya te ya ma laki kirinɔ pele pili, ma 'bama minza mola gɔyi.”

XXX Yēsu ileki zi bo iya te, “Rɔ ma laka mēdi miya ziyi, ni mi korɔndɔ nime tɔne, gba kota gɔngɔ kidapa dē mi riyɔ ēddi koga kpēyi goma mi mota kiya te ikali ma dē.”

XXXI Pitōrɔ ileki gɔmo kiya rɔ ma kitigɔ te, “ɔdɔ kēdi pele rɔ tɔlē ti mɔlē kɔtɔ tɔyi. Minza moga kpama gɔyi.” Kina lijē kiya ngi pili kɔzɔ a nima tara.

Yēsu Ititi Bɔko'ba Gɔ Gomɔ Ma Kēdi Kɔmɔ Zi Bo

(MT 26:36-46; LK 22:39-46)

XXXII Kina lijē kako ngi kɔmɔ gɔ bi mɔtɔ kidēki mɔyi mo rɔ Getesemane. Yēsu iya zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga te, “Kpe, olomake tɔti bine mēdi mari to'do mɔtu.”

XXXIII Bo ogba Pitōrɔ ni ti Yakoba ti Yowani kari ti bo. Meri oso ngi mi bo kumiki bo. **XXXIV** Kina bo kiya zinni te, “Meri oso 'deni ngi lɔ mi dɔki'di ma kɔzɔ ēdi ko'do 'deni ngi tupɔ ma yaga. Olomake tɔti mbowa bine rɔ ma konjɔ bi ti bi koda.”

XXXV Bo ari mbowa dɔgba na bo kolɔdɔ ngi bēri tumɔtu, dēne 'dɔ kiyese gomɔ nima ra yaga di zi bo. **XXXVI** Bo umɔtu kiya te, “Baba, 'bu ma, ni na kɔ'bo wa pili. Kɔsu nima ogba yaga di kɔmɔ ma. Tine i'di ko'do rɔni gɔ ako'dɔkɔ 'bi, kinza gɔ ako'dɔkɔ ma.”

XXXVII Bo ileki kako ko'ja bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ma mota mo tɔnē ga kɔ'do 'deni. Bo iya zi Pitōrɔ te, “Simona, ēddi bi tɔ'do? ɔ'bo dē toda bi pele nge saa kɔtɔ? **XXXVIII** Olomake ti bi koda ti mɔtu ko'do kinza koto ye ra mi akiyɔzɔ. Rɔ ma laka mi o'dɔkɔ ngi tine yida rɔ tigɔ mo inza.”

XXXIX Kina bo kileki ngi kari 'bɔwu gbɛ tumɔtu gɔ lende kɔtɔkɔtɔ naga nima. **XL** Bo ileki kako ko'ja lijē kɔ'do 'deni gbɛ rɔmoyi lijē ēdi 'deni ngi

kinano. Kina ngi lijè ikali dè kpe tileki dɔ lende zi bo. ^{XLII} Mì mota mo tine na bo kako kiya zinni te, “Kpe, èddike e'be gba bi tɔ'dò tindawo rɔye? ɔ'bo 'deni, kada mo òmò 'deni. Ususu kole 'ba bilaka lesi 'deni ki'di kòzi bɔ lende kényè ni. ^{XLIII} Ènyike, darike. Oṅṅoke bɔ kususu ma mo tònè òmò 'deni ṅgosi.”

Tinda'ba Yèsu

(*MT 26:47-56; LK 22:47-53; YN 18:3-12*)

^{XLIII} Gba kota Yèsu kèdì kilende te yɔ na Yuda kòmò ngi. Bo rɔ ma kɔtɔ di mì lɔngò ya ma 'butè dòmoriyò naga nima. Bo ako ti bilaka rɔ ma konzi gɔ bo, ya mɔtɔ ga ti mbele, mɔtɔ ga ti mɔbɔ. Bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti löbu 'ba bilaka ni na koja lijè. ^{XLIV} Bɔ susu mo nima iya dɔngala 'ba tinda'ba Yèsu timo 'deni mɔlo zinni te, “Bɔ ame ɔdɔ kɔngɔke mari mome mbili mo nima bo na. Kina 'dɔ kinda'bake bo ngi karike ti bo yaga.”

^{XLV} Kina ɔdɔ bo kòmò tinni yɔ na bo kilapo Yèsu ngi, bo kiya te, “Nere ma.” Kina bo kome mbili Yèsu ngi. ^{XLVI} Kina bilaka abo naga nima kolɔdɔ ngi dɔ Yèsu kinda'ba ngi. ^{XLVII} Tine bɔ ma kɔtɔ di mì lɔngò ya ama ga ti Yèsu yayi ne oɔ mbele abo ngi koga dɔ bɔ laja mɔtɔ 'ba bɔ dɔ bɔ akumu timo koke mbili mo ngi'bo yaga. ^{XLVIII} Yèsu iya zinni te, “Kpe, gɔ wa'di na kakoke tinda'ba ma kɔzɔ tinda'ba bɔ 'bògò tara gomo, ti mbele ni ti mɔbɔ? ^{XLIX} Rɔ kɔmɔ kada löbu nime pili mèdì moloma tiye mì reki 'ba rɔ löbu 'ba Boko'ba yayi tiyandi kɔmɔ bilaka ne, inda'bake ma dè mɔlo di yayi gɔ wa'di? Ne o'dɔ rɔni 'deni 'dɔ kèdì kɔzɔ ma tònè kugu mɔlo mì buku 'ba Boko'ba ne tara.”

^L Kina bɔ kòsò gɔ bo ga kita'ba ngi pili di rɔ bo kiriṅa ga è'bènni.

^{LI} Bɔ mɔtɔ gba rɔ yɔbi ti bɔngɔ kɔnaki rɔ bo na nge kòsò gɔ Yèsu yayi. Lijè o'dɔkɔ tinda'ba bo, ^{LII} na bo kolɔ rɔ bo ngi kiriṅa rɔ gɔ ṅbululu kola bɔngɔ nima zinni yayi.

Oto Yèsu Liṅɔ 'Ba Kayapa

(*MT 26:57-68; LK 22:54-55; YN 18:13-14*)

^{LIII} Kina koto Yèsu ngi kari liṅɔ 'ba bɔ dɔ bɔ akumu. Na löbu 'ba bɔ akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kò'du ki'di ni kɔtɔ rɔnni ngi yayi. ^{LIV} Tine Pitòrò ozi 'deni rɔ ma kɔwɔ nduwè ṅbò kari kɔdɔ gönni liṅɔ 'ba bɔ dɔ bɔ akumu nima yayi. Bo ari koloma 'deni kèdì rɔ tubi rɔ bo kɔmɔ pa'do ṅgila bɔ kanya mo naga nima yayi.

^{LV} Bɔ dɔ bɔ akumu ni ti dɔ tumu 'bènni nima pili oloma ga ngi rɔ toma kɔri 'ba wa ame gɔ kodɔrɔ bici lende timo rɔ Yèsu gɔ kupò bo yaga gomo ne. Tine lijè o'ja lende ɔtɔ dè di rɔ bo. ^{LVI} Ya ma konzi mɔtɔ ga ako pele ti susu bèti mɔtɔ ga, tine lende 'bènni pili oriya dè. ^{LVII} Kina ya mɔtɔ ga kényi tɔrɔ tususu bo rɔ bèti kiya te, ^{LVIII} “Duwò bo koloma rɔ tiya mo te, ‘Rò löbu 'ba Boko'ba nime rɔ ako'ba 'ba bilaka lesi ne ti mitiko yaga. Kina mì tɔ'dò dɔ mota ti mo'ba ngi kileki gɔ bi mo rɔ ame kòzi bilaka lesi na dè kò'dɔ.’ ” ^{LIX} Pele tara susu 'bènni naga nima oriya dè.

^{LX} Kina bɔ dɔ bɔ akumu mo nima kényi ngi tɔrɔ mì lɔngò lijè yayi, bo ititi Yèsu kiya te, “Ni inza ti lende mɔtɔ tileki mo gɔ susu nime kèdì kò'dɔ kulwò rɔyi ne?”

^{LXI} Tine Yèsu udumò ngi le kileki dɔ lende nima dè. Bɔ dɔ bɔ akumu nima ileki kititi bo 'bòwu te, “Ni na rɔ Kurisitò kole 'ba Boko'ba bɔ yèyi mo tònè ne?”

LXII Yésu ileki dómo te, “Ma na. Kina ti kari ko'jake kole 'ba bilaka lesi 'deni koloma dɔ dōrī Boko'ba tigo dɔ kiteli. Ti ko'jake 'deni ma bo kēdi kako bēri ti poli di mitorɔ.”

LXIII Kina bɔ dɔ bɔ akumu nima kirica bɔngɔ ngi yaga di rōni, kiya te, “Kpēri wa'di mɔto na 'dɔ koma kpe 'bōwu di kpa bilaka mɔto todɔɔ bīci lende timo rɔ bo? **LXIV** Kpe pili uwōke lende dōli abo nima 'deni. Meri 'be tondo?” Kina lijē pili kodo karama ngi dɔ Yésu gɔ kupō yaga.

LXV Kina ya mɔto mo ga kebe ngi toto'bi woro rɔ Yésu, lijē kudōdu kɔmɔ bo teyi, lijē komba bo, kititi kiya te, “Umē zize te, yē na komba yi?” Kina bɔ kanya mo ga kogba bo ngi koloma rɔ tokɔsɔ bo.

Kpa Koga 'Ba Pitōrō

(MT 26:69-75; LK 22:56-62; YN 18:15-18)

LXVI Pitōrō ēdi gba mī liŋɔ nima yayi. Nyiti bɔ laja 'ba bɔ dɔ bɔ akumu mo nima ako ko'ja Pitōrō kēdi rɔ tubi rɔ bo yayi. **LXVII** Loko oŋgɔ dɔ Pitōrō, na loko kiya te, “O'ja kɔzɔ nī nime gbī rɔ bɔ kōsɔ gɔ Yésu 'ba Nazareta nime 'di?”

LXVIII Pitōrō andi gomo kiya te, “Lende 'bī tɔ nima kēddi kiya ne mikali dē.” Na bo kēnyi ngi kari yaga kpa reki.

LXIX Nyiti mo tōnē ako ko'ja bo kina loko kebe gbī rɔ tiya mo zi bɔ kanya ma kēdi kɔɔ yayi nima te, “Bɔ nime bo gbī rɔ ma kɔto 'bēnni mɔto.”

LXX Kina Pitōrō kandi ngi gbī gomo. Mbowa 'bōwu ya ma kēdi kɔɔ yayi mo nima, iya te, “Rɔ ma laka nī gbī rɔ ma kɔto mɔto 'bēnni rōmōyi nī di Galilaya.”

LXXI Kina Pitōrō kēnyi ngi kulōmu rɔ bo, kileki kiya te, “Ece mitorɔ ne, bɔto 'bī tɔ nima kēddi kiya lende mo ne mikali dē.”

LXXII Kina gɔngɔ kidapa ngi rɔ mī riyō mo nati. Kina Pitōrō komeri gɔ lende kiya 'ba Yésu tōnē ngi. Ame bo kiya te, “Gba kota gɔngɔ kidapa dē mī riyō ti koga kpēyi goma mī mota.” Kina Pitōrō koga monɔ ngi bēri.

XV

Yésu Ɔɔ Kɔmɔ Pilato

(MT 27:1-2; LK 23:1-5; YN 18:28-38)

I Mɔlo mī dɔŋbɔ mo nima na lōbu 'ba bɔ akumu ni ti lōbu 'ba bilaka ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kō'du ki'di ni ti tumu 'bēnni nima pili kotɔto ga rōnni ngi yayi tudōdu ndi lende bi kɔto. Kina lijē ki'di kudōdu Yésu ngi kogba koto zi Pilato turu bɔ doliŋɔ. **II** Pilato ititi iya te, “Nī na rɔ ŋere bɔ doliŋɔ 'ba Yudayi nime ne?”

Tine Yésu ileki dómo te, “Nī na kiya ē'bī tara.”

III Kina bɔ dɔ bɔ akumu ni kako ngi koloma rɔ tususu Yésu gɔ lende ma konzi. **IV** Pilato ēnyī 'bōwu kititi bo, iya te, “Inza ti lende mɔto tileki mo? Oŋgɔ susu 'ba rōyi ma konya te.”

V Tine Yésu udumō ngi kileki dómo dē. Kina lende mo kigayi Pilato ngi.

VI Mī kada 'ba karama 'ba Pasaka 'bēnni nima nduwē rɔ kɔmɔ kɔɔ Pilato oloma nduwē rɔ toja bilaka yaga kɔto di mī maboso rɔ ame lijē kiteri 'dɔ bo kope ne. **VII** Mī kada nima bɔ mɔto rɔ Baraba ēdi mī maboso yayi. Lijē na koboso gɔ to'dɔ ayayi tupō bilaka. **VIII** Kina ɔdɔ tindi kako 'deni kititi Pilato tope bo mɔto zinni di mī maboso tara **IX** bo ititi lijē iya te, “Ŋere bɔ doliŋɔ 'ba Yudayi nime na ko'dɔkɔke gɔ mope ziye?” **X** Pilato ikali rɔ ma laka bɔ dɔ bɔ akumu ni i'di Yésu zi bo tupō mo yaga rōmōyi minni ombi rɔ Yésu.

XI Tine bo do bo akumu ni ososo kpa ya ma konzi 'deni 'do kititi Baraba na go kope yaga di mi maboso zinni. XII Pilato ileki 'bowu kititi tindā naga nima te, "Wa'di na ko'dokoke go mo'do zi bo ame kidēki ro n̄ere bo do liṅo 'ba Yudayi ne?"

XIII Kina liṅe pili kulōri ngi timo ro ma kembe kiya te, "Utōti bo yaga." XIV Pilato iya te, "Go wa'di? Lende kēnyē wa'di na bo kirasi?"

Tine liṅe ulōri ngi kozo timo ro ma kembe kiya te, "Utōti bo yaga."

XV Pilato o'dokō 'do minni konmi ro bo, na bo kope Baraba ngi yaga zinni di mi maboso. Kina bo ki'di bo kanya ngi komba Yēsu go liṅe kari ti kutōti bo.

Tōgō Yēsu

(MT 27:27-31; YN 19:2-3)

XVI Bo kanya naga nima ogba Yēsu ngi kari timo mi liṅo 'ba turu bo dolinjo nima yayi. Kina liṅe kidēki dotumu 'ba bo kanya 'benni nima ngi pili kako. XVII Liṅe ogba bonjo kasi kolō ro bo, liṅe ko'do kono ngi kozo a 'ba do n̄ere tara kutu'bō do bo. XVIII Kina liṅe koloma ngi nati tumōtō bo kiya te, "Mōtō ziyi n̄ere bo dolinjo 'ba Yudayi."

XIX Liṅe omba do bo ngi ti kolokō liṅe koto'bi woro ro bo. Liṅe olodo bēri kōmo bo tilēlu bo ro laṅa. XX Kina odo liṅe kote tōgō bo 'deni ro laṅa tara tine, na liṅe kolō bonjo kasi nima ngi yaga di ro bo, kolō ma 'ba bo ma molo mo kileki ro bo. Kina liṅe kogba bo ngi tari ti bo tutōti bo.

XXI Di go kori yayi na donni kondoso ngi ti bo mato moyi mo ro Simona di Kurēnē, kēdi kako abo mi gawo di mi nyaka. Kina liṅe ki'di bo ngi tombi ngēri 'ba tutōti Yēsu. Bo na ro 'bu 'ba Alesandoro ni ti Rupusa. XXII Kina liṅe kari ngi ti Yēsu kōmō timo go bi kidēki ro Gologota mo tōnē ame 'jo 'ba lende mo tēgē, "Kulōnbō do" ne. XXIII Liṅe ogba layi kudōlō yimo ti wowo mato kidēki ro muri ki'di kpa bo tuwē mo, tine bo uwē dē. XXIV Kina liṅe kutōti bo ngi liṅe koza bonjo abo ga ro go rōnni. Liṅe oloma ngi ro tu'du mo ti bōdō go kikali odo yē na ti kidili ama ya.

XXV Ote tutōti bo ko'ja ndi kada kōmō 'deni modomosowo. XXVI Ugu susu 'ba ro bo ki'di toro yayi kozo a nime te, "Nere Bo Dolinjo 'Ba Yudayi." XXVII-XXVIII Utōti bo akolo mato ga gbī riyō 'do ngila bo yayi. Koto do dōri bo tine ma koto do gali bo.

XXIX Bilaka ame ga pili kēdi kudō kebe yayi ne ombamba do zi bo kose do bo kiya te, "Ni bo kiteri titiko rō lōbu 'ba Boko'ba go kubō kileki go bi mo mi tō'dō do mota tōnē, ni na? XXX Ee, olo rōyi kēki bēri di do ngēri nima te."

XXXI Bo do bo akumu ni ti bo kōmo kiyandi ni oloma gbī ro tose do bo, kiya te, "Bo omo ya ma laki di mi tōlē tine bo ikali dē tomo ro bo. XXXII I'dike Kurisitō n̄ere bo dolinjo 'ba Yudayi kēki ti bēri giri nime di do ngēri nima, do'ja ti kōmoze go di'di doze ti nati go lende abo." Ya ma kutōti ngila bo yayi naga nima ebe gbī kiti'ja bo.

Tōlē 'Ba Yēsu

(MT 27:45-56; LK 23:44-49; YN 19:28-30)

XXXIII Mi zana kada kodoro 'deni tine na mandōlu kutu'bō go bi ngi n̄bo kōmō kozo saa mota tara. XXXIV Kina odo ndi kada kōmō 'deni mota tine na Yēsu kapi ngi ro ma kembe, tēgē, "Eloyi, Eloyi, lama sabakatani." Ame 'jo 'ba lende mo tēgē, "Boko'ba ma, Boko'ba ma, ola ma 'deni ngi go wa'di ga?"

XXXV Ya ma kēdi koro yayi mo naga nima uwō, lijē iya te, “Bo ēdi kidēki Eliya.”

XXXVI Kina bō mōto kirina ngi kogba lipō kusu mi layi ko'ba'ba, kiraki dō koloko ki'di kpa bo tuwē mo, kiya te, “Ti dongoke odo Eliya ti kako kombi bo bēri di bina ya?”

XXXVII Yēsu api ngi rō ma kembe, kina bo kulōku ngi. XXXVIII Kina bōngō ma koke mi rō lōbu 'ba Boko'ba timo tōnē kotopa ngi di tōrō ḡbō kōmō bēri.

XXXIX Kina odo bō dō bō kanya ma kēdi koro yayi mo nima koṅgō tulōku 'ba Yēsu ngi tara tine, bo iya te, “Rō ma laka bō nime ngi rō kole 'ba Boko'ba.”

XL 'Ja mōto ga ēdi gbi koro rō ma kōwō mbowa yayi kēdi rō tōngō mo. 'Ja mōto mo ga lijē na rō Mariya Magadala ni ti Salome ti Mariya ma 'ba Yakoba ma titi ni ti Yose. XLI Lijē ma tōnē ga kōsō gō bo di Galilaya koloma rō toja laja zi bo ne. 'Ja ma konzi mōto ga ame kako ti bo Yerosalema ne ēdi gbi yayi.

Tusu Yēsu

(MT 27:57-61; LK 23:50-56; YN 19:38-42)

XLII Mī dōkōpiyari mo nima ame kina rō kada 'ba rō kileṅo koda kada 'ba rō kindawo ne, XLIII Yesepa di Arimataya turu ma lōbu mōto, ame bo kēdi gbi ti komo ki'di gō ḡerē lōbu 'ba Boko'ba ne, bo ēnyi ngi ti mi kēddi kari zi Pilato kititi 'dō kodō kpa tōku Yēsu zi bo tari tusu mo. XLIV Tine odo Pilato kuwō kiya te Yēsu olē 'deni ngi welo tara tine, lende mo igayi bo ngi. Kina bo kidēki bō dō bō kanya mo nima kititi, ma Yēsu kolē 'deni ngi rō ma laka. XLV Kina odo bo kuwō 'deni di zi bō dō bō kanya nima, Yēsu kolē 'deni kina bo kodō kpa tōku mo ngi zi Yesepa 'dō kombi kari kusu. XLVI Yesepa ari ngi kugō bōngō kaṅmi. Kina bo kombi tōku Yēsu ngi bēri di dō ḡgērī ko'ba mi bōngō kaṅmi nima kolo yimo, bo kari kusu mi ti'bōrō ame koga 'deni yōki dōku yayi tusu tōku teyi ne. Kina bo kululu dōku mo ngi ki'di kpamo. XLVII Tine Mariya Magadala ni ti Mariya ma 'ba Yose ni lijē o'ja gō bi nima kusu Yēsu teyi ne 'deni.

XVI

Tōdo 'Ba Yēsu Di Mi Tōlē

(MT 28:1-8; LK 24:1-12; YN 20:1-10)

I Di pōtō kada 'ba rō kindawo nima, na Mariya Magadala ni ti Salome ti Mariya ma 'ba Yakoba ni kugō akato kele ngi tari tosa mo rō tōku. II Kina lijē kēnyi ngi molo mi dōṅbō mo nima kari ndi dōgō yayi. Lijē ari kōmō yayi gba ti kada kēdi ki'di kpēnni. III Di gō kori lijē oloma rō tiya mo rō gō rōnni te, “Yē na ti kululu dōku mo tōne yaga di kpamo zize?”

IV Tine odo lijē kombi kōmōnni koṅgō tine, ululu dōku lōbu mo tōnē 'deni yaga di kpamo. V Kina odo lijē kari kodō yayi lijē ari ngi ko'ja kole yōbi mōto koloma 'deni dō kapa dōri yayi ti bōngō kaṅmi rō bo. Kina tikere kinda'ba lijē ngi. VI Bo iya zinni te, “Kinza kereke dē. Yēsu 'ba Nazareta nime kutōti ne na kēddi komake? Bo odo 'deni di mi tōlē. Bo inza kpe bine. Oṅgōke bi ma lijē ko'ba bo pa teyi na me. VII Ari kiyake zi bō kōsō gō bo ga zi Pitōrō ni te, bo ari 'deni tōti dōgba kōmōnni mi Galilaya. Kina ti lijē kari ko'ja bo yayi kōzo ma tōnē bo kiya zinni ne.”

VIII Kina 'ja naga nima kodō ngi di mi ti'bōrō yayi, lijē kirina ngi nduwē kari. Rōmōyi rōnni ēdi 'deni ngi kilē'di di zi tikere. Lijē iya lende mo dē kpe zi bōto mōto di zi tikere.

Yēsu Ileme Rɔ Bo Zi Mariya Magadala

(MT 28:9-10; YN 20:11-18)

^{IX} Mī tɔɔ 'ba Yēsu di mī tölē mī tō'dō ma dɔgba mo nima, bo ileme rɔ bo titi dɔgba zi Mariya Magadala. Loko na tönē bo koga nöki modomoriyö kita'ba yaga di domo ne. ^X Kina loko kari kiya ngi zi ya ma rɔ bo kösö gɔ bo mo ga, ame lijē kēdi 'deni ngi bi monɔ ne. ^{XI} Lijē uwö loko kiya pele te bo ɔɔ 'deni loko ko'ja ti kōmōni nima, lijē i'di dönni dē gomo.

^{XII} Di pötö mo 'böwu na bo kɔɔ ngi kileme rɔ bo 'böwu ti kinē ma 'beri mɔɔ zi ya ma riyö mɔɔ ga di gɔ kori. ^{XIII} Ya naga nima ileki kiya zinni lijē mɔɔ mo naga nima, pele lijē i'di dönni dē gomo.

^{XIV} Rɔ ŋburunburu mo tine na bo kɔɔ ngi kileme rɔ bo zinni lijē ma 'butē dɔkɔɔ naga nima pili bi kɔɔ, ko'ja lijē kēdi rɔ tonyo kpenni. Bo amo dönni gɔ ame lijē ki'di dönni dē gɔ lende 'ba bilaka ame ga ko'ja bo kɔɔ 'deni di mī tölē pele kiya lende mo zinni ne. ^{XV} Bo iya zinni te, "Kpe arike mī dɔliŋɔ pili kuwöwöke laja laka 'ba Boko'ba zi dɔ kupö pili. ^{XVI} Kina bɔɔ ame ga ki'di dönni gomo kobapatisi ne ti kɔmɔ ngi. Tine ame ga ki'di dönni dē gomo ne ti kɔɔ karama ngi dɔmo. ^{XVII} Ma ki'di dönni 'deni gomo mo naga ti kēdi 'deni ngi ti tigo. Lijē ti koga nöki ngi yaga ti möyi ma. Lijē ti kilende rɔ kpa löwö. ^{XVIII} Lijē inda'ba murē pele, kono lijē pele, inza ko'dɔ ɔɔ zinni. ɔɔ lijē ki'di közinni rɔ bo rɔkɔ'ɔ ti kileŋo ngi."

^{XIX} Kina ɔɔ nere Yēsu kote tilende 'deni pili tinni kɔɔ a nime te tine, na kogba bo ngi kari mitorɔ, kari koloma dɔ dōri Boko'ba.

^{XX} Kina bo kösö gɔ bo ga kari ngi kuwöwö laja nime kote mī gɔ bi pili. Kina nere Yēsu kö'bö ngi tinni ki'di tigo zinni gɔ bilaka kikali ngi lijē edi kiya lende ma laka.

Laja Laka Ma LUKA Kugu

^I Kina kɔzɔ ame ya ma konzi mɔtɔ ga kiyɔzɔ 'deni tugu wa ame ga ko'do rɔnni mī lɔngɔ ze bine ne tara ^{II} ame ngi 'deni kɔzɔ ma lijɛ bɔ ko'ja mo ti kɔmɔnni di bi tisaki mo ga kari kuwɔwɔ 'deni kiyɛti zize ne. ^{III} Kina kɔzɔ ame moloma 'deni mɔlo rɔ tinyeli mo pili rɔ gɔmo ne, monɔgo ma laka mo na 'deni gbi zɔ 'dɔ tugu mo miyija gɔmo ziyi, Tewopilo turu lɔbu, ^{IV} 'dɔ ki'di kikali wa naga nima kiyandi yi timo ne na rɔ ma laka.

Lende 'Ba Tɔyɔ Yowani Bɔ Bapatisi

^V Mī kada nima Erode kɛdi rɔ bɔ dɔliɔ 'ba Yudayi ne, bɔ mɔtɔ, mɔyi mo rɔ Zakariya, rɔ bɔ akumu 'ba Bɔko'ba ɛdi yayi. Bo di mī lɔngɔ bɔ akumu ame ga rɔ dɔtumu 'ba Abiya ne. Kina 'ja abo Alizebete gbi di mī kupɔ Arona. ^{VI} Lijɛ kpaki riyɔ rɔ bɔ lende laka kɔmɔ Bɔko'ba. Kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba pili lijɛ o'dɔ 'deni ko'ba'ba dɔ 'bɔ mo. ^{VII} Tine lijɛ inza ti kole, rɔmɔyi Alizebete ɔrɔ 'deni rɔ kɔtɔ. Kina lijɛ kpaki riyɔ ɔndɛ ga 'deni ngi sowa.

^{VIII} Kina ɔdɔ kɔmɔ 'deni mī kada ame ndɔbɔ 'ba tɔɔma akumu kila'ba zi tumu ma 'ba Zakariya ni ne tine ^{IX} bo na koza bo ngi gɔ dɔlɛti 'bɛnni 'ba bɔ akumu tari mī rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba tɔɔma akato kele.

^X Tine ɔdɔ kada 'ba tɔɔma mo kɔmɔ 'deni bɔ mɔtu ma laki pili ɔtɔɔi 'bɛnni rɔnni ngi yaga yayi bi mɔtu. ^{XI} Kina malayika 'ba Bɔko'ba kɔdɔ ngi zi bo di rɔ yayi kɔrɔ ngila bi 'ba tɔɔma akato kele nima dɔ kapa mo ma dɔri. ^{XII} Kina ɔdɔ bo ko'ja malayika nima 'deni tara tine ɛnyi ko'de tikere ngi mī bo. ^{XIII} Tine malayika nima ɛnyi kiya zi bo, iya te, "Zakariya, kinza kere dɛ, akittiti 'bi Bɔko'ba uwɔ 'deni. 'Ja 'bi Alizebete ti kɔyɔ kole ziyi, 'dɔ ki'di mɔyi mo rɔ Yowani. ^{XIV} Ti kɛddi ngi 'deni ti mī kɛyi ti lɔɔɔ ma mbɛmbɛ. Kina ma konzi mɔtɔ ga ti kɛdi 'deni gbi rɔ lɔɔɔ gɔ tɔyɔ bo. ^{XV} Bo ti kɛdi rɔ lɔbu ma dɔ kiteli di kɔmɔ Bɔko'ba. A mɔtɔ rɔ layi ala a ma kata naga inza kudɔ kpa bo. Bo ti kɛdi lɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka mɔlo di bi tɔyɔ bo. ^{XVI} Bo ti ko'de bilaka 'ba Yisarele ma konzi 'deni ngi kileki kako zi ɔere Bɔko'ba 'bɛnni. ^{XVII} Bo ti kari dɔgba kɔmɔ ɔere ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka kɔzɔ 'ba Eliya, tileki dɔki'di 'bu ni todɔ'bo mo kɔtɔ ti kole, ma kinza kuwɔ dɔ Bɔko'ba naga tuyi dɔki'di mo kɛdi rɔ bɔ lende laka, tilɛɔo lijɛ ame ga rɔ 'ba ɔere ne ndɔ koda dɔ bo."

^{XVIII} Tine Zakariya ɛnyi kileki zi malayika nima, iya te, "Ti mikali tondo? Ma na me 'deni rɔ ma kɔndɛ kina 'ja ma gbi ɔndɛ 'deni sowa."

^{XIX} Malayika nima iya te, "Ma na rɔ Gabɛrɛlɛ. Ma na rɔ bɔ tɔrɔ kɔmɔ Bɔko'ba, kina me koja ma ziyi ti laja laka nime. ^{XX} Lende nime ti ko'do rɔni ngi ko tara mī kada mo yayi, ne kina me kilagi ti'di dɔyi gɔmo, kpɛyi ti kudɔdu rɔni teyi koloma tara kinza kilende dɛ ɔbɔ kɔmɔ mī kada mo ame kɛdi ko'do rɔni yimo ne."

^{XXI} Tine bɔ mɔtu ma laki ɛdi 'bɛnni kolo'bo yaga yayi toda Zakariya ti meri, iya te, "Wa'di ga na ko'do rɔni 'deni zi bo di rɔ yayi ki'di bo kigabi kulɔwɔ te?"

XXII Kina ɔɔɔ bo kɔɔɔ yaga tine bo ilende dɛ kpe gɔnni. Kina liɛ kikalɛ ngi bo o'ja bikoro tɔ ne 'deni di mi rɔ lɔbu 'ba Boko'ba yayi. Rɔmɔyɛ bo oloma ngi rɔ tilende zinni ti kɔzi bo, kpa bo ilende dɛ kpe.

XXIII Kina ɔɔɔ dɔ tɔ'dɔ 'ba ndɔɔɔ abo kote rɔni 'deni tine bo ileki ngi kari liɛɔ abo. **XXIV** Di pɔtɔ mo yɔ na 'ja abo Alizebete kɔmɔ ngi. Tine loko ɔ'bɔ tusu dɔni rɔ nɔbɔ nyepe muyi. Loko oloma tiya mo te, **XXV** "Boko'ba na ko'dɔ wa nime 'deni zɔ. Le'jete bo ileme mi kɔnmi abo 'deni zɔ bo kombi rɔ kaya tɔnɛ 'deni yaga di dɔma gɔ dɔma kɛdi ti rɔ ma kitɛwu mi lɔngɔ lɛpi ma ga."

Lende 'Ba Tɔyɔ Yɛsu

XXVI Mi modɔkɔtɔ 'ba nyepe ma di pɔtɔ tɔmɔ 'ba Alizebete na Boko'ba koja malayika Gabɛrɛlɛ ngi kari Nazareta gawo mɔtɔ 'ba mi Galilaya. **XXVII** Oja bo kari zi nyiti mɔtɔ yayi mɔyɛ mo rɔ Mariya. Nyiti nime bo mɔtɔ rɔ Yesepa di mi kupɔ Dawidi na kilibɔ 'deni 'dɔ togbe mo rɔ 'ja. **XXVIII** Malayika nima ari kɔmɔ kiya zini, iya te, "Mɔtɔ ziyɛ ni ame 'deni ti lende kɛyi ne. Boko'ba ɛdi tiyi."

XXIX Lende nime o'de tikere ngi zi Mariya, loko iya te, "Lende wa'di ga na te?"

XXX Tine malayika ilende zini, iya te, "Mariya, kinza kere dɛ. Mi Boko'ba onmi 'deni rɔyi. **XXXI** Ti kɔmɔ kɔyɔ kole bɔtɔni, kina ti ki'di mɔyɛ mo rɔ Yɛsu. **XXXII** Bo ti kɛdi rɔ lɔbu kina ti kɛdɛki bo rɔ kole 'ba Boko'ba tigɔ dɔ kiteli. Nɛre Boko'ba ti ki'di kɔzi kakpa 'ba 'bu bo lɔbu Dawidi 'deni ngi zi bo. **XXXIII** Kina bo ti kɔ'bɔ rɔ bɔ dɔ kupɔ Yakoba rɔ nɔburunburu. Nɛre lɔbu abo ote rɔni dɛ."

XXXIV Mariya ɛnyi kileki zi malayika nima, iya te, "A mo nime 'dɔ kɛdi tondo, ma ama ga mikali bɔtɔni dɛ ne?"

XXXV Malayika nima iya te, "Nyɛ Kɔtɔ Laka ti kako dɔyɛ kina tigɔ 'ba Boko'ba amɛ rɔ dɔ kiteli ne ti kutu'bɔ yi 'deni ngi. Kina kole kɔtɔ laka nime kɛdi kɔyɔ ne ti kɛdɛki ngi rɔ kole 'ba Boko'ba. **XXXVI** Onɔɔ Alizebete 'ja lɔbu kɔndɛ wado 'bi tɔnɛ bilaka kiya loko rɔ kɔtɔ ne te, ɛdi 'deni ti nyepe modɔkɔtɔ rɔ ma kɔmɔ 'dɔ kɔyɔ kole. **XXXVII** Rɔmɔyɛ a mɔtɔ inza ame to'dɔ mo kɔnya dɔ Boko'ba."

XXXVIII Mariya ileki dɔmɔ, iya te, "Ma a 'ba kɔzi Boko'ba na. Ko'dɔ rɔni ngi zɔ kɔzɔ a nima kiya ne."

Kina malayika nima kɛnyi ngi kari di ngila ni yayi.

Mariya Ari Zi Alizebete

XXXIX Welo di pɔtɔ mo na Mariya kɛnyi ngi kari mi gawo mɔtɔ mi dɔyayi kurunɔ 'ba Yudayi. **XL** Loko ari kɔmɔ liɛɔ 'ba Zakariya yayi kumɔtɔ Alizebete. **XLI** Kina ɔɔɔ Alizebete kuwɔ akumɔtɔ 'ba Mariya tine kole okpe rɔni ngi di mini. Alizebete ngi lɔ ti Nyɛ Kɔtɔ Laka, **XLII** kina loko kapi ngi rɔ ma kembe, iya te, "Ni na rɔ 'ja amɛ ti yɛyi laka 'ba Boko'ba di mi lɔngɔ 'ja ma laki pili. Kina kole nima kɛdi kɔyɔ ne ti kɛdi ngi ti yɛyi laka. **XLIII** Ne oma'jo ma ka le gɔ wa'di ki'di ma 'ba nɛre ma kako tonɔɔ ma? **XLIV** Rɔmɔyɛ tiwɔ amɛ muwɔ mɔtɔ ko'dɔ 'bi yɔ na kole kokpe rɔni ngi di yimɔ rɔ lɔnɔ. **XLV** Ni amɛ ki'di dɔyɛ gɔ lende ma Boko'ba kiya ziyɛ ko'dɔ rɔni ngi tara ne, ni na ti yɛyi."

Ngala 'Ba Mariya

XLVI Mariya iya te,
"Dɔki'di ma ilɛlu nɛre Boko'ba,

XLVII kina didi ma iliya ngi rɔmɔyɛ Boko'ba ɔmɔ ma 'deni.

XLVIII Bo o'ba ḡalo ma,

ma bo laja wōtī ro lisa abo nime 'deni.

Di mī tōne nduwē kari dōgba

bilaka pili ti kīdēkī ma ro loko ame ti yēyī ne.

XLIX Rōmōyī Boko'ba tigo dō kiteli o'dō lende lōbu 'deni zō.

Mōyī bo na kōtō laka.

L Mi koḡmi abo ita'ba 'deni

koloma ti dō kupō ame ga pili kere bo ne nduwē ro ma kololo.

LI Ti tigo abo na me bo kileme ndōbō dō kiteli abo nime 'deni.

Bo iyēyī mī bo dō kombi ni 'deni kita'ba ro kōtōkōtō.

LII Bo oḡba ḡere ni 'deni yaga di dō kītī,

tine bo ombi ya ma wōtī ro lisa naga 'deni tōrō.

LIII Bo i'di tēkpē ma laka 'deni zi bo 'bō ni,

tine bo oḡa bo wa ni 'deni kari ro kōzī sari.

LIV-LV Bo okōnyi bilaka 'ba Yisarele

bo laja abo ga 'deni.

Mi koḡmi abo bo ileme 'deni zi Abarayama

ti dō kupō mo ga ro ḡburuḡburu

kōzō ame bo kiya 'deni mōlo

zi 'bu ze lōbu mo ga ne tara."

LVI Mariya oloma ko'dō kōzō nyepe mota tara titi ti Alizebete yayi tine na loko kēnyī kileki 'jaa ti kari liḡo 'bēnnī.

Tōyō Yowani Bō Bapatisi

LVII Kina o'dō kōmō 'deni mī kada 'ba lōyō 'ba Alizebete tine na loko kōyō ḡḡi ro kole bōtōni. LVIII Ya ma mī tīrī ti ma wado 'bēnī ga pili uwō lēbī 'ba mī koḡmi nima Boko'ba ko'dō zīnī ne, kina liḡē ḡḡi ḡbī pili ro lōḡo ḡōmo.

LIX Mi tō'dō dō modōmota 'deni na liḡē kako ḡḡi to'dō dōlētī 'ba akilele ro kole nima. Liḡē iteri 'bēnnī 'dō mōyī 'bu mo Zakariya na koyi dōmo.

LX Tine ma bo ēnyī kiya te, "Inza tara, i'di mōyī bo ro Yowani."

LXI Liḡē ēnyī kileki kiya zīnī, iya te, "Mōyī ma tara inza mōlo mī kupō ye."

LXII Kina liḡē kilende zi 'bu mo ti kōzīnnī kititi bo ḡo lende 'ba mōyī kole nima, o'dō bo ti ko'dōko 'ba bo 'dō kīdēkī ro yē. LXIII Bo ileme 'dō ko'de akugu wa zi bo, kina bo kugu ḡḡi kiya te, "Mōyī bo ro Yowani."

Kina lende mo kigayi bilaka naga nima ḡḡi pili. LXIV Kina ḡḡi yō na kpa bo kope rōnī ḡḡi dōnde'de bo kebe tilende tīlēlu Boko'ba.

LXV Kina tikere kinda'ba bilaka ame ga 'ba mī tīrī ne ḡḡi pili lende mo kiyēlē rōnī ḡḡi kote mī dōyayi kuruḡḡu 'ba Yudayi nima toko. LXVI Bōtō ame kuwō lende lōbu nime ko'dō rōnī ne ḡḡi ti meri mo iya te, "Kole nime ti kēdī tondo ga kada mōtō?" Rōmōyī ileme 'deni ḡḡi ro ma laka tigo lōbu 'ba Boko'ba ēdī dō kole nime.

ḡgala 'Ba Zakariya

LXVII 'Bu bo Zakariya ḡḡi lō ti Nyī Kōtō Laka kina bo koloma ḡḡi tumē lende 'ba Boko'ba kiya te,

LXVIII "Akīlēlu kēdī zi ḡere Boko'ba 'ba Yisarele rōmōyī bo ako 'deni kōmō bilaka abo ga yaga.

LXIX Bo i'di bo kōnyi ma dō kiteli 'deni zize di mī kupō bo laja abo Dawidī,

LXX kōzō ame bo kiya 'deni mōlo tōnē bine ti bo kumē lende abo ga ne.

LXXI Ame 'dɔ bo kɔmɔ ze di kɔzɪ bɔ ya ze ga
gbɪ di zi bɔ ndo'ji ze ga ne.

LXXII Bo iya te bo ti kileme mɪ kɔŋmi ŋgɪ
zi 'bu ze lɔbu ga,

dɔ bo inza kudɔlu di gɔ lɔmu koro abo nime
LXXIII bɔ kulɔmu 'deni zi 'bu ze Abarayama ne.

LXXIV Bo ulɔmu 'deni 'dɔ bo kɔmɔ ze
di zi bɔ ya ze ga

'dɔ ki'di dojake laja zi bo
rɔ dɔ ŋgɔlɔ kinza tikere,

LXXV rɔ bɔ lende laka rɔ ma kɔpɔ di kɔmɔ bo
mɪ kada 'ba loma ze ga pili.

LXXVI Tine nɪ 'bɛyɪ kole ma, ti kidɛkɪ yi
rɔ bɔ kumɛ lende 'ba Bɔko'ba tigɔ dɔ kiteli.

Rɔmɔyɪ ti kari 'bɛyɪ dɔgba
kɔmɔ ŋere tileŋo kɔri teyi,

LXXVII tiya mo zi ya ame ga rɔ 'ba bo ne
ma kɛdɪ kɔmɔ lijɛ di mɪ tɔlɛ
kola lijɛ gɔ lende kɛnyɛ 'bɛnnɪ ga.

LXXVIII Nɛre Bɔko'ba ze ti ko'dɔ ŋgɪ
ti mɪ kɛyɪ abo.

Bo ori ze 'deni ti bi kɔpɔ abo ame kiyɔpɔ bi 'deni zize
kɔzɔ kada ame kɛdɪ kɔdɔ rɔ mɪ dɔŋbɔ ne tara,

LXXIX 'dɔ kiyɔpɔ bi zi lijɛ ame ga mɪ bi kɔlu 'ba tɔlɛ ne,
kina gbɪ 'dɔ kɔkɔkɔ ndize mɪ kɔri 'ba lende kɛyɪ."

LXXX Kina kole nima kiyɔbu ŋgɪ kɔmɔ mo kandi 'deni. Tine na bo kari
koloma ŋgɪ kɔ'bɔ yɪ mɔkɔ ŋbɔ bo kɔdɔ 'jaa yaga bi kɔpɔ zi bilaka 'ba
Yisarele

II

Tɔyɔ Yɛsu (MT 1:18-25)

^I Mɪ kada mo naga nima yayi na Kayisara Agusitɔ, bɔ dɔliŋɔ ma lɔbu
'ba Romo, ki'di lende ŋgɪ 'dɔ tugu mɔyɪ bilaka 'ba mɪ dɔyayi abo ga pili.

^{II} Ame na rɔ mɔyɪ kugu ma dɔgba ame ko'dɔ rɔnɪ mɪ kada nima Kurinɔ
kɛdɪ rɔ turu bɔ dɔliŋɔ 'ba Suriya ne. ^{III} Kina bilaka pili mɔtɔ ari ŋgɪ mɪ
gawo 'be tugu mɔyɪ yɪ.

^{IV} Kina Yesepa kɛnyɪ ŋgɪ gbɪ di Nazareta di mɪ Galilaya kari Beteleme
gawo 'ba 'bu bɔ lɔbu Dawidi bɔ dɔliŋɔ mɪ dɔyayi 'ba Yudayi rɔmɔyɪ bo di
mɪ kupɔ Dawidi. ^V Lijɛ ari ti Mariya mo tɔnɛ kilibɔ 'deni zi bo rɔ 'ja ne.
Tine lɔko 'deni rɔ ma kindasi. ^{VI} Ko'ja lijɛ kɛdɪ 'deni yayi yɔ na kada 'ba
lɔyɔ 'bɛnɪ kɔmɔ ŋgɪ zɪnɪ. ^{VII} Kina lɔko kɔyɔ kole dɔndende 'bɛnɪ ŋgɪ rɔ
bɔtɔnɪ. Kina lɔko kolo ŋgɪ mɪ bɔŋgɔ lɔko ko'ba mɪ bi 'ba tonyo akonyo 'ba
yɛrɪ rɔmɔyɪ gɔ bi inza kpe zɪnɪ mɪ rɔ 'ba ŋba.

Malayika Ni Ti Bɔ Koda Kamɔlɔ

^{VIII} Mɪ dɔyayi nima yayi bɔ koda kamɔlɔ mɔtɔ ga ɛdɪ 'bɛnnɪ yɪ mɔkɔ
tɔŋgɔ gɔ kamɔlɔ 'bɛnnɪ ga rɔ mɪ korɔndɔ. ^{IX} Malayika 'ba Bɔko'ba ako
kɔdɔ zɪnɪ na bi kɔpɔ 'ba Bɔko'ba kiyɔpɔ bi ŋgɪ lɛwu yaga di rɔnnɪ. Kina
lijɛ ŋgɪ rɔ tikere rɔ ma kɛnyɛ. ^X Tine malayika nima ɛnyɪ kilende zɪnɪ,
iya te, "Kinza kereke dɛ. Laja laka 'ba lɔŋɔ lɔbu nime kɛdɪ kako zi bilaka
pili ne na mo'de ziye. ^{XI} Mɪ kada nime tɔne ɔyɔ bɔ konyi 'deni ziye mɪ

gawo 'ba Dawidi. Bo na ro Kurisitö n̄ere ze bo konyi mo tönē kēdi koja kako di mitoro ne. ^{XII} Ame na ro akileme mo 'do kikalike ngi lende ma nime ēdi ro ma laka. Ti kari ko'jake kole kuru kolo 'deni mi b̄nḡo ko'ba 'deni mi bi 'ba akonyo 'ba yēri."

^{XIII} Kina ngi yo na findi 'ba malayika ma konzi 'ba mitoro kodo ngi ngila malayika ma tönē yayi tilēlu Boko'ba, iya te,

^{XIV} "Ro löbu kēdi

ñb̄o zi Boko'ba mitoro.

Mi doyyai b̄eri bine lende kēyi ēdi 'deni

zi lijē ame ga mi bo kon̄mi romo ne."

^{XV} Kina odo malayika naga nima kēnyi 'deni di rōnni yayi kileki kari mitoro tine bo koda kamölö naga nima ēnyi kiya ro go rōnni, iya te, "Darike te Beteleme ton̄go oto nime ko'do rōni n̄ere Boko'ba kiya lende mo zize ne."

^{XVI} Kina lijē kēnyi ngi domo ro rikamba tari Beteleme. Tine lijē ari ko'ja Mariya ni ti Yesepa ngi yayi ti kole kuru kō'do 'deni mi bi 'ba tonyo akonyo 'ba yēri. ^{XVII} Kina odo lijē ko'ja bo 'deni tara tine na lijē kebe ngi nati tiyēti go lende ame ga malayika kiya zinni go kō'du 'ba kole nima ne. ^{XVIII} Kina ya ame ga pili kuwō lende kiya 'ba bo koda kamölö naga nima ne koto ngi ro gönni. ^{XIX} Tine Mariya inda'ba 'bēni lende naga nima ngi kikeki kō'bō m̄ini.

^{XX} Bo koda kamölö tönē ga uyī dönni ngi ro l̄nḡo ti tilēlu Boko'ba go wa ame ga pili lijē kuwō ko'ja gbi ngi te kozo ma kiya rōni zinni tara ne.

To'do Dölēti Mi Rö Löbu 'Ba Boko'ba

^{XXI} Kina odo kömō 'deni mi tō'do do mod̄ōmota 'ba kole nime 'do to'do dölēti 'ba akilele romo tine oyi möyi mo ngi ro Yēsu, möyi molo tönē malayika ki'di do bo gba kinza komo bo dē ne.

^{XXII} Kina odo kada 'ba to'do dölēti 'bēnni m̄i rö löbu 'ba Boko'ba kozo go kō'du ki'di mo ame Musa kugu ne kömō 'deni tine Yesepa ni ti Mariya oto kole nima ngi kari Yerosalema 'do kulömu zi Boko'ba. ^{XXIII} Lijē o'do kozo ame kugu 'deni molo mi kō'du ki'di 'ba Boko'ba, kiya te, "Kole bot̄oni ame ga pili ro d̄ondende ne kulömu zi Boko'ba." ^{XXIV} Kina gbi lijē ari ti kole matukpuru riyō 'do ton̄ma mo ro akumu zi Boko'ba kozo ame kō'du ki'di mo kiya ne.

^{XXV} Tine bo m̄oto kidēki möyi mo ro Simona ēdi Yerosalema yayi ro bo lende laka bo koro kō'du ki'di 'ba Boko'ba pili. Nyi Koto Laka ēdi do bo, bo kō'bō ti komo ki'di go konyi 'ba Boko'ba zi Yisarele. ^{XXVI} Kina Nyi Koto Laka ileme 'deni molo zi bo, bo inza kinene a m̄oto ro tölē titi du tine 'jaa ñb̄o odo bo ko'ja Kurisitö mo nime Boko'ba kēdi koja zinni ne 'deni ngi du titi. ^{XXVII} Mi kada mo nima na Nyi Koto Laka ki'di bo ngi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina odo 'bu 'ba Yēsu ni ti ma bo Mariya ko'de bo 'deni kako m̄i rö löbu 'ba Boko'ba 'do to'do wa ame ga kō'du ki'di ko'doko ne ro bo tine ^{XXVIII} Simona ombi bo ngi közi bo kilēlu Boko'ba, iya te,

^{XXIX} "Nere ma, i'di bo laja 'bi 'deni

'do kari abo nati liya ti mi kēyi kozo kō'du 'bi tara.

^{XXX} Röm̄oyi konyi 'bi mo'ja 'deni ti komo ma

^{XXXI} ame kilējo 'deni 'do komo bilaka 'ba d̄olin̄o pili ko'ja ne,

^{XXXII} bi kopo ma 'do kileme lende 'bi zi bo löwō

gbi ti ro löbu 'ba bilaka 'bi ga Yisarele."

^{XXXIII} Tine 'bu 'ba kole nima ti ma mo oto ngi ro gönni go lende nima kiya rōni tara ro kole nima ne. ^{XXXIV} Simona o'do yēyi ngi dönni. Tine

bo ileki kiya zi Mariya, bo iya te, “Kole nime i'di 'deni 'do ma konzi di mi Yisarele kolokpo yaga timo kina 'do ma konzi moto ga kaya yaga timo. Bo na ti kedi ro akileme ma kako di zi Boko'ba go bilaka kiya kpenni romo. XXXV Meri ame ga ro ma kusu mi doki'di ma konzi ne ti kileme 'deni yaga. Ne ni, doki'di yi ti kuloro 'deni ti meri.”

XXXVI 'Ja moto moyi mo ro Ana nyiti 'ba Panuwela di mi kupo Asera ro bo kume lende 'ba Boko'ba edi gbi yayi. Loko onde 'deni. Pa molo do yito 'benni ogbe loko ko'do nge komo koo modomoroyo ti me'de ni yo na me'de ni kole ngi. XXXVII Kina me loko o'do 'deni nbö komo koo kuluku koto kodoo domo 'buté mota domosowo (84) ro makuru'bé. Tine na loko kö'bö 'benni ngi nburu mi rö löbu 'ba Boko'ba. Loko ö'bö ngi yayi kote kada kote korondo toja laja zi Boko'ba toro kpenni gbi tumötu. XXXVIII Loko ömöö do Yesepa ni mi saa nima na loko ko'do yeé ma ngi zi Boko'ba. Kina loko koloma ngi tiya lende 'ba kole nima zi lijé ame ga pili kedi ti komo ki'di mo ma go Boko'ba komo bilaka 'ba Yisarele di mi tolé ne.

XXXIX Kina odo Mariya ni ti Yesepa kote to'do doléti 'ba ro kole nima 'deni go kö'du ki'di 'ba Boko'ba mo tine na lijé kileki ngi kari Galilaya mi gawo 'benni Nazareta. XL Kina kole toné kiyöbu ngi di yayi komo mo kandi yaga. Tine bo ngi lo ti akikali, yeýi 'ba Boko'ba edi do bo.

Yésu Ilike Mi Reki 'Ba Rö Löbu

XLI Ro go komo koo pili 'bu bo ni ö'bö nduwé tari Yerosalema mi karama 'ba Pasaka. XLII Kina odo komo koo abo kedi 'deni 'buté domoroyo tine na lijé kënyi ngi gbi kari mi karama nima koo ma molo tara. XLIII Tine ko'ja karama kote roni 'deni 'bu bo ni ti ma bo kedi kileki kari linjo na kole mo toné ro Yésu ne kileke ngi mi Yerosalema yayi. Tine 'bu bo ni ti ma bo ikali ga gomo dé. XLIV Lijé omeri 'benni tégé motoga bo ti kedi mi löngö bilaka konzi naga nima kedi kari koto tinni ne. Lijé ilingere 'deni nbö kada koso, na lijé ki'di ngi nati toma go bo kebe zi ma wado 'benni ga ti bo pori nni ga. XLV Kina odo lijé ko'ja bo dé tine lijé uyí dönni ngi kileki toma bo di Yerosalema.

XLVI Mi tö'dö do mota 'deni tine na lijé kari ko'ja bo mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba bo koloma 'deni mi löngö bo komo kiyandi ni tuwö lende 'benni ga gbi tititi lijé. XLVII Akikali abo ti do lende kileki abo igayi ya ame ga pili koloma ro tuwö mo ne ngi. XLVIII Kina odo 'bu bo ni ti ma bo ko'ja bo 'deni tara tine lijé oto ngi ro gönni. Kina ma bo kënyi kilende zi bo, iya te, “Kole ma, o'do ze te go wa'di? Ze ngi ro meri sowa ti 'bu yi, dedí toma göyi.”

XLIX Bo ileki domo zinni, iya te, “Éddi komake ma ro toma go wa'di? Ikalike dé ma 'do médi mi rö 'ba 'bu ma?” L Tine lende nima bo kedi kiya zinni ne lijé ikali 'jo mo dé.

LI Kina bo kënyi ngi kari tinni Nazareta, bo koloma kuwö dönni. Tine ma bo ikeki 'benni wa toné ga ngi kö'bö mini. LII Kina Yésu kiyöbu ngi ti akikali kpaki ti mi këyi 'ba Boko'ba gbi ti 'ba bilaka lesi.

III

Yowani Bö Baptisi

(MT 3:1-12; MK 1:1-8; YN 1:19-28)

I Mi kada ma Tiberiya ko'do 'deni komo koo 'buté döomu do kiti ro bo dolinjo ma löbu 'ba Romo, Pönitiyo Pilato na ro turu 'ba do Yudayi. Erode na 'ba bo ro nere 'ba Galilaya kina bo löndö bo Pilipö na ro nere 'ba Ituriya ni ti Turakoniti, kina Lusaniya na ro nere 'ba Abilene, II tine Ana ni ti Kayapa na ro bo do bo akumu. Mi kada mo naga nima na Boko'ba

ki'di lende abo ngi zi Yowani kole 'ba Zakariya di yi mökö. ^{III} Na bo kilaki ngi pili kote mi döyayi ame ga kpa yöpö 'ba Yaradene yayi ne toko tuwöwö laja 'ba bapatisi 'ba dö koto go Böko'ba kola wa go lende kënyë.

^{IV} Eädi 'deni kozo lende ma tönë kugu mi buku 'ba Yesaya bo kumë lende 'ba Böko'ba ne tara, ame kiya te, "Bo mato ädi kuwöwö dö bo di yi mökö kiya te, 'Ilenoke kori zi nere. Odoroke go kori zi bo. ^V Gbögbö pili kidiri teyi. Kurungu ni ti döku ni koga domo me koriya yaga. Kori ma kanjo naga kodoro gomo yaga. Kori ma kinyawo naga ko'do gomo kopiyari yaga.

^{VI} Kina bilaka lesi pili ti ko'ja konyi 'deni ngi di zi Böko'ba.' "

^{VII} Yowani oloma ro tilende zi tundi naga nima kedä kako zi bo mi bapatisi ne, bo iya te, "Kpe kole 'ba murë naga nime, ye na ku'bölu ye tirinja di kpa ya löbu 'ba Böko'ba nime kedä kako döye ne? ^{VIII} O'doke wa ame ro 'ba dö koto di mi lende kënyë ne. Kinza kebeke de tiya mo te, 'Abarayama na ro 'bu ze.' O'do oto de römöyi ro ma laka miya ziye, Böko'ba ti kikali to'do kulugbi döku naga nime ro kole zi Abarayama. ^{IX} Onjoke, goronja ädi 'deni ndö ndi ngëri. Ngëri ame ga kana a ma laka de ne ti koga beri ku'du mi pa'do."

^X Bilaka naga nima enyi kititi bo, iya te, "Ne wa'di na go do'do nati?"

^{XI} Yowani ileki domo zinni, iya te, "Bo ame kedä ti bongö kolö ro riyö kogba mato koto kokonyi bo ame kinza du ti oto ne timo. Kina 'do bo ame kedä ti akonyo ne ko'do gbi tara."

^{XII} Ya mato ga ame ro bo kireke awada ni ako gbi zi bo mi bapatisi. Kina lijë kititi bo gbi, iya te, "Bo komo kiyandi, wa'di ga na go do'do?"

^{XIII} Bo iya te, "Kinza kogba de kebe dö ame kose ziyi ne."

^{XIV} Bo kanya mato ga ako kititi bo, iya te, "Ne wa'di ga na go do'do 'beze?"

Bo iya te, "Kinza kolö a 'ba botö de. Kina kinza kunzö beti de kpa botö go kopi wa ziyi. Bi gomo 'ba röyi ma kedä kopi ziyi i'di lende mo ko'bo yi."

^{XV} Bilaka ngi mi kada naga nima yayi pili ti komo ki'di gbi ti meri mo iya te mato ga Yowani na ti kedä ro Kurisito mo tönë Böko'ba kedä koja ne oto.

^{XVI} Tine Yowani enyi kileki domo zinni pili ro gönni, iya te, "Medi mo'do 'bama bapatisi nge döye ti mini. Tine bo mato ma ti tigo dö kiteli kebe ma ti kako 'deni. Ma pele mo'bo de tope kpa kabi 'ba wari abo. Bo ti ko'do bapatisi döye ti Nyi Koto Laka gbi ti pa'do. ^{XVII} Kizeri abo ädi közi bo. Bo ti kona di mi dokandilere abo bo kubö nyönyu ma laka mo ki'di mi mata. Tine turu mo bo ti konja yaga ti pa'do ame kö'bo ngi kinza kölu de ne."

^{XVIII} Yowani uwöwö laja laka zi bilaka naga nima ti kori 'ba lende ma konzi. ^{XIX-XX} Tine 'deni kowo yayi odo Yowani kebe tileki lende zi nere Erode go lende 'ba Erodiya 'ja 'ba löndö bo, gbi go lende kënyë ma konzi mato ga ame bo kedä ko'do ne tine, bo odo'bo ndimo ngi ti lende kënyë abo nima na bo ku'du Yowani ngi mi maboso.

Bapatisi 'Ba Yësu

(MT 3:13-17; MK 1:9-11)

^{XXI} Mi kada 'ba bapatisi nima Yowani koloma ro to'do mo dö bilaka konzi naga nima ne na kobapatisi Yësu ngi gbi. Kina ko'ja Yësu kedä kumötu yo na mitoro kurögö roni ngi yaga ro gbönö. ^{XXII} Kina Nyi Koto Laka koto ngi kako dö bo kinë mo kozo kinë matukpuru tara. Kina birö kudu ngi di mitoro, iya te, "Ni na ro kole ma. Mo'ö yi 'deni kulöwö. Ma ti mi keyi ro mbëmbë go lende 'bi."

Yi Lijngi 'Ba Yësu

(MT 1:1-17)

XXIII Mî kada nima Yêsu kisaki ndɔɔɔ 'ba laja laka ne kɔmɔ kɔɔ abo ɛdi 'deni 'butɛ mota. Kɔɔɔ ma bilaka komeri bo rɔ kole 'ba Yesepa kole 'ba Eli XXIV kole 'ba Matata kole 'ba Lɛwɛ kole 'ba Maleki kole 'ba Yanayi kole 'ba Yesepa XXV kole 'ba Matatiyo kole 'ba Amosa kole 'ba Numa kole 'ba Esili kole 'ba Nagayi XXVI kole 'ba Mata kole 'ba Matatiyo kole 'ba Semayini kole 'ba Yoseke kole 'ba Yoda XXVII kole 'ba Yowanana kole 'ba Resa kole 'ba Zerobabele kole 'ba Salatele kole 'ba Neri XXVIII kole 'ba Maleki kole 'ba Adi kole 'ba Kosama kole 'ba Elimada kole 'ba Ere XXIX kole 'ba Yêsuwa kole 'ba Elizara kole 'ba Yorima kole 'ba Matata kole 'ba Lɛwɛ XXX kole 'ba Simona kole 'ba Yuda kole 'ba Yesepa kole 'ba Yonama kole 'ba Elekima XXXI kole 'ba Meliya kole 'ba Mena kole 'ba Matata kole 'ba Natana kole 'ba Dawidi XXXII kole 'ba Yisayi kole 'ba Obede kole 'ba Bowaza kole 'ba Salamono kole 'ba Nasona XXXIII kole 'ba Aminadaba kole 'ba Rami kole 'ba Ezerona kole 'ba Pereze kole 'ba Yuda XXXIV kole 'ba Yakoba kole 'ba Yisika kole 'ba Abarayama kole 'ba Tera kole 'ba Nawura XXXV kole 'ba Seruga kole 'ba Ru kole 'ba Pelege kole 'ba Ebere kole 'ba Sela XXXVI kole 'ba Kayinana kole 'ba Arupakasada kole 'ba Seme kole 'ba Nowa kole 'ba Lemeke XXXVII kole 'ba Metosela kole 'ba Enoke kole 'ba Yarada kole 'ba Makalele kole 'ba Kayinana XXXVIII kole 'ba Enosa kole 'ba Sete kole 'ba Adama ma rɔ kole 'ba Bɔko'ba.

IV

Akiyɔɔ Ma Kɔmɔ Zi Yêsu (MT 4:1-11; MK 1:12-13)

I Mî kada nima Yêsu kileki kako di kpa Yaradene ne bo ngi lo ti Nyi Koto Laka. Kina Nyi Koto Laka koto bo ngi kari yi mɔkɔ II na Satani koloma ngi rɔ tiyɔɔ bo tɔ'dɔ mo nbɔ dɔ 'butɛ sowɔ. Bo koloma ngi tara kinza tonyo ɔtɔ. Kina rɔ nburɔnburu mo tine bo 'deni rɔ 'bɔ. III Kina Satani kako ngi kilende zi bo, iya te, "Ɔdɔ kɛddi ngi rɔ kole 'ba Bɔko'ba ilende zi kulugbi dɔku nime kuyi rɔni rɔ mangolo'bo."

IV Tine bo ileki dɔmo, iya te, "Ugu 'deni mî buku 'ba Bɔko'ba iya te, 'Bilaka oloma dɛ nge kɔtɔ gɔ akonyo.' "

V Satani oto bo kari kileme dɔlinɔ nime pili toko zi bo VI kilende zi bo, iya te, "Ti mi'di kɔzi kakpa mo ti amo ga ngi zi yi rɔmɔyi ama ga na. I'di 'deni zɔ kina ti mi'di zi bɔtɔ ame mo'dɔkɔ ti'di mo teyi ne. VII Kina me ɔdɔ kumɔtu ma wa naga nime pili ti kɛdi rɔ 'bɔ."

VIII Bo ileki dɔmo iya te, "Ugu 'deni mî buku 'ba Bɔko'ba iya te, 'Nere Bɔko'ba 'bɔ na nge kɔtɔ 'dɔ kumɔtu kulɔmu kpɛyi teyi.' "

IX Kina Satani koto bo 'bɔwu kari Yerɔsalema ki'di bo kɔrɔ nbɔ tɔrɔ dɔ kumu rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba, kina kilende zi bo iya te, "Ɔdɔ kɛddi ngi rɔ kole 'ba Bɔko'ba ola rɔyi bɛri di bine. X Rɔmɔyi ugu 'deni mî buku 'ba Bɔko'ba iya te, 'Bo ti ki'di kɔ'du 'bɔ zi malayika abo ga 'dɔ koda bi laka di rɔyi.' XI Kina ugu 'deni gbɛ iya te, 'Lijɛ ti kako kikapo yi ngi tɔrɔ dɔ kɔzinni kinza koga ndi yi ra yɔki dɔku.' "

XII Bo ileki dɔmo iya te, "Iya 'deni te, 'Kinza kiyɔɔ nɛre Bɔko'ba 'bɔ dɛ.' "

XIII Tine ɔdɔ Satani kote tiyɔɔ Yêsu 'deni kɔɔ a nime te tine bo ola Yêsu ngi tɔti tara nati.

Tisaki Ndɔɔɔ 'Ba Yêsu (MT 4:12-17; 13:53-58; MK 1:14-15; 6:1-6)

XIV Kina Yēsu kileki ngi kari Galilaya lo ti Nyi Koto Laka na lēbi abo kiyēlē rōni ngi kote mi dōyayi nima toko. **XV** Bo oloma tiyandi wa di mi rō 'ba mōtu 'bēnni ga kina ma konzi kilēlu bo ngi.

XVI Na bo kari ngi Nazareta gawo ma tōnē kulu bo yimo ne. Mi kada 'ba ro kindawo na bo kari ngi mi rō 'ba mōtu kozo ndobo abo ga nduwē tara. Bo ēnyi toro tidēki wa **XVII** na kogba buku 'ba Yesaya bo kumē lende ngi ki'di zi bo. Na bo kitenye ngi ko'ja bi ma tōnē kugu kiya te, **XVIII** "Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ēdi dōma rōmōyi bo ondi 'deni zō tuwōwō laja koto laka zi bo lisa ni. Bo oja ma 'deni ti'di do ngōlō zi bo mi maboso ni, kina gbi ziyoro kōmo bo kōmo kōlu ni tope ya ma kēdi kokō rōnni di zi kponji naga yaga ro do ngōlō **XIX** kina gbi tuwōwō kōo 'ba mi koŋmi 'ba jere Boko'ba."

XX Kina bo kukōku mi buku mo nima ngi teyi bo kileki ki'di zi lēwī mo na bo koloma ngi bēri tiyandi wa. Kina bilaka pili 'ba mi rō 'ba mōtu yayi kodo kōmōnni ngi do bo. **XXI** Kina bo kileki kiya zinni, iya te, "Wa nime kugu bine ne na me ko'do rōni 'deni tōne kuwōke."

XXII Lijē pili oloma ngi ro tiya lende abo ro ma laka, lende koŋmi ame ga kēdi kodo di kpa bo ne i'di lijē ngi koto ro gōnni. Lijē ebe tititi rōnni, iya te, "Tara ne, odo bo na dē ro kole 'ba Yesepa mo tōnē ya?"

XXIII Yēsu ileki dōmo zinni, iya te, "Ro ma laka ti ko'deke lende 'ba mumē nime rōma, ame kiya te, 'Bo wowa, ileŋo gbagba yi. Wa ame ga duwō koloma ro to'do mo Kaparanoma ne o'do gbi mi dōyayi ma 'bēyi bine."

XXIV Bo ileki gbi kiya zinni te, "Ro ma laka miya ziye, bilaka ame ro bo kumē lende ne ya ē'bēnni ga oloma dē toro mo. **XXV** Ro ma laka miya ziye, mi kada 'ba Eliya makuru'bē ēdi ngi nbanji mi Yisarele. Ne mi kada ame kora kōmo poli teyi ko'do nbo kōmo kōo mota kodo dōmo nyepe modōokoto kinza toro ka'di dē sēyi 'ba 'bō kila'ba mi dōyayi nima pili ne, **XXVI** pele tara oja Eliya dē kari zi makuru'bē 'ba Yisarele tine nge zi makuru'bē moto ame ro bo lōwō kēdi koloma Zarepata mi dōyayi 'ba Sidona ne. **XXVII** Kina gbi tara mi kada 'ba Elisa bo kumē lende bo mōnyu ēdi ngi nbanji mi dōyayi 'bēnni 'ba Yisarele tine pele tara ileŋo ma koto moto te dē di mi lōngō mo. Namana nbo ro bo lōwō di Suriya na nge Elisa kileŋo."

XXVIII Kina odo bilaka naga nima mi rō 'ba mōtu yayi ne kuwō lende naga nime bo kiya ne 'deni tine, mīnni ēnyi ngi pili kata ro bo. **XXIX** Kina lijē kēnyi ngi titiŋi bo yaga di mi gawo. Lijē koto bo ngi kari bi kuliŋi 'ba dōku nima ti gawo nima dōmo ne 'do titiŋi bo bēri di bi kuliŋi nima. **XXX** Tine bo olo abo ro bo ngi di mi lōngō tindi naga nima bo kari abo ngi nduwē yaga.

Bo Nōki (MK 1:21-28)

XXXI Na bo kari ngi Kaparanoma gawo moto gbi mi Galilaya yayi. Mi kada 'ba ro kindawo na bo ki'di ngi tiyandi bilaka **XXXII** tine lijē oto ngi ro gōnni go akiyandi abo rōmōyi bo iyandi wa ngi kozo bo kōzi kakpa tara. **XXXIII** Bo nōki moto ēdi mi rō 'ba mōtu yayi. Kina nōki nima kēnyi ngi kulōri ro ma kembe, iya te, **XXXIV** "Wa'di 'bi tize, ni Yēsu 'ba Nazareta nime? Ako 'deni tote doze nat? Mikali yi 'deni. Ni na ro bo laja ma koto laka 'ba Boko'ba."

XXXV Tine Yēsu ēnyi kamo do nōki nima, iya te, "Udumō yaga. Kina ita'ba yaga di do bo nima."

Nōki tōnē ēnyi ngi koŋma bo nima bēri kōmōnni pili te kina kita'ba ngi yaga di dōmo ko'do oto dē teyi. **XXXVI** Kina lende mo kigayi bilaka naga nima ngi pili lijē kebe tiya mo ro go rōnni, iya te, "Akiyandi ma tondo mo

ga na te? Bo amo le do nöki ni ti közi kakpa ti tigo te na lijë kita'ba ngi yaga."

XXXVII Kina lëbi 'ba Yësu kiyëlë rönï ngi kote mi doayai nima toko.

Yësu Ilenjo Bo Roko'ɔ Ma Konzi
(MT 8:14-17; MK 1:29-39)

XXXVIII Yësu ënyi di mi rö 'ba mötu yayi kari linjo 'ba Simona. Tine mese 'ba Simona ëdi yayi ti zëyi ngi timo ro ma kututu. Kina lijë kiya lende mo zi Yësu 'do kokonyi. XXXIX Kina bo kari ngi korɔ kpa langiri 'ba 'ja nima bo kilende zi zëyi nima 'do kola loko yaga. Kina zëyi nima kola loko ngi, loko kënyi torɔ koloma toja laja zinnï.

XL Kina ɔdo kada këdi kösɔ 'deni tine na bilaka ko'de bo roko'ɔ ma konzi mɔto ga ame ti dokomali roko'ɔ ma gege ne ngi kako zi Yësu. Kina bo koloma ngi ti'di közi bo rönni tilenjo lijë pili ro kotokoto. XLI Tine nöki ni ebe 'bënni tita'ba yaga di do bilaka ti tulöri, kiya te, "Ni na ro kole 'ba Boko'ba."

Tine bo amo dönni kola lijë de kilende römöyi lijë ikali bo ro Kurisitö ame kako di mitoro ne.

XLII Ko'ja bi këdi këzë 'deni na Yësu kënyi ngi kari abo kutu bo yi mökö. Bilaka ebe toma go bo, tine ɔdo lijë kari ko'ja bo 'deni lijë oloma tota bo 'do bo kari de kpe bito di zinnï bina. XLIII Ne tine bo iya te, "Mëdi mari tiya laja laka 'ba nere löbu 'ba Boko'ba nime gbi mi gawo mɔto ga römöyi lende mo na me koja ma gomo."

XLIV Kina bo kö'bö ngi nduwë ro tiyandi bilaka di mi rö 'ba mötu 'ba Yudayi ni.

V

Tösö 'Ba Simona Ni Gɔ Yësu
(MT 4:18-22; MK 1:16-20)

I Mi kada ma Yësu këdi korɔ kpa pöpö 'ba Genesareta tindï kuru bo 'deni toko bëri tuwö lende 'ba Boko'ba, II bo o'ba komɔ bo ngi bo ko'ja sorope riyö mɔto ga këdi 'deni kpa götö yayi, atoyi mo ga ari 'deni turögö ro duru 'bënni ga. III Kina bo kari këki ngi mi ma koto ame ro 'ba Simona ne, bo iya zi Simona 'do koto sorope nima kari dogba mbowa yaga di do kpa götö. Kina bo koloma ngi bëri mi sorope yayi tiyandi bilaka.

IV Kina ɔdo bo kote tilende 'deni tine bo ënyi kiya zi Simona, bo iya te, "O sorope kari mi zana mini ma kalo 'do ku'duke duru 'be tugu kenze."

V Tine Simona ileki dɔmo, iya te, "Nere, dopi rɔze 'deni tu'du mo ti korɔndo ene nbo bi këzë dɔze ro yawa kinza ma do'ja ma kotɔ te. Ne go lende kiya 'bi ti mu'du duru nima ngi."

VI Kina ɔdo lijë ku'du yo na kilaka kenze ngi nbanji, duru koma tirica.

VII Kina lijë ko'do közinnï ngi zi lepï nni ama ga mi sorope mɔto yayi ne go kako tokonyi lijë. Kina lijë kope kenze ngi koza koso mi sorope naga nima kpaki riyö ki'di sorope pili koma za 'böwu tönzu bëri.

VIII Tine ɔdo Simona Pitörö kongɔ 'deni te bo ako ngi kolɔdo bëri komɔ Yësu. Bo iya te, "Nere, ese yaga di roma. Ma bo lende kënyë na." IX Römöyi kenze nima kilaka zinnï ne na lende mo kigayi lijë 'deni ngi pili. X Lende mo igayi lepï bo ama ga Yakoba ni ti Yowani kole 'ba Zebedayo ga 'deni gbi.

Kina Yësu kënyi kileki kiya zi Simona, iya te, "Kinza kere de. Kisaki di mi kada nime tone ti këddi ro atoyi 'ba to'de bilaka zi Boko'ba."

^{XI} Kina lijë kilala sorope 'bënni ga ngi yaga do kpa götö, lijë kola wa pili yayi lijë kôsö ngi nati go Yësu.

Yësu Ilenjo Bo Mönyu
(MT 8:1-4; MK 1:40-45)

^{XII} Kina doo Yësu këdi 'deni mi gawo mato yayi tine na bo mato mönyu konyo romo ga 'deni ngi pili rowë ki'di dönü ngi. Bo ako kila'ba ro kpa kutu'bö komo Yësu bëri bo koma'jo ro bo, iya te, "Nere, doo ko'doko ngi ti kilenjo ma ngi yaga ro ma kopo."

^{XIII} Yësu oja közi bo kosa ro bo nima, kiya te, "Mo'doko 'deni ngi, ilenjo yi 'deni."

Kina mönyu tönë kola bo nima ngi. ^{XIV} Tine Yësu ose gomo zi bo, iya te, "Kinza kari kiya lende mo de titi zi botö tine ari kileme röyi zi bo akumu 'do bo kinyeli röyi go kileme ngi ilenjo yi 'deni ro ma kopo. Kina go ko'de akumu kozo ame Musa ki'di kö'du mo 'deni ne tara."

^{XV} Ne pele lëbi 'ba Yësu iyëlë röni ngi nduwë ro mbëmbë. Kina bilaka koloma ngi ro tolo ro tündi kako tuwö akiyandi abo gbi 'do bo kilenjo lijë di do roko'ö 'bënni ga. ^{XVI} Tine Yësu ö'bö tusu ro bo kari titi mbowa yi mökö ro do kutu bo to'do mötu.

Yësu Ilenjo Bo Keñme Bëri Mato
(MT 9:1-8; MK 2:1-12)

^{XVII} Mi kada ma do koto mato ko'ja bo këdi ro tiyandi bilaka Parosi ni ti bo komo kiyandi mato ga ame kako di mi gawo 'ba mi do'yayi 'ba Galilaya ni ti Yudayi gbi di Yerosalema edi yayi. Tigö 'ba Boko'ba edi ti Yësu tilenjo ni ro roko'ö timo. ^{XVIII} Kina ya mato ga ko'de bo keñme bëri mato këdi kombi ti sora ngi. Lijë ö'doko toto bo nima kari ko'ba bëri komo Yësu rö yayi.

^{XIX} Tine doo lijë ko'ja kori 'ba 'do to'do mo tara de kpe römöyi tündi oso 'deni ngi kola kori de kpe zinni, na lijë kuyi rönni ngi këki toro do rö lijë kumö bi koja bo nima di teyi kako bëri mi zana tündi naga nima ko'ba komo Yësu.

^{XX} Kina doo Yësu konjo ya naga nima ki'di dönni 'deni go tigö abo tara tine bo ilende ngi zi bo nima, bo iya te, "Bo poro ma, ola yi 'deni go lende kënyë 'bi ga."

^{XXI} Kina Parosi ni ti bo komo kiyandi mo tönë ga koloma ngi ro tomeri mo ti minni, iya te, "Bo nime bo ye na bo këdi ko'do döli kiyari ro bo ti Boko'ba te? Boko'ba na nge koto ro bo tola bilaka go lende kënyë."

^{XXII} Meri 'bënni ti akititi 'bënni nima, Yësu ikali 'deni. Kina bo kileki kititi lijë, bo iya te, "Eddi komerike wa naga nima tara mi döki'di ye go wa'di? ^{XXIII} Ma yala na kitëwu 'do tiya mo? 'Ola yi 'deni go lende kënyë 'bi,' ala 'do kiya te, 'Ënyi toro kilingere.' ^{XXIV} Ne ziye tikali mo ro ma laka kole 'ba bilaka lesi edi ti tigö mi dolinjo nime bine tola bilaka go lende kënyë."

Kina bo kënyi kiya zi bo keñme bëri tönë, bo iya te, "Milende zi'yi, ënyi toro kombi sora 'bi kari linjo."

^{XXV} Kina bo tönë kënyi ngi korö toro di kömönni pili te, bo kombi sora abo tönë bo koloma ro to'do domo ne bo kari ngi nduwë linjo ti tilëlu Boko'ba. ^{XXVI} Kina lende mo kigayi bilaka pili ngi ki'di yi ni bo mato kebe ngi tilëlu Boko'ba. Lijë ngi pili ro tikere na lijë kebe ngi tiya mo te, "Do'ja a löbu 'deni tone."

Bo Roko'ö Na Nge Ko'doko Wawo
(MT 9:9-13; MK 2:13-17)

XXVII Di gomo na Yësu kari ko'ja bo kireke awada mato kideki moyi mo ro Lewe koloma 'deni mi bi 'ba tireke awada. Kina Yësu kiya zi bo te, "Osö goma." XXVIII Kina Lewe kényi kola wa pili ngi bo kosö go Yësu.

XXIX Lewe o'do nbele ma löbu lijo abo zi Yësu. Na bo kireke awada ma konzi ti ya mato ga koloma ngi ro tonyo kpenni ti Yësu ni yayi. XXX Tine na Parosi ni ti bo koma kiyandi 'benni ga koloma ngi ro tiya mo zi bo kosö go bo ga, iya te, "Eddi konyoke kpeye kuweke wa bi koto ti bo kireke awada ni ti bo lende kénye naga nima go wa'di?"

XXXI Tine Yësu ileki domo zinni, iya te, "Bo roko'o na nge kari zi bo ki'di wowa. Ya ma kinza ti roko'o naga ari e'benni de. XXXII Mako de tideki bo lende laka, mako go bo lende kénye 'do koto donni."

Lende 'Ba Kpa Koro

(MT 9:14-17; MK 2:18-22)

XXXIII Ya mato ga enyi kititi bo, iya te, "Bo kosö go Yowani ga ti 'ba Parosi ni o'bo ro toro kpenni to'do motu, ne ma 'beyi ga oro 'benni kpenni de go wa'di?"

XXXIV Yësu ileki domo zinni iya te, "Ma komerike 'beye nba ame kako mi karama 'ba gbe ne ti koro kpenni ko'ja me'de 'ba nyiti kedti tinni? Inza tara, XXXV tine kada mo ti komo 'jaa ame 'do kogba me'de 'ba nyiti yaga di mi longo lije kina lije ti koro kpenni 'jaa mi kada mo nima."

XXXVI Kina bo koloma ngi ro tiya donjala nime zinni, iya te, "Boto irica kapa bonjo ma la'ja de kuru ma kondé timo. Odo bo mo ko'do tara, ti kirasi ma la'ja nima, tine akuru ma di yoki ma la'ja inza koriya ti ma molo nima. XXXVII Kina gbi tara, boto odo layi ma la'ja de mi kilaka layi ma kondé. Odo ko'do tara layi la'ja ti kotopa kilaka layi kondé nima ngi yaga, kina layi ni kpaki ti kilaka mo nima kedti kirasi ronni ngi. XXXVIII Tine layi ma la'ja todo mo mi kilaka ma la'ja. XXXIX Kina gbi boto inza ko'doko layi ma la'ja kpe odo bo kuwe ma molo 'deni, romoyi bo ti kiya te, 'Ma molo nime na kele.' "

VI

Lende 'Ba Kada 'Ba Ro Kindawo

(MT 12:1-14; MK 2:23-3:6)

I Mi kada 'ba ro kindawo ma do koto mato Yësu ni edi kudö kebe mi nyaka 'ba nyonyu kina bo kosö go bo ga kebe ngi tomborosi do nyonyu kinyanyi kozinni lije koloma ro tonyo mo. II Kina Parosi mato ga kényi kititi, iya te, "Eddi kiyeyike mi ko'du ki'di 'ba kada 'ba ro kindawo go wa'di?"

III Tine Yësu ileki domo zinni, iya te, "Idেকে wa toné Dawidi ko'do mi kada ma lije kedti ro 'bo ti bilaka abo ga ne de? IV Mi kada nima Dawidi odo ngi mi rö löbu 'ba Boko'ba kogba mangolo'bo koro ame ko'du ki'di kota gomo di zi bilaka ma sari tine nge zi bo akumu ni na 'do konyo ne. Dawidi onyo ki'di gbi zi bilaka abo ga."

V Kina Yësu kileki kiya 'böwu zinni, iya te, "Kole 'ba bilaka lesi na ro nere 'ba do kada 'ba ro kindawo."

VI Mi kada 'ba ro kindawo mato na bo kari ngi kodo mi rö 'ba motu koloma tiyandi wa. Tine bo mato edi yayi kozimo ma dori ole 'deni ro kilawo. VII Kina Parosi ni ti bo koma kiyandi ni edi ro toma kori 'ba 'do tususu Yësu. Go lende mo na lije kedti koje komonni kongo odo Yësu ti kilejo bo nima mi kada 'ba ro kindawo nima ya. VIII Tine Yësu ikali meri

'bënni nima 'deni na bo kiya zi bo közi kölä rɔ kilawo tönë, bo iya te, “Ënyî tɔrɔ kɔrɔ kɔmɔze pili binë.” Kina bo nima kënyî ngî kɔrɔ.

^X Kina Yësu kiya zinnî te, “Mititi ye, ma yala na kutî dönnî ti kö'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo, to'do lende laka zi bilaka ala to'do lende kënyë na teyi, tɔmɔ didî ala tupò mo yaga?”

^X Bo uyî kɔmɔ bo kongɔ dönnî pili na bo kilende zi bo nima, bo iya te, “Oja gɔ köziyi.”

Bo oja yɔ na közi bo tönë kileŋo rönî ngî rɔ ma laka. ^{XI} Tine lende mo ata ngî minnî sowa na lijë koloma ngî rɔ tiya mo rɔ gɔ rönni, wa'di na gɔ lijë ko'do ngî zi Yësu.

Bo Kösö Gɔ Yësu Ga
(*MT 10:1-4; MK 3:13-19*)

^{XII} Mî kada ma do kɔtɔ mɔtɔ na Yësu kënyî ngî kari do döku tilende ti Boko'ba këzë do bo. ^{XIII} Mî döŋbo mo 'deni tine na bo kidëki bo kösö gɔ bo ga ngî bo koza ya ma 'butë dömoriyö di mî löŋgö mo bo kidëki lijë rɔ bo laja. ^{XIV} Lijë na rɔ Simona ame bo kidëki rɔ Pitörö ne ti löndö bo Andareya ti Yakoba ti Yowani ti Pilipö ti Batolimayo ^{XV} ti Matayo ti Tɔma ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Simona ame kidëki rɔ Zelote (bo ko'do ya gɔ döyayi 'bënni) ^{XVI} ti Yuda kole 'ba Yakoba ti Yuda Isikarita ame kebe kususu Yësu ne.

Akiyandi 'Ba Yësu
(*MT 4:23-5:12; 5:38-48*)

^{XVII} Bo ëki kari tinnî bëri mî döyayi ma koriya na bo kɔrɔ ngî. Tindî ame ga rɔ bo kösö gɔ bo ne ti bilaka ma konzi ame ga di mî döyayi 'ba Yudayi pili ti Yerusalem gbi di mî gawo 'ba Tura ni ti Sidona ame ga kpa mini löbu ne ëdî kpaki yayi. ^{XVIII} Lijë ako tuwö lende abo gbi ti rɔkɔ'ɔ 'do tileŋo mo. Kina ngî ya ame ga nöki këdî kodo gomo rɔmo kulöwö naga ileŋo ngî gbi. ^{XIX} Bilaka naga nima pili o'doko tosa rɔ bo römöyî tigo ëdî kodo di rɔ bo kileŋo lijë.

^{XX} Bo ongo do bo kösö gɔ bo naga nima na bo kiya te, “Kpe ame ga rɔ lisa ne na laka römöyî ñere löbu 'ba Boko'ba na rɔ 'beye. ^{XXI} Kpe ame ga gîri nime rɔ 'bö ne na laka römöyî ti kɔ'bo ye 'deni. Kpe ame ga rɔ monɔ gîri nime ne na laka römöyî ti kögöke 'deni. ^{XXII} Kpe ame ga do bilaka ko'ji ye kiti'ja ye kilagi ye kiya ye rɔ a ma kënyë gɔ lende 'ba kole 'ba bilaka lesi ne na laka. ^{XXIII} Iiyake mî kada mo nima köpuke rɔ löŋɔ römöyî kpa közi ma löbu ëdî ziye mitɔrɔ. Ya naga nima 'bu nni löbu ga oloma gbi rɔ to'do bo kumë lende 'ba Boko'ba tönë ga bine tara.

^{XXIV} Tine bu'bu ziye kpe bo wa ni, römöyî oteke rɔ kindawo ti löŋɔ ma 'beye 'deni molo gîri nime. ^{XXV} Bu'bu ziye kpe ame ga rɔ tēkpē gîri nime ne, ti këddike 'deni 'basi rɔ 'bö. Bu'bu ziye kpe ame ga rɔ tögö gîri nime ne, ti kudoku 'deni. ^{XXVI} Bu'bu ziye kpe ame ga bilaka pili këdî kiya lende 'be rɔ ma laka ne römöyî kina 'bu nni löbu ga ko'do bo kumë lende do kindëndë ni gbi tara bine.

^{XXVII} Kina me mëdi miya ziye kpe ame ga këddi kuwöke lende naga nime mëdi miya ne. ɔ'ɔ bo ya 'bi ga kina o'do lende laka zi lijë ame ga ko'ji yi ne. ^{XXVIII} O'do yëyi do lijë ame ga kulömu yi ne kina unötu gɔ lijë ame ga këdî ko'do yi rɔ ma kënyë ne. ^{XXIX} ɔdo bo mɔtɔ kokɔsɔ lo'bo yi, uyî kapa mɔtɔ gbi zi bo, bo kokosɔ. ɔdo bo mɔtɔ kogba gamisî 'bi, i'di bo kogba pandila 'ba yimo gbi. ^{XXX} I'di zinnî lijë ame ga kidëki wa di ziye ne. Tine kinza ki'di dë kpe kopi ziyî. ^{XXXI} O'do zi ya mɔtɔ ga gbi kɔzɔ ame ko'doko 'do ko'do ziyî ne tara.

XXXII Ne ɔɔɔ ko'ɔ nge ro ya ame ga ko'ɔ yi ne 'do mi Boko'ba këyi ka röyi gomo go wa'di? Bo lende kënyë ni pele ɔ'ɔ ya ame ga ko'ɔ lijë ne gbì. **XXXIII** Ne ɔɔɔ ko'do laka nge zi ya ame ga ko'do laka ziyi ne, 'do mi Boko'ba këyi ka röyi gomo go wa'di? Bo lende kënyë ni pele o'do gbì tara. **XXXIV** Ne ɔɔɔ ki'di nge zi ya ame ga kiteri 'do kileki bi mo teyi ziyi ne, 'do mi Boko'ba këyi ka röyi gomo go wa'di? Bo lende kënyë ni i'di gbì zi bo lende kënyë lëpi nni ga tara 'do kope te kileki teyi.

XXXV Tine ma laka mo, ɔ'ɔ bo ya 'bi ga, o'do laka zinni, kina i'di zinni kinza titeri topi ɔto teyi. Kina ti kpa kôzi 'bi 'ba gomo këdi ngi ro mbëmbë, ti këddi ro kole 'ba Boko'ba tigo do kiteli, römöyi bo na ti mi këyi ro bo mi kata ni ti bo dökì'di kënyë ni. **XXXVI** Oloma ti mi konjmi zi bilaka kozo 'ba 'bu yi Boko'ba tara.

XXXVII Kinza ko'do burë 'ba botɔ dë, ɔɔɔ ko'do ti ko'do 'bëyi gbì. Kinza kodo karama dë do botɔ, ɔɔɔ ko'do ti kodo gbì döyi. Ola bilaka go lende kirasi, kina ti kola yi gbì. **XXXVIII** I'di, kina ti ki'di gbì ziyi. Akiyari kele 'bi ame këdi ko'do zi bilaka, kiyari kitanj gomo kiyaya koso kilayi bëri ne, ti komomi gbì tara dongo'do yi, römöyi wa ame kiyari ki'di ne na ti ki'di gbì ziyi."

Ni Gbi Tara

(MT 7:3-5, 24-27)

XXXIX Kina Yesu kiya donjala nime gbì zinni, iya te, "Bo komo kolu ti kokoko bo komo kolu lëpi bo motɔ yo? Lijë ti kila'ba dë kpaki riyo mi gö? **XL** Kole 'ba sukulu inza mbiri di do bo komo kiyandi abo. Ne bo ame kote akiyandi abo pili laka ne ti këdi gbì kozo bo komo kiyandi abo.

XLI Go wa'di na kebe tongo pori di komo këpi yi motɔ konyo lende 'ba kpa kulugbu ma löbu nima komöyi ne dë? **XLII** Ti kiya ro ma tondo mo zi löndö nima kiya te, 'Bo löndö, i'di miyagba pori nima yaga di komöyi,' ko'ja to'ja kpa kulugbu ame komöyi ne konya döyi? Ni bo komo kandi nime, ogba kpa kulugbu nima titi dogba yaga di komöyi 'do ko'ja bi laka togba pori yaga di komo löndö yi.

XLIII Ongoke te, ngëri ma laka ana dongëri ma kënyë dë, kina ngëri ma kënyë ana dongëri ma laka dë. **XLIV** E'di kikali ngëri pili go ma kana mo ga. Botɔ ite'de këlu dë di do ngopolinga, kina botɔ ite'de mowo dë gbì di do rökö. **XLV** Bo lende laka e'di koja 'ba bo ro wa ma laka ame kulu dönì 'deni mi dökì'di bo ne. Kina bo lende kënyë oja 'ba bo gbì ro wa ma kënyë ame kulu dönì 'deni mi dökì'di bo ne. Römöyi wa ame koso mi dökì'di ne na kpa këdi koja yaga.

XLVI E'ddi kidëkike ma ro njere, ro njere, go wa'di kinza ma ko'doke wa ma miya mo ga dë yo? **XLVII** Ti mileme ziye, lijë ame ga pili kako kuwö lende ma ko'do ngi tara ne **XLVIII** e'di kozo bo ko'ba rö ame kole gö 'ba gbondo rö abo kalo kugë gbondo rö abo di do doku ne tara. Kina mini koso kako kikëti roni ro rö nima, tine iyaya roni dë, römöyi o'ba roni 'deni laka. **XLIX** Ne lijë ame ga kuwö lende ma ko'do dë ne, e'di kozo bo ame ko'ba rö ma 'ba bo ngi tara kinza kole gbondo mo dë bëri ne. Kina ɔɔɔ mini koso kikëti roni ro rö nima yo na kulöru ngi. Tine la'ba mi ngi ro ma kënyë."

VII

Bo Laja 'Ba Bo Do Bo Kanya

(MT 8:5-13)

^I Kina ɔɔɔ Yesu kote tiya wa naga nime 'deni pili zi bilaka naga nima tine na bo kënyë ngi kari Kaparanoma. ^{II} Di yayi bo këlu 'ba bo kanya 'ba

Romo mato ēdī ti bō laja abo ame bo k'o' kulōwō ne. Tine bō laja nima ēdī dō rōko'ō 'deni ngōsi 'dō kōlē. ^{III} Kina odo bō kēlu nima bo kuwō lende 'ba Yēsu 'deni tine bo oja lōbu 'ba Yudayi mato ga ngī kari 'dō kititi Yēsu gō kako kōmo bō laja abo nima yaga. ^{IV} Ya naga nima ari kolo'ba rōnni rō gōgō zi Yēsu, iya te, "Bō nime bo o'bo ngī 'dō ko'do kōnyi teyi ^V rōmōyi bo o'ō ze Yudayi kulōwō bo ko'ba rō 'ba mōtu zize." ^{VI} Kina Yēsu kēnyi ngī kari tinnī.

Tine odo Yēsu kōmō 'deni ngōsi ngila lijo nima kola dē kpe kōwo yō, na bō kēlu mo tōnē koja bilaka 'dō kari kiya zi Yēsu te, "Njere, kinza kupō rōyi dē. Mō'bo dē 'dō ti'di yi kōdo lijo ma. ^{VII} Ma gbagba ma mōngō rōma bine mō'bo dē 'dō tako ziyi. Tine iya nge ti kpēyi kina ti kilenjo bō laja ma nime ngī. ^{VIII} Rōmōyi mikali kōzi kakpa 'bī ēdī gbī kōzo 'bama ame mēdī bīcī kōzi kakpa ti bō kanya nbanjī kpa bīcō ne. Odo milende zi ame, miya te, 'Ari,' kina kari ngī. Kina odo milende zi ame 'dē, miya te, 'Ako,' kina kako ngī. Odo milende zi bō laja ma, miya te, 'O'do wa nime,' kina ko'do ngī."

^{IX} Kina odo Yēsu kuwō lende kiya 'ba bō nime 'deni te tine lende mo igayi bo ngī. Kina bo kuyi kōmo bo dō tindi ama ga kēdi kozi gō bo ne, bo iya te, "Rō ma laka miya ziye, mo'ja bōto mato ame ki'di dōni ngī gō lende ma kozo a nime te dē koto te pele di miye kpe Yisarele."

^X Kina ya tōnē ga koja ne kileki ngī kari ko'ja bō laja tōnē kilenjo 'deni.

Yēsu Indinji Tōku

^{XI} Kina di pōto mo na Yēsu kēnyi ngī kari gawo mato kidēki mōyi mo rō Nayini. Bō kōsō gō bo ga ti tindi ma konzi mato ga ari gbī koto ti bo. ^{XII} Tine ko'ja lijē kōmō 'deni ngōsi kpa reki 'ba gawo nima tine na dōnni kondoso ngī ti tōku kēdi kombi kako timo. Kole koto kpōki 'ba 'ja makuru'bē mato na ma kōlē 'deni. Kina bilaka 'ba mī gawo kototo rōnni 'deni ngī rō tindi ti 'ja nima. ^{XIII} Tine odo Yēsu ko'ja 'ja nima 'deni tara tine lende mo o'ō ngī nbo kōdo mī dōki'di bo. Kina bo kiya zini te, "Kinza kudu dē."

^{XIV} Kina bo kari ngī kinda'ba kpa lanba nima di dō bō kombi tōku naga nima na lijē koro ngī. Kina bo kilende, iya te, "Ni kole, milende ziyi ēnyi tōto."

^{XV} Kina tōku tōnē kēnyi ngī koloma tōto kebe tilende. Kina Yēsu kileki bo ngī zi ma mo. ^{XVI} Kina lijē ngī pili rō tikere rō mbēmbē lijē ki'di tilēlu Boko'ba, kiya te, "Bō kumē lende ma lōbu odo 'deni mī lōngō ze." Lijē iya gbī te, "Boko'ba na kako 'deni tokōnyi bilaka abo ga."

^{XVII} Kina lēbī 'ba wa nime Yēsu ko'do ne kogba mī dōyayi 'ba Yudayi ngī pili ti rōni kala mī dolingo ame ga dōngila Yudayi yayi ne toko.

Akititi 'Ba Yowani

(MT 11:2-19)

^{XVIII} Bō kōsō gō Yowani ga ari kiyētī lende naga nime pili te zi Yowani. ^{XIX} Kina bo kidēki ma riyo ngī bo koja kari zi Yēsu ti akititi nime, kiya te, "Ni mo na rō bo mo tōnē kēdi kako ne, ala 'dō doje kōmoze gba gō bō mato 'beri?"

^{XX} Kina ya riyo tōnē ga kako ngī zi Yēsu kiya te, "Yowani bō bapatisi na koja ze ziyi tiya mo te, 'Ni mo na rō bo mo tōnē kēdi kako ne, ala 'dō doje kōmoze gba gō bō mato 'beri?' "

^{XXI} Mī kada mo nima Yēsu ilejo ma konzi ame ga ti dōkomali rōko'ō ma gege ti nōki ni kiyōpō kōmo bō kōmo kōlu ni 'deni gbī. ^{XXII} Kina bo kileki kiya zi bō laja naga nime, bo iya te, "Ilekike kari kiyētike wa naga nime ko'jake kuwōke gbī ne zi Yowani. Iyōpō kōmo bō kōmo kōlu ni 'deni. Bō

ka'bo ni ilingere 'deni. Ilenjo bo mönyu ni 'deni yaga ro ma koo. Bo mbili ku'bè ni uwò bi 'deni. Tòku ni indinji 'deni kina laja laka uwòwò róni 'deni zi bo lisa ni. **XXIII** Lijè ame ga lende ma kilikò dè dónni ne na ti yèyi."

XXIV Di pötò bo laja 'ba Yowani naga nima kari 'deni na Yèsu koloma ro tiya lende 'ba Yowani zi tindi naga nima. Bo iya te, "Me karike yi mòkò zi Yowani ne wa'di na karike tonjo mo? Mbili molì ma kèdi kudè dóni di zi lili? **XXV** Ne ma kinza tara arike tonjo wa'di? Bo kusu bonjo kele? Inza tara, lijè ame ga kèdi kusu bonjo ma ndögò kitigo kulòwò naga nima dónni kola nge 'joyi di mi mori ne, bi 'bènni linjo 'ba nere. **XXVI** Ne arike tonjo wa'di? Bo kumè lende 'ba Boko'ba? Yèè, ro ma laka o'jake bo ame kebe bo kumè lende 'ba Boko'ba pili ne 'deni. **XXVII** Bo na me kugu lende abo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Mèdi moja bo laja ma kari dogba kòmoyi tilejo kori ziyi.' **XXVIII** Ro ma laka miya ziye, kole köyö 'ba 'ja motò inza mbiri di do Yowani, tine bo ame titiyi mi nere lobu 'ba Boko'ba ne na mbiri di do Yowani."

XXIX Bilaka ma laki naga nima ti bo kireke awada ni kpaki odo lijè kuwò lende nime Yèsu kiya ne 'deni tine ileme ngi zinni burè ko'do 'ba Boko'ba ro ma kodoro römöyì Yowani na ko'do bapatisi 'deni dónni. **XXX** Tine Parosi ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ilagi ako'doko 'ba Boko'ba ngi go dónni, lijè kilagi di zi Yowani di bi to'do bapatisi dónni.

XXXI Yèsu ileki kiya te, "Ti miyari ye kpe bo titi ma le'jete nime ti wa'di? Kpe ngi kozo wa'di ga? **XXXII** Kpe ngi kozo kole titi ame kotonji dónni mi bi 'ba ndögò tara, ame dotumu motò kulòri kiya zi ama ga, iya te, 'Domba dokole mbili pele ziye, odoweke goye dè yo. Kina me duci leri 'ba tolè pele ziye, uduke dè yo.' **XXXIII** Yowani ako bine koro kpa bo kuwè a ma kata naga dè, iyake te, 'Bo bo nöki na.' **XXXIV** Kina me kole 'ba bilaka lesi kako konyo kpa bo kuwè wa, iyake te, 'Onjoke yayi, bo ngi ro bo kpa nbönbö bo layi bo pori 'ba bo kireke awada ni ti bo lende kënyè motò ga.' **XXXV** Ne tine akikali 'ba Boko'ba ti kinda 'deni yaga di mi ndobo 'ba kole mo ga."

Yèsu Ni Ti Simona Ma Ro Parosi

XXXVI Parosi motò ose Yèsu 'do kari ro nba linjo abo. Kina Yèsu kari ngi lijè koloma tonyo akonyo bi kotò ti Parosi nima. **XXXVII** Tine 'ja bo lende kënyè motò di mi gawo nima uwò 'deni Yèsu èdi linjo 'ba Parosi nima. Kina loko kako ngi ti kizaza 'ba 'bu ma kato kele. **XXXVIII** Loko oro ngi kebe go Yèsu di kpa akonyo yayi tudu, tolo kòmóni kiya'ji ndi Yèsu. Kina loko kebe ngi tididi ndi Yèsu ti sunè dóni loko kunzulu kinzanza 'bu kato kele tonè teyi.

XXXIX Kina odo Parosi mo nima ko'ja 'deni tara tine, bo ebe tiya mo ti mi bo te, "Bo nime ma bo kèdi ra ngi ro bo kumè lende 'ba Boko'ba dène bo èdi kikali ngi 'ja nime kèdi kosa ndi bo ne bo lende kënyè ma do kiteli na."

XL Yèsu ènyì kilende zi Parosi nima, möyi mo ro Simona ne, iya te, "Simona, mèdi ti lende motò tiya mo ziyi."

Simona ileki domo iya te, "Laka, bo komo kiyandi, iya zò."

XLI Yèsu isaki kiya te, "Ya motò ga riyo ogba yamo tóti di zi bo motò 'do lijè kopi 'jaa. Bo motò ogba 'ba bo kuluku 'butè, bo ama ogba 'ba bo kuluku kotò. **XLII** Ya naga nime kpaki riyo inza ga ti a motò 'do topi wali nima timo. Na bo mo tonè kola yamo naga nima ngi gbo pili zinni. Di mi ya riyo naga nime bo ma yala na ti ko'bo kulòwò?"

XLIII Simona iya te, "Momeri 'bama bo ama wali mo mbiri ne na ti ko'bo kulòwò."

Yèsu iya te, "Iya 'deni ko domo."

XLIV Kina bo kuyi kɔmɔ bo kileme 'ja nima zi Simona, iya te, "O'ja 'ja nime ra? Ma mako liɲɔ 'bi i'di mini dɛ yɔ zɔ turɔgɔ ndɔ timo. Ne 'ja nime loko urɔgɔ ndɔ ti tɔlɔ 'ba kɔmɔni loko kididi ti sunɛ dɔni. XLV Me mɔdɔ bine ne iramo ma dɛ yɔ. Ne 'ja nime mɔlo gɔ tɔdɔ ma bine ɔɔ dɛ di bi tunzululu ndɔ. XLVI Inzanza 'bu dɛ yɔ dɔma. Ne loko inzanza 'bu kato kele ndɔ. XLVII Kina me miya zi yi lende kɛnyɛ konzi 'bɛni naga nima ola loko 'deni gbɛ gɔmo kɔzɔ akɔ'ɔ mbɛmbɛ 'bɛni nime. Bɔ ame kola nge mbowa ne ɔ'ɔ gbɛ nge mbowa."

XLVIII Kina Yɛsu kileki kiya zi 'ja nima, iya te, "Ola yi 'deni gɔ lende kɛnyɛ 'bi ga."

XLIX Kina nba mɔto ga ama ti bo yayi ne kebe ngi tiya mo rɔ gɔ rɔnni, iya te, "Bɔ nime bo yɛ na gɔ bo kola wa gɔ lende kɛnyɛ?"

L Yɛsu ileki kiya zi 'ja nima, iya te, "Ti'di dɔyi gɔ lende ma na kɔmɔ yi 'deni, ari ti, ti mi kɛyi."

VIII

Lingere Tuwɔwɔ Laja Laka

I Di pɔto mo 'deni yayi tine na Yɛsu koloma ngi rɔ tilingere kebe mi gawo ni ti dɔliɲɔ ma titi naga ti tuwɔwɔ laja laka 'ba nere lɔbu 'ba Boko'ba. Bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ma 'butɛ dɔmoriyɔ mo tɔnɛ ga ari ti bo mi lingere nima II gbɛ ti 'ja mɔto ga ame kileɲɔ 'deni di dɔ rɔkɔ'ɔ ni ti nɔki ni ne. 'Ja mɔto mo naga nima lijɛ na rɔ Mariya ma kidɛki mɔyi mo gbɛ rɔ Magadala ma tɔnɛ nɔki mɔdɔmoriyɔ kita'ba yaga di dɔmo ne III kina gbɛ ti Zowana 'ja 'ba Kuza makuɲu 'ba nere Erodɛ kina Sosana ni ti 'ja ma konzi mɔto ga. 'Ja naga nime na koloma rɔ tokɔnyi Yɛsu ni ti bɔ laja abo ga ti yamo 'ba gbagba lijɛ ga.

Dɔɲgala 'Ba Bɔ Kulɛ Kupɔ (MT 13:1-23; MK 4:1-25)

IV Kina tindi ma kinza kiya ki'di totɔto rɔnni ngi zi Yɛsu. Bilaka oloma ngi rɔ tako di mi dɔliɲɔ ma konzi mɔto ga. Kina bo koloma ngi rɔ tiya dɔɲgala nime zinni, iya te, V "Bɔ mɔto ɔdɔ 'deni kari tuli kupɔ. Kina ɔdɔ bo kɛdi kulɛ 'deni tine mɔto ga ila'ba ngi dɔ kpa kori. Ututu dɔmo ngi ti ndi na yali kako kogo ngi. VI Mɔto ga ila'ba 'bɛnni dɔ kirigoyɔ. Kina ɔdɔ kɔtu 'deni tine ututu ngi rɔmɔyi yayi mo ɛyi dɛ. VII Kupɔ mɔto ga ila'ba 'bɛnni bɛci kono. Kina ɔdɔ kono kiyɔbu 'deni kɔto timo tine ubɔwu ngi yaga. VIII Tine kupɔ mɔto ga ila'ba 'bɛnni mi yayi ma laka. Kina kɔtu ngi kiyɔbu kana konzi kebe ma tɔnɛ kulɛ ne."

ɔdɔ bo kiya 'deni kɔzɔ a nime te tine, bo ɛnyi kuwɔwɔ, kiya te, "Bɔ ame kɛdi ti mbili tuwɔ lende ne i'dike bo kuwɔ lende nime."

IX Bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ebe tititi bo gɔ 'jo 'ba dɔɲgala nima. X Tine bo ileki zinni, bo iya te, "Beye Boko'ba i'di akikali 'ba nere lɔbu abo ame rɔ ma kusu ne 'deni ziye. Ne 'bɛnni lijɛ ya ma laki naga nima ti milende zinni rɔ dɔɲgala rɔmɔyi 'dɔ ɔdɔ lijɛ konɲɔ pele lijɛ ko'ja dɛ, lijɛ kuwɔ pele lijɛ kikali mi 'jo 'ba lende mo dɛ. XI 'jo 'ba dɔɲgala nima na te, kupɔ na rɔ lende 'ba Boko'ba. XII Ma kila'ba dɔ kpa kori naga nima na rɔ ya ame ga kuwɔ laka tine Satani ako ngi kolɔ yaga di mi dɔki'di mo ne kinza lijɛ ki'di dɔnni ra gomo kɔmɔ lijɛ di mi tɔlɛ. XIII Ma kila'ba dɔ kirigoyɔ na rɔ ya ma kinda'ba lende 'ba Boko'ba ngi ti mi kɛyi di bi tuwɔ mo. Tine ngira'da mo alo dɛ minni. Lijɛ i'di dɔnni nge mbowa gomo tine ɔdɔ akiyari kɔmɔ yɔ na lijɛ kila'ba ngi. XIV Kupɔ ma kila'ba bɛci kono na rɔ ya ame ga kuwɔ ngi tine 'deni yayi kɔmɔ kilɛ'di 'ba gɔ wa 'ba dɔliɲɔ nime, mɔri ni ti lɔɲɔ

mo uböwu ngi yaga di minni. Kina ngi lijë iyöbu dë kpe. ^{XV} Tine kupö ma kila'ba mi yayi ma laka na ro ya ame ga kuwö lende nime kinda'ba ngi mi döki'di nni ti lende koro mo. Kina lijë kogbo ngi nbö lijë kana.

Dangala 'Ba Lamba

(MK 4:21-25)

^{XVI} Kozo ma kongoke bato i'di pa'do dë do lamba kogba kutu'bö dömo ti kete ala kusu bici sora. Tine edi ki'di lamba do a 'ba tidëyi mo 'do kiyöpo bi zinni lijë ame ga pili kedï kodo rö yayi ne. ^{XVII} Kina me wa ame ga ro ma kusu ne ti koja yaga bi kopö. Kina lende ame ga kutu'bö kpamo bëri ne ti kugbë'du gömo yaga. ^{XVIII} Ojeke mbili ye laka go lende nime tuwö mo. Bö ame kedï timo ti ki'di gbï dorodo dömo. Tine bö ame kinza timo ne ma mbowa mo ame bo komeri bo kedï timo ne ti kogba yaga di zi bo."

Yë Na Ro Iya?

(MT 12:46-50; MK 3:31-35)

^{XIX} Ma 'ba Yësu ni ti löndö bo ga ako tonjo bo. Tine lijë o'bo dë 'do tömö ngosi ngila bo römöyi tindï uru bo 'deni. ^{XX} Kina bö motö kari kiya zi bo, iya te, "Möyi ni ti löndö yi ga na me 'dë kedï koro yaga, lijë o'doko tilende tiyi."

^{XXI} Tine bo ënyi kileki dömo, iya te, "Iya ni ti löndö ma ga na ro ya naga nime lijë ame ga kuwö lende 'ba Böko'ba kinda'ba ndobo mo ne."

Yësu Oga Piwu

(MT 8:23-27; MK 4:35-41)

^{XXII} Mi kada ma do koto motö na Yësu kënyi kiya zi bö kösö go bo ga, bo iya te, "Ënyike dumuke gönyï pöpö ma 'dë." Kina lijë këki ngi mi sorope tari.

^{XXIII} Di mi sorope 'deni yayi na tö'dö kinda'ba bo ngi. Tine na lili piwu ki'di dönï ngi mini ki'di toso gönni mi sorope kinda ngi ro tölë zinni. ^{XXIV} Kina bö kösö go bo ga kari kindinï bo, iya te, "Nere, nere, dëdi 'deni dölë."

Kina bö kënyi ngi toro bo kamo do lili ni ti mini kikagba nima. Kina piwu tönë kölu ngi me'de, bi ko'do ngi liwo. ^{XXV} Kina bö kënyi kititi bö kösö go bo ga, bo iya te, "Kpe nime go wa'di na ki'dike döye dë go tigo ma?"

Tine lijë ngi pili ro tikere wa nima igayi lijë 'deni, na lijë kebe tititi rönni, iya te, "Bö nime wa'di ga na? Bo embe pele nge do lili ni ti mini, uwö do bo ngi."

Nöki Ni Ti Ba'do

(MT 8:28-34; MK 5:1-20)

^{XXVI} Lijë umu ngi kömö mi döyayi 'ba bö löwö mi Gerasa ame kebe gönyï pöpö nima ro ma koriya ti Galilaya ne. ^{XXVII} Kina odo Yësu këki ngi di mi sorope yo na do bo kondoso ngi ti bö nöki motö 'ba mi gawo nima. Bö nima oloma 'deni komo koo konzi kinza kusu a motö ro bonjo, kö'dö dë gbï rö. Bi loma mo nburu mi lönggö dögö. ^{XXVIII} Kina odo bo ko'ja Yësu 'deni tine bo ako ngi kila'ba bëri ndi Yësu bo kulöri ro ma kembe, kiya te, "Wa'di 'bi tö ni Yësu kole 'ba Böko'ba tigo do kiteli nime? Moma'jo roma zi yi, kinza kodo gomö dë roma."

^{XXIX} Bo iya tara römöyi Yësu ilende 'deni zi nöki nima 'do kita'ba yaga di do bo. Pa molo nöki nima edi nduwë ro tonbenje bo. Omba zingiri pele ndi bo ga ti közi bo 'do kogbo bö bëri bö ö'bö ngi tiyëyi wa naga nime yaga di ro bo. Kina nöki nima koto bö ngi toloma yi mökö.

^{XXX} Yësu ititi bo, iya te, "Möyi yi ro ye?"

Bo iya te, “Möyï ma rɔ tîndî.” Bo iya tara rɔmɔyï nɔkï nima kila'ba dɔ bo ne rɔ laki.

XXXI Kina nɔkï naga nima kɛnyï koma'jo rɔnnï ngï zi Yësu kinza bo koga lijê dɛ koto mi gô kalo kinza kota bîci mo dɛ tɔnɛ. **XXXII** Tîndî 'ba ba'do 'ba liŋɔ ma konzi êdi tonyo kpɛnni ndi dôku yayi. Kina nɔkï koma'jo rɔnnï ngï zi Yësu 'dɔ koja lijê kari kila'ba dɔ ba'do naga nima. Kina bo kodɔ kpamo ngï zînni. **XXXIII** Kina ɔdɔ nɔkï tɔnɛ ga lijê kita'ba 'deni di dɔ bo nima tine lijê ari kila'ba ngï dɔ ba'do tɔnɛ ga. Na dotumu tɔnɛ kembe ngï pili dɔ riŋa kulôru di bi kulîŋi 'ba dôku nima kila'ba kote dônni mi pɔpô.

XXXIV Kina ɔdɔ bo koda ba'do naga nima koŋɔ 'deni tara tine lijê iriŋa ngï ti lende mo kari kiyêlɛ mi gawo kpaki kebe gɔ nyaka. **XXXV** Kina bilaka kɔlɔ ngï kari tonɔɔ ɔto nima ko'dɔ rɔni ne. Kina ɔdɔ lijê kari kômô 'deni zi Yësu yayi tine lijê ari ko'ja bo tɔnɛ nɔkï kita'ba 'deni yaga di dɔmo koloma 'deni bi ndi Yësu yayi kusu boŋɔ 'deni rɔni dɔmo kele 'deni. Kina lijê ngï rɔ tikere. **XXXVI** Lijê ame ga ko'ja tileŋo bo nɔkï nima ne na kebe bi tîyêti gɔmo zînni. **XXXVII** Kina lijê bilaka 'ba Gerasa mo naga nima kilende ngï zi Yësu 'dɔ kɛnyï kari yaga di mi dɔyayi 'bɛnni rɔmɔyï tikere abo a'da lijê 'deni. Kina Yësu kɛnyï ngï kɛki mi sorope kari abo.

XXXVIII Bɔ tɔnɛ nɔkï kita'ba di dɔmo ne oma'jo rɔni zi Yësu tɛgɛ 'dɔ Yësu ki'di bo kari tînni. Tine Yësu ileki bo, iya te, **XXXIX** “Ileki kari liŋɔ 'be 'dɔ kiyêti wa ame Boko'ba ko'dɔ kulôwô zîyï ne.”

Kina bo tɔnɛ kari ngï koloma rɔ tîyêlɛ wa ame Yësu ko'dɔ kulôwô zi bo ne kote mi gawo nima.

Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa Rɔ Bɔŋɔ 'Ba Yësu (MT 9:18-26; MK 5:21-43)

XL Kina ɔdɔ Yësu kileki 'deni kômô kapa pɔpô ma tɔnɛ tine tîndî ama ga yayi ne ngï pili ti mi kɛyi turɛ dɔ bo rɔmɔyï lijê êdi mɔlo rɔ toda bo. **XLI** Kina bo mɔto rɔ Yayiro rɔ bo dɔ rɔ 'ba mɔtu kako ngï kila'ba bɛri bi ndi Yësu, koma'jo rɔ bo zi Yësu 'dɔ kari ti bo liŋɔ abo. **XLII** Rɔmɔyï nyiti kɔto kpôki abo 'deni mbiri rɔ dôti kɔmɔ kɔɔ mo 'deni kɔzɔ 'butɛ dɔmoriyô tara dôki'di mo êdi ko'dɔ 'deni ngï togba rɔni.

Di gɔ kɔri 'deni yayi na tîndî komɔmi rɔni ngï aa za 'dɔ tîdirî Yësu. **XLIII** Tine 'ja mɔto yayi roma ô'bô ngï nburu tɔlɔ di rɔmo kɔmɔ kɔɔ mo 'deni 'butɛ dɔmoriyô. Loko ote dɔ yamo 'bɛni ga 'deni zi bo wɔwɔ ni tine ma kɔto mɔto mo ileŋo ni dɛ du te. **XLIV** Kina loko kako ngï kebe gɔ Yësu loko kosa kpa bɔŋɔ 'ba rɔ bo. Kina roma 'bɛni tɔnɛ kô'bô ngï nburu tɔlɔ di rɔni ne koke kpɛni ngï. **XLV** Yësu ititi, iya te, “Yɛ na kosa rɔma?”

Lijê pili andi gɔmo. Kina Pitôrô kɛnyï kileki kiya zi Yësu, iya te, “Nere, bilaka na me komɔmi rɔnni kɛdi kitiri pili kari rɔyï yayi, tine ti kititi 'bôwu tara rɔ ma totondo mo ga?”

XLVI Tine Yësu ileki dɔmo iya te, “Boto tɔ ne osa rɔma 'deni rɔmɔyï mikali gɔ tigo ma kɔdɔ di mi yida rɔma.”

XLVII Kina ɔdɔ 'ja tɔnɛ koŋɔ 'deni loko inza kari ngï liwo tine na loko kako ngï ti rɔ kilê'di loko kila'ba bɛri bi ndi Yësu. Kina loko kiyêti gɔ ame loko kosa rɔ bɔŋɔ 'ba Yësu na kileŋo ni ne ngï pili zi bilaka konzi naga nima. **XLVIII** Kina Yësu kileki kiya zîni, iya te, “Nyiti ma, ti'di dɔyï gɔ tigo ma na kileŋo yi 'deni. Ari ti, ti mi kɛyi.”

XLIX Kɔta Yësu kɛdi gba tilende te tine na bo mɔto kômô ngï di liŋɔ 'ba Yayiro bo dɔ rɔ 'ba mɔtu tɔnɛ, iya te, “A 'ba nyiti 'bi tɔnɛ ênyɛ 'deni. Kinza koma'jo bo kɔmɔ kiyandi nime dɛ kpe.”

^L Kina ɔɔɔ Yĕsu kuwö tara tine bo iya zi Yayiro, bo iya te, “Kinza kere dĕ, i'di döyĭ gɔ tigo ma kina ti kindinji nĭ ngĭ.”

^{LI} Kina ɔɔɔ bo kari kömö 'deni linɔ 'ba Yayiro yayi tine bo ola bɔto dĕ kɔɔo ti bo gɔ töku nima, tine nge rɔ Pĭtörö ni ti Yowani ti Yakoba ti 'bu 'ba nyiti mo nima ti ma mo. ^{LII} Bilaka ama ga pili yayi ne ědi bi monɔ dɔ töku tome kuwu ti kökö. Yĕsu ilende zĭnnĭ iya te, “Udumöke, loko ölä dĕ rɔ tölä, tö'dö na.”

^{LIII} Kina lijĕ kögö bo ngĭ rɔ laja römöyĭ lijĕ ikali loko ölä 'deni rɔ tölä.

^{LIV} Kina Yĕsu kinda'ba közi töku tönĕ ngĭ kidĕki, kiya te, “Nyiti ma, ěnyĭ tɔrɔ.” ^{LV} Kina dĭdĭ nĭ kileki ngĭ loko kënyĭ tɔrɔ.

Yĕsu iya zĭnnĭ 'dɔ ki'di akonyo zi nyiti nima. ^{LVI} Tine 'bu mo ni ti ma mo oɔo ngĭ rɔ gönnĭ. Kina Yĕsu kose gomo ngĭ zĭnnĭ kinza lijĕ kiya lende 'ba wa nime ko'do rönĭ ne dĕ zi bɔto mɔto.

IX

Laja 'Ba Ya Ma 'Butĕ Dɔmorĭyö (MT 10:5-15; 14:1-12; MK 6:7-29)

^I Yĕsu idĕki bɔ kösö gɔ bo ga ma 'butĕ dɔmorĭyö pili bi kɔto kina bo ki'di közi kakpa 'ba toga nöki ti tileŋo rɔkɔ'ɔ ngĭ zĭnnĭ. ^{II} Kina bo koja lijĕ ngĭ kari tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba gbĭ tileŋo rɔkɔ'ɔ. ^{III} Bo ose zĭnnĭ te, “Kinza kogbake ɔto dĕ tiye mĭ lingere nime. Ala bo rɔ pĕri ala mbo'da 'ba kpasĭ ala akonyo, ala girĭsĭ ala bɔngɔ kolo mɔto kinza kogbake dĕ tiye.

^{IV} Linɔ mɔto ame kɔɔoke 'deni teyi olomake nge bina nɔbö kënyĭke di mĭ gawo mo tɔ nima. ^V Gawo ame ga bilaka mo ga kilagi ye ne ɔɔoke yaga kpa reki mo kombake lupu 'ba bi 'bĕnnĭ nima yaga di ndiye rɔ lömu rönĭ.”

^{VI} Kina bɔ kösö gɔ bo naga nima kënyĭ ngĭ dɔmo tilingere rɔ gɔ linɔ tuwöwö laja laka gbĭ tileŋo rɔkɔ'ɔ.

^{VII} Kina ɔɔɔ nĕre Erode kuwö lende nima këdĭ ko'do rönĭ ne 'deni tara tine lende mo ilikö ngĭ dɔ bo römöyĭ ya mɔto ga iya te Yowani na koja 'deni di mĭ tölä. ^{VIII} Ya mɔto ga iya 'bĕnnĭ te Eliya na kɔɔo 'deni. Kina gbĭ ma konzi mɔto ga iya te bɔ kumĕ lende 'ba Boko'ba ma molo tönĕ ga ma kɔto mɔto na ma kɔɔo 'deni 'böwu di mĭ tölä. ^{IX} Tine Erode iya te, “Ma na mi'di koke dɔ Yowani, ne bɔ ma yala mo na me 'böwu mëdĭ muwö lende mo ne?”

Tine bo ö'bö nduwĕ titeri 'dɔ to'ja kinĕ Yĕsu.

Yĕsu I'di Akonyo Kɔ'bo Bilaka Kuluku 'Butĕ Bi 'Butĕ (MT 14:13-21; MK 6:30-44; YN 6:1-14)

^X Kina ɔɔɔ bɔ kösö gɔ Yĕsu ga kuyĭ dönnĭ 'deni di mĭ lingere 'bĕnnĭ nima tine lijĕ oloma ngĭ rɔ tora gɔ wa ame ga lijĕ ko'do ne zi bo. Kina bo kototo lijĕ nge rɔ dönnĭ kari ti bo mĭ dɔyayi mɔto kidĕki rɔ Betesayida. ^{XI} Tine tindĭ naga nima ikali gomo ngĭ na lijĕ kënyĭ kozi ngĭ kari gönnĭ yayi. Bo urĕ dönnĭ ti mĭ këyĭ kina bo koloma ngĭ rɔ tiya lende 'ba nĕre löbu 'ba Boko'ba zĭnnĭ. Kina bo kilenɔ ya ame ga 'dɔ kilenɔ ne ngĭ.

^{XII} Mĭ dɔkɔpiyari 'deni na ya ma 'butĕ dɔmorĭyö ma 'ba bo mo tönĕ ga kako zi bo kiya te, “Oja bilaka naga nime kari 'dɔ lijĕ kari koma akonyo gbĭ ti bi 'ba tö'dö zĭnnĭ di mĭ linɔ mɔto ga ma ngɔsinɔgɔsi bine römöyĭ ze dĕdĭke yĭ mökö.”

^{XIII} Bo ileki dɔmo zĭnnĭ, bo iya te, “Kpe na 'dɔ ki'dike ɔto ga zĭnnĭ.”

Lijĕ ileki dɔmo zi bo, iya te, “Dĕdĭ nge ti manɔgolo'bo muyĭ bine ti kenze rĭyö. O'dɔkɔ gɔ dari dugö akonyo zi tindĭ konzi naga nime?” ^{XIV} Bilaka

naga nima yayi botoni 'beri ro dönni edi nbö kozo kuluku 'butë bi 'butë (5,000) tara.

Tine bo enyi kileki zi bo köso go bo naga nima, bo iya te, "I'dike lijë pili ro gönni koloma beri ro dotumu, ro kuluku ro kuluku."

XV Bo köso go bo ga o'do ngi tara na bilaka tonë ga koloma ngi pili beri.

XVI Kina bo kogba mangolo'bo muyi ti kenze riyö mo tonë ga ngi bo kombi komo bo mitoro, bo ko'do ye'di mo bo konye yimo ngi ki'di zinni 'do lijë kari koza zi bilaka naga nima. **XVII** Kina bilaka naga nima pili konyo ngi kitëkpë lijë. Kina bo köso go bo ga kari kutö'du kozo ma kileke beri mo ga ngi koso mi kee 'butë domoriyo.

Kole 'Ba Bilaka Lesi Yë Na?

(MT 16:13-28; MK 8:27-9:1)

XVIII Mi kada ma do koto moto ko'ja Yësu ni kedï to'do motu ro dönni ti bo köso go bo ga na bo kënyi kititi lijë, iya te, "Bilaka iya ma ro ye?"

XIX Lijë iya te, "Ya moto ga iya yi ro Yowani bo bapatisi, moto ga iya yi ro Eliya, tine ma konzi moto ga iya te bo kumë lende 'ba Boko'ba ma molo tonë ma koto moto na kënyi kodo 'deni di mi tolë."

XX Bo iya te, "Ne kpe ma 'beye iyake ma ro ye?"

Pitöro ileki domo iya te, "Ni na ro Kurisitö mo tonë Boko'ba kedï koja ne."

XXI Tine bo enyi kose gomo kitigo zinni kinza lijë kiya de zi boto ma koto moto. **XXII** Bo iya te, "Kole 'ba bilaka lesi ti kombi gomo ro mbembë, löbu ni ti bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti kilagi di ro bo kupö bo. Tine mi tö'do do mota bo ti kënyi 'deni kodo yaga di mi tolë."

XXIII Kina bo kënyi kiya zi bilaka naga nima pili ro gomo, bo iya te, "Boto ame ko'doko töso goma ne, i'dike bo komba go bo zi gbagba bo, bo kombi gomo abo, bo köso goma pele nbö mi tolë. **XXIV** Römöyi ame kiteri tamo didi bo ne ti kupö ngi. Tine ame kupö didi bo go lende ma ne ti komo ngi.

XXV Wa'di na ti ni moto ko'ja di gomo odo komomi doling löbu nime pele pili ziyi tine kupö didi yi? **XXVI** Bo ame koga kpëni goma gbi ti lende ma nime ne kole 'ba bilaka lesi ti koga kpa bo gbi tara gomo mi kada 'ba tako abo ame bo kedï kako 'deni ti tigö do kiteli 'ba 'bu bo gbi ti 'ba malayika 'ba Boko'ba ne. **XXVII** Ro ma laka miya ziye, moto ga di mi löngö ma kedï koro naga nime inza kinene tolë titi gba kota kinza ma lijë ko'ja nere löbu 'ba Boko'ba nime de ngi titi du ti kömönni."

Kinë Yësu Uyi Röni

(MT 17:1-8; MK 9:2-8)

XXVIII Kozo tö'dö do modomota 'deni tara di pötö lende nime bo kiya ne tine na bo kogba Pitöro ni ti Yowani ti Yakoba kari ti bo do doku toro tilende ti Boko'ba. **XXIX** Ko'ja bo kedï 'deni yayi na komo bo kuyi röni ngi bongö 'ba ro bo kanmi köbö yaga kozo toro kunyi. **XXX-XXXI** Kina bilaka riyö moto ga Musa ni ti Eliya kodo ngi ti bi kopo 'ba mitoro koloma ro tilende ti bo go ako'doko 'ba Boko'ba ame bo kedï kote 'deni ngi ko do 'bö mo ti tolë abo mi Yerosalema.

XXXII Pitöro ni ti lepï bo ama ga edi 'deni bi tö'dö. Kina odo lijë kongö bi tine lijë o'ja bo ngi kedï 'deni mi bi kopo abo ti bilaka riyö kedï koro ngila bo. **XXXIII** Kina odo ya naga nime kedï ko'do 'deni tari kola nge ro Yësu na Pitöro kënyi kiya zi Yësu, iya te, "Nere, ele sowa ame dedï 'deni bine ne. I'di dubö ngöngöbö mota, koto ziyi koto zi Musa koto zi Eliya." Tine wa nime bo kedï kiya ne bo ikali de.

XXXIV Kota bo kedi gba kilende yo na poli kutu'bo lijē ngi tine Pitōrō ni ngi rō tikere. **XXXV** Birō udu di mi poli nima, iya te, "Ame na rō kole ma ame migeli 'deni, uwōke dō bo."

XXXVI Di pōtō lende nime lijē o'ja Yēsu na 'deni nge kola kutu bo yayi. Lijē ya mota naga nima usu dō lende nime kō'bō nge rō gō rōnni. Lijē iyēti gō wa nime lijē ko'ja ne dē zi botō ma kotō motō mi kada naga nima yayi.

Kole Mōto Ti Nōki Dōmo

(*MT 17:14-23; MK 9:14-32*)

XXXVII Mi bi kēzē ma di gōmo lijē kēki 'deni bēri di dō dōku nima na tindi ma konzi kako ngi zi bo. **XXXVIII** Kina bō mōto di mi lōngō tindi naga nima kuwōwō dō bo, kiya te, "Nere, moma'jo rōma ziyi, ongo kole ma nime rōmōyi bo na nge kotō kpōki rō kole zō. **XXXIX** Nōki o'bō tonjma bo ki'di bo kulōri ku'du bo bēri kotō bo, surupu kō'bu di kpa bo. Kina kō'bō 'deni ngi nburu ti bo kola bo dē yo kēdi ko'do 'deni ngi 'dō tūyōlu bo. **XL** Kina me pa bine mititi bō kōsō gōyi ga 'dō koga yaga di dōmo tine lijē o'bo dē."

XLI Yēsu iya te, "Kpe bō titi ma le'jete nime, kpe wa kinza ki'di dōnni dē laka gō lende ma, bō lende kēnyē naga nime, 'dō mō'bō nbō tiye nyanya ga togbō dōki'di ma di zi gomō 'be? O'de kole 'bi nima dayi te."

XLII Tine ko'ja kole mo nima kēdi kako na nōki mo ku'du ngi bēri kotō. Kina Yēsu kamo ngi dō nōki nima kileŋo kole tōnē ngi ki'di zi 'bu mo.

XLIII Kina lijē pili kotō ngi rō gōnni di zi tigo lōbu 'ba Boko'ba.

Ko'ja wa ame ga Yēsu ko'do ne lende mo kigayi bilaka naga nima 'deni gba tara tine, na bo kileki kiya zi bō kōsō gō bo ga, bo iya te, **XLIV** "Lende nime mēdi mo'do tiya mo ziye ne uwōke laka. Ti ki'di kole 'ba bilaka lesi kōzi bilaka."

XLV Tine bō kōsō gō bo ga ikali mi 'jo 'ba lende nime dē. Usu dōmo 'deni di zinni kinza lijē kikali ra. Kina lijē kere ngi tititi bo gō lende mo.

Yē Na Rō Dō Kiteli?

(*MT 18:1-5; MK 9:33-40*)

XLVI Kowasa u'du rōni ngi mi lōngō bō kōsō gō Yēsu ga gō lende 'ba yē na rō lōbu di mi lōngō lijē. **XLVII** Yēsu ikali meri 'bēnni nima na bo kogba kole titi mōto ngi ki'di kōrō ngila bo, **XLVIII** na bo kiya zinni, bo iya te, "Bō ame kota kole ma titiyi kōzō a nime te rō nba dōmōyi ma, ma na bo kota 'deni. Kina bō ame kota ma rō nba bō ma koja ma nime na ma 'deni gbī bo kota. Bō ame wōti titiyi di mi lōngō ye ne bo na rō lōbu ma dō kiteli."

XLIX Yowani iya te, "Nere, dō'ja bō mōto koloma toga nōki ti mōyi yi kina diya zi bo kinza bo ko'do dē kpe rōmōyi bo inza rō ma kotō mōto di mi tumu ze nime."

L Yēsu ileki dōmo, iya te, "Kinza kotake gō to'do mo dē di zi bo rōmōyi bō ame ko'ji ye dē ne bo na rō 'beye."

Somorona Ilagi Yēsu

LI Kina odo kada 'ba togba Yēsu kari mitorō kēdi 'deni ngosi tine na bo kinda'ba kori Yerosalema ngi. **LII** Bo oja bō laja kari dogba kōmō bo mi dōliŋo mōto 'ba Somorona tilenjo bi ndō koda bo. **LIII** Tine bilaka mo ga o'doko lende abo dē rōmōyi bo ēdi kari Yerosalema. **LIV** Kina odo bō kōsō gō bo ga Yakoba ni ti Yowani ko'ja lende nime te na lijē kititi bo, iya te, "Nere, o'doko zize gō didēki pa'do di mitorō kote dōnni yaga?"

LV Tine Yēsu uyī kōmō bo kamo dōnni, **LVI** kina Yēsu ni kari ngi nduwē mi dōliŋo mōto.

^ILVII Ko'ja lijë kēdi kilingere rɔ go kəri na bo mɔto kako kiya zi Yēsu, iya te, "Ti mōsō ngi nduwē gōyī n̄bō bi tɔ ame kēddi kari pele teyi."

^{II}LVIII Yēsu ileki dɔmo iya te, "Kiraba ni pele ēdi ti gō 'bēnni ga, kina yali ni gbī ēdi ti rō 'bēnni ga. Tine kole 'ba bilaka lesi inza 'ba bo ti bi mɔto ame go bo ko'ba dɔ bo teyi tindawo rɔ bo."

^{III}LIX Bo iya zi bo mɔto te, "Ösō goma."

Tine bo nima ileki dɔmo, iya te, "I'di mari musu 'bu ma titi."

^{IV}LX Yēsu iya te, "Ola tōku ni kusu tōku lēpi n̄ni ga, tine nī 'bēyi ari tuwōwō laja 'ba n̄ere löbu 'ba Boko'ba."

^VLXI Kina gbī bo mɔto ako kiya te, "Ti mōsō gōyī n̄ere. Ne dɔgba mo i'di ma titi mileki tumōtō ya e'be ze ga."

^{VI}LXII Yēsu ileki dɔmo zi bo, iya te, "Bo ame ki'di kōzi bo 'deni kumu kara kēnyi kebe 'bōwu kuyi kɔmɔ bo yi' bōwu ne ɔ'bo laja 'ba mi n̄ere löbu 'ba Boko'ba nime dē."

X

Laja Koja 'Ba Bo Laja

^II Di pōtō mo na n̄ere Yēsu kigeli ya mɔto ga kuluku kɔto kɔdo dɔmo 'butē riyō. Kina bo koza lijë ngi koja kari rɔ riyōriyō dɔgba kɔmɔ bo mi gawo ti go bi ame ga pili bo kēdi ko'do tari teyi ne. ^{II}Bo iya te, "Wa 'ba kpa dɔlili nime ngi kpaya tine bo ndɔbo 'ba rɔmo ga onzi dē. Ititike bo n̄ere dɔ dɔmo 'do bo koja bo ndɔbo mi nyaka abo nime. ^{III}Arike, mēdi moja ye 'deni ngi tara kɔzɔ kamölō mi lōngō wōliwōli. ^{IV}Kinza kogbake makpɔto ala mbo'da 'ba kpasi ala wari dē teyi. Kina kinza koroke dē dɔye kilēyi tumōtō bɔto di go kəri.

^VLiɲɔ ame kēddi kɔdɔke teyi, dɔgba mo iyake te, 'Lende kēyi kēdi mi liɲɔ nime.' ^{VI}Kina ɔdo bo lende kēyi kēdi yayi lende kēyi 'be nima ti koloma dɔmo. Ne ɔdo kinza e'be ti kileki ziyē. ^{VII}Liɲɔ ma kɔto tɔ mo nima kɔdɔke 'deni teyi ne na n̄ge kolomake teyi, konyoke kuwēke ɔto ame ga lijë ki'di ziyē. Rōmōyi bo ndɔbo ɔ'bo ngi to'ja bi gomɔ 'ba rɔ bo. Ne kinza kebeke dē bi tololo rɔ go liɲɔ.

^{VIII}Gawo ame ga kɔdɔke yimo ko'do ye laka ne, onyoke a ma lijë ko'de kɔmɔye. ^{IX}Kina ilenoke bo rokɔ'ɔ ame ga kēdi yayi ne. Iyake te zinni, 'N̄ere löbu 'ba Boko'ba ēdi 'deni ngosi tiye.' ^XNe gawo ame ga kɔdɔke yimo kilagi lende 'be, ɔroke mi zana mo yayi kiyake te, ^{XI}'Lupu 'ba mi gawo 'be nime ame pele kunzō rōni ndize ne ti domba yaga rɔ lömu rɔye. Tine omerike, n̄ere löbu 'ba Boko'ba ēdi 'deni ngosi.' ^{XII}Rɔ ma laka miya ziyē, mi kada 'ba burē mi Boko'ba ti kēyi rɔ mbēmbē rɔ Sodomoma di dɔ 'ba gawo mo tɔ nima.

Bu'bu

(MT 11:20-24)

^{XIII}Bu'bu ziyi Korazina, kina bu'bu gbī ziyi Betesayida. Ma kiya te go koto naga nime ko'do miye ne na kēdi ko'do ra mi Tura ni ti Sidona dēne bilaka mo ga ɔto dōnni 'deni di mi lende kēnyē kolɔ bɔngɔ 'ba mono kosa buruku rōnni rɔ akileme 'ba dɔ koto. ^{XIV}Mi kada 'ba burē kada mɔto Tura ni ti Sidona na ti mi Boko'ba kēyi rɔmo rɔ mbēmbē di dɔye. ^{XV}Ne ni 'bēyi Kaparanoma, o'dɔko 'deni tombi rōyi n̄bō mitɔrɔ? Inza du tara ti ku'du yi kileki bēri mi Gehena."

^{XVI}Yēsu ēnyi 'bōwu gbī kiya zi bo kōsō go bo ga, iya te, "Bo ame kuwō dɔye, uwō dɔma 'deni gbī. Bo ame kilagi lende 'be ilagi ma 'deni gbī. Kina bo ame kilagi ma ne ilagi bo ma koja ma nime 'deni gbī."

Tileki 'Ba Bɔ Laja

XVII Ya kuluku kɔtɔ kɔdɔ dɔmɔ 'butɛ riyɔ tɔnɛ ga ileki ngɛ ti tiliya, iya te, "Nɛre, ti mɔyɛ yɛ nɔkɪ ni kpaki uwɔ dɔze ngɛ."

XVIII Yɛsu ileki dɔmɔ zɪnnɪ iya te, "Mo'ja Satani 'deni kɛdɪ kila'ba kako bɛrɪ di mɪtɔrɔ kɔzɔ tɔrɔ kunyɪ. **XIX** Mi'di kɔzi kakpa 'deni ziye tututu dɔ murɛ ni ti nyɪ, ta'da Satani bɔ ya kembɛ tɔnɛ. A mɔtɔ inza ko'dɔ ye. **XX** Ne kinza kolomake dɛ rɔ lɔŋɔ gɔ ame nɔkɪ kuwɔ dɔye 'deni ne. Tine olomake rɔ lɔŋɔ gɔ ame kugu mɔyɛ ye 'deni mɪ dɔyayi 'ba mɪtɔrɔ ne."

XXI Mɪ kada mo nima Yɛsu ngɛ lɔ rɔ lɔŋɔ ti Nyɪ Kɔtɔ Laka kina bo kɛnyɪ kiya te, "Mɪlɛlu yi 'bu ma, nɛre 'ba dɔ mɪtɔrɔ ni ti dɔyayi rɔmɔyɪ wa ame kusu dɔmɔ di zi bɔ akikali ni ne ileme 'deni zi ma kinza kikali ɔtɔ dɛ naga. Yɛɛ, nɛre, o'dɔ ɛ'bi 'deni tara gɔ mɪ kɛyɪ 'bi."

XXII Bo ileki zɪnnɪ iya te, "'Bu ma i'di a pili 'deni zɔ, tine bɔtɔ ikali ma kole dɛ, 'bu na nɛge kɔtɔ kikali abo. Kina bɔtɔ ikali 'bu dɛ gbɪ tine kole na nɛge kikali abo ti ya ame ga bo kigeli 'deni tileme 'bu bo teyi ne."

XXIII Kina Yɛsu kuyɪ kɔmɔ bo kiya nɛge zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, bo iya te, "Kpe ame ga ko'jake wa naga nime kɛddɪ konɔɔke ne kpe na ti yɛyɪ. **XXIV** Rɔ ma laka miya ziye, bɔ kumɛ lende ma mɔlo tɔnɛ ga ti bɔ dɔlɪŋɔ ma konzi iteri 'dɔ to'ja wa naga nime kɛddɪ konɔɔke ne tine lijɛ o'ja dɛ. Lijɛ iteri 'dɔ tuwɔ wa naga nime kɛddɪ kuwɔke ne, tine lijɛ uwɔ dɛ."

Akokɔnyɪ 'Ba Somorona

XXV Bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ako ti akititi tokɔ kpa Yɛsu timo, iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, wa'di na gɔ mo'dɔ 'dɔ mɛdɪ ti didɪ ma nɔburunburu?"

XXVI Yɛsu ileki dɔmɔ iya te, "Wa'di na kugu mɪ kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba, kina idɛki tondo?"

XXVII Bo iya te, "ɔ'ɔ nɛre Bɔko'ba 'bi ti dɔkɪ'di yɛ pili ti didɪ yɛ pili ti tigo 'bi pili ti meri 'ba dɔyɪ pili. Kina ɔ'ɔ lɛpɪ yɛ mɔtɔ gbɪ kɔzɔ ame kɔ'ɔ yida rɔyɪ ne tara."

XXVIII Yɛsu iya te, "Ileki dɔmɔ 'deni laka rɔ ma kodɔrɔ. O'dɔ kɔzɔ a nime te kina ti kididɪ ngɛ rɔ nɔburunburu."

XXIX Tine bɔ nima o'dɔkɔ tileme rɔ bo rɔ bɔ lende laka, kina bo kɛnyɪ kititi Yɛsu 'bɔwu kiya te, "Yɛ na rɔ lɛpɪ ma?"

XXX Kina Yɛsu kɛnyɪ kileki dɔmɔ ti dɔŋgala nime, iya te, "Bɔ mɔtɔ ɛnyɪ di Yerusalem kɛdɪ kari Yereko. Kina bɔ akolɔ mɔtɔ ga kota kpa bo ngɛ komba bo kolɔ bɔŋɔ abo ga kola bo rɔ korɔ'bo bɛrɪ bina. **XXXI** Tine bɔ akumu mɔtɔ ɛdɪ kari gbɪ kebe gɔ kɔrɪ mo nima. Bo o'ja bɔ tɔnɛ yayi na bo koga abo ngɛ di rɔmo kebe mɔkɔ. **XXXII** Kina lɛwɪ mɔtɔ kako gbɪ kɔmɔ bi nima ko'ja bɔ tɔnɛ, kina bo koga abo ngɛ gbɪ kebe mɔkɔ. **XXXIII** Tine bɔ Somorona mɔtɔ ame kɛdɪ kudɔ kebe gɔ kɔrɪ nima na kako kɔmɔ dɔ bɔ tɔnɛ. Kina ɔdɔ bo ko'ja bɔ nima 'deni tara tine o'dɛ lisa ngɛ kɔmɔ bo. **XXXIV** Kina bo kari ngɛ kodɔ 'bu ti wɔwɔ kɔmɔ 'bɔŋɔ bɔ nima bo kolo kɔmɔ mo teyi. Bo ogba bɔ nima ki'di dɔ akaca abo bo koto kari ki'di mɪ rɔ 'ba nɔba mɔtɔ ma kpa kɔrɪ nima yayi bo konɔɔ gɔmɔ. **XXXV** Mɪ dɔŋɔ mo 'deni bɔ ɛnyɪ kogba girɪsɪ kopi zi bɔ dɔ rɔ 'ba nɔba nima. Bo iya te, "Onɔgɔ gɔ bo nime laka, ɔdɔ mɛdɪ mileki kebe bine ti mopi wa mɔtɔ ame ga ko'dɔ zi bo ne ngɛ pili zɪyɪ."

XXXVI Kina Yɛsu kileki kiya zi bɔ kɔmɔ kiyandi nima, iya te, "Ma komeri 'bɛyɪ di mɪ lɔŋɔ ya mota naga nime, bɔ ma yala na rɔ lɛpɪ zi bɔ nima bɔ akolɔ komba ne?"

XXXVII Bo iya te, "Bɔ ama yɪmo kɛyɪ rɔ bo ne."

Yɛsu ileki zi bo, iya te, "Ari ko'dɔ gbɪ tara."

Yēsu Rɔ Nɔba Liɔɔ 'Ba Marata Ni Ti Mariya

^{XXXVIII} Kina ɔɔo Yēsu ni kēdī kari 'deni mī liɔgere 'bēnni ti bɔ kɔsɔ go bo ga tine liɔɔ ari kɔmɔ ngi liɔɔ mɔto na 'ja mɔto yayi mɔyī mo rɔ Marata kota liɔɔ ngi rɔ nɔba. ^{XXXIX} 'Ja mo nima ēdī ti lēmi nī mɔyī mo rɔ Mariya. Kina Mariya koloma 'bēni ngi kɔ'bɔ bi ndi Yēsu tuwɔ wa ame ga bo kēdī kiya ne. ^{XL} Tine Marata go dɔ kulɔ 'bēni ame ndɔbɔ nɔbaɔi dɔni ne na loko kari ngi kiya zi Yēsu, iya te, "Nere, lende kɔ'dɔ 'ba lēmi ma nime loko kola ma kutu ma bi ndɔbɔ ne o'dɔ ɔto dē ziyi? Oja loko dē kako tokɔnyi ma?"

^{XLI} Nere Yēsu ileki zini iya te, "Marata, Marata, nī 'bēyi ngi ti dɔki'di kombi rɔ meri go wa ma konzi, ^{XLII} ne ongo wa koto na nge kɔ'dɔko di ziyi. Mariya na kigeli 'bēni 'deni rɔ ma laka mo kina inza kogba kpe yaga di zini."

XI

Mōtu Kɔ'dɔ

(*MT 6:9-13; 7:7-11*)

^I Mī kada ma dɔ koto mɔto Yēsu kēdī rɔ to'dɔ mōtu di bi mɔto yayi. Kina ɔɔo bo kote 'deni tine bɔ kɔsɔ go bo ma koto mɔto ako kiya zi bo, iya te, "Nere, iyandi ze ti to'dɔ mōtu kɔzo 'ba Yowani ame kiyandi bɔ kɔsɔ go bo ga ti mōtu ne."

^{II} Bo ēnyi kileki kiya zinni, bo iya te, "ɔɔo kēddi kumɔtuke iyake te, "Bu ze mɔyī yī kɔ'bɔ rɔ ma koro. I'di nere lɔbu 'bi kako. ^{III} Oja go akonyo 'ba mī kada ma dɔ koto nduwē zize. ^{IV} Ola ze go lende kēnyē ze ga rɔmɔyi dola ya ma pili kirasi lende zize naga. Tine kinza koto ze dē mī bi 'ba akiyɔzo.'"

^V Kina bo kēnyi kiya dɔngala nime zinni, bo iya te, "ɔɔo bɔ mɔto kēdī ti bɔ pɔri bo kina bɔ kēnyi kari teyi mī zana korɔndɔ kidēki kiya te, 'Bɔ pɔri ma, i'di maɔgolɔ'bɔ mota zɔ, ^{VI} nɔba ma mɔto ɔmɔ 'deni rɔma 'dē yayi. Kina me minza ti ɔto ti'di mo zi bo tonyo mo.' ^{VII} Kina bɔ ma tɔnē 'deni rɔ ne kēnyi kileki dɔmo, iya te, 'Kinza kogba dɔma dē, ulɔli kpadɔri 'deni teyi dɔ'dɔ 'deni bēri ti bɔyi ma ga. Mēnyi dē kpe tɔrɔ 'dɔ ti'di ɔto ziyi.'

^{VIII} Rɔ ma laka miya ziye, ɔɔo bo kēnyi dē pele tɔrɔ ti'di maɔgolɔ'bɔ go lende 'ba pɔri 'bēni ma mī lɔngɔ liɔɔ, ne go ame bɔ nima kēdī kidēki ngi nduwē rɔ atiri ne bo ti kēnyi ngi tɔrɔ kogba ki'di zi bo rɔ mbēmbē kɔzo ma bo kɔ'dɔko tara.

^{IX} Kina me mēdi miya ziye, ititi kina ti ki'di ngi ziyi. Oma kina ti ko'ja ngi. Ukɔkɔ kina ti kurɔgɔ kpadɔri ngi ziyi. ^X Rɔmɔyi liɔɔ ame ga pili kititi ne i'di ngi teyi. Liɔɔ ame ga pili koma ne o'ja ngi. Kina zi ame ga kukɔkɔ ne urɔgɔ ngi.

^{XI} Nī 'bu ma yala na ɔɔo kole 'bi kidēki kenze kēnyi kogba za rɔ murē na ki'di teyi? ^{XII} Ala ɔɔo kole kidēki 'bɔ tɔru kēnyi kogba za rɔ nyi na ki'di teyi? ^{XIII} Ne ɔɔo kpe ame rɔ bɔ lende kēnyē ne kikalike ti'di a ma laka zi kole 'be ga kɔzo a nime te tine rɔ ma laka 'bu ye ame mitorɔ ne ti ki'di 'ba bo Nyi Kɔto Laka ngi zinni liɔɔ ame ga kititi di zi bo ne."

Yēsu Ni Ti Belezebola

(*MT 12:22-30, 43-45; MK 3:20-27*)

^{XIV} Yēsu ēdī toga nɔki mɔto ame kudɔdu kpa bɔ mo 'deni teyi ne. Kina ɔɔo kita'ba 'deni yaga di dɔmo tine na bɔ mo tɔnē kpamo kudɔdu pa teyi ne kēnyi ngi tilende. Kina lende mo kigayi tindī naga nima ngi. ^{XV} Tine

ya mɔto ga di mi lõngö tindi nima iya te, “Bo edi koga nöki naga nima ti kózi kakpa 'ba Belezebola ñere 'ba nöki ni.”

^{XVI} Tine ya mɔto ga iyɔzo bo kititi bo to'do go koto ame 'do kileme Boko'ba na koja bo ne. ^{XVII} Yesu ikali meri 'benni nima 'deni mɔlo na bo kiya te, “Doliño ame koza mini 'deni to'do ya ro go róni ne ti kiyeyi róni ngi. Kina kpa goli ame koza mini to'do ya ro go róni ne edi kita'ba ngi. ^{XVIII} Kina me odo Satani koza mini 'deni to'do ya ti gbagba ni doliño 'benni ti koro tondo? Mēdi miya te rōmōyi iyake te moga nöki ti kózi kakpa 'ba Belezebola. ^{XIX} Ne odo mēdi moga 'bama ti kózi kakpa 'ba Belezebola tine, lēpi ye naga nima edi koga 'benni ti wa'di? Ndozo 'benni nima na ti kodoro bici lende roye. ^{XX} Kina me odo mēdi moga nöki ti kózi kakpa 'ba Boko'ba ro ma laka ñere löbu abo ako 'deni mi doyayi.

^{XXI} Kozo ma kikalike bo tigo ame ti jama 'ba ya abo ga ndo toda bi timo di ro liño abo ne, abo ga oloma kö'bö te go bi mo. ^{XXII} Ne odo bo mɔto ame kembe kebe bo ne na kalo do bo ka'da bo kina ti koló jama 'ba ya abo töné ga bo kēdi koloma ro komo ne ngi koza abo töné ga pili.

^{XXIII} Bo ame ko'doko ma dē edi ro ndo'ji tö. Kina bo ame kototo kpamo dē tö edi 'ba bo tiyeyi yimo.

^{XXIV} Odo nöki kita'ba 'deni di do bilaka enyi kari mi goki toma bi 'ba ro kindawo zi bo. Kina odo bo ko'ja dē tine na bo kënyi kiya zi gbagba bo, bo iya te, “Ti mileki mari mi rö ma nime mënyi di yimo ne.” ^{XXV} Kina odo bo kako ko'ja kona yimo 'deni kiyija a mo ga laka ^{XXVI} tine na bo kileki ngi kari ko'de nöki ma modomoriyó mɔto ga ame kënyé ngi ro do kiteli kebe bo ne. Kina lijé kako koloma ngi yayi. Tine na koso loma 'ba bo nima kēdi kënyé ngi kulöwö kiteli ma dogba.”

^{XXVII} Kina odo Yesu kiya lende nime 'deni te tine na 'ja mɔto kënyi kilende di mi lõngö tindi naga nima, iya te, “Ma to nime köyö yi ki'di mba kpēyi ne na ti yēyi.”

^{XXVIII} Bo ileki domo iya te, “Ma ro do kiteli mo lijé ame ga kuwö lende 'ba Boko'ba lijé ko'do ngi tara ne na ti yēyi.”

Bo Titi Ma Le'jete (MT 12:38-42)

^{XXIX} Kina odo tindi naga nima kēdi kozoli rōnni 'deni nduwē teyi tine na Yesu kënyi kiya zinni, iya te “Kpe bo titi ma le'jete naga nime ngi ro akēnyé. Ebeke tititi akileme tine inza kileme du te ziye, ne nge koto ro ma töné 'ba Yona. ^{XXX} Kozo ame Yona ro akileme ma löbu zi bilaka 'ba Ninēwē ne, kole 'ba bilaka lesi ti kēdi gbi tara ziye kpe bo titi ma le'jete naga nime.

^{XXXI} Mi kada 'ba buré 'ja bo doliño 'ba Seba töné ti koro komo kiti 'ba buré todoro bici lende roye kpe bo titi ma le'jete nime. Rōmōyi loko ako töné ñbö ro ma kowö di mi doliño 'bēni tuwö akikali mbēmbē 'ba Solomo. Kina me ro ma laka mēdi miya ziye bo mɔto edi bine ame kebe Solomo. ^{XXXII} Kina bilaka 'ba Ninēwē ti kënyi gbi koro todoro bici lende roye bo titi ma le'jete naga nime rōmōyi lijé uwö do Yona lijé koto dönni. Kina me bo mɔto ame kebe Yona ne edi 'deni bine.

^{XXXIII} Boto mɔto i'di pa'do dē do lamba kënyi kogba ki'di mi go bi ame ro ma kusu ne ala kutu'bö domo teyi ti kete. Tine edi kideyi lamba ngi do a 'ba tidēyi mo 'do kiyopo bi zi bilaka ame ga kēdi kako yayi ne. ^{XXXIV} Kōmōyi na ro lamba 'ba rōyi. Odo kōmōyi kēdi laka yida rōyi pili ti kēdi mi bi kopo. Ne odo kōmōyi kele dē yida rōyi pili ti kēdi mi mandölu. ^{XXXV} Kina ongo laka kinza döki'di yi ame ro bi kopo 'ba didi yi ne kēdi ra ro bi kölu.

XXXVI Ɔɔɔ yida röyì kèdì 'deni pili mī bi kɔpɔ kapa mɔtɔ kinza kpe mī mandölu ti kèdì 'deni nɔ̄ rɔ ma laka kɔzɔ bi ame lamba kiyɔpɔ ne tara."

Ako'dɔkɔ 'Ba Parosi Ni

(MT 23:1-36; MK 12:38-40)

XXXVII Di pötö mo Yésu kote tiya lende nime 'deni na Parosi mɔtɔ kose Yésu tari rɔ nɔ̄ba liɔ̄ abo. Kina bo kari nɔ̄gì lījè koloma kpa tarabiza. XXXVIII Kina ɔɔɔ Parosi nima bo konɔ̄ Yésu nɔ̄gì ko'dɔ dölèti 'ba kòzi kurögö dè titi dɔ̄gba 'dɔ konyo akonyo 'jaa tine lende mo igayi bo nɔ̄gì. XXXIX Kina nɔ̄ere Yésu kileki kiya zi Parosi nima, iya te, "Kpe Parosi ni ti dölèti 'be nima urögöke gɔ kòsu ti gɔ gata na kɔpɔkɔpɔ tine müye lɔ ti mī kututu ni ti lende kényè. XL Kpe a rumò naga nime, bo bɔ kɔtɔ ko'ba gɔ ma yaga nima na dè gbì ko'ba yimo ma müyò? XLI I'dike di yimo ti mī këyi zi bɔ lisa. Kina ti wa pili kèdì nɔ̄gì rɔ ma kɔpɔ ziye.

XLII Bu'bu ziye kpe Parosi ni, dɔ̄doro 'ba wa 'ba mī nyaka 'be ga ame pele wötì ne kapa ma 'butè mo ò'bòke dè di bi ti'di mo zi Bɔko'ba. Tine burè ma kodɔrɔ ti akò'ɔ 'ba Bɔko'ba mo ebe kolake za yaga. Wa naga nime dène na 'dɔ ko'doke ra kpaki rɔ gomo kinza tola mɔtɔ mo.

XLIII Bu'bu ziye kpe Parosi ni, akiteri 'be rɔ kiti ma löbu dɔ̄gba naga di mī rɔ 'ba mōtu. Kina gbì 'dɔ kumötö ye kɔzɔ bɔ rɔ koro tara di mī bi 'ba ndögö. XLIV Bu'bu ziye, kpe nɔ̄gì kɔzɔ dögö ame kinza kitaka dè bilaka kèdì kilingere nɔ̄gì kebe dɔ̄mo kinza kikali dè tine kebe tirasi bilaka ne."

XLV Bɔ kɔmɔ kiyandi mɔtɔ 'ba kö'du ki'di iya zi bo te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, wa naga nima kiya ne èddì 'deni gbì tiya ze."

XLVI Yésu ileki dɔ̄mo, iya te, "Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni. I'dike akirindi ame bɔtɔ ko'bɔ tombi mo dè ne dɔ bilaka tine 'dɔ kojake dɔkole kòziye tɔ nɔ̄ge tokonyi lījè ne inza yo. XLVII Bu'bu ziye, kpe ebeke to'ba dögö bɔ kumè lende tönè ga 'bu ye löbu ga kupò ne. XLVIII Ilemeke rɔye 'deni ma kikalike gɔ kɔkɔ 'ba 'bu ye löbu ga kutike 'deni gɔmo. Lijè upò bɔ kumè lende ni 'deni kina me kebeke 'deni to'ba dögö mo ga. XLIX Gɔ kö'du mo na 'dɔ Boko'ba kiya ti akikali abo, kiya te, "Ti moja bɔ kumè lende ni ti bɔ laja ma ga kari zinni. Mɔtɔ mo ga lījè ti kupò yaga tine mɔtɔ ga lījè ti kodɔ rɔ gomo rɔmo." L-LI Kina ti roma bɔ kumè lende naga nime kupò mɔlo bine kisaki di bi to'ba doliɔ̄ nime, di zi roma Abele nɔ̄bò kömò zi roma Zakariya ame kupò mī löngö bi 'ba akumu ni ti rɔ löbu 'ba Boko'ba ne ti kileki dɔye kpe bɔ titi ma le'jete naga nime. Rɔ ma laka miya ziye, roma naga nime ti kileki dɔye bɔ titi ma le'jete naga nime.

LII Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni, ulölike kpadörì 'ba akikali teyi kinza ma kpe mo kodoke dè teyi yo kirakpake kpa ya ame ga kèdì kodɔ ne."

LIII Kina ɔɔɔ Yésu kënyi 'deni di yayi tine bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti Parosi ni ebe nɔ̄gì tiya kpa kënyè rɔ bo, gbì tititi kpa bo gɔ lende ma konzi. LIV Römöyi lījè èdì to'ba bo gɔ lījè kinda 'ba bo ɔɔɔ bo kiya a mɔtɔ rɔ ma kënyè.

XII

Ere Boko'ba

(MT 10:26-33)

I Kina ɔɔɔ tindi 'ba bilaka ame nɔ̄gì rɔ kuluku ma kinza kiya ne komomi rönni 'deni yayi kèdì kidiri rɔ nɔ̄gì rɔ ma kënyè tine, na Yésu kënyi titi dɔ̄gba kiya zi bɔ kòsò gɔ bo ga, iya te, "I'dike kòmoye kandi laka di zi kɔmɔ kandi 'ba Parosi ni lanɔ̄a 'ba 'bölu 'bènni nima. II Wa pili ma kusu

domo naga ti koja yaga. Kina gbī ame ga pili rɔ ma kusu ne ti kumö yimo yaga. ^{III} Wa ame kiya mī bi kölu ti kiyēti gomo yaga mī bi kɔpɔ. Wa ame kiya rɔ kore di rɔ ti kuwōwō 'deni yaga mī zana lala.

^{IV} Kina me mēdi miya ziye bɔ pori ma ga kinza kereke dē di zīnnī lijē ame ga kēdi kupɔ nge rɔ yida rɔ kɔ'bo to'do a mɔto dē kpe di pōtō mo ne.

^V Ti mileme bɔ ame 'do kereke ne ziye. Boko'ba ame di pōtō tupō yida rɔ kēdi gbī ti kōzi kakpa tu'du yi mī pa'do 'ba Gehena ne nā rɔ ma laka miya ziye bo na 'do kereke.

^{VI} Onḡoke te tara ne ndögö 'ba silo muyi dē nge ti taripa riyo? Tine rɔ ma laka dɔ Boko'ba udölu dē di gɔ ma kɔto mɔto mo. ^{VII} Ne kpe sunē 'ba dɔye bɔ itētē gomo kikali gomo me rɔ kɔtokoto. Kinza kereke dē. Kpe na rɔ dɔ kiteli zi bo kebe silo ma konzi.

^{VIII} Rɔ ma laka miya ziye, bɔ ame kiya yaga bi kɔpɔ, kiya te bo 'ba ma na ne kole 'ba bilaka lesi ti ko'do gbī tara zi bo di kɔmo malayika 'ba Boko'ba.

^{IX} Ne bɔ ame kilagi ma yaga kɔmo bilaka ne ti milagi gbī di rɔ bo tara di kɔmo malayika 'ba Boko'ba. ^X Boto ame kiya kpa bo gɔ kole 'ba bilaka lesi ne ti kola gɔ lende kēnyē nima. Ne bɔto ame kiti'ja Nyi Koto Laka inza kola du te gɔ lende kēnyē nima.

^{XI} Ɔdo koto ye kɔmo bɔ dɔ rɔ 'ba mötu ni ti turu kinza ki'dike kɔmoye kilē'di dē gɔ wa ame 'do kiyake ne ^{XII} römöyi Nyi Koto Laka na ti kiyandi ye mī kada mo nima ti wa ma 'do kiyake."

Dɔngala 'Ba Bɔ Wa

^{XIII} Bɔ mɔto di mī lōngö tindi naga nima ēnyi kilende zi Yēsu, iya te, "Bɔ kɔmo kiyandi, ilende zi bo löndö ma 'do doza mī wa pōtō 'bu ze rɔ ma koriya ti bo."

^{XIV} Yēsu ileki dɔmo zi bo, iya te, "Bone, yē na ko'do ma rɔ nɔere tote burē 'ba mī lōngö ye?"

^{XV} Kina bo kebe nḡi nati nduwē tiya mo zīnnī, bo iya te, "T'dike kɔmoye kandi laka, olomake ti bi koda di zi kupɔ 'ba mī löbu gɔ wa. Didi 'ba bilaka lesi inza gɔ lende 'ba akonya ma nī mɔto kēddi timo."

^{XVI} Kina bo koloma nḡi rɔ tiya dɔngala nime zīnnī, iya te, "Yayi 'ba bo wa ma kɔto mɔto oja wa 'deni konzi. ^{XVII} Kina bo komeri rɔ bo, bo iya te, 'Ti mo'do tondo? Minza kpe ti bi mɔto ti'di a ma naga nime teyi.' ^{XVIII} Tine bo iya te, 'Ne ti mo'do te, ti miyēyi mata ma nime yaga 'do mubö löbu. Kina gɔ mikeki nyönyu ma ti jama ma ga pili yimo. ^{XIX} Kina 'do miya zi yida rɔma, miya te, 'Yida rɔ, nī 'deni ti wa ma laka rɔ mbēmbē ulu 'deni 'do ko'do kɔmo kɔo konzi. Kinza kupɔ röyi dē kpe. Onyo, kuwē kina oloma ti lo ti lɔnɔ.' " ^{XX} Tine Boko'ba ilende zi bo nima, iya te, 'Nī rumö nime, mī korɔndo nime tɔne ēdi ko'doko didi nima yaga di ziyi. Ne ē'bi naga nima kulu ziyi ne ti kola zi yē?' "

^{XXI} Kina Yēsu kileki kiya zīnnī, iya te, "Kina ti kēdi te zi lijē ame ga kulu kpa wa zīnnī lijē rɔ bɔ mōri tine kinza ti ɔto zi Boko'ba ne."

Kɔmo Kilē'di Gɔ Wa

(MT 6:25-34)

^{XXII} Kina Yēsu kēnyi kiya zi bo kōsö gɔ bo ga, bo iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, kinza kolomake dē ti kɔmo kilē'di gɔ akonyo 'ba 'do tulu yida roye timo, ala gbī gɔ bɔngɔ ma 'do koloke roye. ^{XXIII} Didi na rɔ dɔ kiteli di dɔ akonyo. Kina yida rɔ na rɔ dɔ kiteli di dɔ bɔngɔ. ^{XXIV} Onḡoke gora ni te, lijē oro'do ɔto dē gbī yo ala kumu ɔto. Mata 'ba tikeki wa inza gbī yo zīnnī. Tine pele tara Boko'ba na kēdi kulu lijē. Tara ne kpe na dē kulöwö mbiri rɔ dɔ kiteli di dɔ yali?"

XXV Yē na ti ko'bo tiyese go loma abo kowɔ mbowa mi doyyayi nime ti komo kilē'di 'ba go wa? XXVI A ma mbowa ma kowɔ a nime te ɔ'boke dē yo to'do mo, ne ēddi kupōke roye ti komo kilē'di go a moto ga go wa'di?

XXVII Onḡoke dōwōru ni te, lijē o'do ndobo dē gbī toma bḡḡo rōnni. Ne ro ma laka miya ziye, bo doliḡo Solomo pele ti wa mbēmbē abo naga nima usu bḡḡo ma kebe dōwōru ni dē. XXVIII Ne ɔdo Boko'ba na kēdi kiyada moli ni ame kēdi ko'ja tone bine tine tilēndō dayi kusu pa'do 'deni yimo kilaḡma yaga ne, bo ti kola ye kinza tusu bḡḡo roye? Kpe wa kinza ki'di dōnni laka go lende 'ba Boko'ba naga nime.

XXIX Kinza kombike dōki'di ye dē go wa ma 'do konyoke ala kuwēke. Kinza kolomake dē ti komo kilē'di gomo. XXX Wa naga nime na ya ma kinza kikali Boko'ba dē naga kēdi kulō 'bēnni dōnni gomo di mi doliḡo bine. Ne 'bu ye Boko'ba ikali 'deni ma ko'dokoke wa naga nima. XXXI Tine kpe kōri 'ba ḡere lōbu abo na 'do kulōke doye gomo toma mo kina ti ki'di wa naga nime 'deni gbī ziye.

XXXII Kinza kereke dē, kpe kamōlō mbowa naga nime, rōmōyī mi 'bu ye Boko'ba onmi 'deni roye ti'di ḡere lōbu abo ziye. XXXIII Ugōke wa 'ba gbagba ye ga mōkō kozake ḡirisī mo zi bo lisa ni. Kina 'do makpoto ame ro ḡburuḡburu kinza kikali tirica dē ne na ko'deke ziye. Uluke kpa mōri ziye mitoro ame go a mo ga koloma ḡḡi kinza kindirimu dē bo 'bōgō kōmō dē gbī teyi madobōndi ni konyo dē gbī kirasi yaga ne. XXXIV Rōmōyī bi ame kulu kpa ē'bi ga teyi ne na dōki'di yi kō'bo ḡburu gomo.

Bo Laja Ma Ro Bo Lende Kikali (MT 24:45-51; 10:34-36)

XXXV Obilike kpa bḡḡo 'be ga ndō bi kabi ye toda do ndobo. I'dike lamba 'be ga kō'bō ro ma kōbō XXXVI kowɔ bo laja ame kēdi koda ḡere 'bēnni ma kēdi kileki kako di mi ḡbele 'ba gbe. ɔdo bo kōmō kukōkō yo na ti lijē kirija ḡḡi welo kurōgō kpadōri zi bo. XXXVII Bo laja ame ga ḡere 'bēnni kōmō ko'ja lijē kēdi ndō toda bi ne na ti ko'ja yēyi. Ro ma laka miya ziye, bo ti kolo bḡḡo abo yaga bo kidēki lijē kako ro akonyo bo ḡere 'bēnni kēnyi koja laja koza zinni. XXXVIII ɔdo bo kōmō pele mi zana korɔndo ala mi kano bi yēyi nima ti kēdi ḡḡi tinni ɔdo bo kako ko'ja lijē kēdi ro ma koḡḡo bi ti bi koda.

XXXIX Kina uwōke lende nime laka. Ma kiya te bo do liḡo kēdi kikali kada ame bo 'bōgō kēdi kako yimo ne ra dēne bo inza kēnyi kola liḡo abo ku'bōgō. XL Kina kpe gbī olomake ti bi koda rōmōyī kole 'ba bilaka lesi ēdi kōmō mi kada ame komerike dē 'do bo kōmō yimo ne."

XLI Pitōrō ēnyi kititi bo, iya te, "ḡere, dḡḡala nime ēddi kiya ḡere zize ala zi bilaka pili ro buru?"

XLII ḡere Yēsu ileki dōmo, iya te, "Bo laja ame kiliya rōni ti mi kēddi ro bo akicali ne bo na ro bo ame ḡere 'bēnni ki'di bo ro bo do lēpi bo ga tḡḡo ḡōnni toza akonyo 'bēnni zinni mi saa mo kina bo ko'do ḡḡi ko tara ne. XLIII Ti kēdi ro ma laka zi bo laja nime ɔdo kiya te ḡere 'bēnni kako ko'ja bo ḡḡi kēdi ro to'do mo kowɔ a nime te. XLIV Ro ma laka miya ziye, ḡere nima ti ki'di bo laja mo nima ḡḡi ro bo do abo ga pili. XLV Ne ɔdo bo laja nima kiya zi gbagba bo te, 'ḡere ze ēdi kigabi yayi, inza kako ca,' kina bo kodowe ḡḡi tomba bo laja ama ga, bo konyo kpa bo, bo kuwē ḡbō layi kupō bo, XLVI kina bo dōnni nima ti kōmō ḡḡi tugu'du mi kada mo ame bo komeri dē 'do kōmō yimo ne. Kina ti ḡere komba bo ḡḡi ku'du bo yaga mi lōḡḡo bo lende kēnyē ni.

XLVII Bɔ laja ame kikali ako'dɔkɔ 'ba ɲere abo tine bo kileɲo rɔ bo dɛ ndɔ to'dɔ mo ne ti kodɔ karama ma kirɛndi dɔmo ti nyɔ'bo. **XLVIII** Ne bo ame kikali dɛ mɔlo ɔdɔ ko'dɔ pele kɔkɔ ti komba nge mbowa. Bɔ ame ki'di mbiri teyi ti ko'dɔkɔ gbɛ mbiri di teyi. Bɔ ame ki'di teyi kulɔwɔ ti ko'dɔkɔ gbɛ kulɔwɔ di teyi.

XLIX Pa'do na mako 'deni tusu mo dɔliɲɔ. Kina ame mo'dɔkɔ ne ɔbɔ 'deni mɔlo. **L** Mako 'deni tombi gomɔ 'dɔ tɔlɛ. Dɔki'di ma rɔ ma kombi go lende mo ɲbɔ ɔdɔ kote rɔni 'deni tine na 'jaa. **LI** Ma komerike 'beye tɛgɛ lende kɛyi na mako to'de mo mi dɔliɲɔ? Rɔ ma laka miya ziye, inza tara, rɔ koza na mo'de. **LII** Kisaki di mi kada nime tɔne kpa goli ame ti bilaka mo ga muyi ne ti koza mɛnni, ma mota kɛnyi to'ji ya ma riyɔ kina ma riyɔ mo naga nima ti kɛnyi to'ji lijɛ ma mota naga nima. **LIII** 'Bu ti ko'ji kole kina kole ti ko'ji 'bu. Ma ti ko'ji nyiti kina nyiti ti ko'ji ma. Mese ti ko'ji 'ja 'ba kole kina 'ja 'ba kole ti ko'ji mese."

Akikali 'Ba Dɔyayi
(*MT 16:2-3; 5:25-26*)

LIV Kina Yɛsu kileki 'bɔwu kiya zi bilaka naga nima, iya te, "ɔdɔ ko'jake poli kombi 'deni di dɔ tɔro iyake te tɔro ɛdi kagba. Kina ka'di ɲgi ko rɔ ma laka. **LV** ɔdɔ lili kɛdi kome kako di dɔ ro'o, iyake te bi ɛdi kututu. Kina bi kututu ɲgi ko rɔ ma laka. **LVI** Kpe bɔ kɔmɔ kandi naga nime, ɔdɔ kɔɲɔke mi dɔyayi ni ti kɔmɔ poli iyɛnike ma kɛdi kuyi rɔni mo ga ɲgi te dɔmo. Ne go wa'di na kikalike dɛ tiyɛni wa ma le'jete naga nime?"

LVII Go wa'di na kikalike dɛ toza wa ma laka? **LVIII** ɔdɔ bɔ mɔto kinda'ba yi toto yi kɔmɔ bɔ burɛ ote lende nima yaga ti bo gba kota kinza kɔmɔ kɔmɔ burɛ. ɔdɔ kote dɛ ti bo, bo ti koto yi ɲgi kɔmɔ bɔ burɛ ki'di yi zi bo kanya mo ga koto yi ɲgi mi maboso. **LIX** Rɔ ma laka miya ziyi, ti koloma yayi ɲbɔ kopi taripa 'ba karama nima kodɔ dɔyi ne pili."

XIII

Nɔse 'Ba Dɔ Koto

I Mi kada mo nima bilaka mɔto ga ɛdi yayi lijɛ kɛdi rɔ tiya lende 'ba ya mɔto ga di Galilaya ame Pilato turu bɔ dɔnni ki'di kupɔ di bi 'ba to'dɔ akumu 'bɛnni ga zi Bɔko'ba ne. **II** Kina Yɛsu kileki dɔmo zinni iya te, "Bilaka 'ba Galilaya naga nima kupɔ tara ne, ma komerike 'beye lende kɛnyɛ ma 'bɛnni na kebe 'ba bilaka 'ba Galilaya ma laki 'deni pili? **III** Rɔ ma laka miya ziye, inza tara. Kpe gbɛ ɔdɔ kotɔke dɔye dɛ ɛddi koteke dɔye pili tara. **IV** Kɔzo bilaka 'butɛ dɔmɔ dɔmɔtɔ tɔnɛ ga rɔ tɔro kulɔru dɔmo kupɔ di Siloma ne, ma komerike 'beye iyake te lijɛ na lende kɛnyɛ 'bɛnni kidari 'deni di dɔ 'ba bilaka 'ba Yerusalem ma laki? **V** Rɔ ma laka miya ziye, inza tara. Kpe gbɛ ɔdɔ kotɔke dɔye dɛ ɛddi koteke dɔye pili tara."

VI Kina Yɛsu kiya dɔɲgala nime zinni, iya te, "Bɔ mɔto ɛdi ti ɲgɛri kɛlu abo, bo idiyɛ 'deni mi nyaka. Kina ɔdɔ bo kari toma ma kana mo tine bo o'ja ɔto dɛ. **VII** Kina bo kiya ɲgi zi bo kɔɲɔ go nyaka nima, bo iya te, 'Kɔmɔ kɔ mo 'deni mota ame mɔ'bɔ nduwɛ tako tɔɲɔ kɛlu nime toma ma kana mo, tine mo'ja ɔto dɛ du te. Oga bo bɛri, ɛddi kola bo kirasi yayi nime ka le rɔ ma sari go wa'di?' **VIII** Bɔ kɔɲɔ go nyaka nima iya te, 'Nere, ola bo ko'dɔ kɔmɔ kɔ titi 'bɔwu kɔto 'dɔ mole ndi bo nima toko mulu yɔri teyi 'dɔ kolo'bo. **IX** Kina tine ti kɔ ɔdɔ bo kana ele, ne ɔdɔ bo kana dɛ oga bo ɲgi nati bɛri.' "

Akileɲo Mi Kada 'Ba Rɔ Kindawo

X Mi kada 'ba rɔ kindawo mɔto ko'ja Yɛsu kɛdɛ tiyandi wa mi rɔ 'ba mɔtu tine XI 'ja mɔto ame nɔki mo konjo gɔmo kɔzɔ geli naga tara ne ɛdɛ yayi. Wa nima ɛdɛ 'deni tini kɔmɔ kɔzɔ 'butɛ dɔɔmu dɔɔmota. XII Kina ɔɔo Yɛsu ko'ja ni tara yɔ na kɛdɛki ni ngi kako, kiya zini te, "'Ja, ope yi 'deni di dɔ rokɔ'ɔ 'bi nime."

XIII Bo i'di kɔzi bo rɔni kina gɔni tɔnɛ kodɔrɔ ngi loko kilɛlu Bɔko'ba. XIV Kina bɔ dɔ rɔ 'ba mɔtu nima ngi rɔ 'dirɛ gɔ lende nima Yɛsu kilɛno 'ja nima mi kada 'ba rɔ kindawo ne. Bo ilende zi bilaka naga nima yayi ne, bo iya te, "'Tɔ'dɔ ɛdɛ 'do ziye dɔ modɔkɔtɔ to'dɔ ndɔbɔ yimo. Akoke mi kada naga nima 'dɔ kilɛno ye tine inza dɛ mi kada 'ba rɔ kindawo."

XV Yɛsu ileki dɔmo zi bo, iya te, "'Kpe bɔ kɔmɔ kandi naga nime, ni mɔto ebe tope ngulɔ ala akaca 'bi di dɔ lɔsi mo koto kari tuwɛ mini mi kada 'ba rɔ kindawo. XVI Ne 'ja nime rɔ kupɔ Abarayama Satani kudɔdu 'deni bɛri ngbɔ kɔmɔ kɔzɔ 'butɛ dɔɔmu dɔɔmota ne, gɔ wa'di na 'dɔ kope ni dɛ yaga gɔmo di dɔ gɔmo nime mi kada 'ba rɔ kindawo?"

XVII Lende 'ba Yɛsu nime ɔɔo rɔ kaya ngi rɔ bɔ kɛdɛ kilende rɔ bo naga nima. Tine ya ame ga yayi ne ngi pili rɔ lonjo gɔ wa lɔbu naga nima bɔ kɛdɛ ko'do ne.

Dɔngala 'Ba 'Jo Titiyi (MT 13:31-33; MK 4:30-32)

XVIII Yɛsu ɛnyɛ kiya te, "'Nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba ti miyari ngi ti wa'di? XIX ɛdɛ kɔzɔ 'jo 'ba a mɔto titiyi 'deki ame ɔɔo bilaka kogba kɛdiyɛ kina kɔtu ngi kiyɔbu rɔ ngɛri ma lɔbu yali ni kako kubɔ rɔ 'bɛnni ga dɔngila mo."

XX Bo ileki gbɛ kiya te, "'Ti miyari nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba nime ngi gbɛ ti wa'di? XXI ɛdɛ kɔzɔ lanɔa ame 'ja kogba pele mbowa kuturɔ ti ruzu koso mi a ma mbiri ki'di ngi pili kɔ'bu ne."

Kpadɔri Titiyi (MT 7:13-14, 21-23)

XXII Yɛsu ɛnyɛ kudɔ nduwɛ kebe mi gawo ni ti dɔlinjo ma titi naga ti akiyandi di kɔri 'ba tari abo Yerosalema. XXIII Kina bɔ mɔto kɛnyɛ kititi bo iya te, "'Nɛre, tara ne bilaka ma ndɔ te na nge ti kɔmo di mi tɔlɛ ya?"

Yɛsu iya te, XXIV "Ogbɔ rɔyi tɔdɔ kebe kpadɔri titiyi nime. Rɔ ma laka miya ziyi, ma konzi ti kiteri ngi tɔdɔ kebe teyi, tine inza kɔ'bo tɔdɔ. XXV ɔɔo bɔ dɔ rɔ na kɛnyɛ 'deni tɔrɔ kulɔli kpadɔri teyi, ti kɔrɔke yaga kukɔkɔke koma'joke rɔye kiyake te, 'Nɛre, urɔgɔ kpadɔri zize.'

Tine bo ti kileki dɔmo kiya te, 'Mikali ye dɛ kɔto te, ala akoke di yala?'

XXVI Kina ti kiyake te, 'Ze na tɔnɛ donyoke akonyo duwɛke mini kɔto tiye koloma rɔ tiyandi wa di mi gawo ze.'

XXVII Tine bo ti kileki 'bɔwu kiya te, 'Mikali ye dɛ kɔto te, ala akoke di yala? ɔlɔke yaga di rɔma, kpe bɔ lende kɛnyɛ naga nime.'

XXVIII Kina ti monɔ ni ti kpa kunyi kɛdɛ ngi ziye yayi ɔɔo ko'jake Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ti bɔ kumɛ lende ni pili 'deni kɛdɛ mi nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba, tine kpe 'beye ku'du ye 'deni yaga. XXIX Bilaka ti kɔlo kako di mi dɔ kumu sowo 'ba dɔlinjo nime tonyo nɛbele mi nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba. XXX Rɔ ma laka lijɛ mɔto ga ame le'jete yi'bɔwu ne ti kɛdɛ 'deni dɔgba, kina ma dɔgba ti kileki 'deni nyati yi'bɔwu."

Ni Yerosalema (MT 23:37-39)

XXXI Mĩ kada mo nima na Parosi mɔto ga kako zi Y̅esu kiya te, “Ɛnyĩ Ɛ'bi̅ yaga di bine kari bi mɔto rɔmɔyĩ n̅ere Erode Ɛdi̅ ko'dɔko tupɔ yĩ.”

XXXII Y̅esu ileki domo iya te, “Ari kiyake zi kiraba nima, m̅edi̅ moga n̅oki̅ mileŋo bilaka n̅ge t̅one til̅end̅o, til̅end̅o mɔto dayi te mote nd̅obo ma 'deni.

XXXIII Tine ako'dɔko 'ba Boko'ba na 'do moto tari nduw̅e timo n̅b̅o m̅om̅o Yerosalema, r̅om̅oyĩ tara ne Yerosalema na d̅e r̅o bi 'ba tupɔ b̅o kum̅e lende ni teyĩ?

XXXIV Bu'bu z̅iyĩ n̅i Yerosalema, Yerosalema, ote d̅o b̅o kum̅e lende ni 'deni ku'du b̅o laja 'ba Boko'ba ma koja z̅iyĩ naga ti d̅oku. Ti mopi r̅oma n̅gĩ n̅b̅o nyanya mo ga g̅oyĩ na 'jaa 'd̅o mokoko kole 'b̅i naga nima yĩ soromo ma k̅oz̅o 'ba t̅oru ame kokoko kole 'b̅enni̅ ga ne? Tine ɔ' b̅o tu'don̅j̅i d̅oyĩ m̅ok̅o.

XXXV Ti kola r̅o 'b̅i z̅iyĩ r̅o roba. R̅o ma laka miya z̅iyĩ, inza ko'ja ma kpe n̅b̅o kiya te, ‘Y̅eyĩ k̅edi̅ d̅o b̅o ame kako ti m̅oyĩ n̅ere Boko'ba ne.’ ”

XIV

Y̅esu Ilen̅o B̅o R̅ok̅o'ɔ

I Mĩ kada 'ba r̅o kindawo ma d̅o k̅oto m̅oto na ɔd̅o Y̅esu kari 'deni tonyo akonyo lin̅o 'ba Parosi ma l̅obu m̅oto tine, k̅om̅on̅ni̅ n̅gĩ pili d̅o Y̅esu ton̅g̅o bo ɔd̅o wa'di na ti bo ko'd̅o. II B̅o m̅oto ti r̅ok̅o'ɔ ma kirin̅a r̅o kp̅or̅ok̅p̅or̅o naga Ɛdi̅ yayi. III Kina Y̅esu k̅enyĩ kititi Parosi naga nima ti b̅o k̅om̅o kiyandi 'ba k̅o'du k̅i'di mo ga, iya te, “Tara ne Ɛdi̅ n̅gĩ r̅o ma laka mi̅ k̅o'du k̅i'di 'do til̅en̅o bilaka m̅ĩ kada 'ba r̅o kindawo ya? Ala tondo?”

IV Tine lij̅e udum̅o n̅gĩ pili timo. Kina Y̅esu kinda'ba b̅o t̅on̅e n̅gĩ kilen̅o koja kari. V Kina bo k̅enyĩ kititi lij̅e, bo iya te, “Ɔd̅o n̅i m̅oto kole 'b̅i ala n̅gul̅o sa 'b̅i kila'ba m̅ĩ g̅o m̅ĩ kada 'ba r̅o kindawo ti k̅enyĩ d̅e n̅gĩ koto yaga?” VI Tine lij̅e ileki ɔto d̅e gb̅i g̅omo.

VII Kina ɔd̅o Y̅esu bo kon̅g̅o 'deni n̅ba m̅oto naga nima kiteri 'b̅enni̅ n̅buru r̅o kit̅i ma l̅obu naga tine, na bo k̅enyĩ n̅gĩ tiya d̅ongala nime zinn̅i. VIII Bo iya te, “Ɔd̅o n̅i m̅oto kose yi m̅ĩ karama 'ba gbe kinza kari d̅e n̅gĩ koloma d̅o kit̅i ma l̅obu. R̅om̅oyĩ m̅ot̅oga b̅o m̅oto ame mbiri kebe yi ne ti kose 'deni gb̅i 'd̅o kako m̅ĩ karama nima. IX Ne ɔd̅o k̅edi̅ tara y̅o na ti b̅o d̅o karama nima kako n̅gĩ z̅iyĩ, kiya te, ‘Ɛnyĩ di d̅o kit̅i nime kola zi b̅o nime 'd̅e.’ Na ti kari koloma n̅gĩ za 'b̅owu d̅o gba'da ma titiyi r̅oyĩ kaya nime. X Tine ɔd̅o kose yi tara ari koloma Ɛ'bi̅ d̅o a loma ma mbowa 'd̅o bo b̅o kose yi mo nima na 'jaa kako kiya z̅iyĩ te, ‘B̅o p̅ori ma, Ɛnyĩ kako koloma d̅o aloma ma laka nime bine.’ Kina ti koyo r̅oyĩ n̅gĩ g̅omo di k̅om̅o n̅ba ma laki. XI R̅om̅oyĩ ame kombi r̅o bo l̅obu ti kileki 'deni n̅gĩ b̅eri. Tine ma kileki r̅oni b̅eri Boko'ba ti kombi t̅or̅o.”

XII Kina Y̅esu kiya zi Parosi nima, iya te, “Ɔd̅o n̅i m̅oto ko'd̅o karama kinza kose d̅e r̅o l̅ond̅o y̅i ni ala bo p̅ori y̅i ala ma wado 'b̅i ga ala bo m̅ori l̅ep̅i y̅i ga, r̅om̅oyĩ lij̅e ti kose yi gb̅i kada m̅oto yayi m̅ĩ karama ma 'b̅enni̅ ga. D̅emba wa t̅on̅e ga ko'd̅o zinn̅i ne na ma kopi 'deni pili z̅iyĩ. XIII Tine ɔd̅o koja n̅bele 'b̅i b̅o lisa ni ti b̅o koro'bo ni ti b̅o k̅om̅o k̅olu ni na kose kako y̅imo, XIV kina ti Boko'ba ko'd̅o y̅eyĩ n̅gĩ d̅oyĩ. R̅om̅oyĩ k̅oz̅o ame lij̅e ko'bo topi ɔto d̅e pele z̅iyĩ ne tine ti Boko'ba kopi n̅gĩ 'deni z̅iyĩ m̅ĩ kada 'ba t̅od̅o 'ba b̅o lende laka ni yaga di m̅ĩ t̅ol̅e.”

D̅ongala 'Ba Karama 'Ba Gbe

(MT 22:1-10)

XV Kina ɔd̅o b̅o m̅oto di m̅ĩ l̅ong̅o ya ama ga ti bo kpa akonyo yayi ne kuw̅o 'deni te tine, bo iya te zi Y̅esu, “B̅o ame k̅edi̅ kari tonyo n̅bele m̅ĩ n̅ere l̅obu 'ba Boko'ba ne na ti y̅eyĩ.”

XVI Yēsu ileki dōmo iya te, “Bō mōto ileŋo rō bo to'do nbele ma löbu kose bilaka nbanji yīmo. XVII Mī kada mo 'deni na bo koja bō laja abo kari gō bilaka ma tōnē ga kose 'deni ne 'do kiya teyi te, ‘Ako, wa pili ēdi 'deni ndō.’

XVIII Tine lijë pili rō kotokoto ebe tupē rōnni. Bō ma dōgba mo iya te, ‘Mugō nyaka 'deni zō girī naga nime mo'doko tari tonjo mo. Moma'jo rōma ziyi, ola ma gbo.’

XIX Mōto mo iya 'ba bo te, ‘Mugō sa 'ba rō'do 'deni 'butē, mēdi mo'doko tari tiyōzo mo. Moma'jo rōma ziyi, ola ma gbo.’

XX Bō mōto iya 'ba bo te, ‘Mogbe 'ja la'ja ma 'deni girī nime, mō'bō dē kpe tōmō ziye yayi.’

XXI Kina bō laja nima kileki ngī kiyēti gō wa tōnē ga pili zi nere abo. Lende mo oŋma mī nere ngī sowa na bo kēnyi kiya zi bō laja abo, bo iya te, ‘Ari welo kpa dōkoka kori 'ba mī gawo 'do ko'de bō lisa ni ti bō korō'bō ni ti bō kōmō kōlu ni.’

XXII Bō laja nima ileki kako kiya te, ‘Nere, wa tōnē kiya ne o'do 'deni tine bi ēdi gba.’

XXIII Nere iya te, ‘Arike kpa kori dōnboŋbō ko'deke bilaka di yayi 'do rō ma koso. XXIV Rō ma laka miya ziye, bōto ma koto mōto di mī lōngō ya ma dōgba tōnē ga mose lijë ne inza kinene akonyo 'ba nbele ma nime.’”

Gomō 'Ba Bō Laja

(MT 10:37-38)

XXV Mī kada mo nima yayi tūndi ma kinza kiya na kēdi kozi gō Yēsu. Kina bo kuyi kōmō bo dōnni bo kiya zīnni, iya te, XXVI “Bōto ame kako zō ne odo ma na dē ngī bo kō'ō rō dō kiteli di dō 'bu bo ni ti ma bo ti 'ja abo ti kole abo ga ti lōndō bo ga ti lēmi bo ga gbī rō dō kiteli di dō gbagba bo, inza du te rō bō kōsō gōma. XXVII Bōto ame ko'doko dē ngī tilaŋa rō bo tōlē gō tōsō gōma ne o'bō dē tēdi rō 'bama.

XXVIII Me odo nī mōto ko'doko to'ba rō ma löbu, ti koloma dē titi bēri kōngo yamo ma kēddi timo, 'do kikali tara ne ti kō'bō to'ba rō nima ziyi ya? XXIX Odo ko'do dē te inza kikali tote rō 'bi nima rō kpa koriya. Mōto ga ti kisaki gbōndō mo yo na yamo ti kote rōni ngī tōti kola rō gba rō cologaki. Kina bilaka ame ga pili kō'ja ne ti kebe ngī tōgō yi, XXX kiya te, ‘Nani nime isaki to'ba rō abo, tine 'bōwu bo o'bō dē tote mo.’

XXXI Me odo kiya te nere mōto kēdi kari kpa ya bō kanya ma 'ba bo ga kēdi ngeri kuluku 'butē bi 'butē riyō (10,000) tara ne bo ti koloma dē titi bēri bo komei dō bo gō ya nime bo kēdi kari to'do mo ti nere mōto ame bō kanya mo ga kēdi nbo kuluku 'butē bi 'butē sowō (20,000) ne ya? XXXII Odo bo kō'bō dē bo ēdi koja bō kpēri ngī kari tiyēyi kpa lende nima kola ya ma laki kēdi gba nbo rō ma kōwō. XXXIII Kina gbī tara bōto ame komba gō bo dē zi abo ga ne o'bō dē tēdi rō bō kōsō gōma.

XXXIV Tiko'do ele ma. Ne odo tiko'do kote tulōwu ma kiyōkō 'bēni 'deni ikali dē kpe tileki mo rō ma kiyōkō. XXXV Ele dē kpe lipo nati zi a mōto ala mī nyaka ala mī dōtu'du rō bi kolō'bō. Tine ngī tu'du mo mōkō.

Bō ame kēdi ti mbili ne i'dike bo kuwō lende nime.”

XV

Kamölō Kōto Odo Kōlu

(MT 18:12-14)

I Mī kada ma dō koto mōto bō kireke awada ni ti bō lende kēnyē ma konzi mōto ga ototo rōnni ngila Yēsu bi tuwō lende. II Tine na Parosi ni

ti bo koma kiyandi ni kebe ngi tiya mo te, “Bo nime edi konyo kpa bo bi koto ti bo lende kenyé ni go wa'di?”

^{III} Kina Yésu koloma ngi ro tiya dangala nime zinni, iya te, ^{IV} “Odo ni moto kedi ti kamolo 'bi kuluku riyó kina ma koto kolu ngi, tara ne ti kola ma konzi naga nima de ngi yayi kari toma ma koto nima kolu ne ya? ^{V-VI} Kina odo bo ko'ja 'deni tine bo ti kombi ngi do mugu bo, bo kiliya kari lijo ro lajo. Kina ti bo kidéki lépi bo ga ti bilaka ma mi tiri kako bo kiya teyi te, 'Iiyake ti koto to romoyi kamolo ma tone kolu ne mo'ja 'deni.' ^{VII} Kina me ro ma laka miya ziye, lajo ma lobu ro do kiteli ti kedi tara mitoro go bo lende kenyé ma koto ame koto doni ne kebe lajo 'ba go bo lende laka ma konzi ame ga lije kinza kpe ti lende kenyé moto 'do toto donni di yimo ne.

^{VIII} Odo 'ja moto kedi ti girisi siliñbi 'buté kina ma koto kolu loko ti ko'do tondo? Tara ne loko ti ki'di pa'do de ngi do lamba loko koma mi ro nima rokpe loko kona nbó loko ko'ja? ^{IX} Kina odo ko'ja 'deni tine loko ti kidéki lépi ni ga ngi ti bilaka ma mi tiri kiya teyi te, 'Iiyake ti koto to romoyi mo'ja girisi ma tone kolu ne 'deni.' ^X Kina me ro ma laka miya ziye, lajo ma lobu ti kedi gbi tara zi malayika 'ba Boko'ba go bo lende kenyé ma koto ame koto doni ne.”

Kole Kenyi Moko

^{XI} Kina Yésu kenyi kileki gbi kiya te, “Bo moto edi ti kole riyó 'deni ro yobi. ^{XII} Kina kole ma titi mo kenyi kiya zi 'bu nni, iya te, 'Baba, apoto yi ame ga 'do kedi ro 'bama ne i'di zo.' Kina bo nima koza mi abo ga ngi zi kole riyó abo naga nima.

^{XIII} Mbowa di potó mo yo na kole ma titi mo tone kototo wa ma 'ba bo ga ngi bo kenyi kari koloma timo nbó mi doyyayi ma kowo bo kote do wa tone ga ngi yayi mi lende yawa. ^{XIV} Tine di potó abo naga nima kote ronni 'deni na seyi ma kinza kiya kila'ba ngi mi doyyayi nima. Tine ola bo 'deni ngi ro lisa. ^{XV} Kina bo kenyi ngi kari toma ndobo di zi bo doyyayi mo naga nima. Kina bo moto ki'di bo ngi toda ba'do 'ba lijo. ^{XVI} Bo omeri 'do bo kokonyi ro bo ti kano monzo ame ga kedi ki'di zi ba'do ne, tine boto i'di oto de du te zi bo.

^{XVII} Kina odo bo kenyi komeri do bo 'deni tine, bo iya te, 'Bo ndobo 'ba 'bu ma ga 'de ngi ti akonyo ro mbembé, ne ma na me ngi medí molé 'deni bine ti 'bó? ^{XVIII} Ti menyí mari zi 'bu ma, miya te, “Baba, mirasi lende 'deni zi Boko'ba gbi ziyi ^{XIX} mo'bo de kpe 'do kidéki ma ro kole 'bi. I'di ma gbo medí kozo bo ndobo 'bi ma koto moto tara.” ^{XX} Kina bo kenyi ngi kileki kari zi 'bu bo.

Kota bo kedi gba mbowa ro ma kowo di ngila lijo na 'bu bo ko'ja bo ngi. Kina 'bu ngi lo ti mi keyi na kirinja ngi kiramo kole abo kome mbili mo. ^{XXI} Tine kole iya te, 'Baba, mirasi lende 'deni zi Boko'ba gbi ziyi, mo'bo de kpe 'do kidéki ma ro kole 'bi.'

^{XXII} Tine 'bu enyi ngi kidéki bo laja abo ga kiya teyi, iya te, 'Iriñake welo ti bonjo ma kele koloke romo usuke wa dokole kozimo kusuke wari ndimo. ^{XXIII} Ari kujéke kole sa ma kono beri go do'doke karama. ^{XXIV} Romoyi kole ma nime ole pa kina me kididi 'deni, olu pa kina me ko'ja 'deni.' Kina lije ko'do karama mo ngi.

^{XXV} Tine kole ma lobu mo tone edi gba moko mi nyaka. Kina odo bo kako 'deni komo ngosi ngila lijo tine na bo kuwo leri ngi ti ngala. ^{XXVI} Kina bo kidéki bo laja ma koto bo kititi tara ne wa'di na komo zinni. ^{XXVII} Tine bo laja nima iya zi bo te, 'Londó yi tone na komo 'deni kina me 'bu yi

kujë kole sa ma kono 'deni bëri ro karama 'ba romo. Römöyü bo ileki 'deni kômö laka kinza a ma kënyë motö.'

^{XXVIII} Kina kole ma löbu nima ngi ro 'diri ko'doko dë kpe tado liŋo. Kina 'bu bo kari ngi tilende zi bo tiyëyi dökü'di bo. ^{XXIX} Tine bo ënyï kileki domo zi 'bu bo, bo iya te, 'Onŋo te, mi koma koo konzi naga nime pili mö'bö koozö atoli toja laja ziyi muwö döyï. Tine pele 'do kogba to nge ro kole banya oto ga ki'di zö 'do momba bëri mo'do karama mbowa timo ti lëpi ma ga ne inza yo. ^{XXX} Tine kole ayuru 'bi nime kômö kirasi ë'bi ga 'deni me zi bo ronyo ne na kënyï kujë kole sa ma kono teyi.'

^{XXXI} 'Bu bo iya te, 'Kole ma, nï 'bëyi ëddi nduwë tö bine. A ma naga nima pili ë'bi ga na. ^{XXXII} Ne ele do'do karama ro ma laka ti loŋo ma löbu römöyü löndö yï nime öle pa kina me kididi 'deni, ölu pa kina me ko'ja 'deni.' "

XVI

Bo Laja Dökü'di Këyi

^I Yësu ënyï kiya zi bo koso go bo ga, iya te, "Bo wa motö ëdi ti makunŋu abo. Tine ari kiya roni zi bo wa nima tégë bo makunŋu abo nima ëdi molo ro tirasi girisi abo. ^{II} Kina bo kidëki bo nima ngi kititi, iya te, 'Wa'di na me muwö kiya roni ti möyï yï ne ya? Wa ame ga pili tiyï ne itëtë gomo yaga römöyü inza kpe zö ro makunŋu ma.'

^{III} Bo nima omeri iya te, 'Ti mo'do tondo? Kina me këdi koga ma 'deni yaga di mi ndobo. Mitigo dë gbï bi to'bo toro'do nyaka, roma ro ma kaya di bi tokpasi wa. ^{IV} Ne wa ma 'do mo'do mikali 'deni römöyü odo koga ma pele yaga di mi ndobo ma nime go mëdi ti bilaka ma 'do kinda'ba ma laka.'

^V Kina bo kidëki bilaka ame ga wali 'ba nere abo këdi gomo ne ngi pili kako zi bo. Kina bo kënyï kititi ma dogba mo, bo iya te, 'Wali 'ba nere ma ëdi ndö göyï?'

Bo nima iya te, ^{VI} 'Wali abo ëdi goma 'bulu 'ba 'bu 'butë sowo.'

Bo iya te, 'Ele, wali 'bi ma kugu na te. Oloma welo bëri kugu nge 'butë riyo.'

^{VII} Kina bo kënyï kititi bo motö gbï iya te, 'Wali 'ba nere ma ëdi ndö göyï?'

Bo nima iya te, 'Ëdi goma luyu 'ba nyönyu kuluku riyo.'

Bo iya te, 'Ele, wali 'bi ma kugu na te. Oloma welo bëri kugu nge kuluku koto kodo domo 'butë mota.'

^{VIII} Go kö'du mo na nere nima kubï go makunŋu kënyë abo nima ngi go akikali laka abo nima bo ko'do ne. Römöyü bilaka 'ba dolinŋo nime akikali 'bënni ro mbëmbë mi to'do ë'bënni ga kebe 'ba bo lende laka.

^{IX} Ro ma laka miya ziye, o'doke pari ziye ti a 'ba dolinŋo nime mi kori ma laka mo. Römöyü odo kote roni 'deni 'do bo Boko'ba kinda'ba ye ti mi didi ma nburunburu.

^X Bo ame koloma laka tonŋo go a ma titi laka ne ti konŋo go ma mbiri gbï tara. Kina bo ame koloma dë laka mi a ma titi ti ko'do gbï tara mi a ma löbu. ^{XI} Ne odo kikali yï dë ro bo tonŋo go a 'ba dolinŋo nime laka yë na ti ki'di mori ma laka nime ziyi tonŋo gomo? ^{XII} Odo konŋo go a 'ba lëpi yï motö dë laka yë na ti ki'di ma 'bëyi mo ziyi?'

^{XIII} Bilaka koto ikali dë 'do këdi ro bo laja zi nere riyo. Bo ti ko'c nge ro ma koto tine bo ti ko'ji motö. Bo ti kodo mi bo zi motö tine ro yögö zi ma koto. Kina gbï tara inza ko'bo toja laja zi Boko'ba gbï zi a 'ba dolinŋo nime."

Akiyandi Mɔto Ga 'Ba Yēsu

(MT 11:12-13; 5:31-32; MK 10:11-12)

^{XIV} Kina ɔdo Parosi ni kuwö lende nime 'deni te tine lijë ebe ngi bi tögö Yēsu ro laja römöyì lijë Parosi ni ro bo to'ɔ girisì. ^{XV} Kina Yēsu kënyì kiya zinni, iya te, "Kpe, o'doke roye kindake laka di kɔmɔ bilaka ma laki, tine mi dökì'di ye Boko'ba na kikalì. Römöyì wa ame ga bilaka kèdì kubì gomo kulowö tégè ro a laka ne ma di kɔmɔ Boko'ba ènyè ngi kɔzo ɔto.

^{XVI} Kò'du ki'di ni ti bo kumè lende ni na koloma 'deni ro to'do ndɔbo bine nbò kòmò mi kada 'ba Yowani. Tine mi kada mo nima na laja laka 'ba nɛre löbu 'ba Boko'ba kisaki tuwöwö rönì, na me ma konzi kèdì ko'do 'deni ngi ro ya tɔdo yimo. ^{XVII} Ne mitorɔ ni ti dɔyayi ti kiteli, tine bi titi mɔto di mi kò'du ki'di nime inza kölu du te.

^{XVIII} Kina bɔto ame koga 'ja abo kënyì 'böwu kogbe 'ja mɔto ne o'do yèrì 'deni. Kina mè'dè to mo nima kogbe 'ja këyì nima ne o'do yèrì 'deni gbì.

Bo Mɔri Ni Ti Lazara

^{XIX} Uwöke, bo mɔto ro bo mɔri bɔngɔ kusu abo nburu ro bɔngɔ ma ndögö kitigo kulowö naga do bo kola 'joyi di mi mɔri. ^{XX} Tine bo lisa mɔto èdì gbì yayi möyì mo ro Lazara rɔmo ga me ro 'böngö. Èdì ko'de nduwè tolo'bo kpadörì 'ba bo mɔri nima ^{XXI} 'do bo kutò'du kpa bo ti wa ma kèdì kilayi bèrì bíci tarabiza 'ba bo mɔri nima. Tine bi ni ako 'böwu kebe titene kɔmɔ 'böngö mo.

^{XXII} Kina ɔdo kada mo kari kòmò tine bo lisa tönè ölä ngi kina malayika kombi ngi mitorɔ koto ngila Abarayama. Di pötö mo na bo mɔri tönè kölä ngi gbì kusu bo, ^{XXIII} na bo kari ngi mi Gehena mi gomo ma löbu. Kina ɔdo bo kɔngɔ bi tine bo o'ja Abarayama ngi nbò ro ma kɔwo ti Lazara dɔngila bo yayi. ^{XXIV} Kina bo kulörì, iya te, 'Baba Abarayama, i'di miyì këyì rɔma. Oja Lazara kusu dɔkole közi bo mi mini 'do kako kiyèyì dɔnde'de ma to kpe timo. Mèdì 'deni mi gomo ma kinza kiya mi pa'do nime bine.'

^{XXV} Tine Abarayama ileki dɔmo iya te, 'Kole, omeri to ma, tönè bine mi kada 'ba loma 'bi o'ja a ma laka 'bèyì ga 'deni pili, tine Lazara kèdì 'ba bo mi gomo. Kina me bo na 'deni 'batò mi lɔngɔ bine ni 'bèyì mi gomo.

^{XXVI} Kina gbì gö löbu èdì mi löngö nime bɔto mɔto umu dè di yayi kako zize bine ala di zize bine kari ziye yayi.'

^{XXVII-XXVIII} Bo nima iya te, 'Baba Abarayama, moma'jo rɔma ziyì oja Lazara kari dɔliɔ zi kɔso löndö ma ga ma muyì ame ga gba liɔ ze 'dè yayi ne 'do bo kari kiyandi lijë kinza lijë kako ra gbì mi gomo mbèmbè nime.'

^{XXIX} Abarayama ileki dɔmo iya te, 'Lende 'ba kpa Musa ni ti bo kumè lende ni èdì yayi, löndö yì mo naga nima kuwö dɔmo.'

^{XXX} Bo nima iya te, 'Inza tara, baba Abarayama. O'dɔko ngi ro bilaka ame kɔdo di mi tölè ne na 'do kari zinni gɔ lijë koto dönnì.'

^{XXXI} Abarayama iya te, 'Dɔdo lijë kuwö do Musa ni ti bo kumè lende ni dè bɔto ame kɔdo pele di mi tölè ne lijë inza kuwö dɔmo gbì.' "

XVII**Lende Kënyè**

(MT 18:6-7, 21-22; MK 9:42)

^I Yēsu ènyì kiya zi bo kösö ng bo ga iya te, "Akiyɔzo 'ba ti'di bilaka kila'ba mi lende kënyè èdì 'deni ngi nburu mi dɔyayi. Ne bu'bu zi bo bo ame ki'di 'do wa naga nima ko'do rönni ne. ^{II} Ma laka mo dène ɔ'bo 'do kudödu toto ndöwu ma löbu ra mugu bo gɔ kitijì bo timo mi mini löbu di do ame 'do

bo ki'di wa titi naga nime kila'ba mā lende kényë ne. ^{III} Ne i'dike kómoye kandi laka.

Ɖɔɔ löndö yí mɔtɔ kirasi lende amo dɔmo. Kina ɔɔɔ bo kuwö döyi ola bo gɔ lende kényë nima. ^{IV} Ɖɔɔ bo koto pele tirasi lende ziyí ñbô mí modómoriyô mí kada kɔtɔ tine bo kö'bô nduwê tako tiya mo ziyí te, 'Moto dɔma 'deni,' ola bo gomo."

^V Bo laja abo ga iya te, "Ñere, ulu ze mí ti'di dɔze gɔ tigo 'bi."

^{VI} Bo ileki dɔmo zinni, bo iya te, "Ɖɔɔ kèddike pele ñge ti ti'di dɔye goma titiyi 'deki miye na kiyake pele ñge rɔ tiya zi ñgèri kpèri nime te, 'Ni, unyè røyi kari kidéyi røyi mí mini löbu,' kina ti kuwö dɔye ñgí."

^{VII} Me ɔɔɔ nǎ mɔtɔ kèddi ti bɔ laja 'bi bo kèdi ko'do ndɔbɔ mí nyaka ala toda kamölö, ɔɔɔ bo kómö liñɔ ti kiya zi bo te, 'Ako titi welo konyo kpèyi?' ^{VIII} Inza tara, èddi kiya za te, 'Ileño akonyo zö ndö koja laja zö monyo kpama muwê titi tine 'dɔ kari konyo 'bèyi 'jaa.' ^{IX} Gɔ ame bɔ laja nima kuwö dɔ ñere abo pele ne tine inza rɔ lende kembe zi ñere abo 'dɔ kileki yè'e'di gomo zi bo. ^X Kina kpe na gbí tara, ɔɔɔ ko'doke wa ame Boko'ba kiya 'deni ziye to'do mo ne, iyake e'be te, 'Ze eze ñge rɔ bɔ laja ame wöte ne, do'do eze ñge rɔ ndɔbɔ.'"

Bo Mõnyu 'Butë

^{XI} Di gɔ kɔri kari Yeroselema na Yèsu kényi kudö kebe dɔ maga 'ba Somorona ni ti Galilaya. ^{XII} Ko'ja bo kèdi ko'do 'deni tɔdɔ tari mí liñɔ tine na dɔ bo kondɔsɔ ñgí ti ya ma 'butë mɔtɔ ga roma kila'ba 'deni rɔmo. Kina lijè kɔrɔ ñgí ñbô rɔ ma kɔwɔ ^{XIII} kulöri rɔ ma kembe, kiya te, "Ñere Yèsu, ongo lisa 'ba rɔze."

^{XIV} Kina ɔɔɔ bo ko'ja lijè 'deni tara tine, bo iya te, "Arike kilemeke rɔye ma kɔpɔ 'deni zi bɔ akumu ni."

Di bi tari 'benni tine ronní 'deni ñgí rɔ ma kɔpɔ. ^{XV-XVI} Kina ɔɔɔ bo ma kɔtɔ mɔtɔ ame bo rɔ Somorona ne bo kɔngɔ kileño bo 'deni tara tine bo ileki ñgí ti tilèlu Boko'ba rɔ ma kembe bo kako kila'ba bëri bi ndí Yèsu tileki yè'e'di zi bo.

^{XVII} Yèsu ènyi kititi iya te, "Ma modɔmosowɔ mɔtɔ ga ame kileño gbí ne èdi yala? Tara ne ileño dè su 'butë ya? ^{XVIII} Bɔ löwö nime na ñge kɔtɔ kpòki kileki kako to'do yè'e'di zi Boko'ba?" ^{XIX} Kina Yèsu kileki kiya zi bo nima, iya te, "Ènyi tɔrɔ kari e'bi ti, ti'di döyi gɔ tigo ma na kileño yi 'deni."

Ñere Löbu 'Ba Boko'ba (MT 24:23-28, 37-41)

^{XX} Parosi mɔtɔ ga ènyi kititi Yèsu gɔ tako 'ba ñere löbu 'ba Boko'ba. Kina bo kileki dɔmo zinni iya te, "Ñere löbu 'ba Boko'ba inza kako ñgí te ko'ja kinè mo ti kómɔ. ^{XXI} Inza gbí rɔ wa ame 'dɔ bɔtɔ kiya te kina me bine, ala kina me 'dè. Tine ñere löbu 'ba Boko'ba èdi deni miye."

^{XXII} Kina bo kényi kiya zi bɔ kösö gɔ bo ga, bo iya te, "Kada mo ti kómö 'deni ame 'dɔ kiterike to'ja kada 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi. Tine inza ko'jake. ^{XXIII} Kina bilaka ti kiya ziye te, 'Bo na me 'dè,' ala 'Bo na me.' Tine kinza kirinake dè gönni. ^{XXIV} Kada ame mo rɔ 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi ne ti kèdi kɔzɔ kpa tɔrɔ kunyi ame kunyi di yibi kiyɔpɔ bi ñbô dɔ tɔrɔ ne. ^{XXV} Tine ma dɔgba mo bo ti kombi gomɔ titi rɔ mbèmbé bilaka naga nime pili kilagi bo.

^{XXVI} Kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti kèdi gbí kɔzɔ kada 'ba Nowa ^{XXVII} ame bilaka koloma ñgí rɔ tonyo kpènni tuwê mo togbe ronní ñbô

kömö mī kada ma Nowa kēdī kēkī mī sorope. Tine yɔ na mini koso kako ngi kote dōnni pili yaga.

XXVIII Kina ti kēdī gbī kɔzɔ ma tōnē mī kada 'ba Lotɔ ne tara. Bilaka oto nduwē tonyo kpēnni tuwē mo tugō ndögō tidiyē wa to'ba rō. **XXIX** Tine mī kada ma Lotɔ kɔdɔ di Sodomo na kɔdɔ pa'do ti kulugbī dōku ma kēdī kilanma ngi kako di mitɔrɔ kote dōnni pili yaga. **XXX** Kina ti kada 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi kēdī gbī tara.

XXXI Mī kada mo nima nī bɔ ame kēddi tilere yaga kpadōri 'bī ne kinza dōyi kilēyi dē kpe tɔdɔ rō gɔ jama 'bī ga. Kina gbī tara nī bɔ ame 'deni mī nyaka kinza kileki dē kpe kari liɲɔ. **XXXII** Omerike 'ja 'ba Lotɔ te. **XXXIII** Bɔ ame kiteri tɔmɔ didi bo ti kupō ngi. Tine bo ame kupō didi bo ne ti kɔmɔ ngi. **XXXIV** Rɔ ma laka miya ziye, mī korɔndɔ mo nima bilaka riyo ti kēdī 'deni dɔ sora kɔtɔ, tine ti kogba mɔtɔ kola ma kɔtɔ. **XXXV** 'Ja riyo ti kēdī 'deni dɔ toto bi kɔtɔ, tine ti kogba mɔtɔ kola ma kɔtɔ."

XXXVI-XXXVII Bɔ kōsɔ gɔ bo ga ɛnyi kititi bo iya te, "Yala ga ya, ɲere?"

Yēsu ileki dɔmo iya te, "Bī ame ti tōku teyi ranja ti kotɔtɔ kpēnni teyi."

XVIII

Mi Kēddi

I Yēsu ɛnyi kiya dɔngala mɔtɔ zi bɔ kōsɔ gɔ bo ga 'dɔ kileme zinni kinza lije kola gɔ tititi konyi dē di zi Boko'ba lije kō'bō nduwē to'dɔ mo. **II** Bo iya te, "Nere bɔ tonjɔ burē mɔtɔ oloma pa dɔ gawo mɔtɔ yayi kere Boko'ba dē gbī ala komeri lende 'ba bɔtɔ. **III** Tine makuru'bē mɔtɔ ēdi gbī mī gawo nima yayi. Kina loko kō'bō ngi nduwē rɔ tari zi bɔ nima toma 'jo rōni teyi, iya te, 'Ongɔ ndi lende ma laka zō rɔ bɔ ndo'ji ma.' **IV** Nere nima oloma titi pa rɔ tilagi lende 'ba 'ja nima. Tine rɔ ɲburuɲburu mo bo ɛnyi komeri, kiya te, 'Ne kɔzɔ ame ma mere Boko'ba dē momeri lende 'ba bɔtɔ dē pele **V** ne kina me 'ja nime kō'bō 'deni ngi ɲburu togba dɔma, ti mongɔ lende 'bēni nime mileɲo ndimo kinza tako lulu 'bēni nime kɔdɔ rɔma.'"

VI Yēsu iya te, "Uwōke a ma ɲere dōki'di kēnyē nima kiya tɔ ma. **VII** Ne tara bo Boko'ba ti ko'de lende kēyi dē zinni lije ame ga rɔ 'ba bo ne ya? Lije ame ga kēdi kudu zi bo kote kada kote korɔndɔ ne, bo ti kō'bō toga lije yaga ya? **VIII** Rɔ ma laka miya ziye, bo ti ko'de lende kēyi ngi welo zinni. Tara ne ti kole 'ba bilaka lesi kako ko'ja lije ngi kēdi rɔ ti'di dōnni gomo mī kada 'ba tako abo na ya?"

Parosi Ni Ti Bɔ Kireke Awada

IX Kina Yēsu kēnyi gbī tiya dɔngala nime zinni lije ame ga kilēbē rōnni rɔ bɔ lende laka, lije kindiri ya ma laki ne. Bo iya te, **X** "Bilaka riyo mɔtɔ ga ɛnyi kari mī rō lōbu 'ba Boko'ba bi to'dɔ mōtu. Bɔ ma kɔtɔ rɔ Parosi tine mɔtɔ rɔ bɔ kireke awada. **XI** Bɔ ma rɔ Parosi mo nima ɔrɔ ɲbō caki kumōtu, kiya te, 'Boko'ba, mileki yē'di ziya 'bama minza kɔzɔ 'ba laki rɔ bɔ akolɔ rɔ bɔ lende kēnyē rɔ bɔ yēri ala gbī kɔzɔ 'ba bɔ kireke awada nime. **XII** Moro kpama mī riyo 'do mī tō'do dɔ modomoriyo, a ma ga pili rɔ gɔmo kapa ma 'butē mo mi'di ziya.' **XIII** Tine bɔ ma rɔ bɔ kireke awada mo nima ɔrɔ 'ba bo rɔ ma kɔwɔ yi'bōwu kusu kɔmɔ bo bēri komba dɔngɔ'do bo iya te, 'Boko'ba, i'di miyi kēyi rɔma ma bɔ lende kēnyē nime.' **XIV** Rɔ ma laka miya ziye, bɔ kireke awada nime na ti kileki rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba inza rɔ Parosi nima. Rōmōyi bɔ ame ko'dɔ rɔ bo rɔ lōbu ne ti kileki 'deni bēri. Tine bɔ ma kileki rɔ bo bēri na ti Boko'ba kombi tɔrɔ."

^{XV} Bilaka mɔto ga oloma to'de kole titi kako zi Yēsu 'do bo ki'di kōzi bo dɔmo rɔ yēyi. Kina ɔdo bo kōsɔ go bo ga ko'ja tara tine lijē ebe ngi tota kole titi naga nima kinza kari dē zi Yēsu.

^{XVI} Tine Yēsu ɛnyi kidēki kole titi naga nima kako zi bo, iya te, “Olake kole titi kako zɔ kinza kotake lijē dē rɔmōyi lijē ame ga te ne nɛre lɔbu 'ba Boko'ba na rɔ 'benni. ^{XVII} Rɔ ma laka miya ziye, bɔto ame kinda'ba nɛre lɔbu 'ba Boko'ba dē kɔzo 'ba kole titi ne inza kɔdo du te yimo.”

Bɔ Mɔri

(MT 19:16-30; MK 10:17-31)

^{XVIII} Turu 'ba Yudayi mɔto ako kititi Yēsu, iya te, “Bɔ kɔmo kiyandi ma laka, wa'di na go mo'do go mo'ja didi ma nɛburunɛburu?”

^{XIX} Yēsu iya te, “Idēki ma rɔ ma laka go wa'di? Omeri 'deni ngi tara? Bɔto mɔto inza laka tine nɛge kɔto kpōki rɔ Boko'ba. ^{XX} Ikali 'deni kō'du ki'di iya te, ‘Kinza ko'do yeri dē, ko'do rōyi dē rɔ bo kōzi roma, ko'do 'bögö dē, kususu bɔto dē gbī rɔ bēti. Oro 'bu yi ni ti mōyi.’”

^{XXI} Bɔ nima iya te, “Wa naga nime mo'do 'deni mɔlo do yɔbi ma bine.”

^{XXII} Kina ɔdo Yēsu kuwō bo nima 'deni kiya tara tine, bo ileki dɔmo iya te, “A mɔto ola gba kɔto zi'yi to'do mo. Ari kugō ɛ'bi ga me mōkō koza girisi mo zi bo lisa. Kina ti kēddi ngi ti wa rɔ mbēmbē mi dɔyayi 'ba mitɔrɔ. Kina 'do kako ti kōsɔ goma.”

^{XXIII} Kina ɔdo bo nima kuwō lende nime 'deni te tine bo ngi rɔ meri rɔmōyi bo bo mɔri na. ^{XXIV-XXV} Yēsu ongo do bo na kiya te, “Tɔdo mi nɛre lɔbu 'ba Boko'ba zi bo mɔri ni ti kēdi rɔ ma kitigo kebe tɔdo zi gamele di bi gbōnjō 'ba bīci libira.”

^{XXVI} Ya ame ga pili kuwō ne ɛnyi kititi, kiya te, “Ne ɔdo kēdi 'deni te tine yē na 'jaa ti kɔmo di mi tölē ti?”

^{XXVII} Yēsu ileki dɔmo, iya te, “Wa ame to'do mo konya do bilaka lesi ne ma di zi Boko'ba embe dē.”

^{XXVIII} Pitōrō iya te, “Nere, dola wa pili 'deni go tōsɔ göyi.”

^{XXIX} Yēsu iya te, “Rɔ ma laka miya ziye, bɔto ame kola 'ja ala linjo ala löndö ala 'bu ni ti ma ala kole dōmōyi nɛre lɔbu 'ba Boko'ba ne ^{XXX} ti ko'ja ngi rɔ mbēmbē rɔ do kiteli giri nime kina gbī mi kada ma kēdi kako 'deni rɔ didi ma nɛburunɛburu.”

Yēsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tölē Abo

(MT 20:17-19; MK 10:32-34)

^{XXXI} Yēsu ogba bo kōsɔ go bo ga rɔ dönni kilende teyi iya te, “Dēdi darike nime nɛbō Yerosalema. Kina wa tōnē ga bo kumē lende ni kiya go kō'du 'ba kole 'ba bilaka lesi ne ti ko'do rōnni ngi 'deni ko tara. ^{XXXII} Ti kogba bo ki'di zi bo löwö. Kina ti lijē kōgö bo ngi rɔ laɲa kiti'ja bo koto'bi woro rɔ bo. ^{XXXIII} Kina ti lijē komba bo kupö bo. Tine mi tō'dö do mota bo ti kēnyi 'deni kɔdo yaga di mi tölē.”

^{XXXIV} Tine bo kōsɔ go bo ga ikali mi 'jo 'ba lende nime dē du te. Rɔmōyi usu do 'jo 'ba lende pili 'deni di zinni. Kina ngi ki'di lijē kikali wa nima Yēsu kēdi rɔ tiya mo ne dē.

Bɔ Kɔmɔ Kōlu 'Ba Yereko

(MT 20:29-34; MK 10:46-52)

^{XXXV} Ko'ja Yēsu ni kōmō 'deni ngosi ngila Yereko tine bo kɔmɔ kōlu mɔto ɛdi do kpa kori yayi bi kpati. ^{XXXVI} Kina ɔdo bo kuwō 'deni bilaka kēdi kɔlo 'deni ngi kebe yayi rɔ tindī tine na bo kēnyi kititi, iya te, “Wa'di ga na?”

^{XXXVII} Lijē iya te, “Yēsu 'ba Nazareta na kēdi rɔ tari.”

XXXVIII Kina bo kɔmɔ kɔlu tɔnɛ kɛnyɪ kulɔri kiya te, “Yɛsu kole 'ba Dawidi, onɔ lisa 'ba rɔma.”

XXXIX Tine bilaka ma dɔgba naga nima amo dɔ bo 'dɔ bo kudumɔ yaga. Ne pele na bo kulɔri nɔi kulɔwɔ rɔ ma kembe, kiya te, “Kole 'ba Dawidi, i'di miyi kɛyi rɔma.”

XL Kina Yɛsu kɔrɔ nɔi kidɛki bo kɔmɔ kɔlu nima 'dɔ ko'de kako zi bo. Kina ɔdɔ bo kɔmɔ 'deni nɔɔsi tine Yɛsu ɛnyɪ kititi bo, iya te, ^{XLI} “Wa'di na ko'dɔkɔ go mo'dɔ ziiyi?”

Bo iya te, “Mo'dɔkɔ to'ja go bi.”

XLII Yɛsu iya te, “Kɔmɔyi kɔrɔ yaga, ti'di dɔyi go tigo ma ilenɔ yi 'deni.”

XLIII Kina kɔmɔ bo tɔnɛ kɔrɔ nɔi bo kɛnyɪ kɔsɔ go Yɛsu ti tilɛlu Bɔko'ba. Kina ɔdɔ bilaka ma laki naga nima ko'ja 'deni tara tine, na lijɛ pili kebe nɔi rɔ tilɛlu Bɔko'ba.

XIX

Yɛsu Ni Ti Zakayo

I Kina ɔdɔ Yɛsu kari 'deni kɔmɔ Yereko kɛdi ko'dɔ titeli tine, ^{II} bo dɔ bo kireke awada mɔtɔ ɛdi yayi rɔ bo mɔri mɔyi mo rɔ Zakayo. ^{III} Bo o'dɔkɔ go bo ko'ja kinɛ Yɛsu tine bo nɔi rɔ nyigbara, bo ɔ'bo dɛ 'dɔ to'ja Yɛsu di mɪ lɔngɔ tindi konzi naga nima. ^{IV} Kina bo kirina nɔi dɔgba kari kɛki dɔ nɔgɛri kɛlu 'dɔ bo ko'ja kinɛ Yɛsu rɔmɔyi bo ɛdi rɔ tako kebe go kɔri mo nima.

V Kina ɔdɔ Yɛsu kako 'deni kɔmɔ yayi tine na bo kombi kɔmɔ bo nɔi tɔrɔ kidɛki kiya te, “Zakayo, ɛki welo bɛri, laka tɔne mɛdi mari moloma liɔ 'bi.”

VI Kina bo kɛki nɔi bɛri kari ti Yɛsu rɔ nɔba liɔ abo ti mɪ kɛyi. ^{VII} Kina bilaka ama ga pili ko'ja ne kebe nɔi rɔ tokore mo iya te, “Bo ari nɔi rɔ nɔba liɔ 'ba bo lende kɛnyɛ nima?”

VIII Tine di yayi na Zakayo kɛnyɪ tɔrɔ kilende zi nɛre Yɛsu, iya te, “Onɔ nɛre, tɔne ti mɪ'di kapa 'ba a ma ga zi bo lisa ni. Kina ɔdɔ mu'bɔlu bɔtɔ mɔtɔ ra ti mopi kileki teyi mɪ sowɔ.”

IX Yɛsu iya te, “Ma tɔne kɔnyɪ ɔmɔ 'deni mɪ liɔ nime rɔmɔyi bo nime gbɪ rɔ kupɔ Abarayama ^X kina kole 'ba bilaka lesi ako toma ma kɔlu 'deni yaga naga nime tɔmɔ mo.”

Dɔngala 'Ba Bɔ Mɔri Mɔtɔ

(*MT 25:14-30*)

XI Ko'ja bilaka naga nima kɛdi gba rɔ tuwɔ lende nima na Yɛsu kɛnyɪ nɔi tiya dɔngala nime zinni rɔmɔyi bo 'deni nɔɔsi nɔgila Yerosalema tine lijɛ omeri 'bɛnni tɛgɛ nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba ɔmɔ 'deni nati. ^{XII} Bo iya te, “Turu lɔbu mɔtɔ ɛnyɪ kari nɔbɔ rɔ ma kɔwɔ mɪ dɔliɔ mɔtɔ 'dɔ kari ko'dɔ bo rɔ nɛre bo dɔliɔ di yayi go bo kileki 'jaa kako. ^{XIII} Kina bo kidɛki bo laja abo ga ma 'butɛ nɔi pili kako zi bo go koza yamo zinni kɔzɔ a nime bo kɔse gɔmɔ zinni, iya te, 'Girisɪ naga nime mɛdi mola ziye ne i'dike dɔmɔ kɔyɔ teyi nɔbɔ mako.”

XIV Tine bilaka 'ba dɔliɔ 'bɛnni rɔ ma ko'ji bo kina koja bilaka nɔi ti lende 'ba kpɛnni kari kiya te, ‘Do'dɔkɔ dɛ go bo nima kɛdi rɔ bo dɔliɔ zize.’

XV Tine ari ko'dɔ bo tɔnɛ nɔi rɔ bo dɔliɔ na bo kuyɪ dɔ bo nɔi kako. Kina ɔdɔ bo kɔmɔ 'deni tine na bo koja laja nɔi go bo laja abo tɔnɛ ga bo koza girisi teyi ne, tonɔ mo ɔdɔ lijɛ i'di dɔmɔ ga 'deni kɔyɔ ndɔ. ^{XVI} Kina

bo ma dogba mo kako kiya te, 'Nere, kisi koto 'bi tonē, domo öyö 'deni teyi 'butē.'

XVII Nere iya te, 'Laka bo laja ma, o'do 'deni laka koloma tongo go a ma titi nime liya ti mi kēddi kina ti mo'do yi ti ro bo do gawo 'butē 'do.'

XVIII Bo laja ma mi riyo mo ako kiya te, 'Nere, kisi koto 'bi tonē kola zö bine domo öyö 'deni teyi muyi.'

XX Nere ileki domo iya te, 'Ti mi'di yi koloma ro bo do gawo muyi.'

XX Tine bo laja mato ako ma 'ba bo kiya te, 'Nere, girisi 'bi tonē na me. Mudödu e'bi te kpa bonggo musu mikeki toro **XXI** römöyi mere lende 'bi ga ni ro bo mi kata. Iteri 'beyi togba mo kebe do ma ki'di ngi ro mbembē kina ame ga pele ni na de kuli kupö mo ne omomi ngi ziyi ro e'bi.'

XXII Kina nere kēnyi ngi kileki zi bo, iya te, 'Lende 'bi naga nime na ti mo'do burē 'bi timo. Ni bo laja kuruku nime, ikali ma ro bo mi kata mogba wa ma kinza ro ama naga ti ma kinza ma na muli kupö mo naga momomi ro ama? **XXIII** Ne ma kikali molo tara oto yamo ma nime de molo zi bo ndögö go wa'di 'do mako mo'ja domo köyö 'deni teyi?'

XXIV Kina bo kēnyi ngi kiya zi ya ama ga kēdi koro yayi ne, iya te, 'Ogbake yaga di zi bo ki'dike zi bo ma ti kisi 'butē nime.'

XXV Lijē iya te, 'Nere, bo ēdi 'deni timo molo kisi 'butē.'

XXVI Tine bo ēnyi kileki domo zinni, iya te, 'Ro ma laka miya ziye, bo ame kēdi timo ti ki'di gbī dorodo domo. Ne bo ame kinza timo, ame mo pele mbowa yayi ti kopepe yaga di teyi. **XXVII** Ne 'benni lijē bo ko'doko de tēgē go mēdi ro bo donni naga nima, o'deke lijē kako dayi kupö lijē pili yaga di komo ma bine.' "

Todo 'Ba Yesu Mi Yerosalema

(MT 21:1-11; MK 11:1-11; YN 12:12-19)

XXVIII Di poto lende nime na Yesu kiteli ngi nduwē domo 'do tari Yerosalema. **XXIX** Kina ko'ja bo kömō 'deni ngosi ngila Betaniya ni ti Betepage do doku 'ba Bilaya tine na bo koja bo laja abo ga ma riyo ngi kari **XXX** ti ndose nime kiya te, "Arike mi lijo nima komoye. Kina odo kēddi kodoke 'deni yimo ti ko'jake kole akaca kosi domo 'deni beri yayi ame boto kēki de gba mi koto domo. Kina go kopeke ko'deke bine. **XXXI** Tine odo boto kititi ye kiya te, 'Eddi kopeke go wa'di?' iyake te, 'Nere na ko'doko.' "

XXXII Kina ya tonē ga koja ne kari ko'ja wa pili ngi kozo ame Yesu kiya zinni ne tara. **XXXIII** Kina odo lijē kēdi ko'do 'deni tope kole akaca nima tine na bo domo ga kititi lijē iya te, "Eddi kopeke akaca nima go wa'di?"

XXXIV Lijē ileki domo iya te, "Nere na ko'doko."

XXXV Kina lijē ko'de ngi kako zi Yesu lijē ko'ba bonggo 'benni ga gomo lijē ki'di Yesu kēki koloma domo tari timo.

XXXVI Kina odo bo kēdi kari 'deni tine bilaka ebe ngi to'ba bonggo 'benni ga zi bo beri mi go kori. **XXXVII** Ko'ja bo kömō 'deni go kori ame kēdi kuluñi 'deni kari beri di do doku 'ba Bilaya ne tine na tindi ma kösö go bo kēnyi ngi pili tilēlu Boko'ba ro ma kembe go, go koto ame ga pili lijē ko'ja 'deni ne, iya te, **XXXVIII** "Yēyi kēdi do nere ame kako ti möyi bo nere Boko'ba ne. Lende kēyi ti ro löbu kēdi nbo mitoro."

XXXIX Tine ya mato ga di mi löngö tindi naga nima ame mo ga ro Parosi ni ne ēnyi kiya te, "Bo komo kiyandi, amo do bo kösö göyi naga nime."

XL Tine Yesu ēnyi kileki domo zinni, iya te, "Odo lijē kudumö pele, doku ni pili ti kebe tulöri."

^{XLI} Kina ɔɔɔ bo kɔmɔ 'deni ŋɔsɔ ŋgila Yerusalem a ɔɔ gawo mo kinda 'deni tine na bo kudu ŋɔ. ^{XLII} Bo iya te, "Ni, ma kɛddi kikali a ma ko'dɔko go lende kɛyi ra kina me ŋɔ tɔne. Ne usu dɔmo 'deni yaga di kɔmɔyi. ^{XLIII} Kada mo ti kɔmɔ 'deni ame 'ɔɔ bo ya 'bi ga kalo kidiri yayi kuru dɔyi kɔsonji yi di ɔɔ kumu pili. ^{XLIV} Kina lijɛ ti kupupu yi ti bo boyi ma mi reki 'bi ga pili ro'boro'bo mi lupu. Lijɛ inza kola dɔku 'bi ma kɔto te kileke mi go bi mo ma ko'ba teyi. Ti ko'dɔ rɔni tara zi yi rɔmɔyi ni ikali kada 'ba tako 'ba Boko'ba dɔyi dɛ."

Tɔɔɔ 'Ba Yɛsu Mi Reki 'Ba Rɔ Lɔbu
(*MT 21:12-17; MK 11:15-19; YN 2:13-22*)

^{XLV} Kina ɔɔɔ Yɛsu kari kɔɔɔ 'deni mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Boko'ba tine, na bo koloma ŋɔ rɔ toga ya ame ga kɛdi rɔ tugɔ ndɔgɔ yayi ne. ^{XLVI} Bo iya zinni te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Rɔ lɔbu ma nime rɔ rɔ 'ba mɔtu,' ne kpe ebe kuyike 'deni za yaga rɔ bi 'ba bo 'bɔgɔ."

^{XLVII} Mi kada pili ma Yɛsu kɛdi tiyandi wa mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Boko'ba, lɔbu 'ba bo akumu ni ti bo kɔmɔ kiyandi ni ti lɔbu 'ba bilaka ni ɛdi koma kɔri 'ba 'ɔɔ tupɔ bo, ^{XLVIII} tine pele tara lijɛ o'ja kɔri mo dɛ rɔmɔyi bilaka ɛdi komoti rɔnni nduwɛ tari tuwɔ lende abo.

XX

Kɔzi Kakpa 'Ba Yɛsu
(*MT 21:23-27; MK 11:27-33*)

^I Mi kada ma ɔɔ kɔto mɔto ko'ja Yɛsu kɛdi mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Boko'ba tiyandi bilaka gbɛ tuwɔwɔ laja laka abo tine na bo ɔɔ akumu ni ti bo kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni ti lɔbu 'ba bilaka ni kako zi bo, ^{II} kiya te, "Ni, iya zize, kɔzi kakpa 'ba yɛ na me kɛddi ko'dɔ wa naga nime timo ne? Yɛ na ki'di kɔzi kakpa tɔ nime zi yi?"

^{III} Yɛsu ɛnyi kileki domo zinni, iya te, "Akititi 'bama ɛdi gbɛ kɔto bine tititi ye timo. Kpe, iyake te zɔ, ^{IV} kɔzi kakpa 'ba bapatisi tɔnɛ Yowani koloma rɔ tɔ'do mo ne ako di zi yɛ? Di zi bilaka lesi ala di zi Boko'ba?"

^V Kina lijɛ koloma ŋɔ rɔ towasa mo rɔ go rɔnni. Lijɛ iya te, "Go diyake tondo? ɔɔɔ diyake te ako di zi Boko'ba bo ti kiya te, 'Ne i'dike dɔye dɛ go lende abo go wa'di?' ^{VI} Ne ɔɔɔ diyake te ako di zi bilaka lesi bilaka naga nime pili ti kɛnyi ŋɔ tu'du ze ti dɔku rɔmɔyi lijɛ pili omeri 'deni Yowani rɔ bo kumɛ lende 'ba Boko'ba."

^{VII} Kina lijɛ kileki domo iya te, "Dikali bi ma kako di teyi dɛ."

^{VIII} Kina Yɛsu kileki gbɛ zinni iya te, "Ma gbɛ minza miya go kɔzi kakpa tɔ nime mɛdi mo'do wa naga nime timo ne ziye."

Dɔngala 'Ba Bo Ndɔbo
(*MT 21:33-46; MK 12:1-12*)

^{IX} Kina bo kebe ŋɔ nduwɛ nati tiya dɔngala nime zi tindɛ naga nima, iya te, "Bo mɔto idiyɛ mɔwɔ kɛdi ko'dɔ rɔ layi naga ŋɔ rɔ nyaka kina bo kogba bo ndɔbo ŋɔ ki'di yi mo bo kɛnyi abo kari koloma tara mi dɔyayi ma kɔwɔ. ^X Kina ɔɔɔ kada 'ba tite'de mo kɔmɔ 'deni tine na bo kɛnyi koja bo laja abo ŋɔ kari 'ɔɔ ko'de dɔngɛri ma 'ba bo di zi bo ndɔbo tɔnɛ ga. Tine bo ndɔbo naga nima inda'ba bo laja nima ŋɔ komba koga kileki rɔ kɔzi sari. ^{XI} Kina bo kɛnyi koja mɔto gbɛ 'bɔwu kari. Ama mo tine lijɛ omba ŋɔ ko'do rɔ ma kɛnyɛ koga kileki rɔ ma sari. ^{XII} Kina bo kɛnyi gbɛ koja ma rɔ mi mota mo kari. Kina lijɛ komba ŋɔ ko'do wɛtɔ rɔmo ku'du ŋbɔ yaga.

XIII Kina bo do nyaka tönë kënyī komeri, iya te, "Ti mo'do tondo? Kole koto ma nime mo'o kulowö ne ti moja kari zinni motoga lijë ti koro bo."

XIV Ne odo bo ndobo tönë ga ko'ja 'deni ngi ro kole 'ba bo tönë tara tine, lijë iya te, "Bo nime bo na ti kedi ro bo do nyaka nime kada moto di potö bu bo. Dupöke bo yaga 'do nyaka nime kö'bö ngi nburu ro eze." **XV** Kina lijë kinda'ba bo ngi ku'du yaga di mi nyaka nima kupö bo ngi.

Ma komerike 'beye wa'di na ti bo do nyaka nima kako ko'do zi bo ndobo naga nima? **XVI** Bo ti kako kote dönni pili yaga 'do bo ko'de bo ndobo ma la'ja 'jaa 'do kako to'do ndobo mi nyaka abo nima."

Kina odo bilaka naga nima kuwö 'deni tara tine, lijë iya te, "Ee, o'bo ko'do röni de to kpe tara."

XVII Yesu ongo dönni kina bo kënyī kititi lijë, iya te, "Ne 'jo 'ba lende nime kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tégë tondo? Ame kugu yayi kiya te, 'Döku tönë bo ko'ba rö ni kilagi pa di romo ne na kileki 'deni ro döku ma laka ro do kiteli mi gbondo 'ba rö." **XVIII** Lijë ame ga pili kila'ba do döku nime ne ti kodowe ngi ro'boro'bo yaga. Kina lijë ame ga döku nime kila'ba dönni ne ti kiyanjmi lijë yaga ro lupu."

Awada Kopi

(*MT 22:15-22; MK 12:13-17*)

IX Kina bo komo kiyandi ni ti löbu 'ba bo akumu ni ki'di ngi toma kori 'ba 'do tinda'ba Yesu. Römo'yi lijë ikali 'deni bo edi ro tiya donjala nima rönni. Tine lijë ro tikere di zi bilaka konzi naga nima yayi **XX** na lijë ki'di komönni ngi kilegbe go Yesu. Lijë oja bo kore 'benni moto ga kari ko'do ga rönni kozo bo lende laka 'ba Boko'ba naga tara. Lijë omeri 'do tinda'ba Yesu go wa ame ga bo kedi kiya ne, 'do lijë ki'di bo zi turu bo dönni.

XI Kina lijë bo kore mo naga nima kënyī kititi Yesu, iya te, "Bo komo kiyandi, dikali ngi ro ma laka akiyandi 'bi ti lende kiya 'bi ga na ro ma kodoro. Dikali yi ugö kpéyi de zi boto, kö'du 'ba Boko'ba na keddi kiyandi bilaka timo ro ma kodoro. **XII** Ne iya zize te 'di, tara ne edi ngi zize ro ma laka mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba 'do topi awada zi bo dolingo ma löbu 'ba Romo?"

XIII Tine Yesu ikali donjala 'benni nima 'deni molo na bo kileki kiya zinni, bo iya te, **XIV** "Ilemeke kinë girisi mo te zo. Kinë ye ti moyi ye na me romo ne?"

Lijë iya te, "Kinë ti moyi bo dolingo 'ba Romo na."

XV Yesu iya te, "Laka. Wa ame ga ro 'ba bo dolingo ne opike abo zi bo. Kina wa ame ga ro 'ba Boko'ba ne opike zi Boko'ba."

XVI Kina ngi lijë o'bo de kpe 'do toko kpa bo di komo bilaka konzi naga nima. Do lende kileki abo na kigayi lijë 'deni kina lijë kudumö ngi.

Todo 'Ba Töku Di Mi Tölë

(*MT 22:23-36; MK 12:18-40*)

XVII Sadoke moto ga lijë bo komeri 'benni kiya te a moto ro todo 'ba töku di mi tölë inza naga ako zi Yesu **XVIII** ti akititi, iya te, "Bo komo kiyandi, tönë bine Musa ugu zize iya te odo ni moto köle kola 'ja 'bi kinza ti kole 'do löndö yi moto kinda'ba közi makuru'bë potö yi nima 'do köyö timo ro bi döyi ni ma köle nima. **XIX** Ne ongo ya moto ga lijë ro löndö koto modomoriyö. Bo ma dogba mo ogbe 'ja kina bo köle ngi kola 'ja abo nima kinza ti kole. **XX** Bo ma mi riyö mo inda'ba közi makuru'bë nima kina ko'do röni gbi tara zi bo. **XXI** Bo ma mi mota mo inda'ba gbi kina kari ngi zinni pili tara ro gönni. **XXII** Ro nburunburu mo tine na 'ja mo tönë köle ngi. **XXIII** Tine odo komo mi kada 'ba todo 'ba töku ni di mi tölë kada

moto dayi nati loko ti kedi ro 'ja 'ba ye? Ya naga nima pili modomoriyo ogbe loko 'deni tone bine."

XXXIV Tine Yesu ileki domo zinni iya te, "Bilaka ame ga mi dolijo bine ne lije na kedi komba ronni. XXXV Ne lije ame ga Boko'ba kedi ki'di kodu di mi tole 'do tologa 'jaa mi dolijo ma kedi kako nime 'de ne ogbe ronni de XXXVI romoyi lije ole de gbi kpe, lije 'deni kozo malayika. Lije 'deni ro kole 'ba Boko'ba romoyi lije odo 'deni di mi tole. XXXVII Tine Musa odoro gomo 'deni molo bine ma a nima ro todo 'ba toku di mi tole ne kedi. Mi akugu abo go pa'do kobu di do morogo ne, bo ideki Boko'ba 'deni ro Boko'ba 'ba Abarayama, Boko'ba 'ba Yisika, Boko'ba 'ba Yakoba. XXXVIII Go ko'du mo na dikali ngi lije inza kpe ro toku, Boko'ba ididi lije 'deni romoyi bo na ro bo ki'di didi zi wa pili."

XXXIX Kina bo komo kiyandi 'ba ko'du ki'di moto ga kenyi kiya te, "Ele sowa nere." XL Kina ngi lije ilana ronni de kpe tititi kpa bo.

XLI Yesu ileki 'bowu kititi lije iya te, "Ro ma tondo mo na kiya te Kurisito ame Boko'ba kedi koja ne di mi kupu Dawidi? XLII Ko'ja Dawidi kiya bine mi buku 'ba Akilelu te, 'Nere Boko'ba iya zi nere ma, iya te, "Oloma do dori ma bine XLIII nbu mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga." ' XLIV Dawidi ideki bo 'deni tone bine ro nere abo, ne ro ma tondo mo na 'do bo kileki 'bowu ro kole zi Dawidi?"

XLV Ko'ja bilaka naga nima pili kedi ro tuwo lende abo 'deni na bo kenyi kiya zi bo kosu go bo ga, bo iya te, XLVI "T'dike komoye kandi laka di zi bo komo kiyandi 'ba ko'du ki'di ni. Ako'doko 'beni ro tilingere ti bongu kidakpa 'beni naga nima ronni. Tumoto lije kozo bo ro koro naga tara di mi bi 'ba ndogo na lende mo ko'o ronni. Akiteri 'beni ro kiti ma lobu naga di mi ro 'ba motu ti bi ma laka naga di mi nbele. XLVII Lije bo kedi kodu gomo ro makuru'be tote do a mo naga nima. Motu ko'do 'beni ro gogo tileme ronni timo. Lije nime, kada moto karama ma kedi kodu donni na ro do kiteli."

XXI

Kpa Kosi Ki'di 'Ba Bo Lisa (MK 12:41-44)

I Yesu ongo bilaka naga nima kedi kolo tu'du kpa kosi ki'di 'beni ga mi sandu 'ba ro lobu 'ba Boko'ba yayi ne. Bo mari ni ako ku'du yimo yayi. II Tine na makuru'be bo lisa moto kako 'beni ku'du nge ro taripa riyu yimo yayi. III Kina Yesu kiya te, "Ro ma laka miya ziye, 'ja makuru'be bo lisa nime loko na ku'du kpa kosi 'deni kebe bilaka naga nime pili. IV Ya ma laki naga nima i'di 'beni nge mbowa di mi wa mbembu 'beni ga ma lije kedi timo. Ne 'beni 'ba 'ja nime gomo na ma 'deni pili loko ku'du moto inza kpe."

Loma Ti Bi Koda (MT 24:1-31; MK 13:1-27)

V Bo kosu go bo moto ga ebe tiya tele 'ba dangala 'ba ro ko'ba nima kiyija doku mo ga kiyoru ro lobu 'ba Boko'ba timo ne gbi ti kpa kosi ki'di mo ga ma romo yayi domoyi Boko'ba. VI Tine Yesu iya zinni iya te, "Wa naga nime pili keddi kongoke ne kada mi ti komo 'deni ame 'do doku naga nima pili ma koto moto mo te kileke de kpe mi go bi mo. Bo ya ti kitiji 'doyi beri."

VII Kina lijë kënyî kititi bo, iya te, “Bɔ kɔmɔ kiyandi, kada mo ti kɔmɔ nyanya ga? Kina akileme mo ti kɛdî rɔ wa'di amɛ gɔ dikali timo kada mo ɛdî 'deni ŋɔsî?”

VIII Bo iya te, “T'dike kɔmɔye kandi laka kinza bɔtɔ mɔtɔ ku'bɔlu ye ra. Rɔmɔyî ma konzi ti kako ti mɔyî ma kiya te, ‘Ma na rɔ Kurisîtò,’ kina, ‘Kada mo ɔwɔ dɛ kpe.’ Tine kinza kɔsɔke dɛ gɔnnî. **IX** Ɖɔ kuwɔke birɔ ya, gɔ bi kɛdî ko'do pele kinzikinzi, kinza kereke dɛ. Wa naga nima pili ɛdî ko'do ga rɔnnî tɔfî dɔgba tine ŋburunburu mo inza kɔmɔ ŋgî nati titi. **X** Bilaka ti kënyî to'do ya ti bilaka mɔtɔ kina dɔliŋɔ gbî ti dɔliŋɔ mɔtɔ, **XI** kizikizî ti kɛdî, sɛyî gbî ti tonɔŋi mî gɔ bi pili, sɛgɛ ma kinza kiya ti kɔdɔ mitorɔ.

XII Tine dɔgba mo gba kinza wa naga nime ko'do rɔnnî dɛ, ti kɔdɔ gomɔ rɔye ko'do kɔzî kasi ziye koto ye mî rɔ 'ba mɔtu 'dɔ kɔdɔɔ bîcî lende rɔye ku'du ye mî maboso ti ko'de ye kɔmɔ ŋere ni ti turu pili gɔ lende ma. **XIII** Ama tine laja laka ma na 'dɔ kiyake zînnî. **XIV** Ne kinza ki'dike kɔmɔye kilɛ'dî dɛ gɔ wa amɛ ga 'dɔ kiyake zînnî ne **XV** rɔmɔyî ti mi'di lende kpeye ti akikali ma 'dɔ lijë bɔtɔ bɔ ya 'be naga nima ko'bɔ dɛ tomba yîmo mɔkɔ. **XVI** 'Bu ye ga ti mɔye ga ti löndɔ ye ga ti ma wado 'be ga ti lɛpî ye ga na ti kebe ti'di kɔziye zî turu. Kina ti ki'di ya mɔtɔ ga di mî löngö ye nima kupɔ yaga. **XVII** Laki pili ti ko'ji ye gɔ lende ma. **XVIII** Ne kpe ɔtɔ inza kosa rɔye sunɛ dɔye ma kɔtɔ pele te ɔtɔ inza kosa. **XIX** Ɖɔke kitigɔ kina ti ko'jake didi ma laka ŋgî.

XX Ɖɔ kɔŋɔke bɔ ya kuru dɔ Yerosalema 'deni toko nima kina gɔ kikalike ŋgî ɛdî kote dönî girî naga nime. **XXI** Kina 'dɔ lijë amɛ ga Yudayi ne kirinɔ ti mɔkɔ kari mî dɔku, lijë amɛ ga mî gawo ne kɔdɔ yaga kina kinza lijë amɛ ga 'deni yaga ne kileki dɛ kpe kari mî gawo. **XXII** Rɔmɔyî kada 'ba Boko'ba 'dɔ todɔ karama dönî yîmo na 'deni 'dɔ a tɔnɛ ga kugu mî buku abo ne ko'do rɔnnî ŋgî ko tara.

XXIII Ti kɛdî rɔ gomɔ ma löbu zînnî lijë 'ja amɛ ga rɔ ma kɔmɔ ne ti ma ti kole kɛdî gba kulu mba naga. Gomɔ ma löbu ti kɛdî mî dɔyayi nime ya 'ba Boko'ba ti kako dönî lijë bilaka naga nima. **XXIV** Ti kupɔ mɔtɔ ga ti mbele tine mɔtɔ ga ti kindi'ba kari timo rɔ 'bɔki mî dɔyayi pili amɛ ga rɔ 'ba bɔ löwö. Kina ma kinza koro Boko'ba dɛ naga nima ti kokpe möröki ŋgî mî Yerosalema ŋbɔ kada 'bɛnnî ko'bɔ.

XXV Sɛgɛ ti ko'do rɔnnî kɔmɔ kada ni ti nyepɛ ni ti këlu ni. Tine mî dɔliŋɔ bine bilaka ti kɛdî rɔ tikere ti kɔmɔ kilɛ'di di zi birɔ 'ba mini löbu ni. **XXVI** Ɖɔ bilaka ti kebe bi tulɛ di zi tikere 'ba wa amɛ ga lijë kɛdî rɔ toda dɔmɔ 'dɔ kako mî dɔliŋɔ nime pili ne rɔmɔyî këlu 'ba mitorɔ ni ti kiyaya 'deni. **XXVII** Mî kada mo nima na ti lijë ko'ja kole 'ba bilaka lesi ŋgî kɛdî kako ti pɔli ti tigɔ 'ba löbu dɔ kiteli abo. **XXVIII** Kina ɔdɔ kɔŋɔke wa naga nime 'deni kɛdî ko'do rɔnnî te tine ɔrɔke ti kombike kɔmɔye tɔrɔ rɔmɔyî bɔ konyi 'be 'deni ŋɔsî.”

Dɔŋgala 'Ba Ngɛrî Kɛlu (*MT 24:32-35; MK 13:28-31*)

XXIX Kina Yɛsu koloma rɔ tiya dɔŋgala nime zînnî, iya te, “Onɔke ŋgɛrî këlu ni ti ŋgɛrî mɔtɔ ga te, **XXX** ɔdɔ kɔŋɔ mbili mo 'deni kɛdî komo nima, kɛli ŋgî kpa dɔkikɛrî ɔwɔ dɛ kpe. **XXXI** Kina gbî tara ɔdɔ kɔŋɔke wa naga nime 'deni kɛdî ko'do rɔnnî nima 'dɔ kikalike ŋgî ŋere löbu 'ba Boko'ba ɔwɔ dɛ kpe.

^{XXXII} Ziye tikali mo laka wa naga nime ëdi ko'do rönni gba kota bilaka ma le'jete naga nime mato ga kedi gba ti komonni. ^{XXXIII} Mitoro ni ti doyayi ti kiteli tine lende ma inza kote roni du koto te.

^{XXXIV} Kina i'dike komoye ti kandi laka kinza kodoke miye de ngi kulowo go nbele mbembè ti layi kuwè ti komo kilè'di 'ba go wa 'ba dolingo nime kinza kada mo nima kindaba ye ra ngi tugu'du kozo ngowo ma kilaka. ^{XXXV} Römöyì kada nima ti komo do bilaka pili 'ba doyayi nime. ^{XXXVI} Kina olomake ti bi koda ti tititi bo Boko'ba go tigo ziye tado lowe di mi longgo wa naga nime pili kedi ko'do rönni ne 'do koroke komo kole 'ba bilaka lesi."

^{XXXVII} Ro komo lendo pili na Yesu koloma ngi ro tiyandi bilaka di mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba, tine ro mi dokopiyari pili bo o'bo abo nduwè tari to'do do doku 'ba Bilaya. ^{XXXVIII} Kina ro mi donbo mo ga nduwè bilaka o'bo tolo kako zi bo mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba tuwo lende abo.

XXII

Ti'di Közi Yësu

(MT 26:1-16; MK 14:1-11; YN 11:45-53)

^I Kina odo kada 'ba karama ma kedi konyo mangolo'bo mo kinza langa gomo tonè kola 'deni ngosi tine ame kidèki möyi mo ro karama 'ba Pasaka ne, ^{II} bo do bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba ko'du ki'di ni edi 'deni molo ro toma kori mato 'ba 'do tupo Yesu timo römöyì lijè ro tikere di zi bilaka ma ti bo naga nima. ^{III} Kina Satani kodo ngi mi Yuda ma tonè kidèki ro Isikarita ma koto mato di mi longgo ya ma 'butè domoriyo naga nima. ^{IV} Kina Yuda kënyì ngi kari zi lobu 'ba bo akumu ni ti lobu 'ba bo kanya 'ba ro lobu 'ba Boko'ba tiyoro kpa lende 'benni go wa ame 'do bo kususu Yesu timo zinni ne. ^V Kina lijè ngi ti mi këyi gomo lijè kose 'do topi yamo 'jaa zi bo. ^{VI} Kina bo kuti ngi gomo na bo koloma ngi nati ro toma kada ame go bo ki'di Yesu timo lowo zi ya naga nima kinza ma tindì naga nima kedi teyi.

Yësu Ari Mi Karama Ti Bo Köso Go Bo Ga

(MT 26:17-25; MK 14:12-21; YN 13:21-30)

^{VII} Kina odo komo 'deni mi kada 'ba karama nima ame mo 'deni ro kada 'ba tumu kamolo mo ga ne ^{VIII} tine na Yesu koja Pitoro ni ti Yowani ngi kari ti ndose nime, iya te, "Ari kilejoke akonyo 'ba karama ndo zize."

^{IX} Tine lijè ënyi kititi bo, iya te, "O'doko go dari dilejo yala?"

^X Bo iya te, "Odo kari komoke 'deni keddi kodoke mi gawo doye ti kondoso ti bo mato ti kete mini do bo. Kina 'do kosoke ngi nduwè go bo nbo kari komoke ti bo lijo to nima bo kedi kodo teyi ne. ^{XI} Kina 'do kiyake te zi bo do lijo mo nima, 'Bo komo kiyandi ze iya te, 'Ro ma yala na go dako donyo karama 'beze yimo ti bo kosò goma ga?' ^{XII} Kina ti bo kileme ro toro lobu mato ngi ziye ti jama mo ga ndo yimo. Kina go kilejoke go bi ngi zize yayi."

^{XIII} Kina lijè kari ko'ja wa pili ngi te kozo ame Yesu kiya zinni ne tara. Kina lijè kilejo wa 'ba karama ngi zinni yayi.

Akonyo 'Ba Nere

(MT 26:26-35; MK 14:22-31; 1KT 11:23-25)

^{XIV} Kina odo kada mo komo 'deni tine Yesu ni ti bo laja abo ga oloma ngi kiyija ga rönni kpa akonyo. ^{XV} Kina bo kënyì kiya zinni, bo iya te, "Ma ti mi kombi go 'do tonyo karama nime titi tiye gba kinza mombi gomo ma de. ^{XVI} Ro ma laka miya ziye, minza monyo karama nime kpe titi di go

ame tine 'jaa ḡbō ɔɔɔ 'jo mo kileme rōni 'deni pili yaga di mī ḡere lōbu 'ba Boko'ba."

XXVII Kina bo kogba kōsu ḡḡi bo kileki yēē'di mo na bo kiya te, "Me ogbake kuwēke pili rō ḡo rōye. **XXVIII** Rō ma laka miya ziye, minza muwē akuwē nime kpe titi di ḡo ame, tine 'jaa ḡbō ɔɔɔ ḡere lōbu 'ba Boko'ba kōmō 'deni."

XXIX Kina bo kogba maḡḡolo'bo bo kileki yēē'di mo na bo konye yīmo ki'di zīnni, bo iya te, "Ame na rō yida rōma ame ki'di 'deni ḡoye. Kina ti o'doke nduwē te tomeri ma timo."

XX Kina ḡbi 'bōwu di pōtō akonyo 'deni na bo kogba kōsu ḡḡi, bo iya te, "Akuwē nime na rō lōmu ma la'ja 'ba Boko'ba ma kōrō dō roma ma ame kulōwu 'deni ḡoye. **XXI** Ne bo ame kēdi kari kususu ma ne kōzi bo ēdi aa mī lebe kōtō tō. **XXII** Kole 'ba bilaka lesi ēdi kōlē ḡḡi kōzō ame bo Boko'ba ki'di abo 'deni mōlo 'dō kēdi tara ne. Ne bu'bu zi bo ma kususu bo mo nima."

XXIII Kina liḡe pili koloma ga ḡḡi rō tititi rōnni rō ḡo rōnni tara ne yē na ti ko'do wa nima.

XXIV Kina kowasa kēnyī ḡḡi ḡbi mī lōḡḡo liḡe ḡo lende 'ba ɔɔɔ yē na ti kēdi rō lōbu mbiri dōnni di mī lōḡḡo liḡe nima. **XXV** Kina Yēsu kileki kilende zīnni, iya te, "'Ba bo lōwō ni ḡere 'bēnni mo ga o'do ga rōnni rō a lōbu dōnni. Tine liḡe ma rō lōbu mo ga ebe ga tubi rōnni ti mōyi mōtō kidēki tēḡe, 'Bo ko'do lende laka zi bilaka.' **XXVI** Ne ma 'beye inza tara. Ma 'beye bo ma mbiri rō dō kiteli di mī lōḡḡo yē nima bo mo na ko ḡo kileki yaga rō ma titiyi mo. Bo ame bo rō lōbu 'ba dōye rō bo kōzi kakpa ne, bo na ḡo kēdi kōzō bo laja tara. **XXVII** Yē na mbiri, bo ma koloma dō kitī tonyo kpa bo ala bo kombi lebe? Bo ma koloma dō kitī na mbiri. Ne ma mēdi 'bama mī lōḡḡo yē bine kōzō bo kombi lebe tara.

XXVIII Kpe na rō ame ga kō'bōke tō mī kada 'ba gomo ma kōmō zō. **XXIX** Kina kōzō ame 'bu ma ki'di kōzi kakpa 'ba ḡere lōbu abo zō ne tara ti mi'di ḡbi ziye **XXX** 'dō konyoke kuwēke wa di dō tarabiza ma di mī ḡere lōbu ma kolomake dō kitī fo'do burē 'ba dō kupō Yisarele kpa ḡoli 'butē dōmoriyō tōnē ga.

XXXI Simona, Simona, Satani ititi Boko'ba 'deni ḡoye 'dō bo kubō ye kōzō nyōnyu ame kēdi kubō ne tara. **XXXII** Ne mititi Boko'ba 'deni ḡōyi nī Simona 'dō kō'bo ti'di dōyi ḡo lende ma. Kina ɔɔɔ nī kileki kako zō, iyēddi mī lōndō yi ga."

XXXIII Tine Simona ēnyī kileki dōmo, iya te, "ḡere, ma 'deni ndō tari kōtō tiyi ɔɔɔ kēdi pele rō maboso ala tōlē."

XXXIV Yēsu iya te, "Pitōrō, miya zīyi mī korōndō nime tone ḡba kinza ḡoḡo kidapa dē ti koga kpēyi ḡoma mī mota kiya te ikali ma dē."

XXXV Kina bo kēnyī kititi bo kōsō ḡo bo ga, bo iya te, "Me tōnē moja ye karike tilingere kinza makpōtō kinza mbo'da ala wari ne, a mōtō ileri ye ya?"

Liḡe iya te, "Dileri ɔtō dē."

XXXVI Bo iya te, "Ne ma ḡiri nime ɔɔɔ nī mōtō kēddi ti makpōtō 'bi ala mbo'da ogba tiyi. Bo ame kinza ti mbele ugō boḡḡo 'ba rōyi mōkō 'dō kugō mbele timo zīyi. **XXXVII** Rō ma laka miya ziye, a nime na tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba kiya te, 'O'do bo 'deni ḡḡi kōzō bo lende kirasi tōnē ga.' Rō ma laka mēdi miya ziye kina ti ko'do rōni ḡḡi ko tara zō. Wa tōnē ga kugu ḡo lende ma ne ti kōmō ḡḡi ko dōma."

XXXVIII Bo kōsō ḡo bo ga iya zi bo te, "ḡere, oḡḡo tō ma, mbele na me riyo 'do."

Bo iya te, “Ɔ'bo 'deni tara.”

Yēsu Ititi Boko'ba Gɔ Gomo Ma Kēdi Kōmō Zi Bo

(MT 26:36-46; MK 14:32-42)

XXXIX Yēsu ɛnyɛ kari kɔzɔ ma molo naga tara dɔ doku 'ba Bilaya kina bo kɔsɔ gɔ bo ga kozi ngɛ kari gɔ bo yayi. ^{XL} Kina ɔdɔ lijɛ kari kōmō 'deni gɔ bi bi mo nima tine, bo iya te, “Umɔtuke kinza akiyɔzɔ kōmō ziye.”

^{XLI} Kina bo kɛnyɛ kese mbowa yaga di rōnni kɔzɔ bi ame ɔdɔ kogba doku ku'du gɔ kileke nge teyi ne. Kina bo kolɔdɔ ngɛ bɛri to'dɔ mōtu, kiya te, ^{XLII} “‘Bu ma, ɔdɔ ko'dɔkɔ ngɛ ogba kōsu 'ba gomo nime yaga di kōmɔ ma. Ne dɛ gɔ ako'dɔkɔ ma tine ako'dɔkɔ 'bi na gɔ ko'dɔ rōni.”

^{XLIII} Malayika 'ba mitorɔ ɔdɔ ngɛ zi bo di yayi ki'di tigo zi bo. ^{XLIV} Gɔ ame to'ɔ mo kumō dōki'di bo 'deni ne na bo kumōtu ngɛ rɔ mbɛmbɛ tende 'ba rɔ bo kulōwu bɛri kɔzɔ roma tara.

^{XLV} Kina ɔdɔ bo kɛnyɛ di bi mōtu bo kari tonɔgɔ bo kɔsɔ gɔ bo ga tine bo ari ko'ja lijɛ pili kō'dɔ ga ɛ'bɛnni 'deni, meri iyenme lijɛ 'deni. ^{XLVI} Bo iya te, “Eddi kō'doke gɔ wa'di? ɛnyike tɔrɔ kumɔtuke kinza akiyɔzɔ kōmō ziye.”

Tinda'ba Yēsu

(MT 26:47-56; MK 14:43-50; YN 18:3-11)

^{XLVII} Kota Yēsu kēdi gba rɔ tilende yɔ na Yuda ma tōnɛ mo rɔ ma kɔtɔ di mi lɔngɔ ya ma 'butɛ dɔmoriyɔ tōnɛ ga kōmō ngɛ ti tindɛ gɔ bo. Bo ako kese ngɔsi rɔ Yēsu 'dɔ tome mbili mo. ^{XLVIII} Tine Yēsu ɛnyɛ kilende zi bo, iya te, “Yuda, ususu kole 'ba bilaka lesi ti mbili kome?”

^{XLIX} Kina ɔdɔ bo kɔsɔ gɔ Yēsu ga konɔgɔ wa nima 'deni kēdi ko'dɔ rōni tara tine, lijɛ iya te, “Nere, 'dɔ mbele ze ga ko'dɔ ndɔbɔ ya?”

^L Kina bo ma kɔtɔ kɛnyɛ ngɛ koga dɔ bo laja mɔtɔ 'ba bo dɔ bo akumu koke mbili mo ma dōri ngɛ ngi'bo yaga.

^{LI} Tine Yēsu iya te, “Inza kpe tara.” Bo osa mbili bo nima yɔ na kileŋo rōni ngɛ kileki teyi.

^{LII} Kina Yēsu kɛnyɛ kiya zi bo dɔ bo akumu ni ti bo dɔ bo kanya 'ba rō lobu 'ba Boko'ba ni ti lobu 'ba bilaka ame ga kako gɔ bo ne, bo iya te, “Ma bo 'bɔgɔ na 'dɔ kakoke gɔma ti mbele ni ti mɔbɔ? ^{LIII} Mō'bɔ nɔburu tōnɛ tiye rɔ kōmɔ lɛndɔ mi reki 'ba rō lobu 'ba Boko'ba, ne tondo kosake kōziye dɛ roma di yayi? Ne ame na 'deni rɔ kada 'be to'dɔ ndɔbɔ mi nɛre abo 'ba bo dɔ bi kōlu.”

^{LIV} Kina kinda'ba bo ngɛ koto kari liŋɔ 'ba bo dɔ bo akumu. Tine Pitōrɔ ozi nduwɛ kari kebe yi'bowu rɔ ma kowɔ.

Kpa Koga 'Ba Pitōrɔ

(MT 26:69-75; MK 14:66-72; YN 18:15-18, 25-27)

^{LV} Kina ɔdɔ ya mo naga nima kari kul'jɔ pa'do 'deni mi zana liŋɔ yayi kēdi tubi rōnni kōmɔ mo tine, na Pitōrɔ kako ngɛ koloma ngila lijɛ.

^{LVI} Nyiti bo laja mɔtɔ o'ja Pitōrɔ di gɔ pa'do nima loko kinyeli laka na loko kɛnyɛ kiya te, “Bo nime bo gbɛ ti Yēsu.”

^{LVII} Tine Pitōrɔ ɛnyɛ ngɛ kandi gɔmo, iya te, “‘Ja a bɔtɔ, mikali bo dɛ.”

^{LVIII} Mbowa 'bɔwu bo mɔtɔ ari ko'ja bo gbɛ na kiya te, “Ni nime, ni gbɛ rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi ya naga nime.”

Pitōrɔ iya te, “Bone, minza tinnɛ.”

^{LIX} Kɔzɔ saa kɔtɔ 'deni tara di pōtɔ mo na bo mɔtɔ kako koloma rɔ tutōri lende nima rɔ ma kitigo kpa Pitōrɔ, iya te, “Rɔ ma laka bo nime bo gbɛ ti Yēsu rōmōyi bo di mi Galilaya.”

LX Tine Pitörö ileki dɔmo, iya te, “Bɔne, ɔto 'bɪ nima kɛddi kiya ne mikali dɛ.”

Kina ko'ja bo kɛdi kilende gba te yɔ na gɔngɔ kidapa ngi. LXI Njere Yɛsu uyɪ kɔmɔ bo kɔngɔ dɔ Pitörö. Kina bo komeri gɔ lende tɔnɛ Yɛsu koloma rɔ tiya mo zi bo ne ngi, ame kiya te, “Tɔne gba kinza gɔngɔ kidapa dɛ ti koga kpɛyi gɔma mi mota kiya te ikali ma dɛ.” LXII Kina bo kɛnyi ngi kɔdɔ yaga kari kudu rɔ ma kɛnyɛ.

LXIII Ya ma kɛdi koda bi rɔ Yɛsu mo naga nime ebe tose dɔ bo komba bo LXIV lijɛ kutu'bo kɔmɔ bo teyi, kiya te, “Umɛ te zize, yɛ na kokɔso yi?”

LXV Kina lijɛ koloma ngi nduwɛ rɔ titi'ja bo ti lende ma konya mɔto ga.

To'de Yɛsu Zi Bɔ Akumu Ni

(MT 26:59-66; MK 14:55-64; YN 18:19-38)

LXVI Mi bi kɛzɛ 'deni tine na löbu 'ba bilaka ni ti bo dɔ bo akumu ni ti bo kɔmɔ kiyandi ni kototo kpɛnni ngi, na koto Yɛsu ngi kari ki'di kɔrɔ kɔmɔnni. LXVII Kina lijɛ kititi Yɛsu, iya te, “Iya zize te, ni na rɔ Kurisitö mo tɔnɛ Boko'ba kɛdi koja ne?”

Yɛsu iya te, “Ɔdɔ miya pele ziye inza ki'dike dɔye gɔ lende ma. LXVIII Kina ɔdɔ mititi ye 'böwu gɔmo inza kilekike dɔmo gbi. LXIX Ne kisaki di mi kada nime tɔne kole 'ba bilaka lesi ti koloma dɔ dörɪ Boko'ba tigo dɔ kiteli.”

LXX Kina lijɛ pili kɛnyi ngi tititi bo, iya te, “Dɛmba ni rɔ kole 'ba Boko'ba?”

Bo iya te, “Kpe na kiyake e'be tara.”

LXXI Lijɛ iya te, “Ne dɛdi domake bo kodɔrɔ bici lende rɔ bo mɔto ka le gɔ wa'di ko'ja duwöke 'deni di kpa bo?”

XXIII

I Kina lijɛ pili kɛnyi ngi koto Yɛsu kari zi Pilato. II Na lijɛ pili kebe ngi tususu bo, iya te, “Do'ja bo kɛdi rɔ tirasi dɔ bilaka ze ga. Bo iya te kopi awada dɛ zi bo dɔliɔ ma löbu 'ba Romo, bo kiya rɔ bo rɔ Kurisitö bo dɔliɔ.”

III Kina Pilato kɛnyi kititi bo, iya te, “Ni na rɔ njere bo dɔliɔ 'ba Yudayi?”

Yɛsu ileki dɔmo, iya te, “Ni na kiya e'bi tara.” IV Kina Pilato kilende zi bo dɔ bo akumu ni ti tindi naga nima iya te, “Mo'ja ɔto ma 'dɔ kodɔ karama dɔ bo nime gomo dɛ.”

V Tine lijɛ ɔcɔ ngi nduwɛ iya te, “Bo nime i'di bilaka pili 'deni kɛdi ko'dɔ ayayi kote mi dɔyayi nime ti akiyandi abo to nima. Bo isaki molo di Galilaya bo kɔmɔ 'deni timo me njö bine.”

VI Kina ɔdɔ Pilato kuwö 'deni tara tine bo ititi, iya te, “Bo di Galilaya?”

VII Kina ɔdɔ bo kari kikali 'deni Yɛsu di mi dɔyayi ma 'ba njere Erode tine, na bo koja Yɛsu ngi kari zi Erode römöyi mi kada mo nima gbi Erode edi Yerusalemaya yayi.

VIII Kina ɔdɔ Erode ko'ja 'deni rɔ Yɛsu tara tine bo ngi ti mi kɛyi römöyi bo edi molo ti kɔmɔ ki'di 'dɔ to'ja Yɛsu. Gɔ lɛbi 'ba wa ame ga bo kɛdi kuwö ne bo o'dɔkɔ 'dɔ bo kɔngɔ gɔ kotɔ ma Yɛsu kɛdi ko'dɔ. IX Bo oloma rɔ tititi Yɛsu gɔ lende konzi tine Yɛsu ileki dɔmo dɛ zi bo.

X Bo dɔ bo akumu ni ti bo kɔmɔ kiyandi ni ö'bö ngi tususu Yɛsu rɔ ma kitigo zi Erode. XI Kina Erode ni ti bo kanya abo ga kebe ngi rɔ toptɔ Yɛsu kose dɔmo. Lijɛ ogba bɔngɔ ma keke kolo rɔ bo na lijɛ koja bo ngi kileki kari zi Pilato. XII Mi kada nima na Pilato ni ti Erode kinda'ba pori ngi ko'ja molo pa lijɛ koloma rɔ bo ndo'ji.

Titeri Tupō Yēsu

(*MT 27:15-26; MK 15:6-15; YN 18:39-19:16*)

XIII Kina Pilato kidēki bō dō bō akumu ni ti lōbu 'ba bilaka ni pili ti bilaka ma laki 'dō kotōtō rōnnī. **XIV** Kina bō kēnyī ngī kilende zinnī, bō iya te, “Bō nime o'deke ngī zō kōzō bō dō kirasi ame kēdi kirasi dō bilaka ne tara, ne kina me monḡo ndī lende abo 'deni di kōmōye pili bine, tine lende kirasi oṭo ma kōzō ame ga kususuke bō timo ne mo'ja dē kotō te di rō bō. **XV** Kina Erode gbī tara o'ja lende kēnyē oṭo dē di rō bō na me koja bō kileki kako zō bine. Bō o'dō a mōtō dē du te ame kō'bo tōlē. **XVI-XVII** Ne ti modō nḡe rō karama dō bo ti nyo'bo 'dō mope bo.”

XVIII Tine bilaka naga nime ēnyī kulōrī ngī pili kōzō timo rō ma kembe iya te, “Upō bo yaga, Baraba na kope zize.” **XIX** Bō mo nima rō Baraba ne i'di bo 'deni mī maboso yayi ḡo ayayi ame kōmō pa mī gawo yayi gbī ti akupō ne.

XX Gō ame Pilato bō kō'dōkō 'deni 'dō kope Yēsu ne na bō kēnyī ngī 'bōwu kileki kititi bilaka naga nima, **XXI** tine lijē pili o'bō nḡi rō tulōrī timo, iya te, “Utōtī bo, utōtī bo.”

XXII Pilato ēnyī 'bōwu kilende zinnī 'deni rō mī mota mo, iya te, “Gō wa'di? Lende kēnyē wa'di na bō kō'dō? A mōtō ame nḡi 'dō kupō bo ḡomo ne mo'ja dē di rō bō. Tī mī'di nḡe kōdō karama dō bo ti nyo'bo ḡo kope bo yaga.”

XXIII Tine lijē ulōrī ngī kulōwō nati rō ma kembe iya te, “Utōtī bo yaga.”

Na tulōrī 'bēnnī ka'da Pilato nḡi **XXIV** kina bō kōdō kpa Yēsu nḡi 'dō kō'dō kōzō akītiti 'bēnnī nima tara. **XXV** Bō ma tōnē koboso ḡo lende 'ba ayayi ti lōpō ne na za Pilato kope ngī zinnī kōzō ma lijē kititi tine Yēsu na bō ki'di kō'dō zinnī kōzō ma lijē kō'dōkō.

Tutōtī Yēsu

(*MT 27:32-44; MK 15:21-32; YN 19:17-27*)

XXVI Kina oḡo bō kanya naga nima kēdi 'deni rō tari ti Yēsu tine bō mōtō rō Simona di Kurēnē ēdī abo rō tako di mōkō 'dō tari mī gawo yayi na lijē kinda'ba bo nḡi ki'di bo tombi nḡērī tōnē kari kutōtī Yēsu dōmo ne kōzi timo.

XXVII Tindī ma kinza kiya oṣō 'deni ḡōnnī ti 'ja mōtō ga gbī kēdi kome kuwu. **XXVIII** Kina Yēsu kuyī kōmō bo kiya zinnī, iya te, “Yitōtī 'ba Yerosalema, uduke ma dē. Gbagba ye na 'dō kuduke ti kole 'be ga **XXIX** rōmōyī kada mo ti kōmō 'deni ame 'dō kiyake te, “Ja ame ga rō kotō ne, kōmbō ma kinza kōyō ti mba ma kinza kole kulu dē naga na laka.”

XXX Kina ti bilaka kiya zi dōku ni te, ‘Ila'ba dōze,’ kina gbī zi kurunḡu ni tēḡē, ‘Utu'bō ze.’ **XXXI** Ne kina me oḡo kēdi kō'dō rōnī 'deni tōtī kōzō a nime te kota mbili nḡērī ni kēdi gba rō ma ka'ji, ne oḡo mbili nḡērī ni kututu 'deni dayi ti kēdi 'jaa tondo?”

XXXII Ya mōtō ga riyō rō bō akolo oto 'deni gbī kotō ti Yēsu yayi tutōtī mo.

XXXIII Kina oḡo lijē kari 'deni kōmō ḡo bi mo ame kidēki rō “Kulōḡbō dō” ne tine, na lijē kutōtī bo nḡi yayi bi kotō ti bō akolo mo tōnē ga, ma kotō dō dōrī bo tine mōtō dō ḡali bo.

XXXIV Yēsu iya te, “Bu ma, ola lijē ḡo wa nime lijē kō'dō zō ne rōmōyī lijē ikali dē.”

Kina lijē koza bōḡḡo abo nḡi gbī ti bōdō ku'du.

XXXV Tindī 'ba bilaka oṭo yayi tonḡo bo, tine lōbu 'ba Yudayi ni ebe tose dō bo, iya te, “Bō oloma tōnē bine tōmō ya mōtō ga di mī tōlē ne i'dike bo kōmō rō bo di bina te oḡo bō kēdi nḡi rō Kurisitō mo tōnē Boko'ba kigeli 'deni koja kako mī dolinḡo ne.”

XXXVI-XXXVII Bɔ kanya mo ga ako gbɛ kose dɔ bo, iya te, “Ɔdɔ kɛddi ngi rɔ bɔ dɔliɔɔ 'ba Yudayi ɔmɔ rɔyɛ te di bina.” Kina liɛ kogba layi ko 'ba 'ba ngi ti 'di mo kpa bo.

XXXVIII Akugu ɛdi bi dɔ bo tɔrɔ yayi iya te, “Nɛre Bɔ Dɔliɔɔ 'Ba Yudayi.”

XXXIX Bɔ akolo mɔtɔ ame kutɔti 'deni gbɛ yayi ne ɛnyi gbɛ kiti 'ja Yɛsu kɔzɔ 'bɛnni, kiya te, “Ni Kurisitɔ na dɛ? Ɔmɔ rɔyɛ 'dɔ kɔmɔ ze gbɛ.”

XL Tine bɔ mɔtɔ mo ɛnyi kembe dɔ bo, iya te, “Ni, ere Boko 'ba dɛ? Gomo kɔtɔ nime kɛddi yimo ne na me gbɛ bo kɛdi yimo. **XLI** 'Beze dɛdi dombi gomo nime go kpa kɔzize ma do 'dɔ, ne 'ba bo, bo o 'dɔ ɔtɔ dɛ gbɛ yɔ rɔ ma kɛnyɛ.”

XLII Kina bo kileki kiya zi Yɛsu te, “Yɛsu, kinza ki 'di lende ma dɛ kudɔlu di dɔyɛ ɔdɔ kɛddi 'deni rɔ bɔ dɔliɔɔ kada mɔtɔ.”

XLIII Yɛsu ileki dɔmo zi bo, iya te, “Rɔ ma laka miya ziiyi, mi kada nime tone ti kɛddi kɔtɔ tɔ mitɔrɔ.”

Tɔlɛ 'Ba Yɛsu

(MT 27:45-56; MK 15:33-41; YN 19:28-30)

XLIV Ame tine 'deni mi zana kada ma kodɔrɔ na mandɔlu kutu 'bɔ bi ngi nɔbɔ kada kilege, **XLV** kinɛ kada kinda dɛ. Kina bɔngɔ ma koke mi rɔ lɔbu 'ba Boko 'ba timo tɔnɛ kotopa ngi koza mɔni riyɔ. **XLVI** Kina Yɛsu kapi ngi rɔ ma kembe, iya te, “Bu ma, didi ma mi 'di 'deni kɔmɔ kɔziyi.” Kina ɔdɔ bo kilende 'deni te yɔ na bo kulɔku ngi.

XLVII Bɔ dɔ bɔ kanya ame yayi ne o 'ja lende nima na bo kilɛlu Boko 'ba ngi, iya te, “Rɔ ma laka bɔ nime bɔ lende laka na.”

XLVIII Kina ɔdɔ liɛ bilaka ame ga pili kotɔtɔ rɔnni yayi tɔngɔ mo ne ko 'ja wa nima 'deni ko 'dɔ rɔni tara tine na liɛ pili kita 'ba ga ngi di yayi ti tomba dɔngɔ 'do nni. **XLIX** Tine ya mɔtɔ ga ame kikali bo ne ti 'ja mɔtɔ ga ma tɔnɛ ga kɔsɔ go bo di Galilaya ne ɔrɔ ga 'bɛnni sege yaga tɔngɔ wa nima.

Tusu Yɛsu

(MT 27:57-61; MK 15:42-47; YN 19:38-42)

L Tine mi kada nima yayi bɔ mɔtɔ mɔyɛ mo rɔ Yesepa na kari zi Pilato kititi tɔku Yɛsu 'dɔ kodɔ kpamo zi bo tusu mo. Bo rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi lɔngɔ lɔbu 'ba Yudayi ni. **LI-LII** Tine bo 'ba bo uti dɛ go ako 'dɔkɔ ma 'bɛnni ti kpa lende kiyari mo ga. Bo rɔ bilaka ma laka ti lende koro ti bi koda go tako 'ba nɛre lɔbu 'ba Boko 'ba. Bo di mi gawo 'ba Yudayi ame kidɛki mɔyɛ mo rɔ Arimataya ne. **LIII** Kina bo kombi tɔku Yɛsu ngi bɛri kolo mi bɔngɔ kaɔmi kari kusu mi ti 'bɔrɔ la 'ja ame koga 'deni yɔki dɔku kusu bɔtɔ dɛ gba yimo ne. **LIV** Mi kada mo nima tine tɔ 'dɔ dɔ muyi na 'deni 'dɔ kɛzɛ ngi di gomo rɔ kada 'ba rɔ kindawo.

LV 'Ja mo tɔnɛ ga kako mɔlo ti bo di Galilaya ne ozi nduwɛ go Yesepa nɔbɔ liɛ kari ko 'ja dɔgɔ nima ti ma kɛdi ko 'ba tɔku bo bɛri yimo yayi. **LVI** Kina liɛ kileki ngi liɔ kileɔ ga rɔnni ngi tari ti 'bu ni ti a ma kato kele naga. Tine liɛ oloma titi kindawo rɔnni dɔ kɔtɔ mi kada 'ba rɔ kindawo go dɔlɛti 'ba lende koro mo.

XXIV

Tɔdɔ 'Ba Yɛsu Di Mi Tɔlɛ

(MT 28:1-10; MK 16:1-8; YN 20:1-10)

I Mi kada ma dɔndende di pɔtɔ kada 'ba rɔ kindawo nima na 'ja tɔnɛ ga kɛnyi ngi molo mi kano bi ti akato kele mo tɔnɛ ga kari timo ndi dɔgɔ.

II Tine liɛ ari ko 'ja dɔku 'ba kpamo kululu 'deni yaga. **III** Kina ɔdɔ liɛ kodɔ yayi tine liɛ ari ko 'ja tɔku nɛre Yɛsu inza kpe yayi.

^{IV} Tine ko'ja lijë kēdi gba tɔɔ jōri yayi yɔ na bilaka riyō mɔto ga bɔngɔ 'ba rɔmo kōbō kilaka kɔzɔ tɔɔ kunyi tara kɔdɔ ngi kɔɔ ngila lijë yayi. ^V Kina 'ja tōnē ga ngi rɔ tikere kusu ga kōmōnni bēri. Ya naga nima ēnyi kilende zinni, iya te, "Go wa'di na kēdi komake bɔ ame rɔ ma kidiidi ne di mi lōngɔ tōku gɔmo?" ^{VI} Bo inza kpe bine bo ēnyi 'deni kɔdɔ di mi tōlē. Omerike gɔ lende tōnē bo kiya ko'ja bo kēdi gba tiye di Galilaya ne, ame bo kiya te, ^{VII} 'Ti ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni ngi kōzi bɔ lende kēnyē ni kutōti. Tine mi tō'dō dɔ mota bo ti kēnyi kɔdɔ 'deni 'bōwu.'" ^{VIII} Kina lijë komeri gɔ lende abo nima ngi.

^{IX} Kina ɔdɔ lijë kileki 'deni kako di ndi dōgō yayi tine, na lijë kebe ngi tiyētī gɔ wa naga nime pili zi ya ma 'butē dɔɔkɔto mo tōnē ga gbī ti ya mɔto ga. ^X Mariya Magadala ni ti Zowana ti Mariya ma 'ba Yakoba ni gbī ti 'ja mɔto ga lijë na kiya lende nime zi bɔ laja. ^{XI} Tine lijë i'di dōnni dē gɔ lende 'ba 'ja naga nima rōmōyi inda ngi di zinni kɔzɔ lende sari. ^{XII} Kina Pitōrō kēnyi ngi kirina kari dɔ dōgō kēdē kingēngē yimo. Tine bo o'ja bɔngɔ mo tōnē kusu tōku timo ne na 'deni nge yayi. Kina bo kēnyi ngi kileki ti meri ɔdɔ wa'di na kōmō 'deni.

Tari Emawo

(MK 16:12-13)

^{XIII} Tine mi kada kɔto mo nima bɔ kōsō gɔ Yēsū ma riyō mɔto ga ēnyi 'deni kēdi kari mi doliɔ ma mbowa mɔto kideki mōyi mo rɔ Emawo di ngila Yeroselema kɔzɔ mayile modomoriyō tara. ^{XIV} Lijë ēdi rɔ tiya lende 'ba wa ame ga ko'dɔ rōni ne. ^{XV} Kina ko'ja lijë kēdi rɔ tiya mo na Yēsū kɔdɔ ngi ki'di tari kɔto tinni. ^{XVI} Tine amo i'di dē lijë kikali bo. ^{XVII} Kina bo kēnyi kititi lijë, iya te, "Wa'di ma 'beye na kēddike rɔ tiya mo di gɔ kori?"

Kina lijë kɔɔ ngi kusu kōmōnni bēri rɔ meri. ^{XVIII} Kina bo mɔto mo ame mōyi mo rɔ Kilepa ne kileki kiya te, "Ni na 'bēyi nge kɔto di mi Yeroselema bine kuwō wa nime ko'dɔ rōni yayi mi tō'dō dɔ ndo nime ne dē?"

^{XIX} Bo iya te, "Wa'di mo ga?"

Lijë iya te, "Wa nime ko'dɔ rōni zi Yēsū 'ba Nazareta bɔ kumē lende ame Boko'ba gbī ti bilaka pili kikali bo rɔ bɔ tigo dɔ kiteli mi wa pili ma bo kēdi kiya gbī ti ma bo kēdi ko'dɔ ne. ^{XX} Kina me bɔ dɔ bɔ akumu ze ga ti lōbu ni ki'di kɔdɔ karama dɔ bo kupō bo yaga, kutōti bo ngi. ^{XXI} Ze pili domeri 'deni bo na rɔ bɔ kōnyi 'ba Yisarele mo tōnē. Ne ma rɔ dɔ kiteli mo tō'dō dɔ mota mo na me 'deni tōne. ^{XXII} Kina gbī 'ja mɔto ga di mi lōngɔ ze bine ako kiya lende mo zize ki'di doto ngi rɔ gɔze. Lijë ēnyi mɔto ti dɔngbɔ ene kari ndi dōgō ^{XXIII} tine lijë ari ko'ja tōku bo kinza kpe. Kina lijë kileki kako kiya zize tēgē lijë o'ja malayika kina malayika kiya zinni tēgē bo ididi 'deni. ^{XXIV} Kina lēpi ze mɔto ga kēnyi kari dɔ dōgō yayi kari ko'ja lende nima gbī kɔzɔ ma 'ja naga nime kiya. Tine bo mo na lijë ko'ja kinē bo dē."

^{XXV} Bo iya te, "Kpe ngi rɔ rumō bɔ dɔ kirindi kinza kikali wa ame ga bo kumē lende kiya ne. ^{XXVI} Ikalike dē ma Boko'ba kēdi ki'di Kurisitō kombi gomo gɔ bo kɔdɔ mi lōbu dɔ kiteli abo?"

^{XXVII} Kina bo kisaki ngi tiyētī gɔ wa ma kugu mi buku 'ba Boko'ba gɔ lende abo molo kisaki di zi Musa n̄bō kōmō zi bɔ kumē lende mɔto ga.

^{XXVIII} Kina ɔdɔ lijë kari kōmō 'deni ngosi ngila gawo mo nima lijë kēdi kari teyi ne tine Yēsū o'dɔ rɔ bo kɔzɔ bo ēdi kiteli nduwē kari dɔgba. ^{XXIX} Tine na lijë koloma ngi rɔ tota bo, iya te, "Kada inza kpe, o'dō zize bine." Kina bo koloma ngi tinni yayi.

XXX Di kpa akonyo 'deni na bo kogba manḡolo'bo ṅḡi ko'do yēē'di dōmo bo konye ki'di zīnnī. **XXXI** Kina kōmōnnī kōpō ṅḡi lījē ki'di tikali bo tine na bo kōlu ṅḡi liwo di kōmōnnī.

XXXII Kina lījē kebe nati tititi rōnnī iya te, “Dēmba kina me di ḡo kori yayi bo kēdi kiyētī lende mi buku 'ba Boko'ba zize dōki'di ze kēnyī kilaka ṅḡi ne.”

XXXIII Kina lījē kēnyī ṅḡi dōmo kileki kari Yerosalema. Lījē ari ko'ja ya ma 'butē dōkoto tōnē ga kototo dōnnī 'deni bi koto ti ya mōto ga, **XXXIV** kēdi kiya teyi, iya te, “Nere Yēsu odo 'deni ṅḡi rō ma laka di mi tōlē. Bo ileme rō bo 'deni zi Simona.”

XXXV Kina lījē ya ma riyō mo tōnē ga kebe ṅḡi tūyētī ḡo wa ame ga ko'do rōni zīnnī di ḡo kori ti ma lījē kari kikali Yēsu 'jaa ko'ja bo kēdi konye mi manḡolo'bo ne.

Yēsu Ileme Rō Bo Zi Bō Kōsō ḡo Bo Ga

(MT 28:16-20; MK 16:14-18; YN 20:19-23; NDB 1:6-8)

XXXVI Ko'ja lījē kēdi gba rō tiya lende mo yō na Yēsu kōdo ṅḡi kōrō mi lōṅḡo lījē yayi, kiya te, “Lende kēyī koloma tiye.”

XXXVII Tine o'de tikere ṅḡi zīnnī, lījē iya te mōtōga sēgē na ti lījē ko'ja 'deni. **XXXVIII** Bo iya te, “Ēddi kupōke rōye ḡo wa'di? Lende mo ilikō dōye tondo? **XXXIX** Oṅḡoke kōzō ti ndō. Ma na. Osake rōma koṅḡoke. Rō sēgē ēdi ti ti yida rō ḡbi ti kilinḡa kōzō ame kēddi koṅḡoke ma ne?”

XL Kina odo bo kiya wa naga nime 'deni te tine na bo kileme kōzi bo ti ndi bo ga ṅḡi zīnnī. **XLI** Kina ko'ja dōnnī kēdi gba rō ma kilikō ti tiliya ti lōṅḡo tara tine na bo kēnyī kititi lījē, iya te, “Ēddike ṅḡi ti oṅḡo ga bine tonyo mo na?”

XLII Na lījē ki'di kenze kilanḡa ṅḡi zi bo, **XLIII** na bo kogba konyo ṅḡi di kōmōnnī pili te.

XLIV Bo iya te, “Wa tōnē ga moloma pa rō tiya mo ziye ko'ja mēdi gba tiye ne na 'deni me. Wa ame ga pili akugu 'ba Musa ni ti bō kumē lende ni ti Akilēlu kiya dōmōyī ma ne ti ko'do rōnni ṅḡi ko tara.”

XLV Kina bo kidinga dōnnī ṅḡi tikali lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba. **XLVI** Bo iya zīnnī te, “Ugu 'deni iya te, Kurisitō ti kombi ḡomō tine bo ti kōdo yaga di mi tōlē mi tō'dō dō mota. **XLVII** Kina ti laja 'ba dō koto ni ti akola ḡo lende kēnyē kuwōwō rōni ṅḡi ti mōyī bo zi dō kupō pili 'ba dōlḡo nime kisaki di Yerosalema. **XLVIII** Kpe na rō bō ko'ja wa naga nime 'dō kiyētike ḡomo. **XLIX** Mēdi moja a tōnē 'bu ma ki'di kō'du mo 'deni ti'di mo ziye ne. Ne olomake titi Yerosalema bine ṅbō ḡigō kako ziye di mitorō.”

Tileki 'Ba Yēsu Mitōrō

(MK 16:19-20; NDB 1:9-11)

L Kina bo kēnyī ṅḡi kari tinnī yaga di mi ḡawo ṅbō Betaniya. Di yayi na bo kombi kōzi bo tōrō bo ko'do yēyī dōnnī. **LI** Tine ko'ja bo kēdi 'deni rō to'do yēyī dōnnī yō na bo kēnyī ṅḡi di ṅḡila lījē yayi na kogba bo ṅḡi kari mitorō.

LII Kina lījē kileki ṅḡi kari Yerosalema ti tumōtu bo ti tiliya rō mbēmbē. **LIII** Kina lījē kō'bō ṅḡi ṅburu mi reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba tilēlu Boko'ba.

Laja Laka Ma YOWANI Kugu

Lende 'Ba Boko'ba

^I Molo gba kinza ko'ba doliṅɔ nime dē lende 'ba Boko'ba ēdī 'deni molo. Bo ēdī bi koto ti Boko'ba kina bo gbi rɔ Boko'ba. ^{II} Bo ēdī molo ti Boko'ba di bi 'ba tisaki bīci doliṅɔ nime. ^{III} Bo na me Boko'ba ko'ba wa pili 'ba doliṅɔ naga nime ti bo. O'ba wa ma koto moto te dē du kinza bo teyi. ^{IV-V} Bo na rɔ ṅgira'da 'ba didi ma laka. Didi nima na 'deni rɔ bi kopo zi bilaka lesi ame kēdi koyi bi 'deni mī gɔ bi kolu. Kina bi kolu ikali dē kpe t̄yōlu mo yaga.

^{VI-VII} Boko'ba oja bo moto kidēki mōyī mo rɔ Yowani kako tiya lende 'ba bi kopo nima zi bilaka 'do lijē pili ki'di dōnnī gɔmo. ^{VIII} Yowani na dē rɔ bi kopo mo nima. Tine ndobo abo ṅge rɔ tiya lende mo zi bilaka. ^{IX} Omba bi kopo nima na rɔ bi kopo ma laka. Bi kopo nima ēdī kako mī doliṅɔ nime 'do kiyopo bi zi bilaka pili.

^X Tine lende 'ba Boko'ba ēdī 'ba bo 'deni molo mī doliṅɔ nime, ame Boko'ba ko'ba doliṅɔ 'deni pele ti bo tine bilaka mo ga oro bo dē. ^{XI} Bo ari mī doyayi abo tine bilaka abo ga o'doko bo dē. ^{XII} Kina me bilaka ame ga ko'doko bo ki'di dōnnī gɔ lende abo ne, bo i'di lijē 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba. ^{XIII} Bilaka na dē kōyō lijē molo tara rɔ kole 'ba Boko'ba. Tine bo Boko'ba na ki'di lijē rɔ kole abo ga. ^{XIV} Lende mo tōnē bo na ma kako 'deni rɔ bilaka lesi koloma mī lōnggō ze. Kina me do'jake bo 'deni ti lōbu abo 'ba kole koto 'ba Boko'ba ame kako di zi 'bu bo tileme mī kēyī ti lende ma kodoro mo.

^{XV} Bo na Yowani kiya lende abo te, “Bo tōnē moloma tiya lende abo miya te bo ēdī kozi kako di goma ne, bo na me ame miya te bo mbiri lōbu di doma ne. Rōmōyī molo gba kinza kōyō ma dē bo ēdī 'ba bo 'deni molo.”

^{XVI} Bo na me kō'bō 'deni nduwē ti'di yēyī 'ba Boko'ba zize ti mī kēyī abo. ^{XVII} Boko'ba i'di kō'du ki'di abo ti Musa. Tine mī kēyī abo ti lende laka abo bo ileme ti Yēsu Kurisitō. ^{XVIII} Boto moto inza ame ko'ja Boko'ba. Yēsu bo na ṅge rɔ kole koto 'ba Boko'ba ame bo kō'bō ṅburu bi koto ti Boko'ba. Kina me bo ki'di ze 'deni dikalike Boko'ba.

Yowani Bɔ Bapatisi

(MT 3:1-12; MK 1:1-8; LK 3:1-18)

^{XIX} Lende ame ga Yowani kiya gɔ lende 'ba Yēsu ne kina me. Mī kada ma do koto moto na turu 'ba Yerosalema koja bo akumu ni ti lēwī moto ga kari kititi Yowani odo tara ne bo yē mo na. ^{XX} Kina odo lijē kari 'deni kititi bo, tine bo andi dē gɔ rɔ bo di zinnī, bo iya te, “Ma Kurisitō ame Boko'ba kēdi koja kako doliṅɔ nime bine ne na dē.”

^{XXI} Kina lijē kēnyī kititi bo, iya te, “Ni Eliya na?”

Bo iya te, “Ma Eliya na dē.”

Lijē iya te, “Ni na rɔ bo kumē lende 'ba Boko'ba mo tōnē?”

Bo iya te, “Ee.”

^{XXII} Kina lijē kēnyī kititi bo, iya te, “Ne tine nī yē mo na? Iya rōyī zize 'do dari diya zi ya ame ga koja ze ne.”

XXIII Yowani ɛnyɛ kileki dɔmo zɛnni, iya te, “Ɛdi kɔzo akugu 'ba Yesaya ma tɔnɛ kiya te, 'Bo mɔto ɛdi kuwɔwɔ do bo di yi mɔkɔ kiya te, 'Ilenjoke kari zi njere,” ne.”

XXIV Kina ya mɔto ga ame Parosi ni koja ne kititi Yowani, XXV iya te, “Ne me kiya te ni Kurisitɔ ame Bɔko'ba kedi koja kako dolijɔ nime ne na de, ni Eliya na de gbi kina ni bo kume lende 'ba Bɔko'ba tɔnɛ na de gbi, ne eddi kodo mini 'ba bapatisi do bilaka go wa'di?”

XXVI Bo iya te, “Ndobo ma na ro to'do bapatisi do bilaka ti mini. Ne bo mɔto ɛdi le'jete tiye bine. Kpe ikalike bo de. XXVII Bo ɛdi kako to'do ndobo di potɔ ma bine. Bo mbiri kebe ma. Ma 'bama medɛ titiyi. Wari abo pele mo'bo de tope mo.”

XXVIII Wa nime o'do ronɛ di Betaniya kapa yopo 'ba Yaradene ma kari yiɓi. Kina Yowani koloma ro todo mini 'ba bapatisi do bilaka di yayi.

Kamolo 'Bo'bi 'Ba Boko'ba

XXIX Mi bi kezɛ mɔto na bo ko'ja Yesu kedi kako zi bo. Kina bo kenyi kiya zi bilaka naga nima, bo iya te, “Onjoke ti, kamolo 'bo'bi 'ba Boko'ba tɔnɛ kedi kumu 'do kombi lanba 'ba lende kenyɛ 'ba bilaka pili ne bo na me 'de. XXX Bo na tɔnɛ moloma tiya lende abo, miya te bo ɛdi kozi kako di goma ne, bo na mbiri lobu ro do kiteli di doma. Romoyi molo gba kinza koyo ma de bo ɛdi 'deni molo. XXXI Ma gbi mikali bo de molo do bo ye ga na. Kina me mako 'deni mo'do bapatisi do bilaka ti mini 'do mileme bo zi bilaka ze ga 'ba Yisarele.”

XXXII-XXXIII Kina Yowani kenyi ngi tiyɛti go wa ame ga ko'do ronni ne kozo a nime te. Bo iya te, “Molo mikali bo de do bo ye na. Tine Boko'ba bo koja ma tako to'do bapatisi do bilaka ti mini nime na kiya zo tegɛ, 'Ti ko'ja Nyi Koto Laka 'deni ngi kedi kako beri di mitoro koloma do bo. Bo nima bo na ro bo ame kedi kako 'do ko'do bapatisi do bilaka ti Nyi Koto Laka ne.' Kina me mo'ja Nyi Koto Laka 'deni kedi kako beri di mitoro kozo matukpuru tara kako ko'bo ngi do bo nime bine. XXXIV Mo'ja 'deni ti komo ma. Kina me medɛ miya ziye bo nime bo na ro kole 'ba Boko'ba.”

Tisaki Tosɔ Go Yesu

XXXV Mi bi kezɛ mɔto 'bowu gbi ko'ja bo kedi ti bo kosɔ go bo ga ma riyɔ mɔto ga, XXXVI na bo ko'ja Yesu ngi kedi kilingere kebe yayi. Kina bo kiya zi bo kosɔ go bo naga nima, bo iya te, “Onjoke to ma. Kamolo 'bo'bi tɔnɛ Boko'ba kedi kumu 'do kombi lanba 'ba lende kenyɛ 'ba bilaka pili ne, bo na me 'de.”

XXXVII Kina do ya riyɔ tɔnɛ ga kuwo lende nime te yo, na lijɛ kenyi ngi kosɔ go Yesu.

XXXVIII Kina do Yesu kuyi komo bo yi'bowu tine, bo o'ja ya riyɔ naga nima ngi kedi kozi go bo. Kina bo kititi lijɛ, bo iya te, “Tondo?”

Lijɛ ɛnyɛ kileki kiya zi bo tegɛ, “Rabi,” ame 'jo 'ba lende mo tegɛ bo komo kiyandi, “Edi koloma yala?”

XXXIX Bo iya te, “Ako konjoke.”

Bo iya tara romoyi go bi ɛdi 'deni ro mi dokopiyari. Kina lijɛ kari ngi ko'ja bi ame bo kedi koloma teyi ne. Kina lijɛ ko'do ngi yayi mi korondo mo nima.

XL Bo ma koto di mi longo ya riyɔ naga nima, moyi mo ro Andareya londɔ 'ba Simona Pitoro ni. XLI Kina bo kenyi ngi kari zi bo londɔ bo Simona, bo iya te, “Bo tɔnɛ Boko'ba koja 'do kako tokonyi ze bilaka abo ga ne, do'ja bo 'deni. Bo tɔnɛ 'bu ze lobu ga kideki moyi bo ro Masiya ne.” (Moyi koto nime kina ma gbi kideki ro Kurisitɔ ne.)

XLII Kina Andareya ko'de Simona ngi kako zi Yesu. Bo ongo do Simona. Kina bo kiya te, "Möyi yi ro Simona 'ba Yowani, ne ti mi'di möyi yi ro Kepa." (Möyi koto nime kina ma ghi kidëki ro Pitöro ne ame 'jo 'ba lende mo tégë döku.)

Pilipö Ni Ti Natinëlä

XLIII Mi bi kězë moto na Yesu kënyi ngi kari Galilaya. Kina bo kari ko'ja Pilipö ngi di yayi. Bo iya te, "Ako kösö goma."

XLIV Pilipö di mi bilaka 'ba Betesayida döyayi 'ba Andareya ni ti Pitöro.

XLV Kina Pilipö kari ko'ja Natinëlä ngi, bo iya te, "Bo tönë Musa ni ti bo kumë lende 'ba Boko'ba moto ga ma dogba naga kiya lende abo ne, do'ja bo 'deni. Ugu lende 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba go kö'du abo, kina me le'jete bo edi 'deni mi löngö ze. Bo na ro Yesu kole 'ba Yesepa di mi gawo 'ba Nazareta."

XLVI Natinëlä iya te, "Nazareta ni naga nima, lende laka wa'di ga na ti kodo di teyi?"

Pilipö ileki gomo, iya te, "Ee, ako kongö titi ti kömöyi."

XLVII Kina do Yesu bo kongö Natinëlä 'deni këdi kako zi bo, bo iya te, "Ongöke, bo nime bo na ro kupö ma laka 'ba Yisarele. A moto ro bëti inza ro bo."

XLVIII Natinëlä ititi bo, iya te, "Ikali ma tondo ga?"

Bo iya te, "Molo gba kinza Pilipö kidëki yi dë, mo'ja yi 'deni molo këddi koloma bici ngëri këlu nima yayi."

XLIX Bo iya te, "Bo komo kiyandi, ni na ngi ro kole 'ba Boko'ba. Ni na ro njere ze 'ba Yisarele."

L Bo iya te, "Wa'di mo ga na te? Lende nime miya zi yi bine, miya te, mo'ja yi 'deni molo këddi koloma bici ngëri këlu ne, kina me kikali ma 'deni gomo ro kole 'ba Boko'ba? Lende 'bi ele sowa. Ne lende nime ko'ja tone ne, ma titi mo na gba. Ma löbu mo ga edi gba ame do ko'ja, lende mo edi kigayi yi. **LI** Kina me mëdi miya ziye, kada moto ti ko'jake mitoro kurögö roni 'deni yaga ro gböñö. Kina ti kongöke malayika 'ba Boko'ba 'deni këdi kilëlä rönni kari toro kako bëri zi kole 'ba bilaka lesi. Lende ma naga nime mëdi miya ne me ro lende ma laka."

II

Karama 'Ba Gbe Mi Kana

I Di pötö tö'do do riyo tinea karama 'ba gbe edi Kana mi döyayi 'ba Galilaya. Ma 'ba Yesu ni edi bi 'ba gbe nima yayi. **II** Kina Yesu ni edi ghi yayi ti bo kösö go bo ga. **III** Kina layi kote roni ngi, tine na ma 'ba Yesu ni kënyi kari kiya zi bo, iya te, "Ongö te, layi inza kpe."

IV Bo iya te, "Iya, ni na dë 'do kiya ndöbo zö. Kada 'ba tileme ma ömö dë gba."

V Ma bo iya zi ya ame ga këdi koja laja mi go bi 'ba karama yayi ne, iya te, "O'döke wa pili ame ga bo këdi kiya ziye ne."

VI Dömiri 'ba kete mini ma löbulöbu edi modöokoto yayi ame kose 'deni di mi döku ne. Dömiri naga nima ma koto edi koto sapiya njö muyi. Kete naga nima na go dölëti 'ba Yudayi ni ro a 'ba turögö ro wa. **VII** Kina Yesu kiya zi bo koja laja naga nima, iya te, "O'deke mini koso mi wa naga nime."

Kina lijë ko'de mini ngi mi kete tönë ga koso koriya ti kpamo. **VIII** Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Unöke di mi kete naga nima kotoke kari zi bo do gbe nime 'dë."

Kina lijë kunö ngi koto kari. ^{IX} Bo do gbe nima inene mini tönë Yësu kuyi 'deni ro layi ne ngi, tine bo ikali de unö di yala. Bo koja laja naga nima na nge kikali. Kina bo do gbe nima kënyi kiya zi më'dë 'ba nyiti, ^X iya te, "Bilaka pili ëdi koja layi ma kata na titi dogba zi nba 'bënni ga. Kina do layi ka'da nba 'deni tine na 'jaa këdi koja singa ma këpi mo. Ne 'beye to nime layi ma laka na za kusuke domo nbö ko'ja kabate."

^{XI} Yësu o'do go koto ma dogba abo nime 'deni di Kana. Kina bo kösö go bo ga kikali bo ngi gomo ro kole 'ba Boko'ba.

Todo 'Ba Yësu Mi Reki 'Ba Rö Löbu
(*MT 21:12-13; MK 11:15-17; LK 19:45-46*)

^{XII} Di pötö lende nima na Yësu ni kënyi ngi ti ma bo ni ti löndö bo ga ti bo kösö go bo ga kari Kaparanoma. Lijë kari koloma mbowa yayi.

^{XIII} Kina do kada 'ba karama ma löbu 'ba Yudayi ni ame kidëki möyi mo ro Pasaka ne kola 'deni ngosi tine, Yësu ni ënyi ngi kari Yerusalem.

^{XIV} Tine do bo kömö 'deni yayi, bo iteli ngi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Bo ari ko'ja bo ndögö ni kototo rönni 'deni yayi këdi ga ro tugö sa ni ti kamölö ni ti matukpuru ni. Ya motö ga këdi 'bënni tutë girisi.

^{XV} Kina bo kogba kabi ngi koli ro nyo'bo bo kari koga lijë timo yaga di yayi ti kamölö ni ti sa 'bënni naga nima. Kina bo kitinji do tarabiza 'ba bo kutë girisi ni ngi bëri. Girisi mo ga kolodo kiyëyi rönni mi yayi. ^{XVI} Bo iya zi ya ma këdi 'bënni ro tugö matukpuru naga nima, bo iya te, "Ënyike yaga ti e'be naga nima di bine. Rö 'ba 'bu ma nime kinza ko'doke de kpe ro bi 'ba ndögö."

^{XVII} Lende nime i'di bo kösö go bo ga ngi komeri lende ma tönë kugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba ne, ame kiya te, "Lende 'ba go rö 'bi nime Boko'ba onma döki'di ma ngi kozo pa'do tara."

^{XVIII} Kina turu 'ba Yudayi ni kënyi kititi bo, lijë iya te, "Ni, lende 'bi naga nime ko'do ne, wa'di ga na ti ko'do töne ame 'do dikali yi timo ro ma laka omba Boko'ba na ngi koja yi tako toga bilaka naga nime yaga?"

^{XIX} Bo ënyi kileki kiya zinni, bo iya te, "Rö 'ba Boko'ba nime, do kitikoke yaga, ti mo'do kileki teyi ro ma la'ja mi tö'dö do mota."

^{XX} Lijë iya te, "Rö nime to'ba mo oto bilaka nbö komo koo 'butë sowo döomu dookoto. Ti ko'bo to'ba mo kileki teyi ro ma la'ja nge mi tö'dö do mota?"

^{XXI} Dëmbe lijë ikali 'jo 'ba lende abo nima de. Bo ëdi za kiya yida ro bo.

^{XXII} Kina do bo kënyi kodo 'deni yaga di mi tolë tine, kina 'jaa bo kösö go bo ga kënyi tomeri go lende tönë ga. Kina lijë kikali 'jaa omba lende nime ëdi 'deni ngi ro ma laka kozo lende ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne.

^{XXIII} Ko'ja bo këdi Yerusalem yayi mi kada 'ba karama 'ba Pasaka nima, bo oloma 'deni to'do lende motö ga ame lende mo kigayi bilaka ne, kina lijë kikali ngi bo ako di zi Boko'ba. ^{XXIV} Tine bo ikali lende 'bënni ga me ro kotokoto. Kina bo o'doko de tiya lende abo ga pili zinni. ^{XXV} Bo ikali lende 'ba döki'di bilaka me ro kotokoto kinza ma boto kiya zi bo.

III

Yësu Ni Ti Nikuduma

^I Bo Parosi motö kidëki möyi mo ro Nikuduma ro ma koto motö di mi löngö turu 'ba Yudayi ënyi kako zi Yësu ro mi korondo. ^{II} Bo ilende zi Yësu, iya te, "Bo komo kiyandi, dikali ngi ro ma laka Boko'ba na me koja

yi kako tiyandi kɔmɔze. Rɔmɔyɔ ma kiya te Bɔko'ba kinza tɔyɔ dɛne inza kikali to'do lende naga nime."

^{III} Yɛsu iya te, "Rɔ ma laka miya zɔyɔ, ɔdo kiya te kileki kɔyɔ bilaka mo dɛ 'bɔwu rɔ ma la'ja to'ja ɲere lɔbu 'ba Bɔko'ba nime zi bɔ mo inza du te."

^{IV} Nɔkuduma iya te, "Bilaka ame 'deni mbiri rɔ bulɔbu te ne ti kileki kɔyɔ 'bɔwu rɔ ma la'ja totondo mo ga? Bo ti kileki 'bɔwu tondo kɔdo mɔ ma bo 'do kɛnyɔ kɔyɔ bo 'bɔwu rɔ ma lɔlɔwɔ? A mɔto inza kikali to'do rɔnɔ tara."

^V Yɛsu iya te, "Rɔ ma laka miya zɔyɔ, bɔto mɔto inza kikali todo mɔ ɲere lɔbu 'ba Bɔko'ba ɔdo kiya te kɔyɔ bɔ mo dɛ 'bɔwu titi ti mini 'ba bapatisi gbɔ ti Nyɔ Kɔto Laka. ^{VI} Lɔyɔ 'ba bilaka lesi rɔ 'ba dɔlɔɲɔ nime, ne lɔyɔ ame rɔ 'ba Nyɔ Kɔto Laka 'ba Bɔko'ba i'di bilaka rɔ 'ba Bɔko'ba. ^{VII} Kina me mɛdi miya 'deni ziye, kpe pili o'dɔko 'do ki'dike kɔyɔ ye rɔ ma la'ja. Lende nime igayi yi totondo? ^{VIII} Lende 'ba tɔyɔ wa rɔ ma la'ja ti Nyɔ Kɔto Laka nime ɛdi kɔzo lende 'ba lili ame kɛdi kome ne tara. Uwɔ birɔ mo ɲɔi laka, ne go bi ame kisaki tome di teyi ne, ikali dɛ. Ikali dɛ gbɔ ɔdo ako di yala kina ɛdi kari yala."

^{IX} Nɔkuduma iya te, "Tɔyɔ bilaka rɔ ma la'ja nime, 'do ko'do lende mo tondo?"

^X Yɛsu ileki kiya zi bo, iya te, "Lende nime dɛne 'do kikali 'deni mɔlo. Ne o'ja nɔ ɲɔi rɔ bɔ kɔmɔ kiyandi ma lɔbu 'ba bilaka 'ba Yisarele di? ^{XI} Rɔ ma laka miya zɔyɔ, wa ame ga do'ja ti kɔmɔze dikali 'deni gbɔ laka ne, na me dɛdi diya ziye. Ne kpe ebeke kilagike 'bɔwu yaga di rɔmo. ^{XII} Wa ame ga rɔ 'ba dɔlɔɲɔ nime, ɔdo miya lende mo pele ziye, ilagike aa yaga di rɔmo. Ne ɔdo mɛnyɔ miya lende 'ba wa 'ba dɔyayi 'ba mɔtorɔ ziye inza kilagike gbɔ di rɔmo? ^{XIII} Bɔto ma kɔto mɔto ari dɛ mɔtorɔ ame 'do ko'de lende mo kako bine. Kole 'ba bilaka lesi na ɲge kɔto kako di mɔtorɔ.

^{XIV} Oɲɔke, kɔzo mɔ kada ma mɔlo tɔnɛ ga ame 'bu ze lɔbu ga kɛdi mɔ mɔkɔ ne, Musa o'bo'bi 'bilɛɲɔ rɔ murɛ kowe do ɲɛrɔ tɔro 'do ɔdo bilaka ame kɛdi kɔlɛ ne kɔɲɔ kinɛ mo 'deni, 'do kɔmɔ ɲɔi yaga. Kole 'ba bilaka lesi ɛdi gbɔ tara. Ti kutɔbi bo 'deni do ɲɛrɔ tɔro ^{XV} 'do ya ame ga pili ki'di dɔnnɔ 'deni go lende abo ne kɛdi ti didi ma ɲburunburu.

^{XVI} Oɲɔke akɔ'o 'ba Bɔko'ba te, rɔmɔyɔ Bɔko'ba ɔ'o bilaka rɔ mbɛmbɛ. Kina me bo koja kole kɔto abo 'deni kako kɔlɛ bine, 'do liɲɛ ame ga pili ki'di dɔnnɔ 'deni go lende abo ne kɔlɛ dɛ kpe tine go kɛdi ti didi ma ɲburunburu. ^{XVII} Bɔko'ba oja kole abo nime dɛ kako dɔlɔɲɔ bine todo karama do bilaka 'ba dɔlɔɲɔ. Tine bo oja kako tɔmɔ bilaka di mɔ tɔlɛ. ^{XVIII} Bilaka ame ga ki'di dɔnnɔ 'deni ɲɔi rɔ ma laka go lende abo, ɔdo karama dɛ kpe dɔmo. Ne ya ame ga ko'dɔko dɛ ti'di dɔnnɔ go lende abo ne, ɔdo karama 'deni mɔlo dɔmo go ame liɲɛ kilagi lende 'ba kole kɔto abo nime ne.

^{XIX} Bɔko'ba ɔdo karama 'deni do bilaka kɔzo a nime te. Bo i'di bi kɔpo abo 'deni 'do koyi bi dɔlɔɲɔ nime. Ne bilaka ebe ɛ'bɛnnɔ za to'do lende kɛnyɛ, ko'dɔko bi kɔpo nime dɛ. Bi kɔlu na za liɲɛ ko'dɔko. ^{XX} Bilaka ame ga rɔ bɔ ko'do lende kɛnyɛ ne o'dɔko dɛ 'do kileme lende kɛnyɛ 'bɛnnɔ ga yaga go bi kɔpo. Kina ki'di liɲɛ ko'ji bi kɔpo ɲɔi sowa. Liɲɛ o'dɔko dɛ tako go bi ame bi kɔpo kɛdi koyi rɔnɔ teyi ne. ^{XXI} Bilaka ame ga rɔ bɔ ko'do lende laka 'ba Bɔko'ba ne, liɲɛ na kako 'bɛnnɔ 'deni go bi kɔpo 'do kileme omba ama liɲɛ kɛdi ko'do naga nima lende laka 'ba Bɔko'ba na."

Yɛsu Ni Ti Yowani

^{XXII} Yɛsu ni ɛnyɔ ti bo kɔsɔ go bo ga kari mɔ kapa dɔyayi 'ba Yudayi. Na bo kari koloma mbowa tɔnnɔ yayi to'do bapatisi.

XXIII-XXIV Mi kada mo nima Yowani ëdi gbï rɔ to'dɔ bapatisi dɔ bilaka di Ayinona ame nɔsi dɔngila Salima ne, rɔmɔyï bi mo nima na ti mini teyi rɔ mbëmbë. (Ko'ja turu ki'di Yowani dë gba mi maboso.) Na bilaka koloma nɔi rɔ tɔlɔ kari zi bo yayi mi bapatisi.

XXV Turu mɔto 'ba Yudayi ënyï to'dɔ kowasa ti bo kɔsɔ go Yowani ga go lende 'ba dɔlëtï 'ba akurɔgɔ ame 'dɔ ki'di bilaka kedi rɔ ma kɔpɔ kɔmɔ Bɔko'ba ne. XXVI Kina lijë kënyï nɔi kari zi Yowani, lijë iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi ze, ne rɔ ma tondo na bɔ nime 'dë gönyï pɔpɔ ma kapa ma 'dë yayi ne tönë koloma rɔ tiya lende abo zize ne, bo kënyï 'deni to'dɔ bapatisi? Kina me bilaka kënyï 'deni pili kedi kɔlɔ kari zi bo."

XXVII Yowani ileki zinni, iya te, "Bɔtɔ ma kɔtɔ mɔto ikali dë to'dɔ ndɔbɔ mɔto ɔdɔ kiya te Bɔko'ba na dë nɔi ki'di zi bo. XXVIII Uwöke lende ma tönë moloma tiya mo ziye ne, miya te ma Kurisitɔ ame Bɔko'ba kedi koja ne na dë. Kina miya 'deni tönë gbï ziye bine, miya te Bɔko'ba oja ma tɔti dɔgba 'dɔ bɔ nima kɔzi 'jaa kebe goma. XXIX Ndɔbɔ ma ëdi kɔzɔ gbe tara. Më'dë 'ba nyiti na nɔge kedi kogbe nyiti tine 'jɔkɔ ëdi gbï ti mi këyi di bi tongɔ lonɔ 'ba bɔ löndö bo. Mi këyi ma ëdi gbï tara go wa nime Kurisitɔ kedi ko'dɔ ne. XXX Kurisitɔ bo na ti kedi mbiri di dɔma tine ti mëdi 'bama nɔge mbowa. XXXI Rɔmɔyï bɔ ame kako di mitɔrɔ ne, bo na mbiri di dɔ bilaka pili. Ne bɔ ame rɔ kole këyö 'ba dɔliɔ nime kako dë di mitɔrɔ ne, ikali 'ba bo nɔge tiya lende 'ba wa 'ba dɔliɔ nime. Bɔ ame kako di mitɔrɔ rɔ löbu 'ba dɔ bilaka ne, XXXII bo iya 'ba bo rɔ lende ame ga bo ko'ja kina bo kuwö gbï di mitɔrɔ ne. Tine bilaka ënyï nɔi kilagi lende abo. XXXIII Lende kodɔrɔ 'ba Bɔko'ba ileme rönï 'deni ti ya ame ga kuti dɔmo ne.

XXXIV Bɔ nime Bɔko'ba koja kako dɔliɔ bine ne, Bɔko'ba i'di Nyï Kɔtɔ Laka abo 'deni pili zi bo. Lende 'ba Bɔko'ba na me nɔi bo kedi kiya. XXXV Bɔko'ba ɔ'ɔ kole abo nima rɔ mbëmbë. Kina me bo ki'di kɔzi kakpa 'ba dɔ wa pili 'deni teyi. XXXVI Bilaka ame ga ki'di dönni go lende abo ne, lijë ti kedi nɔi ti didi ma nɔburunɔburu. Ne ya ame ga koro lende abo dë ne, lijë inza ko'ja didi ma nɔburunɔburu. Ya löbu 'ba Bɔko'ba nime ëdi kako dönni."

IV

Yësu, Mini 'Ba Didi

I-II Parosi ni uwö lende mo tégë bilaka ma kedi kari mi bapatisi zi Yësu na konzi 'deni nɔi rɔ mbëmbë kebe ma kedi kari zi Yowani. Dëmba tine Yësu o'dɔ bapatisi ɔtɔ dë du te dɔ bɔtɔ ma kɔtɔ mɔto. Tine bɔ kɔsɔ go bo ga na nɔge kedi ko'dɔ.

Kina ɔdɔ Yësu bo kicali 'deni Parosi ni uwö lende nime 'deni te tine, III bo ënyï nɔi di Yudayi yayi tileki tari Galilaya. IV Bo ari kebe go kɔri ma kudö kebe mi dɔyayi 'ba Somorona. V Bo ari kômö mi dɔliɔ mɔto 'ba Somorona kidëki mɔyï mo rɔ Sukara nɔli nɔgila nyaka ma tönë Yakoba ki'di mɔlo zi kole abo Yesepa ne. VI Daa 'ba Yakoba ëdi yayi.

Kina ɔdɔ lijë kômö 'deni kpa daa nima yayi Yësu 'deni rɔ gomɔ di zi liɔgere. Kina bo koloma nɔi bërï kpa daa yayi. VII-VIII Mi zana kada ko'ja bɔ kɔsɔ go bo ga kari 'deni mi gawo tugö akonyo zinni, na 'ja mɔto rɔ Somorona kômö nɔi yayi tunö mini. Kina bo kiya zi 'ja nima tégë, "I'di mini zö."

IX 'Ja nima ënyï kiya zi bo, iya te, "Owa, ma rɔ Somorona. Ni Yudayi nime ebe kidëki mini di zö rɔ ma totondo?" Loko iya tara rɔmɔyï Yudayi ɔdɔ'ɔ rönni dë go kpa kilali kɔtɔ ti Somorona.

^X Kina bo kileki kiya zi 'ja nima, bo iya te, "Ikali wa ame Boko'ba ko'doko ti'di mo ziyi ne de. Kina ma gbi ikali ma de, ma bo mideki mini di ziyi nime. Dene 'do keddi kititi ma ra go mi'di mini 'ba didi ma laka ziyi."

^{XI} Loko iya te, "Daa kalo nime, kina inza gbi ti a 'ba tuno mini yo. Ti kuno mini mo totondo? ^{XII} O'doko to'do royi, iya te ni na kebe 'bu ze lobu Yakoba ame kole daa nime zize ne? Lije oloma tuwe mini di teyi bine ti kole abo ga kpaki ti kamolo abo ga."

^{XIII} Bo iya te, "Bo ame kuwe mini daa nime koda mini edi gba ko'do kada moto. ^{XIV} Ne bo ame keddi kuwe mini moto ame medi mi'di ne, koda mini inza kicali kpe to'do mo. Mini nima ti koloma kob'o minni kozo daa ame keddi kulowu ne tara, 'do ki'di didi ma nburunburu zinni."

^{XV} Loko iya te, "Baba, i'di mini 'bi to nima to kpe zo 'di kinza koda mini ko'do ma ra 'do mindawo roma di bi 'ba tako go mini nime bine?"

^{XVI} Bo iya te, "Ari go mede yi 'do kakoke kpe ti bo zo bine."

^{XVII} Loko iya te, "Minza ti mede."

Bo iya te, "Lende 'bi ro ma laka, ^{XVIII} romoyi ogbe mede 'deni nb'o muyi. Kina bo ame keddi koloma timo le'jete nime inza gbi ro mede yi. Lende 'bi nima kiya ne beti na de."

^{XIX} Loko iya te, "Ee baba, mikali yi 'deni ro ma laka ni bo kume lende 'ba Boko'ba na. ^{XX} Onjo, 'bu ze lobu ga 'ba Somorona oloma tumoto Boko'ba di do doku nime bine. Ne kpe Yudayi iyake 'beye te Yerosalema na nge koto ro bi 'ba to'do motu di teyi zi Boko'ba. Odo go lende wa'di ga ya?"

^{XXI} Bo iya te, "Lende nime na ki'di doyi gomo, kada mo owo de kpe ame 'do doku nima ti Yerosalema kinza kpe ro bi 'ba to'do motu di teyi zi Boko'ba 'bu ze. ^{XXII} Kpe Somorona, eddi ko'doke 'beye motu ngi zi Boko'ba kinza ma kikalike bo de yo. Ne 'beze 'ba Yudayi dedi do'do motu zi bo dikali bo gbi laka, romoyi lende 'ba tomo wa di mi tole nime, Boko'ba iya zize. ^{XXIII} Kada mo owo de kpe kina me 'deni tone, ame 'do Nyi Koto Laka ki'di bilaka kumotu Boko'ba ro ma laka. Ame na ro motu ame Boko'ba ko'doko ne. ^{XXIV} Boko'ba bo edi ro akoto ti Nyi Koto Laka abo. Kina boto inza kicali to'do motu zi bo ro ma kodoro odo kiya te Nyi Koto Laka na de ngi kokonyi lije."

^{XXV} 'Ja nima iya te, "Mikali tège bilaka moto edi kako 'do kiya lende 'ba Boko'ba zize pili. Moyi mo ro Masiya ame kideki bo gbi ro Kurisitō ne."

^{XXVI} Yesu iya te, "Ma mo na ngi me medi milende tiyi ne."

^{XXVII} Kina mbowa te yo na bo kosō go bo ga komo ngi di mi gawo. Kina odo lije komo ko'ja bo 'deni keddi kilende za ti 'ja tine, lende mo igayi lije ngi. Tine lije ititi 'ja nima de kpe odo wa'di na loko ko'doko di zi Yesu. Kina lije ititi bo de kpe gbi odo bo edi kilende zi 'ja nima go wa'di.

^{XXVIII} Kina 'ja tone kényi ngi kola kete mini 'beni yayi. Loko kileki kari mi gawo kari kiya zi bilaka tège, ^{XXIX} "Akoke yoyi. Bilaka moto edi 'de yayi. Wa ame ga mo'do molo ne, bo iyeti gomo ngi pili zo. Mikali de odo bo na ro Kurisitō mo tone Boko'ba keddi koja ne ya?"

^{XXX} Kina bilaka kényi ngi di mi gawo kolo kari zi Yesu.

^{XXXI} Kina odo bilaka keddi 'deni kolo kari zi bo tara tine, bo kosō go bo ga iya zi bo tège, "Bo komo kiyandi, ako tonyo akonyo."

^{XXXII} Tine bo iya te, "Medi ti akonyo ma, ne kpe ikalike kori mo de."

^{XXXIII} Lije enyi tiya mo ro go ronni, lije iya te, "Ye na ko'de akonyo kako zi bo di potō ze bine?"

^{XXXIV} Yesu iya te, "Akonyo ma na ro ndobo ame Boko'ba koja ma ro do moyi mo ne, 'do mo'do kozo ako'doko abo tara nb'o mote. ^{XXXV} Ne onjo,

bilaka iya te, 'Nyepe 'ba tumu nyönyu di mi nyaka ola 'deni sowo.' Kina me mēdi miya ziye, onḡoke nyaka mo naga nima laka, römöyī le'jete nyönyu andi 'deni, ēdi 'deni ndö koda do tumu mo 'do kototo tone ko'de pili kako liṅo. XXXVI Bo ame kototo kpamo ko'de kako mi didi ma nburunburu ne ti kēdi ṅgi ti bi gomo 'ba rōni. Kina bo ma kuli mo ti bo ma kototo kpamo ti kēdi 'deni ṅgi kpaki ti mi kēyi. XXXVII Onḡoke lende kiya 'ba bilaka ēdi ṅgi ro ma laka, amē kiya te, 'Bo mōto uli 'bēni ṅge ro tuli kina bo mōto kari 'ba bo 'jaa kumu, kototo nyönyu mo ga ko'de kako liṅo.' XXXVIII Kina me moja ye 'deni 'do karike tototo wa 'ba mi nyaka nima. Molo o'doke ndobo dē yayi, ya mōto ga na koloma 'deni to'do mo. Kina 'do kari ko'jake kpa kōzimo koto tinni." Yēsu iya lende 'deni zi bo kōso ḡo bo ga kozo a nime te.

XXXIX Tine ḡo lende 'ba 'ja tōnē, kiya te, "Bo nime 'dē iyēti ḡo lende 'ba wa ame ga mo'do molo ne ṅgi me zō," ne na Somorona ma konzi ki'di dōnni ṅgi ḡo lende 'ba Yēsu. XL Lijē ako kiya zi bo 'do bo koloma titi mbowa tinni yayi. Kina bo ko'do tō'do ṅgi do riyō tinni yayi.

XLI Kina bilaka ma konzi ame ga kuwō lende kiya abo ne ki'di dōnni ṅgi ḡo lende abo. XLII Bilaka naga nima iya zi 'ja nima, iya te, "Di'di doze 'deni gomo. Ne tine inza ṅge ḡo lende kiya 'bi römöyī duwō lende kiya abo 'deni ti mbili ze. Kina me dikali 'deni ṅgi omba bo na ro bo ame kēdi kako tomo bilaka pili di mi tōlē ne."

XLIII Kina odo bo ko'do tō'do 'deni do riyō yayi tine, na bo kiteli ṅgi kari Galilaya. XLIV Römöyī bo iya 'deni molo, bo iya te, "Bilaka ame ro bo kumē lende 'ba Boko'ba ne, bilaka 'ba doliṅo 'bēnni ga oro bo dē." XLV Kina odo bo kōmō 'deni Galilaya yayi tine, bilaka mo ga ari ra pa mi karama Yeroselema. Kina lijē o'ja wa ame ga pili bo ko'do ne 'deni di yayi. Kina di bi tōmō abo bilaka pili ēnyī ṅgi kurē do bo ti mi kēyi.

Akileṅo Di Kaparanoma

XLVI Yēsu ari Kana, bi tōnē bo kuyī mini pa ro layi di teyi ne. Tine bo mōto ro bilaka 'ba kpa bicī ṅere ēdi yayi. Bo ēdi ti kole abo mi Kaparanoma ro roko'co 'deni ṅgosi 'do kolē. XLVII Kina odo bo nima kuwō 'deni tēgē Yēsu ako 'deni di Yudayi kōmō Galilaya yayi tine, bo ēnyī ṅgi kari kititi Yēsu 'do kako kileṅo kole abo di do roko'co nima. XLVIII Yēsu iya te, "Kpe bilaka, odo mo'do ḡo koto dē inza ki'dike doye ḡo lende ma."

XLIX Bo nima iya te, "Baba, ako titi koṅḡo kole ma nime gba kinza kolē dē."

L Yēsu iya te, "Ari ē'bi. Kole 'bi, roko'co mo ola 'deni."

Bo nima i'di do bo ṅgi ḡo lende nima Yēsu kiya ne. Kina bo kēnyī ṅgi kari. LI Tine do bo ondoso ṅgi ti bo laja abo ga ḡo kori. Lijē iya te, "Roko'co 'ba kole 'bi ola 'deni."

LII Bo iya te, "Ola nyanya ga?" Lijē iya te, "Zēyi nima ola bo tipiyara ene mi zana kada ma kata."

LIII Kina bo nima komeri ṅgi di ḡo lende tōnē Yēsu kiya zi bo ne, ame kiya te, "Roko'co 'ba kole 'bi ola 'deni," ne. Lende nima Yēsu iya zi bo mi zana kada ma kata. Kina bo nima ti bilaka 'ba liṅo abo ga pili ki'di dōnni ṅgi ḡo lende 'ba Yēsu.

LIV Ame na ro ḡo koto ma mi riyō ma Yēsu ko'do mi Galilaya gbī kozo ma tōnē bo ko'do di pōtō tileki abo di Yudayi ne.

V

Yēsu Ileyo Bɔ Lisa Di Betezata

^I Di pötö mo 'deni yayi tine na Yēsu kënyī ngī kari Yerosalema mī karama 'ba Yudayi.

^{II} Daa ma löbu mɔto ëdī yayi kīdēkī möyī mo rɔ kpa Yudayi rɔ Betezata ngosi kpa reki 'ba Yerosalema ame kīdēkī möyī mo rɔ Kpa Kamölö ne. Dēdē ëdī muyī yayi ^{III-IV} ame bɔ rɔkɔ'ɔ kēdī kò'dò yimo. Bɔ kɔmɔ kòlu ni ti bɔ ka'bo ni ti ya ame ga keŋme bëri ne ototo rönni 'deni yayi.

^V Tine bɔ mɔto ëdī yayi rɔkɔ'ɔ mo oto 'deni ŋbɔ kɔmɔ kɔɔ 'butë mota döömu döcmota. ^{VI} Yēsu ömò yayi ko'ja bɔ nima kēdī kò'dò bëri. Na bo kikali ngī bɔ nima rɔkɔ'ɔ mo igabi 'deni sowa. Bo ititi bɔ nima, bo iya te, "O'dɔkɔ 'dɔ kileŋo yi?"

^{VII} Bɔ rɔkɔ'ɔ tönè iya te, "Baba, bɔto mɔto ame 'dɔ kokonyi ma kululu ma mī mini nime ne inza. ɔdɔ kiya te mini kënyī kikagba rönī bɔ mɔto na kënyī ku'du rönī ngī dɔgba yimo di zò."

^{VIII} Yēsu iya te, "Ënyī tɔrɔ kombi sora 'bi kari ë'bi."

^{IX} Kina rɔkɔ'ɔ kola bɔ nima ngī, kina bo kombi sora abo ngī kënyī kari. Kada nima ëdī rɔ kada 'ba rɔ kindawo 'ba Yudayi.

^X Kina löbu 'ba Yudayi ni kënyī kititi bɔ nima, iya te, "Ëddī kombi sora 'bëyi mī kada 'ba rɔ kindawo nime tɔne gɔ wa'di? I'di kò'du mo 'deni mɔlo, iya te kinza bilaka kombi wa dē mī kada 'ba rɔ kindawo."

^{XI} Bɔ nima iya te, "Bɔ nime kileŋo ma ne, bo na kiya te 'dɔ mombi sora ma mari ama."

^{XII} Lijë iya te, "Yë mo tɔ ne na kiya lende nima ziyi tara?"

^{XIII} Bɔ nima ikali möyī Yēsu dē. Yēsu ölu 'deni di kɔmɔ bo mī löŋgö tündi 'ba bilaka ame ga kēdī yayi ne.

^{XIV} Kina ɔdɔ Yēsu kari 'deni mī reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tine, bo ari ko'ja bɔ tönè ngī dī yayi. Kina bo kiya te, "Uwö lende ma nime laka, kina ma kileŋo yi 'deni kinza kari ko'dɔ lende kënyë mɔto dē kpe. ɔdɔ kò'bò nduwë rɔ bɔ ko'dɔ lende kënyë, ëddī kari ko'ja gomɔ ame rɔ dɔ kiteli di dɔ ame ne."

^{XV} Bɔ tönè ari kileki dɔmo zi turu naga nima, iya te, "Yēsu na kileŋo ma."

Yēsu Kole 'Ba Boko'ba

^{XVI} Kina löbu 'ba Yudayi naga nima koloma ngī rɔ todɔ gomɔ rɔ Yēsu gɔ lende 'ba wa nima bo ko'dɔ mī kada 'ba rɔ kindawo ne. ^{XVII} Bo ënyī kiya zi löbu naga nima, bo iya te, "Bu ma ëdī nduwë to'dɔ ndɔbo abo kina me ma gbī mëdī mo'dɔ ndɔbo nduwë mī kada nime tɔne."

^{XVIII} Kina löbu 'ba Yudayi naga nima kututu ngī tususu kpënnī rɔ Yēsu 'dɔ tupö mo yaga gɔ lende 'ba wa nima bo ko'dɔ mī kada 'ba rɔ kindawo ne, kina gbī gɔ ame bo kiya te Boko'ba na rɔ 'bu bo ne. Römöyī di mī lende kiya abo nima, bo iyari rɔ bo 'deni ti Boko'ba.

^{XIX} Tine bo ënyī kiya zīnnī, bo iya te, "Lende ame ma kole 'ba Boko'ba mëdī miya ziye ne kina me. Mo'dɔ a mɔto dē gɔ dɔma. Wa ame ga mo'ja 'bu ma kēdī ko'dɔ ne kina ŋge mëdī mo'dɔ. Wa ame ga pili 'bu ma kēdī ko'dɔ ne kina me mëdī mo'dɔ gbī kɔzɔ 'ba 'bu ma tara. ^{XX} Römöyī 'bu ma ɔ'ɔ ma rɔ mbëmbë kina me bo kileme wa ame ga bo kēdī ko'dɔ ne 'deni pili zò to'dɔ mo. Bo ti kileme wa mɔto ga ame rɔ dɔ kiteli di dɔ ame ga kēddī koŋgɔke ne 'deni zò, ame ɔdɔ ko'jake kinë mo ga lende mo ëdī kigayi ye. ^{XXI} Gbī kɔzɔ ame 'bu ma kēdī kīdīdī tōku ni kindiŋi yaga ne tara ma kole abo ti mīdīdī ya ame ga mo'dɔkɔ ne gbī. ^{XXII} 'Bu ma o'dɔ burë

'ba bilaka dē. Ma na bo ki'di ma 'deni rɔ bɔ to'dɔ burē 'ba bilaka pili. **XXIII** Kina 'dɔ lijē koro ma gbī kɔzɔ ame lijē koro 'bu ma ne tara. Bilaka ame koro ma dē oro 'bu ma ame koja ma ne dē gbi.

XXIV Rɔ ma laka miya ziye, bilaka ame ga kuwō lende ma nime ki'di dōnnī ngī rɔ ma laka gɔ lende 'ba Boko'ba ame koja ma kako ti lende nime ne, lijē ti kēdī ngī ti didī ma nburunburu. Minza mo'dɔ burē 'bēnnī kpe, rōmōyī lijē ɔdɔ 'deni yaga di mī tōlē. Kina lijē idīdī 'deni gbī rɔ ma lōlōwō. **XXV** Rɔ ma laka miya ziye, kada mo ɔwɔ dē kpe kina me 'deni tɔne, ame ɔdɔ ya ma kinza ti didī ma nburunburu minni naga kuwō birɔ kole 'ba Boko'ba 'deni, 'dɔ kēnyī ngī kididī rɔ ma lōlōwō. **XXVI** 'Bu ma na ki'di didī mī bilaka. Kina me bo ki'di ma 'deni gbī 'dɔ mīdidī bilaka. **XXVII** Bo i'di kōzi kakpa 'deni gbī zō, ma kole abo, 'dɔ mo'dɔ burē 'ba bilaka, rōmōyī ma kole 'ba bilaka lesi na. **XXVIII-XXIX** Kada mo ti kōmō 'deni ame 'dɔ tōku ni ame ga kolē 'deni mɔlo ne kuwō birɔ ma, kina gɔ lijē kēnyī kɔdɔ yaga di mī gō. Lende nime igayi ye totondo? Omerike gɔmo laka. Tōku bɔ lende laka ti kēnyī kɔdɔ 'deni kari koloma rɔ nburunburu. Tine tōku ame ga rɔ 'ba bɔ lende kēnyē ni ne ti kɔdɔ karama 'deni dɔmo.

XXX Lende naga nime mēdī mo'dɔ ne, minza mo'dɔ gɔ dɔma. Burē 'ba bilaka naga nime mēdī mo'dɔ ne, 'bu ma na kiya zō 'dɔ mo'dɔ. Minza mo'dɔ wa naga nima gɔ ako'dɔko ma, ne mēdī mo'dɔ gɔ ako'dɔko 'ba 'bu ma ame koja ma kako bine ne. Kina burē 'ba bilaka naga nima mēdī mo'dɔ ne pili rɔ ma kodɔɔ.

XXXI Ma kiya te ma na nge mēdī miya lende ma nime dēne ti kēdī ka ngī rɔ lende sari. **XXXII** Ne bɔ mɔtɔ ēdī gbī ame bo kiya lende 'deni mɔlo gɔ lende ma, bo mo na rɔ Boko'ba. Kina mikali 'deni ngī lende kiya abo ēdī rɔ ma laka. **XXXIII** Kɔzɔ ma tōnē kojake bilaka 'be mɔtɔ ga kari zi Yowani ne, bo iya lende 'deni gbī kodɔɔ ziye gɔ kō'du ma. **XXXIV** Ne ma di zō bine, lende 'ba Yowani nima inda dē rɔ a ma kembe. Lende 'ba bilaka lesi na. Kina me miyētī gɔmo 'deni ziye 'dɔ ki'di kikalike tɔmɔ rɔye di mī tōlē. **XXXV** Yowani ēdī kɔzɔ pa'do ame kēdī kōbō kiyɔpɔ gɔ bi ne tara. Tine kpe na nge ti mī kēyī mbowa gɔ lende 'ba bi kɔpɔ nima.

XXXVI Ne onɔgɔ mēdī ti lende mɔtɔ bine ame rɔ dɔ kiteli di dɔ lende kiya 'ba Yowani. Ndose ame ga 'bu ma kose zō ne na me ga pili mēdī mo'dɔ, kina me le'jete ileme ma 'deni rɔ ma laka, omba 'bu ma na ngī koja ma. **XXXVII** Kina 'bu ma ame koja ma ne iya lende 'deni gbī gɔ lende ma. Uwōke mugu bo dē. Kina o'jake kīnē bo dē gbī. **XXXVIII** Kina lende abo inza gbī miye rōmōyī i'dike dɔye dē gɔ lende ma ame bo koja ma ne. **XXXIX** Ō'bōke nduwē tidēki buku ma mɔlo 'ba Boko'ba. Omerike, iyake te ti ko'jake didī ma nburunburu gɔ akidēki 'be naga nima? Lende ma na ma ga 'dɔ kugu pili mī buku naga nima. **XL** Ne wa'di na ko'dɔkɔke dē tako tōsɔ goma 'dɔ mī'di didī nima ziye gɔmo?

XLI 'Bama ɔdɔ kiya te bilaka lesi na kiya te ma na mbiri, o'dɔ ɔtɔ dē zō. **XLII** Ne kpe 'beye mikali ye ɔ'ɔke Boko'ba dē du te. **XLIII** Boko'ba bo na rɔ 'bu ma. Bo na me koja ma kako dɔlinɔ nime ti kōzi kakpa abo. Kina me 'bōwu ilagike lende ma za yaga. Kina me le'jete, ɔdɔ kiya te ko'jake e'be bilaka mɔtɔ kako abo za ti lende 'ba kōzi kakpa 'ba bilaka lesi kina kebe kutike gɔ lende mo. **XLIV** Kpe 'beye o'dɔkɔke 'dɔ lēpī ye ga kō'bō tiya mo, kiya te nani nime bo na mbiri. Kina kele ziye. Ne o'dɔkɔke dē yɔ to'dɔ wa ame ga 'dɔ Boko'ba ame nge kɔtɔ mītɔrɔ ne kubī gɔye timo. Tine ti ki'dike dɔye gɔ lende ma totondo?

XLV Omerike, iyake te ti mari mususu ye zi 'bu ma Boko'ba? Inza du tara. 'Bu ye lōbu Musa nima komerike kiyake te bo na ti kokonyi ye ne,

bo na kēdī kari kususu ye zi Boko'ba. ^{XLVI} Ma kiya te kēddī ki'dike dōye ra go lende kiya 'ba Musa ga, dēne ēddī ki'dike dōye gbi go lende ma. Lende ma ga na ma pili bo kugu mī buku abo naga nima. ^{XLVII} Ne kina me ki'dike dōye dē go akugu abo ga ne, ti ki'dike dōye go lende ma totondo?"

VI

Yēsu I'di Akonyo Ko'bo Bilaka Konzi
(MT 14:13-21; MK 6:30-44; LK 9:10-17)

^I Di pōtō mo 'deni yayi di Galilaya na Yēsu ni kēnyī ngī kumu kari gōnyī pōpō 'ba Galilaya ame kidēki mōyī mo gbi rō pōpō 'ba Tiberiya ne. ^{II} Bilaka ma konzi olo kari go bo yayi tonjo go koto ma bo kēdī ko'do ti tilenjo bo rōkō'ame 'do kileme bo rō kole 'ba Boko'ba ne. ^{III-IV} Tine mī kada mo nima yayi, kada 'ba karama 'ba Yudayi ni ame kidēki rō Pasaka ne, owo dē kpe.

Yēsu ni ari 'deni toloma do kurungu ti bo kōsō go bo ga. ^V Tine bo onjo bilaka olo 'deni ngī kako zi bo rō tūndi. Na bo kēnyī kitū Pīlipō, bo iya te, "Ti do'jake akonyo tōne di yala 'do ko'bo bilaka konzi naga nime?"

^{VI} Dēmba Yēsu bo ikali wa ame bo kēdī ko'do ne 'deni. Kina ma bo kēdī kiyozo meri 'ba Pīlipō odo bo ikali tigo abo 'ba kole 'ba Boko'ba ra ngī na ya. ^{VII} Pīlipō iya te, "Ugō mangolo'bo pele ti kisi riyō 'do koza zinni mbowambowa, inza gbi ko'bo."

^{VIII} Kina bo kōsō go bo mōto ame mōyī mo rō Andareya lōndō 'ba Simona Pitōrō ni ne kako ngī kiya zi bo tēgē, ^{IX} "Kole mōto ēdī bine ti mangolo'bo kēnyē tō ne ga muyī ti kole kenze kututu titititi tō ne ga riyō ngila mo. Tine odo di'dike pele zi bilaka konzi naga nima, inza ko'do odo gbi zinni."

^X Bo iya te, "I'dike lijē koloma bēri." Go bi mo nima rō lōwu. Kina bilaka konzi tōnē ga koloma ngī bēri. Botōni mo ga 'beri rō dōnni ēdī nbō kozo kuluku 'butē bi 'butē (5,000) tara. ^{XI} Kina bo kogba mangolo'bo tōnē ngī, bo ki'di yēē'di mo ngī zi Boko'ba. Kina bo ki'di ngī kari koza zinni. Kina bo kogba kenze mo tōnē ga, bo ko'do gbi tara. Kina bilaka konzi naga nima me rō gomo konyo ngī kitēkpē.

^{XII} Kina odo bilaka naga nima konyo kpenni 'deni pili kitēkpē tine, na bo kiya zi bo kōsō go bo ga, bo iya te, "Ari kutō'duke koso mo ga ma kileke yaga kinza kirasi rōni."

^{XIII} Kina lijē kari kutō'du koso mangolo'bo muyī tōnē ga ma kola bēri ngī koso nbō mī kee 'butē domoriyō.

^{XIV} Odo bilaka naga nima ko'ja lende nime Yēsu ko'do ne 'deni tine, lijē iya te, "Rō ma laka bo kumē lende tōnē Boko'ba kiya te bo ēdī koja kako dolinjō nime ne tine, bo na me."

^{XV} Yēsu ikali ya naga nima ēdī ko'doko 'do tinda'ba bo ki'di rō nere rō gbōrōkōtō. Kina bo kēnyī abo ngī kutu bo kari do kurungu.

Yēsu Ilingere Kebe Do Mini
(MT 14:22-33; MK 6:45-52)

^{XVI} Kina odo kōmō 'deni rō mī dōkōpiyari tine, na bo kōsō go Yēsu ga kēnyī ngī kari kpa pōpō. ^{XVII} Kina lijē kēki ngī mī sorope tumu do pōpō tari Kaparanoma. Kina odo go bi kōlu 'deni, gba kinza Yēsu kōmō dē zinni, ^{XVIII} na lili ki'di ngī tome rō ma kembe kebe do mini. Kina ki'di mini kēnyī ngī tikagba rō ma kēnyē.

^{XIX} Kina odo lijē kujē sorope 'deni kari nbō kozo mayile mota ala sowo tara tine, lijē o'ja Yēsu 'deni kēdī kilingere kebe do mini kēdī kako zinni. Kina lijē kēnyī ngī rō tikere. ^{XX} Tine bo iya te, "Ma na. Kinza kereke dē."

XXI Na dōkī'dī lījē kolōdo ngī bēri. Lījē ki'di bo ngī kēkī mī sorope. Kina lījē kōmō ngī welo dō kpa gōtō gō bi mo tōnē lījē kēdī ko'dōko tari teyi ne.

Yēsu, Akonyo 'Ba Didī

XXII Kina ɔdo bi kēzē 'deni tine bilaka ma konzi ma tōnē ga kileke gōnyī pōpō ma kapa mōto ne, ēnyī tititi rōnnī rō gō rōnnī, iya te, "Yēsu ēdī yala?" Rōmōyī lījē ikali sorope oloma nge kōto yayi, kina me bo kōsō gō Yēsu ga kēkī 'deni yīmo kumu kari timo gōnyī pōpō ma kapa mōto, tine Yēsu ēkī dē su kari tinnī. **XXIII** Sorope mōto ga ako di Tiberiya kōmō n̄oli ngila bi tōnē pa Yēsu ko'do yēē'di zi Boko'ba dō maᅅgolo'bo tōnē ga bo ki'di zi bilaka konyo ne. **XXIV** Bilaka naga nima lījē ikali Yēsu ni inza kpe yayi. Kina lījē kēkī ngī mī sorope naga nima. Lījē kari Kaparanoma tari toma bo di yayi.

XXV Kina ɔdo lījē kumu dō pōpō 'deni kōmō yayi tine, lījē ari ko'ja Yēsu 'deni kēdī mōlo yayi. Lījē ititi bo, iya te, "Bo kōmō kiyandi, omō nyanya bine?"

XXVI Bo iya te, "Ēddī komake ma gō wa'di? Rō ma laka miya ziye, ēddī komake gōma ka gō lende 'ba maᅅgolo'bo nime konyoke kītēkpē ye ne. Inza du gō lende 'ba tikali 'jo 'ba lende 'ba gō koto naga nime mo'do ne.

XXVII Kinza kō'bōke dē to'do ndōbo nge gō akonyo ame kēdī keᅅme ē'bēnnī yaga ne. Akonyo ma laka ame 'dō ko'dōke ndōbo gomo ne na rō ame kēdī ki'di didī ma n̄burun̄buru ne. Kina kole 'ba bilaka lesi ti ki'di akonyo nima ngī ziye. Kole 'ba bilaka lesi na tōnē Boko'ba ki'di kōzi kakpa 'deni teyi ne."

XXVIII Bilaka naga nima ēnyī kititi bo, iya te, "Boko'ba o'dōko ze tēgē gō do'do wa'di?"

XXIX Bo iya te, "Boko'ba o'dōko ziye gō kikalike bo ame bo koja 'deni kako dōliᅅo nime bine ne."

XXX Lījē iya te, "Kina tine, wa'di na ti ko'do ame gō kileme zize omba lende 'bī naga nima ēdī ngī rō ma laka? Ndōbo wa'di na koloma to'do mo? **XXXI** Mōlo tōnē mī kada 'ba Musa, ko'ja 'bu ze lōbu ga kēdī mī mōkō, lījē oloma tonyo akonyo ame kako di mītōro ne kōzo ame kugu lende mo mī buku ne tara, ame kiya te, 'Bo i'di maᅅgolo'bo kako zinnī di mītōro gō lījē konyo.' "

XXXII Yēsu iya te, "Rō ma laka miya ziye, maᅅgolo'bo nima koloma tako di mītōro ne, Musa na dē ki'di. Maᅅgolo'bo ame rō ma laka ne, 'bu ma na kēdī ki'di kako ziye di mītōro. **XXXIII** Maᅅgolo'bo ame Boko'ba ki'di ne kina rō bo ame kako bēri di mītōro ne, gō bo kīdīdī bilaka 'ba dōliᅅo nime yaga rō ma lōlōwō."

XXXIV Bilaka tōnē ga iya te, "Nere, i'di kinē maᅅgolo'bo nima nduwē zize."

XXXV Yēsu iya te, "Ma na rō maᅅgolo'bo 'ba didī. Lījē ame ga pili ki'di dōnnī gō lende ma ne, 'bō ni ti koda mini inza kupō lījē kpe. **XXXVI** Ne ongo kina kōzo ma tōnē miya ziye ne, o'jake ma pele kina ikalike ma dē gbī yo.

XXXVII Bilaka ame ga 'bu ma ki'di 'deni zō ne ti kēdī ngī pili rō 'ba ma ga. Kina minza milagī gbī di bi tuti dō mōto ga ame ko'dōko tako zō gō lījē kēdī rō 'bama ne. **XXXVIII** Rōmōyī ndōbo nime mako bēri bine di mītōro to'do mo ne inza rō to'do ako'dōko 'ba gbagba ma. Ne rō to'do ako'dōko 'ba bo ame koja ma kako bēri bine ne. **XXXIX** Ako'dōko 'ba 'bu ma ame koja ma ne kina me, tēgē kinza mola ma koto mōto kōlu dē di mī lōᅅgō bilaka naga nime bo ki'di 'deni zō ne. Tine 'dō mi'di lījē pili kēnyī kōdo yaga di mī tōlē mī kada ame 'deni rō n̄burun̄buru 'ba dōliᅅo nime ne. **XL** Rōmōyī bo o'dōko bilaka ame ga pili ko'ja ma kole 'deni kina ki'di dōnnī 'deni gbī gō lende ma ne, gō kēdī tī didī ma n̄burun̄buru. Kina ti mi'di lījē 'deni ngī

kěnyĩ kɔɔ yaga di mĩ tɔlɛ mĩ kada ame 'deni rɔ ɲburuɲburu 'ba dɔliɲɔ nime ne."

XL1 Kina bilaka naga nima kěnyĩ ɲgĩ tilende rɔ bo ɲguruɲguru gɔ a nime bo kiya te, "Ma na rɔ maɲgolo'bo ame kako di mitorɔ ne." **XLII** Lijɛ iya te, "Bo nime, bo rɔ Yɛsu kole 'ba Yesepa. Ame dikali 'bu bo ni pili ti ma bo ni. Rɔ ma totondo mo ga na bo kebe kiya tɛgɛ bo ako di mitorɔ?"

XLIII Kina bo kěnyĩ kilende zĩnnĩ, bo iya te, "Orɔke titi mbowa te di mĩ lende 'be nima. **XLIV** Bɔto mɔto inza kikali tako zɔ, ɔɔ kiya te 'bu ma mo nime koja ma kako di mitorɔ ne na dɛ ɲgĩ ko'de bo mo zɔ. Kina ti mi'di bo mo ɲgĩ kɔɔ yaga di mĩ tɔlɛ mĩ kada ame rɔ ɲburuɲburu 'ba dɔliɲɔ nime ne. **XLV** Lende nime ɛdĩ 'deni rɔ ma koriya ti ma tɔnɛ ga bo kumɛ lende 'ba Boko'ba ma molo naga kugu mĩ buku 'bɛnnĩ ga ne tara, ame kiya te, 'Boko'ba ti kiyandi lijɛ 'deni pili.' Kina me 'deni tɔne, ya ame ga lijɛ kuwɔ lende 'ba 'bu ma 'deni lijɛ kikali 'deni gbĩ laka ne, lijɛ ti kɛdĩ ɲgĩ rɔ 'ba ma ga. **XLVI** Bɔto mɔto o'ja 'bu ma Boko'ba dɛ. Ma ame mako di zi bo ne, ma na ɲge kɔto mo'ja bo.

XLVII Kina lende ma laka na me mɛdĩ miya ziye, bilaka ame ga ki'di dɔnnĩ 'deni ɲgĩ gɔ lende ma lijɛ ɛdĩ 'deni ɲgĩ ti didĩ ma ɲburuɲburu. **XLVIII** Ma na rɔ maɲgolo'bo 'ba didĩ. **XLIX** Akonyo ma tɔnɛ pa koloma rɔ tako zi 'bu ye lɔbu ga di mitorɔ mĩ kada ma lijɛ kɛdĩ mĩ mɔkɔ ne, lijɛ onyo pele tine lijɛ ɛdĩ gba kɔlɛ kada mɔto. **L** Ne maɲgolo'bo ame mɛdĩ miya lende mo tɔne ziye ame kako di mitorɔ ne, ya ame ga pili konyo ne inza kɔlɛ kpe. **LI** Ma na rɔ maɲgolo'bo ame kako bɛrĩ di mitorɔ ame gɔ kɛdĩ bilaka yaga rɔ ma lɔlɔwɔ. Bilaka ame ga konyo maɲgolo'bo nime ti kɛdĩ 'deni koloma rɔ ɲburuɲburu. Maɲgolo'bo ame mɛdĩ mi'di ne na rɔ yida rɔma. Mɛdĩ mi'di 'dɔ bilaka 'ba dɔliɲɔ nime kɛdĩ yaga rɔ ma lɔlɔwɔ."

LII Kina bilaka naga nima kěnyĩ ɲgĩ rɔ 'dirĩ. Lijɛ ebe tiya mo rɔ gɔ rɔnnĩ, lijɛ iya te, "Bo nima, yida rɔ bo mo gɔ bo ki'di zize donyoke rɔ ma totondo mo ga?"

LIII Bo iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, ɔɔ kiya te konyoke yida rɔ kole 'ba bilaka lesi dɛ ɲgĩ, kina kuwɛke roma mo dɛ gbĩ, inza kɛdĩdike yaga rɔ ma lɔlɔwɔ. **LIV** Bɔ ame konyo yida rɔma, kina kuwɛ roma ma gbĩ ne, bo ti kɛdĩ ɲgĩ ti didĩ ma ɲburuɲburu. Kina ti mi'di bo ɲgĩ kěnyĩ kɔɔ yaga di mĩ tɔlɛ mĩ kada ame 'deni rɔ ɲburuɲburu 'ba dɔliɲɔ nime ne. **LV** Yida rɔma ti roma ma ɛdĩ kɔzɔ akonyo ni ma ti wa kuwɛ ame kɛdĩ kogbo bilaka koloma rɔ ma kɛdĩ dɔliɲɔ nime bine ne, kina yida rɔma ti roma ma ti ki'di bilaka kɛdĩ 'deni gbĩ rɔ ma lɔlɔwɔ. **LVI** Ya ame ga konyo yida rɔma 'deni kina kuwɛ roma ma 'deni gbĩ ne, ti mɛdĩ ɲgĩ rɔ akɔto tinnĩ. Kina lijɛ ti kɛdĩ gbĩ rɔ akɔto tɔ. **LVII** 'Bu ma Boko'ba na me kɛdĩ kɛdĩ bilaka kina me bo koja ma mako dɔliɲɔ bine. Bo na me gbĩ kɛdĩ kɛdĩ ma. Kina gbĩ tara bilaka ame ga konyo yida rɔma 'deni, ti mididĩ lijɛ gbĩ.

LVIII Lende kiya ma na me, maɲgolo'bo ame kako bɛrĩ di mitorɔ ne kina rɔ yida rɔma. Inza kɔzɔ maɲgolo'bo ma tɔnɛ pa 'bu ye lɔbu ga koloma tonyo mo ne. Maɲgolo'bo nima lijɛ onyo pele tine lijɛ ɛdĩ gba kɔlɛ kada mɔto. Ne bo ame konyo maɲgolo'bo ame ne ti kɛdĩ ɲgĩ koloma rɔ ɲburuɲburu."

LIX Lende nime Yɛsu iya di Kaparanoma ko'ja bo kɛdĩ rɔ tiyandi komo bilaka di mĩ rɔ 'ba mɔtu.

LX Bilaka ma konzi ame ga kēdi kōsō gō Yēsu ne, ɔɔɔ lijē kuwō lende nime 'deni te tine ma konzi mōto ga ɛnyi kiya te, “Lende nime itigo 'deni sowa. Yē na ti kuti dōmo?”

LXI Yēsu ikali lende ngurunguru 'bēnni nima 'deni mōlo ti mī bo. Kina bo kiya zinni, bo iya te, “Lende nime na ko'dokoke 'deni ngi toga kpeye gōma teyi? **LXII** Omerike gōmo tō ma, ɔɔɔ kiya te kēddi konggōke kole 'ba bilaka lesi 'deni kēdi kileki kari tōɔ gō bi abo ma mōlo ame bo koloma pa teyi ne kada mōto ti ko'doke rōye 'jaa tondo? **LXIII** Nyi Kōto Laka 'ba Boko'ba na kēdi ki'di bilaka kīdīdi rō ma lōlōwō. Yida rō bilaka ikali dē 'dō ki'di bilaka kīdīdi rō ma lōlōwō. Nyi Kōto Laka 'ba Boko'ba ame kēdi ki'di bilaka kīdīdi rō ma lōlōwō ne, kina me mo'de 'deni kako ziye ti lende nima miya ziye ne. **LXIV** Ne oṅgō, kina ma pele 'deni tara ya 'beye mōto ga o'dokō dē gbī ti'di dōnni gō lende ma.”

Yēsu iya lende nime te rōmōyi bo ikali 'deni mōlo bilaka ma yala ga na ki'di dōnni dē gō lende abo nime. Kina bo ikali bilaka ame kēdi ko'dokō tari tususu bo zi turu ne 'deni gbī mōlo. **LXV** Kina bo kiya te, “Kō'du gō lende naga nime kina ma ki'di gō miya te, bilaka ma kōto mōto inza kikali gō kako zō. 'Bu ma na nge ti ko'de bilaka mo gō kako zō.”

LXVI Bilaka ma konzi ɛnyi ngi toga kpēnni gō Yēsu rōmōyi lende abo itigo 'deni sowa. Lijē o'dokō dē kpe tōsō gō bo.

LXVII Kina bo kēnyi kiya zi bō laja abo ga ma 'butē dōmoriyō naga nima, bo iya te, “Kpe gbī o'dokoke toga kpeye gōma yō?”

LXVIII Simona Pitōrō iya te, “Nere, ze 'beze nime, bilaka mōto inza ame gō dari teyi. Lende 'bi na me kēdi ki'di dīdi ma nburunburu zize le'jete. **LXIX** Kina di'di dōze 'deni ngi gōyi dikali 'deni rō ma laka nī na nge kōto rō ma laka rō bō ame kako di zi Boko'ba ne.”

LXX Yēsu iya te, “Kpe ya ma 'butē dōmoriyō naga nime, ma na migeli ye ne tine pele bō ma kōto mōto di mī lōngō ye nima bina ēdī 'ba bo rō 'ba Satani.”

LXXI Lende kiya 'ba Yēsu nime, bo ēdī rō tiya Yuda kole 'ba Simona Isikarita ame bo pele di mī lōngō ya ma 'butē dōmoriyō naga nima bo na kēdi kari kusu Yēsu zi turu ne.

VII

Yēsu Ni Ti Lōndō Bo Ga

I Di pōtō mo na Yēsu kēnyi kari tilingere kebe mī Galilaya. Bo o'dokō dē kpe tari tilingere kebe mī linjō ame ga ngila Yerosalema ne, rōmōyi turu mo ga ēdī ko'dokō 'deni 'dō tupō bo.

II Tine mī kada mo nima yayi tō'dō 'ba karama mōto 'ba Yudayi ame rō karama 'ba loma bicī ngōngōbō ne ɔwō dē kpe. **III** Kina lōndō 'ba Yēsu ga kako ngi kiya zi bo, iya te, “Ari to'do karama Yudayi 'dō ki'di ya ame ga yayi kēdi kōsō gōyi ne ko'ja lende ame ga kēddi ko'do ne. **IV** Rōmōyi bō ame ko'dokō ngi 'dō bilaka pili kikali bo ne, bo o'do lende abo ga dē rō kusu. Ne oṅgō, kina kōzō 'bēyi nime, lende lōbu naga nime kēddi ko'do ne o'dokō ziyi gō kari kileme rōyi zi bilaka pili.”

V Ya naga nima lijē pele rō lōndō 'ba Yēsu ga tine lijē i'di dōnni dē gō lende abo. Kina ma ki'di lijē kiya lende nima tara ne.

VI Bo iya te, “Kada 'ba tari ma yayi ne dē gba. 'Beye kada pili ēdī rō ma laka ziye. **VII** Bilaka 'ba dōliṅo nime inza ko'ji ye. Ne 'bama nime mō'bō nduwē tileme gō lende kirasi 'bēnni ga zinni ne, kina me lijē kēdi ko'ji ma gōmo. **VIII** Arike mī karama nima. Ne ma 'bama mari dē, rōmōyi kada 'ba tari ma yayi na dē gba.”

IX Yēsu iya lende nime te zi löndö bo ga. Kina bo kileke abo ngi töti mbowa Galilaya.

X Kina ödö löndö bo ga kënyi kari 'deni to'do karama nima Yudayi tine, bo ënyi gbi kozi kari yayi. Tine bo ari dë kileme rö bo yaga bi köpö. Bo ari abo ngi lowo. **XI** Turu 'ba Yudayi ni ëdi rö toma gö bo di mi löngö bilaka konzi 'ba karama naga nima. Lijë këdi rö tititi bo di zi bilaka, iya te, "Bo nime bo ëdi yala?"

XII Gö kö'du mo na bilaka pili këdi 'deni ngi rö tiya lende abo rö kore. Ya mōto ga iya te, "Bo nime bilaka laka na."

Ya mōto ga iya te, "Aa, bo ëdi ka kindëndë bilaka ti lende abo naga nima rö tündëndë."

XIII Tine bilaka naga nima iya lende nima dë yaga bi köpö, römöyï lijë ere turu 'bënni ga.

Yēsu Iyandi Wa Mi Reki 'Ba Rö Löbu

XIV Kina ödö këdi 'deni mi zana 'ba karama nima tine, na Yēsu kënyi ngi kari mi rekō 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina bo ki'di ngi tiyandi kōmō bilaka di yayi. **XV** Lende ame ga bo kiya ne igayi turu 'ba Yudayi ni 'deni. Kina lijë kiya te, "Bo nime bo ikali lende naga nime totondo ga? Ne bo kōmō kiyandi ze naga nime iyandi bo dë yo 'di?"

XVI Kina bo kënyi kiya zinni, bo iya te, "Lende naga nime mëdi miyandi ne, lende ma na dë. Lende 'ba Boko'ba na. Bo na me koja ma kako dōliŋö nime bine. **XVII** Bilaka ame ga kö'dökö to'do ako'dökö 'ba Boko'ba ne na 'jaa ti kikali akiyandi nime. Ala lende ma na ya, ala 'ba Boko'ba mo na ngi ya lijë na ti kikali 'jaa. **XVIII** Römöyï bilaka ame këdi kiyandi kōmō bilaka bo kebe tiya mo, bo kiya te, akiyandi nime lende abo na, ziye ngi 'dö tikali mo rö ma laka bōto nima o'dökö abo ka 'dö bilaka kiya te bo na rö bilaka ma löbu. Ne bo ame kako 'ba bo kiya te, bilaka mōto na koja bo ti akiyandi laka nime ne, ziye tikali mo rö ma laka bo na rö bo lende kodōrō kina lende kënyë inza gbi mi bo. **XIX** Közō ma köŋgōke, Musa na me kugu kö'du ki'di 'ba Boko'ba ziye, ne bōto ma köto mōto ame 'dö kö'bō ngi toro kö'du ki'di nime di mi löngö ye bina ne inza yo. Ne ëddi komake göma 'dö tupō ma yaga gö wa'di?"

XX Bilaka ma konzi ame ga këdi yayi ne ënyi kiya zi Yēsu, iya te, "Rumō na këdi kö'do yi. Yē mo na këdi koma göyï mo 'dö tupō yi?"

XXI Yēsu iya te, "Tönë mo'do 'bama wa nge dö köto mi kada 'ba rö kindawo ne, i'dike lende mo kebe kilikö döye pili gö wa'di? **XXII** Ne kpe 'böwu, ebeke tilele kole kuru 'be ga mi kada 'ba rö kindawo. Közō lende mo ame Musa kiya ne tara. Ne dikalike 'deni ngi rö ma laka, akilele nima lende 'ba Musa na dë römöyï bulöbu ma mōlo naga tönë bine oloma gbi to'do mo tara. **XXIII** Kina me këddi kileleke kole titi mi kada 'ba rö kindawo 'dö kileme lende koro 'ba kö'du ki'di ame Musa kugu ziye ne. Ne gö wa'di na kënyike rö 'diri tö gö ako'do 'bama ame milenjo yida rö bilaka pili mi kada 'ba rö kindawo ne ya? **XXIV** Kinza kodōrōke bicï lende dë ngi röma gö wa ame ga këddi kö'jake ti kömōye ne. Ziye 'dö kodōrōke bicï lende ti lende laka mo."

XXV Kina bilaka mōto ga 'ba Yerosalema kënyi ngi tilende rö bo, iya te, "Dëmba bö tönë turu ze ga këdi rö toma gö bo 'dö tupō bo ne, bo na me ne ya? **XXVI** Ne ongōke yayi bine bo ëdi kilende ngi rö dö ngölö. Turu iya a mōto dë gbi zi bo yo. Ala mōtōga lijë ti komeri 'deni, kiya te bo na rö Kurisitō mo ame Boko'ba këdi koja kako di mitorō ne öto? **XXVII** Tine Kurisitō mo ame këdi kako di mitorō ne, bōto inza kikali dōliŋö mo. Ne 'ba Yēsu mo nime, tondo ze pili dikali dōliŋö abo?"

XXVIII Kina ɔɔo Yēsu kēdī 'deni tiyandi kɔmɔ bilaka di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba tine, bo ɛnyī ngī kiya rɔ ma kembe, bo iya te, "Kpe nima, ikalike ma ra? Dɔlɛɛɛ ma ame mako di teyi ne, ikalike ra ngī? Tāko nime mako bine ne, mako dē gɔ dɔma. Boko'ba ame kɔto kpōkī mītɔɔ ne na koja ma. Ne ikalike bo dē yɔ. **XXIX** Ma 'bama mikali bo 'deni, bo na me koja ma 'dɔ ki'di ma mako bine ne."

XXX Kina lijē ko'dɔko ngī 'dɔ tinda'ba bo gɔ lende nime. Ne tine bɔto mɔto osa kōzini dē rɔ bo rōmōyī kada abo ame Boko'ba ki'di 'dɔ bilaka kinda'ba bo teyi ne ɔmō dē gba. **XXXI** Bilaka ma konzi mɔto ga i'di dōnnī 'deni ngī gɔ lende abo. Kina lijē koloma ngī rɔ tiya mo, iya te, "Yēsu nime na ngī ti kēdī rɔ Kurisītō mo tōnē Boko'ba kēdī koja kako di mītɔɔ ne, rōmōyī a mɔto inza kpe ame gɔ bo mɔto kako ko'dɔ kulōwō rɔ dɔ kiteli di dɔ ame ga bo ko'do ne."

XXXII Kina ɔɔo Parosi mɔto ga kuwō lende nima bilaka naga nima kiya ne 'deni te tine, lijē ɛnyī ngī kari tususu kpēnnī ti lōbu 'ba bɔ akumu ni. Kina lijē kēnyī ngī koja bɔ kanya 'bēnnī ga kari tinda'ba Yēsu.

XXXIII Yēsu oloma rɔ tiya mo zi bilaka naga nima yayi, bo iya te, "Mēdī moloma nge tiye bine mbowa tine mēdī muyi ama dɔma, mīleki mari zi bɔ ame koja ma kako bine ne. **XXXIV** Kina ti kebeke 'deni ngī toma gɔma, ne inza ko'jake ma kpe rōmōyī inza kikalike tari tōmō n̄bō mī gɔ bi ame mēdī teyi ne."

XXXV Kina turu mɔto ga kēnyī ngī tiya mo rɔ gɔ rōnnī, lijē iya te, "Wa'di mo ga na bo kēdī kiya 'ba bo tara? Bo ēdī kari n̄bō kulōwō te yala ga kina bo kiya te dinza do'jake bo? Ala bo ēdī ko'dɔko tari tōloma zi bilaka ze ame ga kēdī koloma mī dɔyayi 'ba bɔ lōwō ne ɔto. Mɔtɔga bo ēdī ko'dɔko tari tiyandi kɔmɔ bɔ lōwō naga nima di yayi. **XXXVI** Ne ma kinza tara yɔ dēne bo ti kiya te ɔɔo domake bo pele dinza do'jake bo? Lende kiya wa'di mo ga na bo kebe kiya 'ba bo, bo kiya te gɔ bi ame bo kēdī kari teyi ne, dinza dikalike 'beze tōmō teyi?"

Yēsu Mini 'Ba Dīdī

XXXVII Kina ɔɔo kōmō 'deni mī tō'dō 'ba tote karama nima ame rɔ kada ma lōbu 'ba karama mo ne tine, Yēsu ɛnyī kɔɔo tɔɔo kɔmɔ bilaka naga nima. Kina bo kuwōwō dɔ bo rɔ ma kembe, bo iya te, "Ya ame ga kēdī ti koda mini ne, i'dike lijē kako zō tuwē mo. **XXXVIII** Lende nime ēdī 'deni kɔzo ma tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba ne, ame kiya te, 'Ya ame ga ki'di dōnnī 'deni ngī rɔ ma laka gɔ lende ma ne, mini 'ba dīdī ti kɔlo 'deni di mīnnī kɔzo yōpō tara.'"

XXXIX Dɔngala nime, Yēsu ēdī kiya gɔ lende 'ba Nyi Kɔto Laka ame Boko'ba kēdī ko'dɔko ti'di mo zi ya ame ga ki'di dōnnī gɔ lende 'ba Yēsu ne. Mī kada nima yayi Boko'ba i'di Nyi Kɔto Laka dē gba zi bilaka rōmōyī Yēsu ileki dē gba kari mītɔɔo.

XL Lende nime Yēsu kiya ne, ɔɔo ya mɔto ga kuwō 'deni tine lijē ɛnyī ngī kiya te, "Rɔ ma laka bo nime, bo na ngī rɔ bɔ kumē lende mo tōnē Boko'ba kēdī koja ne."

XLI Ya mɔto ga iya te, "Bɔ nime na rɔ Kurisītō."

Ya mɔto ga iya te, "Bɔ nime Kurisītō na dē rōmōyī Kurisītō inza rɔ bilaka 'ba Galilaya. **XLII** Rōmōyī ugu 'deni mɔlo mī buku 'ba Boko'ba, iya te, Kurisītō ēdī kɔdɔ di mī kupō n̄ere Dawidi. Kina gɔ kōyō bo Beteleme mī dɔlɛɛɛ 'ba Dawidi."

XLIII Lende kiya 'ba bilaka naga nima oza mīni 'deni kɔzo a nima tara.

XLIV Kina ya mɔto ga ko'dɔko ngī tinda'ba Yēsu, ne tine bɔto mɔto osa kōzini dē du te rɔ bo.

Ndo'ji 'Ba Parosi Ni

^{XLV} Kina ɔɔɔ bo kanya naga nima kënyī kileki 'deni kari zi Parosi ni ti löbu 'ba bo akumu naga nima tine, lijē ënyī kititi bo kanya naga nima, iya te, “O'deke Yësu mo dē kako zize bine gɔ wa'di?”

^{XLVI} Bo kanya naga nima iya te, “Wöwö, do'ja bɔto mɔto dē gba ame kiya lende kɔzo lende kiya 'ba bo nime.”

^{XLVII} Lijē iya te, “I'dike bo ku'bölu ye 'deni gbī. ^{XLVIII} Uwöke ra ze Parosi ni ti löbu 'be mɔto ga diya lende abo naga nima rɔ lende laka? ^{XLIX} Ya ma yawa naga na nge ma këdi kuti gɔ lende abo naga nima ne römöyī lijē ikali kō'du ki'di 'ba Boko'ba dē. Kada mɔto Boko'ba ëdī ku'du lijē mī pa'do 'ba Gehena.”

^L Kina Parosi ma tönē kīdēki möyī mo rɔ Nīkuduma bo kako pa molo zi Yësu ne kënyī ngī tɔrɔ tiya lende zinnī, ^{LI} bo iya te, “Ongɔke te, inza rɔ ma laka mī kō'du ki'di ze ame Boko'ba ki'di zize ne 'do tɔdɔ karama ngī dɔ bo mɔto tara kinza ma kuwō lende 'ba kpamo titi kongɔ ndī lende mo.”

^{LII} Lijē ileki zi Nīkuduma, iya te, “Nī 'deni gbī rɔ bilaka 'ba Galilaya mɔto? Ari kīdēki buku 'ba Boko'ba te, ti ko'ja kugu yayi, iya te, bo kumē lende 'ba Boko'ba inza kɔdɔ di mī Galilaya.”

^{LIII} Kina lijē pili kënyī kiyēyī rōnnī ngī kari linɔ 'bënnī ga rɔ kotokoto.

VIII

^I Yësu ɔɔɔ ngī di mī rō löbu 'ba Boko'ba bo kari dɔ dōku 'ba Bilaya.

Yësu Ni Ti Kō'du Kī'di

^{II} Molo mī dɔnbɔ na Yësu kileki ngī kari mī reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba. Kina bilaka kotokoto rōnnī ngī nbanji zi bo yayi. Kina bo koloma ngī bëri tiyandi lijē.

^{III} Kina bo kɔmɔ kiyandi mɔto ga ti Parosi ni kako ngī zi bo. Lijē o'de 'ja mɔto ame kinda'ba 'deni di bi 'ba to'do yērī. Lijē i'di 'ja nima kɔrɔ kɔmɔ bilaka konzi naga nima. ^{IV} Kina lijē kënyī kititi Yësu, iya te, “Bo kɔmɔ kiyandi, 'ja nime dinda'ba loko di bi 'ba to'do yērī. ^V Kina kɔzo ame kugu 'deni molo mī kō'du ki'di 'ba Boko'ba ma Musa kugu zize ne, iya te, 'ja ma ko'do yērī kɔzo a nime te 'do ku'du ti kulugbī dōku kōlē yaga. Ne ma 'bëyi iya tondo?”

^{VI} Akititi nime lijē ëdī koma kpa Yësu timo rɔ toma römöyī ɔɔɔ kiya te bo kiya lende mɔto rɔ ma kënyē gɔ lijē kari kususu bo timo zi turu. Tine bo ileki abo dɔmo dē. Bo odi abo dɔ bo ngī le bëri tugu dɔ yayi ti dɔkole kōzī bo. ^{VII} Kina lijē koloma ngī nduwē rɔ tititi bo rɔ aliri. Kina bo kombi dɔ bo ngī tɔrɔ, bo kënyī kileki zinnī, iya te, “ɔɔɔ kiya te bo mɔto di mī lönggɔ ye nima bina, bo kikali rɔ bo, bo ko'do lende kënyē mɔto dē, bo kënyī dɔgba ku'du 'ja nima ti dōku.”

^{VIII} Kina bo kodi dɔ bo ngī gbī bëri tugu dɔ yayi ti dɔkole kōzī bo.

^{IX} Kina ɔɔɔ bo kɔmɔ kiyandi naga nima kuwō lende nime 'deni kɔzo a nime te tine, lijē ënyī ngī tu'bögö rōnnī rɔ kotokoto kita'ba yaga di ngila bo. Ya ma löbu rɔ dɔ kiteli mo ga tönē lijē na kisaki tɔdɔ dɔgba yaga. Kina rɔ nburunburu mo tine Yësu ni na kola 'deni ngī nge riyö yayi ti 'ja tönē kɔmɔ tündī naga nima. ^X Bo ombi dɔ bo tɔrɔ kina bo kititi 'ja nima, bo iya te, “Lijē ëdī yala? Boto ma koto mɔto ɔɔɔ karama dē du te döyī?”

^{XI} Loko iya te, “Nere, bɔto mɔto inza.”

Bo ileki kiya zi 'ja nima, bo iya te, “Kina ma gbī, minza modɔ karama döyī. Ari ë'bi, ne kisaki di mī kada nime tōne kinza kari ko'do lende kënyē mɔto dē kpe.”

Yēsu, Bi Kɔpɔ 'Ba Dɔliŋɔ

XII Di pötö mo 'deni yayi tine na Yēsu kënyī kiya zi Parosi ni, bo iya te, “Ma na rɔ bi kɔpɔ zi dɔliŋɔ nime. Ya ame ga pili kɔsö 'deni goma ne ilingere dē kpe mī bi kōlu. Bi kɔpɔ nime ti kīdīdī lījē 'deni ŋgī yaga rɔ ma lōlōwō.”

XIII Parosi naga nima ënyī kileki kiya zi bo, iya te, “Lende yawa 'bī naga nima donɔɔ 'deni, nī ē'bi ŋgī ka kɔzɔ bilaka ame kēdī kodɔrɔ bīcī lende abo gɔ dɔ bo ne.”

XIV Bo ileki dɔmo zīnnī, bo iya te, “Lende yawa na dē. Ne ɔdɔ kiyake pele te mēdī miya lende naga nime dōmōyī lende 'ba gbagba ma, ele gbī. Rōmōyī ma bɔ mo, ma na mikali gɔ bi ame mako di teyi ne, kina ma na gbī mikali gɔ bi ame mēdī mari teyi ne. Kpe nima bina, ikalike dē mako di yala, ala mēdī mari yala. **XV** Kpe 'beye ēddī ko'dɔke burē 'ba rɔma ŋgī kɔzɔ burē ko'dɔ 'ba bilaka lesi tara, ne 'bama minza mo'dɔ burē 'ba bɔtɔ. **XVI** Ne ɔdɔ kiya te mo'dɔ burē 'ba bilaka pele, burē ko'dɔ ma ti kēdī ŋgī rɔ ma kodɔrɔ rōmōyī minza mo'dɔ gɔ dɔma. Dēdī do'dɔ ze ti 'bu ma ame koja ma kako di mītɔrɔ ne. **XVII** Ne ŋɔɔ, lende nime ugu 'deni molo mī kō'du ki'di ame ki'di ziye ne, iya te, ɔdɔ bɔ kodɔrɔ bīcī lende riyō kiya pili rɔ lende kɔtɔkɔtɔ nima, lende nima ēdī ŋgī rɔ ma laka. **XVIII** Kina me ma rɔ bɔ kodɔrɔ bīcī lende ma kina 'bu ma ame koja ma kako bine ne, bo gbī rɔ bɔ kodɔrɔ bīcī lende ma.”

XIX Parosi naga nima ënyī kiya zi bo, iya te, “‘Bu yī mo ēdī yala?”

Bo iya te, “Kpe ikalike 'bu ma dē. Kina gbī ikalike ma dē. Rōmōyī ɔdɔ kiya te kikalike ma 'deni, ti kikalike 'bu ma gbī.”

XX Lende nime Yēsu iya di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba ko'ja bo kēdī rɔ tiyandi kɔmɔ bilaka di gɔ bi ame bilaka kēdī ki'di kpa kōzi ki'di 'bēnnī ga zi Boko'ba di teyi ne. Mī kada nima yayi turu inda'ba bo dē rōmōyī kada abo ame Boko'ba ki'di 'dɔ bilaka kindā'ba bo yimo ne òmō dē gba.

XXI Di pötö mo na Yēsu kënyī kiya zi turu lōbu naga nima, bo iya te, “Mēdī mari ama kada mɔtɔ kina ti kënyīke 'deni ŋgī toma goma, ne inza kikalike tari tòmō gɔ bi ame mēdī mari teyi ne. Ti kō'bōke mī lende kënyē 'be ga ŋbō mī tölē.”

XXII Turu naga nima iya te, “Lende abo nima, bo kiya te dinza dikalike tari gɔ bi ame bo kēdī kari teyi ne, bo ēdī ko'dɔko tari tupō rɔ bo yaga?”

XXIII Bo iya te, “Kpe 'beye rɔ 'ba dɔliŋɔ nime. Ne ma 'bama mako di dɔyayi 'ba mītɔrɔ. Kpe 'beye di mī dɔliŋɔ nime. Ne ma 'bama minza di mī dɔliŋɔ nime. **XXIV** Gɔ kō'du mo kina ma 'dɔ ki'di miya te ti kō'bōke mī lende kënyē 'be ga ŋbō mī tölē. ɔdɔ kiya te ki'dike dɔye dē ŋgī gɔmo rɔ ma laka ma na rɔ bɔ ame rɔ ma mo ne, ti kō'bōke mī lende kënyē 'be ga ŋbō mī tölē.”

XXV Lījē ënyī kititi bo, iya te, “Nī yē mo na?”

Bo iya te, “Ma na rɔ bɔ ma tōnē miya lende mo pa ziye bine ne. **XXVI** Mēdī ti lende ŋbanjī 'dɔ tiya mo gɔ lende 'be. Kina mēdī gbī ti lende mɔtɔ ga ŋbanjī ame gɔ mo'dɔ burē 'be timo. Bo ame koja ma kako dɔliŋɔ nime bine ne, lende abo rɔ ma kodɔrɔ. Kina lende ame ga ŋge muwō di kpa bo ne, kina me mēdī miya ziye kpe bilaka 'ba dɔliŋɔ nime.”

XXVII Lende nime Yēsu kiya ne, turu naga nima ikali dē ma bo kēdī rɔ tiya lende 'ba 'bu bo Boko'ba.

XXVIII Kina bo kiya zīnnī, bo iya te, “Ma kole 'ba bilaka lesi, ti kutōtike ma 'deni dɔ ŋgērī tɔrɔ kupōke ma. Ne tine ti kikalike ma ŋgī 'jaa rɔ bo ame rɔ ma mo ne, kina ti kikalike gbī 'jaa omba wa naga nime mēdī mo'dɔ ne, minza mo'dɔ gɔ dɔma. Kina ti kikalike ŋgī rɔ ma laka wa ame ga ŋge

'bu ma kiya zö ne na ma ga mēdi miya zi bilaka ne. ^{XXIX} Bo na koja ma kina bo ö'bö tö bi koto, bo ola ma dē kutu ma römöyī lende ame ga mēdi mo'do ne, kina kiyēyī dōki'di bo."

^{XXX} Lende nime Yēsu kiya ne i'di bilaka ma konzi moto ga ngi ki'di dönni go lende abo.

Kupö Ma Laka 'Ba Abarayama

^{XXXI} Yēsu ēnyī kiya zi Yudayi naga nima ki'di dönni 'deni go lende abo ne, bo iya te, "Jdo kiya te ko'doke wa pili ngi kozo ame mēdi miyandi ye timo ne, ti kēddike ngi ro ma laka ro bo koso goma ga. ^{XXXII} Kina gbi ti kikalike lende laka 'ba Boko'ba ngi. Kina lende laka 'ba Boko'ba ti ki'di ye ngi kolomake ro do ngölo. Kinza kēddike ra kpe ro atoli."

^{XXXIII} Bilaka naga nima iya te, "Ze kupö Abarayama ga na. Molo kako di zi 'bu ze löbu ga boto inda'ba ze dē ro atoli. Go wa'di na kiya te ti doloma ro do ngölo?"

^{XXXIV} Bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, bilaka pili ame ga ro bo ko'do lende kēnyē ne, lende kēnyē inda'ba 'deni ro 'boki. Kina lende kēnyē na 'deni le'jete ro bo dönni. ^{XXXV} Kozo ma kikalike atoli oloma dē kö'bö nburu ro kole 'ba lijo. Ne kole 'ba bo do lijo na ti koloma ngi nburu kö'bö kpa döbösi 'ba 'bu bo nima. ^{XXXVI} Kina odo kiya te kole 'ba Boko'ba na kutē goye 'deni di zi bo ame kinda'ba ye ne, boto moto inza kpe ame 'do kēdi ro bo dōye. ^{XXXVII} Mikali ye 'deni ngi ro kupö Abarayama ga. Ne ēddi komake kori 'ba tupö ma go wa'di? Lende kiya ma naga nime na konmi dē dōki'di ye? ^{XXXVIII} Lende naga nime mēdi miya ne na ro ame 'bu ma kileme zö. Kina 'beye ndobo ame ga gbi 'bu ye kileme ziye ne na ma ga gbi kēddi ko'doke."

^{XXXIX} Lijē iya te, "Abarayama na ro 'bu ze."

Kina bo kēnyī kileki domo zinni, bo iya te, "Inza tara. Ma kiya te kēddike ra ngi ro kole 'ba Abarayama ga dēne ēddi ko'doke gbi kozo 'ba Abarayama. ^{XL} Ne le'jete ēddike e'be za ro toma kori ame 'do kupöke ma timo, ma mo tönē mēdi miyēti lende ma laka ame ga muwö di kpa Boko'ba ziye ne. Lende ko'do 'ba Abarayama inza tara. ^{XLI} Ndobbo ko'do do 'bu ye na ma kēddike ro to'do mo ne."

Lijē iya te, "Ze kole köyö mi manba na dē. Boko'ba na nge koto ro 'bu ze."

^{XLII} Bo iya te, "Ma kiya te Boko'ba na kēdi ra ro 'bu ye dēne ēddi kō'oke ma römöyī tako nime mako ziye bine ne, mako di zi Boko'ba. Mako dē go doma. Boko'ba na koja ma. ^{XLIII} Ne kpe bilaka o'dokoke dē tuwö lende naga nime mēdi miya ne go wa'di? Lende ma laka kozo a nime te na ko'jike? ^{XLIV} Ne ongo, 'bu ye na ro Satani römöyī wa ame ga bo ko'doko ne kina ko'dokoke to'do mo. Bo 'ba bo 'deni molo ro bo a kupö. Bo o'doko abo dē to'do lende laka 'ba Boko'ba römöyī bo ilagi lende laka 'ba Boko'ba 'deni molo pili. Wa 'ba bo ma bo kö'bö to'do mo na ro tunzö bēti römöyī bo bo bēti na. Kina bo 'deni ro nere 'ba bēti."

^{XLV} Ne 'bama nime, mēdi miya lende laka 'ba Boko'ba ziye ne na me ki'di kilagike ti'di dōye go lende ma ne. ^{XLVI} Ongoke lende naga nima mēdi mo'do ne te. Ma kēnyē mo ga ēdi? Jdo kēdi, iyake zö. Ne odo lende ma naga nima kēdi me ro ma laka ne, o'dokoke dē ti'di dōye gomo go wa'di? ^{XLVII} Ya ame ga ro kole 'ba Boko'ba ne ēdi kuwö lende 'ba Boko'ba. Ne kpe 'beye nime inzake ro kole 'ba Boko'ba römöyī ilagike lende abo 'deni."

^{XLVIII} Lijē iya te, "Ni nime, ni na dē ngi ro ma laka ro bo rumö 'ba Somorona kozo ma tönē diya bine ne?"

XLIX Bo iya te, “Ma bo rumö na dë. 'Bama ro toro 'bu ma. Ne kpe ebeke 'beye za titi'ja ma. ^L Wa naga nime mēdi mo'do ne minza mo'do 'do bilaka koro ma gomo, kiya ma ro bilaka ma löbu. Bo mato ēdi ame bo ko'doko 'do bilaka koro ma ne. Bo na ro bo ame kēdi kodoro bicī lende ma ro ma kodoro ne. ^{LI} Ro ma laka miya ziye, ya ame ga kēdi ko'do lende pili ngī kozo wa ame ga mēdi miya ne, a mato ro tölē inza kikali du te tömö dönni.”

LII Lijē iya te, “Ni bo nime, dikali yi 'deni ro ma laka. Ni bo rumö na. Iya te bilaka ame ga ko'do lende kozo kö'du kiya 'bi naga nima inza kölä kpe. 'Bu ze löbu Abarayama ni ölä 'deni pili ti bo kumē lende ma löbu 'ba Boko'ba tönē ga. ^{LIII} Go wa'di na kebe kiya 'beyi röyi mbiri löbu di do 'bu ze löbu Abarayama ni ma ti bo kumē lende ma löbu 'ba Boko'ba ame ga kölä ne? O'doko to'do röyi ro wa'di?”

LIV Bo iya te, “Ma 'bama nime, miya roma dë te mēdi mbiri. Odo kiya te miya kozo a nima tara, lende ma inza kpe ko'do oto. 'Bu ma nima kēddi kidekike möyi mo ro Boko'ba kēddi koroke ne, bo na nge kiya te mēdi mbiri. ^{LV} Ne kpe 'beye ikalike bo dë. Ma na nge mikali bo. Ne odo miya te mikali bo dë, ma 'deni gbi ro bo bēti kozo 'beye. Ne ongo, kina me mikali Boko'ba, wa pili ame ga bo kiya zo ne, kina me ga mēdi ro to'do mo. ^{LVI} 'Bu ye löbu Abarayama ēdi ti mi kēyi römöyi mi kada nima yayi Boko'ba iya zi bo, iya te, ti ko'ja kada ma ame mēdi mako timo doliᅇo nime ne 'deni ngī. Kina me bo o'ja 'deni ngī. Go kö'du mo bo 'deni ti mi kēyi.”

LVII Lijē iya te, “Ni nime komo kozo 'bi ömō dë gba kuluku koto yo. Ro ma tondo mo ga na kebe kiya te o'ja Abarayama?”

LVIII Bo ileki dōmo zi ya naga nima, bo iya te, “Ro ma laka miya ziye gba kinza köyö Abarayama dë, mēdi 'deni molo ro bo ame ro ma mo ne.”

LIX Kina lijē kēnyi ngī tototo kulugbi dōku 'do tu'du bo timo tupō bo yaga. Kina bo kēnyi kolo abo ro bo ngī, bo kodo yaga di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi.

IX

Yēsu Ni Ti Bo Kōmo Kölu

I Kina odo Yēsu kēdi 'deni kilingere tine, do bo ondoso ngī ti bo kōmo kölu mato ame köyö 'deni molo ro kōmo kölu ne. ^{II} Kina bo kōsö go bo ga kēnyi kititi bo, lijē iya te, “Bo kōmo kiyandi, lende kēnyē 'ba yē na me ki'di 'do köyö bo nime ro kōmo kölu ne? Lende kēnyē abo na ala lende kēnyē ko'do 'ba 'bu bo ni na?”

^{III} Yēsu iya te, “Töyö nime köyö bo nime ro kōmo kölu ne inza go lende kēnyē abo ala gbi go lende kēnyē ko'do 'ba 'bu bo ni. Tine öyö bo nime ro kōmo kölu 'do ki'di Boko'ba kileme tigo abo tö zi bilaka mi tileᅇo bo nime.

^{IV} Ndobo ame Boko'ba koja ma dōmōyi mo ne, mēdi mo'do giri nime ko'ja go bi kēdi gba ro mi kada. Römōyi korondo owo dë kpe, ame bilaka lesi inza kikali kpe to'do a mato. ^V Ne ame mēdi 'deni doliᅇo bine ne, ma na 'deni ro bi kopo zi doliᅇo.”

^{VI} Kina bo koto'bi woro ngī bēri, bo konyopi mando'do mo ngī kosa kōmo bo kōmo kölu tönē. ^{VII} Kina bo kiya te, “Ari kurögö kōmōyi mi daa 'ba Siloma.” Ame 'jo 'ba möyi mo nima tēgē “Oja 'deni.”

Kina bo tönē kari kurögö kōmo bo ngī. Na kōmo bo kopo ngī bo kileki ngī kari liᅇo ro bo kōmo kopo.

^{VIII} Kina odo bo nima kēdi 'deni liᅇo tine, bilaka ma mi tiri ma ngosingosi naga ti ya mato ga ame kikali bo 'deni molo tönē pa bine ro bo kpasī ne,

ako ngi tonɔ bo, lijɛ iya te, “Wa, bo nime na dɛ tɔnɛ kɛdɛ koloma pa kpa kori 'dɛ yayi tokpasi wa ne?”

IX Ya mɔto ga iya te, “Yɛɛ, bo na.”

Tine ya mɔto ga ɛnyi 'bɛnni kiya te, “Bo nima na dɛ. Bo nime o'de rɔni ka rɔ to'de ti bo.”

Kina bo kɛnyi ngi kiya zɛnni, bo iya te, “Ma na ngi nime.”

X Ya naga nima iya te, “Kɔmɔyi ɛnyi kɔpɔ ko'ja go bi totondo?”

XI Bo iya te, “Bo nima kidɛki mɔyi mo rɔ Yɛsu ne na konyɔpi mando'do ti woro, bo kosa kɔmɔ ma, na bo kiya zɔ go mari murɔgɔ kɔmɔ ma mi daa 'ba Siloma. Kina me mari murɔgɔ kɔmɔ ma yɔ, na kɔmɔ ma kɔpɔ ngi.”

XII Lijɛ iya te, “Yɛsu mo ɛdi yala?”

Bo iya te, “Mikali dɛ.”

XIII Di pɔto lende nime na ya mɔto ga kɛnyi koto bo tɔnɛ ngi kari zi Parosi ni. **XIV** Kada nima Yɛsu konyɔpi mando'do ti woro kosa kɔmɔ bo nima 'do kɔpɔ ngi yaga yimo ne, kada 'ba rɔ kindawo na. **XV** Parosi ni ebe gbɛ tititi bo nima go lende 'ba kɔmɔ bo ame kɛnyi kɔpɔ 'bɔwu yaga ko'ja go bi ne. Tine bo ileki kiya zɛnni, bo iya te, “Yɛsu na ko'do mando'do kɔmɔ ma. Kina mari murɔgɔ yɔ. Kina me kɔmɔ ma kɔpɔ ngi.”

XVI Parosi mɔto ga iya te, “Bo nime ako dɛ du te di zi Boko'ba, ma bo kɛdɛ kako ra ngi di zi Boko'ba dɛne bo ɛdi koro kada 'ba rɔ kindawo.”

Ya mɔto ga iya te, “Ne ma bo kɛdɛ ra rɔ bo lende kɛnyɛ tara dɛne ndɔbo lɔbu naga nime, bo ti kikali to'do mo totondo ga?”

Parosi tɔnɛ ga oza mɛnni 'deni kɔzɔ a nime te.

XVII Kina lijɛ kɛnyi 'bɔwu kititi bo tɔnɛ, lijɛ iya te, “Wa'di na komeri 'bɛyi go lende 'ba Yɛsu nima bo ki'di kɔmɔyi kɔpɔ 'deni yaga ne?”

Bo nima iya te, “Bo bo kumɛ lende 'ba Boko'ba na.”

XVIII Parosi ni i'di dɔnni dɛ gba go lende nima kiya te bo nima kɔmɔ mo pa rɔ ma kɔlu kina ma kɛnyi 'bɔwu kɔpɔ yaga ne, lijɛ iya te bɛti na ka. Kina lijɛ kidɛki 'bu 'ba bo nima ti ma mo ngi kako zɛnni. **XIX** Kina lijɛ kititi e'be 'bu mo naga nima, lijɛ iya te, “Kole 'be nime kiyake te ɔyɔ mɔlo rɔ kɔmɔ kɔlu ne, bo na me? Ne kɔmɔ bo ɛnyi kɔpɔ 'bɔwu yaga tɔne rɔ ma totondo?”

XX Lijɛ iya te, “Dikali ngi rɔ ma laka bo kole ze na. Kina dikali 'deni gbɛ laka ɔyɔ bo mɔlo rɔ kɔmɔ kɔlu. **XXI** Ne ɔto abo tɔ nima kiyɔpɔ kɔmɔ bo tɔne ne, dikali dɛ. Bɔto abo tɔ nima kiyɔpɔ kɔmɔ bo ne, dikali eze dɛ gbɛ. Ititike bo. Bo na ma, bo inza gbɛ gba rɔ kɔle titi. Bo na ti kikali tɔyɛti lende abo nima.”

XXII 'Bu bo ni iya tara rɔmɔyi lijɛ ere turu 'ba Yudayi naga nima. Rɔmɔyi turu naga nima iya lende mɔto 'deni mɔlo yayi, iya te, bilaka ame ga pili kiya te Yɛsu na rɔ Kurisito ame Boko'ba koja kako di mitɔro ne, 'do ko'jɔɔɔ ɔburu yaga di bi tɔdo mi rɔ 'ba mɔtu. **XXIII** Lende nima na ma 'do ki'di 'bu bo ni kiya te, “Bo na ma, bo inza gba rɔ kole titi. Ititike bo.”

XXIV Parosi ni ɛnyi 'bɔwu gbɛ kidɛki bo tɔnɛ kako zɛnni. Kina lijɛ kiya zi bo, lijɛ iya te, “Ulɔmu rɔyi ti mɔyi lɔbu 'ba Boko'ba nime. Dikali 'deni bo nima bo kilerɔ yi ne bo bo lende kɛnyɛ na.”

XXV Bo tɔnɛ iya te, “Mikali dɛ ala bo bo lende kɛnyɛ na ya? Wa 'bama ame mikali ne na nge rɔ ame ma pa mɔlo rɔ bo kɔmɔ kɔlu. Kina me tɔne kɔmɔ ma kɔpɔ 'deni yaga ko'ja go bi.”

XXVI Lijɛ iya te, “Wa'di na Yɛsu mo nima ko'do zi'yi? Bo o'do tondo kina ma 'do ki'di kɔmɔyi kɛnyi kɔpɔ yaga ne?”

XXVII Bo iya te, “Ne o’ja müyëti lende naga nime 'deni gbi dögba ziye bine 'di, uwöke dë. Gó wa'di na ko'doköke 'böwu 'dó mënüi gbi tÿyëti mo ziye teyi? O'doköke 'deni gbi tösö gó bo?”

XXVIII Kina lijë kënyë ngi titi'ja bo tönë, lijë iya te, “Ni 'bëyi na ró bo kösö gó Yësu. Ne ze 'beze ró bo kösö gó 'bu ze löbu Musa. **XXIX** Römöyi Musa na dikali nge Boko'ba koloma ró tilende teyi bine. Ne botó tó nima ró Yësu ne, dikali dë bo ako di yala.”

XXX Bo nima iya te, “Lende 'be igayi ma 'deni. Yësu na me kiyöpo kómó ma 'deni yaga. Tine kpe ikalike bi ame bo kako di teyi ne dë yó. **XXXI** Dikali 'deni molo ró ma laka Boko'ba oloma dë tuwö dó bo lende kënyë. Tine lijë ame ga koro bo ko'dó ako'dokó abo ga ne, na nge bo kuwö dómó. **XXXII** Botó mótó uwö dë molo kako di bi tisaki bicí dölínjé nime ma bo mótó kiyöpo kómó bilaka ame köyö 'deni molo ró kómó kólu kózo a nime te. **XXXIII** Ma kiya te bo nime ró Yësu ne, bo kako dë ngi di zi Boko'ba dëne bo inza kikali to'dó a mótó.”

XXXIV Parosi naga nima iya te, “Ni ame köyö yi molo di mi ró bo lende kënyë ne, ni na ko'dokó 'dó kënyë tiyandi ze?”

Kina lijë koga bo nima ngi yaga.

XXXV Tine ódó Yësu kuwö 'deni, tégé Parosi ni oga bo tönë 'deni yaga na bo kari ngi tongó mo. Kina bo kititi bo nima, bo iya te, “I'di döyi ra gó lende 'ba kole 'ba bilaka lesi?”

XXXVI Bo nima iya te, “Nere, iya zó te 'di bo yë na, 'dó mi'di doma gó lende abo.”

XXXVII Yësu iya te, “O'ja bo 'deni molo. Ma mo nime ngi mëdi milende zÿyi ne, ma na ngi ró kole 'ba bilaka lesi mo.”

XXXVIII Kina bo nima kileki ngi kiya zi Yësu, iya te, “Nere ma, mikali yi 'deni ngi tóne ró ma laka ró kole 'ba Boko'ba.”

Kina bo kolódo ngi bërí tilélu Yësu.

XXXIX Yësu iya te, “Mako 'deni dölínjé bine 'dó toza mi bilaka 'dó ki'di ya ame ga ró bo kómó kólu ne ko'ja bi, kina gó ya ame ga ró bo kómó kópo ne, gó kómó mo kebe kólu yaga.”

XL Parosi mótó ga édi gbi ti Yësu ni yayi. Kina ódó lijë kuwö lende nima 'deni tara tine, lijë ënyí kiya zi Yësu, lijë iya te, “Lende kiya 'bi nima iya te ze bo kómó kólu na gbi?”

XLI Bo iya te, “Ódó kiyake te éddike ró kómó kólu, inzake ti lende kënyë. Ne iyake róye ró bo kómó kópo. Kina ma lende kënyë 'be ga ti kulómó kö'bó tiye.”

X

Döngala 'Ba Bó Koda Kamölö

I Yësu iya te, “Ró ma laka miya ziye, ódó kongöke bilaka mo këdi kari kpa joló 'ba kamölö tine bo kënyí kékí za kebe dó reki kinza bo kari dë kebe kpa dörí nima, ikalike bo laka bo bo 'bögö na. Bo ako tu'bögö kamölö naga nima. **II** Ne bo ame ódó kongöke këdi kari kpa joló kódo ngi kebe kpa dörí nima, bo na ró bo koda kamölö naga nima. **III** Bo na ti bo koda kpa dörí 'ba joló nima kurögö kpa dörí zi bo. Kina ódó bo kidëki kamölö abo naga nima ti möyi mo ga ró kotókotó, kina lijë këdi kuwö dó bo ngi. Kina bo ti koja lijë yaga di mi joló. **IV** Kina ódó bo koja lijë 'deni pili yaga tine, bo ti kösö ngi dögba zinni bo kari toda lijë. Kamölö abo ga ikali mugu bo, na kösö ngi gó bo. **V** Ódó bo löwö mótó ame 'beri lijë kikali mugu mo dë ne na kako kidëki lijë, lijë inza kösö gómó. Lijë pili édi kiriña é'bënni mökö.”

^{VI} Yēsu iya lende nime rɔ dɔŋgala zi Parosi naga nima kɔzɔ a nime te. Kina tine lijɛ ikali 'jɔ mo dɛ.

^{VII} Kina bo kɛnyɪ kiya zinnɪ, bo iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, ma na rɔ kpa dɔrɪ 'ba jɔɔ. ^{VIII} Ya naga nime kako dɔgba di zɔ ne bo akolo ni ma ti bo 'bɔgɔ ni na. Kina kamɔlɔ inza kikali tari tɔsɔ gɔnnɪ. ^{IX} Ma na rɔ kpa dɔrɪ. Ya ame ga pili kɛdɪ kɔdɔ kebe zɔ ne lijɛ ɔmɔ 'deni di mi tɔlɛ kina lijɛ ti kilɛlɛ rɔnnɪ 'deni ŋgɪ nduwɛ kebe teyi gbɪ kinza lisa 'ba a mɔtɔ. ^X Rɔmɔyɪ bo 'bɔgɔ naga nima, akikali 'bɛnnɪ ŋge rɔ tu 'bɔgɔ mo ti tupɔ mo kina gbɪ ti tirasi mo. Ne ndɔbo 'bama ame mako gɔmo ne na rɔ ti 'di didi ti tigɔ zi bilaka ma ga.

^{XI} Ma na rɔ bo koda kamɔlɔ ma laka, ame kilanɔ rɔnnɪ 'deni 'dɔ kɔlɛ gɔ kamɔlɔ abo ga. ^{XII-XIII} Bilaka mɔtɔ ame ɔdɔ kiya te bo kinza rɔ bo dɔ kamɔlɔ, bo kɛdɪ koda abo kamɔlɔ mo tɔ naga nima ŋge dɔmɔyɪ lende 'ba gɪrisi, bo omeri abo lende 'ba kamɔlɔ naga nima dɛ. Kina ɔdɔ bo ko 'ja kuruku kɛdɪ kako, bo ɛdɪ kirɪna abo ŋgɪ yaga. Bo kola kamɔlɔ naga nima zi kuruku kinda 'ba mɔtɔ ga kiyɛyɪ mi kɔsɔ mo ga ŋgɪ rɔ kɔtɔkɔtɔ. Bo irɪna abo yaga rɔmɔyɪ kamɔlɔ abo ga na dɛ. ^{XIV} Ne ma 'bama na rɔ bo koda kamɔlɔ ma laka. Mikali kamɔlɔ ma ga me rɔ kɔtɔkɔtɔ. Kina lijɛ me ikali ma gbɪ. ^{XV} Kɔzɔ 'bu ma ame kikali ma kina mikali bo gbɪ ne tara. Kina me milanɔ roma 'deni 'dɔ mɔlɛ gɔ kamɔlɔ ma ga.

^{XVI} Kina mɛdɪ gbɪ ti kamɔlɔ mɔtɔ ga ame kinza gba mi jɔɔ nime bine ne. Ndɔbo ma na gbɪ rɔ to 'de mo kako bine. Lijɛ ti kuwɔ dɛki 'ba dɔma 'deni. Kina kamɔlɔ pili ti kɛdɪ 'deni ŋgɪ rɔ dɔtumu kɔtɔ. Kina bo koda mo ti kɛdɪ 'deni ŋgɪ le kɔtɔ.

^{XVII} Ōŋgɔke, kina me mi 'di rɔma 'deni zi bilaka lesi 'dɔ kupɔ ma gɔ mɛnyɪ mɪdidɪ 'jaa rɔ ma lɔlɔwɔ. Gɔ lende mo na ma ki 'di 'bu ma Boko 'ba kɔɔ ma kulɔwɔ ne. ^{XVIII} Ne bilaka inza kikali tupɔ ma gɔ dɔnnɪ. Ma na mɛdɪ mi 'di rɔma zinnɪ 'dɔ gɔ lijɛ kupɔ ma. Mɛdɪ ti tigɔ 'ba ti 'di rɔma zi bilaka gɔ kupɔ ma. Kina mɛdɪ gbɪ ti tigɔ 'ba tɛnyɪ tɪdidɪ 'bɔwu di pɔtɔ tɔlɛ. To 'dɔ wa naga nime, Boko 'ba 'bu ma ose gɔmo 'deni pili zɔ."

^{XIX} Lende naga nime Yēsu kiya te ne i 'di turu 'ba Yudayi naga nima ŋgɪ koza mɪnnɪ. ^{XX} Ya ma konzi mɔtɔ ga di mi lɔŋgɔ lijɛ yayi iya te, "Bɔ nime, nɔki ɛdɪ dɔmo. Bɔ rumɔ na. ɛddɪ kuwɔke lende abo naga nima gɔ wa 'di?"

^{XXI} Tine ya mɔtɔ ga iya te, "Lende kiya 'ba bo nime, lende 'ba bo nɔki na dɛ. Bɔ nɔki ti kikali tiyɔpɔ kɔmɔ bo kɔmɔ kɔlu?"

Yudayi Ilagi Lende 'Ba Yēsu

^{XXII} Kina ɔdɔ kɔmɔ 'deni mi kada 'ba karama 'ba tomeri gɔ tulɔmo rɔ lɔbu ame mi Yerusalem na ze zi Boko 'ba tine kada 'ba bi kɛyɪ ame kulɔwɔ ne na 'deni. ^{XXIII} Kina ɔdɔ Yēsu kɛdɪ kilɪngere 'deni kebe mi dɛdɛ ame ga ŋere Solomo ko 'ba mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Boko 'ba yayi ne, ^{XXIV} tine turu mɔtɔ ga otɔtɔ rɔnnɪ ŋgɪ kako zi bo, lijɛ iya te, "Ni nime, lende 'bi ilikɔ dɔze sowa. Ni mo na ŋgɪ rɔ Kurisitɔ ame Boko 'ba kɛdɪ koja kako dɔliŋɔ nime bine ne ala ni mo na dɛ? Iya lende yaga bi kɔpɔ zize kinza kilikɔ dɔze dɛ."

^{XXV} Bo iya te, "Lende nime miya 'deni mɔlo ziye. Tine kpe na ko 'dɔkɔke e 'be dɛ ti 'di dɔye gɔ lende ma. Kina me gbɪ ndɔbo pili naga nime mɛdɪ mo 'dɔ ti kɔzi kakpa 'ba 'bu ma Boko 'ba ne ileme ma 'deni gbɪ laka ziye. ^{XXVI} Ne kpe ebe kilagie ti 'di dɔye gɔmo rɔmɔyɪ kpe kamɔlɔ ma ga na dɛ. ^{XXVII} Kamɔlɔ ame ga rɔ 'bama ne uwɔ dɔma pili laka. Kina mikali lijɛ 'deni gbɪ. Kina me lijɛ pili ɔsɔ 'deni gɔma. ^{XXVIII} Kina mi 'di didɪ ma ŋburunburu 'deni zinnɪ kinza bɔtɔ mɔtɔ kirasi lijɛ ra. Bɔtɔ mɔtɔ ikali dɛ kpe 'dɔ kako

kolo lijë di zö. ^{XXIX} Römöyî 'bu ma na ki'di lijë 'deni zö. Kina boto mato inza mi dolinjö nime bine ame këdi ti tigo ro do kiteli di do 'bu ma. Kina me 'deni boto mato inza kpe ame 'do kikali tako tolo lijë di zi bo. ^{XXX} Römöyî ze ti 'bu ma ro akoto."

^{XXXI} Kina odo bilaka naga nima lijë kuwö Yësu kiya 'deni te bo ro akoto ti Boko'ba tine, lijë ënyî ngî tototo kulughî döku 'do tu'du bo timo 'do lijë kupö bo yaga go lende kiya abo nima. ^{XXXII} Tine bo ënyî kileki kiya zinni, bo iya te, "O'jake ndobo naga nime mëdi mo'do ne dë? Wa ame ga mo'do ti kôzi kakpa 'ba 'bu ma ne, pili ro ma laka. Ne ëddi ko'dokoke tupö ma go wa'di?"

^{XXXIII} Lijë iya te, "Dinza dupö yi go lende laka ko'do 'bi. Dëdi do'doko tupö yi go doli 'bi ame kudöli Boko'ba ne. Ni ame ro bilaka lesi ne ebe tombi döyî kiya röyî nbö ro Boko'ba."

^{XXXIV} Bo ileki kiya zi bilaka naga nima, bo iya te, "Kpe ongöke to ma, lende mato ugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba, iya te, 'Kpe bilaka lesi, kpe gbî ro Boko'ba.' ^{XXXV} Kina kozo ame dikalike 'deni lende 'ba Boko'ba ö'bö nduwë ro ma kodoro. Kina me kozo duwöke bine Boko'ba bo iya zi bilaka naga nima bo kilende teyi ne, bo iya te lijë gbî ro Boko'ba. ^{XXXVI} Ne 'bama nime miya te ma kole 'ba Boko'ba na ne, ebe kiyake za 'böwu ro tudöli Boko'ba totondo ga? Ma na nge ro bo ame 'bu ma kigeli koja kako dolinjö nime bine ro bo laja abo. ^{XXXVII} Kina odo kiya te kongöke wa naga nime mëdi mo'do ne kinza 'deni ngî du ro lende 'ba Boko'ba tine, omba kina ti kikalike ma 'jaa ngî ro ma laka minza ro kole abo. ^{XXXVIII} Ne odo ki'dike doye dë pele go lende kiya ma naga nime, lende 'ba Boko'ba ame ga ko'jake ma mëdi mo'do ne na ti ki'di ye kikalike ma ngî ro ma laka ro kole abo. Kina ti kikalike 'deni ngî omba ma ngî ro akoto ti 'bu ma. Kina 'bu ma bo gbî ro akoto tö."

^{XXXIX} Kina lijë ko'doko ngî gbî tinda'ba Yësu go lende nime, ne tine Yësu ënyî kolo abo ro bo ngî yaga di zinni.

^{XL} Bo ënyî di Yerosalema yayi, bo kari kumu gönyî yöpö 'ba Yaradene. Bo kari koloma go bi ma tonë pa Yowani koloma ro to'do bapatisi do bilaka di teyi ne. ^{XLI} Kina bilaka kolo ngî kari zi bo yayi. Tine bilaka naga nima oloma tiya mo ro go rönni, lijë iya te, "Yowani o'do lende ame ga kigayi bilaka ne dë tine bo iya lende 'ba bo nime ro Yësu ne. Kina me bo kako 'deni ngî te kozo lende kiya 'ba Yowani tonë."

^{XLII} Kina ma konzi ki'di dönni ngî go lende 'ba Yësu di yayi.

XI

Tölë 'Ba Lazara

^{I-II} Bo mato ro Lazara ëdi koloma Betaniya. Kina lëmi bo ga Mariya ni ti Marata ëdi gbî koloma yayi. Mariya mo na tonë 'do ko'de 'bu kato kele kulwö mato kinzanza ro Yësu, loko kosa gbî ndi Yësu ti sunë dönî ne.

Kina odo roko'ö kinda'ba bo tonë ro Lazara ne 'deni, ^{III} lëmi bo ga tonë ënyî koja laja go Yësu, iya te, "Nere, ako, bo murë yî ëdi do roko'ö."

^{IV} Kina odo Yësu kuwö 'deni tara tine, bo iya te, "Roko'ö 'ba Lazara nime nburunburu mo inza ro tölë. Tine roko'ö nime i'di röni 'deni 'do Boko'ba kileme tigo abo timo zi bilaka, kina gbî 'do bo kileme tigo ma 'ba kole abo timo."

^V Tine kozo ame Yësu bo ko'ö Mariya ni ti Marata ti löndö lijë Lazara nima pele ro mbëmbë ne, ^{VI} bo oloma titi ko'do tö'dö do riyo bi nima laja

'ba rəko'ɔ 'ba Lazara ko'ja bo teyi ne. ^{VII} Kina bo kənyī kiya zi bo kōsō go bo ga, bo iya te, “Ēnyike dilekike darike Betaniya.”

^{VIII} Lijē iya te, “Bō kōmō kiyandi, ya naga nima o'dokō tōnē 'dō tu'du yi ti dōku kupō yi yaga gīrī naga nime di yayi. Ēddī ko'dokō gbī tari 'bōwu yayi go wa'di?”

^{IX} Bo iya te, “Laka. Ongoke kada te. Ɔdɔ kada kɔdɔ 'deni rɔ mī dɔŋbɔ ēdī keze ŋbō kōmō mī dɔkɔpiyari. Bilaka ame kēdī kilingere rɔ mī kada ne ikali dē ma 'dɔ kila'ba mī gō ma titi ame ga mī kɔri ne, rōmōyī go bi ēdī rɔ ma kɔpɔ. ^X Ne ɔdɔ kiya te bilaka mɔtɔ kənyī bi lingere rɔ mī korɔndɔ, bo ēdī kila'ba mī gō, rōmōyī bi kɔpɔ inza.”

^{XI} Kina bo kiya gbī 'bōwu zīnnī, bo iya te, “Bō murē ze Lazara ɔ'dō 'deni, ne tine mēdī mari mindinji bo yaga.”

^{XII} Lijē iya te, “Yēē, ŋere. Ɔdɔ bo kēdī bi tō'dō, na laka, 'dɔ dɔ bo kitēwu di pōtō rəko'ɔ nima.”

^{XIII} Dēmba bo ēdī rɔ tiya lende 'ba tōlē 'ba Lazara, tine lijē omeri 'bēnnī tēgē bo ēdī rɔ tiya lende 'ba tō'dō ma laka.

^{XIV} Kina bo kumō mī 'jɔ 'ba lende nima zīnnī, bo iya te, “Lazara ɔlē 'deni rɔ tōlē. ^{XV} Ne mēdī ti mī kēyī rōmōyī minza ti bo yayi. Ne lende nime ti ki'di ye 'deni ŋgī ki'dike dɔye rɔ ma laka go lende ma. Ēnyike darike tongo bo.”

^{XVI} Tɔma ame bilaka kēdī kīdēkī mōyī bo mɔtɔ gbī rɔ Roŋa ne, ɔdɔ bo kongɔ Yēsu kiya lende 'deni kɔzɔ a nima tara tine, bo ēnyī ŋgī tɔrɔ, bo kiya zi lēpī bo naga nima, bo iya te, “Darike 'dɔ dōlēke bi kɔtɔ ti ŋere ze.”

^{XVII} Kina ɔdɔ Yēsu ni kari 'deni kōmō Betaniya tine, bilaka iya zi bo tēgē tōku nima o'dɔ 'deni dɔ sowɔ mī gō. ^{XVIII} Gawo mo nima ɔwɔ dē di ŋgila Yerosalema. ^{XX} Kina bilaka ma konzi mɔtɔ ga ako 'deni di yayi tuyē kōmō Mariya ni ti Marata di pōtō tōlē 'ba lōndō nnī nima.

^{XX} Marata uwō lende 'ba tako 'ba Yēsu nima 'deni. Kina loko kənyī ŋgī kari turē dɔ Yēsu go kɔri. Mariya na kileke 'bēni linɔ. ^{XXI} Marata iya gbɔ zi Yēsu, iya te, “Yō, ŋere, ma kiya te kēddī ra tize bine dēne lōndō ma nime inza kolē kɔzɔ a nime te. ^{XXII} Ne pele mikali 'deni Boko'ba ti ko'dɔ wa ame ga pili kititi di zi bo ne ŋgī.”

^{XXIII} Yēsu iya te, “Lōndō yī ēdī kənyī kīdīdī kɔdɔ yaga di mī tōlē nime.”

^{XXIV} Marata iya te, “Mikali 'deni ŋgī tara rɔ ma laka bo ti kənyī ŋgī kɔdɔ yaga di mī tōlē kɔtɔ ti tōku ma laki mɔtɔ ga mī kada ame 'deni rɔ ŋburuŋburu 'ba doliŋɔ nime ne.”

^{XXV} Yēsu iya te, “Ma na rɔ bo tīdīdī bilaka yaga. Ma na rɔ bo ti'di tōku kənyī kɔdɔ yaga. Ya ame ga pili ki'di dōnnī 'deni go lende ma ne, ɔdɔ lijē kolē pele, ti kənyī kīdīdī 'deni. ^{XXVI} Ya ame ga pili ki'di dōnnī 'deni go lende ma lijē kənyī kīdīdī 'deni ne, lijē inza kolē kpe. I'di dōyī 'deni ŋgī go lende nime?”

^{XXVII} Marata iya te, “Ŋere, mi'di dɔma 'deni ŋgī rɔ ma laka gɔmo nī na rɔ Kurisitō amē Boko'ba kēdī koja kako doliŋɔ nime ne. Kina mi'di dɔma 'deni gbī gɔmo nī na rɔ kole 'ba Boko'ba.”

^{XXVIII} Kina loko kənyī ŋgī kari kīdēkī Mariya. Loko kugu gɔmo liwo zīnī, iya te, “Bō kōmō kiyandi ze ɔmō 'deni yaga 'dē yayi. Bo ēdī kīdēkī yi.”

^{XXIX} Kina ɔdɔ Mariya kuwō lende nima 'deni kɔzɔ a nima tara tine, loko ēnyī kobari rōnī ŋgī welo di bēri kari turē dɔ Yēsu. ^{XXX} Tine Yēsu ɔmō dē gba linɔ. Bo ēdī gba go kɔri go bi ma tōnē Marata kurē dɔ bo teyi ne.

^{XXXI} Kina ɔdɔ bilaka ma tōnē ga kēdī rɔ tuyē kōmō Mariya yayi ne kongɔ loko 'deni ŋgī kobari rōnī welo kɔdɔ yaga kɔzɔ a nima tara tine, lijē ēnyī

'deni kozi göni. Römöyü lijë omeri 'bënni, lijë iya te mätöga loko ëdi kari bi mono kpa ti'börö nime kusu löndö ni Lazara teyi ne.

XXXII Kina ödo Mariya kömö 'deni ko'ja kömö Yësu tine, loko olödo ngi bëri tilëlu bo, loko iya te, "Yö, nÿere, ma kiya te këddi ra tize bine dëne löndö ma nime inza kölä közo a nime te."

XXXIII Kina ödo Yësu bo köngö Mariya ni ti bilaka pili ame ga ngila ni yayi ne këdi 'deni pili kudu közo a nima tara tine, lende mo ö'ö 'deni ngi rö bo ngbö ködo döki'di bo, XXXIV bo iya te, "Usuke töku nime yala?"

Lijë iya te, "Nÿere, ako köngö gö bi ame dusu teyi ne."

XXXV Kina tölö ki'di tolödo ngi di kömö Yësu. XXXVI Bilaka naga nima yayi ënyï tiya mo rö gö rönni, lijë iya te, "Öngöke tö ma, lende 'ba Lazara ö'ö 'deni rö bo sowa."

XXXVII Ya mätö ga iya te, "Bo ikali tiyöpo kömö bo kömö kölu. Ne gö wa'di na bo kökönyi Lazara dë kinza kölä?"

Tödo 'Ba Lazara Di Mi Tölë

XXXVIII Kina ödo Yësu bo kari kömö 'deni gö bi ame kusu Lazara teyi ne, tine lende mo ö'ö 'deni gbï ködo döki'di bo. Töku nima usu 'deni mi ti'börö kina ulöli kpamo 'deni teyi ti kulugbi döku ma löbu. XXXIX Yësu iya te, "Ululuke döku nima yaga."

Marata ma tönë rö lëmi 'ba Lazara mo ne iya te, "Nÿere, bo ölä 'deni kö'dö tö'dö dö sowö. Yida rö bo ti kato 'deni."

XL Bo iya te, "Omeri gö lende ma tönë miya ziyi ne, ödo ki'di döyï 'deni ngi rö ma laka gömo, ti ko'ja tigo 'ba Böko'ba ngi."

XLI Bilaka naga nima ululu döku tönë yaga. Kina Yësu kombi kömö bo ngi mitorö, bo iya te, "Bu ma, mo'dö yëe'di ziyi rö mbëmbë gö ame këddi kuwö döma ne. XLII Mikali 'deni ngi rö ma laka ëddi nduwë kuwö döma. Ne mëdi miya tara 'dö ki'di bilaka naga nime bine ne ki'di dönni ngi gömo ni na koja ma kako dolinjö nime bine."

XLIII Kina bo kidëki ngi rö ma kembe, bo iya te, "Bo ne, Lazara, ödo yaga."

XLIV Kina Lazara tönë 'deni rö töku ne, kënyï ngi ködo yaga di mi ti'börö. Bo ödo 'deni pili ti böngö 'ba tusu töku ame kusu bo timo ne rö bo ti böngö ma mbowa mätö ame kudödu kömö bo timo ne. Yësu iya zi ya naga nima, iya te, "Opeke bo yaga 'dö bo kari abo."

To'ji Yësu

(MT 26:1-5; MK 14:1-2; LK 22:1-2)

XLV Bilaka ma tönë ga kako tonjö Mariya ni ne, o'ja lende löbu nima Yësu kö'dö, bo ki'di Lazara kënyï kindinjï ködo yaga di mi tölë ne 'deni. Kina ya ma konzi mätö ga ki'di dönni ngi gö lende 'ba Yësu mi kada nima.

XLVI Ya mätö ga ënyï 'bënni kari kiya lende mo zi Parosi ni. XLVII Kina Parosi ni kënyï ködo'bö rönni ngi ti löbu 'ba bö akumu ni. Kina lijë kotöto kpënni ngi bi koto ti bö burë ni, lijë iya te, "Wa'di ga na gö do'döke ngi zi bö nime rö Yësu ne? Bo ö'bö 'ba bö za to'dö gö koto ma közo wa naga nime te. XLVIII Ödo dolake bo nduwë kö'bö to'dö lende abo naga nime közo a nime te, bilaka pili ëdi ki'di dönni ngi me gö lende abo kina lijë këdi kösö ngi pili gö bo, kina turu 'ba Romo këdi kalo ya ngi döze, kirasi dolinjö ze nime, kitikö rö löbu 'ba Böko'ba ze nime ngi yaga."

XLIX Bö mätö rö Kayapa, ame bo na mbiri rö bö dö bö akumu mi kömö köö mo nima ne, bo ënyï törö tilende zinni. Bo iya te, "Kpe nime, ikalike öto dë du te. L Omerike tö ma, ma laka na ziye ngi 'dö ti'di bö koto nima na 'dö kölä di dö ame 'dö bilaka löbu nime kölä kpaki kote dönni yaga ne."

LI Lende nime Kayapa kiya ne, lende 'ba ti dö bo na dë. Kayapa bo na rö bö dö bö akumu mi kömö köö nima. Kina ma lende nime, bo umë 'deni

di zi Boko'ba ame kiya te Yësu na nge go kölë ame 'do kutë go bilaka 'ba Yudayi pili di mi tölë ne. ^{LII} Tine dë nge tutë go Yudayi ni koto, ne gbï tutë go bo löwö ame ga ro kole 'ba Boko'ba ne todo'bo mo pili ro akoto.

^{LIII} Mi kada nima yayi na löbu 'ba Yudayi naga nima kususu kpënni ngi nati ro Yësu 'do tupö mo.

^{LIV} Kina odo Yësu bo kongö 'deni tara tine, bo ilingere dë kpe kileme ro bo bi kopo mi gawo 'ba Yeroselema. Bo ënyi kari mi dolingo ma mbowa mato kidëki möyi mo ro Eporima ngosi ti yi mökö. Kina lijë kari koloma ngi yayi ti bo köso go bo ga.

^{LV} Kina odo tö'dö 'ba karama 'ba Pasaka kola 'deni ngosi tine, bilaka 'ba mi dolingo ma titi naga ototo rönni 'deni kari Yeroselema. Lijë ari molo gba di komo kada 'ba karama tari to'do dölëti 'bënni ame 'do ki'di lijë këdi ro ma kopo komo Boko'ba ne.

^{LVI} Kina ya mato ga ki'di ngi toma go Yësu di yayi. Lijë ototo dönni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Lijë koloma ro tiya mo, iya te, "Omerike 'deni tondo? Bo ti kako mi karama nime?"

^{LVII} Lijë iya lende nima tara römöyi ya ame ga ro löbu 'ba bo akumu ni ne ti Parosi ni i'di lende mo 'deni zi bilaka naga nima pili di yayi tégë, odo bilaka mato kikali go bi ame Yësu këdi teyi ne, go bo mo kako kiya zinni 'do lijë kari kinda'ba Yësu.

XII

Ondi 'Bu Ro Yësu Di Betaniya

(MT 26:6-13; MK 14:3-9)

^I Mi tö'dö do modokoto gba di komo kada 'ba karama 'ba Pasaka, na Yësu kënyi ngi kileki kari Betaniya lingo 'ba Lazara ma tonë bo kindinji yaga di mi tölë ne.

^{II} Kina ko'do akonyo ngi zinni di yayi bi koto ti Lazara. Tine Marata na koloma ro toja laja zinni. ^{III} Mariya ënyi 'bëni kari ko'de ro 'bu ma kato kele kulöwö mato ame ndögö mo kitigo kulöwö ne. Kina loko kinzanza ngi go ndi Yësu. Kina loko koloma ngi ro tosa gomo ti sunë dönï. Tato 'ba 'bu nima ogba mi rö ame lijë këdi yimo ne 'deni ngi ti röni.

^{IV} 'Bu nima Mariya kinzanza ro Yësu ne lende mo ënyi kënyë ngi mi Yuda Isikarita ma tonë ro bo ma koto mato di mi löngö bo köso go Yësu ga ne. Bo na ro bo ame këdi kari kususu Yësu zi turu kada mato ne. ^V Bo iya te, "Ja nime loko këdi kugö 'bu 'bëni nime ra mökö dëne loko ëdi kora mi girisï ngi ro ma kënyë kozo girisï ame bo ndobo këdi ko'ja mi komo koo koto ne tara, 'do loko kokonyi bo lisa timo."

^{VI} Lende nima Yuda kiya kozo a nima ne, bo omeri dë go lende 'ba bo lisa. Tine bo iya tara römöyi bo bo 'bögö na. Bo na ro bo kikeki girisï ame bilaka këdi ki'di zi bo köso go Yësu ga ne. Kina mi kada mato ga bo ëdi nduwë ko'wali mato ga zi bo.

^{VII} Yësu iya te, "Kinza konbenbe loko dë. Wa nime loko ko'do ne ëdi ro ma laka. Loko ikeki 'bu nime 'deni 'do loko kosa roma kozo a nime te 'do kileño yida roma molo ndö koda do tölë ma ame mëdi mölë ne. ^{VIII} Bo lisa naga nima lijë ëdi kö'bö tiye bine. Ne ma 'bama minza mö'bö tiye bine."

Titeri Tupö Lazara

^{IX} Mi kada nima yayi bilaka ma konzi uwö lëbi 'ba Yësu ame bo këdi Betaniya ne 'deni. Kina lijë kolo ngi kari zi bo yayi kina gbï 'do tari tongo Lazara ma tonë Yësu ki'di kindinji yaga di mi tölë ne. ^X Kina löbu 'ba bo

akumu ni kususu kpënni ngi gbi ro Lazara 'do tupö mo yaga, ^{XI} römöyi kö'du go lende abo na me ki'di bilaka pili kilagi lende 'bënni 'deni ki'di dönni 'deni me go lende 'ba Yësu.

Todo 'Ba Yësu Mi Yerosalema

(*MT 21:1-11; MK 11:1-11; LK 19:28-40*)

^{XII} Mi bi kèzè motö 'böwu bilaka ma konzi ame ga kolo 'deni kari to'do karama 'ba Pasaka mi Yerosalema ne uwö tégè Yësu édi ko'doko tako todo mi gawo. ^{XIII} Kina lijè koga mbili mbirö ngi közinni. Lijè kari turè do bo timo go kori tilèlu bo ti towawa do mbili mbirö 'bënni naga nima. Lijè ulöri timo ro ma kembe tégè, "Dilèluke Böko'ba. Yëyi kèdi do bo ame kako ti möyi bo nère Böko'ba ne. Böko'ba ko'do yëyi do nère 'ba Yisarele."

^{XIV} Yësu o'ja akaca 'deni kina bo kèki 'deni domo kèdi kako timo mi Yerosalema. Édi 'deni kozo lende ma tönè kugu molo mi buku 'ba Böko'ba ne tara. Ame kiya te, ^{XV} "Kpe bilaka 'ba Yerosalema, kinza kereke dè kpe. Nère 'be na me 'dè kèdi 'deni liya ro tako. Bo èki 'deni do kole akaca."

^{XVI} Bo kösö go Yësu ga ikali 'jo 'ba lende nima dè gba. Kina odo Yësu kënyi kodo 'deni yaga di mi tolè tine, kina 'jaa lijè koloma ro tomeri mo dëmba lende nime ugu ro dömöyi Yësu kina me bilaka ko'do 'deni ngi tara zi bo.

^{XVII-XVIII} Mi kada nima Yësu kèdi kako Yerosalema ne, bilaka ma konzi ari turè do bo go kori go kö'du 'ba Lazara. Römöyi lijè uwö lende mo 'deni di zi ya ame ga tönè kèdi ti Yësu ni yayi mi kada nima bo kindiñi Lazara, bo kidèki kodo yaga di mi ti'börö yimo ne. ^{XIX} Kina odo Parosi ni kongö 'deni bilaka kèdi kolo kari turè do Yësu go kori kozo a nima tara tine, na lijè kebe ngi ro tiya mo ro go rönni lijè iya te, "Onjoke te, ze 'beze do'doke oto dè kpe, bilaka ona 'deni ngi 'doyi kari go bo nime 'dè."

Bo Löwö Ako Zi Yësu

^{XX} Mi kada nima yayi bo löwö motö ga ako 'deni gbi mi Yerosalema yayi bi to'do mötu zi Böko'ba. ^{XXI} Kina lijè kako ngi kilende zi Pilipö römöyi bo di mi bilaka 'ba Betesayida ame di mi doyayi 'ba Galilaya ne. Lijè iya te, "Do'doko tilende ti Yësu."

^{XXII} Kina Pilipö kënyi kari kiya ngi zi Andareya. Kina lijè kari kiya lende tönè ngi zi Yësu. ^{XXIII} Bo iya te, "Kada ame 'do bilaka ko'ja tigö 'ba kole 'ba bilaka lesi timo ne ömò 'deni. ^{XXIV} Ro ma laka mëdi miya ziye, lende nime édi kozo 'jo nyönyu tara. 'Jo nyönyu koto odo kiya te kikeki, édi kö'bö le 'biri koto go bi mo nima. Ne odo kiya te kidiyè 'jo nima 'deni mi yayi, keñme 'deni yaga, édi kötu ngi kiyöbu kari torö nbo kana nbanj domo. ^{XXV} Kina édi gbi tara, ya ame ga ko'doko toloma tö'bö mi dolinj nime bine ne, lijè ti kolè 'deni ngi. Ne ya ame ga ko'doko dè 'do toloma tö'bö dolinj nime bine ne, lijè na ngi ti kèdi ti didi ma nburunburu. ^{XXVI} Ya ame ga lijè ko'doko toja laja zo ne i'dike lijè kösö goma 'do lijè ame ga ro bo laja ma ga ne kèdi nduwè bi koto tö. Kina 'bu ma ti ki'di közi kakpa 'ba löbu abo 'deni ngi zinni.

^{XXVII} Kina me le'jete ma 'deni ngi ti meri ro mbëmbë, mikali dè odo 'do miya tondo mo ga. 'Do mititi 'bu ma go bo kiyese ma yaga di zi gomö 'ba mi kada ma töne nime? Ne odo kiya te miya tara, ele dè. Römöyi lende 'ba 'do todo mi gomö nime kina me mako gomö dolinj nime bine ne. ^{XXVIII} Tine ti miya te, "Bu ma, ileme löbu 'bi zi bilaka."

Kina go lende nime Yësu kiya kozo a nime te ne yo, kina biro kudu ngi kako di mitoro tégè, "Mileme löbu ma 'deni molo zi bilaka, ne ti mileme gbi 'böwu ro ma lölöwö."

XXIX Bilaka ma konzi ame ga kēdi kɔɔ yayi ne, uwō biro nima kudu ne 'deni. Ya mɔto ga iya rɔ tɔrɔ kapi, tine ya mɔto ga iya te malayika 'ba Boko'ba na kēdi kilende zi Yēsu. **XXX** Kina bo kileki kiya zinni, bo iya te, “Biro nime udu dē dōmōyi ma. Udu gɔ lende 'be. **XXXI** Kada ame Boko'ba ko'doko to'do burē 'ba doliŋo nime yimo ne kina me 'deni tōne. Kina kada ame 'do Boko'ba koga Satani ame ko'do rōni 'deni rɔ ɲere 'ba do doliŋo nime timo yaga ne, kina me 'deni gbī tōne. **XXXII** Kina odo bilaka kogba ma 'deni kutōti ma do ɲgēri tɔrɔ tine, ti mo'de bilaka pili 'deni ɲgi kako zō.”

XXXIII Lende nime, bo iya te 'do bilaka kikali lende 'ba tölē abo nime kēdi kako ne. **XXXIV** Tine bilaka naga nima ēnyi kiya zi bo, iya te, “Ugu 'deni mɔlo mī buku 'ba Boko'ba iya te Kurisitō ame Boko'ba kēdi koja kako doliŋo nime bine ne ēdi kako koloma kō'bō rɔ ɲburunburu. Ne rɔ ma tondo mo ga na kebe kiya 'bōwu, kiya te Boko'ba o'doko 'do bilaka kogba kole 'ba bilaka lesi kutōti do ɲgēri tɔrɔ? Yē mo na rɔ kole 'ba bilaka lesi mo?”

XXXV Bo iya te, “Bi kɔɔ 'ba doliŋo nime ēdi koloma ɲge tiye mbowa. Ne kina laka 'do kilingereke ko'ja bi kɔɔ nima kēdi gba tiye, kinza mandōlu kutu'bō ye ra di gɔ kori. Ya ame ga kēdi kilingere 'bēnni mī mandōlu ne, lijē ikali kori ame lijē kēdi kari teyi ne dē. **XXXVI** Ne tine odo kiya te bi kɔɔ nime kēdi gba kɔzo a nime te, i'dike doye gɔ lende mo 'do kēddike rɔ kole 'ba bi kɔɔ.”

Kina odo Yēsu kote tiya lende naga nime 'deni kɔzo a nima tara tine, bo ēnyi kari kusu abo do bo ɲgi titi mbowa yaga bi mɔto di zi tindi 'ba bilaka naga nima. **XXXVII** Bilaka naga nima lijē o'ja Yēsu pele ɲgi kēdi ko'do lende ame ga kō'du mo ga kigayi bilaka pili ne, lijē i'di dōnni dē gɔ lende abo. **XXXVIII** E'di 'deni kɔzo lende ma tōnē Yesaya kugu mī buku 'ba Boko'ba, kiya te, “Nere, lijē o'ja tigo 'bi pele tine bɔto mɔto i'di dōni dē gɔ lende ze nime.”

XXXIX Kina ma ki'di bilaka naga nima ko'doko dē ti'di dōnni gɔ lende 'ba Yēsu, rōmōyi Yesaya ugu lende mɔto 'deni gbī yayi, iya te, **XL** “Boko'ba iya te, 'Miyōlu kōmōnni 'deni yaga, kina mīdiri kpa kori ma kari mī dōku 'ba dōnni 'deni gbī teyi. Kinza lijē koŋgɔ ra ti kōmōnni, kina kinza kɔdo ra gbī mī dōku 'ba dōnni. Kinza lijē koto dōnni ra di mī lende kēnyē 'bēnni ga lijē kileki zō milenjo lijē.”

XLI Yesaya iya lende nime te gɔ kō'du 'ba Yēsu rōmōyi bo o'ja löbu 'ba Yēsu 'deni mɔlo.

XLII Dēmba ya ma konzi mɔto ga di mī löngö bilaka löbu 'ba Yudayi naga nima i'di dōnni 'deni rɔ ma laka gɔ lende 'ba Yēsu. Tine lijē rɔ tikere di zi Parosi ni kina ko'jɔŋo lijē ra yaga di bi tɔdo mī rō 'ba mōtu. Kina ki'di lijē kēdi koloma ɲgi kina tumō mī lende nima yaga. **XLIII** Rōmōyi tiyēyi dōki'di bilaka lesi na za lijē ki'di kō'du mo kɔ'ɔ rōnni rɔ do kiteli di do tiyēyi dōki'di Boko'ba.

XLIV Mī kada mɔto 'bōwu na Yēsu kēnyi kiya rɔ ma kembe, iya te, “Ya ame ga ki'di dōnni 'deni ɲgi rɔ ma laka gɔ lende ma ne, 'bu ma ame koja ma kako doliŋo nime bine ne kina ma 'deni gbī lijē ki'di dōnni gɔmo.

XLV Bilaka ame ga ko'ja ma 'deni 'bu ma na ma 'deni gbī lijē ko'ja. **XLVI** Mako 'deni doliŋo nime bine rɔ bi kɔɔ 'do ki'di ya ame ga ki'di dōnni gɔ lende ma ne koloma dē kpe mī mandōlu. **XLVII** Ne ya ame ga lijē kuwō lende ma nime pele, lijē ko'doko dē to'do mo ne, ma na dē mēdi mo'do burē 'bēnni. Rōmōyi mako dē doliŋo nime bine bi to'do burē 'ba bilaka lesi. Mako tomo bilaka di mī tölē. **XLVIII** Ya ame ga ko'ji ma ko'doko lende ma dē ne, lende naga nime mēdi miya ne na kēdi kiya burē 'ba rōnni kada mɔto mī kada

ame 'deni rɔ ɲburunburu 'ba dɔliɲɔ nime ne. ^{XLIX} Lende naga nime mēdi miya ne, minza miya ti kōzī kakpa 'ba gbagba ma. 'Bu ma ame koja ma kako dɔliɲɔ nime bine ne, bo na ki'di lende naga nime zō pili rɔ kɔtɔkɔtɔ 'dɔ miya. ^L Kina mikali ɲgī rɔ ma laka toro kō'du ki'di abo na kēdi ki'di bilaka kēdi ti didi ma ɲburunburu. Kina lende ame ga 'bu ma kiya zō ne, kina ma ga ɲgī mēdi miya koko ziye kɔzɔ ame bo kiya zō ne tara."

XIII

Yēsu Urögö Ndī Bɔ Laja

^I Kina ɔdɔ kōmō 'deni mī tō'dō ma dɔndende di kɔmɔ kada 'ba karama 'ba Pasaka tine, Yēsu ikali 'deni mɔlo kada 'ba tileki abo di dɔliɲɔ nime bine 'dɔ tari zi 'bu bo ɔwɔ dē kpe. Ne bilaka abo ga ame bo kɔ'ɔ di mī dɔliɲɔ nime bine ne, bo ti kileme ɲburunburu 'ba ako'ɔ abo ɲgī teyi.

^{II} Mī kada nima yayi Yēsu ni otɔtɔ dōnnī 'deni ti bɔ kōsɔ gɔ bo ga mī dɔkɔpiyari tonyo akonyo. Tine Satani i'di meri mo 'deni mɔlo mī Yuda kole 'ba Simona Isikarita 'dɔ bo kari kususu Yēsu zi turu.

^{III} Yēsu ikali 'deni 'bu bo Bɔko'ba i'di tigɔ 'ba wa pili 'deni zi bo. Kina bo ikali 'deni gbī bo ako di zi Bɔko'ba kina me bo kēdi kileki 'deni gbī kari zi Bɔko'ba. ^{IV} Kina bo kēnyī ɲgī tɔrɔ, bo kolɔ bɔɲgɔ ma löbu yaga di rɔ bo. Kina bo kogba bɔɲgɔ 'ba tididi rɔ ɲgī, bo kudōdu 'bōmbō bo. ^V Kina bo kunō mini ɲgī mī lebe. Kina bo ki'di ɲgī turögö ndī bɔ kōsɔ gɔ bo ga. Kina bo koloma ɲgī nduwē tididi mo ti bɔɲgɔ mo nima.

^{VI} Kina ɔdɔ bo kōmō 'deni dɔ Simona Pitörö tine, Pitörö ɛnyī kiya zi bo, iya te, "Nere, nī na 'dɔ kurögö ndö?"

^{VII} Bo iya te, "Wa nime mēdi mo'do ne, ikali 'jɔ mo dē, ne ti kikali 'jɔ mo 'jaa kada mɔtɔ."

^{VIII} Pitörö iya te, "A mɔtɔ ɲgī rɔ ndö 'dɔ kurögö, inza du te."

Bo iya te, "Ɔdɔ kiya te murögö ndiyī dē, inza kpe rɔ 'bama."

^{IX} Pitörö iya te, "Nere, ne ɔdɔ kēdi tara, kinza kurögö dē nge rɔ ndö. Tine urögö rɔma pili kala ɲbō dɔma tɔrɔ kpaki ti kɔnyɔ ma ga."

^X Bo iya te, "Bilaka ame kurögö rōnī 'deni rɔmo 'deni mɔlo rɔ ma kɔrɔ. Tine ndī bo na nge kola 'dɔ turögö mo. Kpe nime bine me rɔ ma kɔrɔ. Ne bo ma kɔtɔ di mī löngö ye na nge kinza rɔ ma kɔrɔ."

^{XI} Lende 'ba bɔ ma kɔtɔ ma kinza rɔ ma kɔrɔ nima bo kiya ne, bo ikali bɔ ame kēdi ko'dɔkɔ tari tususu bo zi turu ne 'deni.

^{XII} Kina ɔdɔ bo kote turögö ndī bɔ kōsɔ gɔ bo ga 'deni pili tine, bo olɔ bɔɲgɔ ma löbu abo tönē ɲgī rɔ bo. Kina bo koloma ɲgī bēri. Bo iya te, "Lende nime mo'do ziye ne, ikalike 'jɔ mo ra? ^{XIII} Kina kɔzɔ ame kō'bōke nduwē tidēki ma rɔ bo kɔmɔ kiyandi, kina gbī rɔ ɲere tara ne, ele, rōmōyī ma ɲgī rɔ ma laka rɔ bo kɔmɔ kiyandi 'be gbī rɔ ɲere 'be. ^{XIV} Ne kina me ma mo tönē rɔ bo kɔmɔ kiyandi 'be gbī rɔ ɲere 'be ne, na me moja laja 'deni ziye kɔzɔ a nime te. Kina laka 'dɔ kari kojake laja gbī tara rɔ gɔ rɔye.

^{XV} Lende nime mo'do 'deni 'dɔ ko'dɔke gbī kɔzɔ ame mo'do ziye ne tara.

^{XVI} Rɔ ma laka miya ziye, bo ndɔbɔ inza mbiri di dɔ bo dɔ ndɔbɔ. Kina bo laja inza gbī mbiri di dɔ bo ame koja bo ne. ^{XVII} Lende naga nime ikalike laka, ɔdɔ ko'dɔke kɔzɔ a nima tara, ti kēddike ɲgī ti mī kēyī.

^{XVIII} Ne mī kēyī nime miya lende mo ne, miya dē ziye pili rɔ gɔye. Kpe ame ga migeli ye ne, mikali ye 'deni laka. Kina me mēdi miya 'deni rɔ ma laka ziye, ti kēdi 'deni ɲgī kɔzɔ lende tönē kugu mī buku 'ba Bɔko'ba kiya te, 'Bɔ ma tönē ɲgī kusu kōzī bo mī lebe kɔtɔ tō ne kina me kēnyī kuyī

dɔ giliti kuruku 'deni zö.' XIX Kina me mēdi miya 'deni molo te ziye gba kinza ko'do rōni dē. Rōmōyī ɔdo kiya te ko'do rōni yayi 'do kikalike ngi omba ma na ro Boko'ba ame kēdi ro ŋburunburu ne. XX Ne kina gbi me mēdi miya ziye ro ma laka, bilaka ame ga lijē ki'di dōnni go lende 'ba bo laja ma ga ne, lende ma na 'deni gbi lijē ki'di dōnni gomo. Kina gbi bilaka ame ga lijē ki'di dōnni go lende ma ne ro ma laka lende 'ba Boko'ba ame koja ma ne na 'deni gbi lijē ki'di dōnni gomo."

Yēsu Iya Gɔ Tususu Bo

(MT 26:20-25; MK 14:17-21; LK 22:21-23)

XXI Kina ɔdo Yēsu bo kote tiya lende naga nime 'deni kɔzo a nime te tine, meri oso 'deni ngi mi bo. Kina bo kēnyī kiya zi bo kōsō go bo ga, bo iya te, "Ro ma laka mēdi miya ziye, bo ma koto moto di mi lōngō ye nima bina na kēdi kari kususu ma."

XXII Lijē ikali dē bo ēdi ro tiya yē. Kina lijē koloma ngi ro tonɔgo dōnni.

XXIII Bo ame Yēsu ko'ɔ ro do kiteli ne ēdi koloma ngosi ngila Yēsu yayi.

XXIV Kina Simona Pitōrō kilende ngi teyi ti kōmo bo, iya te, "Ititi bo te, yē na bo kēdi ro tiya mo."

XXV Kina bo kese ngi ngosi ngila Yēsu. Bo iya te, "Yē mo na ya, nɛre?"

XXVI Yēsu iya te, "Bo ame ɔdo koŋgo monye maŋgolo'bo musu do mōku mi'di teyi nima, omba bo nati."

Kina bo konye maŋgolo'bo ngi, bo kusu do mōku. Kina bo ki'di ngi zi Yuda kole 'ba Simona Isikarita. XXVII Kina ɔdo Yuda konyo maŋgolo'bo tōnē yo, na Satani kodo ngi mi bo. Kina Yēsu kēnyī kiya ngi zi bo, iya te, "Ēnyī ti kari welo to'do ndobo 'bi."

XXVIII Bo kōsō go bo moto ga ame yayi ne ikali 'jo 'ba lende nima Yēsu kiya zi Yuda ne dē. XXIX Rōmōyī Yuda na ro bo kikeki girisi 'bēnni, go kō'du mo na ya moto naga nima komeri 'bēnni, iya te, mɔtoga Yēsu ēdi koja Yuda kari tugō wa ame ga lijē ko'doko mi kada 'ba karama ne. Ala mɔtoga Yēsu ēdi koja bo kari ti'di girisi zi bo lisa moto.

XXX Kina ɔdo Yuda konyo maŋgolo'bo nima Yēsu ki'di zi bo ne 'deni tine, bo ēnyī ngi kodo yaga. Kina bo 'deni ngi mi bi kōlu.

Kō'du Ki'di Ma La'ja

XXXI Di pōtō Yuda kari 'deni na Yēsu kēnyī kiya zi bo kōsō go bo ga, bo iya te, "Kada 'ba tonɔgo lōbu 'ba kole 'ba bilaka lesi omō 'deni ngi zi bilaka. Kina go lende mo lijē ti koŋgo lōbu 'ba Boko'ba 'deni gbi. XXXII Kina ɔdo kileme lōbu abo 'ba Boko'ba 'deni bo ti kileme lōbu abo ngi gbi welo koto ti lōbu 'ba kole 'ba bilaka lesi.

XXXIII Kole ma ga, minza moloma kpe tiye bine gomo kowo. Kina ti kebeke 'deni ngi tomeri goma yayi tine ti kēdi ngi ziye kɔzo lende tōnē miya zi lōbu 'ba bilaka tōnē ga ne, ame miya te, 'Go bi nime mēdi mari teyi ne inza kikalike tari tōmō teyi.' XXXIV Ne onɔgo kina me mēdi mose kō'du ki'di ma la'ja 'deni ziye 'do kō'oke rōye ro go rōye. Mēdi mose ziye 'do kō'oke lēpi ye ga gbi kɔzo ame mo'ɔ ye ne tara. XXXV ɔdo kō'oke lēpi ye ga 'deni ngi kɔzo a nime te na bilaka ti ki'di dōnni ngi gomo ro ma laka kpe bo kōsō goma ga na."

XXXVI Simona Pitōrō iya te, "Nere, ēddi kari 'bēyī yala ga ya?"

Bo iya te, "Bi nime mēdi mari teyi ne, inza kicali tozi tōne tari teyi. Ne ti kari 'jaa kada moto."

XXXVII Pitōrō iya te, "Nere, go wa'di na 'do mozi dē mari tiyī tōne gbi teyi ya? Mo'doko ngi 'do mōlē go lende 'bi."

XXXVIII Bo iya te, “Ti ko'bo ngi 'do tolè go lende ma? Ro ma laka mèdi miya ziyi, mi korondo nime tane gba kinza gonjo kidapa de, eddi koga kpèyi nbò mi mota kiya zi bilaka, kiya te, ikali ma de.”

XIV

Yèsu, Kòri Ma Kari Zi 'Bu

^I Yèsu ènyi kiya zi bo kòsò go bo ga te, “Kinza ki'dike dòki'di ye kombi de. Otoke nduwè ti'di dɔye go lende 'ba Boko'ba. Kina 'do kotoke gbì nduwè ti'di dɔye go lende ma. ^{II} Mèdi mari nime tilejo go bi ziye. Mi lijo 'ba 'bu ma Boko'ba 'de yayi rò èdi nbanji. Ma kiya te kinza tara dene minza miya lende mo ziye. ^{III} Kina odo milejo go bi 'deni kote tine ti mileki 'jaa mako dɔye bine 'do moto ye kari teyi go dari dolomake bi koto tiye. ^{IV} Go bi nime mèdi mari teyi ne kori mo ikalike 'deni.”

^V Kina Tòma kènyi kititi bo, iya te, “Nere, go bi nime kèddi kari teyi ne dikali de. Tine 'do dikali kori ma kari teyi tofondo mo ga?”

^{VI} Yèsu iya te, “Ma na ro kori, ro lende ma kodoro, gbì ro didi. Boto moto ikali de ma 'do kòmò zi 'bu ma Boko'ba tine nje koto tò. ^{VII} Ikalike ma 'deni kina ti kikalike 'bu ma Boko'ba gbì. Kina me le'jete ro ma laka o'jake bo 'deni kina ikalike bo 'deni gbì.”

^{VIII} Pilipò iya te, “Nere, ileme 'bu yi mo nime zize 'do lende mo kodo laka doze.”

^{IX} Yèsu iya te, “Pilipò, ma nime mèdi moloma molo tiye bine ne, ikali ma de gba? Bo ame ko'ja ma 'deni, bo o'ja 'bu ma 'deni gbì. Ne go wa'di na kebe kititi ma 'bòwu kiya te 'do mileme 'bu ma ziye? ^X Ze ti 'bu ma kpaki riyò ro akoto. I'di dòyi de gba go lende nime? Kina onjo gbì kozo lende naga nima mèdi miya ziye ne, lende 'ba gbagba ma ga na de. Lende 'ba 'bu ma ame dò'bò nburu ti bo ro akoto ne na, ndobo abo ga na ma ne. ^{XI} Lende nime miya ziye, miya te ze ti 'bu ma ro akoto ne, i'dike lende mo kodo laka dɔye. Odo kiya te lende mo kodo de gba laka dɔye, omerike go ndobo ame ga mo'do ne kina ti kikalike ngi ro ma laka. ^{XII} Ro ma laka miya ziye, kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni ngi ro ma laka go lende ma ne, ti ko'doke ndobo naga nime 'deni gbì kozo 'bama, kina gbì ro do kiteli. Rómöyì mèdi mari nime tari toloma ti 'bu ma. ^{XIII} Kina me kpe ame ga ro 'ba ma ne, odo kititike Boko'ba go wa moto ti mo'do ngi ziye 'do kileme ngi zi bilaka ro ma laka 'bu ma na ro löbu 'ba do wa pili. ^{XIV} Kpe ame ga 'deni ro 'bama ne, wa pili ame ga kèddi kititike di zo ne, ti mi'di ngi ziye.

Ndose 'Ba Nyi Koto Laka

^{XV} Ne kina me kò'oke ma 'deni o'doke kò'du ki'di naga nime mose ziye ne. ^{XVI} Ti mari mititi 'bu ma ngi go lende 'be 'do bo koja bo konyi moto kako ziye. Bo konyi nima ti kako koloma kò'bò nburu tiye bine, ^{XVII} ame bo na ro Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ne. Kina bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalike lende laka 'ba Boko'ba pili. Bilaka 'ba dolinjo nime inza ko'ja kinè bo, kina lijè inza kicali bo gbì. Kina bo inza kako gbì koloma tinni. Tine kpe na nje ti kikalike bo rómöyì bo èdi kako koloma tiye, bo kò'bò gbì miye.

^{XVIII} Tari ma nime mèdi mari ne, minza mari go mola ye ro kiri'bala. Mèdi muyi doma 'jaa kada moto mako ziye. ^{XIX} Kina me le'jete tò'dò mo owo de kpe ame 'do bilaka 'ba dolinjo nime kicali de kpe to'ja kinè ma. Ne kpe 'beye ti ko'jake ma 'deni ngi gbì rómöyì mèdi ti didi ma nburunburu kina kpe gbì ti kèddike 'deni gbì ti didi ma nburunburu.

^{XX} Kina odo Nyi Koto Laka kako 'deni ziye tine, ti kikalike 'deni ngi omba ze ro akoto ti 'bu ma. Kina kpe 'deni gbì ro akoto tò. ^{XXI} Ni ame kuwò kò'du

ki'di ma nime ko'do ngi ne, ni na ro bo ame ko'c ma 'deni kina ni na ghi ti 'bu ma ko'c yi. Kina ti mo'c yi ghi mileme roma ziyi."

XXII Kina bo koso go bo mato ame kideki moyi mo ro Yuda ne kenyi ngi kititi bo. Yuda ame 'beri, inza ro Yuda Isikarita. Bo iya te, "Njere, ro ma totondo mo ga na 'do kileme royi nge zize 'do ze na nge do'ja yi kinza bilaka ma laki ko'ja yi de?"

XXIII Yesu ileki domo zinni, iya te, "Ya ame ga pili ko'c ma ne, ti ko'do lende ma 'deni ngi kina 'bu ma ti ko'c lijē 'deni ghi. Kina ze ti 'bu ma, ti dako doloma 'deni ngi tunni. **XXIV** Ne ya ame ga ko'c ma de ne, lijē inza ko'bo to'do lende ma. Lende nime keddi kuwoke ne, lende ma na de. Lende 'ba 'bu ma ame koja ma kako doling nime bine ne na.

XXV Kina me medi miya lende naga nime 'deni molo te ziye ko'ja medi gba tiye bine, **XXVI** ne tine 'bu ma ti koja Nyi Koto Laka 'deni 'do kako ro bo konyi ziye. Ti bo koja 'deni ngi 'do kako ziye ti kosi kakpa ma. Nyi Koto Laka na ti kako kiyandi ye ti wa pili. Kina bo ti ki'di lende 'ba wa ame ga miya ziye ne 'deni ngi koyo miye. **XXVII** Kina me medi 'deni mari ama, tine ti miyeyi doki'di ye 'deni ngi. Doki'di kiyeyi 'bama inza kozo 'ba bilaka 'ba doling nime ame lijē keddi kiyeyi doki'di lēpi nni ga timo ne tara. Medi miyeyi doki'di ye kolomake ghi kozo 'bama ti mi keyi, kinza kolomake ra ro tikere. **XXVIII** Uwoke lende tone miya ziye ne 'deni, ame miya te, 'Medi 'deni mari kina ti mileki 'jaa mako ziye.' Odo ko'oke ma ngi ro ma laka, ti keddi ke ro lingo go tari ma ame medi mari zi 'bu ma ne, romoyi bo na mbiri di domo.

XXIX Medi miya lende naga nime molo te ziye gba kinza ko'do roni. Romoyi odo ko'do roni kada mato 'do ki'dike doye ngi go lende ma. **XXX** Ne minza moloma kpe gomo kowo bi tiya lende nbanji ziye, romoyi Satani ame ro njere 'ba do doling nime ne edi 'deni kako goma. Satani inza ti tigo 'ba 'do ta'da ma timo, **XXXI** ne medi mo'do kozo ame 'bu ma kose zo ne tara 'do bilaka 'ba doling nime kikali ngi ro ma laka omba mo'c 'bu ma. Kina 'deni enyike darike yaga di go bi nime."

XV

Yesu, Ngēri 'Ba Didī

I Yesu iya te, "Ma na ro mowo ma kidiyē, kina 'bu ma Boko'ba na ro bo domo. **II** Donggila mo ga ame keddi koloma 'benni kinza ko'doko tana de ne, bo ti kokpekpe 'deni ngi pili ku'du mokō. Tine donggila ame ga keddi kana ne, bo ti kilejo 'deni ngi 'do kana laka. **III** Kpe 'beye, lende naga nime medi miya ne ilejo ye 'deni molo ro ma laka. **IV** Kina ti olomake ro akoto to kina ti moloma ghi ro akoto tiye.

Odo donggila ngēri koza roni 'beri kutu ni yaga di ro bititini, inza kikali kpe tana go doni. Kina kpe na ghi tara, inza kikalike to'do a mato odo kiya te ko'bōke de ngi ro akoto to. **V** Ma na ro ngēri nima kina kpe na ro donggila mo ga. Bo ame koloma 'bēni ko'bō ro akoto to kina ma ghi ro akoto ti bo ne, bo ti keddi 'ba bo 'deni ngi kozo donggila ngēri ame keddi kana ro mbembē ne tara. Romoyi inza ko'bōke to'do a mato odo kiya te ma na de ngi mokonyi ye. **VI** Bo ame ko'bō de ro akoto to ne edi 'ba bo kozo donggila ngēri ame koke 'deni ku'du mokō kina kututu ngi ne tara. Bilaka ti kako 'deni akoto donggila ngēri ma kututu naga nima kulu domo ro kurugumu kusu pa'do yimo kilanma yaga.

VII Ne odo ko'bōke ro akoto to ki'dike lende ma ghi koloma ko'bō tiye, odo kititike Boko'ba go wa ame ga ko'dokoke ne bo ti ki'di ngi ziye. **VIII** Kpe

ame ga 'deni ro bo koso goma ne odo keddike 'deni ngi kozo donjila ngeri ame ga kedi kana ro mbembé ne tara ti kileme lobu 'ba Boko'ba 'deni ngi zi bilaka. ^X Mo'c ye 'deni ngi ro ma laka kozo ame 'bu ma ko'c ma gbi ne tara. Kina 'do ko'boke mi kori 'ba ak'o'c ma nime. ^X Odo ko'doke ko'du ki'di ma ame ga mose ziye ne ti kikalike ngi to'bo ro ma laka mi kori 'ba ak'o'c ma, kozo 'bama ame mo'do ko'du ki'di 'ba 'bu ma Boko'ba 'do ki'di ma me mo'bo mi kori 'ba ak'o'c abo ne. ^{XI} Kina me mose 'deni ziye 'do ki'di medi ro lonjo go lende 'be kina 'do keddike gbi ti lonjo ma lobu.

^{XII} Ko'du ki'di nime medi mose ziye 'do ko'oke lepi ye ga gbi kozo ame mo'c ye ne tara. ^{XIII} Ak'o'c ame kulowo ro do kiteli ne na ro ti'di yida ro tole tuté go lepi moto. ^{XIV} Kpe ame ga ko'doke ko'du ki'di ma 'deni ne kpe 'deni ro lepi ma ga, ^{XV} midéki ye de kpe ro atoli, romoyi atoli ikali bici lende 'ba bo do roba de. Kina me medi midéki ye 'deni le'jete ro lepi ma ga romoyi miyeti go lende ame ga muwo di kpa 'bu ma Boko'ba ne 'deni pili ziye. ^{XVI} Kpe na de kigeliké ma ro lepi ye, ma na migeli ye 'do keddike ro lepi ma ga 'do moja ye tari to'do ndobo ma ro ma laka. Kina 'do keddike kozo donjila ngeri ame ga kana ro mbembé ne tara, ame 'do donjéri ma kana mo ga ko'bo ngi ro nburunburu. Kina go ko'du mo kpe ame ga ro 'bama ne, Boko'ba ti ki'di wa ame ga keddi kititike di zi bo ne 'deni ngi ziye.

^{XVII} Ko'du ki'di ame medi mose ziye ne na me, o'oke lepi ye ga. ^{XVIII} Bilaka 'ba dolinjo nime ti kényi 'deni bi to'ji ye tine 'do komerike ngi di go ndo'ji 'benni ma tone lijé ko'ji ma 'deni molo ne. ^{XIX} Ne ma keddike ra gba ro 'ba dolinjo nime dene dolinjo ti ko'c ye gbi romoyi kpe gba ro lepi nni ga. Ne kina me le'jete migeli ye 'deni di mi lonjo lijé. Kinzake kpe ro akoto tinni. Kina ma 'deni lijé kedi ko'ji ye gomo. ^{XX} Omerike go lende tone miya ziye ne. Bo ndobo inza mbiri di do bo do ndobo. Kina me ya moto ga ti kodo gomo ngi roye gbi kozo ame lijé kedi kodo gomo roma ne tara. Tine ya moto ga ti ki'di donni 'deni ngi gbi go lende 'be kozo ame lijé ki'di donni go 'bama ne tara. ^{XXI} Bilaka naga nima lijé ikali Boko'ba ame koja ma ne de, kina ti lijé ko'do lende naga nime 'deni ngi pili ziye romoyi kpe 'bama ga na. ^{XXII} Bilaka naga nima ma kiya te mako de dolinjo nime bine 'do milende zinni kozo a nime te dene lijé inza kikaliki go lende 'benni naga nima ro lende kényé. Ne kina me mako milende 'deni zinni, lende kényé 'benni ga 'deni ro wali ronni. ^{XXIII} Ya ame ga ko'ji ma ne, 'bu ma Boko'ba na ma gbi lijé ko'ji 'deni. ^{XXIV} Ma kiya te lijé ko'ja ma de ngi mo'do wa ame ga boto ko'do de molo ne dene lende kényé 'benni ga inza ro wali ronni. Ne kina me lijé ko'ja ndobo naga nime mo'do ne 'deni, kina lijé kényi ko'ji ze 'deni ngi kpaki riyó ti 'bu ma. ^{XXV} Lende 'benni édi 'deni kozo lende tone ga kugu molo mi buku 'ba Boko'ba ne tara. Ame kugu 'deni kiya te, 'Lijé o'ji ma ngi ro ma sari kinza yi lende mo.' ^{XXVI} Ne Nyi Koto Laka ti kaku 'deni ngi 'basi ziye ro bo konyi. Ti moja bo kako ziye di zi 'bu ma Boko'ba 'do bo kiya lende ma nime ro ma kodoro ziye. ^{XXVII} Kina 'do kari kiyake lende ma gbi zi bilaka romoyi kpe na molo to di bi tisaki mo."

XVI

Ndobo 'Ba Nyi Koto Laka

^I "Kina me miya lende mo 'deni ziye kinza kényike ra toga kpeye goma kada moto odo kada 'ba gomo mo komo 'deni. ^{II} Mi kada mo naga nima yayi lijé ti kebe toga ye yaga di mi ro 'ba motu. Kina ya ame ga kedi kupó ye ne ti kényi 'deni gbi tiya mo tegé laja 'benni ma lijé koja zi Boko'ba na

ma rɔ lõpɔ nima lijè kupò ye ne. ^{III} Lijè ti ko'dɔ lende naga nime 'deni ngi te ròmòyì lijè ikali ma dè, kina lijè ikali è'bènni 'bu ma Boko'ba dè gbì.

^{IV} Tine mèdi miya 'deni molo te ziye 'dɔ ɔdɔ kèdì ko'dɔ rònì ziye dayi 'dɔ komerike ngi di go lende naga nime miya ne. Molo misaki ndɔbɔ 'ba akiyandi ma nime mo'dɔko dè tiya lende naga nime ziye ròmòyì mèdi gba moloma tiye bine. ^V Ne kina me le'jete mèdi 'deni mo'dɔko 'dɔ tileki tari zi bɔ ame koja ma ne. Tine bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ 'dɔ kényì kititi ma ngi di mǐ lõngò ye nima kiya te, 'Èddì kari yala?' ne inza yo. ^{VI} Kpe 'deni ngi za ti meri rɔ mbèmbè go lende naga nime miya ziye ne. ^{VII} Rɔ ma laka mèdi miya ziye, tari ma nime ti kèdì 'deni ngi rɔ lende laka ziye. Ròmòyì ɔdɔ kiya te mari dè, bɔ konyi nima inza kikalì tako ziye bine. Ne ɔdɔ mari 'deni ti moja bo kako ziye.

^{VIII} Kina ɔdɔ bo kako 'deni bine tine, bo ti ki'di bilaka 'deni ngi kikalì go meri ame ga lijè kɔcɔ 'deni timo ne. Bo ti ki'di lijè 'deni kikalì go meri ame ga lijè kɔcɔ 'deni timo go kò'du 'ba lende kényè ne gbì ti ame ga lijè kɔcɔ 'deni timo kiya te ma bɔ lende laka na dè ne. Bo ti ki'di lijè 'deni ngi kikalì rɔ ma laka meri 'bènni ga ame lijè komerì go lende 'ba burè lõbu 'ba Boko'ba nime ne ɔcɔ 'deni gbì. ^X Lijè ti kikalì go meri ame ga lijè kɔcɔ 'deni timo go kò'du 'ba lende kényè ne 'deni ngi, ròmòyì lijè i'di dònñi dè go lende ma. ^X Lijè ti kikalì go meri ame ga lijè kɔcɔ 'deni gbì timo kiya te ma bɔ lende laka na dè ne, ròmòyì mèdi 'deni mileki mari zi 'bu ma. Kina inza ko'jake kinè ma kpe. ^{XI} Lijè ti kikalì go meri ame ga lijè kɔcɔ 'deni timo go lende 'ba burè lõbu 'ba Boko'ba nime ne 'deni gbì, ròmòyì Boko'ba ɔdɔ karama 'deni molo dɔ Satani ame 'deni rɔ bɔ dɔ dɔlɔɔ nime ne.

^{XII} Mèdi ti lende mɔtɔ ga nbanjì ame mo'dɔko go miya ziye gǐrì nime, ne ɔ'boke dè gba tikali mo laka. ^{XIII} Ne Nyì Kɔtɔ Laka ame bo na rɔ bɔ kileme go lende laka 'ba Boko'ba zi bilaka ne ti kako 'deni 'basi. Bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalìke go lende laka 'ba Boko'ba me. Bo inza kiya lende mɔtɔ go dɔ bo, lende ame ga bo kuwò ne na nge bo kèdì kiya. Kina bo ti kiya lende 'ba wa ame ga ko'dɔ rònñi dè gba ne 'deni gbì ziye. ^{XIV} Lende ame ga bo kuwò di zò ne na nge bo kèdì kako kiya ziye 'dɔ bo kileme lõbu ma ziye. ^{XV} Wa pili ame ga rɔ 'ba 'bu ma ne, ma na rɔ bɔ dɔmo. Kina me miya 'deni ziye lende ame ga Nyì Kɔtɔ Laka kèdì kuwò di zò ne na bo kèdì kako kiya pili ziye.

^{XVI} Kada mo ɔwɔ dè kpe ame 'dɔ kikalìke dè kpe to'ja kinè ma. Tine di pòtò mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbì 'bòwu."

Kada Mo Ɔwɔ Dè Kpe

^{XVII} Kina bɔ kòsò go bo mɔtɔ ga kényì ngi tititi rònñi rɔ go rònñi, lijè iya te, "Lende abo tɔ nime bo kèdì konyɔnyɔ kiya 'ba bo tègè, 'Kada mo ɔwɔ dè kpe ame 'dɔ kikalìke dè kpe to'ja kinè ma, tine di pòtò mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbì 'bòwu,' kina lende kiya abo mɔtɔ ga gbì tègè, 'Ròmòyì mèdi mileki mari zi 'bu ma,' 'jɔ 'ba lende abo naga nime tègè totondo mo ga? ^{XVIII} Kada 'ba wa'di mo ga na bo kèdì kiya 'ba bo tègè ola 'deni mbowa? Lende abo tɔ naga nime ìlikò za dɔ bilaka."

^{XIX} Yèsu ikali 'deni lijè o'dɔko 'dɔ tititi bo go 'jɔ 'ba lende naga nima bo kiya ne. Kina bo kiya zìnnì, bo iya te, "Lende nime miya ziye miya te, 'Kada mo ɔwɔ dè kpe ame 'dɔ kikalìke dè kpe to'ja kinè ma. Tine di pòtò mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbì 'bòwu,' ne kina kèddiike rɔ tititi rɔye go lende mo? ^{XX} Rɔ ma laka miya ziye, èddì kuduke 'beye kada mɔtɔ, konyoke kòkò, tine bilaka 'ba dɔlɔɔ nime ti kèdì 'bènni 'deni ngi rɔ lõɔ. Ti kòlomake 'deni gbì dɔ meri kina meri 'be ti kuyì rònì 'deni rɔ lõɔ

ziye di pötö mo. ^{XXI} Ti kēdi 'deni ziye kozo kada 'ba löyö 'ba 'ja tara. ɔdo mi 'ja kēdi 'deni k'ɔ, loko ngi ro meri römöyī loko ikali kada 'ba gomo ömō 'deni. Ne ɔdo loko köyö kole 'bēni nima 'deni tine, dōni udölu ngi me yaga di go gomo 'bēni tōnē ga, römöyī loko öyö bilaka lesi 'bēni 'deni dōyayi nime. Kina loko ngi ro lɔŋɔ go lende mo. ^{XXII} Kina ti kēdi gbī ziye tara yayi. Ti kēddike ro meri giri nime. Ne ɔdo kiya te mileki 'deni mako 'böwu ziye bine kada moto ti kēddike 'deni gbī ro lɔŋɔ. Kina boto moto inza kpe ame go kako ka'da ye di mi lɔŋɔ 'be nima. ^{XXIII} Kina mi kada mo naga nima yayi inza kititike ma kpe ro tititi. Ro ma laka miya ziye, kpe ame ga 'deni ro 'bama ne, wa ame ga pili kēddi kititike di zi 'bu ma Boko'ba ne, bo ti ki'di ngi ziye. ^{XXIV} Römöyī molo di bi tisaki mo nbö kömō mi kada nime tōne, kpe ame ga ro 'bama ga ne ititike wa moto dē gba di zi bo. Kina me miya 'deni ziye, ititike wa di zi Boko'ba kina bo ti ki'di ngi ziye ame 'do ki'di lɔŋɔ 'be kēdi ro dō kiteli.

^{XXV} Lende naga nime kina me miya 'deni me ziye ro dɔŋgala. Ne ɔdo kömō 'deni mi kada mo dayi kada moto, minza miya lende kpe ziye ro dɔŋgala. Mēdi miyēti go lende 'ba 'bu ma Boko'ba pili yaga ziye bi kɔpɔ. ^{XXVI} Kina mi kada mo naga nima yayi kpe ame ga ro 'bama ne ti kititike wa 'deni ngi di zi Boko'ba, römöyī bo ɔ'ɔ ye 'deni molo. A moto inza kpe ame 'do ma na mititi bo go lende 'be. ^{XXVII} Bo ɔ'ɔ ye 'deni go lende nime k'ɔ'oke ma ki'dike dōye gbī go tako ma ame mako di zi bo ne. ^{XXVIII} Tako ma nime mi doliŋɔ bine ne mako di zi 'bu ma Boko'ba. Kina me le'jete mēdi mēnyī 'deni mola doliŋɔ nime mileki mari di bo."

Aka'da 'Ba Yēsu

^{XXIX} Kina bo kösö go bo ga kēnyī kiya zi bo, iya te, "Nere, ma le'jete ēddi 'deni ngi kiya 'jo 'ba lende yaga bi kɔpɔ zize. Iya dē kpe ro dɔŋgala kozo ma dɔgba. ^{XXX} Le'jete dikali yi 'deni nī na ro bo kikali 'jo 'ba lende pili. Lende ame ga bilaka kēdi komeri ti mīnni 'do lijē kititi yi timo ne, ikali ngi molo gba kota kinza lijē kititi dē. Lende naga nime i'di ze 'deni ngi le'jete dikali yi ro ma laka ro bo ame ngi kako di zi Boko'ba ne."

^{XXXI} Bo ileki dōmo zinnī, bo iya te, "I'dike dōye 'deni laka go lende nime? ^{XXXII} Kada tōnē mēdi miya te ti kömō 'deni ne, bo na me 'deni tine, ame 'do kita'bake me di romā ro kotokoto, kolake ma ro dō kutu ma. Ne tine, minza ro dō kutu ma. 'Bu ma Boko'ba ēdi tō.

^{XXXIII} Lende naga nime miya 'deni ziye 'do ki'di ye kēddike ro akoto tō, kina 'do kēddike gbī ti dōki'di kēyī. Gomo 'ba doliŋɔ nime ti kodo rōye, tine ogboke rōye laka kpamo römöyī ma'da doliŋɔ 'deni."

XVII

Yēsu Umötu Go Bo Laja

^I Kina ɔdo Yēsu kote tiya lende naga nime 'deni zi bo kösö go bo ga kozo a nime te tine, na bo kombi komo bo ngi kari mitoro, bo kiya te, "Bu ma, kada 'ba tölē ma ömō 'deni. Kina i'di ti 'do bilaka kikali ma kole 'bi ro löbu 'ba dō wa pili. Kina 'do mileme zinnī ro ma laka, nī na gbī ro löbu 'ba dō wa naga nime pili. ^{II} I'di közi kakpa 'ba dō bilaka pili 'deni zō, kina 'do mi'di didi ma nburunjburu ti zi ya ame ga ki'di 'deni zō ne. ^{III} Didi ma nburunjburu nime na ro tikali yi, nī Boko'ba gbī tō ma Yēsu Kurisitō. Nī Boko'ba na nge koto 'do bilaka koro yi. Kina ma na ro bo ame koja 'deni kako doliŋɔ nime bine ne.

^{IV} 'Bu ma, ndobo 'bi ame ga koja ma to'do mo ne, mote 'deni. Mileme yi 'deni zi bilaka 'ba doliŋɔ nime ro löbu 'ba dō wa pili. ^V Kina me mēdi mititi

yi 'do ki'di ma ti mileki mari ngila yi yayi ro löbu 'ba do wa pili, kozo ma tönë moloma pa molo ro löbu 'ba do wa pili gba kinza ko'ba doliño nime de ne. ^{VI} Bilaka ame ga ki'di 'deni zo di mi löngö bilaka 'ba doliño nime ne, mi'di lijë 'deni kikali yi. Lijë ë'bi ga na, ni na ki'di lijë zo. Kina me le'jete lijë i'di dönni 'deni ro ma laka go lende 'bi ti döki'di koto. ^{VII} Kina lijë ikali 'deni gbi wa pili naga nime, ni na ki'di zo. ^{VIII} Lende tönë ga kose zo ne, miyëti 'deni pili zinni, lijë kuwö. Kina lijë ikali 'deni ngi ro ma laka mako di ziyi. Kina me le'jete lijë i'di dönni 'deni ngi ro ma laka gomo ni na koja ma. ^{IX} Mititi yi de 'do kokonyi bilaka 'ba doliño nime pili. Mititi yi nge go ya ame ga ki'di 'deni zo ne na 'do kokonyi, römöyi lijë 'deni ro 'bëyi. ^X Wa pili ame ga ro 'bama ne, ë'bi na. Kina wa pili ame ga 'deni ro 'bëyi ne, ama ga na 'deni gbi. Go lende mo na me lijë kileme löbu ma 'deni.

^{XI} Kina me mëdi mo'doko 'deni tileki tari ziyi yayi. Minza kpe tinni mi doliño nime. Ne lijë 'bënni na me gba mi doliño nime bine. 'Bu ma, ni ame koto laka ne, ongo go bilaka naga nime ti tigo 'bi ame ki'di 'deni gbi zo ne. Ongo gönni 'do ki'di lijë këdi ro akoto kozo ame ze ma ze tiyi ro akoto ne tara. ^{XII} Mi kada ame ga mëdi tinni bine ne, moloma 'deni tonjo gönni ti tigo 'bi ame ki'di zo ne. Kina mitata lijë 'deni pili laka. Ma koto mato ölu de du te di mi löngö lijë. Bo ma kölu di mi löngö lijë na nge koto ro bo ame bo na ko'doko abo 'do bo kölu ne. Kina me bo ölu 'deni kozo lende tönë kugu molo mi buku 'bi go lende abo ne tara.

^{XIII} Kina me le'jete mëdi 'deni mari ziyi, na me mëdi mose lende naga nime 'deni mi doliño bine 'do lijë koloma gbi ti lonjo ma löbu kozo 'bama. ^{XIV} Miyandi lijë 'deni laka ti kori 'ba lende 'bi kina me le'jete bilaka 'ba doliño kënyi 'deni to'ji lijë römöyi lijë inza kpe ro 'ba doliño gbi kozo 'bama ame minza kpe ro 'ba doliño nime ne. ^{XV} Ne mititi yi de 'do kogba lijë yaga di mi doliño nime. Mëdi mititi yi nge go kitata lijë di zi Satani ame bo na ro njere 'ba lende kënyë ne. ^{XVI} Bilaka naga nime inza kpe ro 'ba doliño nime gbi kozo 'bama ame minza kpe ro 'ba doliño nime ne. ^{XVII} Kina me mititi yi 'deni 'do ki'di lijë koloma ro ë'bi ga ti tigo 'ba lende laka 'bi nime. Lende laka na ro ë'bi. ^{XVIII} Mëdi moja lijë kari toja laja mi doliño nime kozo ame gbi koja ma mako toja laja mi doliño nime bine ne tara.

^{XIX} Kina me mi'di roma 'deni köziyi go lende 'bënni 'do lijë këdi ngi kada mato ro ma laka ro ë'bi ga. ^{XX} Mititi yi de nge koto gönni tine gbi go bilaka ame ga këdi kuwö dönni ki'di dönni ngi go lende ma nime ne. ^{XXI} Mititi yi 'do kodo'bo lijë pili këdi ro akoto, 'do ki'di lijë këdi gbi ro akoto tize gbi kozo ame ze ma ze tiyi, 'bu ma, ro akoto ne tara. 'Do ki'di bilaka 'ba doliño nime ki'di dönni ngi gomo ro ma laka ni na koja ma. ^{XXII} Lijë bilaka ma 'bama mo naga nime mi'di lijë 'deni 'do këdi ro löbu gbi kozo ame ki'di ma ro löbu ne tara. 'Do lijë pili këdi gbi ro akoto kozo ame ze ma ze tiyi ro akoto ne tara. ^{XXIII} Kina gbi 'do lijë këdi ro akoto tize 'do ki'di bilaka 'ba doliño nime kikali ngi go lende mo ni na me koja ma, kina me ko'c ya naga nime 'deni gbi kozo ame ko'c ma ne tara.

^{XXIV} 'Bu ma, ni na me ki'di bilaka naga nime zo. Mititi yi 'do ki'di lijë pili këdi bi koto tö 'do lijë kikali ngi c'o ma 'deni molo gba kinza ko'ba doliño nime de, kina me ki'di ma 'deni ro löbu 'ba do wa pili.

^{XXV} 'Bu ma, ni na ro bo lende laka. Tine bilaka 'ba doliño ikali yi de, ne ma 'bama mikali yi 'deni laka, kina me le'jete bilaka naga nime lijë ikali 'deni ngi ro ma laka ni na me koja ma kako doliño nime bine ne. ^{XXVI} Mileme yi 'deni zinni kina ti mö'bö gbi nduwë tileme yi zinni kozo a

nima tara 'do ki'di lijë pili kedi ro akoto tö 'do lijë ko'bo lepi nni ga gbi kozo ame ko'bo ma ne tara."

XVIII

Tinda'ba Yësu

(MT 26:47-56; MK 14:43-50; LK 22:47-53)

I Di pötö mo na Yësu ni kënyi ngi ti bo kösö go bo ga kudö kebe mi gbögbö 'ba Kidirona kari mi nyaka mato. II Yuda bo kususü Yësu zi turu tönë, bo ikali go bi nima 'deni molo römöyï Yësu ni oloma nduwënduwë ro tototo dönni yayi ti bo kösö go bo ga. III Kina Yuda kënyi ngi ti bo kanya 'ba Romo gbi ti bo kanya ame ga löbu 'ba bo akumu ni ti Parosi ni koja ne, lijë kari yayi. Lijë olo ti mee 'bënni ga ti lamba gbi ti pa'do do kali. IV Yësu ikali wa ame ga pili kedi ko'doko to'do roni zi bo ne 'deni molo, kina bo kari ngi zinni, bo kiya te, "Yë na këddike ro toma mo?"

V Lijë iya te, "Yësu 'ba Nazareta na dëdi doma."

Bo iya te, "Ma mo na me."

Yuda bo susu mo tönë, bo ëdi gbi yayi ti bo kanya naga nima. VI Kina odo lijë kuwö Yësu 'deni kiya te, "Ma mo na me," tine lijë ënyi kilipëtë ngi kileki ti gönni yi'böwu. VII Kina Yësu kënyi kileki kiya zinni, iya te, "Yë mo na këddike ro toma mo?"

Lijë iya te, "Yësu 'ba Nazareta na dëdi ro toma mo."

VIII Bo iya te, "Kina me miya ziye ma mo na ngi nime. Jdo kiya te ma mo na ngi këddike ro toma mo, olake bo kösö goma naga nime kari ë'bënni."

IX Bo iya lende nima 'deni tara 'do ko'do roni kozo lende ma tönë bo kiya 'deni molo bo kiya te, "Bu ma, bilaka naga nime ki'di zö ne, mola ma koto de du te kolu di mi löngö lijë."

X Simona Pitörö ëdi yayi ti kulu abo, kina bo koto ngi yaga di mi poka mo kina bo koga bo laja 'ba bo ame ro löbu 'ba do bo akumu ne ngi timo. Möyï bo laja mo nima ro Maluku. Kina kulu koke mbili Maluku ma kapa döri ngi yaga. XI Yësu iya te, "Pitörö, usu kulu 'bi kileki mi poka mo. Omeri 'bëyi iya te gomö nime 'bu ma ki'di zö ne ti milagi di romo?"

XII Kina bo kanya 'ba Romo naga nima ti bo dönni mo ti bo kanya ma 'ba Yudayi ni kinda'ba Yësu ngi, lijë kudödu közimo ngi teyi. XIII Kina lijë koto bo ngi titi dogba kari lijo 'ba turu ma löbu mato kidëki möyï mo ro Ana, bo lanzo 'ba Kayapa bo do bo akumu ma mi komo kzo nima. XIV Kayapa nime na tönë kiya zi löbu 'ba Yudayi mato ga, kiya te, ma laka na 'do bilaka koto na nge 'do köle di do ame 'do bilaka pili kote dönni ne.

Kpa Koga 'Ba Pitörö

(MT 26:69-70; MK 14:66-68; LK 22:55-57)

XV Kina odo lijë koto Yësu 'deni kari lijo 'ba turu löbu nima tine, Simona Pitörö ni ti bo kösö go Yësu mato ozi ngi kari yayi. Bo kösö go Yësu mato mo nima, lijë ikali ronnï 'deni molo ti turu löbu nima koto Yësu kari lijo mo ne. Kina bo kodo 'ba bo ngi kari lijo go Yësu yayi. XVI Tine Pitörö odo 'ba bo kileke kpa reki yaga. Bo kösö go Yësu mato mo nima ari kiya zi nyiti bo koda kpa reki nima, kina ko'de Pitörö ngi. XVII Tine na nyiti mo tönë kititi Pitörö, iya te, "O'ja, ni bo kösö go Yësu na gbi 'di?"

Pitörö iya te, "Ee, ma bo kösö go bo na de."

XVIII Bo laja 'ba turu löbu nima ti bo kanya mo ga ulö'jo pa'do 'deni mi kirikëli yayi, lijë kedi ro tubi ronnï komo mo di zi bi këyi. Kina Pitörö kari ngi koro ngila lijë yayi tubi ro bo.

*Tititi Kpa Yēsu**(MT 26:59-66; MK 14:55-64; LK 22:66-71)*

XIX Turu löbu nima oloma rɔ tititi kpa Yēsu, iya te, “Bo kɔsɔ göyi ga ēdi ndɔ? Kina lende ma kēddi kiyandi mo ga tēgē tondo?”

XX Yēsu iya te, “Miya lende 'deni nduwē rɔ kɔmɔ kada bi kɔpɔ zi bilaka. Miyandi bilaka 'deni di mī rɔ 'ba mötu kina gbī di mī reki 'ba rɔ löbu 'ba Boko'ba, bi ame ga bilaka kēdi kototɔ dönni teyi ne. Miya lende mɔto dē rɔ kusu, **XXI** ne gɔ wa'di na kēddi kititi ma gɔ lende 'ba akiyandi ame ga moloma rɔ tiyandi mo ne? Ititi bilaka ame ga koloma rɔ tuwō mo ne. Lijē na kikali lende ma miyandi.”

XXII Kina bɔ kanya mɔto kēnyī ngī kokɔsɔ Yēsu, iya te, “Ēddi kilende zi turu löbu nime tara gɔ wa'di 'bi tɔ ne?”

XXIII Yēsu iya te, “Ɔdo miya lende mɔto rɔ ma kēnyē iya yaga, ne ɔdo kiya te lende ma kēdi rɔ ma laka kinza komba ma dē.”

XXIV Kina Ana kɔja Yēsu ngī 'bato kari zi Kayapa bɔ dɔ bɔ akumu. Közi Yēsu gba rɔ ma kudödu teyi.

XXV Pitörö ēdi yayi bi tubi rɔ bo kɔmɔ pa'do. Kina ya mɔto ga kako kititi bo, iya te, “O'ja nī bɔ kɔsɔ gɔ Yēsu na gbī 'di?”

Pitörö andi gomo, iya te, “Ee, ma bɔ kɔsɔ gɔ bo na dē.”

XXVI Bɔ mɔto ēdi gbī yayi rɔ bɔ laja 'ba bɔ dɔ bɔ akumu nima. Bɔ nima löndö bo na tönē Pitörö koke mbili mo ne. Kina bo kako gbī kititi Pitörö, iya te, “O'ja kɔzɔ mo'ja yi gbī di mī nyaka 'dē yayi ti Yēsu 'di?”

XXVII Pitörö ēnyī gbī kandi gomo, kina mbowa te yɔ na gɔngɔ kidapa ngī.

*Yēsu Ɔrɔ Kɔmɔ Pilato**(MT 27:1-2; MK 15:1-5; LK 23:1-5)*

XXVIII Kina ɔdo kɔmɔ 'deni mī kano bi tine, lijē ogba Yēsu ngī di liɔ 'ba Kayapa koto kari liɔ 'ba turu ma löbu 'ba Romo ame rɔ bɔ dönni mo ne. Tine lijē ari dē nbɔ kɔdo mī liɔ mo yayi rɔmöyi döletī 'bēnni 'ba Yudayi o'jɔɔ ya ame ga kɔdo mī liɔ 'ba bɔ löwō ne 'deni di bi tari mī karama mī kada mo nima. **XXIX** Kina turu 'ba dönni mo nima kīdēkī möyi mo rɔ Pilato ne kɔdo ngī kako zinni yaga, bo kiya te, “Lende kēnyē wa'di na kiyake te bo o'dɔ?”

XXX Lijē iya te, “Ma kiya te bo kinza rɔ bɔ ko'do lende kēnyē dēne dinza do'de bo kako ziyi bine.”

XXXI Pilato iya te, “Ne ɔdo kēdi tara ari ko'doke e'be burē abo gɔ döletī 'be 'ba Yudayi.”

Lijē iya te, “Kpe Romo o'jɔɔke gɔ tupō bilaka ame ga do'ja ko'do lende kēnyē ne 'deni di zize.”

XXXII Lende nime o'do rōni 'deni te 'dɔ ki'di kəri 'ba tölē 'ba Yēsu kēdi kɔzɔ lende 'ba tölē abo ame bo kiyēti kəri mo 'deni molo ne tara.

XXXIII Kina Pilato kileki ngī kari liɔ kina bo kīdēkī Yēsu ngī kari zi bo yayi. Kina bo kititi Yēsu, iya te, “Nī na rɔ ɲere bɔ döliɔ 'ba Yudayi?”

XXXIV Yēsu iya te, “Lende 'bi nima kititi ma timo ne, nī na komeri ē'bi ti döyi, ala bilaka mɔto ga na kiya lende ma ziyi?”

XXXV Pilato iya te, “Ma Yudayi na dē. Bilaka 'bi ga ti löbu 'bi mɔto ga na me ko'de yi kako zō. Wa'di ga na ko'dɔ?”

XXXVI Yēsu iya te, “Nere 'bama inza kɔzɔ ɲere 'beye 'ba bilaka 'ba döliɔ bine. Ma ɲere 'bama kēdi ra kɔzɔ ɲere 'beye 'ba bilaka 'ba döliɔ nime dēne bɔ kɔsɔ goma ga o'dɔ ya 'deni molo ti bɔ kanya 'ba löbu 'ba bɔ akumu naga nima dēne lijē inza kinda'ba ma. Ne ɲere 'bama inza rɔ ɲere 'ba döliɔ nime.”

XXXVII Pilato iya te, “Dëmba nĩ ñere na ya?”

Yësu iya te, “Nĩ na kiya ë'bĩ tara. 'Bama, öyö ma doliñɔ bine ñge go lende kɔɔ kpõkĩ. Lende ma mako dömöyĩ mo na rɔ tiya lende laka zi bilaka. Kina ya ame ga ko'dokɔ lende laka ne lijë uwõ doma 'deni.”

XXXVIII Pilato iya te, “Wa'di mo ga na rɔ lende laka?”

Di pötö mo na Pilato kënyĩ kɔɔɔ ñgĩ gbĩ kileki kari yaga zi bilaka konzi naga nima. Bo iya te, “Mo'ja lende ɔɔ dë di rɔ bɔ nime ame 'dɔ modɔ karama dɔ bo gɔmo. XXXIX Ne kɔzɔ mi kada 'ba karama nime molo nduwë rɔ kɔmɔ kɔɔ ëdĩ koja bilaka kɔɔ yaga ziye di mi maboso. Tine ma tɔne ñere 'ba Yudayi nime na 'dɔ ki'dike moja ziye ya?”

XL Lijë pili ënyĩ kulõri kiya rɔ ma kembe tégë, “Do'dokɔ bɔ nima dë, do'dokɔ eze rɔ Baraba.”

Baraba mo nima rɔ bɔ akolo.

XIX

Tose Dɔ Yësu

(MT 27:15-31; MK 15:6-20; LK 23:13-25)

I Pilato oja bɔ kanya kari tomba Yësu ti korobayi. II Kina lijë ko'dɔ kono ñgĩ kɔzɔ a 'ba dɔ ñere tara ki'di dɔ Yësu. Kina lijë kogba bɔngɔ ma kasi kele motɔ ñgĩ kolo rɔ bo. III Kina lijë koloma ñgĩ rɔ tose dɔ bo tégë, “Yëë'di këdĩ rɔ mbëmbë ziyĩ, ñere 'ba Yudayi.”

Kina lijë koloma ñgĩ rɔ tokɔsɔ bo.

IV Pilato ënyĩ 'böwu kɔɔɔ kari yaga zi bilaka naga nima, bo iya te, “Kpe uwõke doma. Mëdĩ mo'de bo kako yaga ziye bine 'dɔ kikalike mo'ja lende ɔɔ dë di rɔ bo ame 'dɔ modɔ karama dɔ bo gɔmo.”

V Kina Yësu kɔɔɔ ñgĩ yaga ti kono tönë dɔ bo ti bɔngɔ kasi mo tönë kolo rɔ bo ne. Kina Pilato kiya zi bilaka naga nima, iya te, “Bo na 'deni me.”

VI Kina ɔɔɔ löbu 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kanya 'bënnĩ ga, lijë ko'ja kinë Yësu 'deni kɔzɔ a nima tara tine, lijë ënyĩ ñgĩ pili kulõri rɔ ma kembe, iya te, “Upö bo yaga. Ari kutõtĩ bo dɔ ñgëri, bo kolë yaga.”

Pilato iya te, “Kina ogbake e'be bo tiya kari kutõtike. 'Bama mo'ja lende ɔɔ dë di rɔ bo ame 'dɔ ki'di modɔ karama dɔ bo gɔmo.”

VII Lijë iya te, “I'di kò'du ki'di 'deni molo zize, kina 'dɔ kupö bo go lende mo römöyĩ bo ebe kiya rɔ bo rɔ kole 'ba Boko'ba.”

VIII Kina ɔɔɔ Pilato kuwõ lende nima 'deni tara tine i'di bo ñgĩ kulöwö rɔ tikere. IX Kina bo kënyĩ ñgĩ kileki kari liñɔ abo ti Yësu tititi mo. Bo iya te, “Nĩ nime ako di yala ga?”

Tine Yësu ileki dɔmo dë kpe zi bo. X Kina bo kiya zi Yësu bo iya te, “O'dokɔ dë tileki dɔ lende ma go wa'di? Ikali dë iya te mëdĩ ti közi kakpa 'dɔ tope yi? Kina ikali dë gbĩ mëdĩ ti közi kakpa 'dɔ tutõtĩ yi?”

XI Yësu iya te, “Boko'ba na ki'di közi kakpa 'ba doma ziyĩ. Ma kiya te Boko'ba na dë ki'di közi kakpa nima ziyĩ dëne inza kikalĩ 'dɔ këddĩ ti közi kakpa doma. Ne bɔ ame ko'de ma kako ziyĩ ne lende kënyë ma 'ba bo na 'deni rɔ dɔ kiteli.”

XII Lende nime i'di Pilato ñgĩ ki'di toma kãri 'ba lende motɔ ame 'dɔ bo kope Yësu timo ne. Tine tindĩ ame ga këdĩ yayi ne ulõri ñgĩ kɔzɔ timo rɔ ma kembe tégë, “Dɔ kope bɔ nima kola kari, inza kpe lipo rɔ bɔ go ñere 'be 'ba Romo ame rɔ bɔ dɔ dɔyayi ze nime ne. Römöyĩ bilaka ame kiya roni rɔ ñere kɔzɔ a nime te ne na këdĩ kënyĩ konyo burutu ndĩ ñere ma löbu 'ba Romo.”

XIII Kina ɔɔɔ Pilato kuwõ lende 'bënnĩ nima 'deni kɔzɔ a nima tara tine, bo o'de Yësu ñgĩ kako yaga di rö. Kina bo kari koloma ñgĩ dɔ kitĩ 'ba

burë. Gó bi 'ba to'do burë mo nima idëki möyi mo rɔ “Dɔ doku kopiyari.” Rɔ kpa Yudayi idëki rɔ Gabata. ^{XIV} Kada 'ba karama mo nima na gbɛ rɔ kada ame Yudayi ni kedi kilenjo wa pili ndo yimo go lende 'ba kada 'ba rɔ kindawo ne.

Kina ko'ja kada kodoro 'deni tine, Pilato enyi kiya zi bilaka naga nima tegë, “Onjoke te, nere 'be na me.”

^{XV} Tine lijë enyi kulöri ngi kozo timo rɔ ma kembe, iya te, “Upö bo yaga. Upö bo yaga. Ari kutöti bo yaga.”

Pilato iya te, “O'dokoke 'deni 'do mupö nere 'be yaga?”

Löbu 'ba bo akumu ni iya te, “Nere ze ma dikali kina nge koto rɔ nere ma löbu 'be 'ba Romo.”

Tutöti Yësu

(MT 27:32-56; MK 15:21-41; LK 23:26-49)

^{XVI} Gó lende 'benni nime na Pilato ki'di Yësu ngi zinni 'do lijë kari kutöti.

^{XVII} Kina lijë kogba Yësu ngi di mi gawo kari timo go bi moto kidëki möyi mo rɔ “Kulöngbo do,” ame kidëki rɔ kpa Yudayi rɔ Golgota ne. Lijë i'di Yësu na kombi ngëri abo ame kedi kari kutöti bo domo ne teyi. ^{XVIII} Kina lijë kari kutöti bo ngi di yayi yoki ngëri nima kina lijë kidëyi domo ngi koro ti bo toro. Utöti ya ma riyö moto ga 'deni gbɛ do ngëri moto ga yayi. Moto do dori bo kina moto 'benni kebe do gali bo. Bo na 'ba bo zana.

^{XIX} Pilato i'di 'deni kugu lende moto ga do wa ma kö'bö moto tegë, “Yësu 'Ba Nazareta, Nere Bo Dolinjo 'Ba Yudayi.” Kina bo ki'di kari kutöti wa nima ngi toro bi do Yësu do ngëri yayi. ^{XX} Bilaka ma konzi moto ga idëki lende nima kugu ne 'deni, römöyi go bi mo nima kutöti Yësu teyi ne owo de di do ngila gawo. Lende nima ugu gbɛ rɔ kpa Yudayi, gbɛ rɔ kpa Romo kina gbɛ rɔ kpa Giriki. ^{XXI} Kina löbu 'ba bo akumu ni kënyi ngi kari zi Pilato, lijë iya te, “Lende nima dëne 'do kugu de kozo a nima tara kiya te, 'Nere bo dolinjo 'ba Yudayi.’ Dëne 'do kugu ra kiya te, 'Bo nime iya rɔ bo tegë bo na rɔ nere bo dolinjo 'ba Yudayi.”

^{XXII} Pilato iya te, “Wa ame mugu 'deni ne koloma ngi tara.”

^{XXIII} Kina odo bo kanya naga nima lijë kutöti Yësu 'deni tine, lijë irica mi bonjo abo ngi mi sowo, 'do bo moto kogba kapa moto, bo moto kogba kapa moto. Tine bonjo abo moto rɔ ma kö'bö löbu, ku'jo ngi koto rɔ ma kakpa. ^{XXIV} Lijë iya te, “Diricake yimo de, du'duke ti bödö 'do kikali odo ye na ti kidili.”

Lende nime o'do roni 'deni te 'do kedi kozo lende ma tonë kugu mi buku 'ba Boko'ba molo kiya te, “Lijë oza bonjo ma ga 'deni pili rɔ go ronnɛ, kina lijë u'du ma koto 'deni mi bödö.”

^{XXV} Kina ma bo kanya naga nima ko'do 'deni tara. Ma 'ba Yësu ni ti leni bo ni ti Mariya 'ja 'ba Kelopa ni ti Mariya Magadala ni edi gbɛ koro ngosi ngila ngëri nima kutöti Yësu domo ne yayi. ^{XXVI} Kina odo bo ko'ja ma bo ni 'deni kedi koro yayi ti bo laja abo ma tonë bo ko'jo kulöwö ne tine, bo iya te, “Iya, kole 'bi na 'deni ma.”

^{XXVII} Kina bo kileki gbɛ kiya zi bo nima, bo iya te, “Möyi na 'deni ma.”

Mi kada mo nima na bo nima kogba ma 'ba Yësu ni ngi kari timo ki'di koloma lijo abo.

^{XXVIII} Di pötö lende nime tine Yësu bo ikali bo ote ndobo abo 'deni. Kina bo kënyi kiya te, “Koda mini o'do ma.”

Bo iya tara 'do ko'do roni kozo lende ma tonë kugu molo mi buku 'ba Boko'ba ne. ^{XXIX} Kete moto edi yayi ti layi ko'ba'ba yimo. Kina bo moto kari kogba lijo ngi kusu yimo kiraki do koloko koja ngi kari kpa Yësu.

^{XXX} Kina odo Yësu bo kuwë 'deni tine, bo iya te, “Mote ndobo ma 'deni.”

Kina bo kodi do bo ngi beri kina bo kuloku ngi.

Tuje Yoki Yesu

^{XXXI} Kada nima na ro kada 'ba ro kilenjo 'ba Yudayi koda kada 'ba ro kindawo. Go ko'du mo na lobu 'ba Yudayi ni o'doko de 'do toku Yesu ni koloma do ngeri taro nbö komö mi kada 'ba ro kindawo romöyi kada ma lobu ro do kiteli 'benni na. Kina lijé kënyi ngi kari zi Pilato kari kititi bo 'do ki'di kari koke ndi Yesu ni kupö welo yaga 'do kombi toku mo ga beri.

^{XXXII} Kina bo kanya motö ga kari ngi koke ndi bo motö ame kutöti do ngila Yesu yayi ne. Kina lijé kuyi rönni ngi gbi koke ndi bo motö ame kebe do kapa Yesu motö ne. ^{XXXIII} Kina doo lijé kololo 'deni kari tongo Yesu tine, lijé ari ko'ja bo köle 'deni molo. Kina ngi lijé oke ndi bo de kpe.

^{XXXIV} Bo kanya motö na nge kënyi kujé yoki Yesu ti mee kina roma ni ti mini kolö ngi yaga.

^{XXXV} Bo nime ko'ja lende naga nime ne, bo na me kedí kiya lende naga nime, kina 'do ki'dike doye gomo ro ma laka romöyi bo iya beti de. Bo ikali lende naga nime pili bo kedí kiya ne lende laka na. ^{XXXVI} Lende naga nima o'do rönni 'deni tara 'do kedí kozo lende ma toné ga kugu molo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Kilinja ba ma kotö motö te inza kodowe." ^{XXXVII} Kina lende motö ugu 'deni gbi, iya te, "Bilaka ti kodö komönni 'deni tongo bo ame lijé kujé yoki mo ne."

Tusu Yesu

(*MT 27:57-61; MK 15:42-47; LK 23:50-56*)

^{XXXVIII} Di pötö mo na Yesepa motö di Arimataya kënyi ngi kari kititi Pilato 'do kodö kpa toku Yesu zi bo 'do bo kari kusa. Yesepa mo nima bo gbi ro bo kösö go Yesu, tine bo oloma 'ba bo töso go Yesu ro kusu romöyi bo ere turu 'ba Yudayi. Kina Pilato kodö kpa toku Yesu ngi zi bo kina bo kari ngi tombi mo. ^{XXXIX} Nikuduma ma toné kari pa zi Yesu ro mi korondo ne enyi gbi kari ti Yesepa 'do lijé kari kombi toku nima. Bo ogba wowo ma kato kele motö ga kari timo ame tirindi mo kozo kilo 'buté mota tara ne. Wowo nima o'do di mi ngeri motö ga ame kidéki möyi mo ro muri ni ti alowa ne. ^{XL} Kina Yesepa ni ti Nikuduma kombi toku Yesu ngi kolo mi bongö ti wowo nima. Romöyi döléti 'ba tusu toku 'benni 'ba Yudayi na molo tara.

^{XLI} Nyaka motö édi ngosi yayi ngila go bi nima kutöti Yesu teyi ne ti ti'börö 'ba tusu toku yimo ame koga 'deni gba ro ma la'ja, kina usu toku motö de gba yimo. ^{XLII} Kina Yesepa ni kari kusu Yesu yayi romöyi ti'börö nima na ngosi. Kina gbi romöyi kada ame bilaka kedí kilenjo rönni ndö yimo koda kada 'ba ro kindawo ne na.

XX

Todo 'Ba Yesu Di Mi Tole

(*MT 28:1-10; MK 16:1-11; LK 24:1-12*)

^I Mi bi kéze ma di pötö kada 'ba ro kindawo nima na Mariya Magadala kënyi ngi molo mi kano bi kari kpa ti'börö nima kusu Yesu yimo ne. Loko ari komö yayi gba ti bi nyunyuru. Tine loko o'ja kulugbi döku mo toné kululu 'deni yaga di kpamo. ^{II} Kina loko kënyi kirinja ngi kari zi Simona Pitörö ni ti bo kösö go Yesu motö ame Yesu kozo kulowo ne. Loko ari kiya zinni tegé, "Ombi toku nere ze 'deni di mi ti'börö koto bito to ne, kina go bi ame koto kari teyi ne dikali de."

^{III} Kina Pitörö ni ti bo kösö go Yesu motö mo nima kënyi ngi tirinja kari kpa ti'börö nima. ^{IV} Lijé enyi kpaki riyo ro riña, tine bo kösö go Yesu motö mo nima ndimo ololo Pitörö ngi. Kina bo kari komö ngi dogba kpa ti'börö

yayi. ^V Tine bo udë dɔ bo kingɛngɛ mi ti'borö. Bo o'ja bonɔɔ ame kolo töku Yësu yimo ne yayi, tine bo ɔdɔ dë mi ti'borö.

^{VI} Kina ɔdɔ Simona Pitörö kömö 'ba bo di yi'böwu tine bo ɔdɔ ngi mi ti'borö nima. Bo ari ko'ja bonɔɔ nima 'deni yayi ^{VII} ti bonɔɔ ma mbowa mɔto ame kudödu kömɔ Yësu timo ne kuköku röni 'deni teyi caki yaga. ^{VIII} Kina bo ma kömö dɔgba mo tönë ködɔ ngi gbi kari mi ti'borö yayi. Wa naga nima bo ko'ja tine na 'jaa bo ki'di dɔ bo laka gɔ tɔdɔ 'ba Yësu yaga di mi tölë. ^{IX} Römöyi lijë ikali 'jo 'ba lende ame kugu mɔlo mi buku 'ba Boko'ba gɔ tɔdɔ 'ba Kurisitö yaga di mi tölë ne dë.

^X Kina lijë kuyi dönni ngi kileki kari liɔ. ^{XI} Mariya Magadala ileke 'bëni koro ngosi kpa ti'borö yayi tome kuwu. Kina ɔdɔ loko kënyi kudë dönni 'deni 'böwu kingɛngɛ mi ti'borö nima tine, ^{XII} loko o'ja malayika 'ba mitoro riyo 'deni koloma yayi. Lijë oloma 'deni gɔ bi ame ko'ba töku Yësu pa teyi ne. Mɔto oloma kebe bi dɔ bo kina mɔto oloma 'bëni kebe bi ndi bo. Lijë pili riyo ti bonɔɔ ma kanmi nböwö rönni. ^{XIII} Malayika naga nima ititi loko, iya te, "Eddi kudu gɔ wa'di?"

Loko iya te, "Töku nere ma inza kpe bine 'di. Lijë ombi 'deni koto kari bito to ne. Kina gɔ bi ame lijë koto 'deni teyi ne mikali dë."

^{XIV} Kina ɔdɔ loko kënyi kuyi kömöni 'deni loko konɔɔ bi göni, tine loko o'ja Yësu 'deni këdi koro yayi. Ne tine loko ikali bo dë kpe ro Yësu. ^{XV} Kina bo kënyi kititi loko, iya te, "Eddi kudu gɔ wa'di? Yë na këddi ro toma gomo?"

Loko omeri 'bëni tégë, mɔtɔga bo dɔ nyaka nima na ma ti këdi kilende zini ne. Loko iya te, "Baba, ɔdɔ kiya te ni na kombi töku nime yaga di bine, ileme gɔ bi ame koto teyi ne zö 'dɔ mari gomo."

^{XVI} Kina bo kidëki möyi ni ngi tégë, "Mariya."

Kina loko kuyi kömöni ngi, loko ko'ja ro Yësu. Kina loko kopapa bo ngi ro kpa Yudayi tégë, "Raboni," ame 'jo 'ba lende mo tégë, "Bo kömɔ kiya'di."

^{XVII} Bo iya te, "Kinza kinda'ba yida roma dë römöyi mileki dë gba mari toro zi 'bu ma. Ari zi bo kösö goma ga. Ari kiya zinni yayi, iya te, mëdi mari mitoro zi Boko'ba. Boko'ba na ro 'bu ma, kina bo na gbi ro 'bu nni. Bo na ro bo ame moro ne, kina bo na ma gbi 'deni lijë koro."

^{XVIII} Kina loko kari ngi zi bo kösö gɔ Yësu ga, loko iya te, "Wu, mo'ja nere ze 'deni." Kina loko kiyëti gɔ lende ma tönë ga bo kiya zini ne ngi zi lijë.

Yësu Ileme Rɔ Bo Zi Bɔ Kösö Gɔ Bo Ga

(MT 28:16-20; MK 16:14-18; LK 24:36-49)

^{XIX} Kada mo nima na 'deni ro bi këzë mɔto ame di pötö kada 'ba ro kindawo 'ba Yudayi ni ne. Bo kösö gɔ Yësu ga lijë ototo dönni 'deni ro mi dɔkɔpiyari mi rö mɔto, lijë kulöli kpadöri dönni 'deni teyi, römöyi lijë ëdi ro tere turu 'ba Yudayi. Kina Yësu kako ködɔ ngi koro mi löngö lijë di rö yayi. Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Lende këyi koloma tiye."

^{XX} Kina bo kileme közi bo ga ti yoki bo ma tönë kujë ne ngi zinni. Kina lijë ngi pili ro lonɔ gɔ to'ja nime lijë ko'ja kinë nere 'bënni 'deni ne. ^{XXI} Kina bo kënyi kileki kiya 'böwu zinni, bo iya te, "Lende këyi koloma tiye. Mëdi moja ye gbi karike zi bilaka 'ba dɔliɔ nime közo ame 'bu ma Boko'ba koja ma kako dɔliɔ nime bine ne tara."

^{XXII} Kina bo kawo ngi ro ma kembe dönni, bo iya te, "Mëdi 'deni mi'di Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ziye, ^{XXIII} 'dɔ ɔdɔ kolake bilaka ame ga ko'do lende kënyë ne gɔ lende kënyë ko'do 'bënni ga, Boko'ba ti kola lijë gbi. Ne

ɔɔɔ kiya te kolake lijë dë go lende kënyë 'bënni ga, Boko'ba inza kola lijë gbi."

XXIV Mi kada nima Yësu kɔɔɔ kileme rɔ bo zi bo kɔsɔ go bo ga ne, Tɔma inza tinni yayi. Tɔma bo gbi rɔ bo ma kɔɔɔ mɔɔɔ di mi lɔngɔ ya ma 'butë dɔmoriyɔ naga nima ame lijë kidëki möyi bo mɔɔɔ gbi rɔ Roŋa ne. **XXV** Kina ɔɔɔ bo kako 'deni tine lëpi bo naga nima iya zi bo tégë, "Do'ja kinë nɛre ze Yësu 'deni."

Bo iya te, "ɔɔɔ kiya te mo'ja kpa mbero 'ba masimari ame ga kutöti közi bo timo ne dë ngi ti kɔmɔ ma 'dɔ mi'di dɔkole közö kpa mbero mo ga, kina ɔɔɔ momomo kpa mbero 'ba yɔki bo dë ngi gbi ti közö nime, minza mi'di dɔma du te go lende 'be naga nima."

XXVI Kina ɔɔɔ kömɔ 'deni mi tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ tine, bo kɔsɔ go Yësu ga ɔtɔɔ dönni 'deni gbi mi rö, mi kada ama tine Tɔma ëdi 'deni gbi yayi. Lijë ulöli kpadöri dönni 'deni teyi. Kina Yësu kɔɔɔ kɔrɔ ngi mi lɔngɔ lijë. Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Lende këyi koloma tiye."

XXVII Kina bo kidëki Tɔma, iya te, "Tɔma, i'di dɔkole köziyi kpa mbero 'ba közö bine, ɔngɔ közö kina omomo kpa yɔki ma. Kinza ki'di lende nime dë kpe kilikö döyi. I'di döyi ti gɔmo rɔ ma laka ma na."

XXVIII Tɔma iya te, "Nɛre ma, mi'di dɔma 'deni ngi gɔmo rɔ ma laka ni na rɔ nɛre Boko'ba ma."

XXIX Bo iya te, "Tɔma, to'ja nime ko'ja kinë ma ne na 'jaa ki'di döyi go lende ma? Ne ya ame ga ko'ja ma dë pele ki'di dönni ngi go lende ma ne, lijë na Boko'ba ti ko'dɔ yëyi ma laka dönni rɔ mbëmbë."

XXX Yësu o'dɔ wa ma konzi mɔɔɔ ga ame 'dɔ kileme bo rɔ kole 'ba Boko'ba ne 'deni di kɔmɔ bo kɔsɔ go bo ga ame kugu dë du te mi buku nime bine.

XXXI Ame ga kugu bine ne ugu 'deni 'dɔ ki'dike dɔye gɔmo Yësu na rɔ ma laka rɔ Kurisitö kole 'ba Boko'ba ame bo këdi koja kako dɔlinɔ nime bine ne, kina gbi 'dɔ ti'di dɔye gɔmo ki'di ye rɔ 'ba bo ga go kididi ye yaga rɔ ma lölöwö.

XXI

Tileki Mi Atoyi

I Yësu ënyi kɔɔɔ 'böwu gbi di pötö mo zi bo kɔsɔ go bo ga di kpa pöpö 'ba Tiberiya. Bo ɔɔɔ kileme rɔ bo zinni kɔzɔ a nime te.

II Mi kada mo nima Simona Pitörö ni ëdi yayi ti Tɔma ame kidëki möyi mo mɔɔɔ gbi rɔ Roŋa ne, ti Natinëlë ame di Kana Galilaya ne. Kole riyo 'ba Zebedayo ga ëdi gbi tinni yayi ti bo kɔsɔ go Yësu ma riyo mɔɔɔ ga.

III Kina Simona Pitörö kënyi ngi kiya zinni, tégë, "Mëdi mari ama 'deni tugu kenze."

Lijë pili ënyi kiya te, "Dëdi dari gbi kɔɔɔ tiyi."

Kina lijë kënyi këki ngi mi sorope lijë kari nduwë rɔ go pöpö bi tugu kenze. Ne mi korondɔ mo nima lijë upö kenze ma kɔɔɔ dë du te.

IV Kina ɔɔɔ bi këzë 'deni na Yësu kako ngi kɔrɔ dɔ kpa götö tine lijë ikali bo dë. **V** Kina bo kititi lijë bo iya te, "Kpe yɔbi naga nima, o'jake kenze 'be ra?"

Lijë iya te, "Dupö kenze ma kɔɔɔ te dë."

VI Bo iya te, "U'duke duru 'be nima kileki dɔ kapa sorope ma döri kina këddi ko'jake kenze tɔne."

Kina ɔɔɔ lijë ku'du duru 'bënni tönë ngi kileki dɔ kapa sorope ma döri yɔ na kunzö kenze ngi rɔ ma kënyë bi 'ba toto mo kileki mi sorope konya dönni. **VII** Kina bo ma tönë Yësu ko'ɔ kulöwö ne kënyi kopapa Pitörö ngi, iya te, "Nɛre ze Yësu na."

Kina ɔɔo Simona Pītōrō kuwō 'deni kiya te ɲere 'bēnni Yēsu na, kina bo kēnyī ngi kogba bɔŋgɔ abo bo kudōdu gɔ bo rōmōyi bo ēdi ɲge yayi ti bɔŋgɔ ma mbowa mɔto gɔ bo. Kina bo ku'du rɔ bo ɲgi mī mini tumu tari zi Yēsu. ^{VIII} Kina ya mɔto mo naga nima kujē 'bēnni sorope ɲgi nduwē kari timo dɔ kpa gōtō. Lijē kilala kenze konzi tōnē ga ɲgi nduwē ti duru mo lijē kari timo. Rōmōyi lijē ēdi 'deni ɲgosi dɔ kpa gōtō, (ma kēdi ra rɔ liŋgere ti ndi 'dɔ kombi ndi ɲgi mī kuluku riyō 'dɔ kōmō dɔ kpa gōtō).

^{IX} Kina ɔɔo lijē kɔɔo kēki 'deni kari yaga dɔ kulōngō pōpō tine, lijē ari ko'ja pa'do kurō'bō 'deni mɔlo yayi ti kenze dɔmo ti maŋgolo'bo ɲgila mo. ^X Yēsu iya te, "Kenze naga nime kuguke girī nime ne o'deke mɔto ga kako dayi."

^{XI} Kina Simona Pītōrō kileki ɲgi kari mī sorope, bo kari kilala duru tōnē yaga dɔ kpa gōtō. Kenze ma lōbu na 'do kilaka koso mī duru nima. Kenze naga nima ēdi pili kuluku mota kɔɔo dɔmo mota (153). Kenze naga nima koso pele mī duru nima kɔzo a nima tara ne duru ō'bō ē'bēni ɲgi te gɔ bi mo, irica dē gbi yɔ. ^{XII} Kina bo kiya zīnni tēgē, "Akoke tonyo mo."

Tine lijē ilaŋa rōnni dē kpe tititi bo, kiya te, "Ni yē mo na?" Rōmōyi lijē ikali bo 'deni rɔ ɲere 'bēnni Yēsu. ^{XIII} Kina bo kogba maŋgolo'bo mo tōnē ga ɲgi koza zīnni gbi ti kenze mo ga.

^{XIV} Ame na rɔ tɔɔo 'ba Yēsu ma mī mota ame bo koloma rɔ tɔɔo tileme rɔ bo zi bo kōsō gɔ bo ga di pōtō tɔɔo abo ame bo kēnyī kɔɔo yaga di mī tōlē ne.

Yēsu Ni Ti Simona Pītōrō

^{XV} Kina ɔɔo lijē konyo kpēnni 'deni pili tine, Yēsu ēnyī kititi Simona Pītōrō, bo iya te, "Simona kole 'ba Yowani, ni nime ɔ'ɔ ma ɲgi rɔ dɔ kiteli di dɔ tɔ'ɔ nime lēpi yi ga kɔ'ɔ ma ne ya?"

Pītōrō iya te, "Nere, rɔ ma laka ikali 'deni ɲgi mɔ'ɔ yi."

Bo iya te, "Laka, ɲgɔ gɔ kamōlō ma naga nime."

^{XVI} Kina bo kēnyī kititi Pītōrō gbi 'bōwu, bo iya te, "Simona kole 'ba Yowani, ni nime ɔ'ɔ ma ɲgi?"

Pītōrō ileki dɔmo zi bo, iya te, "Nere, rɔ ma laka ikali 'deni ɲgi mɔ'ɔ yi."

Bo iya te, "Laka, ɲgɔ gɔ kamōlō ma naga nime."

^{XVII} Kina bo kileki kititi Pītōrō 'bōwu gbi 'deni rɔ mī mota mo, bo iya te, "Simona kole 'ba Yowani, ni nime ɔ'ɔ ma ɲgi?"

Pītōrō 'deni rɔ meri gɔ lende 'ba akititi nime Yēsu kileki kititi bo ɲbō mī mota ti akititi kɔɔokɔto nime ne. Bo iya te, "Nere, ikali wa pili 'deni mɔlo, kina ikali 'deni ɲgi rɔ ma laka mɔ'ɔ yi."

Yēsu iya te, "Laka, ɲgɔ gɔ kamōlō ma naga nime. ^{XVIII} Rɔ ma laka miya zi yi, tōnē kēddi gba dɔ yɔbi 'bi bine ne, oloma rɔ tusu bɔŋgɔ 'bi rōyi, kēnyī kari ē'bi gɔ bi ame ko'dɔko tari teyi. Ne ɔɔo kiya te kōndē 'deni, ti koloma 'deni toja kōziyi, kina bo mɔto ti kako 'deni ɲgi kudōdu yi koto yi kari gɔ bi ame ko'dɔko ē'bi dē tari teyi ne." ^{XIX} Dɔŋgala nime Yēsu kēdi rɔ tiya mo ne, bo ēdi kiya tōlē ame kēdi kōmō dɔ Pītōrō kada mɔto ame 'dɔ kileme lōbu 'ba Bɔko'ba ne.

Kina bo kēnyī kiya zi Pītōrō, bo iya te, "Ōsō gɔma."

^{XX} Kina ɔɔo Pītōrō kuyi kɔmɔ bo kileki yi'bōwu tine, bo o'ja bo mɔto 'deni gbi kēdi kōzi gōnni. Bo ma tōnē Yēsu kɔ'ɔ kulōwō ne, bo na ma gbi kēnyī kōsō gōnni ne. Bo na tōnē kese ɲgosi ɲgila Yēsu mī kada ma tōnē lijē kēdi rɔ tonyo kpēnni ne 'dɔ bo kititi Yēsu, bo kiya te, "Yē mo na kēdi kari kususu yi zi turu ya, ɲere?"

XXI Kina ɔɔ Pītörö ko'ja bɔ nima 'deni kɔzɔ a nima tara tine, bo iya te, “Nere, bɔ nime wa'di na ti ko'dɔ rönĩ zi bo?”

XXII Yēsu iya te, “Ɔɔɔ kiya te mo'dɔkɔ pele 'dɔ bo koloma ŋbɔ koda kada ma ame mēdĩ mileki mako timo dɔliŋɔ nime bine ne ndɔbɔ 'bĩ inza teyi. Nĩ 'bēyi ɔsɔ gɔma.”

XXIII Gɔ lende nime Yēsu kiya kɔzɔ a nime te ne na bɔ kɔsɔ gɔ bo ga koloma rɔ tiya mo, lijē iya te bɔ nima inza kɔlē kpe. Ne tine, lende nima Yēsu iya dē te, bɔ nima inza kɔlē kpe. Lende ma bo kiya, bo iya te, “Ɔɔɔ mo'dɔkɔ pele 'dɔ bo koloma ŋbɔ koda kada ma ame mēdĩ mileki mako timo dɔliŋɔ nime bine ne ndɔbɔ 'bĩ inza teyi.”

XXIV Bɔ mo nima bo na me kēdĩ kiya lende naga nime ne, kina bo na me gbĩ ki'di 'dɔ kugu. Kina dikali ŋgĩ lende abo naga nime ēdĩ rɔ ma laka.

XXV Gɔ rɔ lende ma na me, ne lende mɔtɔ ga ame Yēsu ko'dɔ ne ēdĩ ŋbanĩ ame kugu dē su bine. Ɔɔɔ kiya te ki'di rɔ, rɔ tugu mo rɔ kɔtɔkɔtɔ mĩ waraga, bi inza rɔmo mĩ dɔliŋɔ bine.

NDŌBŌ 'BA BŌ LAJA 'Ba Kurisitō Ga

I Ziŷi Tewopilo, lende ma tōnē ga mugu mā buku ma dōndende tōnē ne, kina rō lende 'ba wa ame ga Yēsu kisaki to'dō mo gbī ti wa ame ga pili bo kisaki tiyandi bilaka timo II ŋbō kōmō mā kada ame Boko'ba kogba bo kari mitorō ne. Gba kinza bo kari dē mitorō bo oloma 'deni rō tose gōmo zinni bō laja abo ga ame bo kigeli 'deni mōlo ne ti tigō 'ba Nyī Kōto Laka. III Bo oloma 'deni tō'dō mo dō 'butē sowō di pōtō tōlē abo bi tileme rō bo zinni nduwēnduwē 'dō ki'di lijē kikali ŋgi rō ma laka bo ididi 'deni. Lijē o'ja bo 'deni, kina bo oloma 'deni gbī rō tilende zinni gō lende 'ba ŋere lōbu 'ba Boko'ba. IV Mī kada ma dō kōto mōto ko'ja bo kēdi tinni, bo ose 'deni zinni, bo iya te, "Kinza kēnyike dē di mā Yeroselema bine. Olomake bine koda dō wa tōnē 'bu ma kiya ti'di mo ziye kina gbī tōnē miya lende mo ziye ne. V Kōzo ma Yowani ko'do bapatisi 'deni tōnē bine dō bilaka ti mini ne, ti kobapatisi ye 'deni ti Nyī Kōto Laka giri naga nime."

Tileki 'Ba Yēsu Mitorō

VI Kina odo bō laja 'ba Yēsu ga kototo dōnni 'deni gbī mā kada mōto bi koto tine, na lijē kititi bo, iya te, "Nere, ti kileki doliŋo ze 'ba Yisarele nime giri naga nime mā kōmō kōzize ya?"

VII Bo iya te, "Bu ma na ŋge koto ti kōzi kakpa 'ba 'dō toza kada ame wa naga nima kēdi ko'dō rōnni yimo ne. Lende ma 'dō kikalike na dē. VIII Ne Nyī Kōto Laka 'ba Boko'ba ti kako 'deni dōye 'dō ki'di tigō ziye. Kina ti kari kiyētiŋe lende ma 'deni ŋgi zi bilaka mā Yeroselema bine gbī kebe mā dōyayi 'ba Yudayi pili ti 'ba Somorona gbī zi bilaka 'ba dōyayi pili."

IX Kina odo Yēsu kote tiya lende naga nime 'deni te tine, Boko'ba ogba bo ŋgi kari mitorō di kōmō bō laja abo ga. Kina pōli kiyōlu gō bo ŋgi di kōmōnni.

X Tine ko'ja lijē kēdi kōro gba yayi tonŋo bi kari mitorō di pōtō bo yo na ya mōto ga riyo ti bōŋgo kaŋmi rōnni kōdo ŋgi tugu'du te kōro ŋgila lijē. XI Ya naga nima iya te, "Kpe bilaka 'ba Galilaya, wa'di na kēddi kōroke kombike kōmōye kō'bō mitorō gōmo? Yēsu nime kogba 'deni di ziye kēdi kari mitorō ne, ti kileki gbī kako doliŋo nime bine kada mōto kōzo ame kēddi koŋoŋe bo kēdi kari ne tara."

Bō Ndobo Pōtō Yuda

XII Lende nime o'do rōni di dō dōku 'ba Bilaya ame mbowa ŋgosi ŋgila Yeroselema ne. Kina bō laja 'ba Yēsu ga kēnyī ŋgi di yayi kileki kari mā gawo 'ba Yeroselema, XIII lijē kari mā rō tōro 'bēnni ame lijē kēdi koloma yimo ne. Lijē mo ga na rō Pitōrō ni ti Yowani ti Yakoba ti Andareya ti Pilipō ti Toma ti Batolimayo ti Matayo ti Yakoba 'ba Alapayo ti Simona bō ko'do ya gō dōyayi 'bēnni, ti Yuda 'ba Yakoba. XIV Lijē pili o'bō nduwē tototo dōnni bi to'do mōtu ti 'ja mōto ga ti Mariya ma 'ba Yēsu ni ti lōndō 'ba Yēsu ga.

XV Kina odo lijē ame ga ki'di dōnni 'deni gō lende 'ba Yēsu ne kēnyī kototo dōnni pili bi koto tine, lijē ēdi 'deni ŋbō kōzo kuluku riyo kōdo dōmo 'butē riyo (120) tara. Kina Pitōrō kēnyī tōro tilende zinni, bo iya te, XVI "Lōndō ma ga, Boko'ba o'doko 'deni 'dō lende tōnē ga kugu mōlo mā buku abo ne ko'do rōnni. Nyī Kōto Laka i'di Dawidi 'deni kiya lende tōnē ga mōlo bine gō lende 'ba wa ame 'dō ko'do rōni zi Yuda ame ko'de bō kako kinda'ba

Yēsu ne. ^{XVII} Yuda gbɛ rɔ lɛpɛ ze ma kɔtɔ mɔtɔ ame Yēsu kigeli 'dɔ ko'dɔ ndɔbo nime kɔtɔ tize."

^{XVIII} Pitōrō iya lende nime te rōmōyɛ mɛ kada nima Yuda ko'ja girisɛ ti lende kɛnyɛ ko'dɔ abo nima ne, bo ari kugɔ nyaka mɔtɔ timo kina bo kari kɔlɛ nɔi yayi. Kina bo kila'ba nɔi bɛri, mɛ bo kapi, wa 'ba mɛ bo ga kɔlɔ pili yaga. ^{XIX} Bilaka ame ga pili koloma Yerɔsalema ne uwɔ lende 'ba tɔlɛ 'ba Yuda nima kina lijɛ ki'di mōyɛ nyaka nime nɔi rɔ "Akele Dama" rɔ kpɛnni. 'Jɔ 'ba lende mo tɛgɛ, "Nyaka 'ba roma."

^{XX} Pitōrō oto nduwɛ tiya lende nime kari timo, bo iya te, "Lende nime ugu 'deni molo mɛ buku 'ba Akilɛlu, iya te, 'Rɔ abo ti koloma rɔ ma sari, kinza bɔtɔ mɔtɔ koloma dɛ kpe yimo.' Ugu mɔtɔ 'deni gbɛ yayi, iya te, 'Bo mɔtɔ ti kinda'ba ndɔbo 'ba pɔtɔ bo.' ^{XXI-XXII} Kina me ma laka mo go donɔkɛ bo mɔtɔ ame ko'ja tɔdɔ 'ba Yēsu di mɛ tɔlɛ ne 'dɔ kɛdi rɔ bo tɔyɛti mo kɔtɔ tize. Bo kɛdi rɔ bo ame molo tize mɛ lingere pili 'ba Yēsu ma tɔnɛ kisaki di mɛ kada ma Yowani ko'dɔ bapatisi dɔ Yēsu ne nɔbɔ kɔmɔ mɛ kada 'ba togba bo kari mɛtɔrɔ."

^{XXIII} Kina bilaka naga nima kotɔtɔ dɔnni yayi ne kigeli mōyɛ bilaka ma riyo mɔtɔ ga nɔi, Matiyo ni ti Yesepa ame kidɛki mōyɛ bo mɔtɔ gbɛ rɔ Yoseto Barasaba ne. ^{XXIV} Kina lijɛ kititi Bɔko'ba nɔi go lende mo, lijɛ iya te, "Nere, ni na kikalɛ dɔki'di bilaka pili. Ileme bo ame kigeli 'deni di mɛ lɔngɔ ya riyo naga nime, ^{XXV} 'dɔ kinda'ba ndɔbo 'ba laja nime Yuda kola 'deni bo kari abo mɛ go bi ame rɔ 'ba bo ne."

^{XXVI} Kina lijɛ ku'du bɔdɔ 'ba bilaka riyo naga nima nɔi. Kina bɔdɔ kigeli Matiyo nɔi, kina bo kodɔ'bo rɔ bo nɔi ti bo laja ma 'butɛ dɔkɔtɔ naga nima.

II

Tako 'Ba Nyi Kɔtɔ Laka

^I Kina ɔdɔ kɔmɔ 'deni mɛ kada 'ba karama 'ba Penitikɔsi tine, ya ame ga ki'di dɔnni 'deni go lende 'ba Yēsu ne otɔtɔ dɔnni 'deni pili bi kɔtɔ. ^{II} Kina birɔ kudu nɔi welo kako di mɛtɔrɔ kɔzɔ birɔ lili ma kembe naga tara kudu nɔi pili kote mɛ rɔ nima lijɛ kɛdi yimo ne. ^{III} Tine na lijɛ ko'ja a mɔtɔ ga nɔi kɔzɔ dɔnde'de pa'do kɔbɔ tara koza rɔnni 'deni koloma pili dɔnni rɔ kɔtɔkɔtɔ. ^{IV} Kina lijɛ nɔi pili lɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka ki'di lijɛ pili rɔ kɔtɔkɔtɔ kebe nɔi tilende rɔ kpa lɔwɔ.

^V Yudayi ma konzi mɔtɔ ga ame kako di mɛ dɔliɔ mɔtɔ ga ne ɛdi mɛ Yerɔsalema yayi bi to'dɔ mɔtu zi Bɔko'ba. ^{VI} Kina ɔdɔ lijɛ kuwɔ birɔ nima 'deni tine, lijɛ otɔtɔ rɔnni nɔi rɔ tɔndi kari tonɔ mo. Lijɛ pili ari kuwɔ bo ki'di dɔnni go lende 'ba Yēsu naga nima kɛdi kilende kpɛnni ga ame pili rɔ gege ne. ^{VII} Kina kigayi lijɛ kɔtɔ nɔi rɔ gɔnni. Lijɛ iya te, "Lende wa'di mo ga na te? Bilaka naga nime kɛdi kilende ne lijɛ pili rɔ bilaka 'ba Galilaya. ^{VIII} Ne rɔ ma totondo mo ga na duwɔ lijɛ za 'bɔwu kɛdi kilende rɔ kpa bilaka 'ba dɔliɔ ze ga ame pili rɔ 'beri'beri ne? ^{IX} Ze di Parotiya di Mada di Elama. Ya mɔtɔ ga di mɛ lɔngɔ ze nime bine di mɛ bilaka 'ba Mesopotamiya, ya mɔtɔ ga di Yudayi, ya mɔtɔ ga di Kapadokiya, di Pɔnito, di Asiya, ^X di Parugiya, di Pambuliya, di Ezipeto, ya mɔtɔ ga di dɔ kapa Libiya ame nɔsi nɔgila gawo 'ba Kurɛnɛ ne. Ya mɔtɔ ga di mɛ lɔngɔ ze nime bine rɔ Yudayi ame ga kɛdi koloma Romo ne gbɛ ti bilaka 'ba Romo ame ga koro Bɔko'ba 'deni ne. ^{XI} Ya mɔtɔ ga rɔ bilaka 'ba Kurɛtɛ, mɔtɔ ga rɔ Arabi. Ze bilaka 'ba dɔliɔ konzi naga nime pili rɔ gege ne, duwɔ lijɛ nɔi kɛdi kiya ndɔbo lɔbu 'ba Bɔko'ba nime rɔ kpeze ga."

XII Lende nime igayi tündi naga nima ngi pili ki'di lijë kebe bi tititi rönni ro go rönni, lijë iya te, "Wa'di mo ga na te?"

XIII Tine ya mato ga di mi löngö tündi naga nima yayi ögö lijë, iya te, "Layi na kupö lijë 'deni."

Pitöro Ilende Zi Tindi

XIV Kina Pitöro kënyî ngi korö torö mi löngö bo laja ma 'butë döokoto naga nima tilende zi tündi naga nima. Bo iya te, "Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yudayi tiye kpe ya ame ga këddi kolomake mi Yerosalema bine ne, uwöke döma 'do modoro bici lende nime ziye. **XV** Ya naga nime layi na dë kupö. Go bi na me ë'bëni gba te ro mi döngö, layi upö bilaka molo kabate yo? Inza tara. **XVI** Lende nime ëdi 'deni kozo kö'du tönë Yoweke kumë molo bine ne tara. **XVII** Ame kiya te, 'Boko'ba iya te, "Mi kada ame 'deni ro nburunburu 'ba dolinjo nime ne ti moja Nyi Koto Laka ma kako kila'ba do bilaka pili. Kole 'be ga kpaki ti yitöti 'be ga ti kumë lende ma 'deni. Kina ti mi'di nyi 'deni ko'de do yobi 'be ga gbï do bulöbu 'be ga. **XVIII** Mi kada mo nima ti moja Nyi Koto Laka ma kako kila'ba do ya ame ga pili këdi koja laja ma ne. Mëdi mi'di kila'ba do botoni ni kpaki ti 'ja 'do ki'di lijë pili kumë lende ma. **XIX** Kina ti mi'di sëgë mato ga 'deni ko'do rönni mitoro gbï mi döyayi bine. Roma ti këdi 'deni ti pa'do ti kötu ame këdi kanyo kozo kötu 'ba lindi tara ne. **XX** Kada ti kuyi roni 'deni yaga ro ma kölu, kina nyepe ti kasi 'deni yaga kozo roma tara. Wa naga nime ëdi ko'do rönni titi dögba, kina 'jaa kada löbu ma ame mëdi mako yimo ne këdi kömö. **XXI** Mi kada mo nima yayi lijë ame ga pili këdi kidëki ma 'do mokonyi lijë ne, ti momo lijë 'deni ngi yaga di mi tolë."'

XXII Uwöke döma kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele. Yësu 'ba Nazareta na tönë Boko'ba koja kako ziye. Kina me Boko'ba i'di bo 'deni ko'do akileme ma löbu ame ga lende mo kigayi bilaka ne 'do kikalike ngi oja bo ro ma laka. Bo o'do wa naga nime 'deni mi löngö ye bine kikalike ngi ro ma laka. **XXIII** Ne tine Boko'ba bo ikali wa ame ga 'do ko'doke zi Yësu ne 'deni molo kina me bo kola ye 'deni ko'doke tara. Bo i'di Yësu 'deni köziye kupöke yaga ki'dike bo lende kënyë kutöti bo yoki ngëri. **XXIV** Ne tine Boko'ba olo bo 'deni di mi to'c 'ba tolë ki'di bo kënyî kodo yaga di mi tolë, römöyi tolë ikali dë ma 'do ka'da bo. **XXV** E'di 'deni kozo lende tönë bo dolinjo Dawidi kiya molo bine go lende 'ba Yësu ne tara. Ame bo kiya te, 'Monjo 'deni ngi nere ma ëdi nduwë tö. Bo ëdi ngosi döngila ma, botö mato inza kpe ma 'do konbenbe ma. **XXVI** Ma 'deni ti mi këyi ro mbëmbë go kö'du mo. Mi lende ma ga mëdi miliya ngi ti löngö. Ma ro yida 'ba yayi ne mikali 'deni ngi a ma kënyë mato inza kömö kpe yida roma, **XXVII** römöyi ni Boko'ba inza kola ma mi tolë. Inza kola bo laja 'bi nime ki'di döni 'deni go lende 'bi ne keñme mi gö. **XXVIII** Kina me kileme kori 'ba didi 'deni zö, ma 'deni ngi ro löngö mëdi miliya go lende mo, römöyi ëddi tö.'

XXIX Löndö ma ga, ma töne mëdi miya lende 'ba 'bu ze löbu Dawidi ro do ngölö ziye. Bo öle 'deni molo tönë ga bine kusu bo, ne dögö bo na me 'biri gba mi löngö ze bine. **XXX** Kina me dikalike 'deni ro ma laka lende naga nima bo kiya ne, bo iya 'deni ro lende ame bo kumë di zi Boko'ba. Bo ikali wa ame ga Boko'ba kulömu 'do ko'do zi bo ne 'deni molo. Boko'ba ulömu 'deni molo iya te, 'Ti mi'di bilaka ma koto mato di mi kupö yi ga go këdi gbï ro bo dolinjo ma löbu kozo ni te.'

XXXI Kina me dikalike 'deni lende nima Dawidi kiya te, Boko'ba inza kola bo mi tolë, kina inza kola bo gbï keñme mi gö ne, bo ëdi ro tiya tado 'ba Kurisitö di mi tolë.

XXXII Yēsu na Boko'ba ki'di 'deni kényi kodo yaga di mi tölē, kina ze do'ja bo 'deni gbī ti komaže. **XXXIII** Kina me ogba bo 'deni mitoro kari koloma do dōri Boko'ba, ki'di Nyi Koto Laka 'deni zi bo kozo ame tōnē kiya lende mo 'deni molo bine ne. Kina me bo ki'di Nyi Koto Laka 'deni kila'ba doze tone kozo ame kēddi kongoke kina kuwōke gbi ne tara.

XXXIV Dikalike 'deni ro ma laka Dawidi na dē kari mitoro, rōmōyi bo iya te, 'Nere Boko'ba iya zi nere ma, tēgē, "Oloma do dōri ma bine **XXXV** 'do mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga."

XXXVI Ne tine kina laka 'do kpe bilaka 'ba Yisarele pili kuwōke lende nime laka. Yēsu tōnē kutōtike do ngērī bine kōlē ne, bo na me Boko'ba ki'di bo 'deni 'do kēdi ro nere 'ba do doliņo nime pili gbi ro Kurisitō ame 'do bo koja kako tokonyi bilaka abo ga ne."

Laja 'Ba Do Koto

XXXVII Kina odo tindi naga nima kuwō Pitōrō kiya lende 'deni kozo a nima tara tine, lijē ngi ti mi kombi ro meri go lende mo. Lijē iya te zi Pitōrō ni, "Löndō ze ga, go do'do tondo?"

XXXVIII Pitōrō iya te, "Otōke doye di mi lende kényē 'be ga, i'dike dodo mini 'ba bapatisi doye 'do kēddike ro 'ba Yēsu Kurisitō ga. Kina Boko'ba ti kola ye 'deni ngi go lende kényē 'be ga bo ki'di Nyi Koto Laka abo ziye. **XXXIX** Rōmōyi bo iya 'deni molo ti'di mo ziye, gbi zi kupō ye ga, kina gbi zi ya ame ga kēdi koloma nbo ro ma kowa ne. Lende nime ti kēdi 'deni ngi pili zi ya ame ga nere ze Boko'ba kideki 'deni ne."

XL Kina Pitōrō kiya lende ma konzi mato ga ngi gbi zinni go lende 'ba Boko'ba. Bo ileki kiya zinni bo iya te, "Oloke roye yaga di mi löngō bo lende kényē 'ba doliņo nime."

XLI Ya ma konzi mato ga di mi löngō tindi naga nima uwō lende nime kina lijē ki'di ngi kodo mini 'ba bapatisi dönni. Mi kada nima yayi bilaka ma laki kozo kuluku 'butē bi modokoto (3000) tara i'di dönni 'deni go lende 'ba Yēsu. Kina lijē kodo'bo rōnni ngi ti ya ma molo naga nima.

XLII Kina bo laja 'ba Yēsu ga koloma ngi ro tiyandi lijē. Kina lijē kō'bo ngi nduwē bi todo'bo dönni bi koto tonyo akonyo ti to'do motu zi Boko'ba.

Loma 'Ba Bo Ki'di Dōnni Go Lende 'Ba Yēsu

XLIII Mi kada naga nima yayi Boko'ba i'di bo laja 'ba Yēsu ga 'deni koloma ro to'do wa ma konzi mato ga ame lende mo kigayi bilaka ne. Kina bilaka ma laki ngi pili ro ma kere lijē. **XLIV** Kina lijē ya ame ga pili ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yēsu ne kō'bo ngi nduwē todo'bo dönni bi koto tokonyi rōnni ro go rōnni ti wa ame ga pili lijē kēdi timo ne. **XLV** Lijē ugō wa 'benni mato ga moko koza girisi mo ga zi ya ame ga kēdi ro leri mo ne 'do ki'di lijē pili ko'ja wa ame ga leri mo ko'do lijē ne. **XLVI** Kina lijē kō'bo ngi nduwē ro tototo dönni ro go bi kēzē pili mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba gbi bi tonyo akonyo bi koto mi liņo 'benni ga ti loņo ro do ngölō. **XLVII** Kina lijē koloma ngi ro to'do yē'di zi Boko'ba. Bilaka ma laki pili oloma 'deni ngi ro tiya lende 'benni ro ma laka. Kina ro koma lēndō Boko'ba ki'di ya ame ga bo kēdi kokonyi ne kō'bo ngi nduwē todo'bo rōnni tinni.

III

Go Koto

I Mi kada ma do koto mato Pitōrō ni ti Yowani enyi mi koma kada kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba mi saa 'ba motu. **II** Kina odo lijē kari kōmō 'deni kpa reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba ame kideki möyi mo ro Kpa

Reki ma Kele ne tine, dönni ondoso ngi ti ya moto ga kedi kombi bo moto ame ndimo kenme 'deni ro kilawo kpaki riyö molo di bi töyö mo ne. Bo nima, edi kombi bo nduwë molomolo tara ki'di bo koloma kpa reki nima bi tokpasi girisi di zi bilaka ame ga kedi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba ne. ^{III} Kina odo bo kongö Pitörö ni 'deni kedi ko'do tado mi reki nima tine, bo okpasi girisi ngi di zinni. ^{IV} Kina lijë koro ngi bi tidayi bo nima. Pitörö iya te, "Ongö bi te doze yöyi."

^V Kina bo tonë kombi komoni ngi toro tongö Pitörö ni. Bo omeri 'ba bo tégë motoga lijë ti kedi ki'di girisi zi bo. ^{VI} Ne tine Pitörö ileki kiya te, "Minza ti girisi. Ne wa ame medii timo ne ti mi'di ziyi. Milende ziyi ti közi kaka 'ba Yësu Kurisitö 'ba Nazareta, Ënyi toro kilingere."

^{VII} Kina bo kinda'ba közi bo tonë ma döri ngi bo kokonyi kënyi toro. Kina ndimo ga ti dokiljibi mo ga kidinga ngi kitigo yaga, bo köpu ngi kisaki tilingere. ^{VIII} Kina bo kodo ngi koto ti Pitörö ni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tilingere nduwë ti töpu tilëlu Boko'ba. ^{IX} Bilaka ma konzi ame ga yayi ne o'ja bo nima 'deni kedi kilingere ti tilëlu Boko'ba. ^X Kina lijë kikali bo ngi ro bo kpasi tonë molo kedi koloma kpa reki yayi tokpasi girisi di zi bilaka ne. Kina lende 'ba wa nima ko'do rönni zi bo nima ne kigayi lijë ngi yaga.

Pitörö Iyandi Wa Mi Reki 'Ba Rö Löbu

^{XI} Bo nima oloma ngi ko'ba'ba ro bo ngila Pitörö ni ti Yowani di mi dedë ame kidëki möyi mo ro Dëdë 'ba Nere Solomo ne yayi. Kina odo bilaka naga nima ko'ja 'deni tara na lijë kirina ngi kototo rönni ngila ya naga nima yayi römöyi lende mo igayi lijë 'deni. ^{XII} Kina odo Pitörö kongö tindi naga nima 'deni kedi kidayi lijë tara tine, bo iya te, "Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele, go wa'di na ki'dike lende nime kigayi ye keddii kidayike ze tara gomo? Omerike 'beye iyake te ze na di'di bo nime kilingere ti tigo ze ala gbi ti tigo 'ba mötu ze? ^{XIII} Inza tara, ame na ro lende 'ba Yësu bo laja 'ba Boko'ba ame koloma ro tongö go Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba gbi ti 'bu ze löbu moto ga bine ne. Boko'ba i'di ro löbu 'deni zi Yësu, ne kpe i'dike bo 'deni tonë zi turu. Pilato o'doko pele tope bo yaga, ususuke bo nduwë. ^{XIV} Bo ame koto laka ro bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba ne ebe kususuke zi turu. Ititike za ro bo ame ro bo akupö ne na 'do kope yaga ziye, ^{XV} tine bo ame ro bo tididi wa ne na kupöke ngi yaga. Ne Boko'ba i'di bo 'deni kënyi kodo yaga di mi tolë do'ja kinë bo ti komoze. ^{XVI} Tigo 'ba Yësu na me kilejo bo nime keddii kongöke kikalike gbi ne. Römöyi bo i'di do bo 'deni go lende 'ba Yësu, kina me ki'di tigo 'deni me zi bo di komoye 'do bo kilingere ti.

^{XVII} Löndö ma ga, wa nima ko'doke kpe ti bulöbu 'be ga zi Yësu ne mikali 'deni o'doke e'be ngi kinza lende kikali mo. ^{XVIII} Ne tine Boko'ba i'di bo kumë lende abo 'deni pili molo kuwöwö lende 'ba gomo 'ba Kurisitö nime. Kina me bo ki'di 'deni ko'do rönni tara. ^{XIX-XX} Kina ti, otöke doye kilekike zi Boko'ba 'do bo kupupu lende kënyë 'be yaga. Römöyi 'do odo kada mo kömö 'deni go bo ko'do yëyi ma laka doye bo koja Yësu ame bo ki'di lende mo 'deni molo go kedi ro Kurisitö ne. ^{XXI} Bo o'doko 'do Yësu koloma mitoro njö kömö mi kada abo ame bo kedi ki'di wa pili 'deni 'do kedi ro ma la'ja ne. Bo i'di bo kumë lende ni 'deni molo kiya lende naga nime. ^{XXII} Musa na kiya te, 'Nere 'be Boko'ba ti ki'di bilaka ma koto moto 'deni di mi löngö ye nima kedi ro bo kumë lende kozo 'bama. Uwöke lende ame ga pili bo kedi kiya ne, ^{XXIII} römöyi lijë ame ga pili kuwö do bo de ne inza kpe ro 'ba Boko'ba ti kote dönni pili yaga.'

XXIV Ame na ro lende kiya 'ba Musa. Kina Samölë ni gbi ti bo kumë lende moto ga ame tönë koloma ro tiya laja 'ba Boko'ba ne iya lende naga nima 'deni tara go kö'du 'ba mi kada 'beze ma le'jete nime. XXV Kina me lende 'ba bo kumë lende 'ba Boko'ba ma dogba tönë ga bine ne iya rönì 'deni gbi go lende 'be. Lömu tönë Boko'ba ko'do molo bine ti 'bu ye löbu ga ne kina me 'deni gbi tiye. Bo iya te zi Abarayama, 'Ti kupö yì ga na ti mo'do yèyi ma laka ngì do bilaka pili 'ba doliño nime.' XXVI Kina me mēdi miya 'deni ziye, Yēsu na Boko'ba kigeli 'deni ro bo laja abo. Kina me bo koja 'deni dogba kako ziye 'do ko'do yèyi ma laka dōye go ki'di ye kolake go lende kënyë 'be ga yaga."

IV

Burë Ro Pitörö Ni Ti Yowani

I Ko'ja Pitörö ni ti Yowani kēdi gba ro tiya lende nime zi bilaka naga nima kina bo akumu moto ga kōmō ngi ti Sadoke moto ga ti bo do bo kanya 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. II Lijë ngi ro 'diri go lende nime Pitörö ni kēdi kiyandi bilaka kiya te, Yēsu ënyi kodo 'deni yaga di mi tölë ne, römöyì lende nima ileme 'deni tado 'ba töku di mi tölë ëdi ro ma laka. III Kina lijë kinda'ba Pitörö ni ngi koto kari ki'di kö'do mi maboso römöyì go bi 'deni ro mi dokopiyari.

IV Bilaka ma konzi ame ga kuwö lende kiya 'ba Pitörö ni nima ne i'di dönni 'deni go lende 'ba Yēsu. Kina ya ma ki'di dönni go lende 'ba Yēsu kodo'bo rönni ngi pili kuluku 'butë bi 'butë (5000).

V Mi bi kēzë ma di gomo na löbu 'ba Yudayi ni kototo kpënni ngi mi Yerosalema ti bo kōmo kiyandi 'bënni ga. VI Ana ma tönë ro bo do bo akumu 'ba Boko'ba ne ëdi gbi mi löngö lijë yayi ti Kayapa ti Yowani ni ti Alesandoro gbi ti bilaka moto ga 'ba Ana. VII Kina lijë ki'di Pitörö ni ngi koro kōmōnni yayi. Lijë iya te, "Kpe, ilejoke bo nime ti wa'di? Közi kakpa 'ba yë na me ko'doke lende nime timo?"

VIII Pitörö ngi lo ti Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ënyi kileki kiya zinni, iya te, "Kpe turu ze ga ti bulöbu ze ga, IX ndobo laka nime do'do dilenjo bo roko'co nime ne kina me kēddi kititike ze gomo ne ya? X Ne onjo, ti miya ziye pili ti bilaka 'ba Yisarele. Tigö 'ba Yēsu Kurisito 'ba Nazareta na me kilenjo bo nime kēdi koro mi kada nime tone kōmōye ro bilaka ma laka ne. Utötike Yēsu Kurisito 'deni tönë bine, ne Boko'ba i'di bo 'deni kënyi kodo yaga di mi tölë. XI Kö'du go lende abo na tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Döku nime u'du pa mökö, kpe bo ko'ba ro ti döku ni ilagike 'deni di rōmo. Ne le'jete bo na 'deni 'böwu ro döku ma laka ro do kiteli mi gbondo 'ba rö.' XII Bo na nge koto kpöki ro bo tōmo bilaka di mi tölë römöyì Boko'ba i'di közi kakpa mo dë zi boto moto tine nge zi bo."

XIII Do ngölö 'ba Pitörö ni ti Yowani igayi bilaka naga nima kototo dönni yayi ne ngi, römöyì lijë ikali ya naga nima ro bilaka ma sari, tine uwö lijë kiya lende ngi ro do kitëwu kozo bo kikali waraga tara. Kina lijë kikali ya naga nima ngi ro bo kösö go Yēsu ga. XIV Bo mo tönë kilenjo ne ëdi gbi koro tinni yayi kina ngi i'di lijë kikali dë kpe tiya lende ma kënyë moto zinni. XV Kina lijë koja Pitörö ni ngi titi yaga di mi löngö lijë yayi. Kina lijë koloma ngi ro to'do burë mo, XVI lijë iya te, "Wa'di ga na go do'doke zi ya naga nime? Bilaka ame ga pili kēdi koloma mi Yerosalema bine ne ikali lende 'ba go koto nime lijë ko'do ne 'deni pili. Kina dinza dikalike gbi tandi gomo. XVII Ne ma laka mo go diyake zinni kinza lijë kari kiya

lende 'ba Yësu dë kpe zi bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ. Kinza bilaka ma konzi mɔtɔ ga kuwö lëbi 'ba lende nima ra."

XXVIII Kina lijë kidëki Pītōrō ni ngi 'böwu kako kiya teyi kinza lijë kari kiya lende 'ba Yësu dë kpe, kina kinza lijë kiyandi bilaka dë kpe timo. **XXIX** Ne tine Pītōrō ni ti Yowani ënyi kileki dɔmo zinni, iya te, "Omerike lende nime te, kpe na gɔ duwö dɔye ala Boko'ba na gɔ duwö dɔmo? **XX** Ne 'beze wa ame dɔ'ja 'deni kina duwö 'deni gbì ne a mɔtɔ ngi gɔ dola gɔ tiya mu te inza."

XXI Kina ngi bilaka naga nima ikali dë kpe ma 'dɔ kodɔ karama dɔ Pītōrō ni römöyì bilaka pili ëdi 'deni ngi kilëlu Boko'ba gɔ lende 'ba tilenjo nima kilenjo bo nima ne. Tine lijë ose gɔ lende 'bënni nima nduwë rɔ ma kitigɔ zi Pītōrō ni kina lijë kope ngi. **XXII** Bo mo nima kilenjo ne kɔmɔ kɔɔ mo ëdi 'deni kɔzɔ 'butë sowo gbì ti dɔmo teyi tara.

Mötu Gɔ Tigo

XXIII Kina ɔdɔ kope Pītōrō ni 'deni ti Yowani kɔzɔ a nima tara tine, lijë ileki ngi kari zi lëpi nni ga kiyëti gɔ lende naga nima löbu 'ba bo akumu ni ti bulöbu ni kiya zinni ne. **XXIV** Kina lijë pili koloma ngi rɔ tilëlu Boko'ba bi kɔtɔ kiya te, "Nere ze, ni na me ko'ba mītōrɔ ni ti dɔyayi ti yöpö ni pili ti wa ame ga pili këdi koloma yimo ne. **XXV** Ni na me kilende ti Nyi Kɔtɔ Laka mi 'bu ze löbu Dawidi bo laja 'bi ame 'dɔ ki'di bo kiya te, 'Gɔ wa'di na bo löwö ni kënyi ngi rɔ ya, kina bilaka kebe ngi tususu kpënni rɔ yawa gɔmo? **XXVI** Nere 'ba dɔlinjo pili ilejo rönni 'deni ndö bi to'dɔ ya, kina bo dɔlinjo 'bënni ga kɔtɔ rönni ngi tususu kpënni rɔ nere Boko'ba gbì rɔ Kurisitö abo ame bo koja kako dɔlinjo nime bine ne.' **XXVII** Kina me lende tönë ga Dawidi kiya ne o'dɔ rönni 'deni ngi tara. Nere Erode ni ti bo dɔlinjo Pɔnitijo Pilatɔ ususu kpënni 'deni tönë di mi gawo nime bine ti bo löwö ni ti bilaka 'ba Yisarele rɔ Yësu ame rɔ bo laja 'bi koja kako dɔlinjo nime bine ne. **XXVIII** Lijë ususu kpënni 'deni 'dɔ to'dɔ wa tönë ga kiya te ëdi ko'dɔ rönni ne. Iya 'deni te wa naga nime ëdi ko'dɔ rönni römöyì ako'dɔko 'bi na kina ëddi gbì ti tigo mo.

XXIX Nere Boko'ba ze, uwö kpa kose 'ba bulöbu naga nime kose kpënni rɔze ne. Ze bo laja 'bi ga na, i'di tigo zize gɔ duwöwö lende 'bi rɔ dɔ ngölö zi bilaka. **XXX** Ileme tigo 'bi zi bilaka ti ti'di ze dilenjo bo rɔkɔ'ɔ. Kina i'di ze ti dɔ'dɔ gɔ kɔtɔ ame ga lende mo kigayi bilaka ne ti közi kakpa 'ba bo laja 'bi Yësu."

XXXI Kina ɔdɔ lijë kote tititi Boko'ba 'deni kɔzɔ a nima yɔ, kina gɔ bi nima kiyaya rōni ngi kɔzɔ kizikizi tara. Kina lijë ngi pili lo ti Nyi Kɔtɔ Laka ki'di lijë ngi bi tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka rɔ dɔ ngölö.

Kɔnyi 'Ba Bo Ki'di Dönni Gɔ Lende 'Ba Yësu

XXXII Mi kada naga nima yayi bo ki'di dönni gɔ lende 'ba Yësu ga oloma ngi pili ti meri kɔtɔ gbì ti dōki'di kɔtɔ. Bo mɔtɔ iya dë te, "Ama naga nime wa 'ba gbagba ma na." Tine lijë pili oloma ga ngi tokɔnyi rönni ti wa ame ga lijë këdi timo ne. **XXXIII** Bo laja 'ba Yësu ga ö'bö ngi nburu ti tigo bi tuwöwö tɔdɔ 'ba Yësu yaga di mi tölë. Kina Boko'ba kō'bo ngi nduwë to'dɔ yëyi dönni rɔ mbëmbë. **XXXIV-XXXV** Ya mɔtɔ ga ame di mi löngö lijë yayi këdi ti nyaka ni ti rɔ rɔ ma konzi ne, ari kugö mɔtɔ ga ngi mökö ko'de girisi mo ga kako zi bo laja. Kina koza ngi kɔzɔ ame lijë këdi rɔ leri mo ne tara. Bɔtɔ mɔtɔ inza kpe rɔ leri 'ba wa mɔtɔ di mi löngö lijë nima yayi.

XXXVI Bo mɔtɔ rɔ Yesepa o'dɔ gbì tara. Bo di mi kupö bilaka 'ba Lëwë, öyö bo mi dɔyayi 'ba Kupuriyö. Bo laja 'ba Yësu ga i'di möyi bo rɔ Baranaba

ame 'jo 'ba lende mo tēgē, “Bo toco mā kēddi.” XXXVII Bo ugō nyaka abo mōto mōkō bo ko'de gīrisi mo ngi ki'di zi bo laja.

V

Ananiya Ni Ti Sapira

I-II Bo mōto kīdēki mōyī mo ro Ananiya lijē ti 'ja abo Sapira, lijē ugō nyaka 'bēnni mōto mōkō kina bo kogba gīrisi mo ngi ro ē'bēnni kōso ma ndō te na nge bo ko'de ki'di zi bo laja. 'Ja abo Sapira ikali go lende nima gbī.

III Pitōrō iya te, “Ananiya, go wa'di na ki'di Satani ka'da yi ki'di yi kebe kunzō bēti zi Nyī Kōto Laka 'ba Boko'ba go lende 'ba gīrisi nima kogba 'deni ro ē'bi ne gomo? IV Nyaka ro nyaka 'bi, kina me kugō mōkō gīrisi mo gbī ro ē'bi. Ne go wa'di na kebe komeri to'do lende nima tara gomo? Bēti nime o'do dē zi bilaka, ne Boko'ba na me 'deni ko'do bēti teyi.”

V Kina Ananiya kuwō lende nime Pitōrō kiya ne yo, na bo kila'ba ngi bēri ro tōku. Bilaka ame ga kuwō lende 'ba tōlē abo nima ne ngi pili ro tikere. VI Kina yōbi ndende mōto ga kako kolo tōku bo ngi mī bōngō kombi kari kusu.

VII Tēgē me mbowa kōso saa mota tara di pōtō mo na 'ja mo kōmō ngi. Loko ikali dē te mē'dē nī olē 'deni. VIII Pitōrō ititi loko, iya te, “Iya zō ro ma laka gīrisi 'ba nyaka nime kugōke ne go rōmo na nge me ne?”

Loko iya te, “Yēē, kina ma pili ne.”

IX Pitōrō iya te, “Go wa'di na kpe ti mē'dē yī kususuke kpeye bi to'do bēti zi Nyī Kōto Laka 'ba Boko'ba gomo? Onḡo bi 'dē te, bilaka ame ga kusu mē'dē yī ne na me 'dē gba kēdi kōro kpadōri. Lijē ēdi kombi tōku yī tōne giri nime kari kusu.”

X Kina loko kila'ba ngi ro tōku bēri kōmo Pitōrō. Yōbi ndende tōnē ga ako ko'ja loko kōlē 'deni gbī, kina lijē kombi tōku nī ngi yaga kari kusu ngila mē'dē nī. XI Kina bilaka 'ba kanisa pili ti ya ame ga kuwō lende mo mī kada nima yayi ne ngi pili ro tikere go kō'du mo.

Go Koto Ma Konzi

XII Mī kada naga nima bo laja 'ba Yēsu ga oloma ngi to'do go koto ma konzi ame ga lende mo kigayi bilaka ne yayi. Kina bilaka ame ga pili ro 'ba kanisa ne kō'bō ngi nduwē bi tototo dōnni mī dēdē 'ba nere Solomo ame mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba ne. XIII Ya ame ga ki'di dōnni dē go lende 'ba Yēsu ne ilaḡa rōnni dē tari to'do'bo dōnni ti ya naga nima. Ne tine bilaka pili o'bō ngi tiya lende 'bēnni ro ma laka. XIV Kina ki'di bilaka ma konzi mōto ga bōtōni gbī ti 'ja kō'bō ti'di dōnni ngi go lende 'ba nere Yēsu lijē kōdo'bo rōnni ti bilaka 'ba kanisa. XV Kina bilaka koloma ngi ro tombi bo rōkō'bo ma konzi ko'ba kpa kōri do langiri ni ti sora ni 'do odo kiya te Pitōrō kudō kebe yayi go do mbēli bo kudō kebe dōnni. XVI Bilaka ma konzi olo kako di mī dōliḡo ame ga ngila Yeroselema yayi ne ti bo rōkō'bo ma konzi ti bo nōki ni ko'de kako zi Pitōrō ni, kina kilenjo lijē ngi pili.

Gomo 'Ba Bo Laja

XVII Kina bo do bo akumu ni ti ya ame ga ro 'ba bo kīdēki mōyī dōmo ro Sadoke ne ngi lo ti mī kombi ro bo laja naga nima. XVIII Kina lijē kinda'ba bo laja naga nima ngi ki'di mī maboso.

XIX Kina odo kōmō 'deni mī korōndo tine, malayika 'ba Boko'ba ako ngi kurōgō kpadōri 'ba maboso nima yaga, kina ko'de lijē ngi yaga, iya te,

XX “Arike mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba go kari kiyake kori 'ba didi nime zi bilaka.”

XXI Kina odo bo laja naga nima kuwo lende nime 'deni te tine, lijje enyi ngi mi bi keze mo kari mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba kisaki ngi tiyandi kamo bilaka.

Mi donbo mo nima na bo do bo akumu ni ti bilaka abo ga kideki bilaka ma lobu 'ba Yudayi ngi pili kototo ronni mi go bi 'ba tiya bure. Kina lijje koja bo kanya ngi 'do ko'de bo koja laja naga nima kako zinni di mi maboso. XXII Kina odo bo kanya naga nima kari komo yayi tine, lijje o'ja bo laja tone ga inza kpe mi maboso yayi. Lijje ileki kako kiya lende mo zi bilaka lobu naga nima, tgege, XXIII “Dari do'ja kpadori 'ba maboso laka ro ma kopi teyi ti bo kanya bo koda bi mo ga kedi koru kpmo yayi. Tine dopi kpmo yaga dodo ro yayi do'ja lijje de du te.”

XXIV Kina odo bo do bo kanya 'ba ro lobu 'ba Boko'ba ni ti lobu 'ba bo akumu ni kuwo lende nima 'deni tara tine, lende mo iliko ngi donni. Lijje ikali de wa'di na ko'do ronni zi ya naga nima. XXV Tine bo moto ako kiya zinni, tgege, “Ya tone ga ki'dike mi maboso ne lijje edi mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba 'de yayi bi tiyandi bilaka.”

XXVI Kina bo do bo kanya nima kenyi ngi ti bo kanya abo ga kari go bo laja tone ga. Ne tine lijje itini ya naga nima de ro ya, romoyi lijje ere kinza bilaka naga nima yayi ne kenyi ra ro ya tinni tu'du lijje ti doku. XXVII Lijje o'de bo laja naga nima ki'di koru kamo bilaka lobu naga nima mi bi 'ba bure yayi ne. Bo do bo akumu nima enyi kiya zi bo laja naga nima bo iya te, XXVIII “Kpe, dota go tiyandi bilaka ti lende 'ba Yesu nima 'deni tone molo di ziye bine. Ne ebe ki'dike lende 'ba akiyandi 'be nime 'deni ngi le'jete kita'ba kote mi Yerosalema nime pili. O'dokoke 'deni ngi 'do ze na dinda ro bo kupu Yesu.”

XXIX Pitoro ni enyi kileki domo zinni iya te, “Ma do kiteli mo Boko'ba na go duwo domo, inza de ro kpe bilaka lesi na go duwo doye. XXX Bo na ro bo ame 'bu ze lobu ga koro ne. Kina me bo i'di Yesu 'deni gbi kenyi kodo yaga di mi tole. Kpe 'beye upoke Yesu 'deni tone ti tutoti mo do ngeri. XXXI Ne Boko'ba i'di Yesu 'deni koloma do dori bo mitoro ro nere gbi ro bo tomo wa di mi tole, 'do ki'di bilaka 'ba Yisarele koto donni di mi lende kenye 'benni ga go bo kola lijje. XXXII Wa naga nime ze do'ja 'deni ti komoze, kina me dedi 'deni ro tiya mo zi bilaka. Kina Nyi Koto Laka ti ki'di lijje 'deni ngi kikali lende naga nime, romoyi Boko'ba i'di Nyi Koto Laka abo 'deni zi ya ame ga koro bo ne.”

XXXIII Lende nime i'di bo bure naga nima ngi kenyi ro 'diri ko'doko 'do tupu ya naga nima. XXXIV Tine bo moto ro Gamalele enyi toru kilende zi bilaka naga nima mi bi 'ba bure yayi ne. Bo ro Parosi ame kedi kiyandi bilaka ti ko'du ki'di 'ba Boko'ba, kina bilaka ngi me ro ma koro bo. Bo i'di bo kanya koto bo laja naga nima titi kari mbowa yaga. XXXV Kina bo kiya zi bilaka 'ba bure naga nima bo iya te, “Kpe londu ma ga bilaka 'ba Yisarele, omerike doye titi go lende nime ko'dokoke to'do mo zi ya naga nime ne. XXXVI Omerike lende 'ba Tuda ma tone kenyi ko'do ro bo pa mi doyayi nime bine ro wa lobu, bilaka kosu kulowo go bo nbo koru kuluku modomota (400) tara ne te. Ne me tone kupu bo ne wa'di na ko'do ronni? Ya ame ga pili ki'di donni go lende abo ne ita'ba ngi kiyeyi ronni ro kotokoto lende nima kiliko ngi yaga ro yawa. XXXVII Di potu mo Yuda di Galilaya enyi gbi mi kada ma tone kedi kugu moyi bilaka ne ki'di bilaka ma konzi moto ga kosu go bo. Ne me tone kupu bo gbi ne wa'di na ko'do ronni? Ya ame ga ki'di donni go lende abo ne ita'ba ngi gbi kiyeyi ronni ro kotokoto. XXXVIII Ne

kina me gbi kozo lende 'ba ya naga nime kinza ko'doke wa moto de zinni. I'dike lije kari e'benni. Meri 'benni ti ndobo 'benni nima odo kiya te kedi ro 'ba bilaka lesi edi kote roni ka giri naga nime. XXXIX Ne odo kiya te kedi ro 'ba Boko'ba inza ko'boko ta'da mo. Motoga ti keddike e'be za ro to'do ya ti Boko'ba."

XL Kina bilaka 'ba bure naga nima pili koro ngi go lende kiya 'ba Gamalele nima. Kina lije kideki bo laja naga nima ngi kako ki'di komba nge ti korobayi. Lije ose gomo gbi ro ma kitigo zinni kinza lije kari kiya lende 'ba Yesu de kpe. Kina lije kope bo laja naga nima ngi ki'di kari.

XLI Tine bo laja naga nima di bi todo 'benni di mi bi 'ba bure nima lije ngi lo ti lonjo, romoyi Boko'ba oza lije 'deni laka tombi gomo go lende 'ba Yesu.

XLII Tine di pototo mo bo laja naga nima oloma ngi nduwe tiyandi bilaka di mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba gbi kebe mi linjo. Lije o'bo ngi nduwe tiyeti mo Yesu na ro Kurisitoto ame Boko'ba koja kako dolinjo nime ne.

VI

Bo Kokonyi Ndobo

I Kina odo bo kosoto go Yesu ga konzi 'deni kozo a nima tara mi kada naga nima yayi tine, ya ame ga mi lonngo lije yayi kilende ro kpa Giriki ne ebe ngi togba kpeni ti ya ma kilende 'benni ro kpa Yudayi. Ya ma kilende 'benni ro kpa Giriki naga nima iya te, makuru'be ma 'benni ga o'ja a 'ba konyi ame kedi koza nduwe ro go bi kezé pili ne de. II Kina bo laja ma 'buté domoriyo naga nima kideki bo kosoto go Yesu ga ngi pili kototo ronni bi koto. Lije iya te, "Ma kele mo na ro wa'di? Ndobo 'ba tuwowo lende 'ba Boko'ba na go dola beri dari mi ndobo 'ba toza a 'ba konyi zi bilaka? III Londoto ze ga, ma laka mo o'doko ziye 'do kigelike bilaka moto ga modomoriyo di mi lonngo ye bina ro ya ame ga kikalike kedi lo ti Nyi Koto Laka ki'di 'deni kikali lende ne, 'do di'dike lije na kedi ro bo konjo go ndobo nime. IV go ndobo 'beze kedi nge ro to'do motu ti tuwowo lende 'ba Boko'ba zi bilaka."

V Kina bilaka naga nima pili kuti ngi go lende nima. Kina lije kigeli Setepano ame lo ti Nyi Koto Laka ki'di doni 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitoto ti doki'di koto ne ngi. Tine lije igeli Pilipo ni gbi ti Purokoro ti Nikanora ti Timono ti Peremona ti Nikolawo ame ro bilaka 'ba Anitakiya bo ko'do ro bo 'deni ro Yudayi ne. VI Lije o'de ya modomoriyo naga nima kako zi bo laja 'ba Yesu ga. Kina bo laja ki'di kozinni ngi donni kumotu go Boko'ba kokonyi lije mi ndobo nima.

VII Mi kada naga nima yayi bilaka ma konzi i'di donni 'deni go lende 'ba Boko'ba, kina bo kosoto go Yesu ga konzi ngi ro ma kénye mi Yeroselema. Bo akumu ma konzi moto ga i'di donni 'deni gbi go lende 'ba Yesu Kurisitoto.

Tinda'ba Setepano

VIII Tine Boko'ba o'bo ngi to'do yei do Setepano ki'di tigo zi bo koloma ro to'do go koto ma konzi moto ga ame lende mo kigayi bilaka ne yayi.

IX Tine bilaka moto ga enyi ngi bi to'do kowasa ti bo. Ya naga nima, lije ro bilaka 'ba Kurene ti Alesandora ame ga kedi ko'do motu mi ro 'ba motu ame kideki moyi mo ro, "Ro 'ba bo do ngolo" ne. Lije enyi ngi kodobo ronni ti bilaka moto ga 'ba Kilikiya ni ti Asiya. X Ne tine Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba i'di Setepano ngi kikali lende ro ma kénye kinza bilaka naga nima ka'da bo ra ti lende. XI Kina lije kari koco ngi zi ya moto ga 'do kiya te, "Duwo bo nime koloma ro titi'ja Boko'ba gbi ti 'bu ze lobu Musa."

^{XII} Lende nime i'di bilaka 'ba Yerusalemā ngī pili ti bulöbu 'bēnni ga kpaki ti bo kōmō kiyandi ni kēnyī rō 'diri ti Setepano. Kina lijē kolōdō ngī dō bo kinda'ba bo koto kari mī bi 'ba burē. ^{XIII} Lijē i'di ya mōtō ga koloma tususu bo rō bēti, kiya te, "Bo nima oloma rō tiya kpa kēnyē rō rō löbu 'ba Boko'ba gbī ti kō'du ki'di mo n̄bō me. ^{XIV} Duwō bo koloma tiya mo tēgē bo nima rō Yēsu 'ba Nazareta ne ti kiyēyī rō löbu 'ba Boko'ba yaga kada mōtō kuyī mī dōlētī ame ga Musa kose gōmo zize ne."

^{XV} Bilaka naga nima pili mī bi 'ba burē yayi ne odo kōmōnni ngī dō Setepano, tīne lijē o'ja kōmō bo uyi rōni 'deni ngī yaga kōzō kōmō malayika.

VII

Lende 'Ba Setepano

^I Kina bo dō bo akumu nima kēnyī kititi Setepano, iya te, "Lende nime rō ma laka?"

^{II} Setepano ileki dōmo, iya te, "Kpe löndō ma ga kpaki ti bulöbu mo ga, uwōke dōma. Mī kada ma mōlo tōnē ga bine Boko'ba ame rō bo dō wa pili ne odo 'deni kileme rōni zi 'bu ze löbu Abarayama. Mī kada nima yayi Abarayama ēdi koloma mī dōyayi 'ba Mesopotamiya gba kinza bo kari dē Arana. ^{III} Boko'ba iya te, 'Ēnyī di dōyayi nime di mī lönggō e'be 'bu yī ga kari mī dōyayi ame mēdi mileme zīyī ne.'

^{IV} Abarayama ēnyī 'deni mī kada nima di mī dōyayi 'ba Kalidaya yayi kari koloma Arana. Di pōtō tōlē 'ba 'bu bo na me bo kēnyī di Arana kako mī dōyayi nime dēdi dolomake teyi. ^V Ne mī kada naga nima yayi Boko'ba i'di bi titi 'ba dōyayi nime mōtō dē zi Abarayama. Tīne Boko'ba iya 'deni 'dō ti'di mo zi Abarayama kada mōtō 'dō kēdi rō yayi abo gbī ti kupō bo ga. Boko'ba iya 'deni kōzō a nima tara pele ko'ja Abarayama kinza ti kole. ^{VI} Boko'ba iya te, 'Kupō yī ga ti koloma 'deni rō atoli mī dōyayi 'ba bo löwō. Kina bilaka 'ba dōyayi nima ti ki'di lijē 'deni ngī koloma rō to'dō ndōbo zīnni kōdō gomō rōnni n̄bō kōmō kōzō kuluku modōomota(400). ^{VII} Ne tīne ti mako 'deni ngī modō karama dō bilaka mo naga nima. Kina kupō yī ga ti kōdō 'deni ngī yaga di yayi kako to'dō mōtu zō mī dōyayi nime bine.'

^{VIII} Boko'ba iya zi Abarayama gō ko'dō dōlētī 'ba akilele zi bilaka abo ga ame rō bōtōni ne 'dō kēdi rō kinē 'ba lömu abo 'ba Boko'ba. Kina odo Abarayama kōyō Yisika 'deni tīne bo ilele ngī mī tō'dō dō modōomota. Yisika öyō Yakoba kina bo ko'dō gbī tara teyi. Yakoba öyō kole 'butē dōmoriyō abo ga kina bo kilele lijē gbī tara, ame lijē na rō yī līngī 'ba kpa gōli ze ga ma le'jete nime ne.

^{IX} Ne kole 'ba Yakoba ga ebe 'bōwu kombi mīnni rō löndō nni Yesepa, lijē kugō bo mōkō zi bilaka mōtō ga koto kari Ezipeto rō atoli. Ne tīne Boko'ba oloma 'deni nduwē ti Yesepa ^X kolō bo di mī gomō abo ga pili, i'di bo 'deni kikali lende 'dō dōkī'di bo dōlīnō 'ba Ezipeto nima kēyī rō bo. Bo dōlīnō Paro i'di Yesepa koloma rō turu ma löbu dō Ezipeto gbī tonḡo gō wa 'ba mī līnō abo ga.

^{XI} Tīne sēyī ebe kila'ba ngī mī dōyayi 'ba Ezipeto ni ti Kanana ki'di bilaka koloma rō gomō. 'Bu ze löbu ga ame kēdi koloma mī Kanana ne o'ja wa mōtō dē gō lijē konyo. ^{XII} Ne tīne Yakoba uwō lēbi mo tēgē nyōnyu ēdi Ezipeto, kina bo koja kole abo ga 'bu ze löbu ga ngī kari tugō mo. ^{XIII} Mī riyō 'ba tileki 'bēnni na Yesepa kileme rō bo zīnni rō löndō. Kina bo dōlīnō 'ba Ezipeto nima gbī kikali lijē ngī rō bilaka 'ba Yesepa ga.

^{XIV} Mi kada nima yayi Yesepa oja laja 'deni go 'bu bo Yakoba 'do kako Ezipeto pili ti bilaka abo ga ma kuluku koto kodo domo 'butë riyö döömu (75). ^{XV} Yakoba ni ënyi kari koloma Ezipeto nbo bo köle yayi ti kole abo ga. ^{XVI} Kina di gomo tine na bilaka kombi töku lijë 'jaa kileki timo Sekeme kari kusu mi go bi ma tönë Abarayama kugö ti girisi di zi bilaka 'ba Amora ne.

^{XVII} Kina odo kada 'ba wa ma tönë ga Boko'ba kiya lende mo zi Abarayama ne kola 'deni ngosi tine, 'bu ze löbu ga ara 'deni ro ma kënyë mi döyayi 'ba Ezipeto. ^{XVIII} Mi kada mo naga nima yayi bo dolinjo moto ame kinza kikali Yesepa de ne na 'deni do döyayi 'ba Ezipeto. ^{XIX} Bo dolinjo nima uyi döngala moto zi 'bu ze löbu ga koloma ro todo gomö romo. Bo i'di lijë koloma ro tu'du kole kuru 'bënni ga mökö köle yaga.

^{XX} Mi kada 'ba lende nima na köyö Musa ngi ro kole ame kele kulöwö ne. Ulu bo nyepe mota mi rö 'ba 'bu bo, ^{XXI} di gomo tine na kari kusu do bo ngi mökö. Nyiti 'ba bo dolinjo Paro na kari kimo do bo di mökö yayi kogba bo kari timo kulu ro kole 'bëni. ^{XXII} Kina kiyandi bo ngi pili ti akikali 'ba Ezipeto, bo koloma ngi ro bo kpa kitigo gbi ro bo riri.

^{XXIII} Kina odo komo koo abo kedï 'deni 'butë sowo tara tine, bo ënyi komeri lende 'ba 'do tari tonjo löndö bo ga bilaka 'ba Yisarele. ^{XXIV} Kina bo kari ko'ja bo Ezipeto moto ngi kedï ro tomba bo Yisarele moto. Bo ari kokonyi läpi bo nima, bo kupö bo Ezipeto nima ngi yaga kpa dokolo mo. ^{XXV} Bo omeri 'ba bo, bo iya te bilaka 'bënni ga ti kikali ngi bo na Boko'ba ko'doko 'deni 'do kolo lijë di mi gomö nima. Ne tine lijë ikali ma tara de.

^{XXVI} Mi bi këzë moto 'böwu bo ari ko'ja ya ma riyö 'bënni moto ga 'ba Yisarele kedï ro tomba rönni. Kina bo kari tota lata mo, bo iya te, 'Uwöke doma te, kpe ro löndö koto ëddi kombake roye go wa'di?'

^{XXVII} Tine bo ma koma 'diri mo nima ënyi kitinji Musa yaga kileki kiya te, 'Ni, ye na ki'di yi ro bo doze bi to'do burë ze? ^{XXVIII} Eddi ko'doko tupö ma gbi kozo ame kupö bo Ezipeto tönë tipiyara ene ne?'

^{XXIX} Lende nime i'di Musa ngi ro tikere kënyi di Ezipeto kirina kari koloma ro bo löwö mi döyayi 'ba Midiyana. Bo ari köyö kole riyö di yayi.

^{XXX} Kina odo Musa ko'do komo koo 'deni 'butë sowo yayi tine, mi kada ma do koto moto ko'ja bo kedï mi mökö do doku 'ba Sinayi, na malayika 'ba Boko'ba kodo kileme röni ngi zi bo mi pa'do köbö do morogo. ^{XXXI} Lende 'ba wa nima igayi Musa ngi ki'di bo kese ngosi tonjo mo. Tine bo uwö Boko'ba kilende zi bo iya te, ^{XXXII} 'Ma na ro Boko'ba ame koloma ro tonjo go 'bu yi löbu Abarayama ni ti Yisika ni ti Yakoba ne.'

Lende nime i'di ro Musa ngi kilë'di kilana ro bo de kpe tonjo mo. ^{XXXIII} Boko'ba iya te, 'Oto wari yaga di ndiyi. Go bi nima kedï korö teyi ne go bi ma 'ba Boko'ba na. ^{XXXIV} Mo'ja lisa 'ba bilaka ma ga 'deni di Ezipeto kina muwö tileri 'bënni 'deni gbi. Kina me mako 'deni dolinjo nime 'do tolo lijë di mi gomö 'bënni ga. Enyi torö, mëdi moja yi kileki kari mi döyayi 'ba Ezipeto.'

^{XXXV} Kina me mëdi miya ziye löndö ma ga, Musa tönë bilaka kilagi, kiya te, 'Ye na ki'di yi ro bo doze bi to'do burë ze?' ne, bo na Boko'ba koja kari koloma ro bo dönni kolo lijë yaga di mi gomö 'bënni ga. Boko'ba i'di malayika nima Musa ko'ja di mi pa'do 'ba do morogo nima ne kose go lende naga nima zi bo. ^{XXXVI} Musa oja bilaka 'ba Yisarele 'deni yaga di mi döyayi 'ba Ezipeto ti to'do wa ma konzi moto ga ame lende mo kigayi bilaka ne mi döyayi nima yayi gbi di mi yöpö löbu ame kidëki ro yöpö Kasi ne. Bo oloma 'deni nduwë ro to'do lende 'ba go koto di mi mökö yayi nbo

komo koo 'butë sowo. XXXVII Bo na tönë kose zi bilaka 'ba Yisarele, kiya te, 'Boko'ba ti ki'di bo mato 'deni ngi di mi löngö ye nima kedi ro bo kumë lende kozo 'bama.'

XXXVIII Musa nime bo na gbi tönë koloma ti bilaka 'ba Yisarele mi kada ma tönë lijë kototo dönni di mi mökö. Mi kada nima yayi malayika 'ba Boko'ba ilende zi bo bi koto ti 'bu ze löbu ga. Kina ki'di kö'du ki'di 'ba Boko'ba ame 'do kö'bö ro nburunburu ne ngi zi bo 'do bo ki'di gbi zize.

XXXIX Di pötö mo 'böwu 'bu ze löbu ga ebe kilagi lende 'ba Musa kitinji yaga, lijë ko'doko 'böwu tileki Ezipeto. XL Lijë ari kiya zi Arona, iya te, 'Uku akoro zize 'do kileki ze Ezipeto, römöyi Musa bo koja ze yaga di mi döyayi 'ba Ezipeto nime dikali de wa'di na ko'do röni 'deni zi bo di bito yayi.'

XLI Mi kada nima yayi lijë i'di Arona kuku yamo zinni ro kole sa 'do kedi ro akoro zinni. Kina lijë kumu roma ngi teyi lijë ko'do karama 'ba akoro 'benni ame lijë na ko'do ti közinni ne. XLII Go kö'du mo na Boko'ba kënyi ngi ro ya tinni ki'di lijë koloma ro tulömu kpenni zi kada ni ti nyepe ni ti këlu 'ba mitoro. Lende nime o'do röni kozo kö'du tönë bo kumë lende 'ba Boko'ba kugu kiya te, 'Kpe bilaka 'ba Yisarele, mi koma koo 'butë sowo ma tönë këddike mi mökö ne, akumu 'be ame ga pili kolomake ro tumu mo ne umuke de go lende ma. XLIII Tine kilaka 'ba tubö mo ro mbeli 'ba do akoro 'be ame kidëki möyi mo ro Moloke ne na za kolomake ro tombi mo tilaki timo. Kina kolomake ngi gbi tombi akoro 'be ame kidëki möyi mo ro Rapana kukuke kozo këlu tara ne. Wa ame ga ko'doke ti köziye ne na za kolomake tulömu kpeye teyi. Go kö'du mo ti moga ye nbö kari kolomake gönyi Babele.'

XLIV Mi kada ame 'bu ze löbu ga kedi mi mökö ne, kilaka na lijë kubö ro mbeli 'ba to'do mötu zi Boko'ba di yimo 'do lijë kikali ngi bo edi tinni. Boko'ba i'di Musa 'deni kubö rö kilaka nima kozo kiné ti tiyöbu mo ame bo kileme ne. XLV 'Bu ze löbu ga i'di rö kilaka nima 'deni zi kole 'benni ga koloma ro tombi mo di pötö nni mi kada ma lijë kedi kari ti Yesuwa. Kina me 'do lijë kako koloma mi döyayi nime Boko'ba koga bo döyayi mo ga di dömo zinni ne. Rö kilaka nima oloma 'deni ti 'bu ze löbu ga nbö kömö mi kada 'ba Dawidi. XLVI Boko'ba ngi ti mi këyi go lende 'ba Dawidi kina me Dawidi kititi Boko'ba 'do ki'di bo ko'ba rö zi Boko'ba ma kongö go Yisarele. XLVII Ne tine Boko'ba i'di Solomo kole 'ba Dawidi na 'jaa ko'ba rö zi bo.

XLVIII Ne ro ma laka miya ziye, Boko'ba ame bo na ro bo tigö do kiteli ne, bo oloma de mi rö ame ga bilaka lesi na ko'do ti közinni ne. Kina kozo lende abo ma tönë bo kumë lende kumë molo bine kiya te, XLIX 'Mitoro na ro kiti ma, tine döyayi na ro gara 'ba ndö. Ne ro ma tondo mo ga na 'do kpe bilaka lesi ko'bake rö zö? 'Do ko'doke bi 'ba ro kindawo zö totondo mo ga? L Ma na mo'ba wa pili.'

LI Löndö ma ga, o'doke minyi kulöwö. O'doke röye za kozo bo löwö ame ga kinza kikali Boko'ba de, kuwö lende mo de gbi ne tara. Ö'böke ro tilagi Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba molo kako di zi 'bu ye löbu ga. LII 'Bu ye löbu ga odo gomö ro bo kumë lende 'ba Boko'ba pili ro gomö. Kina lijë kupö ya ame ga koloma ro tuwöwö mo kiya te Boko'ba edi koja bilaka ma laka mato kidëki ro Kurisito kako dolinj nime bine ne ngi yaga. Kina me Kurisito ako 'deni dolinj nime bine, ne kina me kususuke kpeye ngi ro bo kupöke yaga. LIII Kö'du ki'di 'ba Boko'ba ame malayika kose zi 'bu ye löbu ga ne, ikalike pele o'dokoke de to'do mo yo."

^{LV} Kina ɔdo bilaka bo burè naga nima kuwö Setepano kiya lende nima 'deni tara tine, lijè pili ènyì ngì rɔ 'dirì konyo dɔ tunɔu nnì rɔ bo. ^{LV} Ne tine Setepano ngì lɔ ti Nyì Koto Laka kina bo kombi kɔmɔ bo ngì mitorɔ bo ko'ja bi kɔpɔ 'ba Boko'ba ti Yèsu kèdì kɔrɔ dɔ dörì Boko'ba yayi. ^{LVI} Bo iya te, "Ongòke, mo'ja kpadörì 'ba mitorɔ kurögö 'deni yaga rɔ gböhö, kina kole 'ba bilaka lesi na me 'dè gbì kèdì kɔrɔ dɔ dörì Boko'ba."

^{LVII} Ne tine bo burè naga nima ulörì ngì rɔ ma kembe gɔ lende nime lijè kuwö bo kiya kɔzɔ a nima tara ne. Lijè u'bè mbili nnì teyi ti kòzinnì. Kina lijè pili kënyì kolɔdɔ ngì dɔ bo ^{LVIII} kinda'ba bo kari timo yaga di mī gawo. Kina lijè kari ku'du bo ngì di yayi ti dökü tupɔ bo yaga. Bo ku'du dökü naga nima olo bɔngɔ 'ba rönni ga pili ki'di zi kole yɔbi mɔto kideki rɔ Solo tonɔu gɔmo.

^{LIX} Kina ɔdo bilaka naga nima kèdì ku'du Setepano 'deni ti dökü tara tine, bo ulörì ngì rɔ ma kembe kiya te, "Nere ma Yèsu, ogba didì ma ziyì yayl."

^{LX} Kina bo kolɔdɔ ngì bèrì, bo iya te, "Nere Yèsu, ola bilaka naga nime gɔ lende kënyè 'bènnì."

ɔdo bo kiya nburunburu 'ba lende abo nime 'deni kɔzɔ a nime te tine, na bo kòlè ngì.

VIII

I Tine Solo utì ngì gɔ lópö nima.

Ya 'Ba Solo Ti Kanisa

Mì kada nima kupö Setepano ne na kòzì kasi ma kinza kiya kisaki to'do rönì zi bilaka 'ba kanisa di mī Yerosalema. Kina lijè pili kita'ba ngì këyèyì rönni mī doliŋɔ ma titi 'ba Yudayi ti Somorona kola bo laja na nge rɔ dönni mī Yerosalema. ^{II} Ya mɔto ga ame ki'di rönni 'deni rɔ toro Boko'ba ne na kari kusu Setepano kudu bo ngì rɔ mbembè. ^{III} Kina Solo kënyì ki'di rɔ bo ngì rɔ tinda'ba bilaka 'ba kanisa. Bo oloma ngì rɔ tozi gönnì kebe mī liŋɔ 'bènnì ga tinda'ba bɔtɔni pili ti 'ja koto mī maboso.

Laja Mī Somorona

^{IV} Bilaka 'ba kanisa naga nima këyèyì rönni mī doliŋɔ titi naga nima oloma ga ngì nduwè rɔ tuwöwö laja laka 'ba Yèsu. ^V Piliöpö ari koloma 'ba bo mī gawo mɔto 'ba Somorona, kina bo kò'bö ngì rɔ tuwöwö mo zi bilaka ma yayi, Yèsu na rɔ Kurisütö ame Boko'ba koja kako di mitorɔ ne. ^{VI} Bilaka ma konzi uwö lende naga nima Piliöpö koloma rɔ tiya mo ne 'deni laka. Kina lijè o'ja wa ame ga bo ko'dɔ kò'du mo kigayi lijè ne 'deni gbì laka. ^{VII} Bo i'di nöki ma konzi 'deni kita'ba di dɔ bilaka ti birɔ ma kembe, kina bo ileŋo ya ma konzi mɔto ga ame ndimo ga keŋme 'deni rɔ kilawo ne ti bo ka'bo ma konzi mɔto ga 'deni gbì. ^{VIII} Kina bilaka 'ba mī gawo nima ngì pili ti mī këyì gɔ kò'du mo.

^{IX} Ne tine bo kata mɔto èdì mī gawo nima yayi kideki möyì mo rɔ Simona. Bo èdì mɔlo yayi ti'di lende 'ba tata abo nima kigayi bilaka naga nima. Kina bo ko'dɔ rɔ bo ngì rɔ wa löbu. ^X Bilaka 'ba mī gawo nima pili ö'bö tuwö lende abo rɔ ma laka kiya te, "Bo nime na rɔ Mitɔrɔ, möyì bo rɔ Tigɔ Dɔ Kiteli."

^{XI} Lijè ö'bö tuwö lende abo gɔ tata mbembè abo nima bo kèdì ko'dɔ mī lönögö lijè ne. ^{XII} Kina ɔdo Piliöpö kako kuwöwö laja laka 'ba nere löbu 'ba Boko'ba ti lende 'ba Yèsu Kurisütö 'deni tine, bɔtɔni 'ba mī gawo nima pili ti 'ja mo ga i'di dönni ngì rɔ ma laka gɔmo. Kina kodɔ mini 'ba bapatisi ngì dönni. ^{XIII} Simona bo kata tönè i'di dɔ bo gbì gɔmo, na kodɔ mini 'ba

bapatisi ngi do bo. Na bo kényi ngi kösö go Pilipö, tine wa löbu ame ga Pilipö kedi ko'do ne lende mo igayi bo ngi.

^{XIV} Kina odo bo laja ame ga mi Yerosalema ne kuwo lende mo 'deni kiya te bilaka 'ba Somorona i'di donni 'deni go lende 'ba Boko'ba tine, lijé oja Pitörö ni ngi ti Yowani kari yayi. ^{XV-XVI} Lijé ari kömö yayi ko'ja kobapatisi bilaka naga nima 'deni ti moyi nere Yesu Kurisitö, tine Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba inza gba donni. Kina Pitörö ni kititi Boko'ba ngi 'do ki'di Nyi Koto Laka zi ya naga nima. ^{XVII} Lijé i'di közinni do ya naga nima, na Nyi Koto Laka kila'ba ngi donni pili.

^{XVIII} Kina odo bo toné ro Simona konggo 'deni Nyi Koto Laka kila'ba ngi do bilaka naga nima go közi ki'di 'ba Pitörö ni ti Yowani tara tine, bo ako ngi zinni ti girisi. ^{XIX} Bo iya te, "I'dike tigö nima gbi zö 'do odo mi'di közo do bilaka 'do Nyi Koto Laka kila'ba gbi donni."

^{XX} Pitörö iya te, "Ni ee, ti kari koto ti girisi 'bi nima mi pa'do 'ba Gehena. Go wa'di na komeri 'do tugö wa ame Boko'ba ki'di ne ti girisi gomo? ^{XXI} 'bo odo de mi ndobo nime römöyi meri 'bi odoro de komo Boko'ba. ^{XXII} Oto döyi di mi lende kénye 'bi nime kititi Boko'ba 'do mi bo këyi röyi bo kola yi go meri kénye 'bi ga, ^{XXIII} römöyi mikali 'deni ni ngi ro bo mi kombi kina lende kénye 'bi na 'deni ngi döyi."

^{XXIV} Simona enyi koma'jo roni zi Pitörö ni ti Yowani, iya te "Tititike Boko'ba kinza bo ki'di wa naga nime kiyake ne de ko'do ronni tara zö."

^{XXV} Kina odo Pitörö ni ti Yowani kote tiya lende 'ba nere Yesu 'deni zi bilaka naga nima tine lijé ileki ngi kari Yerosalema nduwé ti tiya laja laka 'ba Kurisitö kebe mi lijö na konzi motö ga 'ba Somorona.

Pilipö Ni Ti Bo Motö Di Kusa

^{XXVI} Di pötö mo na malayika 'ba Boko'ba kako kiya zi Pilipö tégé, "Enyi kari kapa do ro'ö 'de go kori ame kako di Yerosalema kari Gaza ne." (Kori mo nime boto ilingere de kpe kebe gomo le'jete.)

^{XXVII} Pilipö enyi kari na do bo kondoso ngi ti bo motö ro bilaka 'ba Kusa di yayi. Bo nima ro bo koja laja ma löbu 'ba 'ja bo dolinjö 'ba Kusa. Bo na ro bo do ndobo 'ba tikeki girisi 'ba 'ja nima. ^{XXVIII} Bo ari to'do mötu zi Boko'ba mi Yerosalema kina bo kedi 'deni ro tileki ti aribiya abo ame kosani na kedi koto ne. Tine bo edi ro tidéki lende 'ba Boko'ba ma Yesaya kugu. ^{XXIX} Kina Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kilende ngi zi Pilipö, iya te, "Enyi kari ngosi ngila aribiya nime 'de."

^{XXX} Kina odo Pilipö kënyi kirina kari ngila aribiya nima tine, bo ari kuwo bo nima ngi kedi ro tidéki wa kugu 'ba Yesaya. Pilipö ititi bo, iya te, "Lende naga nima keddi kidéki ne, ikali 'jo 'ba lende mo ga?"

^{XXXI} Bo nima iya te, "'Do mikali 'jo 'ba lende mo kinza ma boto këyeti gomo zö totondo mo ga?"

Kina bo kidéki Pilipö ngi këki koloma ngila bo mi aribiya nima yayi 'do lijé kari koto ti bo. ^{XXXII} Lende mo naga nima bo koloma ro tidéki mo di mi buku 'ba Boko'ba ne kina me ga, "Bo ngi kozo kole kamölö ame bilaka keddi kari tumu mo ne tara. Bo ngi kozo kole kamölö ame keddi kumu suné mo pele kudu de ne tara. Kina pele tara bo ilende abo ga de gbi. ^{XXXIII} Bilaka ose do bo, ne tine boto o'do buré abo de du te ro ma kodoro. Kole abo to inza gbi ma 'do kilébi do bo römöyi bilaka upö bo ngi ki'di bo kola döyayi nime."

^{XXXIV} Bo nima ileki kititi Pilipö, iya te, "Yé mo na me Yesaya kugu lende naga nime go kö'du mo ne? Bo edi kiya ro bo ala bo edi ro tiya bilaka motö 'beri?"

XXXV Kina Pilipö koloma ngi ro tyyeti 'jo 'ba lende nima Yesaya kugu ne zi bo. Tine na Pilipö kiya lende 'ba laja laka 'ba Yesu ngi pili zi bo nima. XXXVI-XXXVII Kina odo lijé kari kömö 'deni kpa mini mato tine, bo nima iya te, "Mini na me 'deni, ne tine wa'di na ti kota yi di bi to'do bapatisi doma di bine?"

XXXVIII Kina bo ki'di kosani 'ba tilala aribiya abo nima ngi korö. Lijé eki bëri ti Pilipö kari mi mini nima. Kina Pilipö kodo mini 'ba bapatisi ngi do bo di yayi.

XXXIX Kina odo lijé kodo 'deni yaga di mi mini tine, Nyi Koto Laka oto Pilipö ngi yaga di ngila bo. Kina ngi bo o'ja kiné Pilipö dé kpe. Ne tine bo ari ngi nduwé mi lingere abo nima ro lonjo. XL Pilipö ari ko'ja 'ba bo ro bo nbö mi gawo 'ba Azoto. Kina bo kilingere ngi pili kote mi dolinjo ame ga yayi ne ti tiya lende 'ba laja laka 'ba Yesu. Ro nburunburu mo tine, na bo kako Kayisariya.

IX

Do Koto 'Ba Solo (NDB 22:6-16; 26:12-18)

I Tine Solo ututu 'deni ngi nduwé ti todo gomo ro bilaka ame ga ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yesu ne, ti to'do közi kasi teyi. II Kina bo kari kititi bo do bo akumu ngi 'do kugu waraga zi bo do rö 'ba motu ame ga mi Damaseke ne, römöyi go bo keddi ti közi kakpa 'ba 'do tari tinda'ba botoni kpaki ti 'ja ame ga bo ko'ja kösö 'deni go kori 'ba lende 'ba Yesu nime di mi Damaseke yayi 'do bo kudödu ko'de lijé pili kako Yerosalema.

III Kina odo bo kari kömö 'deni ngösi ngila Damaseke yayi tine yo, na bi korö kunyi ngi kako di mitörö kiyöro go bi ame bo keddi teyi ne yaga.

IV Kina bo kënyi kila'ba ngi bëri. Tine bo uwö birö kilende zi bo, iya te, "Solo, Solo, wa'di na keddi koworo kulöwö todo gomo roma te gomo?"

V Solo iya te, "Nere, ni yé mo na?"

Birö nima udu kileki kiya zi bo, iya te, "Ma na ro Yesu ame keddi koworo kulöwö timo ne. VI Ënyi torö kari mi Damaseke. Wa ame ga 'do ko'do ne ti kiya 'deni ngi ziyi pili di yayi."

VII Ya ame ga ti Solo yayi ne öro 'deni liwo, lijé uwö birö nima kudu ne tine lijé o'ja kiné botö mo dé. VIII Kina odo Solo kënyi torö konjo bi tine komo bo o'ja go bi dé kpe. Kina lijé kinda'ba közi bo ngi kokoko bo kari timo mi Damaseke. IX Bo ari ko'do nbö do mota yayi ro komo kölu kosa a mato ro akonyo ala akuwé dé gbi kpa bo.

X Bo mato édi mi Damaseke yayi kidéki möyi mo ro Ananiya, na nere Yesu ki'di nyi ko'de domo kidéki bo, kiya te, "Ananiya."

Bo iya te, "Ma na me, nere."

XI Yesu iya te, "Ënyi kari mi tiri nime kidéki möyi mo ro Kori Kodoro ne. Bo mato di Taraseso kidéki möyi mo ro Solo édi yayi. Ari konjo bo. Bo édi linjo 'ba Yuda yayi to'do mötu zö. XII Mi'di nyi 'deni ko'de do bo, bo ko'ja bo mato ro Ananiya kako kodo go bo ki'di közi bo do bo kiyöro komo bo yaga."

XIII Ananiya ileki domo, iya te, "Nere, bo nima muwö lébi abo di zi bilaka ma konzi, iya te, bo na keddi kodo gomo kulöwö ro bilaka 'bi ga di mi Yerosalema, XIV kina me löbu 'ba bo akumu ni koja bo 'deni ti közi kakpa 'do tinda'ba ya ame ga pili bine keddi kidéki möyi yi mi mötu ne."

XV Yësu iya te, “Ari, bo nima ma na migeli 'deni 'do kiya lende ma zi bo löwö ni kpaki ti nere mo ga gb̄i ti bilaka 'ba Yisarele. XVI Ma na 'jaa ti mileme gomö ame 'do ko'ja bo go lende ma ne zi bo.”

XVII Kina Ananiya kënȳi nḡi kari kodö go Solo rö yayi ki'di közi bo do Solo. Bo iya te, “Bo löndö ma Solo, nere Yësu tönë kileme ro bo ziyi di go kori yayi ne bo na me koja ma ziyi tiyopö kömöȳi 'do ki'di këddi lo ti Nyi Koto Laka.”

XVIII Kina wa motö kozo yokö kenze tara kila'ba nḡi di komö Solo na komo bo kopo nḡi yaga. Kina bo kënȳi nḡi toro kodö mini 'ba bapatisi do bo.

XIX Kina bo konyo akonyo nḡi, ro bo kitigo yaga.

Solo Isaki Laja Di Damaseke

Solo oloma ko'do tö'dö titi kozo do ndö tara mi Damaseke yayi ti bo kösö go Yësu ga ame yayi ne. XX Kina bo koloma nḡi nduwë ro tari mi rö 'ba mötu tiyëti mo zi bilaka, kiya te Yësu na ro kole 'ba Boko'ba. XXI Lende abo igayi bilaka naga nima yayi ne nḡi ki'di lijë koloma ro tiya mo ro go rönni, kiya te, “Bo nime, bo na de tönë koloma ro tupö bilaka ame ga mi Yerosalema këdi kidëki möyi Yësu mi mötu ne ya? Jödo tara ne bo ako de 'deni gb̄i tinda'ba ya ame ga bine ne toto mo kari zi löbu 'ba bo akumu ya?”

XXII Tine Solo ö'bö nḡi ro tiya lende 'ba laja laka 'ba Yësu ro mbëmbë, kina bilaka ma konzi ki'di dönni nḡi go lende abo. Bo oloma 'deni ro tiyëti mo zi Yudayi ame ga mi Damaseke yayi ne, kiya te, Yësu na ro Kurisitö ame Boko'ba koja kako dolinjö nime bine ne, kina nḡi lijë ö'bo de ta'da bo ti kowasa mo.

XXIII Kina ödo Solo ko'do tö'dö 'deni do konzi mi Damaseke yayi tine, Yudayi naga nima ususu kpënni ro bo 'do tupö mo yaga. XXIV Ne tine bo uwö lende mo nḡi mölo. Lijë ëdi ro toda do bo kpa reki 'ba gawo nima kote kada, kote koröndo 'do ödo ko'ja bo go kupö yaga. XXV Kina ya motö ga ame ki'di dönni 'deni go lende abo ne kari kokonyi bo nḡi mi koröndo motö. Lijë i'di bo mi kee koja ti kowe kebe do reki nima kari gönȳi mo.

Solo Mi Yerosalema

XXVI Kina ödo bo kari kömö 'deni Yerosalema tine bo o'doko 'do todo'bo ro bo ti bo kösö go Yësu ga ama yayi. Ne tine lijë i'di dönni de go lende nima kiya te bo 'deni gb̄i ro bo kösö go Yësu ne. Kina ki'di lijë pili nḡi koloma kö'bö ro ma kere di zi bo. XXVII Baranaba na 'jaa kari kokonyi Solo kogba kari timo zi bo laja kiyëti go lende 'ba Yësu ame kileme rönni kilende zi Solo di go kori ne. Kina Baranaba kiyëti go lende 'ba Yësu ame Solo koloma ro tiya mo nḡi ro do ngölö zi bilaka di Damaseke ne nḡi gb̄i zinni.

XXVIII Kina Solo kodö'bo ro bo nḡi ti bo laja tilingere kote mi Yerosalema XXIX tiya lende 'ba Yësu yaga ro do ngölö. Bo oloma 'deni gb̄i ro tilende zi Yudayi ame ga kilende 'bënni ro kpa Giriki ne, bo kö'bö nduwë ro to'do kowasa tinni. Kina lijë kusususu kpënni nḡi ro bo 'do tupö mo yaga. XXX Ne tine bilaka 'ba kanisa uwö lende nime nḡi mölo. Kina lijë koja Solo nḡi kari Kayisariya ki'di këki mi sorope ma löbu di yayi nduwë kari mi gawo 'bënni Taraseso.

XXXI Mi kada naga nima yayi bilaka 'ba kanisa ame ga pili këdi koloma mi döyayi 'ba Yudayi ti Galilaya gb̄i ti Somorona ne oloma nḡi ro do kilëyi kinza gomö motö. Kina Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kokonyi lijë ki'di bilaka ma konzi motö ga nḡi ki'di dönni go lende 'ba Yësu, kina ki'di lijë kikali lende 'ba Yësu nḡi laka lijë kö'bö nburu toro Boko'ba mi loma 'bënni ga pili.

Pitörö, Bo Laja

XXXII Kina ɔɔo Pitörö kēdi 'deni bi lingere rɔ mi ɔɔliɔo tine, mi kada mɔɔ na bo kari tonɔo bilaka 'ba Boko'ba ame ga mi Luda ne. XXXIII Bo ari ko'ja bo mɔɔ rɔ Ayineya di yayi. Bo nima enɔe 'deni bēri ko'do ɔbɔ kɔmɔ kɔɔ modɔɔmota k'o'bɔ ɔɔi rɔ t'o'do ɔbanɔyi mi sora. XXXIV Pitörö ilende zi bo, iya te, "Ayineya, Yēsu Kurisitɔ ileɔo yi 'deni. Ənyi tɔɔo kukɔku sora 'bi."

Kina bo nima kēnyi ɔɔi kɔɔo tɔɔo. XXXV Kina ɔɔo bilaka 'ba Luda ti bilaka ame ga kēdi koloma kpa gbɔgbɔ 'ba Sarona ne ko'ja bo nima 'deni kēdi kilingere tara tine, liɔe pili i'di dōnni ɔɔi ɔo lende 'ba ɔere Yēsu.

XXXVI Ne tine 'ja mɔɔo rɔ bo kōsɔ ɔo Yēsu ēdi Yapo, kidēki mōyi mo rɔ Tabita. Mōyi nima idēki rɔ kpa Giriki rɔ Doroka, 'jo 'ba lende mo tēgē, "Gole." 'Ja nima rɔ bo ko'do lende laka gbɔ rɔ bo tokɔnyi bo lisa. XXXVII Mi kada ma Pitörö kēdi Luda na rɔkɔ'o kinda'ba 'ja nima ɔɔi. Kina ɔɔo loko kolē 'deni tine, urōgɔ rɔ tōku ni ɔɔi ki'di mi rō tɔɔo. XXXVIII ɔo bi mo nima rɔ Yapo ne ɔwo dē di ɔgila Luda. Kina bo kōsɔ ɔo Yēsu ga ame yayi ne koja ya ma riyo mɔɔo ga ɔɔi kirija kari zi Pitörö, rōmōyi liɔe uwɔ lende mo bo ēdi Luda. Ya riyo naga nima ari kiya zi Pitörö, tēgē, "Ənyi titi welo kako mi liɔo ze."

XXXIX Pitörö ɔɔi di yayi kari Yapo. Kina ɔɔo bo kari kōmɔ 'deni yayi tine ya naga nima oto bo ɔɔi mi rō tɔɔo nima. Kina makuru'bē kōmɔmi rōnni ɔɔi koso ɔgila bo yayi bi mono tileme bɔɔo ame ga Tabita ko'do zinni ko'ja loko kēdi gba ti kōmōni ne. XL Pitörö oga bilaka naga nima pili kɔɔo yaga di rō yayi, na bo kolɔɔo bēri to'do mōtu zi Boko'ba. Bo uyɔ kɔmɔ bo dɔ tōku nima bo kidēki, kiya te, "Tabita, ɔɔi tɔɔo."

Kina loko kobenye kōmōni ɔɔi loko ko'ja Pitörö na loko kēnyi ɔɔi koloma tɔɔo. XLI Pitörö inda'ba kōzini ki'di loko kēnyi tɔɔo. Kina bo kidēki makuru'bē tōnē ga ɔɔi kako ti bilaka 'ba kanisa mɔɔo ga, bo kileme loko zinni 'deni ti kōmōni.

XLII Bilaka 'ba Yapo pili uwɔ lende nime na ya ma konzi mɔɔo ga ki'di dōnni ɔɔi ɔo lende 'ba ɔere Yēsu. XLIII Tine Pitörö oloma ko'do t'o'do titi dɔ konzi tinni yayi mi liɔo 'ba bo kinyanyi kilaka mɔɔo kidēki mōyi mo rɔ Simona.

X*Pitörö Ni Ti Koroneliyo*

I Mi kada naga nima yayi bo mɔɔo kidēki mōyi mo rɔ Koroneliyo ēdi koloma mi gawo 'ba Kayisariya. Bo rɔ bo dɔ bo kanya 'ba Romo ma kuluku riyo mɔɔo ga di mi lōɔgɔ ya ame ga kidēki mōyi mo rɔ "Bo kanya 'ba Italiya" ne. II Tine bo rɔ bo koro Boko'ba kina bilaka 'ba liɔo abo ga gbɔ pili rɔ ma koro Boko'ba. Bo o'bɔ nduwē rɔ tokɔnyi bo lisa 'ba Yudayi gbɔ to'do mōtu zi Boko'ba. III Kina mi kada ma dɔ kɔɔo mɔɔo tine, na malayika 'ba Boko'ba kɔɔo ɔɔi mi kōmɔ kada 'deni kileme rōni zi bo. Malayika nima idēki bo, iya te, "Koroneliyo."

IV Kina tikere kinda'ba bo ɔɔi kɔɔo rɔ bi kɔɔo zi bo dɔ malayika nima. Bo iya te, "Nere, wa'di na ko'dokɔ?"

Malayika nima iya zi bo, tēgē, "Boko'ba ēdi ti mi kēyi rɔ mbēmbē ɔo mōtu ko'do 'bi gbɔ ti kɔnyi 'bi ame ga kēddi ko'do zi bo lisa ne. V Ənyi tɔɔo koja bo laja 'bi ga kari Yapo ɔo bo mɔɔo yayi kidēki mōyi mo rɔ Simona Pitörö 'dɔ bo kako zi. VI Bo ēdi koloma liɔo 'ba bo mɔɔo yayi rɔ Simona bo kinyanyi kilaka liɔo mo ɔɔosi kpa yōpō."

VII Di pötö malayika nima kari 'deni tine, Koroneliyo idëki bo laja abo ga ma riyo kako zi bo ti bo kanya ma koto moto ame kedî ko'do ndobo zi bo gbi ro bo koro Boko'ba ne. VIII Kina bo kiyeti go lende 'ba malayika nima ngi zinni, bo koja lijê kari Yapo.

Nyi 'Ba Pitörö

IX Mi bi kèzè mo nima 'do ya naga nima kömô 'deni ngosi ngila Yapo yayi ne, Pitörö enyi 'deni mi zana kada këki toro do ro nima to'do motu.

X Tine bo 'deni ngi ro 'bo bo ko'doko wa moto go bo konyo. Kina odo kedî 'deni gba ro to'do akonyo zi bo tine na ko'de ngi do bo ro nyi. XI Bo o'ja mitoro kurögö roni 'deni yaga ro gböngö kina a moto kozo böngö löbu tara ki'di ngi tako beri doyayi di mitoro. A mo nima inda ngi kozo inda'ba do kumu mo ga 'deni kpaki sowo na kedî koja kako beri. XII Dokomali yeri pili ti wa ame ga kedî kele kebe beri ne ti yali ni na yimo. XIII Kina biro kudu ngi, kiya te, "Pitörö, enyi toro kupö konyo."

XIV Pitörö iya te, "Bu'bu nere, mo'do wa ma tara de. Monyo wa ame ga kö'du ki'di 'ba Boko'ba kiya ro ti'da ne de molo."

XV Kina biro nima kudu ngi 'böwu kileki kiya zi bo, iya te, "Wa ame ga Boko'ba kiya 'deni ro ma kopo ne kinza kiya de te edi ro ti'da."

XVI Lende nime o'do roni kozo a nime te nbö mi mota 'do na wa nima kënyi ngi kileki kari mitoro. XVII Kina Pitörö kënyi ngi toro koloma ro tomeri 'jo 'ba lende 'ba nyi nima ko'de do bo ne.

Kina odo bo kedî gba yayi bi tomeri go lende nima tine, bilaka tönë ga Koroneliyo koja ne o'ja lijo 'ba Simona nima 'deni kedî koro yaga kpa reki yayi. XVIII Lijê ititi, iya te, "Nba moto kidëki möyi mo ro Simona Pitörö edi koloma lijo nime bine ya?"

XIX Tine Pitörö edi gba toro do ro tomeri go lende nima. Kina Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kilende ngi zi bo, iya te, "Uwö te, bilaka mota moto ga ömô 'deni kedî ro toma göyi. XX Enyi këki beri 'do kari tinni. Ma na moja lijê kako göyi. Kinza kere de di bi tari tinni."

XXI Kina Pitörö kari kileme ro bo ngi zi ya naga nima, bo iya te, "Ma bo këddi komake goma mo ne, ma na me. Akoke goma go wa'di?"

XXII Lijê iya te, "Koroneliyo na koja ze. Bo ro bo do bo kanya ne tine Yudayi pili ikali go bo ro bilaka laka kina bo gbi ro bo koro Boko'ba. Malayika 'ba Boko'ba na me kako kilende zi bo ki'di 'do bo koja ze göyi go kari lijo abo 'do bo kuwö lende kiya 'bi."

XXIII Kina Pitörö kota lijê ngi yayi koloma tuyê kömönni ro nba.

Pitörö Mi Löngö Bo Löwö

Mi bi kèzè moto tine na Pitörö kënyi ngi tari ti ya naga nima. Bilaka moto ga 'ba kanisa enyi gbi di Yapo yayi kodo'bo rönni kari koto ti Pitörö ni. XXIV Lijê ari kömô mi Kayisariya nbö mi bi kèzè moto. Koroneliyo edi ti komo ki'di tidabi lijê. Bo ototo bilaka abo ga kpaki ti lepî bo ga 'deni pili bi koto ti bo yayi. XXV Kina odo Pitörö ni kari kömô 'deni lijo 'ba bo nima ro Koroneliyo ne yayi tine, bo enyi ngi kurê do Pitörö, bo kolodo komo Pitörö tilëlu mo. XXVI Tine Pitörö i'di bo kënyi toro kilende zi bo, iya te, "Enyi toro, ma gbi nge ro bilaka lesi kozo ni tara."

XXVII Pitörö i'di nduwë tilende zi Koroneliyo nbö lijê kari kodo rö. Kina odo bo kari ko'ja bilaka naga nima kototo rönni 'deni yayi kozo a nima tara tine, XXVIII bo iya zinni, bo iya te, "Ikali ke kö'du ki'di ze 'ba Yudayi ota go todo'bo doze tiye bo löwö gbi ti todo mi lijo 'be ga 'deni di zize. Ne tine Boko'ba ileme 'deni zö bo löwö inza ro ma kënye di komo bo. XXIX Go

kö'du mo na me bo laja 'be ga kititi ma tako tinni 'do ki'di menyi ngi ro tenyi kinza milagi de ne. Ne tine mo'doko tikali lende ame koja laja goma teyi ne."

XXX Koroneliyo iya te, "Lende nime tö'dö mo iteli 'deni do mota. Mëdi bi to'do mötu mi koma kada 'deni kozo a nime te, na bo moto bonjo 'ba romo ga ro ma köbö kodö ngi kileme roni zö. **XXXI** Bo iya te, 'Koroneliyo, Boko'ba uwö mötu 'bi 'deni, bo edi ti mi keyi ro mbembé go konyi 'bi nime keddä ko'do zi bo lisa ne. **XXXII** Oja bo laja 'bi moto ga kari Yapo go bo moto ro Simona Pitörö 'do kako ziyi. Bo edi koloma lijö 'ba bo moto yayi ro Simona bo kinyanyi kilaka lijö mo ngosi kpa yöpö.' **XXXIII** Kina ma 'do menyi ngi di pötö mo moja bo koja laja ma ga kari göyi ne. Kina me doki'di yi keyi 'deni gbi roze kako mi löngö ze kozo a nime te. Ze na me dototo roze 'deni pili bine, Boko'ba bo edi gbi koto tize, do'doko tuwö lende ame ga pili nere Boko'ba ki'di 'deni ziyi ne."

XXXIV Pitörö ileki kiya zinni, iya te, "Ro ma laka mikali 'deni Boko'ba bo o'do geli de du te zi bilaka ma koto moto. **XXXV** Bo edi ti mi keyi ro mbembé ro ya ame ga di mi kupö pili koro bo 'deni gbi ro bo ko'do lende laka ne. **XXXVI** Ikalike lende laka nime Boko'ba koja zi bilaka 'ba Yisarele ne 'deni 'do ki'di dikalike Boko'ba o'do lende keyi 'deni zize go kö'du 'ba Yësu Kurisitö. Bo na ro nere 'ba do bilaka pili. **XXXVII** Ikalike wa ma toné ga Yësu 'ba Nazareta koloma ro to'do mo pili kote mi döyayi 'ba Yudayi bine ne 'deni gbi. Bo isaki to'do wa naga nime di Galilaya mi kada ma Yowani kedä ro tuwöwö mo zi bilaka tako mi bapatisi. **XXXVIII** Kina me ikalike lende laka 'ba Boko'ba ame bo ki'di tigo abo ti Nyi Koto Laka zi Yësu ne 'deni. Ame ki'di bo ngi koloma ro tilaki to'do lende laka zi bilaka bi tilejo ya ame ga pili Satani ka'da 'deni ne. Boko'ba edi ti bo kina ma 'do ki'di bo ko'do wa naga nima. **XXXIX** Ze ame ga ro bo laja abo ga ne do'ja wa ame ga pili bo ko'do mi döyayi 'ba Yudayi ti gawo 'ba Yerosalema ne 'deni. Kina me bilaka upö bo 'deni ti tutöti bo do ngëri toro. **XL** Ne tine mi tö'dö do mota Boko'ba i'di bo kënyi kodö yaga di mi tölä, ki'di ko'ja kiné bo. **XLI** Bilaka ma laki na de pili ko'ja kiné bo, ze ame ga Boko'ba kigeli 'deni mulo 'do diya lende abo nime ne, ze na nge do'ja kiné bo, donyo akonyo, duwé wa gbi bi koto ti bo di pötö tado abo di mi tölä. **XLII** Bo ose gomo 'deni zize go diya lende abo zi bilaka 'do ki'di bilaka kikali ngi bo na ro bo ame Boko'ba kigeli 'deni 'do kiya buré 'ba bilaka pili ame ga gba ro ma kididi ne gbi ti ya ame ga kölä 'deni ne. **XLIII** Bo kumé lende ni oloma 'deni toné ro tiya lende go kö'du abo bine, iya te, ya ame ga pili ki'di dönni go lende abo ne ti ko'ja akola go lende kënyé ngi ti möyi bo."

Boko'ba Odo Nyi Koto Laka Do Bo Löwö

XLIV Ko'ja Pitörö kedä gba ro tiya lende naga nime na Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kila'ba ngi pili do ya ame ga kedä ro tuwö mo ne. **XLV** Kina Yudayi ma toné ga ro bilaka 'ba kanisa kako ti Pitörö ni di Yapo ne koto ngi ro gönni go lende 'ba Nyi Koto Laka ame Boko'ba ki'di gbi zi ya ame ga kinza ro Yudayi ne. **XLVI** Lijé uwö bo löwö naga nima pili koloma ngi ro tilende ro kpa löwö moto ga gbi to'do yë'di zi Boko'ba. Tine Pitörö iya te, **XLVII** "Nyi Koto Laka ila'ba 'deni gbi do ya naga nime kozo ma toné kila'ba doze ne tara. Jo moto inza kpe 'do koto ze di bi todo mini 'ba bapatisi dönni."

XLVIII Kina bo ki'di ngi 'do kodö mini 'ba bapatisi do ya naga nima 'do lijé kedä ro 'ba Yësu Kurisitö ga. Tine lijé ititi bo 'do bo koloma titi ko'do tö'dö do ndö tara tinni yayi.

XI

Könyi 'Ba Bo Löwö

^I Kina lëbì 'ba lende 'ba bo löwö naga nima ki'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba ne kömö ngi mbili bo laja 'ba Yësu ga gbì ti bilaka moto ga 'ba kanisa ame ga mi döyayi 'ba Yudayi ne. ^{II} Kina odo Pitörö ni kileki 'deni kari Yerosalema tine, ya ame ga kedi könyö 'benni ti lende 'ba tilele bo löwö ne oloma ngi ro tamo ti bo. ^{III} Lijë iya te, "Go wa'di na kari koloma ngi ro nba mi lijo 'ba ya ma kinza kilele de naga tonyo akonyo bi koto tinni gomo?"

^{IV} Kina Pitörö kënyi ngi bi tiyëti go wa ame ga ko'do rönni zi bo ne di bisaki mo. ^V Bo iya te, "Mi kada ma do koto moto ko'ja mēdi ro to'do mötu di Yapo kina nyi ko'de ngi dōma. Mo'ja wa moto kēdi kako bēri di mitoro kozo bongo ma lobu tara. Wa nima oloma ngi ro tako kozo iya te edi ro tombi mo di do kumu mo ga kpaki sowo, kina kako ngi ngosi ngila ma. ^{VI} Kina moloma ngi ro tinyeli mo tine wa ma mo'ja yimo yayi ro dokomali yeri 'ba yi moko kpaki ti 'ba lijo ti wa ame ga kedi kele kebe beri ne ti yali ni. ^{VII} Tine muwo biro kudu ngi kako di mitoro kiya te, 'Pitörö enyi toro kupö wa naga nime konyo.'

^{VIII} Miya te, 'Bu'bu nere, minza mo'do tara. Monyo wa ame ga ko'du ki'di 'ba Boko'ba kiya ro wa ma kënye ne de molo.'

^{IX} Kina biro kudu ngi 'bowu kako di mitoro, iya te, 'Wa ame ga Boko'ba kiya 'deni ro ma laka ne kinza kiya de te edi ro ma kënye.'

^X Lende nime o'do röni nbo mi mota kina wa nima kileki ngi kari mitoro. ^{XI} Mbowa di potö mo yo na bilaka mota moto ga kömö ngi lijo nima mēdi teyi yayi ne. Bo moto na koja lijë di Kayisariya kako goma. ^{XII} Nyi Koto Laka iya zo kinza mere de di bi tari ti ya naga nima. Kina mēnyi ngi mari tinni. Löndö ze ma modokoto naga nime enyi gbì kari koto tö. Na dari dömo lijo 'ba Koroneliyo yayi.

^{XIII} Tine Koroneliyo oloma ro tiyëti mo zize, tegë bo o'ja malayika kodo koro mi ro abo. Kina malayika nima kiya zi bo, iya te, 'Oja bo laja 'bi ga kari Yapo go bo moto ro Simona Pitörö ^{XIV} 'do bo kako kiya kori 'ba konyi ame 'do kolo ye pili ti bilaka 'bi ga di mi tolë ne ziyi.'

^{XV} Kina misaki tiya lende ngi zinni. Tine ko'ja mēdi gba ro tiya lende yo na Nyi Koto Laka kila'ba ngi dönni gbì kozo ma tonë kila'ba doze ne.

^{XVI} Kina momeri go lende 'ba nere Yësu tonë ngi ame bo kiya te, 'Yowani o'do bapatisi 'deni tonë bine do bilaka ti mini, ne ti kobapatisi ye 'deni ti Nyi Koto Laka.' ^{XVII} Kina me do'ja 'deni ma Boko'ba ki'di Nyi Koto Laka abo zi bo löwö naga nima gbì ro ma koriya kozo ma tonë bo ki'di zize mi kada ame di'dike doze go lende 'ba nere Yësu Kurisito ne. Ne ma ye na 'do mota go ndobo 'ba Boko'ba?"

^{XVIII} Kina odo lijë kuwo lende naga nime Pitörö kiya ne 'deni tine lijë oro ngi di bi tamo ti bo. Lijë pili i'di ngi tilëlu Boko'ba, iya te, "Dikali 'deni Boko'ba i'di kori 'ba do koto 'deni gbì zi bo löwö tomo mo mi didi."

Kanisa Ma Anitokiya

^{XIX} Mi kada naga nima yayi bilaka ma konzi 'ba kanisa ita'ba 'deni di mi Yerosalema kiyeyi rönni di zi gomo ame kedi kodo kulowö rönni di potö tolë 'ba Setepano ne. Ya moto ga ala 'benni nbo Pönikë, moto ga mi Kupuriyo, moto ga mi Anitokiya. Di mi go bi naga nima yayi lijë oloma nge ro tiya lende 'ba Yësu zi bilaka ame ga ro Yudayi ne. ^{XX} Tine bilaka 'ba kanisa moto ga ame di Kupuriyo ni ti Kurënë kirina kari Anitokiya yayi ne, iya 'benni laja laka 'ba nere Yësu ngi zi bilaka kpaki ti ya ma kinza

ro Yudayi. ^{XXI} Boko'ba i'di tigo mo ngi zinni. Na bo lowo ma konzi ki'di donni ngi ro ma laka go lende 'ba nere Yesu.

^{XXII} Lebi 'ba lende nime ari komo zi bilaka 'ba kanisa ame ga mi Yerosalema ne. Kina lijé koja Baranaba ngi kari Anitokiya yayi tongo lende nima. ^{XXIII-XXIV} Bo ro bilaka ma laka lo ti Nyi Koto Laka bo ki'di do bo 'deni go lende 'ba Yesu ti doki'di koto. Odo bo kari ko'ja Boko'ba ko'do yeyi 'deni zi bilaka 'ba kanisa di Anitokiya tara tine, bo ngi ro lono go lende mo. Kina bo koloma ngi ro tiyija go wa ame ga 'do ki'di lijé kedí ro 'ba nere Yesu ti mi keddí ne zinni. Kina ya ma konzi moto ga ki'di donni ngi go lende 'ba nere Yesu.

^{XXV} Baranaba enyi di Anitokiya yayi kari Taraseso toma go Solo. ^{XXVI} Bo ari ko'ja Solo di yayi bo kogba kari timo Anitokiya. Kina lijé kari kodó'bo ronni ngi ti bilaka 'ba kanisa ama ga yayi ne tiyandi bilaka ma konzi moto ga nbó komo koo koto. Di Anitokiya yayi na bilaka kisasi dogba tidéki bo kosó go Yesu ga ro 'ba Kurisitó ga.

^{XXVII} Mi kada naga nima yayi bo kumé lende 'ba Boko'ba moto ga ako di Yerosalema mi Anitokiya yayi. ^{XXVIII} Kina Nyi Koto Laka ki'di bo ma koto moto di mi longo lijé, moyi mo ro Agabo, ngi kényi toro tiya lende. Bo iya te, séyi ma lobu édi kako kila'ba mi doyayi pili. (Séyi mo nime na kila'ba 'jaa toné mi kada ma Kolawodiyo kedí ro bo dolinjo 'ba Romo ne.) ^{XXIX} Kina odo bilaka 'ba kanisa ame ga Anitokiya yayi ne kuwo lende nima Agabo kya ne 'deni tara tine, lijé pili ro kotokoto i'di girisi ngi kozo ame lijé kedí timo ne tara 'do tokonyi londó nni ame ga mi doyayi 'ba Yudayi ne timo. ^{XXX} Lijé ireke girisi nima ki'di kózi Baranaba ni tine, na Baranaba ni ti Solo koto ngi kari zi lobu 'ba kanisa ma mi Yerosalema.

XII

Erode Odo Gomo Ro Bilaka 'Ba Kanisa

^I Mi kada naga nima na nere Erode ki'di ro bo ngi todo gomo ro bilaka 'ba kanisa. ^{II} Bo i'di kupó Yakoba londó 'ba Yowani ni ti mbele. ^{III} Kina odo bo kongó lende nime konmi 'deni doki'di lobu 'ba Yudayi ni tine, bo ololo ngi nduwé to'do mo ro ma kényé. Bo i'di bo kanya abo ga ngi kinda'ba Pitóro. Lende nima o'do ronni mi kada 'ba karama 'ba Pasaka. ^{IV} Kina ki'di Pitóro ngi mi maboso, bo kanya 'buté doomu dookoto koloma ro toda mo ro sowo sowo. Erode o'doko 'do bo kodó karama do Pitóro komo bilaka pili di potó kada 'ba Pasaka nima, ^V na bo ki'di Pitóro ngi 'do koloma mi maboso. Tine bilaka 'ba kanisa édi nduwé ro tititi Boko'ba 'do kokonyi Pitóro.

^{VI} Mi korondo ame gba di komo bi kézè 'ba kada nima Erode kiteri todo karama do bo yimo ne, i'di bo kó'dó 'deni mi maboso yayi mi longó bo kanya riyo. Udódu bo ti zingiri riyo 'do, ki'di bo kanya koro pili ro go kpadóri 'ba maboso mo nima. ^{VII} Tine yo na malayika 'ba Boko'ba kodo ngi zi bo di mi maboso yayi, kina bi koro koyi mi ro 'ba maboso nima ngi pili yaga. Malayika nima okoso dokonyo bo kindini bo yaga, iya te, "Enyi welo toro."

Kina zingiri toné ga kilayi ngi go donni yaga di kózi bo. ^{VIII} Malayika nima iya te, "Udódu gasi 'ba go bongó 'bi kusu wari 'bi ndiyi."

Kina odo Pitóro ko'do wa naga nima 'deni pili tara tine, malayika nima iya te, "Olo bongó ma lobu 'bi royi koso goma."

^{IX} Kina Pitóro kosó ngi go malayika nima kodo kari yaga di mi maboso. Tine bo ikali lende nima malayika ko'do ne de laka, inda za zi bo kozo nyi na kedí ko'de do bo. ^X Kina lijé kiteli bo kanya ma dogba mo ngi, lijé kiteli

ma di gɔmo 'böwu, lijë kari kömö kpa reki 'ba maboso ame 'dɔ kari ngi mi gawo ne. Kpadöri yamo nima urögö rönri ngi yaga gɔ dönri, lijë ködɔ nduwë kari rɔ gɔ kori 'ba mi gawo. Di yayi na malayika nima kari e'bëni ngi kola Pitörö.

XI Tine na 'jaa Pitörö kikali gɔ wa nima ko'dɔ rönri zi bo ne. Bo iya te, "Rɔ ma laka mikali 'deni ngi Böko'ba na me koja malayika 'bëni kako komo ma di közi Erode, gbi di zi gomɔ ame bilaka löbu 'ba Yudayi ko'dɔkɔ to'dɔ mo zö ne."

XII Kina ɔdɔ bo kikali gɔ bi 'deni di yayi tara tine, bo ari ngi lijɔ 'ba Mariya ma 'ba Yowani ame kidëki möyi bo mɔtɔ gbi rɔ Marako ne. Bilaka 'ba kanisa ma konzi ototo rönri 'deni yayi këdi rɔ tititi Böko'ba 'dɔ kokonyi Pitörö. XIII Bo ukökö kpadöri 'ba reki 'ba rɔ lijɔ nima. Kina nyiti mɔtɔ ame këdi ko'dɔ ndɔɔɔ mi lijɔ nima yayi, möyi mo rɔ Roda, kari ngi tonɔ mo.

XIV Tine löko ari kuwö ngi rɔ mugu Pitörö. Kina ɔdɔ löko kikali 'deni rɔ mugu bo tara tine, löko ngi rɔ löɔ rɔ mbëmbë gɔ kö'du mo. Kina löko kirija ngi titi kileki tiya mo zi ya ma laki naga nima gba kinza löko kurögö kpadöri yaga. Löko iya te, "Pitörö na me 'dë yaga 'dë yayi."

XV Lijë iya zini tégë, "Rumö na kösö 'deni döyi."

Löko iya te, "Rɔ ma laka bo ëdi yayi."

Lijë iya te, "Mɔtɔga malayika 'ba tonɔ gɔ bo na."

XVI Tine Pitörö ëdi gba rɔ tukökö kpadöri 'ba reki nima. Kina lijë kari kurögö kpadöri ngi ko'ja rɔ bo, na lende mo kigayi lijë ngi. XVII Bo ombi közi bo zinni 'dɔ lijë kudumö titi yaga. Na bo kiyëti gɔ wa ame Böko'ba ko'dɔ zi bo koja bo yaga di mi maboso ne. Bo iya te, "Ari kiyake lende nime zi Yakoba gbi ti löndö ze mɔtɔ ga."

Kina bo kënyi ngi kari nduwë bitɔ tɔ ne ga.

XVIII Kina ɔdɔ kömö 'deni mi kano bi tine, komo lisa ma löbu ti rɔ kilë'di ila'ba ngi zi bo kanya tönë ga kpa maboso ne. Lijë ikali dë wa'di na ko'dɔ rönri 'deni zi Pitörö. XIX Kina Erode ki'di lijë ngi 'dɔ toma Pitörö, ne tine lijë o'ja bo dë du te. Gɔ kö'du mo na bo koloma ngi rɔ tititi kpënni ki'di 'dɔ kupö lijë yaga.

Tölë 'Ba Erode

Tënyi 'ba Erode di döyayi 'ba Yudayi yayi na bo kari koloma Kayisariya.

XX ɔdɔ bo këdi 'deni rɔ ndo'ji ti bilaka 'ba Tura ni ti Sidona na lijë koja bilaka 'bënni mɔtɔ ga ngi kari tilende ti bo. Dɔgba mo lijë i'di bo mɔtɔ rɔ Bolaseto rɔ bo dɔ rɔ 'ba nere na titi kokonyi lijë. Tine na lijë kari kilende zi Erode 'dɔ ki'di mi bo këyi rönri, römöyi bilaka 'bënni ga oloma rɔ tugö nyönyu di döyayi abo. XXI Kina bo kuwöwö lende mo ngi 'dɔ bilaka kototo rönri mi kada nima mi kpa kototo. Kina bo kolɔ bɔngɔ abo 'ba nere ngi, bo kari koloma dɔ kiti abo kilende zi bilaka naga nima pili. XXII Tine na lijë pili kënyi ngi kulöri kozɔ timo, iya te "Ame bilaka lesi na dë kpe këdi kilende, Böko'ba na."

XXIII Kina malayika 'ba Böko'ba kako kodo rɔko'ɔ ngi dɔ bo, römöyi bo i'di bilaka 'deni kebe za tilëlu bo kola Böko'ba. Kina kuru konyo wa 'ba mi bo ngi, bo kölë yaga.

XXIV Mi kada naga nima na bilaka ma konzi kinda'ba lende 'ba Böko'ba ngi. Kina bilaka 'ba kanisa konzi ngi rɔ ma kënyë. XXV Tine Baranaba ni ti Sɔlo ote ndɔɔɔ 'bënni 'deni di mi Yerosalema na lijë kileki ngi kari Anitokiya. Lijë ogba Yowani tönë kidëki möyi mo mɔtɔ gbi rɔ Marako ne ngi kari tinni.

XIII

Toja Baranaba Ni Ti Solo

^I Bɔ kumɛ lende 'ba Boko'ba mɔto ga ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni ɛdi gbɛ mi lɔngɔ bilaka 'ba kanisa mi Anitɔkiya yayi. Lijɛ na rɔ Baranaba ni ti Simona ame mɔyi bo mɔto gbɛ rɔ Bɔ Kɔlu ne, ti Lukiyɔ di Kurɛnɛ, ti Manaya ame rɔ bɔ murɛ ma kiyɔbu bi kɔto ti bɔ dɔliɔ Erode ma dɔgba tɔnɛ bine ne ti Solo. ^{II} Kina ɔɔo lijɛ kebe ngɛ mi kada mɔto to'dɔ mɔtu zi nɛre Boko'ba gbɛ toro kpɛnni tine, Nyi Kɔto Laka iya zinni, tɛgɛ, "Ozake Baranaba ni ti Solo zɔ 'dɔ lijɛ kari to'dɔ ndabɔ ame migeli lijɛ dɔmɔyi mo ne."

^{III} Kina bilaka 'ba kanisa naga nima koloma ngɛ rɔ toro kpɛnni ti mɔtu ko'dɔ. Kina lijɛ ki'di kɔzinni ngɛ dɔ Baranaba ni ti Solo koja gɔ kɔri.

Kupuriyɔ

^{IV} Kina ɔɔo Nyi Kɔto Laka koja Baranaba ni 'deni ti Solo kari tara tine, lijɛ ari ngɛ Selokiya ame ngɔsi kpa mini lɔbu ne. Di yayi tine, na lijɛ kɛki ngɛ mi sorope kari mi dɔyayi 'ba Kupuriyɔ. ^V Lijɛ ari kɔmɔ mi gawo 'ba Salami. Kina lijɛ kari ngɛ tiya lende 'ba Boko'ba mi rɔ 'ba mɔtu 'ba Yudayi ame ga yayi ne. Tine Yowani Marako na koloma rɔ toja laja zinni.

^{VI} Lijɛ ɛnyi di yayi kari nduwɛ rɔ mi dɔyayi 'ba Kupuriyɔ nɔbɔ kɔmɔ mi gawo 'ba Papo. Di yayi na lijɛ kari kondɔso ngɛ ti bɔ kata mɔto ko'dɔ rɔni rɔ bɔ kumɛ lende 'ba Boko'ba. Bo rɔ Yudayi kidɛki mɔyi bo rɔ Barayɛsu, mɔyi bo mɔto gbɛ rɔ Eliyama, 'jo 'ba lende mo tɛgɛ bɔ kata. ^{VII} Bo ɛdi koloma liɔ 'ba turu ma lɔbu 'ba Romo ame rɔ bɔ dɔliɔ nima ne. Turu lɔbu nima mɔyi mo rɔ Serogiya Pɔlo ne ngɛ rɔ bɔ dɔ kitɛwu 'ba tikali lende. Kina bɔ kose Baranaba ni ti Solo ngɛ kako zi bo rɔmɔyi bo o'dɔko tuwɔ lende 'ba Boko'ba. ^{VIII} Ne tine bɔ kata nima o'bɔ ngɛ yayi tamo dɔnni rɔmɔyi bo o'dɔko dɛ 'dɔ turu bɔ dɔliɔ nima ki'di dɔni gɔ lende 'ba Yɛsu. ^{IX} Solo ame kidɛki mɔyi mo mɔto gbɛ rɔ Pɔlo ne ngɛ lɔ ti Nyi Kɔto Laka kina ki'di bo ngɛ kuyi kɔmɔ bo kɔngɔ dɔ bɔ kata nima. ^X Bo iya te, "Ni kole 'ba Satani, ni 'bɛyi rɔ bɔ 'bɔlu gbɛ rɔ bɔ dɔ kindɛndɛ. O'bɔ to'dɔ ya ti bilaka ame ga rɔ bɔ lende laka ne kebe tuyi mi lende 'ba Boko'ba kiya yaga rɔ bɛti. ^{XI} Kina me miya ziyi, nɛre Boko'ba kɔdɔ karama mo dɔyi giri nime. Bo ki'di kɔmɔyi nima kɔlu yaga kinza ko'ja wa mɔto ra titi mi tɔ'dɔ dɔ ndɔ nime."

Kina gɔ bi kuyi rɔni ngɛ rɔ mandɔlu zi bɔ kata nima. Bo koloma ngɛ rɔ tomomo gɔ bi toma bɔto mɔto ame 'dɔ kɔkɔko bo. ^{XII} Lende nime i'di turu bɔ dɔliɔ nima ngɛ ki'di dɔni gɔ lende 'ba nɛre Yɛsu. Kɔ'du 'ba akiyandi nima igayi bo 'deni.

Anitɔkiya Ma Pisidiya

^{XIII} Kina Pɔlo ni kɛnyi ngɛ di Papo yayi. Lijɛ ɛki mi sorope tumu dɔ mini lɔbu kari Peroga amɛ rɔ gawo mɔto mi dɔyayi 'ba Pambuliya ne. Kina Yowani Marako kola lijɛ ngɛ yayi kileki kari Yerosalema. ^{XIV} Lijɛ ɛnyi di Peroga kari nduwɛ nɔbɔ kɔmɔ Anitɔkiya mi dɔyayi 'ba Pisidiya. Mi kada 'ba rɔ kindawo 'ba Yudayi na lijɛ kari mi rɔ 'ba mɔtu kari koloma bɛri yayi. ^{XV} Kina ɔɔo kidɛki kɔ'du ki'di ma Musa kugu 'deni gbɛ ti buku 'ba bɔ kumɛ lende 'ba Boko'ba tine, bɔ dɔ rɔ 'ba mɔtu naga nima oja laja kari zinni. Lijɛ iya te, "Lɔndɔ ze ga, ɔɔo kɛddike ti lende ame rɔ 'ba ti'di mi kɛddi zi bilaka ko'dɔkɔke tiya mo, iyake."

^{XVI} Kina Pɔlo kɛnyi ngɛ toro kiyɛyi dɔ kɔzi bo bi tiya lende. Bo iya te, "Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele gbɛ tiye kpe bɔ lɔwɔ ma koro Boko'ba naga nime, uwɔke dɔma. ^{XVII} Boko'ba ame bilaka 'ba Yisarele pili koro ne

igeli lijë 'deni ro 'ba bo ga. Mi kada ma lijë kedi ro atoli mi Ezipeto bo i'di lijë konzi ro mbembë. Bo oja lijë 'deni kodo yaga di mi Ezipeto ti tigo abo, ^{XXVIII} bo koloma ro tongo gönni mi komo koo 'butë sowo ame ga lijë ko'do mi mökö ne. ^{XXIX} Bo i'di lijë ka'da bilaka do'be modomoriyö ame ga kedi koloma mi Kanana ne ngi bo ki'di yayi nima zinni. ^{XXX} Lende naga nime o'do rönni 'deni pili mi komo koo kuluku modomosowö (450).

Tine Boko'ba i'di bo ko'do burë na koloma ro bo dönni nbö kömö mi kada 'ba bo kumë lende abo Samölë. ^{XXI} Tine lijë ititi Boko'ba 'do ki'di nere ro bo dolinjö zinni. Kina bo ki'di Solo kole 'ba Kisi di mi göli 'ba Benyimona ngi ro nere ma löbu 'ba dönni nbö komo koo 'butë sowo. ^{XXII} Di gomo na Boko'ba kiyese Solo yaga ki'di Dawidi ro bo dolinjö. Boko'ba iya lende 'deni go kö'du 'ba Dawidi koozo a nime te, 'Ma ti mi këyi ro mbembë go lende 'ba Dawidi kole 'ba Yisayi römöyi bo o'do wa ame ga pili mo'doko ne 'deni.'

^{XXIII} Yësu di mi kupö Dawidi, bo na Boko'ba ki'di 'deni 'do komo bilaka 'ba Yisarele di mi tölë koozo ame bo kiya 'deni molo ne tara. ^{XXIV} Tine gba kinza Yësu kisaki ndobo abo dë, Yowani oloma 'deni ro tuwöwö mo zi bilaka 'ba Yisarele 'do lijë koto dönni di mi lende kënyë 'bënni ga go bo kodo mini 'ba bapatisi dönni. ^{XXV} Kina ko'ja Yowani kedi ko'do 'deni koozo do tote ndobo 'ba bo, bo iya zi bilaka, tégë, 'Ma na dë ro bo ame komerike ro ma ne. Bo motö édi kako to'do ndobo di pötö ma bine. Bo na löbu mbiri di döma, ma 'bama medï titiyi. Wari 'ba ndi bo pele minza mo'bo tope mo.'

^{XXVI} Kina me medï miya ziye kpe löndö ame ga ro kupö Abarayama ne gbi tiye kpe bo löwö ame ga koroke Boko'ba 'deni ne, ze na me Boko'ba koja laja 'ba tomö wa di mi tölë nime 'deni zize. ^{XXVII} Tine bilaka 'ba Yerosalema kpaki ti bulöbu 'bënni ga ikali Yësu dë ro Kurisitö ame Boko'ba koja kako dolinjö bine ne. Lijë ikali 'jo 'ba lende ame ga bo kumë lende 'ba Boko'ba kugu molo bine lijë kö'bo tidëki mo mi kada 'ba ro kindawo ne dë. Lijë odo karama do Yësu kupö yaga, kina me ki'di lende 'ba bo kumë lende tönë ga ko'do röni 'deni ngi ro ma laka. ^{XXVIII} Lijë o'ja lende motö ame 'do kodo karama 'ba tölë do bo gomo ne dë pele di ro bo, lijë odo bo ngi nduwë zi turu bo do yayi Pilato kupö bo yaga. ^{XXIX} Kina lijë ko'do ngi pili koozo lende ma tönë ga kugu molo go kö'du abo ne tara. Lijë utöti bo do ngëri kogba töku bo bëri di pötö mo kari kusu mi ti'börö 'ba töku. ^{XXX} Ne tine Boko'ba i'di bo 'deni ngi kodo yaga di mi tölë. ^{XXXI} Ya ame ga koloma ro tilingere ti bo di Galilaya kala Yerosalema ne o'ja kinë bo 'deni mi tö'dö do konzi. Kina me lijë kedi 'deni ro tiya lende mo zi bilaka 'ba Yisarele le'jete.

^{XXXII} Kina me dako 'deni tiya lende 'ba laja laka 'ba Boko'ba ziye 'do kikalike ngi wa tönë Boko'ba kiya zi 'bu ze löbu ga kiya te bo édi ko'do ne, ^{XXXIII} kina me bo ko'do 'deni zize ame ro kupö 'ba minni ga ne. Bo i'di Yësu 'deni kodo di mi tölë. Lende nime na tönë kugu mi Akilëlu ma mi riyö, kiya te, 'Ni na ro kole ma. Töne ma na 'deni ro 'bu yi.'

^{XXXIV} Lende go tado 'ba Yësu di mi tölë nime kinza yida ro bo keñme dë mi gö ne na Boko'ba kiya bine, kiya te, 'Ro ma laka ti mo'do yëyi doye ti wa kele tönë ga miya lende mo zi Dawidi ne.'

^{XXXV} Go kö'du mo na me gbi 'do ki'di Dawidi kiya te, 'Inza kola yida ro bo laja 'bi keñme mi gö.'

^{XXXVI} Kina me dikalike 'deni Dawidi o'do ako'doko 'ba Boko'ba mi kada 'ba loma abo ga, kina odo bo kölë tine usu bo ngi ngila 'bu bo löbu nni yida ro bo keñme yayi. ^{XXXVII} Ne tine Yësu na Boko'ba ki'di 'deni kodo di mi tölë, bo na yida ro bo keñme dë.

XXXVIII Uwöke lende nime laka, löndö ma ga. Kö'du go lende 'ba Yësu na me ki'di 'do mëdi miya ziye miya te, Boko'ba o'doko tola ye go lende kënyë 'be ga ne. XXXIX Molo tönë bine kö'du ki'di 'ba Musa i'di ye de këddike ro do ngölö di mi lanba 'ba lende kënyë 'be ga. Ne bo ame ki'di dōni 'deni ngi go lende 'ba Yësu ne 'deni ro do ngölö di mi lanba 'ba lende kënyë abo ga pili. XL Kina me mëdi miya ziye, i'dike komoye kandi laka kinza lende tönë ga bo kumë lende 'ba Boko'ba kiya molo bine ga ne ko'do rōnni ra ziye. Ame kiya te, XLI 'Kpe bo kose doma tönë ga, oṅṅake ti. Mëdi mo'do lende ame kigayi ye ne, kina ti kolëke ngi yaga, rōmōyi wa naga nime mo'do mi kada ma 'beye nime, odo kiya te kiya pele ziye o'dokoke de yo ti'di doye gomo.' "

Ma Konzi Uwö Laja Laka

XLII Kina odo Pölo ni kodo 'deni yaga di mi rö 'ba mötu di pötö lende naga nime tine, ya naga nima ititi lijë 'do kako kiya lende nima gbi mi kada 'ba ro kindawo ma di go ama. XLIII Di bi tita'ba 'bënni 'deni di mi rö 'ba mötu tine, Yudayi ma konzi moto ga ti bo löwö ma konzi ame ga koro Boko'ba 'deni ko'do rōnni ro Yudayi ne ari ngi koto ti Pölo ni, kina Pölo ni kiya lende ngi zinni 'do lijë kö'bö ti'di dönni go mi këyi 'ba Boko'ba.

XLIV Mi kada 'ba ro kindawo ma di go ama na bilaka 'ba mi gawo nima kolo ngi pili tuwö lende 'ba Boko'ba. XLV Kina odo Yudayi ko'ja bilaka 'deni kolo ro ma konzi tara tine, lende mo ënyë ngi minni lijë kebe to'do kowasa tiya kpa kënyë ro Pölo. XLVI Tine Baranaba ni ti Pölo iya lende ngi ro do ngölö zi Yudayi naga nima, kiya te, "Boko'ba o'doko go diya lende abo titi dogba ziye. Ne kina me kilagike e'be 'deni ko'dokoke de 'do këddike ti didi ma ṅburunburu. Olomake, ti dari eze zi bo löwö. XLVII Nere Boko'ba ose lende nime 'deni molo zize, iya te, 'Mi'di yi 'deni ro bi kopo zi bo löwö 'do tileme kori 'ba didi zi bilaka pili 'ba doiyai nime.' "

XLVIII Kina odo bo löwö naga nima kuwö lende 'ba Pölo nime 'deni te tine, lijë ngi ro loṅo kebe bi to'do yëe'di zi Boko'ba go kö'du mo. Ya ame ga Boko'ba ko'doko 'do këdi ti didi ma ṅburunburu ne i'di dönni ngi ro ma laka go lende 'ba Yësu. XLIX Kina lende 'ba nere Yësu kita'ba ngi kogba mi doiyai nima.

L Tine Yudayi ni ënyi kari koco zi 'ja bo wa ma koro Boko'ba naga gbi ti bilaka ma löbu 'ba mi gawo nima 'do ko'do wa kënyë zi Pölo ni koga yaga di mi doiyai 'bënni nima. LI Kina Pölo ni komba lupu 'ba ndinni ngi ro lömu ro ya naga nima, lijë kari e'bënni Ikoniya. LII Ne tine bo koso go Yësu ga ma mi Anitokiya yayi 'deni ngi ro loṅo lo ti Nyi Koto Laka.

XIV

Ikoniya

I Di Ikoniya yayi lende o'do rōni gbi zi Pölo ni kozo ma ko'do rōni di Anitokiya. Lijë ari kiya lende 'ba Boko'ba gbi mi rö 'ba mötu 'ba Yudayi di yayi. Kina Yudayi ma konzi moto ga ti bo löwö ni ki'di dönni ngi go lende 'ba Yësu. II Ne tine Yudayi ame ga kilagi lende 'ba Yësu ne ari ki'di bilaka 'ba dolinjo nima ngi gbi kënyi ro 'diri ti Pölo ni. III Ne pele tara Pölo ni oloma titi kigabi yayi tiya lende 'ba nere Yësu ngi ro do ngölö kinza tikere. Kina Yësu ki'di lijë ngi koloma ro to'do wa ma konzi ame ga lende mo kigayi bilaka ne 'do kileme ngi omba lende 'ba mi këyi abo edi ro ma laka. IV Go kö'du mo na ki'di bilaka 'ba mi gawo nima koro minni ngi, ya moto ga ro ma ko'doko lende 'ba Yudayi ni moto ga ro ma ko'doko lende 'ba Pölo ni.

^V Kina Yudayi ni kari kususu kpènni ngi ti bilaka 'ba dolinjo nima kpaki ti löbu 'bènni ga 'do to'do közi kasi zi Pölo ni ku'du ti döku kupö yaga. ^{VI} Ne tine Pölo ni uwö lende mo ngi molo kina lijè kënyi ngi di Ikoniya yayi kirinja kari Lusëtura ni ti Darobe ame mi döyayi 'ba Luköniya ne. Kina lijè kilingere ngi gbi kebe mi dolinjo ame ga ngosingosi yayi ne ^{VII} tiya laja laka 'ba Boko'ba zi bilaka.

Pölo Ilejjo Bo Moto Di Lusëtura

^{VIII} Bo moto edi mi Lusëtura yayi ndimo ga enjme ngi kpaki riyo kö'bö ro kurutu bëri molo go töyö mo. ^{IX} Kina odo bo keddi 'deni ro tuwö lende ame Pölo keddi kiya ne tine, Pölo ongo komo bo na ko'ja ngi bo i'di do bo 'deni ro ma laka go lende 'ba Yesu 'do Boko'ba kilenjo bo. ^X Pölo ilende zi bo ro ma kembe, iya te, "Enyi korö kodoro göyi toro."

Kina bo nima kogori ngi di bëri kisaki tilingere di yayi. ^{XI} Kina odo tindi 'ba bilaka naga nima ko'ja lende nima Pölo ni ko'do ne 'deni tine, lijè pili enyi ngi kozo timo ro ma kembe ro kpènni Luköniya, kiya te, "Agoro uyi rönni 'deni ro bilaka mi löngö ze."

^{XII} Kina lijè ki'di möyi akoro moto ame kidëki ro Zëyu ne ngi do Baranaba, moto ame kidëki ro Erome ne ngi do Pölo römöyi bo na ro bo kiya lende.

^{XIII} Bo do akoro Zëyu nima linjo mo edi gönyä reki 'ba gawo nima. Kina bo ko'de ngulö sa ngi kosi kpa reki yayi ti döwöru. Lijè o'doko tumu ngulö sa naga nima ro roma zi Pölo ni. ^{XIV} Kina odo Pölo ni ti Baranaba kuwö lende nima ya naga nima ko'doko to'do mo ne 'deni tara tine, meri mo i'di lijè ngi kirica böngö do rönni. Lijè irinja kari mi löngö tindi 'ba bilaka naga nima ti tulöri, kiya te, ^{XV} "Kpe bilaka naga nime, wa'di ga na keddä ko'doke te? Ze gbi ro bilaka lesi kozo kpe te. Dako nime tiya lende 'ba laja laka 'ba Boko'ba ziye 'do ki'di kolake go toro wa ma yawa naga nime yaga koroke ro Boko'ba ame ti didi ne. Bo na me ko'ba mitoro ni ti döyayi gbi ti yöpö ti wa ame ga pili keddi koloma yimo ne. ^{XVI} Molo tönë bine bo ola bilaka 'ba döyayi nime 'deni koloma ro to'do wa ame ga pili lijè ko'doko to'do mo ne. ^{XVII} Tine bo ö'bö tileme ro bo nduwë zi bilaka ti wa ma kele ma bo keddi ko'do. Bo i'di toro ka'di ziye ki'di wa 'ba mi nyaka 'be ga kana 'do keddike ro lönjo ti akonyo."

^{XVIII} Lende naga nime Pölo ni kiya pele kozo a nime te ne, o'do ro ghegbe na 'jaa kota ya naga nima di bi tumu roma zinni.

^{XIX} Mi kada do koto moto na Yudayi moto ga kako di Anitokiya ame mi döyayi 'ba Pisidiya ne gbi di Ikoniya. Kina lijè koco ngi zi tindi ma konzi kari ku'du Pölo ti döku. Kina lijè kilala bo ngi yaga di mi gawo nima. Lijè omeri 'bènni tégë bo ti kölä 'deni. ^{XX} Di potö mo tine, bilaka 'ba kanisa ari tori bo korö ngila bo yayi, kina bo kindinji ngi kënyi 'böwu kileki kari mi gawo nima.

Tileki Anitokiya Ma Suriya

Mi bi këze moto na lijè kënyi ti Baranaba kari Darobe. ^{XXI} Lijè ari kiya laja laka 'ba Boko'ba mi Darobe yayi kina lende kiya 'bènni ki'di bilaka ma konzi ngi keddi ro bo kösö go Yesu. Di yayi tine na lijè kileki ngi kari Lusëtura ti Ikoniya ti Anitokiya mi Pisidiya. ^{XXII} Lijè ilingere ngi nduwë ti tiyandi bo kösö go Yesu ga kebe mi go bi naga nima tiya mo zinni 'do lijè kö'bö ti'di dönni go lende 'ba Yesu ti mi keddä, iya te, "Ze pili dedä dombike gomo titi ro ma kënyë gba kinza do'jake nere löbu 'ba Boko'ba nime."

XXIII Lijë i'di ya mato ga ro löbu 'ba kanisa mi go bi naga nima pili. Kina lijë koloma ngi ro to'do motu tinni toro kpenni gbi tititi Boko'ba 'do kongo gönni römöyi lijë i'di dönni 'deni go lende abo. XXIV Kina lijë kënyi ngi kilingere nduwe kebe mi doyayi 'ba Pisidiya nbö kömö mi doyayi 'ba Pambuliya. XXV Lijë ari kiya lende 'ba Boko'ba mi gawo 'ba Peroga, na lijë kiteli ngi kari Ataliya.

XXVI Di yayi na lijë këki mi sorope kileki Anitokiya. Go bi nima na tonë bilaka 'ba kanisa koja lijë di teyi kari to'do ndobo nime ti mi këyi 'ba Boko'ba ne. Kina me ndobo mo tonë lijë ote 'deni. XXVII Kina odo lijë kömö 'deni yayi tine lijë ototo do bilaka 'ba kanisa ngi, lijë kiyëti go wa ame ga pili Boko'ba ko'do zinni, gbi ti ame Boko'ba kumö kori 'deni zi bo löwö ame ga kinza ro Yudayi ne ti'di dönni go lende 'ba Yësu. XXVIII Kina lijë koloma ngi kigabi yayi ti bo köso go Yësu ga ama yayi ne.

XV

Kpa Kototo 'Ba Bo Laja Mi Yerosalema

I Ya mato ga ako di Yudayi mi Anitokiya yayi koloma ro tiyandi bilaka 'ba kanisa, iya te, a mato ngi ro tomö di mi tolë zinni inza koto te tine nge odo kilele lijë go kö'du ki'di 'ba Musa. II Kina lende nime ko'de kowasa ma löbu ngi mi löngö Pölo ni ti ya naga nima. Kina bilaka 'ba kanisa koja Pölo ni ngi ti Baranaba ti ya mato ga di mi löngö lijë yayi kari Yerosalema, römöyi 'do lijë kari kiya ndi lende nime ti bo laja 'ba Yësu ga gbi ti löbu 'ba kanisa mato ga.

III Kina odo bilaka 'ba kanisa 'ba Anitokiya koja lijë 'deni go kori tara tine, lijë udö ngi kebe mi doyayi 'ba Pönikë ti Somorona. Di mi go bi naga nime pili lijë ilingere nduwe ti tiya lende 'ba bo löwö ame ki'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba ne. Go kö'du mo na bilaka 'ba kanisa ngi pili ro lonjo.

IV Kina odo lijë kömö Yerosalema tine, bilaka 'ba kanisa ti ya ma löbu mo ga ti bo laja 'ba Yësu ga ota lijë ngi ro nba. Kina lijë koloma ngi ro tiyëti go wa ame ga Boko'ba ki'di lijë ko'do ne. V Tine Parosi mato ga ame ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu ne, iya te, "I'dike kilele bo löwö naga nima, 'do kiyake gbi zinni go lijë ko'do kö'du ki'di ame ga pili Musa kugu ne."

VI Kina bo laja 'ba Yësu ga kototo dönni ngi ti bilaka ma löbu 'ba kanisa tiya kori 'ba lende nime. VII Kina odo lijë kiya lende nime 'deni ngi kari timo ro go kowö tine, Pitörö ënyi toro kilende zinni, iya te, "Löndö ma ga, ikalike 'deni tonë molo bine, Boko'ba igeli ma di mi löngö ye ki'di 'do bo löwö kuwö lende 'ba laja laka abo di zö 'do lijë ki'di dönni gömo. VIII Bo na ro bo kikalilende 'ba mi bilaka pili ro kotokoto. Kina me bo i'di Nyi Koto Laka abo 'deni gbi zinni kozo ma tonë bo ki'di zize ne tara, go kö'du mo 'do kileme lijë 'deni ro 'ba bo ga. IX Bo o'do geli de zinni. Bo ikali lijë i'di dönni 'deni go lende nime, kina me bo ki'di lijë 'deni ro ma kopo di mi lende kënyë 'benni ga. X Ne go wa'di na këddi ko'dokoke tiyozo Boko'ba gömo? Go wa'di na ko'dokoke ti'di ya naga nima 'do ko'do kö'du ki'di ma kitigo ame 'bu ze löbu ga ko'bo de to'do mo kina ze gbi do'boke de to'do mo ne gömo? Kinza ko'doke de tara. XI Nere ze Yësu o'do mi këyi 'deni zize Yudayi 'do di'dike doze go lende abo 'do bo komo ze yaga di mi tolë. Kina me bo ko'do 'deni gbi ko tara zinni ya ame ga kinza ro Yudayi ne."

XII Di pötö lende 'ba Pitörö nime na bilaka naga nima kudumö ngi pili. Kina Baranaba ni ti Pölo kebe ngi tiyëti go lende 'ba go koto ame ga Boko'ba ki'di lijë ko'do mi löngö bo löwö ne.

XIII Kina ɔɔ Baranaba ni ti Polo kote tiya lende ma 'bënni 'deni tine, Yakoba ënyi tɔrɔ tilende, bo iya te, "Löndö ma ga, uwöke dɔma. **XIV** Simona iyëti lende 'ba konyi nime Boko'ba ko'dɔ zi bo löwö ne 'deni tönë molo bine, ame Boko'ba ki'di bo löwö mɔto ga 'deni rɔ 'ba bo ne. **XV** Lende 'ba Boko'ba ma tönë ga bo kumë lende kugu bine ne iya kö'du nime gbì kɔzo a nime te. Bo iya te, **XVI** 'Mëdi mileki mako kada mɔto. Kina ti mubö liɔ 'ba Dawidi 'deni ngi rɔ ma lölöwö. Itiko 'deni yaga, ne tine ti mo'ba ngi kitigɔ kileki teyi. **XVII** Ti mo'dɔ tara 'dɔ bo dɔ'be mɔto ga kikali ma rɔ nɛre 'ba dönni. Kina bo löwö ame ga pili mi'di 'deni rɔ 'bama ga ne ti kako 'deni ngi zö. **XVIII** Ame na rɔ lende 'ba Boko'ba.' Ze dikalike 'deni tönë molo bine.

XIX Ne 'bama miya te kinza di'dike lende ma kirindí ma tara dë zi bo löwö naga nima ki'di dönni 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba ne. **XX** Waraga na gɔ duguke zinni kiya te, kinza lijë konyo yida ame ga kumu zi akoro ne dë, kinza lijë ko'dɔ yëri dë, yida ame ga kumu ngɔngörö mo dë ne kinza lijë konyo dë gbì, kinza lijë kuwë roma dë. **XXI** Lende ma mbowa nime na nge 'dɔ doseke zinni, römöyi kö'du ki'di ame Musa kugu ne ota gɔ to'dɔ wa naga nime 'deni pili di zize. Ze Yudayi dö'böke tönë molo bine nduwë rɔ tidëki kö'du ki'di naga nime mi kada 'ba rɔ kindawo mi rö 'ba mötu ze ga. Mi gawo ame ga pili bilaka ze ga këdi yimo ne, oloma nduwë rɔ tiyëti kö'du ki'di naga nime zize."

Ndose 'Ba Bo Löwö

XXII Kina bo laja 'ba Yësu ga ti bilaka 'ba kanisa pili ti ya ma löbu mo ga kigeli ya mɔto ga ngi di mi löngö lijë yayi 'dɔ koja kari Anitokiya ti Polo ni ti Baranaba. Kina lijë kigeli ya ma löbu mɔto ga ngi riyö di mi löngö lijë rɔ Sila ni ti Yuda ame kidëki möyi mo mɔto gbì rɔ Barasaba ne. **XXIII** Kina lijë kugu waraga ngi ki'di zi ya naga nima 'dɔ kari timo. Lende ma kugu mi waraga mo na me, "Ze bo laja 'ba Yësu ga gbì ti bilaka ma löbu 'ba kanisa, ze rɔ löndö ziye. Kina me dëdi dugu waraga nime ziye kpe löndö ma mi Anitokiya ti Suriya ti Kilikiya kpe ame kinzake rɔ Yudayi ne. Dumötö ye pili laka. **XXIV** Duwö kö'du mo tégë bɔto mɔto ne ga ari di bine ziye kari kogba dɔye konɛnɛbe ye ti lende kiya 'bënni ga. Bɔto naga nima ze na dë doja lijë. **XXV** Gɔ kö'du mo na me dotɔto dɔze digeli ya naga nime 'dɔ doja kari ziye yayi ti Baranaba ni ti Polo ame dɔ'ɔ lijë kulöwö ne. **XXVI** Lijë na gbì rɔ ya ame ga kilaɲa gɔ didi nni 'deni to'dɔ lende 'ba nɛre ze Yësu ne. **XXVII** Kina me dëdi doja Yuda ni ti Sila kari ziye. Lijë ëdi kari kiya lende naga nime gbì ti kpënni ziye kɔzo ame dugu mi waraga nime ne tara. **XXVIII** Lende ze ti lende ame ga Nyi Kɔto Laka 'ba Boko'ba kiya zize ne na me. Kinza di'di lende ma kirindí kulöwö dë ziye. Wa ame ga 'dɔ ko'dɔke ne kina nge me. **XXIX** Kinza konyoke wa ame ga kumu zi akoro ne dë, yida ame ga kumu ngɔngörö mo dë ne kinza konyoke dë gbì, kinza kuwëke roma dë, kina kinza ko'dɔke yëri dë. ɔɔo kiya te kolake gɔ wa naga nime 'deni pili kina laka. Ame na rɔ gɔ rɔ lende 'ba waraga ze nime."

Lɔɲɔ 'Ba Bo Löwö

XXX Kina bilaka 'ba kanisa koja ya naga nima ngi kari kɔto ti waraga nima. Lijë ari nduwë mi kəri 'bënni nima nbö lijë kömö Anitokiya. Kina ɔɔo lijë kömö 'deni yayi tine, lijë ototo dɔ bilaka 'ba kanisa ngi pili bi kɔto ki'di waraga nima teyi. **XXXI** Ya naga nima idëki waraga tönë na lijë ngi pili rɔ lɔɲɔ gɔ kö'du mo, römöyi lende mo ga okonyi lijë 'deni. **XXXII** Tine Yuda ni ti Sila oloma titi kigabi tinni yayi. Lijë rɔ bo kumë lende 'ba Boko'ba kina

lijɛ koloma ngɔ rɔ tokɔnyi ya naga nima ti lende ame ga 'do ki'di lijɛ kɛdɛ ti mɛ kɛddɛ ne. ^{XXXIII-XXXIV} Tine di pɔtɔ mo na ya naga nima koja lijɛ ngɔ gɔ kɔri, iya te. "Arike ti mɛ kɛyɛ." Kina lijɛ kileki ngɔ kari mɛ Yerosalema zi ya ame ga koja lijɛ ne.

^{XXXV} Tine Pɔlo ni ti Baranaba oloma 'bɛnnɛ titi kigabi Anitɔkiya yayi. Lijɛ oloma ngɔ nduwɛ ti ya mɔto ga rɔ tiyandi bilaka gbɛ tiya lende 'ba laja laka 'ba ɛre Yɛsu. ^{XXXVI} Kina ɔdo lijɛ koloma 'deni kigabi yayi tine, Pɔlo iya zi Baranaba, iya te, "Dari tori bilaka 'ba kanisa ame ga mɛ dolɔŋɔ ma tɔnɛ ga diya lende 'ba laja 'ba ɛre Yɛsu teyi ne gɔ dari doŋgɔ ɔdo lijɛ ɛdɛ tondo ga?"

^{XXXVII} Baranaba o'dɔko 'do Yowani Marako kari tinnɛ. ^{XXXVIII} Ne tine Pɔlo iya te inza rɔ ma laka zi bɔ nima 'do kari tinnɛ, rɔmɔyɛ tɔnɛ pa bine bo ola lijɛ Pambuliya kinza ma bo kari dɛ nduwɛ tinnɛ tote ndɔbo nima yɔ. ^{XXXIX} Kina lijɛ kamo ngɔ gɔ lende nime, lijɛ koza gɔnnɛ ngɔ. Baranaba ogba Marako ti bo, lijɛ kari mɛ doɣayi 'ba Kupuriyɔ.

^{XL} Tine Pɔlo igeli 'ba bo rɔ Sila na gɔ kari ti bo. Bilaka 'ba kanisa ititi Bɔko'ba 'do koŋgɔ gɔnnɛ. Kina lijɛ kari ngɔ. ^{XLI} Lijɛ ilingere kebe mɛ doɣayi 'ba Suriya ti doɣayi 'ba Kilikiya. Kina lijɛ koloma ngɔ nduwɛ rɔ tiyandi bilaka 'ba kanisa di yayi 'do lijɛ kɔ'bɔ ti mɛ kɛddɛ.

XVI

Tɔsɔ 'Ba Timatiyo

^I Pɔlo ni ari kɔmɔ Darobe lijɛ kala ɛbɔ Lusɛtura. Bi mo nima bɔ mɔto mɔyɛ mo rɔ Timatiyo rɔ bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ɛdɛ teyi. Ma bo rɔ Yudayi ma ki'di dɔnɛ 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu, tine 'bu bo rɔ Giriki. ^{II} Bɔ nime rɔ Timatiyo ne bilaka 'ba kanisa ame ga Lusɛtura ni ti Ikoniya ne iya lende abo pili rɔ ma laka. ^{III} Gɔ kɔ'du mo na Pɔlo o'dɔko togba Timatiyo ti bo mɛ lingere nima. Ne tine Yudayi ame ga kɛdɛ koloma mɛ doɣayi nima yayi ne ikali 'bu 'ba Timatiyo rɔ Giriki. Kina Pɔlo kilele bo ngɔ 'do ki'di bo kɛdɛ rɔ Yudayi.

^{IV} Kina lijɛ kilingere ngɔ nduwɛ kebe mɛ do gawo 'ba doɣayi nima ti tiya ndose tɔnɛ bɔ laja 'ba Yɛsu ga ti lɔbu ma mɛ Yerosalema kose zi bilaka 'ba kanisa to'do mo ne. ^V Kina bilaka 'ba kanisa kɔ'bɔ ngɔ ti'di dɔnnɛ gɔ lende 'ba Yɛsu ti mɛ kɛddɛ. Kina bilaka ma konzi mɔto ga ki'di dɔnnɛ ngɔ gbɛ gɔ lende 'ba Yɛsu kozoli rɔnnɛ ti bilaka 'ba kanisa.

Nyi 'Ba Pɔlo Di Torowa

^{VI} Tine Nyi Kɔto Laka ota gɔ Pɔlo ni ngɔ di bi tari tiya lende 'ba Bɔko'ba mɛ doɣayi 'ba Asiya. Kina lijɛ kari ngɔ kebe mɛ doɣayi 'ba Parugiya ni ti Galatiya. ^{VII} Lijɛ ari kɔmɔ do maga 'ba Musiya. Lijɛ o'dɔko 'do tari tilingere kebe mɛ doɣayi 'ba Bituniyɔ. Ne tine Nyi Kɔto Laka 'ba Yɛsu ota gɔnnɛ ngɔ di bi tari. ^{VIII} Kina lijɛ kari ngɔ nduwɛ kebe mɛ Musiya ɛbɔ kɔmɔ mɛ gawo 'ba Torowa ame ɛgosi kpa mini lɔbu ne. ^{IX} Mɛ korɔndo mo nima na nyi ko'de ngɔ do Pɔlo kileme bɔ mɔto di mɛ doɣayi 'ba Makedoniya kɛdɛ kɔrɔ yayi koma'jo rɔnnɛ zi bo, iya te, "Ako tokɔnyi ze di mɛ Makedoniya bine."

^X Di pɔtɔ nyi 'ba Pɔlo nime na dɛnyɛ ngɔ dɔmo tari Makedoniya. Rɔmɔyɛ dikali 'deni di gɔ nyi nima Bɔko'ba o'dɔko ze gɔ dari diya laja laka abo zi ya naga nima.

Ludiya Di Pɛlipɔyɛ

^{XI} Kina dɛki ngɔ mɛ sorope di Torowa yayi dumu dari mɛ dɔɔtu mɔto kidɛki mɔyɛ mo rɔ Samotorake. Mɛ bi kɛzɛ ma di pɔtɔ mo na dari nduwɛ

ti sorope dömö mi gawo mato kideki moyi mo ro Napoli. ^{XII} Di yayi na dilingere ngi ti ndize dari Pilipoyi gawo mato ma lobu 'ba Makedoniya. Tine bilaka mo ga me ro Romo. Kina doloma ngi do'do to'do titi do ndo tara yayi.

^{XIII} Mi kada 'ba ro kindawo na denyi ngi di mi gawo dari kpa yopo. Domeri 'beze diya te motoga bi 'ba motu 'ba Yudayi ti kediyayi. Kina dari doloma ngi ro tiya lende zi 'ja ame ga kototo donni yayi ne. ^{XIV} Tine 'ja mato ro Ludiya edi mi longo liye yayi. Loko di Towatira ro bo ndogo 'ba bonggo kasi, ne loko ro bo koro Boko'ba. Kina odo loko kuwo lende ame ga Polo kiya ne 'deni tine, Boko'ba omba doki'di ni ngi loko ki'di doni gomo. ^{XV} Kina dodu mini 'ba bapatisi ngi doni gbi ti bilaka 'ba mi lijo 'beni ga. Loko oma'jo roni zize kiya te, "Odo komerike mi'di doma 'deni ngi ro ma laka ga lende 'ba nere Yesu, ako kolomake lijo ma."

Kina loko ko'do atiri ngi goze dari lijo 'beni ro nba.

I di Polo Ni Mi Maboso Di Pilipoyi

^{XVI} Mi kada ma do koto mato ko'ja dedi dari mi bi 'ba motu kina doze kondoso ngi ti nyiti noki mato. Noki 'beni mo i'di loko koloma ro tumé lende. Loko ro atoli 'ba ya mato ga, na liye ko'bo ngi nduwe to'ja girisi ro mbembé go tumé lende 'beni nima. ^{XVII} Kina loko kebe ngi ro tozi goze, ze ti Polo ni, ti tulori tuwowo mo kiya zi bilaka tegé, "Ya naga nime liye na ro bo laja 'ba Boko'ba ame mitoro ne. Liye ti kiya kori 'ba didi ngi ziye."

^{XVIII} Loko oto to'do lende 'beni nime kozo a nime te nduwe nbo mi kada do konzi. Kina kata ngi doki'di Polo kényi kamo do noki nima, kiya te, "Milende ziyi ti kosi kakpa 'ba Yesu Kurisito, enyi yaga di do nyiti nime."

Kina noki tone kola nyiti nima ngi. ^{XIX} Kina odo bo doni ga kikali 'deni loko inza ko'de yamo kpe zinni tine, liye ari ngi kinda'ba Polo ni ti Sila kilala koto kari zi turu 'ba donni ga mi bi 'ba bure. ^{XX} Liye ari kiya zi turu naga nima yayi tegé, "Ya naga nime liye ro Yudayi. Liye edi ro tirasi do bilaka 'ba mi gawo ze nime. ^{XXI} Liye ebe tiyandi bilaka ti doléti ame ga ko'du ki'di ze 'ba Romo kota gomo 'deni ne."

^{XXII} Kina tindí 'ba bilaka naga nima kolodo ngi do Polo ni ti Sila. Tine turu mo ga i'di bo kanya ngi kirica bonggo yaga di ro Polo ni koloma ro tomba mo ti nyo'bo. ^{XXIII} Bo kanya naga nima omba Polo ni ngi ro ma kénye koto ki'di mi maboso. Turu naga nima ose gomo kitigo zi bo do maboso nima 'do konggo go Polo ni laka kinza kusu ronni ra. ^{XXIV} Bo nima oro ko'du 'ba turu naga nima. Go ko'du mo na bo ki'di Polo ni ngi mi ro ame nbo zana maboso ne kudodu ndimo mi longo kpa kulugbu ma kirindi.

^{XXV} Mi zana korondo 'deni tine na liye koloma ngi ro to'do motu toba ngala zi Boko'ba. Kina bilaka ma laki ame ga mi maboso yayi ne koloma ngi ro tuwo donni. ^{XXVI} Mbowa yo na kizikizi ma lobu ki'di doni ngi. Mi maboso nima ebe ngi pili tiyaya roni, kpadori mo ga kurogo ronni pili yaga. Kina zingiri ame ga kudodu kosi bilaka 'ba maboso timo ne kope ronni ngi pili yaga go donni. ^{XXVII} Bo do maboso nima ongo bi di bi to'do o'ja kpadori pili kurogo ronni 'deni yaga. Bo omeri 'ba bo tegé bo maboso ti kirija 'deni. Kina bo koto mbele abo ngi 'do tupo ro bo timo yaga. ^{XXVIII} Tine Polo ulori ro ma kembe kilende zi bo, iya te, "Kinza kupo royi de, ze na me pili bine."

^{XXIX} Bo ideki bo mato ko'de pa'do zi bo. Kina bo kirija ngi kari ro ame Polo ni ti Sila kediyimo ne, bo kari kolodo komonni ti tikere ngi ti ro kilé'di ro mbembé. ^{XXX} Kina bo koja liye ngi yaga di yayi, bo ititi liye, bo iya te, "Nere ma ga, wa'di na go mo'do 'do ki'di komo ma yaga di mi tole?"

XXXI Pɔlo iya te, "I'di döyì rɔ ma laka gɔ lende 'ba ɲere Yèsu, kina bo ti kɔmɔ yi ngɛ pili ti bilaka 'ba mi liɲɔ 'bì ga di mi tölè."

XXXII Kina lijë kiyèti lende 'ba ɲere Yèsu ngɛ zi bɔ nima pili ti bilaka 'ba liɲɔ abo ga. **XXXIII** Bɔ nima urögö kɔmɔ 'bɔɲö 'ba nyo'bo ame ga mi yida rɔnni ne ngɛ pili mi korɔndo nima. Kina lijë kodo mini 'ba bapatisi ngɛ dɔ bo pili ti bilaka 'ba liɲɔ abo. **XXXIV** Bo oto lijë kari rɔ abo ki'di akonyo zinni. Gɔ kö'du mo na bilaka 'ba liɲɔ abo ga ngɛ pili rɔ lɔɲɔ römöyì lijë i'di dönni 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba.

XXXV Mi bi kèzè mo nima na turu koja bɔ kanya kari kiya zi bɔ dɔ maboso nima iya te, "I'di ya naga nima kari é'bènni."

XXXVI Bo nima ari kiyèti zi Pɔlo ni tégè, "Laja ako zö bine di zi turu ma löbu, iya te, 'dɔ karike e'be. Kina arike ti, ti mi këyì."

XXXVII Pɔlo ileki kiya zi bɔ kanya naga nima, iya te, "Turu 'be naga nima lijë i'di komba ze kɔmɔ bilaka kinza ma kititi bici lende ze dè yɔ. Ze ame aa rɔ bilaka 'ba Romo ne, lijë i'di koboso ze bine rɔ ma sari. Kina me tégè lijë kèdi ko'dɔkɔ 'dɔ toja ze gbi lowo yaga. Lende nima ele dè. Gbagba lijë mo na ngɛ gɔ kako bine koja ze yaga gɔ dari."

XXXVIII Kina bɔ kanya naga nima kileki ngɛ kari kiyèti kpa Pɔlo nime zi turu naga nima. Kina ɔdɔ lijë kuwö 'deni kiya te Pɔlo ni ti Sila rɔ bilaka 'ba Romo tine, lijë ngɛ rɔ tikere gɔ kö'du mo. **XXXIX** Kina lijë kari ngɛ mi maboso yayi tileki kpènni zi Pɔlo ni 'dɔ kola lijë gɔ lende nima. Lijë oja Pɔlo ni yaga di yayi kiya teyi 'dɔ kënyì kari yaga di mi gawo 'bènni nima.

XL Kina Pɔlo ni kënyì ngɛ di mi maboso yayi kari liɲɔ 'ba Ludiyà tori bilaka 'ba kanisa. Lijë ari kiya lende zi bilaka naga nima 'dɔ koloma ti mi kèddi. Kina lijë kari é'bènni ngɛ di mi gawo nima.

XVII

Tesalonika

I Lijë ari nduwè mi liɲgere 'bènni nima kebe mi gawo 'ba Ambipoli ni ti Apɔloniya kómö Tesalonika. Rö 'ba mötu 'ba Yudayi édi yayi. **II** Kina Pɔlo kari ngɛ yimo mi lönggö bilaka ame ga kotɔtɔ dönni yayi ne, kɔzɔ ma bo kèdi kò'dɔ mɔlomolo naga tara. Bo oloma rɔ to'dɔ kowasa tinni mi kada 'ba rɔ kindawo ma dɔ mota 'dɔ, **III** tiyèti gɔ lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba zinni, tégè lende naga nima kugu ne ileme 'deni Boko'ba iteri 'deni mɔlo 'dɔ gomɔ ko'dɔ Kurisitö ame bɔ koja kako doliɲɔ nime ne gɔ kënyì kɔdɔ yaga di mi tölè. Pɔlo iya te, "Yèsu nime mèdi miya lende mo ziye ne, bo na rɔ Kurisitö."

IV Kina bilaka naga nima mɔtɔ ga kuti ngɛ gɔ lende 'ba Pɔlo, kodo'bo rɔnni ngɛ tinni lijë ti Sila. Kina Giriki ma konzi mɔtɔ ga ame ga koro Boko'ba 'deni ne kodo'bo rɔnni ngɛ gbi tinni ti 'ja ma rɔ koro ma konzi mɔtɔ ga. **V** Tine na lende nime kënyè ngɛ mi Yudayi mɔtɔ ga. Kina lijë kari kotɔtɔ ya ma kèdi kulè 'bènni rɔ yawa mi gɔ bi 'ba ndögö naga ngɛ kɔzɔ teyi 'dɔ kënyì rɔ 'diri ti Pɔlo ni. Ya naga nima omɔmi rɔnni ngɛ ti tulöri rɔ mi gawo kari kolɔdɔ dɔ liɲɔ 'ba bɔ mɔtɔ rɔ Yasona. Lijë o'dɔkɔ tinda'ba Pɔlo ni 'dɔ ki'di bilaka pili kò'dɔ burè mo mi kpa kotɔtɔ 'bènni nima. **VI** Ne tine lijë o'ja Pɔlo ni dè, kina lijë kinda'ba Yasona ngɛ pili ti bilaka 'ba kanisa mɔtɔ ga kilala koto zi bɔ kiya burè 'bènni ga. Lijë pili ulöri kɔzɔ timo tégè, "Ya tönè ga kèdi kirasi dɔ bilaka konzi 'ba doliɲɔ naga nime ne, lijë na me kako 'deni bine. **VII** Kina me bɔ nime rɔ Yasona kɔta lijë ngɛ ki'di koloma liɲɔ abo rɔ ɲba. Ya naga nime lijë oro kö'du ki'di 'ba bɔ doliɲɔ ma löbu 'ba Romo dè. Lijë iya te bɔ mɔtɔ tɔ ne kidèki möyì mo rɔ Yèsu na rɔ bɔ doliɲɔ ma löbu."

VIII Lende nime i'di bo kiya burē ni ti bilaka mōto ga ngi pili ti mi kombi.
IX Kina lijē ki'di Yasona ni ngi titi kopi girisi, tine na 'jaa lijē kope kola kari.

Beriya

X Mi korōndo mo nima na bilaka 'ba kanisa koja Pōlo ni ti Sila ngi kari Beriya. Kina odo lijē kōmō 'deni yayi tine lijē ari ngi mi rō 'ba mōtu 'ba Yudayi. XI Yudayi ama ga yayi ne ilagi lende 'ba Pōlo ni dē kōzo ma di Tesalonika. Lijē ngi ti mi kēyi tuwō mo gbi tīdēki buku 'ba Boko'ba mi kada pili tonḡo mo odo do lende mo ga uti go 'ba Pōlo. XII Kina Yudayi ma konzi gbi ti Giriki ma ro botoni ti 'ja ma konzi ame ga ro bo wa ne ki'di dōnni ngi go lende 'ba Yēsu.

XIII Kina odo Yudayi ma mi Tesalonika kuwō lende mo 'deni kiya te, Pōlo ēdi 'deni gbi rō tiya lende 'ba Boko'ba mi Beriya tine, lijē ari koco ngi zi tindi 'ba bilaka kēnyi rō 'diri ti Pōlo. XIV Kina bilaka 'ba kanisa koja bo ngi di mi gawo kari kpa mini lōbu. Tine Sila ni ti Timatiyo ileke 'bēnni mi gawo yayi. XV Bilaka 'ba Beriya ame ga koto go Pōlo ne ēki ngi koto ti bo mi sorope kari ḡbō mi gawo 'ba Ateniya. Bo oja ya naga nima kileki Beriya 'do kari kiya zi Sila ni ti Timatiyo kako welo zi bo.

Ateniya

XVI Ko'ja bo kēdi gba Ateniya yayi tidabi Sila ni ti Timatiyo, tine bo ngi ro meri kulōwō di zi akoro ma konzi ame ga kōmō bo kēdi ko'ja di mi gawo nima ne. XVII Kina bo kō'bō ngi nduwē tari mi rō 'ba mōtu 'ba Yudayi to'do kowasa ti Yudayi gbi ti bo lōwō ame ga koro Boko'ba 'deni ne. Bo oloma gbi nduwē tari mi bi 'ba ndōgō mi kada pili to'do kowasa ti bilaka ma kako yayi. XVIII Bo kōmō kiyandi mōto ga ame kīdēki mōyi mo rō Ēpikurō ti ya ame ga kīdēki rō Sitowa ne, oloma gbi rō to'do kowasa ti bo di yayi. Ne tine ya mōto ga iya te, "Wa'di na bo ḡḡḡḡ nima kēdi ko'doko tiya mo?"

Ya mōto ga iya te, "Mōtoḡa lende 'ba akoro mōto ga 'ba bo lōwō na ti bo kēdi kiya." Lijē iya lende nima tara rōmōyi bo ēdi rō tiya lende 'ba Yēsu ti lende 'ba tēnyi todo di mi tōlē.

XIX Kina lijē koto bo ngi kari mi bi 'ba burē 'bēnni do dōku mōto kīdēki mōyi mo rō Ariyōpago. Lijē iya te, "Do'doko tuwō lende 'ba akiyandi la'ja nime. XX Wa mōto ga ame kēddi kiya ne duwō lende mo ga dē mōlo. Do'doko tikali mi 'jo 'ba lende mo ga."

XXI Lijē iya tara rōmōyi bilaka 'ba Ateniya naga nima ti ya mōto ga ame kēdi koloma mi lōḡḡo lijē yayi ne, wa ma ko'doko 'bēnni ma kulōwō mo na rō tiya lende ma la'ja gbi ti tuwō mo.

XXII-XXIII Kina Pōlo kēnyi ngi tōro kōro kōmō bilaka 'ba burē naga nima kiya te, "Kpe bilaka 'ba Ateniya, milingere 'deni pili kote mi gawo 'be mo'ja akoro konzi 'be naga nima. Kina mikali 'deni kpe ngi rō bo koro akoro rō mbēmbē. Mo'ja go bi 'ba tumu wa zi akoro 'be mōto gbi kugu lende teyi kiya te, 'Bi 'ba akoro ma kinza kikali.' Wa nima kēddi koroke ngi kinza kikalike dē ne kina me mako 'deni tiya lende mo ziye. XXIV Boko'ba na. Bo na me ko'ba mītōro ni ti dōyayi ti wa ame ga pili kēdi koloma mi bi naga nime. Bo na rō bo do mītōro ni ti dōyayi. Tine bo oloma dē mi rō 'ba akoro ame ga bilaka na kubō ti kōzinni ne. XXV Bo na me ki'di didi zi bilaka lesi ni kpaki ti yēri 'ba yi mōkō 'do kēdi koloma. Bo na koja go wa pili zinni. Bo inza rō leri 'ba wa mōto 'do bilaka lesi ki'di zi bo. XXVI Bilaka koto na tōnē bo ko'ba 'do kēdi rō yi līḡḡi 'ba bilaka lesi pili. Kina me bo ki'di bilaka kote mi dōliḡo nime 'deni ngi pili. Gba kinza bo ko'ba lijē dē bo oza go bi 'bēnni ga ti kada mo ga 'deni me rō kōtōkōto. XXVII Bo o'do tara 'do odo kiya te bilaka mōto ga kēdi koma bo 'do lijē komomo bi tara

kari kômö zi bo, römöyî bo ɔwɔ də di rɔze pili rɔ kɔtɔkɔtɔ. ^{XXVIII} Lende nime kina me tönë bo mɔtɔ kiya te, 'Bo na me kîdîdî ze, ki'di ze doloma tilingere mî dɔyayi nime.' Ēdî gbî kɔzɔ lende 'ba ngala 'be ma tönë kiya te, 'Ze pili rɔ kole abo ga.'

^{XXIX} Ne ɔdɔ dēdîke 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba tara tine, inza rɔ ma laka 'dɔ domerike diyake te bo ědî kɔzɔ wa mɔtɔ ga ame bilaka ma miri ko'dɔ di mî yamo ala kose di mî dōku ne tara. ^{XXX} Tine lende 'ba kada ma mɔlo tönë ga gba kinza bilaka kikali bo dē ne, bo ola 'deni pili. Ne kina me bo kēdî kose 'deni zi bilaka 'ba gɔ bi naga nime pili 'dɔ kɔtɔ dōnnî di mî lende kēnyē. ^{XXXI} Bo igeli kada ame 'dɔ bo ko'dɔ burē 'ba bilaka 'ba dɔlɔŋɔ nime pili rɔ ma kodɔrɔ yimo ne 'deni. Mî kada mo nima bo ti ki'di bo ame bo kigeli 'deni ne tiya burē 'ba bilaka. Bo ileme 'deni zi bilaka pili rɔ ma laka bo ědî ko'dɔ tara ti ti'di bo nima kēnyî kɔdɔ di mî tölē."

^{XXXII} Kina ɔdɔ bo burē naga nima kuwō Pɔlo kiya lende 'ba tēnyî tɔdɔ 'ba bilaka yaga di mî tölē kɔzɔ a nima tara tine, ya mɔtɔ ga ɔgɔ bo ngî rɔ laɲa. Tine ya mɔtɔ ga iya te, "Do'dɔkɔ 'dɔ kako kiya lende nime gbî zize kada mɔtɔ."

^{XXXIII} Kina ɔdɔ Pɔlo kɔdɔ 'deni yaga tine, ^{XXXIV} ya mɔtɔ ga ɔdɔ'bo rōnnî ngî ti bo ki'di dōnnî gɔ lende 'ba Yēsu. Bo ma kɔtɔ di mî lɔngɔ lîjē nima na rɔ Diyōnusiyō bo kiya burē mî Ariyɔpago ti 'ja mɔtɔ kîdēkî rɔ Damari gbî ti ya mɔtɔ ga.

XVIII

Korinito

^I Di pötö mo na Pɔlo kēnyî di Ateniya kari Korinito. ^{II} Di yayi na bo kari kondɔsɔ ti bo mɔtɔ rɔ Akowila. Bo nima rɔ Yudayi tine ɔyō bo Pɔnito. Bo ědî mɔlo koloma Romo, tine bo dɔlɔŋɔ 'ba Romo ame kîdēkî möyî mo rɔ Kolawodiyo ne i'di kō'du 'deni 'dɔ Yudayi pili kēnyî yaga di Romo. Gɔ kō'du mo na ki'di Akowila ni kēnyî di Italiya yayi ti 'ja abo Purisikila kako gba rɔ ma la'ja Korinito. ^{III} Pɔlo ari tɔngɔ lîjē koloma tînnî yayi turu kilaka, römöyî lîjē pili rɔ bo kuru kilaka. ^{IV} Kina bo kō'bō ngî nduwē rɔ tari mî rō 'ba mötu mî kada 'ba rɔ kindawo pili tilende ti ya ame ga yayi rɔ Yudayi kpaki ti Giriki ni tɔcɔ mo zînnî gɔ lîjē ki'di dōnnî gɔ lende 'ba Yēsu.

^V Kina ɔdɔ Sila ni kômö 'deni ti Timatiyo di Makedoniya tine Pɔlo ola ndobo 'ba turu kilaka ngî kɔdɔ rɔ bo nge gɔ tiya lende 'ba Boko'ba gbî todɔrɔ gɔmo zi Yudayi ni, Yēsu na rɔ Kurisitō ame Boko'ba koja kako dɔlɔŋɔ nime bine ne. ^{VI} Tine Yudayi oloma ngî to'dɔ kowasa ti bo tiya kpa kēnyē rɔ bo. Gɔ kō'du mo na bo komba lupu ngî yaga di rɔ bɔngɔ abo 'dɔ kileme Boko'ba ilagi 'deni di rōnnî. Bo iya te, "Ɔdɔ kɔcɔke pele 'bōwu yaga di mî kori 'ba didî nime ama 'beye na, ma 'bama miyandi ye 'deni. Kisaki di mî kada nime tōne mēdî mari a ma tiya lende 'ba Boko'ba zi bo lōwō."

^{VII} Kina bo kola rō 'ba mötu nima ngî bo kari tuwōwō lende 'ba Boko'ba zi bilaka di lɔŋɔ 'ba bo lōwō mɔtɔ kîdēkî möyî mo rɔ Titiyō Yoseto rɔ bo koro Boko'ba. Bo nima lɔŋɔ mo ngila rō 'ba mötu. ^{VIII} Kina bo dɔ rō 'ba mötu nima kîdēkî möyî mo rɔ Kurisipō ne ti bilaka 'ba lɔŋɔ abo ga pili ki'di dōnnî ngî gɔ lende 'ba nɛrɛ Yēsu. Ya ma konzi mɔtɔ ga ame kuwō lende 'ba Yēsu di Korinito yayi ne i'di dōnnî ngî gbî gɔmo, kina kɔdɔ mini 'ba bapatisi ngî dōnnî.

^{IX} Mî korɔndɔ ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ na nɛrɛ Yēsu kilende ngî zi Pɔlo ti nyî, iya te, "Kinza kere dē. Iya lende ma nduwē kinza kola gɔmo dē. ^X Mēdî tiyî, bɔtɔ mɔtɔ inza ko'dɔ yi. Mēdî ti bilaka rɔ ma konzi mî gawo nime."

^{XI} Kina Pɔlo koloma ngi yayi kɔmɔ kɔɔ kɔtɔ kɔdɔ dɔmɔ nyepe modɔɔkɔtɔ tiyandi bilaka ti lende 'ba Boko'ba.

^{XII} Kina ɔdɔ bɔ mɔtɔ rɔ Galiyo na 'deni rɔ turu 'ba dɔyayi 'ba Giriki nima tine, Yudayi ɔtɔtɔ rɔnni ngi kolɔdɔ dɔ Pɔlo kɔtɔ kɔtɔ mɔ gɔ bi 'ba burɛ.

^{XIII} Lijɛ iya te, "Bɔ nime ɛdi rɔ tiya mo zi bilaka 'dɔ koro Boko'ba ti to'do wa ame ga kɔ'du ki'di kota gɔmo 'deni ne."

^{XIV} Pɔlo o'dɔkɔ tilende, ne tine Galiyo na koke dɔmɔ ngi dɔgba kiya zinni te, "Kpe bilaka 'ba Yudayi, ɔdɔ kiya te ko'deke bɔ nime bine gɔ lende kɛnyɛ ko'dɔ mɔtɔ ala gɔ 'bɔlu abo, kina nge ti muwɔ lende 'be. ^{XV} Ne ame za rɔ lende 'ba kɔ'du to ne ga ti mɔyi ti kɔ'du ki'di 'be 'ba Yudayi ne, kpe na ko'dɔke e'be burɛ mo. Ma 'bama mo'dɔ burɛ 'ba wa ma tara dɛ."

^{XVI} Kina bo ki'di ngi koga lijɛ yaga di mɔ gɔ bi 'ba burɛ. ^{XVII} Tine na lijɛ kolɔdɔ ngi dɔ Sɔsetene bɔ dɔ rɔ 'ba mɔtu tomba mo di mɔ gɔ bi 'ba burɛ yayi. Ne pele Galiyo onyɔ abo lende mo dɛ.

Pɔlo Opo Dɔ Bo Yaga

^{XVIII} Pɔlo oloma titi ko'dɔ tɔ'dɔ dɔ konzi ti bilaka 'ba kanisa yayi. Kina bo ko'dɔ mɔtɔ gɔbɔ ngi zinni bo kari Kenjoriya 'dɔ tɛki mɔ sorope di yayi tari mɔ dɔyayi 'ba Suriya. Di Kenjoriya yayi na bo kopɔ dɔ bo ngi yaga rɔmɔyi bo ulɔmu rɔ bo 'deni zi Boko'ba. Kina bo kɛki ngi mɔ sorope kɔtɔ ti Purisikila ni ti Akowila. ^{XX} Ne ɔdɔ lijɛ kɔmɔ 'deni Epeso tine, lijɛ ari dɛ kpe nduwɛ ti bo.

Bo ari mɔ rɔ 'ba mɔtu 'ba Yudayi di Epeso yayi tilende ti bilaka ame ga yayi ne. ^{XX} Ya naga nima ititi bo 'dɔ toloma titi mbowa tinni yayi. Ne tine bo o'dɔkɔ dɛ. ^{XXI} Kina bo ko'dɔ mɔtɔ gɔbɔ ngi zinni. Bo iya te, "Dɔdɔ Boko'ba ko'dɔkɔ zɔ ti mako 'jaa ziye bine kada mɔtɔ."

Kina bo kɛki ngi mɔ sorope di yayi kari nduwɛ. ^{XXII} Kina ɔdɔ bo kɔmɔ 'deni Kayisariya tine, bo ɛki ngi di mɔ sorope kari mɔ Yerosalema tumɔtɔ bilaka 'ba kanisa. Tine na bo kari ngi Anitakiya ^{XXIII} kari koloma titi ko'dɔ tɔ'dɔ dɔ ndɔ tara yayi.

Di pɔtɔ mo na bo kɛnyɛ di Anitakiya yayi kari kebe mɔ dɔyayi 'ba Galatiya ni ti Parugiya ti'di mɔ kɛddi zi bilaka 'ba kanisa.

Apolo

^{XXIV} Mɔ kada mo nima yayi Yudayi mɔtɔ kidɛki mɔyi mo rɔ Apolo ako Epeso. Bɔ nima ɔyɔ bo mɔ Alesandora. Bo rɔ bɔ kpa kikalɔ lende ma kikalɔ lende 'ba mɔ buku 'ba Boko'ba 'doyi. ^{XXV} Bo uwɔ lende 'ba nɛre Yɛsu 'deni laka, bo kɛdi kiyandi bilaka timo rɔ ma kodɔrɔ ti dɔki'di kɔtɔ. Tine bapatisi ma bo kikalɔ na nge rɔ bapatisi ame Yowani ko'dɔ dɔ bilaka ne. ^{XXVI} Purisikila ni ti Akowila ari kuwɔ bo ngi koloma rɔ tiya lende 'ba Boko'ba rɔ dɔ ngɔlɔ di mɔ rɔ 'ba mɔtu. Kina lijɛ kogba bo ngi kari timo lijɔ 'bɛnni kiyɛti lende 'ba Boko'ba zi bo rɔ ma kodɔrɔ.

^{XXVII} Mɔ kada mɔtɔ yayi tine Apolo o'dɔkɔ tari Giriki. Kina bilaka 'ba Epeso yayi kokɔnyi bo ngi kugu waraga zi bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ma Giriki 'dɔ ko'dɔ nɔba rɔ bo laka.

Kina ɔdɔ bo kɔmɔ 'deni Giriki yayi tine, bo ɔ'bɔ ngi tokɔnyi ya ame ga lende kɛyi 'ba Boko'ba ki'di 'deni ki'di dɔnni 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu ne. ^{XXVIII} Yudayi mɔtɔ ga oloma to'dɔ kowasa ti bo di kɔmɔ bilaka ma konzi. Tine bo a'da lijɛ ngi ti kpa kitigɔ 'ba lende kikalɔ abo. Bo iyɛti lende 'ba mɔ buku 'ba Boko'ba ngi zinni ame kileme Yɛsu rɔ Kurisitɔ ame Boko'ba koja kako dɔlijɔ nime bine ne.

XIX

Polo Ari Epeso

^I Mi kada ma Apolo kēdi Korinito Pōlo ēdī 'ba bo tilingere kebe mī dōyayi ame ga rō ma kōwō di kpa mini lōbu ne. Di gōmo na bo kako ngī Epeso. Di yayi na bo kari ko'ja bo kōsō gō Yēsu mōto ga. ^{II} Bo ititi lijē, bo iya te, "Mī kada ame ki'dike dōye gō lende 'ba Yēsu ne Nyī Kōto Laka ako ra dōye?" Lijē iya te, "Duwō lende mo dē kiya te Nyī Kōto Laka 'ba Boko'ba ēdī."

^{III} Bo iya te, "Ne o'do bapatisi dōye totondo?"

Lijē iya te, "Bapatisi mā ko'do dōze nge kōzo ame Yowani koloma rō to'do mo ne tara."

^{IV} Bo iya te, "Bapatisi nima Yowani ko'do dō bilaka ne ēdī rō lende kileme 'ba dō koto di mī lende kēnyē. Yowani iya gbi tōnē zi bilaka 'ba Yisarele 'dō ki'di dōnni gō lende 'ba bo ame kēdi kako di pōtō bo bine ne. Kina me 'deni rō Yēsu."

^V Kina odo ya naga nima kuwō lende 'ba Pōlo nima 'deni, i'di ngī ko'do bapatisi dōnni 'dō lijē kēdi rō 'ba nere Yēsu. ^{VI} Kina Pōlo ki'di kōzi bo ngī dōnni na Nyī Kōto Laka kila 'ba ngī dōnni pili ki'di lijē tilende rō kpa lōwō tumē lende 'ba Boko'ba. ^{VII} Ya naga nima lijē ēdī pili kōzo 'butē dōmoriyō tara.

Polo Iyandi Wa Mi Rō 'Ba Mōtu

^{VIII} Mī nyepe mota Pōlo o'bō ngī nduwē rō tilingere mī rō 'ba mōtu tiya lende rō dō ngōlō zi bilaka gbi tilende tinni 'dō lijē ki'di dōnni gō lende 'ba nere lōbu 'ba Boko'ba nime. ^{IX} Ne tine ya ma mbili minyi mōto ga ame kilagi lende abo ne ēdī gbi yayi. Lijē ebe ngī tiya kpa kēnyē zi bilaka ma konzi gō kō'du 'ba kori 'ba lende 'ba Yēsu nime. Kina Pōlo kēnyī ngī di mī lōngō lijē yayi kogba bo kōsō gō Yēsu ga ti bo. Kina bo koloma ngī nduwē tilende ti bilaka gō lende 'ba Boko'ba kote kada pili di mī sukulu 'ba bo mōto kīdēki rō Torano. ^X Bo oloma nduwē to'do lende nime te n̄bō kōmo kōo riyō. Kina ki'di bilaka 'ba Yudayi ame ga pili kēdi koloma mī dōyayi 'ba Asiya ne kpaki ti Giriki mo ga ngī kuwō lende 'ba nere Yēsu.

^{XI} Mī kada naga nima yayi Boko'ba i'di Pōlo ngī koloma rō to'do lende 'ba gō koto ma konzi mōto ga. ^{XII} Bōngō ame rō 'ba tolo mo dō bo ne kpaki ti ma bo kēdi kudōdu 'bōmbō bo timo, bilaka oloma ngī rō toto mo zi bo rōkō'ō kina rōkō'ō mo ga kola ngī. Nōki ni kpaki ita'ba ngī yaga.

^{XIII} Yudayi mōto ga ēdī gbi mī dōyayi nima yayi ko'do rōnni tilingere toga nōki yaga di dō bilaka. Lijē iyōzo 'dō toga nōki yaga di dō bilaka ti mōyi nere Yēsu ti tiya lende teyi, kiya te, "Milende zīye ti kōzi kakpa 'ba Yēsu ame Pōlo kēdi kiya lende mo ne 'dō kēnyike yaga di dō bo nime."

^{XIV} Bo ko'do lende naga nime mōto mo ga na rō kole modōmoriyō 'ba bo akumu ma lōbu 'ba Yudayi ame kīdēki mōyi mo rō Sikiwa ne. ^{XV} Mī kada ma dō koto mōto na nōki kileki dōmo ngī zinni, iya te, "Mikali Yēsu, kina mikali lende 'ba Pōlo gbi. Ne kpe 'beye yē mo ga na?"

^{XVI} Kina bo nōki nima kulōru ngī dōnni kinyanyi lijē kirica bōngō pili yaga di rōnni n̄bō lijē kirija yaga di mī rō abo ti wētō rōnni.

^{XVII} Lende nime omō ngī mbili Yudayi kpaki ti Giriki ame ga kēdi koloma mī Epeso yayi ne. Kina ki'di lijē ngī rō tikere, lijē koloma tugi gō mōyi nere Yēsu rō mbēmbē. ^{XVIII} Ya ma konzi ame ga ki'di dōnni 'deni gō lende 'ba Yēsu ne ari kōdō kpēnni ngī gō lende kēnyē 'bēnni ga bi kōpō. ^{XIX} Ya ma kata naga o'de buku 'ba tata 'bēnni ga ngī konjma yaga di kōmo bilaka pili. Buku naga nima ndōgō mo ga ma kōdō'bo pili bi kōto ti yamo kīsī kuluku

'butē. ^{XX} Tigo mbëmbë 'ba ndɔbo naga nime i'di bilaka ma konzi ngi ki'di dōnni gɔ lende 'ba ɲere Yësu, kina ki'di bilaka 'ba kanisa ngi pili kēdi ti mi kēddi.

Ayayi Di Epeso

^{XXI} Di pōtō mo Pɔlo ɛnyī kiteri ngi ti tigo 'ba Nyī Koto Laka tari tilingere kebe mi Makedoniya ti Giriki 'do tari rɔ ɲburuɲburu mo mi Yerosalema. Bo iya te, "Ɔdo mōmō Yerosalema, mēdi mari tonɔ Romo."

^{XXII} Kina bo koja Timatiyo ni ti Eraseto ame kēdi koja laja zi bo ne ngi kari Makedoniya. Ne tine bo oloma 'ba bo titi mbowa mi dɔyayi 'ba Asiya.

^{XXIII} Mi kada naga nima yayi kina bilaka 'ba Epeso kebe ngi to'do ayayi ma löbu rɔ kori 'ba lende 'ba Yësu. ^{XXIV} Bo mɔto ɛdi yayi möyi mo rɔ Demetoriyo rɔ bo kuku rō titi 'ba akoro Aritemisi di mi sitēri. Ya ame ga pili kēdi ko'do ndɔbo ti bo ne o'ja girisi ngi rɔ ma kényē gɔ ndɔbo nima.

^{XXV} Kina bo kari kototo bo ndɔbo abo naga nima ngi kpaki ti lēpi nni ga. Bo iya te, "Kpe nime pili ikalike wa 'ba to'ja girisi ze na rɔ ndɔbo nime.

^{XXVI} Kina me o'jake wa nima bo nima rɔ Pɔlo kēdi ko'do ne 'deni kuwōke gbī ti mbili ye. Bo iya te wa ame ga bilaka lesi kileɲo ti kōzinni ne na dē rɔ wa ma 'do bilaka koro. Kina me bo ki'di bilaka ma konzi 'ba Epeso ti bilaka 'ba mi dɔyayi 'ba Asiya nime 'deni ngi pili ki'di dōnni gɔ lende abo.

^{XXVII} Mɔtoga kō'du abo ti ki'di bilaka kiya wa naga nime dēdi dilenjoke ne ngi rɔ wa ma yawa. Rō löbu 'ba Aritemisi nime pele mɔtoga bilaka ti kiya ngi kada mɔto rɔ wa ma yawa. Kina lijē kēdi kuburu bi 'ba akoro löbu nime bilaka 'ba Asiya kpaki ti 'ba dɔyayi mɔto ga pili koro 'deni ne ngi."

^{XXVIII} Lende nime i'di bilaka naga nima ngi kényi rɔ 'diri kebe tulōri kozo timo rɔ ma kembe, kiya te, "Aritemisi, akoro 'ba Epeso na rɔ do kiteli."

^{XXIX} Kina bilaka 'ba mi gawo pili kembe ngi mi ayayi kari kinda'ba Gayo ni ti Aritaroko ame ga rɔ bilaka 'ba Makedoniya kēdi koloma ti Pɔlo ne ngi. Kina lijē kolo ngi nduwē kari ti ya naga nima mi gɔ bi 'ba kpa kototo.

^{XXX} Pɔlo o'doko 'do tari tilende zi tindi naga nima komomi rōnni yayi ne. Tine bo kōsō gɔ Yësu ga ota gɔ bo ngi di bi tari. ^{XXXI} Turu 'ba do gawo nima mɔto ga ame rɔ bo pɔri bo ga ne oja laja gbī kiya zi bo kinza bo kudōmu dē yayi.

^{XXXII} Tindi naga nima pili oloma ngi tozo ti lende nima rɔ 'beri'beri. Ya ma konzi mɔto ga di mi löngö lijē yayi ikali dē wa'di na lijē kototo rōnni bina gomo. ^{XXXIII} Kina Yudayi ni ki'di bo mɔto rɔ Alesandoro ngi kari koro komo tindi naga nima. Bilaka naga nima pili o'doko bo 'do kilende. Kina bo kiyēyi do kōzi bo ngi zinni 'do lijē kudumō, 'do bo kiyēti kō'du nima zinni. ^{XXXIV} Ne tine bilaka naga nima ikali bo ngi rɔ Yudayi. Kina lijē pili kebe ngi tulōri timo ɲbo saa riyō, kiya te, "Aritemisi, akoro 'ba Epeso na rɔ do kiteli."

^{XXXV} Rɔ ɲburuɲburu mo na makunɲu 'ba mi gawo nima kako ki'di lijē 'jaa kudumō. Bo iya te, "Kpe bilaka 'ba Epeso, laki pili ikali ze rɔ bo konɲo gɔ rō löbu 'ba Aritemisi gbī ti dōku nime kila'ba di mitoro ne. ^{XXXVI} Lende nime ikali dē ma 'do kandi gomo. Udumōke, kinza kulōgbōke dē ngi rɔ yawa tara. ^{XXXVII} Ya riyō naga nime u'bōgō ɔto dē yɔ di mi rō 'ba akoro, lijē iti'ja akoro ze Aritemisi dē gbī. Kina me kinda'bake lijē ngi ko'deke kako bine. ^{XXXVIII} Ɔdo kiya te Demetoriyo ni ti bilaka abo naga nima kēdi ti lende 'ba rɔ bilaka mɔto, ma laka mo 'do lijē kari kiyēti 'jaa zi turu mi kada 'ba burē 'bēnni. ^{XXXIX} Ne ɔdo kiya te kpe nima pili ko'doko to'do wa mɔto to ne 'beri, ma laka mo 'do didēki bilaka 'ba mi gawo nime pili kototo rōnni 'do kote lende mo laka yaga. ^{XL} Ayayi nime ko'doke tōne ne

lende mo aga 'deni za rōma dayi, mōtōga bo mōto ti kari kususu ze ngi gōmo zi turu 'ba Romo. 'Jo 'ba lende 'ba ayayi nime inza du te, kina dinza dikalike gb̄i t̄iyēti ndimo laka."

^{XLI} Di pōtō makunḡu nima kote tiya lende 'deni kōzō a nima tara tine, na bo kiyēyi bilaka naga nima ngi pili.

XX

Polo Ari Makedoniya

^I Kina ɔdɔ kpa ayayi 'ba bilaka 'ba Epeso naga nima koro 'deni tine, Pōlo ototo dɔ bo kōsɔ gɔ Yēsū ga ngi kose gōmo zinni 'dɔ lijē koloma kō'bō ti mī kēddi. Kina bo ko'dɔ mōtō gb̄ɔ ngi zinni bo kēnyī kari Makedoniya.

^{II} Bo ari kilingere kebe mī Makedoniya yayi pili toco mī kēddi zi bilaka 'ba kanisa ti lende ma konzi. Di yayi na bo kari ngi mī dɔyayi 'ba Giriki

^{III} kari koloma yayi nyepe mota. Bo o'dɔkɔ 'dɔ tileki di yayi tari mī dɔyayi 'ba Suriya. Ne tine bo uwō lende mo Yudayi ēdi rɔ tususu kpēnni rɔ bo 'dɔ tupō bo yaga. Kina bo kēnyī ngi koga kebe mī dɔyayi 'ba Makedoniya.

^{IV} Ya mōto ga ame kari ti bo ne na rɔ Sɔpatara kole 'ba Pura di Beriya, lijē ti Aritaroko ni ti Sekondo di Tesalonika ti Gayo di Darobe ti Timatiyo ti ya mōto ga di Asiya rɔ Tukikō ni ti Turōpimō.

^V Ya naga nime ari nduwē dɔgba tidabi ze ti Pōlo mī Torowa. ^{VI} Di pōtō karama 'ba Pasaka na dēnyī di mī gawo 'ba Pilipōyi yayi dēki mī sorope dɔ'dɔ tō'dō ḡbō dɔ muyi na 'jaa dondɔsɔ ti ya ma tōnē ga di Torowa. Kina dari doloma ngi titi yayi kōzō tō'dō dɔ modɔmoriyō tara.

Tari 'Ba Pōlo Di Torowa

^{VII} Mī dɔkɔpiyari 'ba kada ma dɔgba di pōtō kada 'ba rɔ kindawo 'ba Yudayi na dodo'bo rɔze ngi ti bilaka 'ba kanisa tonyo mangolo'bo. Kina Pōlo koloma ngi rɔ tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka. Bo iteri 'deni 'dɔ tēnyī di yayi mī bi kēzē ma di pōtō ama, gɔ kō'du mo na bo koto tilende ngi ḡbō kōmō mī zana korɔndo. ^{VIII} Mī rɔ kodɔ'bo ze nima dēdi mī rō tɔrɔ ti lamba ma kōbō ḡbaḡi yayi. ^{IX} Kole yɔbi mōto kidēki mōyī mo rɔ Yutuku oloma

'ba bo ḡḡɔsi kpa bi gbōḡō 'ba rō. Kina bo ki'di tinano ngi ko'ja Pōlo kēdi 'deni rɔ tiya lende rɔ mbēmbē. Rɔ ḡburunburu mo tine na tō'dō kinda'ba bo ngi. Kina bo kōmɔ ngi pilisi di bi gbōḡō 'ba rō nima kila'ba ḡbō kōmō mī yayi bēri. Bilaka ēki kari tombi bo, tine ari ko'ja bo 'deni ngi rɔ tōku.

^X Kina Pōlo kēki ngi kari kutu'bo rɔ bo dɔ bo nima kiramo. Bo iya te zi ya naga nima, "Ɔrɔke di bi monɔ, bo ēdi ti kōmōni."

^{XI} Tine na Pōlo kēki kileki tɔrɔ tonyo mangolo'bo ti bilaka ama ga. Kina bo koto tilende ngi nduwē rɔ gōgō ḡbō kōmō mī kano bi yɔ na bo kēnyī kari ngi. ^{XII} Tine bilaka naga nima oto kole yɔbi tōnē ngi kari liḡo 'deni rɔ ma kididi na lijē ngi pili rɔ lḡo.

Polo Ari Mileto

^{XIII} Pōlo iya zize 'dɔ dēki mī sorope dari nduwē tōti dɔgba rōmōyī bo ēdi ko'dɔkɔ 'ba bo tilingere ti ndi bo. Kina dēki ngi mī sorope dari Aso turē dɔ bo yayi. ^{XIV} Di yayi tine na bo kēki ngi mī sorope kɔtɔ tize kari nduwē Mitolene. ^{XV} Mī bi kēzē ma di gōmo na dari ngi nduwē ti sorope ḡbō dōmō ḡḡɔsi ḡgila dɔyayi 'ba Kiyo. Di gōmo 'bōwu na dari nduwē ti sorope dōmō mī dɔyayi 'ba Samo. Mī bi kēzē ma di gɔ ama tine na dari ngi gb̄i nduwē

ti sorope dōmō mī gawo 'ba Mileto. ^{XVI} Pōlo o'dɔkɔ 'dɔ toke rɔ ma kodɔrɔ kari Mileto kōzō a nima tara kugōgō dē kpe kebe Epeso kinza bo kigabi ra titi mī dɔyayi 'ba Asiya. Bo o'dɔkɔ tari welo tara ɔdɔ kēdi laka 'dɔ bo kari kōmō Yerusalemā mī kada 'ba Penitikosi.

XVII Go kö'du mo na bo koja laja ngi kari zi löbu 'ba kanisa ame ga Epeso ne 'do kuré do bo Mileto. **XVIII** Kina odo lijé kömö 'deni yayi tine, bo ényí tiya mo zinni, bo iya te, "Kpe pili ikalike loma töné moloma mi löngö ye molo go tako ma mi doayai 'ba Asiya bine ne 'deni. **XIX** Mileki roma titiyi bëri mi laja 'ba Yésu mö'bö ngi rö meri ro kómó tolo go lende 'be gbí mi akiyari löbu 'ba Yudayi ma kédí kususu kpénni roma. **XX** Ne pele mö'bö ngi tiya lende 'ba Boko'ba ziye gbí tiyandi kómoye di bi 'ba bilaka konzi gbí kebe mi linjo 'be ga. Laja laka ame ga 'do kokonyi ye ne, musu domo dé du koto te di ziye. **XXI** Miya lende pili 'deni yaga zi Yudayi ni kpaki ti bo löwö. Miya 'deni zinni 'do lijé koto dönni di mi lende kënyé 'bënni ga lijé kuwö do Boko'ba go lijé ki'di dönni gbí go lende 'ba nere ze Yésu.

XXII Kina me miya ziye, Nyi Koto Laka na me 'deni koja ma mëdi mari Yerosalema. Wa ame ga kédí kari ko'do rönni zö di yayi ne mikali dé. **XXIII** Di mi gawo ame ga pili moloma teyi ne Nyi Koto Laka ö'bö ngi ro tiyandi ma timo, iya te bilaka ti koboso ma kada mato kodo gomó roma. **XXIV** Ne 'bama lende mo o'ö dé kpe roma, odo mómó ala mölé. Wa ame nge lende mo ko'ö roma ne na ro tote ndobo nime nere Yésu ki'di zö to'do mo ne. Ame ro tiyëti laja laka 'ba mi këyi 'ba Boko'ba ne.

XXV Kina me miya ziye, kozo ma töné pele moloma 'deni ro tiya lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba ziye ne, ma töné mikali 'deni kpe pili inza ko'jake kiné ma kpe di go ame. **XXVI-XXVII** Wa ame ga Boko'ba ko'doko 'do to'do mo ziye ne miya 'deni pili ziye. Musu do ama koto mato te dé du di ziye. Kina me mëdi miya 'deni ziye töné, odo kebe kóoke 'böwu gbí yaga di mi kori 'ba didi nime lende ma inza kpe teyi.

XXVIII Kina 'deni ongoke go yida roye ti laka gbí ti kamölö naga nime Nyi Koto Laka ki'di ye 'deni ro bo domo ne, römöyi lijé na ro kanisa 'ba Boko'ba. Tölé 'ba kale abo na me 'deni ki'di lijé ro 'ba bo ga. **XXIX** Mikali 'deni wöliwöli ma kënyé mato ga édi kako di pötö ma mi löngö ye bine kind'a'ba kamölö naga nime. **XXX** Ya mato ga di mi löngö ye nima ti kënyi gbí tiya bëti 'do ki'di bo kösö go Yésu ga kösö gönni. **XXXI** Tine olomake ti bi koda. Omerike go kómó koo mota nima mo'do bine tiyandi ye pili ro kotokoto kote kada kote korondo pili ne. Gomo ö'bö nduwé to'ja ma go lende 'be.

XXXII Kina me mi'di ye 'deni zi Boko'ba mi lende këyi abo töné miya 'deni ziye ne. Lende nima na ti ki'di döki'di ye kédí 'do ko'jake yéyi nime Boko'ba ko'doko ti'di mo zi bilaka abo ga ne.

XXXIII Töné moloma bine miteri wa ma kozo girisi ni ti bonjo dé di zi botó 'beye ma koto mato. **XXXIV** Ikalike 'deni mo'do ndobo ma ti közö to'ja wa ma dedí ro leri mo ti bilaka ma ga. **XXXV** Kina me mileme 'deni ziye 'do ki'dike köziye kitigo laka to'do ndobo 'do tokonyi bo lisa. Omerike lende töné nere ze Yésu kiya te, 'Bo ma ki'di wa na ti kédí ro lonjo ro do kiteli di do bo ma kogba mo.'"

XXXVI Kina odo Polo kote tiya lende naga nime 'deni te tine, lijé olodo ngi pili bëri ti löbu 'ba kanisa naga nima to'do mötu zi Boko'ba. **XXXVII** Kina lijé pili kiramo bo ngi to'do mötö gbo zi bo ti monjo ro mbëmbë. **XXXVIII** Lijé pili ro meri römöyi bo iya te lijé inza ko'ja kiné bo kpe. Kina lijé koto go bo ngi këki mi sorope.

XXI

^I Kina do'do mötö gbo ngi zinni dëki mi sorope dari ro ma kodoro dömo mi doyayi 'ba Kosa. Mi bi kèzè ma di gomo na dari ngi di yayi Rodo dala 'böwu nduwè di yayi Patara. ^{II} Di yayi tine na do'ja bo sorope moto ga kedi kari mi doyayi 'ba Pöniké. Kina dëki ngi mi sorope ma 'bënni nima dari nduwè tinni. ^{III} Dari nbö do'ja doyayi 'ba Kupuriyö kinda di bi kowö. Kina dari ngi nduwè ti doyayi nima kedi kinda kebe do kapa gali ze nbö dömo mi doyayi 'ba Suriya. Dari dëki bëri mi gawo 'ba Tura, römöyí bo sorope naga nima o'doko tope wa ame ga yimo ne kola bina. ^{IV} Tine na dari do'ja bo kösö go Yësu ga ama yayi ne ngi kina doloma titi tinni yayi do'do tö'dö do modomoriyö. Tine Nyí Koto Laka i'di lijé ngi koloma ro tumè lende go kö'du 'ba Pölo. Go lende mo na lijé kiya zi Pölo kinza bo kiteli dë kpe nduwè kari mi Yerosalema.

^V Ne odo kada ze ko'bo 'deni tine dënyí ngi domo tari. Kina lijé kënyí ngi pili ti 'ja 'bënni ga kpaki ti kole titi 'bënni ga koto goze nbö kodö yaga di mi gawo ti'di ze go kori. Kina dolodo ngi bëri pili tinni di kpa götö 'ba mini löbu nima yayi to'do mötu zi Boko'ba. Kina do'do mötö gbo ngi zinni ^{VI} dëki mi sorope. Tine na lijé kileki 'bënni ngi kari liño 'bënni ga.

^{VII} Kina dari ngi nduwè ti sorope di Tura nbö dömo Pitolemayi. Dari dumötö bilaka 'ba kanisa ama ga yayi ne do'do tö'dö do koto tinni yayi. ^{VIII} Mi bi kèzè ma di gomo na dari ngi nduwè dömo Kayisariya. Dari doloma liño 'ba Pilipö bo kiya laja laka 'ba Yësu. Bo di mi löngö ya ma modomoriyö toné ga bilaka 'ba kanisa kigeli di Yerosalema 'do to'do ndobo 'ba kanisa ne. ^{IX} Bo ëdi ti yitöti sowö kpaki ro bo kumè lende 'ba Boko'ba.

^X Doloma do'do tö'dö titi kowö do ndö tara tinni yayi. Bo kumè lende 'ba Boko'ba motö ako di doyayi 'ba Yudayi yayi, möyí mo ro Agabo. ^{XI} Kina bo kako ngi kope gasi 'ba Pölo bo kudödu közi bo ga ti ndi bo ga timo. Bo iya te, "Ame na ro lende kiya 'ba Nyí Koto Laka, 'Yudayi ëdi kari kudödu bo do gasi nime te di Yerosalema ki'di közimo zi bo löwö.' "

^{XII} Go lende nime duwö te ne, ze pili ti ya ame ga yayi doma'jo röze zi Pölo kinza bo kari dë kpe Yerosalema. ^{XIII} Ne tine bo ileki domo zize, bo iya te, "Eddi kudoku tara go wa'di? Eddi kupöke ma ti meri go wa'di? Ma 'bama mere wa motö ro tari tudödu ma di Yerosalema dë. Kina mere wa motö dë gbí go 'do tari tolé yayi dömöyí lende 'ba njeze ze Yësu."

^{XIV} Tine do'bo dë kpe toco bo. Kina dorö ngi di go lende nima, diya te, "Boko'ba ko'do ako'doko abo."

^{XV} Doloma titi mbowa yayi. Di gomo tine na dileño akombi ze ga ngi dënyí dari Yerosalema. ^{XVI} Bo kösö go Yësu motö ga di Kayisariya ari koto tize. Kina lijé koto ze ngi kari liño 'ba bo motö ro Minasona 'do doloma yayi. Bo di mi bilaka 'ba Kupuriyö ro bo kanisa 'deni komo koo konzi.

Pölo Ni Ti Yakoba

^{XVII} Kina odo dömo 'deni Yerosalema tine, bilaka 'ba kanisa ako ngi tumötö ze ti közi riyö. ^{XVIII} Mi bi kèzè ma di gomo na dënyí ti Pölo ni dari tongö Yakoba. Kina löbu 'ba kanisa kototö rönni ngi pili tize yayi. ^{XIX} Kina Pölo kumötö lijé ngi kiyéti go wa ame ga Boko'ba ko'do mi löngö bo löwö mi laja koja abo ne pili ro kotokoto. ^{XX} Go kö'du mo na Yakoba ni kileki yëe'di ngi zi Boko'ba.

Tine lijé iya zi Pölo, iya te, "Bo löndö ze Pölo, ongo tindi 'ba Yudayi ma kinza kiya i'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu, kina gbí lijé pili ro bo koro kö'du ki'di 'ba Musa ro mbëmbë. ^{XXI} Ya naga nime lijé uwö kore mo tégé oloma tiyandi Yudayi ame ga mi löngö bo löwö ne 'do koro kö'du ki'di naga nime dë kpe, kinza lijé kilele kole 'bënni ga dë, lijé ko'do döléti ma

molo 'ba bilaka ze ga de kpe. ^{XXII} Ne tine go do'dake tondo? Romöyö lijë edi kuwö lende mo ömö 'deni bine. ^{XXIII} Ma laka mo ziyi 'do ko'do wa naga nime dedü diya ziyi ne. Ya ma sowo mato ga edi mi löngö ze bine ame kulömu rönni 'deni zi Boko'ba. ^{XXIV} Ari tinni ko'do dölëti 'ba ti'di yi ro ma koro mi rö löbu 'ba Boko'ba. Kina 'do kopi girisi 'ba dölëti nima pili zinni ro go rönni 'do ki'di lijë kote to'do dölëti nima ti topo dönni yaga. Kina ti ki'di bilaka pili kikali omba kore 'ba röyi nima ka ro bëti, ni gba ro ma koro kö'du ki'di 'ba Musa. ^{XXV} Ne 'ba bo löwö naga nima ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu ne, dugu waraga 'deni tonë molo zinni. Dose zinni kinza lijë konyo yida ame ga kumu zi akoro ne de, yëri ma kumu mugu mo de naga kinza lijë konyo de. Kinza lijë kuwë roma de kina kinza lijë ko'do yëri de ghi."

^{XXVI} Mi bi këzë ma di pötö mo na Polo kari ngi ti ya sowo naga nima to'do dölëti 'ba ti'di rönni ro ma koro komo Boko'ba. Kina bo kari ngi mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba kose go kada ame 'do bo ko'de yëri pili 'ba tumu mo rönni tote dölëti nima timo yaga ne zi bo akumu.

Tinda'ba Polo

^{XXVII} Tine ko'ja tö'dö do modomoriyö 'ba dölëti nima kedü ko'do 'deni tote röni, Yudayi mato ga ame kako di Asiya ne o'ja Polo di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi kina lijë ki'di tindi naga nima yayi ne ngi kpaki kënyi ro ya ti bo. Lijë inda'ba bo ^{XXVIII} kebe tulöri timo, kiya te, "Kpe bilaka 'ba Yisarele okonyike ze. Bo tonë koloma ro tiyandi bilaka kebe yala pili kiya bilaka ze ga ro wa yawa ti kö'du ki'di 'ba Musa kpaki ti rö löbu 'ba Boko'ba nime ne bo na me. Bo ako 'deni ti bo löwö ko'de mi rö löbu 'ba Boko'ba nime 'do tirasi mo."

^{XXIX} Lijë iya tara romöyö lijë o'ja Turöpimö bo Epeso ne pa ti Polo di mi gawo yayi, lijë omeri 'bënni tégë matoga Polo ti ko'de bo 'deni mi rö löbu 'ba Boko'ba.

^{XXX} Kina bilaka 'ba mi gawo kebe ngi pili mi ayayi komomi rönni kari kinda'ba Polo kilala yaga di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina kurögö kpa reki mo ngi teyi. ^{XXXI} Lijë o'doko 'deni 'do tupö Polo, ne tine bo mato ari kiya zi bo do bo kanya 'ba Romo tégë bilaka 'ba Yeroselema edi to'do ayayi. ^{XXXII} Kina bo kënyi ngi welo ti bo kanya abo ga kpaki ti bo këlu mo ga kirija kari mi löngö tindi naga nima.

Kina odo tindi naga nima ko'ja bo do bo kanya 'ba Romo nima komö 'deni ti bo kanya abo ga tara tine, lijë oro ngi di bi tomba Polo. ^{XXXIII} Bo nima ari nbö komö ro Polo kinda'ba kose gomo zi bo kanya abo ga 'do kudödu ti zingiri riyö 'do. Bo ititi ya naga nima, bo iya te Polo yë na kina lende kënyë wa'di na bo ko'do. ^{XXXIV} Tine ya mato ga iya 'bënni 'beri ya ama iya 'bënni 'böwu 'beri. Kina ngi do kudu nima i'di bo de kikali lende ma kodoro mo. Kina bo ki'di Polo ngi közi bo kanya abo ga 'do koto kari mi bi 'ba loma 'bënni. ^{XXXV} Bo kanya naga nima ari ti Polo komö timo kpa bi 'ba tiki tari mi bi 'ba loma 'bënni ame do döku ne, tine bilaka naga nima o'do tolo Polo. Kina bo kanya kombi bo ngi toro. ^{XXXVI} Bilaka naga nima lijë oloma nduwë ro tozi ti tulöri timo kiya te, "Upöke bo yaga."

Polo Odoro Bici Lende Abo

^{XXXVII} Kina odo bo kanya naga nima kedü ko'do 'deni 'do toja Polo mi reki 'bënni tine, bo iya zi bo dönni nima, bo iya te, "Moma'jo roma ziyi, i'di miya wa mato."

Bo nima iya te, "Dëmba ikali kpa Giriki? ^{XXXVIII} Ni na de ro bo Ezipeto ma tonë ko'do ya ti turu kënyi mökö ti bo akupo kuluku 'butë bi modoomota (4000) ne?"

XXXIX Pɔlo iya te, “Ma rɔ Yudayi di Taraseso ame rɔ gawo ma dɔ kilɛbi 'ba dɔyayi 'ba Kilikiya ne. Moma'jo rɔma ziɣi, i'di ma milende zi bilaka naga nime.”

XL Bo nima uti dɔmo ngi kɔzɔ a nima tara zi bo. Kina bo kɔrɔ ngi dɔ bi tɛki nima bo kiyɛyi dɔ kɔzi bo zi bilaka naga nima 'dɔ kudumɔ. Kina ɔdɔ lijɛ kudumɔ 'deni tine, bo ebe ngi tilende zinni rɔ kpɛnni Yudayi.

XXII

I Bo ilende zi tindɔ naga nima, bo iya te, “‘Bu ma ga ti lɔndɔ ma ga, uwɔke mɛdi modɔrɔ bici lende ma nime ziye.”

II Kina ɔdɔ lijɛ kuwɔ Pɔlo 'deni kilende zinni rɔ kpɛnni Yudayi tara tine, lijɛ udumɔ ngi pili. Bo iya te, **III** “Ma rɔ Yudayi, ɔyɔ ma Taraseso ame rɔ gawo 'ba Kilikiya ne. Ulu ma mi Yerosalema bine. Gamalele na kiyandi ma ti toro kɔ'du ki'di ame ki'di mɔlo zi 'bu ze lɔbu ga ne laka. Mɔ'bɔ gbɔ to'dɔkɔ to'dɔ lende 'ba Bɔko'ba rɔ mbɛmbɛ kɔzɔ ama kpe pili kɛddike rɔ to'dɔ mo tone ne. **IV** Moloma todɔ gomɔ rɔ bilaka gɔ kɔ'du 'ba kori 'ba Yɛsu nime mi'di kupɔ mɔtɔ ga yaga. Ya mɔtɔ ga 'benni ame ga rɔ bɔtɔni ni kpaki ti 'ja moloma tinda'ba mo ti'di mo mi maboso. **V** Bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bilaka ma lɔbu ze ga pili ti kiya gbɔ ziye lende ma nime rɔ ma laka. Lijɛ na tɔnɛ kugu waraga zɔ koja ma timo zi ya ma 'beze ame ga mi Damaseke ne 'dɔ tinda'ba ya ame ga rɔ 'ba Yɛsu ne di yayi kudɔdu ko'de kako bine todɔ karama dɔmo.

VI Kina ɔdɔ mari mɔmɔ 'deni ngɔsi ngila Damaseke tine, mi zana kada yɔ na bi kɔrɔ ma rɔ dɔ kiteli kunyi ngi di mitɔrɔ kiyɔpɔ gɔ bi toko yaga di yida rɔma. **VII** Kina mila'ba ngi bɛri, tine muwɔ birɔ kilende zɔ iya te, ‘Solo, Solo, gɔ wa'di na kɛddi koworo kulɔwɔ todɔ gomɔ rɔma te teyi?’

VIII Miya te, ‘Nere, ni yɛ mo na?’

Birɔ nima ileki zɔ, iya te, ‘Ma na rɔ Yɛsu 'ba Nazareta ame kɛddi koworo kulɔwɔ timo ne.’

IX Ya ame ga tɔ yayi ne o'ja bi kɔrɔ nima, tine lijɛ uwɔ lende nima kiya rɔni zɔ ne dɛ. **X** Miya te, ‘Wa'di na gɔ mo'dɔ ya, nɛre?’

Nere Yɛsu ilende zɔ iya te, ‘ɛnyi kari mi Damaseke, bɔ mɔtɔ ɛdi yayi bo ti kiya wa ame ga pili Bɔko'ba kiyija 'deni ziɣi to'dɔ mo ne.’

XI Bi kɔrɔ kulɔwɔ nima iyɔlu kɔmɔ ma 'deni, ya ame ga tɔ yayi ne na kinda'ba kɔzɔ kokɔkɔ ma kari Damaseke.

XII Bɔ mɔtɔ di Damaseke yayi rɔ Ananiya. Bo ɔ'bɔ nduwɛ toro Bɔko'ba gbɔ ti kɔ'du ki'di mo ga. Yudayi ame ga pili kɛdi koloma yayi ne iya lende abo pili rɔ ma laka. **XIII** Kina bo kako ngi kɔrɔ ngila ma, bo iya te, ‘Bɔ lɔndɔ ma Solo, o'ja bi ti.’

Kina kɔmɔ ma kɔrɔ ngi monɣɔ bi dɔ bo. **XIV** Bo iya te, ‘Bɔko'ba ame 'bu ze lɔbu ga koro ne igeli yi 'deni tikali ako'dɔkɔ abo gbɔ to'ja kole kɔtɔ laka abo gɔ kuwɔ mugu mo **XV** 'dɔ ki'di kiyɛti wa nime ko'ja kina kuwɔ gbɔ ne zi bilaka 'ba dɔyayi pili. **XVI** Kinza dɔyi kilɛyi dɛ kpe, ɛnyi ki'di kodɔ mini 'ba bapatisi dɔyi. Kina ititi Bɔko'ba 'dɔ kola yi gɔ lende kɛnyɛ 'bi.’

XVII-XVIII Kina ko'ja mileki 'deni Yerosalema bine mari to'dɔ mɔtu mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba na kinɛ nɛre Yɛsu kileme rɔni ngi zɔ. Bo iya te, ‘Bilaka 'ba mi gawo nime inza ki'di dɔnni gɔ wa ama ga kɛddi kiya dɔmɔyi ma. ɛnyi welo di bine kari.’

XIX Miya te, ‘Nere, bilaka naga nima ikali ma moloma rɔ tilaki tinda'ba ya ame ga ki'di dɔnni gɔ lende 'bi ne di mi rɔ 'ba mɔtu ma konzi pili moloma tomba mo. **XX** Mi kada ma kɛdi kupɔ Setepano bɔ kiyɛti lende 'bi

mɛdɛ gbi teyi yayi tuti gɔ lɔpɔ nima tonɔgɔ gɔ bɔnɔgɔ 'ba ya ma kupɔ bo naga nima."

XXI Yɛsu ileki zɔ, iya te, 'Ɛnyɛ kari, mɛdɛ moja yi zi bɔ lɔwɔ ame ga kɛdɛ koloma nɔbɔ rɔ ma kɔwɔ ne.'"

Tudɔdu Pɔlo

XXII Lende ma Pɔlo kɛdɛ rɔ tiya mo zi tɛndɛ naga nima na kɔzɔ a nime te. Kina ɔɔɔ lijɛ kuwɔ lende nima bo kiya gɔ kɔ'du 'ba bɔ lɔwɔ ne 'deni tara tine, lijɛ oke domo nɔgɛ kulɔrɛ timo rɔ ma kembe kiya te, "Upɔ bo yaga. Bilaka ma tara ola dɛ 'biri koloma."

XXIII Kina lijɛ kebe nɔgɛ tulɔrɛ rɔ ma kembe kɔzɔ timo rɔ ya towawa bɔnɔgɔ 'bɛnnɛ ga ti tuli yayi. **XXIV** Kina bɔ dɔ bɔ kanya nima ki'di bɔ kanya abo ga nɔgɛ koto Pɔlo kari mɛ gɔ bi 'ba loma 'bɛnnɛ 'dɔ komba ti korobayi 'dɔ bo kiyɛtɛ lende tɔ nima bilaka kɛdɛ kulɔrɛ dɔ bo gɔmo ne. **XXV** Kina ɔɔɔ bɔ kanya kudɔdu Pɔlo 'deni 'dɔ tomba mo tine, Pɔlo iya zi bɔ kɛlu ame yayi ne, iya te, "Kɔ'du ki'di 'ba Romo ota gɔ tomba bilaka 'ba Romo ame kɔ'do burɛ mo dɛ gba ne dɛ su di ziyɛ?"

XXVI Bɔ kɛlu nima ari kiya zi bɔ dɔ bɔ kanya nima, iya te, "Ti kɔ'do tondo? Bɔ nime 'dɛ bilaka 'ba Romo na."

XXVII Kina bɔ lɔbu nima kari nɔgɛ tititi Pɔlo. Bo iya te, "Iya zɔ, nɛ nɔgɛ rɔ ma laka rɔ bilaka 'ba Romo?"

Pɔlo iya te, "Ma nɔgɛ rɔ ma laka."

XXVIII Bo iya te, "Ma gbagba ma mopi gɛrisɛ rɔ ma kɛnyɛ to'dɔ rɔma rɔ Romo."

Pɔlo iya te, "Bama ɔyɔ ma mɔlo rɔ Romo."

XXIX Gɔ kɔ'du nime na bɔ ki'di 'dɔ komba bo naga nima kilipɛtɛ nɔgɛ yaga di rɔ Pɔlo. Bo ma lɔbu mo nima nɔgɛ rɔ tikere rɔmɔyɛ bo i'di 'deni kudɔdu Pɔlo ame rɔ bilaka 'ba Romo ne.

Burɛ Rɔ Pɔlo

XXX Mɛ bi kɛzɛ ma di pɔtɔ mo bo o'dɔkɔ gba tikali lende tɔ nima Yudayi kususɔ Pɔlo gɔmo ne. Kina bo kope Pɔlo nɔgɛ yaga bo ki'di lɔbu 'ba bɔ akumu nɛ ti bilaka ma lɔbu 'ba Yudayi pili kotɔtɔ rɔnnɛ. Kina bo koto Pɔlo nɔgɛ ki'di kɔrɔ kɔmɔnɛ.

XXIII

I Pɔlo nɔgɔ bi toko dɔ bilaka naga nima kotɔtɔ rɔnnɛ yayi ne. Bo iya te, "Lɔndɔ ma ga, mikali 'deni di yimɔ ma rɔ ma kele kɔmɔ Bɔko'ba mɛ loma ma nɔbɔ kɔmɔ mɛ kada nime tɔne."

II Gɔ kɔ'du mo na Ananiya ame rɔ bɔ dɔ bɔ akumu ki'di ya ma kɛdɛ kɔrɔ nɔgɛla Pɔlo yayi nɔgɛ gɔ kokɔsɔ kpamo. III Pɔlo iya te, "Nɛ, Bɔko'ba ti kokɔsɔ yi 'deni gbi tara. Nɛ bɔ kɔmɔ kandi nime, nɛ nɔgɛ kɔzɔ tɛli nɔgɛrɔ ame kora kɔmɔ mo kele kulɔwɔ ne. Oloma yayi bi to'dɔ burɛ ma ti kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba kinza ma kɔ'dɔ dɛ yɔ kebe aa ki'di bilaka 'dɔ komba ma."

IV Ya ame ga pili yayi ne iya te, "Ɛddi kiti'ja bɔ ame Bɔko'ba ki'di 'deni rɔ bɔ dɔ bɔ akumu abo ga ne tara gɔ wa'di?"

V Pɔlo iya te, "Wu, lɔndɔ ma ga, mikali bo dɛ rɔ bɔ dɔ bɔ akumu 'ba Bɔko'ba. Rɔmɔyɛ ugu mɛ buku 'ba Bɔko'ba iya te, 'Kinza kiya kpa kɛnyɛ dɛ rɔ bɔ ame mbiri dɔ bilaka 'be ga ne.'"

VI Pɔlo ikali ya mɔtɔ ga di mɛ lɔngɔ bɔ kotɔtɔ rɔnnɛ naga nima rɔ Sadoke, mɔtɔ ga rɔ Parosi. Kina bo kilende zɛnnɛ rɔ ma kembe, bo iya te, "Lɔndɔ ma ga, ma rɔ Parosi mɔlo kako di zi 'bu ma lɔbu ga. Ne kina me kɛdɛ 'deni kɔ'dɔ burɛ ma tɔne gɔ kɔ'du 'ba tɔdɔ 'ba tɔku di mɛ tɔlɛ nime mikali kɛdɛ rɔ ma laka ne."

^{VII} Gō lende nime bo kiya te ne, na ya ame ga rō Parosi ne kebe ngi togba kpēnni ti ya ma rō Sadoke. Kina bilaka naga nima kototo dōnni yayi ne koza minni ngi. ^{VIII} Ya ame ga rō Sadoke ne iyēni 'bēnni wa mōto inza rō tōdo 'ba tōku di mī tōlē, malayika ni ti wa mōto kīdēki rō marinyi inza gbi. Tine Parosi ni i'di 'bēnni dōnni pili gō lende 'ba wa naga nime.

^{IX} Kina ko'de lamo ma lōbu ngi ti dō kudu. Bō kōmō kiyandi mōto ga ame rō Parosi ne ēnyī ngi rō 'diri ti Sadoke ni kiya te, "Dō'ja wa ma kēnyē mōto dē di rō bō nime. Mōtōga malayika ala marinyi na ti kilende 'deni zi bo."

^X Bilaka naga nima ngi pili rō 'diri kina kaga ngi rō bō dō bō kanya nima mōtōga ya naga nima ti koto Pōlo ngi mī lōngō lījē kupō yaga. Gō kō'du mo na bō kī'di bō kanya abo ga ngi kari mī lōngō bilaka naga nima kinda'ba Pōlo kari timo mī bi 'ba loma 'bēnni.

^{XI} Mī korōndō mo nima na ɲere Yēsu kileme rōni zi Pōlo, iya te, "Oloma ti mī kēddi. Iya lende ma 'deni zi bilaka mī Yerosalema bine, kina gbi tara mēdi mī'di yi kari kiya lende ma zi bilaka mī gawo 'ba Romo."

Titeri Pōlo

^{XII} Mī bi kēzē ma di pōtō mo na Yudayi mōto ga kototo dōnni ngi toyo lende rō bo. Lījē ulōmu rōnni 'dō tonyo wa mōto dē, tuwē wa mōto dē gbi ɔdō kiya te lījē kupō Pōlo dē ngi du titi yaga. ^{XIII} Bō kulōmu rōnni naga nima ēdi ɲbō kōzō 'butē sowō ti dōmo teyi tara. ^{XIV} Kina lījē kari ngi zi bō dō bō akumu ti ya ma lōbu naga, kiya te, "Dulōmu rōze 'deni 'dō tonyo wa mōto dē, tuwē wa mōto dē gbi ɔdō kiya te dupō Pōlo dē ngi du titi.

^{XV} Kina me 'deni kpe ti ya ma lōbu mōto ga 'dō kojake laja kari zi bō dō bō kanya 'ba Romo nima kiyake te o'dōkōke toma kōri 'ba lende 'ba Pōlo nima laka, bō koja kako ziye. Tine dēdi dari toda dō bō kōri 'dō dupō bo yaga gba kinza bo kōmō ziye bine."

^{XVI} Ne tine kole 'ba lēmī 'ba Pōlo ni uwō lende nime 'deni. Kina bo kari ngi mī gō bi 'ba bō kanya naga nima yayi kiya lende mo zi Pōlo. ^{XVII} Kina Pōlo kīdēki bō kēlu mōto ngi kiya teyi, iya te, "Kole nime ēdi ti lende mōto 'dō tiya mo, oto bo kari zi bō dōye ma lōbu nima."

^{XVIII} Bō kēlu nima oto kole tōnē kari zi bō ma lōbu 'ba dōnni nima, kiya te, "Bō maboso nime 'dē kīdēki rō Pōlo ne idēki ma mari zi bo tine bo iya te kole nime ēdi ti lende tiya mo 'dō mo'de ziyyi."

^{XIX} Kina bō lōbu tōnē kinda'ba kōzi kole nima ngi kari timo 'beri yaga tititi kpamo. Bo iya te, "Lende wa'di na kako timo 'dō tiya mo zō?"

^{XX} Kole nima iya te, "Yudayi mōto ga ususu kpēnni 'deni 'dō tititi yi toja Pōlo zinnī tūlēndō mī kpa kototo 'bēnni kōzō 'dō toma kōri 'ba lende mo laka tara. ^{XXI} Ne kinza kuti dē gō lende 'bēnni nima. Ya 'bēnni mōto ga ma 'butē sowō ti dōmo teyi ēdi rō toda dō bō kōri. Lījē ulōmu rōnni 'deni 'dō tonyo wa dē kuwē wa mōto dē gbi ɔdō kiya te lījē kupō Pōlo dē ngi du titi. Kina me lījē kēdi 'deni rō tidabi dō lende ma kileki 'bēyi."

^{XXII} Bō lōbu nima ileki kiya zi kole tōnē, iya te, "Kinza kari kiya dē zi bōto mōto, kiya te iyēti gō lende nime 'deni zō."

Bo oja kole nima kari ē'bēni. ^{XXIII} Kina bo kīdēki bō kēlu ma riyō kako zi bo kiya zinnī, iya te, "I'dike bō kanya ma kuluku sowō 'be ga kēdi ndō dō ndinnī ti worota 'ba dō kosani kuluku kōto kōdō dōmo 'butē riyō ti bō mee kuluku sowō 'dō lījē kēnyī ti ndi kada kōmō 'deni modōmosowō mī korōndō nime kari Kayisariya. ^{XXIV} I'dike kosani mōto ga kēdi ndō zi Pōlo ni 'dō kēki dōmo 'dō karike pili tinnī laka zi Pelika turu bō dōyayi nime."

^{XXV} Kina bo kugu waraga ngi kōzō a nime te, ^{XXVI} "Ma Kolawodiyo Lusiya mēdi ti mī kēyi tugu waraga ma nime ziyyi ɲere ma Pelika, mumōtō yi. ^{XXVII} Bō nime Yudayi inda'ba ko'dōkō tupō mo, ne tine mari mikali bo ngi

ro Romo. Go kò'du mo na mari ti bo kanya ma ga mómó bo yaga di zinni. XXVIII Mo'dóko tikali lende to nime lijé kususu bo gómo ne. Kina moto bo kari mi kpa kotóto 'bènni. XXIX Tine mari mikali lende mo lijé ususu bo go kò'du ki'di 'bènni móto ga. Inza ro lende ma mbiri ma 'do kupó bo ala ti'di bo mi maboso gómo. XXX Muwó lende mo di zi bo móto tégé ya naga nima ususu kpénni 'deni ro bo nime 'do tupó mo. Kina me mèdi moja bo ngi kari ziyi yayi. Miya 'deni gbi zi bo kususu bo naga nima 'do lijé kari 'jaa tiya susu 'bènni nima ziyi."

Rija Ti Pólo

XXXI Kina bo kanya naga nima ko'do ngi kozo ame kiya zinni ne tara. Lijé ogba Pólo mi koróndo nima kari timo nbó kómó mi gawo 'ba Andipatori. XXXII Mi bi kézè ma di gómo tine na ya ma ti ndinni mo ga kuyi 'bènni dónni ngi kileki mi go bi 'ba loma 'bènni mi Yerosalema. Ya ma do kosani naga nima na kari nduwé ti Pólo XXXIII kómó Kayisariya. Kina lijé kari ki'di waraga tóné ngi zi turu bo doayai Pelika koto ti Pólo.

XXXIV Pelika idéki waraga nima kina bo kititi Pólo, bo iya te, "Öyö yi mi doayai ma yala?"

Pólo iya te, "Öyö ma mi doayai 'ba Kilikiya."

XXXV Tine Pelika iya te, "Ódo bo kususu yi naga nima kómó 'deni na 'jaa ti moma kóri 'ba lende 'bi."

Kina bo ki'di bo kanya ngi koloma toda bi ro Pólo di mi ró ame bo dolinjo Erode kubó 'deni mólo ne.

XXIV

Yudayi Ususu Pólo

I Di pótó tó'dó do muyi tine na bo do bo akumu Ananiya ni ti ya ma löbu móto ga kózi ngi kari Kayisariya ti bo kpa kitigo 'ba buré móto kideki móyi mo ro Tèrutuló. Lijé ari kususu Pólo zi turu bo doayai nima ro Pelika ne. II Kina odo ko'de Pólo 'deni tine na Tèrutuló kebe ngi tiyéti go susu 'ba ro Pólo zinni, iya te, "Nere ze, akikali 'bi ro mbembé, ame laka ko'do 'bi ko'de loma do kiléyi 'deni zize nbó kómó koo konzi. III Ze nburu ti mi kéyi go nere ko'do 'bi ame ko'de lende laka 'deni kulówó zize ne. Dileki yéé'di ziyi ro mbembé. IV Ne kinza mirasi kada 'bi dé kulówó. Moma'jo roma ziyi 'do kuwó lende mbowa ze nime ti mi kéyi. V Bo nime dikali bo ro bo do kirasi. Bo i'di bilaka ze ga 'ba Yudayi ko'do ayayi 'deni pili kote mi doayai. Kina bo na gbi ro bo do ya ma tóné ga didékiye ro bilaka 'ba Nazareta ne. VI-VII Bo o'dóko tirasi ró löbu 'ba Boko'ba ame mi Yerosalema ne. Go kò'du mo na me dinda'ba bo. VIII Ódo kititi kpa bo ni éddi kikali ngi gbi wa naga nime dususu bo gómo ne pili ro ma laka."

IX Lende nime Tèrutuló kédi kiya te ne na Yudayi ma laki kuti ngi pili gómo kiya te, "Ngi ro ma laka."

X Kina Pelika ki'di Pólo ngi kényí toró 'do kilende. Pólo iya te, "Nere ma, mikali yi ro bo do kiti 'ba buré mbiri do bilaka ze ga mi kómó koo konzi. Ma tone ti mi kéyi tiyéti go lende ma ziyi. XI Ódo kititi bilaka pele go lende ma lijé ti kiya gbi ziyi kozo a nime te, tó'dó 'ba kada ame mari yimo to'do mótu zi Boko'ba mi Yerosalema ne gba nge do 'buté domoriyó. XII Ya naga nime lijé o'ja ma dé du te to'do kowasa ti bato ma koto móto di mi ró löbu 'ba Boko'ba. Kina lijé o'ja ma dé gbi ti'di bilaka ko'do ayayi di mi ró 'ba mótu móto ala di mi gawo. XIII Óto móto ame ngi go kileme susu 'bènni nima ro ma laka ne inza du te. XIV Lende ma kodoro mo na nge me. Mèdi

moja laja 'ba Boko'ba ma 'bu ze löbu ga 'ba Yudayi pili koro ti töso go kori 'ba Yësu. Kina me lijë ya naga nima iya te kori nime ro ma kënyë. Ne ma 'bama mi'di döma 'deni pili go lende ame ga kugu mi buku 'ba kö'du ki'di 'ba Boko'ba gbi ti buku 'ba bo kumë lende abo ga. ^{XV} Kina me mëdi 'deni ro toda do kada 'ba tako 'ba Boko'ba toja bo lende laka ni kpaki ti bo lende kënyë yaga di mi tölë, gbi kozo ame lijë ya naga nime këdi ro toda dömo ne. ^{XVI} Go kö'du mo na mogbo roma 'deni mö'bö tedi ro ma laka komo Boko'ba gbi komo bilaka lesi.

^{XVII} Di pötö komo koo konzi ame ga mo'do nbo ro ma kawo di ro Yerosalema ne na me milleki to'de girisi zi bo lisa ze ga gbi ti'di kpa koozi mi ro löbu 'ba Boko'ba. ^{XVIII} Kina me ya naga nima kari ko'ja ma di yayi ko'ja mo'do döletü 'ba ti'di roma ro ma kopoo komo Boko'ba 'deni. Tine tindü 'ba bilaka oto inza du te tö yayi, kina ayayi oto inza gbi. Yudayi motoo ga ame di Asiya ne edi gbi yayi. ^{XIX} Ne odo kiya te lijë ko'doko tususu ma i'di lijë kako kususu ma komöyi bine. ^{XX} Ne odo kinza tara lijë ame ga bine ne ti kiya ziyi odo kiya te lijë ko'ja ama kënyë motoo ra di mi lende ma ame lijë koloma ro toma kori mo di mi kpa kototo 'bënni ga ne. ^{XXI} Motoga lende koto nime na ti lijë kususu ma gomoo ziyi, ame miya te, 'Eddi ko'doke burë ma tone go lende nime mikali todo 'ba töku di mi tölë këdi ro ma laka ne.' "

^{XXII} Tine Pelika uwö kori 'ba lende 'ba Yësu 'deni molo laka. Kina bo kënyi ngi toro këyëyi lijë gba kinza kodoro bici lende nima. Bo iya te, "Odo Lusiya bo do bo kanya nima komoo tine na 'jaa ti mongo lende nime."

^{XXIII} Kina bo ki'di bo këlu ngi 'do kongoo go Pölo, tine kola koloma ro do ngölö kinza kota go lepü bo ga de di bi tako tori bo.

Pölo Oro Komoo Pelika Ni Ti Durusila

^{XXIV} Di pötö tö'dö do ndö tara na Pelika ni kari ngi ti 'ja abo Durusila ame ro Yudayi ne koja laja go Pölo 'do kako zinni. Bo oje mbili bo go ma Pölo këdi kiya lende 'ba ti'di do go kö'du 'ba Yësu. ^{XXV} Kina Pölo koloma ngi ro tiyëti lende 'ba tedi ro ma laka komo Boko'ba ti togbo do yida ro gbi ti lende 'ba tako 'ba Boko'ba bi to'do burë 'ba döliño nime kada motoo. Lende nime i'di Pelika ngi këdi ro tikere. Bo iya te, "Ari töti, ti moja laja 'jaa göyi tako tilende tö odo kiya te mëdi le."

^{XXVI} Bo omeri 'ba bo tégë motoo ga Pölo ti kugö komoo bo ti girisi. Kina bo koloma ngi nduwë toja laja go Pölo tako tilende ti bo.

^{XXVII} Mi riyö 'ba koo ma di pötö lende nime na bo motoo kidëki ro Pörokiyo Peseto kindä'ba kiti 'ba turu 'ba döyayi nima ngi 'bato di pötö Pelika. Tine Pelika o'doko 'do Yudayi këdi ti mi këyi ro bo. Go kö'du mo na ki'di bo ngi kola Pölo kinza tope mo yaga mi kada nima.

XXV

Pölo Iteri Tongoo Turu Ma Löbu

^I Di pötö tö'dö do mota 'ba tömö abo 'ba Peseto mi döyayi nima na bo kënyi di Kayisariya yayi kari Yerosalema. ^{II} Kina löbu 'ba bo akumu ni ti ya ma löbu 'ba Yudayi motoo ga kari ngi tususu Pölo zi bo. ^{III} Lijë olo'ba rönni zi bo 'do bo ki'di mi bo këyi rönni bo koja Pölo kari zinni Yerosalema. Lijë iya tara römöyi lijë ususu kpenni 'deni 'do tupö Pölo di go kori. ^{IV} Tine Peseto iya te, "Edi ro toda bi ro Pölo mi Kayisariya, kina me ma gbi mëdi mo'do tari yayi. ^V Odo bo kirasi lende motoo i'dike löbu 'ba döye ga kari tö 'do kususu bo zö di yayi."

^{VI} Ne tine bo oloma titi ko'do tö'dö kozo do modoomota gbi aa kozo do 'butë ni tara kina 'jaa bo kileki Kayisariya. Mi bi kèzë ma di gomo na bo kari koloma ngi mi bi 'ba burë kidëki Pölo 'do ko'de kako zi bo. ^{VII} Kina odo Pölo kömô 'deni tine löbu 'ba Yudayi ame ga kako di Yeroselema ne ënyi koro ngi kuru bo tususu bo ti lende konya ame ga ro ma kënyë ne. Tine lijë ikali dë ma 'do ti'di susu 'bënni naga nima këdi ro ma kodoro. ^{VIII} Kina Pölo kënyi ngi tiyëti go kö'du ma 'ba bo. Bo iya te, "Moro kö'du ki'di 'ba Yudayi pili kinza to'do wa ma kënyë moto. Mirasi rö löbu 'ba Boko'ba dë gbi, kina mo'do ya to dë gbi ti bo doliño ma löbu 'ba Romo."

^{IX} Peseto o'doko 'do mi Yudayi këyi ro bo. Go kö'du mo na bo kileki kiya zi Pölo, bo iya te, "Ti kuti do tari Yeroselema 'do mari mo'do burë 'bi di yayi?"

^X Pölo iya te, "Go bi 'ba burë 'ba bo doliño ma löbu 'ba Romo na me, o'do burë ma ngi bine. Ikali gbi laka mirasi wa ma koto moto te dë du zi Yudayi. ^{XI} Ne ma kiya te mëdi mirasi wa moto ame 'do kupô ma gomo ne ra dëne minza moma'jo roma ziyi 'do tamo ma di mi tolë nime. Wa naga nime lijë kusus ma gomo ne, odo kiya te kinza ro ma laka kinza boto ki'di ma dë zinni. Moma'jo roma zi bo doliño ma löbu 'ba Romo na 'do kodoro bici lende ma nime."

^{XII} Kina Peseto ni koloma ngi ro tilende go kö'du mo ti ya ma këdi ki'di lende zi bo naga. Bo ileki kiya zi Pölo, bo iya te, "Ele, ni na me koma'jo röyi 'deni 'do bo doliño ma löbu 'ba Romo kodoro bici lende 'bi. Ti kari go zi bo."

Burë Ro Pölo

^{XIII} Mi tö'dö do konzi di pötö lende nime na nere Agoripa ni ti lëmi bo Bërunikë kako Kayisariya yayi tumötö Peseto. ^{XIV} Kina odo lijë koloma 'deni kigabi yayi tine, Peseto iyëti go lende 'ba Pölo zi Agoripa. Bo iya te, "Bo moto Pelika ki'di molo mi maboso ëdi gba bine. ^{XV} Tönë mari Yeroselema ne löbu 'ba bo akumu ni ti 'ba Yudayi ni ususu bo zö tëgë 'do modo karama do bo. ^{XVI} Tine mileki domo zinni miya te dölëti 'beze 'ba Romo o'doko bilaka mo këdi bi koto ti bo susu 'ba ro bo 'do bo këyëti lende ma 'ba bo gbi. Kina gbi di'di bilaka mo dë titi ro yawa zi bo kusus bo naga nima kinza ma ko'do titi kozo a nime. ^{XVII} Kina me mileki mako bine micayi dë kpe, mi bi kèzë ma di pötö mo na mari ngi moloma mi bi 'ba burë midëki 'do ko'de bo nima kako zö. ^{XVIII} Momeri 'bama miya te motoga bo susu 'ba ro bo naga nima ti kusus bo go lende kënyë ma bo ko'do. Tine lijë o'do dë yo. ^{XIX} Lijë oloma za ro togba kpënni go lende abo go kö'du 'ba motu ko'do 'bënni to ne ga ti lende 'ba bo moto ro Yësu köle 'deni molo, tine Pölo iya te ëdi gba ro ma kididi. ^{XX} Bi 'ba tikali lende mo ilikö za doma. Mititi bo miya te odo bo ti kuti do tari Yeroselema 'do mari mo'do burë abo di yayi. ^{XXI} Ne tine bo ititi ma 'do mi'di bo kanya koda bi ro bo nbo 'do bo doliño ma löbu ze 'ba Romo na go kodoro bici lende abo nime. Kina me mi'di bo kanya 'deni këdi ro toda bi ro bo koda kada mo 'do moja bo kari zi bo doliño ma löbu."

^{XXII} Agoripa iya te, "Ma gbagba ma mo'doko tuwö kpa bo."

Peseto iya te, "Eddi kuwö kpa bo 'deni 'basi tilëndö."

To'de Pölo Komo Agoripa

^{XXIII} Mi bi kèzë ma di gomo na nere Agoripa ni ti Bërunikë kënyi ngi tari mi bi 'ba burë. Tine na bilaka kebe ngi pili tilëlu lijë. Kina lijë kari ngi ti bo do bo kanya ni ti turu 'ba do gawo ni kodo mi rö 'ba kpa kototo. Kina Peseto ki'di ngi 'do ko'de Pölo kako koro kömönni yayi. ^{XXIV} Bo iya te,

"Nere Agoripa kpaki tiye kpe ya ame ga tize bine ne, ongoke bo nime. Bo na Yudayi ame ga pili mi Yerosalema ti ame ga bine ne konyo monda mo zo. Kina lijè pili kulòri ngi timo, tégè ola bo dè kpe konyo kpa bo. ^{XXV} Ne 'bama mo'ja wa mato ame ngi bo ko'do 'do kupò bo gomo ne dè. Kina me bo oma'jo ro bo 'deni 'do bo dolinj ma löbu ze 'ba Romo na go kodoro bicì lende mo. Miteri toja bo kari, ^{XXVI} ne lende 'ba ro bo mato ame ngi mo'ja 'do mugu mi waraga zi bo dolinj ma löbu ne inza du te. Kina me mo'de bo 'deni tone kako komoye. Tine ma do kiteli mo mo'de bo komöyi, nere Agoripa, 'do toma kori 'ba lende abo laka 'do ki'di mikali wa ame go mugu mi waraga zi bo dolinj ma löbu ne. ^{XXVII} Go meri 'bama bine toja bo maboso kari ro ma sari kinza wa ma kiyèti go susu 'ba romo ele dè."

XXVI

Lende 'Ba Polo

^I Agoripa iya zi Polo 'do kiyèti lende ma 'ba bo. Kina Polo kënyi ngi toro kiyèyi do közi bo kiya te, ^{II} "Nere Agoripa, ma tone ti mi këyi romöyi ni na me 'deni medì miyèti go kö'du nime Yudayi naga nime kusus ma gomo ne ziyi. ^{III} Ni na ro bo kikali dölèti ze 'ba Yudayi pili ti kowasa mo ga. Moma'jo roma ziyi tuwö lende ma nime ti mi këyi.

^{IV} Yudayi pili ikali go loma ma ame moloma tonè mi löngö bilaka ma ga ko'ja medì gba mbowa kina gbi mi Yerosalema ne. ^V Do lijè ko'doko pele tiya mo ziyi lijè ti kiya gbi te, lijè ikali ma moloma mö'bò ro Parosi, kina ze Parosi ni na gbi ro bo tö'bò togbo roze kinza tiyèyi mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba ro do kiteli di do bilaka ma laki. ^{VI} Mi'di doma nburu kö'bò go wa tonè Boko'ba kiya to'do mo zi 'bu ze löbu ga ne. Go kö'du mo na me 'do ki'di ko'de ma tone mi go bi 'ba burè nime. ^{VII} Ro ma laka bilaka pili 'ba do goli 'butè domoriyò ze naga nime ogbo rönni 'deni tumoto Boko'ba ro go bi kezè pili 'do lijè ko'ja wa ame bo këdi ko'do ne kada mato. Kö'du 'ba wa naga nima na Yudayi naga nime kebe kusus ma gomo. ^{VIII} Kpe bilaka lesi, go wa'di na ko'dokoke dè ti'di doye go lende 'ba Boko'ba nime bo ki'di töku kënyi kodo yaga di mi tolè ne?

^{IX} Ma tonè molo bine momeri miya te ma laka mo na zo 'do moworo ti bo ki'di dönni go lende 'ba Yèsu 'ba Nazareta. ^X Kina moworo 'deni tonè tinni tonbenbe lijè di mi Yerosalema. Bo do bo akumu i'di közi kakpa mo zo moloma toboso bilaka ma konzi 'ba kanisa. Mi kada ma kodo karama 'ba tolè dönni naga medì gbi teyi yayi tuti gomo. ^{XI} Mö'bò nduwè todo gomò rönni di mi rö 'ba motu pili 'do ki'di lijè kola go ti'di dönni go lende 'ba Yèsu. Yimò ata ngi rönni ro mbembè moloma tozi gönni kpaki kebe mi gawo ma löwö naga tinda'ba lijè.

^{XII} Go kö'du mo tine bo do bo akumu ni i'di közi kakpa zo 'do tari to'do mo gbi tara di Damaseke. ^{XIII} Tine di go kori yayi 'deni mi zana kada na mo'ja bi koro ame köbò kiteli kada ne ngi kunyi kako di mitoro kiyoro bi toko yaga di roze ti ya ame ga tö ne. ^{XIV} Kina dila'ba ngi pili bëri. Tine muwò biro kilende zo ro kpa Yudayi kiya te, 'Solo, Solo, go wa'di na këddi koworo kulowö todo gomò roma teyi? Go wa'di na ni këdi kodo gomò röyi ngi kozo sa ame kirèri rönni këdi komba pele ko'doko tari dè ne tara.'

^{XV} Miya te, 'Nere, ni ye mo na?'

Bo iya te, 'Ma na ro Yèsu ame këdi koworo kulowö timo ne. ^{XVI} Tine ënyi koro toro, mileme roma 'deni ziyi tone ti'di yi ro bo laja bo tiyèti wa naga nime ko'ja ne zi bilaka gbi ti wa ma medì mileme ziyi. ^{XVII} Ti momo yi di zi ya e'be ye ga gbi di zi bo löwö. Medì moja yi kari zinni ^{XVIII} tiyoro

kömönni, tileki lijë di mi bi kölu 'ba Satani kako mi bi kopo 'ba Boko'ba. Lijë ti ki'di dönni 'deni ngi go lende ma. Kina Boko'ba ti kola lijë ngi go lende kënyë 'bënni ga kodo'bo lijë ti ya mato ga ame bo kigeli 'deni ro 'ba bagba bo ne.'

XX Nere Agoripa, wa nima kileme roni zo di mitoro ne milagi de tuwo domo. **XX** Mari ngi misaki tiya lende 'ba Boko'ba titi dogba mi Damaseke kebe mi Yerosalema gbi kote mi dayayi 'ba Yudayi pili gbi zi bo lowo. Miya 'deni zi bilaka pili 'do koto dönni di mi lende kënyë 'bënni ga kako kuwo do Boko'ba, kina gbi 'do to'do wa ame ga go kileme do koto 'bënni ga di mi lende kënyë ma molo. **XXI** Go ko'du mo na me Yudayi kinda'ba ma di mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba ko'doko tupo ma. **XXII** Ne Boko'ba na me kokonyi ma nbö kömô mi kada nime tone ki'di ma tiya lende abo zi ya ame ga ro lobu ni ne kpaki ti bilaka ma laki. Lende nime inza 'beri di go ma tonë Musa ni ti bo kumë lende 'ba Boko'ba ma molo naga kiya te edi ko'do ronnî ne. **XXIII** Ame kiya te Kurisitô ame Boko'ba koja kako dolinjo nime bine ne edi kombi gomo. Kina bo na ti kedî ro dandende 'ba todo 'ba toku di mi tolë 'do koyi kori 'ba didi zi Yudayi pili ti bo lowo."

Peseto Embe Do Polo

XXIV Go lende nime Polo kiya te ne na Peseto kënyî kembe ngi do bo, iya te, "Polo, ni 'deni ro rumo. Tidëki waraga kulowo uyi yi 'deni."

XXV Polo iya te, "Nere ma, minza ro rumo. Lende nime medi miya ne lende 'ba rumo na de, lende ma laka na. **XXVI** Nere Agoripa pele ikali ko'du mo gbi kina me medi miya 'deni zi bo ro do ngolo. Mikali ngi bo uwô lende mo ga 'deni pili romoyi o'do roni de kebe go ngolo'bo. **XXVII** Nere Agoripa, ni nime i'di doyi ngi go ko'du 'ba bo kumë lende 'ba Boko'ba ma dogba tonë ga na? Ro ma laka mikali ngi i'di doyi gomo."

XXVIII Agoripa iya te, "Polo omeri 'beyi iya te ti koco ma ngi welo medi ro 'ba Kurisitô?"

XXIX Polo iya te, "Mititi Boko'ba 'do pele nge welo ala ndo yayi bo ki'di yi kpaki ti bilaka naga nima kedî kuwo lende ma tone ne kedî ro 'ba Kurisitô gbi kozo 'bama te, tine nge kinza zingiri nime."

XXX Kina Agoripa ni kënyî ngi toro ti Peseto ti Berunikë ti ya ame ga tinni yayi ne todo yaga. **XXXI** Bilaka naga nima pili oloma ro tiya mo ro go ronnî, iya te, "Bo nime o'do wa mato ame ngi 'do kupô bo ala koboso bo gomo ne de."

XXXII Tine Agoripa ileki kiya zi Peseto, iya te, "Ma kiya te Polo koma'jo ro bo de 'do bo dolinjo ma lobu 'ba Romo na go kodoro bici lende abo nime dene 'do kope bo ka ngi yaga."

XXVII

Tari 'Ba Polo Romo

I Kina do Peseto ko'doko 'deni 'do toja ze kari Romo tine, bo i'di Polo ni ti bo maboso mato ga ngi zi bo kèlu mato kidëki ro Yuliyô 'do ki'di këki mi sorope ma lobu koto Italiya. Bo nima na ro bo dotumu 'ba bo kanya ma kidëki ro "Bo kanya 'ba Bo Dolinjo ma Lobu." **II** Bo o'ja bo sorope mato ga 'ba Adaramota kedî ko'do tari mi gawo mato ga ma mi dayayi 'ba Asiya. Kina bo ki'di ze ngi dëki mi sorope 'bënni nima. Aritaroko bo Makedoniya di mi gawo 'ba Tesalonika ne edi gbi tize yayi.

Dënyî ti sorope di mi dayayi 'ba Yudayi yayi. **III** Mi bi këzë mato na dari domo ngi Sidona. Tine Yuliyô ti mi këyi abo ola Polo ngi kari zi pori bo ga ame yayi ne go kokonyi bo ti wa ma bo kedî ro leri mo naga. **IV** Kina dënyî

ngɔ di Sidona yayi ti sorope nima tine lili i'di tome ngɔ rɔ ma kusɛ kako di kɔmɔze. Gɔ kɔ'du mo na dopa ngɔ kebe ngila Kupuriyɔ. ^V Di yayi na dari rɔ mi zana mini lɔbu diteli dɔyayi 'ba Kilikiya ni ti Pambuliya, dari dɔmɔ mi gawo 'ba Mura mi dɔyayi 'ba Lukiya. ^{VI} Di Mura yayi tine na Yuliyɔ kɔ'ja bɔ sorope mɔto ga kako di Alesandora kɛdi kari Italiya, kina bo ki'di ze ngɔ dɛki mi sorope nima.

^{VII} Kina dɛnyi ngɔ di yayi ti sorope nima tine lili oloma ngɔ rɔ tome rɔ ma kusɛ kako di kɔmɔze. Kina dari ngɔ nduwɛ ndɔ do'dɔ tɔ'dɔ dɔ konzi nbɔ dɔmɔ ngɔsi ngila dɔliɔ 'ba Kinido. Lili nima ola bi 'ba tari dɔgba dɛ kpe zize, na dugɔgɔ ngɔ diteli gɔ bi mɔto kidɛki rɔ Salomone dari nduwɛ kebe dɔ kapa dɔyayi 'ba Kurɛtɛ. ^{VIII} Dokɔkɔ rɔze ngɔ nduwɛ rɔ gomɔ ngɔsi kebe dɔ kpa gɔtɔ nbɔ dɔmɔ gɔ bi mɔto kidɛki rɔ "Kpabɔɔni ma Laka," ngɔsi ngila dɔliɔ 'ba Laseya.

^{IX} Kina doloma digabi ngɔ yayi. Kada 'ba kpa koro 'ba Yudayi kote rɔni, kina nyepɛ 'ba lili ma kɛnyɛ 'ba lingere ti sorope na 'deni. Pɔlo iya zi bilaka naga nima mi sorope yayi ne, iya te, ^X "Rɔ ma laka gomɔ ma lɔbu ɛdi kɔ'dɔ rɔni mi lingere ze 'ba tari dɔgba di bine. Akombi 'ba mi sorope pili ɛdi kirasi rɔnni. Sorope ti kotopa 'deni kina tɔlɛ ti kɛdi gbɛ bi mo zize."

^{XI} Ne tine bɔ dɔ sorope nima ti bɔ kugɛ mo oɔo ngɔ nduwɛ zi Yuliyɔ 'dɔ ki'di lijɛ kari kinza bo ki'di dɔ bo dɛ gɔ lende 'ba Pɔlo nima. ^{XII} Kpabɔɔni mo nima inza rɔ gɔ bi ma laka ame 'dɔ sorope ma lɔbu koloma teyi mi kpa dɔlili. Ya ma konzi mɔto ga o'dɔkɔ tɛnyi di yayi tari ti sorope nima kina kiyɔzɔ ngɔ tokɔkɔ mo 'dɔ kari Pɔnikisi gɔ koloma yayi mi kpa dɔlili nima. Pɔnikisi na ti kpabɔɔni 'ba sorope ma lɔbu mɔto 'ba dɔyayi 'ba Kurɛtɛ teyi, kapa kari dɔ tɔro.

Piwu Ti Mini Kikagba

^{XIII} Kpa lili ma kembe nima oke rɔni 'deni kola nge rɔ tome dɔziliwawa kako di dɔ rɔ'o. Kina bɔ sorope naga nima omeri tɛgɛ mɔtoɔa ti dari dɔmɔ timo nbɔ Pɔnikisi. Kina lijɛ koto yamo kirindi ma kosi sorope rɔmo nima ngɔ tɔro. Dɛnyi di yayi dari nduwɛ ngɔsi kebe dɔ kpa gɔtɔ. ^{XIV} Ne mbowa tine yɔ na lili ma kɛnyɛ rɔ dɔ kiteli ki'di ngɔ tome kako di dɔyayi. Ama na 'deni rɔ lili ma tɔnɛ kidɛki mɔyi mo rɔ Yurakulɔ ne. ^{XV} Iyaya sorope ngɔ ki'di dikali dɛ kpe todɔrɔ kpamo, kina dola ngɔ gbɔ zi lili kukpiri timo.

^{XVI} Dari dɔmɔ ngɔsi ngila dɔɔutu 'ba Kawoda tine na kikɛti lili 'jaa mbowa di roze. Kina doloma ngɔ rɔ topi rɔze gɔ sorope ma titi ame kosi bici sorope ma lɔbu nima ne totɔ mo tɔro. ^{XVII} Kina doto ngɔ tɔro mi sorope ma lɔbu kinza kɔnzu ra mi mini. Bɔ sorope naga nima olo yɔki soropɛ lɔbu nima ti kabi 'dɔ ki'di kitigɔ. Tine lijɛ ere kinza lili kitinji sorope nima ra kari ku'bɛ rɔni yɔki tunɔgulu 'ba yayi lida ame ga mi mini ngɔsi ngila dɔyayi 'ba Libiya ne. Gɔ kɔ'du mo na lijɛ kurɔbɔ bɔngɔ ngɔ dɔ sorope lɔbu nima 'dɔ lili kitinji kuyi kpamo timo. Kina sorope nima kiyɔkɔ ngɔ nduwɛ kari tara.

^{XVIII} Tine lili nima o'bɔ ngɔ nduwɛ tome rɔ ma kɛnyɛ kuwiti sorope. Mi bi kɛzɛ ma di gomɔ na bɔ sorope naga nima kisaki ngɔ rɔ tu'du akombi mɔto ga gɔ mini. ^{XIX} Mi bi kɛzɛ ma di gɔ ama tine, na lijɛ koloma ngɔ tu'du wa ame ga pele rɔ 'ba to'dɔ ndɔbo 'ba sorope timo ne gɔ mini.

^{XX} Do'dɔ tɔ'dɔ 'deni dɔ konzi kinza ma do'ja kinɛ kada ni ti kɛlu. Lili o'bɔ ngɔ nduwɛ tome rɔ ma kembe, domeri 'beze diya te dinza dɔmɔ kpe di kɔzi tɔlɛ 'ba mini nima.

^{XXI} Kina ɔdɔ bilaka 'ba mi sorope koro rɔnni 'deni nbɔ kɔzɔ tɔ'dɔ dɔ ndɔ tara kinza tonyo ɔto tine, Pɔlo ɛnyi tɔro kiya zinni, iya te, "Ma kiya te kɛddi kuwɔke dɔma ra 'dɔ dolomake tɔti Kurɛtɛ dɛne gomɔ ma kɔzɔ a

nime te inza ko'ja ze, dëne gbi wa 'ba mi sorope inza kikali tari go mini. **XXII** Ne mi'di ame ziye 'do kolomake ti mi keddî. Ro ma laka boto ma koto mato di mi longgo ye nima bina inza kolë mi mini nime. Sorope na nge ti kotopa e'bëni. **XXIII** Römöyi ma bo laja abo 'ba Boko'ba na kina bo na gbi mëdi mo'do mötu zi bo, na me malayika abo kako kileme roni zo ti korondo ene kilende zo, **XXIV** iya te, 'Polo, kinza kere de kpe. Boko'ba edi ki'di yi kiyeti lende 'bi komo bo doling ma lobu 'ba Romo. Bo Boko'ba ti ki'di mini keyi royi kpaki ti ya ame ga pili mi sorope tiyi bine ne, ki'di ye komake di kôzi tolë 'ba mini nima.'

XXV Kina me miya 'deni ziye, olomake ti mi keddî. Mikali ngi ro ma laka lende 'ba Boko'ba edi ko'do roni kozo ame kiya roni zo ne tara. **XXVI** Tine lili ti kome sorope ze nime ku'bë roni yaki dootu kotopa yaga."

XXVII Kina odo lili kuwiti ze 'deni nbö tö'do do 'butë domosowo mi zana mini lobu tine, mi zana korondo 'deni bo sorope naga nima omeri tegë ti domö 'deni ngosi ngila dayayi moto ga. **XXVIII** Kina lijë kosi kabi yaki kulugbi doku ku'du tiyari mini timo. Tine lijë o'ja talo mo edi nbö kozo dokomo kumögu 'butë sowo tara. Di pötö mo ko'ja dari 'deni mbowa lijë o'do gbi tara. Tine lijë o'ja talo 'ba mini ola 'deni dokomo kumögu 'butë mota. **XXIX** Go kö'du mo na lijë ngi ro tikere motoga sorope ti kari ku'bë roni yaki doku. Kina lijë kosi kabi ame ga kudödu bici sorope ne ngi yaki yamo kirindi moto ga sowo 'do ku'du mi mini 'do kogbo sorope nima kinza kari. Lijë oloma ro tulömu kpenni zi akoro 'benni ga 'do ki'di bi kezë welo.

XXX Ya moto ga ame kedî ko'do ndobo mi sorope yayi ne o'doko tu'bögö ronnî tirina yaga. Lijë ope sorope ma titi tonë kudödu do ma lobu 'beze nima yayi ne koja ti kowe kari bëri mi mini tindëndë ronnî timo 'do kiya te lijë edi ro tosi yamo ma kirindi kano sorope nima togbo mo bëri. **XXXI** Tine Polo ënyi kiya zi bo kanya naga nima ti bo këlu 'ba dönni, iya te, "Odo ya naga nima koloma de tize mi sorope bine dinza domake di kôzi tolë 'ba mini nime."

XXXII Kina bo kanya naga nima koke kabi 'ba sorope ma titi nima ngi kola kari go mini.

Sorope Kotopa

XXXIII Mi kano go bi 'deni tine na Polo kebe ngi ro toco mi keddî zi bilaka 'ba mi sorope naga nima pili 'do konyo kpenni. Bo iya te, "Tö'do mo 'deni nbö do 'butë domosowo ame kö'böke ngi ro meri kinza tonyo oto.

XXXIV Milende ziye tone, i'dike miye keddî konyoke kpeye 'do komake roye di kpa kôzi tolë 'ba mini nime. Ro ma laka miya ziye boto ma koto mato inza kolë mi mini nime."

XXXV Kina bo kogba mangolo'bo ngi bo ko'do yëe'di mo zi Boko'ba di komo bilaka naga nima pili. Bo onye mangolo'bo nima, bo konyo.

XXXVI Kina döki'di bilaka naga nima kolodo 'jaa ti bëri tonyo akonyo.

XXXVII Dëdi pili kuluku muyi kodo domo 'butë riyö döomu dookoto (276) mi sorope nima yayi. **XXXVIII** Di pötö lijë konyo kpenni 'deni kitëkpë tine, na lijë koloma ro titini nyönyu ame ga sorope lobu nima kombi ne go mini 'do ki'di kitëwu kiyökö mbowa toro do mini.

XXXIX Kina odo go bi kedî kezë 'deni tine bo sorope naga nima o'ja kpa götö kinda, ne tine lijë ikali de ala dayayi ma yala ga na. Lijë o'ja bi kugö 'ba mini lobu kinda ti do yayi lida teyi. Kina lijë ko'doko 'do toto sorope lobu nima kari kidëyi yayi. **XL** Kina lijë koke kabi 'ba yamo kirindi tonë ga kogbo sorope timo bëri ne ngi kola könzu bito mi mini yayi. Lijë ileño ronnî ngi ndö ti ngëri 'ba tukpötu sorope 'do tuyi kpamo timo. Kina lijë kuröbö bongo ngi toro do kano sorope nima 'do lili kitini gomo kari kpa

götö. ^{XL1} Tine sorope nima ari kilaka ngi do yayi lida moto mi zana mini. Kano mo usu roni mi yayi lida kola bi 'ba tari de kpe teyi. Kina tirindi 'ba mini ma kedi kikagba kotopa do kapa sorope ma yi'bowu ngi.

^{XLII} Bo kanya naga nima o'doko 'do tupo bo maboso me yaga kinza moto ga kele ra kari do kpa goto kirina. ^{XLIII} Tine Yuliyö bo donni mo nima o'doko de 'do Polo kole. Go kö'du mo na bo kota buo kanya naga nima ngi di bi tupo bo maboso naga nima. Bo i'di kö'du mo 'do ya ame ga kikali tele ne ku'du ronni kele dogba kari do kpa gotö, ^{XLIV} kina 'do ya ma laki naga nima kulöli 'benni ronni go pori ti ngeri ma kotopa di yoki sorope nima kozi 'jaa kari. Go kö'du mo na ki'di ze domo ngi pili laka do kpa gotö.

XXVIII

Tömö Melita

^I Kina odo dari domo 'deni laka do kpa gotö tine, dikali go bi nima ideki moyi mo ro Melita. ^{II} Bilaka 'ba do yayi mo nima o'do komo kele ngi doze ro mbembé. Toro edi ro ta'di ti bi keyi ro ma kenyé na lijé kulö'jo pa'do ngi roze kongö goze laka. ^{III} Polo ari tunzo kpadondo todo mo komo pa'do, kina muré kodo ngi di mi kpadondo nima di zi bi kututu 'ba pa'do koga közi bo ngi kö'bö teyi.

^{IV} Kina odo bilaka naga nima lijé kongö muré 'deni kikilo roni kö'bö közi Polo tara tine, lijé iya ro go ronni, tégé, "Demba bo nime ngi ro ma laka ro bo akupo ya? Bo omo di kpa tolé 'ba mini nime, kina me akoro kedi 'deni ro topi dokolo mo di ro bo, inza kola bo kpe komo."

^V Polo iyaya muré nima ngi di közi bo kila'ba mi pa'do ko'do weto ma titi moto te de gbi yo ro bo. ^{VI} Tine ya naga nima edi gba toje komonni go ma 'do ro bo kö'bu ala motoga ti bo kila'ba ngi beri ro toku. Ne tine lijé oje komonni ngi tara wa ma kenyé moto o'do roni de zi Polo. Go kö'du mo na lijé kuyi tiya lende abo 'bowu kiya bo ro segé to ne ga.

^{VII} Wökili 'ba do yayi mo nima kideki moyi mo ro Pubuliyö edi ti nyaka ngosi ngila go bi nima yayi. Kina bo kota ze ngi doloma ro nba lijö abo nbö kada do mota, bo ko'do komo kele doze sowa. ^{VIII} Tine 'bu bo edi beri do rok'o'c 'ba zeyi gbi ti mi ko'c kedi koti. Polo ari kodo gomo ro yayi ki'di közi bo romo kititi Boko'ba 'do kilejo, kina kilejo bo ngi. ^{IX} Go kö'du mo na bo rok'o'c ma konzi 'ba mi do yayi nima koloma ngi ro tolo pili kako zize, kina kilejo lijé ngi pili. ^X Lijé i'di kpa közi zize ro ma kenyé. Mi kada ame dedi do'doko 'deni tenyi di yayi tari yimo ne na lijé ki'di wa ame ga dedi ro leri mo di mi lingere ze nima ne ngi gbi zize.

Tenyi Di Melita Tari Romo

^{XI} Dari dondoso ti bilaka 'ba Alesandora moto ga kedi koloma tote kpa dolili nima mi do yayi nima yayi. Kina odo doloma 'deni do'do nyepe mota yayi tine, na deki ngi tinni koto mi sorope 'benni mo kideki moyi mo ro "Rona." ^{XII} Kina dari ngi ti sorope nima nbö domo mi gawo 'ba Sarakosa dari do'do tö'dö do mota yayi. ^{XIII} Di yayi na denyi ti sorope dari mi gawo 'ba Regiyo. Mi bi kèzé ma di gomo na lili kisaki ngi tome ro ma laka kako di do ro'c kitini goze do'do tö'dö do riyö na domo Putiyöli.

^{XIV} Di mi gawo nima yayi na do'ja bilaka 'ba kanisa moto ga. Kina lijé kota ze ngi ro nba do'do tö'dö do modomoriyö lijö 'benni. Di yayi na denyi ti ndize tari nati tömó Romo. ^{XV} Kina odo bilaka 'ba kanisa ame ga Romo ne kuwö kö'du mo 'deni kiya te dedi ro tako tine, lijé ari ngi turé doze go kori. Ya moto ga ondoso tize mi bi 'ba ndögö 'ba Apiyo, tine ya moto ga ondoso 'benni tize di go bi moto kideki moyi mo ro "Rö Mota 'ba

Nba." To'ja kinē ya naga nima i'di mī kēddi ngī zi Pōlo, na bo ko'do yē'e'di zi Boko'ba. ^{XVI} Kina ɔdo dōmō 'deni Romo tine turu i'di Pōlo ngī koloma go bi ma 'ba bo 'beri ti bo kanya 'ba tonjo go bo koto.

Pōlo Ni Ti Yudayi Ma Romo

^{XVII} Mī tō'dō do mota ma bo ko'do yayi na bo kose bilaka ma löbu 'ba Yudayi ama ga yayi ne 'do kototo rōnni kako zi bo. Kina ɔdo lijē kototo rōnni 'deni zi bo yayi tine, bo iya te, "Lōndō ma ga, mo'do wa ma kēnyē mōto dē pele zi bilaka ze ga, mirasi dōlētī ɔto 'ba 'bu ze löbu ga dē gbī yo, kina me bilaka 'ba Yerosalema kinda'ba ma 'deni ngī ki'di zi turu 'ba Romo. ^{XVIII} Mī kada ma turu naga nime konjo ndi lende ma lijē o'ja mo'do wa ma kēnyē mōto dē 'do kupō ma gōmo. Lijē o'doko 'do tope ma yaga, ^{XIX} ne tine Yudayi naga nime 'dē iya te kope ma dē. Tine wa mōto inza kpe ma 'do mo'do. Go kō'du mo na me ki'di 'do moma'jo roma 'do bo dolijo ma löbu 'ba Romo na kodoro bīci lende ma. Ne mo'doko dē tususu bilaka ze ga 'ba Yudayi zi bo. ^{XX} Go kō'du mo na me mose ye 'do ki'di mo'ja ye milende ziye. Onjoke zinjiri ma kudōdu ma 'deni te. Wa tōnē ga Yisarele pili kēdi ti kōmo ki'di gōmo ne na me ko'do ma 'deni te gōmo."

^{XXI} Yudayi naga nima iya te, "Do'ja waraga ɔto ma kako di mī doyayi 'ba Yudayi dōmōyi lende 'bi dē. Boto ze ma kako di yayi ki'di kō'du mo zize ala kiya lende 'ba rōyi ro ma kēnyē zize inza gbī. ^{XXII} Wa ma dikali na nge ro ma bilaka 'ba doyayi pili kēdi kiya lende 'be 'ba bilaka 'ba kanisa ro ma kēnyē. Do'doko yi 'do kiyēti go lende 'bī zize."

^{XXIII} Kina lijē kose do tō'dō 'ba kada ma 'do lijē kako 'böwu zi bo teyi mo ngī. Mī kada mo nima na lijē kako ngī ro ma konzi mī go bi nima bo kēdi koloma teyi ne yayi. Kina mōlo mī kada njo kōmō mī korondo bo oloma ngī tiyēti lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba zinni. Bo i'di lijē komeri go kō'du ki'di 'ba Musa gbī ti akugu 'ba bo kumē lende ma mōlo tōnē ga 'do lijē kikali lende 'ba Yēsu laka. ^{XXIV} Kina ya mōto ga ki'di dōnni ngī go lende abo nima, tine ya mōto ga i'di e'bēnni dōnni dē.

^{XXV} Di bi tita'ba 'bēnni di yayi lende 'bēnni ga oza mīni ngī. Tine Pōlo ileki kiya gbo zinni te, "Ro ma laka lende nime ēdi 'deni kozo kō'du tōnē Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kiya zi Yesaya go kō'du 'ba 'bu ye löbu ga ne, ame kiya te, ^{XXVI} 'Enyi kari kiya zi bilaka naga nima, "Ti kuwōke lende ma ro tuwō, tine inza kikalike 'jo 'ba lende mo. Ti konjoke ro tonjo, tine inza ko'jake wa ma mēdi mo'do." ^{XXVII} Iya zinni tara rōmōyi kpa kori 'ba dōku dōnni idiri 'deni teyi. Mbili lijē u'bē 'deni kina lijē otomo kōmōnni 'deni gbī teyi. Ma kiya te kinza tara dēne lijē ēdi ko'ja ti kōmōnni, kuwō gbī ti mbili nni, lende mo kodo dōnni go lijē koto dōnni kako zō 'do milenjo lijē."

^{XXVIII-XXIX} Pōlo iya zi bilaka löbu 'ba Yudayi naga nima, bo iya te, "Mo'doko ziye 'do kikalike Boko'ba i'di lende 'ba kori 'ba didi nime 'deni kuwōwō rōni gbī zi bo löwō, kina lijē na ti ki'di dōnni gōmo."

^{XXX} Pōlo oloma ko'do kōmo kōo njo riyō 'do mī rō 'ba topi gōmo ti yamo. Bo o'bō nduwē tuyē kōmo bilaka ame ga pili kako ro nba ro bo ne ^{XXXI} gbī tiyēti lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba zinni, tiyandi kōmōnni gbī ti lende 'ba nere Yēsu Kurisito. Mī loma abo nima bo iya wa naga nime pili ro do ngōlō boto ota gōmo dē.

Akugu 'Ba Polo Zi Kanisa Ma ROMO

^I Ma Polo bo ndobo 'ba Yësu Kurisitö ma Boko'ba kidëki 'deni koweli yaga ro bo laja tuwöwö laja laka abo nime.

^{II} Laja laka abo nime na tönë bo kiya molo ti bo kumë lende abo ga bine kugu 'deni mi buku abo ne. ^{III-IV} Iya rönï 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö kole abo ñere ze. Bo ro bilaka lesi di mi kupö Dawidi. Tine bo gbï koto laka römöyi ileme bo 'deni yaga ti tigo do kiteli ro kole 'ba Boko'ba mi todo abo yaga di mi tolë. ^V Ti bo Kurisitö na me mo'ja mi këyi 'ba Boko'ba 'deni. Bo i'di ma 'deni ro bo laja 'ba Kurisitö 'do bilaka 'ba dolinjo nime pili ki'di dönni go lende abo kuwö do bo. ^{VI} Kpe na me kodo'bo ye 'deni gbï yimo bine ro ma Boko'ba kidëki 'deni ro 'ba Yësu Kurisitö.

^{VII} Kina me mëdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga pili mi Romo, Boko'ba koto ye kidëki ye 'deni ro bilaka abo ga ne. Lende këyi ti yëyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba ñere Yësu Kurisitö koloma koto tiye.

Tileki Yëe'di

^{VIII} Ma dogba mo ti mileki yëe'di titi zi Boko'ba ni ti Yësu Kurisitö ñere ze goye kpe pili römöyi le'jete dolinjo pili uwö lëbi 'be ma ki'dike doye go lende abo 'deni. ^{IX} Midëki bo Boko'ba ame mo'do ndobo mo ti doki'di koto mi tuwöwö laja laka 'ba kole abo nime ne bo kodoro bici lende ma ame miya te mi mötu ma pili mö'bö ñburu tititi bo goye ne. ^X Mi akititi ma zi bo Boko'ba dëne ti mi konmi abo bo ki'di ma to kpe mari ziye yayi. ^{XI} Römöyi ma ngi bine ti meri mo ro mbëmbë 'do mo'ja kinë ye 'do mi'di yëyi 'ba Nyi Koto Laka ziye titigo ye. ^{XII} Omba kina ro ame go kulu ze koto kitigo ro do riya mi ti'di doze go lende 'ba Boko'ba.

^{XIII} Ziye tikali mo laka, kpe löndö, mëdi molo nime ro titeri 'do tari ziye yayi mi konzi tine amo to ne ö'bö ñburu ro tota ma di bi tari. Mo'doko 'do tototo domo zi Boko'ba di mi löngö ye yayi gbï kozo ma mototo di mi löngö bo löwö ma konzi. ^{XIV} Römöyi ma mëdi ti möri 'ba ndobo nime goma tote mo mi löngö bo mi gawo ni ti ma kinza mi gawo këdi yi mökö, mi löngö bo akikali ni ti ma kinza kiyandi naga. ^{XV} Go kö'du mo na mëdi mo'do teri mo kulöwö bine go muwöwö laja laka nime gbï ziye kpe ya ma Romo.

^{XVI} Laja laka nime ma 'bama lende mo aya dë roma römöyi kina ro tigo 'ba Boko'ba ro akomo wa di mi tolë zi ma ki'di dönni 'deni gomo naga, dogba mo 'deni zi Yudayi, kina me 'deni gbï zi bo löwö ni. ^{XVII} Römöyi timo na kileme ma Boko'ba ki'di bilaka lesi 'deni këdi laka komo bo. Tine bo o'do 'deni nge go ti'di dönni go lende 'ba Yësu Kurisitö, inza go a mato 'beri. Kina kozo ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Lijë ame ga ro ma laka komo Boko'ba go ti'di dönni go lende abo ne lijë na ti këdi ti didi ma laka."

Lende Kirasi 'Ba Bilaka Lesi

^{XVIII} Ileme ya 'ba Boko'ba 'deni di mitoro ma këdi kako do bilaka. Römöyi lende kirasi ni ti lende kënyë 'bënni idimu do lende kodoro abo nime 'deni. ^{XIX-XX} Kori mato inza kpe zinni tupë rönni timo di yimo römöyi wa ame ga 'do tikali mo dömöyi bo Boko'ba ne bo ileme 'deni yaga bi koro zinni. Molo di bi tisaki 'ba dolinjo nime wa mo tönë ga gbï ti tigo abo ame ko'ja kinë mo dë ne ileme 'deni yaga mi kinë ti wa ame ga bo ko'ba pili ne.

XXI Lijë ikali bo Boko'ba ngi, tine lende koro ame 'do lijë ki'di kedi zi bo ala kileki yee'di zi bo ne na kinza 'bowu. Tine meri 'benni ngi lipo yaga ro wa ma yawa, mi doki'di rumo 'benni mo naga ngi lo ti a 'ba bi kolu.

XXII Ma di zinni tegë lijë bo lende kikali na, demba wa ga ka ngi ro rumo.

XXIII Boko'ba ma nburunburu nime go lijë kilëlu ne lijë ola za, akoro ma kose ko'do kozo kinë bilaka lesi kozo kinë yali naga kozo ngoro ne na za lijë kebe tulömu kpenni teyi.

XXIV Go lende do rumo 'benni nime na ma Boko'ba kodo kpenni 'deni to'do lende kënyë nime ndöro mo koso kulöwö dönni ne go lijë kodo laja mi yida rönni ro go rönni. **XXV** Lende kodoro 'ba Boko'ba lijë ebe kutë za yaga ti beti. Wa ma Boko'ba ko'ba naga na za lijë kebe toja laja teyi tulömu kpenni teyi kola bo bo ko'ba mo tonë ame 'do bo na kilëlu bo ro nburunburu ne. Amini.

XXVI Go lende ko'do 'benni nime na me Boko'ba kodo kpenni 'deni todo laja rönni to'do a nima ndöro mo koso kulöwö dönni ne. 'Ja 'benni ga ola to'do ma laka mo tonë ti botoni ne za kari to'do lende ma do kilikö naga.

XXVII Botoni mo ga 'deni gbi tara, ola 'ja yaga kebe za to'do ndöro go botoni lëpi. Botoni kebe za todo laja rönni go lëpi nni moto ga, kina ma kodo karama mo 'deni ngi dönni kozo ma lijë ko'do tara.

XXVIII Lijë bilaka ebe kola ti'di lende laka 'ba Boko'ba na go kedi dönni za yaga. Kina ma bo kodo kpenni 'deni mi do kirasi 'benni mo tonë to'do wa ame ga dene 'do ko'do de ne. **XXIX** Minni 'deni ngi lo ti dokomali lende kënyë naga nime, mi kolu ni ti mi löbu ti mi kombi ti közi kasi ti 'diri ti 'bölu ti tuburu wa ti kore. **XXX** Lijë ngi ro bo dokosi ro bo ti 'ja to'ji Boko'ba ro bo ro lëbë bo do kombi, bo döli, meri 'ba to'do lende kënyë na koso ngi lo minni lijë kuwö do bo köyö lijë ga de yo. **XXXI** Lijë ngi ro bo lende kënyë ma kinza kiya, lijë kikali de kpe yo toro go kö'du ki'di 'benni, lende 'ba boto o'de lisa de komönni ma titi te yo. **XXXII** Lijë ikali ngi kö'du ki'di 'ba Boko'ba iya 'deni te bilaka ame ga pili loma mo tara ne do bo ngi 'do köle yaga. Tine lijë önyö de nge go to'do wa naga nime, lijë ebe toco ya ame ga pili kedi ko'do gbi tara ne ngi yimo ro mbembë.

II

Ya 'Ba Boko'ba

I Ni nima keddi ko'do 'beyi burë 'ba lëpi yi ga ngi tara ne ti kupë ma 'beyi röyi tondo? Wa naga nime pili lijë kedi ko'do ne na ma de gbi ni keddi ro to'do mo ne? Burë 'ba röyi na ma 'deni gbi keddi ro to'do mo.

II Ze dikalike 'deni Boko'ba edi ko'do burë 'ba bilaka pili ro ma kodoro go a ma kozo a nima tara. **III** Ne ni ma 'beyi nime ko'do a nima gbi kebe 'bowu to'do burë 'ba lëpi yi ga gomo ne, ma komeri tegë ti kokpe di kpa ya 'ba Boko'ba? **IV** Mi konmi löbu abo nime ti laka abo nime bo kö'bö nburu liya ne na kindiri? Ikali de bo Boko'ba o'do mi konmi abo nima ziyi 'do koto yi mi do koto?

V Ne go doki'di keddi ti minyi 'bi nima ototo kpa ya 'ba Boko'ba 'deni röyi mi kada mo ma bo kedi kako to'do burë 'ba bilaka ro ma kodoro. **VI** Mi kada mo nima na Boko'ba kedi kopi bi gomo ro, moto 'beyi ngi ziyi kozo ma ko'do tara. **VII** Ya moto ga ame kö'bö to'do lende laka toma ro löbu ti lende koro ti didi abo 'ba Boko'ba ne, bo ti ki'di didi ma nburunburu ngi teyi. **VIII** Ne 'benni 'ba boto lijë bo mi kombi kilagi lende laka ako'doko 'benni ro lende kirasi naga nima ya abo 'ba Boko'ba na ti kodo dönni.

IX Gomo ti to'co 'ba yida ro na ti kedi zinni lijë bo lende kënyë naga nima,

dɔgba mo dɔ Yudayi kina gbɛ dɔ bɔ lɔwɔ mo ga. ^X Tine Boko'ba ti ki'di rɔ lɔbu ti lende koro ti yɛyɛ zi bɔ lende laka pili, dɔgba zi Yudayi mo ga kina gbɛ zi ma rɔ bɔ lɔwɔ ni. ^{XI} Rɔmɔyɛ bo Boko'ba o'dɔ geli dɛ mɛ lɔngɔ bilaka lesi.

^{XII} Lijɛ ame ga pili ko'do lende kɛnyɛ kinza kikali kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba dɛ ne lijɛ ti kɛnyɛ ma 'bɛnni gbɛ ngɛ tara kinza ma ko'do go kɔ'du ki'di abo. Tine lijɛ ame ga ko'do ma 'bɛnni kɔ'du kɛnyɛ ngɛ di mɛ kɔ'du ki'di nime lijɛ kikali ra pili ne, ti ko'do burɛ ma 'bɛnni gbɛ go kɔ'du ki'di nime.

^{XIII} Rɔmɔyɛ bɔ kuwɔ kɔ'du ki'di ni na dɛ rɔ bɔ lende laka kɔmɔ Boko'ba, tine nge rɔ ya ma ko'do mo ga. ^{XIV} Wa ame ga kɔ'du ki'di kose ne ɔdɔ lijɛ bɔ lɔwɔ ni na koro ngɛ go dɔnni kinza ma kiya rɔnni zinni kina kileki ngɛ yaga rɔ lɔmu zinni. ^{XV} Omba ileme wa ame ga kɔ'du ki'di kose ne ugu 'deni mɔlo mɛ dɔki'di nni. Rɔmɔyɛ meri 'bɛnni ileme 'deni zinni lende ko'do 'bɛnni ma yala ga na rɔ ma laka kina ma yala ga na rɔ ma kɛnyɛ.

^{XVI} Kina ti kɛdi ngɛ tara mɛ kada mo nima Boko'ba kɛdi ki'di Yɛsu Kurisito ko'do burɛ 'ba bilaka 'doyi teyi pele go meri ma kusu naga ne. Kina rɔ laja mo ame tɔnɛ mɛdi muwɔwɔ ne.

Kɔ'du Ki'di

^{XVII} Ne ni 'bɛyi ma kiya rɔyɛ rɔ Yudayi mo nima kɛddi koloma rɔ kɔmɔ kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba kɛddi kubi gɔyɛ kulɔwɔ, kiya rɔyɛ 'deni rɔ 'ba Boko'ba, ^{XVIII} kikali ako'dɔkɔ abo, kɔ'du ki'di abo kiyandi yi 'deni toza a ma laka di rɔ ma kɛnyɛ ne. ^{XIX} Iya rɔyɛ rɔ bɔ tokɔkɔ bɔ kɔmɔ kɔlu, rɔ bi kɔpɔ zi ma mɛ bi kɔlu naga, ^{XX} rɔ bɔ kodɔrɔ go lende zi ma rumɔ naga, rɔ bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kole titi. Iya rɔyɛ te ni 'deni mɛ kɔ'du ki'di kikali wa pili ti lende kodɔrɔ 'ba Boko'ba 'deni. ^{XXI} Ni bɔ kɛddi kiyandi lɛpɛ yi naga nima, ɛddi kiyandi yi? Iya te lɛpɛ yi ga ko'do 'bɔgɔ dɛ, ne ni mo ɛddi ko'do 'bɔgɔ? ^{XXII} Ni bɔ kiya te ko'do yɛri dɛ mo tɔnɛ, ne ni ma 'bɛyi o'dɔ yɛri?

Ni bɔ ko'ji akoro nima, ɛddi kolo a 'ba mɛ rɔ mo ga? ^{XXIII} Ni bɔ kubi gɔyɛ kulɔwɔ rɔ bɔ toro kɔ'du ki'di mo tɔnɛ, ebe kirasɛ mɛ kɔ'du ki'di mo tɔnɛ 'bɔwu kuburu Boko'ba? ^{XXIV} Kina kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mɛ buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Mɔyɛ Boko'ba uburu rɔni 'deni mɛ lɔngɔ bɔ lɔwɔ go lende ko'do 'be."

^{XXV} Tine ni mo nima o'dɔ dɔlɛti 'ba akilele 'deni ziyɛ? ɔdɔ koro kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba akilele 'bi nima ti kɛdi ngɛ ziyɛ rɔ ma laka, ne ɔdɔ koro dɛ ni ɛ'bi ka ngɛ rɔ ma kinza kilele. ^{XXVI} ɔdɔ bɔ ame kinza kilele dɛ ne na ko'do kɔ'du ki'di bo na ti kɛdi rɔ ma kilele kɔmɔ Boko'ba. ^{XXVII} Kina ti lijɛ ma kinza dɔlɛti 'ba akilele mɛ yida rɔnni tine lijɛ na ko'do kɔ'du ki'di mo naga nima kileme ye kpe ma kugu ziye mo kebe kirasike yimo naga ngɛ rɔ bɔ lende kɛnyɛ.

^{XXVIII} Tɛdi rɔ Yudayi ma laka mo inza di mɛ yida rɔ ma yaga nime ala go dɔlɛti 'ba akilele, ^{XXIX} tine nge di mɛ dɔki'di ti meri laka mo ame rɔ ako'do 'ba Nyi Kɔto Laka ne. Inza rɔ 'ba kɔ'du ki'di. Kina akilɛlu mo ako dɛ di zi bilaka lesi tine di zi Boko'ba.

III

Yudayi Na Kulɔwɔ Rɔ Wa'di?

^I Tine tɛdi rɔ Yudayi na kulɔwɔ rɔ wa'di? Kina wa'di ga na kɛdi kulɔwɔ te go akilele? ^{II} Omba a ma kulɔwɔ rɔ dɔ kiteli mo Boko'ba i'di lende abo zinni lijɛ Yudayi.

^{III} Tine mɔto mo ga inda'ba ga ɛ'bɛnni lende 'ba Boko'ba mo dɛ. Tine ma tara ne Boko'ba ti kɛnyɛ kebe kuyɛ mɛ lɔmu abo gbɛ go lende 'bɛnni?

^{IV} Inza du tara. Ɖɔɔ kiya te bilaka lesi pili ko'do rönni pele ro bo bëti lende abo 'ba Boko'ba ëdi kô'bô nburu ro ma kodoro. Kina kozo ma tönë kugu mi buku abo ne tara, ame kiya te, "Lende kiya 'bi na ti kileme laka 'bi. Kina mi burë 'ba röyi ti ko'ja yi ni na laka."

^V Ne ɔɔɔ lende kirasi ze na ki'di lende laka 'ba Boko'ba kinda yaga ti diyake tondo? Go diyake te ya abo nime bo kodo doze ne na 'deni yaga ro lende kënyë? Mëdi miya nime go kpa bilaka lesi. ^{VI} Tine inza tara. Ma lende abo 'ba Boko'ba kinza ro ma kodoro dëne bo ti ko'do burë 'ba bilaka 'ba dolijo nime tondo?

^{VII} Ni motɔ ti kiya te, "Bëti ma i'di lende kodoro 'ba Boko'ba kinda yaga ko'de akilëlu zi bo, ne ti kodo karama mo go wa'di doma?" ^{VIII} Ne ma këdi tara diyake dë gbo te, "Dirasike eze lende 'do ko'de kö'du laka"? Kina gbi kozo ma tönë ya motɔ ga kiti'ja ma kiya te ma na miya ne. Boko'ba na ti kodo karama mo 'jaa dönni ro ma kodoro.

Boto Moto Inza Ro Ma Laka

^{IX} Ne tine ze Yudayi na 'deni kulöwö laka komo Boko'ba di do bilaka ma laki? Inza du tara. Kina kozo ma tönë miyëti 'deni bine ne tara, Yudayi ti bo löwö 'bënni pili bici lende kënyë. ^X Kina gbi kozo ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Boto ma koto moto te inza ro ma laka komo Boko'ba. ^{XI} Boto ma koto te ikali lende abo dë. Boto ma koto te o'doko dë du tako zi bo. ^{XII} Lijë pili ilagi Boko'ba 'deni, lijë kirasi rönni 'deni ngi yaga. Boto ma koto moto te o'do lende laka dë. ^{XIII} Kpënni ngi ro gböñö kozo kpa gö 'ba tusu töku. Lijë i'di 'bölu na ngi köbö do kpënni. Lijë i'di lo'bo nni ngi koso lo ti wowo ma kata kozo woro kpa murë naga tara. ^{XIV} Kpënni ngi lo ti gboki ni ti lende ma kata naga. ^{XV} Ndinni ngi ro ma kitëwu bi tari to'do közi kasi tupö löpö. ^{XVI} Mi go bi pili ma lijë kudö kebe teyi akirasi ni ti gomo na lijë kola ngi jowo ro gomo. ^{XVII} Lijë ikali ɔɔ dë lipo te go kori 'ba lende këyi. ^{XVIII} Tere Boko'ba inza ma titi te do kömönni."

^{XIX} Kina me le'jete ze dikalike 'deni wa tönë ga pili kö'du ki'di 'ba Boko'ba kiya ne, iya rönni zinni lijë bo ki'di zinni mo naga nima. Römöyi 'do a moto ro, ro kupë kinza kpe zize bilaka lesi go bo Boko'ba ko'de bilaka 'ba mi dolijo löbu nime pili kako zi bo komo kiti abo 'ba burë. ^{XX} Kina boto moto inza ame go këdi ngi ro ma laka komo bo Boko'ba mi to'do kö'du ki'di abo nime. Tine ndobo 'ba kö'du ki'di na nge ro ti'di bilaka lesi tikali go lende kënyë 'bënni ga.

Laka Komo Boko'ba

^{XXI} Kina me le'jete Boko'ba ileme kori 'ba ti'di bilaka këdi laka komo bo 'deni yaga inza go to'do kö'du ki'di abo. Ma tönë pa bine ne bo kumë lende ni ti kö'du ki'di na koloma ro tiya lende mo. ^{XXII} Ame ti'di do go lende 'ba Yësu Kurisito na ki'di wa ro ma laka komo Boko'ba ne. Kina me bo ko'do 'deni zi ame ga pili ki'di dönni go lende 'ba Yësu Kurisito ne. Geli inza kpe mi löngö Yudayi ni ma ti bo löwö. ^{XXIII} Römöyi bilaka pili 'deni ro bo lende kënyë. Ma koto mo te inza kömö mi ro löbu abo 'ba Boko'ba. ^{XXIV} Tine bo i'di lijë pili 'deni ngi këdi laka komo bo ti mi këyi abo ro ma sari go, go kutë nime Yësu Kurisito kako ko'do 'deni ne. ^{XXV-XXVI} Boko'ba oja bo 'deni dolijo bine kumu ro roma 'do tola wa timo go lende kënyë ɔɔ ki'di do go lende abo. Boko'ba o'do a nime te tileme lende kodoro abo timo. Römöyi pa tönë bine bo oloma ngi liya to'ba'bo go lende kënyë ko'do 'ba bilaka lesi. Tine ma le'jete bo ëdi 'deni kileme lende kodoro abo, bo na ki'di ma ki'di dönni go lende 'ba Yësu naga 'deni këdi ro ma laka komo bo.

^{XXVII} Ne me tine wa'di na kola kpe 'hōwu zize tubi gōze timo? Ɔto inza kpe lipo te. Ne tine ɔɔ 'deni dɔ wa'di? Gɔ to'dɔ kō'du ki'di? Inza du te gomo, 'deni nge gɔ ti'di doze gɔ lende 'ba Kurisitō. ^{XXVIII} Rōmōyi dikalike 'deni Boko'ba i'di bilaka kēdi nge laka kōmɔ bo gɔ ti'di dɔ gɔ lende 'ba Kurisitō tine inza gɔ to'dɔ kō'du ki'di abo. ^{XXIX} Ne ma tara ne Boko'ba mo 'deni nge nati kɔɔ rɔ Boko'ba 'ba Yudayi? Bo na dē kpe gbī rɔ Boko'ba 'ba bɔ lōwō ni? Rɔ ma laka inza tara. Bo na gbī rɔ Boko'ba 'ba bɔ lōwō ni. ^{XXX} Rōmōyi bo Boko'ba nge kɔɔ. Kina bo ti ki'di Yudayi nge kēdi laka kōmɔ bo gɔ ti'di dōnni gɔ lende 'ba Kurisitō kina ti bo ki'di bɔ lōwō ni gbī kēdi nge laka kōmɔ bo gɔ ma lijē ki'di dōnni gomo. ^{XXXI} Tine ze duburuke kō'du ki'di 'deni gɔ lende 'ba ti'di dɔ? Inza du tara. Tine ndimo na disiki 'deni kitigo.

IV

Meri 'Ba Abarayama

^I Wa'di na ti diya nati gɔ ama ko'do rōni zi 'bu ze lōbu Abarayama yi liŋgi ze mo tōnē? ^{II} Ma ndɔbɔ ko'do na kēdi ki'di bo ra rɔ ma laka, dēne bo ēdi ti wa ma 'dɔ kubi gɔ bo timo. Tine bo inza kikali tubi gɔ bo kōmɔ Boko'ba. ^{III} Rōmōyi akugu iya 'deni te, "Abarayama i'di dɔ bo gɔ lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba kīdēki bo rɔ bɔ lende laka."

^{IV} Kina gbī kɔzɔ ame bɔ ndɔbɔ bi gomɔ 'ba rɔmo itētē dē rɔ kpa kōzi ki'di, itētē rɔ mōri. ^V Tine bɔ ame ki'di dōni gɔ lende 'ba Boko'ba ma bo ki'di bɔ lende kēnyē rɔ ma laka kōmɔ bo ne, bo na ti Boko'ba kīdēki ngi rɔ bɔ lende laka kinza ndɔbɔ 'ba gomo. ^{VI} Kina kɔzɔ ma tōnē Dawidi kiya gɔ laka 'ba ya ma Boko'ba ki'di ngi rɔ bɔ lende laka kinza ma lijē kō'do ndɔbɔ mo dē yɔ ne tara. Ame tōnē bo kiya te, ^{VII} "Lijē ame ga Boko'ba kola 'deni gɔ lende kirasi ne na laka, lijē ame ga bo kora dɔ lende kēnyē mo 'deni teyi ne. ^{VIII} Lijē ame ga nɛre Boko'ba komeri lende kēnyē 'bēnni ga dē kpe na laka."

^{IX} Tine ma kiya gɔ kō'du 'ba laka mo nime ne, iya nge gɔ lende 'bēnni lijē Yudayi ma kilele mo naga nima? Inza tara. Iya rōnni gbī gɔ lende 'ba ya ma laki. Kina kɔzɔ ma tōnē diya gomo bine ne tara, "Abarayama i'di dɔ bo gɔ lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba kīdēki bo rɔ bɔ lende laka."

^X Tine o'do rōni nyanya ga? Di pōtō akilele ala gba kota kinza kilele bo dē? Rɔ ma laka o'do rōni gba kota kinza kilele Abarayama dē. ^{XI} Di pōtō mo na ma ki'di dōlētī 'ba akilele nima 'jaa zi bo rɔ akileme 'ba lende laka abo nime kudu 'deni dɔ bo gɔ ti'di dɔ bo gɔ lende 'ba Boko'ba ne. Omba kina ma 'dɔ ki'di bo ngi kēdi rɔ yi liŋgi 'ba ma kinza kilele dē naga lijē ma Boko'ba ki'di 'deni tēdi rɔ ma laka kōmɔ bo gɔ ti'di dōnni gɔ lende abo ne. ^{XII} Abarayama na gbī rɔ yi liŋgi 'ba ya ma kilele ɔɔ kiya te lijē koro dē nge gɔ akilele, tine ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na lijē kinda'ba mi loma 'bēnni gbī kɔzɔ ma 'ba bo tōnē bo ko'do bine gba kinza kilele bo dē ne.

Abarayama Yi Liŋgi 'Ba Bɔ Meri

^{XIII} Yēyi nima Boko'ba kiya to'do mo zi Abarayama ti dɔ kupō bo ga gɔ lijē kinda'ba dōliŋɔ nime pili ne, inza gɔ to'do kō'du ki'di tine gɔ ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba tēdi rɔ ma laka kōmɔ bo. ^{XIV} Ne ma ɔɔ Boko'ba kēdi ki'di yēyi abo mo 'deni nge gɔ toro kō'du ki'di, ti'di dɔ gɔ lende abo 'deni ngi rɔ wa sari nati ma? Ndose abo mo tōnē inza kpe rɔ ɔɔ ma? ^{XV} Tine kō'du ki'di o'de ma 'bēnni ngi rɔ ya 'ba Boko'ba na dɔ bilaka. Rōmōyi gɔ bi ame kinza kō'du ki'di teyi, a mɔɔ rɔ tirasi mi kō'du ki'di inza gbī teyi.

XVI Kina me ndose mo tönë ɔɔ 'deni ɔɔ ti'di ɔɔ ɔɔ lende 'ba Boko'ba. Kina 'ɔɔ ko'ɔɔ rōni ɔɔ lende këyi 'ba Boko'ba zi ɔɔ kupō Abarayama ga pili. Inza nge zi ma ko'ɔɔ kō'du ki'di abo 'ba Boko'ba tine gb̄i zi ma ki'di dōnni ɔɔ lende abo kɔɔɔ 'ba Abarayama tara. Rōmōyi bo na rō yi lɔnḡi ze pili. **XVII** Kina kɔɔɔ ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara ame kiya te, "Mo'ɔɔ yi 'deni rō 'bu lōbu zi ɔɔ'be ma konzi." Kina ti bo Boko'ba mo tönë Abarayama ki'di ɔɔ bo ɔɔmo ne ko'ɔɔ n̄gi tara rōmōyi bo bo k̄ididi tōku ni ti bo ko'ba wa ma molo kinza naga mo tönë ne na.

XVIII Abarayama i'di ɔɔ bo ɔɔmo bo k̄iyēni n̄gi di m̄i wa ame 'ɔɔ k̄iyēni dē ne. Kina ko'ɔɔ rōni n̄gi zi bo kɔɔɔ ma kiya zi bo tönë tara, ame kiya te, "Kupō yi ga na ti konzi tara." **XIX** Kɔmɔ kɔɔ 'ba Abarayama 'deni kɔɔɔ kuluku riyō, tine pele bo idaki dē di bi ti'di ɔɔ bo ɔɔ lende nime. Di m̄i ame yida rō bo ko'bo ɔɔtɔ dē kpe pele ne m̄i meri abo bo idaki dē, di m̄i ame n̄gi pele 'ja abo Sara k̄ɔɔ 'deni rō k̄ɔɔtɔ ne. **XX** Bo ɔ'bo n̄buru m̄i ti'di ɔɔ bo ɔɔ ndose 'ba Boko'ba nima kina ki'di bo n̄gi k̄ɔɔ kitigɔ tilēlu Boko'ba. **XXI** Bo inda'ba lende mo kitigɔ Boko'ba ɔ'bo to'ɔɔ ndose nima n̄gi ko tara. **XXII** Kina me 'ɔɔ ki'di Boko'ba k̄idēki bo rō bo lende laka ne ɔɔ ti'di ɔɔ bo ɔɔ lende 'ba Boko'ba. **XXIII** Tine kō'du 'ba tēdi rō bo lende laka kɔmɔ Boko'ba nima ugu dē nge ɔɔ lende 'ba Abarayama. **XXIV** Ugu 'deni gb̄i ɔɔ lende ze ame ga ze 'deni pili rō ma laka kɔmɔ Boko'ba ɔɔ ti'di ɔɔze ɔɔ lende abo 'ba bo koja n̄ere ze Yēsu Kurisitō yaga di m̄i tölē nime ne. **XXV** Bo na kupō 'deni ɔɔ lende kënyē ze ga. Kina me koja bo 'deni yaga di m̄i tölē ti'di ze rō ma laka kɔmɔ Boko'ba.

V

Lende Kēyi Ti Boko'ba

I Kina ɔɔ ame ki'di ze 'deni rō ma laka kɔmɔ Boko'ba ɔɔ ti'di ɔɔ ne ze 'deni m̄i lende këyi ti bo Boko'ba dōmōyi n̄ere ze Yēsu Kurisitō. **II** Bo na kō'de ze 'deni ɔɔ ti'di ɔɔze ɔɔ lende abo kako zi Boko'ba m̄i lende këyi nime dēdi 'deni yimo ne. Kina i'di diliyake nati ɔɔ kɔmɔ ki'di 'ba tari toɔɔ'bo rō ti bo m̄i rō lōbu ɔɔ kiteli abo. **III** Tine ma rō ɔɔ kiteli mo i'di diliyake gb̄i ti m̄i gomɔ ze ga. Rōmōyi ze dikalike 'deni gomɔ na kēdi ko'de m̄i kēddi zize. **IV** Kina m̄i kēddi na ti kileme dinda'bake lende 'ba Kurisitō 'deni laka. Kina ɔɔ kēdi 'deni tara ti ki'di ze n̄gi dēdike ti kɔmɔ ki'di ɔɔ yēyi 'ba Boko'ba. **V** Kɔmɔ ki'di nime inza rō a ma kilikō rō yawa. Rōmōyi akō'ɔ 'ba Boko'ba na kodɔ 'deni lō m̄i dōki'di ze ti Nyi Kɔtɔ Laka nime bo ki'di zize ne.

VI Di m̄i ame ko'ja dēdike gba kinza tigɔ ɔɔtɔ ne, na Kurisitō kako 'deni n̄gi kōlē ɔɔze bo lende kënyē m̄i kada ma laka mo ame Boko'ba koza 'deni ne. **VII** Me yē na kilan̄a didi n̄i ra tölē ɔɔ kō'du 'ba boɔɔ ame pele rō bo lende kodɔɔ ne? Ala ɔɔɔ bo kēdi pele rō bo ame kinza kirasi ɔɔtɔ dē ne, yē na kilan̄a rōni ra tölē ɔɔ kō'du abo? **VIII** Ne on̄gɔke te, Boko'ba ileme akō'ɔ abo n̄gi zize di m̄i ame ze pele rō bo lende kënyē ne Kurisitō ako n̄gi kōlē ɔɔze.

IX Kina kɔɔɔ ame roma bo ki'di ze 'deni rō ma laka kɔmɔ Boko'ba ne omba ma rō ɔɔ kiteli mo bo ti kɔmɔ ze n̄gi yaga di m̄i ya 'ba Boko'ba. **X** Tönë pele pa bine ze rō bo ya ti bo Boko'ba ne, na me bo kus̄i kɔmɔze 'deni yaga ti tölē 'ba kole abo. Kina ɔɔ ame bo kole mo tönë k̄ididi 'deni omba ma rō ɔɔ kiteli mo ti bo kɔmɔ ze n̄gi nati di m̄i tölē. **XI** Tine inza nge ɔɔ ama, diliyake m̄i Boko'ba ɔɔ ame n̄ere ze Yēsu Kurisitō ko'ɔɔ ze 'deni rō bo p̄ori zi Boko'ba ne.

Adama Ni Ti Kurisitö

^{XII} Bilaka koto na me ko'de lende kënyë kako mi dolinjo bine. Kina lende kënyë ko'de tolë ngi tini. Kina tolë kita'ba ngi kote go do kupö bilaka lesi pili römöyï bilaka lesi pili o'do lende kënyë 'deni. ^{XIII} Lende kënyë na 'deni molo mi dolinjo bine gba kinza ki'di kö'du ki'di dë zi Musa. Tine tonë gba kota kinza ki'di kö'du ki'di dë ne, Boko'ba itëtë bo lende kënyë dë. ^{XIV} Tine tolë isaki 'deni molo mi kada 'ba Adama nduwë kömö mi kada 'ba Musa. Bilaka ame ga pili lende kirasi mo kinza pele kozo 'ba Adama tonë ne, tolë na ngi ro bo domo pili.

Dëmba tine Adama na ro kinë 'ba bo ma këdi kako mo nime, ame kina ro Kurisitö ne. ^{XV} Tine aki'di ro ma sari 'ba Boko'ba nime inza ro ma koriya ti lende kënyë 'ba Adama. Ma konzi ölä 'deni ngi go lende kënyë abo 'ba bo koto nima. Tine mi këyi abo 'ba Boko'ba na ro do kiteli gbi ti aki'di ro ma sari abo nime bo ki'di 'deni zi ma konzi ti mi këyi 'ba bo koto kpökï mo tonë ame kina ro Yësu Kurisitö ne. ^{XVI} Aki'di ro ma sari nime inza ma 'bëni kozo lende kënyë 'ba bo ma tonë mo ne tara. Lende kënyë 'ba bo koto nima na me ko'de wali 'ba Boko'ba ngi 'deni do bilaka lesi. Tine aki'di ro ma sari abo nime kako di pötö lende kënyë ma konzi ko'do rönni 'deni ne na ki'di wa 'deni ro ma laka komo bo. ^{XVII} Kina me go lende kënyë 'ba bo koto na tolë kako ngi ro bo do bilaka löbu nime pili. Kina ti konyi 'ba bo ma koto mo ame kina ro Yësu Kurisitö ne këdi gbi tara, tine ti këdi ngi ro do kiteli. Römöyï lijë ame mo ga ngi kinda'ba lende këyi löbu mo nime laka ti aki'di ro ma sari mo nima ne ti këdi ro ma laka komo bo kari toloma ro bo do wa pili mi didi ma nburunburu.

^{XVIII} Kina kozo ame lende kënyë koto na ko'de wali do bilaka lesi pili ne tara, kina 'deni gbi tara lende laka koto na ko'de didi ma nburunburu 'deni zi bilaka lesi pili ki'di ro bo lende laka. ^{XIX} Kina kozo ame ko'do bilaka lesi ngi pili ro bo lende kënyë go lende 'ba bo koto ma kuwö do Boko'ba dë ne tara, kina ti këdi gbi tara ti ki'di bilaka lesi ngi pili këdi ro ma laka go lende 'ba bo ma koto ame kuwö do Boko'ba laka ne.

^{XX} Kö'du ki'di 'ba Boko'ba ako ma 'bëni di pötö lende kënyë ti'di mo kömbö. Tine do lende kënyë kömbö 'deni tara tine na lende këyi 'ba Boko'ba kako kömbö ma 'ba bo ngi yaga ro do kiteli. ^{XXI} Kina kozo ame tolë na kileme tigo 'ba lende kënyë ne, kina gbi tara tigo 'ba lende këyi ti kinda mi ti'di bilaka ro bo lende laka komo Boko'ba mi didi ma nburunburu ti jere ze Yësu Kurisitö.

VI

Didi Ti Yësu

^I Tine ame go diyake tondo nati? Go dö'böke gbo nduwë to'do lende kënyë 'do lende këyi 'ba Boko'ba kömbö nduwë? ^{II} Inza du te tara. Ze ma dölëke 'deni kope ze ro do ngölö di mi lende kënyë nime go dö'böke nduwë toloma yimo 'böwu tondo ga? ^{III} Kpe ikalike dë du ze ame ga pili kobapatisi ze 'deni mi möyï Yësu Kurisitö ne obapatisi ze 'deni mi tolë abo? ^{IV} Mi bapatisi dölëke 'deni kusu ze koto ti bo 'do kozo ame ro löbu 'ba Boko'ba 'bu ki'di bo Kurisitö kodo yaga di mi tolë ne tara kina go ze gbi dididike yaga mi loma ma la'ja.

^V Römöyï doo dedike 'deni ro akoto ti bo mi tolë kina ti dedike gbi ro akoto ti bo tara mi tado abo. ^{VI} Dikalike 'deni didi ma molo ze mo tonë na ma kutöti 'deni kölä ti bo do ngëri 'do yida ro ma 'ba lende kënyë ze nima kenme yaga yayi nati kinza dedike ra kpe 'böwu ro atoli zi lende kënyë.

VII Römöyî bo ame kölē 'deni ne ope 'deni yaga rɔ dɔ ngölö di mî lende kënyê.

VIII Ne di'dike dɔze 'deni gomo ɔdɔ dölêke 'deni ngî koto ti Kurisîtö ti dolomake ngî koto ti bo. IX Römöyî dikalike toja nime koja Kurisîtö yaga di mî tölê ne bo ölê dè kpe. A mato rɔ tölê inza kpe ti kôzi kakpa dɔ bo. X Tölê nime bo kölē ne a'da lende kënyê ngî mî koto. Tine kina me bo kîdîdî 'deni yaga bi koto ti Boko'ba.

XI Kina gbî tara, kpe omerike rɔye yaga rɔ tōku zi lende kënyê, tine rɔ ma kîdîdî zi Boko'ba rɔ akoto ti Yêsu Kurisîtö. XII Kina me kinza kolake lende kënyê na dè kèdî mbiri dɔ yida rɔye kebe ki'di ye to'dɔ ako'doko kënyê 'ba yida rɔ naga nima. XIII Nî mato kinza kebe kola yida rɔyî dè kèdî yaga rɔ jama abo 'ba lende kënyê tirasi wa timo. Tine nî ame mo kɔdɔ 'deni yaga di mî tölê ne, i'di yida rɔyî kèdî rɔ jama 'ba to'dɔ ndɔbɔ laka abo 'ba Boko'ba. XIV Römöyî kɔzo ame kpe e'be bîci lende këyî 'ba Boko'ba kinzake e'be bîci kô'du ki'di mo ne, lende kënyê ikali dè kpe ma 'dɔ kèdî ti kôzi kakpa dɔye.

Atoli 'Ba Lende Kënyê

XV Tine 'deni tondo nati? Gɔ do'dɔke eze lende kënyê gbɔ nduwê nati römöyî dinzake bîci kô'du ki'di gɔ ame ze 'deni bîci lende këyî 'ba Boko'ba ne? Inza du te tara. XVI Ikalike 'deni ɔdɔ nî mato ki'di rɔyî yaga rɔ atoli zi bɔ mato tuwô dɔ bo nî 'deni ngî yaga rɔ ma laka rɔ atoli abo. Kina ɔdɔ nî kèdî 'deni rɔ atoli 'ba lende kënyê ti koto yi ngî mî tölê. Tine ɔdɔ kèdî 'deni rɔ atoli abo 'ba Boko'ba kuwô dɔ bo ti ki'di yi ngî rɔ ma laka komo bo. XVII Tine yê'dî kèdî zi Boko'ba römöyî kpe ame mo tönê ga pa rɔ atoli 'ba lende kënyê ne kpe na kinda'bake lende abo ame kiyandi ye timo ne 'deni ngî ti dökî'dî koto. XVIII Utê gɔye 'deni yaga rɔ dɔ ngölö di mî lende kënyê kɔ'de ye rɔ atoli 'ba lende laka.

XIX Mèdî milende zije ti dɔngala 'ba atoli nime römöyî dɔye gba rɔ ma kîrîndî. Pa tönê bine kpe i'dike rɔye ngî lipo rɔ atoli zi wa ma kënyê rɔ dɔ kiteli naga bi to'dɔ wa ma ti'da naga. Kina 'dɔ ki'dike rɔye gbî lipo tara rɔ atoli 'ba lende laka le'jete to'dɔ wa ame ga ko gɔ ako'doko 'ba Boko'ba ne. XX Ma tönê mo pa kpe gba rɔ atoli 'ba lende kënyê ne inzake bîci lende laka. XXI Ne wa'di na ko'jake ra kulôwô te gɔ to'dɔ wa mo naga nime lende mo kèdî kaya 'deni za yaga rɔye ma le'jete ne? Lijê wa naga nima kpa kôzi 'bènnî na ngî rɔ tölê.

XXII Tine ma le'jete utê gɔye 'deni ngî yaga rɔ dɔ ngölö di mî lende kënyê kpe 'deni rɔ atoli 'ba Boko'ba. Kina kpa kôzi ma 'beye 'deni rɔ loma ame mo ko gɔ ako'doko abo ne. Tine wa ma 'dɔ ko'jake gomo na rɔ didî ma nburunburu. XXIII Römöyî bi gomo 'ba rɔ gɔ lende kënyê na rɔ tölê. Tine kpa kôzi ki'di ma 'ba Boko'ba na rɔ didî ma nburunburu rɔ akoto ti Yêsu Kurisîtö nɛre ze.

VII

Tōku Zi Kō'du Kî'di

I Lëndö ma ga, kpe ikalike kô'du ki'di 'deni laka. Ikalike 'deni bilaka ame kèdî gba ti kômönî te ne na nge bîci kô'du ki'di. II Kina kɔzo ame ɔdɔ mè'dè kèdî gba ti kômönî kô'du ki'di kudödu 'ja ngî zi mè'dè nî nburu tara ne. Tine ɔdɔ mè'dè mo nima kölē 'deni mî kô'du ki'di ope nî 'deni yaga rɔ dɔ ngölö. III ɔdɔ loko kebe kinda'ba dönî ti bɔ mato ko'ja mè'dè nî kèdî gba ti kômönî ti kîdèkî loko ngî rɔ bɔ yêrî. Ne ɔdɔ mè'dè kölē 'deni loko inza kpe bîci kô'du ki'di. Boto ame kogbe nî pele inza kpe zîni rɔ yêrî nati.

^{IV} Kina gb̄i ziye tara löndö ma ga, ma di zi kö'du ki'di kpe öleke e'be 'deni. Römöȳi kpe r̄o ak̄oto ti yida r̄o bo Kuris̄itö mo tön̄e köle 'deni ne. Kina me le'jete kpe 'deni r̄o 'ba bo bo koja di mi töl̄e mo tön̄e. Kina ḡo ze do'doke wa ma laka mo nḡi nati zi Boko'ba. ^V Ame ze gba mi loma 'ba yida r̄o ne kö'du ki'di na koco ze to'doko lende kënȳe kina lende kënȳe ko'de töl̄e nḡi. ^{VI} Kina me le'jete ope ze 'deni yaga di mi kö'du ki'di. Döl̄eke eze 'deni yaga di teyi. Dinzake kpe r̄o 'boki teyi nati. Dinzake kpe r̄o atoli 'ba kö'du ki'di ma ki'di kugu mo tön̄e, tine ze 'deni r̄o bo laja 'ba Boko'ba mi k̄ori ma la'ja 'ba Nyi Koto Laka.

Dö Ngölö Di Mi Kö'du Ki'di

^{VII} Tine ame ḡo diyake tondo nati? Kö'du ki'di mo tön̄e 'deni yaga r̄o lende kënȳe? Inza du te tara. Tine bo kö'du ki'di mo na me ki'di ma mikali wa nima r̄o lende kënȳe ne. Ma kiya te bo kö'du ki'di kiya d̄e d̄ene minza mikali a m̄oto kid̄eki r̄o mi kombi. Kina tön̄e kugu kiya te, "Kinza kombi miyi d̄e." ^{VIII} Kina lende kënȳe ko'ja ḡo kele abo nḡi ti kö'du ki'di nima kina kod̄o mi kombi nḡi lo yim̄o. Ma kiya te kö'du ki'di kinza d̄ene lende kënȳe nḡi r̄o töku. ^{IX} Tön̄e pa bine ma nḡi r̄o ma kid̄idi kinza bo kö'du ki'di mo nima ne. Tine ame mikali kö'du ki'di yo na lende kënȳe kindiŋi nḡi yaga yim̄o, na möle nḡi. ^X Kö'du ki'di mo tön̄e Boko'ba ki'di 'd̄o k̄edi r̄o didi z̄o ne na kebe kusu kpama nḡi 'böwu mi töl̄e. ^{XI} Römöȳi ḡo kele nime bo lende kënȳe ko'ja ti kö'du ki'di ne na bo ku'bölu ma nḡi timo kupö ma yaga.

^{XII} Kina me m̄edi miya, kö'du ki'di 'ba Boko'ba r̄o ma koro kot̄o laka, kina ndose naga nime r̄o ma kod̄oro gb̄i r̄o ma laka. ^{XIII} Tine 'd̄o bo wa laka mo tön̄e na kebe 'böwu ko'de töl̄e z̄o? Inza du te tara. Lende kënȳe na ko'de töl̄e z̄o. Bo ebe kupö ma nḡi ti wa ma laka mo tön̄e 'd̄o ki'di gbagba bo mo kindi nḡi siliŋbi yaga r̄o lende kënȳe mo ḡo bi mo. Kina ame kpe ti kö'du ki'di ne tine na bo nḡi yaga r̄o lende kënȳe ma kinza kiya mo nati.

^{XIV} Dikalike kö'du ki'di nima r̄o 'ba m̄itor̄o. Tine ma 'bama r̄o bilaka lesi 'ba d̄oliŋo nime, atoli 'ba lende kënȳe. ^{XV} Wa ame ga mon̄go m̄edi mo'do ne ilik̄o za d̄oma. Römöȳi wa ma kinza mo'doko naga na nḡi m̄edi mo'do tine ma mo'doko mo naga mo'do d̄e 'böwu. ^{XVI} R̄o ma laka ileme 'deni nḡi z̄o omba kö'du ki'di 'ba Boko'ba na laka. ^{XVII} Kina me nḡi wa naga nime pili ma na d̄e m̄edi mo'do, bo lende kënȳe mo tön̄e koloma 'deni mi d̄oki'di ma ne bo na k̄edi ko'do abo. ^{XVIII} Römöȳi ma mikali, mi yida roma lende laka ot̄o inza du te yim̄o. Miteri wa ma laka naga pele tine mo'bo d̄e to'do mo. ^{XIX} Römöȳi lende laka mo tön̄e mo'doko ne mo'do d̄e yo. Tine lende kënȳe ma kinza mo'doko d̄e mo tön̄e na za 'böwu mebe mo'do. ^{XX} Ne kina me d̄o m̄edi 'deni r̄o to'do wa ma kinza mo'doko d̄e naga tara, ma mo na d̄e kpe nḡi lipo ma? Lende kënȳe mo tön̄e bo koloma 'deni yim̄o ne bo na k̄edi ko'do abo nḡi 'deni nati.

^{XXI} Wa naga nime lij̄e na kindi nḡi yaga z̄o. D̄o mo'doko pele 'd̄o to'do lende laka bo lende kënȳe na nḡi nd̄o z̄o. ^{XXII} Ma gbagba ma mo nḡi r̄o loŋo di yim̄o ḡo kö'du ki'di 'ba Boko'ba. ^{XXIII} Tine mon̄go 'deni mi yida roma kö'du ki'di ma 'beri m̄oto t̄one na za r̄o bo d̄omo. Bo kö'du ki'di m̄oto 'ba lende kënȳe mo nima ēdi nḡi r̄o to'do ya ti ma 'ba Boko'ba ame kina 'deni mi meri ma ne kina kindi'ba ma 'deni r̄o 'boki mo. ^{XXIV} Bu'bu, r̄o kata wa'di na kulöwö z̄o te? Ȳe na ti kako kot̄o ma nḡi to kpe yaga di mi yida r̄o 'ba töl̄e nime? ^{XXV} Ȳe'di k̄edi zi bo Boko'ba ḡo toja Ȳesu Kuris̄itö j̄ere ze kako tot̄o ma yaga.

Kina me mēdi miya 'deni ziye, ma 'bama mi meri ndɔɔɔ 'ba kō'du ki'di abo 'ba Boko'ba na mo'dɔ. Tine mi yida rɔ, ndɔɔɔ 'ba kō'du ki'di abo 'ba lende kēnyē na mo'dɔ.

VIII

Akɔto Ti Kurisitō

^I Lijē ame ga 'deni pili rɔ akɔto ti Kurisitō ne Boko'ba inza kodɔ karama kpe domo. ^{II} Rōmōyī kōzi kakpa 'ba Nyī Kɔto Laka ame kididi ze 'deni ti Yēsu Kurisitō ne ope ma 'deni yaga rɔ dɔ ngōlō di mi kōzi kakpa 'ba lende kēnyē ame ngi rɔ tōlē ne. ^{III} Gɔ tikenme ze na ki'di kō'du ki'di 'ba Boko'ba kɔ'bo dē todɔ karama dɔ lende kēnyē ze ga. Tine na me bo Boko'ba kodɔ karama 'deni domo ti toja kole abo kako mi yida rɔ kɔzɔ ze te rɔ akumu go lende kēnyē ze ga. ^{IV} Bo odɔ karama 'deni dɔ lende kēnyē di mi yida rɔze 'dɔ kileme kō'du ki'di abo pili rɔ ma laka mize ame ga dōsōke 'deni go Nyī Kɔto Laka dinzake kpe rɔ to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ne.

^V Rōmōyī lijē ame mo ga pili kēdi koloma go ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ne meri 'bēnni pili go ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ. Kina ya ma kēdi koloma 'deni go ako'dɔkɔ 'ba Nyī Kɔto Laka naga meri ma 'bēnni pili go ako'dɔkɔ 'ba Nyī Kɔto Laka. ^{VI} Ti'di meri go ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ omba kina ngi rɔ tōlē. Tine ti'di meri go ako'dɔkɔ 'ba Nyī Kɔto Laka na rɔ didi ti lende kēyi. ^{VII} Lijē ame ga meri 'bēnni go ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ne lijē ngi rɔ bo ya 'ba Boko'ba. Lijē o'dɔ kō'du ki'di abo dē rōmōyī lijē inza ti tigɔ 'ba to'dɔ mo. ^{VIII} Kina ngi tara lijē ame ga rɔ bo to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ne ɔ'bo dē to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba.

^{IX} Tine kpe ma 'beye inzake kpe to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ, kpe 'deni rɔ bo to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba Nyī Kɔto Laka ɔɔ kiya te bo Nyī Kɔto Laka 'ba Boko'ba mo kēdi 'deni ngi miye. Bo ame 'bēni ngi tara kinza ti Nyī Kɔto Laka 'ba Kurisitō ne inza rɔ 'ba bo. ^X Ne ɔɔ Kurisitō na kēdi 'deni ngi miyī ɔɔɔ kōlē pele mi yida rɔ go lende kēnyē Nyī Kɔto Laka ti kididi yi ngi go ame ni rɔ ma laka komɔ Boko'ba ne. ^{XI} ɔɔɔ kiya te Nyī Kɔto Laka abo 'ba bo koja Yēsu yaga di mi tōlē nime kēdi 'deni ngi miyī bo ti ki'di didi ngi mi yida rɔ 'ba yayi 'bi nime ti Nyī Kɔto Laka abo mo nime kēdi 'deni miyī ne.

^{XII} Kina me 'deni ti lōndɔ ze ga, wali ma kēdi gɔze inza rɔ 'ba to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ. ^{XIII} Rōmōyī ɔɔɔ ni koloma to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ti kōlē ngi. Ne ɔɔ ki'di Nyī Kɔto Laka kupō ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ 'deni yaga ti kēdi ngi yaga ziyi rɔ didi ma laka. ^{XIV} Rōmōyī lijē ame ga pili Nyī Kɔto Laka abo 'ba Boko'ba kēdi kokokɔ ne 'deni rɔ kole abo ga.

^{XV} Gɔ wa'di na ki'di Nyī Kɔto Laka zize? I'di dē go dēdike 'bōwu rɔ atoli tikere kudōdu ze bēri. Tine 'dɔ dēdike rɔ kole 'ba Boko'ba 'dɔ duduke te, 'Baba, 'bu ze." ^{XVI} Kina Nyī Kɔto Laka abo 'ba Boko'ba kuti dɔ lende ngi bi kɔto ti dōkī'di ze ma ze rɔ kole 'ba Boko'ba. ^{XVII} Kina ame ze 'deni rɔ kole ne ti dinda'bake yēyi abo mo tōnē bo kikeki 'deni koda bilaka abo ga ne ngi. Ti do'jake yēyi nima gbī kɔto ti Kurisitō. Rōmōyī ɔɔɔ dombike gomo 'deni kɔto ti bo Kurisitō ti do'jake rɔ lōbu mo gbī kɔto ti bo.

Rɔ Lōbu

^{XVIII} Miya ma 'bama gomo ma gīri nime ne oriya dē ti rɔ lōbu mo nime kēdi kari ki'di zime yayi ne. ^{XIX} Rōmōyī kina me wa pili 'ba dōliɲɔ nime koloma 'deni ndɔ ti komɔ ki'di toda tileme ze rɔ kole 'ba Boko'ba mo. ^{XX} Wa pili 'ba dōliɲɔ nime 'deni ngi tōnē bine rɔ a sari. Tine inza go ako'dɔkɔ 'bēnni. Boko'ba na ko'dɔ tara. ^{XXI} Rōmōyī bo iteri tope lijē ngi yaga kada

mɔtɔ di mĩ tēdi rɔ atɔli 'bɔki 'ba tɔlɛ nime 'dɔ lijɛ kēdi ŋgi rɔ dɔ ŋgɔlɔ mĩ rɔ lɔbu ze 'ba kole abo ga.

XXII Ze dikalike 'deni ŋbɔ kɔmɔ mĩ kada nime tɔne wa pili 'ba dɔliŋɔ nime ēdi kileri ŋgi kɔzɔ 'ja ame 'deni dɔ lɔyɔ ne tara. **XXIII** Tine wa 'ba dɔliŋɔ nime na dɛ ŋge kēdi kileri, ze ma 'deni ti Nyi Kɔtɔ Laka rɔ dɔndende 'ba kpa kɔzi ki'di abo mo nime dēdi dilerike gbĩ tara rɔmɔyĩ dēdi ke rɔ toda dɔmo ma 'dɔ Bɔko'ba ko'dɔ ze rɔ kole abo, kina 'dɔ bo kutɛ gɔ yida rɔze yaga di mĩ tɔlɛ. **XXIV** Rɔmɔyĩ ti kɔmɔ ki'di gɔmo na me bo kɔmɔ ze 'deni. Tine ma dēdi dɔ'jake kinɛ mo ra 'deni ti kɔmɔze dɛne dinzake kpe ti kɔmɔ ki'di gɔmo. Me ni yɛ na ti koloma ti kɔmɔ ki'di gɔ wa ame kēddi ko'ja kinɛ mo ti kɔmɔyĩ ne? **XXV** Tine ɔdɔ ni kēddi 'bɛyi ti kɔmɔ ki'di toda wa ma kinza ko'ja kinɛ mo dɛ gba nime, oda ti mĩ kēddi.

XXVI Kina me gbĩ kɔzɔ ame Nyi Kɔtɔ Laka kako 'deni tokɔnyi ze wa kinza tigɔ naga nime ne tara. Gbagba ze mo dikalike dɛ gbĩ yɔ tumɔtu zi bo Bɔko'ba kɔzɔ ma bo ko'dɔko. Tine bo Nyi Kɔtɔ Laka na rɔ bo kpɛri gɔze kɔmɔ Bɔko'ba ti tileri ame ŋgi rɔ ma kinza kiya ne. **XXVII** Kina bo Bɔko'ba bo tikali mĩ dɔki'di pili ikali wa ame mĩ meri 'ba Nyi Kɔtɔ Laka gɔze ne 'deni. Rɔmɔyĩ kpɛri nime Nyi Kɔtɔ Laka o'dɔ 'deni ko gɔ ako'dɔko abo 'ba Bɔko'ba gɔ kɔ'du ze 'ba bilaka abo ga.

Ako'ɔ 'Ba Bɔko'ba

XXVIII Dikalike 'deni Bɔko'ba ēdi ki'di a ma ko'dɔ rɔnnĩ kēdi pili rɔ ma laka zi ma kɔ'ɔ bo naga, lijɛ ame mo ga pili bo na kidɛki 'deni ko gɔ akiteri abo ne. **XXIX** Lijɛ ame ga bo koza 'deni mɔlo ne omba bo oweli lijɛ 'deni 'beri yaga 'dɔ lijɛ kēdi ko rɔ ma laka kɔzɔ 'ba kole abo tara. Rɔmɔyĩ 'dɔ kole abo na kēdi ti rɔ kole dɔndende mĩ lɔŋgɔ lijɛ ma konzi naga nima pili. **XXX** Kina me bo kidɛki bilaka abo ga ma bo koweli yaga mo ga 'deni. Ame mo ga ŋgi bo kidɛki ne bo i'di 'deni kēdi yaga rɔ ma laka zi bo. Kina lijɛ ame mo ga bo ki'di 'deni kēdi yaga rɔ ma laka zi bo ne na 'deni ti rɔ lɔbu abo.

XXXI Tine ame gɔ diyake tondo nati? Me ɔdɔ bo Bɔko'ba na kēdi 'deni tize yɛ na kpe ti ka'da ze? **XXXII** Bɔko'ba ota gɔ kole abo dɛ, bo oja ŋgi kako kɔlɛ gɔ lende ze. Ne ma tara bo ti ki'di wa pili dɛ ŋgi zize ti bo kole mo? **XXXIII** Yɛ na ti kɔ'bo ti'di mugu nĩ rɔ bilaka 'ba Bɔko'ba ame ga bo koweli abo 'deni ne. Bo Bɔko'ba mo na me ki'di abo ga 'deni kēdi laka zi bo. **XXXIV** Yɛ na 'bɔwu 'dɔ kɔdɔ karama dɔmo? Kurisitɔ Yɛsu na me kɔlɛ 'deni koja di mĩ tɔlɛ kari 'deni tɔrɔ dɔ dɔri Bɔko'ba, kina bo na me kari ko'dɔ kpɛri 'deni gɔze zi Bɔko'ba. **XXXV** Tine 'dɔ yɛ mɔtɔ na kɔ'bo kpe 'bɔwu toza ze yaga di mĩ ako'ɔ 'ba Kurisitɔ? 'Dɔ kēdi gbo rɔ gomo ala lisa ala sɛyi ala kɔzi kasi ala leri 'ba bɔŋgɔ ala tɔlɛ ni ti kulu na gbo 'dɔ koza ze yaga di yimo? **XXXVI** Rɔmɔyĩ ēdi 'deni kɔzɔ ma tɔnɛ buku 'ba Bɔko'ba kiya ne ame kiya te, "Gɔ kɔ'du 'bi ŋere, kina me kēdi kupɔ ze 'deni ŋgi rɔ kɔmɔ kada lɔbu nime pili. Ze 'deni ŋgi kɔzɔ kamɔlɔ ma kēdi kumu."

XXXVII Tine ze na ti da'dake gomo naga nime pili ti tigɔ abo 'ba bo kɔ'ɔ ze mo nime. **XXXVIII** Rɔmɔyĩ rɔ ma laka mikali ŋgi, a ma kɔtɔ mɔtɔ inza kpe ma 'dɔ kɔ'bo tolo ako'ɔ 'ba Bɔko'ba nime yaga di zize, pele rɔ tɔlɛ ala didi ala malayika ala pele rɔ lijɛ tigɔ lɔbu ma mitɔrɔ ni ala wa ma giri naga nime ala ma kēdi kako ala tigɔ **XXXIX** ala wa ma mitɔrɔ ala ma bɛri bine. A mɔtɔ inza ŋgi du te mĩ lɔŋgɔ lijɛ wa pili naga nime bo ko'ba ne ma 'dɔ kɔ'bo tolo ako'ɔ 'ba Bɔko'ba nime Yɛsu Kurisitɔ ŋere ze ko'de 'deni ne yaga.

IX

Bilaka 'Ba Boko'ba

^I Ame mēdi miya ne ngi ro ma laka. Ma ro 'ba Kurisitō, mo'do bēti dē. Nyi Koto Laka ame kina yimō ne na kileme 'deni ^{II} ma ngi ro meri ro mbēmbē gōnni lijē bilaka ma ga 'ba Yudayi. Lende 'bēnni lijē ma ngi ro 'bama di mi roma ma naga nime kpamo ɔɔ ngi zō kodo mi dōki'di ma kulōwō. ^{III} Gō kō'du 'bēnni miteri ngi miya te dēne 'do Boko'ba kusōnō ma gbo ngi yaga minza kpe ro 'ba Kurisitō. ^{IV} Rōmōyi lijē na ro kupō Yisarele ame mo ga Boko'ba koza 'deni ro kole zi bo ne. Lijē na ro ame mo ga Boko'ba kileme bi nzari 'ba bi koro abo zinni bo ko'do lōmu 'deni tinni, bo ki'di kō'du ki'di abo 'deni zinni. Lijē na ro bo kumōtu bo ro ma kodoro mo tōnē ga. Lijē na bo kulōmu 'deni 'do to'do yēyi dōnni. ^V Lijē na ro kupō ma kodo kako di yi lingi ze mo tōnē. Ma ro go 'ba bilaka lesi Kurisitō ɔɔ di mi do kupō lijē. Akilēlu kēdi zi bo Boko'ba lōbu 'ba do wa pili nime ro nburuburu. Amini.

^{VI} Tine wa naga nime mēdi miya ne inza go ame kiya 'deni te lōmu 'ba Boko'ba mo tōnē ilikō 'deni ro yawa. ^{VII} Rōmōyi do kupō Yisarele pili na dē ro ma bo koza 'deni ro 'ba bo mo ga. Pele ro do kupō Abarayama ga inza pili ro gomo ro kole 'ba Boko'ba. Rōmōyi Boko'ba na kiya tōnē bine zi Abarayama te, "Yisika na ti koja do kupō yi yaga."

^{VIII} Omba bine ileme ngi kole 'ba Abarayama ama ga kōyō nge go 'ba yida ro ne inza ro 'ba Boko'ba. Tine ame mo ga kōyō go kpa bo Boko'ba ne na ro 'ba bo ga ro kupō ma laka 'ba Abarayama mo ga. ^{IX} Rōmōyi bo Boko'ba ulōmu 'deni molo kiya te, "Mēdi mileki mako kabate kina Sara ti kōyō kole ngi."

^X Tine gomo na dē nge nima. Kole riyō tōnē ga Rebeka kōyō ne 'bu mo nge koto ame bo na ro 'bu ze lōbu Yisika ne. ^{XI-XII} Tine Boko'ba iya molo zi Rebeka te, "Bo ma lōbu mo ti koja laja zi ma titi mo." Lende nime Boko'ba iya 'deni te gba kota kinza kōyō lijē dē, gbi gba kota kinza ma lijē ko'do ɔɔ mato ma laka ala ma kēnyē. Bo iya 'deni molo tara 'do kileme bo ma bo koweli 'deni mo. Bo o'do te go ako'doko abo 'do kileme yēyi abo ma kēdi do ma koto mo nima go dēki abo, tine inza go a ma kole nima ko'do. ^{XIII} Ēdi 'deni kozo ma tōnē kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Yakoba na mo'ɔ. Milagi 'deni di ro Esawu."

^{XIV} Ne tine wa'di na go diyake nati? Go diyake te Boko'ba na kirasi lende zi ma koto mo nima? Inza du te tara. ^{XV} Rōmōyi bo iya zi Musa te, "Ma, ti mileme mi korjmi ma ti mi kēyi ma zinni lijē ame ga migeli 'deni ne."

^{XVI} Omba akoweli nime inza kpe go ako'do ala go ako'doko ze 'ba bilaka lesi, tine 'deni nge go mi kēyi 'ba Boko'ba. ^{XVII} Rōmōyi mi buku 'ba Boko'ba iya 'deni tōnē zi bo dolinjo 'ba Ezipeto te, "Mo'do yi 'deni ro bo dolinjo 'do mileme tigo do kiteli ma tiyi. Kina 'do mōyi ma kilēbi ti timo kote mi dayayi nime pili." ^{XVIII} Gō ako'doko abo 'ba Boko'ba na me bo kēdi ko'do abo mi kēyi 'deni zi ame ga bo kigeli ne. Kina go ako'doko abo na ma gbi bo kēdi ki'di ama ga kēdi yaga ro minyi.

Ya Ti Tigo

^{XIX} Tine motoga ni moto ti kebe kiya zō te, "Ne ma kēdi tara go bo Boko'ba ēdi ko'ja bi ngoro gba 'bōwu di ro bilaka ro ma totondo ga? Yē na ti ka'da ako'doko abo?" ^{XX} Ne ni bo poro ma, ti miya ziyyi, "Ni yē na 'do kileki do lende tara zi Boko'ba? Kete ebe ra kititi bo ko'ba ni kiya te, 'O'ba ma te go wa'di?" ^{XXI} Bo la'ba mo na ko'ba ē'bēni kozo ma bo ko'doko. Motoga

di mi korɔ'bo konzo koto nima na bo ko'ba kete ngi riyɔ, mɔto rɔ kete 'ba wa ma kondi tine mɔto rɔ 'ba wa ma yawa naga.

^{XXII} Kina gbi tara mi ako'doko 'ba Boko'ba. Ya ti tigo abo nime bo ko'doko pele tileme mo zi bilaka ne tine bo ogbo rɔ bo 'deni le tɔti liya zinni lijɛ ma bo kɛdi kote dɔnni ti ya abo mo tɔnɛ ga. ^{XXIII} Kina mɔto gbi rɔ lɔbu abo nime na bo ko'doko tileme mɔri mo ame bo kodɔ 'deni dɔze ma rɔ a 'ba mi kɛyi abo mo ga ne. Ze ma bo kileŋo 'deni 'dɔ do'jake rɔ lɔbu abo mo tɔnɛ ne. ^{XXIV} Rɔmɔyi ze na rɔ ma bo kidɛki 'deni mo ga. Tine bo idɛki dɛ nge koto di mi lɔngɔ Yudayi, gbi di mi lɔngɔ bo lɔwɔ ni. ^{XXV} Kina kɔzo ma tɔnɛ Boko'ba kiya mi akugu 'ba Oseye ne tara, ame kiya te, "Bilaka ame ga pele kinza rɔ 'bama ne ti midɛki 'deni rɔ 'bama. Dɔ kupɔ ame ga pele mɔ'ɔ dɛ ne ti midɛki 'deni rɔ ma mɔ'ɔ. ^{XXVI} Kina gbi bi koto mo nima na tɔnɛ kiya te, 'Kpe ma 'bama ga na dɛ,' tine ti kidɛki lijɛ 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba bo didi."

^{XXVII} Kina gbi kɔzo ma tɔnɛ bine Yesaya kiya te, "Yisarele nima konzi pele kulɔwɔ kɔzo yayi lida 'ba kpa mini lɔbu ne, kɔso ma ndɔ te mo ga na nge ti kɔmɔ. ^{XXVIII} Rɔmɔyi bo nɛre Boko'ba ti kote todɔ karama abo ngi welo dɔnni lijɛ bilaka 'ba dɔyayi nime." ^{XXIX} Kina gbi kɔzo ma tɔnɛ bo Yesaya kiya mɔlo bine ne tara, ame kiya te, "Ma kiya te bo Boko'ba tigo dɔ kiteli kola kɔso dɔ kupɔ ze ga dɛ, dɛne ze 'deni ngi kɔzo Sodomɔ ni ma ti Gomora."

^{XXX} Tine ame gɔ diyake tondo nati? Dɛmba tine lijɛ bo lɔwɔ mo tɔnɛ ga koloma kinza rɔ bo toma gɔ tɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba ne le'jete lijɛ na ki'di dɔnni gɔ lende abo kina lijɛ na 'deni rɔ ma laka kɔmɔ bo. ^{XXXI} Tine lijɛ Yisarele mo tɔnɛ ga kɛdi koma ga gɔ 'bɛnni tɛdi rɔ ma laka ti to'dɔ kɔ'du ki'di abo ne ɔ'bo ga dɛ kpe to'ja mo. ^{XXXII} Rɔmɔyi lijɛ oma ngi tara kinza ma lijɛ ki'di dɔnni gɔ lende mo, lijɛ oma e'bɛnni nge ti ako'dɔ 'bɛnni. Kina doku mo tɔnɛ buku 'ba Boko'ba kiya lende mo ne kokpe ndɔnni ngi. ^{XXXIII} Ame tɔnɛ kiya rɔni gɔ kɔ'du 'ba Kurisitɔ te, "Ongɔke te, midɛyi doku 'deni mi Yerusalemɔ tokpe ndɔnni lijɛ bilaka. Doku ame 'dɔ konɔma lijɛ ne. Tine lijɛ ame ga ki'di dɔnni 'deni gɔ lende abo ne kɔ'du mo inza kaya kpe rɔnni."

X

Mɔtu 'Ba Polo Gɔ Yudayi

^I Lɔndɔ ma ga, akiteri ame mi doki'di ma bine ti mɔtu ma gɔnni lijɛ Yudayi bilaka ma ga dɛne 'dɔ kɔmɔ lijɛ tɔ kpe yaga. ^{II} Mikali ngi rɔ ma laka lijɛ minni lɔbu gɔ ndɔbo 'ba Boko'ba, tine akikali mo na kinza. ^{III} Kɔri 'ba lende laka abo 'ba Boko'ba lijɛ ikali dɛ yo, ma gɔ dɔnni na za lijɛ kebe to'dɔ mo. Kina ngi kɔri 'ba 'dɔ ti'di wa kɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba mo tɔnɛ lijɛ ebe kola 'deni za yaga. ^{IV} Rɔmɔyi kɔ'du ki'di u'bɛ kpɛni 'deni pili rɔ Kurisitɔ 'dɔ ame ga ki'di dɔnni ngi gɔ lende abo ne na kɛdi ti rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba.

^V Kina tɔnɛ 'dɔ Musa kiya bine gɔ lende 'ba tɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba gɔ toro kɔ'du ki'di ne. Ame bo kiya te, "Bo ame kɔ'dɔ kɔ'du ki'di naga nime ne ti kididi ngi yaga." ^{VI} Tine ma kugu mi buku 'ba Boko'ba gɔ tɛdi rɔ ma laka kɔmɔ bo gɔ ti'di dɔ gɔ lende abo mo na me te, "Ni, kinza kebe kiya dɛ ti miyi te, 'Ye na ti kari kɔmɔ nbɔ mitɔrɔ to'de Kurisitɔ mo kako bɛri bine? ^{VII} Ye na ti kɔdɔ nbɔ kari mi maliti toja Kurisitɔ mo kɔdɔ yaga di mi tɔlɛ?" ^{VIII} Kina ugu 'deni gbi iya te, "Ni mɔto lende 'ba Boko'ba 'deni nɔli te dɔ ngila yi, dɔ dɔnde'de yi, kina gbi 'deni mi doki'di yi." Omba gogo 'jo 'ba ti'di dɔ gɔ lende 'ba Kurisitɔ mo tɔnɛ na ma duwɔwɔ 'deni ziye ne.

IX Kina me ɔɔɔ nɔ na nɔɔ kiya te ti kpɛyɔ Kurɔsɔtɔ na rɔ nɛre, ki'di dɔyɔ nɔɔ gɔmo Bɔkɔ'ba oja bo 'deni yaga di mɔ tɔlɛ, ti kɔmɔ yi nɔɔ.

X Rɔmɔyɔ ɔɔɔ ze di'dike dɔze nɔɔ gɔmo ti dɔkɔ'di kɔtɔ na ti ki'di ze nɔɔ rɔ ma laka kɔmɔ Bɔkɔ'ba. Kina ɔɔɔ diyake nɔɔ yaga ti kpeze kina ti kɔmɔ ze nɔɔ. **XI** Mɔ buku 'ba Bɔkɔ'ba iya 'deni te, "Lɔjɛ ame ga pili ki'di dɔnnɔ 'deni gɔ lende abo ne kɔ'du mo inza kaya kpe rɔnnɔ." **XII** Tine iya rɔnnɔ 'deni zi bilaka pili. Rɔmɔyɔ le'jete geli inza kpe mɔ lɔnggɔ Yudayi nɔ ma ti bɔ lɔwɔ. Bɔkɔ'ba na rɔ nɛre 'ba bilaka nime pili. Yɛyɔ lɔbu abo nime 'deni pili rɔ ma koriya dɔ ame ga kɛdɔ kɛdɛki bo ne. **XIII** Kina tɔnɛ gbɔ kugu mɔ buku 'ba Bɔkɔ'ba kiya te, "Lɔjɛ ame ga pili kɛdɛki bo nɛre Bɔkɔ'ba tokɔnyi lɔjɛ ne, bo ti kɔmɔ nɔɔ."

XIV Tine ti lɔjɛ kɛdɛki bo totondo ɔɔɔ lɔjɛ ki'di dɔnnɔ dɛ gɔ lende abo? Kina ti lɔjɛ ki'di dɔnnɔ gɔmo tondo ga ɔɔɔ lɔjɛ kuwɔ lende abo dɛ? Kina ti lɔjɛ kuwɔ tondo mo ga ɔɔɔ kuwɔwɔ dɛ zɔnnɔ? **XV** Kina ti kuwɔwɔ rɔnnɔ tondo ga ɔɔɔ koja bɔ laja dɛ? Kina tɔnɛ buku 'ba Bɔkɔ'ba kiya bine te, "Tako 'ba bɔ kɔ'de laja laka naga nime ele te gɔ wa'di?"

XVI Tine pele tara bilaka mo ga pili na dɛ 'bɔwu kutɔ gɔ lende mo. Rɔmɔyɔ Yesaya mo na tɔnɛ kiya te, "Nɛre, yɛ na ki'di dɔnnɔ ra gɔ lende ze?" **XVII** Kina me ti'di dɔ gɔmo ako di mɔ tuwɔ lende mo. Tine tuwɔ mo ako di mɔ laja 'ba Bɔkɔ'ba mo tɔnɛ kuwɔwɔ ne.

XVIII Ne i'dike mititi te, "Lɔjɛ Yudayi mo ga na kuwɔ ma 'bɛnnɔ dɛ?" Rɔ ma laka lɔjɛ uwɔ rɔmɔyɔ kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mɔ buku 'ba Bɔkɔ'ba bine kiya te, "Dɔnnɔ lɔjɛ bɔ laja ma ga udu nɔɔ kogba mɔ dɔlɔnɔ. Lende 'bɛnnɔ ote mɔ dɔyayi nime nɔɔ pili." **XIX** Kina i'dike mititi gbɔ te, "Tara ne lɔjɛ Yisarele ikali 'jo 'ba lende nime dɛ?" Musa na dɔgba kileme ma lɔjɛ kɔkɔ 'deni. Ame bo kiya tɔnɛ te Bɔkɔ'ba iya te, "Ti mɔ'di mɔye nɔɔ kɔmbi rɔ bilaka ame ga kinza du rɔ ɔtɔ ne. Kina ti mɔ'di lɔjɛ bɔ rumɔ naga nima koma kpeye gɔ kɔ'doke 'dirɔ."

XX Kina Yesaya na kilaɔa rɔ bo 'deni tɔnɛ kiya te, "Bɔkɔ'ba iya te, 'Bilaka ame ga pele koma ma dɛ ne na za 'bɔwu kɔ'ja ma. Bilaka ame ga kɛdɛki ma dɛ ne na za mileme rɔma 'deni teyi.' " **XXI** Ma gɔ lende 'ba Yisarele na bo kiya tɔnɛ te, "Mɔrɔ 'deni nɔɔ kada kɔsɔ doma rɔ yawa tidɛki lɔjɛ wa kinza kuwɔ doma bɔ lende kusɛ naga nime."

XI

Kupɔ Yisarele Ma Laka

I Kina i'dike mititi te, "Bo Bɔkɔ'ba ebe kilagi 'deni 'bɔwu yaga di rɔ bilaka abo mo tɔnɛ ga?" Inza du te tara. Ma gbagba ma mo nime rɔ Yisarele di mɔ kupɔ Abarayama, kpa gɔli 'ba Benyimona. **II** Bɔkɔ'ba ilagi dɛ du te yaga di rɔ bilaka abo ga ame bɔ koza 'deni mɔlo di bi tisaki mo ne. Ikalike ma tɔnɛ kugu mɔ buku 'ba Bɔkɔ'ba ne dɛ? Ame Eliya koloma rɔ toma'jo rɔ bo zi Bɔkɔ'ba rɔ wali rɔnnɔ Yisarele kiya te, **III** "Nɛre, bilaka naga nime lɔjɛ ote dɔ bɔ kumɛ lende 'bi ga 'deni 'doyi yaga. Bi 'ba tonɔma akumu 'bi ga lɔjɛ icaca dɔmo 'deni nɔɔ 'doyi yaga. Ma na nɛge me kola ma 'deni kɔtɔ kpɔki. Kina me lɔjɛ kɛdɔ 'deni rɔ toma gɔma 'dɔ tupɔ ma gbɔ yaga." **IV** Tine Bɔkɔ'ba ileki dɔmo 'deni tɔnɛ zi Eliya te, "Di mɔ lɔnggɔ lɔjɛ nime mogba ma 'bama ga 'deni zɔ di yimo kuluku 'butɛ bi 'butɛ dɔmosowɔ (7,000) ame ga kinza kulɔmu kpɛnnɔ dɛ zi akoro Bala ne."

V Kina 'deni gbɔ tara mɔ kada nime tɔne, kɔsɔ Yisarele ma ndɔ te mo ga ɛdɔ ame Bɔkɔ'ba koweli 'deni yaga gɔ mɔ kɛyɔ abo. **VI** Ne kina me ɔɔɔ

toweli mo kēdi 'deni nge go mi kēyi, inza kpe nati go ndɔbo ko'do. Römöyi ɔɔo kinza tara mi kēyi abo inza kpe nati go bi mo ro mi kēyi.

^{VII} Tine go diya 'böwu tondo ga gomo nati? Wa mo tönē lijē Yisarele koloma ro toma mo ne lijē ebe ko'ja dē 'böwu, tine ma Boko'ba koweli di mi löngö lijē mo naga na nge ko'ja. Tine ma 'bēnni lijē ma laki mo naga nime minyi 'bēnni 'deni nge kozo ma tönē kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, ^{VIII} "Bilaka naga nime, do ti dōki'di ma kinza ko'do ndɔbo na Boko'ba ki'di 'deni nge zinni, kina me 'deni nge kōmō mi kada nime tōne kōmōnni o'ja go bi dē, mbili nni uwō lende dē gbī." ^{IX} Kina me gbī tönē 'do Dawidi kiya te, "Ee, Boko'ba kodo karama to kpe dōnni. Nbele 'bēnni nima kuyi rōnni to kpe yaga zinni ro ngowo ko'ba lijē. ^X Kiyōlu kōmōnni nima to kpe yaga kinza lijē ko'ja go bi ra. Odi gōnni nima to nburu lijē kō'bō tombi gomo 'bēnni ga nduwē ro kōmō lēndō."

^{XI} Kina i'dike mititi gbī te, "Me tönē lijē Yudayi kozo yaga ne na koro nge ro la'ba ma nburu zinni?" Inza du te tara. Lende kirasi 'bēnni na me ko'de konyi nge zi ma ro bo löwō ni. Römöyi 'do ki'di lijē Yudayi kuti gbī to'ja mo kozo 'ba bo löwō. ^{XII} Ne kina me ɔɔo lende kēnyē 'bēnni 'ba Yudayi mo tönē na kēdi ko'de yēyi ma do kiteli 'deni mi doyayi, toco yaga 'bēnni na kēdi ko'de yēyi ma do kiteli 'deni zi bo löwō tara tine, toco'bo lijē Yudayi ro gomo mo, yēyi mo ti kēdi nge kulōwō tondo ga na te?

Konyi 'Ba Bo Löwō

^{XIII} Mēdi miya ame 'deni ziye kpe ma ro bo löwō ni. Kina kozo ame ma na 'deni ro bo laja ziye ne tara, ti moyo roma ti go laja koja ma ^{XIV} go ki'di Yudayi ma 'beze mo tönē ga kebe kuti ti gomo, go kōmō mato ga 'jaa yayi. ^{XV} Me ɔɔo bo Boko'ba kilagi di rōnni na bo ko'do pori nge ti bilaka lesi pili, ɔɔo bo kuti 'deni dōnni lijē Yudayi kada mato yayi ti kēdi nge tondo? Omba kina ti kēdi nge ro yēyi ma löbu kozo tididi toku.

^{XVI} Kina kozo ame ɔɔo dōndende 'ba wa na kulōmu 'deni zi Boko'ba, omba kozo mo nima 'deni pili ro abo. Kina ɔɔo kulōmu ngira'da lijē Yudayi mo na 'deni zi bo, omba dōngila mo ga 'deni pili ro abo. ^{XVII} Ngēri ma bo Boko'ba kidiyē mo tönē na me koke dōndende ma kunzi mo ga 'deni yaga konzo 'ba ngēri 'ba mōkō teyi. Kpe bo löwō ni na 'deni ro dōngila ma konzo mo naga 'do kēddike ti tigo do kiteli 'ba ngira'da nime. ^{XVIII} Tine kpe kinza kebe kudōlike lijē dōngila ma koke 'deni yaga mo naga nima dē. Kpe go kebe kudōlike lijē ro ma totondo? Yē na kēdi kogbo ye kpe dōngila, ngira'da na dē kēdi kogbo ye?

^{XIX} Tine ma 'do kiyake na te, "Oke dōngila mo 'deni yaga 'do konzo ma dōmo." ^{XX} Omba kina nge te ro ma laka, tine oke lijē 'deni yaga go lende kinza ti'di do gomo 'bēnni. Ne ma 'beye Boko'ba onzo ye 'deni dōmo go ti'di dōye go lende abo. Kina kinza kolomake dē ti do kombi, olomake ti tikere. ^{XXI} Me ɔɔo lijē Yudayi ame mo ga ro dōngila ma kōtu timo mo ga na ko'ɔ romo dē tara, ma komerike 'beye iyake te kpe na ti bo ko'ɔ roye tēgē?

^{XXII} Bine do'jake 'deni ma mi kēyi ti mi kata abo 'ba Boko'ba na tondo. Mi kata abo nge kulōwō ro ame ga ko'do lende kēnyē ne. Tine kpe mi kēyi abo nge ziye ɔɔo kō'bōke mi kori mo. ɔɔo kō'bōke dē tara bo ti koke ye gbī yaga. ^{XXIII} Kina ɔɔo lijē Yudayi mo naga nima kōnyō dē nge nduwē go lende 'ba kinza ti'di dōnni go lende abo nime, bo ti konzo lijē nge kileki teyi. Römöyi bo Boko'ba na ti tigo mo 'do tonzo lijē kileki 'böwu teyi. ^{XXIV} Me ɔɔo kpe ma kōtuke mōkō naga na bo kebe koke 'deni konzo do

ngira'da ma kidiyē nima kinza rō ma kōtu tiye mo ne, tonzo lijē dōngila ma kōtu timo naga nima kileki gō bi mo na ti konya dō bo?

Mi Kēyī 'Ba Boko'ba

^{XXV} Kpe löndō ma ga, mo'doko ziye kinza kolomake dē ngi kulōwō ti meri mo te, ikalike wa 'deni rō dō kiteli. Tine 'jo 'ba wa ma rō ma kusu naga ti mileme 'deni ziye. Minyi nime inza kō'bō ṅburu tara. Inda'ba dō kapa Yisarele ma konzi 'deni nge timo ṅbō lijē bō löwō ma bo koweli 'deni naga kako pili zi bo Boko'ba. ^{XXVI} Kina 'dō kōmo lijē Yisarele pili ngi ti yaga kōzo ma tōnē kiya te, "Bō kēdi kako tōmo wa di mi tōlē ti kōdō 'deni di mi Yerosalema. Bo na ti kona lende kēnyē 'deni 'doyi yaga di mi kupō Yakoba. ^{XXVII} Ma Boko'ba, ti mo'dō lömu ma nime tinni odo mombi lende kēnyē 'bēnni 'deni yaga."

^{XXVIII} Kina me Boko'ba 'deni rō ya ti lijē Yudayi gō kokonyi ye kpe bō löwō rōmōyī lijē ma 'bēnni i'di dōnni dē gō laja laka abo. Tine 'bu nni löbu ga na rō ma bo koweli mo kina me ako'ō abo gba gönni. ^{XXIX} Rōmōyī odo bo Boko'ba koweli abo 'deni to'dō yēyi dōmo bo uyī yimo dē. ^{XXX} Tine kpe ma 'beye bō löwō, tōnē pa bine uwōke dō bo dē. Kina me ma le'jete kpe na ko'jake mi kēyī abo 'ba Boko'ba 'deni rōmōyī lijē Yudayi mo ga ebe kuwō dō bo dē kpe. ^{XXXI} Ma le'jete lijē ebe kuwō dō bo dē kpe rōmōyī gō lijē ko'ja mi kēyī koto nima ko'jake ne gbī nati. ^{XXXII} Rōmōyī Boko'ba na me kodō kpa bilaka 'deni pili me kuwō dō bo dē 'dō bo na ko'dō mi kēyī abo 'jaa zinni pili.

^{XXXIII} Oṅgōke ti yayi. Yēyi ti akikali abo 'ba Boko'ba na ngi rō dō kiteli. Boto mato o'bo dē tiyēti gō burē ko'dō abo ala kō'bo tiyari gō ndobo ko'dō abo. ^{XXXIV} Kina kozo ma tōnē kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Yē na ti kō'bo tikali meri 'ba dō Boko'ba? Yē na ti kō'bo ti'di lende zi bo? ^{XXXV} Yē na ki'di wa ra zi bo kiteri 'bōwu 'dō bo kopi bi mo teyi?"

^{XXXVI} Wa pili bo na me ko'ba. Wa pili naga nime bo na me ki'di 'dō kēdi kina 'dō kēdi zi bo. Rō löbu kēdi ti zi bo Boko'ba rō ṅburuṅburu. Aminii.

XII

Loma Ma Laka

^I Kina me 'deni ti ziye kpe löndō ma ga, moma'jo rōma ziye gō mi kēyī 'ba Boko'ba nime zize ne. I'dike rōye kēdi koto laka rō kpa kōzi zi Boko'ba 'dō loma 'be kiyēyī dōki'di bo. Ame kina rō mōtu ma laka ziye to'dō mo zi bo. ^{II} Kinza ki'dike rōye dē ngi kēdi yaga kozo wa 'ba dōliṅo nime. I'dike Boko'ba kuyi ye yaga mi meri la'ja. Rōmōyī 'dō kikalike ako'doko 'ba Boko'ba gō lende ko'dō 'be pili kiyēyī dōki'di bo.

^{III} Mi'di ame 'deni ziye pili te ti mi kēyī nime bo ki'di 'deni zō ne. Ni mato kinza komeri rōyi dē kiya te ni na 'deni ngi kulōwō laka rō dō kiteli. Tine ma laka mo oloma le kēyī mi meri 'bi. Laka 'bi 'ba bō mato na rō ti'di dōyi gō lende 'ba Yēsu Kurisitō kozo ame Boko'ba ki'di 'deni ziyi ne. ^{IV} Rōmōyī kozo ame mi yida rō koto kapa 'ba yida rō ngi ṅbanji ti ndobo mo ga pili rō 'beri'beri ne, ^V kina gbī tara ze pele rō ma konzi nime mi rō kodō'bo ti Kurisitō ze pili rō yida rō koto. Kina rō gōze nime pili rō kotokoto, ze kapa 'ba yida rō koto ze nime na.

^{VI} Kina Boko'ba i'di kpa kōzi 'deni zize pili rō 'beri'beri gō mi kēyī abo. Kina do'doke ndobo mo ti. Mato o'dō ti ma 'bēyi ma ki'di 'deni ziyi mo. Odo kpa kōzi 'bēyi 'ba bō mato kēdi rō tumē lende, o'dō ti gō ma bo ki'di 'deni ziyi ki'di dōyi gōmo mo nima. ^{VII} Odo ma 'bēyi kēdi rō ndobo mi kanisa mo, o'dō ti. Ne odo kēdi rō akiyandi, iyandi ti. ^{VIII} Ala odo kēdi rō

toco mi keddī, oco ti. Ni ame kedī ki'di ma 'bēyi ro aki'di zi bo lisa ni ne i'di ti, ti mi koto. Ala odo ma 'bēyi kedī ro kōzi kakpa mo ogbo rōyi laka teyi. Ne odo ma 'bēyi kedī ro to'do mi konjmi o'do ti, ti lonjo mo.

Ako'ɔ Ma Laka

^{IX} I'dike ako'ɔ 'be kedī ti, ti dōki'di koto. O'jike lende kēnyē. Lende laka na kind'a'bake kitigo. ^X ɔ'oke roye ro go roye kozo löndö koto mi Kurisito. Kpe, o'boke ti nburu kitigo mi toro roye ro go roye.

^{XI} Inda'bake ndobo kitigo kinza ni moto ko'do tikēpi dē. Tine ogboke roye laka toja laja zi n̄ere Kurisito. ^{XII} Kina iliyake ti mi komo ki'di 'be go yēyi abo 'ba Boko'ba. Mi gomɔ 'be ga pili olomake ti mi keddī nburu ti mötu ko'do. ^{XIII} Okonyike löndö ame ga ro leri ne ti wa ma keddike timo. I'dike linjo 'be ga kpamo kedī nburu yaga ro gbönjo zi bo löwö.

^{XIV} Ya ame ga ko'do kōzi kasi ziye ne ititike Boko'ba ko'do yēyi domo. Yēyi na kititike bo gomɔ bo ko'do dönni kinza kititike bo dē tusönö lijē. ^{XV} Olomake ro lonjo ti ya ame ga ro lonjo ne. Uduke koto ti ame ga kedī kudu ne. ^{XVI} Kinza ko'dake geli dē mi löngö ye. Kinza ko'dake do kombi dē. Ilekike roye liya bēri toja laja ro go roye. Kinza ko'do rōyi dē kulöwö kiya te ni na ro bo lende kikali.

^{XVII} Kinza kebe kilekike do lende kēnyē dē ti lende kēnyē. I'dike ako'do 'be kedī ro ame bilaka pili kuti gomɔ ne. ^{XVIII} Ogbo rōyi ti'di lende kēyi na 'do kedī mi löngö yi ma ti bilaka ma laki pili.

^{XIX} Kpe ame ga mo'ɔ ye ne, kinza kebeke dē topi dokolo. Ola zi bo Boko'ba 'do bo ko'do go ya abo. Römöyi mi buku abo 'ba Boko'ba bo iya 'deni te, "Ma na ti mopi dokolo. Monda nima ma na ti mileki domo." ^{XX} Kina gbi kozo ma tönē kugu ne tara, "ɔdo ko'ja bo ya 'bi kedī ro 'bö i'di akonyo teyi. ɔdo ko'ja bo kedī ro koda mini i'di mini zi bo. Römöyi ti to'do mo kozo a nime te na ti ko'de do kulu'buti zi bo."

^{XXI} Ni kinza kola rōyi dē zi lende kēnyē ka'da yi. Tine a'da lende kēnyē yaga ti lende laka ko'do 'bi.

XIII

Tuwö Do Turu

^I Kina ti kpe ro gōye pili uwōke do turu 'ba mi döyayi 'be. Römöyi kōzi kakpa 'ba wa pili ako di zi Boko'ba. Kina me kōzi kakpa nime le'jete mi döyayi 'be ne bo na ki'di. ^{II} Bo ame kilagi tuwö do turu ne, ndose 'ba Boko'ba na bo kilagi 'deni. Kina boto ame ko'do tara ne ti ko'de karama 'ba Boko'ba ngi timo dönī. ^{III} Römöyi bilaka ame ga ro bo lende laka na dē kedī kere bo dönni ga, tine bo lende kēnyē na kedī kere.

Ni o'doko 'do dōki'di yi kö'bö nburu ro ma köpu di zi bo kōzi kakpa? Ne odo ko'doko dē, o'do wa ma laka 'do mi bo kēyi rōyi. ^{IV} Römöyi bo na 'deni ro bo laja 'ba Boko'ba bine tokonyi yi. Ne odo ni kikali rōyi 'deni ro bo kirasi lende kinza ki'di dömbēli yi kolodo dē römöyi turu nima ki'di do bo ne i'di dē ro ma sari. Ndobo abo na ro todo ya 'ba Boko'ba do bo lende kirasi. ^V Kina me ni moto ziyi tuwö do turu, tine inza nge go ame 'do komo timo di kpa ya 'ba Boko'ba ne, o'do go kedī ro lende laka ziyi.

^{VI} Go kö'du mo na gbi ki'di keddī kopike awada ne römöyi lijē turu na 'deni ro bo laja abo 'ba Boko'ba mi ndobo nime. ^{VII} Kina opike wali 'ba gōye ga ti pili yaga zinni ro go dokomali awada pili ti lende koro ti ro koyo mo.

^{VIII} Kinza kolake wali 'ba a mato də kēdi goye, tine 'do wali 'ba ako'ɔ na nge ki'dike kēdi goye. Römöyī nī ame kɔ'ɔ lēpī yī mato ne, kō'du ki'di abo 'ba Boko'ba na me 'deni gbī pili ko'do. ^{IX} Römöyī kō'du ki'di iya 'deni tönē bine te, "Kinza ko'do yēri də. Kinza ko'do röyī də rɔ bɔ kōzi roma. Kinza ko'do 'böğö də. Kinza ko'do mi kombi də." Kina kō'du ki'di naga nime ti mato ga pili ɔɔ 'deni do ame kiya te, "ɔ'ɔ bilaka lesi lēpī yī mato gbī kozo ame kɔ'ɔ yida röyī ne tara." ^X Ako'ɔ i'di kirasi lende də zi lēpī mato, omba kina kote go kō'du ki'di pili 'ba Boko'ba.

^{XI} Kina o'doke ti te römöyī ikalike 'deni kada mo na yala. Kada 'ba tonɔo bi yaga di bi 'ba tō'do na me kōmō 'deni. Römöyī ma le'jete kada abo 'ba tamo ze mo tönē 'deni nɔli roze di rɔ ma tönē gba bine di'dike doze gomo ne. ^{XII} Korondo ēdi kote rōni yaga girī nime kada na 'deni nɔli tize. Kina i'di du'duke ako'do 'ba bi kōlu ti yaga mōkō dusuke rɔ jama 'ba ya 'ba mi kada na roze. ^{XIII} Kina di'dike roze ti kēdi yaga laka rɔ bilaka 'ba mi kada. Kinza di'dike roze də kēdi rɔ 'ba ndōrō tuwē layi rɔ do kōzi kēnyē, to'do yēri, to'do 'dirī ala mi kombi. ^{XIV} Tine jama 'ba ya 'ba nere Yēsu Kurisito na kind'a'bake, kolake go lende kēnyē 'ba yida rɔ yaga ti ako'doko mo ga.

XIV

Kinza Kilende Dē Rɔ Boto

^I Kpe kinza ko'doke kowasa də ti bilaka ame ga kitigo də gba laka mi ti'di dönni go lende 'ba Kurisito ne. Tine o'deke lijē kako mi löngö ye.

^{II} Römöyī 'ba bɔ mato ti'di do bo go lende 'ba Kurisito i'di bo ngī konyo wa pili rɔ gomo. Tine ma 'ba bɔ mato ame bo kitigo də gba laka yimo ne i'di bo ngī nge konyo ma 'ba bo rɔ möku. ^{III} Kina kinza bɔ ma konyo mo nima kebe də tudōli bɔ ma koro tonyo mo nima. Kina kinza bɔ ma koro mo nima kebe də tilende rɔ bɔ ma konyo 'deni mo nima römöyī Boko'ba uti 'deni dönni kpaki rɔ 'ba bo ga. ^{IV} Nī yē na kebe ngī tilende rɔ bɔ laja 'ba bɔ mato tara? Löbu abo na nge kēdi kiya laka ti kēnyē 'ba ndobo abo. Kina ti bo ko'do ngī laka römöyī Kurisito löbu ze mo ɔ'bo ngī 'do ti'di bo ko'do tara.

^V Bɔ mato omeri 'ba bo tēgē kada ma do koto mato na koro kulōwō rɔ do kiteli di do mato. Tine bɔ mato omeri ma 'ba bo tēgē kada pili rɔ gomo rɔ ma koriya. Ne ma laka mo nī mato 'bēyī mo nima i'di lende mo kodo laka mi döyī. ^{VI} Bɔ ama komeri lende 'ba kada ma do koto mato na ngī kulōwō ne, bo o'do 'deni toro Kurisito nere ze timo. Kina bɔ ama konyo ma 'ba bo dokomali wa 'doyi rɔ gomo ne o'do 'deni gbī toro Kurisito nere ze timo römöyī bo ileki yē'di mo ngī zi Boko'ba. Kina bɔ ame koro tonyo wa mato ga ne, o'do 'deni gbī toro Kurisito nere ze timo kina bo kileki yē'di mo ngī zi Boko'ba. ^{VII} Römöyī ma koto mato di mi löngö ze nime bine oloma də nge toro gbagba bo ala tölē go toro gbagba bo. ^{VIII} Tine ɔdo dolomake bine, loma ze pili toro bo Kurisito nere ze. Kina ɔdo dölēke, ti dölēke toro bo. Kina me ɔdo ze dölēke ala dolomake, ze pili rɔ 'ba bo 'ba Kurisito nere ze.

^{IX} Go kō'du mo na me 'do ki'di Kurisito kako kolē bine kodo yaga di mi tölē ne 'do bo kēdi rɔ nere zi bɔ loma ni gbī ti töku ni. ^X Tine nī ēddi kilende rɔ löndö yī mato go wa'di? Nī mato mo ēddi kudōli löndö yī mato go wa'di? Ze nime pili dēdi dari doro ke komo kiti 'ba burē 'ba Boko'ba. ^{XI} Römöyī ugu 'deni ame tönē bo nere Boko'ba kiya te, "Kozo didi ma, rɔ go bilaka lesi pili ti kolodo ngī bēri komo ma. Kina ti lijē kuti ngi kiya te ma na rɔ Boko'ba." ^{XII} Kina rɔ goze nime pili mato nī na ti kiyēti go lende ti ako'do 'bi zi Boko'ba.

Kinza Kirasi Mî Meri 'Ba Boto Dê

^{XIII} Kina ti, i'dike dolake go tilende ro lëpi ze ga yaga. Ma laka mo kinza debe duruwöke a 'ba la'ba dê kedi yaga mi kori zi lëpi ze moto ga ame kedi ki'di lëpi yi kila'ba ngi mi lende kënyê ne. ^{XIV} Go ame ma 'deni ro akoto ti Yësu Kurisitö ne mikali ngi akonyo moto inza ame ki'di bilaka ro ti'da komo Boko'ba. Ne odo ni bo mo na komeri e'bi kiya te a moto nima ti ki'di yi kedi ro ti'da, ti ko'do ronî ngi tara ziyi. ^{XV} Kina me odo wa ame keddi konyo ne kebe ko'do lëpi yi moto dê kpe kele omba ni inza e'bi kpe nati mi kori 'ba ak'o. Tine ni kinza ki'di wa ame keddi konyo ne dê kebe kirasi ma koto ame Kurisitö kolê 'deni bine go lende mo ne.

^{XVI} Kinza kebe ki'di wa ame koza 'deni yaga ziyi ro ma laka ne dê kinda ngi ro lende kënyê zi lëpi yi moto. ^{XVII} Römöyi tedi mi nere löbu 'ba Boko'ba inza go wa ma keddi konyo ala kuwê, tine nge go ame Nyi Koto Laka ki'di yi 'deni laka komo Boko'ba toloma mi lende këyi ti loho. ^{XVIII} Bo ame koja laja ngi zi Kurisitö kozo a nime te ne na ro ma Boko'ba ko'doko kina bilaka lesi kuti gbi gomo.

^{XIX} Kina di'dike komoze ti go wa ame ga kedi ko'de lende këyi gbi ti tigo zi lëpi ze ga ne. ^{XX} Kina kinza kebe kirasike ndobo 'ba Boko'ba dê ngi yaga go lende 'ba akonyo. Wa pili ro gomo ro ma kele ro akonyo. Tine odo ni moto kebe ki'di lëpi yi moto kebe kila'ba di minî go wa ma keddi konyo, na ro ma kënyê mo. ^{XXI} Tine ma laka mo a moto ame kedi ki'di löndö yi moto kila'ba di minî ne, kinza ko'do dê lipo odo kedi pele ro tonyo yida ala tuwê layi ni pili ti a moto ga.

^{XXII} Meri 'bi nima keddi timo go lende 'ba akonyo naga nime ne, i'di kedi nge mi löngö ye kpe ti bo Boko'ba. Ni ame kodoro bici lende dê röyi go wa ma kikali kinza ro ma laka ne na ti yeyi. ^{XXIII} Tine ni ama konyo wa ma döyi ro ma kilikö gomo nima Boko'ba ti kodö karama mo ngi döyi römöyi o'do dê du mi ti'di döyi go lende abo. Wa ame ga pili keddi ko'do kinza ki'di döyi dê gomo kedi ro lende 'ba Boko'ba ne, 'doyi ro gomo ro lende kënyê.

XV

Omeri Lende 'Ba Lëpi Yi

^I Ze ma ditigoke 'deni mi ti'di doze go lende 'ba Kurisitö mo naga nime, ma laka mo zize 'do tombi gomo 'ba ya ma kinza ti tigo naga. Tine kinza ze dö'böke dê nge tiyeyi doki'di ze. ^{II} Ni moto ziyi tomeri lende 'ba lëpi yi 'do ko'do ro wa ame go kedi ro ma kiyeyi doki'di bo kiyeddi mi bo ne. ^{III} Römöyi Kurisitö tönê bine ne doki'di bo na dê bo kiyeyi. Kina kozo ma tönê kugu bine mi buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Ti'ja mo tönê kiti'ja yi Boko'ba timo ne ileki 'deni pili roma." ^{IV} Wa pili naga nime kugu mi buku 'ba Boko'ba ne, ugu 'deni tiyandi ze timo 'do dedike ti komo ki'di liya ti mi keddi gomo.

^V Bo Boko'ba bo do loma liya ti mi keddi ki'di ye to kpe ko'doke kozo 'ba Yësu Kurisitö kolomake ti meri koto mi löngö ye. ^{VI} Kina 'do kpe pili kiléluke Boko'ba 'ba Yësu Kurisitö nere ze ame gbi ro 'bu bo ne ti pili ro goye ti biro koto.

^{VII} Kina ti kpe o'doke lëpi ye moto ga gbi laka kozo löndö, kozo ma Kurisitö ko'do ye tara 'do ma konzi kilëlu Boko'ba ti gomo. ^{VIII} Miya ziye, Kurisitö ileki ro bo 'deni ro bo laja zi Yudayi tileme mo zinni Boko'ba ti ko'do yeyi zi ma kodö ngi di mi yi limgi 'benni mo nima go lömu mo tönê bo ko'do 'deni zinni, ^{IX} kina gbi 'do ma ro bo löwö mo ga kilëlu Boko'ba ti

gɔ mi këyi abo nime kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mi buku 'ba Boko'ba bine kiya te, "Kina ti, ti milɛlu yi ngi mi lɔngɔ bɔ lɔwɔ ni. Ti moba ngala mo ngi milɛlu möyi yi." ^X Kina gbɛ ti ma tɔnɛ kiya te, "Kpe ma rɔ bɔ lɔwɔ ni iliyake ti koto tɔnni lijɛ bilaka abo ga 'ba Boko'ba." ^{XI} Mɔtɔ na gbɛ kiya te, "Kpe bɔ lɔwɔ pili ilɛluke bo nɛre Boko'ba. Kpe bilaka 'ba dɔlɔɔ pili ilɛluke bo." ^{XII} Kina tɔnɛ Yesaya kiya gbɛ bine te, "Kupɔ Yisayi ti kɔdɔ 'deni, ti ki'di bo ngi kɛdi rɔ bɔ dɔ bɔ lɔwɔ ni. Lijɛ ti kɛdi ngi ti kɔmɔ ki'di gɔ yɛyi abo." ^{XIII} Boko'ba bɔ dɔ kɔmɔ ki'di gɔ mi këyi abo mo nime ki'di ye tɔ kpe kiliyake kɛddike lɔ ti lɔɔɔ mi ti'di dɔye gɔmo. Kina 'dɔ kɔmɔ ki'di 'be gɔmo koto tɔyɔbu ti nduwɛ ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka.

Rɔ Koyo 'Ba Pɔlo

^{XIV} Lɔndɔ ma ga, ma di zɔ bine kpe indake ngi lɔ ti lende laka ti dɔkomali akikali, kɛddike 'deni tiyandi lɛpi ye mɔtɔ ga gbɛ. ^{XV} Tine mi akugu nime moja kpama 'deni mbowa ziye mi wa tɔnɛ ga bine ne kinza kudɔlu di dɔye. Moja kpama 'deni tara gɔ mi këyi tɔnɛ Boko'ba ko'dɔ 'deni zɔ ^{XVI} ki'di ma rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ ziye kpe bɔ lɔwɔ ne. Mi tuwɔwɔ laja 'ba Kurisitɔ nime ma 'deni ngi kɔzɔ bɔ akumu 'ba Boko'ba 'dɔ mo'de ye bɔ lɔwɔ zi bo rɔ kpa kɔzi ma laka ma bo kuti dɔmo kulɔmu 'deni ti Nyi Kɔtɔ Laka.

^{XVII} Kina kɔzɔ ame ma 'deni rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ ne, ti moyo rɔma ngi gɔ ndɔbɔ ma mo'dɔ zi Boko'ba. ^{XVIII} Tine ma minza milaɔa rɔma tilende gɔ wa ame ga Kurisitɔ ko'bo'bi dɛ tɔ ne, gɔ ki'di bɔ lɔwɔ tuwɔ dɔ Boko'ba. Bo o'dɔ 'deni ti lende kiya gbɛ ti ako'dɔ ma ^{XIX} gbɛ ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka mi gɔ koto ma konzi. Mi lingere ma nime kisaki mɔlo di Yerosalema nɔbɔ kɔmɔ Iloriko ne, laja laka 'ba Kurisitɔ na muwɔwɔ 'deni pili teyi. ^{XX} Akiteri ma nduwɛ tuwɔwɔ laja 'ba Kurisitɔ nime mi gɔ bi ame ga lɛbi mo kɔmɔ dɛ gba teyi ne. Rɔmɔyi kinza mebe mo'ba ma 'bama ra dɔ gbɔndɔ kujɛ 'ba bɔ mɔtɔ. ^{XXI} Kina kɔzɔ ma tɔnɛ mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Lijɛ ame ga kiya lende abo dɛ zɔnni ne ti ko'ja ngi. Kina lijɛ ame ga kuwɔ dɛ ne ti kikali ngi."

Teri 'Ba Pɔlo Gɔ Tari Romo

^{XXII} Gɔ kɔ'du mo na me kɛdi kota ma 'deni nduwɛ mi konzi kinza tɔmɔ ziye yayi ne. ^{XXIII} Tine le'jete ndɔbɔ ma mi kapa gɔ bi mɔtɔ naga nime bine mote 'deni. Kina kɔzɔ ame miteri 'deni kulɔwɔ 'dɔ tari ziye yayi kɔmɔ kɔzɔ mo konzi ne, ^{XXIV} miteri 'dɔ to'ja ye mi tari ma Sepaniya. Kina 'dɔ kpe na ki'dike ma 'jaa gɔ kori di yayi dɔdɔ moloma 'deni ngi mbowa miliya rɔma tiye laka. ^{XXV} Tine ma giri nime mɛdi gba mari Yerosalema toto a 'ba kɔnyi zi bilaka 'ba Boko'ba ama ga yayi ne. ^{XXVI} Rɔmɔyi kanisa ma mi Makedoniya ti ma Giri ki bine omeri lende 'ba bɔ lisa ma mi lɔngɔ bilaka 'ba Boko'ba ma mi Yerosalema 'deni kina me lijɛ koja kpa kɔzi 'dɔ toto mo zɔnni. ^{XXVII} Lijɛ na ngi kiteri ɛ'bɛnni to'dɔ mo. Tine rɔ ma laka ɛdi ngi rɔ wali zɔnni topi mo tara rɔmɔyi lijɛ bɔ lɔwɔ ni o'ja yɛyi 'ba Boko'ba 'deni di zi Yudayi. Kina ma laka mo na ngi zɔnni lijɛ ma rɔ bɔ lɔwɔ tokɔnyi Yudayi tara ti wa ma lijɛ kɛdi timo.

^{XXVIII} Tine dɔdɔ mote ndɔbɔ nime 'deni mi'di kpa kɔzi nime 'deni zɔnni, ti mudɔ kebe ziye yayi mala nduwɛ Sepaniya. ^{XXIX} Kina mikali ngi tɔmɔ ma ziye yayi ti kɛdi ngi lɔ ti yɛyi 'ba Kurisitɔ.

^{XXX} Kpe lɔndɔ ma ga, kɔzɔ ame ze 'deni rɔ akɔtɔ mi nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ ne, moma'jo rɔma ziye, o'dɔ'boke rɔye koto tɔ mi mɔtu ko'dɔ goma, mi akɔ'ɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka. ^{XXXI} Umɔtuke gɔma 'dɔ Boko'ba kokɔnyi ma kitata ma di zi ma kinza ki'di dɔnni dɛ gɔ lende abo ga di mi dɔyayi 'ba Yudayi

ne. Kina gb̄i go bo ki'di bilaka abo ga ma mi Yerosalema kogba kpa kōzi nime mēdi moto ne ti mi kēyi. ^{XXXII} Kina go mako ti ziye lo ti loṅo kina odo kēdi ṅgi ro ako'doko abo 'ba Boko'ba go mindawo roma titi mbowa ziye yayi. ^{XXXIII} Boko'ba bo lende kēyi koloma to kpe kotō tiye pili. Amini.

XVI

Akumōtō 'Ba Pōlo

^I Ma na me mēdi moja lēmi ze Poyibe kari ziye. Loko na ro bo ndobo 'ba kanisa ma mi Kenḡoriya. ^{II} Inda'bake ni laka ro 'ba Kurisitō n̄ere ze, kpe bilaka 'ba Boko'ba okonyike ni ti wa ma loko ko'doko di ziye. Rōmōyi loko o'do kōnyi 'deni zi ma konzi gb̄i ti gbagba ma.

^{III} Umōtōke Purisikila ni ti Akowila bo ndobo lēpi ma ga mi Yēsu Kurisitō. ^{IV} Lijē na tōnē kilaja rōnni go lende ma ame ma na dē nge kotō mēdi mileki yē'di mo zinni, tine ro go bilaka 'ba kanisa pili ma ro bo lōwō mo ga ne. ^V Kina umōtōke bilaka 'ba kanisa ame ga pili kēdi kotōto kpēnni bi mōtu liṅo 'bēnni ne.

Umōtōke Epaneto ame m'ō kulōwō ne. Bo na ro dōndende 'ba bilaka ma ki'di dōnni go lende 'ba Kurisitō dōgba di mi dōyayi 'ba Asiya. ^{VI} Umōtōke Mariya. Loko ma ko'do ndobo kulōwō ziye mo tōnē. ^{VII} Umōtōke Andonika ni ti Yuniya, lijē ma ro wado ma mo tōnē ga koloma ga tō mi maboso ne. Lijē na ro ma kilēbi kulōwō di mi lōṅgō bo laja 'ba Kurisitō kina lijē na gb̄i ki'di dōnni go lende 'ba Kurisitō dōgba di zō.

^{VIII} Umōtōke Ambolato ame ro 'ba Kurisitō m'ō bo kulōwō ne. ^{IX} Umōtōke Orobano lēpi ze mi ndobo 'ba Kurisitō. Kina umōtōke Sitakiso ame m'ō kulōwō ne gb̄i. ^X Umōtōke Apele, bo ame kilagi toga kpa bo go Kurisitō ne. Umōtōke bilaka liṅo 'ba Aritobolo ga. ^{XI} Umōtōke wado ma Erodiyona. Umōtōke bilaka 'ba n̄ere Kurisitō ame ga liṅo 'ba Narokiso ne.

^{XII} Umōtōke Turupina ni ti Turupōsa, lijē ma ko'do ndobo 'ba n̄ere Kurisitō mo naga tōnē ne, gb̄i ti Perosisi ame m'ō kulōwō ko'do ndobo 'ba n̄ere Kurisitō kulōwō ne. ^{XIII} Umōtōke Rupusa, bo ame ṅgi ro ma laka ro 'ba n̄ere Kurisitō ne. Kina umōtōke ma bo gb̄i, loko ma tōnē ko'do ma ṅgi kulōwō kōzo kole 'bēnni ne. ^{XIV} Umōtōke Asunuritō ni ti Pelegono ti Erome ti Pataroba ti Eroma ti lōndō ame ga tinni ne. ^{XV} Umōtōke Pilologo ni ti Yuliya gb̄i ti Nerewo ni ti lēmi bo ti Olomba ti bilaka 'ba Boko'ba ame ga pili kēdi koloma tinni ne.

^{XVI} Umōtōke roye ro go roye ti kōzi riyō. Kanisa 'ba Kurisitō ame ga pili bine ne umōtō ye pili.

Ndose Ma N̄buruṅburu

^{XVII} Lōndō ma ga, moma'jo roma ziye, i'dike kōmōye kandi laka di zi lijē bilaka naga nima kēdi kiyandi a mōto to ne ga 'beri di go ma kiyandi ye timo lijē kēdi ko'de ro koza mi kanisa ki'di ya mōto ga kōzo yaga di mi kōri 'ba Boko'ba. Kinza kodo'bōke dōye dē tinni. ^{XVIII} Rōmōyi lijē ama ga tara ne inza kpe ro toja laja 'ba Kurisitō n̄ere ze, a 'ba go kōmōnni na lijē kēdi ē'bēnni ro to'do mo. Lende koṅmi 'bēnni nima lijē kēdi kinene ne na lijē ku'bōlu ma kinza ṅgi lipo ti lende to naga ṅgi timo. ^{XIX} Ne ma 'beye lēbi 'be ame kpe ti dōki'di kotō mi laja nime ne, ma konzi pili uwō 'deni. Go kō'du mo na ma 'deni ṅgi ti mi kēyi go lende 'be. Tine mo'doko ye go kēddike ti akikali mi lende laka, tine lipo tara ro rumō zi lende kēnyē. ^{XX} Kina ti bo Boko'ba bo lende kēyi kiyāṅmi Satani ṅgi yaga ku'du bēri bi ndiye.

Lende kēyi 'ba Yēsu n̄ere ze koloma tiye.

XXI Timatiyo bo ndobo lēpi ma umötö ye pili. Wado ma ga Lukiyö ni ti Yasona ti Sosipata umötö ye gbī pili.

XXII (Ma Terotiyo bo ma ki'di tugu waraga mo nime ne, mumötö ye pili mi möyi nere Kurisitö.)

XXIII-XXIV Gayo bo ma, ma Polo mēdi moloma liṅo mo bilaka 'ba kanisa kēdi kototo kpēnni bi mötu liṅo abo ne umötö ye pili. Eraseto bo kikeki yamo 'ba turu ma mi gawo mo nime umötö ye. Löndö ze Korato umötö ye gbī pili.

XXV Dilekike yēē'di ti zi bo Boko'ba ame tigo abo ki'di ye 'deni koroke kitigo mi ti'di dōye go laja laka 'ba Yēsu Kurisitö mo tönē muwöwö ziye ne. Ame kina ṅgi ko ro laja mo tönē pa ro ma kusu komo koo mo konzi ne, kina me kileme 'deni 'jaa nati yaga. **XXVI** Ileme 'deni yaga bi kopo ti akugu 'ba bo kumē lende 'ba Boko'ba ga. Kina bo Boko'ba ma ro ṅburunburu mo tönē na me ki'di kö'du mo 'deni zi bilaka 'ba dōyayi nime pili tikali mo go liṅe ki'di dönni gomo ko'do pili. **XXVII** Ro löbu kēdi zi bo Boko'ba ame bo na kototo kpökī ro bo akikali ne nduwē ro ṅburunburu ti möyi Yēsu Kurisitö. Amini.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma KORINITO

^I Ma Pɔlo mo ame Boko'ba kigeli ma 'deni go ako'doko abo ro bo laja 'ba Yesu Kurisitō ne, ze ti Sosetene bo löndö ze, dumötö ye pili. ^{II} Mëdi muğu ame ziye kpe kanisa 'ba Boko'ba ma mi Korinito, kpe ame ga Boko'ba kidëki ye 'deni ro 'ba bo ga ro akoto ti Yesu Kurisitō gbì mi ro kodö'bo ti ma konzi motö ga ame mi dolinjo nime pili këdi kumötu ti möyi bo Yesu Kurisitō nere 'benni ame kina gbì ro nere ze ne.

^{III} Lende këyi ti yëyi abo 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba nere ze Yesu Kurisitō koloma koto tiye.

Yëyi Ti Kurisitō

^{IV} Mëdi nduwè ro to'do yëe'di mo zi bo Boko'ba ma go lende 'be go mi këyi nime bo ko'do 'deni ziye kpe ma ro akoto ti Yesu Kurisitō ne. ^V Bo odo mōri 'deni dōye ki'di akikalì gbì ti kpa kikali lende 'deni ziye. ^{VI} Kina gbì ngira'da 'ba laja 'ba Kurisitō alo 'deni ngi mīye, ^{VII} kɔcɔke dë du te di do yëyi ma Boko'ba këdi ko'do pili ziye naga mi kɔmɔ ki'di 'be go tako 'ba nere ze Yesu Kurisitō tileme ro bo. ^{VIII} Bo na ngi ti kogbo ye kò'bōke ti mi këddi n̄bō kōmō mi kada ma ro n̄burun̄buru 'ba dolinjo nime kota ye kinza boti motö roye mi kada 'ba tako abo nima. ^{IX} Bo Boko'ba na me kidëki ye 'deni mi ro kodö'bo ti kole abo Yesu Kurisitō nere ze nime kina bo bo tuyi mi lende abo na dë.

Lamo Ti Ro Koza

^X Kpe löndö ma ga, mëdi mi'di ame ziye ti közi kakpa 'ba nere ze Yesu Kurisitō. Utike do lende 'be bi koto kinza ro koza yimo. Odo'bake miye n̄buru koto mi meri 'be gbì ti lende kiya 'be ga. ^{XI} Römöyi muwö lëbi mo bine e'be Kulowè ga iyëti zö tégè lamo ëdi 'deni mi lönggö ye yayi. ^{XII} Kpe lende 'be pili ro gōye, ya motö ga ebe tiya mo te, "Ma 'bama mōsö go Pɔlo," ya motö ga iya 'benni te, "Ma 'bama ro 'ba Apolo," motö ga tégè, "Ma 'ba Pītörö na," tine ya motö ga iya 'benni te, "Ma 'ba Kurisitō na." ^{XIII} Wa'di ga na tara? Kurisitō mo ebe koza mini 'deni? Pɔlo na me kutöti kolè bine do ngëri gōye ne? Obapatisi ye ro bo kōsö go Pɔlo ga?

^{XIV} Yëe'di këdi zi Boko'ba, 'bama mobapatisi ama botö dë di mi lönggö ye yayi. Bilaka ma mobapatisi na n̄ge ro Kurisipö ni ti Gayo. ^{XV} Kina kinza botö motö kebe kiya dë te obapatisi bo ro bo kōsö goma. ^{XVI} Tine motö e'be Setepana ga na n̄ge mobapatisi. Momeri 'bama botö motö ma mobapatisi 'böwu di go ame inza kpe. ^{XVII} Kurisitō oja ma dë tobapatisi bilaka, tine oja ma tuwöwö laja laka abo. Kina bo oja ma dë gbì 'do tuwöwö mo ti akikalì 'ba mi do bilaka lesi kinza kuburu bi 'ba tutöti Yesu nime ra yaga.

Akikalì Ma Laka

^{XVIII} Römöyi tolè 'ba Kurisitō do ngëri nime ma di zinni lijè ma 'deni ro a 'ba tolè naga nima inda ngi kɔzɔ lende sari. Ne ma di zize ze ame këdi kɔmɔ ze ne ileme ngi ro tigo 'ba Boko'ba. ^{XIX} Mi buku 'ba Boko'ba yayi iya te, "Ti mirasi mi akikalì 'ba bo lende kikali ni yaga. Kina ti milikö mi kɔmɔ kandi 'ba bo kɔmɔ kandi ni yaga."

^{XX} Ne odo kina këdi 'deni te tine lijè bo lende kikali ni ëdi 'deni yala nati? Kina gbì lijè ma ro bo kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di mo tönè ga lijè

ëdi 'deni yala nati? Lijë bo kpa kitigo mo tönë ga ëdi 'deni yala nati? Kina me Boko'ba kileme 'deni bine akikali 'ba doliño nime ka ngi ro wa sari. **XXI** Römöyi bo Boko'ba ti akikali do kiteli abo i'di tikali bo 'deni konya dönni lijë bilaka lesi ti akikali ma 'bënni mo tönë. Tine ma ki'di dönni go laja rumö abo nime dedü duwöwö kozo akiya 'bënni 'ba laki ni ne na Boko'ba këdi komo. **XXII** Yudayi iteri ma 'bënni ro go koto ro akileme mo, tine Giriki oma 'bënni ro go akikali mo. **XXIII** Tine ma 'beze duwöwö eze nge ro lende 'ba tutöti Kurisitö ame koja kako di mitoro ne. Kina me 'bowu Yudayi omba ma 'bënni za ro gönni teyi, tine ma di zi bo löwö ni ngi ro wa sari. **XXIV** Na ma di zinni lijë Yudayi ni ti Giriki ame ga Boko'ba kidëki 'deni ne, Kurisitö mo na me ngi dedü duwöwö. Bo na ro tigo 'ba Boko'ba gbi ro akikali mo. **XXV** Römöyi wa ame këdi kiya ro rumö 'ba Boko'ba ne ebe akikali 'ba bilaka lesi. Kina wa ame këdi kiya ro tikenjme 'ba Boko'ba ne ebe tigo 'ba bilaka lesi.

XXVI Kpe löndö ma ga, omerike te ma tönë Boko'ba kidëki ye ne. Ma konzi di mi löngö ye inza ro bo akikali 'ba doliño nime. Ma konzi inza gbi ro bo tigo ala ro kole 'ba löbu ni. **XXVII** Tine Boko'ba igeli abo ro wa ame ga bilaka 'ba doliño nime kidëki ro rumö ne 'do kodo ro kaya rönni lijë bo lende kikali ni. Bo igeli abo ro wa ame doliño kidëki ro ma kenjme naga ne 'do kodo ro kaya rönni lijë bo tigo ni. **XXVIII** Bo igeli abo ro wa ame ga doliño kindiri kudöli kiya ro wa ma yawa ne 'do kuburu lijë bo ro löbu ni. **XXIX** Bo Boko'ba o'do kozo a nima tara kinza boto kari kebe ra tonyo koso mo zi bo. **XXX** Bo Boko'ba na ko'de ye 'deni ro akoto ti Yësu Kurisitö. Kina me bo i'di Kurisitö 'deni ro akikali zize. Ti Kurisitö na ki'di ze 'deni ro ma laka komo Boko'ba gbi ro 'ba bo ga kutë goze 'deni yaga. **XXXI** Kina 'deni kozo ma tönë mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "I'dike lijë ame ga ko'doko tonyo koso ne konyo ti go wa ma Boko'ba ko'do."

II

Laja 'Ba Kurisitö

I Ne ma 'bama, löndö ma ga, me tönë mari ziye yayi tuwöwö a ma Boko'ba kusu domo 'deni pa naga ne, muwöwö dë ti kpa kitigo ala ti akikali 'ba bilaka lesi. **II** Mi kada ma mëdi tiye yayi nima mi'di doma kudölu ngi di go wa pili, Kurisitö na nge mi'di komo ma tuwöwö mo ziye gbi ti lende 'ba tutöti bo. **III** Mi kada nima ma ngi du kinza tigo mo, roma kö'bö tilë'di di zi tikere. **IV** Kina laja ma ti lende kiya ma ngi du kinza lende kikali mo, tine ro akileme tigo 'ba Nyi Koto Laka. **V** Tine ti'di döye go lende 'ba Kurisitö inza go akikali 'ba do bilaka lesi. Tigo 'ba Boko'ba na.

Akikali Ma Ro 'Ba Boko'ba

VI Ne ma di zi ya ame ga kandi 'deni mi lende 'ba Boko'ba ne lende kikali mo na me dedü duwöwö. Ne tine inza ro akikali ma 'ba doliño nime ala 'ba nere mo ga ame këdi kiteli ë'bëni ngi yaga ne. **VII** Akikali nime dedü duwöwö ne 'ba Boko'ba na. Bo na kusu abo domo 'deni di zi bilaka. Bo iteri 'deni molo di bi tisaki mo 'do do'ja ro löbu timo.

VIII Nere 'ba döyayi nime ma koto moto te ikali akikali nime dë. Ma lijë këdi kikali ra dëne lijë inza kutöti Kurisitö nere 'ba do wa pili. **IX** Tine kozo ma tönë mi buku 'ba Boko'ba ne iya te, "Wa ame komo ko'ja dë mbili kuwö dë gbi döki'di boto komeri dë ne na ro wa ma Boko'ba kilenjo 'deni dömöyi ya ma ko'bo naga." **X** Tine Boko'ba i'di Nyi Koto Laka 'deni kugbë'du gomo zize. Römöyi Nyi Koto Laka na ro bo kote go lende 'ba

Boko'ba ame ga pele nbö rɔ ma kusu bitɔ ga yayi ne. ^{XI} Kina gbɛ kɔzɔ ame nɛ mɔtɔ dɔki'di yi na nge rɔ bɔ kikali gɔ lende 'bi ga 'doyi ne, kina gbɛ tara Nyi Kɔtɔ Laka abo 'ba Boko'ba na nge rɔ bɔ kikali gɔ lende abo ga 'doyi. ^{XII} Kina ma 'beze a 'ba dɔliɲɔ nime na dɛ ki'di rɔni zize. Nyi Kɔtɔ Laka abo 'ba Boko'ba na bo ki'di zize tikali kpa kɔzi abo ma bo ki'di zize.

^{XIII} Kina me dinza kpe dilende ti akikali ame rɔ meri 'ba bilaka ne. Tine dɛdi dilende ti wa ame ga Nyi Kɔtɔ Laka na kiyandi ze timo ne, tiyɛti gɔ lende mo zi ame ga bo kɛdi 'deni yimo ne. ^{XIV} Bɔ ame kinza Nyi Kɔtɔ Laka yimo ne o'ja a mɔtɔ rɔ kpa kɔzi nime kako di zi Nyi Kɔtɔ Laka ne dɛ du te. Ikali dɛ gbɛ inda nɲi rɔ lende sari di zi bo. Rɔmɔyi todɔrɔ biɛi lende mo nge ti Nyi Kɔtɔ Laka. ^{XV} Kina bɔ ame ti Nyi Kɔtɔ Laka ne na rɔ bɔ kodɔrɔ biɛi lende pili, tine bɔtɔ ɔ'bo dɛ todɔrɔ biɛi lende abo. ^{XVI} Kina kɔzɔ ma tɔnɛ mi buku 'ba Boko'ba ne iya te, "Yɛ na kikali meri 'ba Boko'ba? Yɛ na kɔ'bo ti'di lende zi bo?" Tine na rɔ ze mo. Ze na ki'di akikali 'ba Kurisitɔ 'deni zize.

III

Tiyöbu Mi Laja 'Ba Kurisitö

^I Ne kpe löndö ma ga, mo'bo dɛ tilende ziye kɔzɔ tilende zi ya ame ga 'deni ti Nyi Kɔtɔ Laka naga tara. Milende 'deni ziye kɔzɔ tilende zi bilaka 'ba dɔliɲɔ nime rɔmɔyi kpe gba rɔ kole kuru mi ti'di dɔye gɔ lende 'ba Kurisitɔ. ^{II} Mba na gɔ mi'di kpeye. Mi'di akonyo ma kitigɔ dɛ ziye rɔmɔyi ɔ'boke dɛ gba tonyo mo. Kpe gba ɔ'boke dɛ tonyo wa. ^{III} Kpe e'be nɲi gba kɔzɔ bilaka ma 'ba dɔliɲɔ nime. Me mi kombi ni ti kpa kogba kɛdi gba mi löngö ye ne kpe 'ba dɔliɲɔ nime na dɛ gba ya? Kpe gba nɲi nburu mi loma 'ba dɔliɲɔ nime. ^{IV} Me ɔdɔ ya mɔtɔ ga kɛnyi kiya 'benni te, "Mösö 'bama gɔ Pɔlo," mɔtɔ ga iya te, "Mösö 'bama gɔ Apolo," ne lende 'ba dɔliɲɔ nime na dɛ?

^V Apolo mo bo rɔ wa'di? Kina Pɔlo mo bo rɔ wa'di ga? Ze eze ka nɲi rɔ bɔ ndɔbɔ 'ba Boko'ba ziye ti'di dɔye gɔ lende 'ba Yesu Kurisitɔ. Ze nime kpaki riyo mɔtɔ ndɔbɔ ma nɲere Yesu ki'di 'deni ziye na me kɛddi ko'dɔ. ^{VI} Midiyɛ ma 'bama 'deni rɔ kupö mo kina Apolo ako ma 'ba bo 'deni kodɔ rɔ mini dɔmo. Tine Boko'ba na ki'di 'deni kiyöbu. ^{VII} Kina me bɔ ma kidiyɛ mo ti bɔ ma kodɔ mini dɔmo pili inza rɔ a ma kembe. Boko'ba bɔ ki'di kiyöbu mo nima bo na rɔ dɔ kiteli. ^{VIII} Bɔ kidiyɛ mo ti bɔ kodɔ mini dɔmo lijɛ kpaki riyo rɔ ma koriya. Ze nime mɔtɔ Boko'ba ɛdi ki'di bi gomɔ 'ba röyi ziye kɔzɔ ma ko'dɔ. ^{IX} Ze rɔ lɛpi mi ndɔbɔ abo 'ba Boko'ba kina kpe na rɔ nyaka abo mo ga. Kina kpe na gbɛ rɔ rö abo 'ba Boko'ba.

^X Ti mi këyi nime Boko'ba ki'di ra zö ne ma nɲi rɔ ajonyi 'ba to'ba rö mugɛ gbɔndɔ mo 'deni kina me bɔ mɔtɔ kɛdi 'deni rɔ to'ba dɔmo teyi. Tine nɛ mɔtɔ onɲɔ röyi laka di bi to'ba mo. ^{XI} Rɔmɔyi Kurisitɔ Yesu na nge kɔtɔ kpöki Boko'ba kugɛ 'deni rɔ gbɔndɔ rö nime. Gbɔndɔ mɔtɔ ma 'dɔ kugɛ 'beri di gɔ ame inza kpe. ^{XII} Kina ya mɔtɔ ga ti kubö dɔmo 'deni teyi ti yamo köbököbö ti sitɛri ti doku ma kele kulöwö naga. Kina mɔtɔ ga ti kubö ma 'benni 'deni ti nɲɛri ni ti mɔli ti kolokɔ. ^{XIII} Tine tetɛni 'ba ndɔbɔ mo ti kinda 'jaa mi kada 'ba tileme Kurisitɔ. Rɔmɔyi mi kada mo nima pa'do ma löbu ti kako ku'dö'dö gɔ ndɔbɔ ko'dɔ 'bi 'ba mɔtɔ kileme kinɛ mo yaga. ^{XIV} ɔdɔ a 'bëyi 'ba mɔtɔ ame kubö dɔ gbɔndɔ nima ne konya dɔ pa'do ti ko'ja kpa kɔzi 'bi nɲi. ^{XV} Ne ɔdɔ 'bëyi 'ba mɔtɔ na kilanma yo o'ja ɔtɔ dɛ kpe gomɔ. Ni mo na nge ti komɔ ɛ'bi nɲi kɔzɔ a ma komɔ di mi pa'do.

^{XVI} Ikalike 'deni ro ma laka kpe na ro rö löbu 'ba Boko'ba kina Nyi Koto Laka abo edi koloma miye. ^{XVII} Kina me odo bo mo kebe kirasi ro 'ba Boko'ba nime Boko'ba ti kirasi bo mo to nima gbi. Romöyi rö löbu abo 'ba Boko'ba ro a ma koro, kina me 'deni ro kpe.

^{XVIII} Kinza boto moto kebe ku'ölu ro bo de kpe. Bo ame komeri ro bo tegé bo bo lende kikali na go akikali 'ba dolinjo nime ne, i'dike bo kuyi ro bo ti yaga ro rumo go bo kedí ro bo lende kikali ma laka. ^{XIX} Romöyi wa ame bilaka 'ba dolinjo nime kedí kideki ro akikali ne ka ngi ro lende yawa di komo Boko'ba. Kozo ma tone kugu mi buku abo ne iya te, "Boko'ba o'ba lijé bo lende kikali ni 'deni lijé kilaka mi komo kandi 'benni ga." ^{XX} Kina moto gbi iya te, "Nere Boko'ba ikali meri 'ba bo akikali ni nima do oto mo inza." ^{XXI} Kina kinza ni moto kidewo boto moto de ka ndeni. Wa pili ziyi ro e'bi ga. ^{XXII} Polo ni ti Apolo ti Pitöro ti dolinjo nime ti didi ni ti tole ti wa ma giri naga nime gbi ti ma 'jaa kowo yayi naga ro gonni lijé wa naga nime pili e'bi ga na. ^{XXIII} Tine ni ro 'ba Kurisitö kina Kurisitö ma 'ba bo ro 'ba Boko'ba.

IV

Bo Ndobo 'Ba Kurisitö

^I Ma 'beze ma laka mo na go kongoke ze kozo bo ndobo 'ba Kurisitö ga bo kongo go a 'ba Boko'ba mo tone ga pa ro ma kusu ne. ^{II} Tine wa ma ko'doko di zi bo kongo go wa na ro tonjo gomo laka. ^{III} Ne ma 'bama ame go kpe ala bilaka moto kodoro bici lende roma go ndobo ko'do ma ne, o'do oto de zo. Ma pele modoro bici lende mo de gbi. ^{IV} Ma di zo ma ro ma kopo mi ndobo ma, ne tine ileme de du te ma 'deni ngi ro ma laka. Nere Yesu na ti kodoro bici lende ma. ^V Kina kinza kodoroke bici lende 'ba boto moto de ngi gba toti tara kota kinza ma kada mo komo titi. Buré ma nburunburu pili edi koda tako 'ba nere Yesu titi nbö. Bo na ti koja wa pili ma ro ma kusu naga pili yaga kpaki ti meri 'ba mi doki'di bilaka. Kina ti ni moto ko'ja ro koyo ame koriya tiyi ne ngi di zi Boko'ba.

^{VI} Kina me löndö ma ga, wa naga nime pili dongala mo ga miyari 'deni tize, ze ti Apolo 'do kutuke roye go lende ko'do ze. Kina gbi go kikalike mi 'jo 'ba lende mumé tone kiya te, "Mi akiyeni oroke go ame kugu ne." Kina kinza ni moto kombi döyi de kubí go ya moto ga tine kebe kudöli moto ga. ^{VII} Ni, ye na ki'di yi mbiri do lepí yi ga? Tara ne e'bi naga nima Boko'ba na de pili ki'di? Ne go wa'di na keddi kombi döyi timo kozo i'di de ro ti'di ziyi tara gomo?

^{VIII} Kpe, eddike 'deni ti wa ma ko'dokoke mo naga? Kina kpe 'deni ro bo mori mo nati? Kpe 'deni ro nere mo nati ko'ja dedí 'beze gba ro bo sari? Ne ma kiya te keddike ra 'deni ngi ro nere mo dene edi kele ngi sowa go dedí gbi ro nere koto tiye. ^{IX} Tine ma di zo bine inda kozo iya te Boko'ba i'di ze bo laja abo ga tedi ngi woti titiyi beri kozo bilaka ame kodo karama 'deni domo tupo mo yaga komo bilaka pili te ne tara 'do komo dolinjo löbu nime ti malayika ni pili ko'ja ro kaya ze. ^X Ze ma 'beze 'deni ngi yaga ro rumo domöyi Kurisitö, tine kpe ma 'beye na 'deni ro bo akikali. Denme ma 'beze 'deni ngi du yaga, tine kpe na 'beye ro ma kitigo. Kpe koro ye 'beye kubí goye, tine kudöli ze ma 'beze. ^{XI} Molo tone bine nbö komo mi kada nime tone ze ngi ro 'bö ti koda mini kinza bonggo roze kedí koto tomba ze dulé dote go bi ti yida roze, ^{XII} do'do ndobo ti kozoze ti tende. Odo kogbaki ze do'do ngi ro ye'yi zi bilaka mo ga. Odo kodo gomo

roze dombi ngi. ^{XIII} Ɔdo kumu kpa pele goze dileki domo ngi ro ma keyi. Molo nime ze ngi kozo yeri naga tara zi dolinɔ pili.

^{XIV} Wa naga nime medii mugu ne, minza mugu ziye 'do ki'di roye kaya. Tine mugu ziye tiyandi ye timo romoyi kpe kole ma ga ma mo'ɔ kulowo na. ^{XV} Kpe 'deni le'jete ti bo konɔ goye ga nɔani mi kori 'ba Kurisitɔ nime, tine 'bu edi nge koto. Ma na 'deni nge ro 'bu ziye mi kori 'ba Kurisitɔ nime romoyi ma na muwowo laja laka mo ziye. ^{XVI} Kina me medii miya ziye ogbake gorɔ doma. ^{XVII} Go ko'du mo na me medii moja Timatiyo kari ziye yayi ne. Bo na ro kole ma ame mo'ɔ kulowo ne. Bo bo ndobo ma laka 'ba nɔre ze Kurisitɔ mo na. Bo ti ki'di ye 'deni ngi komerike go akiyandi mo ga ame mo'do kote mi kanisa naga nime mi go bi lobu nime pili ne.

^{XVIII} Ya moto ga uboto ga ronni 'deni ngi yayi nime te, lijɛ omeri 'benni tegɛ minza mako kpe tori ye. ^{XIX} Ne ɔdo nɔre Yesu Kurisitɔ ko'doko ngi zo ti momo giri naga nime yayi. Kina ti mako muwo, monɔ a lobu to nima lijɛ boto bo kuboto ronni naga nima kedii ko'do ne. ^{XX} Romoyi nɔre lobu 'ba Boko'ba inza nge ro lende kiya, tine kina ro tigo. ^{XXI} Kina me ma yala na ko'dokoke? Go mako ziye ti nyo'bo? Ala go mako ti ako'ɔ ti dokii'di keyi?

V

Lende Kenye Mi Kanisa

^I Mi'di ame te ziye, lebi mo edi kiya roni kako zo bine tegɛ yeri ko'do ma kenyɛ ame ya ma kinza kikali Boko'ba de naga pele ko'bo de to'do mo ne edi 'deni ko'do roni mi longo ye yayi. Bo moto kebe ko'do ti 'ja 'ba 'bu bo.

^{II} Ne ma tara ne 'do koyoke roye tondo ga? O'ja de ne 'do kudoku kogake bo boto bo ko'do mo nima yaga di mi longo ye. ^{III-IV} Ne ma 'bama ame yida roma pele nbɔ ro ma kwo di roye ne, medii tiye mi meri. Kina me mi moyi Yesu Kurisitɔ nɔre ze, modɔ karama mo 'deni do boto bo ko'do lende nime kozo yida roma edi tiye yayi. Mi kpa kototo 'be ti medii ngi tiye mi meri. Kina ti tigo 'ba nɔre Yesu ^V odoke kpa bo nima zi Satani 'do kupɔ yida ro bo mo nima yaga tine go nɔre Yesu komo didi bo 'jaa mi kada ame 'deni ro 'ba bo 'ba nɔre ne.

^{VI} Do kombi 'bi 'ba moto ileki aa royi. Ikalike lende mumɛ tone kiya te, "Laɔa titiyi pele i'di ruzu ma lobu ngi ko'bu." ^{VII} Kina ti ototoke laɔa ma molo 'ba lende kenyɛ ti yaga di mi longo ye 'do keddi ke ti yaga 'doyi ro wa la'ja kozo mangolo'bo 'ba Pasaka ame kinza laɔa gomo ne tara. Ro ma laka kpe na 'deni ngi tara romoyi Kurisitɔ kamolo 'ba karama 'ba Pasaka ze mo tone umu 'deni. ^{VIII} Kina donyoke karama ze ti. Tine kinza donyoke de ti mangolo'bo ma ti laɔa molo tone ga gomo ame ro dokomali lende kenyɛ ne. Donyoke ti mangolo'bo ma laka ma kinza laɔa gomo ame kina ro lende kodoro ni ti dokii'di koto ne.

^{IX} Mi waraga ma tone mugu ziye ne miya 'deni ziye kinza kodo'bake doye de ti bo yeri. ^X Tine miya de te kinza kodo'bake doye de ti bo yeri ma gba kinza kikali Boko'ba de naga ti bo tomomi wa ni ti bo 'bogo ni ti bo akoro ni. Tado'bo doye de tinni mo omba kina ro tenyi tari nburu mi koto yaga di mi dolinɔ nime. ^{XI} Tine 'jo 'ba lende ma miteri mo, ya ame ga ngi kedii kidiki ronni 'deni zize ro londɔ tine kedii gba to'do yeri ro bo tomomi wa ro bo kulomu kpenni zi akoro ro bo ti'ja ro bo layi gbi ro bo 'bogo ne na go kodo'bake doye de tinni. Bilaka ma kozo a nime te pele ro akonyo kinza konyoke de gbi timo bi koto.

XII-XIII Tine todo karama do ya ma kinza ro 'ba kanisa naga nima ndobo ma na de. Boko'ba na ti kodo karama donni. Ne go wa'di na kpe kodoke karama de do lepi ye ga ame tiye mi kanisa ne? Mi buku 'ba Boko'ba yayi iya 'deni te, "Ogake bo lende kenyé yaga di mi longo ye."

VI

Burè Mi Longò Bilaka 'Ba Boko'ba

I Go wa'di na odo ni moto keddike ti lende mbowa mi longo ye ti londó yi moto kebe kogba lende mo za koto kari zi bilaka ma yaga kola bilaka 'ba Boko'ba? II Ni, ikali de du bilaka 'ba Boko'ba na kedí ko'do buré 'ba dolijo nime pili kada moto? Ne odo kpe na keddi ko'doke buré 'ba dolijo 'deni, go wa'di na ko'bake de tilejo lende ma titi naga nime? III Ikalike de du ma ze na dedí do'doke buré 'ba malayika ni kada moto? Ma tara ne kina de kirindi kebe lende 'ba loma ze bine? IV Ne kina me 'bowu odo lende ma te ga ko'do ronni, go wa'di na kebe kotoke za zi ya ma kinza ro oto mi kanisa naga? V Laja roye. Kpe nima pili boto ma koto moto te inza mi longo ye nima ro bo kikali lende ame go ko'bo tote buré 'ba mi longo ma londó? VI Kina me ngi 'deni ni moto kogba londó yi ngi koto za zi ma kinza ki'di donni go lende 'ba Boko'ba naga na ko'do buré mo.

VII Me keddi kari koroke 'deni za komo buré te ne, o'ja Satani na ka'da ye 'deni 'di? Ma laka mo देने kolake ra ngi gbo kirasi lende ziye kolo e'be ga kinza lende gomo? VIII Ne ame kpe ma tone mo 'deni ko ro londó ne na kenyike za aa 'bowu tirasi lende tolo wa ro roye.

IX Ikalike de du? A moto ro bo lende kenyé 'do kodo mi nere lobu 'ba Boko'ba inza du te. Kinza ki'dike ku'bolu ye de. Bo ronyo ni ti bo tulomu kpenni zi akoro ni ti bo yeri ni ti botoni ma kedí ki'di ko'do tinni naga X ti bo 'bogo ni ti bo tomomi wa ni ti bo layi ni ti bo ti'ja ni ti bo akolo ni, lijé nime pili a moto ro todo zinni mi nere lobu 'ba Boko'ba inza du te. XI Ya moto ga di mi longo ye nima bina kina gbi pa tone kozo a nime te. Tine urogo ye 'deni di mi lende kenyé. O'de ye 'deni zi Boko'ba ki'di ye 'deni yaga ro ma laka komo bo ti moyi nere ze Yesu Kurisitó gbi ti Nyi Koto Laka abo 'ba Boko'ba ze.

I'di Yida Royi Zi Kurisitó

XII Ni moto ti kiya te, "Ma ro do ngolo bi to'do wa pili." Ne ti mileki ziyi te, "Yeé, tine wa pili inza ro yei ziyi." Ma gbi ro do ngolo bi to'do wa pili. Tine mola roma de zi a moto kuyi ma ro atoli 'beni. XIII Ne odo ni moto kiya te, "Akonyo zi mi kina mi zi akonyo," ti miya te, "Yeé, ne tine kada moto Boko'ba ti kote domo kpaki riyó yaga." Yida ro nima i'di de zi bilaka 'do to'do yeri timo, tine i'di 'do toja laja 'ba nere Kurisitó timo. Kina bo na gbi kedí koja go wa pili zi yida roze. XIV Boko'ba ombi Kurisitó 'deni koja yaga di mi tole kina ti bo ko'do gbi tara zize ti tigo abo nime.

XV Kpe ikalike de du yida roze nime na ro kapa yida ro Kurisitó? Tine 'do kebe kogba kapa yida ro Kurisitó nime 'bowu tondo ga ko'do ro kapa yida ro bo ronyo? Kinza kpe du tara lipo. XVI Kpe, ikalike de? Ni bilaka ame kinda'ba doyi 'deni ti bo ronyo ni 'deni ro akoto tini. Buku 'ba Boko'ba iya lende nime 'deni te, "Lijé nima kpaki riyó 'deni ro yida ro koto." XVII Kina me bo ame kodo'bo roni 'deni ti Kurisitó 'deni ro akoto ti Kurisitó.

XVIII Kpe, otoko roye yaga di ro yeri. Lende kenyé ma laki naga nima pele pili edi 'beni yaga di mi yida ro. Tine bo ame ko'do yeri ne irasi lende 'deni mi yida ro bo. XIX Ikalike de du yida roye na ro ro 'ba Nyi Koto Laka ame Boko'ba ki'di 'deni ziye kedí koloma miye ne? Kpe, inzake kpe ro 'ba

gbagba ye, tine kpe 'deni yaga rɔ 'ba Bɔko'ba. XX Bo ugɔ ye 'deni rɔ tugɔ. Kina i'dike yida rɔye ti kileme rɔ lɔbu abo 'ba Bɔko'ba.

VII

Lende 'Ba Togbe 'Ja

I Go lende 'ba wa ma tönë ga kuguke zö bine ne, dogba mo miya te ele zi botoni 'do kosa a mɔto rɔ 'ja dë. II Ne go ame yëri ko'do këdi 'deni ngi kulowö te ne, ma laka mo ziyi ni botoni kogbe 'ja 'bi ziyi, go 'ja gbi yo mɔto këdi ti më'dë yi. III Kina go ni më'dë kinda'ba 'ja 'bi laka. Kina 'ja gbi tara loko kinda'ba më'dë ni laka. IV 'Ja loko inza ti közi kakpa do yida rönï, a 'ba më'dë ni na. Kina botoni gbi inza ti közi kakpa do yida rɔ bo, a 'ba 'ja abo na. V Kinza kebeke dë toza mï rɔ, tine nge ɔdo kpe na kutike e'be do lende mo 'deni 'do toloma titi mbowa tara mï tö'dö do ndö bi to'do mɔtu. Di pötö mo ileki kodɔ'bɔke dɔye kinza Satani ko'ja kpa kori ra di rɔye ti akiyɔzo mï togbo do yida rɔye nima.

VI Miya ama 'deni nge tara, tine inza rɔ kö'du ki'di. VII Miteri 'bama dëne go keddike ra pili kɔzo ma te. Ne ongo, Bɔko'ba oza loma 'deni pili zize rɔ gege ni mɔto ti 'bëyi ama gbi ti 'ba bo.

VIII Tine zi ya ma kinza kogbe rönni dë gba naga ti makuru'bë ni, ma laka mo zinni go lijë koloma e'bënni kö'bö nburu kutu nni tara kɔzo 'bama te. IX Ne ɔdo ni mɔto ko'bo dë togbo do yida rɔyï, ogbe 'bëyi ziyi. Togbe mo na laka kinza ako'doko 'ba yida rɔ kogba dɔyï ra.

X Tine ziye kpe ame ga kogbeke rɔye 'deni ne, wa nime mëdi miya ne lende ma na dë, tine 'ba nere ze Yësu na. Kinza 'ja kebe kënyi dë di go më'dë ni. XI ɔdo ni 'ja mo kënyi, oloma ngi nburu tara mɔtoga kileki zi më'dë yi mo nima. Kina kinza ni botoni kebe koga 'ja 'bi dë gbi.

XII Ziyë kpe ma laki mo ga, ame mëdi miya ziye ne ma 'bama na, 'ba nere Yësu na dë. ɔdo ni löndö mɔto këddi ti 'ja ame gba ki'di dönï dë go lende 'ba Yësu ne, kinza koga ni dë ɔdo loko kuti toloma tïyi. XIII Kina gbi tara ni 'ja ame këddi ti më'dë ma kinza ki'di dönï dë go lende 'ba Boko'ba ne, kinza kënyi dë di go bo ɔdo bo kuti toloma tïyi. XIV Römöyï botoni ma kinza ki'di dönï dë pele gba go lende 'ba Yësu nima ti ko'ja yëyi 'ba Boko'ba go lende 'ba 'ja abo. Kina 'ja ma kinza ki'di dönï ti ko'ja yëyi gbi go lende 'ba më'dë ni. ɔdo kinza tara kole 'be ga ti këdi ngi rɔ ti'da komo Boko'ba. Tine rɔ ma laka lijë rɔ 'ba bo. XV Ne ɔdo kiya te ma kinza ki'di dönï dë mo nima ko'doko tïyëyi gbe 'bënni nima, i'dike lijë koza gönni ngi. Römöyï a mɔto inza bine ame kudödu löndö ti lëmi nime rɔ akoto. Boko'ba idëki ye toloma mï lende këyi. XVI Ni 'ja, ikali tondo ma këdi komo më'dë yi di mï tölë? Kina ni botoni, ikali tondo ma këdi komo 'ja 'bi?

Ndose 'Ba Pɔlo Zi Kanisa

XVII Tine ndose ame mola zi kanisa pili na me. Ni mɔto oloma kö'bö go loma 'bi ame nere Kurisitö ki'di 'deni ziyi Boko'ba kidëki yi teyi ne. XVIII Ni ame dëki kömö ziyi ko'ja kilele yi 'deni ne, kinza kebe dë kpe 'do tïyölu kpa mbero mo tégë yaga. Kina ni ame dëki kömö ziyi ko'ja kilele yi dë gba ne kinza kebe koma go a mɔto rɔ akilele dë kpe. XIX Römöyï tilele mo ala kilele dë pele nima inza rɔ lende kembe. A ma rɔ do kiteli mo na rɔ tuwö do kö'du ki'di 'ba Boko'ba.

XX Ni mɔto ziyi toloma kɔzo ame dëki abo 'ba Boko'ba kota yi ne tara. XXI Ni ame dëki kota yi këddi rɔ atoli ne kinza kinda'ba meri mo dë. Ne ɔdo ko'ja kori 'ba 'do tɔdo yaga di yimo tedi rɔ do ngölö, laka o'do ngi. XXII Römöyï atoli ame kidëki 'deni rɔ akoto ti bo Kurisitö ne bo ope 'deni

yaga rɔ dɔ ŋgölö. Kina gbɛ tara ma kɛdɛki kɛdɛ rɔ dɔ ŋgölö naga 'deni yaga rɔ atoli zi Kurisitö. ^{XXIII} Boko'ba ugö ye 'deni rɔ tugö kina kinza kebe ki'dike rɔye dɛ kpe rɔ atoli zi bilaka mɔto. ^{XXIV} Löndö ma ga, nɛ mɔto oloma kö'bö kɔzo ma tönɛ dɛki kota yi ne tara kɔmɔ Boko'ba.

Lende 'Ba Paranja Ni Ti Makuru'bɛ

^{XXV} Gɔ lende 'ba ya ame ga gba kosa a mɔto rɔ, rɔ kogbe dɛ ne, minza ti ndose mɔto ma Kurisitö kose zö gomo. Tine ma ame mo bo ki'di ma 'deni ti mi këyi abo 'do ki'dike dɔye gɔ lende ma ne, ma na mɛdɛ mo'de ame 'deni ziye ti meri ma. ^{XXVI} Kɔzo ame ze 'deni le'jete mi gomɔ ne, ma laka mo ŋgi ziyi nɛ mɔto toloma è'bi ŋgi tara. ^{XXVII} Nɛ ame kɛddi ma 'bɛyi 'deni ti 'ja kinza koma kori mɔto dɛ kpe rɔmo toga mo yaga. Nɛ ame kogbe dɛ gba ne kinza koma è'bi dɛ. ^{XXVIII} Ne ɔdo nɛ botɔni kogbe inza rɔ lende kënyɛ. Kina ɔdo kogbe yi nyiti inza rɔ lende kënyɛ. Ne tine mo'doko tokɔnyi ye kpe ma 'beye di zi gomɔ löbu nima lijɛ bɔ kogbe rɔnni ni kɛdi kusu kpɛnni yimo rɔ kɔmɔ löndö ne.

^{XXIX} Löndö ma ga, kada ze mi dɔliŋɔ bine gomɔ ɔwo dɛ kpe. Kina kisaki di mi kada nime tɔne ma kogbe 'ja 'deni pele naga koloma kɔzo inza ti 'ja. ^{XXX} Ma ti tɔlo kɔmɔni, koloma kɔzo inza rɔ meri. Ma kɛdi kɔgö koloma kɔzo inza rɔ lɔŋɔ. Ma kugö wa naga koloma kɔzo inza rɔ è'benni. ^{XXXI} Ma kɛdi komomɛ mɔri 'ba dɔliŋɔ nime kɔŋɔ yaga kɔzo ndɔbo abo na dɛ. Römöyi dɔliŋɔ nime dɛdi donɔke ne èdi kiteli pili yaga giri naga nime.

^{XXXII} Kina mo'doko ye gɔ kolomake kinza doki'di kombi. Bɔ ame gba kogbe 'ja dɛ ne, meri mo è'bö ŋgi ŋburu gɔ ndɔbo 'ba nɛre Yɛsu 'do tɛyɛyi doki'di mo. ^{XXXIII} Ne bɔ ame ti 'ja ne mi bo è'bö rɔ ma kombi gɔ a 'ba dɔliŋɔ nime tɛyɛyi doki'di 'ja abo timo. ^{XXXIV} Kina doki'di bo è'bö ŋgi ŋburu riyö. Lijɛ ame ga kinza ti mɛ'dɛ ne, meri 'benni è'bö ŋgi ŋburu gɔ ndɔbo 'ba nɛre Yɛsu. Lijɛ i'di ma 'benni rɔnni ŋgi kpaki ti meri 'ba minni kɛdi lipo rɔ ma laka zi bo. Tine 'ja ma kogbe 'deni meri mo è'bö ŋgi ŋburu gɔ a 'ba dɔliŋɔ nime. Römöyi loko o'doko tɛyɛyi doki'di mɛ'dɛ nɛ. ^{XXXV} Minza miya nime 'do to'jɔŋɔ ye di rɔmo. Tine mo'doko tokɔnyi ye to'do lende laka toja laja 'ba nɛre ze Yɛsu nime ti doki'di kɔto.

^{XXXVI} Kpe ame ga kiliboke rɔye 'deni ne, ɔdo kɔŋɔ lende ko'do 'bi kari dɛ laka tini tine ako'doko 'ba yida rɔ ka'da yi 'deni ŋgi to'do mo, o'do kɔzo ma kiteri kogbe rɔye. Kina inza rɔ lende kënyɛ. ^{XXXVII} Tine nɛ ame kinda'ba doki'di yi kɔto mi libö 'bi kogbo dɔ yida röyi ŋburu laka a mɔto ka'da yi dɛ komeri 'deni tara döyi tola loko koloma tɔti ko'doko'do ne, ele gbɛ. ^{XXXVIII} Bɔ ama kogbe ma 'ba bo ŋgi ne, o'do 'deni gbɛ laka. Kina nɛ ma kola 'bɛyi tara nima o'do 'deni laka gbɛ rɔ dɔ kiteli.

^{XXXIX} Nɛ ame kogbe mɛ'dɛ 'deni ne, inza rɔ dɔ ŋgölö. Tine ɔdo mɛ'dɛ yi kɔlɛ 'deni yaga nɛ è'bi ŋgi nati rɔ dɔ ŋgölö bi togbe mɛ'dɛ mɔto ma ko'doko. Kina 'do mɛ'dɛ mo kɛdi rɔ ma ki'di dönɛ 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu. ^{XL} Tine ma momeri 'bama ma laka mo ziyi toloma tara kinza togbe mɛ'dɛ mɔto. Ma, ma Pɔlo momeri ma 'bama na tara kina mikali ŋgi mɛdi ti Nyi Kɔto Laka.

VIII

Yida 'Ba Akoro

^I Ti miya ame ziye gɔ lende 'ba yida ma kɛdi kumu zi akoro naga. Dikalike 'deni rɔ ma laka ze pili ti akikali kɔzo ma kiya rɔni. Tine akikali na kɛdi ko'de dɔ kombi. Ako'ɔ na rɔ a ki'di tigi. ^{II} Bɔ ame komeri tɛgɛ bo

ikali wa ne, bo ikali ɔto dɛ gba laka. ^{III} Tine bo ame ko'ɔ Boko'ba ne na nge Boko'ba kikali.

^{IV} Kina go lende 'ba tonyo wa ma kumu zi akoro ti miya te ze dikalike 'deni ro ma laka akoro inza ro ɔto. Boko'ba nge koto mitoro, a mato inza. ^V Kina kozo ame pele ya moto ga kedii kiya te, Boko'ba moto ga edii mitoro, moto ga mi yayi beri ne, ɔdo Boko'ba to mo naga nima ti nɛre 'ba do mitoro mo to naga nima kedii pele yayi ^{VI} ma 'beze dikali Boko'ba nge koto ame bo na ro 'bu ze ne. Bo na me ko'ba wa pili ki'di ze me dolomake mi laja abo ne. Kina nɛre 'ba do mitoro gbi nge koto ame bo na ro Yesu Kurisitɔ. Bo na me ki'di ze ti wa pili 'ba dolinjo nime kozo ame dedike ne.

^{VII} Tine ya moto ga di mi longo ze bine ikali ma 'benni lende nima de. Toro akoro na 'deni za kikali ronni. Pele giri nime ɔdo lijɛ konyo akonyo mo tegɛ lijɛ onyo wa koro 'deni. Meri 'benni itigo de gba na tonyo a nima kirasi yimo ngi yaga. ^{VIII} Tine akonyo o'do ɔto de zize komo Boko'ba. ɔdo donyoke de, iyenyɛ ze de ngi buju komo bo. Kina ɔdo kiya te donyoke pele ilɛjo ze de ngi lipo komo bo.

^{IX} Ni ro do ngolo tonyo mo, tine kinza ki'di de kedii yaga ro a 'ba la'ba zi ma meri mo ga kitigo de gba naga. ^X Romoyi ɔdo kiya te bo ame meri mo kitigo de gba ne ko'ja yi ni bo lende kikali mo tone na kedii 'deni tonyo wa di mi ro 'ba akoro, ro ma tondo na 'do koco bo de tonyo wa ma kumu zi akoro? ^{XI} Omba bine akikali 'bi mo tone na aa 'bowu kupo bo nima 'deni za yaga. Bine bo gbi ro londɔ zii Kurisitɔ kole 'deni gbi go bo. ^{XII} Lende kenyɛ ame ko'do zi londɔ ma gba meri mo kitigo de kozo a naga nime te ne, Kurisitɔ na ko'do lende kenyɛ 'deni teyi.

^{XIII} Ne kina me ɔdo kiya te a tone monyo ne na ki'di londɔ ma 'deni kila'ba mi lende kenyɛ kozo a nima tara, a moto ro yida minza monyo kpe kinza ma na mebe moro ra ro bo koozi, ti'di londɔ ma kila'ba mi lende kenyɛ.

IX

Bo Laja 'Ba Yesu

^I Ongoke di roma, ma gbagba ma ro do ngolo. Ma ro bo laja 'ba Yesu. Mo'ja kinɛ nɛre ze Yesu ti komo ma. Kina kpe na ro kinɛ 'ba ndobo ma mi tigo 'ba nɛre Yesu. ^{II} Kina kozo ame ma konzi moto ga kiya pele te minza ro bo laja ne, ma di ziye ma ngi ro bo laja 'ba Yesu. Romoyi tedi 'be ro akoto ti nɛre ze Yesu na kileme 'deni Boko'ba na koja ma.

^{III} Tine go 'ba ya ma kiya kpenni roma naga nima ti miya zinni te, ^{IV} "Ma di ziye kpe nima, inza ro ma laka go kokonyi ze ti mini ni ti akonyo 'ba kpeze? ^V Inza ro ma laka zize go togbe 'ja di mi yito ame ga 'deni mi kanisa ne tilingere timo kozo ma 'ba Pitoro ni ma ti bo laja moto ga 'ba nɛre Yesu ti londɔ bo ga tara ya? ^{VI} Go wa'di na ze ma 'beze ti Baranaba na nge go do'do ndobo 'ba kpeze ti koozize? ^{VII} Ye na ko'do ndobo 'ba bo kanya ra molo ti yamo 'ba gbagba bo? Ye na kidiyɛ ngeri ra ngi tara kinza konyo ma kana mo? Ye na koda sa ra ngi tara kinza ma kuwe wi mo?"

^{VIII} Minza miyari nge go 'ba bilaka lesi. Ko'du ki'di iya gbi te. ^{IX} Ugu mi ko'du ki'di 'ba Musa bine iya te, "ɔdo ki'di sa tomba nyonyu kinza kudodu kpamo de teyi." Tara ne lende 'ba sa na ko'ɔ kulowo ro Boko'ba? ^X Ro ma laka wa nima bo iya go lende ze. Romoyi bo korodo mo ti bo komba mo mi komo ki'di 'ba ndobo 'benni lijɛ ti konyo ngi di yimo. ^{XI} Kina me dili kupo 'ba Nyi Koto Laka 'deni miye. Ne go wa'di na 'do do'ja 'ba tulu yida ro de gomo di ziye?

^{XII} Me kēdi rɔ ma laka zinnī lijē mɔto mo naga nima titeri mo di ziye ne, o'ja dēne gɔ ma 'beze na kēdi rɔ dɔ kiteli 'di? Ne onɔɔ ze donyɔ eze kɔri mo dē. Dosa eze ngi pili rɔze kinza kebe kuruwɔ rōni ra mī kɔri 'ba laja laka 'ba Kurisitō nime. ^{XIII} Ikalike 'deni laka bɔ ndɔbɔ 'ba mī rō lōbu 'ba Boko'ba ēdi konyo kpēnni di yayi. Kina bɔ akumu ni gbī ogba kapa 'ba yida ma kumu naga rɔ akonyo zinnī. ^{XIV} Kina me gbī tara nɛre ze Kurisitō ose 'deni 'dɔ bɔ kuwōwō laja laka abo ga konyo kpēnni timo.

^{XV} Ne onɔɔ 'bama monyɔ ama lende mo dē. Kina minza mugu lende nime gbī te bine zō rɔ kpasi. Ma laka mo zō 'dɔ tōlē ngi titi du yaga di dɔ ame 'dɔ bɔ mɔto na kari koyoyo rɔ bɔ dɔ wa ma 'dɔ moyo rɔma gomo mo tōnē ne. ^{XVI} Rōmōyi tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba na dē rɔ wa ma 'dɔ moyo rɔma timo. Ndɔbɔ ma, ma Boko'ba kose zō na. Bu'bu zō ɔdɔ kiya te muwōwō dē. ^{XVII} ɔdɔ muwōwō ngi gɔ ako'dɔkɔ mo ti mo'ja bi gomɔ 'ba rɔma ngi. Tine mo'dɔ ngi kɔzɔ ndɔbɔ ma ki'di ma teyi gɔ amē Boko'ba kolɔ 'deni dɔma ne. ^{XVIII} Ne tine 'dɔ wa'di na mo'ja rɔ bi gomɔ 'ba rɔma? Omba kina rɔ laja laka 'ba Kurisitō nime zō tuwōwō mo rɔ ma sari kinza bɔtɔ kopi ɔtɔ dē zō gomo, zō to'jɔnɔ rɔma yaga di bi to'ja bi gomɔ 'ba rɔma.

^{XIX} Di mī ame pele minza rɔ atoli 'ba bɔtɔ ne mileki rɔma 'deni yaga rɔ atoli zi bilaka pili rɔ buru 'dɔ mokonyi ma konzi ti'di dōnni gɔ lende 'ba Yēsu. ^{XX} Zi ma rɔ Yudayi mo ga mileki rɔma gbī yaga rɔ Yudayi 'dɔ tokonyi lijē. Di mī ame minza pele bicī kō'du ki'di 'ba Musa ne mileki rɔma gbī yaga tara mī ndɔbɔ ma tinnī gɔ mokonyi lijē. ^{XXI} Kina gbī tara zi ma rɔ bɔ lōwɔ naga mileki rɔma yaga rɔ bɔ lōwɔ 'dɔ mokonyi lijē ame ga kinza bicī kō'du ki'di 'ba Musa ne. Tine inza dē du te moro kō'du ki'di 'ba Boko'ba dē. Kō'du ki'di 'ba Kurisitō mbiri dɔma. ^{XXII} Mī lōngɔ ma kinza meri mo kitigɔ dē naga mileki rɔma gbī kɔzɔ lijē tara 'dɔ mokonyi lijē. Mileki rɔma yaga mo'dɔ wa pili rɔ ma koriya gɔ loma 'ba bilaka lesi zō tɔmɔ lijē yaga. ^{XXIII} Mo'dɔ wa pili 'deni tara gɔ laja 'ba Kurisitō 'dɔ mo'ja yēyi ma gomo.

^{XXIV} Ikalike 'deni mī riŋa dōli bilaka rɔ ma konzi. Tine pele bɔ ma kɔto na nge kēdi kari ko'ja kpa kōzimo. Kina ti nī mɔto iriŋa ti rɔ ma kembe mī loma 'bī 'dɔ ko'ja kpa kōzi 'ba gomo. ^{XXV} Mī lēyē pili mɔto ogbɔ dɔ yida rɔ bɔ laka gɔ bɔ ko'ja kpa kōzi. Rɔ kupɔ ma 'bēnni nime le ka gɔ kpa kōzi kinza kigabi tɔ. Tine kpa kōzi ma 'beze nime dēdi dupɔ rɔze gomo ne ɔ'bɔ 'bēni ngi rɔ nburunburu. ^{XXVI} Kina me mēdi miriŋa 'deni rɔ ma kodɔrɔ milapo bi tote me. Ma 'deni ngi kɔzɔ bilaka ame komba mɔbɔ abo dē ngi sowa mī lili yayi ne tara. ^{XXVII} Monzɔ yida rɔma ga 'deni 'dɔ mɔrɔ njo kitigɔ rōmōyi kinza kebe ko'jɔnɔ ma, ma bɔ kuwōwō laja laka 'ba Kurisitō mo tōnē ra ti kpa kōzimo kada mɔto yayi.

X

Akiyandi Gɔ Lende 'Ba Akoro

^I Lōndɔ ma ga, mo'dɔkɔ ziye 'dɔ komerike wa ma ko'dɔ rōni zi 'bu ze lōbu tōnē ga kari ti Musa ne. Lijē nima pili pɔli itata 'deni kumu dɔ Yōpɔ Kasi ti ndinnī. ^{II} Obapatasi lijē pili 'deni rɔ bɔ kōsɔ gɔ Musa ga mī pɔli ti mini lōbu nima. ^{III} Lijē pili onyo akonyo kɔto nima Nyi Kɔto Laka ki'di zinnī ne. ^{IV} Lijē pili uwē mini kɔto nima Nyi Kɔto Laka koja zinnī di mī dōku mo nima kō'bɔ nduwē tinnī ne. Omba kina rɔ Kurisitō. ^V Tine pele tara gba dōki'di Boko'ba ēyi dē rɔ ma konzi mɔto mo ga. Kina tōku lijē kileke ngi yī mōkɔ.

^{VI} Wa naga nime pili o'dɔ rōnni rɔ akileme zize kinza debeke ra titeri lende kēnyē kɔzɔ 'bēnni ma lijē ko'dɔ ^{VII} ala dulōmuke kpeze gbī zi akoro

kɔzɔ ma 'bɛnni. Kɔzɔ ma kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara iya te, "Lijɛ oloma ngi bi tonyo karama tuwɛ wa lijɛ kɛnyi bi tusi ngala." VIII Kinza debeke dɛ gbi to'do yɛri kɔzɔ ma 'ba ya ɛ'bɛnni mɔto ga ame ki'di ma kuluku 'butɛ bi 'butɛ sowo dɔɔmu dɔɔkɔto (23,000) kɔlɛ ngi pili kada kɔto ne. IX Kina kinza debeke dɛ gbi tiyɔzɔ nɛre ze Boko'ba kɔzɔ ma 'ba ya ma 'bɛnni mɔto ga ame ki'di murɛ koloma tupɔ lijɛ ne. X Kinza debeke dɛ gbi tonɔboro rɔze kɔzɔ ma 'ba ya ma 'bɛnni mɔto ga ame ki'di malayika 'ba tolɛ kupɔ lijɛ ne.

XI Wa naga nime pili o'do rɔnni 'deni zinni te 'do kɛdi rɔ akileme zi ya mɔto ga. Kina me kugu 'deni 'do ki'di kɔmɔ kandi mo zize. Rɔmɔyi dɛdike ma 'beze nime 'deni ngi mi kɔmɔ kɔzɔ ame 'deni ngi rɔ 'ba tako 'ba nɔburunɔburu 'ba dolinɔ nime ne. XII Kina me bɔto ame komeri rɔ bo tɛgɛ bo ɛdi rɔ ma kɔrɔ tɔrɔ ne, bo ki'di kɔmɔ bo kandi laka kinza bo kila'ba ra. XIII Akiyɔzɔ ame ga pili kɛdi kɔmɔ zi yi ne na gbi kɔmɔ zi ya ma laki tara. Boko'ba ɔrɔ nɔburu ti mi kɛyi gɔ lende abo kina bo ola akiyɔzɔ dɛ ko'do rɔni zi yi mɔto kebe dɔ tigo 'bi. Mi akiyɔzɔ bo ti ki'di kɔri 'ba tolɔ rɔ ngi zi yi. Bo ki'di tigo mo zi yi togbo rɔyi kpamo.

XIV Kina me 'deni ti, kpe lɔndɔ ma ame ga mɔ'ɔ ye ne, kinza ko'dɔke ɔto dɛ kpe ti akoro. XV Mɛdi miya ziye kpe ma kikalike lende 'deni igelike ma laka ti ma kɛnyɛ mo 'jaa di yimo. XVI Kɔsu tɔnɛ dulɔmu dileki yɛɛ'di mo zi Boko'ba duwɛke di yimo ne na rɔ, rɔ kodɔ'bo zize mi roma Kurisito. Kina gbi manɔolo'bo mo tɔnɛ donye yimo donyoke ne na rɔ, rɔ kodɔ'bo zize mi yida rɔ Kurisito. XVII Ze pili donyoke 'deni di mi manɔolo'bo kɔto nima. Kina me ze pele rɔ ma konzi nime ze pili 'deni ngi rɔ akɔto.

XVIII Onɔke Yudayi ni te, ame ga pili konyo yida 'ba akumu ne odo'bo ngi pili mi yɛyi 'ba akumu nima. XIX Tine wa'di ga na me mɛdi miya bine ne? Tara ne akumu zi akoro ni ti akoro mo rɔ a lɔbu? XX Inza tara. Tine miya te, akumu ma 'ba bo kinza kikali Boko'ba ni naga nima lijɛ ɛdi kumu zi Satani. Inza zi Boko'ba. Tine ma mo'dɔkɔ dɛ ziye 'do kodɔ'boke rɔye ti Satani. XXI Rɔ ma tondo mo ga na gɔ kuwɛke gbi di mi kɔsu 'ba Kurisito nɛre ze kebe kilekike 'bɔwu kuwɛke di mi 'ba Satani? Rɔ ma tondo mo ga na 'do konyoke di dɔ tarabiza 'ba Kurisito nɛre ze kebe kilekike 'bɔwu konyoke di dɔ 'ba Satani? XXII Gɔ wa'di? Do'dɔkɔke gɔ dɔki'di bo Kurisito nɛre ze kombi rɔze? Ala domerike 'deni ditigɔke kebe bo?

Wa Pili Inza Rɔ Yɛyi

XXIII Ti ni mɔto kebe kiya te, "Ma rɔ dɔ ngɔlɔ bi to'do wa pili." Ti miya zi yi te, "Ele. Ne tine wa pili inza rɔ yɛyi zi yi." Ze rɔ dɔ ngɔlɔ bi to'do wa pili rɔ gɔmo. Tine lijɛ wa mo naga nima itigɔ wa dɛ pili. XXIV Kinza ni mɔto ko'do wa dɛ nge tokɔnyi gbagba yi timo, tine o'do tokɔnyi lɛpi yi ga timo.

XXV Ni rɔ dɔ ngɔlɔ tonyo yida ame pili kugɔ ɛ'bi ne kinza akittiti teyi tikali mo. XXVI Rɔmɔyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba, iya te, "Dolinɔ nime ti amo ga pili a 'ba nɛre Boko'ba na."

XXVII ɔdo bo ma kinza kikali Boko'ba dɛ kose yi tari linɔ 'bɛni, wa ame ko'de kɔmɔyi ne onyo ngi. Kinza kititi dɛ. XXVIII Ne ɔdo bɔto mɔto kiya 'deni mɔlo zi yi te, "Wa nima umu zi akoro," kinza konyo dɛ. Rɔmɔyi bo omeri lende 'deni ti mi bo rɔ akonyo nima. XXIX Ni na dɛ komeri 'do tikali mo, tine bo nima na.

Tine mɔtoga ti kiya te, "Gɔ wa'di na 'do lende 'ba bo mɔto kota ma di bi tonyo wa ame ma rɔ dɔ ngɔlɔ tonyo mo ne? XXX ɔdo mileki yɛɛ'di mo 'deni zi Boko'ba 'do bo mo kiya kpɛni rɔmo tondo?"

XXXI Ne ro ma laka ɔto ame ko'do ala konyo kuwë gbï ne, o'do pili zi Boko'ba kilëlu bo gomo. XXXII Kinza ki'di loma 'bi dë kebe ko'de lende zi ma ro Yudayi gbï ti ma ro bo löwö mo ga ala zi kanisa 'ba Boko'ba. XXXIII O'do kɔzo ma mo'do, miteri tÿyëyi dökï'di ma konzi pili ti wa ame ga mëdi mo'do ne. Mo'do dë zi gbagba ma, tine mo'do zinni ma konzi pili 'do komo lijë di mi tëlë.

XI

I Kpe ogbake görö dɔma gbï kɔzo ma 'bama ame mogba görö do Kurisitö ne.

Toro Kurisitö

II A nime ki'di mëdi mubi goye ne römöyï ëddike nduwë ro tomeri ma, kösöke go akiyandi ma mo tönë moto ziye ne. III Ne mo'doko ziye 'do kikalike ame gbï laka, Kurisitö na mbiri do botoni. Kina më'dë na mbiri do 'ja. Kina Boko'ba na mbiri do Kurisitö. IV Kina me botoni ame këdi kumötu ala kiya lende 'ba Boko'ba ti wa do bo ne odo laja 'deni ro Kurisitö ame kina mbiri do bo ne. V Kina gbï 'ja ame kumötu ala kiya lende 'ba Boko'ba ro do sari ne odo laja 'deni ro bo ame mbiri dönï ne. Ti këdi zini ro, ro kaya ma löbu. Loko 'deni kɔzo 'ja ame kopo dɔmo yaga ne. VI Odo 'ja mo ko'doko tudödu wa dë dönï ma laka mo loko kingenge gbo yaga. Ne kɔzo ame do kingenge ni ti do kopo ro, ro kaya zi 'ja ne, ma laka mo loko kudödu wa dönï.

VII A motɔ inza ame 'do ki'di botoni kudödu wa do bo römöyï bo ro akileme kinë ro löbu 'ba Boko'ba. Tine 'ja 'bëni ro akileme ro löbu 'ba botoni. VIII Römöyï botoni na dë ko'ba di mi yida ro 'ja, tine 'ja na ko'ba di mi yida ro botoni. IX Kina o'ba botoni dë gbï go lende 'ba 'ja, tine 'ja na ko'ba go lende 'ba botoni. X Go kö'du mo na mi mötu ala mi tiya lende 'ba Boko'ba zi 'ja 'do kudödu dönï teyi ro akileme 'ba közi kakpa 'ba më'dë ni di komo malayika.

XI Tine ma di zize ze ma ro akoto ti Kurisitö ñere ze nime, botoni ɔdo dë di ro 'ja kina 'ja ɔdo dë gbï di ro botoni. XII Kɔzo ame pele ko'ba 'ja di mi yida ro botoni ne, 'ja na 'deni le'jete këdi köyö botoni. Kina wa pili ako di zi Boko'ba.

XIII Tine kpe na go kiyake e'be ti yayi. Odo tara ne ëdi ro ma laka zi 'ja 'do kumötu ro do sari? XIV Akicali iyandi wa 'deni timo te, odo sunë döyï ni ame ro botoni ne kidakpa kulöwö nima laja na. XV Ne ma 'ba 'ja, ɔdo sunë dönni kidakpa kulöwö nima tele na. Boko'ba i'di sunë kidakpa nima 'deni zinni 'ja ro bi 'ba akudödu do. XVI Ne ɔdo bo mo kebe kowasa lende ma 'beze nime, dölëti ma 'beze ti 'ba kanisa 'ba Boko'ba na me ñge diya 'deni.

Akonyo 'Ba Nere

(MT 26:26-29; MK 14:22-25; LK 22:14-20)

XVII Tine mi ndose naga nime a motɔ mubi goye dë. Römöyï ɔdo kotonjike dɔye mi mötu 'be mo tönë 'do këdi ro ma laka ne, tine uyike za 'böwu yaga ro a kënyë. XVIII Ma dɔgba mo muwö tégë mi mötu 'be 'ba kanisa ro koza ebe kusu roni za yimo. XIX Momeri ti këdi ñgi tara römöyï go kileme ma dökï'di Boko'ba këyi romo mo ga.

XX Mi kpa kototo 'be 'do konyoke ñgi to ro, ro kodo'bo 'ba Kurisitö ñere ze mo ne inza yo. XXI Römöyï di bi tonyo mo motɔ ile'de ñgi mɔlo tötï ro akonyo ma 'bëyi. Ya motɔ ga kari ma 'bënni ñgi ti 'bö, tine motɔ ga konyo 'bënni 'deni ñgi kitëkpë, layi kupö motɔ ga. XXII Wa'di ga na tara?

Inzake ti liṅo tonyo kpeye tuwë wa di teyi? E'be nima kanisa 'ba Boko'ba na ko'dokoke titi'ja mo todo laja ro bo lisa mo ga? Wa'di na kiterike go miya ziye gomo? Tëgë 'do mubi goye? Lipo, mubi goye oto dë.

XXIII Römöyî akiyandi nime ako zo di zi Yësu Kurisitö ñere ze na me mëdi molo ziye. Mi korondo nima ki'di közi bo zi turu teyi ne, bo ogba mangolo'bo ngi XXIV kileki yëë'di mo zi Boko'ba bo konye yimo kiya te, "Ame na ro yida roma ame ki'di 'deni goye. Kina ti o'doke nduwë te tomeri ma timo." XXV Kina gbî 'bowu di pötö akonyo 'deni na bo kogba kösu ngi kiya te, "Akuwë nime na ro lömu ma la'ja 'ba Boko'ba ma korö 'deni do roma ma. Kina ti odo këddi kuwëke, o'doke nduwë te tomeri ma timo." XXVI Kina odo kotoke tonyo mangolo'bo nima kuwëke gbî nduwë te di mi kösu nima ëddike ro tuwöwö lende 'ba tolë 'ba ñere Yësu timo ñbö bo kileki kako dolingö bine.

XXVII Kina ni bo ame këddi konyo mangolo'bo 'ba ñere Yësu kuwë di mi kösu abo nime ngi tara kinza lende koro mo ne, yida ro bo ti roma mo nime na këddi ë'bi 'deni ka ro tuburu bi mo. XXVIII Ni mato omeri konjo röyi titi na 'jaa 'do konyo kuwë di mi kösu nime. XXIX Römöyî ni bo ame këddi konyo 'bëyi kuwë ngi tara di mi kösu nime kinza meri ma kodoro mo ne, burë na ka këddi ko'de ë'bi döyî. XXX Go lende mo na ma, ma konzi 'beye mato ga 'deni ngi ro korö'bo ro, ro ko'ö mato ga köle 'deni ne. XXXI Ma kiya te dëdi dodoro ke bicî lende ra roze laka dëne Kurisitö inza kodoro bicî mo roze. XXXII Ne tine bo odoro bicî lende 'deni roze bo kodo karama yaga doze kinza Boko'ba kodo'bo ze ra koto kote doze ti dolingö nime.

XXXIII Kina me mëdi miya ziye löndö ma ga, odo kotonjike doye 'deni tonyo akonyo 'ba ñere Yësu, odake roye. XXXIV Ne odo ni mato këddi ro 'bö onyo kpëyi molo di liṅo 'bi kinza Boko'ba kari kodo karama ra döyî go tako mi kpa kototo nima. Tine lende mato naga nima ti modoro gomo 'jaa odo mömö 'deni ziye yayi.

XII

Kpa Közi Ki'di 'Ba Nyi Koto Laka

I Kina ame ziye kpe löndö ma ga, wa nime ro kpa közi ki'di 'ba Nyi Koto Laka ne, mo'doko ziye 'do kikalike laka. II Ikalike 'deni tonë gba bine kinza ki'dike doye dë go lende 'ba Boko'ba ne, a ma yawa naga a'da ye ngi ki'di ye toro akoro ni ame ga ngi ro töku kinza kilende dë ne. III Kina me mëdi miya ziye bo ame këdi kilende ti tigo 'ba Nyi Koto Laka ne inza kebe kpe kogboki kiya te, "'Jo komo nima döyî ne Yësu." Kina gbî boto inza ko'bo tiya mo te, "Yësu na ro ñere," tine nge ti tigo 'ba Nyi Koto Laka.

IV Bine kpa közi ki'di 'ba Nyi Koto Laka ëdi pili ro 'beri'beri, tine bo Nyi Koto Laka ma ki'di mo nge koto. V Kori 'ba laja 'ba Kurisitö ñere ze nime gbî pili ro 'beri'beri. Tine bo Kurisitö ñere ze mo nge koto. VI Tigo 'ba to'do ndobo pili ro 'beri'beri. Tine bo Boko'ba bo ki'di mo zi bilaka pili nime nge koto.

VII Ziyi ni mato Boko'ba i'di ro Nyi Koto Laka abo ame ngi ko'bo tokonyi bilaka 'ba kanisa abo ga pili ne. VIII Nyi Koto Laka i'di ziyi mato ro akicali tuwöwö lende. Tine ma 'bëyi mato bo koto mo nima i'di ziyi ro tütëti mo laka. IX Ma 'bëyi mato bo i'di ziyi ro ti'di döyî laka go lende 'ba Kurisitö. Tine ma 'bëyi mato bo koto mo nima i'di ziyi ro tigo 'ba akilenjo. X Ma 'bëyi mato bo i'di ziyi ro to'do go koto. Tine ma 'bëyi mato bo koto mo nima gbî i'di ziyi ro tumë lende 'ba Boko'ba. Kina bo koto mo nima na gbî këdi ki'di

yi nī mōto tikali lende ma yala na rō 'ba Boko'ba tine ma yala na kinza rō 'ba Boko'ba. Ma 'bēyi mōto bo i'di ziyi rō tilende rō kpa lōwō. Tine ma 'bēyi mōto bo koto mo nima i'di ziyi rō tiyēti mī 'jō 'ba lende mo. ^{XI} Tine bo Nyi Koto Laka koto kpōki nime bo na me pili ko'do wa naga nime ne. Bo i'di kpa kōzi nime pili rō 'beri'beri zi bilaka rō kotokoto kozo ma bo ko'doko.

Kapa 'Ba Yida Ro

^{XII} Tine Kurisitō ēdi kozo yida rō ame pele koto kapa mo ga nbanj ne tara. Kapa nima konzi pele nbanj tara nima lijē pili yida rō koto nima na. ^{XIII} Kina gbī tara ze nime pili, Yudayi ni ti bō lōwō mo ga ti atoli ni ti ma kinza rō atoli ni pili, obapatisi ze 'deni ti bo Nyi Koto Laka tēdi rō yida rō koto. Ze pili duwēke 'deni di mī bo Nyi Koto Laka koto nime.

^{XIV} Kozo ma kongoke yida rō inza nge koto, kapa mo ga nbanj. ^{XV} Me odo ndi kēnyi kebe kiya te, "Minza ama rō kapa 'ba yida rō rōmōyi ma kōzi na dē." Tara ne lende nime ti ki'di bo ngi yaga kinza kpe rō kapa 'ba yida rō? ^{XVI} Ala odo mbili kēnyi kebe kiya te, "Minza ama rō kapa 'ba yida rō rōmōyi ma kōzo na dē." Tara ne lende nime ti ki'di bo ngi yaga kinza kpe rō kapa 'ba yida rō? ^{XVII} Me odo yida rō pili na kēdi nge koto rō kōzo ti kuwō lende tondo? Ala odo kēdi nge pili rō mbili ti kumē wa tondo?

^{XVIII} Tine Boko'ba iyija kapa 'ba yida rō naga nime pili te go ako'doko abo. ^{XIX} Ma kiya te kapa ma koto na nge pili kēdi dēne a mōto kīdēki rō yida rō inza.

^{XX} Kina kozo ame dongoke, kapa pele nbanj tine yida rō koto nima na. ^{XXI} Kina me kōzo inza kikali tiya mo zi kōzi te, "Ari yayi mo'doko yi dē." Kina do inza kikali tiya mo gbī zi ndi te, "Ni, ari yayi mo'doko yi dē." ^{XXII} Tine kapa 'ba yida rō naga nime pili dēdi diyake te inza rō a kembe ne, odo lijē kinza yida rō inza ko'bo to'do oto. ^{XXIII} Tine kapa ame mo ga tōnē dongoke kinza rō a bota oto ne kina debe doroke za 'bōwu yaga rō do kiteli. Kapa ma tōnē mo ga kinē mo ga kaya rō ne na za 'bōwu dongoke domo kulōwō. ^{XXIV} Tine kapa ma yaga kele naga nime boto onyo lende mo dē.

Boko'ba odo'bo kapa 'ba yida rō 'deni na ma ki'di konjo do ma kinza rō a bota oto mo ga, ^{XXV} kinza ndo'ji kēdi ra yaga mī lōngō yida rō. Tine go lijē kapa mo naga nima pili ko'bo ga rōnni rō akoto. ^{XXVI} Kina odo a mōto ko'do kapa mōto 'deni kapa ma laki naga nime pili gbī yaga rō ma ko'bo. Odo kilēlu kapa mōto kapa ma laki naga nima pili ēnyi gbī bi tiliya.

^{XXVII} Kina me kpe na rō yida rō Kurisitō. Tine kpe pili nī mōto rō kapa bo mōto. ^{XXVIII} Kina me Boko'ba kiyija ye 'deni tara mī kanisa abo. Dogba mo bo i'di bō laja mo ga. Riyō mo bo i'di bō kumē lende ni. Mota mo bo i'di bō kōzo kiyandi ni kina ki'di bō to'do go koto ni. Kina bo kebe ngi tiyija ya ama ga nati, bō akilejo ni ti bō to'do konyi ni ti bō do kanisa ni ti bō tilende rō kpa lōwō ni. ^{XXIX} Kpe pili inzake nge rō bō laja ala rō bō kumē lende ala rō bō kōzo kiyandi. Kpe pili inzake ti kōzi kakpa 'ba to'do go koto ^{XXX} ala 'ba tilenjo rōko'bo ala 'ba tilende rō kpa lōwō ala 'ba tiyēti mī 'jō 'ba lende mo.

^{XXXI} Kpe, laka miye ngi mbiri rō ma kombi go kpa kōzi ame ga kulōwō rō do kiteli ne. Tine a mōto ma kulōwō rō do kiteli mo ti mileme 'deni ngi ziye, bo na rō ako'bo.

XIII

Ako'bo

^I Kina me ni mɔto ɔdo kikali pele tilende kpa bilaka lesi ti kpa malayika, tine ni ngi ro ma sari kinza ako'ɔ ti keddĩ e'bi ka ngi kɔzo biro lalanja ni ti kaliseye ma kudu kulɔwɔ naga tara. ^{II} Ɔdo keddĩ pele ti tigo 'ba tumɛ lende 'ba Boko'ba keddĩ pele ti akikali 'ba wa pili kikali wa ma ro ma kusu naga, meri 'bi ko'bo pele tiyese doku ma lɔbu naga, tine ɔdo kiya te kinza ti ako'ɔ, inza du te ro ɔto. ^{III} Ɔdo koza e'bi ga pele pili yaga ki'di yida rɔyi gbulungu domo ro akonma, ɔdo kiya te kinza ti ako'ɔ inza ko'do ɔto lipo te ziyi.

^{IV} Ako'ɔ na ro lende kɛyi ni ti lende laka. Ako'ɔ inza ti mi kombi ala do kombi ni ti tubɔto ro. ^V Ako'ɔ inziri dɛ. Yimo ututu dɛ. Doki'di mo apa dɛ gbi. Ako'ɔ inda'ba tiyeli dɛ. ^{VI} Kina bo inza gbi ro lɔɔ ti lende kɛnyɛ, tine lɔɔ abo nge ti lende ma kodɔro. ^{VII} Ako'ɔ ombi ma 'ba bo gomɔ 'ba wa pili kɔ'bɔ ti'di doni ti komɔ ki'di ti mi keddĩ mo pili.

^{VIII} Ako'ɔ ote rɔni dɛ kɔzo 'ba kpa kɔzi naga nima. Tumɛ lende ni ti kiteli. Tigo 'ba tilende ro kpa lɔwɔ ni ti kiteli. Kina akikali ni gbi ti kote rɔnni. ^{IX} Rɔmɔyi akikali ma 'beze nime ti tumɛ lende mo ga kpaki ti boti rɔmo. ^X Tine ɔdo kiya te ma laka kinza boti rɔmo mo kɔmɔ yo kina ma ti boti rɔmo tɔnɛ ga ti kɔlu ngi yaga.

^{XI} Tɔnɛ mɛdi gba ro kole titi ne, meri ma ti lende ma pili kɔzo 'ba kole titi. Tine ɔdo komɔ ma kɔpo 'deni mola go lende do kole titi ngi pili yaga. ^{XII} Kina me ma giri nime dɛdike gba ro tonɔo Boko'ba nyuru kɔzo di mi mandara. Tine yayi ti donɔke bo 'deni te di do komɔ di do komɔ. Ma giri nime gbi mikali bo nge gba mbowa, tine yayi ti mikali bo 'deni ngi pili kɔzo ame bo Boko'ba kikali ma pili ne.

^{XIII} Kina me miya 'deni ziye lijɛ wa mota naga nime ti'di do go lende 'ba Boko'ba ti komɔ ki'di mo ti ako'ɔ ti kɔ'bɔ ngi nburu. Tine ma ro do kiteli mo kina ro ako'ɔ.

XIV

Tilende Ro Kpa Lɔwɔ

^I Ako'ɔ na ki'dike kedĩ dogba komɔye. Kina i'dike miye gbi kedĩ mbiri go kpa kɔzi mɔto ga 'ba Nyi Koto Laka, ma ro do kiteli mo 'ba tigo 'ba tumɛ lende abo 'ba Boko'ba nima. ^{II} Bo ame kedĩ kilende ro kpa lɔwɔ ne inza kilende zi bilaka lesi, tine nge zi Boko'ba rɔmɔyi botɔ mɔto uwɔ mi kpa bo dɛ. A ma kinza kikali naga na ma Nyi Koto Laka kedĩ ki'di bo kiya. ^{III} Tine bo ma kumɛ ma 'ba bo lende 'ba Boko'ba nima ɛdi kilende 'ba bo zi bilaka lesi ki'di kɔnyi kɔzo mi keddĩ teyi. ^{IV} Bo ame kedĩ kilende ro kpa lɔwɔ ne okɔnyi 'bɛni nge ro gbagba bo. Tine ma kumɛ 'ba bo lende 'ba Boko'ba nima okɔnyi bilaka 'ba kanisa ngi pili.

^V Kina me mo'dɔko ye pili 'do kilendeke ro kpa lɔwɔ. Tine a ma mo'dɔko ziye ro do kiteli mo na ro lende kumɛ. Bo amɛ kumɛ lende 'ba Boko'ba ne, bo na mbiri di do ma kilende ro kpa lɔwɔ. Tine nge ɔdo bo mɔto kiyɛti mi 'jo 'ba lende mo 'do kokɔnyi bilaka pili 'ba kanisa.

^{VI} Lɔndɔ ma ga, me tɔnɛ mako ziye yayi ne, ma mɛdi milende ra ro kpa lɔwɔ dɛne ti mokɔnyi ye tondo ga? O'ja mo'de ngi ro akileme mo ti akikali mo ti lende kumɛ mo gbi ti akiyandi mo 'di. ^{VII} Me a ma kinza didi naga nime pele kɔzo more ni ti tɔmo ni ne, ɔdo kingelo yimo dɛ laka yɛ na ti kuwɔ yimo? ^{VIII} Me ɔdo bo kanya kome tɔtɔti dɛ laka yɛ na ti kileɔo rɔni ndɔ koda do ya? ^{IX} Kpe na gbi tara. Ɔdo kebe kilende ro kpa lɔwɔ bilaka kuwɔ yimo dɛ 'do lijɛ kikali tondo? Ɛddi kilende e'bi ka ngi mi lili.

X Mî doliŋo bine kpa bilaka na me ga pili nbanji ro gege ti 'jo 'ba lende mo ga. XI Tine odo muwo mi 'jo 'ba lende mo de ma 'deni ro bo lowo zi bo kiya mo to nima. Kina bo 'deni gbi yaga ro bo lowo zo. XII Ne dena kozo ma 'beye nime kiterike kpa koozi 'ba Nyi Koto Laka kulowo ne, ma laka mo 'do kogboke roye tokonyi bilaka 'ba kanisa.

XIII Kina me ni ame keddi kilende ro kpa lowo ne, ititi Boko'ba ki'di yi gbi tuyeti mi 'jo 'ba lende mo. XIV Romoyi ma 'bama odo mumotu ro kpa lowo dokidi ma na nge keddi kumotu, tine meri 'ba doma o'ja oto de di teyi. XV Ne tine go mo'do tondo? Ti mumotu ti dokidi ma gbi ti meri 'ba doma. Ti moba ngala ti dokidi ma gbi ti meri 'ba doma. XVI Me odo kileki yee'di mo nge ti dokidi yi zi Boko'ba 'do bilaka ama ga yayi ne ko'do "Amini" tondo gomo kinza ma bo kikali wa ma keddi kiya mo de? XVII Motoga motu 'bi nima ti keddi ro ma laka, tine bo ama tui ne o'ja oto de di teyi.

XVIII Ne ma 'bama mileki yee'di zi Boko'ba go ame milende kpa lowo kebe ye. XIX Tine ma di mi kanisa tilende mbowa ti meri 'ba doma ti kpa ma kuwo yimo naga na mo'doko tiyandi ya mota ga timo. Ame na ro do kiteli zo di do tilende kulowo ro kpa lowo.

XX Londo ma ga, kinza komerike lende de kozo kole titi. Tine ilekike roye nge ro boyi titi zi lende kenyee. Meri 'be i'dike keddi ro 'ba bulobu. XXI Mi buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Ti moja bo lowo tilende zinni lijee bilaka ma naga nime. Ti milende zinni ro kpa lowo. Tine pele lijee inza kuwo doma."

XXII Kina me dikalike 'deni tilende ro kpa lowo nima i'di ro akileme zi ma kinza ki'di donni de go lende 'ba Boko'ba naga. Tine inza zi ma ki'di donni 'deni. Kina tumee lende i'di ro akileme zi ma ki'di donni go lende 'ba Boko'ba naga, inza zi ma ki'di donni de mo ga. XXIII Me odo kpe bilaka 'ba mi kanisa pili bekeke ngi bi tilende ro kpa lowo na bo mota ame kinza ro 'ba kanisa ne kako kodo yayi, bo ti kiya de te kpe noki na? Ne bo ame ki'di donni de gba go lende 'ba Boko'ba ne XXIV odo bo kodo ko'ja kpe pili keddi ke tumee lende 'ba Boko'ba, wa ame ga bo kuwo ne edi komba dokidi bo ngi bo komeri go lende kenyee abo ga. Lende ma bo kuwo nima na ti kote bure abo ngi XXV ko'ja lende kenyee ma dokidi bo pili yaga bi koro, bo ti kolodo beri tumotu Boko'ba kiya te, "Boko'ba edi ngi mi longo ye."

A Ma Kodoro Mi Kanisa

XXVI Londo ma ga, a ma miteri ziye na me. Odo kotonike doye 'deni mi motu nima mota koba ngala, mota kiyandi wa, mota kiyeti go akileme ma keddi ko'do roni, mota kilende ro kpa lowo, mota kiyeti mi 'jo 'ba lende mo. Tine i'dike ko'do wa pili ro konyi ro go ro. XXVII Ne odo mota ga keddi kilende ro kpa lowo, i'dike lijee keddi nge kozo riyee ala mota tara. Kina 'do lijee kilende gbi ro kotokoto ki'dike bo mota kiyeti mi 'jo 'ba lende mo. XXVIII Ne odo bo kiyeti kpenni kinza i'dike lijee kudumoe ma 'benni ngi, lijee kilende nge ti minni zi Boko'ba. XXIX I'dike ma riyee ala mota ame ga ro bo kumee lende 'ba Boko'ba ne na kilende mota ga kuwo ma 'benni nge tara kitemo gomo. XXX Ne odo Boko'ba ki'di lende abo ngi mi bo mota di mi kpa kototo yayi, bo ma keddi kilende dogba mo nima kudumoe ma 'ba bo ngi gbo yaga. XXXI Kina ti kpe pili kiyetike lende 'ba Boko'ba ro kotokoto 'do kiyandi ma konzi pili ki'di mi keddi teyi. XXXII Bo kumee lende ni ko'bo titi togbo do a ma keddi kodo di kpenni. XXXIII Romoyi bo Boko'ba inza ro bo akirasi. Bo ro bo lende keyi.

Kina me mi kpa kototo 'ba bilaka 'ba Boko'ba pili XXXIV kinza 'ja kusde de ti lende. Kola lijee de kilende romoyi ko'du ki'di 'ba Musa iya 'deni tone bine te, "A mota ro 'ja kinza mbiri do botoni." XXXV Odo lijee ko'doko tikali

a moto lijë kari kititi më'dë nnî ga 'jaa di liņo. Ɖɔɔ 'ja mo kusë ti lende mi kpa kotɔɔ 'ba kanisa loko ɔɔɔ rɔ kaya 'deni rɔni.

^{XXXVI} Mikali dë, e'be nima gɔ ame lende 'ba Boko'ba kisaki kako di ziye ne? Ala gɔ ame e'be kako nge ziye ne? ^{XXXVII} Ne ɔɔɔ nî moto kiya rɔyi tęgë rɔ bɔ kumë lende rɔ bɔ kedi ti kpa kɔzi 'ba Nyi Kɔto Laka ikali a nime mugu ne na ngi rɔ kɔ'du ki'di 'ba Kurisitɔ nɛre ze. ^{XXXVIII} Bɔto ame kuwɔ dɔ kɔ'du ki'di nime dë ne kinza nî moto kuwɔ dɔ bo dë.

^{XXXIX} Kina me ti löndö ma ga, tumë lende mo na ki'dike dökî'di ye gomo. Tine kinza ko'jɔɔke gɔ tilende rɔ kpa löwö dë. ^{XL} Wa pili o'dɔke rɔ kpa koriya.

XV

Tɔɔ 'Ba Kurisitɔ Di Mi Tölë

^I Kina me ti löndö ma ga, mo'dɔko tileki tiya gɔ laja laka tönë muwöwö 'deni bine ne gbî ziye. Ame kina kinda'bake 'deni kɔrɔke kitigɔ timo mi meri 'be ne. ^{II} Ama kina rɔ laja kɔto laka mo ma muwöwö ziye. Kina ti kɔmɔ ye ngi timo di mi tölë ɔɔɔ kinda'bake ki'dike dɔye laka gomo. Ne ɔɔɔ kinza tara, omba i'dike e'be dɔye 'deni ka ngi gomo rɔ bëtî.

^{III} Ma rɔ dɔ kiteli mo ma muwö mololo gomo miya ziye mo na me, Kurisitɔ ölë 'deni gɔ lende kënyë ze ga kɔzɔ ma kugu molo mi buku 'ba Boko'ba tara. ^{IV} Usu bo 'deni tine bo ënyî 'deni kɔɔɔ yaga di mi tölë mi tɔ'dö dɔ mota kɔzɔ ma kugu yayi. ^V Kina bo ɔɔɔ 'deni kileme rɔ bo zi Pitörö. Bo ileme rɔ bo gbî zi bɔ laja abo ga ma 'butë dɔmoriyö. ^{VI} Kina bo kɔɔɔ gbî kileme rɔ bo zi bɔ kuwö lende abo ga ma konzi kɔzɔ kuluku 'butë (500) tara pili bi kɔto, ame ma konzi moto mo ga kedi gba ti kômönni ko'ja kabate ne. Ala ɔɔɔ moto ga ti kölë 'deni pele. ^{VII} Kina bo ɔɔɔ kileme rɔ bo zi Yakoba, gbî zi bɔ laja abo moto ga pili. ^{VIII} Tine ma rɔ nɔburunburu mo pili na bo kari kɔɔɔ ngi zö ma ame rɔ kole köyö kinza ko'de bi dɔ ɔto dë mo nime.

^{IX} Ma na 'bama ngi wötî rɔ bɔ laja ame mo du kinza rɔ ɔto ne. Mɔ'bo dë 'dɔ kidëki ma rɔ bɔ laja 'ba Kurisitɔ. Römöyî moloma pa rɔ to'dɔ kɔzi kasi zi kanisa 'ba Boko'ba. ^X Ne tine ti mi këyî 'ba Boko'ba na me ma 'deni te ne. Kina gbî mi këyî nima ilikö dë ngi tara rɔ yawa, römöyî ma na mo'dɔ ndɔɔɔ ngi kebe bɔ laja ma laki pili. Tine ndɔɔɔ ko'dɔ ma na dë. Mi këyî 'ba Boko'ba na ko'dɔ ndɔɔɔ tɔ. ^{XI} Kina me ɔɔɔ kedi pele rɔ ma kako di zö ala di zinni lijë ma rɔ bɔ laja moto mo naga nime kina kpaki rɔ wa ma duwöwö mo ame ki'dike dɔye 'deni gomo ne.

Tɔɔ 'Ba Töku Di Mi Tölë

^{XII} Kina me laja pili ma duwöwö iya te Kurisitɔ ɔɔɔ 'deni yaga di mi tölë. Ne rɔ ma tondo mo na ya ma 'beye moto ga kedi kiya 'benni 'böwu te töku inza kindiņi kpe? ^{XIII} Ne ɔɔɔ kedi rɔ ma laka, omba Kurisitɔ indinji dë du. ^{XIV} Kina ɔɔɔ kindiņi Kurisitɔ dë gbî yaga di mi tölë a moto inza kpe ame gɔ duwöwö. Kina a moto inza kpe gbî ziye ti'di dɔye gomo. ^{XV} Kina ma rɔ dɔ kiteli mo ti kileme ze ngi dunzö bëtî 'deni kpa Boko'ba. Römöyî diya 'deni te Boko'ba indinji Kurisitɔ 'deni yaga di mi tölë. Ne ɔɔɔ kedi 'deni rɔ ma laka töku kindiņi dë indinji Kurisitɔ dë ma? ^{XVI} Römöyî ɔɔɔ kindiņi töku dë indinji Kurisitɔ dë gbî. ^{XVII} Kina ɔɔɔ kindiņi Kurisitɔ dë meri 'be ame ki'dike dɔye gomo ne 'deni ka ngi bi sari, wali 'ba lende kënyë 'be edi gba dɔye. ^{XVIII} Kina lijë ame ga kö'dö 'deni mi Kurisitɔ ne ölu 'deni gbî.

XIX Kina me ɔɔɔ kɔmɔ ki'di ze gɔ Kurisitɔ nime kɛdi 'deni nge gɔ loma 'ba dɔliŋɔ nime, lisa ma 'beze na ŋɔi 'deni kulɔwɔ nati.

XX Ne lende ma rɔ ma kodɔrɔ mo na me, indiŋi Kurisitɔ 'deni di mi tɔlɛ. Bo na 'deni rɔ dɔndende 'ba tɔɔɔ di mi tɔlɛ zi ame ga pili kɛdi kɔlɛ ne.

XXI Rɔmɔyɔ kɔzɔ ame bilaka lesi na ko'de tɔlɛ ne, kina me 'deni gbɛ bilaka lesi na ko'de tɔɔɔ di mi tɔlɛ. **XXII** Kina kɔzɔ ame ma konzi kɔlɛ 'deni kɔɔ ti Adama ne tara ma konzi ti kɔɔɔ gbɛ yaga di mi tɔlɛ kɔɔ ti Kurisitɔ.

XXIII Mi tumu ame mo ŋɔi rɔ ma kodɔrɔ ziyi mɔɔɔ ne, Kurisitɔ na 'deni rɔ kole dɔndende 'ba tɔɔɔ di mi tɔlɛ. Kina 'jaa 'dɔ kiyija ame ga rɔ 'ba bo 'ba Kurisitɔ ne ti mi kada 'ba tako abo. **XXIV** Kina ŋburunburu 'ba dɔliŋɔ mo tɔnɛ ti kɔmɔ ŋɔi nati. Kurisitɔ ti ka'da wa pili ma rɔ lɔbu dɔ dɔliŋɔ nime ti ma ti kɔzi kakpa ti bo tigɔ mo ga ŋɔi pili kogba ŋere lɔbu ki'di zi Boko'ba 'bu. **XXV** Rɔmɔyɔ bo Kurisitɔ na Boko'ba ki'di 'deni mɔlɔ 'dɔ kɛdi rɔ bo dɔ dɔliŋɔ nime ŋbɔ bo ka'da bo ya abo ga ŋɔi pili.

XXVI Tine bo ya ma ŋburunburu ma 'dɔ ka'da mo tɔnɛ na rɔ tɔlɛ.

XXVII Buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Boko'ba i'di bo ka'da wa pili 'deni." Tine wa pili nime kiya te bo a'da ne, Boko'ba inza yimo. Rɔmɔyɔ Boko'ba na ki'di bo ka'da wa pili mo naga nima. **XXVIII** Kina ɔɔɔ bo ka'da wa pili 'deni bo kole gbɛ ti kileki rɔ bo bɛri bi ndi Boko'ba ame ki'di wa pili 'deni bi ndi bo bɛri ne. Kina gɔ Boko'ba na kɛdi ŋɔi nati rɔ bo dɔ wa pili.

XXIX Ne gɔ wa'di na bilaka kɛdi ko'dɔ bapatisi ti mɔyɔ tɔku ni gɔmo? Ma kiya te tɔɔɔ di mi tɔlɛ kinza yɔ ti ko'dɔ bapatisi ti mɔyɔ tɔku ni gɔ wa'di? **XXX** Ne kina me gɔ wa'di na dilanɔ 'beze rɔze ŋɔi ŋburu tombi gomo? **XXXI** Lɔndɔ ma ga, ma 'bama ŋɔi rɔ kɔmɔ lɛndɔ mi tɔlɛ. Dɔ kombi ma goye mi loma ze mi Kurisitɔ ŋere ze na me kɛdi ki'di ma miya wa naga nime pili te ne. **XXXII** Ma mɛdi ra nge rɔ yida rɔ 'ba dɔyayi nime dɛne ti mo'dɔ ya ti kuruku 'ba mɔkɔ naga nime di Epeso bine ne ka gɔ wa'di? Wa'di ga na ti mo'ja di gɔmo? ɔɔɔ kiya te tɔku ni kindiŋi dɛ kpe kɔɔɔ yaga donyoke eze kpeze ti tone duwɛke rɔmɔyɔ tilɛndɔ dɛdi dɔlɛke kɔzɔ ma tɔnɛ kiya rɔni ne.

XXXIII Kpe, kinza kɔluka lende dɛ. Rɔ ma laka kɔzɔ lende mumɛ tɔnɛ, lɛpi kɛnyɛ ɛdi kirasi lende laka 'bi. **XXXIV** Ilekike komerike dɔye kolake gɔ lende kɛnyɛ yaga. Mɛdi miya nime rɔ lanɔ rɔye rɔmɔyɔ ya mɔɔ ga yayi ikali Boko'ba dɛ.

Kinɛ Ma Kɛdi Kɔɔɔ Timo Di Mi Tɔlɛ

XXXV Ya mɔɔɔ ga ti kileki kiya te, "Ti tɔku ni kɔɔɔ tondo mo ga? Kinɛ ma tondo mo ga na 'dɔ liŋɛ kɔɔɔ timo?" **XXXVI** Ti miya te, ni rumɔ nime, kupɔ ɔɔɔ kogba kidiyɛ mi yayi, ɛdi kɔlɛ titi gba na 'jaa kɔtu. **XXXVII** Tine ma kidiyɛ mo tɔnɛ inza rɔ ma kɔtu mo nima pili. Kupɔ na nge ŋɔi kidiyɛ ɛ'bi rɔ siliŋbi. Mɔɔɔga bo abo rɔ 'jɔ nyɔnyu ala 'jɔ 'ba a mɔɔɔ. **XXXVIII** Kina Boko'ba kogba kinɛ ame bo ko'dɔkɔ abo ne ki'di zi kupɔ nima kɔtu timo. Kupɔ pili rɔ gomo bo i'di kinɛ teyi rɔ ame ga koriya timo ne.

XXXIX Kina me kinɛ wa ame ga pili ti didi yimo ne inza kɔɔɔ. Bilaka lesi ti kinɛ ma 'bɛnni 'beri. Yɛri ti ma 'bɛnni 'beri. Yali gbɛ ti ma 'bɛnni 'beri. Kina kenze ni gbɛ ti ma 'bɛnni ga 'beri. **XL** Kina me kinɛ a ma mitɔrɔ 'beri. Kinɛ ma mi dɔyayi bine gbɛ 'beri. Kina tele 'ba a ma mitɔrɔ 'beri, ma 'ba mi dɔyayi bɛri bine gbɛ 'beri. **XLI** Kada ti tele ma 'bɛni, nyepe gbɛ ti ma 'bɛni kina kɛlu ni gbɛ ti tele ma 'bɛnni ga. Tine pele di mi lɔŋgɔ kɛlu naga nima tele mo ga ɛdi gbɛ pili rɔ gege.

XLII Kinɛ tele nime na ti kɛdi tara zi tɔku ame ga kɔɔɔ di mi tɔlɛ ne. Tɔku ame kɛdi kusu 'deni ne ŋɔi rɔ yida 'ba yayi, tine ɔɔɔ kɔɔɔ 'deni yaga

eŋme dē kpe. ^{XLIII} Mī tusu mo ēnyē ē'bēni 'deni ngī yaga tigo mo tō kinza kpe. Tine ɔɔɔ kɔɔɔ 'deni ele ngī nburu ti tigo rɔ mbēmbē. ^{XLIV} Mī tusu mo rɔ yida rɔ ma sari nime, tine ɔɔɔ kɔɔɔ 'deni ngī rɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka.

Kina kɔzɔ ame dikalike yida rɔ ma sari nime kēdi ne, omba yida rɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka ēdī gbī tara. ^{XLV} Rōmōyi buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Bilaka ma dɔndende mo tōnē rɔ Adama ne o'ba 'deni ti didi yimo." Tine Adama ma nburunburu mo na 'ba bo rɔ bo ti'di didi. ^{XLVI} Dɔngɔke 'deni bine yida rɔ ma Nyi Kɔtɔ Laka ki'di na dē titi kako dɔgba, tine yida rɔ ma sari nime na kako dɔgba. ^{XLVII} Adama ma dɔndende nima o'ba di mī lupu 'ba dɔyayi. Tine Adama ma rɔ mī riyō mo ako ma 'ba bo di mītɔrɔ. ^{XLVIII} Kina me ya ame ga mī doliŋɔ ne ngī kɔzɔ bo ma kɔ'ba di mī lupu nima. Tine ya ame ga mītɔrɔ ne ngī kɔzɔ bo ma kako di tɔrɔ mo nima. ^{XLIX} Kina kɔzɔ ame doloke kinē 'ba bilaka ma kɔ'ba di mī lupu 'deni rɔze ne, kina gbī tara yayi ti doloke kinē 'ba bilaka 'ba dɔyayi 'ba mītɔrɔ 'deni rɔze.

^L Lōndō ma ga, wa ame mēdi miya ziye ne na me. Wa ame ga kɔ'ba kēdi ti roma ti yida rɔ ne inza ti gɔ bi mī n̄ere lōbu 'ba Boko'ba. Kina ame rɔ yida 'ba yayi ne inza ti gɔ bi mī doliŋɔ ma kote rōni dē kō'bō rɔ nburunburu nima.

^{LI-LII} Uwōke lende kusu nime tɔ ma. Ze nime pili dinza dōlēke ngī 'doyi yaga. Tine ɔɔɔ birɔ tɔtɔti ma nburunburu mo tōnē na kudu yɔ ngī kpiliŋi kɔzɔ kōmōyi ame komba ne tē na ze nime pili dēdi duyike rɔze ngī yaga welo. Rōmōyi ɔɔɔ birɔ tɔtɔti nima kudu yɔ na tōku ni kēdi kɔɔɔ ngī ti yida rɔ ame keŋme dē kpe ne. Kina kēdi kuyi ze ngī pili. ^{LIII} Wa ma tōnē ga rɔ yida 'ba yayi ne ēdī kolo yida rɔ ma keŋme dē ne ngī rōnni. Wa ma tōnē ga kēdi kōlē ne ēdī kolo yida rɔ ma kinza kōlē ngī rōnni. ^{LIV} Kina me ɔɔɔ wa ma rɔ yida 'ba yayi ni na kēdi kolo yida rɔ ma keŋme dē 'deni, wa ma kēdi kōlē naga kēdi kolo yida rɔ ma kinza kōlē 'deni tara tine, omba ēdī 'deni ngī kɔ rɔ ma laka kɔzɔ ma tōnē buku 'ba Boko'ba kiya ne. Ame kiya te, "A'da tōlē 'deni, iyōlu kpa bo 'deni yaga. ^{LV} Nī tōlē, aka'da 'bī ēdi yala? Nī tōlē, 'di yī mo tōnē ēdi yala?" ^{LVI} 'Di abo 'ba tōlē ame bo kēdi kɔ'be wa timo ne na rɔ lende kēnyē. Kina bi tigo 'ba lende kēnyē na ti kō'du ki'di 'ba Musa. ^{LVII} Ne tine yēē'di kēdi zi bo Boko'ba gɔ ame bo ki'di aka'da 'deni zize ti n̄ere ze Yēsu Kurisitō ne.

^{LVIII} Kina me ti ziye kpe lōndō ma ga ma mɔ'ɔ kulōwō nime, o'bōke kitigo ti mī kēddi ogbōke roye nburu mī ndɔbo 'ba n̄ere Yēsu Kurisitō. Rōmōyi kɔzɔ ame kikalike 'deni a mɔtɔ ame kɔ'dɔ dōmōyi bo n̄ere ne ilikō dē ngī du tara rɔ yawa.

XVI

Akireke

^I Mēdi mi'di ame ziye tikali mo gɔ lende 'ba girisī ame 'dɔ kireke tokonyi bilaka 'ba Boko'ba ma mī Yudayi timo ne. Ziye gbī 'dɔ to'dɔ mo kɔzɔ ma mose zi kanisa ma Galatiya. ^{II} Rɔ gɔ kada lōbu pili nī mɔtɔ ogba girisī gɔ tigo 'bī ki'di bēri 'dɔ kireke dōni. Rōmōyi ɔɔɔ mōmō kinza kēnyī 'jaa bōwu tireke mo di rōma.

^{III} ɔɔɔ mōmō yayi bilaka ame ga koŋgɔke 'deni ne na ngī ti moja ti waraga kari ti kpa kōzi ki'di 'be nima Yerosalema. ^{IV} Ne ɔɔɔ kinda gbī laka zō 'dɔ mari, ti diliŋgere kɔtɔ tinnī.

Akumōtō

^V Ti mömö 'jaa ziye ɔɔ mudö 'deni titi kebe Makedoniya. Römöyï mo'dɔkɔ titi tudö kebe yayi. ^{VI} Mëdi mari nime 'dɔ toloma titi mbowa tiye yayi. Mɔtɔga ti mote lowa nime pili tiye yayi. Kina 'dɔ ki'dike ma 'jaa gɔ kɔri tari dɔgba mi lingere ma di yayi tari gɔ bi mɔtɔ ame zö 'dɔ tari teyi ne. ^{VII} Mo'dɔkɔ dë 'dɔ tɔngɔ ye nge rɔ kɔrɔkɔrɔ titeli ngi dɔmo. Momeri 'dɔ migabi titi mbowa tiye kɔzɔ ako'dɔkɔ abo 'ba Kurisitö nɛre ze tara.

^{VIII} Tine ti moloma titi nbö kada 'ba Penitikɔsi kota ma Epeso bine. ^{IX} Bi 'ba tiliya rɔ gɔ ndɔbo ma laka mo tönë na me 'jaa bine ne. Tine a mo ngoro titi mɔtɔ ga ëdi nbanji bine tonyo burutu ma.

^X ɔɔ Timatiyo kömö yayi i'dike bo koloma dömbëli bo kolɔɔ bëri römöyï bo ëdi rɔ to'dɔ ndɔbo 'ba nɛre Yësu kɔzɔ 'bama. ^{XI} Kina kinza bɔtɔ mɔtɔ kebe dë kudöli bo. Ojake bo kari mi kɔri abo liya ti yëyï mo, bo kileki kako zö bine. Römöyï mëdi ngi bine ti kɔmɔ ki'di gönni lijë ti löndö mɔtɔ ga.

^{XII} Tine ma 'ba bɔ löndö ze ame rɔ Apolo ne, ma na mɔcɔ 'deni zi bo kulöwö 'dɔ bo kari ti löndö naga nime kömö tɔngɔ ye yayi. Tine inza gɔ ako'dɔkɔ abo na 'dɔ tari giri nime. Bo ti kari ngi ɔɔ bo ko'ja kɔri mo.

^{XIII} I'dike kɔmɔye këdi kilegbe kɔrɔke kitigo mi a ma ki'dike dɔye gɔmo. Olomake kinza tikere ti mi këddi. ^{XIV} O'dɔke wa pili ti ako'ɔ.

^{XV} Löndö ma ga, ikalike 'deni bilaka liɔ 'ba Setepana na ki'di dönni dɔgba gɔ lende 'ba Yësu di Giriki yayi. Kina lijë na gbi ki'di rönni 'deni 'dɔ to'dɔ ndɔbo 'ba tokɔnyi bilaka 'ba Boko'ba ga. Kina me mëdi miya ziye, ^{XVI} lijë ma kɔzɔ a nime te naga nime na gɔ kuwöke dönni gbi ti lepï nni mɔtɔ ga ame kopi rönni mi ndɔbo nime ne. ^{XVII} Miliya ngi kulöwö gɔ tako 'ba Setepana ni ti Pɔtonato ti Akayiko ame lijë kako kömö ngi zö bine ne. Lijë ngi kɔzɔ iya te kpe mo na 'deni tara. ^{XVIII} Lijë idinga dɔma ngi yaga gbi kɔzɔ ame lijë kidinga dɔye ra ne. Lijë bilaka ma kɔzɔ a naga nime te o'dɔkɔ gɔ lende 'bënni na kinda'ba.

^{XXIX} Kanisa ame ga pili mi dɔyayi 'ba Asiya bine ne umötö ye pili. Akowila ni ti Purisika ti bilaka 'ba kanisa ma këdi tinni liɔ naga umötö ye rɔ mbëmbë mi möyï nɛre Kurisitö. ^{XX} Löndö ma bine naga nime umötö ye pili. Kina umötöke rɔye rɔ gɔ rɔye ti közi riyö mi möyï Boko'ba.

^{XXI} Ma Pɔlo na me mugu mötö nime ti közö. Mötö ma ziye pili.

^{XXII} Bɔtɔ ame kinza ti ako'ɔ 'ba Kurisitö ne sönö këdi dɔmo.

Nɛre ze, ileki ti kako.

^{XXIII} Lende këyi 'ba Yësu Kurisitö nɛre ze koloma tiye. ^{XXIV} Ako'ɔ ma koloma tiye mi möyï Yësu Kurisitö.

Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Pölo Zi Kanisa Ma KORINITO

^I Ma Pölo ma rö bö laja 'ba Yësu Kurisitö gö ako'doko 'ba Boko'ba mo tönë, ze ti bö löndö ze ma kidëki rö Timatiyo na me dëdi dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ame ga mi Korinito gbï ti bilaka 'ba Boko'ba ma mi döyayi 'ba Giriki pili.

^{II} Yëyi ti lende këyi abo 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba nere ze Yësu Kurisitö koloma tiye.

Pölo Ni Ieki Yëë'di Zi Boko'ba

^{III} I'di dilekike yëë'di ti zi bo Boko'ba 'bu 'ba Yësu Kurisitö nere ze. Bo na ti mi këyi, konyi ze pili ako di zi bo. ^{IV} Bo na kokonyi ze 'deni di mi dökomali gomö ze ga pili 'dö dokonyike motö ga ame këdi ti gomö ne gbï ti kinë konyi köto nime do'jake 'deni di zi bo ne. ^V Kina közo ame dombike gomö 'deni kulöwö köto ti Kurisitö ne, ti bo na gbï ti do'jake konyi löbu 'ba Boko'ba nime.

^{VI} Tine ze ma 'beze ödo dombi gomö na ti këdi ngï rö konyi ziye tömö ye. Kina ödo bo kokonyi ze ti ko'de konyi ki'di tigo 'ba tombi gomö mo gbï ziye közo 'beze. ^{VII} Diyëni ngï bine rö ma laka közo ame kpe 'deni gbï rö lëpi zize mi tombi gomö nime ne ti kokonyi ye 'deni gbï tara.

^{VIII-IX} Löndö ze ga, do'doko ye 'dö kikalike gomö nima tönë dombi di mi döyayi 'ba Asiya ne. Gomö nima a'da ze ngï lipo. Domeri a motö dë kpe rö tömö di yimo tine 'deni ngï rö tölë zize. Dëmba bine iyandi ze timo kinza di'di döze dë kpe gö gbagba ze, tine bo Boko'ba ame rö bö tididi töku ni ne na gö di'di döze nge gomö. ^X Bo na me kömö ze 'deni di mi tölë nime kina ti bo koto tömö ze ngï nduwë tara. Bo na di'di kömöze 'deni dömo 'dö kömö ze ^{XI} ödo kpe gbï kokonyike ze ti mötu. Kina ti bo kuwö mötu 'ba ma konzi nima ngï kina ma konzi ti kileki yëë'di ngï zi bo gö yëyi nime bo kö'do zize ne.

Meri 'Ba Pölo

^{XII} A motö inza ma 'dö kaya röze römöyi mi dölinö bine lende kö'do ze pili rö ma laka. Kina me dëdi do'do gbï ziye köto laka közo ma 'ba bo 'ba Boko'ba. Inza gö akikali 'ba döyayi tine ti lende këyi abo 'ba Boko'ba. ^{XIII-XIV} Mi akugu ze ga ziye dugu a motö dë tine nge rö wa ame ga kidëkike kikalike mi 'jo 'ba lende mö ne. Kina közo ame le'jete kikalike lende ze 'deni gba mbowa ne, do'doko ziye 'dö kikalike pili kinza röye kebe kaya ze ra gbï közo ame röze kaya ye dë ne tara mi kada 'ba tako 'ba Kurisitö kada motö dayi.

^{XV} Mikali ëdi ngï tara rö ma laka kina me mo'doko 'dö tari pa titi dögba ziye yayi 'dö këddike ti yëyi rö mbëmbë, rö mbëmbë mi riyö 'do. ^{XVI} Miteri 'dö tudö tongö ye ödo mëdi mari Makedoniya. Kina motö gbï ödo kiya te mëdi muyi döma 'deni di yayi gö mudö gbï tongö ye. Kina 'dö ki'dike ma 'jaa gö köri tari nduwë mi lingere ma dögba di yayi mi döyayi 'ba Yudayi.

^{XVII} Mi meri ma nime ma di ziye minda ngï közo ngö'do naga tara? Ala akiteri ma mo ga na közo 'ba bilaka 'ba dölinö nime tuti dömo tilagi mö gbï aa kpaki yayi? ^{XVIII} Rö ma laka közo ame bo Boko'ba na nge köto rö ma ködöro ne, lende ma nime ziye ne inza rö ma 'dö kuyi yimo te. ^{XIX} Römöyi Yësu Kurisitö kole 'ba Boko'ba ame duwöwö lende mo tönë

ziye ze ti Silibano ni ti Timatiyo ne, bo inza ro ame 'do kebe kuyi te. Kina bo u'bölu botö de gbi. ^{XX} Römöyi lömu 'ba Boko'ba ame ga pili bo kiya te, "Ti mo'do," ne o'do rönni pili ti Yësu Kurisito. Kina me ki'di do'doke "Amini" ze pili ti möyi bo tilëlu ro löbu 'ba Boko'ba.

^{XXI} Boko'ba na kogbo ze 'deni tiye ro akoto ti Kurisito. Bo na kigeli ze 'deni tiye ro 'ba bo ga. ^{XXII} Bo na ko'do kinë abo 'deni me roze bo kodö Nyi Kotö Laka abo 'deni mi döki'di ze ro akileme 'ba wa ma bo kikeki 'deni mitöro koda ze. ^{XXIII} Midëki bo Boko'ba ro bo kodöro ndi lende ma. Lende nime ki'di mebe mako de tori ye kpe Korinito ne mo'doko de go kaya roye. ^{XXIV} Ze na de ro nere do meri 'ba miye. Kpe öroke 'deni molo kitigo mi ti'di doye. Tine ame dedi do'doke koto tiye ne ro lonjo mo ziye.

II

^I Kina me ki'di 'do momeri döma 'deni miya te tari ma ziye ma di go ame kinza kpe ro lingere kpa kö'o. ^{II} Römöyi me ödo mebe mi'di ye 'böwu këddike ro meri, ye ga na ti kola kpe 'böwu zö ro bo tidinga döma? O'ja kina ngi aa ro kpe mo 'di. ^{III} Go lende mo na ma ki'di mugu waraga ma dogba tonë ziye 'do ödo mömö ziye kpe bo tiyëyi döki'di ma mo tonë ga kinza ki'dike ma ra 'böwu mebe mëdi ro meri. Miyëni ma 'bama bine, ödo mëdi ro lonjo omba kpe gbi pili ro lonjo. ^{IV} Ama tonë mugu 'deni ngi ziye ti meri ma kidari 'deni kotopa döki'di ro komo tolo. Tine inza 'do ti'di ye këddike ro meri. Mo'doko go kikalike akö'o ma ame kulöwö goye ne.

Lende Kirasi

^V Ne ödo motö kebe ma 'ba bo ki'di bilaka këdi ro meri, ama bo o'do de zö. Bo o'do ziye na, motöga ala nge mbowa ziye. Tine mo'doko de 'do topotö bo kulöwö. ^{VI} Karama nima kpe ma konzi kodöke 'deni do bo ne ö'bo 'deni tara. ^{VII} Tine olake bo gbo gömo ki'dike mi këddi zi bo kinza meri mo kosöso bo. ^{VIII} Ma miya ziye na me, ilemeke akö'o laka zi bo.

^{IX} Kina ma mugu waraga tonë ziye, mo'doko tiyözo ye tonjo mo ödo ëddike ngi tuwö döma mi wa pili na ya. ^X Kina botö ame kolake 'deni go lende kirasi mo ne, ma gbi ti mola bo mo to nima. Wa ame ödo mola 'deni ngi nima omba mola 'deni go lende 'be komo Kurisito. ^{XI} Römöyi kinza Satani kebe kogögo ro bo ra döze, döngala abo naga nime dikali 'deni pili.

Rö 'Boki, Tine Rö Bö Aka'da

^{XII} Tonë mömö Torowa tuwöwö laja 'ba Kurisito ne, nere Boko'ba ope dömo ngi zö. ^{XIII} Tine pele döki'di ma olödo de römöyi mo'ja bo löndö ma Tito de di yayi. Kina mënyi ngi dömo di yayi mumötö lijë ngi gbo mari nduwë mi Makedoniya.

^{XIV} Ne tine ye'di këdi zi bo Boko'ba go ame bo kö'bö toja ze ma ro akoto ti Kurisito nime yaga közo 'boki ma ka'da ne. Bo i'di ze 'deni dinzanza lëbi 'ba Kurisito nime kote go bi közo akato kele ma kinzanza tara. ^{XV} Ze na 'deni ro akato kele ma Kurisito kinzanza zi Boko'ba do ma komo 'deni di mi töle mo ga gbi ti ma kölu naga. ^{XVI} Zinni lijë ma kölu 'deni naga ngi ro tato ma 'do kupö wa köle yaga. Tine ma zi ma komo 'deni naga ngi ro tato 'ba didi.

Me ye na ti kö'bo a ma te? ^{XVII} Dinza ma 'beze közo laki ma konzi motö ga ame këdi kind'a lende 'ba Boko'ba nime ngi do közinni közo wa sari tugö mo ne tara. Ma 'beze mo bo Boko'ba na koja ze, na me dedi diya 'deni ti mi koto komo bo közo bo laja 'ba Kurisito.

III

Bɔ Laja 'Ba Bɔko'ba

^I Ti kinda ziye bine te dēdī 'deni 'böwu rɔ tubi gɔ ndɔbo ko'dɔ ze? Omerike te dēdī kɔzɔ ya mɔtɔ naga nima titeri waraga tileme ze ziye rɔ bilaka laka? Ala gɔ diteri ye gɔ kuguke waraga ze zi bilaka ma laki? ^{II} Tine kpe gbagba ye mo nima na 'deni rɔ waraga ma kugu di mī dōki'di ze zi ma konzi pili tidēki mo tikali mo. ^{III} Kina ileme 'deni gbī kpe na rɔ waraga kugu 'ba Kurisitō ame kina koja ze 'deni timo ne. Waraga nime ugu dē ti galama tine ugu 'deni ti Nyi Kɔtɔ Laka 'ba Bɔko'ba bɔ didi. Ugu dē dɔ lere 'ba dōku tine ugu 'deni mī dōki'di bilaka lesi.

^{IV} Ame na 'deni rɔ matūkpērī ze ma dɔrɔ gɔmo mī Bɔko'ba ti Kurisitō. ^V A mɔtɔ inza ame gɔ dēbi rɔze timo diya te ti dɔ'bo to'dɔ ndɔbo mo. Tigo ze pili ako di zi Boko'ba. ^{VI} Bo na me ki'di ze 'deni dɔ'bo toja laja 'ba lömu la'ja abo nime. Ame rɔ lömu kinza kugu bēri tine Nyi Kɔtɔ Laka na kudödu dɔmo. Römöyī lömu ma kugu bēri nima bo na me ko'de tölē tine Nyi Kɔtɔ Laka o'de ma 'bēni rɔ didi.

^{VII} Lömu nima ugu 'deni rɔ tugu dɔ lere 'ba dōku kina rɔ löbu 'ba Bɔko'ba kɔdɔ ngi mī ti'di mo nima. Ame ki'di kpa dɔ Musa köbö kebe kölu pele 'jaa yaga ne, tilaka mo pa ngi kulöwö ki'di Yisarele kongɔ bi dē dɔ bo. Ne me ɔdɔ lömu ame ngi nge rɔ 'ba to'de tölē ne na kako 'deni ti rɔ löbu ma kɔzɔ a nime te tine, ^{VIII} rɔ löbu ame rɔ ndɔbo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka ne ti kiyöbu ma 'bēni 'deni kulöwö tondo ga yayi? ^{IX} ɔdɔ rɔ löbu 'ba lömu kɔdɔ karama dɔ bilaka nime na köbö 'deni kulöwö tara, ma kileme lende laka ti köbö ma 'bēni 'deni ngi kulöwö rɔ dɔ kiteli tondo ga yayi na? ^X Kina ti diyake te rɔ löbu ame kēdī köbö 'deni kulöwö rɔ dɔ kiteli giri nime ne iteli ma dɔgba tönē bine köbö ngi kulöwö ne 'deni yaga. ^{XI} Me ɔdɔ lömu ma ki'di tolama nge mbowa nima na 'deni ti rɔ löbu tara omba ma nburunburu ti kēdī ngi ti rɔ löbu rɔ dɔ kiteli.

^{XII} Mī kɔmɔ ki'di ze gɔ rɔ löbu nime na me dɔze ngi rɔ ma kitēwu. ^{XIII} Dinza kpe kɔzɔ 'ba Musa tönē koloma tolo dɔ kɔmɔ bo teyi ti bɔngɔ kinza Yisarele ko'ja dɔ kɔmɔ köbö kebe kölu 'jaa abo mo tönē ne. ^{XIV} Kina ngi lende ɔtɔ ɔdɔ dē du te dönni. Römöyī nɔbö kömō mī kada nime tɔne bɔngɔ kolo nima na ku'bē kpa kori 'ba dōku dönni 'deni ngi teyi. ɔdɔ lijē kidēki akugu 'ba lömu ma mɔlo nima pele bɔngɔ kolo nima ombi rōni dē ma titi te yaga. Römöyī iyese 'deni nge yaga zi ma rɔ akɔtɔ ti Kurisitō. ^{XV} Kina ngi nduwē tara ko'ja mī kada nime tɔne ɔdɔ lijē kidēki akugu 'ba Musa nima pele bɔngɔ kolo nima utu'bō rōni ngi nɔbuku dönni. ^{XVI} Tine ɔdɔ kiya te bilaka mo kuyi kömōni 'deni zi nɔere Boko'ba bɔngɔ kolo nima ombi rōni ngi yaga.

^{XVII} Kina me nɔere Boko'ba na rɔ Nyi Kɔtɔ Laka. Kina Nyi Kɔtɔ Laka abo na ki'di dɔ ngölö zize. ^{XVIII} Kina me ze pili dɔze kēdī köbö kilaka 'deni ngi ti rɔ löbu 'ba nɔere Boko'ba kinza a mɔtɔ ma kutu'bō rōni dɔmo. Bo nɔere ze mo ame rɔ Nyi Kɔtɔ Laka ne kuyi ze ti mī kinē abo mī rɔ löbu ame kulöwö rɔ dɔ kiteli ne.

IV

Tigɔ 'Ba Bɔko'ba

^I Kina kɔzɔ ame bo Boko'ba ko'dɔ mī këyī 'deni zize koja ze mī laja abo nime ne, dōki'di ze idaki dē kpe di gɔmo. ^{II} Lijē dɔkomali wa ma kaya rɔ kēdī ko'dɔ rɔ kusu naga dulī 'deni pili mökö. Do'dɔ ɔtɔ dē kpe ti 'bōlu ni ala duyī mī lende 'ba Boko'ba. Tine ngi mī tileme wa nime kiya rɔ lende

kodɔɔ mo tɔnɛ ne ti dinda nɔɔ rɔ ma laka kɔmɔ bilaka pili kina gbɛ rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba.

^{III} Ne ɔɔɔ kiya te laja nime duwɔwɔ ne na kɛdɛ 'deni nɔɔ rɔ kusu ti kɛdɛ nɔɔ rɔ kusu zinnɛ lɛjɛ ama ga kɛdɛ kɔlu ne. ^{IV} Lɛjɛ ama ga ilagi Boko'ba rɔmɔyɛ Satani nɔɔ rɛ 'ba dɔlɛɔ nime na kɛyɔlu kɔmɔnnɛ 'deni di bi to'ja bi kɔɔɔ lɔbu 'ba laja laka 'ba Kurisitɔ nime ame kina rɔ kinɛ Boko'ba ne. ^V Rɔmɔyɛ lende 'ba gbagba ze ga na dɛ dɛdɛ duwɔwɔ, nɔɔ rɛ Yɛsu Kurisitɔ mo na dɛdɛ duwɔwɔ kina ze rɔ bɔ laja ziye mɛ ndɔbɔ abo. ^{VI} Rɔmɔyɛ bo Boko'ba na tɔnɛ kiya te, "I'di bi kɔɔɔ kɔyɛ rɔnɛ ti mɛ mandɔlu," kina bo na me gbɛ kɔja bi kɔɔɔ abo 'deni kɔyɛ mɛ dɔkɛ'di ze 'dɔ kɔ'de akikali 'ba rɔ lɔbu abo zize ame kina ma kɛdɛ 'deni rɔ tɔbɔ kpa dɔ Kurisitɔ ne.

^{VII} Tine rɔ lɔbu kulɔwɔ rɔ dɔ kiteli nime i'di nɔɔ mɛze ame ka rɔ kete korɔ'bɔ ne. Kina ame 'dɔ kileme tɛɔ dɔ kiteli mo nima eze na dɛ, a 'ba Boko'ba na. ^{VIII} Gomɔ iyaya ze ra ma, tine itikɔ ze dɛ. Mɔɔ ga kilikɔ dɔze pele, tine dɔkɛ'di ze idaki dɛ. ^{IX} Kuruku 'ba rɔze ga onzi nɔɔ nɔɔ. Tine bo bɔ pɔri ɔɔ dɛ di zize. Kina ame kɔ'dɔ ze pele 'bowa, tine upɔ ze dɛ. ^X Mɛ loma ze pili dombi tɔlɛ 'ba Yɛsu tɔnɛ nɔɔ mɛ yida rɔze tine 'dɔ didɛ mo kinda gbɛ di rɔze. ^{XI} Mɛ kada 'ba loma ze, ze nɔɔ nɔɔ mɛ gomɔ 'ba tɔlɛ dɔmɔyɛ Yɛsu 'dɔ kinɛ didɛ abo kinda di mɛ yida rɔ 'ba yayi ze nime. ^{XII} Kina me ze ma 'beze 'deni nɔɔ rɔ yida 'ba tɔlɛ, tine 'dɔ kɛdɛ ziye rɔ didɛ.

^{XIII} Buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Milende rɔmɔyɛ mɛ'di dɔma gɔ lende 'ba Boko'ba." Kina Nyɛ Kɔɔ Laka i'di ze 'deni gbɛ di'di dɔze gɔ lende 'ba Boko'ba kina me dilende 'deni yaga. ^{XIV} Dikali 'deni rɔ ma laka bo bɔ kindɛnɛ nɔɔ rɛ ze Yɛsu di mɛ tɔlɛ nime ti kindɛnɛ ze ti Yɛsu kɔ'de ze kɔɔ tɛye kako kɔmɔ bo. ^{XV} Mo'dɔ a naga nime pili gɔ lende 'be 'dɔ lende kɛyɛ 'ba Boko'ba kɔmɔ nduwɛ zi ma konzi lɛjɛ pili kileki yɛɛ'di mo rɔ mbɛmbɛ zi Boko'ba kilɛlu rɔ lɔbu abo.

Loma Ti Mɛ Kɛdɛ

^{XVI} Gɔ kɔ'du mo na ma kinza ki'di rɔze kunnɔ dɛ ne. Yida rɔ 'ba yayi ze nime kɛdɛ kenme ɛ'bɛnɛ nɔɔ pele tine didɛ ɛdɛ kɛyɔbu ma 'bɛnɛ nɔɔ nduwɛ mɛze rɔ kɔmɔ lɛndɔ. ^{XVII} Gomɔ ma mbowa 'ba tɔ'dɔ dɔ ndɔ nime dɛdɛ dombi ne ti kɔ'de rɔ lɔbu ma dɔ kiteli ame rɔ nɔɔ nɔɔ ne 'deni nɔɔ zize. Ame kina mbiri lɔbu kebe bo gomɔ mo nima ne. ^{XVIII} Rɔmɔyɛ kɔmɔ ki'di ze inza dɔ wa ame ga kɛdɛ kɔ'ja ti kɔmɔ ne, tine gɔ wa ma kinza kɔ'ja kinɛ mo dɛ naga. Wa ma kɔ'ja kinɛ mo naga nima oloma nɔɔ mbowa tine ma kinza kɔ'ja kinɛ mo ga na kɔ'bɔ ma 'bɛnɛ nɔɔ nɔɔ.

V

^I Rɔmɔyɛ dikali ɔɔɔ kiya te kɛyɛyɛ yida rɔ mira nime 'deni di mɛ dɔlɛɔ bine rɔ ma nɔɔ nɔɔ ɛdɛ nɔɔ mɛtɔɔ ame Boko'ba na kubɔ kinza rɔ kpa kɔzɛ bilaka lesi ne. ^{II} Ma giri nime ti dileri di kpa gomɔ ti kɔmɔ ki'di gɔ rɔ nima mɛtɔɔ ne. ^{III} Rɔmɔyɛ 'dɔ ɔɔɔ dɔdɔ 'deni yɛmo dinza kpe rɔ bɔ kulɛ. ^{IV} Ame dɛdɛ gba tɔtɛ mɛ mira mo nime dɔlɛɔ bine ne, ti dileri di kpa gomɔ ma kirindi. Tine inza tɛgɛ dɛdɛ dɔ'dɔ 'deni tɛyɔlu bo yida 'ba yayi nime yaga. Tine yida rɔ 'ba dɔyayi 'ba mɛtɔɔ na dɔ'dɔkɔ tɔlɔ mo rɔze. Rɔmɔyɛ gɔ didɛ kindɛyɔ wa ma rɔ a 'ba dɔyayi nime pili yaga. ^V Bo Boko'ba na kilɛnɔ 'dɔ tɛyɛ ze kɔzɔ a nime te. Kina me bo ki'di Nyɛ Kɔɔ Laka abo 'deni zize rɔ akileme 'ba wa tɔnɛ ga pili bo kɛyɛyɛ 'deni dɔmɔyɛ ze ne.

^{VI} Kina me ze nɔɔ nɔɔ ti mɛ kɛdɛ. Dikali ame dɛdɛ gba mɛ mira nime dɔlɛɔ bine ne ze gba rɔ ma kɔwɔ di rɔ lɛɔ 'ba nɔɔ Yɛsu. ^{VII} Rɔmɔyɛ didɛ ze ɔɔ 'deni dɔ ti'di dɔze gɔ lende 'ba Boko'ba inza gɔ wa ma kɔ'ja ti kɔmɔ.

VIII Ze 'deni ng̃i ti m̃i kedd̃i. Ma laka mo ng̃i ka zize tola yida r̃o nime dari ng̃i m̃i liŋ̃o nime 'd̃e ti ɲere Ỹesu ne. IX Tine a ma r̃o d̃o kiteli zize mo ame ze pele gba r̃o ma kow̃o bine ala di m̃i liŋ̃o mo yayi ne, d̃oki'di bo na do'dok̃o t̃iỹeyi mo. X R̃öm̃öỹi ze nime pili d̃edi dari d̃oroke kom̃o kit̃i 'ba bur̃e abo 'ba Kur̃is̃it̃o. Kina 'd̃o ñi mot̃o ko'ja kpa közi 'bi ng̃i ko go nd̃obo ko'd̃o 'bi ame koloma pa r̃o to'd̃o mo m̃i yida r̃o bine, r̃o ma laka ala r̃o ma kënỹe ne.

P̃ori Zi Boko'ba

XI Kina me go tere bo Boko'ba na ki'di 'deni d̃edi doc̃o ti'di d̃o go lende 'ba Kur̃is̃it̃o z̃i ma konzi. Bo Boko'ba na kikal̃i ma d̃edi do'd̃o ng̃i ti d̃oki'di köto. Kina miya 'bama kpe gb̃i ikalike 'deni laka. XII Bine dinza kpe 'böwu tub̃i goze ziye tine d̃edi dileño gomo laka ziye 'd̃o kedd̃ike ti, ti d̃o kombi goze. Kina go kikalike gb̃i tileki d̃o lende z̃i ya ma k̃edi kombi dönñi za kul̃ow̃o go yida r̃o ma yaga nime kola m̃i d̃oki'di ne.

XIII D̃o d̃o kiya te dilende r̃o d̃o rum̃o, dilende 'deni zi Boko'ba. Tine d̃o dilende laka, ele sowa go lende 'be. XIV Ak̃o' abo 'ba Kur̃is̃it̃o na kog̃o ze 'deni r̃öm̃öỹi dikali 'deni laka bo köto na köle 'deni go bilaka löbu nime pili. Omba tine kina r̃o ame bilaka löbu nime köle 'deni kpaki köto ti bo ne. XV Bo öle 'deni go bilaka pili 'd̃o ame mo ga kom̃o ne koloma d̃e kpe nati go dönñi tine r̃o 'ba bo köle gönñi kënỹi kod̃o di m̃i tol̃e mo nima.

XVI Kina kinza debe tod̃oro biçi lende d̃e kpe r̃o bot̃o mot̃o go akikal̃i 'ba bilaka lesi. D̃o dod̃oro biçi lende ra pele pa t̃oñe bine r̃o Kur̃is̃it̃o go akikal̃i 'ba bilaka lesi do'd̃o d̃e kpe tara. XVII R̃öm̃öỹi bo ame 'deni r̃o ak̃oto ti Kur̃is̃it̃o ne 'deni yaga r̃o wa la'ja. Bo ma m̃olo mo t̃oñe iteli 'deni ma la'ja na kako 'deni 'bato. XVIII Wa naga nime pili a ko'd̃o abo 'ba Boko'ba na. Na me ti Kur̃is̃it̃o bo uỹi ze 'deni yaga r̃o bo p̃ori zi bo di m̃i ma t̃oñe ze pa r̃o bo ya zi bo ne. Kina me bo ki'di nd̃obo löbu nime 'deni zize to'd̃e ma konzi mot̃o ga gb̃i kako m̃i p̃ori nime ti bo ne. XIX Kina r̃o laja 'beze, Boko'ba o'd̃o p̃ori ti bilaka pili nime go lende 'ba Kur̃is̃it̃o. Boko'ba ikeki wali 'ba lende kënỹe d̃e kp̃e go bilaka abo ga. Bo na me ki'di laja abo 'ba to'd̃o p̃ori tinñi lijë bilaka abo ga nime 'deni zize me tuw̃ow̃o mo.

XX Kina me d̃edi diya lende 'ba Kur̃is̃it̃o 'deni ng̃i me k̃ow̃o iya te bo Boko'ba mo na k̃edi kilende 'deni ti kpeze tara. Ti möỹi Kur̃is̃it̃o doma'jo r̃oze ziye i'dike Boko'ba kuyi ye yaga r̃o bo p̃ori zi bo. XXI Kur̃is̃it̃o ng̃i lipo r̃o ma k̃oro kinza a mot̃o r̃o lende kënỹe. Tine go kö'du ze na Boko'ba ki'di bo 'deni konỹonỹo r̃o bo m̃i lende kënỹe ze r̃öm̃öỹi 'd̃o ze gb̃i d̃edike r̃o ak̃oto ti bo r̃o bo lende laka abo ga 'ba Boko'ba.

VI

Kada 'Ba Konyi

I M̃i nd̃obo nime köto ti bo Boko'ba doma'jo r̃oze ziye kinza kolake lende këyi 'ba Boko'ba nime d̃e kilik̃o ng̃i r̃o yawa. II Uw̃öke 'deni t̃oñe bo Boko'ba kiya bine te, "M̃i tö'd̃o ame mo ng̃i r̃o ma laka mo ne muw̃o moño 'bi 'deni. Kina m̃i kada ame mo ng̃i r̃o ma laka mo ne mokonyi yi 'deni." Kina me kada 'ba to'ja m̃i këyi abo 'ba Boko'ba na me 'deni. Kada 'ba to'ja konyi abo na me 'deni t̃one.

III Ze did̃eyi mudu d̃e go k̃ori zi bot̃o kinza ko'ja bi ng̃oro ra di r̃o laja koja ze. IV Tine m̃i wa pili ma do'd̃o dileme 'deni ng̃i ze r̃o bo laja 'ba Boko'ba. R̃öm̃öỹi dombi gomo ma gege 'deni pili ti m̃i kedd̃i. V Omba ze, koboso ze, ko'd̃o ayayi r̃oze, ki'di ze m̃i nd̃obo ma kir̃indi naga. T̃o'd̃o kinda'ba kom̃oze d̃e, ze r̃o 'bö. VI Tine go ame ze ng̃i lipo r̃o ma laka m̃i akikal̃i mo

ti mi keddii ti lende laka ko'do ne ileme ze 'deni ro bo laja 'ba Boko'ba ti Nyi Koto Laka gbi ti ako'co ma kodoro mo ^{VII} ti lende laka mo gbi ti tigo 'ba Boko'ba. Lende laka ko'do ze na 'deni ro jama zize to'do ya timo gbi titata roze timo. ^{VIII} Lijje mo tone ga oro ze kebe 'bowu kopoto ze. Iti'ja ze kebe kilelu ze. Iya ze ro bo beti tine lende ze ro ma kodoro. ^{IX} Ko'do koponji roze kozo bilaka ma kinza kikali tine kebe kikali ze. Ko'do ze ngi kozo a ma 'do kole yaga tine ze gba 'biri ro ma kididi. Odo gomo pele kulowo roze tine upo ze de. ^X O'do ze pele go dedi ro meri tine ze ngi nburu ro lono. Dinda ro lisa kinza oto tine do'do mori ngi ro mbembē zi ma konzi. Dinda ngi kozo oto inza lipo zize tine ze ngi ti dokomali wa naga nima pili.

^{XI} Kina ma ti zije kpe lepi ze ga ame mi Korinito ne, diya wa 'deni pili yaga bi kopu zije. Dodo doki'di ze 'deni ngi po mi koto zije. ^{XII} Ze dotomo kpa doki'di ze de teyi di zije tine kpe na kedi kotomoke kpa doki'di ye teyi di zije. ^{XIII} Medii milende 'deni ngi zije kozo iya te kpe kole ma ga tara. Kina ti o'doke ze gbi kozo ame dedi do'do ye ne. Odoke doki'di ye ti gbi po zije.

Kinza Kodo'bo Royi De Tinni

^{XIV} Kinza kodo'boko roye de koto ti ya ma kinza ki'di donni go lende 'ba Kurisitō naga nima. Romyi tara o'de roni de. Ti wa ma laka ni ti ma kenyē kodo'bo donni tondo ga? Ti bi kopu ni koloma koto ti bi kolu tondo ga? ^{XV} Do Kurisitō kuti do lende bi koto ti Satani tondo ga? A moto inza ame kodo'bo ma ki'di doni go lende 'ba Kurisitō ti ma kinza ki'di doni ne. ^{XVI} Wa'di na go ki'di ro lobu 'ba Boko'ba ni kodo'bo doni koto ti akoro? Ze na ro ro lobu 'ba Boko'ba bo didi kozo ame bo kiya abo ne tara, ame bo kiya te, "Ti moloma minni milingere tinni. Ti medii ro nere Boko'ba 'benni kina ti lijje kedi ro bilaka ma ga."

^{XVII} Kina ma 'do bo Boko'ba kiya te, "Odoke yaga di mi longgo lijje go keddike e'be 'beri. Kina kosake wa ame ga di zo ro ti'da ne de kina ti minda'ba ye ngi ro 'bama ga. ^{XVIII} Ti medii ro 'bu zije. Kina ti keddike ngi ro kole ma ga gbi ro yitoti ma ga." Akiya abo 'ba Boko'ba tigo do kiteli na.

VII

^I Kina me 'deni zije kpe lepi ma ga ma mo'co kulowo naga nime, yei naga nime pili Boko'ba ulomu 'deni zije. Kina ti dilenoke roze ti ro ma kopu di mi wa ma kenyē ame ga pili kedi ki'di yida ro ti didi ze ga kedi ro ti'da komo Boko'ba ne. Tikere abo 'ba Boko'ba na dolomake timo mize.

Lono 'Ba Polo

^{II} Odoke miye po zije. Ze bo tirasi lende zi boto na de. Du'bolu boto de kina do'bali wa 'ba boto de gbi. ^{III} Tine minza miya nime ro ma kenyē roye. Romyi kozo ma tone miya molo bine ne tara, ze do'co ye kulowo go do'bo nburu ro akoto tiye mi didi ala pele ro tole. ^{IV} Mikali doki'di ye laka, ma ro do kombi nime go lende 'be. Mi gomo mbembē ze naga nime pili ma ngi ti doki'di kedi. Lono na koso 'deni ngi lo yimo domoyi ye.

^V Di potō tomō ze Makedoniya bine bi 'ba ro kindawo inza zije. Gomo na ngi kurē doze timo. Lamo ututu 'benni ngi ti yida roze ma yaga nime kina mi ma 'benni ngi lo ti tikere. ^{VI} Tine bo Boko'ba bo tiyēyi doki'di ame ga ngi mi lisa ne iyēyi doki'di ze 'deni ti tako 'ba Tito. ^{VII} Tine inza nge go tako abo, ma kulowo mo na ro lebii 'be ame bo kako timo zije ti ame gbi kpe kiyēyike doki'di bo ne. Bo iyēti 'deni zije ma keddike ti meri mo kulowo 'do tongo ze, ma kpe gbi ro mono go lende kenyē 'be, ti teri 'be

ame kpe ndô 'dô tɔɔ tō ne bo iya 'deni gbī zize. Na me ma 'deni ngī le'jete kulôwô rɔ lɔɔ rɔ mbëmbë gomo.

^{VIII} Tine ame ɔɔ waraga ma tönë mugu yayi ne kiya rönī pele rɔ ma kata ziye kɔɔ dōkī'di ye minza kpe pōri gomo. Monɔɔ bine waraga nima ɔɔ ngī dōkī'di ye sowa ame tō'dō mo pele dō ndô ne. ^{IX} Tine lɔɔ ma inza gɔ ame mi'di ye rɔ meri, ma rɔ lɔɔ römōyi meri nime i'di ye 'deni kēddi kotɔke dɔye. Boko'ba o'do ndɔɔ abo 'deni ti meri nima. Dëmba tine wa nima do'do ziye ne inza rɔ ma kënyë. ^X Römōyi meri ame Boko'ba ko'do ndɔɔ abo 'deni timo ne ëdi ko'de dɔ kotɔ kɔmɔ wa di mī tölë. Kina a mɔɔ rɔ tēdi pōri gomo inza mī ama. Ne meri ame rɔ 'ba dolinjɔ ne o'de ma 'bëni ngī rɔ tölë. ^{XI} Kina onɔɔke ma Boko'ba ko'do meri 'be nime ziye te? Onɔɔke ma ki'di rɔye ngī konmi mī ndɔɔ abo te? Onɔɔke ma ki'di tigɔ ziye kileme laka 'be te? Onɔɔke ma ki'di miye ngī kēdi löbu gɔ lende laka te? Onɔɔke ma kiyōti ye te? Onɔɔke ma ki'di meri 'ba tonɔɔ ma ziye te? Onɔɔke ma ki'di kodɔke miye gɔ ndɔɔ abo te? Onɔɔke ma ki'di ye ngī ndô 'dô todɔ karama dɔ bɔ kirasi lende te? Ileme ye 'deni ngī lipo mī wa nime kinza boti mɔɔ rɔye.

^{XII} Kina kɔɔ ama pele mugu waraga nime ne inza gɔ lende 'ba bɔ ma kirasi lende nima ala gbī gɔ lende 'ba bɔ ma kirasi lende teyi mo nime. Tine mugu 'dô kikala yaga bi kɔɔ ziye kɔmɔ Boko'ba ma kodɔke dōkī'di ye 'deni ngī pō mī kotɔ zize. ^{XIII} Kina me ki'di kiyëyi dōkī'di ze.

Tine inza nge gɔ ame kiyëyi dōkī'di ze, ma rɔ dɔ kiteli mo gɔ lɔɔ ame do'ja di rɔ Tito gɔ konyi ma ko'doke zi bo kidingake dɔ bo ngi bo koloma kinza tomeri a mɔɔ ne. ^{XIV} Kina me wa ma tönë ga miya zi bo mubī goye kulôwô ne inza kaya kpe rɔma römōyi 'deni pili rɔ ma laka. Kina kɔɔ ame lende kiya ze ziye pili rɔ ma kodɔɔ ne tara na me ma dubī goye zi Tito 'deni gbī rɔ ma laka. ^{XV} Le'jete ako'ɔ abo goye ngī rɔ dɔ kiteli. Bo ëdi nduwë komeri ma kpe ngī ndô tuwô dɔ lende abo gbī ti ma tönë kind'a'ba bɔ laka ti tikere Boko'ba ti rɔ kilë'di mo ne. ^{XVI} Ma mëdi miliya ngī nati römōyi le'jete dōkī'di ma olodɔ 'deni ngī mī kotɔ gɔ ndɔɔ ko'do 'be.

VIII

Kpa Kōzi Ki'di Mī Kanisa

^I Löndô ze ga do'dɔkɔ ziye 'dô kikalike wa ma lende këyi 'ba Boko'ba ko'do mī kanisa ma Makedoniya. ^{II} Akiyɔɔ 'ba gomɔ o'do rönī ngī zinnī rɔ dɔ kiteli. Tine lijë onya dɔmo ngī, lɔɔ 'bënni kô'bô ngī rɔ mbëmbë. Kina lijë ngī rɔ dɔ ngölô mī kpa kōzi ki'di 'bënni pele di mī lisa nime lijë kēdi yimo ne.

^{III} Rɔ ma laka mëdi miya ziye lijë i'di wa ngī kebe dɔ ame dëne gɔ lijë ki'di ne. ^{IV} Ti ako'dɔkɔ 'bënni na lijë koloma ngī rɔ toma'jo rönni zize rɔ atiri gɔ duti dɔmo zinnī lijë kodɔ'bo rönni gbī mī to'do konyi nime zi bilaka 'ba Boko'ba ma Yudayi. ^V Miya ziye aki'di 'bënni ebe ame domeri 'dô ko'do rönī ne ngī. Dɔgba mo yida rönni na lijë ki'di ngī zi nere Boko'ba. Kina me gɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba na lijë ki'di gbagba nni ngī gbī zize.

^{VI} Kina me ze docɔ Tito bɔ kisasi totɔtɔ kpa kōzimo nime ne 'deni 'dô bo koto to'do mo nduwë tokonyi ye tote ndɔɔ 'ba Boko'ba nime. ^{VII} Ma 'beye yayi kpe 'deni ngī rɔ mōri ti dɔkomali wa naga nime pili. Kpe 'deni ngī rɔ mōri mī ti'di dɔ gɔ lende 'ba Kurisitô, mī lende kiya 'be, mī akikali, mī ti'di rɔ to'do konyi gbī mī ako'ɔ 'be goze. Kina do'dɔkɔ gbī ziye 'dô kēddike rɔ dɔ ngölô tara mī kpa kōzi ki'di nime.

VIII Tine minza tudödu mo bëri rö lömu ziye. Mileme nge rö ame môtô ga kodö dök'i'di nni 'deni pö mi kpa közi ki'di nime ne. Mo'dokö tikali mo ak'o'c 'be ëdi kulöwö tondo. IX Römöyi kpe ikalike lende këyi 'ba Yësu Kurisitö nere ze 'deni. Di mi mæri mbëmbë nime pele bo koloma yimo ne bo ebe kileki rö bo yaga rö lisa gö lende 'be 'dö lisa abo nima kodö mæri dæye.

X Tine meri ma 'bama gö ndöbö mo nima na me. Ma laka mo ziye 'dö koteke wa ma kisakike ti këc ene tönë nima yaga. Römöyi kpe na rö dændende 'ba tënü ti ndöbö nima. Tine inza nge rö tënü timo kpe na gbï rö dændende 'ba bilaka ame ga ki'di rönni ngi to'dö mo ne. XI Kina ti otoke nduwë tari timo koteke ndöbö mo yaga. I'dike lende 'ba 'dö tote mo këdi löbu ziye këcö ame tönë kisakike timo ne. Kina ma 'deni ziye o'döke ti, ti wa ame ga këddike timo. XII Ödö ni na ko'dökö ngi ti dök'i'di yï 'dö ti'di mo Boko'ba ti kuti ngi dö kpa közi ki'di 'bi nima këcö ame ki'di ne tara. Tine ame kinza timo bo ikali gbï.

XIII Tine ame minza miya tikëti ya môtô ga timo gö bi kiründi mo kolökö nge këcö dæye. XIV Tine römöyi këcö ame këddike timo nbanj giri nime ne ma laka mo na ziye 'dö tokonyi ya ame ga këdi rö leri mo ne. Kina ödö kiya te kpe gbï këddike rö leri kada môtô yayi lijë këdi timo 'dö lijë kokonyi ye gbï. Omba te na ti ki'di ako'dö këdi pili laka rö ma koriya. XV Këcö ame buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Ni ame kutö'du pele kulöwö ne inza timo rö dö kiteli. Kina ni ame kutö'du nge mbowa ne inza nge timo wötï kulöwö titiyi."

Ak'o'c 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa

XVI Ze dilekike yë'di rö mbëmbë zi Boko'ba gö ame bo ki'di Tito 'deni ngi kodö minï pö ziye këcö ma 'beze ne. XVII Tine inza nge gö ame bo kuti gö lende ze, bo gbagba bo molo ndö 'dö tari ziye gö ako'dökö abo gba kinza ma diya. XVIII Kina me dëdi doja löndö ze ma koro kulöwö mi kanisa pili mi ndöbö abo 'ba tuwöwö lende 'ba Boko'ba nime 'deni kari këcö ti Tito ziye yayi. XIX Kina môtô gbï kanisa na këngö bo ki'di bo tilingere tize mi ndöbö 'ba kpa közi ki'di nime gö kileme ak'o'c ze ti rö löbu 'ba nere Yësu.

XX Tine ze dëdi dokö röze laka to'dö mo kinza kebe ko'de lende ra. XXI Do'dökö to'dö a ma kodöcö këmö Boko'ba gbï këmö bilaka lesi.

XXII Kina me dëdi doja löndö môtô kari këcö tinni. Do'ja 'deni ngi mi konzi di rö bo ma bo kodö mi bo 'deni gö ndöbö nime. Kina me ma le'jete bo ödö mi bo 'deni ngi gömo römöyi dök'i'di bo olödö 'deni ngi mi këcö gö ndöbö ko'dö 'be. XXIII Tine ma 'ba Tito bo rö lëpi zö mi ndöbö ma ziye. Kina löndö ama ga këdi kari ti bo ne lijë na rö këmö kanisa to'de rö löbu këdi zi Kurisitö. XXIV Ilemeke ak'o'c 'be zinni 'dö ki'di kanisa ma laki kikali ngi timo omba dëdi dubi göye gbï nime rö ma laka.

IX

Konyi 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa

I Tine zö dë ka 'dö tugu wa naga nime ziye gö lende 'ba a 'ba kënyi ame gö koja zi bilaka 'ba Boko'ba ma mi Yudayi. II Mikali ngi kpe o'dököke kulöwö tokonyi lijë. Kina ki'di mubi göye gömo kulöwö zi ya ma Makedoniya miya te, "Löndö ame ga mi Giriki ne ëdi 'deni molo ndö ti këcö ene to'dö kënyi." Kina akiteri kulöwö 'be nima öcö ma konzi 'deni ngi gbï to'dö mo.

III Kina me mëdi moja löndö naga nime kari ziye yayi kinza tubi nime dubi göye kulöwö ne kari kilikö ra ngi rö yawa, tine gö kpe këddike ndö këcö ame miya ne tara. IV Römöyi môtöga bilaka môtô di Makedoniya bine

ti kako koto tö 'do ki'di ko'ja ye 'deni ngi ndö kozo ma miya zinni. Me odo kiya te kako ko'ja ye de ngi ndö tara o'ja ti kedí ro laña ma löbu roze 'di, go tubi nime ze dubi goye ra kulöwö ne. Kina ti kedí gbi ro laña ma löbu roye. ^V Kina ma momeri 'do ki'di moja löndö naga nime kari töti dogba komo ma yayi. Römöyí 'do lijé kiyija kpa közi löbu mo töne ga kiyake ti'di mo ne kedí molo ndö. Wa naga nima ti'di mo kedí molo ndö koda doma yayi ngi ro kpa közi ame ni moto ki'di go ako'doko 'ba miyi ne tine kinza ro ame ki'di ngi gbo yayi ne.

^{VI} Kpe omerike lende nime. Bo ame kuli kupö mo nge mbowa ne umu gbi ngi nge mbowa. Kina bo ame kuli kupö mo mbiri ne umu gbi mbiri.

^{VII} Kina ti ni moto ziyi ti'di mo kozo ame miyi ko'doko ne tara. Tine kinza ro ame ki'di 'do kebe ko'do bu'bu 'böwu gomo ne, ala gbi go ame kedí 'deni ngi kozo wali naga tara göyi ni moto ne. Römöyí bo ame ki'di ti lonjo mo ne na Boko'ba ko'o. ^{VIII} Kina bo o'bo gbi ti'di mo nduwé ziyi ro do kiteli 'do keddi ti wa ame ga ko'doko zi gbagba yi ne. Kina ti bo ki'di gbi ziyi ro do kiteli go ndobo ko'do laka 'bi ga pili. ^{IX} Kozo ame buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Boko'ba uli 'deni kpaki kote go bi zinni lijé bo lisa ni. Lende laka abo na kö'bö 'deni ro nburunburu."

^X Kina me bo Boko'ba bo ti'di kupö zi bo kuli mo naga nima, bo bo ti'di akonyo mo töne ti ki'di wa ame ga pili ko'dokoke ne ngi ziye. Bo ti ki'di domo köyö teyi 'do lende laka 'be ga konzi gbi. ^{XI} Bo ti kö'bö ngi ti'di mo ziye 'do ki'dike gbi nduwé zi bo lisa. Kina ti yé'e'di mo kedí zi bo ro mbembé go kpa közi nime dedí doto ne. ^{XII} Römöyí ndobo nime inza ko'doke nge tokonyi bilaka abo ga 'ba Boko'ba tine edí ko'de yé'e'di ma löbu gbi zi bo. ^{XIII} Kpa közi ki'di 'be nime ti kileme tuwö do Boko'ba 'be gbi ti ma ki'dike doye go laja laka 'ba Kurisitö. Kina ma konzi ti kilölu ro löbu 'ba Boko'ba ngi gomo, gbi go mi keyi 'be zinni ti ya moto ga pili. ^{XIV} Kina ti lijé komeri goye kumötu do möyi ye go lende keyi 'ba Boko'ba nime kileme röni 'deni tiye ne. ^{XV} Yé'e'di kedí zi bo Boko'ba go kpa közi löbu do kiteli abo nime.

X

Polo Iya Go Ndobo Abo

^I Kina me ma Polo medí moma'jo roma ziye ti mi keyi ti tiliya ro abo 'ba Kurisitö. Ma bo ame laki kiya te odo medí mi löngö ye kpama ro ma konji mo töne, tine odo moto goma 'deni yaga na 'jaa mebe tiya wa ziye ne. ^{II} Kina me medí moma'jo roma ziye kinza ki'dike ma de mebe tiya wa ro ma kata ziye odo mako. Römöyí ro ma laka lijé bilaka naga nima kedí kiya te dedí do'do ndobo nime ka go yida ro 'ba doyyayi nime ne ti mikali ngi tiya wa zinni. ^{III} Römöyí kozo ame dedí pele doloma doyyayi ne dinza to'do wa 'ba doyyayi. ^{IV} Jama 'ba ya ze nime inza ro 'ba doyyayi, tine kina ro ame tigo mo ngi ro 'ba Boko'ba ko'bo titiko wa ma kitigo naga ngi 'doyi. ^V Kowasa ni ti kiné 'ba do kombi pili ame ga kedí ko'doko tikiti mugu nni ti akikali 'ba Boko'ba ne dicaca domo 'deni 'doyi yaga. Kina meri 'ba müze 'doyi dogbo domo 'deni 'do domeri nge koto ro lende 'ba Kurisitö. ^{VI} Kina me ze 'deni ngi ndö todo karama do ya ma gba ro minyi naga odo kpe kuwöke do lende abo 'ba Boko'ba 'deni.

^{VII} Kpe kapa ma yaga naga nime na nge keddi kongoke e'be. Tine odo bo moto kedí ti mi keddi bo kiya te bo 'ba Kurisitö na i'dike bo komeri do bo laka ze gbi ro 'ba Kurisitö. ^{VIII} Römöyí a moto inza kpe 'do kedí ro, ro kaya zo odo kiya te mubi go közi kakpa nime bo ki'di zize ne ra pele kulöwö. Ame kina ro 'ba tokonyi mo kinza ro 'ba tirasi mo ne.

^I Bine mo'doko dē 'do kinda kozo iya te mēdi mo'doko tiyere ye ti waraga nime. ^X Rōmōyī ya mōto ga ti kiya te, "Waraga kugu abo ga irindī kata kozo mo kileki dē. Tine odo gbagba bo mo na kēdi bine bo iya wa dē kulōwō zi bilaka kozo a nime te, lende abo ga le ro ma kēyī." ^{XI} Tine i'dike lijē bilaka to naga nima kikali laka, wa ame ga dēdi dugu mī waraga ne odo dēdi bi mo to nima na gbī dēdi do'do ko tara.

^{XII} Ro ma laka ma 'beze dilana roze dē todoro bicī lende roze ala tiyari roze ti lijē bo kēdi kilēbē rōnnī kulōwō naga nima. Lijē wa rumō naga nima. Lijē ebe ti'di gbagba lijē na ro a 'ba tiyari rōnnī timo todoro bicī lende 'bēnnī ngī kinza do oto mo yo. ^{XIII} Tine ma 'beze ti doyo roze nge go wa ma do'do mī maga nime Boko'ba ki'di zize ame kpe gbī kebe yimo ne.

^{XIV} Kina kozo ame kpe ma 'beye mīyō ma dayi ne tōnē dari yayi ne dumu dē gōnyī maga ma 'dē mī kada nima doto laja laka 'ba Kurisitō ziye ne.

^{XV} Go kō'du mo na 'beze dilēbē roze dē do ndobo ko'do 'ba bilaka mōto ga ame lijē ko'do 'deni nbo kala gōnyī maga ma Boko'ba ki'di zize tōnē ne. Tine diyēni bine kpe ti kō'bōke nduwē ro do kiteli ti'di doye go lende 'ba Kurisitō go do'do wa ma kinza kiya naga nduwē mī lōngō ye mī maga abo nime ne. ^{XVI} Kina ti dari duwōwō laja laka nime ngī mī dolingo mōto ga ame kebe gōnyī ye yayi ne kinza dilēbē roze ra do ndobo ame ya mōto ga ko'do 'deni mī go bi ma ki'di zinnī ne.

^{XVII} Tine kozo ma tōnē buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "I'dike lijē ame ga ko'doko tonyo koso ne konyo ti go wa ma Boko'ba ko'do."

^{XVIII} Rōmōyī laka 'ba bilaka lesi ēdi kinda nge odo nere Boko'ba na komeri kiya te bo mo ēdi laka. Tine inza ro wa ame 'do nī mōto na komeri rōyī kiya te ēddi laka.

XI

Polo Ni Ti Bo Laja Do Kindēndē Mōto Ga

^I Momeri bine kpe ti kinda'bake miye koto to pele di mī lende do rumō ma nime. Moma'jo roma ziye kina 'do ko'doko ngī tara. ^{II} Rōmōyī ma bine ti mī kombi go kō'du 'be kozo ma Boko'ba gbī ti mī kombi goye ne tara. Kpe ma ro dōti do ko'do milibō 'deni zi bo ma koto ame kina ro Kurisitō ne. ^{III} Ma ro meri bine kozo ma tōnē Satani ku'bōlu Awa ti donjala 'ba kamo kandi abo ne bo ti kebe kuyī meri 'ba doye gbī mōkō tara di mī kori 'ba ti'di ro ngī ro ma laka koto zi Kurisitō nime. ^{IV} Rōmōyī monggo odo kiya te boto mōto kako kuwōwō lende 'ba Yēsu mōto to ne 'beri ziye di do ma 'beze nime na kutike e'be za domo kinda'bake Nyī Koto Laka mo kpaki ti laja mo ga.

^V Tara ne ma di ziye ma 'deni ngī kulōwō wōti du bēri di zi bo laja löbu 'be to mo naga nima? ^{VI} Odo kiya te lende kiya na mikali dē pele tine mēdi ngī ti akikali mo. Kina me mileme 'deni laka ziye mī akiyandi pili.

^{VII} A nime kinza miteri girisi dē di ziye mī kada nima mēdi muwōwō laja 'ba Boko'ba ziye ne na kileki ma 'deni yaga ro bo lende kēnyē ziye? Mo'do tara tileki roma titi go kpe na kēddike löbu. ^{VIII} Mī kada naga nima moloma go girisi ma kako di mī kanisa mōto ga. Mebe ngī ro tolo wa di zinnī tokonyi ye timo. ^{IX} Kina ma 'do ki'di mī kada naga nima mēdi tiye yayi ne odo leri 'ba a mōto ko'do ma pele mo'doko dē toma'jo ye kinza mebe mēdi ra yaga ro kpanbiri ma löbu ziye. Tine konyi ma ga, lōndō ma kako di Makedoniya naga na ko'de. Kina kozo ma tōnē mo moko roma ne ti mō'bō nduwē toko roma tara kinza mebe mēdi ra ro kpanbiri ma löbu ziye. ^X Ro ma laka kozo ame lende kodoro abo 'ba Kurisitō kēdi yimō ne

ro koyo ma nime inza kuburu rōni ma titi te mī dōyayi 'be 'ba Giriki yayi pili. ^{XI} Gō wa'di na ki'di miya tara? Mō'ō ye dē ro tō'ō? Tine inza du tara. Bōko'ba ikali ngi mō'ō ye.

^{XII} Ti mō'bō nduwē to'do mo kōzō ma dōgba tara kinza lijē bōtō bō laja mōtō to naga nima kebe ra tilēbē rōnni tēgē lijē o'do ndōbō nime gbī kōzō ma 'beze. ^{XIII} Rōmōyī lijē ma 'bēnnī nima bō laja dō kindēndē bō 'bōlu mī ndōbō ko'do na lijē kēdi kuyī kinē nni tēgē ro bō laja 'ba Kurisītō.

^{XIV} Tine a ma 'dō kigayi wa na dē. Rōmōyī Satani pele ebe gbī tuyī kinē nī gō bo kinda kōzō malayika 'ba bi kōpō. ^{XV} Kina inza ro a ma kembe odo kiya te bō laja 'bēni ga kuyī kinē nni kinda kōzō bō laja 'ba lende laka. Mī nburunburu 'bēnni lijē ēdi kari ko'ja kēnyē mo ko kōzō wa ma lijē koloma to'do mo bine nima.

Gomō 'Ba Pōlo

^{XVI} Kina me mēdi mileki 'deni gbī miya gomō ziye. Kinza bōtō mōtō komeri dē kiya te ma rumō na. Ne odo kiya te kpe kutike 'deni pele dōmo te ma rumō na, uwōke dō lende ma 'dō mēdi gbī ti a mōtō mbowa toyo rōma gomō. ^{XVII} Tine ame mēdi miya ne ma kako di zi nere Yēsu na dē. Gō lende 'ba ro koyo ma nime na ki'di ma 'deni ngi ko mēdi milende kōzō rumō. ^{XVIII} Kina kōzō ame ma konzi kēdi koyo rōnni 'deni kulōwō gō a 'ba dōliņo nime ne ma gbī ti mo'do tara. ^{XIX} Rōmōyī le'jete kpe ma gbagba ye mo tōnē kikalike wa kulōwō ne ebe kinda'bake dō lende 'ba bō rumō 'deni za. ^{XX} Bōtō ame ko'doko pele to'do ye ro atoli, kuyī ye, kotōri kpeye, kudōli ye ala kokōsō kōmōye ne ebe kinda'bake lende mo ngi aa yayi. ^{XXI} Ma 'bama a ma tara ga tiya mo aya za rōma. A ma tara ga aga za rōze.

Tine odo bō mo kilaņa ro bo tilēbē ro bo dō a mōtō kina me ki'di mēdi milende 'deni ngi ko ro dō rumō. Kina ti ma gbagba ma mo'do gbī tara. ^{XXII} Lijē mo nima tēgē di mī kupō yē mo ga? Lijē Yudayi mo ga na? Ma gbī ro Yudayi. Lijē Yisarele mo ga na? Ma gbī ro Yisarele. Lijē kupō Abarayama mo ga na? Ma gbī ro kupō Abarayama. ^{XXIII} Ala tēgē lijē bō ndōbō 'ba Kurisītō mo ga na? Ne odo kiya te kēdi ro ama mo tine ma na ro mī teri mo. Mo'do ndōbō mo 'deni kebe lijē nima pili. Mōdō 'deni mī maboso mī konzi gō kō'du mo kebe 'bēnni. Omba ma gomō ti nyō'bō mī konzi kebe 'bēnni. Mōmō pe di kpa tōlē mī konzi gomō kebe 'bēnni.

^{XXIV} Nyō'bō komba kpa 'butē mota dōōmu dōmosowō 'ba Yudayi naga onyo ma ra nōbō mī muyī 'do. ^{XXV} Turu 'ba Romo omba ma ra mī mota 'do. U'du ma 'deni mī kōtō ti dōku. Sorope otopa ra tō mī mota 'do mī zana mini lōbu. Mukōri ra mō'dō gonyi dō kōtō mī mini. ^{XXVI} Mī liņgere mbēmbē ma naga nima ma ngi mī lōngō nōbaka ni ma ti lēņbē di kpa kōzi mini koso ni ma ti bō akolo, di zi Yudayi ze mo ga ti bō lōwō 'bēnni mo ga, di mī gawo kpaki kebe yī mōkō pili kebe dō mini lōbu ni, kina gbī di zi bō laja lēpi ze mōtō ga ame ro bō laja dō kindēndē ne. ^{XXVII} Ndōbō ni ti gomō na ngi kōdō rōma tō'dō kinda'ba kōmō ma dē, ro 'bō ti koda mini, ro leri 'ba akonyo ni ti bōņgō, ma gbī kinza mbēli 'ba dōma.

^{XXVIII} Tine kola gomō mōtō ga ame kinza kitētē dē ne, ma ngi nburu ro kōmō lēndō ro meri gō kanisa pili. ^{XXIX} Odo mōtō kidaki 'deni ngi tigo mo kinza kpe, ma ngi gbī tara. Odo kiya te mōtō kila'ba mī lende kēnyē ma ngi dō meri.

^{XXX} Odo kiya te gō moyo rōma ti moyo rōma ngi gō wa ame kileme tikeņme ma mo ne. ^{XXXI} Boko'ba 'bu 'ba nere ze Yēsu Kurisītō ame akilēlu kēdi ti mōyī bō ro nburunburu ne ikali ngi ma mo'do bēti dē. ^{XXXII} Kina tōnē di Damaseke turu 'ba bō dōliņo Aretasi i'di koda bi toko yōki gawo

'do tinda'ba ma. ^{XXXIII} Tine i'di ma ngi mi kee koja ma ti kowe kebe bi gböñö 'ba teli 'ba ro gawo nima miriña mómó ngi di kpa közi bo.

XII

Ró Koyo 'Ba Pólo

^I Kina me 'deni zö ti moto nduwé tubi goma ame pele kinza mo'ja oto dö gomo ne. Ne i'dike 'bato mebe ro tüyëti go nyi ti akileme 'ba nere Yësu ma ko'do zö. ^{II} Mikali bo móto ame ro 'ba Kurisitö pa tönë bine kómó kóo mo iteli 'deni 'butë dömosowó. Ombi bo nima ngi kari tóro kódo ñbö mítóro. Tine mikali dö odo wa ne ngi ro ma laka ala nyi na ya, ama Boko'ba na kikali. ^{III-IV} Mikali ogba bo nima ngi kari mi döliño 'ba Boko'ba. Tine gbi mikali dö odo wa ne ro ma laka ala nyi na ya, ama Boko'ba na kikali. Di yayi na bo koloma ngi ro tuwö wa ame ga kinza kiya boto ko'bo dö tombi kpëni gomo ne. ^V Kina ma ti mubi go bo nima. Tine ma 'ba gbagba ma mo 'do mubi goma na ko'do röni ro a ma kinza, ti mubi nge ro go tikenme ma mo. ^{VI} Ne odo mo'doko pele tubi goma minza mëdi ngi ro rumö, römöyi mëdi miya ro a ma kodoro. Tine mola kinza to'do mo tara römöyi mo'doko 'do kodoro lende ma nge go a ma mo'do ko'ja di yida roma ala kuwö gbi di kpama.

^{VII} Tine 'do togbo ma kinza toyo roma ra kulöwö go a löbu naga nime mo'ja ne na kusu a ma ko'co 'deni mi yida roma. Kina 'deni ngi kozo bo laja 'ba Satani mi yida roma tomba ma nburu kinza moyo roma ra. ^{VIII} Moma'jo roma 'deni ñbö mi mota zi nere Boko'ba 'do bo kogba a nime yaga di mi yida roma. ^{IX} Tine bo ileki kiya zö te, "Lende këyi ma ti ki'di yi ko'bo tombi wa pili. Tikenme 'bi i'di tigo ma ngi këdi ro do kiteli." Go kö'du mo na ti mëdi ngi ti mi këyi ro mbëmbë toyo roma go tikenme ma nime. Römöyi go tigo 'ba Kurisitö këdi tö. ^X Dömöyi Kurisitö ma ngi ti mi këyi di mi tikenme ma, di mi ti'ja, di mi gomó, di mi közi kasi ma ko'do zö. Römöyi odo kiya te menme kina mitigo ngi yaga.

Ndose 'Ba Pólo Zi Korinito

^{XI} Ma 'deni ngi du ro rumö mo go bi mo nati. Kpe na ki'dike ma 'deni mila'ba yimo. Dëne 'do kpe na kubike goma. Tine kozo ame ma minza pele ro oto ne, minza ngi wöti du bëri di zi bo laja löbu 'be to mo naga nima. ^{XII} Wa ame kileme ma ro bo laja ma laka ne na ma këdi ko'do rönni 'deni mi löngö ye yayi ti mi këddi ne, kina gbi ti go koto mo ti ndobo mo ame ngi kulöwö ro do kiteli ne. ^{XIII} Tine ro ma tondo na mo'do ye dö ro ma koriya ti kanisa ma laki? Kina dö nge ro ma tönë moma'jo ye dö mi'di akirindi döye ne? Tine kpe olake ma gbo go lende kirasi ma nime.

^{XIV} Bine mi mota mo na 'deni me ma mëdi ndö 'do tari ziye yayi. Tine minza mëdi ro akirindi döye römöyi e'be ga na dö mëdi moma, tine gbagba ye mo na mëdi moma gomo. Römöyi kole na dö 'do ki'di wa zi 'bu, tine 'bu na këdi ki'di wa zi kole. ^{XV} Ma ti mi këyi tote wa ame ga mëdi timo ne pili go kö'du 'be mi'di yida roma gbulungu dömo. Kina kozo ame mo'co ye 'deni kulöwö ne 'do ko'oke ma gbi nge mbowa gomo?

^{XVI} Ro ma laka ikalike 'deni ma mi'di roma dö yaga ro akirindi ziye. Tine móto ga ebe 'bënni tiya mo te, ma Pólo ro bo döngala mëdi ro to'ba ye ti bëti. ^{XVII} Mogogo roma döye nyanya ga mi ndose ma moja bo laja timo naga? ^{XVIII} Ma na mi'di Tito ma 'do kari yayi. Kina ma moja löndö móto ame ro 'ba Kurisitö ne kari koto ti bo. Tine iyake ra te Tito ogogo ro bo döye? Ndobo ze ma ze ti bo na kari dö kori koto?

XIX Kpe éddike molo nime ró tomeri mo te dèdì do'dòkò titata róze yaga di kómoye? Inza du tara. Ziyé kpe ma mọ'ọ kulówò naga nime, dèdì dilende ziyé nime pili mí Kurisítò kómò Bòkọ'ba 'dọ kulu ye. **XX** Rómọyi ma mèdì mere bine mọtọga ti mako mo'ja za kinzake kọzọ ma mo'dòkọ. Kina kpe gbì yọ ti kọ'jake ma minza kọzọ wa ma kọ'dòkọke. Mọtọga lamo ni na za ti kèdì ti mí kómbi ti 'dírì ti mí kututu ti ngọngọ ti kore ti ró kote gbì ti lende kirasi. **XXI** Momeri gbì ọdọ mari 'bòwu Bòkọ'ba ma ti kileki ma bèrì di kómoye. Kina ti mudu ngì ró ma kényè gọ lende 'ba ya ame ga nbañi mí lóngò ye kọ'dọ lende kényè tònè bine koto ga dónnì dè di yimo ne. Lijè ma kinza koto dónnì dè yọ di mí lende kọ'dọ ti'da 'bènnì naga nima ti yèrì ni ti ndòrò 'ba gọmo mo ne.

XIII

Ndose Ma Nburunburu

I Ame na 'deni ró mí mota ma 'ba tako ziyé yayi. Lende mọtọ ame kèdì ọ'dòkọ gọ kiya ti bó kodọró ndímo ga teyi riyọ ala mota kọzọ ma buku 'ba Bòkọ'ba kiya tara. **II** Mí'di ame te zínni líjè bó kọ'dọ lende kényè tònè ga yayi ti ya mọtọ mo naga nima ne, ọdọ mako di gọ ame bóto mọtọ inza kómọ di kpa karama mo. Ma pele ró ma kọwọ nime mèdì miya gbì kọzọ ma tònè miya 'deni molo ziyé mí tari ma, ma ró mí riyọ mo tònè ziyé yayi ne. **III** Kpe ti kikalike 'deni ngì ró ma laka bó Kurisítò na kèdì kilende tó. Mí ndọbọ abo tiye bó inza ró ma keñme tine tigo abo ngì kulówò ró mbèmbè. **IV** Rómọyi tikeñme mo na tònè kutóti bó yimo ne, na me bó kọdọ 'deni di mí tölè mí tigo 'ba Bòkọ'ba. Mí ró kọdọ'bo ti bó ze ngì ró ma keñme, tine mí to'dọ ndọbọ mo tiye dọdọ ngì dídídì ti bó mí tigo 'ba Bòkọ'ba.

V Iyọzọke rọye 'dọ kikalike laka ọdọ kí'dike dọye ra ngì laka gọ lende 'ba Kurisítò. Ikalike dè Kurisítò édì ngì miye? Ọdọ kiya te kpe mo na kirasike rọye 'deni na nge. **VI** Ma 'beze momeri 'bama ti kikalike ngì dirasi róze dè. **VII** Kina dumọtu Bòkọ'ba gọye kí'di ye tọ kpe kirasike lende dè. Tine inza gọ ame kiya te ze na 'deni lípọ ró ma laka mo ne. Ne tine nge 'dọ kọ'dọke wa ame ró ma laka ne ọdọ kiya te ze mo na dinda 'deni pele dirasi róze. **VIII** Rómọyi ze dọ'bo dè to'dọ ọtọ ame kutì dónnì dè ti lende kodọró ne. A ma kodọró na nge dèdì do'dọ.

IX Ze ti mí kèyi gọ ame ze ma 'beze ró ma keñme tine kpe na ró ma kitigọ ne. Wa ma 'beze ma dèdì dumọtu gọmo bine 'dọ kpe kíyóbuke laka mboloro mí wa pili. **X** Mèdì mugu ame tóti kọ'ja mèdì gba ró ma kọwọ 'dọ ọdọ mómọ yayi kinza miya wa ra ziyé mí kọzì kakpa nime nere Yèsu kí'di zọ ne. Rómọyi i'di 'deni zọ ró 'ba totọtọ mo tine inza ró 'ba tiyèyi yimo.

XI Tine ma ró nburunburu mo ziyé kpe löndò, mótọ gbọ ziyé. Kpe i'dike rọye kèdì laka mí wa pili, kuwọke dọma. Utike dọ lende ró gọ rọye kolomake ti lende kèyi. Kina ti bó Bòkọ'ba 'ba akọ'ọ ni ti lende kèyi mo ti koloma ngì nburu tiye.

XII Umótọke rọye ró gọ rọye ti kọzì riyọ mí möyi Bòkọ'ba. **XIII** Bilaka 'ba Bòkọ'ba ame ga pili bine ne umótọ ye.

XIV Lende kèyi 'ba Yèsu Kurisítò nere ze ti akọ'ọ 'ba Bòkọ'ba ti ró kọdọ'bo 'ba Nyì Kọtọ Laka koloma kọtọ tiye pili.

Akugu 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma GALATIYA

I Ma Pɔlo bɔ laja 'ba Kurisitò ame bilaka lesi na dè koja ma ala gɔ ako'dɔkɔ 'ba bɔtɔ tine bo Yèsu Kurisitò gbagba bo mo na koja ma lijè ti Boko'ba 'bu bɔ koja bo di mī tölè ne. II Ze ti löndö ame ga tò bine ne dugu waraga nime ziye kpe kanisa ma mī dɔyayi 'ba Galatiya. III Lende këyi ti yèyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba Yèsu Kurisitò nɛre ze koloma koto tiye. IV Bo na ki'di dīdī bo 'deni gɔze bine 'dɔ kola ze gɔ lende kënyè ze ga 'dɔ bo kɔmɔ ze di mī lende konya 'ba dɔyayi nime. Ame kina rɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba 'bu ze. V Akilèlu këdi zi bo nduwè ñbò rɔ ñburunburu. Amini.

Lende 'Ba Laja Laka

VI Kpe pele lende 'be igayi ma 'deni. Kpe ame mo tönè Boko'ba kīdèkī ye 'deni ti lende këyi 'ba Kurisitò ne kpe na këddi kolake bo 'deni ñgī ñgala kari kutike za gɔ a mɔtɔ tɔ ne ga ame kīdèkī gbī tégè rɔ laja laka 'ba Kurisitò ne. VII Tine laja laka 'ba Kurisitò nge koto. Mèdī miya nime gɔ lende 'ba ya mɔtɔ ga ame këdi kilikò dɔye 'dɔ tuyi mī laja laka 'ba Kurisitò nime ne. VIII Kina me miya ziye, ɔdɔ pele rɔ ze ala rɔ malayika di mītorɔ na kako kuwówò a mɔtɔ 'beri di gɔ ame, ee, sònò 'ba Boko'ba këdi dɔ bo. IX Kɔzɔ na tönè miya pa ziye bine ne kina me gbī mèdī mileki gomo 'deni miya ziye ɔdɔ bɔ mo kako kuwówò laja mɔtɔ ziye 'beri di gɔ ame ki'dike dɔye 'deni gomo ne, ee, sònò 'ba Boko'ba këdi dɔ bo.

X Mī lende ma nime inda kɔzɔ mèdī tīyèyi dōkī'di bilaka rɔma? Inza tara. Boko'ba na mo'dɔkɔ tīyèyi dōkī'di mo. Minza miya 'dɔ tīyèyi dōkī'di bilaka timo. Ne ma mèdī ra gba mo'dɔ tīyèyi dōkī'di bilaka timo dene minza kpe rɔ bɔ laja ma laka 'ba Kurisitò.

Pɔlo Rɔ Bɔ Laja

XI Löndö ma ga, mo'dɔkɔ ziye 'dɔ kikalike lende nime laka. Laja laka nime muwówò ziye ne lende 'ba bilaka lesi na dè. XII Mogba dè di zi bɔtɔ kina bɔtɔ na dè gbī kiyandi ma timo. Tine Yèsu Kurisitò na ki'di mī rɔ kileme abo zò tönè.

XIII Uwòke 'deni tönè moworo kulówò bine mī kò'du ki'di ze 'ba Yudayi to'dɔ kòzī kasi zi kanisa 'ba Boko'ba toboso mo 'dɔ tɔrɔ mo yaga. XIV Mò'bò ti'di rɔma to'dɔ kò'du ki'di 'ba 'bu ze löbu ga rɔ dɔ kiteli kebe 'ba lèpī ma ga pili. XV Dèmba tine pele molo gba kinza köyò ma dè Boko'ba oweli ma 'deni ti mī këyi abo rɔ 'ba bo. XVI Kina me mī kada mo ame bo kò'dɔkɔ 'deni tine na bo kileme kole abo ñgī zò 'dɔ muwówò laja laka mo zi bo löwò ni pili. Tine mënyī mileki dè kpe 'böwu zi bilaka lesi mɔtɔ tiyija gɔ lende mo. XVII Mari dè kpe gbī Yerusalem 'dɔ dilende gomo ti ya ma tönè mo ga 'deni molo rɔ bɔ laja 'ba Yèsu Kurisitò yayi ne. Mënyī ñgī mari moloma mī dɔyayi 'ba Arabi kina di pötò mo na mileki Damaseke.

XVIII Di pötò mo ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'deni mota tine na mileki mari Yerusalem dari dikali rɔze ti Pitörò mo'dɔ tódò nge dɔ 'butè döömu ti bo yayi. XIX Tine bɔ laja 'ba Kurisitò ga ma koto mɔtɔ mo te mo'ja dè du te di yayi, löndö bo Yakoba na nge mo'ja. XX Rɔ ma laka miya ziye kɔmɔ Boko'ba wa naga nime mèdī mugu ziye ne bētī na dè.

^{XXI} Di pötö mo na mari Suriya ni ti Kilikiya. ^{XXII} Mi kada nima bilaka 'ba kanisa ame ga mi Yudayi ne ikali kiné ma dé gba, ^{XXIII} lijé uwö gba nge ro lende ma ame kiya te, "Bo töné koloma pa ro to'do kózi kasi zize ne ileki 'deni tuwöwö laja laka 'ba Yésu Kurisitó töné bo kiteri toboso mo pa 'do koro yaga ne." ^{XXIV} Kina lijé kilélu Boko'ba ngi go lende ma.

II

Polo Ni Ti Bo Laja Moto Ga

^{I-II} Kina odo komo koo mo kiteli 'deni 'buté domosowo tine na Boko'ba kileme ngi zo 'do menyí ti gbi mari Yerosalema. Kina denyi ngi dari ti Baranaba mogba Tito gbi to. Mi kpa kototo ze ame nge ro doze ti lobu 'ba kanisa mo ga ne na miyeti go lende 'ba laja laka ma muwöwö zi bo löwö ngi zinni romöyí mo'doko dé 'do ndobo ma töné ga mo'do pa bine gbi ti ma medi mo'do giri naga nime kiliko ra ro yawa. ^{III} Tine lijé uti ngi go akiyandi ma zi bo löwö. Tito ame pele ro Giriki to ne lijé utori dé ko'do doléti 'ba akilele 'ba Yudayi kozo ma laki moto ga kiteri. ^{IV} Lende 'ba akilele nima iya roni 'deni nge tara go lende 'benni lijé bo ko'do rónni ro löndö zize lijé kako 'deni mi löngö ze naga nima. Tine lijé ako ro mali roze tikali go do ngölö ze ame 'deni ro akoto ti Yésu Kurisitó di mi lende 'ba ko'du ki'di 'benni ga 'ba Yudayi go lijé kobili ze gbi 'böwu kileki yimo. ^V Ne duti dé go lende 'benni nima koto te romöyí kinza kolo laja laka 'ba Boko'ba nime ra yaga di ziye.

^{VI} Ne tondo lijé ame mo ga ro lobu 'ba kanisa mo ga ne kiya oto dé go laja nime medi muwöwö ne? (Midéki lijé tara tine kozo ma töné lijé kedí pele pa molo bine ne inza ro oto zo romöyí Boko'ba o'do geli dé mi löngö bilaka.) ^{VII} Tine lijé ikali ngi Boko'ba na ki'di ndobo lobu 'ba tuwöwö laja laka abo zi bo löwö nime zo gbi kozo ma bo ki'di zi Pitöro tari tuwöwö mo zi Yudayi tara. ^{VIII} Romöyí tigo abo na ki'di ze do'do wa naga nime. ^{IX} Kina me lijé Yakoba ni ti Pitöro ti Yowani lijé ame mo ga kidéki lijé ro lobu 'ba kanisa ne, mi kada nima lijé kikali ngi lende keyi 'ba Boko'ba na me koja ma mi ndobo nime ne lijé iyaya kózize ngi ze ti Baranaba go dedí ro lépi tinni mi ndobo nime, go dedí 'beze ti Baranaba mi löngö bo löwö tine go lijé kedí 'benni mi löngö Yudayi. ^X A ma nge lijé kose gomo zize na ro tokonyi Yudayi ma lisa naga kozo ame mo'doko 'deni töné molo to'do mo ne.

Polo Amo Do Pitöro

^{XI} Tine mi kada ma töné bo Pitöro mo kako Anitokiya ne mamö do bo kozo a nime te go wa ame bo ko'do kinda ro ma koco ne. ^{XII} Romöyí ma dogba pa bo oloma tonyo kpa bo ti bo löwö bi koto tine 'böwu mi kada nima bo ko'ja ya moto ga ame kako di zi Yakoba 'deni komö yo na bo kere ngi go lende 'ba laki naga nima kedí kiya te bilaka 'ba kanisa pili 'do kedí ti doléti 'ba akilele ne. Kina bo kebe ngi tilagi tonyo kpa bo bi koto ti bo löwö ^{XIII} ki'di löndö moto ga ame ro Yudayi ne koloma ngi ro to'do ndobo ti dokí'di riyöriyö go lende abo ki'di Baranaba pele gbi kila'ba di mi bo go lende 'benni. ^{XIV} Kina odo mongo 'deni lende 'benni nima ko'de lende laka 'ba Boko'ba dé kpe ame ro laja laka mo ne tine na milende ngi zi Pitöro di komo bilaka 'ba kanisa pili kozo a nime te, miya te, "Ni Pitöro, ni ame ro Yudayi ame koloma 'deni kozo bo löwö kinza to'do doléti 'ba Yudayi ne go wa'di na keddi kiteri 'do ti'di bo löwö naga nime 'do ko'do doléti 'ba Yudayi?"

Lende 'Ba Yudayi Ni Ti Bo Löwö

^{XV} Ne 'beze ze ame mo ga ro Yudayi ne dinza ro bo löwö bo lende kënyë ni ^{XVI} dikali 'deni toro kö'du ki'di i'di boto dë du te ro ma laka kômö Boko'ba, tine nge koto go ti'di do go lende 'ba Yësu. Kina me ze gbi di'di daze 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö 'do meri ze mo na ki'di ze ro ma laka kômö Boko'ba. Tine inza go toro kö'du ki'di römöyü ugu 'deni molo iya te, "Toro kö'du ki'di i'di boto dë du te kedi ro ma laka kômö Boko'ba."

^{XVII} Iya röni 'deni te ze ame ga 'deni ro akoto ti Kurisitö ne odo debeke gbi toma 'do tedi ro ma laka kômö Boko'ba kozo a nima tara, ze 'deni gbi ro bo lende kënyë kozo 'ba bo löwö naga nima koro kö'du ki'di dë ne. Ne odo kedi 'deni tara tine Kurisitö mo na 'deni kedi koto ze kori löwö mi lende kënyë? Inza du tara. ^{XVIII} Ne odo ma mo tonë mongo kö'du ki'di 'deni pa kozo wa sari ne na menyü 'deni mi'di kö'du ki'di kedi mbiri ro do kiteli di doma, ro ma laka mo'do roma 'deni ro bo lende kënyë. ^{XIX} Mi kö'du ki'di ma 'deni ro töku kina kö'du ki'di inza kpe mbiri doma tine mididi 'deni Boko'ba na mbiri doma. ^{XX} Kö'du ki'di nima bo na me kupö ma 'deni kutöti ma ti Kurisitö. Loma ma medi yimo nime inza kpe ro 'bama tine 'ba bo 'ba Kurisitö na römöyü didi Kurisitö na 'deni ro akoto tö. Loma ma nime pele mi yida ro ne tine ti'di do go lende 'ba kole 'ba Boko'ba na kitigo ma 'deni. Bo na kozo ma 'deni bo kilaña go didi bo go kö'du ma. ^{XXI} Kina me odo tedi ro ma laka kômö Boko'ba na kedi 'deni go toro kö'du ki'di, Kurisitö öle 'deni ka ngi bi sari. Ame ngi 'do ki'di mi keyi 'ba Boko'ba kulë ro yawa ne ma 'bama muti dë gomo.

III

Ti'di Do Go Laja Laka Na Ro Do Kiteli

^I Kpe Galatiya rumö naga nime, yë na ko'do do gege roye? Go wa'di na ki'dike doye dë kpe go lende 'ba tutöti Kurisitö ame tonë kiyeti röni 'deni laka yaga ziye ne? ^{II} Akoto nime na nge mo'doko tikali mo di ziye. Wa'di na ko'de Nyi Koto Laka doye, toro kö'du ki'di ala ti'di do go laja laka 'ba Boko'ba nime kuwöwö ziye kuwöke ne?

^{III} Ne go wa'di na kpe ngi ro rumö tara gomo? Isakike 'deni ti Nyi Koto Laka, ne go wa'di na kebe kuyike kpeye 'böwu ti'di doye go tigo 'be 'ba bilaka lesi? ^{IV} Ombike gomo 'deni kulöwö go lende 'ba Kurisitö. Tine a nime pili inza ro oto ziye? Kinza to kpe du tara. ^V O'jake 'deni ma Boko'ba koja Nyi Koto Laka abo ziye go ko'do go koto ma konzi mi löngö ye. Me bo koja ziye ne go toro kö'du ki'di 'be ala go ti'di doye go laja laka abo nime kuwöke ne?

^{VI} Ongoke Abarayama te, bo i'di do bo go lende 'ba Boko'ba kina ki'di bo ngi kedi ro ma laka kômö Boko'ba. ^{VII} Go kö'du mo na dikali ngi lijë ame ga ki'di dönni ro ma laka go lende 'ba Boko'ba ne lijë na ro kupö Abarayama mo ga. ^{VIII} Römöyü Boko'ba ileme 'deni molo 'do bo ki'di bo löwö ni kpaki kedi ro ma laka kômö bo mi ti'di do go lende abo. Kina ma 'do kuwöwö zi Abarayama mi laja laka kiya te, "Tiyi na ti mo'do yeyi ma laka pili do bilaka 'ba doyayi." ^{IX} Kina ti Boko'ba ko'do yeyi 'deni ngi dönni lijë ame ga pili ki'di dönni go lende abo ne gbi kozo ma bo ko'do zi Abarayama ame ki'di do bo gomo ne.

^X Ne 'benni lijë laki bo kiya te toro kö'du ki'di na ti ki'di lijë kedi ro ma laka kômö Boko'ba naga nima sönö 'ba Boko'ba ti koriya tinni. Römöyü ugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba iya te, "Lijë ame ga pili kö'bö dë ro to'do wa naga nime kugu mi buku 'ba kö'du ki'di 'doyi ne ti sönö 'ba Boko'ba koriya tinni." ^{XI} Ro ma laka to'do kö'du ki'di i'di boto dë ro ma laka kômö Boko'ba römöyü ugu 'deni gbi iya te, "Lijë ame ga ro ma laka

komo Boko'ba go ti'di donni go lende abo ne lijè na ti kèdì ti didi ma laka." XII To'do kò'du ki'di nima lende mo èdì gbì 'beri ròmöyì ugu 'deni iya te, "Bo ame ko'do wa ame ga kò'du ki'di ko'doko 'doyi ne ti ko'ja didi ma laka ngi."

XIII Ne go ame sönö 'ba Boko'ba koriya 'deni tize ne na me Kurisitö utè goze 'deni yaga di yimo go koriya ti gbagba bo. Römöyì ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, "Bo ame kutöti 'deni do ngèrì ne sönö 'ba Boko'ba koriya timo." XIV Bo o'do tara 'do bilaka pili 'ba doyayi nime ko'ja yèyi kozo ame bo Boko'ba kose gomo 'deni molo zi Abarayama ne. Go kò'du mo na me 'do ki'di Nyi Koto Laka kako zize ze ame ga di'dike doze 'deni go lende abo ne.

Kò'du Ki'di Ni Ti Lömu

XV Löndö ma ga, ti mileme lende nime ziye ti wa 'ba dolinjo nime. Ame odo kiya te ni moto ko'do lömu 'deni boto moto o'bo de kpe tiyèyi yimo ala konzo domo teyi. XVI Kina gbì tara kozo ame kugu mi buku 'ba Boko'ba bo Boko'ba kiya te bo ti ko'do yèyi do Abarayama kpaki ti kupö mo ne. Tine inza ngi ro go do kupö Abarayama mo ga kpaki ro buru, omba kupö bo ma koto ro Kurisitö nime na.

XVII Kina me medì miya ziye Boko'ba o'do lömu nima 'deni molo zi Abarayama, tine nbö di pötö komo koo kuluku modomota kodo domo 'butè mota (430) 'deni tine na 'jaa bo koja kò'du ki'di nima zi bilaka. Tine kò'du ki'di nime inza kikali tiyèyi mi lömu ma molo nime bo ko'do 'deni ne ala kiyese yèyi mo mbowa yaga. XVIII Ne go wa'di na kebe kiyake te Boko'ba ti ko'do yèyi do bilaka go toro kò'du ki'di? Ma odo kèdì 'deni tara lömu abo nime inza kpe ro oto. Ne dikali 'deni Boko'ba o'do yèyi do Abarayama go lömu abo 'ba Boko'ba.

XIX Ne Boko'ba i'di kò'du ki'di go wa'di? Ti miya ziye bo i'di kò'du ki'di 'deni 'do bilaka kikali wa ame ga ro lende kënyè ne timo 'do kitata bilaka tötì koda kupö Abarayama mo tönè bo ki'di kò'du mo 'deni molo 'do to'do yèyi timo ne. Bo i'di kò'du ki'di abo 'deni zi malayika ko'de zi Musa bo kpèrì 'ba goze ko'de kako zize bilaka lesi. XX Bo i'di lömu abo de ti boto bo kpèrì tine gbagba bo koto mo na kiya abo zi Abarayama.

XXI Ne odo kèdì 'deni tara kò'du ki'di uti doni de kpe ti lömu mo tönè bo ko'de ne ma? Ne ti miya ziye inza tara. Boto moto ikali de ma 'do ko'do kò'du ki'di pili ro gomo 'do kèdì ro ma laka komo Boko'ba. Ma toro kò'du ki'di na kèdì 'deni kozo lömu nima ti'di bilaka kèdì ti didi ma laka ène ti ki'di lijè gbì kèdì ro ma laka komo Boko'ba. Ne inza tara. XXII Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te dolinjo nime bo domo ro lende kënyè. Kina me yèyi abo 'ba Boko'ba mo tönè bo kulömu 'deni molo 'do ti'di mo zi ma ki'di donni go lende abo ne bo ti ki'di zinni lijè ma ki'di donni 'deni go lende 'ba Yèsu Kurisitö naga nime.

XXIII Tine gba kinza ti'di do go lende 'ba Boko'ba nime kako de kò'du ki'di na koboso ze pa me mi maboso abo nbö Boko'ba kileme ti'di do go lende 'ba Kurisitö. XXIV Kò'du ki'di na tönè koloma ro bo kokoko ze nbö Kurisitö kömò 'do di'dike doze go lende abo go dedike ro ma laka komo Boko'ba. XXV Ne kina me kori 'ba ti'di do go lende 'ba Kurisitö mo tönè na 'deni me. Go kò'du mo na bo bo kokoko ze nima bo inza kpe ti közi kakpa doze nati.

Akoto Ti Kurisitö

XXVI Kina me ziye pili, ni moto odo ki'di döyì 'deni go lende 'ba Yèsu Kurisitö ni 'deni ro akoto ti bo ro kole 'ba Boko'ba. XXVII Obapatisi yi 'deni mi ro kodobo ti Kurisitö kolo bo 'deni ro bongoro röyì. XXVIII A moto inza kpe 'beri ro Yudayi ala ro bo löwö, atoli ala ma kinza ro atoli, botoni ala 'ja,

kpe 'deni pili ro ma koriya ro akoto ti Yesu Kurisitö. ^{XXIX} Kina me kpe ma 'deni ro 'ba Kurisitö naga nime na 'deni ro kupö Abarayama 'do Boko'ba ko'do ye'yi ti doye kozo ma tonë bo kiya 'deni molo ne tara.

IV

^I Ongoke toma kozo ame kole na pele ro bo kinda'ba apoto ne, dogba mo bo gbi kozo atoli tara, ko'ja bo na ngi keddi kari koloma ro bo do wa naga nima pili. ^{II} Ko'ja bo keddi gba mbowa bo moto na koloma ro tongo go a bo ga ti'di lende zi bo. Bo oloma tara nbö kömö mi kada mo ame 'bu bo kongo bo 'deni ko'bo teddi ro bo do wa pili ne. ^{III} Kina ze gbi tara ma tonë bine dikalike Kurisitö de gba ne, ze ngi ro atoli zi dolëti ni ti kö'du ki'di 'ba 'bu ze löbu ga. ^{IV} Tine odo kömö 'deni mi kada mo ame Boko'ba ko'doko ne na me bo koja kole abo ngi kako zize dolingo bine. Bilaka lesi na gbi köyö bo bici kö'du ki'di ma molo tonë ga ^V 'do tutë goze ame ga bici kö'du ki'di ne go dedike ti ro kole 'ba Boko'ba.

^{VI} Kina me kpe 'deni ro kole 'ba Boko'ba na ma bo koja Nyi Koto Laka 'ba kole abo 'deni mize. Nyi Koto Laka nima na me keddi kiya te, "Baba, 'bu ma," mi motu ze ga ne. ^{VII} Kina me inzake kpe ro atoli. Kpe 'deni ro kole 'ba Boko'ba. Kina bo Boko'ba ti ki'di mori abo ngi ziye romöyi kpe 'deni ro kole abo ga.

Ndose 'Ba Polo Zi Galatiya

^{VIII} Tonë gba bine kinza kikalike bo Boko'ba de ne kpe ngi ro atoli zi akoro ni ame ga tigo mo kinza gbi yo kozo 'ba Boko'ba ne. ^{IX} Ne ma le'jete ikalike Boko'ba 'deni ro 'bu ye, tine ma laka mo ti miya te Boko'ba na kicali ye 'deni ro kole abo ga. Ne go wa'di na keddi ko'doke 'böwu tileki to'do dolëti ni ti kö'du ki'di ma yawa naga nima kozo 'ba 'bu ye löbu ga? Go wa'di na keddi ko'doke 'böwu tileki roye ro atoli zi wa naga nima gomo?

^X Go wa'di na kebeke za 'böwu ti'di komoye go 'do to'do karama 'ba kpa dokikeri ni ti kpa dolili ti kpa nyepi ni gbi ti komo koo la'ja ni gomo? ^{XI} Ma ti mi kombi go lende 'be romöyi inda kozo gomo löbu nime mupö roma kulowö timo go lende 'be ne 'deni ka ngi ro ma sari.

^{XII} Moma'jo roma ziye löndö, o'doke roye gbi kozo ma romöyi ma 'deni gbi ro do ngölö kozo 'beye tara. Tonë molo bine o'doke lende kënyë oto de zo. ^{XIII} Kozo ma kikalike rako'co na ko'de ma tonë dogba ziye 'do ki'di moloma ngi ro tuwöwö laja laka 'ba Kurisitö ziye ne. ^{XIV} Mi kada nima rako'co i'di ma ngi ro akirindi ma löbu doye ne pele tara o'doke riti ma ngi sowa boto o'ji ma de yo. O'doke ma ngi kozo iya te ma mo na ro malayika 'ba Boko'ba naga tara, ngi gbi kozo ma na 'deni ro Yesu Kurisitö mo mi tako ma ziye. ^{XV} Kpe ngi ro lingo ro mbëmbë. Ne wa'di na kömö 'deni 'böwu le'jete? Miya 'bama mi kada naga nima yayi ma kiya te komo keddi ra ro a toto röni, dene iyagbake komoye ga 'deni ki'dike zo 'do mokonyi roma timo. ^{XVI} Tara ne lende laka 'ba Boko'ba nime meddi miya ziye ne na kebe kuyi ma 'deni le'jete yaga ro bo ndo'ji ziye?

^{XVII} Ne 'bënni 'ba laki naga nima tonë lijë ko'doko ye go keddiike ti doki'di këyi rönni ne lende laka oto inza du te zinni. Lijë o'doko ye go kozake roye yaga di roma keddiike ti doki'di këyi rönni. ^{XVIII} Ne ma do kiteli mo teddi ti doki'di këyi ro bo ame keddi kiya lende laka ne na laka odo meddi pele tiye ala minza.

^{XIX} Kpe kole ma ga, ma 'deni 'böwu do mi ko'co 'be kozo 'ja ame keddi ko'do töyö ne nbö 'jaa odo ngira'da 'ba Kurisitö kogbo rönni 'deni miye.

XX Lende 'be ilikö 'deni ngi döma sowa. Mo'doko ngi 'do mako ra röye tilende ziye ti lende këyi.

Akileme Ti Agara Ni Ti Sara

XXI I'di mititi ye kpe bo kiterike to'do röye ro atöli zi kö'du ki'di naga nime te. Uwöke wa nime kugu mi buku 'ba kö'du ki'di 'ba Boko'ba ne de?

XXII Ugu yayi iya te, Abarayama ti kole riyo, ma koto Agara 'ja ma ro atöli mo na köyo tine moto mo Sara 'ja ma kogbe abo mo na köyo. XXIII Kole ma köyo 'ba 'ja atöli nima öyo ngi kozo löyo ma laki, tine ma köyo 'ba 'ja ma kogbe mo nima öyo 'deni go lende 'ba kpa Boko'ba.

XXIV Kina me lende nime edi 'deni ro döngala röze. Römöyi 'ja riyo naga nime ileme lömu riyo. Lömu ma dogba mo toné ki'di di do döku Sinayi ne kina me kileme 'deni ti Agara 'ja ma köyo kole atöli toné. XXV Agara na 'deni kozo döku Sinayi mo toné mi döyayi 'ba Arabi ne, kina loko na 'deni ro akileme 'ba Yerosalema ma le'jete mo nime ngi ro atöli zi kö'du ki'di pili ti bilaka mo ga ne. XXVI Tine Yerosalema ame mo mitoro ne loko na ro do ngölo. Kina loko na ro moze. XXVII Kozo ame kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Ni koto kinza kikali to'ö 'ba löyo de toné enyi ti tiliya konyo kiyeyi koba ngala römöyi ni ame toné pa kola yi ro koto kutu yi ne ni na ti keddi ti kole kebe loko bo koloma ti me'de nima."

XXVIII Kina me löndö ma ga, kpe na 'deni kozo Yisika ro kole 'ba Boko'ba di mi lömu ma laka mo. XXIX Tine mi kada nima yayi kole ma toné mo köyo bo kozo löyo ma laki ne ebe 'böwu todo gomö ro kole ma köyo ti tigo 'ba Nyi Koto Laka nima. Lende nima na me 'deni gbi kozo ma le'jete naga nime. XXX Tine ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, "Oga 'ja atöli nima yaga ti kole 'beni nima. Römöyi kinza kole 'ba 'ja atöli nima kind'a'ba apötö ra gbi koto ti kole 'ba 'ja ma kogbe nima." XXXI Kina me medä miya ziye löndö ma ga, ze kole 'ba 'ja atöli mo na de. Ze kole 'ba 'ja ma kogbe ro togbe mo na.

V

Do Ngölo

I Kurisitö uté goze 'deni go dedike yaga ro do ngölo. Kina ti oroke kitigo kinza kolake röye de kpe ro atöli zi a moto.

II Uwöke döma ma Pölo medä milende ziye, do kebe kolake röye 'böwu zi bilaka kilele ye Kurisitö inza kpe lipo ro oto ziye. III Kozo ma toné miya 'deni pa ziye bine kina me medä mileki 'deni gbi miya gomo ziye. Ni moto ame kola röyi kilele yi 'deni ni 'beyi nima 'deni ro bo 'do to'do kö'du ki'di 'ba Yudayi pili kinza tola ma koto mo.

IV Kpe ame ga ko'dokoke tedi ro ma laka komo Boko'ba go ndobo 'be 'ba to'do kö'du ki'di ne, onyeke röye 'deni yaga di ro Kurisitö. Kina lende këyi 'ba Boko'ba inza kpe ro oto ziye. V Ne ma 'beze mi ti'di do go lende 'ba Kurisitö na me Nyi Koto Laka ki'di ze 'deni ti komo ki'di 'do dedi ro ma laka komo Boko'ba. VI Römöyi ma di zize ze ame ga 'deni ro akoto ti Yesu Kurisitö ne ya ma kinza kilele naga nima gbi kozo ma kilele 'deni naga nima tara. A ma ro do kiteli zize na ro ti'di do go lende 'ba Yesu ame kina kodo'bo ze 'deni mi ako'ö ne.

VII Toné bine olomake ngi ro to'do lende 'ba Kurisitö ro ma laka ne wa'di na komö 'böwu le'jete ko'jongo ye di bi to'do lende laka 'ba Boko'ba? VIII Inza ro bo Boko'ba mo na ko'jongo ye di bi to'do mo römöyi bo na toné kidéki ye yimo molo bine ne. IX Tine ame edi 'deni kozo lende mumé ma toné kiya te, "Lang'a titiyi pele i'di ruzu löbu ngi kö'bu." X Ne ze ma ze tiye 'deni ro

akoto mi n̄ere Ȳesu Kuris̄it̄o kina me ki'di ma 'deni ti mi k̄edd̄i goye kinza komerike lende mot̄o kpe 'b̄owu 'beri roma. Bot̄o nima k̄edi kilik̄o doye ne Boko'ba ti kod̄o karama domo ɔdo bo k̄edi pele ro ye to ne.

^{XI} Ne ma 'bama l̄ond̄o ma ga, ma m̄edi m̄o'b̄o ra nduw̄e tuw̄ow̄o mo miya te ko'd̄o d̄ol̄eti 'ba akilele d̄ene ti Yudayi ni k̄edi ko'd̄o k̄ozi kasi gba z̄o kod̄o gom̄o roma go wa'di? Ma k̄edi ra tara d̄ene tut̄oti Ȳesu nime m̄edi muw̄ow̄o z̄inni ne lij̄e inza gba kilagi. ^{XII} Ne 'b̄enni lij̄e bot̄o bo k̄edi kososo ye 'd̄o kilele ye naga nima ma laka mo gbo z̄inni d̄ene 'd̄o lij̄e k̄onȳo ti lende 'b̄enni nima n̄b̄o kore lij̄e timo yaga ro kp̄ez̄o.

^{XIII} Ne kpe ma 'beye l̄ond̄o ma ga, Boko'ba id̄eki ye 'deni mi do nḡol̄o. Ne kinza ki'dike do nḡol̄o 'be nime d̄e kind̄end̄e ye kebeke to'd̄o ako'd̄oko 'ba yida ro. Zize n̄ge t̄edi ti ako'ɔ gbi ti k̄onyi ro go r̄oze. ^{XIV} R̄om̄oyi k̄o'du ki'di pili 'ba Boko'ba na me kot̄oto kp̄enni 'deni kor̄o domo tara, ame kiya te, "ɔ'ɔ bilaka lesi l̄epi yi mot̄o gbi kor̄o ame ko'ɔ yida r̄oyi ne tara." ^{XV} Ne ɔdo kebeke za togba ḡor̄o do kuruku tonyo l̄epi ye ga t̄irica mo, onḡoke roye laka edi kari 'deni tiye tiȳenȳe ye.

Nyi Koto Laka Ni Ti Ako'doko 'Ba Yida Ro

^{XVI} Kina me m̄edi miya ziye, olomake ti Nyi Koto Laka kinza kuj̄eke do ako'doko 'ba yida ro ra ^{XVII} r̄om̄oyi lij̄e ro bo ya ti ako'doko 'ba Nyi Koto Laka. Kina Nyi Koto Laka ro ya t̄inni kinza ko'doke d̄e n̄ge ro ako'doko 'be ga. ^{XVIII} ɔdo k̄o'b̄oke n̄ge ti to'd̄o nd̄obo 'ba Nyi Koto Laka inzake kpe ro at̄oli zi k̄o'du ki'di.

^{XIX} Dikalike 'deni laka nd̄obo ko'do 'ba ako'doko 'ba yida ro na ro ȳeri ni ti lende ko'do do rum̄o ni kinza ro kaya ^{XX-XXI} ti kpa kul̄omu zi akoro ni ti tata ti ndo'ji ti lamo ti mi kombi ti 'diri ti mi kututu. Kina gbi ma k̄edi ko'de ro koza toloma ro bo ya ti mi kata tuw̄e layi ro do rum̄o go kup̄o wa yaga 'd̄o ki'di kebe to'd̄o wa ma k̄enȳe naga. Miya 'deni t̄on̄e ziye bine kina me gbi m̄edi mileki miya gomo ziye, lij̄e ame ga k̄edi ko'do wa naga nime todo z̄inni mi n̄ere l̄obu 'ba Boko'ba inza du te.

^{XXII} Tine nd̄obo 'ba ako'doko ame ro 'ba Nyi Koto Laka ne na ro ako'ɔ ni ti loɔo ti mi k̄eyi ti loma liya ti lende k̄eyi ti lende laka ti mi k̄edd̄i ^{XXIII} ti lende liya gbi ti togbo do yida ro. Wa naga nime pili k̄o'du ki'di mot̄o inza ame kota gomo. ^{XXIV} Lij̄e ame ga ro 'ba Kuris̄it̄o ne up̄o ako'doko ma m̄olo ame ro 'ba yida ro ne 'deni pili yaga ti do gege mo ga. ^{XXV} Nyi Koto Laka na ki'di didi 'deni zize kina loma ze ga k̄o'b̄o ti n̄buru go nd̄obo abo. ^{XXVI} Kinza d̄o'b̄oke d̄e kpe tub̄ot̄o r̄oze ala toma kpa l̄epi ze ga go k̄enyi ro 'diri kina kinza do'doke mi kombi d̄e gbi kpe.

VI

Tomo Lepi Di Mi Lende Kenye

^I L̄ond̄o ma ga, ɔdo l̄epi yi mot̄o kilaka mi lende k̄enȳe kpe ame ga ti tigo 'ba Nyi Koto Laka ne ot̄oke bo liya yaga kod̄or̄oke bo go kari ma laka. Tine onḡoke roye laka kinza kilakake ra gbi mi lende k̄enȳe. ^{II} Kpe pili ombike gomo 'ba l̄epi ye ga, to'do mo te na ro to'do k̄o'du ki'di 'ba Kuris̄it̄o ko kari do 'b̄o mo. ^{III} R̄om̄oyi ze bilaka lesi pili ro a sari. Ne ɔdo ni mot̄o kebe tud̄oli l̄epi yi ga ko'do r̄oyi ro wa l̄obu, u'b̄olu r̄oyi 'deni.

^{IV} Ni mot̄o omeri nd̄obo ko'do 'bi toma. Ne ɔdo k̄edi laka oloma ti, ti loɔo kinza do kombi tud̄oli l̄epi yi ga. ^V R̄om̄oyi ni mot̄o ni na k̄edd̄i kombi ako'do 'bi.

^{VI} Tine ni ame k̄edi kiyandi yi ti lende 'ba Boko'ba ne ozake mi 'e'bi ga kpe ti bo komo kiyandi 'bi nima.

^{VII} Kinza ku'bölu röyî dë. Boto mato o'bo dë to'do komo kandi zi Boko'ba. A nime edi kozo kupö, odo kulî mi nyaka kumu gbi te ro kinë mo ne tara. ^{VIII} Kina gbi tara, ni bo ame kulî 'bëyi ro kupö 'ba lende kënyë ne ti kumu 'deni dayi ro tölë. Tine bo ame kulî 'bëni ro kupö ko'do 'ba Nyi Koto Laka ne ti kumu 'bëni 'deni ngi dayi ro didi ma nburunburu. ^{IX} Kina ti, dotoke nduwë to'do lende laka kinza dasike dë di romo römöyî odo dönyöke nduwë gomo to'do mo ti dumuke 'deni ngi ro a ma laka mi kpa dolili mo. ^X Kina kozo ame dëdike 'deni ti go kele zize to'do lende laka zi bilaka ma laka ma do kiteli mo zize to'do lende laka zi lepî ze ga ame ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu ne.

Ndose Ma Nburunburu

^{XI} Ma na me mëdi mugu lende naga nime ziye ti közö. Ongoke akugu 'jo ngurögbö ma naga nime.

^{XII} Ti miya ziye, lijë laki naga nime këdi kutöri 'do to'do dölëti 'ba akilele ziye ne lijë o'doko tilëbë rönni ro bo to'do dölëti 'ba bilaka lesi. Lijë o'doko dë kinza bilaka kodo gomo ra rönni go lende 'ba tölë 'ba Yësu. ^{XIII} Ne pele lijë ma kilele mo to naga nima oro ko'du ki'di 'ba Boko'ba dë gbi yo. Kina lijë këdi kiteri gbi 'do kilele ye go lijë kilëbë rönni doye go dölëti ma ko'do roye.

^{XIV} Ne ma 'bama mo'doko dë tilëbi ti oto, tölë 'ba nere Yësu Kurisito ame kutöti do ngëri ne na nge ro a ma 'do milëbi timo. Römöyî ti tölë abo wa pili 'ba dolijo nime 'deni ro töku zö kina gbagba ma 'deni gbi ro töku zi dolijo. ^{XV} Lende 'ba tilele ro ala kilele dë pele nima inza ro a kembe. Wa ma ro do kiteli mo ze 'deni 'böwu le'jete ro wa la'ja. ^{XVI} Ee, lende këyi ti mi këyi koloma ünni lijë ame ga koro lende nime kinda'ba kitigo ne. Lijë na ro ma laka ro 'ba Boko'ba.

^{XVII} Nburunburu 'ba lende ma na me, kinza boto kodo gomo dë kpe roma römöyî kpa mbero naga nime roma ne ileme ma 'deni ro atöli 'ba Kurisito.

^{XVIII} Lende këyi 'ba Yësu Kurisito nere ze koloma tiye pili löndö ma ga. Amini.

Akugu 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma EPESO

I Ma Pɔlo, ma ame Boko'ba kigeli ma 'deni gɔ ako'doko abo rɔ bo laja 'ba Yɛsu Kurisito ne, mɛdi mugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga mi Epeso ne, kpe ame ki'dike doye 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisito ne. II Lende keyi ti yeyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba Yɛsu Kurisito nɛre ze koloma koto tiye.

Yeyi Ti Nyi Koto Laka

III Dilekike yee'di zi bo Boko'ba 'bu 'ba Yɛsu Kurisito nɛre ze ame bo na gbi rɔ Boko'ba nɛre abo ne. Bo Boko'ba na ko'do yeyi 'deni zize ti wa pili 'ba mitoro ti Nyi Koto Laka gɔ tedi ze rɔ akoto ti Kurisito. IV Gba kinza ko'ba dolingo nime de Boko'ba igeli ze 'deni molo rɔ 'ba bo rɔ akoto ti Yɛsu Kurisito gɔ dedike ngi lipo kozo 'ba bo kinza a ma kenyɛ moto mize komo bo. Ti ako'do abo goze na me V bo koja Yɛsu Kurisito 'deni kako dolingo bine to'de ze rɔ kole abo ga. Ame na rɔ ako'doko abo ma kalo mi doki'di bo.

VI Dilɛluke bo ti gɔ lende keyi lobu abo nime bo ko'do zize ze ma 'deni rɔ akoto ti kole abo ame bo ko'do kulowo ne. VII Romoyi roma Kurisito na kope ze 'deni rɔ do ngolo tola ze gɔ lende kenyɛ ze ga. Lende keyi nime bo ko'do zize ne ngi rɔ do kiteli. VIII Ti akikali do kiteli abo IX bo i'di ze 'deni tikali wa ame ga pa rɔ ma kusu, bo kiteri zi Kurisito to'do mo ne. X Akiteri abo nime kada mo odo komo 'deni na Kurisito ti kuyi wa pili 'ba mitoro ni ma ti doyayi ngi yaga rɔ akoto ti bo gɔ bo na kedii rɔ bo domo.

XI Wa pili edi ko'do ronni gɔ akiteri abo 'ba Boko'ba. Bo na kiteri abo 'deni molo zize gɔ dedi rɔ bilaka abo ga rɔ akoto ti Kurisito. Kina me le'jete bo koza ze 'deni rɔ 'ba bo ga, XII gɔ ze ma rɔ dandende 'ba ti'di do gɔ tako 'ba Kurisito mo tone ga dilɛlu rɔ lobu abo ti.

XIII Kina kpe 'deni gbi tara rɔ akoto ti Kurisito romoyi uwoke laja laka 'ba Boko'ba ame bo komo ye di mi tole ne 'deni. I'dike doye gomo na me Boko'ba ki'di Nyi Koto Laka 'deni ziye kozo ma bo kiya molo gɔ kileme ye rɔ 'ba bo ga. XIV Nyi Koto Laka na ki'di ze ame 'deni rɔ 'ba Boko'ba ne tikali mo ti do'jake wa pili ame kose zize ne ngi kina gbi ti kope ze rɔ do ngolo. Kina dilɛluke rɔ lobu abo ti.

Motu 'Ba Pɔlo

XV Kina me molo tone muwo ki'dike doye 'deni gɔ lende 'ba nɛre ze Yɛsu keddi koke bilaka 'ba Boko'ba 'deni gbi pili ne XVI ma bine molo'bo de di bi tileki yee'di zi Boko'ba gɔ lende 'be. XVII Mi motu ma pili mititi bo Boko'ba 'ba Yɛsu Kurisito nɛre ze, 'bu bo tigo do kiteli ki'di Nyi Koto Laka abo 'ba akikali ziye 'do kiyandi ye kikalike bo Boko'ba laka.

XVIII Akikali 'be kedii ti kulowo gɔ kikalike wa ame ga bo komeri to'do mo ziye kpe ma bo kideki ye 'deni ne. Kina gɔ kikalike yeyi laka abo ma 'do bo ki'di zi bilaka abo ga pili XIX gbi ti tigo do kiteli abo ame bo kokonyi ze ma di'dike doze gɔ lende abo 'deni timo ne. XX Ti tigo do kiteli abo nime na bo ki'di Kurisito kenyi kodo di mi tole kari koloma do dori bo mitoro. XXI Kurisito na 'deni yayi rɔ nɛre mbiri do lobu ni ti bo tigo bo koozi kakpa ni 'ba mi doyayi ma le'jete nime gbi ti doyayi ma kedii kako nime 'de. XXII Romoyi Boko'ba i'di wa pili 'deni kedii beri bici koozi kakpa abo 'ba Kurisito. Kina ko'do bo 'deni rɔ nɛre 'ba do wa pili rɔ bo do bo

meri abo ga. ^{XXIII} Kanisa na ro yida ro bo Kurisitö kina bo ɔɔ də di yimo gbĩ kɔzɔ ame bo kɔzɔ də di mi a ma kɔtɔ mɔtɔ ame ko'ba mi dɔliɔɔ bine ne.

II

Didi Ti Kurisitö

^I Ma mɔlo tönë bine kpe ngi ro töku go kö'du 'ba kinza tuwö dɔ Boko'ba kolomake za ro to'dɔ lende kënyë. ^{II} Kori 'ba a 'ba dɔliɔɔ nime na za kôsöke gomo tuwö dɔ Satani, ɲere 'ba nöki, ame bo na ro bɔ dɔ ya ma kinza kuwö dɔ Boko'ba də naga. ^{III} Dëm̄ba ze nime pili gbĩ kɔzɔ lijë tara, dolomake eze ngi pa go ako'dɔkɔ 'ba dɔliɔɔ nime to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida roze ga ti ma domerike naga. Ze gbĩ kɔzɔ lijë tara, ya 'ba Boko'ba udödu ze 'deni kpaki.

^{IV} Ne mi këyi abo 'ba Boko'ba ro dɔ kiteli. Bo ɔɔ ze 'deni kulöwö. ^V Kina me ze pele ro töku go lende kinza tuwö dɔ bo, bo ebe kididi ze 'deni 'böwu yaga ro ma la'ja ti Kurisitö. Mi këyi abo 'ba Boko'ba na me kɔmɔ ze 'deni.

^{VI} Bo oja ze 'deni di mi tölë kombi ze 'deni mitɔrɔ toloma yayi ro akɔtɔ ti Yësu Kurisitö. ^{VII} Bo o'dɔ 'deni te 'dɔ kileme a ma bo ko'dɔ gɔze ti Yësu Kurisitö 'dɔ löbu 'ba mi këyi abo kinda ti yaga zi bilaka pili mi kada ma këdi kako naga nime 'dë. ^{VIII} Römöyï ti mi këyi abo na me kɔmɔ ye 'deni gɔ ti'di dɔye go lende abo. Ako'dɔ abo 'ba Boko'ba na, ^{IX} tigo 'bï 'ba bɔtɔ na dë. Kina kinza ni mɔtɔ këbi röyï dë timo. ^X Boko'ba na ko'ba ze 'deni ro ma la'ja. Bo i'di ze 'deni ro akɔtɔ ti Yësu Kurisitö go do'dɔke lende laka ame bo kilenjo 'deni mɔlo ndö zize to'dɔ mo ne.

Akɔtɔ Ti Kurisitö

^{XI} Kpe ame ga mɔlo köyö ye ro bɔ löwö, lijë Yudayi bɔ kilele ni këdi kidëki ye ro ya ma kinza kilele dë naga. Tine akilele nima dölëti na ka toke kpa 'bana 'ba ro yaga. ^{XII} Omerike ma tönë këddike gba ɲbɔ ro ma kɔwɔ di ro Kurisitö ne te. Inzake e'be ro kupö Yisarele. Kina lömu 'bënni ma Boko'ba ko'dɔ tinnï 'dɔ tɔmɔ lijë di mi tölë ne inza ziye, e'bënni nge kɔtɔ zinnï yayi. Tönë bine olomake e'be mi dɔliɔɔ nime kinza Boko'ba gbĩ kinza kɔmɔ ki'di go yëyi mo. ^{XIII} Tine ame kpe 'deni ro akɔtɔ ti Kurisitö ne, kpe ma tönë pa ɲbɔ ro ma kɔwɔ yaga ne roma Kurisitö o'de ye 'deni ngi ɲgɔsi 'de ro Boko'ba.

^{XIV} Bo na ro bɔ lata ze. Bo na me kodo'bo ze Yudayi 'deni le'jete ro akɔtɔ tiye kpe bɔ löwö. Reki löbu 'ba ndo'ji tönë mi löngö ze tiye ne inza kpe, bo urö 'deni bëri ti yida ro bo nime bo ki'di kupö ne. ^{XV} Kö'du ki'di ma mɔlo 'ba Yudayi mo tönë ga bo i'di 'deni yaga kinza kpe ro ɔtɔ römöyï 'dɔ kodo'bo ye tize ro a la'ja. Kina me bo ko'dɔ lata 'deni gomo mi löngö ze. ^{XVI} Bo i'di 'deni kutöti bo dɔ ngëri bo kölä 'dɔ këyëyi kpa ndo'ji nime mi löngö ze ne yaga go kodo'bo ze kpaki ro akɔtɔ zi Boko'ba.

^{XVII} Kina me bo Kurisitö mo tönë kako 'deni kuwöwö laja laka 'ba lata nime ziye kpe bɔ löwö ame gba ɲbɔ ro ma kɔwɔ di ro Boko'ba ne kina gbĩ zize Yudayi mo ga ma ɲgɔsi ro bo mo tönë ga. ^{XVIII} Ti bo Kurisitö na me ki'di ze pili 'deni dëdi ti Nyi Kɔtɔ Laka to'de ze zi Boko'ba 'bu.

^{XIX} Kina me 'deni inzake kpe ro bɔ löwö, kpe 'deni ro bɔ dɔ yayi gbĩ kɔzɔ 'beze ze bilaka 'ba Boko'ba. ^{XX} Kpe 'deni ro dökü ma ko'ba rö 'ba Boko'ba timo, ame gbɔndɔ mo na ro bɔ laja ni ti bɔ kumë lende 'ba Boko'ba ne, tine Yësu Kurisitö na ro dökü ma dɔ kiteli 'ba gɔ dɔgali mo. ^{XXI} Bo na kogbɔ dökü ama ga 'deni pili tɔrɔ gbĩ ro ma koro zi Boko'ba. ^{XXII} Kina me kpe

ame 'deni rɔ akɔtɔ ti bo ne o'ba ye 'deni gbɛ rɔ bi loma 'ba Nyi Kɔtɔ Laka 'ba Boko'ba.

III

Pɔlo Ti Bɔ Löwö

I Kina me ma Pɔlo, ma koboso gɔ lende 'ba Yësu Kurisitö ma moto ziye kpe bɔ löwö, mumötu Boko'ba goye. II Mikali 'deni laka uwöke yëyi ma Boko'ba ko'dɔ zö ki'di ma to'de mo ziye nima 'deni. III Bo Boko'ba na kileme akiteri abo ame rɔ ma kusu ne 'deni yaga zö. Mugu lende mo 'deni tönë molo bine mbowa ziye. IV Ɔdo kidëkike ti ko'jake wa ma mikali di mi akiteri 'ba Boko'ba ame rɔ ma kusu zi Kurisitö to'do mo ne ngi. V Molo mi kada 'ba 'bu ze löbu tönë ga bine bɔtɔ ikali a ma te dë. Tine Boko'ba ileme 'deni le'jete yaga ti Nyi Kɔtɔ Laka abo zi bɔ laja ni ti bɔ kumë lende abo ga ame bo kigeli 'deni ne. VI A nime na me mi laja kɔtɔ laka abo kpe bɔ löwö ni 'deni rɔ akɔtɔ tize Yudayi mi Kurisitö Yësu rɔ 'ba Boko'ba to'ja kpa közi ma bo kose mo tönë gbɛ kɔtɔ tize.

VII Mi këyi abo 'ba Boko'ba na me ki'di ma rɔ bɔ ndɔbo 'ba laja laka abo nime ti tigo abo. VIII Ma ame pele kulöwö wöti bëri di mi löngö bilaka abo ga ne bo o'dɔ mi këyi zö koja ma tuwöwö laja abo ziye kpe bɔ löwö. Kina gbɛ 'dɔ tileme yëyi löbu dɔ kiteli abo nime ziye. IX Bo oja ma gbɛ 'dɔ ti'di bilaka pili kikalɛ akiteri kusu abo tönë na tondo. Römöyi bo Boko'ba bɔ ko'ba wä pili 'ba doliŋɔ nime usu dɔ a nime 'deni molo tönë bine mi kada 'ba 'bu ze löbu ga X 'dɔ kanisa na kileme 'jaa kɔzɔ a nime te tɔne zi malayika ame ga lijë na rɔ löbu mitorɔ ne, bo Boko'ba na rɔ 'bu 'ba akikalɛ pili. XI Boko'ba o'dɔ a nime 'deni gɔ akiteri abo ame molo di bi tisaki mo zi Yësu Kurisitö ɲere ze ne.

XII Kina me ze ma ze tiye mi ti'di dɔ gɔ lende 'ba Yësu Kurisitö gbɛ rɔ akɔtɔ ti bo ti ki'di ze rɔ dɔ ngölö tako kɔmɔ bo Boko'ba ti mi këddi. XIII Gɔ lende mo na me miya ziye, kinza kolomake dë rɔ meri gɔ gomɔ nime mëdi yimo bine gɔ lende 'be ne. Tine na 'dɔ koyoke rɔye gɔmo.

Akɔ'ɔ 'Ba Kurisitö

XIV Gɔ kö'du mo na molɔdɔ bëri kɔmɔ Boko'ba 'bu moma'jo rɔma zi bo. XV Bo na rɔ 'bu ma kɔtɔ laka zi bilaka pili 'ba mi doliŋɔ nime kpaki ti malayika 'ba dɔyayi 'ba mitorɔ. XVI Moma'jo rɔma zi bo Boko'ba bo ko'dɔ yëyi tɔ kpe dɔye ti Nyi Kɔtɔ Laka ti tigo mo ki'di mi këddi ziye XVII Kurisitö kö'bö ti ɲburu miye kpe ma ki'dike dɔye 'deni gɔ lende abo naga nime, akɔ'ɔ abo kidiyë rönɛ ti kitigo miye XVIII 'dɔ kpe gbɛ pili ti bilaka abo ga 'ba Boko'ba kikalike gɔ löbu ti talo 'ba akɔ'ɔ 'ba Kurisitö nime gbɛ ti tigo dɔ kiteli mo. XIX Kina ɔdɔ kiya te këddike 'deni ti akɔ'ɔ nime bɔtɔ kikalɛ dë 'doyi ne, loma 'be ti këdi nati kɔzɔ 'ba Boko'ba.

XX-XXI Akilëlu ti rɔ löbu këdi zi bo Boko'ba nduwë rɔ ɲburuɲburu gɔ Yësu Kurisitö gbɛ ti kanisa abo. Römöyi Boko'ba bo i'di tigo abo 'deni ngi kulöwö zize to'do ndɔbo mize kebe ma dititike ti ma dikalike naga.

IV

Lende Laka

I Ma bo koboso ma 'deni gɔ lende 'ba Kurisitö ɲere ze mo tönë, mëdi milende ziye, i'dike loma 'be këdi rɔ ma laka gɔ ako'dɔkɔ abo 'ba Boko'ba ame kidëki ye ne. II Ni mɔtɔ ɔtɔ ë'bɛ döyi le bëri kiliya rɔyi kɔ'ɔ lëpɛ yi ga ti kɔmɔ kele mo pele ɔdɔ ko'dɔ yi dë laka. III Ogbɔ rɔyi toloma kinza

ndo'ji mā lōnggō yī ti lēpī yī mōto kinza mā kata rōmōyī kpe 'deni rō akōto mā Nyī Kōto Laka. ^{IV} Nyī Kōto Laka nge kōto kina ze 'deni rō yida rō kōto gbī kōzo ame meri ze 'deni nge kōto gō wa ma Boko'ba kidēki ze teyi ne. ^V Nere ze mo nge kōto, a ma di'dike dōze gōmo nge kōto kina bapatisi ze gbī nge kōto. ^{VI} Boko'ba nge kōto rō 'bu 'ba bilaka pili. Bo na rō nere 'ba dō wa pili bo na gbī mīze ko'dō ndōbo pili tize.

^{VII} Tigo i'di rōni 'deni rō 'beri'beri zize. Rōmōyī bo Kurīsītō na rō bō ki'di kpa kōzī ma laka. ^{VIII} Ēdī 'deni kōzo ma tōnē kiya rōni mā akugu te, “Bo ari n̄bō tōrō ti 'bōki n̄banj kina bo ki'di kpa kōzī ngī zi bilaka.” ^{IX} Tine 'jō 'ba lende 'ba tari n̄bō tōrō nima omba kina rō tako abo ame titi mā dōlīn̄jō bēri bine ne. ^X Kina bo Kurīsītō kōto mo tōnē kako bēri bine ne bo na me gbī kari 'deni n̄bō gōnyī pōli tōrō 'dō bo kote gō bi pili ti yida rō bo. ^{XI} Bo na me ki'di tigo zi ya mōto ga tēdī rō bō laja, mōto ga rō bō kumē lende, mōto ga rō bō tuwōwō laja laka, mōto ga rō pasita tine mōto ga rō bō kōmō kiyandi. ^{XII-XIII} Bo o'dō te 'dō kiyija ze bilaka 'ba Boko'ba ndō rō akōto ti Yēsu Kurīsītō mā ndōbo abo. Kina ti'di dōze gō lende kiya 'ba kole 'ba Boko'ba gbī ti tikali bo kōdō'bo ze ti rō akōto tiye dandike mā tigo ma laka 'ba Kurīsītō.

^{XIV} Kina dō kēdī 'deni tara tine dinzake kpe rō kole titi 'dō dōngala 'ba akiyandi 'ba bō 'bōlu ni kuyī kpeze ngī welo mōkō di gō kōri kōzo sorope ma di zi pīwu naga tara. ^{XV} Tine dōnyōke gō lende kōdōrō ti akō'ō kina ti dēdike ngī rō akōto ti Kurīsītō ame bo na rō bō dōze ne. ^{XVI} Ze pili rō kapa 'ba yida rō bo ga ame bo na kōzo ze 'deni pili rō kōtōkōto kogbō ze mā lēri 'ba yida rō bo. Kina yida rō bo ti kiyōbu ngī kogbō rōni laka dō kiyi ze ze kapa mo naga nime dinda'bake akō'ō laka rō gō rōze.

Loma Ma La'ja Rō 'Ba Boko'ba

^{XVII} Kina me mi'di ame ziye mā mōyī nere ze Yēsu Kurīsītō, kinza kolomake dē kpe to'dō lende kōzo 'ba ya ma kinza rō 'ba Boko'ba naga tara. Lijē 'bēnni nima meri 'bēnni pili dō ɔto mo inza kina gbī kinza akikali. ^{XVIII} Lijē ngī kinza didī 'ba Boko'ba mīnni rōmōyī lijē ngī rō bilaka minyi ga kinza mbili. Lijē bō kilagi akikali 'ba Boko'ba naga nima. ^{XIX} Lijē odo mīnni ngī pō kinza rō kaya gō to'dō dōkomali lende kēnyē.

^{XX} Lende 'ba Kurīsītō mo ame kiyandi ye timo ne ēdī tara? ^{XXI} Mikali rō ma laka loma abo 'ba Yēsu iya gōmo 'deni ziye. Lende ma kōdōrō 'ba Boko'ba ame mo bo kileme zize ne iyandi ye 'deni timo. ^{XXII} Kina ti, olake gō loma 'be ma mōlo tōnē ga yaga. Rōmōyī bo bō ma mōlo nime ti ndōrō abo ga ēdī koto ye mā tōlē. ^{XXIII} Meri 'ba dōye ti dōki'di ye i'dike ti kēdī yaga rō ma la'ja. ^{XXIV} Dōke mī loma ma la'ja ame rō 'ba Boko'ba rō ma koro kōto laka rō ma kōdōrō ne.

^{XXV} Kina me ti, a mōto rō bēti kinza kpe. Nī mōto lende ma kōdōrō na kiya zi lēpī yī. Rōmōyī ze pili 'deni rō kapa 'ba yida rō Kurīsītō. ^{XXVI} Dō nī mōto kēnyī rō 'dirī tine kinza kola 'dirī 'bī nima dē koto yī mā lende kēnyē. Kina kinza koloma dē gbī ti 'dirī mīyī n̄bō kada kōsō dōmo. ^{XXVII} Rōmōyī kinza ki'di bīci lende dē yaga rōyī zi Satani.

^{XXVIII} Nī ame kēddī rō bō 'bōgō ola gō 'bōgō yaga kileki to'dō ndōbo 'bī ti kōzīyī 'dō kokōnyī bō lisa gbī timo. ^{XXIX} Kinza kō'bō dē tumu kpēyī zi bilaka. Tine wa ame ga rō ma kēyī rō 'ba tilen̄jō mī lōnggō bilaka ne na kiya gō ki'di lende kiya 'bī kokōnyī ya ame ga kēdī kuwō ne. ^{XXX} Kina kinza ki'di Nyī Kōto Laka 'ba Boko'ba dē kēdī rō meri. Rōmōyī Nyī Kōto Laka i'di 'deni ziye rō kinē 'ba 'dō tope ye yaga mā kada mo yayi rō dō ngōlō rō 'ba Boko'ba.

XXXI Kinza ki'dike a mōto ro mi kombi ala tiyeli ala 'diri ni ti ti'ja de kpe kedī mi lōngō ye. A mōto ro ndo'ji kinza kpe. XXXII Tine olomake ti mi keyi to'do lende laka zi lēpi ye ga. Kina 'do kolake lēpi ye ga gbi go lende kēnyē kōzo ame Boko'ba ki'di Kurisito 'deni doliṅo bine tola ye go lende kēnyē ne.

V

Loma Mi Bi Kopo

I Kpe ame 'deni ro kole 'ba Boko'ba bo kō'o ye 'deni kulōwō ne, inda'bake loma abo nima. II O'doke wa pili ti ako'o kōzo 'ba Kurisito ame kō'o ze ki'di didi bo goze kōzo akumu ame koṅma zi Boko'ba 'do tato kele mo kiyēyi dōki'di bo ne.

III Kpe 'deni ro 'ba Boko'ba, tine kinza ki'dike ama kōzo yēri ni ti a pili ma ro ti'da naga 'doyi ti mi kombi ni kidēki moyi mo de kpe mi lōngō ye. IV Kinza kiyake lende do rumō ti a ame ga ro ti'da ne de kpe rōmōyi lende mo o'de ye kpe ame ga ro bilaka 'ba Boko'ba ne de kpe. Tine yēē'di na 'do kō'bōke ti'di mo zi Boko'ba. V Ro ma laka miya ziye tikali mo, bo yēri ni ti lijē bo to'do wa 'doyi ma ro ti'da naga nima ti mi kombi ni inza ti go bi kōto te mi nēre lōbu 'ba Kurisito ni ame ti Boko'ba ne. Rōmōyi mi kombi nima toro akoro na.

VI Kinza ki'dike bōto ku'bōlu ye de ti wa naga nime. Rōmōyi go lende mo ya 'ba Boko'ba ēdi kako do kole kinza koro lende abo. VII Kina kinza ni mōto kodō'bo rōyi de tinnī. VIII Rōmōyi molo nime kpe 'deni mi bi kōlu. Tine le'jete kpe 'deni ro 'ba Kurisito ro bi kōpo zi bilaka. Kina olomake ti kōzo kole 'ba bi kōpo tara. IX Rōmōyi bi kōpo na kēdi koja 'bēni ro lende laka ni ti lende ma kodōro 'ba Boko'ba X Wa ame Boko'ba ko'doko ziyi mōto 'do ko'do ne oṅgo te. XI Kinza kodō'bo rōyi de kpe ti ako'doko 'ba bi kōlu, lende kinza dōmo kodō de 'bēnni naga nima. Tine oja lijē yaga mi bi kōpo. XII Wa ma laki kēdi ko'do ro kusu mo naga nima tiya mo yaga aga za kpa bilaka. XIII Tine a ame yaga mi bi kōpo na kina laka mo kindā. XIV Wa ame kileme yaga ne bo na 'deni ro bi kōpo. Kina me 'do ki'di kiya te, "Ni bo tō'do nime, indiji yaga. Ddo yaga di mi tōlē. Kina Kurisito ti koyi bi dōyi."

XV Kina ti, i'dike kōmoye kandi laka go loma 'be. Kinza kolō'bōke de ngi ro ndako tine olomake kōzo bo lende kikali. XVI Wa ame koja gōni 'deni ziyi mōto inda'ba ndimo laka rōmōyi dōyayi le'jete ele de kpe. XVII Kinza kolomake de ro rumō, oṅgoke a ma Boko'ba ko'doko ziye to'do mo.

XVIII Kinza kō'bōke de ngi tupō rōye ti layi ame bo 'ba bo ngi ro tirasi ye yaga ne. Tine Nyi Kōto Laka na 'do ki'dike koso lo miye. XIX Ddo kiya te kotoṅike dōye 'deni nima ṅgala ti akilēlu ame ro 'ba Nyi Kōto Laka ne na kobake, kilēluke nēre Boko'ba ti mi kōto, XX o'bōke tileki yēē'di 'ba wa pili zi Boko'ba 'bu ti moyi Yēsu Kurisito nēre ze.

'Ja Ni Ti Mē'dē

XXI I'dike rōye ti tuwō do lēpi ye ga toro Kurisito.

XXII Kpe 'ja, uwōke do mē'dē ye ga kōzo Kurisito tara. XXIII Rōmōyi mē'dē bo na ti kōzi kakpa do 'ja abo gbi kōzo 'ba Kurisito ame kēdi ti kōzi kakpa do kanisa ne. Kurisito na ro dōze, ze 'deni ro yida ro bo rōmōyi bo na kōmo ze 'deni di mi tōlē. XXIV Kina ti kpe 'ja ni uwōke do mē'dē ye ga laka mi wa pili kōzo ame kanisa kuwō do Kurisito laka ne tara.

^{XXV} Kina ti kpe mē'dē, o'oke 'ja 'be ga ti kozo 'ba Kurisitō ame ko'c kanisa ne. Bo ilaṅa dīdī bo 'deni go lende ze kanisa abo ga ^{XXVI} 'do ti'di ze rō 'ba bo. Bo i'di lende abo 'deni zize kurōgō ze kōpō ti mini 'ba bapatisi ^{XXVII} 'do ko'de ze kanisa abo zi bo rō ma kele kozo 'ja la'ja rōmo mboloro kinza tirigbili mōto dō 'bana 'ba rōmo, tine ṅgī lipo kōto laka kinza lende kēnyē oto.

^{XXVIII} Kpe mē'dē, nī mōto o'c 'ja 'bī kozo yida rōyī. Nī ame ko'c 'ja 'bī 'deni, gbagba yī na ma 'deni gbī ko'c. ^{XXIX} Boto mōto ame ṅgī ko'ji yida rōnī ne na rō yē? Nī mōto yida rōyī o'bō tulu mo kōṅgō gōmo laka gbī kozo 'ba Kurisitō ame kēdī kōṅgō gō kanisa abo ne. ^{XXX} Rōmōyī ze na 'deni rō kapa 'ba yida rō bo ga. ^{XXXI} Kozo ame kugu mī buku 'ba Boko'ba ne, iya te, "Gō kō'du mo na bōtōni ti kololo di yōki 'bu bo ni ti ma bo kari kodō'bo rō bo ti 'ja abo kina lijē kpaki riyō 'deni rō akoto." ^{XXXII} Lende lōbu nime 'jō mo ma mōṅgō bine mōto ma rō ma kusu mo tōnē kileme 'deni yaga ne ēdī kiya rōnī zi Kurisitō ti kanisa abo. ^{XXXIII} Tine mōto mo ēdī kiya rōnī ziye ti 'ja 'be ga 'dō kpe mē'dē nī pili, nī mōto ko'c 'ja 'bī kozo yida rōyī kina kpe 'ja pili gbī tara, nī mōto koro mē'dē yī.

VI

Kole Ni Ti 'Bu Nnī Ga

^I Kpe kole titi, ame kpe 'deni rō akoto ti Kurisitō ne, ndōbo ma laka rō dō kiteli ziye na me. Nī mōto uwō dō 'bu yī ni ti mōyī. ^{II} Boko'ba ose 'deni mōlo tōnē bine iya te, "Oro 'bu yī ni ti mōyī." Di mī kō'du ki'di abo ga pili ame na dōgba bo kulōmu gomo teyi kiya te, ^{III} "Dō a ma laka na kurē dōyī ti yēyī mo koloma gōyī kōwō mī dōyayi bine."

^{IV} Kina ti, kpe bō kole ni kinza ko'dake lijē dē rō ma kēnyē ki'di mīnnī kata rōye. Tine uluke lijē laka mī akiyandi 'ba Kurisitō ṅere ze ki'dike kōmō kandi mo zinnī.

Atōli Ni Ti Bō Dōnnī Ga

^V Kpe atōli ni, oroke bō dōye ga ti tikere ti rō kilē'dī kuwōke dōnnī ti mī kōto kozo ma kuwōke dō Kurisitō. ^{VI} Kina kinza kebeke dē ṅge to'do mo odo lijē kēdī tiye tōṅgō gōye 'dō tu'bōlu kōmōnnī. Ama ele dē. Ma laka mo ziye tuwō dōnnī ṅburu rōmōyī ako'doko 'ba Boko'ba na kina kpe 'deni gbī rō atōli 'ba Kurisitō ga. ^{VII} Kina ti, o'do ndōbo 'ba atōli 'bī nima rō dō rō kōṅmī kozo ēddī ko'do zi Kurisitō, tine inza zi bilaka lesi. ^{VIII} Ikali 'deni bo na rō bo ti'di kpa kōzi zi bilaka pili rō buru, atōli kpaki ti ma kinza rō atōli gō ndōbo laka 'bī 'ba mōto.

^{IX} Kpe bō dō atōli ni, o'dake lijē gbī laka tara kinza kpa kose. Ikalike 'deni ṅere ēdī ṅge kōto mītōrō ame bo na mbiri dō atōli ni gbī dō bō dōmo ga ne. Bo o'do 'ba bo geli dē mī lōṅgō mo.

Jama 'Ba Ya 'Ba Boko'ba

^X Lende ma rō ṅburuṅburu mo ziye na me nati, kpe ame ga 'deni rō akoto ti Kurisitō ne i'dike tigo dō kiteli abo kogbō ye kitigo. ^{XI} Inda'bake jama 'ba ya 'ba Boko'ba ame ki'di 'deni ziye ne teyi kitigo titata rōye timo di zi dōṅgala kēnyē 'ba Satani. ^{XII} Ya ma 'beze nime dinza do'dake ti bilaka lesi tine ti malayika kēnyē 'ba Satani ga ame lijē na 'deni ti kōzi kakpa dō bilaka 'ba bi kōlu nime pili ne.

^{XIII} Kina ti, inda'bake jama 'ba ya 'ba Boko'ba ti ndō tiye le'jete rōmōyī 'dō odo kada kēnyē mo nima kōmō 'deni dayi 'dō kogbōke rōye timo kinza kirinake ra di zinnī bō ya 'be mo naga nima tine di pōtō mo pele kōrōke

ɲburu kitigɔ. ^{XIV} Udöduke lende kodɔɔ 'ba Boko'ba 'bömbö ye ɔ gasi. Oloke lende laka 'ba Boko'ba ɔye 'do kitata kpa dɔngɔ'do ye di zi kɔmo 'ba bo ya. ^{XV} Usuke laja laka 'ba lende këyi 'ba Boko'ba ɔ wari ndiye togbo ɔye timo. ^{XVI} Ombike ti'di do go lende 'ba Kurisito nduwë tiye ɔ makëti tikëti kpa pa'do 'ba kɔmo 'ba Satani timo yaga di ɔye. ^{XVII} Akomo abo 'ba Boko'ba nime bo ko'do zize di mi tolë ne na 'do kinda'bake teyi titata doye timo. Lende 'ba Boko'ba ame Nyi Koto Laka kuwöwö 'deni ne na 'do kogbake ɔ mbele ziye.

^{XVIII} Tine mi ya nime ö'böke ti mötu. Ititike bo Boko'ba go bo kokonyi ye. Mi wa pili ogboke ɔye ti mötu kɔɔ ma Nyi Koto Laka ki'di ziye. Umötuke gbi nduwë go bilaka 'ba Boko'ba ga. ^{XIX} Kina umötuke gbi goma 'do bo ki'di lende kikali zö do kada 'ba lende ma kômö 'do miya laja laka abo ɔ do kitëwu zi ya ame ga molo kikali de ne. ^{XX} Ma pele ti zingiri nime ndö mi maboso bine ma gba tuwöwö laja laka nime. Kina umötuke gomo 'do Boko'ba ki'di ma tiya laja abo nime ɔ do kitëwu kɔɔ ma bo ko'doko zö.

Akumötö

^{XXI} Tukikö, löndö ma do'o kulöwö bo kinda'ba ndobo 'ba Kurisito laka nime ti kiya go a ma ko'do röni zö pili 'jaa ziye 'do kikalike gbi mëdi tondo. ^{XXII} Mëdi moja bo 'do tari ti lende ma 'beze bine pili tÿyëti mo ziye yayi go döki'di ye këyi.

^{XXIII} Ee, Boko'ba 'bu ti Yësu Kurisito ɲere ze ki'di ye kpe löndö ama ga yayi ne kö'böke ti'di doye go lende abo ti ako'o ti mi këyi. ^{XXIV} Lende këyi 'ba Boko'ba këdi tinni lijë ame ga pili ti ako'o ma ɲburunburu 'ba Yësu Kurisito ɲere ze ne.

Akugu 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma PĪLĪPŌYĪ

Mōtu 'Ba Pɔlo

^I Ma Pɔlo mugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga pili mī Pīlīpōyi ame kpe 'deni rɔ akotɔ ti Yēsu Kurisitō ne. Mugu ziye ti ya ma lōbu 'be ga pili, kpaki ti ya ame ga rɔ bɔ ndɔbɔ mī kanisa ne. Ze ti Timatiyo lēpī ma bɔ ndɔbɔ 'ba nɛre ze Yēsu Kurisitō dumōtō ye pili. ^{II} Yēyī ti lende kēyī 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba nɛre ze Yēsu Kurisitō koloma tiye.

^{III} Mī kada pili ma momeri gɔ lende 'be mo'dɔ yē'dī zi bo Boko'ba bɔ konɔ gɔma. ^{IV} Mī mōtu ko'dɔ ma gɔye pili ma rɔ lɔɔ, ^V rōmōyī ēddike nduwē tokonyi ndɔbɔ 'ba tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba kotɔ tō kisaki mɔlo di mī kada ma tōnē ki'dike dɔye gɔ lende 'ba Yēsu nɔbō kōmō mī kada nime tone. ^{VI} Mikali 'deni Boko'ba isaki to'dɔ lende laka abo 'deni miye, kina bo ti kō'bō gbī nduwē to'dɔ mo tara nɔbō kōmō mī kada 'ba tileki 'ba Yēsu Kurisitō kako dɔlɔɔ nime bine.

^{VII} Kpe na rɔ ya ma kiyēyī dōki'di ma kulōwō kina ma laka mo na 'deni zō 'dɔ miya lende te gɔ kō'du 'be pili. Tine pele ko'ja mēdi mī maboso bine ala ma tōnē kota ma gba mēdi rɔ tiyēti lende 'ba laja laka 'ba Boko'ba zi bilaka 'dɔ ki'di dōnni gomo ti mī kēddi ne, o'dɔ'boke rɔye gbī tō to'dɔ ndɔbɔ nime Boko'ba ki'di zize to'dɔ mo ti mī kēyī abo ne. ^{VIII} Boko'ba ikali mēdi miya lende ma kodɔɔ ame miya te mɔ'ɔ ye pili gbī kɔzɔ ma Yēsu Kurisitō kɔ'ɔ ze ne tara.

^{IX} Mī mōtu ma gɔye mititi bo Boko'ba ki'di ye kotoke to'ɔ rɔye rɔ dɔ kiteli kikalike bo gbī ti kɔri 'ba lende abo. ^X Ame na ti ki'di ye tikali toza wa ma laka 'ba Boko'ba. Kina ɔdɔ Yēsu Kurisitō kēdi kileki 'deni kako dɔlɔɔ nime bine tine, ti kēddike 'deni nɔgī lipo kinza wali 'ba lende kēnyē ^{XI} rōmōyī bo i'di ye 'deni nɔgē tō'bō to'dɔ wa ma laka. Kina ti ko'dɔ yē'di 'deni nɔgī zi bo Boko'ba kilēlu bo gɔ kō'du mo.

Loma Ti Kurisitō, Mī Dīdī Gbī Mī Tōlē

^{XII} Lōndō ma ga, mo'dɔkɔ gbī ziye tikali mo gomɔ nime mēdi yimo bine ne i'di bilaka ma konzi 'deni le'jete kuwō laja laka 'ba Boko'ba. ^{XIII} Bɔ kanya ame ga pili kēdi koda lɔɔ 'ba bɔ dɔlɔɔ ma lōbu bine kpaki ti ya mɔtɔ mo ga uwō 'deni oboso ma bine dōmōyī Kurisitō. ^{XIV} Bilaka 'ba kanisa ma konzi o'ja konyi abo 'ba nɛre Yēsu 'deni di rɔma ma mēdi mī maboso, kina gɔ kō'du mo lījē ikali 'deni nɔgī bo ti kokonyi lījē gbī. Kina me lījē kēdi 'deni rɔ tiya lende abo le'jete rɔ dɔ nɔgōlō kinza tūkere.

^{XV} Ya mɔtɔ ga ombi dōki'di nni rɔma ko'ji ma kina ma lījē kēdi rɔ tiyēti lende 'ba Kurisitō. Tine ya mɔtɔ ga ēdi kiya 'bēnni nɔgī kɔdɔ di mī zana 'ba lende laka. ^{XVI} Lījē ɔ'ɔ ma, na me lījē ikali ndɔbɔ ma Boko'ba ki'di zō na rɔ tiyēti laja laka abo. ^{XVII} Ya ma laki naga nima o'dɔkɔ to'dɔ rōnni mbiri lōbu kebe ma. Gɔ kō'du mo na lījē iya lende 'ba Kurisitō dē dɔ mī kɔtɔ. Lījē o'dɔkɔ ti'di gomɔ mɔtɔ dɔma di mī maboso bine. ^{XVIII} Ne pele o'dɔ ɔtɔ dē zō. Ame ya ma kēdi ko'dɔ 'bēnni dɔ mī kɔtɔ naga kpaki ti ma kēdi ko'dɔ 'bēnni dɔ mī riyō naga kēdi 'deni rɔ tuwōwō lende 'ba Kurisitō ne, ma 'deni nɔgī ti mī kēyī.

Kina ti mō'bō nduwē ti mī kēyī tara ^{XIX} rōmōyī mikali ēddike tititi Boko'ba goma tokonyi ma. Tine Yēsu Kurisitō ti ki'di Nyī Kɔtɔ Laka abo

ngi kongɔ ɔɔma 'do wa pili ko'do rönni laka zö. **XX** Kina mi'di doma 'deni ngi ti dōki'di koto ɔɔmo Boko'ba inza kola ma kodɔ rɔ kaya roma, tine bo ti ki'di ma mēdi rɔ do kitewu kɔzɔ ma dɔgba, kina gbi 'do ɔdo mēdi pele gba ti kɔmɔ ma te ala ɔdo mōlē pele, lēbi ma ti ki'di bilaka ngi kubi ɔo Kurisitō.

XXI Ne ma 'bama ame ma pele gba ti kɔmɔ ma ne mēdi koto ti Kurisitō. Kina ɔdo mōlē 'deni yayi tine ti mēdi ngi ti bo rɔ do kiteli. **XXII** Ne ɔdo moloma gba ti kɔmɔ ma ti mo'do ndɔbo ngi zi Kurisitō rɔ do kiteli, tine ɔo kō'du mo na mikali dē ma yala na 'do mo'doko, 'do toloma gba ala 'do tōlē. **XXIII** Wa riyo naga nime ēdi gba kilaka ma. Ne ma mo'doko mo na 'do tōlē ɔo mari toloma ti Kurisitō, rōmōyi ama na rɔ ma laka zö. **XXIV** Ne 'do toloma gba bine ēdi gbi rɔ ma laka rōmōyi ɔo mokonyi ye. **XXV** Ame na rɔ do kiteli ɔo kō'du mo mikali mēdi moloma gba titi ti kɔmɔ ma. Ti mō'bō nduwē tokonyi ye 'do ki'dike dɔye ɔo lende 'ba Boko'ba rɔ do kiteli kina gbi ti lɔɔ ɔo kō'du mo. **XXVI** Kina ɔdo mileki 'deni ziye yayi ti kubike ɔo Yēsu Kurisitō 'deni ngi ɔo ame ma gba tiye ne.

XXVII Tine ma rɔ do kiteli mo na me mēdi miya ziye, o'doke nge rɔ lende laka mi loma 'be ga pili rōmōyi kpe 'deni rɔ 'ba laja laka 'ba Kurisitō. Ne kina me ɔdo mako pele tɔɔɔ ye ala muwō pele nge rɔ lēbi 'be di bi kɔwɔ mo'doko tikali mo ma kēddike nduwē ti mi kēddi gbi ti mi koto 'do kogboke rɔye laka tō'bō to'do lende 'ba laja laka 'ba Kurisitō kinza toga kpeye ɔɔmo. **XXVIII** ɔdo kiya te kereke dē kpe di zi bo kēdi ki'di mugu nni rɔye naga nima ti kēdi ngi rɔ akileme zinni ma Boko'ba kēdi ku'du lijē mī pa'do 'ba Gehena, tine bo ti kɔmɔ ye di mi tōlē. **XXIX** Ti kēdi ngi tara rōmōyi mi kēyi abo 'ba Boko'ba ame ki'di ye ki'dike dɔye 'deni ɔo lende 'ba Kurisitō ne i'di ye 'deni gbi tombi ɔɔmo mo. **XXX** Kina me kēddi kopike rɔye 'deni nduwē tombi ɔɔmo ame ga bilaka kēdi rɔ todo mo rɔye 'deni gbi kɔzɔ ma tōnē ko'jake lijē koloma rɔ to'do mo zö ne. Kina me uwōke 'deni gbi ma lijē kēdi gba rɔ to'do mo zö tara.

II

Rɔ Löbu 'Ba Kurisitō

I Ze ma ze tiye ame 'deni rɔ 'ba Kurisitō ne, ɔo docoke mi kēddi dē kpe nati rɔ ɔo rɔze? Tara ne ze kinza ako'ɔ tiyēyi dōki'di lēpi ze ga ya? Dinzake rɔ akoto ti Nyi Koto Laka tomeri kō'du 'ba lēpi ze ga ya? **II** Ne ɔdo kēdi 'deni tara, kina me miya ziye, olomake pili ti meri koto 'do ki'dike ma rɔ lɔɔ rɔ do kiteli. ɔ'oke rɔye pili rɔ ɔo rɔye kinza kɔmɔ geli yimo. Kina 'do ki'dike do lende kuti 'be kēdi kinza do kudu teyi. **III** Tine kinza kebeke dē to'do wa ame ga 'do to'do rɔye timo rɔ wa löbu gbi ti rɔ kubötō. Ilekike rɔye bēri, omerike lende 'ba lēpi ye ga na laka kebe 'beye. **IV** Ni mɔto kinza kō'bō dē nge tokonyi gbagba yi, tine gbi nduwē ziye tokonyi ya mɔto ga.

V I'dike meri 'be kēdi kɔzɔ 'ba Yēsu Kurisitō. **VI** Bo o'bō nduwē gbi kɔzɔ Boko'ba, tine bo omeri inza rɔ ma laka zi bo 'do tōnyö ɔo löbu do kiteli nima tēdi rɔ ma koriya ti Boko'ba. **VII** ɔo kō'du mo na me bo kola löbu do kiteli nima bo kileki rɔ bo bēri kɔzɔ bo laja zi bilaka. Öyö bo 'deni rɔ bilaka lesi, bo koloma dɔyayi bine kɔzɔ bilaka ma sari. **VIII** Bo ileki rɔ bo bēri tuwō do Boko'ba mi wa pili pele di mi tōlē. Bo i'di rɔ bo zi bilaka kutötō bo do ngērī kupō bo. **IX** ɔo kō'du 'ba do kuwō na Boko'ba kogba bo 'deni mitoro ki'di bo rɔ löbu 'ba do wa pili, **X** 'do ya ma mitoro pili ti ma mi dɔyayi nime kpaki ti ya ma 'deni biči yayi bēri naga koro bo **XI** gbi ti

tilēlu bo, kiya te, “Yēsu Kurisītō na rō ɲere.” Kina akilēlu ti kēdi ɲgi zi Boko'ba 'bu gɔ kō'du mo.

Bi Kɔɔ Mī Dɔliɲɔ

^{XII} Kina ti kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, kɔɔ ame kō'bōke 'deni tuwō dɔ Boko'ba ko'ja mēdi tiye yayi ne, kina me ma 'deni rɔ ma kowɔ uwōke dɔ bo gbī rɔ dɔ kiteli. Oroke bo ti tikere, kodɔke rɔye gɔ ndɔbɔ nime rōmōyi kpe na bo kɔmɔ 'deni di mī tōlē. ^{XIII} Bo na ki'di ye to'dɔkɔ kō'du abo bo ki'di tigo ziye to'dɔ mo. ^{XIV} Ne kinza ko'dɔke wa mɔtɔ dē ti rɔ konɔboro ala gbī ti kpa kuri. ^{XV} Kina ya ma laki pili ti kongɔ ɲgi wa ma kēnyē mɔtɔ inza mī loma 'be rōmōyi ēddike 'deni kinza lende kēnyē kɔɔ kole 'ba Boko'ba mī lōɲgō bɔ lende kēnyē ma kilagi bo naga nima. Kina ti kēddike ɲgi zinnī kɔɔ kēlu ame kēdi kiyɔɔ bi mī mandōlu ne tara, ^{XVI} rōmōyi ozake lende 'ba Boko'ba ame rɔ kori 'ba didi ne 'deni zinnī. ɔdɔ kō'bōke nduwē to'dɔ mo te, mī tileki 'ba Kurisītō kako dɔliɲɔ nime bine ti mēdi ɲgi ti mī kēyi, rōmōyi mɔɲgɔ 'deni ndɔbɔ nime mopi rɔma to'dɔ mo mī lōɲgō ye ne ilikō dē rɔ yawa.

^{XVII-XVIII} Kina me mɔtɔga bilaka ti kupō ma girī nime. Ne ɔdɔ kēdi pele tara yayi ti mēdi rɔ lɔɲɔ gɔ kō'du mo. Kina kpe gbī 'dɔ kēddike rɔ lɔɲɔ gɔ kō'du mo, rōmōyi ti mēdi ɲgi kɔɔ roma ame kumu zi Boko'ba, kina ti'di dɔye gɔ lende abo ti kēdi gbī rɔ akumu zi bo. Kina ti mozoli rɔma kɔtɔ ti akumu ma 'beye nima. Gɔ kō'du mo olomake ti, ti mī kēyi kɔtɔ tō.

Akiteri 'Ba Pɔlo

^{XIX} ɔdɔ ɲere Yēsu ko'dɔkɔ zō momeri toja Timatiyo kari ziye girī naga nime, 'dɔ bo kileki ti lēbi 'be zō gɔ dɔma kitēwu yaga. ^{XX} Bo na mēdi moja kari ziye rōmōyi bɔtɔ mɔtɔ ma bine komeri kō'du 'be ɲgi rɔ mbēmbē kɔɔ 'bama te ne inza du te ɲge rɔ bo. ^{XXI} Kō'du 'ba tokɔnyi gbagba lijē ga na ɲge kɔ'ɔ rōnnī, lijē onyɔ a mɔtɔ rɔ lende 'ba Yēsu Kurisītō dē. ^{XXII} Kina me ikalike gbī Timatiyo na kileme rɔ bo 'deni rɔ bilaka ma laka, ko'dɔ ndɔbɔ 'ba tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba nime kɔtɔ tō kɔɔ kole ni ma ti 'bu ni tara. ^{XXIII} ɔdɔ mikali wa ma kēdi ko'dɔkɔ to'dɔ rōnī zō 'deni, momeri 'dɔ toja bo welo kari ziye yayi. ^{XXIV} Kina ɔdɔ ɲere Yēsu ko'dɔkɔ zō, miteri 'dɔ tari gbī ti gbagba ma welo ziye yayi.

^{XXV} Momeri bine ma laka mo na 'dɔ moja bɔ lōndō ze Epapodito kari ziye girī nime. Bo na rɔ bɔ ame ko'dɔ ndɔbɔ 'ba Boko'ba nime kɔtɔ tō kɔɔ bɔ kanya riyo ma kitaka rōnnī kpa ya tara. Kpe na tōnē kojake bo, na me bo okɔnyi ma 'deni ^{XXVI} bo o'dɔkɔ 'dɔ tileki ziye yayi. Dōki'di bo rɔ ma kombi gɔ kō'du 'be rōmōyi lēbi mo ari ziye yayi tēgē rɔkɔ'ɔ o'dɔ bo sowa. ^{XXVII} Rɔ ma laka rɔkɔ'ɔ o'dɔ bo ɲgɔsi 'deni 'dɔ tōlē. Ne Boko'ba o'dɔ mī kēyi 'deni rɔ bo gbī rɔma kɔmɔ bo, kinza mēdi ra kulōwō rɔ meri. ^{XXVIII} Gɔ kō'du mo na me mo'dɔkɔ toja bo kari girī nime ziye 'dɔ to'ja kinē bo 'bōwu ki'di ye kēddike ti mī kēyi. Kina ti ki'di ma 'jaa moloma kinza tēdi rɔ meri. ^{XXIX} Tine ɔdɔ bo kōmō ziye yayi olomake rɔ lɔɲɔ ti bo, o'dɔke bo laka rɔ 'ba ɲere Yēsu. Ma laka mo na 'dɔ koroke bilaka ma kɔɔ bo tara ^{XXX} rōmōyi bo pa ɲgɔsi 'dɔ tōlē mī ndɔbɔ 'ba Kurisītō nime. Bo ilaɲa gɔ didi bo ti'di kɔnyi ame kō'bōke dē ti'di mo ne zō.

III

^I Löndö ma ga, olomake ti mi këyi römöyi kpe 'ba n̄ere Yësu ga na. Ne 'bama 'dö tileki tugu a m̄oto ame mugu 'deni dögba ziye bine ne embe dö zö, kina ti kokonyi ye nḡi.

^{II} Kina me mëdi miya ziye i'dike k̄omoye kandi laka di zi bi naga nima. Ya bo lende kënyë naga nima këdi kënyö ti dölet̄i 'bënni 'ba akilele tö nima rö yawa. ^{III} Lijë 'bënni nima inza du k̄oto te rö 'ba Boko'ba, ze ame dumötu bo ti tigo 'ba Nyi K̄oto Laka dubi go ako'dö 'ba Yësu Kurisitö ne ze na n̄ere rö 'ba bo ga. Kina dikali 'deni rö ma laka lende 'ba bilaka lesi na dö ti ki'di ze rö 'ba Boko'ba.

^{IV} Ne dödo kiya te dölet̄i na pele këdi ki'di wa rö 'ba Boko'ba, ti këdi gb̄i rö ma laka zö, ti ki'di ma gb̄i mëdi rö 'ba Boko'ba rö dö kiteli di dö ya ma laki pili. ^V Iele ma molo mi tö'dö dö modöömota di pötö ma köyö ma. Ma rö Yisarele di mi kupö Benyimona, kupö ze na molo rö Yudayi kako di zi 'bu ze löbu ga. Ma rö Parosi, bo kënyö toro kö'du ki'di 'ba bilaka ze ga.

^{VI} Moworo tönë bine kulöwö todo gomö rö bilaka 'ba kanisa. Boto m̄oto ame nḡi go kiya te mola wa ma k̄oto m̄oto kinza toro mo di mi kö'du ki'di 'dö tedi rö ma laka k̄omö Boko'ba ne inza du te.

^{VII} Ne wa ma molo naga nima pili k̄ozo m̄ori ko'dö ni ne, mongo 'deni nḡi le'jete k̄ozo wa ma yawa go wa ame Kurisitö ko'dö ne. ^{VIII} Rö ma laka mongo dölet̄i ni 'deni nḡi pili k̄ozo wa ma yawa römöyi tikali Yësu Kurisitö rö n̄ere ma na mbiri rö dö kiteli. Mola go wa naga nima 'deni pili go wa ma bo ko'dö zö. Mongo lijë pili 'deni nḡi k̄ozo yöri tara ^{IX} 'dö mëdi rö akoto ti Kurisitö go ndöbo abo ki'di ma rö ma laka k̄omö Boko'ba. Mi'di doma 'deni go lende 'ba Kurisitö go kö'du mo na Boko'ba ko'dö ma 'deni rö ma laka k̄omö bo. Ne tine inza go ako'dö laka ma 'ba toro kö'du ki'di abo. Boko'ba i'di ma 'deni mëdi rö ma laka k̄omö bo römöyi mi'di doma go lende 'ba Kurisitö. ^X Wa ma mo'doko na n̄ere rö tikali Kurisitö. Bo na kodö 'deni di mi tölë, go kö'du mo mo'doko 'dö tedi ti tigo abo kina gb̄i k̄ozo 'ba bo tara tombi gomö ti tölë. ^{XI} Kina Boko'ba ti koja ma nḡi yaga di mi tölë.

Riŋa Rö Ma Kodoro

^{XII} Tine minza t̄iyëni mo giri nime te mikali Kurisitö 'deni lipo mi k̄oto, kina minza gb̄i rö tiya mo te Boko'ba i'di ma 'deni mi k̄oto kinza a ma kënyë yimö. Mëdi gba rö togbo röma 'dö tikali Kurisitö nḡi lipo mi k̄oto, römöyi go kö'du mo na me Yësu Kurisitö koza ma rö 'ba bo.

^{XIII} Löndö ma ga, rö ma laka mikali Kurisitö dö nḡi gba lipo mi k̄oto. Mëdi gba mi riŋa döli k̄ozo bilaka ame di mi riŋa döli abo ko'ba n̄alo 'ba wa ma bo kiteli 'deni naga dö ne tara. ^{XIV} Tine mi'di röma 'deni tirin̄a rö ma kodoro tari tömö bi 'ba tote mo 'dö mo'ja kpa közi. Mo'dö 'deni tara 'dö mo'ja kpa közi ame Boko'ba koja Yësu tidëki ma dömöyi mo ne, kina rö loma ti bo mitoro.

^{XV} Ya ma k̄omö k̄opo mi kö'du 'ba Boko'ba naga ti kuti gb̄i go lende ma nime. Ne dödo kutike dö pele gomö Boko'ba ti kileme 'jaa ziye 'dö tikali mo laka. ^{XVI} Ma dö kiteli mo wa ame ga Boko'ba kileme 'deni zize pili rö kotokoto tö'dö mo ne, na go do'doke nduwë darike timo.

^{XVII} Löndö ma ga, ö'böke nduwë toloma k̄ozo 'bama kina i'dike k̄omoye go ya naga nima mi löngö ye yayi këdi koloma k̄ozo ma tönë ko'jake ze doloma ne tara. ^{XVIII} Ya m̄oto ga ëdi 'deni ame loma 'bënni ga kileme lijë rö bo ndo'ji 'ba lende 'ba tölë 'ba Kurisitö nime. Kina miya 'deni tönë molo bine ziye 'dö ki'dike k̄omoye kandi laka di zinni. Kina me mëdi mileki 'deni gb̄i miya ziye rö k̄omö tölo. ^{XIX} Ya naga nima n̄burun̄buru 'bënni na mi Gehena, römöyi wa ma lijë koro na n̄ere rö ako'doko 'ba yida rönni ga,

kina lijë ngi ro do kombi go wa ame ga dene go lijë ki'di lende mo ra kaya rönni ne. Meri 'ba wa 'ba dolingo nime na lijë ki'di ngi nge kö'bö dönni. ^{XX} Ne ze 'beze ma ze tiye nime go bi 'beze na ro doayai 'ba mitoro. Kina me dedí 'deni ro toda do tileki 'ba nere ze Yësu Kurisitö di yöyi tomo ze yaga di mi tölä. ^{XXI} Kina ti tigo mbembë abo kuyi yida ro 'ba doayai ma 'beze nime 'deni ngi go kedi kozo ma kele köbö 'ba bo 'ba mitoro nima tara, römöyi tigo nima i'di wa pili 'deni kuwö do bo.

IV

^I Kpe löndö ma ga ame mo'ö ye kulöwö ne, lende 'be ö'ö roma sowa römöyi kpe na 'deni ki'di ma ro lingo, kina kpe na gbi ro akileme laka 'ba laja ma zi Boko'ba. Go kö'du mo na miya ziye 'do tö'bö tuwö do lende nime ti tigo 'ba nere Yësu.

Toco To'do Lende Laka

^{II} Kpe Ewodiya ni ti Sundukë, moco ziye tuti do lende ro go roye kozo ame nere Yësu ko'do ye 'deni ro lëmi ne. ^{III} Tine ni ame ko'do ndobo nime ro ma laka tö ne, milende ziyi 'do kokonyi 'ja naga nime 'dë tuti do lende ro go rönni, römöyi lijë na kogbo rönni 'deni laka tiya laja laka 'ba Boko'ba koto tö gbi ti Kilemeneti ni ti ya moto ga, Boko'ba ugu möyi lijë 'deni pili mi buku abo ame bo kugu möyi ya ma ti didi ma nburunburu naga 'deni yimo ne.

^{IV} Kpe pili 'do kö'böke nduwë ro lingo römöyi kpe 'deni ro 'ba nere Yësu. Kina me medí mileki gbi mose ziye, ö'böke ro lingo. ^V I'dike 'do bilaka kikali ako'do 'be ga edi pili ro ma laka römöyi tako 'ba nere Yësu owo dë kpe. ^{VI} Kinza kolomake dë ti komo kilë'di go wa moto. Ne odo kiya te keddike ti gomo umötuke Boko'ba ko'doke yë'di zi bo kiyëtike go wa ame ga pili ko'dokoke ne zi bo. ^{VII} Kina bo ti kiyëyi döki'di ye 'deni ngi römöyi kpe 'ba Yësu Kurisitö ga na. Mi këyi abo ame ro do kiteli kebe wa pili ne ti kitata ye kinza komo kilë'di ti tikere konbenbe ye ra.

^{VIII} Ma ro nburunburu mo na me miya ziye löndö ma ga, ö'böke nge tomeri lende laka ame bilaka pili kedi kubi gomo ne. Meri 'ba lende laka ame kinza wa moto ma yawa yimo ne na 'do keddike timo, ti lende ma kele kinza wa moto ma kënyë yimo ti wa ame ga 'do kokonyi bilaka kinza wa moto ma kirasi mo ne. ^{IX} Kina o'doke wa tonë ga ko'jake moloma ro to'do mo kuwöke gbi moloma ro tiya kö'du mo ne. Wa naga nime na odo ko'doke 'deni Boko'ba ti kiyëyi döki'di ye ngi bo kö'bö tiye.

Yëe Ma

^X Ma ti mi këyi ro mbembë mileki yë'di mo zi nere Yësu römöyi ilenoke kpa kori 'ba ako'ö 'be ma goma 'deni 'böwu teyi di pötö ame tonë gomo kigabi 'deni sowa ne. Mikali ngi ro ma laka eddike tomeri ma, tine kori na kinza ziye 'do kilemeke zö. ^{XI} Minza miya nime go leri 'ba roma. Toloma nge go wa ame ga 'do ko'do rönni zö ne ikali roma 'deni. ^{XII} Mandi 'deni mi loma 'ba tedi ro leri gbi ti ame ti wa ro ma konya ne. Miyandi roma 'deni molo laka ti 'jo 'ba lende 'ba 'do toloma liya di mi go bi ame ga pili medí teyi ne. Tedi ti akonyo ro ma konya ala pele ngi ro 'bö kpaki ro ma koriya zö. Kina gbi ma 'do tedi ti wa ro ma konzi ala ro leri kpaki ro ma koriya zö. ^{XIII} Kurisitö i'di tigo 'deni zö ta'da wa naga nime timo. ^{XIV} Ne kpe gbi o'doke 'deni laka ame kokonyike ma di mi gomo nime ne.

^{XV} Kpe löndö ma ga ame mi Piliipöyi, ikalike 'deni tonë mari dogba tiya laja laka 'ba Boko'ba ziye ne kpe na nge koto kokonyike ma. Mi tenyi ma di Makedoniya bilaka 'ba kanisa ma laki okonyi ma dë ti wa ma kozo girisi,

tine kpe na nge ki'dike zö. ^{XVI} Pele tönë ko'ja mëdî Tesalonika ojake wa ame ga mëdî rɔ leri mo ne gbî zö mî konzi. ^{XVII} Minza miya nime gɔ ma mo'dɔkɔ kpa kôzî 'be, tine miya tara römöyî mo'dɔkɔ 'dɔ Boko'ba kileki gɔ bi mo ziye rɔ yëyî ma laka. ^{XVIII} Wa ame ga pili kojake ne ömö 'deni zö ki'di ma 'deni rɔ bɔ wa. Epapodito i'di 'deni zö minza kpe rɔ leri. Lijë 'deni kɔzɔ akumu ame koŋma zi Boko'ba 'dɔ tato kele mo kiyëyî mî bo ne. ^{XIX} Bo Boko'ba ma na rɔ bɔ wa ma dɔ kiteli. Bo ti ki'di Yësu Kurisitö 'deni ŋgî koja gɔ wa ame ga pili këddike rɔ leri mo ne ziye.

^{XX} Akilëlu këdî zi bo 'bu ze nduwë rɔ ŋburuŋburu. Amini.

Akumötö

^{XXI} I'dike mötö ma zi ya ame ga pili rɔ 'ba Yësu Kurisitö ne. Löndö ame ga tö bine ne umötö ye pili laka. ^{XXII} Bilaka 'ba Boko'ba ma bine pili, ma kulöwö mo ya ma liŋɔ 'ba bɔ doliŋɔ ma löbu umötö ye pili. ^{XXIII} Lende këyî 'ba ŋere Yësu Kurisitö koloma tiye.

Akugu 'Ba Polo Zi Kanisa Ma KOLOSE

I Ma Polo mo ame Boko'ba kigeli ma 'deni go ako'doko abo ro bo laja 'ba Yesu Kurisitö ne, ze ti löndö ze Timatiyo na me II dedü dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga mi Kolose ne, kpe ame ga 'deni ro löndö ma ki'di dönni go lende 'ba Kurisitö ne. Yeyi ti lende keyi 'ba Boko'ba 'bu ze koloma koto tiye.

Mötu Ti Yëe'di

III Dëdi nduwë dileki yëe'di kembe zi bo Boko'ba 'bu 'ba Yesu Kurisitö nere ze mi mötu ko'do ze goye. IV Römöyi duwö lende mo 'deni ma ki'dike doye go kö'du 'ba Yesu Kurisitö, ko'oke bilaka 'ba Boko'ba pili V mi komo ki'di go yeyi nime kikeki 'deni dömöyi ye mitoro ne. Lende mo ga na kuwöke 'deni tonë mi kada ma gogo laja laka 'ba Boko'ba mo komo ziye. VI Laja laka edi kita'ba 'deni ngi kana kote mi doling kozo ma kedü kana gbi mi löngö ye yayi kisaki molo di mi kada mo tonë dogba kuwöke teyi kikalike go yeyi 'ba Boko'ba laka ne. VII Epara bo laja lepü ze ma do'o kulöwö ne na kiyandi ye timo. Bo inda'ba laja 'ba Kurisitö 'deni do mi koto bo kiyandi ye. VIII Ako'o nima Nyi Koto Laka ki'di ziye ne bo na kiya gomo zize.

IX Go kö'du mo na me dedü dumötu 'deni nduwë goye molo tonë duwö lende 'be ne. Dititi bo Boko'ba kodö akikali 'ba ako'doko abo lo miye keddike ti akikali pili mi Nyi Koto Laka. X Kina 'do loma 'be kedü ko laka ro 'ba bilaka abo 'ba nere Boko'ba ko'bo tiyeyi döki'di bo, lende ko'do 'be ga pili kedü ro ma laka ti akikali mo nduwë ro do kiteli. XI Dumötu bo Boko'ba tigo löbu do kiteli abo kogbo ye to kpe kitigo, kombike gomo ti döki'di keddü ti löngö, XII kilekike yëe'di zi bo römöyi bo ileño ye 'deni tinda'ba wa tonë ga kikeki zi bilaka abo ga mi nere löbu abo 'ba bi koro ne. XIII Bo na komo ze 'deni kolo ze di mi tigo 'ba nere 'ba bi kolu ko'de ze mi nere löbu 'ba kole abo nime bo ko'o kulöwö ne. XIV Ti bo kole mo na me kutë goze 'deni kola ze go lende kënyë ze ga.

Yësu Na Ro Kinë Boko'ba

XV Kinë Boko'ba boto o'ja dë, tine kole abo na ro kinë bo mo ame kileme 'deni zize. Bo na ro kole döndende 'ba Boko'ba ro bo do wa pili. XVI Römöyi ti bo na me wa pili 'ba mitoro ni ti doyayi ko'ba rönni, ma ko'ja kinë mo kpaki ti ma kinza ko'ja kinë mo dë naga, pili ro go malayika ni ti wa ma ti közi kakpa ti tigo naga. Ti bo na me wa pili ko'ba rönni 'deni toro bo. XVII Gba kinza wa naga nime ko'ba rönni dë bo edi 'deni molo yayi. Ti bo na me wa naga nime pili kedü mi go bi mo ga ne. XVIII Kozo ame do na do yida ro ne tara, bo na ro do kanisa. Bo na ro tisaki mo, bo na ro döndende 'ba tado di mi tolë 'do bo na kedü ro löbu do kiteli do wa pili. XIX Go akiteri abo 'ba Boko'ba na ma bo koweli kole abo nime kolo kinë bo pili teyi. XX Ti bo kole na me Boko'ba ko'de wa pili 'ba mi doyayi ni ti mitoro 'deni kinda'ba minni koto ti bo go lende 'ba roma kole abo nime kulöwu bine do ngëri ne.

XXI Ne ma 'beye, tonë pa bine kpe ro ma kowo di ro Boko'ba ro bo ya abo ga. Meri 'be ti lende ko'do 'be ga pili ro ma kënyë. XXII Ne pele tara

bo ɛnyɪ ko'de ye 'deni tinda'ba miye koto ti bo ti tölē 'ba kole abo ame yida roma kolē bine ne. Bo o'de ye 'deni go keddike zi bo koto laka kinza a ma kɛnyē mato komo bo. ^{XXIII} Tine ziye ti tō'bō mī kori 'ba ti'di do go lende abo, kinza kebe kuyike kpeye dē kpe 'bōwu yaga di ro yēyī mo tōnē keddike ti komo ki'di gomo mī kada ma laja laka 'ba Boko'ba kōmō ziye ne. Laja laka uwōwō rōnī 'deni kote mī dōyayi, ame ma Polo gbī ro bo laja mo ne.

Polo Bo Laja

^{XXIV} Kina me le'jete ma ngī ro loŋo go gomo nime mēdī mombi go lende 'be ne. Ti mo'do ngī ndo mote koso gomo 'ba Kurisito ma kileke gba nime mī yida roma go kō'du 'ba yida ro bo ame ro kanisa ne. ^{XXV} Ma 'deni ro bo laja 'ba kanisa. Boko'ba na ki'di ma 'deni kpamo 'do tuwōwō laja laka abo pili ziye. ^{XXVI} Mī kada 'ba 'bu ze löbu tōnē ga pa bine laja laka nime oloma 'deni ro ma kusu. Tine ma le'jete ileme 'deni yaga zi bilaka abo ga. ^{XXVII} Ako'doko abo 'ba Boko'ba na 'do lijē kikali 'jo 'ba lende kusu abo tōnē ame yēyī ma löbu kēdī zi ma kinza kikali bo molo naga. Omba lende ma kusu mo tōnē na me, Kurisito ēdī 'deni miye. Kina ti keddike ngī ti komo ki'di go löbu abo mo tōnē.

^{XXVIII} Lende 'ba Kurisito na me dēdī duwōwō zi bilaka pili. Di'di komo kandi mo 'deni diyandi wa 'doyi ti akikali mo ga 'do ko'de yi mato kōmōyī koro yaga ro akoto ti Kurisito komo Boko'ba. ^{XXIX} Go 'do tō'do mo na me mēdī mulō doma mogbo roma ti tigo ame pili Kurisito ki'di zō mī ndobo abo nime ne.

II

^I Mo'doko ziye 'do kikalike do kulō ma nime laka ame mēdī mulō doma goye kpe bilaka 'ba Kolose ni ti Lodikiya gbī ti ma konzi mato ga ame kinza ko'ja kinē ma dē ne. ^{II} Mēdī moco miye go kinda'bake dōki'di ye ti koto mī ako'bo 'do keddike ro mōri mī akikali ma laka tikali go a 'ba Boko'ba tōnē pa ro ma kusu, ame kina ro Kurisito ne. ^{III} Bo Kurisito na ki'di mōri mbēmbē 'ba Boko'ba nime 'deni ziye ro lende kikali abo.

^{IV} Mēdī miya ziye nime kinza kowasa ma kindili mato ga kebe koto ye ra yaga di mī kori nime. ^V Kozo ame pele yida roma kinza tiye yayi ne mēdī tiye mī meri. Tine ma ro loŋo di bi tongo mo ma keddike ti mī koto ki'dike dōye 'deni nburu laka go lende 'ba Kurisito.

Loma Ro Akoto Ti Kurisito

^{VI} Kina kozo ame kinda'bake Yesu Kurisito 'deni miye ro nere ne, olomake ti ro akoto ti bo. ^{VII} Ogboke ngira'da ye kalo mī bo kubōke roye ti bo. Ogboke roye kitigo mī ti'di dōye go lende abo kozo ma kiyandi ye timo kinza kilikōke dōye dē. Ō'bōke ti tileki yē'di ro do kiteli zi Boko'ba.

^{VIII} Ongoke laka kinza boto koto ye ra yaga di mī kori nime ti akiyandi rumō ro bēti naga nima. Ame ka ngī ro 'ba dolingo nime ro kō'du ki'di ni ti dōlētī ma molo ne. Tine inza du te ro ma kako di zi Kurisito. ^{IX} Boko'ba na ma pili mī yida ro Kurisito. ^X Kina me kpe 'deni ro akoto ti bo ne kpe na 'deni ti didī ma laka mo tōnē. Bo Kurisito na ro bo do malayika ni pili ti wa ame ga kēdī ti kōzī kakpa ne.

^{XI} Tine tēdī 'be ro akoto ti Kurisito na kilele ye 'deni inza ro akilele ame ro 'ba yida ro 'ba bilaka lesi ne. Akilele na 'beye ro 'ba Kurisito ame koke lende kēnyē ku'du 'deni piri mōkō. ^{XII} Mī bapatisi usu ye 'deni koto ti bo. Kina me kodoke 'deni gbī koto ti bo di mī tölē mī ti'di dōye go tigo 'ba Boko'ba ame koja bo di mī tölē ne.

^{XIII} Tönë pa bine kpe ngi ro töku mi lende kënyë 'be ga kinzake ro 'ba Boko'ba. Ne ma le'jete Boko'ba ididi ye 'deni ti Kurisito. Bo ola ze 'deni go lende kënyë ze ga pili. ^{XIV} Kogba wali löbu tönë goze ne bo upupu 'deni pili yaga. Bo ogba 'deni ngi ko do ti kabi romo kutoti ti Yesu do ngeri. ^{XV} Ti tolë 'ba Kurisito do ngeri na ka'da tigo löbu ni ti wa ma ti közi kakpa naga 'deni pili. Oja lijë 'deni yaga bi kopo go kongo ma bo Boko'ba ka'da lijë 'deni.

^{XVI} Kina me kinza boto moto kebe tilende de kpe tiye go wa ma keddi konyoke ala kuweke. Kinza boto moto ki'di ko'du de kpe ziye go lende 'ba kada ma koro ala karama 'ba nyepa la'ja ni ti kada 'ba ro kindawo.

^{XVII} Lijë wa naga nima pili do mbeli 'ba wa ma keddi ko'do roni naga nime na ka, ame Kurisito na ro gogo mo ne. ^{XVIII} Kinza ki'dike boto moto kudoli ye de kiya te uburuke roye 'deni go kinza tumotu malayika kozo 'beni. Odo keddi pele ro akileme na bo kiya te bo o'ja, do kombi abo nima ka ro ma sari. Meri kënyë abo ma mi bo na ka'da bo 'deni. ^{XIX} Bo ope közi bo 'deni di go Kurisito ame kina ro do kanisa ne. Do na keddi kogbo yida ro pili bi koto go kpa domoso mo ga tiyöbu kozo ma Boko'ba kiteri.

Tölë Tididi Ti Kurisito

^{XX} Kpe, öleke 'deni koto ti Kurisito kope ye ro do ngölo di mi dölëti ni ti ko'du ki'di. Ne go wa'di na keddi kilekike roye gba 'böwu kozo iya te kpe 'ba dolijo? ^{XXI} Kö'du ki'di naga nime kiya te, "Kinza ko'do oto de ti a ma te. Kinza konyo a ma te de. Kina kinza kosa ro a ma te de gbi," ne. Eddi kuwöke domo gba go wa'di?

^{XXII} Wa naga nime guti mo odo ko'do 'deni yo na kote e'beni roni ngi aa bina. Lijë nima pili dongala ni ti ko'du 'ba bilaka lesi na ka, kinza ki'dike e'be doye de gomo. ^{XXIII} Laka, lijë inda ngi ro akikali mi toco wa go keddi ro ma kitigo mi motu gbi ti toto do beri ti gomo mo ma ko'do yida ro kpamo ko'o. Tine pele okonyi boto de koto te ta'da ako'doko kënyë 'ba yida ro.

III

Ya 'Ba Boko'ba

^I Oja ye 'deni yaga di mi tolë mi didi ti Kurisito. Kina i'dike doki'di ye ti go wa ame ga mitoro ti Kurisito bi ame bo koloma 'deni ro bo domo do dori Boko'ba ne. ^{II} A 'ba mitoro na 'do kiterike, kinza kiterike 'ba dolijo nime de. ^{III} Römöyi öleke 'deni tine eddike 'deni ro toloma ti Kurisito komo Boko'ba. ^{IV} Kina odo koja Kurisito bo tididi ye 'deni keddi kileme yaga ti dokoke koto ti bo mi löbu abo.

^V Kina wa ame ga pili miye ro 'ba dolijo nime ne upöke ti koteke domo 'doyi yaga. Lijë yeri ni ti ndoro mo ti komo kilë'di ma kënyë, ti kodi ti mi kombi ni ame na ro tumotu a ma yawa kinza ro Boko'ba ne. ^{VI} Ame go lende mo ya 'ba Boko'ba keddi kako do kole ma kinza koro lende abo ne. ^{VII} Tönë pa bine kpe olomake gbi yimo to'do mo.

^{VIII} Tine ma le'jete iyeseke lijë pili yaga, 'diri ni ti doki'di kënyë ti go'de'de ti dokosi ti kpa kumu. ^{IX} Kinza kunzöke beti de kpe zi lep'i moto. Römöyi kinë ma molo tönë öloke 'deni yaga ti a ma kënyë mo ga. ^X Tine le'jete öloke kinë ma la'ja 'deni roye. Boko'ba na ko'ba abo kina me bo keddi kilejo ye 'deni nduwë tö'bö nburu kozo kinë bo tikali bo ro ma laka. ^{XI} Kina me a moto inza kpe ziye ro bo löwö ala Yudayi, ma kilele ala ma kinza kilele, ma koloma ngi kozo a 'ba mökö naga tara ala ma kinza meri, atöli ala ma kinza ro atöli. Tine ma ro do kiteli mo Kurisito na 'deni pili miye.

^{XII} Kpe na ɔ bilaka 'ba Boko'ba ame ga bo ko'ɔ kigeli 'deni ɔ 'ba bo ne. Kina oloke kinē ma la'ja 'ba mī kēyi ni ti kɔmɔ kele ko'dɔ ti, ti loma liya kinza dɔ kombi ti lende liya. ^{XIII} Osake lende konya 'ba lēpi ye ga le ɔye kolake lijē go wa ma lijē kirasi ziye. Boko'ba ola ye 'deni go lende kēnyē kina 'dɔ kolake lēpi ye ga gbī tara. ^{XIV} Ma ɔ dɔ kiteli mo inda'bake ako'ɔ rōmōyi ako'ɔ na kodo'bo wa pili mī kɔtɔ.

^{XV} Lende kēyi 'ba Kurisitō nime bo ki'di ne kokoko ye rōmōyi gomo na me bo kidēki ye 'deni ko'de ye ɔ kupō kɔtɔ. Ō'bōke ti tileki yēē'di zi Boko'ba. ^{XVI} I'dike laja 'ba Kurisitō koloma kalo miye kiyandike ɔye ɔ go ɔye ti akikali mo ki'dike kɔmɔ kandi mo ti toba ŋgala ti akilēlu ame ɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka ne. Ilēluke Boko'ba ti mī kɔtɔ kilekike yēē'di zi bo. ^{XVII} Wa pili ame ga kēddi ko'doke ala pele ɔ ndobo ala bo ɔ lende kiya, o'doke ti mōyi ŋere Yēsu kilekike yēē'di mo zi 'bu ze Boko'ba go lende abo.

Loma Ma Laka

^{XVIII} Kpe 'ja, uwōke dɔ mē'dē ye ga. Rōmōyi na tara ziye kpe ame 'deni ɔ akotɔ ti Kurisitō ne.

^{XIX} Kpe mē'dē, ɔ'oke 'ja 'be ga. Tine kinza kō'bo dē ti mugu kinyawo.

^{XX} Kpe kole ni, uwōke dɔ kōyō ye ga mī wa 'doyi. Rōmōyi ziye 'dɔ to'do mo te na ti kiyēyi dōki'di Kurisitō ŋere ze.

^{XXI} Kpe 'bu, kinza kogbake dōki'di kole dē kulōwō, kinza dōki'di nni kidaki ra.

^{XXII} Kpe atoli, uwōke dɔ bo dōye ga ame mī dolinjo bine ne nduwē. Kinza ko'doke ndobo dē ŋge di rōnni tu'bolu kōmōnni timo. Tine o'doke ti dōki'di ye pili toro Boko'ba. ^{XXIII} Mī ndobo 'bi o'do ti dōki'di kɔtɔ kɔzɔ ēddi ko'do zi Kurisitō, tine inza zi bilaka lesi. ^{XXIV} Kina bo na ti kopi bi gomo 'ba rōyi ziye ɔ yēyi mo tōnē Boko'ba kose molo ne. Rōmōyi Kurisitō na ɔ ŋere bo dōye pili. ^{XXV} Bo ame ɔ bo lende kēnyē ne ti ko'ja kpa kōzi 'ba gomo gbī. Rōmōyi Boko'ba ēdi ko'do burē 'ba bilaka pili ɔ ma koriya.

IV

I Kpe bo dɔ atoli ni, o'doke atoli 'be ga laka rōmōyi kpe ēddike gbī ti bo mɔtɔ mbiri dōye ɔ ŋere mitoro.

Toco To'do Lende Laka

II Kpe pili ō'bōke ŋburu ti mōtu ko'do ti bi koda ti tileki yēē'di zi Boko'ba.

III Kina ititike Boko'ba gɔze 'dɔ ki'di do'ja kari 'ba 'dɔ tuwōwō lende kusu 'ba Kurisitō nime kileme ra zize ne. Go kō'du mo na me le'jete ma mī maboso. IV Kina ititike bo gbī goma 'dɔ miya lende nime ɔ ma kodoro rōmōyi ndobo ma 'bama mō na.

V Mī ndobo ko'do 'be mī lōngō bilaka ma kinza ɔ 'ba kanisa naga nima o'doke ti lende kikali mo. Tine ɔdɔ kari kila'ba ra ziye mɔtɔ kɔzɔ go kele naga tara iyēti lende 'ba Boko'ba liki zinni. VI Ilende ɔ ma konmi zinni tine i'di tiko'do kpēyi kina ti kikalike ŋgi tileki dɔ akititi mo ga laka.

Ndose Ma Nburunburu

VII Bo lōndō ze Tukikō ma dɔ'ɔ kulōwō nime ti kari kiyēti lende ma 'jaa pili ziye. Bo na ko'do ndobo nime 'deni kɔtɔ tize mī toja laja 'ba Kurisitō ŋere ze ti dōki'di kɔtɔ. VIII Go kō'du mo na me mēdi moja bo kari ziye towawa dɔ mbili ye tiya mo ziye ma dēdi tondo kina gbī toco ye mī lende 'ba Boko'ba. IX Onesimo bo lōndō ze mɔtɔ ame ɔ lēpi ye dɔ'ɔ gbī kulōwō kēdi ko'do ndobo nime ti mī kēyi ne ēdi kari kɔtɔ ti Tukikō. Lijē ti kiyēti wa ame ga pili kēdi ko'do rōnni bine ne ziye.

^X Aritaroko ame kēdi tō mī maboso bine ne umōtō ye gbī pili. Marako bɔ lano 'ba Baranaba ni tōnē umōtō ye gbī. Momeri 'bama ndose abo ti kōmō 'deni ziye yayi ame gɔ konɔke gɔ bo laka ko'dake ŋba rɔ bo ɔdo bo kōmō ziye yayi ne. ^{XI} Yēsuwa ame kīdēkī gbī rɔ Yoseto ne umōtō ye gbī. Lijē ya mota naga nime na ŋge rɔ Yudayi ma kēdi ko'do ndɔbo tō mī tiyandi lende 'ba ŋere lōbu 'ba Boko'ba. Lijē nime ogbo ma ŋgī sowa.

^{XII} Erapora ma tōnē rɔ lēpī ye bɔ ndɔbo 'ba Kurīsītō ne umōtō ye pili. Bo ō'bō ŋburu tumōtu goye tititi Boko'ba 'do kokonyi ye tɔrɔ kitigɔ kandike mī to'do ako'doko 'ba Boko'ba ti dōkī'dī kɔtɔ. ^{XIII} Topi rɔ bo nime kulōwō goye gbī ti bilaka 'ba Lodikiya ni ti 'ba Irapoli ne mo'ja ŋgī.

^{XIV} Luka bɔ kikali do wɔwɔ ze ma do'ɔ kulōwō nime umōtō ye pili lijē ti Dema.

^{XV} Ma 'bama na me, umōtōke lōndō ma Lodikiya pili gbī ti Nyamba ti bilaka ame ga pili kēdi kototo kpēnni bi mōtu liŋɔ 'bēni ne.

^{XVI} ɔdo kīdēkīke waraga nime 'deni kote ojake gbī kari Lodikiya 'do kari kīdēkī zi kanisa ma yayi. Kina ti lijē koja waraga ma 'bēnni gbī kako ziye.

^{XVII} Iyake ndose ma nime zi Akipo te, "Omeri ndɔbo lōbu nime Kurīsītō ŋere ze ki'di yi kpamo 'do koto ko do 'bō mo ne."

^{XVIII} Ma Polo mugu mōtō ma nime ziye ko ti kōzō. Kinza ki'dike lende 'ba toboso ma nime dē kudōlu di doye. Lende kēyi 'ba Boko'ba koloma tiye.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba Polo Zi Kanisa Ma TESALONIKA

Polo Ileki Yēē'di

^I Ze Polo ni ti Silibano ti Timatiyo dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ma mi Tesalonika, kpe ame 'deni ro 'ba 'bu ze Boko'ba ti nɛre ze Yēsu Kurisītō ne. Dumōtō yē, dititi Boko'ba 'dɔ bo ki'di yēyi ziye kolomake ti mi kēyi.

^{II} Dēdi nduwē ro to'do yēē'di zi Boko'ba gɔye pili. Dolob'bo dē di bi tititi bo 'dɔ tokonyi ye. ^{III} Do'do yēē'di zi 'bu ze Boko'ba gɔ ame ti'di dɔye gɔ lende abo ki'di ye 'deni kuyike to'do lende ma laka. Yēē'di kēdi gbɔ zi bo gɔ ame to'ɔ rɔye ro gɔ rɔye ki'di ye 'deni kogbɔke rɔye laka tokonyi rɔye ro gɔ rɔye. Do'do yēē'di gbɔ zi bo gɔ ame ti'di dɔye gɔ tileki 'ba nɛre ze Yēsu Kurisītō ki'di ye 'deni kēddike ti dōki'di kēddi.

^{IV} Lōndō ze ga, do'do yēē'di zi Boko'ba rōmōyi dikali 'deni bo ɔ'ɔ ye kigeli ye ro 'ba bo ga. ^V Dikali a nime 'deni rōmōyi mi kada ma tōnē do'de laja laka abo ziye ne, duwōwō dē nɛge ti lende 'ba kpeze tine ti tigo 'ba Nyi Koto Laka. Kina di'di doze gbɔ gɔ laja laka nime ti dōki'di koto. Ikalike loma ze ma tōnē doloma mi lōngō ye ne di'di rɔze 'dɔ tokonyi ye.

^{VI} Mi kada naga nima yayi olomake gbɔ ro to'do mo kɔzo 'beze ma ti nɛre ze Yēsu. O'bōke ti'di dɔye gɔ lende abo gomo kēdi kɔdɔ pele rɔye ro mbēmbē. Tine Nyi Koto Laka i'di ye ngi kolomake ro lɔɔ. ^{VII} Gɔ kō'du mo na me ya ame ga pili mi Makedoniya ni ti Giriki ki'di dōnni 'deni gɔ lende 'ba Yēsu ne o'doko 'deni gbɔ 'dɔ tēdi ti dōki'di kēddi kɔzo 'beye tara. ^{VIII} Lende 'be i'di bilaka ma konzi 'ba mi dɔyayi naga nime 'deni kuwō dɔ lende 'ba nɛre ze Yēsu. Bilaka pili uwō 'deni ma ki'dike dɔye gɔ lende 'ba Boko'ba. Wa mato inza kpe kulōwō ma 'dɔ diya zinni gɔ lende 'be. ^{IX} Lijē ēdi 'deni ro tiya lende 'ba mi kada ma tōnē dari dɔgba mi lōngō ye ne ro gɔ rōnni. Lijē ēdi gbɔ ro tiya mo ma kolake gɔ akoro 'deni kilekike toja laja 'ba Boko'ba ma ti didi ame bo na nɛge koto kpōki 'dɔ bilaka koro ne. ^X Bilaka naga nime pili ēdi gbɔ tiya mo ma kēddike 'deni ndō toda dɔ tako 'ba Yēsu kole 'ba Boko'ba ma bo kēdi kako di mitoro. Bo na Boko'ba ki'di 'deni kēnyi kɔdɔ yaga di mi tōlē. Kina me bo komo ze 'deni di zi ya 'ba Boko'ba ame kēdi kako dɔ bilaka ne.

II

Ndɔbo 'Ba Polo Di Tesalonika

^I Lōndō ze ga, ikalike 'deni lɔngere ze ma tōnē dari dɔgba ziye bine ne ilikō dē ngi ro yawa. ^{II} Ikalike kōzi kasi ma tōnē ko'do zize di Pilipōyi kiti'ja ze kulōwō gba kinza dari ziye yayi ne 'deni. Ne Boko'ba ame ro bo konɔ gɔze ne i'di tigo ngi zize diya laja laka abo ziye ro dɔ ngōlō ya mato ga kēdi kiya kpa pele rɔze.

^{III} Tōnē dēdi toco mo ziye 'dɔ ti'di dɔye gɔ lende 'ba Boko'ba ne lende ze pili ro ma laka kinza ama kēnyē mato yimo. Kina du'bōlu bɔto dē gbɔ. ^{IV} Boko'ba na kikalā ze 'deni ro ma laka 'dɔ diya laja laka abo zi bilaka. Kina me dēdi diya 'deni ko tara. Lende naga nime dinza diya tiyēyi dōki'di bilaka timo rɔze. Tine dēdi diya kɔzo ma Boko'ba ko'doko zize 'dɔ tiya mo. Bo na ro bo ame kēdi kiyozo meri ze ga kikali gomo gbɔ pili.

V Ikalike 'deni tönë dëdi tiya laja laka 'ba Boko'ba ziye bine ne, diya kpa koŋmi dë 'do tu'bölu ye timo. Kina Boko'ba ikali gbï d'indëndë ye dë 'do to'ja wa mato di ziye. VI-VII Kozo ame ze ro bo laja 'ba Kurisitö ga ne, ma dëdi didëki wa ra pele di ziye dëne inza gbï ro ma kënyë. Ne di'di ye, ala bilaka mato ga dë 'do koro ze. Diliya roze ngi ziye kozo ma ame këdi kilëlu do kole 'bëni ga ne tara. VIII Do'co ye ngi ro do kiteli go kö'du mo na di'di gbagba ze 'deni goye. Do'doko tiya laja laka 'ba Boko'ba ziye gbï togbö roze ti tigo pili 'do tokonyi ye.

IX Löndö ze ga, diya lende nime römöyï omerike ndöbo ma do'do ti tende 'ba roze 'deni. Mi kada ma dëdi ro tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba ziye naga do'do ndöbo 'ba gbagba ze ti közize kote kada kote koröndo römöyï kinza dëdi ra ro kpanbiri ma löbu ziye.

X Kpe 'beye ikalike 'deni ma do'do ye ro ma laka kpe ame ga ki'dike döye go lende 'ba Yësu ne, dirasi wa mato dë gbï ziye. Boko'ba ikali lende nime gbï. XI Römöyï ikalike 'deni ma do'do ye pili laka kozo 'bu ame këdi ko'do kole 'ba gbagba bo ga ro ma laka ne tara. XII Dö'bö nduwë ro toco mo ziye 'do ki'di kolomake ti mi këddi kinza tikere. Kina dose 'deni gbï tönë ziye 'do koroke Boko'ba mi loma 'be ma mi dölöŋo nime römöyï bo ti kidëki ye 'deni ngi ro 'ba bo ga mi kada ame bo këdi kako 'deni kada mato ro ñere ma löbu 'ba do wa pili ne.

XIII Wa mato ma do'do yëe'di nduwë gbï ro mbëmbë zi Boko'ba gomo na me, römöyï mi kada ma tönë diya lende 'ba Boko'ba ziye uwöke ngi ro ma laka ki'dike döye gomo. I'dike döye ngi gomo dë nge kozo lende 'ba bilaka, ne tine ngi lipo ro lende 'ba Boko'ba mo bi mo. Ro ma laka lende 'ba Boko'ba na ngi, kpe ame ga ki'dike döye gomo ne i'di ye 'deni këddike ro ma laka.

XIV Löndö ze ga, ëddike 'deni gbï tombi gomo ti mi këddi kozo 'ba bilaka 'ba kanisa 'ba Boko'ba ame ga mi döyayi 'ba Yudayi ne tara. Lijë 'deni ro 'ba Yësu Kurisitö kina me Yudayi këdi 'deni ro todo gomo rönni gbï kozo ma tönë bilaka 'ba döyayi 'be yayi koloma to'do mo ziye ne. XV Yudayi tönë ga na, lijë bo kupö ñere ze Yësu gbï ti bo kumë lende 'ba Boko'ba ma molo naga, lijë na gbï tönë koga ze yaga di mi gawo mato ga. Wa ko'do 'bënni ga i'di dökï'di Boko'ba 'deni kata rönni. Kina lijë kö'bö ngi ro ya ti bilaka pili. XVI Lijë oma tota ze di bi tiya lende ziye kpe ma kinzake ro Yudayi naga kinza komo ye ra yaga di mi tölë. Kina me wa nime i'di ndi lende kënyë 'bënni ga 'deni ngi këddi. Ma ro ñburuñburu mo tine ya 'ba Boko'ba ëdi 'deni dönni.

Meri 'Ba Pölo

XVII Ne 'beze löndö ze ga, tönë ya mato ga ki'di ze dënyï mbowa yaga di mi löngö ye ne dëdi tomeri mo 'do tileki tongo ye gbï. Dëdi nduwë ro topi roze 'do tileki tari ziye yayi. Tine ame do'ja kinë ye dë pele ti komaze kö'du 'be o'c roze sowa. XVIII Ze pili do'doko 'do tileki tari ziye yayi. Ma Pölo mopi roma 'deni mi konzi 'do tileki yayi tine Satani ola ze dë. XIX Do'doko 'do tari tori ye römöyï boto mato inza ma kebe ye ti ti'di dökï'di ze këddi ro löŋo 'do ki'di ze dëdi ro do kombi go ndöbo ze komo ñere ze Yësu mi kada 'ba tileki abo kako dölöŋo nime bine. XX Kpe na ti këddike ro lëbi ma do kiteli zize 'do ki'di ze dëdi ro löŋo.

III

I Kina ma ro ñburuñburu mo tine meri 'ba 'do to'ja kinë ye na kupö ze 'deni ngi ro tupö. Go kö'du mo na diya te ma laka mo zi Timatiyo 'do kola ze kutu ze mi Ateniya bine, II go doja bo kari ziye yayi. Bo na ro löndö

ze ame ko'do ndobo 'ba tiya laja laka 'ba Kurisütö nime gbï bi koto tize. Do'doko 'do bo kari kikëti ye ti'di doye go lende 'ba Boko'ba ti mi këddi III kinza botö motö kileki ra yi'böwu di zi tikere 'ba gomo ame këdi ko'do ye ne. Kpe gbï ikalike 'deni ro ma laka wa ma Boko'ba ko'doko di zize na ma 'do dombike gomo ti mi këddi. IV Tönë dëdi gba tiye yayi ne diya 'deni molo ma 'do dombike gomo mo kozo a nime te. Kina me kikalike 'deni këdi ko'do roni tara. V Go kö'du 'ba meri 'be ame kupö ma 'deni ngi ro tupö ne na me moja Timatiyo 'do kari tonjo mo doo ëddike ngi nduwë ti'di doye go lende 'ba Boko'ba. Ma ti meri mo bine motoga Satani ti kusus doye 'deni ki'di ndobo ze nime kilikö ro yawa.

Lõjo 'Ba Polo

VI Ne kina me Timatiyo kileki kako di ziye dayi kiya te ëddike nduwë ro ma kitigo mi meri 'be ti'di doye go lende 'ba nere Yësu gbï to'ö roye ro go roye, ze 'deni ro lõjo ro mbëmbë go lende mo. Bo ako gbï kiya zize ma këddike nduwë ti mi këyi tomeri goze 'do to'ja kinë ze gbï kozo ame dëdi timo bine ne tara.

VII Löndö ze ga, lende 'be ame këddike nduwë ro ma kitigo mi meri 'be ti'di doye go lende 'ba Yësu ne, i'di ze 'deni ngi ti mi këddi pele di mi gomo mbëmbë nime këdi ko'do ze ne. VIII Ame dikali 'deni kö'böke ro akoto ti nere ze Yësu ne lende mo ididi ze 'deni ngi ro ma laka.

IX Go kö'du mo do'do yë'di ro mbëmbë zi Boko'ba go lende 'be. Bo i'di lõjo ma löbu ro do kiteli 'deni zize go lende 'be. X Dëdi nduwë toma'jo roze zi bo kote kada kote korondo 'do bo ki'di ze to kpe do'ja kinë ye ti komoze. Kina gbï 'do diyandi ye ti wa ame ga kikalike dë gba mi loma 'ba ti'di do go lende 'ba Yësu Kurisütö nime ne.

XI 'Bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu kokonyi ze to kpe tari ziye yayi. XII Nere ze Yësu ki'di akö'ö ma do kiteli abo këdi tiye to'ö roye ro go roye gbï to'ö bilaka pili nduwë ro mbëmbë kozo ame do'ö ye ne tara. XIII Do akö'ö ma do kiteli këdi 'deni tiye kozo a nime te ti këddike ngi ti mi këddi. Kina ti koroke 'deni ngi ro ma kopo kinza lende kënyë motö komo 'bu ze Boko'ba mi kada ma nere ze Yësu këdi kileki 'deni kako dõljo nime ti ya ame ga ro 'ba bo ne.

IV

Ako'doko 'Ba Boko'ba

I Löndö ze ga, do'doko tiya mo gbï ziye 'do kö'böke to'do wa ame ga Boko'ba ko'doko ne. Ze na tönë diyandi ye ti wa naga nima kina me këddike 'deni ro to'do mo. Ne do'doko toco mo ziye ti közi kakpa 'ba nere ze Yësu to'do mo ro do kiteli. II Ikalike ndose 'ba nere ze Yësu naga nime 'deni laka.

III Wa ma Boko'ba ki'di kö'du mo 'do ko'doke na ro lende laka abo kinza yëri ko'do. IV Kpe botoni pili ziye tikali togbo do yida roye ga mi kori mo ame ro ma koro zi Boko'ba ne. V Kinza ki'dike kö'du 'ba tö'dö ti ro dë koso doye kozo 'ba ya ma kinza kicali Boko'ba dë naga. VI Togbo do yida ro kozo a nime te na ti ki'di kolomake kinza ko'doke komo riyö zi löndö ye ga ala gbï tirasi wa motö teyi go kö'du 'ba 'ja.

Tönë molo bine diya 'deni yaga ziye kinza ko'doke lende kënyë naga nime dë römöyi ya ame ga pili ko'do ne Boko'ba ëdi kodo karama domo. VII Ma tönë bo kidëki ye ti'di doye go lende abo ne bo idëki ye dë 'do to'do lende kënyë ma kozo yëri ni. Tine lende laka abo na bo kidëki ye to'do mo. VIII Ya ame ga kilagi lende ze nime ne lende 'ba bilaka lesi na dë lijë këdi kilagi, lende 'ba Boko'ba ame ki'di Nyi Koto Laka 'bëni ziye ne na.

^{IX} Tine gɔ lende 'be wa mɔto inza kpe ma 'dɔ diya ziye gɔ lende 'ba to'ɔ rɔye rɔ gɔ rɔye rɔmɔyɔ Bɔko'ba na kiyandi ye 'deni to'dɔ mo. ^X Kina me kɛddike 'deni rɔ to'ɔ bilaka 'ba kanisa ame ga pili mɔ dɔyayi 'ba Makedoniya yayi ne. Ne pele dɛdɛ docɔ 'deni nduwɛ ziye 'dɔ ko'ɔke lijɛ rɔ dɔ kiteli.

^{XI} Diya 'deni gbɛ tɔnɛ ziye 'dɔ kogbɔke rɔye laka toloma le kinza to'dɔ go'de'de mɔ lende 'ba ya mɔto ga. O'dɔke ndɔbɔ 'be ga ti kɔziye kɔzɔ ma tɔnɛ diya molo ziye ne ^{XII} kinza kɛddike ra rɔ bɔ gɔ kɔzi ya mɔto ga. Ma te na ti ki'di ya ma kinza ki'di dɔnnɔ gɔ lende 'ba Yɛsu naga kiya ye 'jaa rɔ bilaka ma laka.

Tɔlɛ

^{XIII} Lɔndɔ ze ga, do'dɔko tiya ame ziye gɔ lende 'ba ya ame ga kɔlɛ 'deni ne. Do'dɔko ziye tikali mo rɔ ma kodɔrɔ gɔ kɔ'du 'bɛnnɔ kinza kuduke ra kulɔwɔ kɔzɔ 'ba ya ma kinza ki'di dɔnnɔ gɔ to'dɔ 'ba tɔku yaga di mɔ tɔlɛ naga. ^{XIV} Ne ze 'beze ma ze tiye dikalike Yɛsu ɔlɛ 'deni kɛnyɔ 'bɔwu kɔdɔ yaga di mɔ tɔlɛ. Kina gɔ di'dike dɔze gbɛ gɔmo tara kada mɔto Bɔko'ba ɛdi ki'di ya ma ki'di dɔnnɔ gɔ lende 'ba Yɛsu lijɛ kɔlɛ 'deni naga kɔdɔ di mɔ tɔlɛ kari koloma ti Yɛsu.

^{XV} Wa nime dɛdɛ diyandi ye timo ne, lende ma nɛre ze Yɛsu kiya na. Mɔ kada ma bɔ kɛdɛ kileki kako dɔlinɔ bine ze ame ga gba ti kɔmɔze ne dinza darike titi dɔgba zi bo di zi ya ame ga kɔlɛ 'deni molo ne. ^{XVI} Mɔ kada mo nima ti duwɔke birɔ tapi 'ba Bɔko'ba ti birɔ 'ba mugu 'ba bɔ ma rɔ lɔbu 'ba dɔ malayika gbɛ ti tudu 'ba tɔtɔti 'ba Bɔko'ba. Tine na nɛre Yɛsu ti kako bɛri di mɔtɔrɔ. Kina dɔgba mo tine ya ma ki'di dɔnnɔ gɔ lende abo ame ga kɔlɛ 'deni ne ti kɔdɔ yaga di mɔ tɔlɛ. ^{XVII} Kina Bɔko'ba ti kogba ze ya ame ga gba ti kɔmɔze ne 'deni kɔdɔ'bɔ tɔnnɔ tari mɔ poli tɔrɔ turɛ dɔ nɛre Yɛsu mɔ lɔngɔ mɔtɔrɔ ni ti dɔyayi. Di yayi tine na ti dolomake nɔburu ti bo. ^{XVIII} Kina me lende nime mo'dɔko ziye 'dɔ kotoke nduwɛ tiya mo rɔ gɔ rɔye 'dɔ ki'di dɔki'di kɛddɛ ziye.

V

Loma Ti Bi Koda

^I Lɔndɔ ze ga, wa mɔto inza kpe ma 'dɔ diya ziye gɔ lende 'ba kada ma wa naga nime kɛdɛ ko'dɔ rɔnnɔ yɔmo, ^{II} rɔmɔyɔ kpe gbɛ ikalike 'deni bɔto mɔto inza kikali kada ma nɛre Yɛsu kɛdɛ kileki kako timo dɔlinɔ nime bine. Kada mo ɛdɛ kɔmɔ ngɔ tugu'du kɔzɔ tako 'ba bɔ 'bɔgɔ rɔ mɔ korɔndɔ naga tara. ^{III} O'dɔ bilaka kiya te, "Gɔ bi pili ɛdɛ laka," tɛgɛ me tondo te yɔ na kada 'ba gɔmo ma lɔbu ku'du rɔni rɔni ngɔ zinni kɔzɔ mɔ ko'ɔ 'ba lɔyɔ ame kɛdɛ kɔmɔ dɔ 'ja ne tara. Tine bɔto mɔto inza kokpe di mɔ gɔmo nima.

^{IV} Ne kpe 'beye lɔndɔ ze ga, inzake mɔ bi kɔlu kina tako 'ba nɛre Yɛsu inza kiyere ye ngɔ kɔzɔ tako 'ba bɔ 'bɔgɔ naga tara. ^V Kpe pili rɔ bilaka ma kɛdɛ ko'dɔ wa yaga mɔ kada. Ze 'beze ma tiye nime dinzake kpe rɔ 'ba bi kɔlu. ^{VI} Gɔ kɔ'du mo kinza dɔ'bɔke dɛ nduwɛ tɔ'dɔ kɔzɔ 'ba ya ma laki. Zize tɛdɛ rɔ ma kongɔ bi togbɔ dɔ yida rɔze ga. ^{VII} Mɔ korɔndɔ na bilaka kɛdɛ kɔ'dɔ, kina mɔ korɔndɔ na gbɛ bilaka kɛdɛ kitiri rɔnnɔ ti layi nɔbɔ kupɔ wa. ^{VIII} Ne ze 'beze 'deni rɔ bɔ to'dɔ wa yaga mɔ kada kina gɔ dogbɔke dɔ yida rɔze ti. Zize gɔ dɔ'bɔke ti'di dɔze gɔ lende 'ba Bɔko'ba ti to'ɔ lɛpi ze ga 'dɔ dɛdike ti wa 'ba titata yida rɔze timo di zi kɔmo 'ba Satani. Dɔ'bɔke gbɛ ti'di dɔze gɔmo ma Yɛsu kɛdɛ kɔmɔ ze di mɔ tɔlɛ 'dɔ dɛdike ti wa 'ba titata dɔze timo di zi kɔmo 'ba Satani.

IX Römöyî Boko'ba igeli ze dë 'dɔ todɔ karama dɔze. Tine bo igeli ze 'dɔ ki'di ɲere ze Yësu Kurisitò kɔmɔ ze di mi tölë. **X** Kina me Yësu kölë 'deni tokonyi ze 'dɔ mi kada ma bo kèdî kako yimo nima ɔdɔ dëdike gba ti kɔmɔze ala dölëke 'deni pele gɔ dëdike ti didi ma ɲburunburu koto ti bo. **XI** Kina me lende nime otoke nduwë tiya mo rɔ gɔ rɔye 'dɔ koco mi kèddi ziye kɔzɔ ame kèddike rɔ to'dɔ mo ne.

Ndose Ma Nyburunburu

XII Diya ame ziye löndö ze ga, oroke ya ame ga kèdî ko'dɔ ndɔbɔ 'ba Boko'ba mi löngö ye ne. ɲere Yësu na ki'di lijë 'deni 'dɔ tonɔgɔ gɔye gbî tiyandi ye. **XIII** Gɔ kò'du mo 'dɔ kɔ'oke, koroke lijë gbî rɔ mbëmbë gɔ ndɔbɔ ma lijë kèdî ko'dɔ nima. Kina gɔ kolomake ti, ti mi këyi rɔ gɔ rɔye.

XIV Kina ame gbî ziye löndö ze ga, ziye 'dɔ tamo dɔ ya ma tikëpi naga. Ocoke ya ma dökî'di kòkòbò naga gɔ kèdî ti mi kèddi. Okonyike ya ma korɔ'bo naga kina 'dɔ kèddike ti kɔmɔ kele dɔ bilaka pili. **XV** Kinza kebeke dë tileki dɔ lende kënyë ti lende kënyë. Tine i'dike rɔye to'dɔ lende laka rɔ gɔ rɔye gbî zi bilaka pili.

XVI Ziye tó'bò rɔ lonɔ **XVII** ti mötu ko'dɔ zi Boko'ba **XVIII** kina 'dɔ kò'bòke to'dɔ yéë'di nduwë zi bo mi kada 'ba wa pili. Ame na rɔ wa ma Boko'ba ko'dokɔ ziye 'dɔ to'dɔ mo römöyî kpe 'deni rɔ akoto ti Yësu Kurisitò.

XIX Kinza kilagike tuwö wa ame ga Nyî Koto Laka kèdî kiya ziye ne dë. **XX** Kinza kudölîke kò'du 'ba bo kumë lende dë gbî, **XXI** tine iyozoke pili kina 'dɔ koroke ma laka mo ga ame rɔ 'ba Boko'ba ne **XXII** tine gɔ kilagike ma kënyë mo ga pili yaga.

XXIII Boko'ba na kèdî ki'di ze pili toloma ti mi këyi. Bo ki'di ye nduwë to'dɔ lende laka abo 'dɔ ɔdɔ ɲere ze Yësu Kurisitò kèdî kileki 'deni kako doliɲo nime 'dɔ koroke kɔmɔ bo rɔ ma kɔpɔ kinza wa ma kënyë mɔtɔ du te mi loma 'be. **XXIV** Boko'ba na kídëkî ye 'deni bo ti ko'dɔ wa naga nime gbî pili ziye römöyî bo ëdî nduwë ko'dɔ wa ame ga bo kiya to'dɔ mo ne.

XXV Ititike Boko'ba gbî gɔze, löndö ze ga. **XXVI** Umötöke löndö ma yayi naga nima pili ti kòzi riyö mi möyi Boko'ba.

XXVII Mi'di kò'du mo ziye ti kòzi kakra 'ba ɲere Yësu tidëkî waraga nime zi bilaka 'ba kanisa pili.

XXVIII Lende këyi 'ba ɲere ze Yësu Kurisitò koloma tiye.

Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Pölo Zi Kanisa Ma TESALONIKA

Pölo Iteki Yëë'di

^I Ze Pölo ni ti Silibano ti Timatiyo, dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ma mi Tesalonika kpe ame 'deni rö 'ba 'bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu Kurisitö ne. ^{II} Dumötö ye, ditiiti 'bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu Kurisitö ko'do yëyi döye ki'di ye kolomake ti mi këyi.

^{III} Löndö ze ga, ma laka mo na 'do dö'bö nduwë to'do yëë'di zi Boko'ba go kö'du 'be römöyi éddike 'deni ti'di döye go lende abo rö mbëmbë këddike 'deni gbï to'ö röye rö go röye rö do kiteli. ^{IV} Go kö'du mo na dëdi 'deni rö tubi göye zi bilaka 'ba kanisa mato ga go ame gomo këdi ko'do ye pele rö ma kënyë kö'böke ngi ti'di döye go lende 'ba Yësu ti mi këddi ne.

^V Wa naga nime ileme 'deni Boko'ba ti ko'do burë 'ba bilaka pili rö ma kodoro. Kina bo ti koweli ye 'deni ngi to'bo tedi rö 'ba nere löbu abo nime, römöyi kö'du go lende 'ba nere löbu abo nime na me ki'di këddi kombike gomo le'jete. ^{VI} Ne tine bo ti ko'do wa ngi pili rö ma kodoro. Bo ti ki'di gomo gbï ko'do bo këdi kodo gomo röye naga nima. ^{VII} Kina bo ti kiyëyi doki'di ye kpe ya ma ti gomo naga nima 'deni gbï koto tize. Bo ti ko'do te mi kada ma bo këdi kileme nere Yësu 'deni tako di mitoro ti malayika abo ga ame ti tigo do kiteli. ^{VIII} Nere ze Yësu edi kako ti pa'do köbö todo karama do ya ma kilagi Boko'ba ko'doko de ti'di dönni go lende 'ba laja laka abo 'ba Yësu naga nima. ^{IX} Kina bo ti kodo karama mo dönni rö töle ma nburunburu. Bo ti koga lijë nbö yaga di rö bo gbï di rö bi koro do kiteli abo rö nburunburu. ^X Mi kada mo nima ya ame ga pili ki'di dönni go lende abo 'deni rö 'ba bo ga ne, ti kilëlu bo ngi kikali bo rö löbu 'ba do wa pili. Kina kpe na ti këddike gbï mi löngö ya naga nime römöyi i'dike döye 'deni go lende tönë ga diya ziye ne.

^{XI} Go kö'du mo na dëdi 'deni nduwë tititi Boko'ba ze 'do bo ki'di ye nduwë kö'böke to'do lende laka abo römöyi kpe 'ba bo ga na, bo ki'di tigo abo gbï këdi tiye to'do wa ma laka ame ga pili ko'doko to'do mo ne römöyi i'dike döye 'deni go lende 'ba Yësu. ^{XII} Ma te na ti ki'di bilaka kilëlu nere ze Yësu go kö'du 'be, kina lijë ti kilëlu ye gbï römöyi kpe 'deni rö 'ba bo ga. Mi këyi 'ba Boko'ba ti 'ba nere ze Yësu Kurisitö na ti ko'do wa naga nime.

II

Nere 'Ba Lende Kënyë

^I Löndö ze ga, uwöke wa ma diya ziye go kada 'ba tileki 'ba nere ze Yësu Kurisitö ma bo këdi kileki kako mi dolingo nime bine, kina gbï ti ame 'do bo kototo ze tari tedi ti bo ne. ^{II} Do bilaka kiya te kada mo ömö 'deni kinza ki'dike döye kilikö de mi lende mo kina kinza ki'dike döki'di ye kombi de gbï. Do komeri pele kiya te lende ma Nyi Koto Laka kileme zize na, ala lende 'ba akiyandi ze, ala pele rö lende ma dugu mi waraga mato ga, kinza ki'dike döye de gomo. ^{III} Kinza ki'dike boto mato ku'bölu ye de ti lende nime, römöyi ikalike 'deni kada nima inza kömö titi gba kota ame kinza bilaka ma konzi kilagi Boko'ba gbï ti ame 'do bo ma rö nere 'ba lende kënyë nima kodo kileme röni zinni. Bo na rö bo ma Yësu Kurisitö

kēdī ku'du mī pa'do 'ba Gehena. ^{IV} Ne ma dɔgba mo bo ti ko'do kpa toga titi ro wa ame ga pili bilaka koro kō'bō tulōmu kpēnnī teyi ne. Bo ti ko'do ro bo ro wa ma lōbu ro do kiteli di dōnnī pili, kina bo ti kari kutē kitī abo mī rō lōbu 'ba Boko'ba kiya ro bo ro Boko'ba.

^V Omerike dē ma tōnē mēdi tiye yayi miya kō'du 'ba wa naga nime ziye? ^{VI} Kina me ikalike 'deni wa ma kēdī kota wa naga nima gba di bi to'do rōnnī ki'di kinza bo ma ro n̄ere 'ba lende kēnyē nima kileme rōnī titi zi bilaka, tine 'do 'jaa n̄bō mī kada mo ma kigeli 'deni zi bo ne. ^{VII} Tigo abo 'ba bo nima na me kēdī 'deni molo le'jete ki'di bilaka kilagi kō'du ki'di 'ba Boko'ba tine lijē ikali gomo dē. Ne bo inza kileme ro bo titi zi bilaka, tine 'jaa n̄bō ɔdo kiyese bo ma kēdī kota bo nima 'deni yaga. ^{VIII} Kina ɔdo bo kileme ro bo yo na n̄ere Yēsu kēdī kako kupō bo n̄gī yaga ti tawo ro bo ki'di bi kɔpo do kiteli kiyɔpo bi di ro bo.

^{IX} Satani na kēdī koja bo nima kako dolinɔ bine, kina kēdī ki'di tigo ma do kiteli n̄gī teyi to'do lende 'ba go koto 'do tu'bōlu bilaka. ^X Kina bo nima ti kindēndē bilaka n̄gī ro ma kēnyē. Ya ma bo kēdī kindēndē naga na ro lijē ma kilagi lende kodɔro 'ba Boko'ba, go kō'du mo na Boko'ba inza kɔmo lijē di mī tōlē. ^{XI} Ne kina ma 'deni tara, Boko'ba ti ki'di lijē kilikō yaga di mī kɔri abo lijē ki'di dōnnī go wa ma ro bēti naga, ^{XII} 'do bo kodɔ karama do bo kinza ki'di dōnnī go lende kodɔro abo naga nima lijē ko'doko 'bēnnī n̄ere ro to'do wa ma kēnyē ne.

Rɔ Ma Laka Ti Nyī Kɔto Laka

^{XIII} Ne kpe 'beye lōndō ze ga ame n̄ere ze Yēsu ko'ɔ ye ro mbēmbē ne, ma laka mo na zize 'do dō'bō to'do yē'di zi Boko'ba go kō'du 'be, rōmōyi Boko'ba igeli ye 'deni molo 'do kɔmo ye di mī tōlē, kina me ki'dike dɔye go lende laka abo nime, Nyī Kɔto Laka abo i'di ye 'deni ro bilaka ma laka abo ga. ^{XIV} Go lende mo na ma bo ki'di ze tiya laja laka abo ziye 'do kēddike ro lōbu kada moto ti n̄ere ze Yēsu Kurisitō mitoro.

^{XV} Kina laka lōndō ze ga, ɔ'bōke kinza ki'dike boto kilikō dɔye dē, i'dike wa ma laka naga nima diyandi ye timo ne gbī kō'bō dɔye. Diyandi ye 'deni ti wa naga nime kpaki mī kada ma tōnē ga dēdi tiye gbī ti waraga ma dugu ziye tōnē dɔgba bine ne.

^{XVI-XVII} N̄ere ze Yēsu Kurisitō ti 'bu ze Boko'ba ki'di mī kēddi ziye 'do kō'bōke n̄buru ti lende laka. Bo ɔ'ɔ ze ma ze tiye ni 'deni ko'do mī kēyi zize ti togbo ze ti'di doze gomo ma bo kēdī ki'di didi ma n̄burun̄buru zize.

III

Mōtu

^I Lōndō ze ga, do'doko ziye 'do kititike Boko'ba gbī goze, 'do bo kokon̄yi ze ki'di bilaka ma konzi kuwō do lende 'ba n̄ere ze Yēsu nime gbī ti kō'du koro mo kɔzo 'beye tara, ^{II} kina gbī 'do bo kitata ze di zi ya ma ro wa kēnyē naga, rōmōyi ya moto ga ēdi ame lijē ko'ji akiyandi ze nime.

^{III} Tine ma 'beye dikali 'deni ro ma laka n̄ere ze Yēsu Kurisitō inza kola kpe bilaka abo ga ro dɔye. Bo ti ki'di mī kēddi ziye kitata ye di mī akiyari. ^{IV} Kina me bo i'di 'deni dikali ma kēddike ro to'do wa ma dose gomo ziye tōnē ga, ne ti kō'bōke n̄gī nduwē to'do mo tara. ^V Bo ki'di ye tō'bō tikali ako'ɔ abo laka, gbī 'do tombi gomo ti tigo abo 'ba Kurisitō.

Tikēpi

^{VI} Lōndō ze ga, di'di kō'du ame ziye ti kōzi kakpa 'ba n̄ere ze Yēsu Kurisitō, 'do konyeke roye yaga di ro ya ma tikēpi naga nima mī lōngō

ye yayi ne, ame lijë ko'doko 'bënni dë tuwö dɔ lende ma tönë ga dose gomo zinni ne. ^{VII} Kpe gbi ikalike 'deni 'dɔ kogbake görö 'ba loma ze ma tönë doloma mi löngö ye yayi. Do'dɔ tikëpi dë, ^{VIII} kina donyo wa 'ba bɔtɔ dë gbi rɔ ma sari kinza topi gɔ bi mo teyi. Mi kada naga nima dëdi tiye yayi ne, dö'bö nduwë to'dɔ ndɔbɔ ze ga ti közize rɔ ma kitigɔ ti tende 'ba rɔze kote kada pili kinza dëdi ra rɔ kpaɳbiri ma löbu mɔtɔ ziye. ^{IX} Dëdi ngi ti közi kakpa 'ba 'dɔ tädëki akonyo di ziye, ne tine do'dɔ ma tara dë, gɔ kö'du mo do'doko 'dɔ koɳgɔke di gɔ loma ze nima gɔ ko'dɔke gbi tara. ^X Mi kada ma tönë ga dëdi tiye yayi ne dö'bö nduwë tiya mo ziye te, "Bɔ ame ko'doko dë to'dɔ ndɔbɔ ne 'dɔ ki'di dë konyo kpëni."

^{XI} Diya lende nime te römöyi duwö kö'du mo ya ma tikëpi mɔtɔ ga ëdi mi löngö ye yayi, ame lijë ko'doko 'bënni dë to'dɔ ndɔbɔ, lijë kandi nge rɔ to'dɔ go'de'de mi ndɔbɔ 'ba ya mɔtɔ ga.

^{XII} Kina me dëdi dilende zinni bilaka naga nima ti közi kakpa 'ba nere ze Yësu Kurisitö 'dɔ lijë kënyi to'dɔ ndɔbɔ 'bënni ga liya to'ja akonyo 'ba kpënni timo.

^{XIII} Ne kpe 'beye mɔtɔ mo naga nima löndö ze ga, ziye tö'bö to'dɔ lende laka kinza tola gomo. ^{XIV} Tine ɔdɔ kiya te bɔ mɔtɔ kuwö dɔ lende naga nime dugu bine ne dë, ziye pili 'dɔ ti'di bɔ mo tɔ nima kindi yaga, kina kinza kodɔ'bake rɔye dë kpe ti bo 'dɔ lende mo kaya rɔ bo. ^{XV} Ne kinza ko'dɔke bo dë kɔzɔ bɔ ya tara, tine iyandike bo rɔ löndö.

Ndose Ma Nburuɳburu

^{XVI} Yësu Kurisitö nere 'ba mi këyi ki'di lende këyi abo nduwë ziye rɔ mbëmbë bo koloma kö'bö tiye.

^{XVII} Ma Pɔlo mugu môtô nime ziye ko ti közö kɔzɔ ma mugu mi waraga ma ga pili. Wa kugu ma na kɔzɔ a nime te. ^{XVIII} Lende këyi 'ba nere ze Yësu Kurisitö koloma tiye pili.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba Pɔlo Zi TIMATIYO

I Ma Pɔlo bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ, mugu waraga nime ziyi Timatiyo. Boko'ba bɔ tɔmɔ ze di mi tɔlɛ gbɛ ti Yɛsu Kurisitɔ na ki'di ma mi ndɔbo nime. Bo na rɔ bɔ ame di'di dɔze 'deni gɔmo 'dɔ kokɔnyi ze nduwɛ.

II Ni Timatiyo na kɔzɔ kole 'ba gbagba ma mi ti'di dɔ gɔ lende 'ba Yɛsu. 'Bu ze Boko'ba ti nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ ko'do yɛyi ziyi ti lende kɛyi ti mi kɛyi.

Ndɔse 'Ba Pɔlo Zi Timatiyo

III Mo'dɔkɔ yi 'dɔ koloma Epeso yayi kɔzɔ ma tɔnɛ mɔcɔ mɔlo ziyi mi tari ma Makedoniya. Ya mɔtɔ naga nima yayi kɛdi tiyandi bilaka 'ba kanisa ti wa ame ga rɔ bɛti ne, mo'dɔkɔ ziyi 'dɔ ki'di lijɛ kola gɔmo yaga. IV Kina 'dɔ kiya zinni kinza lijɛ kɔ'bɔ dɛ tiyija gɔ mɔyi gɔgɔ 'ba 'bu nni lɔbu naga nima ti ndɔbo mo ga. Lende naga nima na kɔ'bɔ ngi to'de kpa kogba mi lɔngɔ lijɛ ki'di lijɛ kola gɔ laja ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba.

V Miya gɔ ki'di kɔ'du nime zinni lijɛ koja laja ti dɔki'di kɔtɔ ti meri laka 'ba minni ti ti'di dɔnni laka gɔ lende 'ba Boko'ba. Wa naga nime na ti ki'di akɔ'ɔ ma laka zinni. VI Ne kina me lijɛ kola wa naga nime 'deni lijɛ kɔcɔ za 'bɔwu yaga tiya lende ma yawa. VII Lijɛ o'dɔkɔ to'do rɔnni tɛgɛ rɔ bo kɔmɔ kiyandi, tiyandi bilaka ti kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba. Tine lijɛ ikali mi 'jo 'ba lende mo ga ti wa ma lijɛ kɛdi kiyandi kulɔwɔ naga dɛ gbɛ yo.

VIII Dikali ngi tomeri gɔ kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba ɛdi rɔ ma laka ɔdɔ kiya te meri mo kɛdi ngi rɔ ma kodɔrɔ. IX Ne bɔ ma komeri gɔmo o'dɔkɔ 'dɔ bo kikali Boko'ba i'di kɔ'du ki'di abo nime dɛ dɔmɔyi bɔ lende laka. Bo i'di gɔ kɔ'du 'ba ya ma kinza kuwɔ dɔ bo, ti bɔ ko'dɔ ya ti bo, ti ya ma kinza koro bo, ti bɔ lende kɛnyɛ, ti ya ma kinza ko'dɔkɔ lende abo, ti bɔ ti'ja ni, kina gbɛ gɔ lende 'ba ya ma kupɔ 'bu nni ga ti mɔnni ga, ti ya ma rɔ bɔ akupɔ naga, X ti bɔ yɛri ni, ti ya ma rɔ bɔ tɔ'dɔ ti bɔtɔni lɛpi nni naga, ti bɔ 'bɔgɔ kole ni, ti bɔ bɛti ni, ti bɔ to'do lɔmu rɔ bɛti ni, ti ya ma kɛdi ko'dɔ wa mɔtɔ ga ame lende ma kodɔrɔ kota gɔmo ne. XI Ame na rɔ laja laka 'ba Boko'ba bɔ dɔ wa pili. Bo na nɛburu ti yɛyi. Laja laka nime na bo koja ma tuwɔwɔ mo.

Mi Kɛyi 'Ba Boko'ba

XII Mileki yɛɛ'di zi nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ, gɔ tigo ma bo ki'di 'deni zɔ to'do ndɔbo nime timo. Mo'do yɛɛ'di zi bo gɔ ame bo ko'ba nɔlo ma 'deni ki'di ma toja laja zi bo XIII ko'ja moloma pele tɔnɛ tiya kpa kɛnyɛ rɔ bo todo gɔmɔ rɔ bilaka abo ga, moworo tudɔli bo. Ne Boko'ba ti mi kɛyi roma rɔmɔyi mi'di dɔma dɛ gba gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ, kina ki'di mikali wa ma mɛdi mo'do naga nima dɛ. XIV Tine mi nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ ɛyi 'deni ngi rɔ mbɛmbɛ rɔma, kina bo ki'di ma 'deni rɔ akɔtɔ ti bo ti'di dɔma nduwɛ gɔ lende abo gbɛ tɔ'ɔ bilaka abo ga.

XV Kina me miya ziye, Yɛsu Kurisitɔ ako dɔliɔ nime 'dɔ tɔmɔ bɔ lende kɛnyɛ di mi tɔlɛ. Lende nime na rɔ ma laka kina 'dɔ bilaka pili ki'di dɔnni gɔmo. Tine ma 'bama na rɔ bɔ lende kɛnyɛ ma dɔ kiteli. XVI Ne kina me Boko'ba ko'do mi kɛyi 'deni rɔma. Bo i'di Yɛsu Kurisitɔ 'deni kilɛme akɔ'ɔ dɔ kiteli abo ame kikali tote rɔni dɛ ne ti tɔmɔ ma bɔ lende kɛnyɛ dɔ kiteli nime, 'dɔ ki'di bilaka ma konzi ko'ja, gɔ ki'di dɔnni gɔ kɔ'du abo 'dɔ lijɛ ko'ja didi ma nɛburunɛburu. XVII Kina ti dilɛluke bo bɔ ma 'dɔ koro, nɛre

löbu abo kö'bö ro ḡburunḡburu, bo kölä dē, ma kinza ko'ja kinē mo, ame bo na nḡe koto ro Boko'ba ne. Dilēluke doroke bo ti ro ḡburunḡburu. Amini.

Ndose 'Ba Pölo Zi Timatiyo

^{XVIII} Ni kole ma Timatiyo, mo'doko yi 'do kiya ndose ma nime zi bilaka naga nima. Ame go kēdi kozo a ma tōnē bo kumē lende 'ba Boko'ba kiya 'deni molo bine go kö'du 'bi ne tara. Omeri lende naga nime laka 'do kēdi kozo jama 'ba ya ziyi to'do ya timo laka ti bo ya 'ba Boko'ba ga. ^{XIX} Kina 'do kö'bö ti'di döyi go lende 'ba Boko'ba kina 'do ko'do wa ame ga kikali kēdi ro wa ma laka ne. Ya mōto ga ola go to'do wa ame ga ḡḡi lijē kikali kēdi ro ma laka ne 'deni. Kina go kö'du mo lijē i'di dönni dē kpe go lende 'ba Boko'ba. ^{XX} Ya mōto mo ga na ro Omenayo ni ti Alesandoro ame modō karama 'deni dönni ti ti'di lijē mi kōmo közi Satani, 'do wa nime kiyandi lijē ki'di lijē kola go tiya kpa kënyē ro Boko'ba.

II

Mötu 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa

^I Wa ma doḡba ma moco ziyi na me, bilaka 'ba kanisa kö'bö tititi Boko'ba ti mötu 'do kokonyi bilaka pili. Lijē kö'bö to'do yēē'di zi bo go yēyi abo. ^{II} Lijē kö'bö tititi bo ḡbi go bo doliḡo ti bo ḡomo ga pili 'do bo Boko'ba kokonyi lijē go dolomake ḡburu ro do ḡḡölō to'do lende laka kōmo Boko'ba ḡbi kōmo bilaka lesi. ^{III} Mötu ma te na laka, kina ḡbi ro ma Boko'ba ko'doko. Bo na kōmo ze 'deni di mi tölē, ^{IV} kina bo o'doko ḡbi tōmo bilaka pili yaga di mi tölē lijē kikali lende laka abo.

^V Boko'ba nḡe koto ame 'do bilaka koro, kina Yēsu Kurisitō na ḡbi nḡe koto ro bo ame kodo'bo bilaka lesi 'deni koto ti Boko'ba. Bo oloma 'deni doliḡo bine ro bilaka lesi, ^{VI} tine bo i'di ro bo 'deni 'do tutē go bilaka pili di mi tölē. Ndōbo 'ba Yēsu nime ileme 'deni zi bilaka mi kada ma laka mo, Boko'ba o'doko tōmo bilaka di mi tölē. ^{VII} Ame na ro wa ma bo koja ma bo laja abo tuwōwō mo zi bilaka. Munzō dē ro bēti, lende ma laka na mēdi miya. Bo oja ma 'deni tiyandi bo löwō ti lende ma kodoro ame 'do lijē ki'di dönni ḡomo.

^{VIII} Mi kanisa pili mo'doko go bo kinda'ba mötu kēdi nḡe ro botōni ame ga ro bo ko'do lende 'ba Boko'ba ne. Kina doḡo lijē kēdi kombi közinni toro to'do mötu kinza lijē ki'di 'diri, ala tiyeli dē kēdi minni.

^{IX} Kina ḡbi tara mo'doko dē go 'ja kebe tote rönni ti tusu boḡḡo ma kele kulōwō naga. Lijē kodo rönni liya kinza lijē kö'bö dē nḡe tomeri 'do tiyada rönni ti do ku'jo, kina ḡbi ti wa 'ba tele ame ga kilenjo di mi yamo ma köbököbö ne ti nyileki ni, ḡbi ti boḡḡo ma ndōḡo mo ga kitigo kulōwō naga. ^X Ro kiyada 'bēnni o'doko 'do kēdi ro lende ko'do laka. Ame na ro, ro kiyada ma laka 'ba 'ja ame ga kiya te lijē oro Boko'ba 'deni ne. ^{XI} Tine lijē kudumō koje mbili nni tuwō lende 'ba Boko'ba. Kina 'do lijē kuwō do löbu 'ba do kanisa. ^{XII} 'Bama mola 'ja dē 'do kiyandi bilaka ti lende 'ba Boko'ba. Kina mi'di közi kakpa dē ḡbi zinni tēdi mbiri do botōni. Tine 'do lijē kudumō 'bēnni kotomo kpēnni teyi di mi kanisa. ^{XIII} Römoysi Adama na Boko'ba ko'ba doḡba, di ḡomo tine na 'jaa ko'ba Awa. ^{XIV} Kina Adama ne dē ḡbi Satani ku'bōlu. Tine 'ja abo Awa na Satani ku'bōlu ki'di kiyēyi mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba.

^{XV} Tine o'doko 'do 'ja kodo rönni liya ti'di dönni go lende 'ba Boko'ba, kina ḡbi to'do mo 'do to'cō lēpi nni ga. Doḡo lijē ko'do ḡḡi te mi kada 'ba löyō Boko'ba ti kōmo lijē ḡḡi di mi tölē.

III

Löbu 'Ba Kanisa

^I Kina eđi ngi ro ma laka kozo ame kiya ne, bo ame kiteri tedi ro löbu 'ba do kanisa ne a ma laka na bo kiteri 'deni.

^{II} Kina me medii miya ziiyi, bo ame ro löbu 'ba do kanisa ne o'doko 'do bo kedii ro bo ame kinza a moto ma 'do bilaka ko'ja bi ngoro timo di ro bo. Bo kedii nge ti 'ja koto bo kogbo do yida ro bo gbi kinza to'do wa ame ga ro do rumo ala ro 'ba laja ne. Bo kedii ro bo ko'do nba, kina gbi ro bilaka ame kikali tiyandi wa laka. ^{III} Kinza bo kedii de ro bo kitiri roni ti layi, ro bo 'diri, tine go bo kedii ro bilaka ame liya ro bo lende keyi ne, de ro bo mi löbu go yamo.

^{IV} Kina me medii miya ziiyi, bo ame ro löbu 'ba do kanisa ne 'do bo kedii ro bo ame kikali togbo do bilaka 'ba mi lijo abo ga, gbi ro bo ame kiyandi kole abo ga ko'bo tuwo do bo koro bo laka ne. ^V Romoyi bilaka ame kikali de togbo do bilaka 'ba mi lijo abo ga ne, inza kikali gbi tonjo go bilaka 'ba Boko'ba. ^{VI} Kina kinza bo kedii de gbi ro bilaka ame kako ro 'ba Kurisitö 'jaa ro ma la'ja ne. Romoyi odo bo kedii tara, motoga bo ti kebe tuboto ro bo. Kina Boko'ba ti kodo karama do bo kozo ame bo kodo do Satani go tuboto ro ne tara. ^{VII} Kina gbi bilaka ame ro löbu 'ba do kanisa ne 'do kedii ro bilaka ame laki pili kiya te bo na laka ne, kinza ro bo kari kaya ra bo kilaka mi ngowo 'ba Satani.

Bo Ndobo Mi Kanisa

^{VIII} Ya ame ga ro bo ndobo mi kanisa ne gbi tara. 'Do lije kedii ro bilaka ame ga kedii ko'do wa pili ro ma kodoro bilaka ko'bo tubi gomo ne. De ro bo do kindendē. De go lije kedii ro bo tuwe layi ro mbembē, ala ro bo ko'do mi löbu go wa. ^{IX} Tine go lije kedii ro ya ame ga ki'di donni go lende ame Boko'ba kileme 'deni ne ti meri laka 'ba minni. ^X Kina ma dogba mo 'do kiyozo lije titi, odo ko'ja a ma kenyē moto de di mi loma 'benni, kina go ki'di lije ro bo ko'do ndobo mi kanisa. ^{XI} Kina 'ja 'benni ga 'do kedii gbi ro bo to'do lende ma kodoro ro ma laka ame ga bilaka kedii kubi gomo ne. Kinza lije kinza de gbi ro bo kore, tine 'do lije kedii laka togbo do yida ronni ro ma bilaka pili ki'di donni go lende mo ga.

^{XII} Kina botoni mo naga nima nge ro ya ame ga kedii ti 'ja koto ne. Kina go lije kedii ro bilaka ame ga kikali togbo do kole 'benni ga laka pili ti bilaka ma kedii koloma mi lijo 'benni ga. ^{XIII} Odo lije ko'do ndobo 'ba kanisa 'deni laka bilaka pili ti kiya lende 'benni ro ma laka. Kina lije ti kedii ngi ro do ngolo tiya mo ma lije ki'di donni 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitö.

Lende Löbu

^{XIV} Tine ma 'bama mo'doko tari giri nime ziye yayi. Ne kina me medii mugu ndose naga nime toti ziiyi ^{XV} odo wa moto ga kiliko doma 'do kikali loma 'ba mi longgo bilaka 'ba Boko'ba. Romoyi lije bilaka 'ba kanisa na ro 'ba Boko'ba ame ro bo do didi ma nburunburu ne. Lije na kedii ki'di lende kodoro 'ba Boko'ba nime ko'bo doyyayi kozo loso ma kedii kogbo mata tara.

^{XVI} Tine boto moto inza ame 'do kandi gomo kiya te wa ma Yesu kileme zize naga nime inza ro wa ma löbu. Ma löbu mo na me bo ileme ro bo 'deni ro bilaka lesi. Kina Nyi Koto Laka ileme bo 'deni gbi ro ma laka komo Boko'ba, kina malayika 'ba Boko'ba o'ja bo 'deni. Kina laja abo uwowo roni 'deni toko zi bilaka 'ba doyyayi nime. Kina ma konzi di mi dolijo bine i'di donni 'deni gomo. Kina me kogba bo 'deni mi löbu mitoro.

IV

Akiyandi 'Ba Satani

^{I-II} Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ileme 'deni njo mi kada ma nburuṅburu 'ba dolinṅo nime bilaka ti koga kpenni go lende 'ba Boko'ba. Lije ti ki'di donni go akiyandi 'ba Satani ame bo ki'di noki abo ga 'deni tindende bilaka timo. Noki abo ga na ki'di ya ma ro bo beti naga 'deni tu'bolu wa ti akiyandi abo nime romoyi lije 'benni ikali de kpe toza wa ma laka di ro ma kenyē.

^{III} Ya naga nime lije ebe tiyandi bilaka tegē kinza kogbe 'ja de, kina gbi tegē kinza konyo wa moto ga de. Tine Boko'ba o'doko 'do ya ame ga ki'di donni 'deni go laja kodoro abo nime kikali 'deni laka ne, go ko'do yee'di mo zi bo kina go lije konyo wa naga nima bo ko'ba ne.

^{IV} Wa naga nime Boko'ba ko'ba ne pili ro ma laka. A moto inza ame go dilagike di romo. Tine zize tuti gomo ti to'do yee'di mo zi bo. ^V Romoyi lende 'ba Boko'ba ti yee'di ko'do ze i'di wa naga nime 'deni laka ro a 'ba Boko'ba.

Bo Laja Ma Laka 'Ba Kurisitō

^{VI} Ndose nime oto koto ngi zi bilaka 'ba kanisa ti keddi ngi ro bo laja ma laka 'ba Yesu Kurisitō. Romoyi ni iyandi yi 'deni laka ti lende 'ba Boko'ba keddi 'deni gbi to'do mo laka ki'di tigo ziyi mi ndobo nime. ^{VII} Kina 'do kilagi yaga di ro lende ma yawa 'ba bulobu ma molo naga, ame nge ro lende 'ba dolinṅo nime ne. Tine ma laka mo 'do kutu royi to'do lende 'ba Boko'ba. ^{VIII} Lije ma kutu ronni kitigo mi yida ro, okonyi ronni mbowa. Tine ze ma dutuke roze 'deni mi lende 'ba Boko'ba nime ti dokonyike roze ngi ro mbembe. Romoyi dikalike 'deni dedike ti didi ma laka giri nime kina gbi ro nburuṅburu. ^{IX-X} Kina me do'doke ndobo 'deni ti tigo ze ga gbi ti tende 'ba roze, go ame dikalike 'deni Boko'ba edi kokonyi ze. Bo na ro bo ame ti didi ma nburuṅburu ne. Bo na ko'bo tokonyi bilaka pili di mi tole, tine pele bo okonyi ya ma ki'di donni go lende abo naga 'deni molo. Lende nime na ro ma laka kina 'do bilaka pili ki'di donni gomo.

^{XI} Kina oto ndose nime zi bilaka 'ba kanisa 'do kiyandi lije timo. ^{XII} Kinza ki'di boto kudoli yi de go titi 'ba royi. Tine loma 'bi na 'do ki'di ko'bo ro ma laka 'do bilaka 'ba kanisa kogba gorō 'ba wa ma keddi ko'do ti ma keddi kiya kina gbi ti ak'o 'bi ma go lepi yi ga. Kina 'do lije ki'di donni go lende 'ba Boko'ba to'do mo gbi nge kinza a ma kenyē moto kozo 'beyi tara. ^{XIII} Kina 'do ki'di royi gbi tudeki buku 'ba Boko'ba zi bilaka. Kina 'do kuwōwō laja nime zinni go kiyandi lije to'do mo nbō mako. ^{XIV} Kinza kuburu bi 'ba tigo nime Boko'ba ki'di ziyi ne de, ame ki'di 'deni ziyi mi kada ma tone bo kumē lende abo moto ga kumē lende go ko'du 'bi kina lobu 'ba do kanisa ki'di kōzi 'deni dōyi 'do to'do ndobo nime ne. ^{XV} Kina 'do ki'di royi ti to'do ndobo nime go boto pili konggo ma keddi ko'do ro ma laka. ^{XVI} Tine i'di komoyi kandi laka di mi wa ame ga keddi ko'do ne, gbi ti ma keddi kiyandi. O'bo nduwē to'do wa naga nime miya 'deni ziyi ne. To'do mo te na ti ki'di yi gbi ti ya ame ga keddi kuwō lende 'bi ne komo di mi tole.

V

Bilaka 'Ba Kanisa

^I Kinza kamo de do bulobu ma mi kanisa. Tine ileki lende zinni kozo 'bu yi ga tara. Kina 'do kilende zi yobi mo ga kozo londō yi ga tara, ^{II} kina zi 'ja lobu 'ba mi kanisa kozo moyi ga tara, tine zi 'ja titi mo ga kozo lemi yi ga tara kinza a ma kenyē moto.

III Okonyi makuru'bè ame ga rɔ lisa ne. **IV** Tine ɔɔɔ makuru'bè mo kèdì ti kole ala kole 'ba kole 'bènni ga, lijè na 'dɔ kutu rɔnni toro Boko'ba ti tonɔɔ go liɔɔ 'bènni ga. Zinni to'dɔ mo te tileki mo zi bɔ kulu lijè ga. Ame na rɔ wa ma Boko'ba ko'dɔko di zinni.

V Makuru'bè ame ga kola 'deni rɔ lisa go dɔnni kinza kole, lijè ki'di dɔnni 'deni gɔmo Boko'ba na kèdì kokonyi lijè tine lijè ɔ'bò 'deni kote kada kote korɔndɔ tumòtu zi Boko'ba tititi bo tokonyi lijè. **VI** Tine makuru'bè ame ga ki'di rɔnni 'deni to'dɔ ako'dɔko 'ba gbagba lijè ga ne, lijè 'bènni nima 'deni ka rɔ tɔku pele lijè kèdì gba rɔ ma kídìdì nima. **VII** Kina 'dɔ koto ndose nime zi bilaka 'ba kanisa kinza bɔto mɔto ko'ja bi nɔɔɔ mɔto ra di rɔnni. **VIII** Ròmòyì bɔto ame ko'ba nɔlo 'ba wado dè, konɔɔ go bilaka 'ba mī liɔɔ abo dè laka ne, andi 'deni go lende 'ba Boko'ba. Bo 'ba bo 'deni nɔɔ rɔ ma kényè rɔ dɔ kiteli di dɔ ya ma kinza ki'di dɔnni go lende 'ba Boko'ba naga.

IX Makuru'bè ame ga nɔge kɔmo kɔɔ mo kebe kuluku kɔto kɔɔɔ dɔmo 'butè 'deni ne na 'dɔ kugu mòyì mo mī waraga 'ba tugu mòyì makuru'bè 'ba mī kanisa. Kina 'dɔ lijè kèdì gbì rɔ 'ja löbu ame ga ko'dɔ yèrì dè di dɔ mè'dè, **X** ame lende ko'dɔ laka 'bènni kikali gɔmo pili. Kina lijè konɔɔ go kole 'bènni ga 'deni kiyöbu laka, kina lijè gbì rɔ bɔ tota bɔ löwò rɔ nɔba mī liɔɔ 'bènni ga, toja laja mī kanisa kina gbì tokonyi ya ma rɔ gomo naga, kina 'dɔ lijè kèdì rɔ ya ame ga ki'di rɔnni 'deni to'dɔ lende laka ne.

XI Tine kinza kugu mòyì makuru'bè ame ga gba rɔ 'ja titi ne dè mī waraga nima. Mɔtɔga yayi ndɔbɔ 'ba toja laja 'ba Kurisitò nime inza konɔmi kpe rɔnni lijè ko'dɔko è'bènni togbe mè'dè mɔto 'böwu, **XII** kina Boko'ba ti kodo karama nɔɔ dɔnni go tiyèyì mī lömu ame lijè ko'dɔ 'deni ne. **XIII** Mɔtɔga lijè ti koloma rɔ tikèpì tilaki rɔ go liɔɔ kinza to'dɔ ndɔbɔ, za to'dɔ kore ti go'de'de mī lende 'ba ya mɔto ga, kina gbì tiya lende ma kényè naga. **XIV** Gɔ kò'du mo mo'dɔko 'dɔ makuru'bè ame ga gba rɔ 'ja titi ne kogbe mè'dè go lijè köyò kole 'dɔ lijè konɔɔ gɔmo. Kinza ya ma ko'ji ze naga ko'ja a mɔto ra rɔ ma kɔɔɔ tiya kpa kényè gɔmo roze. **XV** Ròmòyì makuru'bè naga nima mɔto ga ɔɔɔ 'deni mɔlo di mī kɔri 'ba Kurisitò kòsò 'deni go Satani.

XVI Kina me ɔɔɔ 'ja ame rɔ bilaka 'ba Kurisitò ne kèdì ti makuru'bè liɔɔ 'bènni löko na 'dɔ konɔɔ go makuru'bè naga nima kinza ki'di lijè dè kò'bò rɔ akirindì dɔ bilaka 'ba kanisa. Tine bilaka 'ba kanisa 'dɔ konɔɔ nɔge rɔ go makuru'bè ame ga kola 'deni go dɔnni ne.

XVII Kina löbu 'ba kanisa ame ga ko'dɔ ndɔbɔ 'deni laka ne ko'dɔ konyi teyi rɔ mbèmbè. Ròmòyì lijè ogbɔ rɔnni 'deni tiyandi wa gbì tuwöwò lende 'ba Boko'ba. **XVIII** Tokonyi lijè ròmòyì ugu 'deni mɔlo mī buku 'ba Boko'ba, iya te, "Ɔɔɔ ki'di sa tomba nyönyu tine kinza kudòdu kpamo dè ndiɔɔ teyi." Kina ugu 'deni gbì, iya te, "Bɔ ndɔbɔ ɔ'bɔ nɔɔ 'ja bi gomo 'ba rɔ bo."

XIX Tine ɔɔɔ bɔ mɔto kako kususù löbu naga nime ma kɔto mɔto ziyì, kinza ki'di döyì dè titi gɔmo. Tine ɔɔɔ bɔ mo ko'de ya mɔto ga riyò ala mota ti bo rɔ bɔ nɔgila bo kina nɔge 'dɔ kuwò lende mo. **XX** Ɔɔɔ löbu naga nime kirasi a mɔto, ileki lende zinni di kɔmo bilaka 'ba kanisa pili 'dɔ löbu mɔto ga kèdì gbì rɔ tikere di bi to'dɔ mo kɔɔɔ 'bènni tara.

XXI Mèdì mose ndose nime ziyì kɔmo Boko'ba gbì ti nɔere ze Yèsu Kurisitò kina gbì ti malayika abo ga ame bo kigeli 'deni toja laja zi bo ne. Ndose naga nime ɔ'dɔ rɔ ma kodɔɔ kinza kɔmo geli teyi. **XXII** Kinza koza bilaka mɔto dè nɔɔ welo ti'di köziyì dɔmo to'dɔ mo rɔ löbu 'ba dɔ kanisa. Inza laka 'dɔ toza bilaka mɔto nɔɔ welo, mɔtɔga ti kodɔ'bɔ yi mī lende kényè abo. Onye röyì kɔwo yaga di rɔ lende kényè.

XXIII Tine kinza kò'bò dè kpe nge tuwè mini, udölö yïmo mbowa ti layi gò kèdì rò wòwò zi miyì. Ròmöyì ó'bò nduwè tònè bine rò ròkò'ò.

XXIV Kina gò lende 'ba ya môtô ga, pele gba kinza koŋgò kò'du mo dè, lende kényè mo ga inda ngi yaga bi kòpò. Tine 'ba ya môtô ga lende kényè 'bènni ga èdì kò'ja nge ɔdò koŋgò kò'du 'bènni 'deni. **XXV** Kina gbì tara lende laka môtô ga èdì kindà gbì yaga bi kòpò, tine môtô ga ɔdò kò'ja dè pele inza kusu dònì ngi n̄buru yaga.

VI

I Bilaka 'ba kanisa ame ga rò atolì ne 'dò kò'bò laka toro bò dònni ga, kinza bilaka kiya kpa kényè ra rò Bòkò'ba, gbì ti akiyandi ze nime. **II** Atolì ame ga bò dómo rò 'ba Kurisitò ne kinza lijè kose dómo dè gò ame lijè 'deni rò lóndò zinnì ne. Tine 'dò lijè komeri ngi bò dònni naga nima 'deni rò 'ba Kurisitò ame Bòkò'ba kò'ò ne. Kina 'dò lijè kòja laja laka zinnì ròmöyì ti kokonyi lijè.

M̄ri Ma Laka

Kina me 'dò koto ndose nime kuwòwò zi bilaka 'ba kanisa kiyandi lijè timo. **III** Ya ma kèdì kiyandi 'bènni wa ma 'beri koriya dè ti lende kodòrò 'ba n̄ere ze Yèsu Kurisitò nime koriya dè gbì ti to'dò ako'dòkò 'ba Bòkò'ba ne, **IV** lijè 'bènni nima ulu'buti 'deni ngi ti rò kote kikali a môtô dè kpe. Lijè ome 'bènni rònni 'deni ngi gò to'dò kowasa ti tamo gò kò'du 'ba lende. Kina wa naga nime kò'de mì kombi ngi ti 'dirì ti ti'ja kina gbì ti susu ma kényè. **V** Lijè ó'bò n̄buru rò kowasa ròmöyì dònni irasi rònì 'deni, lijè ikali wa ma laka dè kpe. Kina ma lijè komeri 'bènni tégè to'dò lende 'ba Bòkò'ba nime èdì rò wa 'ba to'ja yamo. **VI** Tine èdì ngi tara, bò ame kò'dò lende 'ba Bòkò'ba ɔdò bò kikali ngi toloma nge gò wa ame ga 'dò kò'dò rònì zi bo ne, bò ti kò'ja wa ma kele ngi rò mbèmbè.

VII Ròmöyì mì kada ma kòyò ze do'deke a môtô dè mì doliŋò bine. Kina ɔdò dölèkè dinza dogbake a môtô gbì darike timo di mì doliŋò nime. **VIII** Kina laka ɔdò dèdike 'deni ti akonyo ti b̄ngò 'ba yida r̄ze gò di'dike lende mo kò'bo ze. **IX** Ne lijè ya ma kò'dòkò tédì ti wa rò mbèmbè naga nima Satani ususu dònni 'deni to'dò lende kényè kina lijè kilaka 'deni mì n̄gòwo abo. Lijè iteri 'bènni tomòmì wa ngi rò dò rumò, tine wa naga nima inza kokonyi lijè, èdì koto lijè ngi mì tölè. **X** To'dòkò tédì ti wa rò mbèmbè na rò n̄gira'da 'ba tisaki 'ba lende kényè. Ya môtô ga èdì ti meri mo kina ki'di lijè kòkò 'deni di mì kòri 'ba Kurisitò nime. Kina kò'de gomo ma kényè 'deni ngi dònni.

Tocò To'dò Lende Laka

XI Tine ni 'bèyì ame rò 'ba Bòkò'ba ne, onye r̄yì yaga kowò di rò lende kényè naga nima. Ogbò r̄yì to'dò lende laka 'ba Bòkò'ba gbì toro bò, ti'di d̄yì gò lende 'ba Kurisitò. Kina 'dò kogbò r̄yì gbì to'ò lèpì yì ga, tine gbì togbò r̄yì laka t̄rò kpa gomo mo ti d̄kì'di kèddì. Kina 'dò tédì ti kòmò kele dò bilaka pili. **XII** Loma 'ba bilaka ame ki'di dònni 'deni gò lende 'ba Kurisitò nime èdì kòzò riŋa d̄lì tara. Kina gò kirin̄a ti rò ma kembe ti t̄gò 'dò kò'ja kpa kòzì 'ba gomo, ame rò didì ma n̄burun̄buru ne. Wa nime na Bòkò'ba kidèkì yì gomo mì kada ma tònè kumò yimo ti kp̄yì di kòmò bilaka ma konzi kiya te i'di d̄yì 'deni gò lende 'ba Kurisitò ne.

XIII Kina me mose z̄yì kòmò Bòkò'ba ame ki'di didì mì wa pili, gbì kòmò Yèsu Kurisitò ame kiya lende laka 'ba Bòkò'ba kòmò P̄nitiyo Pilato ne. **XIV** Miya z̄yì 'dò kuwò dò ndose naga nime kèdì kiya rònì ne n̄bò kòmò mì

kada 'ba tileki 'ba n̄ere ze Ȳesu Kur̄is̄it̄o kako m̄i d̄oliŋo nime, kinza boto m̄oto kiya ra te irasi a m̄oto. ^{XV} Boko'ba na ti ki'di Kur̄is̄it̄o kileme r̄o bo m̄i kada ma laka mo. Bo na n̄buru ti ȳeȳi n̄ge k̄oto r̄o l̄obu d̄o d̄oliŋo pili, d̄o b̄o d̄oliŋo pili kina gb̄i d̄o n̄ere ni pili. ^{XVI} Bo na n̄ge r̄o b̄o ame k̄ol̄e d̄e ne. Bi loma abo m̄i bi k̄oŋo ma k̄ob̄ok̄ob̄o d̄o kiteli ame b̄oto k̄o'b̄o d̄e tari n̄oli r̄omo. B̄oto m̄oto o'ja bo d̄e kina b̄oto o'b̄o d̄e gb̄i ma 'd̄o k̄o'ja bo. Ti d̄il̄el̄u tiḡo abo nduw̄e r̄o n̄burun̄buru. Amin̄i.

^{XVII} Iya z̄inni lij̄e ame ga r̄o b̄o m̄ori ne, kinza lij̄e kombi d̄on̄ni d̄e. Kina kinza lij̄e komeri d̄e gb̄i t̄eḡe wa mb̄emb̄e 'b̄enni naga nima ti k̄o'b̄o nduw̄e tokonyi lij̄e. R̄om̄oyi wa nime r̄o m̄ori ko'd̄o ne o'b̄o d̄e nḡi nduw̄e n̄buru. Tine 'd̄o lij̄e kikali laka Boko'ba na ti kokonyi lij̄e. Bo na r̄o b̄o ki'di wa pili zize ame ḡo ki'di ze d̄ed̄ike r̄o l̄oŋo. ^{XVIII} Ma laka mo 'd̄o lij̄e k̄o'b̄o to'd̄o lende laka ame 'd̄o k̄edi r̄o m̄ori ko'd̄o 'b̄enni ne. 'D̄o lij̄e k̄o'b̄o gb̄i tokonyi ya m̄oto ga ti wa 'b̄enni ga. ^{XIX} Wa nime na ti k̄edi r̄o m̄ori ko'd̄o 'b̄enni ame ḡo kulu d̄oni 'd̄o kokonyi lij̄e m̄i kada ma k̄edi kako ki'di didi ma laka z̄inni.

^{XX} Timatiyo, m̄edi miya z̄iyi, on̄go ḡo wa naga nime Boko'ba ki'di yi 'deni mbiri d̄omo ne laka. Onye r̄oyi k̄ow̄o yaga di r̄o lende yawa ti kowasa mo naga nima b̄o 'b̄olu ni k̄id̄eki r̄o akikali ne. ^{XXI} Ya m̄oto ga iya te, lij̄e ed̄i 'deni ti akikali nima. Ḡo k̄o'du mo na lij̄e k̄oco 'deni yaga d̄i m̄i k̄ori 'ba Ȳesu Kur̄is̄it̄o.

Lende k̄eyi 'ba Boko'ba koloma tiye pili.

Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Pölo Zi TIMATIYO

^I Ma Pölo, go ako'doko 'ba Boko'ba ro bo laja 'ba Yësu Kurisitö mugu waraga nime ziyi Timatiyo. Bo Boko'ba oja ma 'deni tiyëti mo ame bo kedi ki'di didi ma laka zi ya ma kedi 'deni ro akoto ti Yësu Kurisitö naga.

^{II} Ni Timatiyo na ro kole ma ame m'c kulöwö ne. 'Bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu Kurisitö ki'di yëyi ti lende këyi ti mi këyi ziyi.

Ndose Ti Akoco 'Ba Pölo

^{III} Mëdi mo'do yë'di nduwë göyi zi Boko'ba mi mötu ko'do ma. Bo na mëdi moja laja mo 'deni ti meri laka 'ba yimö kozo 'ba 'bu ma löbu ga tara. Mö'bö 'deni tumötu bo göyi kote kada kote koröndo. ^{IV} Ma ro mbëmbë mo mo'doko 'do to'ja kinë yi römöyi mëdi nduwë tomeri go mono 'bi tönë. To'ja yi di go ame ti ki'di ma ngi mëdi ro lönjo. ^V Mëdi gbï nduwë tomeri mo ma ki'di döyi 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö ti mi koto kozo 'ba möyi Yunisi gbï kozo 'ba möyi löbu Loyisi ame lijë koloma to'do mo bine. Mikali 'deni i'di döyi 'deni gbï gomo kozo 'bënni tara. ^{VI} Kina me mëdi mole yimo 'deni teyi 'do kö'bö nduwë tome kpa ndöbo 'ba Boko'ba nime ti tigo abo tönë bo ki'di ziyi mi kada ma mi'di közö döyi mi ndöbo abo nime ne. ^{VII} Römöyi Nyi Koto Laka nime Boko'ba ki'di zize ne i'di ze dë ro tikere. Tine i'di tigo ti akoc'ö gbï ti togbo do yida ro zize.

^{VIII} Kina kinza ki'di röyi kaya tiyëti lende 'ba nere ze Yësu Kurisitö dë, kinza röyi kaya ma dë gbï go ame mëdi mi maboso go lende abo ne. Tine i'di röyi 'do tombi gomo to go kö'du 'ba laja laka 'ba Yësu nime. Römöyi Boko'ba ti ki'di tigo ngi ziyi tombi gomo nima timo. ^{IX} Bo na me komo ze 'deni di mi tolë ki'di kidëki ze ro bilaka abo ga. Tine dëki abo nime inza go lende laka ze, bo o'do 'deni go ako'doko abo ti lende këyi abo ame goze ne. Bo o'do lende këyi nime 'deni zize ti Yësu Kurisitö molo di bi tisaki mo. ^X Kina me bo kileme 'deni zize ti toja Yësu Kurisitö kako mi dolinj mo nime 'do komo ze di mi tolë. Yësu Kurisitö na ro bo ka'da tolë kina bo kileme didi ma nburunburu 'deni zize ti laja laka abo.

^{XI} Ame na ro laja laka ma Boko'ba koja ma tuwöwö mo zi bilaka gbï tiyandi mo. ^{XII} Go kö'du mo na 'deni me mëdi mombi gomo. Tine roma aya gomo nime dë römöyi mikali Yësu Kurisitö ame mi'di doma go lende mo ne 'deni. Kina mikali ngi bo ti konjo go ndöbo 'ba laja laka abo nime bo kose zö ne njo kömö mi kada mo ame bo kedi kileki yimo mi dolinj nime ne. ^{XIII} Go kö'du mo na 'do kö'bö ti nduwë tiya lende laka 'ba Boko'ba zi bilaka ko kozo ame kuwö di zö ne tara. Kina 'do kö'bö ro akileme zinni ti ti'di döyi go lende 'ba Yësu Kurisitö to'c bilaka ti tigo abo. ^{XIV} Boko'ba i'di lende laka abo nime 'deni ziyi kina 'do konjo gomo ti, ti tigo 'ba Nyi Koto Laka ame koloma 'deni mize pili ne.

^{XV} Ikali 'deni bilaka 'ba kanisa ma mi döyayi 'ba Asiya pili oga kpenni 'deni goma, kina Pugëlö ni ti Eromogene na 'deni gbï tinni. ^{XVI} Nere ze Yësu Kurisitö ki'di mi bo këyi ro bilaka 'ba Onesiporo, römöyi Onesiporo iyëddi yimö 'deni do konzi. Pele mëdi mi maboso nime ro bo aya ma dë gbï. ^{XVII} Mi kada ma ro kömö Roma bine, bo i'di ngi toma goma njo bo kari ko'ja ma. ^{XVIII} Kina ikali 'deni gbï laka ma bo kokonyi bilaka 'ba kanisa di mi Espo yayi. Ee, nere Yësu ki'di mi bo këyi ro Onesiporo mi kada 'ba tileki abo dolinj bine.

II

Tuwö Dö Boko'ba

^I Tine nî 'béyî kole ma, oloma kö'bö rö ma kitigo go lende këyî nime Yësu Kurisitö ki'di 'deni ziyî ne. ^{II} Uwö lende 'ba Boko'ba 'deni molo di zö kina bilaka ma konzi utî 'deni gbî gomo kiya te ëdi rö ma kodoro. Kina 'do koto toza lende nima nduwë zi ya ma kinza kari kola dë ngî kilikö rö wa yawa naga, lijë ame ga kikali tiyandi mo gbî dogba zi ya moto ga ne.

^{III} I'di röyî tombi gomo koto tö go lende 'ba Yësu Kurisitö kozo bo kanya ame këdi ko'do ndobo abo rö ma laka ti to'ja gomo teyi ne tara. ^{IV} Bo o'joro rö bo 'deni di rö wa ame ga ya ma laki këdi ko'do ne. Römöyî bo o'doko tÿeyî dökî'di bo ame mbiri di do bo ne. ^V Kina 'do këddi kozo bo riña döli ame këdi kuwö do kö'du ki'di 'ba riña nima go bo ko'ja kpa közimo ne tara. ^{VI} Kina 'do këddi gbî kozo bo nyaka ma ko'do ndobo rö mbëmbë ame bo na rö dogba 'ba tonyo wa la'ja 'ba mî nyaka ne. ^{VII} Omeri go lende ma naga nime, kina Boko'ba ti kokonyi yi ngî tikali mo pili.

^{VIII} Omeri go lende 'ba Yësu Kurisitö ame di mî kupö Dawidi kënyî kodo yaga di mî tolë ne. Ame na rö laja laka ma mëdi miya zi bilaka. ^{IX} Go kö'du mo na me mëdi mombi gomo 'deni ku'du ma mî mahoso kudödu ndö ti zingiri bine kozo bo 'bögo. Ne lende 'ba Boko'ba udödu ndimo dë koto te. ^X Tine masi dë di bi tombi gomo naga nime 'do tokonyi bilaka ame ga Boko'ba kigeli 'deni rö 'ba bo ne. Ame 'do Yësu Kurisitö komo lijë di mî tolë ki'di lijë koloma rö nburunburu mitoro.

^{XI} Kina lende nime ëdi rö ma laka, ame kiya te, "Odo dölëke 'deni ti bo, ti dididike 'deni 'böwu gbî ti bo. ^{XII} Odo dasike dë di bi tombi gomo koto ti bo, ti dedike ngî gbî rö nere koto ti bo. Odo dilagike di rö bo, bo ti kilagi ngî gbî di roze. ^{XIII} Odo dogake kpeze go bo, tine bo oga 'ba bo kpa bo dë. Römöyî bo ikali dë ma 'do tuyî mî lende abo."

Kpa Kogba

^{XIV} Lende naga nime oto tÿëtî mo zi bilaka 'ba kanisa. Kina iya zinni komo Boko'ba kinza lijë kogba kpenni dë go kö'du 'ba lende. Römöyî kpa kogba go kö'du 'ba lende okonyi boto dë, tine ëdi kirasi mî ya ma kuwö naga. ^{XV} Tine ogbo röyî tedi rö ma laka kozo ma Boko'ba ko'doko ziyî. ÿëtî lende 'ba Boko'ba ko rö ma kodoro kozo bo ndobo ame romo kaya ndobo abo ma bo ko'do dë ne tara.

^{XVI} Kinza kodo'bo röyî dë mî lende rumö ma yawa naga nima. Römöyî bo kowasa rumö naga nima oco 'deni nbö kowo yaga di mî kori 'ba Boko'ba. ^{XVII} Lende 'bënnî ga irasi wa ngî kozo 'böngö madowukö ame këdi konyo yida rö bilaka ne tara. Omenayo ni ti Pileto na rö bo kiya lende naga nime. ^{XVIII} Lijë oco 'deni nbö yaga di mî kori 'ba lende kodoro 'ba Boko'ba. Lijë ebe kiya te tÿenyî tado yaga di mî tolë 'ba ya ame ga rö 'ba Kurisitö ne o'do röni 'deni molo. Lende 'bënnî nime na me ki'di ya moto ga dë kpe ki'di dönnî laka go lende 'ba Boko'ba. ^{XIX} Tine lende 'ba Boko'ba oco 'bënnî 'deni ngî ndinî kozo doku ma löbu ame kidëyî 'deni mî gbondo 'ba rö ne tara. Ame boto moto ko'bo dë gbî tiyaya mo. Tine ugu lende 'deni damo, iya te, "Nere Boko'ba ikali bilaka abo ga," kina gbî, "Bo ame kiya röni 'deni rö 'ba Boko'ba ne 'do bo kola go to'do lende kënyë yaga."

^{XX} Bilaka 'ba kanisa ëdi kozo jama 'ba mî rö 'ba bo wa ame kinë mo pili rö gege. Moto ga rö ma keke kilejo di mî yamo, moto ga rö gberi ni ti kete. Ma kele naga nima ëdi ko'do ndobo ma rö miri timo, tine moto mo ga to'do wa ma ene naga timo. ^{XXI} Kina gbî tara, ya ma kilagi kö'du 'ba bo lende yawa naga Boko'ba ti ki'di ndobo ma rö miri gbî zinni römöyî lijë wa ma

laka abo ga na. Ame bo kikali ngi to'do ndobo timo lijë kö'bo 'deni ndö toda do wa ame ga pili bo ko'doko to'do mo ne.

^{XXII} Kina ni 'beyi 'do kola go to'do wa ame ga pili ro ma kari go dokidi yobi ne yaga. Tine lende laka 'ba Boko'ba na 'do kogbo royi to'do mo ti'di doyi gomo gbi ti ako'o ti lende keyi koto ti ya ame ga pili 'deni ti dokidi koto kopapa Boko'ba 'deni tokonyi lijë ne. ^{XXIII} Kina 'do konye royi nbö yaga ro ma kowo di ro bo kowasa rumo naga nima lijë kikali wa ma lijë keddi ko'do kowasa mo naga de yo. Ikali 'deni wa naga nima na keddi ko'de 'diri. ^{XXIV} Tine inza ro ma laka ziyi bo laja 'ba Boko'ba 'do ko'do 'diri. Ni bo laja oloma liya ro ma laka ti bilaka pili. Kina 'do kikali laka tiyandi bilaka kinza tenyi ro 'diri. ^{XXV} Odo koloma liya tyeti lende 'ba Boko'ba zi ya ma keddi kiya kpa kenyë roma naga nima, motoga Boko'ba ti ki'di lijë koto donni kikali lende laka abo. ^{XXVI} Kina ngi lijë ti kindinji yaga lijë komo di mi ngowo 'ba Satani ame lijë kilaka 'deni yimo ki'di lijë to'do ako'doko ame ga ro 'ba bo 'ba Satani ne.

III

Kada Ma Nburunburu

^I Kina me medii miya ziyi tikali mo ro ma laka. Mi kada mo ame 'deni ro nburunburu 'ba dolinjo nime ne ti keddi ro kada ma kenyë ro do kiteli zi bilaka 'ba Boko'ba. ^{II} Bilaka ti keddi nge ro bo to'o gbagba lijë ga, ro bo to'o girisi, ro bo doli, ro bo do kombi, ro bo ti'ja korö 'bu ni ma ti ma ni de, lijë ti keddi ro bo tuyi do giliti kuruku zi bilaka. Kina lijë ti kilagi gbi to'do lende laka 'ba Boko'ba, ^{III} tine lijë ti keddi ro bo ndo'ji kodo'bo ronni de gbi ti bilaka ma laka, ro bo do kosi toworo to'do a ma kenyë ko'doko lende ma laka de, ^{IV} ro bo susu to'do wa kozo kuruku ma kenyë kina lijë ti kulu'buti ngi ti ro kote. Ako'doko 'ba gbagba lijë ga na lijë ki'di kebe ako'o 'ba Boko'ba. ^V Lijë ti kidewo ronni ro bo tumotu Boko'ba tine ola go bi de zi tigo 'ba Boko'ba 'do keddi minni.

Kina 'do konye royi yaga kowo di ro bilaka ma kozo a nime te. ^{VI} Romöyi kö'du 'benni moto tu'bölu bilaka 'do kota lijë ro nba tine 'do lijë kebe toco 'ja ma rumo mo ga 'do kosö gönni. 'Ja naga nime lijë na ro ya ma keddi ti dokidi kombi go lende kenyë ma mbembë 'benni ga kina meri gege 'benni ga ki'di lijë ngi ko'do lende kenyë. ^{VII} Lijë edi nduwe ti komo ki'di 'do tutu ronni to'do lende laka ma kodoro tine lijë o'bo de.

^{VIII} Bo 'bölu naga nime o'doko tirasi mi lende kodoro 'ba Boko'ba nime kozo 'ba Yane ni ti Yambore ma tonë koma tirasi mi lende 'ba Musa molo bine ne tara. Tine bo 'bölu naga nima donni irasi roni 'deni kina Boko'ba kilagi lijë 'deni romöyi lijë i'di donni de go lende abo. ^{IX} Kina bilaka pili ti kongö lende 'benni ngi ro kö'du yawa kozo 'ba Yane ni ti Yambore tonë tara. Kina lijë inza ko'bo tirasi mi lende 'ba Boko'ba.

Toco Mi Keddi

^X Ne 'beyi ikali akiyandi ma ti loma ma kina gbi ti wa ma mo'doko to'do mo 'deni laka. Ikali ma mi'di doma go lende 'ba Boko'ba 'deni kina gbi ti ame mo'o bilaka pili mo'do 'diri de ti boto. ^{XI} Kina gbi ikali 'deni ma moro kpa gomo ti mi keddi. Ame tonë bilaka kodo gomo ma kinza kiya roma di Anitokiya ni ti Ikoniya ti Lusutura. Ne mogbo roma ngi kpamo na Boko'ba omo ma gbi 'deni di yimo pili. ^{XII} Ro ma laka miya ziyi lijë ame ga pili ko'doko teddi ro akoto ti Yesu Kurisito gbi to'do lende laka mo ne ti kodo gomo ngi ronni. ^{XIII} Tine ya ma ro wa kenyë naga ti bo 'bölu ni ti

koto nduwē to'do ndobo 'bēnni ga kari timo ro do kiteli. Satani ti ku'bōlu lijē kina lijē ti ku'bōlu ya mōto ga gbī.

^{XIV} Tine ma 'bēyi 'do kō'bō ti'di dōyi go lende 'ba Boko'ba ame kiyandi yi 'deni molo timo ki'di dōyi gomo ne. Ikali 'deni bo kōmo kiyandi 'bi ga iyandi yi timo ro ma kodoro. ^{XV} Kina pele molo tōnē kēddi gba ro kole titi ne ikali lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba 'deni. Lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba na ti ki'di kōmo kandi ziyi 'do ki'di dōyi go lende 'ba Yēsu Kurisitō kina ti kōmo yi ngi di mi tōlē. ^{XVI} Rōmōyi wa ame ga pili mi buku 'ba Boko'ba ne Nyi Koto Laka na ki'di zi bilaka mo ga tugu mo. Kina pili ro ma laka tiyandi wa ma kodoro, toro'bo go wa ma ro ma koto, tileki ze mi kori 'ba ako'doko 'ba Boko'ba. Kina gbī tutu bilaka mi loma ma laka. ^{XVII} Bo Boko'ba i'di lende naga nime 'deni te mi buku abo 'do bo laja abo ga pili kēdi ti akikali 'ba to'do lende laka ame ga pili ro 'ba bo ne.

IV

^I Mēdi mose gomo 'deni ziyi kōmo Boko'ba gbī ti Yēsu Kurisitō. Rōmōyi bo ēdi kileki kada mōto kako doliṅo bine koloma ro bo doliṅo, to'do burē 'ba ya ma gba ti kōmōnni naga gbī ti tōku ni. ^{II} Kina me mose gomo 'deni ziyi 'do koto nduwē tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba zi bilaka. Ɔdo lijē ko'doko ala ko'doko dē pele i'di kpēyi kitigo nduwē tiya mo. Oloma ndō tileki dōnni todoro go lende kēnyē 'bēnni ga. Kina mi akiyandi 'bi iliya rōyi toco lijē to'do lende 'ba Boko'ba. ^{III} Kina me mēdi mose gomo ziyi rōmōyi kada mōto yayi bilaka ti kilagi akiyandi ma laka, tine lijē ti kebe za tomōmi bo kōmo kiyandi ma konzi ame ga kēdi kiya nge ro wa ma go minni ga ne. Rōmōyi lijē o'doko ē'bēnni nge to'do ako'doko 'bēnni ga. ^{IV} Go kō'du mo na lijē ko'doko dē kpe toje mbili nni tuwō do lende ma kodoro, tine lijē o'doko ē'bēnni nge ro 'ba bilaka lesi. ^V Tine ni 'bēyi isiki rōyi nburu kitigo kina gbī 'do tombi gomo. Ō'bō nduwē tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba to'do ndobo ame ga pili bo ki'di 'deni ziyi ne.

^{VI} Tine 'bama kada 'ba 'do toja didi ma timo Ɔwo dē kpe. Ne didi ma ti kēdi ngi ro kpa kōzi zi Boko'ba. ^{VII} Mi loma ma bine ēdi 'deni kozo riṅa dōli, ame bo mo kogbo rōni 'deni nbo kōmō bi 'ba tote mo ne. Kina me mogbo rōma 'deni tara mi laja koja ma zi Boko'ba mo'do wa ame ga bo kose zō ne 'deni pili kote kinza toga kpama go lende abo. ^{VIII} Kina ti mo'ja wa ma laka mo ngi gomo di zi Yēsu Kurisitō kozo bo riṅa dōli ame kololo wa 'deni ne tara. Mi kada 'ba burē nere Yēsu bo to'do burē ro ma kodoro ti ki'di kpa kōzi ma laka ngi zō rōmōyi mo'do lende laka abo 'deni. Bo inza ki'di nge koto zō tine gbī zi ya ame ga pili kēdi ti kōmo ki'di go tileki abo mi doliṅo nime ne.

Zi Timatiyo

^{IX} Tine opi rōyi to kpe ndo kako welo zō bine. ^X Dema ola ma 'deni. Wa 'ba doliṅo nime na kō'ɔ 'deni kulōwō ro bo, kina bo kēnyē 'deni kari Tesalonika. Koresekene ari 'ba bo 'deni Galatiya, kina Tito ari 'deni Dalomatiya. ^{XI} Luka na nge kileke tō bine.

Kina Ɔdo kēddi kako o'de Marako tiyi, bo ti kēdi ngi ro kōnyi ma lōbu zō mi ndobo ma. ^{XII} Moja Tukikō 'deni kari Epeso. ^{XIII} Kina Ɔdo kēddi kako o'de bōngo 'ba bi kēyi ma nima mola Torowa yayi rō 'ba Karopo ne. Kina 'do ko'de buku ma ga gbī, ma do kiteli mo buku ma laka ro kilaka naga nima.

^{XIV-XV} Kina i'di kōmōyi kandi laka di zi Alesandoro bo tapini nima. A nime bo ko'do zō bine ne kpamo Ɔ'ɔ ngi kozo Ɔto. Ne Boko'ba ti kodo

karama mo 'basi dɔ bo. Kina 'dɔ ki'di kɔmɔyɪ gbɪ kandi laka di zi bo, rɔmɔyɪ bo o'ji lende ze nime ŋɔrɔ mbɛmbɛ.

^{XVI} Mɪ kada ma dɔgba ame koto ma kɔmɔ burɛ tɪyɛtɪ lende ma ne, bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ɔrɔ dɛ tɔ. Ola ma ŋge rɔ dɔ kutu ma. Ne bo Bɔkɔ'ba kola lijɛ gɔmo. ^{XVII} Tine nɛre Yɛsu ɔrɔ 'deni tɔ ki'di tigɔ zɔ mɪyɛtɪ lende abo bo lɔwɔ pili kuwɔ. Bo okɔnyɪ ma 'deni kɔzɔ wa ame kɔmɔ di kpa tabɪyɔ ne. ^{XVIII} Mikali 'deni bo ti kokɔnyɪ ma nduwɛ mɔmɔ di kpa wa ma kɛnyɛ pili ŋbɔ bo kogba ma mɪtɔrɔ mɪ nɛre lɔbu abo yayi. Yɛɛ'di kɛdi zi bo nduwɛ rɔ ŋburuŋburu. Amini.

Akumɔtɔ

^{XIX} Umɔtɔ Purisika ni ti Akowila gbɪ ti bilaka 'ba Onesiporo ga. ^{XX} Eraseto oloma 'deni Korinito, tine Turɔpimɔ ɛdi dɔ rɔkɔ'ɔ kina mola bo 'deni Mileto. ^{XXI} Tine opi rɔyɪ tɔ kpe ndɔ 'dɔ kɔmɔ zɔ bine gba kota kinza kpa dɔlɪli kɔmɔ. Yubulɔ ni ti Pudɛnitɔ ti Linɔ ti Kolawodiya umɔtɔ yi pili. Kina lɔndɔ mɔtɔ ga umɔtɔ yi gbɪ pili.

^{XXII} Nɛre Bɔkɔ'ba koloma kɔ'bɔ tɪyɪ. Lende kɛyɪ abo koloma tiye pili.

Akugu 'Ba Polo Zi TITO

I Ma Polo mugu waraga nime ziyi Tito. Ma bo ndobo 'ba Boko'ba gbi bo laja 'ba Yesu Kurisitö. Bo Boko'ba i'di ma 'deni to'do ndobo abo nime 'do tokonyi ya ame ga bo kigeli 'deni ne 'do ki'di dönni go lende kodoro abo, kina gbi tikali loma ame bo Boko'ba ko'doko zinni ne. II Medii mo'do romöyi ma 'deni ti komo ki'di go didi ma nburunburu ma bo kedii ki'di zize. Bo Boko'ba o'do beti de, bo iya 'deni mo'o di bi tisaki mo 'do ti'di didi ma nburunburu zi bilaka abo ga. III Kina ame na 'deni ro kada ma laka mo, bo ileme lende 'ba didi abo tone 'deni zize. Lende 'ba didi nime Boko'ba bo tomo ze di mi tole i'di 'deni zo, kose gomo 'do muwöwo zi bilaka ma laki.

IV Ni Tito na ro kole 'ba gbagba ma mi ti'di do go lende 'ba Yesu Kurisitö. 'Bu ze Boko'ba ti Yesu Kurisitö bo tomo ze di mi tole ko'do ye'yi döyi ki'di lende keyi koloma tiyi.

Tito Bo Laja Mi Doyayi 'Ba Kurëte

V Mola yi mi Kurëte 'do kilejo go ndobo 'ba kanisa laka kina gbi 'do ki'di löbu 'ba do kanisa mi dolijo mo ga pili. Kina kozo ma mose ziyi tikali mo laka go lende 'ba ti'di löbu 'ba do kanisa. VI Löbu 'ba do kanisa 'do kedii ro bilaka ame kinza bi ngoro 'ba lende moto romo. Kina 'do bo kedii gbi nge ti 'ja koto, ro bo ame kole abo ga kuwo do bo laka ki'di dönni go lende 'ba Yesu Kurisitö, tine gbi kinza wa moto ame 'do bilaka kususuu lije timo mi loma 'benni ne. VII Löbu 'ba do kanisa 'do kedii ro bo ame kinza bi ngoro moto romo ne romöyi bo na ro bo konggo go bilaka 'ba Boko'ba. Kina 'do bo kedii ro bilaka ame kinza ro bo to'do mi löbu, ro bo tenyi welo ro 'diri. Kina kinza bo kinza gbi ro bo layi, ro bo ko'do ya ala gbi ro bo to'ja yamo ti kori ma kenyë. VIII Tine 'do bo kedii ro bo ko'do nba, ko'doko nge ro lende ma laka. Bo kedii ro bo ma ko'do lende de ro do rumo, tine ro bo togbo do yida ro bo nge to'do lende laka ame Boko'ba ko'doko ne. IX Kina 'do bo kedii ro bo ame kinza 'ba laja laka 'ba Boko'ba kozo ma miyandi yi timo. Kori nime na ti ki'di bo ngi ko'bo toco bilaka 'ba kanisa ti akiyandi ma kodoro kina ti lende abo kodowe dokonyo ya ma kinza ko'doko lende 'ba Boko'ba de naga nima ngi.

X Löbu 'ba do kanisa na 'do kedii kozo a nime te, romöyi ma konzi moto ga uwö do lende 'ba Boko'ba de, ngi ro bo 'bölu bo lende yawa. Bo 'bölu naga nime ma konzi mo ga di mi Yudayi. XI Lije i'di kpa goli ma konzi moto ga 'deni kozo yaga di mi kori 'ba lende 'ba Boko'ba. Tine ziyi 'do koboso kpa akiyandi kenyë 'benni nima koro yaga, ame lije kedii ko'do nge to'ja yamo timo ne. XII Romöyi bo 'bosi 'benni moto 'ba Kurëte iya 'deni tone te, "Bilaka 'ba Kurëte lije ngi ro bo beti, bo kpa gboro, bo tikapi ro kuruku ma kenyë." XIII Lende nime edi ro ma laka, kina miya ziyi 'do kilende zinni ro ma kitigo 'do lije ko'bo ti'di dönni go lende 'ba Boko'ba, kinza lije koga kpenni de gomo. XIV Tine kinza lije ki'di dönni de gbi go lende yawa 'ba Yudayi naga nima. Kina kinza lije kuwo do ko'du ki'di 'ba bo kilagi lende kodoro 'ba Boko'ba naga nima de.

XV Lende ma ro dömyi bilaka naga nima na me. Bo ame 'deni ro ma koro komo Boko'ba, wa moto 'ba dolijo nime inza kpe ma 'do ki'di bo ro ti'da di komo Boko'ba. Tine ya ma kinza ki'di dönni de go lende abo naga nima 'deni pili ro ti'da di komo bo. Lende 'benni ga 'deni kpaki ro

ti'da kina dönñi irasi rönñi 'deni lijë ikali lende ma laka dë kpe. ^{XVI} Lijë idewo rönñi rɔ bɔ tikali Bɔko'ba tine ndɔbɔ 'bënni ga ileme ngi lijë ikali bo Bɔko'ba dë du te. Lijë uwɔ dɔ Bɔko'ba dë tine lijë ebe gbi to'dɔ wa ma bo ko'ji naga. Kina ngi lijë ɔ'bo dë kpe to'dɔ wa mɔtɔ rɔ ma laka.

II

Akiyandi Ma Laka

^I Tine nã 'bëyi iyandi lijë to'dɔ wa ame kuti dönñi ti akiyandi laka 'ba Bɔko'ba nime ne. ^{II} Ilende zi bilaka 'ba kanisa ame ga rɔ bulöbu ne 'dɔ lijë kogbɔ dɔ yida rönñi, ko'dɔ a ma kodɔrɔ tine dë to'dɔ wa ma rɔ dɔ rumö. Kina 'dɔ lijë ki'di dönñi gɔ lende 'ba Bɔko'ba ti dök'i'di kɔtɔ gbi to'ɔ bilaka kina tombi gomɔ kinza tola gomɔ.

^{III-IV} Kina 'dɔ kilende gbi zi 'ja löbu mo ga, lijë 'ba Bɔko'ba na, loma 'bënni kɔ'bö rɔ ma laka. Kinza lijë kɔ'bö dë rɔ bɔ kore ala rɔ atoli 'ba layi. Tine zinnñi tiyandi 'ja titi ti lende laka to'ɔ më'dë nnñi gbi ti kole 'bënni ga. ^V Kina 'dɔ lijë 'ja titi kogbɔ dɔ yida rönñi ti kinza to'dɔ yëri. Gɔ lijë ko'dɔ ndɔbɔ 'ba dɔ liɲɔ 'bënni ga na rɔ ma laka ti mi këyi gbi ti tuwö dɔ më'dë nnñi ga. Ame na ngi ti ki'di bilaka kiti'ja lende 'ba Bɔko'ba dë kpe.

^{VI} Kina ilende gbi zi yɔbi mo ga togbɔ dɔ yida rönñi ga laka. ^{VII} Tine nã 'bëyi 'dɔ kɔ'bö rɔ bɔ kileme lende laka mi ako'dɔ 'bi pili. Akiyandi 'bi i'di këdi kinza 'bölu kina gbi kinza lende yawa yimo. ^{VIII} Mi akiyandi pili ö'bö ti lende laka ame kinza bilaka ko'ja bi ngɔrɔ mɔtɔ 'dɔ kususy yi tımo. 'Dɔ bɔ kilagi lende ze naga nima rɔmo kaya ngi kikali dë kpe tiya a ma kënyë mɔtɔ ti möyi ze.

^{IX} Kina 'dɔ kilende gbi zi bilaka 'ba kanisa ame ga rɔ bɔ ndɔbɔ zi ya mɔtɔ ga ne. Kina laka 'dɔ lijë kuwö dɔ bɔ dönñi ga gbi to'dɔ ako'dɔkɔ mo ga pili kinza lende mɔtɔ teyi. ^X Kina kinza lijë ko'bali wa mo ga dë gbi. Tine 'dɔ lijë ko'dɔ wa ame ga gɔ kileme lijë rɔ bilaka laka zi bɔ dönñi ga mi ndɔbɔ ko'dɔ 'bënni ne. Kina ti kileme ngi akiyandi 'ba Bɔko'ba bɔ tɔmɔ ze di mi tölë nime ëdi rɔ lende laka.

^{XI} Miya te römöyi Bɔko'ba i'di lende këyi abo 'deni zi bilaka pili koyi bi kɔzɔ bi kɔpɔ tara. Römöyi ti lende këyi abo na me bo kɔmɔ dɔkomali bilaka lesi 'deni pili di mi tölë. ^{XII} Bo ose 'deni zize 'dɔ dodɔke rɔze ti bëri di mi ako'dɔ ti ako'dɔkɔ 'ba dɔliɲɔ nime. Tine zize toloma mi dɔliɲɔ nime togbɔ dɔ yida rɔze. Kina gbi 'dɔ do'dɔke lende laka toro Bɔko'ba. ^{XIII} Römöyi dëdi ke 'deni ti kɔmɔ ki'di ti bi koda gɔ kada laka ame 'dɔ Yësü Kurisitö kileme rɔ bo rɔ löbu 'ba dɔ wa pili ne. Bo na rɔ Bɔko'ba ze ame rɔ dɔ kiteli, bo kɔmɔ ze 'deni yaga di mi tölë ne. ^{XIV} Bo ölä 'deni tutë gɔze di mi lende kënyë pili ti'di ze rɔ ma kɔpɔ rɔ 'ba gbagba bo ga nge tonyö gɔ lende ko'dɔ laka.

^{XV} Oto ndose naga nime zi bilaka 'ba kanisa. Römöyi Bɔko'ba i'di közi kakpa 'deni ziyi toco lijë mi lende laka tamo dönñi gɔ lende kënyë. Tine nã kinza ki'di bɔtɔ mɔtɔ kudöli yi dë.

III

Loma 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa

^I Iya zi bilaka 'ba kanisa kinza lijë kola gɔ tuwö dɔ turu ni ti ya ma ti közi kakpa naga dë. Ma laka mo na 'dɔ lijë koro ya naga nime. Kina 'dɔ lijë kɔ'bö nburu ndö to'dɔ a ma laka ame ga këdi kiya zinnñi to'dɔ mo ne. ^{II} Kinza lijë kiti'ja bɔtɔ dë, ko'dɔ 'diri dë gbi. Tine 'dɔ lijë kokonyi bilaka pili gbi toloma ti kɔmɔ kele.

^{III} Römöyī pa molo bine gba kinza dēdike ro 'ba Kurisītō dolomake 'deni to'do lende do rumō doroke bilaka dē kina do'dake lende laka ɔto dē gbī yo. Dō'bōke eze nge to'do dokomali wa ame ga ro ako'doko 'ba yida roze ga ne. Dolomake 'deni bine ro bo ko'do lende kēnyē, ti mī kombi. Bilaka o'ji ze, kina ze gbī tara do'jike bilaka. ^{IV} Tine kina me Boko'ba kileme ako'o abo 'deni gbī ti yēyī mo ame 'do bo kōmō ze di mī tōlē. ^V Bo o'do 'deni go mī kēyī abo tine inza du te go lende ko'do laka ze ga. Nyī Koto Laka abo urōgō ze 'deni ro ma kōpo yaga di mī lende kēnyē ze ga ki'di ze 'deni tēdi ro wa la'ja. ^{VI} Bo i'di Kurisītō kōmō ze 'deni yaga di mī tōlē, bo koja Nyī Koto Laka abo 'deni kulōwō kako kila'ba doze. ^{VII} Lende kēyī abo zize ro mbēmbē kina me bo ki'di ze 'deni 'do dēdike ro ma laka kōmō bo. Go kō'du mo na dikalike 'deni ti do'jake dīdī ma nburunburu ngī ro apōtō. ^{VIII} Lende naga nime ro ma laka kina 'do koto tiya mo nduwē zi bilaka 'ba kanisa, kinza kudōlu ra di do ya ma ki'di dōnnī 'deni go lende 'ba Boko'ba naga nima lijē kōnyō nduwē go to'do ndobo ma laka mī loma 'bēnnī ga ame 'do kokonyi bilaka mōto ga gbī ro apōtō.

^{IX} Tine nī 'bēyī kinza konyonyo rōyī dē mī kowasa yawa naga nima ti lende 'ba tītētē mōyī bulōbu ma molo naga ro gōgō. Kina gbī kinza kodo'bo rōyī dē ti bo kēdī kamo ko'do 'dīrī go kō'du ki'di 'ba Musa naga nima. Lende naga nima pili ro kō'du yawa okonyi bōto dē koto te. ^X Odo bo mōto kēdī ame kēdī ki'di bilaka 'ba kanisa ko'do lamo ro go rōnnī, ilende zi bo mo kola go to'do mo yaga. Odo bo kola gomo dē ileki kiya gbī zi bo. Tine odo bo kō'bō nduwē to'do mo kinza kodo'bo rōyī dē kpe ti bo. ^{XI} Ikali 'deni, lijē bilaka ma kozo wa naga nima tara, ōlu 'deni yaga di mī kōri 'ba Boko'ba kina ako'do 'bēnnī ga ilēme lijē 'deni ro bo lende kēnyē.

Ndose Ma Nburunburu

^{XII} Mēdī mo'do toja Arotēma mōtoga Tukikō kari zīyī yayi. Odo bo kōmō 'deni opī rōyī ndo kako zō Nikopoli. Römōyī mēdī mo'do tari toloma yayi mī kada 'ba bi kēyī. ^{XIII} Kina 'do kopi rōyī gbī tokonyi Zena bo toweli mī burē ni lijē ti Apolo. Odo lijē kēdī ko'do tēnyī di zīyī yayi ongo gōnnī laka 'do lijē kēdī ti wa pili ma 'do kokonyi lijē mī lingere nima.

^{XIV} Iyandi bilaka ze ga 'ba kanisa laka to'do ndobo 'do lijē kokonyi ya ma kēdī ro leri 'ba wa. Kina gbī kinza loma 'bēnnī kēdī ra ngī ro yawa mī dolijo nime.

^{XV} Lōndō ame ga pili tō bine ne, umōtō yi laka. Kina 'do kumōtō ya ama ga yayi ro bo ki'di dōnnī go lende 'ba Kurisītō ko'o ze kulōwō ne.

Lende kēyī 'ba Boko'ba koloma tiye pili.

Akugu 'Ba Pɔlo Zi PILEMONA

^I Ma Pɔlo bo koboso go lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ mo tɔnɛ, ze ti Timatiyo na me dɛdi dugu waraga nime ziyyi Pilemona, ni lɛpi ze ma do'ɔ kulɔwɔ, ^{II} gbi ti lɛmi ze Apiya ni ti Akipo bo ya lɛpi ze, kina gbi ti bilaka 'ba kanisa ame ga kɛdi kotɔɔ dɔnni liɔɔ 'bi yayi ne.

^{III} Lende kɛyi ti yɛyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze koloma kɔɔ tiye.

Ako'ɔ 'Ba Pilemona

^{IV} Mi mɔtu ma pili mɔ'bɔ tileki yɛɛ'di gɔyi zi Boko'ba ma ^V rɔmɔyi ti'di dɔyi go lende 'ba nɛre ze Yɛsu muwɔ 'deni gbi ti ako'ɔ 'bi ma zi bilaka 'ba kanisa lɛpi ze ga pili. ^{VI} Mumɔtu Boko'ba ki'di rɔ kodɔ'bo ze mi ti'di doze go lende 'ba Kurisitɔ nime ko'de ngira'da 'ba akikali ma kalo ziyyi mi wa ma laka naga pili ame kina 'deni zize 'do to'dɔ mo dɔmɔyi Kurisitɔ ne.

^{VII} Lɔndɔ ma, ako'ɔ 'bi i'di ma 'deni ngi mɛdi lɔ ti lɔɔ bi tiliya go ame ni na koco bilaka 'ba Boko'ba 'deni le'jete kulɔwɔ mi lende laka.

Ndose 'Ba Pɔlo Zi Pilemona

^{VIII} Go lende mo na ma bo lɔndɔ yi mi Kurisitɔ, dɛne 'do mɛdi ngi rɔ do kitɛwu ti'di kɔ'du mo ziyyi 'do to'dɔ wa ame ga go ko'do ne. ^{IX} Ne tine ako'ɔ i'di ma 'deni 'do moma'jo rɔma ziyyi. Ma Pɔlo ame ma 'deni pele rɔ bulɔbu, kina ma rɔ do kiteli mo ma 'deni mi maboso go lende 'ba Kurisitɔ ne, ti mo'do ngi tara. ^X Moma'jo rɔma ziyyi go lende 'ba Onesimo kole ma nime mɛdi moja kari ziyyi yayi ne. Di do zingiri nime mɛdi dɔmo mi maboso bine ne mileki ngi yaga rɔ 'bu zi bo. ^{XI} Kina kɔzɔ ma tɔnɛ pa bo kinza pele mɔlo ziyyi rɔ ɔɔ ne, tine le'jete bo 'deni yaga rɔ a ma laka ziyyi gbi zɔ.

^{XII} Toja bo kari ziyyi yayi nime ngi kɔzɔ kapa ma na 'deni kari. ^{XIII} Mo'dɔko 'do ti'di bo koloma gbo go bi 'bi tɔ bine fokɔnyi ma di mi maboso nime mɛdi 'deni yimo go lende 'ba laja laka 'ba Kurisitɔ ne. ^{XIV} Tine kinza ma muwɔ lende 'bi gba titi mo'dɔko dɛ to'dɔ a mɔɔ kinza lende ko'do laka 'bi kɛdi ra nɛge go ndose ma. Tine mo'dɔko 'do ni na ko'do ɛ'bi go miyi. ^{XV} Kina mɔɔga go ame bo kese 'deni titi mbowa yaga di rɔyi ne bo kileki gbo koloma nati nɔburu tiyi, ^{XVI} dɛ kpe nati rɔ atoli tine 'deni yaga rɔ do kiteli rɔ lɔndɔ. Bo 'deni ngi rɔ ame mo'ɔ kulɔwɔ ne. Kina ti kɛdi gbi tara ziyyi rɔmɔyi bo di liɔɔ 'bi tine 'deni gbi yaga rɔ lɔndɔ mi Kurisitɔ.

^{XVII} Kina me ɔɔɔ kiya te kikali ma ngi rɔ lɛpi yi, inda'ba bo kɔzɔ ma na kinda'ba. ^{XVIII} ɔɔɔ bo kirasi a mɔɔ ziyyi ala bo ko'do wali mɔɔ momba dɔngɔ'do ma 'deni teyi, ti mopi ziyyi.

^{XIX} Ma Pɔlo mɛdi mugu a nime ziyyi te ti kɔzɔ, "Ti mopi ziyyi." Dɛne ni Pilemona na go kopi zɔ go didi yi, ne miya dɛ tara.

^{XX} Lɔndɔ ma, mo'dɔko yi 'do ko'do kɔzɔ a nime te zɔ mi mɔyi nɛre Yɛsu. Iyɛyi dɔki'di ma kɔzɔ lɔndɔ mi Kurisitɔ tara. ^{XXI} Mikali ngi rɔ ma laka kɔzɔ ame mugu waraga nime ziyyi ne ti ko'do ngi tara kina gbi rɔ do kiteli. ^{XXII} Kina mɔɔ gbi ileɔo rɔ zɔ ndɔ koda ma yayi. Rɔmɔyi mɔɔga Boko'ba ti kuwɔ mɔtu 'be kileki ma ziye yayi.

^{XXIII} Epapora ame gbi tɔ mi maboso bine go lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne, oja mɔtɔ abo ziyyi. ^{XXIV} Bo ndɔbo lɛpi ze ga Marako ni ti Aritaroko ti Dema ti Luka umɔtɔ yi gbi.

XXV Lende këyi 'ba Yësu Kurisitö ɲere ze koloma koto tiye pili.

Akugu Zi EBERE

Lende 'Ba Boko'ba

^I Pa tönë molo bine Boko'ba oloma 'deni ro tilende go a ma gege zi 'bu ze löbu ga mi konzi ti bo kumë lende ni. ^{II} Tine ma giri nime mi kada ame 'deni ro nburunburu mo ne, kole abo ame bo ki'di 'deni ro bo do wa pili ne na bo koja 'deni kako kilende zize. Ti bo na me Boko'ba ko'ba wa pili 'ba dolinjo nime. ^{III} Bo na ro bi koro ma löbu 'ba Boko'ba, kinë bo ro kinë Boko'ba. Tigo 'ba lende abo na me ki'di wa pili 'deni kedi kö'bö mi go bi mo ga. Bo ako 'deni kurögö ze yaga di mi lende kényë ze ga na me bo kari 'deni mitoro koloma do dori Boko'ba tigo do kiteli. ^{IV} Bo na Boko'ba ki'di 'deni mbiri löbu di do malayika ni kozo möyi ma ki'di do bo ro kole, ame kina mbiri di do möyi malayika ne.

^V Me malayika ma yala na Boko'ba kilende ra teyi kiya te, "Ni na ro kole ma. Tone ma na 'deni ro 'bu yi"? Me tönë 'do bo kiya gbi te, "Ti medä ro 'bu zi bo kina ti bo kedi ro kole ma," ne bo iya de go lende 'ba malayika ma koto moto.

^{VI} Mi kada nima bo Boko'ba kedi ko'do 'deni toja kole dandende abo nime kako mi dolinjo bine ne, bo iya gbi te, "Malayika ma ga pili ti kilëlu bo."

^{VII} Lende 'ba malayika abo ga 'ba Boko'ba na bo kiya kozo a nime te, "Boko'ba i'di lijë malayika abo ga ro lili, lijë bo laja abo ga ro pa'do." ^{VIII} Tine lende ma bo kiya go kö'du 'ba kole abo na te, "Ni Boko'ba, kiti 'bi ti kö'bö ro nburunburu, ko'do lende laka nburu mi nere löbu 'bi. ^{IX} Ako'doko 'bi ro lende laka, o'ji lende kényë. Go kö'du mo na me bo Boko'ba 'bi ko'do yi mbiri löbu ti lono mo kebe 'ba lepi yi ga."

^X Boko'ba iya gbi te, "Nere, ni o'ba wa pili 'deni di bi tisaki mo, doyayi ni ti mitoro köziyi na ko'ba. ^{XI} Lijë pili ti kote rönni tine ni 'beyi ti kö'bö nburu. Lijë ti köndë kozo bonjo, ^{XII} ti kuköku lijë kozo bonjo ngoro, kutë lijë ti ma la'ja. Tine ni 'beyi ö'bö te go bi mo, loma 'bi ote röni de."

^{XIII} Malayika ma yala na Boko'ba kiya ra teyi te, "Oloma do dori ma bine nbö mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga"? ^{XIV} Ne tine ndobo 'ba malayika ni 'deni ro wa'di? Lijë na ro bo ndobo zi Boko'ba, tokonyi ame ga kedi komo di mi tolë ne.

II

Konyi Löbu 'Ba Boko'ba

^I Go kö'du mo nati zize 'do dogboke roze laka go lende laka naga nime duwoke ne kö'bö doze kinza debe dooko ra. ^{II} Dongoke 'deni kö'du ki'di 'ba Boko'ba ma tönë ga malayika kuwöwö zi 'bu ze löbu ga ne ro ma kodoro. Kina me lijë ame ga pili kinda'ba de ala kuwö domo de ne ndoro mo asi 'deni rönni. ^{III} Tine ze ma 'beze ti domoke tondo do kiya te debe dilagike konyi löbu 'ba Boko'ba nime bo komo ze 'deni ti kole abo di mi tolë ne ra yaga? Nere Yesu na kuwöwö lende nime 'deni dogba. Kina me lijë ya ma kuwö di kpa bo mo ga ileme 'deni zize ma kedi ro ma kodoro. ^{IV} Kina Boko'ba ileki gomo 'deni gbi teyi, edi ro ma kodoro. Bo o'do go koto ma konzi 'deni, bo koza Nyi Koto Laka abo zize kozo ma bo kiteri.

Bɔ Dɔliŋɔ

^V Tine malayika na dɛ bo ki'di rɔ bɔ dɔliŋɔ nime 'dɛ kɛdɪ kako ne, ame mɛdɪ mugu lende mo ziye ne. ^{VI} Rɔmɔyɪ ugu 'deni mɪ gɔ bi mɔtɔ mɪ buku 'ba Bɔkɔ'ba yayi, iya te, "Bilaka lesi mo ga lijɛ wa'di ga na yɔ 'dɔ nɪ Bɔkɔ'ba komeri lende 'bɛnnɪ, ki'di kɔ'ɔ rɔyɪ? ^{VII} Tondo kileki tigo 'bɛnnɪ ŋgɪ ŋge tɔtɪ titiyi di zi 'ba malayika ni? Tine odo rɔ lɔbu 'deni dɔnnɪ ti lende koro mo, ^{VIII} ki'di lijɛ rɔ bɔ dɔ wa pili."

Iya rɔnɪ 'deni bine tɛgɛ, "Boko'ba i'di bilaka lesi 'deni rɔ lɔbu 'ba dɔ wa pili," kinza kola ma kɔtɔ yaga. Ne ma gɪri nime dɔŋgɔ 'deni bilaka lesi inza ti kɔzi kakpa dɔ ɔtɔ pili na me nati. ^{IX} Tine Yɛsu na do'ja 'deni kindɔ'ba rɔ lɔbu ni ti lende koro mo gɔ gomɔ nime bo kombi mɪ tɔlɛ abo ne. Tondo te yɔ na Bɔkɔ'ba kileki bo ŋgɪ ŋge tɔtɪ titiyi di zi malayika ni ŋgɪ kinza tigo 'dɔ bo kɔlɛ gɔze bilaka pili.

^X Bo Boko'ba na ko'ba wa pili ki'di gbɪ kɛdɪ koloma kɔ'bɔ mɪ gɔ bi mo ga. Kina ɛdɪ ŋgɪ rɔ ma laka 'dɔ bo ki'di Yɛsu kindɔ'ba rɔ lɔbu ma laka abo ti tombi gomɔ. Rɔmɔyɪ Yɛsu ɔmɔ kole ma konzi 'ba Boko'ba 'deni ko'de kako mɪ lɔbu abo. ^{XI} Bo na ki'di ze 'deni rɔ ma kɔrɔ rɔ bilaka 'ba Boko'ba. Kina me ze pili 'deni rɔ kole 'ba 'bu kɔtɔ ti bo. Gɔ lende mo na tidɛki ze rɔ lɔndɔ inza kaya rɔ bo. ^{XII} Kɔzɔ ame bo kiya te, "Boko'ba, ti miya lende 'ba lɔbu 'bɪ zi lɔndɔ ma ga. Ti mɪlɛlu yi mɪ kpa kɔtɔtɔ 'bɛnnɪ." ^{XIII} Bo iya gbɪ te, "Ti mɪ'di dɔma gɔ lende 'ba Boko'ba." Kina bo kiya gbɪ te, "Ma na me bine ti kole ame ga Boko'ba ki'di 'deni zɔ ne."

^{XIV} Tine kɔzɔ ame ze kole mo ga nime rɔ bilaka lesi yida rɔze te ti roma teyi ne, gɔ kɔ'du mo na me Yɛsu kako 'deni rɔ bilaka lesi kɔzɔ ze te 'dɔ bo kɔlɛ gɔ bo kicaca dɔ tigo 'ba Satani bɔ dɔ tɔlɛ tɔnɛ yaga ^{XV} 'dɔ kope ze yaga rɔ dɔ ŋgɔlɔ di mɪ loma tɔ'bɔ ŋburu rɔ atɔli ze nime bine di zi tɪkere 'ba tɔlɛ ne. ^{XVI} Dikali 'deni malayika na dɛ bo kokɔnyi. Rɔmɔyɪ ugu 'deni mɪ buku 'ba Boko'ba iya te, "Kupɔ Abarayama ga na bo kokɔnyi."

^{XVII} Omba kina me ki'di 'dɔ bo kako gbɪ kɔzɔ kinɛ ze lɔndɔ bo ga te ne 'dɔ bo kɛdɪ ti mɪ kɛyɪ ti mɪ kɔŋmɪ to'dɔ ndɔbɔ 'ba Boko'ba laka rɔ bo akumu ma lɔbu 'dɔ ki'di Boko'ba kola bilaka abo ga gɔ lende kɛnyɛ. ^{XVIII} Bo ti kɔ'bɔ tokɔnyi ma Satani kɛdɪ kiyari naga 'deni ŋgɪ rɔmɔyɪ iyari gbagba bo 'deni gbɪ tara bine bo kombi gomɔ mo.

III

Yɛsu Ni Ti Musa

^I Kina ti kpe lɔndɔ ma ga ame pili Boko'ba kɪdɛkɪ ye 'deni rɔ 'ba bo ga ne, omerike lende 'ba Yɛsu nime Boko'ba koja 'deni zize rɔ bɔ akumu ma lɔbu dutike 'deni gɔ lende mo ne. ^{II} Ndɔbɔ ame Boko'ba ki'di bo teyi ne bo o'dɔ 'deni laka kɔzɔ 'ba Musa ame ko'dɔ liŋɔ 'ba Boko'ba ne tara. ^{III} Tine rɔ lɔbu ma 'ba bo mbiri kebe 'ba Musa kɔzɔ ame rɔ lɔbu 'ba bɔ kubɔ rɔ na mbiri kebe 'ba rɔ mo ne tara. ^{IV} Rɔ pili ɛdɪ ti bɔ kubɔ mo ga teyi. Tine Boko'ba na ki'di wa pili mɪ dɔliŋɔ nime.

^V Musa o'dɔ ndɔbɔ 'deni laka kɔzɔ 'ba bɔ laja tara liŋɔ 'ba Boko'ba bo kileme wa ma Boko'ba kɛdɪ kuwɔwɔ kada mɔtɔ. ^{VI} Tine Kurɪsitɔ o'dɔ ma 'ba bo 'deni laka kɔzɔ kole 'ba bɔ liŋɔ ame bo na mbiri dɔ liŋɔ nima ne. Kina ze na ti dɛdɪke ŋgɪ mɪ liŋɔ abo ɔdɔ kiya te dɔ'bɔke ŋgɪ ti mɪ kɛdɪ ti'di dɔze gomo ma dɛdɪ do'jake yɛyɪ di zi Boko'ba.

Lɔmu 'Ba Boko'ba

^{VII} Kina kɔzɔ ma tɔnɛ Nyɪ Kɔtɔ Laka kiya te, "Mɪ kada nime tɔne ɔdɔ kuwɔke mugu bo Boko'ba kilende ziye ^{VIII} kinza kɔ'bɔke dɛ rɔ minyi kɔzɔ

'ba 'bu ye löbu tönë ga bine kilagi Boko'ba di yi mökö kudöli bo ne. ^{IX} Boko'ba iya 'deni te, 'Lijë o'ja wa ma mo'do zinni mi komo koo 'butë sowo pele tine lijë udöli ma 'biri. ^X Go lende mo na yimö kata rönni miya te, "Lijë uwö döma dë, lijë kö'bö ngi nburu ro toco yaga di mi kori ma." ^{XI} Kina yimö kata ngi mulömu ro döki'di kata miya te, "Lijë inza kodö du te mi bi 'ba ro kindawo ma."

^{XII} Kina me ti löndö ma ga, ongoke roye laka kinza ni motö kinda'ba döki'di kölu dë, ame kedi ki'di yi ni motö kö'bö ngi kinza ki'di döyi kpe go lende 'ba Boko'ba kebe za kanji mökö di ro Boko'ba bo didi ne. ^{XIII} Ro komo löndö löbu nime pili odo keddi ke gba mi kada mo tönë Nyi Koto Laka kedi kidëki ro "Tone" ne, ö'böke toco mi keddi ro go roye tö'bö mi kori 'ba Boko'ba kinza lende kënyë koto yi ni motö ra kowo yaga ki'di yi ro minyi.

^{XIV} Di bi tisaki mo di'dike doze 'deni ngi go lende 'ba Boko'ba kinza a motö ma ro ma kilikö yimo. Kina odo dö'böke ngi nduwë tara ro nburunburu mo dedike 'deni ro lepï ma laka zi Kurisitö. ^{XV} Lende nime iya röni 'deni te, "Mi kada nime tone odo kuwöke mugu bo Boko'ba kilende ziye, kinza kö'böke dë ro minyi kozo 'ba 'bu ye löbu tönë ga bine kilagi lende 'ba Boko'ba ne."

^{XVI} Tine yë mo ga na ro bo kuwö lende 'ba Boko'ba mo naga nime kebe kilagi ne ya? Lijë na ro ya ame ga pili Musa kokoko koja yaga di Ezipeto ne. ^{XVII} Yë ga na mi Boko'ba kata romo komo koo mo 'butë sowo ne ya? Lijë bilaka kotokoto naga nime na. Go lende kënyë 'benni na lijë köle ngi pili kote dönni yi mökö yayi. ^{XVIII} Ne ame Boko'ba kulömu lijë kiya te, "Lijë inza kodö mi döyayi ma ame 'do mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne," yë ga na bo kedi kiya? Lijë bilaka kotokoto naga nime na gbi römöyi lijë uwö do bo dë.

^{XIX} Kina me dikalike 'deni a ma kota lijë kinza ki'di lijë kodö dë mi yayi nima na ro tilagi ti'di dönni go lende 'ba Boko'ba.

IV

^I Kina me Boko'ba kose 'deni zize bine te bo ti ki'di ze dodoke mi bi 'ba ro kindawo. Kina ti ongoke roye laka kinza ni motö kari kolobö 'beyi ra kori kinza ma kodö yimo. ^{II} Römöyi ze duwöke lende 'ba Boko'ba 'deni gbi kozo 'benni 'ba 'bu ze löbu tönë ga. Tine tuwö mo nge tara okonyi lijë dë römöyi lijë i'di dönni dë gomo. Kina me lijë mo nime ömö ga dë mi bi 'ba ro kindawo mo tönë. ^{III} Ze ma di'dike doze go lende abo 'ba Boko'ba naga ze na dömöke 'deni teyi, kozo ma bo kiya tönë te, "Yimö ata rönni mulömu lijë te, 'Lijë inza kodö mi döyayi ma ame 'do mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne." Tine bo ote ndobo abo ga 'deni pili mi kada 'ba to'ba dolijo. ^{IV} Römöyi ugu 'deni mi go bi motö mi buku 'ba Boko'ba yayi go kö'du 'ba tö'dö do modomoriyö iya te, "Mi tö'dö do modomoriyö Boko'ba indawo ro bo 'deni di pötö ndobo pili abo ga." ^V Kina me kileki kiya go lende 'ba ro kindawo nime 'böwu gbi te, "Lijë inza kodö mi döyayi ma ame 'do mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne."

^{VI} Lijë ma dogba mo naga nime kuwöwö lende naga nime zinni ne odo ga dë du te mi go bi 'ba ro kindawo nima go lende kinza kuwö 'benni. Ola 'deni zi ya motö ga na 'do kodö teyi. ^{VII} Kina me Boko'ba koza kada motö 'deni kidëki möyi mo ro "Tone" ki'di Dawidi kilende gomo tönë bine di pötö komo koo konzi 'deni kiya te, "Mi kada nime tone odo kuwöke mugu bo Boko'ba kilende ziye, kinza kö'böke dë ro minyi."

^{VIII} Ne ma kiya te Yēsuwa kēdī kokoko bilaka naga nima ra kōmō mī go bi 'ba rō kindawo mo nime dēne Boko'ba inza kiya lende 'ba kada mōto kpe. ^{IX} Dēmba tine, go bi 'ba rō kindawo 'ba Boko'ba ēdī ē'bēni ka rō ma sari koda ma 'ba bo ga. ^X Bō ame kari 'deni kōdo teyi ne ti kindawo rōni ngi di pōto ndobo pili kozo 'ba Boko'ba.

^{XI} Kina ti dogboke roze laka 'do dōmōke go bi nima tindawo roze kinza nī mōto kebe kōco ra yaga go lende kinza kuwō kozo 'ba 'bu ze lōbu ga tōnē bine ne. ^{XII} Rōmōyi lende 'ba Boko'ba na rō didi kitigo kiteli kulu ma kapa ame kēdī kirati bi ngi koke mōro 'ba mī ti kpa dōmoso ni pili yaga ne. Bo ote go meri ti ako'doko 'ba mī dōki'di bilaka 'doyi. ^{XIII} A mōto inza di mī lōngō wa naga nime bo ko'ba ne rō ma kusu di kōmo bo Boko'ba. Wa pili yaga bi kōro zi bo. Bo na ti kari kititi kpeze pili go nī mōto kiyēti go ako'do 'bi.

Bō Akumu Ma Lōbu

^{XIV} Ne kinza dolake go wa ame di'dike dōze 'deni gōmo ne dē kpe. Rōmōyi le'jete dēdike 'deni ti bō akumu ma lōbu ame kari 'deni n̄bō mitoro zi Boko'ba, omba kina rō kole abo Yēsu. ^{XV} Bō bō akumu ma lōbu 'beze inza ngi tara komeri a mōto rō tikeṅme ze dē. Tine dēdike 'deni ti bō akumu ma lōbu ame Satani kopi rōni 'deni gōmo kiyozo konya dōni, ko'do a mōto rō lende kēnyē dē ne. ^{XVI} Kina dakoke ti rō do ngōlō kōmo bo Boko'ba 'do bo kōngō lisa 'ba roze, ko'do mī kēyi zize kōkōnyi ze mī kada mo ame odo kōmō 'deni dōze.

V

^I Bō akumu ma lōbu pili igeli di mī lōngō bilaka lesi ki'di to'do ndobo 'ba Boko'ba go ya ma laki pili, to'de kpa kōzi ti akumu toṅma mo zi Boko'ba go lende kēnyē 'bēnni ga. ^{II} Lijē gbī rō bilaka kinza tigo, tine lijē ikali gbī ūliya rōnni zi ma rumō kōlu 'deni kinza kikali a mōto rō lende 'ba Boko'ba dē naga. ^{III} Lijē bō akumu ma lōbu nī gbī rō bō lende kēnyē kina lijē kēdī ko'de akumu gbī go lende kēnyē ma 'bēnni ga koto ti 'ba bilaka ma laki. ^{IV} Bōto mōto i'di rōni dē go dōni rō bō akumu ma lōbu. Boko'ba na kēdī kīdēki wa mī ndobo nime kozo ame bo kīdēki Arona ne tara.

^V Kina gbī tara Kurisito na dē ki'di rō bo mī lōbu nime tēdi rō bō akumu ma lōbu. Tine Boko'ba na kiya zi bo te, "Nī na rō kole ma. Tōne ma na 'deni rō 'bu yi." ^{VI} Mī akugu mōto gbī yayi bo iya te, "Ti kō'bō rō bō akumu ma n̄burun̄buru kozo 'ba Malekisedeke."

^{VII} Mī kada 'ba loma abo 'ba Kurisito mī doliṅo bine bo oma'jo rō bo 'deni zi Boko'ba rō ma kembe ti monō rōmōyi Boko'ba na ko'bo tomō bo di mī tōlē. Akititi abo ga Boko'ba uwō 'deni ngi rōmōyi bo uwō do Boko'ba. ^{VIII} Bō pele rō kole 'ba Boko'ba tine mī gomō nime na bo kikali ngi tuwō do Boko'ba na tondo. ^{IX} Kina odo bo kikali 'deni laka tara tine bo na 'deni kileki yaga nati rō ngira'da 'ba tomō di mī tōlē ma n̄burun̄buru zi ma kuwō do bo naga. ^X Kina me Boko'ba kīdēki bo 'deni rō bō akumu ma lōbu kozo 'ba Malekisedeke.

Lende 'Ba Do Koto

^{XI} Mēdi ti lende n̄banjī 'do tiya mo ziye go kō'du nime tine a mo bi 'ba tiyēti mo ziye pele in̄aṅa ma 'deni rōmōyi kpe dōye irindi kulōwō. ^{XII} Dēne a nime tōnē mōlo bine ne kpe na 'deni le'jete kēddi kiyandike ya mōto ga 'bato. Ne 'bōwu o'dokoke gba 'do bilaka na kiyandi ye ti bi tisaki 'ba lende 'ba Boko'ba nime. Kpe 'deni ngi ka rō kole kuru ame kikali tonyo a ma kitigo dē kēdī kulu ma 'bēni gba rō mba ne. ^{XIII} Bō ame gba rō kole kuru

këdi kulu 'bëni nge ro mba ne ikali a ma laka dë mi loma 'bëni. ^{XIV} Tine akonyo ma kitigo nge zi bulöbu ame kinene do wa naga nime 'deni 'doyi mi loma abo kikali ma laka ti ma kënyë mo ne.

VI

^I Kina ti, dolake dozöli 'ba akiyandi 'ba Kurisitö tönë ga tötö titi goze deseke te mbowa dogba mi 'ba bulöbu. Akiyandi ma dogba tönë kiya rönö bine ro do koto di mi lende ma yawa ti'di do go lende 'ba Boko'ba ^{II} ti bapatisi ni ti közi ki'di 'ba yëyi mo ti tado 'ba töku yaga di mi tölë ti kada 'ba burë ma ro nburunburu ne minza kpe muleki miyandi gomo teyi ziye. ^{III} Tine deseke mbowa dogba. Kina doo Boko'ba ko'doko ngi zize wa nime na ti do'doke.

^{IV} Ne 'bënni lijë ame ga kebe koga kpënni 'deni go Kurisitö ne kori motö inza kpe zinni toto dönni timo. Römöyi pa tönë bine lijë oloma 'deni mi bi kopö 'ba Boko'ba. Kpa közimo ga lijë o'ja 'deni gbi, kodo Nyi Koto Laka dönni koto tize. ^V Lijë kikali laka 'ba lende 'ba Boko'ba 'deni gbi yaga ti tigo 'ba nere löbu abo ame këdi kako ne. ^{VI} Tine pele te lijë ebe 'böwu koga kpënni gomo yaga ro do domo. Kori motö inza kpe zinni nati ma 'do lijë koto dönni timo, lijë na 'deni këdi ro tutötö kole 'ba Boko'ba këdi kodo laja romo.

^{VII} Ikalike 'deni, yayi ame këdi kuwë mini 'ba toro ma këdi ka'di koja akonyo zi bilaka ma korö'do mo ga ne na ti yëyi di zi Boko'ba. ^{VIII} Ne yayi ame kebe koja ma 'bëni rö kono ni ti wuru ne ngi ro a yawa. Usönö 'deni konma yaga ti pa'do.

^{IX} Ne kpe löndö ma ga ma mo'ö ye kulöwö naga nime, kozo ame dëdi dugu wa naga nime pele kulöwö ro ma kata ziye te ne dikali ngi kpe ëddi karike ti kori ma laka ame ro 'ba tamo di mi tölë ne. ^X Burë ko'do abo 'ba Boko'ba na ro ma kodoro. Bo inza ki'di konyi 'be tönë ko'doke zi bilaka abo ga nduwë gba ko'ja kabate ne kudölu di do bo römöyi ileme ngi o'öke bo. ^{XI} Ma diteri 'beze kulöwö ziye ni motö önyö nburu gomo kozo a nime te 'do kari ko'ja kpa közimo tönë ga këddi ti komo ki'di gomo ne ngi pili. ^{XII} Kinza ko'do tikëpi dë, oloma kozo ya ma ki'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba ti mi këddi naga tara ame lijë na ko'ja yëyi tönë Boko'ba kulömu molo ti'di mo 'deni ne.

Yëyi 'Ba Boko'ba

^{XIII} Mi kada nima Boko'ba kiya te bo ti ko'do yëyi zi Abarayama ne bo o'do lömu 'deni teyi. Tine a motö inza mbiri di do bo Boko'ba 'do bo kulömu ro bo timo. Go kö'du mo na bo kulömu ti möyi bo Boko'ba. ^{XIV} Bo iya te, "Ti mo'do yëyi ma laka ziyi. Kupö yi kara konzi." ^{XV} Tine Abarayama oloma ngi gomo kowo liya ti mi këddi nbö bo ko'ja yëyi nima Boko'ba kulömu zi bo ne.

^{XVI} Kina me ma 'beze 'ba bilaka doo dëdi do'doke lömu möyi ame mbiri löbu di doze ne na debeke tulömu roze timo tote lende pili. ^{XVII} Kina Boko'ba kulömu ro bo gbi tara go wa ame ga bo kiya ne 'do lijë ame ga pili këdi ko'ja yëyi abo ne kikali ngi bo inza kpe kuyi mi lende abo. ^{XVIII} Kina me 'deni yëyi 'ba Boko'ba ileme rönö 'deni nati laka ti wa riyö, lende kiya ni ti lömu abo 'ba Boko'ba. Wa riyö naga nime bëti inza yimo kina bo uyi yimo dë gbi. Kina me ze ma dirinjake 'deni toma konyi di zi bo Boko'ba naga oco mi këddi 'deni zize tö'bö ti komo ki'di go yëyi nima.

^{IX} Ze 'deni ti komo ki'di go yëyi nime Boko'ba kiya te bo ëdi ki'di zize ne. Komo ki'di ze gomo na 'deni ro lösi ame kosi didi ze romo kinza darike ra kpe bito di ro bo Boko'ba. Komo ki'di ze nime na kinda'ba ze 'deni ngi

koto ze ṅbō gönyī bōṅṅo 'ba mī rō löbu 'ba Boko'ba tōdo mī bi ma koro kulōwō mo. ^{XX} Römōyī bō mōto ari 'deni mōlo dōgba kōmōze yayi. Omba bo na rō Yēsu ame 'deni rō ṅburuṅburu rō bō akumu ma löbu kōzo 'ba Malekisedeke ne.

VII

Malekisedeke, Bō Akumu

^I Malekisedeke nime na tōnē mōlo bine rō ṅere 'ba Salema kina bo gbī rō bō akumu 'ba Boko'ba ma mītōzo. Bo ari kurē dō Abarayama kō'ja Abarayama kēdī kileki di bi ta'da ṅere mōto ga bo kō'do yēyī zi Abarayama.

^{II} Kina Abarayama koza kapa ma 'butē 'ba wa ma bo kolō di mī ya nima ṅṅī ki'di zi Malekisedeke. Mōyī Malekisedeke nime 'jo mo tēgē, "ṅere 'ba lende laka." Kina bo gbī rō ṅere 'ba Salema ame kiya te, "ṅere 'ba lende këyī." ^{III} Bo ṅṅī kōzo kole 'ba Boko'ba tara kō'bō rō bō akumu rō ṅburuṅburu. 'Bu bo ni ti ma bo lende mo iya rōnī dē bōto kuwō gbī ti 'ba 'bu bo löbu ga. Tōyō bo ti tōlē abo bōto ikali dē gbī.

^{IV} Ikalike 'deni Malekisedeke rō löbu ma dō kiteli römōyī Abarayama yī lṅṅī ze i'di kapa ma 'butē 'ba wa ma bo kolō di mī ya teyi. ^V Tine kupō e'be Lēwē ame ga 'deni rō bō akumu ne lījē na kō'du ki'di 'ba Musa kigeli 'deni 'dō kireke kapa ma 'butē 'ba wa di zi Yudayi lēpī nni ga. Kina ma lījē koloma rō tireke wa di zi bilaka ame ga ṅṅī rō löndō lījē ga ne kō'ja lījē pili aa rō kupō kōzo 'ba Abarayama nime. ^{VI} Tine Malekisedeke ame kinza 'ba bo rō kupō e'be Lēwē ga ne ogba kapa ma 'butē 'ba wa di zi Abarayama, bo kō'do yēyī zi Abarayama mo tōnē Boko'ba kiya to'do yēyī teyi ne.

^{VII} Ne dikalike 'deni rō ma laka bō kō'do yēyī na mbiri kebe bō ma kō'do yēyī teyi. ^{VIII} Ne ma 'ba bō akumu ni lījē ame gbī rō yida 'ba tōlē ne na kēdī kireke wa di zi lēpī nni ga. Ma 'ba Malekisedeke mo tōnē bo kogba kapa ma 'butē 'ba wa di zi Abarayama ne, ugu yayi iya te, bo o'bō ṅṅī rō ṅburuṅburu. ^{IX} Tine ti kiya rōnī te, kapa ma 'butē 'ba wa nima Abarayama ki'di ne lījē kupō e'be Lēwē ame ga rō bō akumu kēdī kireke wa di zi bilaka ne kopi 'ba gbagba lījē ga gbī zi Malekisedeke. ^X Römōyī mī kada nima Abarayama kondoso ti Malekisedeke ne öyō 'bu nni löbu Lēwē dē gba, tine Lēwē ēdī gba rō 'bō mī yida rō Abarayama.

Bō Akumu Mōto Gbī Kōzo Malekisedeke

^{XI} Boko'ba i'di kō'du abo zinnī Yudayi ti bō akumu naga nime di mī kupō lījē e'be Lēwē ne. Ne ma kiya te a mōto kōmō dē gba mbowa yaga di mī ndōbo 'bēnni lījē bō akumu naga nime dēne Boko'ba inza koja bō akumu mōto kpe 'beri di gō dōtumū ma 'ba Arona ni e'be Lēwē mo naga nima. Ne oṅṅo bo oja kako kōzo Malekisedeke. ^{XII} Kina me dikalike 'deni kōzo ame koja bō akumu ma la'ja 'deni ne omba kō'du ki'di ma la'ja ako 'deni gbī. ^{XIII} Römōyī ṅere ze mo nime kugu lende naga nime gō kō'du mo ne, bo abo di mī dō kupō mōto 'beri. Kupō lījē inza mōlo rō bō akumu. ^{XIV} Ikali 'deni pili laka bo di mī kupō e'be Yuda. Dō kupō nime tōnē mī ti'di bō akumu ni bine ne Musa iya mōyī mo dē.

^{XV} Kina me kowasa tōnē ikala rōnī 'deni laka mo kinda yaga gō ame bō akumu ma kōzo Malekisedeke mo tōnē kako 'deni ne. ^{XVI} I'di bo dē rō bō akumu gō dō kupō bo tine gō tigo 'ba dīdī abo ame kote rōnī dē ne. ^{XVII} Römōyī ugu 'deni iya te, "Ti kō'bō rō bō akumu ma ṅburuṅburu kōzo 'ba Malekisedeke."

^{XVIII} Kō'du ki'di ma mōlo tōnē inza ti tigo kina me kiyese 'deni yaga. ^{XIX} Römōyī kō'du ki'di ma mōlo 'ba Musa mo nime ileṅṅo ozo dē. Tine na

me Boko'ba ki'di a ma laka 'deni zize ti'di komoze gomo ame kina ko'de ze 'deni ngosi 'de ro Boko'ba ne.

XX Kina a moto edi 'deni gbi bine ro lomu 'ba Boko'ba. Lomu ma te inza mi ti'di lijē bo akumu ma laki naga nima tonē bine ne. **XXI** Tine i'di Yēsu 'deni ro bo akumu ti lomu ame kulōmu kiya te, "Ma nere Boko'ba mo'do lōmu ma 'deni kina minza kpe muyi yimo. Ti kō'bō ro bo akumu ma nburunburu." **XXII** Na me lōmu ame Boko'ba ko'do 'deni tize go Yēsu ne ebe ma tonē bo ko'do ti ya ma dogba tonē ga bine ne 'deni.

XXIII Kina moto gbi lijē bo akumu ma tonē ga bine ne ngi nbanji rōmōyi moto ga o'bō tōlē ngi nduwē koto go ndobo mo dē kowō yo. **XXIV** Ne ma 'ba Yēsu bo o'bō ngi ro nburunburu, bo ololo ndobo pōtō bo dē ki'di zi boto moto. **XXV** Kina me bo o'bō 'deni ngi ndō 'do tōmo ame ga pili kako 'deni zi Boko'ba go kō'du abo ne. Bo oloma 'deni ngi kō'bō nburu tititi Boko'ba gönni.

XXVI Tine Yēsu na 'ba bo ro bo akumu ma lōbu ame ko'bo ngi 'do tokonyi ze mi koto yaga. Rōmōyi bo na koto laka a moto ro lende kirasi inza mi bo. Loma abo 'beri di go ma 'beze, ze bo lende kēnyē ni. Kina me koja bo 'deni di mi tōlē kari koloma mitoro. **XXVII** Bo akumu ma lōbu ma laki pili o'bō tumu akumu ro komo lēndō zi Boko'ba. Akumu ma dogba mo go lende kēnyē ma 'ba gbagba lijē ga tine ma di gomo na 'jaa go lende kēnyē 'ba bilaka ma laki. Ne ma 'ba Yēsu inza mi riyō tara. Bo umu akumu ma 'ba bo nge mi koto nburu ro yida ro bo go lende kēnyē 'ba bilaka pili. **XXVIII** Kō'du ki'di ma 'ba Musa tonē i'di ma kinza tigo naga ngi ro bo akumu ma lōbu. Tine ma di pōtō mo na Boko'ba ko'do kole abo ngi ro bo akumu ma lōbu ti lōmu. Bo na koja kole abo ame ngi mi koto ro ma laka ro nburunburu ne.

VIII

Yēsu, Bo Akumu Ma Lōbu

I Ame na ro 'jo 'ba wa ame ga pili mēdi miya ziye ne. Ze le'jete dēdike 'deni ti bo akumu ma lōbu ame kari 'deni koloma mitoro do dōri Boko'ba tigo do kiteli. **II** Bo na ro Yēsu. Bo edi ko'do ndobo ma 'ba bo mi rō ame mo ngi ko ro 'ba Boko'ba ne. Nere Boko'ba na ko kubō abo, inza ro ma ko'do 'ba bilaka lesi.

III Bo akumu ma lōbu pili i'di lijē 'do ko'de akumu ti kpa kōzimo ga zi Boko'ba. Kina me dikalike 'deni bo bo akumu ma lōbu ma 'beze edi gbi ti a moto ti'di mo zi Boko'ba. **IV** Ma bo kēdi koloma ra kō'bō mi dōliṅo bine dēne bo inza ro bo akumu rōmōyi bo akumu moto ga edi 'deni gbi molo bine, ame kēdi ko'de kpa kōzi ki'di zi Boko'ba kozo ma kō'du ki'di mo kiya ne. **V** Tine ndobo ma 'bēnni 'ba bo akumu ame ga bine ne do mbēli 'ba ame 'dē mitoro ne na ka kozo 'ba Musa tonē ne. Mi kada nima 'do Musa ko'do rō kilaka zi Boko'ba ne, Boko'ba iya zi bo te, "Ongo laka 'do ko'do kozo wa ma tonē mileme ziyi di do dōku bine ne." **VI** Tine ma 'ba Yēsu ndobo 'ba bo akumu nime ki'di zi bo ne na mbiri ro do kiteli di do 'ba bo akumu moto ga nima gbi kozo ame lōmu 'ba Boko'ba ame bo ko'do zize na kulōwō mbiri di do ma tonē 'ba Musa ne tara. Rōmōyi oro 'deni pili do yēyi do kiteli ma 'do Boko'ba ko'do zize.

VII Ne ma kiya te a moto komo dē mbowa di mi lōmu ma dogba nima bo ti ko'de ma la'ja nime gbi 'bōwu go wa'di? **VIII** Tine nere Boko'ba o'ja lende ma komo di zinni lijē bilaka abo ga na ma 'do ki'di bo kiya lende rōnni te, "Kada mo ti kōmō 'deni ame go mo'do lōmu ma, ma la'ja tinni lijē bilaka ma ga Yisarele gbi ti e'be Yuda. **IX** Tine ame inza kpe kozo lōmu ma

tönë mo'do bine ti 'bu nni löbu ga ne, mi kada ma minda'ba közinni moja lijë yaga di Ezipeto. Lömu ma ame mo'do tinni ne lijë ebe koro dë dömo na mülagi lende 'bënni ngi yaga. ^X Tine lömu mo tönë 'do mo'do tinni lijë Yisarele kada mato ne na me. Ti mi'di kö'du ki'di ma kodo dönni koloma mi döki'di lijë. Ti mëdi ro Boko'ba 'bënni kina lijë ti këdi ro 'bama ga. ^{XI} Boto mato inza kiyandi löndö ala lepï ni mato kpe 'do tikali ma Boko'ba. Römöyi lijë pili ro gönni, ma titi ti ma löbu pili ro gömo ti kikali ma ngi. ^{XII} Kina ti mola lijë go lende kënyë 'bënni ga döma kudölu yaga di go lende kirasi 'bënni ga pill."

^{XIII} Mi lende kiya 'ba Boko'ba go lömu ma la'ja nime bine i'di lömu ma dogba tönë ngi kinda yaga ro ma molo. Kina me wa ame 'deni yaga ro ma molo köndë 'deni ne édi kölu ngi yaga.

IX

Ba Akumu Ni Ti Rö Löbu

^I Lömu ma dogba tönë ga bine édi gbi ti kö'du ki'di mo ga 'ba mötu ko'do ti rö mo ma bilaka kubö teyi. ^{II} Rö kilaka ma tönë mo ko'do ne oke yimo 'deni riyö koro a nime te. Mi ma yaga mo ame kidëki ro bi ma koro mo ne na ti a 'ba tidëyi lamba mo ti tarabiza 'ba mangolo'bo ma këdi ki'di zi Boko'ba mo teyi. ^{III} Tine mi ama kebe go boŋgo ma miyö mo nima yayi ne na kidëki ro bi ma koro ro do kiteli mo. ^{IV} Kina ti bi 'ba toŋma akumu ma di mi yamo köbököbö mo tönë teyi toŋma akato kele dömo. Kina ti sandu 'ba lömu mo tönë komba römo ti yamo köbököbö ne teyi. Sandu nime na ti lere riyö mo tönë ga kugu lömu mo dömo ne yimo gbi ti përi 'ba Arona mo tönë kebe kunzi 'deni ne ti kete 'ba akidëki ro mani mo tönë gbi di mi yamo köbököbö ne yimo. ^V Do sandu mo nima toro na kidëyi sasa riyö mo tönë ga kileme bi loma 'ba Boko'ba ne teyi kakala mo ga kutu'bo go bi ame bo këdi kola wa go lende kënyë di teyi ne. Tine ame kada 'ba tütëti go wa naga nime rokpe na dë.

^{VI} Kina kiyija wa naga nime pili tara. Kina bo akumu ni këdi kari nduwë ro komo löndö mi rö ma yaga mo nima to'do ndobo 'bënni mo ga. ^{VII} Tine bo akumu ma löbu mo na nge këdi kodo mi rö ma miyö mo nima mi koto kpöki mi komo koro koto. Todo abo yayi nge ti roma ame bo kumu 'deni gbi go lende kënyë ma 'ba bo ti 'ba bilaka ma laki ame lijë ko'do ra liwo yayi kinza ma lijë kikali gömo ne. ^{VIII} Tine timo na Nyi Koto Laka kiya 'deni yaga bi koro te, kpadöri 'ba bi loma 'ba Boko'ba gba urögö dë yaga odo rö ma yaga nime këdi gba koro toro. ^{IX} Édi 'deni gbi ro akileme zize mi kada ma 'beze nime. Römöyi kpa közi ki'di ni ti roma ma kumu naga nime o'bo dë turögö mi döki'di koro. ^X Tine lijë ka nge ro a 'ba yida ro koro akonyo ni ma ti akuwë ti döletü 'ba közi kurögö. Wa naga nime pili ro döletü zi bilaka toro toti gömo nbo Boko'ba ko'do wa pili ro ma la'ja.

Roma Ti Akumu

^{XI} Tine Kurisito ako 'deni ro bo akumu ma löbu nati to'do lende laka zize. Rö ma 'ba bo ame bo koja laja yimo ne na mbiri löbu ro do kiteli. Bilaka lesi na dë kubö ti közinni, inza gbi ro wa 'ba döliŋo nime. ^{XII} Kina me bo kari kodo 'deni mi bi ma koro ro do kiteli mo tönë nburu mi koto. Bo odo ma 'ba bo dë ti roma banya ala roma sa. Tine bo odo ti roma 'ba gbagba bo tutë goze pili timo nburu di mi lende kënyë zize ga. ^{XIII} Bo akumu ma 'ba döliŋo nime uli 'bënni ro roma banya ni ti roma sa ti buruku 'ba kole sa ame koŋma 'deni ne ro bilaka ame ga ro ti'da di komo Boko'ba ne turögö mo yaga ro ma koro. ^{XIV} Ne odo këdi 'deni tara roma Kurisito ame

kulöwö rɔ dɔ kiteli di dɔmo ne ti kurögö dök'i'di ze ngi kɔpɔ yaga 'doyi. Römöyí Nyí Kɔtɔ Laka abo na rɔ ɲburuɲburu ki'di bo 'deni rɔ akumu ma laka zi Boko'ba goze. Roma bo ti kurögö dök'i'di ze ngi di mi lende yawa 'dɔ dojake laja zi bo Boko'ba bo dɔ didi.

^{XV} Kina me bo Kurisitö na 'deni rɔ bo kpɛri ame ko'de lömu ma la'ja 'deni 'dɔ ame ga Boko'ba kedi kideki ne ko'ja yeyi ma ɲburuɲburu mo toné Boko'ba ki'di kö'du mo 'deni molo ne. Römöyí tolé 'ba Kurisitö uté gönni 'deni di mi lende kényé ma molo toné ga lijé ko'do ko'ja lijé kedi gba bici lömu ma molo bine ne.

^{XVI} Kina kɔzɔ ame kɔrɔ 'deni dɔ ndose 'ba 'dɔ to'dɔ mo di pötö mo ne ti ko'do roni ngi 'jaa di pötö tolé. ^{XVII} Römöyí ɔdɔ bo bo kose mo kedi gba ti kɔmɔ bo tara inza ko'do roni titi tine 'jaa di pötö tolé abo. ^{XVIII} Kina me ki'di 'dɔ lömu ma dɔgba toné ko'do 'benni roni 'deni ti roma. ^{XIX} Dɔgba mo toné Musa iyeti kö'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni pili zi bilaka. Bo ogba roma sa kudölö yimo ti mini, bo kogba kuyu kudödu ti kabi kasi kusu yimo kuli rɔ buku 'ba lömu gbi rɔ bilaka naga nima. ^{XX} Kina bo kiya te, "Ame na rɔ roma ma kudödu lömu 'ba Boko'ba ame bo ki'di 'deni zize tuwö dɔmo." ^{XXI} Kina bo kuli roma gbi tara rɔ rö mo toné ti jama mo ga pili. ^{XXII} Mi kö'du ki'di nima wa pili ti kedi nge rɔ ma kɔpɔ ti roma. Kina ti kola wa gbi nge go lende kényé ɔdɔ kiya te roma kulöwu 'deni titi du béri.

^{XXIII} Wa naga nime pili rɔ dɔ mbéli 'ba wa 'ba mi dɔyayi 'ba mitɔrɔ. Tine tilenjo lijé go kedi rɔ ma kɔpɔ kɔmɔ Boko'ba na pili te. Ne ma laka mo nime rɔ 'ba dɔyayi 'ba mitɔrɔ ne o'dɔkɔ rɔ akumu ma laka. ^{XXIV} Römöyí bi ma koro mo nima Kurisitö kɔdɔ teyi ne inza rɔ ame bilaka lesi na ko'do ti közinni nge ka rɔ dɔ mbéli mo ne. Bo ɔdɔ ma 'ba bo 'deni ko mitɔrɔ bo kɔrɔ 'deni le'jete kɔmɔ Boko'ba tilende ti bo go lende ze. ^{XXV} Bo akumu ma löbu ni ö'bö ma 'benni tɔdɔ mi bi ma koro rɔ dɔ kiteli 'benni mo nima rɔ kɔmɔ kɔɔ pili ti roma yeri ame kumu ra ne. Tine Kurisitö ö'bö ma 'ba ra dɛ tɔdɔ ti'di roma abo mi konzi kɔzɔ a nima tara. ^{XXVI} Ma kiya te kedi ra tara dene bo edi kisaki tombi lende kényé di bi tisaki 'ba dɔliɲɔ. Ne kina me 'deni le'jete mi kada ame 'deni rɔ ɲburuɲburu mo ne na bo kako 'deni ti'di rɔ bo rɔ akumu mi kɔtɔ ɲburu tombi lende kényé 'ba bilaka. ^{XXVII} Bilaka nime pili, ni mɔtɔ eddi kölé nge mi kɔtɔ. Di pötö mo na ngi rɔ buré 'bi ma Boko'ba kedi ko'do. ^{XXVIII} Kina gbi tara umu Kurisitö 'deni nge mi kɔtɔ rɔ akumu tombi lende kényé 'ba bilaka konzi nime pili. Kina bo ti kɔdɔ 'böwu di gomo tine inza kpe 'dɔ tombi lende kényé, tine 'deni 'dɔ tomɔ ame ga pili ti kɔmɔ ki'di go bo ne di mi tolé.

X

Kö'du Ki'di 'Ba Musa

^I Dɛmba kö'du ki'di 'ba Musa nima ka rɔ dɔ mbéli 'ba wa ame Boko'ba kedi kiteri to'do mo ne. Inza rɔ ma laka mo. Kina me akumu mo ga ö'bö ngi rɔ to'do mo nduwé rɔ kɔmɔ kɔɔ. Tine akumu mo nima ti kurögö bilaka tondo rɔ ma kɔpɔ kɔmɔ Boko'ba? ^{II} Ne ma kiya te kedi kurögö lijé mo ra ngi yaga kɔpɔ di mi lende kényé 'benni mo ga dene lijé inza komeri ronní kpe rɔ bo lende kényé. Dɛ me pele kpa akumu oke roni 'deni gbi. ^{III} Tumu akumu nduwé rɔ kɔmɔ kɔɔ nime laka mo na rɔ ti'di bilaka tomeri go lende kényé ko'do 'benni ga. ^{IV} Römöyí roma banya ni ti sa ɔ'bo dɛ tombi lende kényé.

^V Go kö'du mo na me 'dɔ mi kada ma bo Kurisitö kedi ko'do 'deni tako dɔliɲɔ bine bo kiya zi Boko'ba te, "O'dɔkɔ a mɔtɔ rɔ akumu ni ti kpa közi

ki'di dē. Tine ileŋo yida rɔ 'deni zō. ^{VI} Inza ti mī këyī gɔ akumu ma koŋma pili gbī ti 'ba tombi lende kënyē. ^{VII} Kina me miya te, 'Boko'ba, ma na me bine to'do ako'doko 'bi kozo ame kugu rōni 'deni tara ne gɔ lende ma mī buku 'bī.' "

^{VIII} Dɔgba mo Kurisitō iya 'deni te, "O'doko a mɔto rɔ kpa kōzī ti akumu ala akoŋma ti ame ga 'ba gɔ lende kënyē ne dē. Inza ē'bi ti mī këyī gomo." Tine pele wa naga nime pili kēdī ko'do ne ɔdo di mī kō'du ki'di. ^{IX} Kina me bo kiya te, "Boko'ba, ma na me bine to'do ako'doko 'bī." Di bine inda ngī bo oke kpa akumu ma molo tōnē ga 'deni yaga 'do to'do ako'doko 'ba Boko'ba na kindā'ba pōtō mo ti 'bato. ^X Gɔ ako'doko abo 'ba Boko'ba nime tumu Yēsu Kurisitō urōgō ze pili 'deni ngī yaga rɔ ma kɔpɔ nati ŋburu mī koto ngī.

^{XI} Bo akumu ni ɔ'bō ma 'bēnni tari rɔ kɔmɔ lēndō tɔrɔ mī rō löbu 'ba Boko'ba to'do ndɔbo mo, ame kina rɔ tumu roma ne nduwē zi Boko'ba. Tine 'do kombi lende kënyē ɔto ngī ne inza du te. ^{XII} Ne tine Kurisitō i'di 'ba bo rɔ bo 'deni mī koto kombi lende kënyē ŋburu yaga, bo kari koloma 'deni tɔrɔ do dōri Boko'ba. ^{XIII} Bo oloma 'deni toda dōmo ma Boko'ba kēdī ki'di bo ka'da bo ya abo ga. ^{XIV} Tumu bo Kurisitō nime nge 'deni mī koto ne urōgō ya ma rɔ 'ba Boko'ba naga 'deni ngī rɔ ma kɔpɔ ŋburu yaga di mī lende kënyē.

^{XV} Kina kozo ma tōnē Nyī Koto Laka kiya zize bine, dɔgba mo bo iya te, ^{XVI} "Nere Boko'ba iya te, 'Lömu ma mo tōnē 'do mo'do tinnī kada mɔto ne na me. Ti mi'di kō'du ki'di ma kɔdo dönni koloma mī dōkī'di nni.'" ^{XVII} Kina mɔto gbī bo iya te, "Ti mi'di dōma kudōlu yaga di gɔ lende kënyē gbī ti lende kirasi 'bēnni ga pili."

^{XVIII} Ne ɔdo kina Boko'ba kola ze 'deni gɔ lende kënyē kozo a nime te tine a mɔto rɔ akumu tombi lende kënyē inza kpe nati.

Tömö Zi Boko'ba

^{XIX} Kina me ti löndō ma ga, roma Kurisitō i'di do ngölö 'deni zize tari zi Boko'ba. ^{XX} Bo unyē kpa kɔri ma la'ja 'ba didi 'deni zize ŋbō kala gōnyī bɔngɔ koro 'ba mī rō löbu 'ba Boko'ba mo tōnē ti ti'di yida rɔ bo. ^{XXI} Dēdike 'deni gbī ti bo akumu ma löbu ame mbiri rɔ bo doze mī linjo 'ba Boko'ba. ^{XXII} Kina i'di dakoke ti ngosi rɔ Boko'ba ti dōkī'di koto ti ti'di doze gɔ lende abo. Dōkī'di ze 'deni yaga rɔ ma kɔpɔ, urōgō roze 'deni ti mini ma kɔpɔ.

^{XXIII} Kina ti, dönyōke ti nduwē gɔ ti'di doze gɔ lende laka nime duwōwōke ne. Römōyī Boko'ba ame kiya 'do ti'di wa naga nime pili zize ne lende abo bo uyī yimo dē. ^{XXIV} Kina i'di dolomake ti, ti meri 'ba lēpi ze ga 'do do'oke roze do'doke lende laka rɔ gɔ roze. ^{XXV} Kinza dolake gɔ kpa kototo ze ga dē gbī kozo ma 'ba ya mɔto ga. Tine zize 'do toco mo nduwē zi lēpi ze ga na laka. Römōyī kozo ma koŋgoke kada 'ba burē mo tōnē na me kōmō ē'bēni 'deni ngosi.

^{XXVI} Ze ame ga dikalike lende 'ba Boko'ba 'deni ne ɔdo debe diterike 'böwu to'do lende kënyē rɔ do domo, a mɔto rɔ akumu inza kpe nati ngī lipo gɔ lende kirasi ze ga. ^{XXVII} A mɔto inza kpe nati zize tine 'deni nge ngī rɔ toda do karama 'ba pa'do löbu 'ba Boko'ba gbo ngī ti tikere ame kēdī kako 'deni toŋma bo kilagi lende abo ga ne. ^{XXVIII} Ongoko 'deni boto ame kilagi kō'du ki'di 'ba Musa ne 'ba bo ngī rɔ tölē, a mɔto rɔ mī këyī inza kpe rɔ bo ɔdo bo kodoro bīci lende rɔ bo kēdī 'deni riyō ala mota. ^{XXIX} Ne bo ame kopoto ma 'ba bo Kurisitō kole 'ba Boko'ba ne 'ba bo ti kēdī tondo nati yayi? Lijē bo kindiri roma Kurisitō ame kina ngī kurōgō lijē 'deni yaga rɔ ma kɔpɔ lömu 'ba Boko'ba kɔrɔ 'deni dōmo ne kina gbī

tinnì lijè bɔ kiti'ja Nyì Kɔto Laka ame kina ngì ko'de yèyì ra zìnnì naga nima 'bènnì ti kèdì tondo? ^{XXX} Dikalike 'deni bo bɔ kiya te, “Ma na ti mopi dɔkolo. Monda nima ma na ti mileki dɔmo,” tònè bo na me gbì kiya te, “Nɛre Bɔko'ba ti ko'do burè 'ba bilaka abo ga.” ^{XXXI} Tine tikere 'ba kinza tila'ba mì kɔmɔ kɔzi Bɔko'ba bɔ didì na 'do di'dike kèdì kulòwò.

^{XXXII} Omerike gɔ kada ma dɔgba tònè ga bi kɔpɔ 'ba Bɔko'ba koyi ye ne te. Mì kada nima ombike gomo 'deni rɔ ma kényè tine a'da ye dè yɔ. ^{XXXIII} Mɔto ga kiti'ja ye kɔmɔ bilaka ma konzi ko'do ye rɔ ma kényè, kényi kodɔ'bɔke rɔye ngì ti ya mɔto ga ame kèdì ko'do gbì tara ne. ^{XXXIV} Ombike gomo kɔto ti ya ame ga mì maboso ne. Kina ɔdo kolo e'be ga pele kpe ngì le ti mì kèyì, ikalike 'deni ma kèddike ti a mɔto ame rɔ nɔburunburu ne.

^{XXXV} Kina me kinza kebe kolo'bɔke dè 'do ko'jake bi gomo 'ba rɔye. ^{XXXVI} Ogbɔke dɔki'dì ye kitigɔ to'do ako'doko 'ba Bɔko'ba kina ti ko'jake yèyì abo ame bo kèdì ko'do ne ngì. ^{XXXVII} Kɔzo ame tònè mì akugu kiya te, “Nge mbowa te yɔ na bɔ ma ko'doko tako mo tònè ti kòmò ngì. Bo inza kigabi. ^{XXXVIII} Kina bɔ lende laka ma ga ti kididì ngì gɔ ti'di dònni gɔ lende ma. Ne ɔdo mɔto kileki koga kpèni goma yimò inza kèyì kpe rɔmo.”

^{XXXIX} Dinzake kpe rɔ bilaka ame 'do kileki 'bɔwu koga kpènnì gɔ bo kebe kòlu yaga ne. Di'dike doze 'deni gɔ lende abo kina bo ti kɔmɔ ze ngì yaga di mì tolè.

XI

Meri

^I Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba na rɔ tikali wa ame ga dèdike ti kɔmɔ ki'di gomo ne, kina tikali mo gbì wa ame ga gba kinza ko'ja kinè mo dè ne èdì ngì rɔ ma laka. ^{II} Gɔ kò'du 'ba ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba na ki'di bo Bɔko'ba ngì ti mì kèyì rɔ 'bu ze lòbu ga ma tònè bine ne.

^{III} Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba na me ki'di 'do dikalike Bɔko'ba na ko'ba wa pili naga nime ti lende 'ba kpa bo. Wa ame ga kinza ko'ja kinè mo dè ne bo o'do kinda yaga ko'ja ti kɔmɔ.

^{IV} Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba na ki'di Abele ko'de kpa kɔzi ki'di ma laka zi Bɔko'ba kebe 'ba Kayina. Kina Bɔko'ba ngì ti mì kèyì gɔ kpa kɔzi ki'di abo konɔ bo rɔ bɔ lende laka. Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba na me ki'di lende 'ba Abele kèdì gba kiyandi ze ko'ja bo kòlè abo 'deni mɔlo.

^V Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba na ki'di tolè kupò Enoka dè tine kogba bo tara rɔ ma kididì kari tɔrɔ zi Bɔko'ba, kinè bo kinda dè kpe mì dɔyayi bine. Ròmòyì mì akugu yayi iya te gba kinza kogba bo dè Bɔko'ba èdì ti mì kèyì rɔ bo. ^{VI} Tine bɔto mɔto ɔ'bo dè ma 'do kiyèyì dɔki'dì Bɔko'ba ngì tara kinza ma bɔ mo ki'di dònì gɔ lende 'ba Bɔko'ba. Ròmòyì bɔ ame kèdì kumòtu bo Bɔko'ba o'doko ki'di dònì ngì gɔmo rɔ ma laka Bɔko'ba èdì kina ti ki'di bi gomo 'ba rɔmo ngì.

^{VII} Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba na ki'di 'do Nowa kuwò ma Bɔko'ba kose kpa bilaka 'deni ti wa ame gba rɔ ma kɔwɔ bo ko'ja kinè mo dè ne, ki'di bo ko'do sorope lòbu tɔmɔ rònni yimò ti bilaka abo ga. Ti'di dɔ abo 'ba Nowa na kileme ma laki ngì pili rɔ bɔ lende kényè kina ki'di Bɔko'ba konɔ bo rɔ bɔ lende laka.

^{VIII} Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba na ki'di Abarayama kuwò dɔ Bɔko'ba kényi di mì dɔyayi 'bènnì kari mì gɔ bi ame 'do Bɔko'ba kari ki'di 'jaa zi bo rɔ yayi abo ne. Bo ènyì ngì di mì dɔyayi 'bènnì bo kari kinza ma bɔ kikali bi ma bo kèdì kari teyi mo. ^{IX} Gɔ ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba Abarayama oloma 'deni mì rò kilaka kɔzo bɔ lòwò mì yayi nima Bɔko'ba kiya 'deni ti'di mo zi bo ne. Yisika ni ti Yakoba oloma 'deni gbì yayi tara kɔzo bɔ

lōwō ko'ja Boko'ba kiya ra ngi te yayi nima ti kēdi rō ē'bēnni. ^X Rōmōyi Abarayama ēdi ti kōmō ki'di gō tolama mī gawo ame bō kiteri mo ti bō kubō mo na rō ɲere Boko'ba ne gō kō'bō ngi ɲburu gō bi mo.

^{XI} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Abarayama kebe kōyō kole ko'ja Sara kōrō ra pa tara rō kōtō bo kōndē abo 'deni kote. Bo omeri ngi wa ame Boko'ba kose 'deni zinnī ne ti ko'dō rōnī ngi rō ma laka. ^{XII} Gō lende mo na me Abarayama koto kpōki mo tōnē kōndē 'deni yaga rō tōku ne kupō mo kēnyī kara ngi konzi kōzō kēlu 'ba mitorō ni ti yayi lida 'ba kpa mini lōbu ame bōtō kō'bō dē titētē mo ne tara.

^{XIII} Lijē bilaka naga nime ōlē ga 'deni pili mī meri 'bēnni mī ti'di dōnnī gō lende 'ba Boko'ba gba kinza ma lijē ko'ja yēyi lōbu mo tōnē Boko'ba kiteri 'deni 'dō ti'di mo zi bilaka abo ga ne. Tine lijē o'ja 'deni ɲge tara rō ma kōwō na lijē ngi ti mī kēyi gōmo. Rōnni aya dē di bi tidēki lijē rō bo lōwō mī loma 'bēnni mī dōyayi nime bine ^{XIV} ame kinda ngi lijē ēdi toma yayi mōtō ame gō kēdi zinnī rō ē'bēnni ne. ^{XV} Dōyayi ame lijē kola 'deni gōnni ne na dē kpe lijē kēdi komeri. Ma kiya te na lijē kēdi komeri lende mo ra dēne lijē ti kēnyī kuyi dōnni kileki kari teyi. ^{XVI} Tine lijē o'dōkō dōyayi ma laka ame kina rō dōyayi 'ba mitorō ne. Kina rō Boko'ba aya dē gbī di zinnī gō ame lijē kēdi kīdēki bo rō Boko'ba 'bēnni ne rōmōyi bo ilenjo gawo 'deni zinnī koda lijē.

^{XVII-XXVIII} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Abarayama ko'de Yisika toɲma mo rō akumu zi Boko'ba. Boko'ba iya 'deni mōlo zi bo te, "Ti Yisika na ti mi'di yi kēddi rō 'bu lōbu zi ma konzi." Tine pele tara o'dō Boko'ba kēnyī kiyōzō meri abo bo ilagi dē di bi to'de kole koto kpōki abo nima rō akumu zi Boko'ba. ^{XIX} Bo iyēni ngi Boko'ba ti kō'bō toja Yisika yaga di mī tōlē. Kina me kōzō dōɲgala mo ngi tara Boko'ba oja Yisika 'deni yaga zi bo di mī tōlē.

^{XX} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na me ki'di Yisika kose gō yēyi ame ga Boko'ba kēdi ko'dō zi kole abo ga Yakoba ni ti Esawu kada mōtō ne.

^{XXI} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Yakoba ko'dō yēyi dō kole riyō 'ba Yesepa ga mī kada 'ba tōlē abo. Bo ēnyī 'deni kogbō rō bo ti pēri abo bo kumōtu Boko'ba.

^{XXII} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Yesepa o'dō bo kō'bō tōlē 'deni kiya to'dō 'ba Yisarele di Ezipeto bo kose zinnī 'dō lijē kombi kilinba bo kari timo.

^{XXIII} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di 'bu 'ba Musa ni ti ma bo kusu dō bo ɲbō nyepo mo mota mī kada ma kōyō bo ne. Lijē ongo bo rō kole ma kele kina ngi i'di lijē kere rōnni dē kpe di zi lende 'ba bō dōlinjo.

^{XXIV} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kilagi kinza kīdēki bo dē rō kole 'ba nyiti 'ba bō dōlinjo 'ba Ezipeto nima ko'ja bo kiyōbu 'deni yaga ne. ^{XXV} Bo oza abo rō tombi gomo ti bilaka 'ba Boko'ba di dō ame 'dō bo koloma ɲge mbowa rō lonjo mī lende kēnyē. ^{XXVI} Bo omeri 'deni ngi tombi gomo 'ba ti'ja kōzō 'ba Kurisitō ame Boko'ba kēdi koja ne na laka di dō mōri mbēmbē 'ba mī dōyayi 'ba Ezipeto. Rōmōyi bo ēdi ti kōmō ki'di 'dō to'ja bi gomo 'ba rō bo di zi Boko'ba.

^{XXVII} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kēnyī kola Ezipeto. Bo ere a mōtō rō dōki'di kata 'ba bō dōlinjo nima dē kpe. Bo o'bō ngi ti mī kēddi kōzō iya te bo o'ja kinē Boko'ba kinza ko'ja dē mo nime 'deni tara. ^{XXVIII} Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kiyija gō to'dō karama 'ba Pasaka zi Yisarele. Bo iya zinnī gō lijē kulī roma gō kpadōri 'bēnni ga kinza malayika 'ba tōlē kōdō kupō kole dōndende 'bēnni ga ra.

XXXIX Ti'di do go lende 'ba Boko'ba na ki'di Yisarele ngi kumu do Yopö Kasi kebe mi doayai ma kélé. Tine doo Ezipeto kodo ma 'benni yo na mini kileki ngi pi'di kote domo pili yaga.

XXX Ti'di do go lende 'ba Boko'ba na ki'di teli 'ba Yereko kulöru ko'ja Yisarele kilingere 'deni kuru domo nbo tö'dö mo do modomoriyo.

XXXI Ti'di do go lende 'ba Boko'ba na ki'di Raba 'ja bo ronyo toné komo ngi kinza kupö ni de koto ti bo kinza kuwö do Boko'ba naga nima. Römo'yi loko na kota bo kore 'ba Yisarele ro nba.

XXXII 'Do müléri nduwé timo? Tine kada o'bo ma de kpe 'do miyëti go lende 'ba Gideni ni ti Baraka ti Samosona ti Yepete ti Dawidi ti Samölé gbi ti bo kumé lende 'ba Boko'ba moto ga. XXXIII Mi ti'di dönni go lende 'ba Boko'ba lijé o'do ya 'deni ti bo dolinjo pili lijé ka'da. Lijé o'do lende laka 'deni lijé ko'ja yéyi mo toné Boko'ba kose zinni ne. Lijé otomo kpa tabiyö ni 'deni teyi, XXXIV lijé kiyölu pa'do ma löbu naga, lijé komo di kpa kulu. Lijé ro ma kenje tine lijé ebe kitigo yaga. Lijé embe kozo oto di mi ya lijé ka'da bo kanya 'ba bo löwö ni ngi lijé koga kirinja. XXXV Ti'di do go lende 'ba Boko'ba na ki'di 'ja moto ga kogba bilaka 'benni ga ame pa ro töku ne kindinji kididi yaga zinni. Tine moto ga ilagi 'benni do ngölö na kolé ngi mi anonji 'do koja lijé 'jaa mi lonjo ma laka di potö tolé. XXXVI 'Ba ya moto ga opoto komba. Kudödu moto ga ti zingiri ku'du mi maboso. XXXVII U'du lijé ti doku kotopa minni riyö kupö lijé ti mbele. Lijé kulé ngi tara ro go nbululu nge ti kilaka banya ni ti kamölö na gönni kozo bo lisa kodo gomo rönni ko'do kponji rönni nime te. XXXVIII Doayai ma kele ko'bo tinni inza. Lijé koloma ngi ro tulé kebe yi möko kebe mi löngö doku ni. Bi 'ba loma 'benni kö'bo ngi mi ti'börö ni ti gö.

XXXIX Ti'di dönni go lende abo 'ba Boko'ba i'di bo ngi ti mi këyi rönni. Tine pele yéyi mo toné Boko'ba kose ne lijé o'ja de gba. XL Römo'yi Boko'ba iteri a ma laka 'deni zize 'do to'do ze pili ro löbu koto tinni.

XII

Loma Do Döri Boko'ba

^I Ma 'beze tine lijé bo laja ma konzi toné ga dogba bine ne na këdi 'deni nati ro tidayi ze. Kina ti, donake wa ame ga këdi kirakpa rönni kpa kori zize ne ti pili yaga. Dopepeke roze yaga di zi lende kënyé nime kënyö 'deni ngi goze ne. Dogboke roze laka 'do dololoke di mi rinja döli nime mi loma ze. ^{II} Di'dike komoze ti kö'bö nburu do Yésu ame bo na kodoro kori 'deni zize ti'di doze go lende abo kokonyi ze 'deni gbi yimo ne. Pele mi tutöti bo toné bo asi de yaga di ro ndobo abo. Lende 'ba lonjo nime këdi koda bo i'di ro bo ngi kaya de di bi tolé do ngéri. Kina me le'jete bo këdi koloma 'deni do döri Boko'ba.

^{III} Omeri go gomo nime Yésu kombi di kpa közi bo ndo'ji bo lende kënyé ni ne te. Kina kinza ki'di döki'di yi kombi de kidaki ngi. ^{IV} Ro kopi 'bi mi lende kënyé ömö de gba mi tolé. ^V Lende 'ba döki'di këddi toné kiya zize bine kozo kole tara ne udölu 'deni di doye? Ame kiya te, "Kole ma, doo bo Boko'ba kileki ndoro 'bi döyi kinza kenje de yaga di romo. Kina doo bo kamo döyi kinza koto de ngi kporo. ^{VI} Römo'yi ya ame ga pili bo ko'o ne na bo këdi kamo domo tara molo. Ame ga bo ko'o ro kole abo ga ne bo edi kiyandi molo tara bo ko'o yida romo."

^{VII} Ombi gomo 'bi ga ti pili ti mi këddi römo'yi 'bu na këdi ro tiyandi yi. Gomo nime i'di 'deni ngi kinda Boko'ba na këdi ro tiyandi yi ni kole abo. Tara ne kole moto edi ame 'bu mo kiyandi de ko'do yida romo? ^{VIII} Odo

kiya te koma ma 'bëyi ngi du di mi gomo nime kinza ma ko'ja yi de kozo 'ba kole ma laki, ni ma 'bëyi nima ti kinza ro kole ma laka oto. Ni kole mi manba na ka. ^{IX} 'Bu ze ga ma mi dolingo nime bine iyandi ze ko'do yida roze koto na doroke lijë. Ne 'bu yi ma lobu nime mitoro ne ebe koro bo de go wa'di 'do ko'ja didi ma nburunburu? ^X 'Bu ze ga ma mi dolingo nime bine iyandi ze ti to'do yida roze koto go wa ame ga lijë ko'doko go ko'do laka zinni ne. Ne ma 'ba Boko'ba bo edi ko'do ro lende laka zize go dedike gbi ro ma laka kozo 'ba bo. ^{XI} Odo akiyandi komo ziyi moto ebe kinda za yaga 'bowu ro gomo kinza kpe ro lingo. Tine ame ga kiyandi 'deni laka timo ti ko'ja kpa kozimo ngi ro lende keyi 'ba bo lende laka ni.

^{XII} Kina ti, ombi konyo yi ma kilada 'deni mo nima toro kogbo ndiyi ma kidaki nima yaga kitigo. ^{XIII} Ileno kori kodoro zi ndiyi kinza ma ka'bo naga kenme ra beri, tine kileno lijë yaga.

Loma Ti Lende Keyi

^{XIV} Ogbo royi tolo ma lende keyi ti ya ma laki pili to'do mo nge ro lende laka 'ba Boko'ba. Romoyi odo ko'do de tara to'ja Boko'ba ziyi na ti kinza nati. ^{XV} Ongo royi laka kinza kebe koro ra yaga di mi kori 'ba lende keyi 'ba Boko'ba. Ni moto ongo laka kinza kebe konza ngira'da ma kata ne ra kebe tirasi bilaka. ^{XVI} Ongo laka kinza kedi ra ro bo yeri ala kozo Esawu bo kinza koro Boko'ba tone kugo ro lobu abo 'ba kole dandende ngi do lebe koto 'ba akonyo ne. ^{XVII} Ikali 'deni, di potö mo 'bowu bo ileki tegë 'do 'bu bo ko'do yeyi zi bo. Tine ilagi ngi yaga di zi bo romoyi o'bo de kpe zi bo tuyi yimo bo koma pele ti tolo koma bo.

^{XVIII} Inzake kozo 'ba Yisarele tone ga lijë kako komo ngi do wa ame lijë ko'ja ti komonni kuwo gbi ne. Lijë ako 'deni komo do doku 'ba Sinayi ti pa'do kobö gbi ti mandölu ti lili ma kembe ^{XIX} ti birö tapi 'ba tototi ti mugu Boko'ba ma kilende. Kina odo lijë kuwo 'deni tara tine lijë oma'jo ronni zi bo kinza ki'di bo kilende de kpe zinni. ^{XX} Romoyi ko'du ki'di abo mo ga itigo ra kulowo. Ame kiya te, "Odo a ma kozo banya ni ti kamolo ni pele kosa ro doku nima ku'du ngi kupö yaga ne." ^{XXI} Kine mo i'di bilaka kere kulowo, Musa kiya ngi te, "Ma ro tikere. Roma edi kil'ä di."

^{XXII} Tine kpe ma 'beye omöke 'deni do doku 'ba Ziyona, gawo Yerosalema ame mo mitoro, lingo 'ba Boko'ba bo didi ne, ti tind'i 'ba malayika ma konzi.

^{XXIII} Omöke 'deni mi nbele 'ba kole dandende 'ba Boko'ba ame ga kugu moyi mo 'deni mi buku 'ba didi ne. Omöke 'deni zi Boko'ba bo to'do bure kodoro do bilaka pili, gbi zi bo lende laka ma molo tone ga bo ki'di lijë 'deni kedi kozo bo gbi tara ne. ^{XXIV} Omöke 'deni gbi zi Yesu bo ko'de lömu la'ja zize, roma bo kuli 'deni roze turöge ze. Roma nime udu de kozo 'ba Abele, tine udu 'ba bo go wa ma laka zize.

^{XXV} Ongoke roye laka kinza kebe kilagike lende 'ba Boko'ba ame bo kedi kilende ziye ne de. Ya ma dogba tone ga kilagi lende abo di do doku bine ne, lijë okpe de du te yaga di mi gomo mo. Ne odo dilagike ma 'beze lende ame di mitoro ne, ti dopuke yala di kpa gomo mo? ^{XXVI} Mi kada nima yayi mugu bo ma kudu iyaya yayi 'deni. Kina me le'jete bo iya te, "Ti miyaya doyyayi ni ti mitoro nge mi koto nati." ^{XXVII} Tine ame bo iya te, "Nge mi koto nati." Omba kina me kileme 'deni wa naga nime pili ko'ba ne ti kiyaya gomo 'deni ngi kona yaga, tine 'do ma kinza kiyaya mo ga na nge koloma.

^{XXVIII} Kina dolomake ti, ti mi keyi. Boko'ba edi ki'di nere lobu abo zize ame kinza kiyaya de ne. Doroke bo Boko'ba ti dumotuke bo kozo ako'doko abo. ^{XXIX} Romoyi bo Boko'ba ze na ro pa'do ma kitene wa kudi 'doyi.

XIII

Ndose

^I Ò'bòke ti ñburu to'ò löndö ye ga. ^{II} Kinza kolake gò tota bò löwö rò ñba dè. Ròmöyí ya mótò ga pele ota malayika 'deni rò ñba kinza ma kikali gòmo. ^{III} Omerike ya ma tònè ga koloma mì maboso ne te, ñgí kòzò iya te kpe na mì maboso tinnì tara. Omerike ya ma tònè ga mì gòmò ne te, ñgí kòzò iya te kpe na 'deni mì gòmò kòzò 'bènnì tara.

^{IV} Rò kogbe ki'di lende mo kèdì rò ma koro. Mè'dè ni ti 'ja kinda'ba ga lende mo laka. Ròmöyí Bòko'ba èdì kòdò karama dò bò yèri ni kada mótò.

^V Kinza kò'bò dè tombi dòkì'di yí gò lende 'ba gírísí. Wa ame kèddì 'deni timo i'di lende mo kò'bò yí. Ròmöyí Bòko'ba iya 'deni te, "Minza mola yí. Minza milagi di røyí." ^{VI} Kina dolomake ti, ti mì kèddì gò diyake te, "Ñere Bòko'ba na rò bò konyi ma. Minza mere kpe. Bilaka lesi inza kò'bò to'dò otò zò."

^{VII} Omerike bò dò kanisa ma mólò tònè ga koloma rò tiya laja 'ba Bòko'ba ziye ne te. Loma 'bènnì ga ti tölè mo, omerike te. Kina 'dò kinda'bake gbì kòzò ma 'bènnì tara mì ti'di doye gò lende 'ba Bòko'ba. ^{VIII} Ròmöyí Yèsu Kurisitò uyí rönì dè. Bò ò'bò 'deni tara tipiyara ene gbì tara tòne nduwè ñbò rò ñburunburu.

^{IX} Kinza kolake dò kupò akiyandi ma löwö mótò ga dè koto ye yaga di mì kòri. A ma 'dò ki'di dòkì'di kèddì ziye na rò lende kèyí 'ba Bòko'ba. Dölèti gò lende 'ba akonyo naga nima okonyi lijè bótò bò koro mo ga dè du te.

^X Ma 'beze dèdike 'deni ti kpa kòzi ki'di zi Bòko'ba ame lijè bò akumu mo tònè ga mì rò mo yayi ne kosa akonyo mo dè du te kpènnì. ^{XI} Bò akumu ma löbu 'bènnì mo ga ò'bò to'de roma yèri na mì gò bi ma koro mo rò kpa kòzi ki'di zi Bòko'ba gò lende kènyè 'ba bilaka. Tine yida mo onma ñbò yaga mòkò di mì taya 'bènnì mo. ^{XII} Kina me 'deni gbì tara, Kurisitò olè 'deni ñbò mòkò yaga di mì gawo 'dò roma bò kurögò bilaka pili yaga kòpò. ^{XIII} Kina ti, dènyike dòdòke yaga di mì taya 'ba bò mo ga darike zi bò 'dò laja tònè kòdò rò bò ne kòdò gbì ròze. ^{XIV} Ròmöyí dinzake ti gawo ma ñburu mì doyayi bine. Dèdike rò toma gawo ame kèdì kako 'jaa kada mótò ne.

^{XV} Kina ti, gò lende 'ba Yèsu dò'bòke ti ñburu tilèlu Bòko'ba. Akilèlu na rò kpa kòzi ki'di 'beze 'ba ya ma kèdì kídèkì bò rò ñere naga. ^{XVI} Tine kinza kola gò to'dò lende laka ti tokonyi bilaka dè ròmöyí kina rò kpa kòzi ma kiyèyí dòkì'di Bòko'ba.

^{XVII} Ya ame ga mbiri rò bò doye mì kanisa ne, uwòke dòmò. Lijè na kèdì kongò goye ròmöyí lijè na ti kiyèti gò lende 'be ga kada mótò kòmò Bòko'ba. I'dike lijè kò'dò ndòbò nime ti mì kèyí kinza meri gò lende 'ba kinza tuwò dònñì. Ròmöyí ma tara inza kokonyi ye.

^{XVIII} Umòtuke nduwè gòze. Dikali ñgí dinza rò to'dò lende kènyè, tine do'dòkò loma ze gò kò'bò rò ma laka. ^{XIX} Kina ma rò dò kiteli mo mititi ye pili 'dò kumòtuke goma gò Bòko'ba kileki ma welo ziye yayi.

Mòtu

^{XX} Ee, bò Bòko'ba bò lende liya kokonyi ye. Bò na kombi Yèsu ñere ze bò konyi ma löbu koja yaga di mì tölè gò lende 'ba roma Yèsu ame lömu ma ñburunburu abo kòrò 'deni ñburu dòmò ne. ^{XXI} Bò ki'di lende laka abo ti pili ziye to'dò akò'dòkò abo. Bò ki'di Yèsu Kurisitò kò'dò ndòbò mize 'dò diyèyike dòkì'di bò. Rò löbu kèdì zi bò Yèsu nduwè rò ñburunburu. Aminí.

XXII Löndö ma ga, mugu wa naga nime 'deni ti'di dökí'di keddí timo ziye. Moma'jo roma ziye, uwöke domo ti mí këyi römöyi lende mo ka le ngí mbowa. **XXIII** Mi'di ame ziye tikali mo, ope löndö ze Timatiyo 'deni yaga di mí maboso. Ɔdo bo kómö giri naga nime zö bine, ti dari koto ti bo ziye yayi.

XXIV Umötöke bo do kanisa ma yayi naga nima pili ti möyi ma ti bilaka 'ba Boko'ba pili. Bilaka ma Italiya umötö ye.

XXV Lende këyi 'ba Boko'ba koloma tiye pili.

Akugu 'Ba YAKOBA

^I Ma Yakoba bo koja laja 'ba Boko'ba kina gbi 'ba nere Yesu Kurisitö, mumötö ye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga kiyëyike roye 'deni mi dolinjo nime pili ne.

Gomö Ti Akiyari

^{II} Löndö ma ga, ödo akiyari 'ba gomö ma gege motö ga ko'ja ye olomake ro lonjo ro mbëmbë go lende mo. ^{III} Miya ziye, ödo konyake dö gomö mo naga nima 'deni ti ti'di döye ngi ro ma laka go lende 'ba Yesu ti kö'böke 'deni ngi nduwë di pötö mo ro bo mi këddi. ^{IV} Ö'böke nduwë ti mi këddi kinza kogake kpeye ra go lende nime 'do këddike ro bilaka ma laka zi Boko'ba kinza a ma kënyë motö këdi ra miye.

^V Ne ödo kiya te ni bo motö këddi ro lisa 'ba akikali, ititi Boko'ba, kina bo ti ki'di yi 'deni ngi kikali wa. Römöyö Boko'ba na ro bo ki'di wa ro ma sari zi bilaka kinza dö kose teyi. ^{VI} Kina ödo kiya te kititi Boko'ba go wa motö, ziyi ti'di döyi gomö ro ma laka Boko'ba édi ki'di ngi ziyi. Kina kinza ki'di lende mo dö kilikö döyi. Bilaka ame këdi ki'di lende nime kilikö dönü ne bo édi 'ba bo kozo surupu 'ba dö mini löbu ame lili këdi kome nduwë kilaki timo ne tara. ^{VII-VIII} Bo inza ti meri ma kodoro mi bo kina ma ki'di bo kö'bö ngi nduwë tuyi kori abo ne. Kina 'do bo kikali ngi ro ma laka Boko'ba inza ki'di wa ma kotö motö du te zi bo.

Bo Lisa

^{IX} Kpe bilaka 'ba Kurisitö ame ga ro lisa ne, olomake ti mi këyi römöyö éddike 'deni ro wa ma mbiri di komö Boko'ba. ^X Kina gbi tara, kpe bilaka 'ba Kurisitö ame ga ro bo wa ne, olomake ti mi këyi römöyö éddike 'deni ro wa ma titiyi di komö bilaka 'ba dolinjo nime. Römöyö bo wa ni ti kote rönni kada motö ti wa 'bënni ga kozo döwöru 'ba ngëri ame lili këdi kome kote yaga ne tara. ^{XI} Kada ödo di bëri ti tututu 'bëni konja ngëri ngi kututu yaga. Kina döwöru mo ga kilayi ngi me yaga tele mo kirasi röni ngi. Kina gbi tara, bo wa ti kolë 'deni gbi di dö wa 'bëni ga tara.

Mi Këddi

^{XII} Ne ödo ni bo motö ki'di miyi ngi këddi zi gomö, koloma kinza koga kpëyi dö go lende 'ba Yesu, Boko'ba ti ko'do yëyi ma laka 'deni ngi döyi ti didi ma nburunburu. Kozo ame bo Boko'ba bo kiya 'deni molo ti'di didi ma nburunburu zi ya ame ga ko'ba bo ne tara.

^{XIII} Ne ödo ni bo motö gomö këdi 'deni ko'do yi, kinza kiya dö te, "Boko'ba na me 'deni këdi ki'di gomö nime ko'do ma 'do mari mo'do lende kënyë." Inza du tara, wa motö inza ame 'do ki'di Boko'ba ko'do lende kënyë, kina bo i'di gomö dö gbi ko'do bilaka 'do ki'di lijë kari to'do lende kënyë.

^{XIV} Meri kënyë 'bënni 'ba bilaka lesi na kindëndë lijë 'deni kinda'ba lijë, kina ma ki'di lijë ko'doko ngi ro to'do lende kënyë. ^{XV} Kina meri kënyë 'bënni ga kënyi komö ngi köyö ro lende kënyë. Kina ödo lende kënyë nima kulu röni 'deni na köyö 'bëni ngi ro tolë.

^{XVI} Kpe löndö ma motö kulöwö naga nime, kinza kiliköke döye dö. ^{XVII} Wa ame ga pili Boko'ba këdi ki'di zize ne kina 'do ro wa ma laka kina gbi nge ro wa ma kele. Bo na me ko'ba kada ni, ti nyepe ni gbi ti këlu 'ba mitoro. Ne bo ö'bö dö tiyese ro bo yaga kozo 'ba kada ame këdi kiyese

röni yaga 'do ki'di go bi kedi kölu dayayi nime ne tara, kina bo uyi ro bo de gbi. ^{XVIII} Bo o'doko ze 'do dedike ro wa ma kele ro do kiteli di mi longgo wa pili ame ga bo ko'ba dolingo nime bine ne, kina me bo kuwowo lende kodoro abo 'deni zize 'do ki'di ze dididike yaga ro ma lolowo.

Mbili Ni Ti Kpa

^{XIX} Kpe londö ma mo'c kulowo naga nime, ziye tikali lende naga nime laka. I'dike mbili ye kapa tuwo lende ne tine, i'dike kpeye kedi ro ma kirindi di bi tiya mo. Kina kinza kenyike de gbi welo ro 'diri ti bilaka mo, ^{XX} romoyi bilaka ame 'deni ro 'diri ne inza kikali to'do wa ma laka ame ga Boko'ba ko'doko ne. ^{XXI} Olake go lende kenyi pili, kinza ko'doke mi kombi de kpe. Ojeke mbili ye laka go lende 'ba Boko'ba. Bo i'di lende naga nima 'deni miye 'do ki'di tigo ziye 'do komo ye di mi tole.

^{XXII-XXIII} Ne kinza ko'böke de tuwo lende 'ba Boko'ba nge ro tuwo, ziye gbi 'do tari to'do mo. Bo ame kedi kuwo 'beni lende 'ba Boko'ba nge ti mbili ni kinza bo ko'do de ne, bo edi 'ba bo ka ku'bölu ro bo ro tu'bölu. Bo edi 'ba bo kozo bilaka ame kedi kongoro roni di mi mandara ne tara. ^{XXIV} Bo ongo ro bo laka di mi mandara ne odo bo kari 'deni mbowa yaga kinde bo tone udölu ngi yaga di do bo. ^{XXV} Ne bo ame kindaba ko'du ki'di 'ba Boko'ba ko'do ki'di kinza kudölu di do bo ne, bo na ti kedi ti yeyi ma laka mi ako'do abo, romoyi ko'du ki'di 'ba Boko'ba na pili ro ma laka ki'di ze gbi dedike ro do ngolo.

^{XXVI} Ni bo moto ma di ziyi iya te ni bo ko'do motu na? Ne odo kiya te kogbo do donde'de yi de beri di bi tiya lende, eddi e'bi ka ku'bölu royi ro tu'bölu. Kina motu ko'do 'bi naga nima edi ka ngi ro wa sari zi Boko'ba. ^{XXVII} Romoyi motu ma laka ame 'bu ze Boko'ba ko'doko di zize ne, kina ro tokonyi kiri'bala ni ti makuru'be ame ga ro lisa ne di mi gomo 'beni ga, kina gbi 'do dongoke roze laka di zi lende konya 'ba dolingo naga nime.

II

Komo Geli

^I Kpe londö ma ga ame ki'dike dnye 'deni go lende 'ba nere ze Yesu Kurisitö löbu 'ba do wa pili ne, kinza ko'doke komo geli de zi bilaka. ^{II} Odo kiya te bilaka ma riyö moto ga kako mi bi 'ba motu 'be, bo moto ro bo wa ti bonggo ma kele roni ti wa 'ba dokole kazi ma kele, kina bo moto 'beni ro bo lisa ti bonggo ngoro roni kako gbi, kinza ko'doke geli de mi longgo lijé. ^{III} Ne odo kiya te bo ama ti bonggo ma kele roni ne na kenyike nge kumotoke ro ma laka kiyake teyi, kiya te, "Ako koloma do kiti ma laka nime bine." Kina kebe kenyi kuyike komoye do bo ma ti bonggo ngoro roni nima kiyake te, "Ni, oro 'beyi yayi, ala ako koloma beri mi yayi bi ndize bine." ^{IV} Irasike ko'du 'deni romoyi ebeke 'deni za kozake mi bilaka ti to'do bure 'ba bilaka ro ma kenyé.

^V Kpe londö ma mo'c kulowo naga nime, uwöke lende nime laka. Bo lisa 'ba dolingo naga nime lijé na Boko'ba koza 'deni 'do ki'di donni go lende 'ba Yesu. Kina lijé na ti kedi kozo bo wa tara komo bo. Bo edi ko'do yeyi zinni ti wa ma laka 'ba mitoro kozo ame bo kiya 'deni molo to'do yeyi zi ya ame ga ko'c bo ne tara. ^{VI} Ne kina me kpe kebeke za 'böwu titi'ja bo lisa. Ma kikalike 'beye, ye mo ga na kedi konbenbe ye ne? Bo wa na de? Bo wa naga nima lijé na kedi kiti'ni goye komo kiti 'ba bure. ^{VII} Ikalike de, lijé na gbi tone koloma bine ro tiya kpa kenyé ro nere ze Yesu Kurisitö ame kpe ro bilaka mo ga ne?

VIII Kö'du ki'di 'ba n̄ere ze Boko'ba ame kugu m̄i buku abo ne, iya te, "Ɔ'ɔ l̄ep̄i ȳi m̄oto gb̄i k̄ɔz̄ɔ ame k̄ɔ'ɔ yida r̄oyi n̄e tara." Ɔdo kiya te ko'doke 'deni n̄ḡi tara o'doke lende ma laka 'deni. **IX** Ne ɔdo kebe ko'doke geli 'deni m̄i l̄onḡo bilaka, o'doke lende k̄enȳe 'deni kina inzake gb̄i kpe r̄o bo koro k̄o'du ki'di 'ba Boko'ba. **X** R̄om̄oyi k̄o'du ki'di 'ba Boko'ba nime ɔdo koro 'deni me kina kebe k̄enȳi 'b̄owu kirasi n̄ge r̄o ma k̄oto m̄oto, irasi l̄ij̄e nima 'deni pili r̄o ḡomo. **XI** Kö'du ki'di 'ba Boko'ba m̄oto iya 'deni te, "Kinza ko'do ȳeri d̄e." Kina m̄oto iya 'deni gb̄i te, "Kinza kup̄o bilaka d̄e." Ne ɔdo kiya te ko'do ȳeri d̄e pele, kina ɔdo kup̄o bilaka 'deni irasi k̄o'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni kina inza kpe r̄o bo koro mo.

XII Kina me miya 'deni ziye, i'dike lende ko'do 'be ga ti lende kiya 'be ga k̄o'b̄o pili r̄o ma laka. R̄om̄oyi k̄o'du ki'di 'ba Boko'ba i'di ye 'deni kolomake r̄o d̄o n̄ḡol̄o. Kina i'dike lende mo k̄edi d̄oye, Boko'ba ɛdi ko'do bur̄e 'be kada m̄oto ti lende naga nime. Ɔdo kiya te o'doke ala o'doke d̄e pele. **XIII** M̄i kada 'ba bur̄e mo nima yayi Boko'ba inza ki'di m̄i bo k̄eyi kpe r̄o bilaka ame ga ko'do m̄i k̄eyi d̄e gb̄i zi l̄ep̄i n̄ni ga ne. Bo ti kodo karama n̄ḡi d̄onn̄i. Ne ya ame ga r̄o bo m̄i k̄eyi ne inza koloma r̄o tikere m̄i kada mo nima.

To'do Lende Laka

XIV L̄ond̄o ma ga, ɔdo n̄i bo m̄oto kiya te i'di d̄oyi 'deni ḡo lende 'ba Ȳesu Kuris̄it̄o, ne ɔdo kiya te ko'do lende laka mo d̄e lende 'b̄i naga nima ɛdi ka n̄ḡi r̄o wa sari. Kina gb̄i ti'di d̄oyi n̄ge ḡo lende 'ba Ȳesu Kuris̄it̄o nima inza kikali t̄om̄ɔ yi di m̄i bur̄e 'ba Boko'ba. **XV** Ɔdo kiya te n̄i bo m̄oto kari ko'ja l̄ond̄o ȳi ti l̄em̄i ȳi m̄oto ga k̄edi r̄o leri 'ba b̄on̄ḡo ala 'ba wa m̄oto ame go l̄ij̄e konyo ne. **XVI** Kina k̄enȳi kiya z̄inn̄i, kiya te, "Boko'ba ki'di ȳeyi laka abo koloma d̄oye, ko'ja go akonyo ziye go konyoke, ki'di b̄on̄ḡo 'ba b̄i k̄eyi ziye." Ma komeri 'b̄eyi lende 'b̄i nima ti ko'do wa'di zi bilaka naga nima? R̄o ma laka ɔdo kiya te ki'di wa mo t̄o nima l̄ij̄e k̄edi r̄o leri mo ne d̄e z̄inn̄i, lende 'b̄i naga nima inza ko'do wa m̄oto du te z̄inn̄i. **XVII** Kina gb̄i tara, bo ame k̄edi kin̄gele 'b̄eni n̄ge kiya te bo i'di d̄oni 'deni ḡo lende 'ba Ȳesu Kuris̄it̄o kinza bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba mo d̄e ne, lende kiya abo naga nima ɛdi ka r̄o t̄oku.

XVIII Ɔdo bo m̄oto k̄enȳi 'ba bo kiya te, "Bo nime na ki'di d̄oni 'deni r̄o ma laka ḡo lende 'ba Ȳesu Kuris̄it̄o, kina bo ame na r̄o bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba." Ti m̄enyi mititi bo mo nima miya te, "Iȳeti z̄o te, bilaka m̄oto ti kikali 'ba bo n̄ge ti'di d̄oni ḡo lende 'ba Ȳesu Kuris̄it̄o r̄o ma sari kinza ma bo ko'do lende laka mo tofondo mo ga?" Ne 'bama nd̄obo ko'do ma na ti kileme r̄o ma laka ziye m̄i'di d̄oma 'deni ḡo lende 'ba Ȳesu Kuris̄it̄o. **XIX** I'dike d̄oye 'deni ḡomo Boko'ba ɛdi n̄ge k̄oto. Tine ele sowa. Ne n̄oki ame gb̄i r̄o bo ko'ja laja 'ba Satani ne l̄ij̄e ikali lende nima gb̄i k̄ɔz̄ɔ wa nima tara, kina r̄onn̄i ki'di n̄ḡi til̄e'di di zi tikere ḡo k̄o'du mo.

XX N̄i bo d̄o kir̄indi nime, m̄edi mileme z̄iyi r̄o ma laka. Ɔdo bo m̄oto kiya te bo i'di d̄oni 'deni ḡo lende 'ba Ȳesu Kuris̄it̄o kina ɔdo bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba d̄e, lende abo naga nima ɛdi ka r̄o wa sari. **XXI** On̄ḡoke 'bu ze l̄obu Abarayama te. Wa'di na ki'di Boko'ba kid̄eki Abarayama r̄o bo lende laka? Lende ko'do laka 'ba Abarayama ame bo kilagi d̄e 'do tumu kole abo Yisika r̄o roma zi Boko'ba ne, kina ma ki'di 'do Boko'ba kid̄eki bo r̄o bo lende laka ne. **XXII** Kina don̄ḡoke te, Abarayama i'di d̄o bo ḡo lende 'ba Boko'ba kina bo ko'do lende mo r̄o ma laka. Kina nd̄obo abo naga nime ki'di bo n̄ḡi kikali lende 'ba Boko'ba r̄o ma laka. **XXIII** Lende nime o'do r̄oni 'deni k̄ɔz̄ɔ lende ma t̄on̄e kugu m̄olo m̄i buku 'ba Boko'ba kiya te, "Abarayama i'di d̄o bo 'deni ḡo lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba

küdëki Abarayama rɔ bo lende laka ne." Kina ma 'dɔ kiya te Abarayama rɔ bo pɔri ma laka 'ba Boko'ba ne.

^{XXIV} Kina me dikalike 'deni lende ko'dɔ laka 'ba bilaka na kedi ki'di Boko'ba kideki lijɛ rɔ bo lende laka. Inza nge gɔ lende 'ba ti'di donni gɔ lende abo. ^{XXV} Kina gbi kɔzɔ lende 'ba Raba ma tonɛ rɔ 'ja bo rɔnyɔ mi kada 'ba 'bu ze lobu ga bine ne tara. Boko'ba ideki loko 'deni rɔ bo lende laka gɔ lende laka 'beni ame loko ko'dɔ zi bo kore ze ga 'ba Yisarele ame koja kari bi tonɔ mi dolɔɔ 'beni ne, ame loko kota lijɛ koloma liɔ 'beni kina loko kokonyi lijɛ ki'di kirija kebe gɔ kori motɔ ne. ^{XXVI} Kina gbi tara bo ame kiya te bo i'di doni 'deni gɔ lende 'ba Yesu Kurisitɔ rɔ ma sari kinza bo ko'dɔ lende laka 'ba Boko'ba de ne, lende abo nima edi ka rɔ toku kɔzɔ yida rɔ ame 'deni kinza didi yimo ne tara.

III

Dɔnde'de

^I Londɔ ma ga, kinza bilaka ma konzi 'beye motɔ ga koloma de me rɔ bo komɔ kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba. Romoyi dikalike 'deni ze ame ga rɔ bo komɔ kiyandi ne, ze na Boko'ba kedi kodɔrɔ bici lende rɔze rɔ do kiteli di dɔ 'ba ya ma laki pili. ^{II} Ze bilaka lesi pili dirasike lende ma konya. Ne odo bo motɔ kirasi lende ma kotɔ motɔ de ti tiya lende ma kenyɛ, bo na rɔ ma laka rɔ ma kopɔ, kina bo na gbi ti kikali togbo dɔ yida rɔ bo ga pili beri.

^{III} Donɔke kosani te, ze bilaka lesi di'dike yamo kpamo kina dosike kabi yaki mo 'dɔ ki'di kuwo dɔze, ame 'dɔ dikalike tuyi kpamo gɔ kori ame ga dedi do'dokɔke tari teyi ne. ^{IV} Kina donɔke lende 'ba sorope ame ga kedi kilingere kebe do mini lobu ne gbi te. Sorope naga nima iyebu 'beni ngi rɔ do kiteli ame lili ma keme na nge kedi kitiji gomo 'dɔ kari. Ne bilaka ebe tuyi kpamo ti ngeri ma titiyi kari gɔ kori ame lijɛ kedi ko'dokɔke tari teyi ne. ^V Dɔnde'de ze bilaka lesi nime na gbi tara. Bo na ma le titiyi, tine bo ebe tibi rɔ bo ti tiya lende ma lobu naga.

Donɔke pa'do te, pa'do ma titiyi odo kogba kusu mi lindi 'ba molɔ ma lobu edi konɔma tara kote yaga. ^{VI} Dɔnde'de ze bilaka lesi nime edi gbi kɔzɔ pa'do tara, bo na rɔ mi zana 'ba lende kenyɛ 'ba dolɔɔ nime. Kina me bo gbi rɔ kapa 'ba yida rɔze motɔ kina bo ki'di lende kenyɛ ngi kita'ba kote rɔze pili. Kina me dɔnde'de kusu pa'do ma lobu 'ba Gehena 'deni ngi rɔ didi ze ga 'dɔ kirasi loma ze ga pili yaga.

^{VII} Ze bilaka lesi dikalike ti'di dokomali yeri 'ba yi mokɔ, ti yali ni, ti wa ma titi ma kedi kele kebe beri naga, ti kenze ni kedi mi komɔ kɔzize. ^{VIII} Ne botɔ ma kotɔ motɔ ikali de ma 'dɔ kogbo dɔ dɔnde'de ni beri. Dɔnde'de 'beni ngi rɔ wa ma kenyɛ ame kikali de toloma le, bo oso 'beni ngi lo ti wɔwɔ ma kata ame ga kedi kupɔ bilaka ngi kɔzɔ wɔwɔ 'ba murɛ tara ne.

^{IX} Kina me dedi dilɛluke nere Boko'ba ame rɔ 'bu ze ne ti dɔnde'de ze ga kina debe duyike 'bowu gbi tulomu bilaka lepi ze ga ame Boko'ba ko'ba 'deni gbi kɔzɔ bo tara ne timo. ^X Akilɛlu ma laka ni ti lomu ma kenyɛ naga edi kodɔ kpaki di mi kpa kotokoto nima. Londɔ ma ga, lende nima ele de, kinza do'doke de tara. ^{XI} Daa kotɔ ikali de ma 'dɔ kulowu mini ma kindili gbi ti mini ma kata di komɔ kotokoto nima. ^{XII} Ngeri kɛlu ikali de ma 'dɔ kana kolɔ kina ngeri maa ikali de gbi ma 'dɔ kana kɛlu. Kina gbi tara daa ame kedi kulowu 'beni rɔ ma konzolɔrɔ ne ikali de ma 'dɔ kulowu mini ma laka.

Akikali Ma Laka

^{XIII} Nī bo mōto ɔdo kēddi ro bo kikali lende, oloma ro bo ko'do lende laka 'do lende kēyi 'bi na kileme akikali 'bi nima. ^{XIV} Ne ɔdo kēddi ro bo mi kombi, ro bo mi kata, kina gbi ro bo mi kututu, kinza kebe de tēbi rōyi go dōyi kiya te ni bo kikali lende na. Ni bo ame kēddi kiya tara ne lende 'bi nima inza du te ro ma kodoro. ^{XV} Kina akikali 'bi nima inza gbi ro ma Boko'ba ki'di. Akikali 'ba Satani ni ti 'ba bilaka 'ba dolinjo nime na ka. ^{XVI} Rōmōyi mi kombi ni ma ti mi kututu na kēdi ki'di bilaka kebe to'do lamo ni ti lende ma kēnyē mōto ga.

^{XVII} Ne bilaka ame ga Boko'ba na ki'di akikali 'bēni teyi ne lijē o'do 'bēnni wa pili ro ma kodoro. Lijē o'do 'diri de ti boto kina lijē o'do komo kēnyē de gbi do bilaka. Kina lijē o'do mbili minyi de gbi, lijē o'bō 'bēnni ti mi kēyi, kina lende ko'do 'bēnni ga kō'bō ngi pili ro ma laka. Ya ame ga 'deni te ne o'do komo geli de zi bilaka, meri 'bēnni pili ro ma laka. ^{XVIII} Lijē na ro bo lata mi lōngō ya ma konzi, ame lende kēyi 'bēnni ki'di bilaka 'deni 'do koloma kō'bō to'do lende laka 'ba Boko'ba.

IV

Mi Kombi

^I Wa'di ga na kēdi ki'di ye kamoke ko'doke 'diri ro go roye? Meri go ako'doko ma kēnyē 'ba yida roye ga na kēdi ko'de lende naga nima. Rōmōyi meri naga nima o'bō ngi ro to'do ya miye 'do kogbo ye bēri.

^{II} O'dokoke wa mōto ga, kina ɔdo ko'jake de yo kina miye kēnyē kombi ngi ro lēpi ye ga. Kina mi kombi 'be ga kodo ngi ro lamo ni ti 'diri ziye 'do tupō lēpi ye ga yaga.

Ne wa mo naga nima ko'dokoke ne o'jake de rōmōyi ititike Boko'ba de su go lende mo. ^{III} Ne ɔdo kititike Boko'ba go lende 'ba wa mo naga nima bo inza ki'di gbi ziye rōmōyi akītiti 'be ga ele de. Eddi kititike wa naga nima ɔdo ki'di 'deni ziye 'do ki'dike nge koloma ro wa 'ba lonjo 'ba gbagba ye ga.

^{IV} Kpe bilaka ebeke toga kpeye go lende 'ba Boko'ba kozo 'ja ame kēdi ko'do yēri di do mē'de ni ne tara. Ikalike de su to'ɔ wa 'ba dolinjo nime na ro wa ame kēdi ko'do ya ti Boko'ba? Bilaka ame ga kiya rōnni ro bo ko'ɔ wa 'ba dolinjo nime kulōwō ne lijē na ko'do rōnni 'deni ro bo ko'do ya ti Boko'ba. ^V Ikalike de, lende tōnē kugu mi buku 'ba Boko'ba ne ēdi ngi ro ma laka, ame kugu kiya te, dōki'di nime Boko'ba ki'di mize ne ngi ro dōki'di 'ba mi kombi? ^{VI} Tine Boko'ba mi bo ēyi roze sowa kina me bo ki'di tigo ame ro do kiteli di do mi kombi ze ga ne. Eđi 'deni gbi kozo lende ma tōnē kugu molo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Boko'ba ēdi ro ya ti bilaka ame ga kō'bō tubotō rōnni ne. Mi bo ēdi kēyi nge ro ya ame ga koto ē'bēnni dōnni le bēri ne."

^{VII} Kina me mēdi miya ziye lende 'ba Boko'ba na kuwōke domo. Ilagike yaga di ro 'ba Satani 'do ki'di bo kirinja yaga di roye. ^{VIII} Akoke zi Boko'ba kina bo ti kako gbi ziye. Kpe bo lende kēnyē naga nime, olake go lende kēnyē yaga. Kpe bo dōki'di riyō naga nime, i'dike doye go lende 'ba Boko'ba ti dōki'di koto. ^{IX} Uduke molo te di zi lende kēnyē 'be ga. Kinza kōgōke de kpe, o'bōke ro monjo. Kinza kolomake de kpe ro lonjo, ne tine o'bōke ro meri. ^X Ilelike roye titiyi bēri komo Boko'ba kina bo ti ki'di ye 'deni ngi kēddike mbiri.

^{XI} Lōndō ma ga, kinza kiti'jake lēpi ye ga de. Ni bo ame kēddi kiti'ja lēpi yi ga ame 'deni ro 'ba Kurisitō ne, kiya lijē ro ma kēnyē, kō'du ki'di 'ba Boko'ba na ma 'deni kiti'ja kiya ro ma kēnyē ne. Kina inza ē'bi kpe ro to'do kō'du ki'di 'ba Boko'ba, ēddi ē'bi 'deni za ro to'do burē mo. ^{XII} Tine

Boko'ba bo na nge koto kpöki ro bo ko'do burë, kina bo na gbi nge ro bo ki'di kö'du ki'di. Bo na nge ti tigo 'ba tamo bilaka di mi töle, kina bo edi gbi ti tigo 'ba tupö bilaka timo. Ne ni 'beyi o'doko 'deni to'do röyi ro ye, odo kebe gbi bi to'do burë 'ba ro lep'i yi ga?

Tudöli Boko'ba

^{XIII} Uwöke doma te, kpe bilaka ame ga kedd'i kiyake te, "Tilëndö dëdi dari do gawo ma te 'do dari doloma yayi koma koo koto bi tugö ndögö 'do do'ja yamo." ^{XIV} Ikalike lende 'ba bi kezë ma tilëndö ra? Kina ikalike lende 'ba loma 'be ga ra gbi yo? Ro ma laka loma 'be ga edi nge kozo matutu tara. Oloma nge mbowa kina koya ngi yaga. ^{XV} Lende 'beye ame 'do kö'böke ro tiya mo ne kina me, iyake te, "Odo kiya te nere Boko'ba ko'doko zize ki'di go bi kezë laka doze tilëndö 'do dari do'doke wa ma te." ^{XVI} Dene lende kiya 'be naga nima ti ked'i ka ro döli. Kina döli ma kozo wa nima tara edi ro lende kënyë.

^{XVII} Kina me le'jete ikalike lende laka 'deni, ne odo ko'doke de o'doke lende ma kënyë 'deni.

V

Ba Wa

^I Kpe bo wa ni, uwöke doma. Uduke konyoke kökö molo te di zi gomo löbu nime ked'i ko'doko todo mo doye ne. ^{II} Wa mbembë 'be naga nima edi kirasi rönni, kina kulörö edi konyo bonjo kele 'be naga nima gbi. ^{III} Ro yamo 'be naga nima edi koromaro, kina odo romo koromaro 'deni kirasi roni tine, ti kileme lende 'ba yida roye 'deni ngi. Ti konja yida roye 'deni ngi kozo pa'do tara. Römöyi kada ame ro nburunburu 'ba dolinjo nime ne kina 'deni me, ne kina keddike 'beye za gba bi tototo wa ro mbembë.

^{IV} Ongöke bo ndobo ame ga ked'i kumu nyönyu di mi nyaka 'be ga ne te. Opike girisi 'benni ga de yo, kina me lijë 'deni ngi ti mono ro ma kënyë go lende mo. Mono 'benni ömö 'deni nbö mbili Boko'ba bo tigo do kiteli. ^V Ne 'beye kpe ngi ro lonjo di dolinjo nime bine ti wa nbanji. Kina ki'dike yida roye 'deni ngi kono kozo kamölö ame ked'i ko'doko 'deni 'do tari tumu mo ne tara. ^{VI} Odoke karama 'deni do bilaka ma laka naga kina kupöke moto ga 'deni gbi ngi yaga ro ma sari kinza ma lijë ko'do wa moto ziye.

Loma Ti Koma Ki'di

^{VII} Löndö ma ga, olomake liya ti koma ki'di nbö kömö mi kada 'ba tako 'ba nere ze Yesu Kurisito ame bo ked'i kileki kako dolinjo nime bine ne. Ongöke bo nyaka ni ma ked'i koloma e'benni ga le liya ti koma ki'di go toro nbö kömö mi kpa dolili te. Lijë oloma ti koma ki'di nbö lijë ko'ja wa ma laka di mi nyaka 'benni ga mi kada 'ba kpa dolili. ^{VIII} Kina 'do kolomake gbi tara ti koma ki'di ti mi kedd'i römöyi kada 'ba tako 'ba nere ze Yesu Kurisito owo de kpe.

^{IX} Löndö ma ga, gomo ame ga ked'i ko'do ye ne kinza kudoku mono mo de ti lep'i ye moto ga. Odo kebeke tudu mono mo ti lep'i ye ga, Boko'ba edi kodo karama doye gomo mi kada 'ba burë abo. Kina me 'deni kada mo owo de kpe.

^X Löndö ma ga, ongöke lende ko'do 'ba bo kumë lende 'ba Boko'ba ma molo tonë ga koloma ro tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka ne te. Lijë oloma ti mi kedd'i kina lijë kogbo rönni ngi koro kpa gomo mo. Kina 'do ko'doke gbi kozo 'benni tara. ^{XI} Lijë ogbo döki'di nni kina me dëdi diyake te Boko'ba o'do yeyi ma laka zinni ne. Kina ikalike di go lende 'ba Eyobo ame bo koloma ti mi kedd'i ro go kowo ne, kina ikalike 'deni gbi ma Boko'ba

kokonyi bo di pötö gomɔ abo römöyî Boko'ba bo ëdi ti mi këyî rɔ mbëmbë rɔ bilaka abo ga.

Ndose Ma Nburunburu

^{XII} Löndö ma ga, lende ame rɔ dɔ kiteli ne kina me mëdi miya ziye. Kinza kulömuke rɔye dë ti mitɔrɔ ala ti dɔyayi ala ti wa mɔtɔ. Ɔdɔ kuti 'deni gɔ lende mo tɔ nima, iya te, “Yëë.” Ne ɔdɔ kilagi ë'bi 'deni, iya te, “Ee.” Ɔdɔ ko'dɔ 'deni pili tara, Boko'ba inza kpe kodo karama döyî.

^{XIII} Nî bɔ mɔtɔ ɔdɔ këddî ti gomɔ ititi Boko'ba 'dɔ bo kokonyi yi. Nî bɔ mɔtɔ ɔdɔ këddî rɔ lɔŋɔ ilëlu Boko'ba ti ŋgala koba. ^{XIV} Nî bɔ mɔtɔ ɔdɔ këddî dɔ rɔkɔ'ɔ idëki bilaka ma löbu 'ba kanisa kako ziiyi 'dɔ lijë kondi 'bu röyî kititi Boko'ba ti közi kakpa 'ba jere ze Yësu Kurisitö gɔ bo kilenɔ yi. ^{XV} Lijë i'di dönnî 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba, kina bo ti kileki dɔ akititi 'bënnî nima ŋgî kilenɔ yi di dɔ rɔkɔ'ɔ 'bi nima. Kina ɔdɔ kiya te ko'dɔ lende kënyë mɔtɔ ga 'deni pele mɔlo, Boko'ba ëdi kola yi ŋgi gomɔ.

^{XVI} Kina o'dɔkɔ ziye 'dɔ kodɔke kpeye gɔ lende kënyë 'be ga rɔ gɔ rɔye, kina 'dɔ kititike Boko'ba gbî gɔ lende 'ba lëpi ye ga 'dɔ bo kokonyi lijë. Kina Boko'ba ti kilenɔ ye ŋgi di dɔ rɔkɔ'ɔ 'be ga römöyî akititi 'ba bɔ lende laka ëdi ti tigo rɔ dɔ kiteli. ^{XVII} Dongɔke Eliya te, bo gbî rɔ bilaka lesi kɔzɔ ze te. Bo ititi Boko'ba ti döki'di kɔtɔ 'dɔ ko'jɔŋɔ tɔrɔ kinza ka'di mi dɔyayi 'ba Yisarele. Kina kada keze ŋgî ŋbö kɔmɔ kɔɔ mota kɔdɔ dɔmo nyepɛ modɔkɔtɔ. ^{XVIII} Kina bo kileki kititi Boko'ba 'böwu 'dɔ ki'di tɔrɔ ka'di kina tɔrɔ ka'di ŋgî rɔ ma kënyë, dɔkomali wa 'ba dɔyayi pili kënyî kötu yaga.

^{XIX} Löndö ma ga, i'dike lende nime këdi laka döye. Ɔdɔ bo mɔtɔ di mi löŋgö ye nima kënyî kɔɔ yaga di mi kɔri 'ba lende laka 'ba Boko'ba kina ɔdɔ bɔ mɔtɔ kari ko'de bo 'deni 'böwu mi kɔri nima, ^{XX} bilaka mo nima bo olo lëpi bo nima ko'dɔ lende kënyë ne 'deni yaga di mi tölë. Kina Boko'ba ti kola bilaka mo nima ŋgî gɔ lende kënyë ma konzi ame ga bo ko'dɔ ne.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba PĪTÖRÖ

^I Ma Pitörö bo laja 'ba Yësu Kurisitö mēdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga Boko'ba kigeli ye 'deni kēddi kolomake ngi kozo bo löwö tara rɔ kotokoto mi dɔyayi 'ba Pɔnito ti Galatiya ti Kapadokiya ti Asiya ti Bituniyö pili ne. ^{II} Bo oza ye 'deni gɔ akiteri abo 'ba Boko'ba 'bu ame bo kiteri 'deni molo, ki'di Nyi Koto Laka ko'do ye 'deni rɔ ma laka rɔ 'ba bo tuwö dɔ Yësu Kurisitö ame roma mo ki'di ye 'deni kēddike rɔ ma kɔpɔ ne.

Yëyi ti lende këyi mo kēdi tiye rɔ dɔ kiteli.

Mi Këyi 'Ba Boko'ba

^{III} Do'doke yēē'di zi Boko'ba 'bu 'ba nɛre ze Yësu Kurisitö gɔ mi këyi nime bo ko'do 'deni zize rɔ mbēmbē, bo ki'di Yësu Kurisitö kɔdɔ 'deni yaga di mi tölē 'dɔ ki'di ze mi didi la'ja ne. Kina gɔ kō'du mo dikalike 'deni ngi Boko'ba ti ko'do yëyi ma laka zize kada motɔ ti wa ma laka ^{IV} ame bo kikeki 'deni mitorɔ kēdi koda bilaka abo ga ne, ame kikali tote rōni dē gbi, kato dē gbi, kina kirasi rōni dē gbi ne. ^V Bo ti kitata ye kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni gɔ lende abo ne nduwē ti tigɔ abo nɔbō kōmō mi kada ma nɔburunburu 'ba doliɔ nime 'dɔ kileme zi bilaka ma bo kōmɔ ye 'deni di mi tölē.

^{VI} Olomake ti lɔɔ gɔ lende naga nime odo kēddike pele rɔ meri giri naga nime gɔ lende 'ba gomo ma gege ame ga kēdi ko'do ye ne. Gomo naga nime inza koloma gomo kowɔ, ^{VII} ēdi nge kiyozo ye odo inda'bake lende abo 'ba Boko'ba 'deni ngi rɔ ma laka. Kina kozo ma kɔngoke yamo kōbōkōbō ame pele rɔ wa 'ba doliɔ nime ne, bilaka ēdi kiyozo titi dɔgba ti pa'do 'dɔ kikali laka mo. Kina gbi tara, meri 'be ame rɔ dɔ kiteli di dɔ yamo kōbōkōbō ne na me 'deni gbi kēdi rɔ tiyari mo, 'dɔ odo Yësu Kurisitö kēdi kileki 'deni kada motɔ dayi 'dɔ mi Boko'ba këyi rɔye ko'do ye rɔ a löbu. ^{VIII} Yësu Kurisitö nime kina kozo ame ko'jake bo dē pele molo ne, tine o'ke bo. Kina gbi kozo ame ko'jake bo dē pele giri nime, ne tine i'dike dɔye gɔ lende abo. 'Dɔ kēddike ti lɔɔ ma löbu ame botɔ kikali dē tiya mo ne ^{IX} rōmōyi ikalike bo Yësu Kurisitö ame ki'dike dɔye gɔ lende abo ne na me kēdi kōmɔ ye le'jete di mi tölē.

^X Mi këyi nime Boko'ba ko'do ziye ne na tōnē bo kumē lende abo ga koloma molo rɔ tiya lende mo bine zi bilaka ne. Lijē ti meri mo Boko'ba ti koloma bilaka tondo ga di mi tölē. ^{XI} Kina ki'di lijē ngi koloma rɔ toma kori 'ba lende 'ba Boko'ba 'dɔ lijē kikali odo bo ti kōmɔ bilaka totondo ga kina kada mo ti kēdi gbi nyanya mo ga ya. Tine Nyi Koto Laka 'ba Kurisitö ēdi mīnni kileme gomo ame ga kēdi ko'do rōni zi Kurisitö gba kinza Boko'ba ko'do bo rɔ löbu 'ba dɔ wa pili ne ngi zinni. ^{XII} Ne tine Boko'ba ileme 'deni zinni gɔ wa naga nime lijē kumē lende mo ne, inza ko'do rōnni mi kada 'bēnni, ne tine ēdi ko'do rōnni 'jaa mi kada ma 'beye. Kina me Nyi Koto Laka ame Boko'ba koja kako di mitorɔ ne ki'di bilaka ame ga kēdi kiya lende 'ba laja laka nime ne kēdi 'deni gbi rɔ tiyēti gomo ziye. Kina me wa ame ga malayika 'ba Boko'ba ko'doko tikali mo ne ikalike 'deni.

Togbo Dɔ Yida Rɔ

^{XIII} Kina gɔ lende mo ö'bōke ti laka mi laja 'ba Boko'ba. Ogbōke dɔ yida rɔye ga kolomake laka ti kōmɔ ki'di gɔ yëyi löbu nime Boko'ba kēdi ko'do ti'di mo ziye mi kada 'ba tileki 'ba Yësu Kurisitö ne. ^{XIV} Olomake rɔ bo

kuwö dɔ Boko'ba kinza kilekike dɛ kpe mĩ lende kɛnyɛ ma tɔnɛ ga pa kɔ'ɔke to'dɔ mo kulöwö bine gba kinza kikalike Boko'ba dɛ ne. ^{XV} Bo bɔ kidedi ye mo na nge kɔtɔ laka kina kpe gbĩ tara 'dɔ keddike rɔ ma laka. ^{XVI} Lende nime edĩ 'deni kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mɔlo mĩ buku 'ba Boko'ba kiya te, "Ma na nge kɔtɔ laka kina kpe gbĩ 'dɔ kɔ'dɔke nge rɔ lende laka."

^{XVII} Mĩ mötu 'be eddi kidedike bo Boko'ba rɔ 'bu. Tine bo na rɔ bɔ kɔ'dɔ burɛ pili rɔ ma kodɔrɔ kinza to'ba'bo gɔ a kɔ'dɔ 'bĩ 'ba mɔtɔ. Kina olomake ti, ti lende koro rɔ dɔ kiteli zi bo mĩ kɔsɔ loma 'be nime. ^{XVIII} Onɔke tutɛ nime bo kutɛ gɔye di mĩ dölɛti yawa 'ba 'bu ye löbu ga ne te. Bo utɛ dɛ ti yamo 'ba dɔliɲɔ nime ame kedi kirasi rɔni ne. ^{XIX} Bo utɛ gɔye 'deni ti tölɛ kpa kɔ'ɔ 'ba Kurisito kole abo ame roma mo 'deni kɔzɔ roma kamölö laka kinza ɔtɔ ma kɛnyɛ rɔmo ma kumu ne. ^{XX} Mɔlo gba kinza Boko'ba ko'ba dɔliɲɔ nime dɛ bo iteri 'deni mɔlo zi Kurisito tako tölɛ kɔzɔ a nime te. Kina me bo ko'de Kurisito 'deni ziye mĩ kada ame ga 'deni rɔ nburunburu 'ba dɔliɲɔ nime ne. ^{XXI} Römöyi kɔ'du gɔ lende 'ba Kurisito na me ki'di ye 'dɔ ki'dike dɔye gɔ lende 'ba Boko'ba ne. Boko'ba i'di bo 'deni kɛnyɛ kɔdɔ yaga di mĩ tölɛ ki'di bo rɔ löbu 'ba dɔ wa pili. Gɔ lende mo na me ki'dike dɔye 'deni rɔ ma laka gɔ lende 'ba Boko'ba, kɔmɔ ki'di 'be 'deni pili dɔ Boko'ba.

^{XXII} Kina kɔzɔ ame kuwöke dɔ lende 'ba laja laka nime 'deni, konake meri ma kɛnyɛ 'deni yaga di mĩ dökĩ'di ye ne, ɔ'ɔke lɛpi ye ga ame 'deni gbĩ rɔ 'ba Kurisito ne ti nɲi rɔ ma laka. Kina me medĩ miya ziye 'dɔ kɔ'ɔke lɛpi ye ga rɔ mbɛmbɛ. Ako'ɔ ame 'dɔ kɔ'bö kinza kote rɔni ne. ^{XXIII} Römöyi bilaka lesi ame rɔ yida 'ba tölɛ ne na dɛ ki'di ye mĩ didi la'ja nime tine Boko'ba ame kedi koloma 'bɛni nɲi nburu kinza köle ne, bo na. Bo ididi ye 'deni ti lende abo ame kedi kɔ'bö nɲi rɔ nburunburu ne. ^{XXIV} Edĩ 'deni kɔzɔ lende ma tɔnɛ kugu mɔlo mĩ buku 'ba Boko'ba, kiya te, "Lijɛ bilaka lesi nɲi kɔzɔ moli. Tigo 'bɛni nɲe kɔzɔ dɔwöru. Ututu nɲi welo köle kilayi yaga. ^{XXV} Ne lende 'ba Boko'ba ö'bö 'bɛni 'deni nɲi rɔ nburunburu." Kina ma kuwöwö 'deni ziye.

II

Döku 'Ba Didĩ

^I Kina ti, olake gɔ meri kɛnyɛ ti pili yaga. Kinza ko'dɔke bɛti dɛ kpe, kina kinza ko'dɔke kɔmɔ kandi dɛ gbĩ zi lɛpi ye ga. Kinza ko'dɔke mĩ kombi dɛ, kina kinza ko'dɔke kpa dɛ gbĩ. ^{II} Olomake nge rɔ bɔ kɔ'dɔkɔ lende 'ba Boko'ba kɔzɔ kole kuru ame ko'dɔkɔ ɛ'bɛni nɲe rɔ tulu mba ne tara. Lende 'ba Boko'ba na ti kulu ye kolomake rɔ ma kitigo nɲbö kɔmɔ mĩ kada ame 'dɔ Boko'ba kɔmɔ ye di mĩ tölɛ. ^{III} Römöyi o'jake mĩ kɛyi 'ba nɛre ze 'deni ti kɔmɔye.

^{IV} Akoke 'deni zi nɛre ze Yɛsu Kurisito bɔ didi, bilaka ilagi 'deni di rɔ bo kɔzɔ döku ame bɔ ko'ba rɔ ni kilagi pa di rɔmo ne, tine Boko'ba i'di bo 'deni mbiri löbu. ^V Kina me kpe ame bo kidedi ye 'deni ne, i'dike rɔye ti zi Nyi Kɔtɔ Laka 'dɔ kodɔ'bɔ ye rɔ akɔtɔ to'ba rɔ löbu 'ba Boko'ba timo. Bo kɔ'dɔ ye rɔ bɔ akumu zi Boko'ba 'dɔ Yɛsu Kurisito ki'di ye ko'dɔke lende laka ame rɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba ne. ^{VI} Ugu lende mo 'deni mɔlo mĩ buku 'ba Boko'ba, iya te, "Migeli döku ma laka 'deni 'dɔ midɛyi mĩ gbondɔ rɔ ma mĩ Yerosalema. Bilaka ame ga ki'di dönni 'deni gɔ lende abo ne kɔ'du mo inza kaya kpe rɔnni."

^{VII} Kina ziye kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisito ne, bo edĩ 'deni rɔ wa ma laka rɔ dɔ kiteli ziye. Ne ya ame ga ki'di dönni dɛ

gomo ne, ti kēdi zinni kozo lende ma tōnē kugu molo kiya te, “Döku tōnē bo ko'ba rö ni kilagi pa di romo ne na kileki 'deni rö döku ma laka rö dö kiteli mi gbondo 'ba rö.”

^{VIII} Eđi 'deni gbi kozo lende moto ame kugu kiya te, “Döku nime na ti kopke ndinni 'dö ki'di lijē kila'ba.” Kina me ya ame ga ki'di dönni dē go lende 'ba Boko'ba ne ila'ba 'deni, römöyī Boko'ba iya lende nime 'deni molo go kö'du 'bēnni.

^{IX} Ne tine, kpe 'beye na 'deni rö kpa goli ame Boko'ba kigeli 'deni ne. Kpe na 'deni rö bo akumu 'ba n̄ere ze Boko'ba gbi rö dö kupō ame ga bo kigeli 'deni rö 'ba bo ne, 'dö kuwōwōke lende laka abo zi bilaka ma laki pili. Bo na me kideki ye 'deni di mi bi kōlu kako mi bi kopō dö kiteli abo nime. ^X Ma tōnē pa bine inzake rö 'ba Boko'ba, ne ma le'jete kpe 'deni rö bilaka abo ga. Ma tōnē pa bine ikalike mi këyi 'ba Boko'ba dē, ne kina me le'jete bo o'do mi këyi 'deni ziye.

Bo Laja 'Ba Boko'ba

^{XI} Kina me ti ziye kpe ya ame ga mo'ö ye 'deni ne, olomake ti mi dolijo nime bine kozo bo löwō tara, ilagike yaga di rö ako'doko 'ba yida rö, römöyī lijē na kēdi molo rö to'do ya ti didi. ^{XII} I'dike lende ko'do 'be ga kö'bō n̄buru rö ma laka 'dö ya ame ga ki'di dönni dē go lende 'ba Boko'ba ne ko'ja di roye. 'Dö ödö kiya te lijē kari kususu ye kiya ye rö bo lende kënyē, 'dö lijē ko'ja lende ko'do 'be ga ngi pili rö ma kele. Kina ödö Boko'ba kēdi kako 'deni bi to'do burē 'bēnni tine lijē ti kileki 'deni ngi kilēlu bo.

^{XIII} O'doke kö'du ki'di 'ba ya ame ga rö turu 'ba döye ne römöyī Yēsu Kurisito o'do gbi tara. Oroke n̄ere ma löbu ame rö bo dö yayi pili ne, ^{XIV} gbi ti bo ame koja 'deni 'dö kēdi rö turu 'ba dö dolijo ne. Ndöbo 'bēnni na rö todo karama dö ya ame ga kirasi lende ne, kina gbi rö to'do yēē'di zi ya ame ga ko'do lende ma laka ne. ^{XV} Lende ame Boko'ba ko'doko ne na me, o'doke rö lende laka kinza ya ame ga kicali lende 'ba Boko'ba dē ne kari kususu ye ra ngi rö ma sari. ^{XVI} Olomake ti rö dö ngölō, ne kinza kuyike dö ngölō 'be nima dē rö a 'ba to'do lende kënyē römöyī kpe 'deni rö bo laja 'ba Boko'ba. ^{XVII} Oroke bilaka pili kina o'oke ya ame ga 'deni rö 'ba Kurisito ne. Ereke Boko'ba kina oroke n̄ere ma löbu ame rö bo dö döyayi pili ne.

Gomo Kozo 'Ba Yēsu

^{XVIII} Ni ame kēdi ko'do ndöbo zi bo moto ne, oro bo döyī mo nima kuwō dö bo. Kina o'do wa ame ga pili bo kēdi kiya ne, ödö kiya te bo ko'do yi pele rö ma laka ala rö ma kënyē. ^{XIX} Ödö gomo kēdi kodö pele röyi rö ma sari kinza lende kënyē mo, udumō le römöyī ikali lende 'ba Boko'ba 'deni. Kina Boko'ba ti ko'do yēyi ma laka 'deni ngi döyi. ^{XX} Ödö kiya te kudumō le di kpa lamba ame kēdi komba yi go lende kirasi 'bi ne kina dē rö a ma 'dö kēbi röyi timo. Ne ödö kiya te kudumō le di kpa közi gomo ame kēdi ko'do yi go lende laka 'bi ne, Boko'ba na 'jaa ti ko'do yēyi ma laka ziyi.

^{XXI} Lende ame Boko'ba kideki ye gomo ne kina me 'dö gomo ko'do ye gbi kozo a nima tara. Römöyī gomo nime o'do Yēsu 'deni gbi molo go lende 'ba tokonyi ye. Kina me bo kileme kori mo 'deni ziye 'dö ko'doke gbi kozo 'ba bo tara. ^{XXII} Bo o'do lende kënyē öto dē kina bo iya bēti dē gbi. ^{XXIII} Ödö kiti'ja bo pele bo ileki domo dē gbi ti ti'ja. Kina ödö kēdi kodö gomo pele rö bo, bo ote kpa bo dē gbi. Bo i'di abo rö bo n̄ge zi Boko'ba ame kēdi kiya burē pili rö ma kodoro ne.

^{XXIV} Bilaka utöti Kurisito 'deni dö ngēri, bo kombi lende kënyē ze ga 'deni pili rö bo, 'dö ki'di dinzake kpe rö bo lende kënyē go dolomake n̄buru

nati rɔ bɔ ko'dɔ lende laka. Gomo 'ba Kurisitö nime na me 'deni kileŋo ye. ^{XXV} Tönë pa bine, kpe ngi kɔzɔ kamölö ame ga kölu 'deni ne tara. Ne le'jete Kurisitö o'de ye 'deni kako zi bo. Bo na rɔ bɔ koda ye gbi rɔ bɔ kitata ye.

III

'Ja Ni Ti Më'dë

^I Kina gbi tara ziye 'ja, uwöke dɔ më'dë ye ga 'dɔ ɔdɔ ni mɔtɔ më'dë yi ki'di dönɪ dë gɔ lende 'ba Boko'ba 'dɔ bo ko'ja ngi di rɔ lende laka 'bi gɔ bo kɔtɔ dɔ bo ngi kinza ma ni na kiya ra zi bo. ^{II} Bo ti kikali ngi lende ko'dɔ 'bi ga ëdi rɔ ma laka kina ëddi 'deni gbi toro Boko'ba.

^{III} Tine ziye kinza kö'böke dë nge tomeri gɔ a 'ba tele tiyada rɔye timo, dɔ ku'jɔ ni ti garatili ni ti akano ti boŋgɔ ma keke naga. ^{IV} Ama rɔ dɔ kiteli mo miye na 'dɔ ki'dike këdi rɔ ma keke. Wa ma keke ame këdi kö'bö 'bëni ngi rɔ nɔburunburu ne kina rɔ loma le ti to'dɔ kɔmɔ keke dɔ bilaka. Lende nime na Boko'ba kiya rɔ wa ma keke rɔ dɔ kiteli. ^V Tele ma laka ma tönë 'ja löbu ze ga 'ba Yudayi ma mɔlo tönë ga bine ko'dɔ mi ti'di dönni gɔ lende 'ba Boko'ba ne kina te, lijë uwö dɔ më'dë nni ga. ^{VI} Kina Sara gbi tara, loko uwö dɔ më'dë ni Abarayama, loko kidëki bo rɔ nɔre 'bëni. Kina kpe ma le'jete nime gbi tara, ɔdɔ ko'dɔke lende laka kolomake kinza kereke dë di zi a mɔtɔ, kpe 'deni rɔ yitötö 'ba Sara ga.

^{VII} Kina gbi tara ziye kpe më'dë. Olomake laka ti 'ja 'be ga kɔzɔ ame kikalike lijë itigɔ dë kɔzɔ 'beye tara ne. Tine oroke lijë römöyi Boko'ba ëdi ki'di didi ma nɔburunburu gbi zinni kɔtɔ tiye. Lende naga nime na ko'dɔke kinza a mɔtɔ kuruwö röni ra mi akitti 'be ame këdi kititike di zi Boko'ba ne.

To'dɔ Lende Laka

^{VIII} Tine ma nɔburunburu mo na me. Kpe ame ga 'deni rɔ 'ba Boko'ba ne kinza kebeke dë togba kpeye rɔ gɔ rɔye. Olomake ti mi këyi rɔ gɔ rɔye kɔ'ɔke rɔye kɔzɔ löndö kɔtɔ. O'dɔke lende laka rɔ gɔ rɔye kinza dɔ kombi teyi. ^{IX} ɔdɔ kiya te bilaka mɔtɔ ko'dɔ lende kënyë pele ziye kinza kilekike dɔmɔ dë gbi ti lende kënyë. Kina kinza kilekike dɔ ti'ja dë gbi ti ti'ja. Tine ititike Boko'ba ko'dɔ yëyi ma laka dönni. Römöyi Boko'ba o'dɔ ye 'deni rɔ bilaka abo ga 'dɔ ko'dɔke yëyi zi ya ma laki kina bo ti ko'dɔ yëyi ma laka 'deni ngi gbi ziye.

^X Ëdi 'deni kɔzɔ lende tönë kugu kiya te, "Bo ame kɔ'ɔ didi ko'dɔkɔ to'ja kada 'ba löŋɔ ne, bo kɔtɔ dɔnde 'de bo yaga di mi lende kënyë kpa bo kiya bëti dë kpe. ^{XI} Bo ko'dɔ nge rɔ lende laka tine bo kilagi lende kënyë, bo ki'di lende këyi na 'dɔ koso mi bo. ^{XII} Römöyi ya ame ga rɔ bɔ ko'dɔ lende laka ne na Boko'ba këdi rɔ toŋgɔ gɔmo, kina gbi bo këdi kuwö akitti mo ga. Tine bo rɔ ya ti bɔ lende kënyë."

^{XIII} Ne kpe 'beye ɔdɔ kolomake 'deni nɔburu rɔ bɔ ko'dɔ lende laka bɔtɔ mɔtɔ inza ko'dɔ lende kënyë kpe ziye. ^{XIV} Ne ɔdɔ kiya te bilaka kodɔ gomo pele rɔye gɔ lende laka 'ba Boko'ba bo ti ko'dɔ yëyi ma laka 'deni ngi ziye gɔ lende mo. Kina kinza kereke dë di zi bilaka kinza ki'dike rɔye kilë'di dë gbi. ^{XV} Oroke Kurisitö nɔre 'be ti döki'di kɔtɔ. Ö'böke nɔburu ndö tileki dɔ lende zi ya ma këdi kititi ye gɔ ti'di dɔye gɔ lende 'ba Boko'ba naga. Ne tine kinza ki'dike dɔ lende kileki 'be ga dë këdi rɔ ma kisili, ^{XVI} römöyi ikalike 'deni lende laka na. Kina ɔdɔ bilaka kiya kpa kënyë rɔye, kpe ame ga rɔ 'ba Kurisitö ne, 'dɔ lende kiya 'bënni ga kileki za kaya rönni. ^{XVII} Kina gɔ lende mo i'dike 'dɔ gomo ko'dɔ ye nge gɔ lende laka ko'dɔ 'be ga ɔdɔ kiya

te Boko'ba ko'doko ziye. Kina laka di do ame 'do gomo ko'do ye go lende kënyë ko'do 'be ga ne. ^{XVIII} Ongoke te, Kurisito ame ro bo lende laka ne ole 'deni tutë goze bo lende kënyë mi koto yaga di mi lende kënyë ze ga to'de ze kako zi Boko'ba. Bilaka upo yida ro bo 'deni, ne tine Boko'ba i'di bo 'deni kënyë kididi 'böwu ro ma la'ja ti Nyi Koto Laka. ^{XX} Nyi Koto Laka i'di bo 'deni kari gbi tuwöwö lende nime zi ya ame ga kolë 'deni molo Boko'ba koboso 'deni mi pa'do 'ba Gehena ne.

^{XX} Ya naga nime lijë na ro ma tönë ga kilagi Boko'ba bo kidabi lijë liya 'do lijë koto dönni di mi lende kënyë, mi kada ma tönë ga Nowa këdi ro tose sorope ne. Mi kada nima yayi bilaka ma modoomota na nge këki mi sorope löbu nima, kina lijë na nge komo di zi tolë 'ba mini koso nima. Sorope nima iyökö koloma ro tilingere tinni kebe do mini koso nima kote do bilaka ma laki pili ne. ^{XXI} Kina me 'deni gbi ziye tara le'jete nime mini 'ba bapatisi omo ye 'deni yaga di mi tolë. Tодо 'ba Yesu Kurisito ame bo kënyë kodo yaga di mi tolë ne kina me ki'di mini 'ba bapatisi 'deni komo ye. Bapatisi nima inza ro 'ba turögö ti'da 'ba roye ma yaga nime. E'di ro wa 'ba tititi Boko'ba 'do kileme urögö döki'di ye 'deni ro ma kopo. ^{XXII} Kurisito ari 'deni koloma do döri Boko'ba mitoro ro bo do malayika ti közi kakpa 'ba do wa 'ba doyyai 'ba mitoro pili.

IV

Ako'doko 'Ba Boko'ba

^I Kozo dikalike gomo o'do yida ro Kurisito 'deni, kina me bo kolë 'deni. Tine kpe gbi tara 'do kilejoke roye ti ndö ti mi këddi kotokoto 'ba Kurisito nima. Römyöi lijë ame ga pili kombi gomo kolë 'deni gbi ne osa a moto ro lende kënyë de kpe. ^{II} Kina kisasi di mi kada nime tone kari nduwë dogba kinza ko'doke ako'doko 'ba yida ro de kpe. Ako'doko 'ba Boko'ba na nge ko'doke mi koso loma 'be nime mi doyyai bine ne. ^{III} Tönë molo bine ö'böke 'deni to'do lende kozo 'ba bo kinza kikali Boko'ba de naga, ro bo ndörö go ronyo tö'bö tototo do tuwë layi nbö kupö wa yaga, tulömu kpa nburu zi akoro ti lende ma Boko'ba ko'ji naga. ^{IV} Ne kina me le'jete lende 'be igayi lijë 'deni römyöi o'doko de kpe todo'bo roye tinni mi lende ko'do ma yawa naga nima. Kina lijë kënyë ngi bi titi'ja ye. ^V Ne kada moto Boko'ba ti kititi kpenni 'deni 'do go lijë kiyeti go lende ko'do 'benni ga zi bo. Bo na 'deni ndö to'do burë 'ba ya ma gba ti komönni naga gbi ti töku ni. ^{VI} Kina ma ki'di 'do kuwöwö laja laka 'ba Yesu Kurisito nime 'deni gbi zinni töku ni ne römyöi 'do do burë ko'do röni pele ro ma koriya go ako'do 'bi 'ba moto do lijë këdi gbi kozo 'ba Boko'ba mi loma 'benni ti tigo 'ba Nyi Koto Laka.

Ako'o

^{VII} Nburunburu 'ba wa pili owo de kpe. Kina olomake ti liya ti mi këddi ti motu ko'do zi Boko'ba. ^{VIII} Lende ma ro do kiteli mo na me, ö'böke to'o lepä ye ga. Römyöi ako'o na këdi këyeyi kpa lende kënyë mi konzi. ^{IX} I'dike kpa lijo 'be ga këdi nburu ro gböngö zi bilaka tari teyi kinza tonboro ro kpa lijo. ^X Boko'ba i'di tigo 'deni pili ziye ro kotokoto 'do ko'doke ndobo abo ga me timo ro 'beri'beri. Kina ti, o'doke ti mi löngö ye ti tigo mo nima kozo bo laja ma laka tara. ^{XI} Ni moto do Boko'ba ki'di 'beyi ziyi ro tigo 'ba tiya lende, iya nge ro lende 'ba Boko'ba. Do do ni moto ki'di 'beyi ziyi ro ndobo, o'do ti, ti tigo nima bo ki'di ziyi ne. O'doke wa naga nime 'do ki'di bilaka kubä go Boko'ba timo dömyöi Yesu Kurisito. Löbu 'ba do wa pili ti tigo do kiteli na ro bo Boko'ba ro nburunburu. Aminä.

Akiyozo

^{XII} Kpe ame ga mo'ɔ ne, kinza ki'dike lende 'ba gomo löbu nime kedi ko'do ye ne de kiliko doye. E'di ko'do roni ziye tiyozo meri 'be timo, odo i'dike doye 'deni ngi ro ma laka go lende 'ba Boko'ba nime ya. Tine kinza ki'dike lende mo de kiliko doye, ^{XIII} olomake ro lango romoyi gomo 'be nime edi 'deni gbi kozo ma tone ko'do Kurisitö ne. Kina 'do odo komo 'deni mi kada ame bilaka pili kedi konggo bo 'deni kedi kako beri ti tigo do kiteli abo tine, 'do lango 'be kedi ngi ro do kiteli.

^{XIV} Kpe ame ga odo kiti'ja ye domoyi Kurisitö ne na laka. Bo ti ki'di tigo löbu 'ba Nyi Koto Laka abo 'deni ngi koloma tiye. ^{XV} Kinza ki'dike gomo de za ko'ja ye go lende kenyé ko'do 'be ga, go tupo bilaka, go 'bögo ala go go'de/de ko'do mi lende 'ba ya moto ga. ^{XVI} Ne odo kiya te gomo kedi ko'ja ye romoyi kpe 'ba Kurisitö ga na, kinza ki'dike lende mo de kaya roye. O'doke yee'di zi Boko'ba go moyi Kurisitö nima kideki doye ne.

^{XVII} Kada ame Boko'ba kedi kisaki tiya bure 'ba bilaka yimo ne na me 'deni tone. Ze ya ame ga ro 'ba bo ne na kedi kiya bure ze dogba. Ne tine odo bure nima na kedi kisaki roni 'deni tize kozo a nima tara, wa'di na ti ko'do roni zi ya ma kinza ki'di donni de go laja laka 'ba Boko'ba nime ne ya? ^{XVIII} Ti kedi 'deni ngi zinni kozo lende tone kugu molo, kiya te, "Ne odo tokonyi bo lende laka na 'deni ro ma kitigo tara tine, wa'di na ti ko'do roni zi bo lende kenyé bo kilagi lende 'ba Boko'ba ni ya?"

^{XIX} Kina me medii miya ziye, odo Boko'ba ko'doko ziye 'do gomo ko'do ye, o'böke nduwé to'do lende laka 'do ki'dike roye zi bo. Bo na ko'ba ye, kina bo inza kikali tola ye ro wa ma kulé.

V

Kamölö 'Ba Boko'ba

^I Medii milende ziye kpe löbu 'ba kanisa ama ga yayi kozo ma te ne. Gomo tone ko'do Kurisitö ne mo'ja ngi ti komo ma. Kina ti medii ngi koto ti bo kada moto odo Boko'ba kedi kileme bo 'deni ro löbu 'ba do wa pili.

^{II} Kina me medii miya 'deni ziye 'do konggoke go kamölö naga nime Boko'ba ki'di ziye ne. Ne kinza ko'doke de kozo wa ame kedi kutöri ye to'do mo. Tine o'doke ti mi keyi romoyi ako'doko 'ba Boko'ba na. Kinza ko'doke de go lende 'ba girisi tine o'doke ti doki'di koto. ^{III} Kinza ko'doke roye de ro a löbu do kamölö naga nime Boko'ba ki'di 'deni ziye 'do konggoke gomo ne. Tine o'doke wa pili ro ma kodoro 'do lijé kogba görö doye gbi. ^{IV} Odo kö'böke ngi nduwé to'do mo te, Yesu Kurisitö nere 'ba do bo koda kamölö ni ti kileki 'deni kako kada moto ki'di ye ti bo ro löbu ma do kiteli. Löbu ame kö'bö ngi ro nburunburu ne.

^V Kina me gbi medii miya ziye kpe ame ga ro yobi ne, uwöke do ya ame ga 'deni ro bulöbu ne. 'Do ki'di kpe ya ame ga 'deni ro 'ba Boko'ba ne kojake laja ro go roye kinza do kombi teyi. Romoyi ugu 'deni molo, iya te, Boko'ba edi ro ya ti bilaka ame ga kö'bö tubötö rönni ne. Mi bo edi keyi nge ro ya ame ga koto ebenni donni le beri ne."

^{VI} Ilekike roye titiyi beri komo bo Boko'ba bo tigo mbembé go bo ki'di ye 'jaa löbu kada moto, ^{VII} kinza kolomake de kpe ro meri romoyi bo na kedi konggo goye.

^{VIII} Olomake ndö ro ma kitigo ti bi koda romoyi bo ya 'be Satani edi ko'doko tako to'do ya tiye. Bo edi kilingere kozo monö tabiyö ame kedi kilaki ti monö toma yida ame 'do bo konyo ne. ^{IX} I'dike doye laka go lende 'ba Boko'ba kina o'doke ya ti Satani. Kozo ame kikalike lepé ye moto ga

ame gbī rō 'ba Boko'ba mī doliŋo nime bine ne, gomo kotokoto nime ēdī gbī ko'do kozo 'beye tara. ^X Ne odo gomo naga nima ko'do ye 'deni mbowa yayi tine Boko'ba ti kileŋo ye di yimo. Bo ēdī nduwē ko'do mī kēyi ziye kina me bo kīdēki ye 'deni 'do kako kodo'bōke rōye ti Kurīsītō 'do kēddike rō lōbu koto ti bo rō ŋburunburu. Bo na kēdi ki'di tigo ziye kinza a moto ka'da ye ra. ^{XI} Yēē'dī kēdi rō mbēmbē zi bo Boko'ba ame tigo abo na kēdi kō'bō ŋgī rō ŋburunburu ne. Amini.

Akumötō

^{XII} Akugu mbowa ma nime, Silibano na kokonyi ma ti tugu mo ziye. Bo na rō lōndō ma laka ame mikali dōki'dī mo. Miya lende naga nime 'deni 'do go ki'di mī kēddi laka ziye kikalike ŋgī rō ma laka mī kēyi 'ba Boko'ba na kozo a nime te. Kina i'dike dōye ti gomo rō ma laka ti dōki'dī koto.

^{XIII} Lēpī ye ame ga Boko'ba kigeli 'deni gbī rō 'ba Kurīsītō mī Babele bine ne umötō ye pili laka. Kole ma Marako umötō ye gbī laka. ^{XIV} Kina kpe gbī 'do kumötōke rōye kiramoke rōye ti ako'o.

Lende kēyi koloma tiye kpe ame ga pili rō 'ba Kurīsītō ne.

Akugu Ma Mi Riyō 'Ba PĪTŌRŌ

^I Ma Simona Pītōrō bō ndōbō gbī bō laja 'ba Yēsu Kurisītō, mēdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga ki'dike dōye 'deni gbī gō lende 'ba Yēsu Kurisītō nime kōzō 'beze te ne. Bo na nduwē rō bō kō'dō lende laka kina me bō ki'di ze 'deni di'dike dōze gō lende abo. Bo na rō Bōko'ba, bō oṅgō gōze 'deni laka kina bō ɔmō ze 'deni gbī pili di mī tōlē. ^{II} Yēyi ti lende kēyi mo kēdi rō dō kiteli tiye kpe ma kikalike Bōko'ba 'deni gbī ti ɲere ze Yēsu Kurisītō.

Dēkī 'Ba Bōko'ba

^{III} Bōko'ba ame rō lōbu dō kiteli gbī kōtō laka ne bō na kīdēki ze 'deni tēdi rō 'ba bō. Kina me gō ame dikalike bō 'deni ne īdīdi ze 'deni yaga ti tigō abo 'ba Bōko'ba, bō i'di tigō nima 'deni zize 'dō dō'dōke ako'dōkō abo ga pili. ^{IV} Kina me bō kō'dō yēyi ma laka 'deni dōze kōzō ma tōnē bō kiya kō'du mo mōlo bine ne. Bō o'dō 'deni tara 'dō ki'di loma 'be kēdi kōzō 'ba bō 'ba Bōko'ba 'dō kōmōke di mī tōlē nime ndōrō kō'dō 'ba bilaka gō lende kēnyē kō'de 'deni mī dōlṅō ne.

^V Gō kō'du mo na kpe ame ga ki'dike dōye 'deni gō lende 'ba Yēsu Kurisītō ne, ogbōke rōye ti, ti meri laka. O'dōke lende laka kina ogbōke rōye gbī laka tikali lende 'ba Bōko'ba. ^{VI} Ne kinza kolomake dē ṅge rō bō kikalī lende 'ba Bōko'ba, tine ogbōke rōye gbī laka togbō dō yida rōye ga bēri. Ogbōke dō yida rōye ga bēri kina olomake gbī ti mī kēddi. Ne kinza kolomake dē ṅge rō bō mī kēddi, tine ogbōke rōye gbī laka to'dō ako'dōkō 'ba Bōko'ba. ^{VII} O'dōke ako'dōkō 'ba Bōko'ba, kina ogbōke rōye gbī laka tō'ɔ rōye rō gō rōye kōzō lōndō kōtō. Ne tine kinza kō'ōke rōye dē ṅge rō gō rōye, tine ogbōke rōye gbī laka tō'ɔ bilaka pili. ^{VIII} Ɔdō kiya te kō'bōke nduwē to'dō lende naga nime rō dō kiteli ti kēddike 'deni ṅgī rō bilaka ma kandi 'dō kikalike ɲere ze Yēsu Kurisītō ti rō mbēmbē. ^{IX} Ne bō ame kinza kō'dōkō 'ba bō dē to'dō lende naga nime ne, bō ēdi 'ba bō kōzō bilaka ame kōmō mo kēdi kudōmu 'deni ne tara. Bō 'deni ṅgī kōzō bō kōmō kōlu dō bō udōlu 'deni di gō tola nime Bōko'ba kola bō gō lende kēnyē abo ga ma mōlo ame ga bō kō'dō, ki'di bō 'deni rō ma kōpō ne.

^X Gō kō'du mo na me miya ziye lōndō ma ga, ogbōke rōye ti laka to'dō wa ame ga 'dō kileme tigeli 'be ame Bōko'ba kigeli ye 'deni rō 'ba bō ga ne zi bilaka. Ɔdō kō'dōke ṅgī te inza kō'ōke kpe yaga di mī kōri 'ba lende 'ba Bōko'ba. ^{XI} Kina Bōko'ba ti ki'di ye 'deni ṅgī ti mī kēyi dō kiteli abo kēddike kōtō ti ɲere ze Yēsu Kurisītō rō lōbu 'ba dō wa pili. Bō na me kōmō ze 'deni di mī tōlē.

^{XII} Kina mēdi mo'dō tiya lende naga nime nduwē te ziye kinza kudōlu ra di dōye. Ne kina kōzō ame kikalike lende naga nime 'deni pele mōlo, kōnyōke 'deni gō lende kodōrō ame ga kiya 'deni ziye ne. ^{XIII} Momeri 'bama ma laka mo na zō gō mō'bō nduwē tole mī lende nime ziye kō'ja mēdi gba ti kōmō ma kōzō a nime te. ^{XIV} Rōmōyi mikali 'deni mēdi mola yida rō 'ba dōyayi nime giri nime, kōzō lende tōnē ɲere ze Yēsu Kurisītō kiya mōlo zō bi kōpō ne tara. ^{XV} Ne ti mogbō rōma ti'di kpa kōri 'ba lende nime kēdi yaga rō gbōṅō ziye 'dō ki'di kō'bōke nduwē tomeri lende naga nime di pōtō ma bine.

Rō Lōbu 'Ba Kurisītō

XVI Tako 'ba ñere ze Yësu Kurisütö ame diya lende mo ziye diya te bo ëdi kileki kako döliño nime bine ti tigo dö kiteli abo ne, lende ma kozo komo ko'do 'ba bilaka na dö. Dikali ëdi rö ma laka römöyi do'ja tigo löbu dö kiteli abo ame kozo 'ba Boko'ba tara ne 'deni ngi ti komoze. **XVII-XVIII** Ze na ti bo dö doku 'ba Boko'ba yayi mi kada mo nima 'bu bo Boko'ba kileme bo rö löbu tigo dö kiteli ne. Kina birö kudu kako di zi Boko'ba di mi bi kozo dö kiteli, iya te, "Bo na rö kole ma ame mo'ö kulöwö ne, ma 'deni ti mi këyi go lende abo." Birö nima kudu kako di mitöro ne duwö 'deni ti mbili ze.

XIX Kina lende nime i'di ze 'deni dikali ngi rö ma laka lende tönë ga bo kumë lende ni kiya ne ëdi ko'do röni ngi. Kina laka omerike go lende kiya 'ba bo kumë lende naga nime, römöyi ti këdi 'deni ngi ziye kozo pa'do ame këdi koyi go bi mi bi kölu ne tara ñbö Yësu Kurisütö kileki kako ziye kada moto. Bo ti këdi 'deni ngi ziye kozo töro bi këzë ni ma ti bi këzë tara, kina bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalike wa laka.

XX Ne kina me mëdi miya a ma rö dö kiteli mo 'deni ziye. Akiya 'ba bo kumë lende naga nima bilaka lesi inza kicali tiyëti 'jo 'ba lende mo ga ngi go dönni rö ma laka. **XXI** Römöyi lijë iya dö kozo lende kiya 'ba bilaka lesi tara. Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba na ki'di lijë kiya rö wa ame ga kako di zi Boko'ba ne.

II

Bö Kumë Lende Dö Këndëndë

I Tine mi kada ma molo tönë ga bine bo kumë lende ma dö kindëndë moto ga oloma gbi rö tindëndë bilaka. Kina me 'deni gbi tara le'jete ya mto ga ti kënyi 'deni gbi ko'do rönni rö bo komo kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba mi löngö ye bine. Kina lijë ti ku'bölu ma konzi mto ga 'deni ti akiyandi 'bënni ga ame këdi koto bilaka mi tölë ne. Kina lijë ti kebe 'deni gbi bi toga kpënni go Yësu Kurisütö ma tönë bo na ngi kutë gönni 'deni di mi lende kënyë 'bënni ga ne. Kina go lende mo Boko'ba ti kote dönni 'deni ngi yaga giri naga nime.

II Bilaka ma konzi mto ga ti kebe 'deni gbi kogba görö dönni ti lende ko'do kënyë 'bënni naga nima, kina go kö'du mo ya mto ga ti kënyi 'deni ngi bi tiya kpa kënyë rö kori 'ba lende 'ba Boko'ba nime. **III** Bilaka naga nima lijë ö'bö 'bënni ngi rö bo mi kombi. Kina lijë ti ku'bölu ye 'deni ti bëti 'bënni naga nima 'dö lijë komomi girisi timo di ziye. Ne Boko'ba odo karama mo 'deni molo dönni, kina bo ö'dö dö gbi. Bo ëdi le'jete ndö bi 'ba tako tote dönni pili yaga.

IV Dikalike 'deni rö ma laka malayika mto ga 'ba Boko'ba ma dogba tönë ga bine ko'do lende kënyë ne, Boko'ba odo karama 'deni domo. Bo i'di 'deni ku'du lijë mi Gehena kina kudödu lijë 'deni ti nyöri 'dö lijë koloma mi bi kölu nima yayi ñbö koda kada 'ba burë abo. **V** Kina dikalike 'deni gbi laka Boko'ba odo karama 'deni dö bilaka 'ba do'yayi nime pili tönë mi kada 'ba Nowa. Mi kada nima yayi bilaka lesi pili ilagi lende 'ba Boko'ba 'deni kina bo ki'di mini koso ngi kote dönni pili yaga. Ne tine bo okonyi Nowa 'deni ti bilaka ma modomoriyö mto ga. Nowa na rö bo ame koloma tuwöwö lende laka 'ba Boko'ba zi bilaka naga nima mi kada naga nima yayi. **VI** Kina dikalike 'deni gbi rö ma laka Boko'ba odo karama 'deni gbi tönë bine dö bilaka 'ba Sodomo ni ti Gomora. Bo odo pa'do 'deni dönni konja lijë pili yaga ti liño 'bënni ga 'dö këdi rö akileme 'zi bilaka pili ame ga kilagi lende abo ne. **VII** Kina dikalike 'deni gbi bo omo Loto ame rö bo ko'do lende laka abo ne 'deni di mi tölë nima. Mi kada nima yayi Loto oloma 'deni ngi rö meri di zi ndörö ko'do go lende kënyë 'ba bilaka 'ba

doliŋo nima. ^{VIII} Römöyi bo ëdi koloma mi löngö lijë kina ro koma kada löbu nime pili koma bo ëdi nduwë ko'ja lende kënyë ame ga bilaka naga nima këdi ko'do ne, mbili bo këdi kuwö gbi. Lende ko'do 'ba bilaka naga nima i'di bo koloma ngi ro kponji.

^X Kina go kö'du mo dikalike 'deni nere Boko'ba ikali ngi tamo bilaka ame koro bo ne di mi gomo 'bënni nima. Kina bo ikali gbi todo karama do bo lende kënyë 'do lijë koloma nbö koda kada 'ba burë abo, ^X ma do kiteli mo lijë ame ga kö'bö 'bënni nge bi to'do lende kënyë 'ba ako'doko 'ba yida rönni ga lijë kilagi 'deni yaga di ro lende 'ba nere löbu 'ba Kurisito nime ne.

Bo do kindëndë naga nima ko'do rönni ro bo koma kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba ne, lijë 'bënni ngi ro bo mbili minyi, lijë ere oto de gbi. Kpënni aga de gbi yo di bi titi'ja malayika ame ga ro wa löbu mi doyayi 'ba mitoro ne. ^{XI} Ne tine malayika ame pele ti tigo ro do kiteli di dönni ne ususu rönni de ti ti'ja zi Boko'ba kozo a nima tara. ^{XII} Ma 'bënni wa ame ga lijë kikali 'jo 'ba lende mo de ne lijë ebe ngi titi'ja mo. Lijë ebe za to'do lende ro do rumö kozo yëri 'ba mökö naga tara. Ne 'ba yëri 'ba mökö o'ja öyö lijë nge zi bilaka ro a 'ba tinda'ba mo kupö yaga. Kina Boko'ba ti kupö lijë bo do kindëndë naga nima gbi tara kada moto. ^{XIII} Bo ti ki'di gomo naga nime lijë këdi kodo kulöwö ro bilaka moto ga ne 'deni gbi ko'do rönni zinni tara kada moto.

Bo do kindëndë naga nima wa 'bënni ame lijë ko'doko ro do kiteli ne kina ro tolama tonyo bi ti tuwë layi pele mi zana kada ma kata naga. Kina lende ko'do 'bënni ga kileki kodo ro kaya ngi za yaga roye. Oto lijë konyo akonyo bi koto tiye lijë ebe aa 'böwu bi tu'bölu ye kina lende mo konyo ngi minni. ^{XIV} Lijë ö'bö 'bënni ngi nduwë ro bo ko'do yëri kina lijë o'doko go lijë ko'do lende kënyë 'bënni naga nima ngi nduwë kari timo ro kpërikpëri. Lijë ebe bi tususu do ya ame ga ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu Kurisito kinza mi këddi ne go kari bi to'do lende kënyë. Lijë ö'bö 'bënni ngi nburu ro bo mi kombi. Ee, Boko'ba kusönö lijë. ^{XV} Lijë ola kori ma kodoro 'ba lende 'ba Boko'ba nime 'deni za caki yaga. Kina lijë kebe 'deni za bi to'do lende kozo lende ko'do 'ba Balama kole 'ba Bora ma tönë koloma ro to'do mo molo bine ne. Balama bo ro bo kumë lende 'ba Boko'ba, ne bo ebe kuti 'deni do to'do lende kënyë go mi kombi 'ba girisi. ^{XVI} Ne tine Boko'ba amo do bo go lende kënyë nima ki'di akaca abo ame pele ro yëri ma kinza kikali tilende de ne kënyë kilende zi bo ro kpa bilaka lesi koro bo di bi to'do lende kënyë nima.

^{XVII} Bo do kindëndë naga nima lijë 'bënni ngi kozo daa ame kulöku 'deni ne tara. Lijë ngi ro wa ma yawa kozo poli ame ga lili këdi kome yaga ne. Ne Boko'ba ileŋo go bi 'bënni 'deni molo mi bi kölu 'ba Gehena. ^{XVIII} Lijë ebe bi tubötö rönni ti lende yawa tindëndë bilaka ame ga kirina ë'bënni 'deni kako giri naga nime di mi löngö ya ma kinza kikali Boko'ba de naga. Lijë indëndë ya naga nima 'deni 'do kënyë gbi bi to'do lende kënyë 'ba ako'doko 'ba yida rönni ga. ^{XIX} Lijë ebe tiya mo tégë lijë ti ki'di ya naga nima 'deni këdi mi do ngölö, kinza ma lijë këdi 'bënni ro do ngölö yo. Lende kënyë 'bënni ga na ka'da lijë 'deni ngi ro bo dönni, römöyi wa ame ka'da yi ni moto 'deni ne na ngi ro bo döyi.

^{XX} Lijë ame ga kola lende kirasi 'ba doliŋo nime 'deni lijë kako kikali nere ze Yësu Kurisito bo tamo bilaka di mi tolë 'deni ne, oto lijë kebe kola rönni 'böwu gbi zi lende kënyë kinza'ba lijë gomo ma 'bënni na ti kënyë ngi ro do kiteli di do ma dogba tönë ga. ^{XXI} Ma laka mo dëne 'do lijë kikali lende laka 'ba Boko'ba nime de ka molo ndenji di do ame 'do kikali 'böwu laka kebe kënyë 'böwu kuyi kpa mökö di bi 'ba to'do kö'du ki'di ame ga

Boko'ba ki'di ne. ^{XXII} Lende 'bënni' ëdi 'deni kozo a tönë ga bilaka këdi kiya ro mumë kiya te, "Bi ebe kileki 'böwu aa kitene të'dë 'bëni." Kina mato gbi tégë, "Çdo'ba'do kurögö röni pele kopo ënyi kileki 'böwu kuturö röni mi mando'do."

III

Tileki 'Ba Kurisito

^I Kpe ame ga mo'vo ye kulöwö ne, waraga ma mi riyö mo na me 'deni mëdi mugu ziye. Mugu waraga riyö naga nime 'deni ziye 'do ki'di ye kolomake mi meri 'ba laja laka 'ba Boko'ba ame kikalike 'deni molo ne. ^{II} Mo'doko ziye 'do komerike go lende 'ba bo kumë lende abo tönë ga molo bine ne gbi ti kö'du ki'di 'ba Yësu Kurisito nhere ze ame komo ze 'deni di mi tolë ne. Bo oja bo laja abo ga 'deni kari tiya kö'du ki'di nime ziye.

^{III} Wa ame ro do kiteli ziye 'do tikali mo ne na me. Mi kada ame 'deni ro nburunburu 'ba dolinjo nime ne bilaka mato ga ti kënyi 'deni nge to'do ako'doko 'ba yida rönni ga. Lijë ti kose doye ^{IV} kiya te, "Yësu Kurisito mo ileki de kako go wa'di? Ne o'ja tégë bo ëdi kileki kako dolinjo nime bine 'di? 'Bu ze ga ni ölë 'deni molo, ne wa pili 'ba dolinjo nime na me ga ngi le te go bi mo ga kozo ma molo kako di bi 'ba tisaki bic'i dolinjo nime ne tara."

^V Bo do kose naga nima lijë o'doko de tomeri mo kiya te Boko'ba na me ko'ba wa pili naga nime molo tönë ga bine ne. Lende kiya 'ba kpa bo na me ko'ba mitoro ni ti doyyayi nime. Bo i'di yayi 'deni kodo di mi mini kina bo kilejo 'deni gbi ti mini 'ba toro. ^{VI} Kina tönë gbi molo bine ti tigo abo bo i'di mini 'deni koso kote do wa 'ba dolinjo nime pili yaga. ^{VII} Kina me bo ki'di kö'du mo 'deni gbi 'do bo kako kiyeyi mitoro ni ti dolinjo ma le'jete nime yaga. Bo ogbo 'deni 'do bo koja pa'do 'jaa kako konma pili yaga mi kada ame bo këdi kodo karama 'deni do ya ame ga kilagi bo ne, 'do kupö lijë pili yaga.

^{VIII} Kpe ame ga mo'vo ye 'deni kulöwö ne, kinza ki'dike lende nime mëdi miya ziye ne de kudölu di doye. To'do do koto ëdi di komo nhere ze Yësu Kurisito kozo komo koo ma konzi tara kina komo koo ma konzi ëdi gbi di komo bo kozo to'do do koto tara. ^{IX} Ro bo irindi de ro tirindi di bi to'do wa ame ga bo ki'di kö'du mo 'deni 'do to'do mo ne kozo ame bilaka mato ga këdi komeri ne tara. Ne tine, mi bo na këyi ro tēyi roye. Bo o'doko de go bo kupö bilaka ma koto mato, bo o'doko 'do bilaka pili koto dönni di mi lende kënyë 'bënni ga.

^X Ro ma laka miya ziye, Yësu Kurisito ti kileki 'deni ngi kako dolinjo nime bine kada mato. Ne boto ma koto mato inza kikali kada ame bo këdi kako yimo ne, bo ëdi komo ngi tugu'du kozo tako 'ba bo 'böggö naga tara. Mi kada mo nima yayi mitoro ni ti kölu 'deni yaga ti birö 'ba wuruwuru. Pa'do ti konma kada ni ti nyepi ni ti këlu ni 'deni pili yaga kina doyyayi ti kölu 'deni gbi yaga kpaki ti wa ame ga dönne.

^{XI} Kina go lende mo o'doko ziye 'do komerike doye laka go wa ame ga këddi ko'doke ne. Olomake ro bo koro Boko'ba kina gbi ro bo ko'do lende laka mo. ^{XII} Olomake ti komo ki'di go kada 'ba tako 'ba Boko'ba ame bo këdi kako tiya burë 'ba bilaka pili ne. Mi kada mo nima yayi mitoro ni ti kilanma 'deni pili kölu yaga kina kada ni ti nyepi ni ti këlu ni ti kileze 'deni di zi pa'do. ^{XIII} Kina me dedike 'deni ro toda do lende tönë ga Boko'ba kiya molo tégë bo ëdi kako ko'ba mitoro ni ti dolinjo ma la'ja ame ro 'ba lende laka ne.

^{XIV} Kpe ame ga mo'ɔ ye kulöwö ne, kɔzɔ ame kpe ti kɔmɔ ki'di 'dɔ Boko'ba ko'dɔ wa naga nime ne ogboke rɔye ti bi to'dɔ lende laka kinza lende kënyë mɔɔ yimo 'dɔ ki'di mi Boko'ba këyi rɔye. ^{XV} Kina 'dɔ komerike gbï Yësu Kurisitö o'dɔkɔ tɔmɔ bilaka abo ga di mi tölë kina me ki'di kinza bo kileki dë welo ne.

Bo löndö ze Pɔlo ame do'oke kulöwö ne ugu lende kotokoto naga nime 'deni gbï te mi waraga abo ame ga bo kugu ziye ne. Boko'ba na ki'di wa kikali nima zi bo, ^{XVI} kina me bo kugu lende naga nime 'deni kpaki kɔzɔ a nime te mi waraga ame ga pili bo kugu ne. Mi akugu abo nime akiyandi ma kitigɔ mɔɔ ga ëdi yayi. Kina me ngi ya mɔɔ ga ame kikali lende dë laka ne ti ya ame ga yimo këddi dë ne kebe 'bënni ngi bi 'ba tuyi yimo rɔ bëti gbï kɔzɔ ma tönë lijë koloma rɔ tuyi mi lende mɔɔ ga ame kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara. Ne Boko'ba ti kupö lijë 'deni ngi yaga gɔ kö'du mo.

^{XVII} Kpe ame ga mo'ɔ ye 'deni kulöwö ne, ikalike lende naga nime 'deni molo gba kinza ko'dɔ rönni. Kina i'dike kɔmɔye kandi laka kinza bo kilagi Boko'ba naga nima ki'di ye ra kɔkɔke yaga karike gbï bi to'dɔ lende kënyë kɔzɔ 'bënni. ^{XVIII} Tine ö'böke ti laka mi kori 'ba nɛre ze Yësu Kurisitö bo tɔmɔ ze di mi tölë. Lende këyi abo këdi tiye rɔ dɔ kiteli ki'di ye kikalike bo laka.

Dilëluke bo ti kisaki di mi kada nime tone kari nduwë rɔ nɔburunɔburu. Amini.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba YOWANI

Lende 'Ba Didī

^I Dēdī dugu waraga nime ziye gɔ kō'du abo 'ba lende 'ba didī. Bo nime rɔ lende 'ba Boko'ba ne bo ēdī 'deni mɔlo bine di bi tisaki 'ba dɔlɔŋɔ nime. Tine duwō bo 'deni ti mbili ze do'ja bo ti kɔmɔze kōzize kosa rɔ bo gbi.

^{II} Bo na rɔ didī ma laka zi bilaka. Mī tileme bo tōnē ze na do'ja bo. Gɔ kō'du mo kina me dēdī diya ziye, bo na rɔ didī ma nburunburu. Bo gbi kɔtɔ ti Boko'ba kina me kileme bo 'deni zize. ^{III} Rɔ ma laka wa nime do'ja 'deni duwō gbi ne na me dēdī diya 'deni gbi ziye, rōmōyī 'dɔ kpe kodɔ'boke rɔye kɔtɔ tize. Ma 'beze dēdī 'deni mī rɔ kodɔ'bo ti Yēsu Kurisitō kole 'ba Boko'ba gbi kɔtɔ ti 'bu bo Boko'ba. ^{IV} Na ma dēdī dugu ame 'deni ziye gɔ rɔ kodɔ'bo 'be tize ki'di ze ti dēdī lɔ ti lɔŋɔ.

^V Ame na rɔ laja ma duwō di zi Yēsu kina me dēdī diya ziye. Boko'ba na rɔ bi kɔpɔ, ma di zi bo a mɔtɔ rɔ bi kōlu inza. ^{VI} Kina ɔdɔ diyake te dēdike 'deni mī rɔ kodɔ'bo ti bo ko'ja loma ze kēdī gba mī bi kōlu do'dɔke bētī 'deni, ako'dɔ ze ga inza du te rɔ lende ma kodɔrɔ abo. ^{VII} Ne ɔdɔ loma ze ga kēdī mī bi kɔpɔ kɔzɔ ame bo Boko'ba kēdī mī bi kɔpɔ ne tine, ɔdɔ'bo ze 'deni ŋgī rɔ akɔtɔ. Roma Yēsu kole 'ba Boko'ba urōgō ze 'deni yaga kɔpɔ di mī lende kēnyē ze ga.

^{VIII} ɔdɔ diyake te dinzake ti lende kēnyē, du'bōluke rɔze 'deni kina lende ma kodɔrɔ ɔtɔ 'ba Boko'ba inza du te mize. ^{IX} Ne ɔdɔ dodɔke kpeze gɔ lende kēnyē ze ga na laka, Boko'ba ti ko'dɔ kō'du laka abo ŋgī kɔzɔ ame bo ki'di kō'du mo 'deni mɔlo tara ne. Bo ti kola ze gɔ lende kēnyē ze ga pili bo kurōgō ze yaga kɔpɔ di yīmo.

^X Ne ɔdɔ diyake te do'dɔke lende kēnyē ɔtɔ dē du te, di'dike Boko'ba 'deni rɔ bo bētī. Kina a mɔtɔ rɔ lende abo inza du te mize.

II

Kurisitō Bo Kpērī Gɔze

^I Mēdī mugu waraga nime ziye kole ma ga kinza kari ko'dɔke lende kēnyē ra. Ne ɔdɔ nī mɔtɔ di mī lōŋgō ze nime bine ko'dɔ lende kēnyē, Yēsu Kurisitō na kō'bō 'deni rɔ bo kpērī ze mī lōŋgō ze ti Boko'ba 'bu. Rōmōyī bo na rɔ bo ame ko'dɔ lende laka 'ba Boko'ba 'deni ^{II} bo kombi laŋba 'ba lende kēnyē ze 'deni ti tōlē abo. Dē ŋge rɔze kɔtɔ tine rɔ gɔze bilaka 'ba mī dɔyayi nime pili.

^{III} Kina me miya ziye, wa ame 'dɔ kileme ze rɔ bo tikali Boko'ba rɔ ma laka ne na rɔ toro kō'du ki'di abo ga. ^{IV} ɔdɔ bo mo kiya te bo ikali Boko'ba 'deni ŋgī tara kinza ma bo koro kō'du ki'di mo ga dē yɔ, bo 'deni rɔ bo bētī, kina lende ma kodɔrɔ ɔtɔ 'ba Boko'ba inza du te mī bo. ^V Tine lijē ame ga pili kēdī ko'dɔ lende 'ba Boko'ba ne lijē na rɔ ya ame ga akɔ'ɔ 'ba Boko'ba kēdī ko'dɔ ndɔbo ŋgī rɔ ma laka minnī ne. Wa ame 'dɔ kileme ma dēdī 'deni rɔ akɔtɔ ti Boko'ba ne na me. ^{VI} Bo ame kiya te bo ō'bō 'deni rɔ akɔtɔ ti Boko'ba ne bo ki'di loma abo kēdī kɔzɔ 'ba Yēsu Kurisitō.

Kō'du Ki'di

^{VII} Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, kō'du ki'di nime mēdī mugu ziye ne wa la'ja na dē. Kō'du ki'di mɔlo tōnē ki'di ziye mɔlo di bi tisaki mo ne na. Kina

kö'du ki'di molo nime bo na ro laja ma tönë kuwöke ne. VIII Tine bo na gbi ro kö'du ki'di ma la'ja. Loma 'ba Yësu ti loma 'be na kileme la'ja mo 'deni. Römöyï bi kölu ëdi 'deni kote rönï bi kɔpɔ ma laka na 'deni këdi kiyɔpɔ gɔ bi.

X Bɔ ame kiya te bo ëdi 'deni mï bi kɔpɔ tine bo gba ro ma ko'ji löndö ne, bo ëdi abo ka gba mï bi kölu. X Lijë ame ga kɔ'ɔ löndö nni ga ne na ro ya ma këdi 'deni mï bi kɔpɔ. Kina a mɔtɔ inza kpe ro ma kënyë mïnnï ame gɔ ki'di lijë kɔɔ yaga di mï kori 'ba Boko'ba. XI Tine bɔ ame ko'ji löndö ni ne bo ëdi abo gba mï bi kölu. Kina bo ëdi gba kilingere mï bi kölu kinza ma bo kikalï bi ma bo këdi kari teyi. Römöyï bi kölu iyölu kɔmɔ bo 'deni.

Tɔ'ɔ Dɔlinɔ

XII Kole ma ga, mëdi mugu wa naga nime ziye römöyï Boko'ba ola ye 'deni gɔ lende kënyë 'be ga gɔ kö'du 'ba Yësu. XIII Kpe bulöbu, mëdi mugu wa naga nime ziye römöyï ikalike bɔ ma tönë koloma molo di bi tisaki mo ne 'deni. Kpe yɔbi, mëdi mugu wa naga nime ziye römöyï a'dake Satani bɔ ma kënyë ne 'deni. XIV Kpe kole ma ga, mëdi mugu wa naga nime ziye römöyï ikalike 'bu ze Boko'ba 'deni. Kpe bulöbu, mëdi mugu wa naga nime ziye römöyï ikalike bɔ ma tönë koloma molo di bi tisaki mo ne 'deni. Kpe yɔbi, mëdi mugu wa naga nime ziye römöyï kpe na ro bɔ tigo kina lende 'ba Boko'ba ö'bö 'deni gbi miye ka'dake Satani bɔ ma kënyë ne 'deni.

XV Miya ziye pili, kinza kɔ'ɔke dɔlinɔ nime dë gbï ti wa mo ga. Bɔ ame kɔ'ɔ dɔlinɔ nime inza kikalï tɔ'ɔ 'bu ze Boko'ba. XVI Römöyï wa pili 'ba dɔlinɔ nime ame ga kɔzɔ ako'dɔkɔ 'ba yida ro ni ti mï kombi ni ti dɔ kombi ni naga nima inza ro 'ba Boko'ba, lijë 'ba dɔlinɔ nime na. XVII Kina me dɔlinɔ nime ti kote rönï kɔtɔ yaga ti wa mo naga nima bilaka këdi kɔ'dɔ ndörö gomo ne. Tine lijë ame ga kɔ'dɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba ne ti koloma ngi kö'bö ro nburunburu.

Nburunburu 'Ba Dɔlinɔ

XVIII Kole ma ga, kada ma nburunburu 'ba dɔlinɔ nime na 'deni me. Tönë molo bine uwöke 'deni tégë bɔ ndo'ji bɔ ya 'ba Kurisitö ti kɔdɔ 'deni. Kina me le'jete bɔ ndo'ji ma konzi bɔ ya 'ba Kurisitö ɔdɔ 'deni. Gɔ kö'du mo na me ki'di dikali 'deni kada mo tönë ömö 'deni. XIX Bɔ ndo'ji naga nime lijë ënyï 'deni konye rönni yaga di mï löngö ze. Tine lijë inza du te ro lëpi ze ga, römöyï ma lijë këdi ra ngi ko ro lëpi ze ga dëne lijë ëdi kö'bö tize. Tine lijë ënyï koza rönni yaga di roze kina me kileme 'deni ngi ma kɔtɔ 'bënnï mɔtɔ inza du te ro lëpi zize.

XX Ne ma 'beye Kurisitö ɔdɔ Nyi Kɔtɔ Laka 'deni dɔye kina me kpe pili ikalike lende ma laka 'deni. XXI Tine ame mëdi mugu wa nime ziye ne, miya dë te ikalike lende ma kodɔro dë. Ne mëdi mugu ziye römöyï ikalike lende ma kodɔro 'deni kina ikalike 'deni gbi a mɔtɔ ro bëti inza mï lende ma kodɔro.

XXII Ne tine yë na ro bëti? Bëti na ro bɔ ame kiya te Yësu na dë ro Kurisitö ma Boko'ba koja ne. Römöyï Boko'ba 'bu gbi ti Kurisitö kole mo na ma bo kilagi 'deni. Kina me bɔtɔ mo nima bo 'deni ro bɔ ndo'ji bɔ ya 'ba Kurisitö. XXIII Römöyï lijë ame ga pili kilagi ti'di dönnï gomo Yësu na ro kole 'ba Boko'ba ne, lijë ikali Boko'ba 'bu 'ba Yësu dë. Ne lijë ame ga pili ki'di dönnï gomo Yësu na ro kole 'ba Boko'ba ne lijë na kikalï Boko'ba 'bu 'ba Yësu 'deni gbi.

XXIV Kina me ziye, ö'böke ti'di dɔye gɔ lende naga nime kuwöke 'deni molo di bi tisaki mo ne. Römöyï ɔdɔ kö'böke ti'di dɔye ngi gomo ti kö'böke

'deni ng̃i rɔ akɔtɔ ti Ȳesu kole 'ba Bɔko'ba gb̃i rɔ akɔtɔ ti 'bu bo Bɔko'ba. XXV Tɔ'bo rɔ akɔtɔ ti Bɔko'ba nime na rɔ loma ma ŋburunburu mo tɔn̄e Ȳesu kiya 'deni mɔlo t̄eḡe 'dɔ bo ki'di zize ne.

XXVI Kina me mugu lende naga nime 'deni ziye gɔ kɔ'du 'ba bɔtɔ naga nima ko'dɔko tu'bɔlu ye ne. XXVII Ne kpe 'beye nime Kuris̄itɔ kodo Nyi Kɔtɔ Laka abo 'deni doye kɔ'bo 'deni miye ne, ɛddi ko'dɔkoke 'bɔwu 'dɔ bilaka lesi kiyandi ye gɔ wa'di? Nyi Kɔtɔ Laka abo nima na ti kiyandi ye ti wa pili kina akiyandi abo na rɔ ma kodɔɔ, b̄eti inza m̄i bo. Kina 'dɔ kolomake rɔ akɔtɔ ti Kuris̄itɔ kɔzɔ ame Nyi Kɔtɔ Laka kiyandi ye ne tara.

XXVIII Kina me m̄edi miya gb̃i ziye kole ma ga, olomake rɔ akɔtɔ ti Kuris̄itɔ rɔm̄oyi m̄i kada 'ba tileki abo bine gɔ dɔze k̄edi rɔ ma kit̄ewu kinza debeke ra tusu dɔze di zi bo ti rɔ kaya. XXIX Rɔm̄oyi ikalike 'deni Kuris̄itɔ na rɔ bo lende laka. Kina 'dɔ kikalike gb̃i ze ame ga pili do'dɔke lende laka ne ɔyo ze 'deni yaga rɔ ma la'ja rɔ kole 'ba Bɔko'ba.

III

Kole 'Ba Bɔko'ba

I Kina me o'jake akɔ'ɔ lɔbu nime Bɔko'ba ko'dɔ gɔze ki'di k̄id̄eki ze rɔ kole abo ga ne 'deni. Rɔ ma laka ze kole abo ga na. Ne bilaka 'ba dɔliŋɔ nime ikali Bɔko'ba d̄e gɔ lende mo na ma ki'di lij̄e kikali ze d̄e rɔ kole 'ba Bɔko'ba. II Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, ze 'deni rɔ kole 'ba Bɔko'ba. Tine t̄edi ze ma di dɔgba yayi mo ileme d̄e gba zize. Ne ma dikalike mo ɔdɔ Ȳesu kako 'deni kileme rɔ bo ti d̄edik̄e gb̃i kɔzɔ bo rɔm̄oyi ti do'jake bo ng̃i ko kɔzɔ ame bo k̄edi ne tara. III Kina me ze ame ga 'deni pili ti kɔmɔ ki'di 'dɔ t̄edi kɔzɔ Kuris̄itɔ ne di'dike lende ze ga ti kɔ'bo ŋburu rɔ ma laka kɔzɔ 'ba bo 'ba Kuris̄itɔ tara.

IV Ya ame ga kɔ'bo 'b̄enni to'dɔ lende k̄enȳe ne, lij̄e na rɔ ma kilagi kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba 'deni naga. Rɔm̄oyi to'dɔ lende k̄enȳe na rɔ tilagi kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba. V Ikalike 'deni Kuris̄itɔ ako dɔliŋɔ bine tombi lende k̄enȳe 'ba bilaka kina a mɔtɔ rɔ lende k̄enȳe inza m̄i bo. VI Kina me bo ame kɔ'bo 'deni rɔ akɔtɔ ti Kuris̄itɔ ne ɔ'bo d̄e kpe to'dɔ lende k̄enȳe. Tine 'b̄enni 'ba bɔtɔ bo ko'dɔ lende k̄enȳe naga nima lij̄e ma 'b̄enni o'ja Kuris̄itɔ d̄e kikali bo d̄e gb̃i yo.

VII Kpe kole ma ga, kinza ki'dike bɔtɔ mɔtɔ ku'bɔlu ye d̄e. Ya ame ga kɔ'bo to'dɔ lende laka ne lij̄e na rɔ ma laka di kɔmɔ Bɔko'ba gb̃i kɔzɔ Kuris̄itɔ tara. VIII Ne lij̄e ame ga kɔ'bo to'dɔ lende k̄enȳe ne lij̄e 'ba Satani na rɔm̄oyi Satani isaki to'dɔ lende k̄enȳe 'deni mɔlo kako di bi tisaki mo. Kɔ'du 'ba 'dɔ tiȳeyi m̄i ndɔbɔ k̄enȳe 'ba Satani nime yaga na me 'dɔ ki'di Bɔko'ba koja kole abo kako gɔmo dɔliŋɔ nime bine ne.

IX Bo ame 'deni rɔ kole 'ba Bɔko'ba ɔ'bo d̄e kpe nduwe to'dɔ lende k̄enȳe rɔm̄oyi bo 'deni rɔ kupɔ 'ba Bɔko'ba. Bɔko'ba na rɔ 'bu ze do'boke d̄e kpe to'dɔ lende k̄enȳe. X Wa nime na k̄edi kileme rɔ ma laka ȳe ga na rɔ kole 'ba Bɔko'ba kina ȳe ga na 'b̄enni rɔ 'ba Satani. Lij̄e ame ga pili ko'dɔ lende laka d̄e kɔ'ɔ lɔndɔ n̄ni ga d̄e ne inza rɔ kole 'ba Bɔko'ba.

XI Ame na rɔ lende ame kuw̄oke 'deni mɔlo di bi tisaki mo, zize to'ɔ l̄ep̄i ze ga. XII Tine d̄e 'dɔ t̄edi kɔzɔ 'ba Kayina ma tɔn̄e bine kupɔ bo lɔndɔ bo ne. Bo 'ba bo nima rɔ 'ba Satani. Ne gɔ wa'di na bo kupɔ bo lɔndɔ bo? Rɔm̄oyi lende abo ga pili rɔ ma k̄enȳe 'ba bo lɔndɔ bo na rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba.

XIII Lɔndɔ ma ga, kinza ki'dike lende nime d̄e kilikɔ doye ɔdɔ dɔliŋɔ k̄edi ko'ji ye. XIV Ze 'beze ma ze tiye nime ditelike dɔ t̄ol̄e 'deni dɔdɔke m̄i d̄idi ma ŋburunburu. Akɔ'ɔ ze ame do'ɔke lɔndɔ ze ga ne na ki'di ze 'deni

dikalike wa nime. Römöyī lijē ame ga ko'ɔ löndö nni ga dē ne o'bō 'bēnni 'deni mī tölē. ^{XV} Lijē ame ga pili ko'ji löndö nni ga ne lijē bō akupō na. Kina kozo ma kikalike lijē ama ga tara ne ti ko'bo tēdi ti didi ma ṅburunṅburu te tondo ga?

^{XVI} Dikalike wa nime ro ako'ɔ ne 'deni römöyī Kurisitō ilagi dē di bi ti'di ro bo tölē goze. Kina gbī tara kinza dilagike dē di bi tölē go löndö ze ga. ^{XVII} Ne oṅgoke te, ni mōto ame kēdi ti wa 'ba doliṅo nime tine kebe kupupu dōki'di yi ṅgī lipo bēri di bi tokonyi löndö mōto ame ro leri mo ne, ti ako'ɔ 'ba Boko'ba kēdi miyī totondo?

Dɔ Kitēwu Komo Boko'ba

^{XVIII} Kole ma ga, kinza di'dike ako'ɔ 'beze kō'bō dē nge dō kpeze tine zize 'dō tokonyi lēpī ze ga ṅgī ko ro ma laka. ^{XIX} Odo do'doke te na ti dikalike ṅgī lende laka 'ba Boko'ba ēdi müze. ^{XX} Kina odo dōki'di ze kēdi pele ro ma kombi go kō'du 'ba lende kēnyē ze ga ti dēdike ṅgī ti mī kēyi kōmo Boko'ba. Römöyī akikali abo 'ba Boko'ba na ro dō kiteli kebe 'beze. Kina bo na kikali wa pili.

^{XXI} Kpe ame ga mō'ɔ ye ne, odo kēdi 'deni tara dōki'di ze kombi dē kpe go kō'du 'ba lende kēnyē ze ga, ti dolomake ro dō kitēwu kōmo Boko'ba. ^{XXII} Kina bo ti ki'di wa pili ame ga ditiṅke ne ṅgī zize römöyī dēdi duwōke dō kō'du ki'di abo 'deni dēdi do'doke ako'doko abo ga. ^{XXIII} Wa ma bo kose zize na ro ti'di dōze go lende 'ba kole abo Yēsu Kurisitō kina gbī 'dō to'ɔ lēpī ze ga kozo ame Kurisitō ki'di kō'du mo zize ne tara. ^{XXIV} Ze ame ga pili duwōke dō ndose 'ba Boko'ba ne ze 'deni ro akoto ti bo Boko'ba kina bo 'deni gbī ro akoto tize. Nyī Koto Laka abo nime bo ki'di müze ne na ki'di ze 'deni dikali ma bo Boko'ba kēdi 'deni ro akoto tize.

IV

Bɔ Kumē Lende Dɔ Kindēndē

^I Kpe ame ga mō'ɔ ye ne, i'dike kōmoye kandi laka, bō kumē lende dō kindēndē ma konzi ita'ba 'deni kote mī doliṅo. Kina kinza ki'dike dōye dē ṅgī welo go lende 'ba boto ame ga pili kēdi kiya te lijē ēdi ti Nyī Koto Laka 'ba Boko'ba mīnni ne. Tine ziye titi tiyozo mo 'dō kikalike odo kēdi ṅgī ro 'ba Boko'ba. ^{II} Tikali mo na kozo a nime te, lijē ame ga kēdi kiya te Yēsu Kurisitō ako 'deni doliṅo bine ro bilaka lesi ne lijē na ro 'ba Boko'ba. ^{III} Ne lijē mōto ama ga pili kowasa lende nime kiya te Kurisitō ako dē su doliṅo bine ro kinē bilaka lesi ne lijē inza ro 'ba Boko'ba. Lijē 'bēnni 'ba bō ndo'ji bō ya 'ba Kurisitō tōnē na. Uwōke 'deni molo bine iya te bō ndo'ji nima ēdi kako mī doliṅo kina me bo kōmō 'deni.

^{IV} Kole ma ga, kpe na ro kole 'ba Boko'ba kina a'dake bō kumē lende dō kindēndē naga nima 'deni. Römöyī bo Boko'ba ame miye ne bo na mbiri di dō Satani nima mīnni lijē bilaka 'ba dōyayi nime ne. ^V Kina ma bō kumē lende dō kindēndē naga nima lijē 'bēnni ro bilaka 'ba mī dōyayi nime. Kina lende 'bēnni ga pili ro 'ba dōyayi nime go kō'du mo na ma bilaka 'ba dōyayi nime kēdi kuwō dō lende 'bēnni ne. ^{VI} Ne ze 'beze ma ze tiye nime ze 'deni ro kole 'ba Boko'ba. Kina ame ga pili kikali Boko'ba ne na ti kuwō dō lende ma 'beze. Tine lijē ame ga pili kinza ro kole 'ba Boko'ba ne lijē uwō dō lende ze dē. Kina me bō ame odo dōngo bo kuwō dō lende ze nima, omba bo na ro bō ame Nyī Koto Laka 'ba lende kodoro 'ba Boko'ba kēdi mī bo ne. Tine ma kinza kuwō dō lende ze dē naga nima ti dikali lijē ṅgī ro ma laka ro 'ba Satani bō bēti.

Ako'ɔ

^{VII} Kpe ame ga mo'ɔ ye ne, dō'bōke ti nduwē to'ɔ rɔze. Rōmōyī ako'ɔ na rɔ 'ba Boko'ba. Kina me ze ame ga pili ti ako'ɔ mize ne ze na rɔ kole abo 'ba Boko'ba kina ze na gbī rɔ bilaka ame ga kikali bo ne. ^{VIII} Tine lijē ame ga 'bēnnī kinza ako'ɔ minnī lijē ko'ɔ lēpī nnī ga dē ne, lijē ikali Boko'ba dē du te rōmōyī Boko'ba bo na rɔ mī zana 'ba ako'ɔ. ^{IX} Boko'ba ileme ako'ɔ abo 'deni zize ti toja kole kɔtɔ kpōkī abo kako mī dōlīŋɔ ame ti bo na dēdike 'deni ti didī ma ŋburunburu ne. ^X Ako'ɔ ame rɔ ma laka ne inza rɔ ma dɔ'oke bo Boko'ba. Ako'ɔ ma laka mo na rɔ ame bo ko'ɔ ze bo koja kole kɔtɔ abo kako kombi lanba 'ba lende kēnyē ze ga ti tōlē abo ne.

^{XI} Kpe ame ga mo'ɔ ye ne, kɔzɔ ame Boko'ba ko'ɔ ze 'deni kulōwō ne zize gbī 'dɔ to'ɔ lēpī ze ga. ^{XII} Bɔtɔ mɔtɔ inza kɔtɔ te ame ko'ja kinē Boko'ba. Tine ɔdɔ dɔ'oke lēpī ze ga 'deni Boko'ba 'deni rɔ akɔtɔ tize, ako'ɔ abo ēdī 'deni ŋgī ko'dɔ ndɔbɔ laka mize.

^{XIII} Dikalike 'deni ze rɔ akɔtɔ ti Boko'ba kina bo gbī rɔ akɔtɔ tize gɔ Nyī Kɔtɔ Laka abo nime bo ki'di 'deni mize ne. ^{XIV} Kina gbī dɔ'ja 'deni Boko'ba 'bu 'ba Yēsu Kurīsītō oja kole abo dōlīŋɔ bine tɔmɔ bilaka di mī tōlē na me dēdī duwōwō 'deni ti. ^{XV} Kina me lijē ame ga pili kuti gomo Yēsu na ŋgī rɔ kole 'ba Boko'ba ne lijē na kō'bō 'deni rɔ akɔtɔ ti Boko'ba kina Boko'ba gbī rɔ akɔtɔ tinnī. ^{XVI} Dikalike laka 'ba ako'ɔ 'ba Boko'ba gɔze 'deni. Bo na rɔ mī zana 'ba ako'ɔ. Kina lijē ame ga pili kō'bō to'ɔ lēpī nnī ga ne lijē na 'deni rɔ akɔtɔ ti Boko'ba kina bo gbī rɔ akɔtɔ tinnī.

^{XVII} Kina ɔdɔ ako'ɔ 'ba Boko'ba kēdī 'deni ŋgī ko'dɔ ndɔbɔ mize rɔ ma laka ti dēdike ŋgī rɔ dɔ kitēwu mī kada 'ba burē lōbu nima kēdī kako ne. Dɔ kitēwu ze ti kēdī ŋgī gɔ loma ze mī dōlīŋɔ bine ame 'deni gbī ko kɔzɔ 'ba Kurīsītō tara ne. ^{XVIII} Tikere ni ti ako'ɔ odo'bo dōnnī dē bi kɔtɔ. Kina me ɔdɔ kiya te ako'ɔ 'ba Boko'ba kēdī 'deni ko'dɔ ndɔbɔ rɔ ma laka mize ti koga tikere ŋgī ŋbō yaga. Rōmōyī tikere ēdī koloma mī bilaka gɔ lende 'ba karama nime Boko'ba kēdī kɔdɔ dɔ bilaka ne. Kina me lijē ame ga rɔ tikere ne ako'ɔ 'ba Boko'ba o'dɔ ndɔbɔ dē du te laka minnī.

^{XIX} Boko'ba na ko'ɔ ze 'deni dɔgba kina gɔ kō'du mo 'dɔ dɔ'oke bilaka gbī. ^{XX} Nī bɔ ame ko'ji lōndō yī ne ɔdɔ kiya te ɔ'ɔ Boko'ba nī bɔ bētī na. Rōmōyī ɔdɔ ko'ɔ lōndō yī ame kēddi ko'ja kinē mo ne dē, ti ko'ɔ Boko'ba ame kinza ko'ja kinē mo dē ne totondo ga? ^{XXI} Kina gbī kō'du ki'di ame Kurīsītō ki'di zize na me lijē ame ga pili ko'ɔ Boko'ba ne gɔ lijē ko'ɔ lōndō nnī ga gbī.

V

Ta'da Dōlīŋɔ

^I Lijē ame ga pili ki'di dōnnī 'deni ŋgī gomo Yēsu na rɔ Kurīsītō ma Boko'ba koja ne lijē na rɔ kole 'ba Boko'ba. Kina me bɔ ame ko'ɔ 'bu ne ɔ'ɔ kole mo 'deni gbī. ^{II} Gɔ lende mo na me dikalike 'deni ɔdɔ dɔ'oke Boko'ba doroke kō'du ki'di mo gbī, omba dɔ'oke kole abo 'ba Boko'ba 'deni. ^{III} To'ɔ bo Boko'ba na rɔ to'dɔ kō'du ki'di abo. Kina kō'du ki'di abo inza rɔ gomo zize ^{IV} rōmōyī lijē ame ga pili rɔ kole 'ba Boko'ba ne ēdī ta'da wa 'ba dōlīŋɔ nime ŋgī pili rɔ gomo. Tī'di dɔze gɔ lende 'ba Yēsu na rɔ aka'da ame da'dake dōlīŋɔ 'deni timo mī kɔtɔ. ^V Kina me mēdī miya ziye, bɔtɔ mɔtɔ inza ame ka'da dōlīŋɔ tine ŋge kɔtɔ rɔ bɔ ame ki'di dōnī ŋgī gomo Yēsu na rɔ kole 'ba Boko'ba ne.

Lende 'Ba Yēsu Kurīsītō

^{VI} Yēsu Kurisītō na rō bō ame kako 'deni doliŋo bine ti mini 'ba bapatisi gbī ti roma 'ba tōlē abo. Bo ileme rō bo dē nge ti mini tine bo ileme rō bo ti mini gbī ti roma. Kina Nyī Kōtō Laka odōrō gomo 'deni yaga laka. Rōmōyī Nyī Kōtō Laka na rō bō lende kodōrō. ^{VII} Kina me wa ēdī 'deni mota ame kileme laka 'ba lende 'ba Yēsu. ^{VIII} Lijē wa mota naga nima Nyī Kōtō Laka ni ti mini 'ba bapatisi ti roma 'ba tōlē abo uti dō lende pili bi kōtō.

^{IX} Oŋgōke te, ze dutike gō wa ma bilaka kileme zize, ne 'ba Boko'ba ame bo kileme na rō dō kiteli di dō 'ba bilaka lesi. Lende 'ba kole abo na me bo kileme bine. ^X Kina me lijē ame ga ki'di dōnnī 'deni gō lende 'ba kole 'ba Boko'ba ne akileme abo nime ēdī 'deni mī dōki'di mo. Tine lijē ame ga pili ki'di dōnnī dē gō lende 'ba Boko'ba ne lijē o'do Boko'ba 'deni yaga rō bō bēti. Rōmōyī lende 'ba Boko'ba ame bo kileme kole abo timo ne na ma 'deni lijē kilagi ti'di dōnnī gomo.

^{XI} Ame na gbī rō akileme abo mo. Bo i'di didī ma ŋburuŋburu 'deni zize ti kole abo. ^{XII} Kina me bo ame 'deni rō akōtō ti kole 'ba Boko'ba ne ēdī 'deni ti didī ma ŋburuŋburu. Tine bō ame kinza rō akōtō ti kole 'ba Boko'ba ne inza ti didī ma ŋburuŋburu.

Didī Ma Ŋburuŋburu

^{XIII} Wa naga nime mugu 'deni ziye 'dō kikalike ēddike 'deni ti didī ma ŋburuŋburu. Rōmōyī kpe na rō ya ame ga ki'dike dōye 'deni gō lende 'ba kole 'ba Boko'ba. ^{XIV} Ze 'beze ma ze tiye nime 'deni rō dō kitēwu kōmō Boko'ba rōmōyī gō ako'doko abo o'do dititike bo gō wa mōtō bo ēdī nduwē tuwō dēki 'ba dōze. ^{XV} Gō kō'du mo dikalike ŋgī laka o'do dititike a mōtō di zi bo dikalike ŋgī dēdike 'deni timo.

^{XVI} Dōdō nī mōtō ko'ja löndō yī mōtō kēdī ko'do lende kēnyē ame kinza rō 'ba tōlē ne, ititi Boko'ba gō bo. Kina bo ti ko'ja didī ma ŋburuŋburu ŋgī o'do lende kēnyē abo mo nima kinza rō 'ba tōlē. Rōmōyī lende kēnyē mōtō ga ēdī bina rō 'ba tōlē. Kina me lende nime miya te 'dō kititi Boko'ba gō bō lende kēnyē ne inza gönnī ya ame ga ko'do lende kēnyē ma te ne. ^{XVII} Lende kirasi pili rō gomo rō lende kēnyē di kōmō Boko'ba. Tine lende kēnyē mōtō ga inza rō 'ba tōlē ma ŋburuŋburu.

^{XVIII} Dikalike kole ame ga rō 'ba Boko'ba ne ö'bō dē kpe nduwē to'do lende kēnyē. Rōmōyī Yēsu kole 'ba Boko'ba itata lijē 'deni. Satani osa rōnnī dē kpe. ^{XIX} Ze pili dikalike 'deni gbī ze 'ba Boko'ba na, ne doliŋo nime pili ēdī kōzī Satani. ^{XX} Dikalike 'deni kole 'ba Boko'ba ako 'deni doliŋo bine ti'di wa naga nime kēdī njo zize 'dō dikalike Boko'ba ame nge kōtō kpōki mītōrō ne. Ze 'deni rō akōtō ti bo Boko'ba rōmōyī ze 'deni rō akōtō ti kole abo Yēsu Kurisītō. Bo na rō Boko'ba ame kōtō kpōki mītōrō ne. Kina bo na rō bō dō didī ma ŋburuŋburu.

^{XXI} Kina me kole ma ga, kinza kupōke rōye dē ti lende 'ba akoro.

Akugu Ma Mī Riyō 'Ba YOWANI

^I Ma bulōbu mēdi mugu waraga nime zīyī nī lēmī ame Boko'ba koweli yi 'deni ne gbī zi kole 'bī ga ma mo'ɔ kulōwō rō ma laka ne. Tine ma na dē nge koto mo'ɔ ye, ya ame ga pili kikali laka 'ba lende kodoro 'ba Boko'ba nime ne ɔ'ɔ ye gbī pili. ^{II} Rōmōyī lende kodoro abo o'bō 'deni mize ma ze tiye ni kina ti kō bō nduwē tize n̄bō rō n̄burunburu.

^{III} Dō'bōke ti mī lende kodoro abo gbī mī ako'ɔ 'dō yēyī ti mī koŋmi ti loma liya 'ba Boko'ba 'bu 'ba Yēsu Kurisitō ni ti 'ba kole abo koloma koto tize.

Tiliya Rō Lōŋ

^{IV} Mēdi 'deni n̄gī tiliya rō lōŋ ɔ ame mo'ja kole 'bī mōto ga 'deni kēdi ko'do lende kodoro mo tōnē ga ko 'bu ze Boko'ba kose ɔomo zize ne.

^V Lēmī ma, wa ame 'dō miya zīyī ne na me, dō'ɔke lēpī ze ga pili. Kō'du ki'di nime mēdi mose zīyī ne ma la'ja na dē tine ma molo tōnē ki'di zize molo di bi tisaki mo ne na. ^{VI} Rōmōyī tō'ɔ bo Boko'ba na rō tinda'ba kō'du ki'di abo. Kina gbī kō'du ki'di ame kuwōke molo di bi tisaki mo ne iya te dolomake ti ako'ɔ.

Bō 'Bōlu

^{VII} Kina me mēdi miya 'deni ziye rōmōyī bō 'bōlu ma konzi mōto ga ita'ba 'deni kote mī dōliŋ, lījē na rō bō kēdi kiya te Yēsu Kurisitō ako dē su mī dōliŋ bine rō bilaka lesi. Lījē naga nima kēdi kiya te ne, lījē na rō bō 'bōlu bō ndo'ji bō ya 'ba Kurisitō. ^{VIII} Kina i'dike kōmōye kandi laka kinza dō gomō 'ba rōye nime kilikō ra rō yawa, tine 'dō ko'jake kpa kōzī 'ba gomō pili di zi Boko'ba.

^{IX} Kina me mēdi miya ziye, bō ame ki'di dō bo dē kō'bō ɔ akiyandi 'ba Kurisitō tine bo kebe tudōlō yīmo ti lende mōto ga ne, bo bōto mo nima inza rō akoto ti Boko'ba. Ne lījē ame ga pili kō'bō ti'di dōnnī ɔ akiyandi 'ba Kurisitō ne, lījē na rō akoto ti Boko'ba 'bu 'ba Kurisitō gbī ti bo kole mo. ^X ɔdō bilaka mōto ga kako liŋ 'be ga ti akiyandi ame ga kinza rō 'ba Kurisitō, kinza kolake lījē dē koloma. Kina kinza kumōtōke lījē dē gbī ^{XI} rōmōyī ya ame ga pili kēdi kumōtō lījē bilaka naga nime ne, ti konyonyo rōnnī n̄gī mī lende kēnyē 'bēnnī nima.

Ndose Ma N̄burunburu

^{XII} Mēdi ti lende mōto ga gba n̄banī ame mo'doko ɔ miya ziye. Tine mo'doko dē kpe tugu mo ti galama mī waraga. Miteri 'dō ma mo na n̄gī mari ti gbagba ma 'dō dilendeke tiye di dō kōmō di dō kōmō kozo a nime te 'dō dēdike lo ti lōŋ.

^{XIII} Lēmī yī ame Boko'ba koweli 'deni bine ne kole 'bēni ga umōtō yi laka.

Akugu Ma Mi Mota 'Ba YOWANI

^I Ma bulöbu mugu waraga nime ziyi bo pori ma Gayo. Ni ame mo'ö yi 'deni ngi kulöwö ro ma laka ne.

^{II} Ni ame mo'ö yi ne, Boko'ba ki'di yi kö'bö ti ro këyi, yëyi abo kedi tiyi kozo ma keddi laka komo bo. ^{III} Lende ma muwö di zi löndö ma kedi kako di ziyi dayi naga nime i'di ma 'deni ngi medii miliya ti loho. Ame muwö 'deni kiya te önyö 'deni nduwë kö'bö go kori 'ba lende kodoro nime kozo ma tonë keddi ko'do molo ne. ^{IV} Tiliya ma, ma ro do kiteli na go ame muwö 'deni kole ma ga kinda'ba kori 'ba lende ma kodoro nime 'deni ne.

Konyi

^V Ni ame mo'ö yi ne, ma laka mo na ro konyi ko'do 'bi zi löndö tine ma ro do kiteli mo zi löndö ame ga ro bo löwö ne. ^{VI} Lijë iyeti go ako'ö 'bi 'deni mi kanisa bine. Kina ma laka mo ziyi toja lijë ro ame kari go komo Boko'ba ne mi kori 'ba lingere 'benni. ^{VII} Römöyi lijë edi kari mi lingere nima mi möyi Kurisitö kinza tidëki oto di zi bo löwö ame ga kikali Yësu Kurisitö de ne. ^{VIII} Kina zize ti 'do tokonyi lijë ma te naga nime römöyi go dedii gbi ro bo ndobo lepï zinni mi lende kodoro 'ba Boko'ba.

^{IX} Mugu waraga mbowa 'deni zi kanisa. Tine a mo Diwotepa bo koyoyo ro bo ro löbu mo nima inza kuwö do lende ze. ^X Kina odo mako 'deni ti mora go lende abo naga nima yaga zi bilaka, beti abo naga nima bo kunzo kpama gbi ti kore mbembë abo naga nima. Tine a ma kënyë kulöwö ro do kiteli mo na ro ame bo ko'doko nba 'ba kanisa de ne. Kina lende abo gbi tota gomo toga lijë ame ga kedi kota nba naga nime liho 'benni ga ne yaga di mi kanisa.

^{XI} Ni ame mo'ö yi ne, kinza kogba görö 'ba lende kënyë de tine 'ba lende laka na kogba. Römöyi bo ame kedi ko'do lende laka ne na ro 'ba Boko'ba. Tine bo ame kedi ko'do 'ba bo ro lende kënyë ne o'ja Boko'ba de.

^{XII} Bilaka pili edi kiya lende 'ba Demetoriyo ro ma laka. Kina lende laka ko'do abo ileme bo 'deni ngi ro ma laka. Kina duti 'deni gbi gomo lende abo edi ro ma laka. Kina ikali 'deni do lende kuti ze edi ro ma laka.

Akumötö

^{XIII} Medii ti lende moto ga nbanj 'do tiya mo ziyi. Tine mo'doko de kpe tugu mo mi waraga ti galama. ^{XIV} Miteri ngi go mo'ja yi giri naga nime go dilende di do komo di do komo kozo a nime te.

^{XV} Yëyi abo kedi tiyi. Pori yi ga ame bine ne umötö yi pili. Kina 'do kumötö pori ma ga ama yayi ne me ro kotokoto.

Akugu 'Ba YUDA

^I Ma Yuda bo laja 'ba Yēsu Kurisitō ame bo löndö ma na ro Yakoba ne. Mēdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga kīdēki ye, Boko'ba 'bu ko'c'o ye 'deni, Yēsu Kurisitō kēdi kitata ye ne.

^{II} Mī kēyi ti lende liya ti ako'c'o mo koloma tiye ro do kiteli.

Bō Kumē Lende Dō Kindēndē

^{III} Kpe ame ga mo'c'o ye 'deni kulōwō ne, ma ngi ti dōki'di kombi 'do tugu lende 'ba tōmō ze ma ze tiye di mī tōlē nime ziye. Tine momeri ma kulōwō ro do kiteli mo go tugu mo ziye toco ye kinza kolake go lende 'ba Boko'ba nime bo ki'di 'deni nge mī koto nburu zi bilaka abo ga ne, ^{IV} rōmōyi ya ma kinza kere Boko'ba dē mōto ga iyaga 'deni liwo kodo kako mī lōngō ye. Lijē na ro ma kēdi kuyi mī lende kēyi 'ba Boko'ba za yaga zinni ro a 'ba to'do lende kēnyē timo lijē kilagi di ro Yēsu Kurisitō mo ma nge koto kpōki ro nje ro doze mo ne. Ugu 'deni molo tōnē kiya te 'do Boko'ba kodo karama dōnni.

^V Kina kōzo ame kikalike 'deni pele pili molo ne, mo'doko tūyēti gomo gbī laka ziye ma tōnē bo Boko'ba kōmō Yisarele di mī dōyayi 'ba Ezipeto, tine di pōtō mo 'bōwu yayi bo kileki kote do ma kinza ki'di dōnni dē go lende abo mo ga ngi yaga. ^{VI} Omerike gbī malayika ma tōnē ga kōzo dē go maga 'ba kōzi kakpa ma ki'di zinni ne ame lijē kebe kilagi go bi ma ki'di zinni mo ne. Boko'ba udōdu lijē ngi ti nyori ma nburunburu mī bi kōlu tōnē bēri koda do kada lōbu nime kēdi kako ne 'do bo kodo karama dōnni. ^{VII} Omerike gbī Sodomō ni ti Gomora ti mī tiri ma ngila mo ga. Bilaka mo ga o'do lende gbī kōzo 'ba malayika naga nime. Kina lijē kombi gomo mo 'deni ro pa'do ma nburunburu ro akileme zi bōto pili go ndōrō ko'do 'bēnni ma go yēri ti lende kirasi mōto ga.

^{VIII} Kina gbī tara lijē ya naga nime nyi i'di lijē 'deni kirasi yida rōnni lijē kilagi kōzi kakpa 'ba Boko'ba lijē kiti'ja malayika ame ga ro lōbu do kiteli ne. ^{IX} Tine Mayikolo ame pele ro bo do malayika ni ne o'do dē tara mī kada ma lijē kēdi kamo ti Satani mī tilaka rōnni go tōku Musa. Bo ilaŋa ro bo dē kogboki Satani ti ti'ja. Tine bo iya abo nge te, "Nī, Boko'ba kamo dōyi." ^X Tine ma 'bēnni lijē ya naga nime wa ma kinza lijē kikali dē pele naga, lijē iti'ja aa ngi. Tine ma lijē kikali mo naga nima akikali mo kapi ngi go dōni zinni kōzo 'ba yēri 'ba yi mōkō naga tara ne na ma 'deni kēdi kote dōnni.

^{XI} Bu'bu zinni, lijē inda'ba kori bi ndi Kayina 'deni. Go lende 'ba girisi na lijē kusu kpēnni 'deni ngi mī lende kēnyē ko'do 'ba Balama tōnē. Lijē aya 'deni ngi kōzo 'ba bo tōnē ro Kora ne. Kina kōzo ma tōnē kupō bo ne, na kupō lijē 'deni gbī tara.

^{XII} Lijē ngi kōzo akididi ziye mī akonyo 'ba karama 'be ga, rōnni kaya dē yo. Lende 'ba gbagba nni ga na nge lijē komeri. Lijē ngi kōzo poli ame lili kombi kari timo tōro mo ka'di dē yo ne. Lijē ngi kōzo ngēri ma kinza kana dē naga, pele mī kpa dolili. Lijē ngi kōzo ngēri ame koto 'deni bēri ti ngira'da mo kututu ē'bēnni 'deni ne. ^{XIII} Lijē ngi kōzo mini ma kikagba ti surupu 'ba dōmo mī lende ko'do kinza ro kaya 'bēnni nima. Lijē ngi kōzo kēlu ma kulē 'ba mitoro ame Boko'ba kileŋo go bi mo 'deni mī bi kōlu 'ba Gehena ne.

^{XIV} Enoka kupö ma ro mi modöokoto ma kodo kako di zi Adama na kumë lende nime 'deni go kö'du 'bënni. Ame kiya te, "Onjo te, nere Boko'ba ti kako ti tindä 'ba malayika koto laka abo ga ^{XV} to'do burë 'ba boto pili, todo karama do bo kilagi Boko'ba naga nima go lende kirasi 'bënni ame ga pili lijë ko'do ne gbi ti ma dände'de lijë koja ro Boko'ba." ^{XVI} Ya naga nime lende 'bënni nburu ro tonboro rönni toto kënyë kpa lepï nni ga. Ako'doko 'ba lende kënyë 'bënni ga na lijë kinda'ba kori mo. Lijë ëbi rönni nime te lijë ko'do kpa konmi zi lepï nni ga to'ja kori timo zinni.

Ndose

^{XVII} Tine kpe lepï ma ga ame mo'ö ye kulöwö ne, omerike a tönë ga bo laja 'ba Yësu Kurisito nere ze kiya molo ziye bine ne te. ^{XVIII} Lijë iya 'deni ziye te, "Ödo kada ma nburunburu kömö 'deni, bilaka moto ga ti kodo topoto ye. Lijë na ro ma köso go ako'doko 'bënni 'ba tilagi Boko'ba naga." ^{XIX} Lijë na ro bo këdi ko'de ro koza mo tönë ga. Ako'doko 'ba yida rönni ga na mbiri dönni, a moto ro Nyi Koto Laka inza minni.

^{XX} Ne kpe 'beye lepï ma ga, uluke roye nduwë kiyöbuke mi lende laka nime kinda'bake 'deni ne. Umötuke ti tigo 'ba Nyi Koto Laka. ^{XXI} Kina ogboke roye ti mi ako'ö 'ba Boko'ba kozo ame këddi kodake Yësu Kurisito nere ze 'deni 'do ki'di didi ma nburunburu ziye ti mi këyi abo ne.

^{XXII} Ilemeke mi këyi zi ma domo kilikö 'deni naga. ^{XXIII} Omoke moto mo ga tolo mo yaga di mi pa'do. Ilemeke mi këyi gbi zi ya moto ga, tine bonjo 'ba rönni mo naga nima këri kulöwö di zi ndörö 'ba go lende kënyë ne na 'do ko'jike kinza kiyölu roye.

Mötu

^{XXIV-XXV} Ro löbu ti tigo do kiteli ti közi kakpa ti tigo ma tönë mo molo gba kinza oto kisaki rönni de kö'bö nduwë ko'ja kabate 'deni ro nburunburu ne këdi zi Boko'ba bo togbo ye di mi la'ba ko'de ye kinza a ma kënyë moto zi bo ti tiliya, ame bo Boko'ba na nje koto ro bo tomo ze ti Yësu Kurisito ne. Amini.

TILEME RƆ 'BA WA Zi Yowani

I Ame na rƆ akileme 'ba Yĕsu Kurisitŏ ame Boko'ba ki'di zi bo 'dŏ kileme wa ma kĕdi ko'doko 'dŏ to'dŏ rŏnni giri naga nime zi bŏ laja abo ga ne. Bo ileme gŏmo 'deni laka yaga ti toja malayika abo zi bŏ laja abo Yowani, II ame bo Yowani kiyĕti gŏ wa ame ga pili bo ko'ja ne 'deni yaga. Omba kina rƆ lende 'ba Boko'ba ame Yĕsu Kurisitŏ kodŏrŏ ndimo 'deni ne.

III Lijĕ ame ga kidĕki lende kumĕ naga nime kugu bine ne ti kĕdi ngi ti yĕyi. Lijĕ ame ga kuwŏ kinda'ba kitigŏ mi dŏki'di nni ne ti kĕdi ngi gbĭ ti yĕyi rŏmŏyi kada mo Ɔwŏ dĕ kpe.

Kanisa Modŏmoriyŏ

IV Ma Yowani mugu waraga nime ziye kpe kanisa ma modŏmoriyŏ mi dŏyayi 'ba Asiya. Lende kĕyi ti mi kĕyi abo 'ba Boko'ba ame bo kĕdi 'deni mŏlo di bi tisaki mo nduwĕ kŏmŏ giri nime nbŏ rŏ nburuŋburu ne koloma tiye gbĭ ti yĕyi 'ba Nyi Kŏtŏ Laka modŏmoriyŏ ma kŏmŏ kitĭ 'ba Boko'ba, V ti yĕyi 'ba Yĕsu Kurisitŏ koloma gbĭ tiye. Bo na lende abo nburu rŏ ma kodŏrŏ, kole dŏndende 'ba tŏdŏ di mi tŏlĕ, nĕre 'ba dŏ nĕre ni pili.

Bo ame kŏ'ŏ ze 'deni kulŏwŏ kŏlĕ gŏze 'dŏ kope ze yaga di mi lende kĕnyĕ ze ga ti roma bo, VI ki'di ze 'deni rŏ 'ba nĕre lŏbu abo rŏ bŏ akumu toja laja zi Boko'ba 'bu bo ne. Akilĕlu ti tigŏ dŏ kiteli kĕdi zi bo nduwĕ nbŏ rŏ nburuŋburu. Amini.

VII Onŏŏke te, bo ĕdi kako bĕri ti poli kina bŏ kupŏ bo tŏnĕ ga ti laki pili ti ko'ja bo ngi, dŏ kupŏ pili 'ba dŏliŋŏ ti kudu bo 'deni ngi. Yĕĕ, kĕdi ngi tara. Amini.

VIII Nere Boko'ba ame kĕdi 'deni mŏlo di bi tisaki mo nduwĕ kŏmŏ giri nime nbŏ rŏ nburuŋburu ne bŏ tigŏ dŏ kiteli iya te, "Ma Boko'ba na rŏ tisaki mo gbĭ rŏ tote mo."

Nyi

IX Ma lŏndŏ ye Yowani na. Ma gbĭ rŏ lĕpi ye ame rŏ akŏtŏ ti Yĕsu mi tŏmbi gŏmŏ rŏ atiri gŏ nĕre lŏbu nime liya ti mi kĕddi. Oga ma 'deni mĕdi mi dŏŏtu 'ba Patomosi gŏ kŏ'du 'ba tiyĕlĕ lende 'ba Boko'ba ame Yĕsu Kurisitŏ kodŏrŏ ndimo 'deni ne. X Mi kada lŏbu ma dŏ kŏtŏ mŏtŏ Nyi Kŏtŏ Laka inda'ba ma ngi mbi. Kina muwŏ birŏ kudu ngi kebe goma rŏ ma kembe kŏzŏ birŏ tŏtŏti naga tara, XI iya te, "Wa ame ga pili ko'ja ne ugu koja zi kanisa ma modŏmoriyŏ ame ga mi gawŏ 'ba Epeso, mi Semorona, mi Pegamona, mi Towatira, mi Saradisi, mi Piladapiya ni ti Lodikiya ne."

XII Kina muyi kŏmŏ ma ngi tŏngŏ Ɔtŏ nima kĕdi kilende zŏ ne. Kina Ɔdŏ muyi kŏmŏ ma 'deni tine mo'ja ndĕŋi yamo ma kŏbŏkŏbŏ modŏmoriyŏ 'ba tidĕyi lamba 'deni yayi. XIII Kina mi lŏngŏ ndĕŋi naga nima yayi mo'ja bŏ mŏtŏ kŏzŏ kole 'ba bilaka lesi tara kĕdi kŏrŏ, kusu jalabiya 'deni nbŏ kilala yayi, kudŏdu kpa dŏngŏ'do bo 'deni ti gasi ma kŏbŏkŏbŏ. XIV Sunĕ dŏ bo ga aŋmi ngi kŏzŏ alato ni ma ti buruku naga tara. Kŏmŏ bo ŏbŏ kŏzŏ pa'dŏ, XV ndi bo ga aŋmi kŏzŏ yamo ame kubŏbŏ 'deni kileze yaga ne tara, mugu bo udu kŏzŏ bituru 'ba mini ma kĕdi kŏlŏ. XVI Bo inda'ba kĕlu 'ba mitŏrŏ modŏmoriyŏ kŏzi bo ma dŏri, kina mbele ame kikapu kpamo 'deni kapa kpaki riyo ne kŏdŏ ngi di kpa bo. Kŏmŏ bo ŏbŏ ngi kŏzŏ kada ame 'deni mi zana kada ma kata ne tara.

^{XVII} Kina ɔɔɔ mo'ja bo 'deni tara tine, mēnyī ngī mila'ba bēri ndī bo kɔɔɔ tɔku. Tine bo ɛnyī ki'di kōzi bo ma dōri rɔma, bo iya te, "Kinza kere dē. Ma na rɔ tisaki mo gbī rɔ tote mo ^{XVIII} Ma na rɔ bɔ didi, mōlē 'deni pa ne mīdīdī 'deni yaga rɔ nburunburu. Kpadōri 'ba tōlē ni ti maliti 'deni pili mī kōzō. ^{XX} Kina ti, wa ame ga pili ko'ja ne ugu ti, ma giri naga nime kpaki ti ma kēdi ko'dɔko 'dɔ to'do rōnni 'jaa naga nima. ^{XX} Kēlu modɔmoriyō naga nima ko'ja minda'ba kōzō ma dōri ne gbī ti ndēni yamo kōbōkōbō modɔmoriyō 'ba tidēyi lamba naga nima, 'jɔ 'ba lende mo ga na te. Kēlu modɔmoriyō naga nima lijē na rɔ malayika 'ba kanisa ma modɔmoriyō naga nima. Kina ndēni modɔmoriyō naga nima na rɔ kanisa ma modɔmoriyō mo tōnē ga."

II

Kanisa Ma Epeso

^I "Ugu kɔɔɔ a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Epeso.

Ame na rɔ ndose abo 'ba bɔ ame kinda'ba kēlu modɔmoriyō kōzi bo ma dōri, bo kēdi kilingere mī lōngō ndēni modɔmoriyō di mī yamo kōbōkōbō 'ba tidēyi lamba tōnē ga ne. ^{II} Mikali ndɔbɔ ko'dɔ 'be 'deni, kōzi kitigɔ 'be mī ndɔbɔ ti mī kēddi 'be mikali 'deni. Mikali 'deni ma kogake rɔye yaga di rōnni lijē bɔ lende kēnyē naga nima. Ya ma kidewo rōnni tēgē lijē na rɔ bɔ laja 'ba Boko'ba naga iyɔzɔke lijē 'deni kotake go bēti 'bēnni yaga ma lijē kinza rɔ ma laka. ^{III} Mikali ma kogbake rɔye 'deni ti mī kēddi tombi gomo go lende ma du kinza ma kogake kpeye goma.

^{IV} Ne pele mēdi gba ti wa naga nime tiya mo yida rɔye. Monɔgo ye idakike 'deni di mī akɔ'ɔ 'be, inzake kpe kɔɔɔ ma dɔgba tōnē bine ne. ^V Omerike gɔ la'ba 'be ame kileki ye 'deni n̄bō nyati yi'bowu ne te. Otɔke dɔye di yimo kilekike to'dɔ wa tōnē ga kolomake pa rɔ to'dɔ mo dɔgba bine ne. ɔɔɔ kotɔke dɔye dē ti mako ziye mogba ndēni 'ba lamba 'be nima yaga di mī go bi mo.

^{VI} Tine ame na rɔ lende laka 'be ame kō'bōke n̄buru to'ji akiyandi 'ba bilaka 'ba Nikolawo naga nima ne gbī kɔɔɔ 'bama ame mō'bō to'ji akiyandi 'bēnni nima ne tara.

^{VII} Kina ti, bɔ ame kēdi ti mbili ne i'dike bo kuwō lende naga nime Nyi Kɔɔɔ Laka kiya zi kanisa naga nime ne. Bɔ ame ka'da wa 'deni ti mi'di bo tonyo dōnggēri 'ba didi ame mī dōliɔ 'ba Boko'ba ne."

Kanisa Ma Semorona

^{VIII} "Ugu kɔɔɔ a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Semorona.

Ame na rɔ ndose abo 'ba bɔ ame bo rɔ tisaki mo gbī rɔ tote mo ne. Bo ame tōnē kōlē kēnyī kīdīdī 'deni 'bōwu yaga ne. ^{IX} Mikali gomo 'be ti lisa 'be 'deni. Ne tine inzake lipo rɔ lisa, kpe rɔ bɔ m̄ari. Kore 'ba rɔye muwō 'deni ma lijē bɔ kiya rōnni rɔ Yudayi naga nima kēdi ko'dɔ. Lijē iya rōnni tēgē lijē na rɔ Yudayi, dēmba lijē ka rɔ bɔ laja 'ba Satani ga. ^X Kinza kereke dē kɔɔɔ te di zi gomo ame ga 'dɔ kombike ne, rōmōyi rɔ ma laka mēdi miya ziye, Satani ti ku'du ya m̄otɔ ga di mī lōngō ye bina mī maboso tiyɔɔɔ ye timo. Kina ti kombike gomo 'ba kōzi kasi ma kēdi ko'dɔ ziye n̄bō kada dɔ 'butē. Tine ɔnyōke nduwē gomo ti mī kēddi n̄bō mī tōlē kina ti mi'di kpa kōzimo ngi ziye rɔ didi.

^{XI} Kina ti, bɔ ame kēdi ti mbili ne i'dike bo kuwō lende naga nime Nyi Kɔɔɔ Laka kiya zi kanisa naga nime ne. Bɔ ame ka'da wa 'deni ne inza kinene tōlē ame rɔ mī riyō ne kpe."

Kanisa Ma Pegamona

XII “Ugu kɔzo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Pegamona.

Ame na rɔ ndose abo 'ba bɔ ame ti mbele kpa riyɔ ma kapa kulɔwɔ ne. XIII Mikali bi 'ba loma 'be ame Satani kɛdi 'deni ti kitɪ lɔbu abo teyi ne. Ne pele ɔ'bɔke nduwɛ rɔ ma kitigɔ mɪ mɔyi ma kinza toga kpeye gɔma. ɔ'bɔke ti'di dɔye gɔ lende ma pele mɪ kada 'ba tupɔ Anitipa bɔ laja laka ma nime ame kupɔ mɪ gawo 'be nima Satani kɛdi koloma teyi ne.

XIV Ne pele tara mɛdi ti lende mɔto ga mbowa bine yida rɔye. Ɛddike ti bilaka 'be mɔto ga yayi ame ki'di dɔnnɪ 'deni gɔ akiyandi 'ba Balama ame tɔnɛ koloma mɔlo bine tiyandi Balaka toco bilaka 'ba Yisarele mɪ lende kɛnyɛ ti tonyo wa ame ga kumu zi akoro ne gbɪ to'dɔ yɛri. XV Kina me 'deni gbɪ tara, Ɛddike ti bilaka 'be mɔto ga ame ki'di dɔnnɪ 'deni gɔ akiyandi 'ba bilaka 'ba Nikolawo ne. XVI Kina me ti ɔtoke dɔye dɛne ti malo dɔye girɪ naga nime moga lijɛ bilaka naga nima ti mbele 'ba kpama.

XVII Kina ti, bɔ ame kɛdi ti mbili ne i'dike bo kuwɔ lende naga nime Nyɪ Kɔto Laka kiya zi kanisa naga nime ne. Bɔ ame ka'da wa 'deni ti mi'di akonyo ame kako di mɪtoɔ ne zi bo. Kina ti mi'di lele kanmi gbɪ zi bo ti mɔyi la'ja kugu 'deni dɔmo ame bo bɔ kogba mo na nge kikali 'jo mo ne.”

Kanisa Ma Towatira

XVIII “Ugu kɔzo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Towatira.

Ame na rɔ ndose abo 'ba kole 'ba Bɔko'ba, bo ame kɔmo bo kɔbɔ kɔzo pa'do, ndi bo kanmi kɔzo yamo ma kubɔbɔ 'deni kileze yaga ne tara. XIX Mikali ndɔbo kɔ'dɔ 'be 'deni, akɔ'ɔ 'be ti ti'di dɔye gɔ lende ma ti laja koja 'be gbɪ ti mɪ kɛddi 'be ga pili mikali 'deni. Kina gbɪ mikali 'deni ma kɛddi kɔ'dɔke 'deni le'jete rɔ dɔ kiteli di dɔ ma dɔgba tɔnɛ bine ne.

XX Ne pele tara mɛdi gba ti wa naga nime tiya mo yida rɔye. Kpe ɔ'bɔke tujɛ dɔ 'ja nima rɔ Jezebele lɔko kiya rɔni rɔ bɔ kumɛ lende 'ba Bɔko'ba ne. Kina me loko ki'di bɔ laja ma ga 'deni kɔzo yaga ti akiyandi 'bɛni nima to'dɔ yɛri gbɪ tonyo wa ame ga kumu zi akoro ne. XXI Mola nɪ pele mbowa 'dɔ loko koto dɔni di mɪ yɛri 'bɛni nima, tine loko ɔ'dɔko dɛ. XXII Ne ti mudɔdu loko bɛri dɔ lanɓa ti rɔko'ɔ dɔ kose. Kina ti modɔ gomɔ ma kinza kiya gbɪ dɔnnɪ lijɛ bɔ kɔ'dɔ yɛri tɪni naga nima ɔdɔ lijɛ kɔto dɔnnɪ dɛ di mɪ kɔri 'ba lende 'bɛni nima. XXIII Ti mupɔ bɔ kɔsɔ gɔni ga yaga. Kina bilaka 'ba kanisa pili ti kikali nɔgi ma na rɔ bɔ koma mɪ dɔki'di bilaka gbɪ ti mɪ meri 'ba dɔ. Kina kpe pili ti mopi nɔgi tara ziye, 'bɛyi 'ba bɔ mɔto ko gɔ ndɔbo kɔ'dɔ 'bi.

XXIV Kina me mɛdi miya 'deni zi kɔzo ye ama ga mɪ Towatira yayi, kpe ma kinza ki'dike dɔye dɛ gɔ akiyandi 'bɛni naga nima ne, ame gbɪ kiyandi ye dɛ ti ɔto 'bɛnnɪ nima lijɛ laki ni kɛdɛki rɔ dɔ gege 'ba Satani ne. Mi'di akirɪndi mɔto dɛ kpe dɔye. XXV Tine wa naga nime kɛddi kɔ'dɔke le'jete ne na 'dɔ kɔnyɔke nduwɛ gɔmo nɔbɔ mileki mako ziye.

XXVI Bɔ ame ka'da wa 'deni kɔ'dɔko ako'dɔko ma nɔbɔ kɔmɔ mɪ tote mo ti mi'di kɔzi kakpa 'ba dɔ, dɔ kupɔ pili 'ba dɔlinɔ nime teyi. XXVII Bo ti kɛdi ti kɔzi kakpa dɔnnɪ pili ti pɛri yamo. Bo ti kitiko dɔnnɪ yaga kɔzo kete tara. Ame ti kɛdi gbɪ kɔzo kɔzi kakpa ame mo'ja 'deni di zi 'bu ma ne. XXVIII Kina ti mi'di tɔro bi kɛzɛ gbɪ zi bo mo nima.

XXIX Kina ti, bɔ ame kɛdi ti mbili ne i'dike bo kuwɔ wa naga nime Nyɪ Kɔto Laka kiya zi kanisa naga nime ne.”

III

Kanisa Ma Saradisi

I “Ugu kɔzo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Saradisi.

Ame na rɔ ndose abo 'ba bɔ ma Nyi Kɔto Laka modɔmoriyɔ 'ba Boko'ba ti kɛlu modɔmoriyɔ tɔnɛ ga kɛdi mɔ kɔzi bo ne. Ndɔbo ko'do 'be ga mikali 'deni. Mikali 'deni ɛddi kidɛkike roye iyake te kpe gba ti didi miye dɛmba kpe e'be 'deni ka mɔlo rɔ tɔku. ^{II} Ne tine ɛnyike kindinike yaga kisikike kɔso ye ama kɛdi ko'doko 'deni gbɔ tulɔku ne. Rɔmɔyi mɔngɔ 'deni ako'do 'be ga inza gba njo gɔ kɔmɔ Boko'ba ma. ^{III} Wa ame ga tɔnɛ kiyandi ye timo kuwɔke 'deni ne, omerike gɔmo. Uwɔke dɔmo ti 'do kɔtɔke dɔye di mɔ lende kɛnyɛ 'be ga. Ɖɔɔ kɛnyike kindinike dɛ yaga ti mako tugu'du ziye kɔzo bɔ 'bɔgɔ naga tara. Kina inza kikalike saa 'ba tako ma.

^{IV} Ne pele tara ɛddike ti bilaka 'be mɔto ga mɔ Saradisi yayi ame lijɛ kuturɔ bɔngɔ ma 'bɛnni ga dɛ mɔ mando'do ne. Lijɛ ti kilingere kɔto tɔ ti bɔngɔ kaŋmi rɔnni, rɔmɔyi lijɛ na laka kɔzo a nime te. ^V Lijɛ ame ga ka'da wa 'deni ne ti musu bɔngɔ kaŋmi ngɔ rɔnni tara. Kina minza more mɔyi lijɛ kpe yaga di mɔ buku 'ba didi. Ti mumɔ mɔyi lijɛ yaga kɔmɔ 'bu ma ni ti malayika abo ga, miya te, lijɛ 'bama na.

^{VI} Kina ti, bɔ ame kɛdi ti mbili ne i'dike bo kuwɔ lende naga nime Nyi Kɔto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

Kanisa Ma Piladapiya

^{VII} "Ugu kɔzo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Piladapiya.

Ame na rɔ ndose abo 'ba bɔ ame kɔto laka gbɔ nge rɔ bɔ lende kodɔro ne. Bo na kinda'ba kɔzi kakpa 'ba Dawidi bɔ dɔliŋɔ 'deni. Wa ame bo kunyɛ kpamo 'deni yaga, bɔto urɔgɔ dɛ kpe teyi. Kina wa ame bo kurɔgɔ kpamo 'deni teyi bɔto unyɛ dɛ kpe yaga. ^{VIII} Wa ame ga kɛddi ko'doke ne mikali 'deni, kina mikali 'deni gbɔ tigo 'be inza mbiri. Ne pele inda'bake lende ma 'deni kitigo kogake kpɛye dɛ gɔma. Murɔgɔ kpadɔri 'deni yaga ziye rɔ gbɔnɔ ame bɔto mɔto ko'bɔ dɛ kpe turɔgɔ mo teyi.

^{IX} Ne 'bɛnni 'ba bɔto bɔ bɛti dɔtumɔ 'ba Satani naga nima lijɛ kɛdi kiya rɔnni rɔ Yudayi ne, ti mi'di lijɛ kako kolɔɔ bɛri kɔmɔye. Kina ti lijɛ kicali ngɔ mɔ'ɔ ye. ^X Kina gɔ ame kogbɔke kɔ'du ki'di ma 'deni kɔ'bɔ miye liya ti mɔ kɛddi ne, ti mitata ye ngɔ di zi gɔmɔ lɔbu nime kɛdi kako dɔ dɔliŋɔ pili tiyɔzo bilaka 'ba mɔ dɔyayi ne.

^{XI} Kina 'deni mɛdi mako girɔ nime, ɔnyɔke nduwɛ gɔ wa ame ga kɛddi ko'doke ne kinza bɔto mɔto kebe ye ra kinda'ba kpa kɔzi 'be. ^{XII} Bɔ ame ka'da wa 'deni ne ti mɔ'do bo rɔ matikpɛri 'ba mɔ rɔ lɔbu 'ba Boko'ba ma. Kina bo inza kola gɔmo kpe. Ti mugu mɔyi Boko'ba ma rɔ bo ti mɔyi gawo la'ja 'ba Boko'ba ma ame kina rɔ Yerosalema ma la'ja ame kɛdi kako bɛri di mɔtɔro di zi Boko'ba ma ne. Kina ti mugu mɔyi ma, ma la'ja gbɔ rɔ bo.

^{XIII} Kina ti, bɔ ame kɛdi ti mbili ne i'dike bo kuwɔ wa naga nime Nyi Kɔto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

Kanisa Ma Lodikiya

^{XIV} "Ugu kɔzo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Lodikiya.

Ame na rɔ ndose abo 'ba bɔ ame rɔ Amini lende abo nburu rɔ ma kodɔro ne, bo na rɔ bɔ dɔ wa ame ga pili Boko'ba ko'ba ne. ^{XV} Mikali ndɔbo ko'do 'be ga 'deni, ɛyi dɛ gbɔ kina ututu dɛ gbɔ. Miya te ti kɛddike rɔ mini ma kɔto mɔto di bine, ^{XVI} dɛmba kpe ngɔ rɔ murɛ dɔ riyɔ, ɛyi dɛ gbɔ kina ututu dɛ gbɔ. Ne gɔ kɔ'du mo ti moto'bi ye yaga di kpama.

^{XVII} Ebeke tiya mo te, 'Ze 'deni rɔ mɔri ti wa nbanɔ dileri ɔto dɛ kpe.' Dɛmba dɛne kpe ka ngɔ rɔ bɔ lisa, bɔ sari kɔmɔ kɔlu rɔ gɔ nbululu. ^{XVIII} Kina me mi'di kɔmɔ kandi mo 'deni ziye, ako kugɔke gɔmo ma kɔbɔkɔbɔ ame kilɛ'di 'deni yaga rɔ gbagba mo ne di zɔ 'dɔ kɛddike rɔ ma laka rɔ bɔ mɔri. Kina gbɔ ako kugɔke bɔngɔ kaŋmi 'dɔ kolɔke roye

kutu'böke do laŋa 'ba go nbululu 'be nima timo yaga. Kina gbi ako kugöke wöwö 'ba kómó 'do kodöke kómöye go kopo yaga.

^{XIX} Ya ame ga pili mó'ó ne mēdi mamo dōmo modō karama dōmo. Kina ti, i'dike rōye kēdi rō ma kindili, kotōke dōye di mī lende kēnyē. ^{XX} Uwōke te, na na me mōrō 'deni kpadōri mēdi tukōkō mo. Ódo bō mo kuwō dōma kurōgō kpadōri zō ti mōdo ŋgī mī rō abo moloma monyo akonyo bi koto ti bō.

^{XXI} Bō ame ka'da wa 'deni ne ti mī'di bō koloma tō do kiti ma gbi kōzo 'bama ame ma'da wa moloma 'deni do kiti abo 'ba 'bu ma ŋgila bō ne tara.

^{XXII} Kina ti, bō ame kēdi ti mbili ne i'dike bō kuwō wa naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

IV

Mitōrō

^I Di pōtō mo na mombi kómó ma mo'ja kpadōri 'ba mitōrō kurōgō 'deni yaga rō gbōñō. Kina birō tōnē muwō dōgba kilende zō kapi kōzo tōtōti naga tara ne, iya te, "Ako tōrō bine 'do mīleme wa ame ga kēdi ko'do rōnni di pōtō ame ga ne zīyī."

^{II} Kina Nyi Koto Laka kutu'bō ma ŋgī, na mo'ja kiti kīdēyī 'deni kómó ma mitōrō yayi ti bō mōto koloma 'deni dōmo. ^{III} Bō mo nima koloma do kiti yayi ne rōmo ese ŋgī kōzo kīnē kīlī'dī 'dōyī ni ma ti gbēyī ma ŋbōwō naga tara. Kina azumuli ma kuruwō rōni toko yōki kiti mo nima óbō ŋgī kese rō tese kōzo kīnē biliwa naga tara. ^{IV} Kiti ma 'butē rīyō dōmosowō mōto ga ēdi gbi yayi kuru do ama toko teyi. Kina lōbu ma 'butē rīyō dōmosowō naga koloma 'deni dōmo gbi yayi. Bōŋgo 'ba rōnni ga me rō ma kaŋmi, lijē ti agēñi 'ba lōbu ma rō yamo kōbōkōbō dōnni. ^V Kina tōrō kunyi ŋgī nyelo di mī kiti nima kēbi ŋgī kapi rō ma koriki. Pa'do kōbō ēdi bi modōmoriyō kómó kiti yayi ame kina rō Nyi Koto Laka ma modōmoriyō 'ba Boko'ba ne. ^{VI} Kina gbi bi ma kómó kiti nima yayi inda ŋgī kōzo yōpō mandara naga tara rō ma kilaka kōzo 'dē'di.

Ma'ja yēri sowō mōto ga mī zana yayi kuru do kiti nima. Kómó mo ga ótu ŋgī kpaki kote yida rōmo pili kebe gōmo ga. ^{VII} Yēri ma dōgba mo kōzo tabiyō. Ma mī rīyō mo kōzo kole sa. Ma mī mota mo kómó mo kōzo kómó bilaka lesi. Kina ma mī sowō mo kōzo yagi yiri ma kēdi kōpu tara. ^{VIII} Yēri sowō naga nima pili ti kakala rō modōkoto ti kómó kote rōmo kpaki kebe bīci kakala mo ga. Kote kada ti korōndo 'bēni pili lijē udumō dē di bi toba mo kiya te, "Boko'ba tigo do kiteli na koto laka, koto laka, koto laka, bō na rō bō ame kēdi 'deni molo di bi tisaki mo nduwē kōmō girī nime ŋbō rō ŋburuŋburu ne."

^{IX} Kina ódo yēri sowō naga nime kēdi koba ŋgala 'ba rō lōbu ti lende koro gbi ti yēē'di mo 'deni zi bō do kiti nima, bō bō didi ma ŋburuŋburu kinza kōlē dē nima tine, ^X na lōbu 'butē rīyō dōmosowō tōnē ga kolodo ŋgī bēri kómó bō do kiti nima kīlēlu bō bō didi ma ŋburuŋburu kinza kōlē dē nima. Lijē 'du agēñi 'ba lōbu 'bēni ga bēri kómó kiti yayi na lijē kiya te, ^{XI} "Nere Boko'ba ze, ni na ko'bo tinda'ba rō lōbu ti lende koro gbi ti tigo. Rōmōyi ni na ko'ba wa pili, kina ti ako'doko 'bi na te ko'ba lijē 'do kēdi ne."

V

^I Tine mo'ja bo do kiti nima keddi ti buku lobu kōzi bo ma dōri, kugu a mo ga 'deni kebe kapa mo ga kpaki riyō, kina kora kpamo 'deni teyi ti 'boṅa ṅbō mi modomoriyō. ^{II} Kina mo'ja malayika ma ti tigo do kiteli kēnyi ṅgi tuwōwō mo ro ma kembe, iya te, "Yē na ti ko'bo tunyē 'boṅa naga nime yaga kobenye mi buku nime?"

^{III} Tine boṅo ma koto moto te inza ame ko'bo tunyē 'boṅa naga nima yaga koṅṅo mi buku nima, pele di mi bilaka 'ba mitoro ala di mi doyyai bine ala di mi maliti. ^{IV} Go ko'du mo na mudu ṅgi ro ma kēnyē rōmōyi o'ja boṅo ma koto moto de du te ame ko'bo tunyē 'boṅa naga nima yaga koṅṅo mi buku nima. ^V Tine lobu ma koto moto ēnyi kiya zō te, "Kinza kudu dē, tabiyō 'ba e'be Yuda kupō do kilēbi 'ba ṅere Dawidi a'da wa 'deni. Bo na ti kunyē 'boṅa modomoriyō naga nima yaga koṅṅo mi buku nima."

^{VI} Kina mo'ja kamōlō 'bo'bi yayi kinda koro umu 'deni keddi koro mi lōṅṅō kiti nima ti yēri sowo naga nima ti lobu 'butē riyō dōmosowō naga nima. Kazo mo modomoriyō kina koro mo gbī modomoriyō, ame kina ro Nyi Koto Laka modomoriyō 'ba Boko'ba ame koja 'deni kari mi doyyai nime toko ne. ^{VII} Kina moṅṅo kamōlō 'bo'bi tōnē kako ṅgi kogba buku tōnē di dōri bo nima koloma do kiti ne.

^{VIII} Kina odo bo kari kogba 'deni tara tine, na yēri sowo tōnē ga gbī ti lobu 'butē riyō dōmosowō tōnē ga kēnyi kolodo ṅgi bēri koro bo. Lobu naga nima me ti tōmo kina lijē pili inda'ba lebe yamo ma kōbōkōbō teyi kpaki lo ti a ma kato kele yimo. Omba kina ro mōtu 'ba bo lende laka 'ba Boko'ba. ^{IX} Kina lijē koloma ṅgi ro toba ṅgala la'ja ame kiya te, "Ni na laka ko'bo tinda'ba buku nima kunyē 'boṅa mo ga yaga, rōmōyi umu yi 'deni kina me kugō bilaka 'deni ti roma yi ko'de zi Boko'ba di mi do kupō pili ame ga kpamo ro gege ne pili ro go dōkomali bilaka. ^X O'do lijē 'deni ro 'ba ṅere lobu 'ba Boko'ba ro bo akumu toja laja zi Boko'ba ze nime kina lijē ti keddi ṅgi ti kōzi kakpa do doyyai."

^{XI} Kina moṅṅo, muwō birō 'ba malayika ame lijē ṅgi ro tindi ma kinza kiya konzi ṅgi ro do kiteli ne ṅgi. Lijē ako koro kuru do kiti tōnē ti yēri sowo tōnē ga gbī ti lobu 'butē riyō dōmosowō tōnē ga. ^{XII} Kina lijē koloma ṅgi ro toba ṅgala ro ma kembe, kiya te, "Kamōlō 'bo'bi ame kumu 'deni ne na laka ko'bo tinda'ba kōzi kakpa ti mōri ti akikali ti tigo ti lende koro gbī ti ro lobu ti akilēlu."

^{XIII} Kina muwō dōkomali wa pili ma mitoro ti ma mi doyyai kpaki ti ma mi maliti ti ma mi mini lobu ni, pili ro go wa ame ga ti didi yimo ne keddi koba kiya te, "Akilēlu ti lende koro ti ro lobu ti tigo keddi zi bo ame koloma 'deni do kiti ne gbī zi kamōlō 'bo'bi nduwē ṅbō ro ṅburuṅburu."

^{XIV} Kina yēri sowo tōnē ga kēnyi kuti ṅgi gōmo, tēgē, "Amini." Kina lobu ma 'butē riyō dōmosowō tōnē ga kolodo ṅgi bēri to'do mōtu.

VI

Kamōlō 'Bo'bi

^I Kina moṅṅo te kamōlō 'bo'bi tōnē i'di ṅgi topepe 'boṅa ma dōgba mo yaga di kpa buku nima ame kora kpamo 'deni timo teyi mi modomoriyō ne. Kina odo bo kopepe ma dōgba mo nima 'deni yaga tine, na muwō yēri ma dōgba di mi lōṅṅō yēri sowo tōnē ga kapi ṅgi ro ma kembe ti mugu ame kudu koro toro kapi naga nima tara, iya te, "Ako." ^{II} Moṅṅo, kina mo'ja kosani kaṅmi kodo ṅgi yayi. Bo ma kēki dōmo ti kanya sagba kōzi bo, kina ki'di agēṅi 'ba lobu 'deni do bo, bo kēki 'deni keddi kari yaga koro bo aka'da ame keddi kari 'deni gbī ta'da wa ne.

III Kina ɔɔɔ kamölö 'bo'bi kopepe 'boŋa ma mi riyo mo yaga tine, na muwö yeri ma mi riyo mo ngi kiya te, "Ako." IV Kina kosani motɔ rɔ ma kasi liyi kɔɔɔ ngi. Bo ma kēki dɔmo i'di kōzi kakpa 'deni teyi 'dɔ bo kogba lende kēyi yaga di mi dɔyayi, tine 'dɔ bo ko'de rɔ ya na mi dɔyayi gɔ bilaka kēnyi tupɔ rōnni rɔ gɔ rōnni. Kina moŋgɔ te i'di kogba mbele 'deni kōzi bo.

V Kina ɔɔɔ kamölö 'bo'bi kopepe 'boŋa ma mi mota mo 'deni tine, na muwö yeri ma mi mota mo ngi kiya te, "Ako." Moŋgɔ, kina mo'ja kosani kōlu kɔɔɔ 'deni yayi. Bo ma kēki dɔmo inda'ba gbērē 'deni kōzi bo. VI Kina muwö a motɔ ngi kudu kɔzɔ mugu bilaka tara, di mi lōngɔ yeri sowɔ naga nima, kiya te, "Bi gomɔ 'ba mi kada dɔ kɔzɔ nge rɔ akugɔ nyōnyu gbērē kɔzɔ. Kina gbi nge rɔ akugɔ mana gbērē mota. Tine kinza kirasi ngērī ama ga rɔ 'ba 'bu ti 'ba akuwē ne dē."

VII Kina ɔɔɔ kamölö 'bo'bi kopepe 'boŋa ma mi sowɔ mo 'deni yaga tine, na muwö yeri ma mi sowɔ mo tōnē ngi kiya te, "Ako." VIII Moŋgɔ, kina mo'ja kosani kaŋmi yɔwa kɔɔɔ 'deni yayi. Bo ma kēki dɔmo idēki moyi mo rɔ Tölē, kina Maliti kēdi kōzi 'bēni kebe gɔmo. Kina ki'di kōzi kakpa 'ba dɔ kapa sowɔ 'ba dɔyayi nime ngi zinnī 'dɔ lijē kupɔ bilaka mo ga yaga ti mbele, ti sēyi, ti rɔkɔ'ɔ ma kako kɔzɔ agutupɔwo naga nima tara, kina gbi ti'di mo 'dɔ kuruku 'ba yi mōkō na kupɔ.

IX Kina ɔɔɔ kamölö 'bo'bi nima kopepe 'boŋa ma mi muyi mo 'deni yaga tine, na moŋgɔ te didi 'ba bo lende laka ame ga tōnē kupɔ lijē gɔ kō'du 'ba Boko'ba gbi gɔ tuwōwō mo ne ēdi 'deni bīci bi 'ba akumu 'ba Boko'ba yayi. X Kina lijē kēdi kulōri rɔ ma kembe, iya te, "Nere Boko'ba, ni ame kɔzɔ laka gbi rɔ bo lende kodɔrɔ ne. Ēddi kola kpa bilaka 'ba mi dɔyayi naga nima kunzi ŋbō nyanya ga kinza ma kɔɔɔ karama dōnni kpa dɔkolo roma ze nime ya?"

XI Kina kɔza bōngɔ kaŋmi ngi me zinnī rɔ kɔtɔkɔtɔ. Kina kileki kiya zinnī 'dɔ lijē koda titi mbowa kupɔ löndö lijē ti lēpi nni motɔ ga ame 'dɔ kupɔ gbi kɔzɔ 'bēnni tara ne titi.

XII Kina moŋgɔ te kamölö 'bo'bi nima opepe 'boŋa ma mi modɔɔkɔtɔ mo ngi yaga. Kina kizikizi ma kinza kiya ki'di dōni ngi. Kada uyi rōni ngi yaga rɔ ma kōlu kɔzɔ durɔ 'ba pōtō tōku. Kina nyepe kuyi rōni ngi yaga rɔ ma kasi kɔzɔ roma. XIII Kina kēlu ni ki'di ngi tilayi bēri di mitorɔ kɔzɔ dɔkukuru 'ba kēlu ma kana ame kēdi kilayi di zi lili ma kembe ne tara.

XIV Kina mitorɔ kukōku rōni ngi yaga kɔzɔ kilaka naga tara. Kina dōku ma löbu naga ti dōtɔ ni kiyese rōnni ngi me yaga di bi mo ga ma mɔlo.

XV Kina rɔ gɔ bilaka pili, bo dɔyayi ni ti turu ni ti bo dɔ bo kanya ni ti bo mɔri ni ti bo tigo ni kpaki ti bilaka ma laki pili ti atōli ni kusu dōnni ngi mi ti'börɔ, motɔ ga kebe mi lōngɔ dōku. XVI Kina lijē koloma ngi rɔ topapa dōku löbu ni ti ma titi naga, iya te, "Akoke kila'bake dɔze 'dɔ kutu'bōke ze yaga di kɔmɔ bo ame koloma 'deni dɔ kitī dɔ kiteli nime ne. Kina 'dɔ kutu'bōke ze gbi yaga di zi ya 'ba kamölö 'bo'bi nime. XVII Rōmōyi kada 'ba ya ma dɔ kiteli 'bēnni omō 'deni. Tine yē na ti kɔ'bo tɔrɔ kpamo?"

VII

Kupö Yisarele

I Di pōtō mo na mo'ja malayika sowɔ kɔrɔ 'deni dɔ kumu sowɔ 'ba dōliŋɔ nime pili. Lijē ɔrɔ 'deni tirakpa kpa lili yaga kinza kome ra kako di mi dɔ kumu sowɔ naga nima mi dɔyayi ala yōpō ala dɔ ngērī ma kɔzɔ motɔ.

II Kina moŋgɔ te malayika motɔ omō ngi kēdi kako di yibi. Bo na ti wa

'ba tugu möyi Boko'ba bo didi. Kina bo kidēki malayika ma sowo ma tōnē ga ki'di kōzi kakpa 'ba tirasi dōyayi ni ti yōpō ni yaga 'deni teyi ne ngi ro ma kembe, ^{III} iya te, "Kinza kirasike dōyayi ala yōpō ala ngēri ni dē titi, tine 'jaa ḡbō dō dugu möyi Boko'ba 'deni kpa dō bo laja ame ga ro 'ba Boko'ba ze ne."

^{IV} Kina muwō tēgē ya ma kugu möyi Boko'ba 'deni kpa dōmo mo ga tītētē mo ēdī pili kuluku kpa mota kōdō dōmo kuluku 'butē bi 'butē mota dōomu dōomota (144,000). Lijē pili di mī dō kupō ma 'butē dōmorīyō 'ba Yisarele mo tōnē ga. ^V Ugu kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō (12,000) di mī kupō Yuda, kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Rubēni, kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Gada, ^{VI} kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Asera, kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Napatali, kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Manase, ^{VII} kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Simona, kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Lēwē, kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Yisakara, ^{VIII} kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Zebolona, kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Yesepa, kuluku 'butē bi 'butē rīyō dōmosowō di mī kupō Benyimona.

Tīndi

^{IX} Di pōtō mo na monḡo te tīndi 'ba bilaka ma kinza kiya ame bōto kō'bo dē tītētē mo oḡo 'deni kōmo kiti ḡbi kōmo kamōlō 'bo'bi tōnē. Tīndi naga nima lijē di mī dō kupō bilaka pili 'ba dōliḡo nime ame ga kpamo ro gege ne pili ro ḡo dōkomali bilaka. Lijē 'deni me ti bōḡḡo kaḡmi rōnni ti mbili mbirō kōzinni. ^X Kina lijē kulōri ngi timo ro ma kembe, kiya te, "Tōmo ze di mī tōlē nime ako di zi bo Boko'ba ze ame bo koloma 'deni dō kiti ne, kina ḡbi di zi kamōlō 'bo'bi."

^{XI} Tine malayika tōnē ga yayi ne oḡo 'deni kuru dō kiti nima ḡbi ti lōbu tōnē ga ti yēri sowo mo tōnē ga toko teyi, kina lijē kēnyī ngi pili kodi dōnni bēri kotomo kōmōnni kōmo kiti yayi. Kina lijē kilēlu Boko'ba, ^{XII} iya te, "Amini. Akilēlu ti ro lōbu ti akikali ti yēē ma ro ti lende koro ti tigo ti tēdi ro dō kiteli kēdi zi bo Boko'ba ze nduwē ḡbō ro ḡburunḡuru. Amini."

^{XIII} Kina lōbu ma kōto mōto kēnyī kititi ma, iya te, "Bilaka naga nima ti bōḡḡo kaḡmi rōnni ne lijē yē mo ga na? Kina lijē ako di yala?"

^{XIV} Tine mileki dōmo zi bo miya te, "Nere, mikali dē. Ni na kikali."

Bo iya te, "Ya naga nime lijē na ro ya ame ga kōdō 'deni yaga lowe di mī gōmo 'ba kōzi kasi mbēmbē 'ba mī dōyayi. Kina me lijē kurōḡō bōḡḡo 'bēnni ga 'deni yaga kō'do kaḡmi ḡbōwō ti roma 'ba kamōlō 'bo'bi. ^{XV} Kina me ki'di lijē 'deni kōmō kōmo kiti 'ba Boko'ba toja laja zi bo mī rō lōbu abo yayi kote kada kote korōndō. Kina bo mo tōnē koloma 'deni dō kiti ne ti kutu'bō ro bo ngi ro mbēli dōnni. ^{XVI} Bō inza kosa rōnni kpe, kina koda mini inza kosa rōnni ḡbi kpe. Kada kata inza kō'be dōnni kpe ala pele ro amomoti 'ba bi kututu mōto o'do lijē dē kpe. ^{XVII} Rōmōyi kamōlō 'bo'bi ame 'de dōḡgila kiti ne na 'deni ro bo koda lijē. Bo ti kitata lijē koto lijē kpa daa 'ba mini 'ba didi. Kina Boko'ba ti kididi tōlo 'deni ngi pili yaga di kōmōnni."

VIII

Malayika Modōmorīyō

^I Kina oḡo kamōlō 'bo'bi kopepe 'boḡa ma mī modōmorīyō mo tōnē yaga tine na bi kudumō ngi liwo titi di mītōro, koloma ngi yiyi gōmo kōwo titi mbowa. ^{II} Kina mo'ja malayika ma modōmorīyō ame ga lijē na kēdi

kɔɔ kɔmɔ Bɔko'ba ne ŋɔi yayi. Kina kogba tɔtɔti modɔmoriyɔ ŋɔi koza kɔzinni.

^{III} Kina malayika mɔtɔ kɔmɔ 'ba bo ŋɔi ti kita'ba ma di mi yamo kɔbɔkɔbɔ 'ba toŋma akato kele yiɔ. Kina bo kako kɔɔ ŋɔi ŋgila bi 'ba akumu na kogba akato kele ŋɔi mbiri ki'di zi bo 'dɔ bo kodɔ'bo ti mɔtu 'ba bo lende laka ni gɔ bo koŋma dɔ bi 'ba akumu ma di mi yamo kɔbɔkɔbɔ nima kɔmɔ kiti 'ba Bɔko'ba yayi ne. ^{IV} Kina kɔtu 'ba akato kele nima kanyo ŋɔi kari tɔɔ kɔtɔ ti mɔtu 'ba bo lende laka ni di kɔzi malayika nima kɔmɔ Bɔko'ba. ^V Kina malayika mo nima kogba kita'ba mo tɔnɛ ŋɔi na bo kuzɔ pa'do ŋɔi lo yiɔ di dɔ bi 'ba akumu. Kina bo ku'du ŋɔi kako bɛri dɔyayi, na tɔɔ kunyi ŋɔi nyelo kɛbi kapi rɔ ma koriki, kina kizikizi kiyaya dɔyayi ŋɔi.

Tɔtɔti

^{VI} Kina malayika ma modɔmoriyɔ mo tɔnɛ ga yayi ti tɔtɔti ne kileŋo ga rɔnni ŋɔi ndɔ tome mo. ^{VII} Malayika ma dɔgba mo ome tɔtɔti ma 'ba bo, na 'dɛ'di ki'di dɔni ŋɔi ti pa'do kudɔlɔ mini ti roma. Kina kodɔ ŋɔi kako bɛri dɔyayi, na dɔyayi kilanma ŋɔi gɛŋiyi kpaki ti ŋgɛri mo ga ti mɔli ma kunzi mo ga pili.

^{VIII} Malayika ma mi riyo mo ome tɔtɔti ma 'ba bo, na a mɔtɔ kɔzɔ dɔku lɔbu tara ame 'deni rɔ kolɔ pa'do ne na ku'du ŋɔi mi mini lɔbu. Kina kuyi mini lɔbu ŋɔi yaga gɛŋiyi rɔ roma. ^{IX} Kina wa 'ba mi mini lɔbu ni kɔlɛ ŋɔi gɛŋiyi, sorope lɔbu ni kitikɔ ŋɔi gɛŋiyi yaga.

^X Malayika ma mi mota mo ome tɔtɔti ma 'ba bo, na kɛlu lɔbu mɔtɔ ki'di dɔni ŋɔi rɔ ma kɔbɔ kɔzɔ pa'do dɔ kali naga tara na kila'ba ŋɔi di mitɔɔ kako bɛri mi yɔpɔ ni gɛŋiyi ti daa ni. ^{XI} Mɔyi kɛlu mo nima idɛki rɔ Kulumɛ. Kina mini 'ba mi yɔpɔ ni ti daa ni kuyi rɔnni ŋɔi gɛŋiyi yaga rɔ ma kata. Kina bilaka kɔlɛ ŋɔi rɔ ma kɛnyɛ di zi mini nima kata 'deni yaga ne.

^{XII} Malayika ma mi sowɔ mo ome tɔtɔti ma 'ba bo, na kokɔsɔ kapa 'ba kɔmɔ kada ni ti nyepe ti kɛlu ni ŋɔi gɛŋiyi yaga 'dɔ kapa lijɛ ama ga kuyi rɔnni yaga rɔ mandɔlu. Kina bi kɛzɛ kari ŋɔi gɛŋiyi rɔ mandɔlu gbɔ ti korɔndɔ mo tara.

^{XIII} Kina ɔdɔ mɛnyi moŋgɔ tine na muwɔ yagi yiri ŋɔi kokpe mini 'deni kɛdi kɔpu kebe mi pɔli tɔɔ ti tulɔri rɔ ma kembe, kiya te, "Wuwu, wuwu, kpe bilaka 'ba dɔyayi, ti kɛdi rɔ gomɔ ma kɛnyɛ rɔ dɔ kiteli ziye ɔdɔ kɔsɔ malayika ma mota naga nime kome mi tɔtɔti ma 'benni ga."

IX

Mɔmi

^I Malayika ma mi muyi mo ome tɔtɔti ma 'ba bo kina mo'ja kɛlu mɔtɔ ŋɔi kila'ba 'deni bɛri mi dɔyayi di mitɔɔ. Kina kogba mapata 'ba tunyɛ kpa gɔ kalo kinza kota bicɔ mo dɛ tɔnɛ ŋɔi ki'di zi bo. ^{II} Kina ɔdɔ bo kari kunyɛ kpamo 'deni tine na kɔtu kanyo ŋɔi di yiɔ kɔzɔ kɔtu 'ba lindi naga tara, kiyɔlu kɔmɔ kada ŋɔi kɔmɔ pɔli kɔlu yaga kɔzɔ mandɔlu. ^{III} Kina mɔmi kodɔ ŋɔi di mi kɔtu nima nati kako mi dɔyayi. Kina ki'di tigɔ ma kɔzɔ 'ba nyi naga nima tara ŋɔi zinni. ^{IV} Tine ose zinni kinza lijɛ ko'dɔ ɔtɔ dɛ zi mɔli ni ti a ma kunzi naga ti ŋgɛri ni, bilaka lesi ame ga kinza mɔyi Bɔko'ba kpa dɔmo ne na ŋge 'dɔ lijɛ kozi gomɔ. ^V I'di tigɔ 'ba tupɔ bilaka naga nima dɛ zinni, tine 'dɔ ti'di mo ŋge koŋɔni tara ŋbɔ ko'dɔ nyepe muyi. Tɔ'ɔ mo kɔzɔ 'ba nyi ma ko'be bilaka. ^{VI} Kina mi kada mo naga

nima bilaka ti koma go tölë tine inza ko'ja. Bilaka ti kiteri tölë, tine tölë ti kirija ë'bëni gbiringili bito to ne ga di zinni.

^{VII} Mömï mo naga nima ngï kozo kosani ame kiyija 'deni ndö tari kpa ya ne. Lijë ti a moto ga dönni kozo agëñi yamo köbököbö tara, kömönni o'de koma bilaka lesi. ^{VIII} Sunë 'ba rönni idakpa kozo sunë 'ba do 'ja tara, kilinba kpënni kozo kilinba kpa tabiyö. ^{IX} Lijë ti a moto kozo makëti yamo tara kpa döngö'do lijë. Birc kakala lijë ëbi kozo birc aribiya 'ba ya ma konzi ame kosani mo ga kedi koto 'deni tari kpa ya ne tara. ^X Lijë ëdi ti do giliti ti 'di teyi kozo 'ba nyi naga nima tara. Do giliti lijë nima na tigo 'bënni 'ba ti'di bilaka kononji nyepi muyi tonë kedi teyi. ^{XI} Lijë ëdi gbi ti bo dönni, bo na ro malayika 'ba Satani ro bo do go kalo kinza kota bici mo de tonë. Möyi bo ma ro kpa Yudayi idëki ro Abadono kina ma ro kpa Giriiki idëki ro Apolono, ame 'jo 'ba lende mo tégë, "Bo tote do."

^{XII} Gomo ma dogba oya 'deni tine ola kozo mo gba riyö 'do kako.

^{XIII} Malayika ma mi modokoto mo ome tototi ma 'ba bo, kina muwo birc kudu ngi kako di do kumu sowo 'ba bi 'ba akumu ko'ba di mi yamo köbököbö tonë koma Boko'ba yayi ne. ^{XIV} Birc nima ilende zi malayika ma mi modokoto nima ti tototi ne, iya te, "Ope do malayika sowo 'ba Satani tonë ga koboso lijë 'deni kpa yöpö do kilëbi 'ba Epurate ne."

^{XV} Kina kope do malayika tonë ga kikeki lijë 'deni le ndö yayi toda do saa nima, kada nima ti nyepi nima ti koo nima ne ngi, 'do tupö bilaka yaga gëñiyi. ^{XVI} Kina muwo tégë worota mo ga ame ki'di 'deni ndö yayi ne ëdi pili kuluku kpa sowo bi 'butë mota dömoriyö (200,000,000). ^{XVII} Kosani naga nima ti bilaka ma këki dömo mo ga ma mo'ja di mi nyi ma nima inda kozo a nime te. Makëti yamo 'ba kpa döngö'do lijë ro ma kasi liyi ro ma kese gbi ro dömi'bö'bö. Kosani mo ga dömo kozo do tabiyö tara. Kina pa'do ni ti kötu ti kulugbi döku ma kedi kilanma kodo ngi di kpënni. ^{XVIII} Kina a mota naga nime kodo di kpënni ne kote do bilaka ngi gëñiyi.

^{XIX} Bi 'ba tigo 'ba kosani naga nima na ro kpamo ti do giliti mo ga. Römyö do giliti lijë ngi kozo murë tara ti do teyi toga bilaka timo.

^{XX} Tine kozo bilaka lesi ame ga koma di kpa gomo löbu naga nime kupö lijë de ne, oto dönni de ma koto te di mi ndobo ko'do 'bënni ga. Lijë ola go tulömu kpënni zi akoro 'bënni ga de. Kina gbi ti akoro 'bënni ga ame lijë kileño di mi yamo ma köbököbö, di mi sitëri, ti moto ga ma kose ro ngëri ni ti döku ni ame ga pili konjo bi de, kilende de, kilingere de gbi yo ne, lijë ola go tulömu kpënni teyi de koto te. ^{XXI} Lijë oto dönni de gbi koto te di mi ako'do kënyë 'bënni naga nima, di mi tedi ro bo közi roma, di mi tata, di mi yëri gbi di mi 'bögo.

X

Malayika Ti Buku Titi

^I Kina mo'ja malayika ma do kiteli moto ngi kedi kako beri di mitoro. Poli utu'bö ro bo toko teyi ti azumuli kebe bi do bo toro. Koma bo öbö kozo kada tara. Ndi bo ga kozo ngoriya naga nima tara tine ro pa'do. ^{II} Bo ëdi ti buku titi moto közi bo yimo ro ma kitenye. Kina bo kutë ndi bo ma döri ngi mi mini löbu, tine ma gali mi döyayi. ^{III} Kina bo kënyü kulöri ro ma kembe kozo birc mugu tabiyö naga nima tara. Kina odo bo kulöri 'deni tara tine na birc toro kapi ma modomoriyö tonë ga kilende ngi.

^{IV} Kina odo toro kapi naga nima kilende 'deni tine miteri tugu mo. Tine na muwo birc ngi di mitoro, iya te, "Utu'bö kpa lende naga nima toro kapi naga nima kedi kiya ne beri, kinza kugu de."

^V Kina malayika mo tönè mo'ja kēdi koro yayi ndimo ma koto mi mini löbu motò mi doayayi ne kombi kōzi bo ma dōri ngi mitoro to'do lömu. ^{VI} Kina bo kulömu ro bo ngi ti Boko'ba bo ame kō'bō 'ba bo ro nburunburu ne, bo ko'ba mitoro ni ti doayayi ni ti mini löbu ni kpaki ti wa ame ga yimo ne, bo iya te, "Kola gomo dē kpe kigabi. ^{VII} Tine mi kada mo to nima malayika ma mi modomoriyō mo kēdi kome tototi ma 'ba bo ne na 'do ko'do wa 'ba Boko'ba ame ga molo ro ma kusu ne ngi ko koro ame bo kuwōwō 'deni molo zi bo laja abo ga bo kumē lende ni ne."

^{VIII} Kina muwō birō tönè 'bōwu kilende zō di mitoro, iya te, "Ari kogba buku nima yimo ro ma kitenye ne di kōzi malayika nima kēdi koro ndimo ma koto mi mini löbu motò mi doayayi ne."

^{IX} Kina mari ngi zi malayika nima mititi 'do bo ki'di buku titi nima zō. Bo iya te, "Me, ogba konyo. Ti kuyi miyi ro ma ko'ba'ba, ne di kpēyi ti kindili koro tagi."

^X Kina mogba buku titi tönè ngi di kōzi malayika nima monyo ngi. Tine di kpama indili ngi koro tagi tara, kina odo monyo 'deni yayi tine na yimō kuyi rōni ngi ro ma ko'ba'ba. ^{XI} Kina kilende zō iya te, "Tine ti kumē lende gbi go kō'du 'ba bilaka do kupō ma konzi ame ga kpamo ga ro gege ne gbi ti bo dolinjo ni."

XI

Bo Laja Ma Riyō

^I Kina ki'di pēri kulōru ngi zō koro a 'ba tiyari wa naga nima tara. Kina kose gomo zō, iya te, "Ari kiyari rō löbu 'ba Boko'ba gbi ti bi 'ba akumu mo. Kina 'do kitētē bilaka mo ga ame kēdi kumōtu yimo yayi ne. ^{II} Tine kinza kiyari reki ma yaga mo nima dē, ola. Römōyi i'di 'deni zi bo löwō. Lijē ti koloma nbo nyepe 'butē sowo dōmoriyō mi gawo koto laka nime tirasi mo yaga. ^{III} Tine ti mi'di tigō zi bo laja ma riyō ma ga kina lijē ti kusu bonjo 'ba mono rōnni lijē kari tiya laja 'ba Boko'ba nbo nyepe 'butē sowo dōmoriyō."

^{IV} Bo laja riyō naga nima lijē na ro ngērī riyō 'ba 'bu ti lamba riyō tönè ga kēdi koro komo nere Boko'ba bo doayayi yayi ne. ^V Odo boto ko'doko tako ro ya tosa rōnni te, na pa'do koro ngi di kpēnni kote do bo ya mo to ne naga nima yaga. Boto ame ko'doko to'do a ma kēnyē zinni ne oloma ngi nduwē ro tölē koro a nime te. ^{VI} Ya naga nime ēdi ti tigō 'ba 'do tora komo pōli liyo teyi kinza tōro ka'di ra mi doayayi mi kada ma lijē kēdi tiya laja nima. Kina lijē ēdi gbi ti tigō 'ba tuyi mini timo ro roma kina gbi to'de dokomali sēyi ma kēnyē naga kako mi doayayi koro a ma lijē ko'doko tara.

^{VII} Tine odo lijē kote tiya lende 'bēnni nime 'deni, na kuruku moto ti koro ngi di mi gō kalo kinza kota bīci mo dē tönè ko'do ya tinni ka'da lijē kupō yaga. ^{VIII} Tōku lijē ti koloma yaga mi gawo do kilēbi ame möyi mo ga ma kidēki ro dōngala ro Sodomō ni ti Ezipeto ne. Gawo nime na gbi kutōti nere 'bēnni yimo. ^{IX} Mi to'do do mota ti dōmo teyi bilaka di mi do kupō pili ame ga kpamo ro gege ne pili ro go dokomali bilaka ti kebe tingēngē tōku lijē kota gomo kinza kusu dē. ^X Bilaka 'ba doayayi ti kogora gōnni ko'do nbele mo ti toja kpa kōzi ro go rōnni. Römōyi ya riyō naga nime i'di bilaka 'ba dolinjo nime 'deni koro kēnyē.

^{XI} Tine di pōtō to'do do mota ti dōmo teyi na lili 'ba dīdi kako ngi di zi Boko'ba koro mi ya riyō tönè ga. Kina lijē kēnyi ngi koro tōro na tikere ma kinza kiya kinda'ba ya ame ga pili ko'ja lijē ne ngi. ^{XII} Kina lijē kuwō birō kudu ngi ro ma kembe di mitoro kilende zinni, iya te, "Akoke tōro

bine.” Na lijë kari ngi ti poli mitoro bo ya 'benni tonè ga kedi konjo gonni ngi nyanowo.

^{XIII} Mi saa mo nima na kizikizi ma kembe ki'di doni ngi. Kina kapa ma 'butè 'ba gawo nima kuloru ngi yaga. Kina kizikizi nima kupò bilaka ma kuluku 'butè bi 'butè domosowo (7,000) ngi, na kodo tikere ngi mi koso ma komo mo ga kebe tubi go lobu 'ba Boko'ba 'ba mitoro.

^{XIV} Gomo ma riyò mo oya 'deni, tine ola 'deni 'bato ro ma mi mota mo nati 'do kako giri naga nime.

Toro Kapi

^{XV} Malayika ma mi modomoriyò mo ome tototi ma 'ba bo, na biro 'ba ya moto ga kudu ngi ro ma kembe di mitoro, iya te, “Doliyo nime edi 'deni mi komo kosi nere Boko'ba ze lijë ti Kurisito abo. Kina bo ti koloma ngi ko'bo ti kosi kakpa 'ba domo nduwè ro nburunburu.”

^{XVI} Kina lobu 'butè riyò domosowo mo tonè ga koloma do kiti 'benni ga komo Boko'ba yayi ne kenyi ga ngi kodi donni beri kotomo komonni tilèlu Boko'ba, ^{XVII} iya te, “Dilèlu yi ni nere Boko'ba tigo do kiteli ni ame kedi 'deni molo di bi tisaki mo nduwè komò giri nime ne. Romyi inda'ba tigo do kiteli 'bi 'deni kisasi 'deni tedi ro nere 'ba domo. ^{XVIII} Do kupò ame ga kikali yi Boko'ba de ne yimo ti kata royi romoyi kada 'ba ya 'bi omò 'deni, kada 'ba to'do bure 'ba toku ni. Kada 'ba 'do ti'di kpa kosi zi bo laja 'bi ga bo kumè lende ni na 'deni kina gbi zi bo lende laka ni ti ya ame ga koro moyi yi ne, ma titi kpaki ti ma lobu. Kada mo omò 'deni 'do tote do bo kirasi mi doyyayi tonè ga yaga.”

^{XIX} Kina kpa ro lobu 'ba Boko'ba ame mitoro ne kurogo roni ngi yaga ro gbonyò, kina ko'ja sandu 'ba lomu 'ba Boko'ba ngi kedi mi ro lobu nima yayi. Kina toro kebè ngi kunyi kapi ro ma koriki, kina kizikizi ti 'de'di ma kinza kiya ki'di doni ngi.

XII

Marongo Ni Ti 'Ja Moto

^I Kina sègè 'ba wa ma kinza kiya kodo ngi mitoro. 'Ja moto bonjo 'ba romo ro kada ti nyepè ndini beri. Agèni 'ba doni kèlu 'ba domo nbò 'butè domoriyò. ^{II} Loko ro ma komo kindasi 'deni ngi ngosi 'do koyo. Kina loko kenyi ngi tome kuwu di zi to'ò 'ba kole. ^{III} Kina sègè moto kodo ngi gbi mitoro, kogba marongo kasi moto domo modomoriyò kpaki ti agèni teyi, kazo domo nbò 'butè. ^{IV} Kina bo kona kèlu ngi geniyi di mitoro ti do giliti bo ku'du beri mi doyyayi. Bo ari koro komo 'ja tonè kedi ko'do toyò ne, romoyi 'do odo loko koyo yo go bo kindiyò kole mo ngi. ^V Loko oyò ro kole botoni ro nere bo do bilaka pili ame 'do bo koloma ro bo domo pili ti peri yamo ne. Kina kolo kole 'benni tonè ngi kari mitoro zi Boko'ba komo kiti abo. ^{VI} Kina 'ja tonè kirina ngi kari yi mokò go bi ame Boko'ba kilenjo 'deni zini 'do konjo gonni di teyi nbò nyepè 'butè sowo domoriyò ne.

^{VII} Kina ya kila'ba ngi mitoro. Mayikolo ame ro lobu 'ba do malayika 'ba Boko'ba ne ti malayika ma 'ba bo ga ota kpenni ngi ro ya ti marongo tonè gbi ti malayika ma 'ba bo ga. ^{VIII} Tine marongo nima itigo de laka, kina ka'da bo ngi ti malayika ma 'ba bo ga, koga lijë ngi go lijë koloma de kpe mitoro. ^{IX} Kina kitini kogba marongo bulobu murè Satani bo susu tonè ngi beri mi doyyayi kpaki ti malayika mo ga. Bo susu tonè kedi ki'di bilaka 'ba doyyayi pili koso yaga di mi kori 'ba Boko'ba ne, bo na.

^X Kina muwò biro kudu ngi ro ma kembe di mitoro, iya te, “Konyi omò 'deni di zi Boko'ba ze. Kina tigo ti nere lobu abo omò 'deni gbi ti kosi

kakpa 'ba Kurisütö abo. Römöyî bə susu tönə kö'bö tususu ləpî ze ga kote kada kote korəndə zi Boko'ba ne, bo inza kpe itîŋî bo 'deni bəri. ^{XI} Lijë a'da bo 'deni ti roma kamölö 'bo'bi gbî ti lende kodoro ame lijë kuwöwö 'deni ne. Lijë ilaŋa gə didi nni 'deni 'də tölë. ^{XII} Kina ti, kpe mitoro ni iliyake ti, ti ya ame ga pili yimo ne. Ne bu'bu ma löbu ziye dɔyayi ni kpe ti mini löbu römöyî bə susu tönə ari 'deni bəri ziye yayi. Bo edî kö'bö ŋgî lö ti mi kata römöyî bo ikali kada abo gəmo əwə də."

^{XIII} Kina ədə maroŋgo tönə bo koŋgo kitîŋî bo 'deni mi dɔyayi tara tine, na bo ki'di ŋgî toga gə 'ja tönə köyö kole botoni nima ne. ^{XIV} Tine onzo kakala 'ja nima ŋgî kəzo 'ba yaŋi yiri naga nima tara 'də loko köpu timo kari mi gə bi 'bëni tönə kileŋə 'deni zini yi mökö ne. Kina 'də koŋgo göni di yayi nduwë ŋbö nyepe 'butë sowə dəmoriyö kitata loko di zi maroŋgo nima.

^{XV} Kina ədə maroŋgo koŋgo 'ja nima 'deni köpu tara tine, na bo kit'edë mini ŋgî di kpa bo 'də koso də 'ja nima yaga. ^{XVI} Tine yayi okonyi 'ja nima ŋgî. Yayi obe kpëni ŋgî na kindiyə mini tönə maroŋgo nima kedi kit'edë ne ŋgî pili. ^{XVII} Kina mi maroŋgo tönə kata ŋgî kəzo ətə tə ne rə 'ja nima. Kina bo kapo ŋgî kari to'də ya ti kəzo də kupö 'ja nima ame ga rə bə ki'di dönni gə kö'du ki'di 'ba Boko'ba ne, kina gbî ti ame ga pili kinda'ba laja laka kodoro 'ba Yësu nime. ^{XVIII} Kina bo kari kəro ŋgî də yayi lida 'ba kpa mini löbu.

XIII

Kuruku Di Mi Mini Löbu

^I Kina moŋgo te kuruku məto ədə ŋgî di mi mini löbu, dəmo modəmoriyö kazo dəmo 'butë 'də kpaki ti aŋəŋi teyi. Dəmo ga pili rə gəmo ti akugu teyi rə möyi ti'ja 'ba rə Boko'ba. ^{II} Kuruku mo nima mo'ja ne o'de rəni ti kagba tine ndimo ga kəzo ndi anburuku tara, kina kpamo kəzo kpa tabiyö. Kina maroŋgo ki'di tigə abo ti kitî ti közi kakpa ma də kiteli ŋgî zi kuruku nima. ^{III} Dəmo ma kəto inda kəzo kogba wëtö ame 'də kupö ŋgî yaga ne edî teyi, tine wëtö mo andi 'deni. Lende abo igayi bilaka 'ba mi dəliŋə nime ŋgî pili kina kəsö ŋgî gə bo. ^{IV} Kina bilaka koloma ŋgî tiləlu maroŋgo römöyî bo na ki'di közi kakpa zi kuruku nima. Kina lijë koloma gbî tiləlu kuruku nima, iya te, "Yë na ti kedi kəzo kuruku nime? Yë na ti kə'bo to'də ya ti bo?"

^V I'di lende məto ga ŋgî kpa kuruku nima tiya mo ame rə 'ba də kombi ni ti'ja 'ba rə Boko'ba 'də to'də mo ŋbö nyepe 'butë sowə dəmoriyö.

^{VI} Kina bo kebe ŋgî titi'ja Boko'ba tonŋoŋgo möyi mo ti bi 'ba loma mo ga kpaki ti ya ame ga kedi koloma mitoro ne. ^{VII} I'di közi kakpa 'deni zi bo 'də bo kö'də ya ti bə lende laka ni gə bo ka'da lijë. Kina ki'di közi kakpa ŋgî zi bo də, də kupö bilaka pili 'ba dəliŋə nime ame ga kpamo rə gege ne rə gə dəkəmalî bilaka pili. ^{VIII} Rə gə də kupö bilaka lesi pili 'ba mi dəliŋə nime ti kënyi tiləlu kuruku nime. Tine ya ame ga nge kugu möyi mo 'deni məlo gba kinza ko'ba dəliŋə nime də mi buku 'ba didi ne na ti kiləlu bo də. Ame na rə buku 'ba didi 'ba kamölö 'bo'bi ame kumu 'deni ne.

^{IX} Bə ame kedi ti mbili i'dike bo kuwö lende nime.

^X Bə məto ədə ki'di 'bëyi 'deni 'də kinda'ba yi mi ya, ti kinda'ba yi ŋgî. Bə məto ədə ki'di 'bëyi 'deni 'də kupö yi ti mbele, ti kupö yi ŋgî.

Lende nime uwöwö 'deni 'də bə lende laka ni kö'bö ti'di dönni gə lende 'ba Boko'ba ti mi keddî.

Kuruku Di Mi Yayi

^{XI} Di pötö mo 'deni tine na mo'ja kuruku mato kodo ngi yaga di mi yayi, kazo domo riyö kozo 'ba kamölö tara. Tine bo ilende za 'böwu kozo maronjo. ^{XII} Kina bo ki'di ngi to'do wa ame ga pili ro 'ba közi kakpa 'ba kuruku ma dogba toné. Kina bo ki'di doayai nime ti bilaka mo ga pili ngi kebe tilélu kuruku ma dogba mo toné kogba wétö mo kandi 'deni ne. ^{XIII} Kina bo kebe ngi to'do go koto ma kinza kiya naga, mato ga bo i'di pa'do kako béri di mitoro di komo bilaka pili te ko'ja. ^{XIV} Kina bo kindëndé bilaka 'ba doayai ngi ti lende löbu naga nime bo ko'do ti közi kakpa 'ba kuruku ma dogba mo toné ne. Bo i'di lijé ko'ba akoro 'do toro kuruku mo toné koga wétö pa domo ti mbele tine kënyi komo 'biri ne. ^{XV} I'di tigo mo ngi zi bo 'do bo ki'di tawo mi akoro nima go kënyi tilende 'do ki'di kupö ya ame ga pili ko'doko tilélu mo dé ne yaga. ^{XVI} Kina bo kutöri bilaka pili ngi gbi 'do kugu möyi bo do konyo mo ga ma döri mato ga kpa domo. Bo utöri löbu ni ti ya ma laki ni, bo lisa ni ti bo mori, bo lijö ni ti atöli ni ngi pili 'do ko'do a nime. ^{XVII} Tégé bilaka ame kinza kugu möyi bo ala akitété abo romo ne go kugö ndögö dé.

^{XVIII} Ame i'di 'deni toma akikali timo. Bo ame ro bo akikali ne bo kokoko 'jo 'ba akitété nime. Römöyi akitété nima kuluku 'buté doomota kodo domo 'buté döomu dookoto (666) teyi nima tégé möyi kuruku nima ro möyi bilaka lesi.

XIV

Kamölö 'Bo'bi Do Döku 'Ba Ziyona

^I Kina doo monjo tine mo'ja kamölö 'bo'bi 'deni ngi këdi koro komo ma yayi do döku 'ba Ziyona, ya ma kuluku kpa mota kodo domo kuluku 'buté bi 'buté mota döomu doomota (144,000) toné ga këdi ti möyi bo gbi ti möyi 'bu bo ro ma kugu kpa dönni ne na ti bo yayi. ^{II} Kina muwö birö kudu ngi di mitoro kozo birö mini kolo naga tara, kozo birö toro kapi ame ro ma kembe ro ma koriki ne. Birö nima muwö ne udu kozo birö tomo ma konzi ame bo komba mo ga këdi tomba mo ne tara. ^{III} Lijé ya ma ti kamölö 'bo'bi naga nima na këdi koba ngala la'ja komo kiti 'ba Boko'ba yayi komo yeri sowé toné ga ti löbu mo toné ga. Boto mato o'bo dé tikali ngala nime tine nge ro lijé ya ma kuluku kpa mota kodo domo kuluku 'buté bi 'buté mota döomu doomota (144,000) ame ga kuté gönni 'deni di mi doayai ne. ^{IV} Lijé nime na ro ya ame ga konyonyo rönni dé mi yeri ti 'ja ne, kina me lijé kogbo rönni 'deni kö'bö ro ma kopo. Lijé öso 'deni nduwé go kamölö 'bo'bi mi bi ame ga pili bo kari teyi. Lijé na ro ame ga kuté gönni 'deni di mi löngö bilaka lesi 'ba dolinjo nime ki'di lijé 'deni ro kpa közi ma laka zi Boko'ba ni ti kamölö 'bo'bi ne. ^V O'ja a mato ro beti dé di kpenni, lijé 'benni ngi lipo kinza bi ngoro rönni.

Malayika Mota

^{VI} Kina mo'ja malayika mato kokpe mini 'deni ngi këdi köpu kebe mi poli toro. Bo édi ti laja laka 'ba Boko'ba ma nburunburu tuwöwö mo zi bilaka pili ame ga këdi koloma mi doayai ne, ro go do kupö bilaka pili ame ga kpmo ro gege ne pili ro go dokomali bilaka. ^{VII} Bo iya ro ma kembe, tégé, "Ereke Boko'ba, i'dike ro löbu këdi zi bo römöyi kada 'ba buré abo ömö 'deni. Umötuke bo bo ko'ba mitoro ni ti doayai ti mini löbu gbi ti daa ni."

^{VIII} Malayika ma mi riyö mo ozi gbi go ma dogba nima, kiya te, "Gawo 'ba Babele do kilébi toné ki'di do kupö pili kuwé layi kata 'ba yeri 'benni toné ne, inza kpe, loko ulöru 'deni."

^{IX} Malayika ma mi mota mo ozi gbi go ya ama ga, kuwöwö ro ma kembe, iya te, “Bo ame kilëlu kuruku nima ti akoro mo kugu möyi mo kpa dönü ala do konyo ni ne, ^X bo ti kinene ya kututu 'ba Boko'ba nime koti 'deni ro ma kata löwö mi kösu 'ba ya abo ne ngi. Ti ki'di bo mo ngi tononji mi pa'do ti kulugbi döku ma këdi kilanma di komo malayika koto laka ni te ti kamölö 'bo'bi. ^{XI} Ti kötu 'ba anonji 'bënni nima kanyo ngi nduwë nbö ro nburunburu. Bo kumötu kuruku ni ti akoro mo, ti ma ti möyi mo ro bo nima, lijë 'bënni ro kindawo inza zinni kote kada kote korondo.”

^{XII} Ame uwöwö röni 'deni 'do ki'di bo lende laka ni kö'bö ti mi këddi, lijë ame ga kuwö do kö'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni lijë kö'bö ti'di dönü go lende 'ba Yësu ne.

^{XIII} Kina muwö biro kudu di mitoro, iya te, “Ugu kozo a nime te. Ya ame ga kisaki di mi kada nime tone këdi köle mi laja 'ba Kurisitö ne na laka.”

^{XIV} Nyi Koto Lako iya te, “Yëë, ro ma laka lijë ti kindawo rönni 'deni ngi di mi ndobo löbu 'bënni naga nime. Römöyi kpa közi 'ba ndobo laka 'bënni ti kozi nduwë gönü.”

Tumu A 'Ba Mi Doyayi

^{XIV} Tine mongo, kina mo'ja poli kanmi ngi dogba komo ma yayi. Bo ma koloma do poli mo nima kozo kole 'ba bilaka lesi. Bo ti agenji yamo köbököbö ti yibo ma kapa közi bo. ^{XV} Kina malayika moto kodo ngi di mi rö löbu 'ba Boko'ba kiya zi bo ma koloma do poli tonë ro ma kembe, tégë. “Ogba yibo 'bi kumu ti, römöyi kada 'ba tumu mo ömö 'deni. A 'ba mi doayayi andi 'deni.”

^{XVI} Kina bo ma koloma do poli mo tonë kuwiri yibo abo ngi kari mi doayayi kina kumu wa 'ba mi doayayi ngi. ^{XVII} Kina malayika moto kodo ngi gbi di mi rö löbu 'ba Boko'ba mo nima mitoro yayi ne. Bo gbi ti yibo ma kapa. ^{XVIII} Kina malayika ame ro bo tongo go pa'do ne kako ngi di bi 'ba akumu kiya ro ma kembe zi bo ama ti yibo kapa ne, tégë, “Ogba yibo kapa 'bi nima kari koke dosulu 'ba döngëri kindili timo di doayayi römöyi lijë asi 'deni.”

^{XIX} Malayika nima uwiri yibo abo mi doayayi kina kokpekpe döngëri ma kana kindili mo ngi kodo mi bi 'ba tuzi mo ame kileme ya löbu 'ba Boko'ba ne. ^{XX} Uzi döngëri tonë ga ngi mi bi 'ba tuzi mo ame yaga caki di ro gawo ne. Kina roma ku'buli ngi di yimo kozo mini 'ba yöpö ma koso tara. Gomo ma kakpa ari nbö kozo mayile kuluku mota kodo domo 'butë mota (180) tara. Kina ma kalo mo nbö kozo dokomo kumögu riyo.

XV

Sëyi Ma Nburunburu

^I Kina mo'ja sëgë 'ba wa ma kinza kiya ngi di mitoro. Malayika moto ga modomoriyö ti sëyi modomoriyö ame ga ro 'ba nburunburu 'ba ya 'ba Boko'ba ne.

^{II} Kina mo'ja a moto ngi 'deni yayi kozo yöpö mandara naga tara kudölo mini ti pa'do. Tine ya ma ka'da kuruku tonë ga na këdi koro kpa yöpö nima yayi. Lijë na ro ya ame ga ka'da kuruku nima 'deni ti akoro abo mo tonë gbi ti akitëtë 'ba möyi bo mo tonë ne. Lijë pili ti tomo közinni, Boko'ba na ki'di 'deni zinni. ^{III} Kina lijë koloma ngi ro toba ngala 'ba Musa bo laja 'ba Boko'ba, ame gbi ro ngala 'ba kamölö 'bo'bi. Ame koba kiya te, “Nere Boko'ba tigo do kiteli, ndobo ko'do 'bi ga na kulöwö ro mbëmbë ro do kiteli. Nere 'ba do bilaka nime pili, kori 'bi na njo ro ma kodoro.

^{IV} Yö nere, boto moto inza ame go kö'bö kinza kere yi dë, kilëlu möyi yi dë gbi ne. Römöyi ni na nge koto laka. Do kupö bilaka nime pili ti kako

kolodo bēri kōmōyī tīlēlu yi. Rōmōyī lende laka ko'do 'bī kinē mo ileme rōnī 'deni."

^V Di pōtō mo 'deni tine na mo'ja kpadōrī 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba ame rō bi loma 'ba lende abo ne kurōgō rōnī 'deni yaga. ^{VI} Kina malayika ma modōmoriyō mo tōnē ga ti sēyī mo tōnē ga ne kōdo ga ngī yaga di yimo. Bōngō kanmi ame kōpō ngī kōbō rō tōbō ne na lijē kolo 'deni me rōnnī, lijē kudōdu kpa dōngō'do nnī 'deni ti gasi ma kōbōkōbō. ^{VII} Kina yēri ma kōto di mī lōngō yēri sowō tōnē ga koza kita'ba yamo kōbōkōbō ngī pili kōzinnī modōmoriyō me lo ti ya 'ba Boko'ba bō tō'bō rō nburunburu yimo. ^{VIII} Kina kōtu 'ba lōbu abo 'ba Boko'ba ti tigo dō kiteli abo kanyo ngī koso mī rō lōbu abo mo nima. Tine bōto inza kōdo kpe titi yimo tine 'jaa nbō dōdo sēyī 'ba mī kita'ba 'ba malayika modōmoriyō naga nima kote rōnnī 'deni.

XVI

Kita'ba Modōmoriyō

^I Kina muwō birō kudu ngī rō ma kembe di mī rō lōbu 'ba Boko'ba kilende zi malayika ma modōmoriyō naga nima, iya te, "Arike todō ya 'ba Boko'ba di mī kita'ba naga nima mī dōliṅṅo."

^{II} Kina malayika ma dōgba mo kari ngī kōdo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo mī dōyayi. Kina 'bōṅō ma kēnyē ame tō'ō mo ngī rō mbēmbē ne kodowe ngī tonyo ya ma ti mōyī kuruku tōnē ga rōnnī kilēlu akoro mo ne.

^{III} Kina malayika ma mī riyō mo kari kōdo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo ngī mī mini lōbu. Kina mini kuyī rōnī ngī rō roma kōzo roma 'ba di rō tōku tara, kina wa pili 'ba mī mini kōlē ngī kote dōnnī yaga.

^{IV} Kina malayika ma mī mota mo kari kōdo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo ngī mī yōpō ni ti daa kina kuyī rōnnī ngī me rō roma. ^V Kina muwō malayika amē rō bō tongō gō mini ne ngī koloma rō tiya mo tēgē, "Nī bō ame kēdi girī nime, gbī mōlo tōnē di bi tisaki mo ne, odo karama 'bī nime 'deni ngī njo rō ma kōdōdo dōnnī. ^{VI} Odo 'deni ngī ko tara dōnnī rōmōyī lijē na koja roma bō lende laka 'bī ga ti bō kumē lende mo ga. Kina me ki'di roma 'deni zinnī tuwē mo."

^{VII} Kina muwō birō kudu di mī bi 'ba akumu iya te, "Njere Boko'ba tigo dō kiteli, burē ko'do 'bī na ngī pili rō ma kōdōdo."

^{VIII} Kina malayika ma mī sowō mo kari kōdo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo ngī kōmō kada. Kina ki'di tigo ngī zi kada torō bilaka ti pa'do ma kututu.

^{IX} Orō bilaka naga nima ti pa'do kututu nima, kina lijē kebe ngī togbōki mōyī Boko'ba bō dō sēyī naga nima. Tine pele lijē ilagi nduwē 'biri toto dōnnī di mī lende kēnyē gbī tīlēlu bo gō lōbu abo nime.

^X Kina malayika ma mī muiyī mo kari kōdo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo ngī dō kiti 'ba kuruku tōnē, kina mandōlu kutu'bō dōliṅṅo 'bēnī ngī. Kina bilaka koloma ngī rō tunyī kpēnnī di zi wa ma kēdi kō'ō mī yida rōnnī.

^{XI} Kina lijē kebe ngī togbōki Boko'ba ame mītōrō ne, rōmōyī gō tō'ō 'ba yida rōnnī gbī ti 'bōṅō mo ga. Tine pele lijē ilagi nduwē 'biri toto dōnnī di mī lende kēnyē ko'do 'bēnī ga.

^{XII} Kina malayika ma mī modōkōto mo kari kōdo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo ngī mī yōpō dō kilēbī 'ba Epurate. Kina mini mo kulōku ngī 'doyi 'dō kileṅṅo kōri ndō zi bō dōliṅṅo nī ma kēdi kako di yibi. ^{XIII} Kina mo'ja bikoro mota ko'de rōnnī ti nyo'do kōdo ngī di mī kpa marōngo tōnē, gbī di mī kpa kuruku tōnē kina gbī di mī kpa bō kumē lende ma dō kindēndē mo. ^{XIV} Bikoro naga nime na rō bō laja 'ba Satani ga ame kēdi ko'do gō koto ne. Kina lijē kari ngī zi bō dōliṅṅo pili 'ba mī dōyayi nime to'de lijē

pili kako bi koto kpa ya ti Boko'ba tigo do kiteli mi kada ma nburunburu abo.

^{XV} “Ne uwöke ti, mēdi mako ngi tugu'du kozo bo 'bögo naga tara. Bo ame kö'bö ro ma kongö bi ndö ti böngö abo ga ne kina laka, römyöi kinza bo kari ra yaga komo bilaka ro go nbululu ro, ro kaya.”

^{XVI} Kina bikoro mota tönē ga kototo bo dolingo 'ba döyayi nime ngi pili mi go bi moto kidēki möyi mo ro kpa Yudayi ro Aramegido.

^{XVII} Kina malayika ma mi modomoriyö mo kodö wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngi mi lili. Kina biro kudu ngi ro ma kembe di mi rö löbu 'ba Boko'ba di mi kiti mo, iya te, “O'do 'deni kote.” ^{XVIII} Kina toro këbi ngi kunyi kapi ro ma koriki gbi ti kizikizi ma kinza kiya. Kinē kizikizi ma te ako de gba bilaka ko'ja di mi döyayi nime. Akiyaya mo ngi ro ma kënyē ro do kiteli. ^{XX} Kina gawo do kilēbi tönē konye mini ngi bi mota, kina kurö gawo löbu 'ba mi döyayi nime ngi pili yaga. Lende 'ba Babele do kilēbi tönē udölu de di do Boko'ba, kina bo ki'di Babele ngi ko kinene ya kata kozo wowo abo tönē. ^{XX} Kina döotu ni kote rönni ngi kölu yaga, kurungu ni ti döku ni pili kinda de kpe. ^{XXI} Kina 'de'di gbögburögbö ki'di tila'ba ngi kako bëri do bilaka di mitoro. 'Jo 'de'di mo naga nima koto tirindi mo kilo kuluku koto. Bilaka naga nime lijē oloma ngi ro togböki Boko'ba go gomo 'ba 'de'di nima, römyöi gomo mo ënyē 'deni ngi ro do kiteli.

XVII

'Ja Yeri Mbembē

^I Kina malayika ma koto di mi löngö ya ma modomoriyö ti kita'ba tönē ga kako kilende zö, iya te, “Ako 'do mileme karama ma këdi kodö do 'ja yeri mbembē, gawo do kilēbi tönē kpa mini löbu ne ziyi. ^{II} Loko na bo dolingo 'ba mi döyayi nime ko'do yeri 'deni me ünī. Kina me layi 'ba yeri mbembē 'bēni ga komono do kupö bilaka 'ba mi döyayi nime 'deni ngi pili ro gomo.”

^{III} Kina Nyi Koto Laka kinda'ba ma ngi mbi na malayika tönē kombi ma ngi koto ma kari yi mökö. Di yayi na mo'ja 'ja moto ngi koloma 'deni go kuruku kasi moto toro. Kuruku mo möyi ti'ja 'ba ro Boko'ba na kugu ngi pili kote yida römo ga. Domo nbö modomoriyö, kazo mo 'butē. ^{IV} 'Ja mo nima usu ro kinē böngö kasi ma kele kozo oto 'ba nere naga na röni. Kina loko kiyada röni 'deni ngi ti a 'ba tele ma ko'do di mi yamo köbököbö naga ti lele ma ndögö kitigo naga ti nyileki ni. Tine kösu yamo köbököbö na loko kinda'ba közini lo ti a ma kënyē 'ba ndoro 'ba yeri 'bēni ga. ^V Kina ugu möyi mulugu 'deni kpa dönī yayi kozo a nime te, “Babele do kilēbi, ma 'ba yeri ni ti a ma kënyē 'ba mi döyayi nime.” ^{VI} Tine mongö 'ja mo tönē, roma bo lende laka ni ti roma ya ma kölä mi kori 'ba lende 'ba Yēsu naga omono loko 'deni ngi ko'do loko kozo layi tara.

Kina odo mo'ja loko 'deni tara tine, lende 'bēni igayi ma ngi. ^{VII} Tine malayika nima ënyi kititi ma, iya te, “I'di lende mo kigayi yi go wa'di? Ti mi'yēti mi 'jo 'ba lende mulugu 'ba 'ja nima ti kuruku nima kombi ni ne 'basi ziyi, kuruku nima domo modomoriyö kazo domo 'butē ne. ^{VIII} Kuruku nima ko'ja ne bo oloma pa bine tine le'jete bo inza kpe. Kina bo ti kodö 'jaa 'böwu yaga di mi gö kalo kinza kota biči mo de tönē go bo kari ngi mi go bi ame 'do kiyölu bo teyi ne. Bilaka lesi 'ba mi döyayi nime ame ga kugu möyi mo de mi buku 'ba didi molo di bi tisaki 'ba dolingo nime ne, ti koto ngi ro gönni odo lijē ko'ja kuruku nime. Römyöi bo oloma tönē pa bine, kina me bo inza kpe tine go bo kodö 'böwu.

^{IX} Ame i'di 'deni toma akikali timo di mi do bilaka. Do modomoriyö naga nima kina ro kurungu modomoriyö ame ga 'ja nima koloma domo. ^X Kina lijë na gbi ro bo dolinj ma modomoriyö. Tine ma muyi mo ga inza kpe, ma kotö na nge kedï. Ma kotö mo ako de gba. Ne do bo kako bo ti koloma nge mbowa. ^{XI} Kuruku mo tönë koloma pa bine kinza kpe le'jete ne bo na ro bo dolinj ma mi modomota mo. Bo ro ma kotö di mi löngö ma modomoriyö naga nima tine bo ari 'deni mi bi ma 'do kiyölu bo teyi.

^{XII} Kazo 'butë naga nima ko'ja ne, bo dolinj ma 'butë ame ga gba kinda'ba kitï de ne na. Tine kitï 'bënni lijë ti kinda'ba nge ko'do saa kotö ti kuruku nima. ^{XIII} Lijë ti kodö'bo rönni kotö tuti ti'di tigö ti közi kakpa 'bënni ga zi kuruku nima. ^{XIV} Lijë ti ko'do ya ti kamölö 'bo'bi, tine kamölö 'bo'bi ti ka'da lijë römöyi bo na ro nere 'ba do nere ni, bo dolinj 'ba do bo dolinj ni. Kina bo kösö go bo ga ame ga bo kigeli 'deni kö'bo ti mi këddi ne na ti kedï gbi ti bo mi aka'da nima.

^{XV} Kina malayika nima kënyi kiya zö, iya te, "Mini löbu nima ko'ja 'ja yëri nima koloma kpamo ne na ro do kupö bilaka pili 'ba dolinj nime ame ga kpamo ro gege ne ro go dokomali bilaka lesi pili. ^{XVI} Kazo 'butë nima ko'ja ne gbi ti kuruku mo nima ti kënyi to'ji 'ja yëri nima. Lijë ti kolö a 'ba röni ga me yaga kola löko ro go nbululu. Lijë ti konyo yida ni konjma löko yaga ti pa'do. ^{XVII} Römöyi Boko'ba na ki'di 'deni molo mi döki'di lijë 'do to'do ako'doko abo tara ti todo'bo rönni tuti ti'di tigö 'bënni zi kuruku nima tinda'ba kitï nbo kote lende 'ba Boko'ba kömö do 'bö mo. ^{XVIII} 'Ja nima ko'ja ne löko na ro gawo do kilëbi ame kinda'ba közi kakpa 'ba do bo dolinj 'ba mi doayai nime pili ne."

XVIII

Tulöru 'Ba Babele

^I Di pötö mo na mo'ja malayika motö kedï kako bëri di mitöro. Bo na ro bo közi kakpa ma do kiteli. Kina ro löbu abo töbö mo kiyöpo mi doayai nime ngi pili nbenbilenbe yaga. ^{II} Kina bo kënyi kapi ngi ro ma kembe, iya te, "Inza kpe, Babele do kilëbi tönë löko ulöru 'deni. Ola löko 'deni ngi le'jete ro ti'börö 'ba dokomali nöki pili, ti dokomali wa ma kënyë naga ti yali ma kënyë ame ga bilaka ko'ji kinë mo ne. ^{III} Römöyi do kupö bilaka 'ba dolinj nime pili uwë layi kata mbëmbë 'ba yëri 'bëni nima 'deni. Bo dolinj 'ba mi doayai pili ö'do 'deni tini. Bo ndögö ma löbu naga 'deni pili ro mori di zi wa konya 'bëni ga."

^{IV} Kina muwö birö motö 'böwu di mitöro, iya te, "Kpe bilaka ma ga, doke yaga di minä, kinza kebe konyonyoke roye ra gbi mi lende kënyë 'bëni naga nima. Römöyi kinza gomö mbëmbë nime kedï kodö dönä ne motö mo ga kari ko'ja ye ra gbi. ^V Lende kënyë 'bëni ulu dönä 'deni nbo kota mitöro. Akënyë ame ga löko ko'do ne lende mo udölu de du kotö te di do Boko'ba.

^{VI} Kina ti kpe malayika, ilekike gbi kopike zinä közo ame löko ki'di ne tara. Opike zinä korake domo teyi kpa wa ame löko ko'do ne. Orosoke wöwö ma kata ro do kiteli zinä mi kösu 'bëni kebe ma löko koloma ti'di mo. ^{VII} Odoke gomö ro mbëmbë dönä ti tileri közo ro löbu ti wa konya tönë ga löko koloma ti'di mo bine ne tara. Löko oloma tönë bine tubötö röni tiya mo ti döki'di nã tégé, 'Ma na ro bo dolinj. Ma makuru'bë na de. A motö ro monö 'ba tölë minza mudu.' ^{VIII} Gö kö'du mo na gomö naga nime ti kota kpëni 'deni pili mi kada kotö, gomö 'ba tölë ni ti monö ti 'bö sëyi. Kina ti konjma löko kulötö yaga ti pa'do. Römöyi nere Boko'ba ame ko'do burë 'bëni ne bo na ti tigö do kiteli."

^{IX} Kina odo bo dolingo 'ba mi doayayi tone ga ko'do tini lijje konyonyo ronni gbi tini tonyo wa mbembé 'beni tone ga ne ko'ja kotu 'ba doni 'deni loko kedí kilanma tine, lijje ti kudu ngi konyo kokó goni. ^X Tikere 'ba gomo lobu nime kodo 'deni doni ne ti kinda'ba lijje 'deni ngi lijje koro nbó caki ro ma kowo kudu kiya te, "Bu'bu, bu'bu, yo Babele gawo do kilébi gawo 'ba tigo tone, ora kpéyi 'deni ngi mi saa koto." ^{XI} Bo ndogó ma lobu 'ba mi doayayi ni ti kudu ni romoyi boto mato inza kpe ame 'do kugó wa 'ba ndogó 'benni ga, ^{XII} ma kozo yamo kobokobo ni sitéri ni lele ma kele ndogó mo kitigo kulowó naga ti tiyi nyileki ni ti bongó kumoru ma kele kulowó naga ti ma kiné 'beri'beri naga, ti ngéri ma kato kele naga ti dokomali wa ame ga pili kilenjo di mi kpa ké'dé ni ti ngéri ma ndogó kitigo naga ti 'biléni ni ti yamo ni ti kulugbi dóku ni ^{XIII} ti dokomali wa ma kato kele naga ti layi ni ti 'bu ti ruzu ni ti nyonyu ti sa ni ti kamolo ti kosani ni ti aribiya 'ba gomo ga, gbi ti atoli ni.

^{XIV} Kina lijje bo ndogó lobu mo naga tone ti kényi 'bowu gbi kiya zini te, "Wa tone kombi dóki'di yi gomo ne inza kpe ololo yi 'deni. Wa 'ba móri 'bi ti a kobokobo 'bi tone ga inza kpe nati ololo yi 'deni, inza ko'ja komo mo kpe."

^{XV} Bo ndogó mo tone ga kugó wa naga nime mokó ko'ja móri di zini ne, ti koro nbó mokó di zi tikere 'ba gomo nime ko'ja ni 'deni ne. Lijje ti kudu kulóri konyo kokó, ^{XVI} kiya te, "Bu'bu, bu'bu, yo gawo do kilébi, ni tone ko'bó tusu bongó ma kele kulowó kiné kumoru naga royi ko'bó tilaka di zi yamo ma kobokobo ni ti lele ma ndogó kitigo naga ti tiyi nyileki ni ne. ^{XVII} Móri mbembé ma kozo a nime te kote domo ngi yaga mi saa koto?"

Bo kugé sorope 'ba do mini lobu ni ti ya ame ga pili yimo kedí kilingere kebe do mini lobu ko'bó ro bi 'ba tonyo kpenni ne ti koro caki ro ma kowo, ^{XVIII} tonjo kotu 'ba doni loko kedí ro tilanma. Lijje ti kopapa kiya te, "Gawo mato inza molo di bi tisaki mo kozo gawo do kilébi nime." ^{XIX} Kina lijje ti kunzó buruku kodo donni ti monó konyo kokó kulóri kiya te, "Bu'bu, bu'bu, ni gawo do kilébi tone bo kugé sorope lobu ni ko'bó to'ja a 'ba móri di miyi to'do ronni timo ro bo móri ne, ni na kitiko yi ngi yaga mi saa koto te?"

^{XX} Kina iliyake ti kogorake goni kpe mitoro ni. Kina iliyake ti kogorake goni kpe bo lende laka ni, bo laja 'ba Kurisitó ni ti bo kumé lende ni. Boko'ba odo karama 'deni ko doni kozo kori ma tone loko koloma to'do ye timo ne.

^{XXI} Di potó mo na malayika tigo do kiteli mato kombi toto lobu mato mbiri kozo toto kuwu ndowu ma lobu naga nima tara ngi ku'du mi mini lobu. Kina bo kiya te, "Ti kinda'ba Babele gawo do kilébi nima ti mi kata ma kozo a nime ku'du kila'ba beri kiné mo kinda dé kpe. ^{XXII} Inza kuwó biró ngala 'ba lonjo ni ti biró tomo ti more ti tototi kpe di miyi. Inza ko'ja bo miri 'ba a mato kpe di miyi. Inza kuwó biró ndowu kpe di miyi. ^{XXIII} Pa'do 'ba lamba inza kobó kpe miyi. A mato ro biró 'joko ni ti 'ja la'ja inza kuwó kpe di miyi. Bo ndogó 'bi ga na 'deni ro abi'dé mi dolingo nime pili. 'Bosi 'bi na me kiyolu bilaka 'deni me yaga di mi kori ma laka. ^{XXIV} Loko gawo nime na ko'ja roma bo kumé lende ni ti bo lende laka ni di mini, roma bilaka ame ga pili kupó mi dolingo bine ne."

XIX

Kada Lobu 'Ba Kamolo 'Bo'bi

^I Di potó mo na muwó biró kudu ngi mitoro kozo biró mugu tindi 'ba bilaka ma konzi naga tara kedí kulóri kiya te, "Aléluya! Konyi ti ro lobu

ti tigo na pili ro 'ba Boko'ba ze. ^{II} Burë ko'do abo na laka ro ma kodoro. Bo odo karama 'deni do 'ja yëri mbëmbë do kilëbi tönë koloma tirasi mi doliŋo ti yëri 'bëni ne. Bo opi dokolo bo laja abo ga ame loko kupö ne 'deni ko di röni."

^{III} Kina lijë kulöri 'böwu timo, kiya te, "Alëluya! Kötü 'ba pa'do ame koŋma ni ne anyo 'deni nduwë kari toro ro ŋburunburu."

^{IV} Kina löbu 'butë riyö domosowo tönë ga ti yëri sowo mo tönë ga kolodo ngi bëri tilëlu Boko'ba, bo ame koloma 'deni do kitü ne. Lijë kulöri timo iya te, "Amini! Alëluya!"

^V Kina biro kudu ngi di komo kitü tönë, iya te, "Ro goye kpe bo laja abo ga pili ma titi ti ma löbu ame kereke bo Boko'ba ze nime 'deni ne, ilëluke bo."

^{VI} Kina muwö biro moto ngi kudu gbi 'böwu kozo biro mugu tündi ma kinza kiya naga tara, kozo bituru 'ba mini ma kembe kozo biro toro kapi ro ma koriki ame ro ma kembe ne tara kulöri kiya te, "Alëluya! Nere Boko'ba ze tigo do kiteli na kind'a'ba kitü 'deni. ^{VII} Kina diliyake ti, ti mi këyi dubike go löbu do kiteli abo. Römöyü kada 'ba gbe 'ba kamölö 'bo'bi ömö 'deni. Kina 'ja la'ja mo ileŋo röni 'deni ndö. ^{VIII} I'di bonŋo kele ma komo 'deni zini tolo mo röni." (Bonŋo kele nime ileme lende laka ko'do 'ba bilaka 'ba Boko'ba.)

^{IX} Kina malayika nima kënyi kiya zö, iya te, "Ugu lende nime, lijë ame ga kidëki lijë 'deni tonyo gbe 'ba kamölö 'bo'bi nime ne lijë na laka." Kina bo kileki gomo gbi kiya te, "Ame na ro lende ma kodoro 'ba Boko'ba."

^X Go kö'du mo na molodo ngi bi ndi bo bëri tilëlu bo. Tine bo iya zö te, "Kinza ko'do dë, ma gbi ro bo laja lepü yi gbi kozo löndö yi moto ga ama kind'a'ba lende laka 'ba Yësu nime 'deni ne. Boko'ba na kilëlu, römöyü Nyi Koto Laka na me ki'di lijë 'deni kind'a'ba lende laka 'ba Yësu nime kina bo na gbi ma ki'di yi tumë lende nime."

Mi Këddi Ti Lende Laka

^{XI} Mo'ja mitoro kurögö röni 'deni ro gböŋö kosani kaŋmi kodo 'deni komo ma yayi. Bo këki domo möyi mo ro Mi Këddi ti Lende Laka. Burë ko'do abo ti ya abo pili ti lende kodoro mo. ^{XII} Komo bo öbö kozo pa'do. Bo ti agëŋi 'ba löbu ŋbaŋi do bo. Bo ëdi ti möyi moto kugu yida ro bo ame botö motö kikali dë tine bo na ŋge kikali abo. ^{XIII} Bonŋo abo ma bo kolo ro bo usu 'deni mi roma kosa röni ngi kote romo. Möyi bo na ro Lende 'ba Boko'ba. ^{XIV} Bo omomi bo ya 'ba mitoro 'deni go bo këki 'deni me do kosani kaŋmi ti bonŋo kaŋmi ma kopo rönni. ^{XV} Kina mbele ma kapa kodo ngi di kpa bo toga do kupö bilaka 'ba doliŋo nime pili timo bëri. Bo ti kind'a'ba kitü koloma ro bo dönni ti përi yamo. Bo ti kuzi layi 'ba ya löbu 'ba Boko'ba tigo do kiteli. ^{XVI} Ugu möyi 'deni ro bonŋo abo gbi ti gölö bo kozo a nime te, "Bo doliŋo 'ba do bo doliŋo ni, ŋere 'ba do ŋere ni."

^{XVII} Kina mo'ja malayika moto ngi këdi koro komo kada. Kina bo kulöri ngi ro ma kembe kilende zi yali pili ame ga këdi köpu kebe toro ne. Bo iya te, "Akoke, ototoke roye ro akonyo löbu 'ba Boko'ba nime. ^{XVIII} Römöyü 'do konyoke yida bo doliŋo ni ti yida bo do bo kanya ni, yida kosani ni ti bo këki domo mo ga ti yida bilaka pili, yida kole 'ba bo liŋo ni ti atöli ni kpaki, ma löbu kpaki ti ma titi."

^{XIX} Kina monŋo te, mo'ja kuruku tönë ngi ti bo doliŋo 'ba mi doyayi ni ti bo kanya 'bënni ga kototo ga rönni 'deni tari to'do ya ti bo këki do kosani tönë ti bo kanya ma 'ba bo ga. ^{XX} Tine na kind'a'ba kuruku tönë ngi di mi ya nima, lijë ti bo kumë lende ma do kindëndë mo. Bo kumë lende nime bo na ro bo koloma to'do go koto 'ba kuruku nima. Go koto naga

nima na bo ku'bölu bilaka pili ame ga ti möyï kuruku nima rönni koloma tilëlu akoro mo ne timo. Kina ku'du kuruku tönë ngï ti bə kumë lende də kindëndë abo nima rə ma kidiđi mi pöpö 'ba pa'do köbö ame di mi kulugbi dökü ma kedi kilanma ne. ^{XXI} Bilaka 'benni mo ga ote dōmo 'deni pili yaga ti mbele tönë kodö di kpa bə kēki də kosani nima ne. Kina yali kako ngï koloma titiri rönni ti yida lijë.

XX

Nyori Kudödu Satani

^I Kina mo'ja malayika motö ngï kedi kako beri di mitörö. Bo ti mapata 'ba kpa gö kalo kinza kota bici mo dë tönë közi bo ti kogba nyori kirindi motö. ^{II} Kina bo kinda'ba marongo bulöbu murë Satani bə susu tönë ngï bo kudödu ti nyori tönë 'dö koloma rə ma kudödu nbö kəmə kəö kuluku 'butë riyö (1,000). ^{III} Kina bo ku'du Satani ngï mi gö kalo kinza kota bici mo dë tönë kulöli kpamo ndinji teyi, kinza bə kebe ra gbi tu'bölu bilaka 'ba mi dolinö nime. Tine 'dö kope bo 'jaa koloma nge mbowa rə də ngölo di pötö kəmə kəö kuluku 'butë riyö (1,000) nima.

^{IV} Mo'ja kiti kiyija 'deni yayi kina ki'di közi kakpa 'ba to'do burë ngï zi ya ame mo ga koloma 'deni dōmo ne. Lijë na rə ya ame ga kupö lijë go lende 'ba tüteti kpa Yësu nime gbi go lende 'ba Boko'ba ne, gbi ti ya ame ga kilëlu kuruku nima ala akoro mo dë kilagi tugu möyï mo kpa dönni ala də konyo nni ne. Lijë na kindinji 'deni kodö yaga di mi tölë tinda'ba kiti nime kotö ti Kurisitö 'dö toloma nbö kəmə kəö kuluku 'butë riyö (1,000).

^V Kəso töku ma laki naga nima indinji dë kodö yaga di mi tölë tine 'jaa nbö di pötö kəmə kəö kuluku 'butë riyö nima ödö kote rönï 'deni. Ame na rə tōdö 'ba töku ma dōgba yaga di mi tölë. ^{VI} Lijë ame ga kodö mi tōdö 'ba töku ma dōgba nime ne lijë na ti yeyi kotö laka. Tölë ma mi riyö inza kpe ti közi kakpa dönni. Tine lijë ti koloma rə bə akumu 'ba Boko'ba gbi rə 'ba Kurisitö. Kina lijë ti kinda'ba kiti ngï koloma kotö ti bo nbö kəmə kəö kuluku 'butë riyö (1,000).

Ta'da Satani

^{VII} Kina ödö kəmə kəö kuluku 'butë riyö nima kote rönï 'deni na kedi kope Satani ngï yaga di mi maboso 'beni tönë. ^{VIII} Kina bo ti kari ngï tu'bölu bilaka 'ba mi də kumu sowö 'ba dolinö nime pili. Də kupö naga nima bo kedi kari tu'bölu mo ne na rə bilaka 'ba Gogo ni ti Magogo, 'dö bo kotötö lijë ko'de kpa ya. Lijë onzi kəzö 'jo yayi lida 'ba kpa mini löbu.

^{IX} Lijë ölo kari kogba mi dōyayi pili lijë kuru də taya 'ba bə kanya 'ba Boko'ba toko teyi gbi ti gawo löbu mo tönë bo kə'ö kulöwö ne. Tine pa'do olödö ngï kako beri dönni di mitörö kina kote dönni ngï pili yaga. ^X Kina kinda'ba Satani mo tönë ku'bölu lijë ne ngï ku'du mi pöpö 'ba pa'do ame kedi köbö ti kulugbi dökü ma kedi kilanma ne. Pa'do tönë ku'du kuruku tönë ti bə kumë lende də kindëndë mo yimo ne. Ti ki'di lijë nduwë koloma toŋŋi yayi kote kada kote koröndö nbö rə nburunburu.

Kiti 'Ba Burë

^{XI} Kina mo'ja kogba kiti löbu kanmi motö ngï yayi ti bə mo dōmo. Kina dōyayi ni ti mitörö kirinja kuturu ngï bitö tə ne ga di zi kəmə bo, ko'ja kinë mo ga dë kpe. ^{XII} Kina mo'ja töku ni korö 'deni kəmə kiti yayi, ma titi kpaki ti ma löbu. Buku ni iteŋe yimo 'deni yayi. Kina kiteŋe mi buku motö ame rə 'ba didi ne ngï. Tökü pili ödö karama dōmo 'beyi 'ba bə motö ko go ako'dö 'bi ame koloma tönë to'dö mo kugu 'deni mi buku nima ne.

^{XIII} Kina ki'di koja töku pili ngï, mini löbu oja töku ma 'ba bo ga ame mi

bo ne ngi yaga, kina tolè ni ti maliti koja töku ma 'bènni ga ame lijè kupò kèdi minni ne ngi gbì yaga. Kina koloma ngi todo karama dönni 'béyi 'ba bo mato go ako'do 'bi ame koloma tonè to'do mo bine ne. ^{XIV} Kina ku'du tolè ni ti maliti ngi mi pöpö 'ba pa'do. Pöpö 'ba pa'do nime na rɔ tolè ma mi riyö. ^{XV} Dɔɔ ni mato koja möyi yi dè kugu 'deni mi buku 'ba didi nima, u'du yi ngi mi pöpö 'ba pa'do nima.

XXI

Mitɔɔ Ti Dɔyayi Ma La'ja

^I Kina mo'ja mitɔɔ ma la'ja ni ti dɔyayi ma la'ja ngi. Mitɔɔ ma dɔgba ti dɔyayi ma dɔgba tonè ga iteli 'deni. Mini löbu ni inza kpe. ^{II} Kina mo'ja gawo Yerusalem koto laka ma la'ja ngi kèdi kako bëri di mitɔɔ di zi Boko'ba, kiyada 'deni kele kɔzo 'ja la'ja ame kiyada roni 'deni ti bonjo ma kele toda do mè'dè ne tara. ^{III} Muwö birɔ kudu rɔ ma kembe di kɔmɔ kiti 'ba Boko'ba, iya te, "Bi loma 'ba Boko'ba na 'deni ti bilaka lesi, bo ti koloma tinni. Kina lijè ti kèdi ngi rɔ bilaka abo ga. Bo Boko'ba ti kèdi ngi tinni ti gbagba bo. Kina bo ti kèdi ngi rɔ Boko'ba 'bènni. ^{IV} Bo ti kididi tolo 'doyi yaga di kòmönni. A mato rɔ tolè ni ti monɔ ti tileri di kpa a ma kɔ'ɔ inza kpe nati. Römöyi lijè wa ma molo naga nima iteli 'deni."

^V Kina bo koloma do kiti mo tonè kënyi kiya te, "Mèdi mo'do wa me rɔ ma la'ja."

Kina bo kileki 'böwu kiya zö tégè, "Ugu wa nime bëri. Römöyi lende naga nime na rɔ ma kodɔɔ 'do ki'di do gomo."

^{VI} Bo iya zö te, "O'do 'deni kote. Ma na rɔ tisaki mo ti tote mo. Bo ame ti koda mini ne ti mi'di mini zi bo di mi mini 'ba didi bo kuwè rɔ ma sari kinza topi ɔto gomo. ^{VII} Bo ame ka'da wa 'deni ne bo ti kinda'ba wa la'ja naga nime ngi pili. Ti mèdi ngi rɔ Boko'ba abo kina bo ti kèdi ngi rɔ kole ma. ^{VIII} Ne bo tikere ni ti bo kilagi lende ma ni ti bo do gege ni ti bo közi roma ni ti bo yèri ni ti bo kata ni ti bo akoro ni ti bo bëti ni pili, go bi 'bènni na ti kèdi mi pöpö 'ba pa'do köbö ti kulugbi doku ma kèdi kilanma nime 'dè. Ame na rɔ tolè ma mi riyö."

Yeroselema Koto Laka

^{IX} Malayika ma koto di mi löngö ya ma modomoriyö tonè ga pa ti kita'ba közinni pili lo ti sëyi wa nburunburu ne, ako kiya zö te, "Ako mileme 'ja la'ja 'ba kamölö 'bo'bi zöyi."

^X Kina Nyi Koto Laka kinda'ba ma ngi mbi na malayika nima kombi ma ngi do doku löbu kakpa to ne. Kina bo koloma ngi tileme gawo Yerusalem koto laka ame kèdi kako bëri di mitɔɔ di zi Boko'ba ne zö.

^{XI} Romo ilaka ngi rɔ tilaka di zi bi kɔzo 'ba löbu 'ba Boko'ba. Töbö mo ngi rɔ do kiteli kɔzo 'ba nbelè ma köbö naga tara kɔzo kinè kil'i di 'döyi köbö kɔzo 'dè'di tara, ^{XII} ti kogba reki kakpa toko romo kpadöri mo ga 'butè domoriyö, kina gbì ti malayika 'butè domoriyö rɔ bo dɔmo ga pili rɔ kɔtɔkɔto. Kpadöri naga nima pili 'butè domoriyö ugu möyi do kupö 'butè domoriyö 'ba Yisarele tonè ga 'deni pili teyi. ^{XIII} Kpadöri naga nima rɔ mota mota pili go do kumu sowo naga nima. Mota kapa kari yibi, mota kapa do tugbu, mota kapa do ro'ɔ, mota kapa do tɔɔ. ^{XIV} Reki nima o'ba rɔ to'ba ti doku kina doku ame ga ko'ba gbondɔ mo dɔmo èdi 'butè domoriyö ame kugu möyi bo laja ma 'butè domoriyö 'ba kamölö 'bo'bi tonè ga 'deni dɔmo.

^{XV} Malayika nima kilende zö ne bo èdi ti pèri yamo ma köbököbö kɔzo a 'ba tiyari wa. Bo o'doko tiyari gawo nima ti reki mo ti kpadöri mo ga

timo. ^{XVI} Gawo nima rɔ dɔ 'baga rɔ ma koriya gɔ ma kakpa mo gbɛ kɔzɔ gomo ma kɔ'bɔ. Malayika nima iyari gawo tɔnɛ ngɛ ti pɛri 'ba tiyari wa timo abo nima. Gɔ ma kakpa mo ti ma kɔ'bɔ mo ɛdi mayile kuluku 'butɛ mota (1,500) kina takpa mo gbɛ tara. ^{XVII} Malayika nima iyari reki mo gbɛ, tine takpa mo ma kari tɔrɔ ɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu kuluku kɔtɔ kɔdɔ dɔmɔ 'butɛ gɔ akiyari 'ba bilaka.

^{XVIII} Reki nima o'ba di mɛ dɔku kinɛ kilɛ'di 'dɔyɛ. Tine gawo mo o'ba di mɛ yamo ma kɔbɔkɔbɔ ame mo ngɛ ko rɔ gbagba mo ne, kɔbɔ kɔzɔ mandara tara. ^{XIX} Gbɔndɔ reki 'ba rɔ gawo nima iyɔru ti kinɛ dɔku ma kele naga. Gbɔndɔ ma dɔgba mo di mɛ dɔku kinɛ kilɛ'di 'dɔyɛ. Ma mɛ riyo mo di mɛ dɔku kinɛ kese. Ma mɛ mota mo di mɛ dɔku kinɛ kumɔru. Ma mɛ sowɔ mo di mɛ dɔku mɔtɔ kinɛ mo rɔ ma kese kɔzɔ biliwa. ^{XX} Ma mɛ muyi mo di mɛ dɔku mɔtɔ kinɛ mo rɔ ma kumɔru kilindekilinde, ma mɛ modɔkɔtɔ mo di mɛ dɔku mɔtɔ kinɛ mo kɔzɔ gbɛyi ma nɔwɔ naga. Ma mɛ modɔmoriyo mo di mɛ dɔku mɔtɔ kinɛ mo rɔ dɔmɛ'bɔ'bɔ. Ma mɛ modɔmota mo di mɛ dɔku mɔtɔ kinɛ mo rɔ ma kese 'diki'diki. Ma mɛ modɔmosowɔ mo di mɛ dɔku mɔtɔ kinɛ mo kɔzɔ dɔwɔru dɔnɔte tara. Ma mɛ 'butɛ mo di mɛ dɔku mɔtɔ kinɛ mo rɔ ma kididi. Ma mɛ 'butɛ dɔkɔtɔ mo kinɛ mo di mɛ dɔku mɔtɔ rɔ ma kese tiyɔtiyo. Ma mɛ 'butɛ dɔmoriyo mo kinɛ dɔku mo rɔ ma kasi liyi. ^{XXI} Kpadɔri 'butɛ dɔmoriyo naga nima ose di mɛ nyileki pili rɔ gomo rɔ kɔtɔkɔtɔ. Kɔri miri 'ba mɛ gawo mo nima o'ba ti yamo kɔbɔkɔbɔ kilaka ngɛ kɔzɔ mandara tara.

^{XXII} Mo'ja rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba dɛ kinda mɛ gawo mo nima. Rɔmɔyi nɛre Bɔko'ba tigo dɔ kiteli ni ti kamɔlɔ 'bɔ'bi na 'deni yayi. ^{XXIII} Gawo nima ititi lende 'ba kada ni ti nyepe ni dɛ kpe 'dɔ koyi gɔ bi yimo. Rɔmɔyi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba iyɔpɔ yimo 'deni ngɛ nɛnɛbilenɛbe yaga. Kina kamɔlɔ 'bɔ'bi na rɔ lamba mo. ^{XXIV} Dɔ kupɔ bilaka pili ti kilingere gɔ bi kɔpɔ mo. Kina bɔ dɔlinɔ 'ba mɛ dɔyayi ni ti ko'de wa 'ba mɔri 'bɛnni ga yimo. ^{XXV} Kpadɔri 'ba rɔ gawo nima o'bɔ ngɛ nɛburu rɔ gbɔnɔ kote kada rɔmɔyi korɔndɔ inza yayi. ^{XXVI} Rɔ lɔbu 'ba bilaka pili ti mɔri mo ga ti ko'de mɛ gawo nima. ^{XXVII} Tine wa ame ga rɔ ti'da ne inza kɔdɔ du kɔtɔ te mɛ gawo nima. Kina gbɛ bɔ bɛti ni ti bɔ lende kɛnyɛ ni inza kɔdɔ du kɔtɔ te yayi. Tine ya ame ga nɛge kugu mɔyi mo 'deni mɛ buku 'ba didi 'ba kamɔlɔ 'bɔ'bi ne na ti kɔdɔ.

XXII

^I Kina malayika nima kileme yɔpɔ 'ba mini 'ba didi ngɛ zɔ. Yɔpɔ mo nima ngɛ rɔ ma kɔbɔ kilaka kɔzɔ mandara tara kɛdi kɔlɔ di ndi kitɛ 'ba Bɔko'ba ni ti kamɔlɔ 'bɔ'bi ^{II} kari mɛ kɔri miri ma lɔbu 'ba mɛ gawo tɔnɛ. Ngɛri 'ba didi ɔrɔ kebe kapa dɔ kulɔngɔ yɔpɔ nima kpaki riyo. Ame kɔ'bɔ tana ngɛ nduwɛ rɔ kɔmɔ nyepe. Mbili mo ga na rɔ a 'ba tilenɔ dɔ kupɔ bilaka 'ba dɔlinɔ nime. ^{III} A mɔtɔ ma ti sɔnɔ inza kpe nati.

Kiti 'ba Bɔko'ba ni ti kamɔlɔ 'bɔ'bi ti kɛdi ngɛ mɛ gawo nima. Kina bɔ laja abo ga ti kumɔtu bo ngɛ. ^{IV} Lijɛ ti konɔ kɔmɔ bo kina mɔyi bo ti kɛdi ngɛ kpa dɔnni. ^V A mɔtɔ rɔ korɔndɔ inza kpe. Lijɛ inza kpe kititi gɔ a mɔtɔ rɔ pa'do 'ba lamba ni ala bi kɔpɔ 'ba kada. Rɔmɔyi nɛre Bɔko'ba ti kiyɔpɔ bi zinni. Kina lijɛ ti kinda'ba kitɛ ngɛ lijɛ koloma rɔ nɛburunɛburu.

Tako 'Ba Yɛsu

^{VI} Malayika nima iya zɔ te, "Lende naga nime rɔ ma laka 'dɔ ki'di dɔ gomo. Nɛre Bɔko'ba bɔ ki'di Nyi Kɔtɔ Laka zi bɔ kumɛ lende abo ga bo na me koja malayika abo 'deni 'dɔ kileme wa ma kɛdi ko'dɔ rɔni giri naga nime zi bɔ laja abo ga."

^{VII} Yēsu iya te, “Uwōke, mēdi mako gīrī nime. Lijjē ame ga kind'a'ba lende kumē nime kugu mī buku nime bine ne na laka.”

^{VIII} Ma Yowani, ma na muwō wa naga nime mo'ja gbī pili. Kina ɔdo muwō 'deni mo'ja gbī tara tine molodo ngī bēri bi ndī malayika nima kileme wa naga nime zō ne tilēlu bo. ^{IX} Tine bo ileki kiya zō te, “Kinza ko'do dē. Ma gbī ro bo laja lēpī yī mato, gbī koto ti lōndō yī ama ga bo kumē lende ni ti ya ame ga pili kind'a'ba lende 'ba mī buku nime ne. Boko'ba na kilēlu.”

^X Kina bo kēnyī kiya zō tēgē, “Kinza kusu do lende kumē naga nime mī buku nime ne dē, rōmōyī kada mo ɔwo dē kpe. ^{XI} Bo ame kēdi ko'do wa ma kēnyē ne i'dike bo ko'do abo nduwē. Bo ame ro ti'da ne i'dike bo kō'bō nduwē tara. Bo ame kēdi ko'do lende laka ne i'dike bo kō'bō nduwē to'do mo. Bo ame koto laka ne i'dike bo kō'bō nduwē koto laka.”

^{XII} Yēsu iya te, “Uwōke, mēdi mako gīrī nime. Mēdi mo'de kpa kōzī ma ga tō ti'di mo zīyī bo koto kozo wa ame nī bo mo ko'do ne tara. ^{XIII} Ma na ro tisaki mo ti tote mo, dogba mo ti nburunburu mo.”

^{XIV} Ya ame ga kurōgō boŋgo 'bēnni ga 'deni koro ne na laka. Lijjē na ti kēdi ngī ti kōzī kakpa tonyo dōngērī 'ba dīdī nime go lijjē kodo di kpadōri kari mī gawo nime. ^{XV} Tine bo lende kēnyē ni na ti kēdi 'bēnni kebe gōnyī gawo nima yaga yayi. Lijjē bo kata ni ti bo yērī ni ti bo kōzī roma ni ti bo akoro ni ti ya ame ga ro bo ko'ɔ to'do bēti ne, lijjē na 'bēnni yaga yayi.

^{XVI} “Ma Yēsu, moja malayika ma 'deni tuwōwō lende naga nime ziye mī kanisa. Ma na ro kupō Dawidi. Ma na ro toro bi kēzē ame kōbō kilaka kulōwō ne.”

^{XVII} Nyī Koto Laka ni ti 'ja laja tōnē iya te, “Ako.”

Kina i'dike boto ame pili kuwō lende nime ne kiya te, “Ako.”

Bo ame ti koda mini ne i'dike bo kako. Bo ame ko'doko ne i'dike bo kako kogba kpa kōzī ki'di ro ma sari nime ame ro mini 'ba dīdī ne.

Ndose Ma Nburunburu

^{XVIII} Ma Yowani, mi'di komo kandi mo zi boto ame ga pili kēdi kuwō lende kumē naga nime kugu mī buku nime ne. ɔdo bo mo konzo lende mato domo, Boko'ba ti konzo do gomō ma 'ba bo gbī teyi kozo sēyī ame kugu mī buku nime bine ne. ^{XIX} Ne ɔdo bo mato kogba 'ba bo a mato yaga di komo lende kumē naga nime kugu mī buku nime bine ne, Boko'ba ti kogba kōzī kakpa 'ba tonyo dōngērī 'ba dīdī 'ba bo ti kōzī kakpa 'ba toloma mī gawo koto laka nime gbī yaga di zi bo kozo ame kugu mī buku nime ne tara.

^{XX} Bo bo ma kodo kpa bo kuti gomo mo iya te, “Yēē, mēdi mako gīrī nime.”

Kina miya te, “Amini! Ako ti n̄ere Yēsu.”

^{XXI} Lende kēyī 'ba n̄ere Yēsu koloma ti bilaka 'ba Boko'ba ga pili. Amini!